

Серія II. — «ЗАПИСКИ ЧСВВ» — Секція I.
Series II. — «ANALECTA OSBM» — Sectio I.

ALDONA VASILIAUSKIENĖ

VASILIAUS ZINKO STUDIJA
„SESUO RAFAILA“:

ISTORINIS BIOGRAFINIS KONTEKSTAS,
MOKSLINIAI KOMENTARAI IR TEOLOGINĖ TERMINOLOGIJA
MONOGRAFIJA

РИМ – 2014

PP. BASILIANI – VIA SAN GIOSAFAT 8 (AVENTINO)

**ЗАПИСКИ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО (ЧСВВ)
ANALECTA ORDINIS S. BASILII MAGNI
СЕКЦІЯ – I – СЕКЦІО**

СЕКЦІЯ – I – SECTIO

ПРАЦІ – ОПЕРА

Том – 53 – Vol.

АЛДОНА ВАСІЛЯУСКЕНЕ

СТУДІЯ ВАСИЛЯ ЗІНЬКА
„СЕСТРА РАФАЇЛА“:

ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ, НАУКОВІ КОМЕНТАРИ
І БОГОСЛОВСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ

ALDONA VASILIAUSKIENE

VASILIJ ZINKO'S STUDY
„SISTER RAFAILA“:

HISTORICAL BIOGRAPHIC CONTEXT, SCHOLARLY COMMENTARY
AND THEOLOGICAL TERMINOLOGY

Рим – 2014 – Romae

Серія II. — «ЗАПИСКИ ЧСВВ» — Секція I.
Series II. — «ANALECTA OSBM» — Sectio I.

ALDONA VASILIAUSKIENĖ

VASILIAUS ZINKO STUDIJA „SESUO RAFAILA“:

ISTORINIS BIOGRAFINIS KONTEKSTAS,
MOKSLINIAI KOMENTARAI IR TEOLOGINĖ TERMINOLOGIJA
MONOGRAFIJA

РИМ – 2014

PP. BASILIANI – VIA SAN GIOSAFAT 8 (AVENTINO)

Monografiją „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ spaudai rekomendavo Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto *Mokslo taryba* 2007 m. gruodžio 26 d. posėdyje (protokolas Nr. 20/12).

Monografiją „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ spaudai rekomendavo Vilniaus Gedimino technikos universiteto *Mokslotyros centras* 2008 m. sausio 25 d. posėdyje (protokolas Nr. 2).

Recenzentai:

Akademikas Algirdas Gaižutis (Vilniaus pedagoginis universitetas)
Prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė (Šiaulių universitetas)
Prof. habil. dr. Sofija Kanopkaitė (Lietuvių katalikų mokslo akademija)
Doc. dr. Vida Kniūraitė (Vilniaus pedagoginis universitetas)
Prof. habil. dr. Michailas Kryl (Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas)
Doc. dr. Vira Frys (Ukrainos katalikų universitetas)
Mons. Petras Baltuška (Daugailių Šv. Antano Paduviečio bažnyčios klebonas)

Mokslinis redaktorius – doc. dr. Vasilijus Kmet (Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas)

Redaktorė – doc. dr. Irena Ramaneckienė

ISBN 978-609-430-021-9

UDK 23/28:929Rimkevičiūtė

Va335

© Aldona Vasiliauskienė, 2010
© Šiaulių universitetas, 2010
© Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas, 2010
© Metropolito Josifo Veljaminsko Rutskio Filosofijos-Teologijos studijų bazilijonų institutas Briuchovičiuose, 2010
© VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2010
© Lietuvių, ukrainiečių istorikų asociacija, 2010

UNIVERSITY OF ŠIAULIAI
IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV
METROPOLITAN IOSYF VELYAMIN RUTSKIJ PHILOSOPHICAL THEOLOGICAL STUDIES AT
THE BASILIAN IN BRIUCHOVICHY

ALDONA VASILIAUSKIENE

**VASILIJ ZINKO'S STUDY
„SISTER RAFAILA“:**

HISTORICAL BIOGRAPHIC CONTEXT, SCHOLARLY COMMENTARY
AND THEOLOGICAL TERMINOLOGY

MONOGRAPH

**ROMA
2014**

The monograph „Vasilij Zinko’s study „*Sister Rafaila*“: historical – biographic context, research commentaries and theological terminology“ was recommended for its publication by the Academic Board of Ivan Franko national university of Lviv at its sitting of December 25, 2007 (Minutes No 20/12).

The monograph „Vasilij Zinko’s study „*Sister Rafaila*“: historical – biographic context, research commentaries and theological terminology“ was recommended for its publication by the Academic Board of Vilnius Gediminas technical university at its sitting of January 24, 2008 (Minutes No 2) .

Reviewersi:

Academician Algirdas Gaižutis (Pedagogical university of Vilnius)
Prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė (University of Šiauliai)
Prof. habil. dr. Sofija Kanopkaitė (Lithuanian Catholic academy of science)
Ass. prof. dr. Vida Kniūraitė (Pedagogical university of Vilnius)
Prof. habil. dr. Mykhailo Kryl (Ivan Franko national university of Lviv)
Ass. prof. dr. Vira Frys (Ukrainian Catholic university)
Msgr. Petras Baltuška (parson of the St. Antonio di Padova church in Daugailiai)

Scientific editor – ass. prof. dr. Vasilijus Kmet (Ivan Franko national university of Lviv)

Editor – doc. dr. Irena Ramaneckienė

ISBN 978-609-430-021-9

UDK 23/28:929Rimkevičiūtė

Va335

ШЯУЛЯЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ВАСИЛІАНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИХ СТУДІЙ
ІМЕНІ МИТРОПОЛИТА ЙОСИФА ВЕЛЯМИНА РУТСЬКОГО

АЛДОНА ВАСІЛЯУСКЄНЕ

**СТУДІЯ ВАСИЛЯ ЗІНЬКА
„СЕСТРА РАФАЇЛА“:**

ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ, НАУКОВІ КОМЕНТАРІ
І БОГОСЛОВСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ

МОНОГРАФІЯ

**РИМ
2014**

Монографію «Студія Василя Зінька „Сестра Рафаїла“: історико-біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія» для друку рекомендовано Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка на засіданні 26 грудня 2007 р. (протокол N 20/12).

Монографію «Студія Василя Зінька „Сестра Рафаїла“: історико-біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія» для друку рекомендовано Вченою радою Вільнюського технічного університету імені Гедімінаса на засіданні 25 січня 2008 р. (протокол N 2).

Рецензенти:

Академік Альгірдас Гайжутіс (Вільнюський педагогічний університет)

Проф. Аудронє Йодайтіте (Шяуляйський університет)

Проф. Софія Канопкайте (Литовська католицька наукова академія)

Доц. Віда Кнюрайте (Вільнюський педагогічний університет)

Проф. докт. Михайло Кріль (Львівський національний університет імені Івана Франка)

Доц. Віра Фрис (Український Католицький університет)

Монс. Пятрас Балтушка (настоятель Даугайльської церкви Св. Антанаса Падевського)

Науковий редактор – доц. докт. Василь Кметь (Львівський національний університет імені Івана Франка)

Редактор – доц. докт. Ірена Раманецкене

ISBN 978-609-430-021-9

UDK 23/28:929Rimkevičiūtė

Va335

TURINYS

ĮVADAS	15
I. V. ZINKO STUDIJA „SESUO RAFAILA“: VERTIMAS IR MOKSLINIAI KOMENTARAI	58
I. 1. Ukrainiečių jaunimas XIX amžiaus pabaigoje	58
I. 2. Marusios Bylivskos ir Aleksandro Rimkevičiaus šeima	66
I. 3. Palikus Ukrainą	72
I. 4. Dvasinis Vandos ugdymas	76
I. 5. Aleksandro Rimkevičiaus jaunystės kelionių įspūdžiai	86
I. 6. Rimkevičiai Brazilijoje	105
I. 7. Vanda Rimkevičiūtė išseivijoje	115
I. 7.1. Vanda mokytoja	119
I. 7.2. Vanda – vienuolė – sesuo Rafaila	130
I. 8. Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos istorijos Brazilijoje fragmentai	141
I. 9. Sesuo Rafaila – jaunimo ugdytoja	153
I. 10. Ukrainiečių padėtis Brazilijoje XX a. viduryje. S. Rafailos veikla	160
PRIEDAI	171
1. Mokslinių komentarų ir teologinės terminologijos turinys	172
2. Klasifikacija	179
3. Tekstas	181
II. LIETUVIŲ BIČIULIS VIENUOLIS BAZILIJONAS KUN. VASILIJUS ZINKO (1922–2008)	506
II. 1. V. Zinko <i>OSBM</i> gyvenimas ir kūryba	506

II. 1.1. Zinko šeima Ukrainoje: tėvai, vaikystė, mokslo metai	508
II. 1.2. Zinko šeima emigracijoje	509
II. 1.3. Vasilijaus mokslai: gimnazija, seminarija, studijos Romoje	510
II. 1.4. Darbas Brazilijoje (1949–1952)	513
II. 1.5. Darbas Argentinoje (1952–1962)	514
II. 1.6. Vėl Brazilijoje (1962–1994)	515
II. 1.7. T. Vasilijaus Zinko <i>OSBM</i> darbuotė tėvynėje	517
II. 1.8. Žurnalistinė kunigo V. Zinko <i>OSBM</i> veikla	522
II. 1.9. Kunigo V. Zinko <i>OSBM</i> literatūrinė veikla	524
II. 1.10. T. Vasilijus Zinko <i>OSBM</i> ir Lietuva	531
II. 1.11. Malechivo kapinės – amžinoji kun. V. Zinko <i>OSBM</i> poilsio vieta	533
II. 2. T. V. Zinko <i>OSBM</i> veiklos santrauka	534
IŠVADOS	546
PRIEDAI	566
1. V. Zinko <i>OSBM</i> publikacijos	566
2. V. Zinko <i>OSBM</i> straipsniai su bendraautoriais mokslo leidiniuose	571
REZIUMĖ (užsienio kalbomis)	586
SANTRUMPOS	614
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	617
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	640
APIE AUTOREJĘ	674

TABLE OF CONTENTS

INRTODUCTION	15
I. V. ZINKO’S STUDY „<i>SISTER RAFAILA</i>“: TRANSLATION AND SCHOLARLY COMMENTARY	58
I. 1. The Ukrainian youth at the end of the 19th century	58
I. 2. The family of Marusia Bylivska and Aleksandras Rimkevičius	66
I. 3. Departure from Ukraine	72
I. 4. Spiritual nurting of Vanda	76
I. 5. Impresions of the young Aleksandras Rimkevičius’ journeys	86
I. 6. Rimkevičius’ family in Brazil	105
I. 7. Vanda Rimkevičiūtė in the diaspora	115
I. 7.1. Vandas – a school teacher	119
I. 7.2. Vandas – Sister Rafaila	130
I. 8. Fragments from the history of Sister Servants of Mary Immaculate congregation in Brazil	141
I. 9. Sister Rafaila – a nurturer of the youth	152
I. 10. The situation of Ukrainians in Brazil in the middle of the 20th century.	
S. Rafaila’s activities	160
SUPPLEMENTS	171
1. Contents of scholarly commentary and theological terminology	172
2. Commentary	179
3. Text	181
II. BASILIAN FATHER VASILIJ ZINKO (1922–2008) – A FRIEND OF LITHUANIANS	506
II. 1. V. Zinko’s <i>OSBM</i> life and works	506

II. 1.1. Zinko's family in Ukraine: parents, childhood, school years	508
II. 1.2. Zinko's family in emigration	509
II. 1.3. Studies in the gymnasium, theological seminary and Rome	510
II. 1.4. Work in Brazil (1949–1952)	513
II. 1.5. Work in Argentina (1952–1962)	514
II. 1.6. Back in Brazil (1962–1994)	515
II. 1.7. Father Vasilijus Zinko's <i>OSBM</i> career in the Homeland	517
II. 1.8. Journalistic activity	522
II. 1.9. Literary activity	524
II. 1.10. Fr. Vasilij Zinko <i>OSBM</i> and Lithuania	531
II. 1.11. Priest V. Zinko's <i>OSBM</i> grave in the cemetery of Malechiv	533
II. 2. Summary of Fr. V. Zinko's <i>OSBM</i> activities	534
CONCLUSIONS	546
SUPPLEMENTS	566
1. V. Zinko's <i>OSBM</i> publications	566
2. V. Zinko's <i>OSBM</i> co-authored articles in scholarly publications	571
SUMMARY (in foreign languages)	586
SOURCES OF LITERATURE	617
INDEX OF NAMES	640
ABOUT THE AUTHOR	674

ЗМІСТ

ВСТУП	15
I. СТУДІЯ В. ЗІНЬКА „СЕСТРА РАФАЙЛА“: ПЕРЕКЛАД І НАУКОВІ КОМЕНТАРІ	58
I. 1. Українська молодь наприкінці ХІХ століття	58
I. 2. Сім'я Марусі Білівської і Олександраса Римкевичюса	66
I. 3. Після виїзду з України	72
I. 4. Духовне зростання Ванди	76
I. 5. Юнацькі враження від подорожі Олександраса Римкевичюса	86
I. 6. Сім'я Римкевичюсів у Бразилії	105
I. 7. Ванда Римкевичюте у Бразилії	115
I. 7.1. Ванда вчителька	119
I. 7.2. Ванда – сестра Рафаїла	130
I. 8. Фрагменти історії Згромадження сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії в Бразилії	141
I. 9. Сестра Рафаїла – вихователька молоді	152
I. 10. Становище українців в середині ХХ ст. в Бразилії. Діяльність с. Рафаїли	160
ДОДАТКИ	171
1. Зміст наукових коментарів і богословської термінології	172
2. Класифікація коментарів	179
3. Текст	181
II. ПРИЯТЕЛЬ ЛИТОВЦІВ – ЧЕРНЕЦЬ-ВАСИЛІЯНИН О. ВАСИЛЬ ЗІНЬКО (1922–2008)	506
II. 1. Життя і творчість о. В. Зінька <i>ЧСВВ</i>	506

II. 1.1. Сім'я Зінька в Україні: батьки, дитинство, роки навчання	508
II. 1.2. Сім'я Зінька в еміграції	509
II. 1.3. Навчання Василя: гімназія, семінарія, навчання в Римі	510
II. 1.4. Праця в Бразилії (1949–1952)	513
II. 1.5. Праця в Аргентині (1952–1962)	514
II. 1.6. Знову в Бразилії (1962–1994)	515
II. 1.7. Діяльність о. Василя Зінька ЧСВВ на батьківщині	517
II. 1.8. Журналістська діяльність о. Василя Зінька ЧСВВ	522
II. 1.9. Літературна діяльність о. Василя Зінька ЧСВВ	524
II. 1.10. О. Василь Зінько ЧСВВ і Литва	531
II. 1.11. Священик Василь Зінько ЧСВВ знайшов спочинок на цвинтарі с. Малехова	533
II. 2. Опис діяльності о. В. Зінька ЧСВВ.....	534
ВИСНОВКИ	546
ДОДАТКИ	566
1. Публікації о. В. Зінька ЧСВВ	566
2. Статті о. В. Зінька ЧСВВ написані у співавторами в наукових виданнях	571
РЕЗЮМЕ (іншими мовами)	586
ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА	617
ПОКАЖЧИК ВЛАСНИХ ІМЕН	640
ПРО АВТОРА	674

I V A D A S

2000 m. pabaigoje Vilniuje įkurta *Lietuvių – ukrainiečių istorikų asociacija* pasirinko tirti Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino (*OSBM*)¹ istoriją. Tai Rytų, arba Graikų, apeigų katalikų ordinas, kurį bazilijonai – vienuoliai ukrainiečiai – Kijevo metropolijoje įkūrė 1617 m.² 1624 m. spalio 24 d. dekretu Bazilijonų ordiną pripažino Tikėjimo propagandos kongregacija, o 1631 m. rugpjūčio 20 d. jį savo brėve patvirtino popiežius Urbonas VIII³. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas – vienintelis ordinas, susiformavęs Lietuvoje. Jo lopšys – Vilniaus Švč. Trejybės vienuolynas, kuriame nuo 1607 m. veiklą pradėjo būsimasis Kijevo metropolitas (1613–1637) Josifas Veljaminas Rutskis (1574–1637), reformuodamas bazilijonų vienuolinį gyvenimą ir formuodamas ordiną. Reformos dasinis vadovas – į Švč. Trejybės vienuolyną 1604 m. įstojęs Ivanas Kuncėvičius – Šv. Juozapas (1580–1623). Neatsitiktinai pirmoji provincija, sujungusi pirmuosius penkis bazilijonų vienuolynus, buvo pavadinta Švč. Trejybės, arba Lietuvos, kongregacija. Šis svarbiausias Rytų apeigų katalikų ordinas – pagrindinis Bažnytinės Brastos unijos (1596) priimtų nutarimų įgyvendintojas, atlikęs reikšmingą vaidmenį unitų istorijoje, plėsdamas dvasinę, švietėjišką ir misijinę veiklą. Unitai – LDK kunigaikščių veiklos plačioje lietuvių kultūrinėje erdvėje rezultatas – siekė, kad 1054 m. suskilusi Krikščionių Bažnyčia vėl susivienytų ir stačiatikiai pripažintų Popiežiaus viršenybę.

Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorijos tyrimui, žinių apie jį sklaidai Lie-

---

¹ Tai Rytų (Graikų) apeigų katalikų ordinas: *Ordo Sancti Basilii Magni, OSBM* (lotyniškai); *Чин Святого Василя Великого, ЧСБВ* (ukrainietiška). Ukrainoje veikia Švenčiausiojo Išgelbėtojo tėvų bazilijonų provincija, Lietuvoje – Šv. Juozapato Bazilijonų ordino Vilniaus vienuolynas.

² Naugarduke 1617 m. vykusiamе sinode buvo priimtос naujos kongregacijos taisyklės. Žr.: *Epistolae Metropolitaram, Archiepiscoporum et Episcoporum*. Vol. 1 (1613–1637): *Epistolae Josephi Velamin Rutskyj, Metropolitanae Kioviensis Catholici / Collegit P. Athanasius G. Welykyi OSBM. Romae 1956. P. 33–48.*

³ Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Записи Чина Св. Василя Великого (ЧСБВ). Annals of the Order of Saint Basil, the Great. Секція –1–Секцион. Рим: Видавництво ОО. Василян. 1992. 640 с.

tuvoje ir Ukrainoje rengiamos konferencijos jau susiformavo į specialų ciklą⁴. Į mokslinę veiklą įsitraukia vis naujos tyrinėtojų pajėgos. Atskleidžiama ir naujais aspektais nagrinėjama mokslinė, šviečiamoji, leidybinė Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino veikla LDK teritorijoje, vienuolių bazilijonų darbai, ugdatant lietuvių jaunimą. Atliekant minėtų krypties tyrimus, iškyla lietuvių – ukrainiečių ryšių ir jų svarbos abiejų valstybių istorijai problema. Be to, mokslinės konferencijos atlieka ir platų šviečiamąjį pobūdį – populiarina ordino darbus, jo istoriją⁵.

⁴ Apie konferencijas, Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istoriją bei jo veiklą pateikiami monografijos autorės darbai: *Vasiliauskienė A. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorinis kontekstas* // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir rašytojos tradicijos / sudarė Sergejus Temčinas, Galina Miškinienė, Marina Čistiakova, Nadiježda Morozova. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2009. P. 45–58 (Bibliotheca Archivi Lithuanici, 7); *Eadem. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švč. Trejybės kongregacijos veiklos Vilniuje laikotarpiu (1617–1743)* // Soter. 2003. Nr. 9. P. 97–115; *Eadem. Vilnius – Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino lopšys* // Lituaniaistika šiuolaikiniame pasaulyje. Vilnius: Pasaulio lituanistų bendrija. 2004. Nr. 7–8. P. 85–105; *Eadem. Tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: švietėjiška veikla“* // LAMMD Istorija. 2003. T. 57. P. 78–79; *Eadem. Konferencija Lavrive: ciklo „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“ tąsa* // LAMMD Istorija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2008. T. 70. P. 78–81; *Васіляускенс А. Наукові конференції та дослідження з історії Василянського чину в Литві* // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. Число 4: Еклезіяльна й національна ідентичність греко-католиків центрально-східної Європи. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2003. С. 329–311; *Eadem. Душпастирське служіння чину Святого Василя Великого у Литві* // Добромильська реформа і відродження української церкви. Доповіді та матеріали учасників Міжнародної наукової конференції, присвяченої 120-літній річниці початку Добромильської реформи Василянського Чину Св. Йосафата і 100-літній річниці перенесення василянського новіціату з Добромиля у Крехів. Львів: Видавництво „Місіонер“. 2003. С. 26–41; *Eadem. Цикл конференцій „Чин Св. Василя Великого“ в контексті міждержавних зв'язків* // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник 2006 рік. Книга 2. Львів: Логос. 2006. С. 296–301; *Eadem. Дослідження Берестейської унії та Греко-католицької Церкви у Литовській Католицькій Науковій Академії*. LKMA Metraštis. Vilnius. 1998. T. 12 // Український гуманітарний огляд. Національний університет „Києво-Могилянська Академія“. 1999. Випуск 2. С. 273–279; *Eadem. Чин Св. Василя Великого: поширення історії* // Матеріали VI Міжнародного конгресу українців. Історія. Політологія. Книга 3. Частина 1. Київ. 2008. С. 373–389.

⁵ Keletas monografijos autorės publicistinių straipsnių, skirtų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorijai, periodikoje: *Vasiliauskienė A. Bazilijonų parapijai – 250 metų* // Voruta. 1999. Lapkričio 6. Nr. 39. P. 2; Lapkričio 13. Nr. 40. P. 2; Lapkričio 20. Nr. 41–42.

Vienuoliai bazilijonai dar menkai žinomi ir plačiau visuomenei, todėl šis

---

P. 2; *Eadem*. Prasmingas renginys Bazilionuose // *Draugas*. 1999. Rugsėjo 29. Nr. 189. P. 4; *Eadem*. Bazilijonų vienuoliai ir Bazilionų miestelis // *Šiaulių kraštas*. 2001. Lapkričio 6. Nr. 259. P. 2; *Eadem*. Pirmoji konferencija, skirta vienuoliams Bazilijonams // *Mokslo Lietuva*. 2001. Gruodžio 6. Nr. 21. P. 13; *Eadem*. Bažnyčios ir visuomenė Lietuvoje // *XXI amžius*. 2002. Gruodžio 13. Nr. 94. P. 4; *Eadem*. Per Šv. Juozapato šventę – amžinieji įžadai // *XXI amžius*. 2002. Lapkričio 22. Nr. 88. P. 3; *Eadem*. Ukrainiečiai Lietuvoje // *Voruta*. 2002. Rugsėjo 21. Nr. 18. P. 26; *Eadem*. Ukrainiečių veikla Lietuvoje nesvetima ir lietuviams // *Voruta*. 2002. Kovo 23. Nr. 6. P. 3, 6, 7; *Eadem*. Bažnytinės šventės svarba stiprinant mokslinius ryšius // *Mokslo Lietuva*. 2002. Lapkričio 21–gruodžio 4. Nr. 20. P. 13; *Eadem*. Trumpa pažintis su vienuoliais Bazilijonais *OSBM* // *Katalikų pasaulis*. 2002. Rugsėjūtis. Nr. 2. P. 20–23; *Eadem*. Paminėjo Šv. Juozapatą // *XXI amžius*. 2003. Lapkričio 21. Nr. 89. P. 8; *Eadem*. Rytų apeigų katalikų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys tarnaitės Žovkvoje // *XXI amžius*. 2003. Liepos 4. Nr. 52. P. 9; *Eadem*. Tėvų bazilijonų iš Romos padėka Lietuvos žurnalistui // *Draugas*. 2003. Gegužės 9. Nr. 90. P. 6; *Eadem*. Bazilijonų mokyklai – 230 metų // *Katalikų pasaulis*. 2003. Rugsėjis. Nr. 9. P. 37; *Eadem*. Apie ukrainiečius, jų kančias ir vienuolius Bazilijonus // *Kupiškėnų mintys*. 2003. Spalio 25. Nr. 126. P. 11–12; *Eadem*. Vienuoliai bazilijonai. Kas jie? // *Mokslas ir gyvenimas*. 2003. Nr. 8–9. P. 48–49; *Eadem*. Konferencija vienuoliams bazilijonams // *Mokslo Lietuva*. 2003. Lapkričio 20–gruodžio 5. Nr. 20. P. 18; *Eadem*. Vienuoliai bazilijonai įamžino savo vardą Šiaulių krašte // *Mūsų dienos*. 2003. Rugsėjo 5. Nr. 29. P. 3; Rugsėjo 12. Nr. 30. P. 3; Rugsėjo 19. Nr. 31. P. 3; *Eadem*. Ryšių tarp Bazilijonų vidurinės mokyklos kolektyvo ir ukrainiečių plėtra // *Tautinių bendrijų informacinis informacinis biuletenis*. 2003. Nr. 2 (11). P. 4–6; *Eadem*. Antroji tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija Lietuvoje // *Tautinių bendrijų biuletenis*. 2003. Nr. 3–4. P. 15–16; *Eadem*. Trumpa pažintis su vienuoliais Bazilijonais // *Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai*. Specialus „Mūsų dienų“ priedas tarptautinei mokslinei – praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švietėjiška veikla“. 2003. Rugsėjis. P. 1, 6–7; *Eadem*. Praturtino Ukrainą bažnytiniu menu // *Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai*. Specialus „Mūsų dienų“ priedas tarptautinei mokslinei – praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švietėjiška veikla“. 2003. Rugsėjis. P. 3; *Eadem*. Lietuvoje tęsiamas konferencijų ciklas, skirtas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui // *Lietuvos aidas*. 2004. Lapkričio 11. Nr. 262. P. 1, 10; *Eadem*. Penktoji tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija // *Lietuvos aidas*. 2004. Lapkričio 17. Nr. 267. P. 10; *Eadem*. Ukrainos Teologijos – filosofijos institutas džiaugiasi lietuviu profesoriaus dovana // *Mokslo Lietuva*. 2004. Sausio 8–21. Nr. 1. P. 18; *Eadem*. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas ir jam skirtas konferencijų ciklas // *Šiaulių universitetas*. 2004. Lapkričio 9. Nr. 16. P. 3–4; *Eadem*. Šv. Bazilijaus ordino kūrėjas Apaštalas Kankinys Šventasis Juozapas (1580–1623) // *Šiaulių universitetas*. 2004. Lapkričio 9. Nr. 16. P. 4; *Eadem*. Universitete viešėjo Briuchovičių Teologijos – filosofijos instituto Ukrainoje dėstytojai // *Šiaulių universitetas*. 2004. Birželio 25. Nr. 11. P. 2; *Eadem*. Ukrainos bei Lietuvos mokslininkai apie bazilijonus. Tęsiamas konferencijų, skirtų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui, ciklas // *XXI amžius*. 2005. Birželio 23. Nr. 49. P. 5; *Eadem*. VI tarptautinė mokslinė-

tyrimo objektas svarbus tiek Lietuvai, tiek Ukrainai. Jis svarbus keliais aspektais, kuriuos lemia minėtos ordino veiklos kryptys.

Lietuviams pradėjus Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorijos tyrinėjimus (pirmoji konferencija 2001 m. vyko Šiauliuose, Bazilionuose ir Vilniuje), sužinota apie pedagoginę jų veiklą Lietuvoje: mokyklų steigimą, praktikuotą naują ugdymo formą, atsisakant fizinių bausmių ir kt.

Vienuoliai bazilijonai, dalyvaudami konferencijose, iškėlė mintį – ieškoti analogų, t. y. lietuvių, padėjusių ugdyti ukrainiečių jaunimą. Kunigas t. Vasilijus Zinko *OSBM* (1922 02 15–2008 04 23) lengvai „rado“ tokią asmenybę – seserį vienuolę Rafailą (Vandą Rimkevičiūtę, 1896 02 19–1981 04 16). Tai Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė⁶ (tokio pavadinimo kongregaciją turi ir Lotynų apeigų ka-

praktinė konferencija „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorija ir švietėjiška veikla“ // Lietuvos aidas. 2005. Birželio 8. Nr. 132. P. 4; Birželio 9. Nr. 133. P. 4; Birželio 10. Nr. 134. P. 4; *Eadem.* Bazilionų vidurinės mokyklos ryšiai su ukrainiečiais // Lietuvos aidas. 2005. Spalio 3. Nr. 229. P. 8; *Eadem.* Lietuvoje – Šv. Juozapato šventė: atvežta ikona ir relikvijos // Lietuvos aidas. 2005. Lapkričio 15. Nr. 265. P. 5; *Eadem.* Šventinis renginys ir susitikimai Bazilionų vidurinėje mokykloje // Lietuvos aidas. 2005. Gruodžio 6. Nr. 283. P. 9; *Eadem.* Vienuolis bazilijonas kunigas Vasilijus Zinko – lietuvių bičiulis // Lietuvos aidas. 2007. Kovo 1. Nr. 49. P. 9; Kovo 2. Nr. 50. P. 9; Kovo 3. Nr. 51. P. 9; *Eadem.* Paminėtas šv. Juozapas // XXI amžius. 2007. Lapkričio 16. Nr. 85. P. 1, 8; *Eadem.* Ivanas Kuncevičius – šventas Juozapas // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2007. Lapkričio 15. Nr. 262. P. 2–3; *Eadem.* Šiaulių universitetas ir Metropolito Josifo Veljamino Ruskio Filosofijos-teologijos studijų bazilijonų institutas Briuchovičiuose: kultūrinių mokslinių ryšių paralelės // Lietuvos aidas. 2008. Sausio 17. Nr. 14. P. 9; Sausio 18. Nr. 15. P. 9; *Eadem.* Aštuntoji konferencija skirta Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2008. Sausio 26. Nr. 22. P. 2–3; *Eadem.* Ukrainietis vienuolis bazilijonas kun. Vasilijus Zinko // Voruta. 2008. Balandžio 26. Nr. 8. P. 9; Gegužės 10. Nr. 9. P. 9; *Eadem.* Romos Katalikų Bažnyčia Kijeve // Lietuvos aidas. 2008. Rugpjūčio 14. Nr. 181. P. 6–7; *Eadem.* Vilniaus ukrainiečių bendrija: veikla ir perspektyvos // Voruta. 2008. Rugsėjo 20. Nr. 18. P. 1, 12; Spalio 4. Nr. 19. P. 12; Spalio 25. Nr. 20. P. 12.

⁶Lotyniškai: Congregatio Sororum Servularum Beatissimae Virginis Mariae Immaculatae (*SSMI*) arba Sisters Servants of Mariae Immaculatae (Rytų apeigų katalikės). Ukrainietiškaі «Згромадження сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії» (*СПНДМ*). Kongregacija buvo sukurta 1892 m.; patvirtinta popiežiaus Pijaus XI 1932 m. Apie Seserų Tarnaičių (Rytų apeigų katalikių) kongregaciją, jos įkūrimą, istoriją, vienuolių veiklą žr.: Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим: Видавництво сестер Служебниць. 1968. 768 с.; *Marecki J. OFMCap. Zakony w Polsce.* Kraków: „Universitas”. 1997. S. 195.

talikės⁷). Dirbdamas Brazilijoje, kunigas su ja bendravo, iš jos, jau sergančios, sužinojo šeimos gyvenimo istoriją⁸.

Itin svarbūs V. Rimkevičiūtės nuopelnai Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos išlikimui Brazilijoje: jos sumanumo dėka Prudentopolyje buvo atidarytas seserų Tarnaičių naujokynas, sąlygojęs šios kongregacijos išlikimą diasporoje, o vėliau ir jos darbų plėtrą.

V. Rimkevičiūtės veikla, ugdant ukrainiečių ir brazilų jaunimą, buvo tokia reikšminga, kad 1968 m. jai suteiktas Prudentopolio miesto Garbės pilietės vardas, o po mirties, 1983 m., Prudentopolyje s. Rafailos vardu pavadinta gatvė. Tai vienintelė lietuvaite (ji save vadino lietuvaite), kurios nuopelnai taip gražiai įvertinti Brazilijoje.

⁷ Lotyniškai: Congregatio Sororum Servularum Beatissimae Virginis Mariae Immaculatae (*SSMI*); angliškai: Sisters Servants of Mariae Immaculatae; lenkiškai: Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej (*PAMI*). Lotynų apeigų Popiežiaus teisių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją 1878 m. Lenkijoje įkūrė tėvas Honoratas Kozminskis *OFMCap*. Lietuvoje Marijos Tarnaitės savo pirmuosius namus įkūrė Rokiškyje 1893 m. Žr.: *Armalytė L.* Lietuvaičių Švietimo Draugija (darbas bakalauro laipsniui gauti). Kaunas. 1994. Mašiniškasis, saugomas Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių archyve Panevėžyje; *Marecki J.* *OFMCap*. Zakony w Polsce. Kraków: „Universitas”. 1997. S. 201–210; *Vasiliauskienė A.* Seserys Tarnaitės // Lietuvos aidas. 2007. Lapkričio 7. Nr. 255. p. 9; Lapkričio 8. Nr. 256. P. 9; Lapkričio 9. Nr. 257. P. 9.

⁸ Vandos Rimkevičiūtės tėvas Aleksandras Rimkevičius (herbas Pabog) kilęs iš Užvenčio. Mažas kartu su tėvu Onufrijum Rimkevičium, 1863–1864 m. sukilimo dalyviu, ir visa šeima buvo ištremtas į Sibirą. Tėvas, neišlaikęs tremties kančių, greitai mirė. Motina Vilhelmina Borch fon Priker su sūnumi Aleksandru ir kitais vaikais sugrįžo į Lietuvą, tačiau šeima, negalėdama čia pasilikti, išvyko į Lenkiją pas Vilhelminos Borch fon Priker tėvus.

Baigęs studijas, A. Rimkevičius tapo inžinieriumi, tiesė geležinkelį. Greitai buvo paskirtas Rytų – Vakarų (Transsibiro) geležinkelio vyriausiuoju inžinieriumi. Būtent tada, gyvendamas Kijeve, susipažino su kijeviete Marusia Bylivska, pamilo ją, sukūrė šeimą. Iš jų santuokos gimė Vanda. Mirus Marusiai, trečius metukus einanti mergaitė buvo atvežta į Lietuvą.

Palaidojęs ir antrąją žmoną Luizą Amaliją Vrublevską, netekęs motinos, Aleksandras Rimkevičius su Vanda ir Felicija (dukra iš antros santuokos) 1908 m., išvyko į Braziliją, kuri jį buvo sužavėjusi kelionės po pasaulį metu. Įsikūrė netoli ukrainiečių, bendravo su vienuoliais bazilijonais.

Vanda, būdama išsilavinusi ir mokėdama daug užsienio kalbų, lengvai išmoko ukrainiečių kalbą, vienuolių bazilijonų prašoma pradėjo dirbti ukrainiečių mokykloje. Pedagoginį darbą tęsė ir įstojo į Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją, pasirinkdama vienuolinį Rafailos vardą.

Yra ir daugiau lietuvių, dirbusių kitų tautų bei valstybių labai ir įamžinusių Lietuvos vardą. Tarkim, netgi Aleksandro Rimkevičiaus bendrapavardis (giminystės ryšių nepavyko nustatyti), minimas Tomo Sakalausko knygoje „Beatričė“⁹, kurioje rašoma apie garsiosios Lietuvos lakštingalos Beatričės Grincevičiūtės (1911–1988) močiutę Oną Aliną Rimkevičiūtę, gimusią 1849 m., kurią 1873 m. vedė 20 metų vyresnis Henrikas Grincevičius (1829–1878). Knygoje minimi jos broliai – Vaclovas ir Bronislavas Rimkevičiai (jie kilę iš Ilguvos).

Akivaizdžios kelios paralelės tarp s. Rafailos tėvo Aleksandro Rimkevičiaus ir Bronislavo Rimkevičiaus. Bronislavas, baigęs Tartu (Dorpat) universitete inžineriją, gyveno tolimoje Brazilijoje. Ten jis vadovavo geležinkelio bei tunelių statybai. Prie Rio Negro upės statė Manaos uostą. Brazilijos valdžia už nuopelnus jam dovanoję raudonmedžiais apaugusią salą Amazonės upėje, o vieną Rio de Žaneiro gatvę pavadino jo vardu¹⁰.

Reikia pastebėti, kad Brazilijoje gražų pėdsaką paliko dar vienas lietuvis – salezietis kun. Pranas Gavėnas (1918 10 11–2000 02 07). Kun. P. Gavėnas *SDB* priklausė San Paulo Spaudos asociacijai (API) – buvo jos narys, San Paulo Istorijos akademijos (Acad. P. de Historia) narys-akademikas. Dešimtį metų dirbo Šv. Kazimiero parapijos klebonu, Brazilijoje 1977–1988 m. redagavo lietuvių savaitraštį „Mūsų Lietuva“. Už įnašą Brazilijos kultūrai, plačią ir aktyvią veiklą kun. P. Gavėnas *SDB* 1985 m. apdovanotas Brazilijos kultūrinio centro medaliu, 1988 m. – Brazilijos Vėliavnešio ordino diplomu¹¹.

Apie lietuvių Petrą Perkumą – saleziečių ugdytinį – jauną mirusį Italijoje, pirmieji prabilo kitų tautų saleziečiai, siūlydami jį kelti į Altoriaus Garbę, tuomet, kai apie jį Tėvynėje beveik niekas nežinojo. Ir tik kun. P. Gavėno *SDB*, sugrįžusio iš Brazilijos į Lietuvą, iniciatyva pasirodė knyga „Petro Perkumo dvasia“, Darbėnuose (Kretingos rajonas) buvo pastatytas paminklas, organizuotos konferencijos.

Jau pasirodę nemaža leidinių apie lietuvių veiklą išeivijoje, sovietmečiu garsinant Lietuvos vardą, skelbiant pasauliui apie jos okupaciją ir laisvės troškimą, kovojant dėl Tėvynės laisvės. Daug darbų skirta personalijoms, yra leidinių, kuriuose apžvelgtos bendruomenės ar organizacijos. Keletą paminėsi-

⁹ *Sakalauskas T.* Beatričė. Marijampolė: Ramona. Antras papildytas leidimas. 2004. P. 9–14.

¹⁰ Inžinierius Bronislavas Rimkevičius mokėjo 13 kalbų, mėgo muziką, dailę. Liko nevedęs. Jis atvažiuodavo pas seserį O. A. Grincevičienę į Ilguvą, kur bendraudavo su ten dažnai vieštinčiais kompozitoriumi E. Mlynarskiu, dailininkais Korsakais (tėvu ir sūnumi) bei kitais to meto šviesuliais. Inžinierius Bronislavas Rimkevičius mirė 1907 m. Londone, palikdamas didelius turtus.

¹¹ *Vasiliauskienė A.* Petro Perkumo dvasia. Alytus. 1996. P. 70–84.

me. 1995 m. Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išėivijoje išleido Bostone gyvenančio dr. Algirdo M. Budreckio knygą „Vilniečių veikla išėivijoje“¹², 1997 m. Londone Didžiosios Britanijos lietuvių sąjungos išėista Kazimiero Barėno parašyta studija „Britanijos lietuviai 1974–1994“¹³. Plačiašakę lietuvių veiklą išėivijoje liudija 2002 m. Kanados lietuvių bendruomenės išėistas „Kanados lietuvių organizacijų žinynas“¹⁴; 2003 m. Vilniuje pasirodė Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių bendruomenės leidinys „JAV LB penki dešimtmečiai 1951–2002“¹⁵, skirtas auksiniam JAV LB jubiliejui; 2005 m. Vilniuje išėista tuometinės Šveicarijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkės Janinos Irenos Survilaitės knyga „Alpių lietuviai“¹⁶, pristatanti lietuvių veiklą Šveicarijoje, ryšius su pasaulio lietuviškoms organizacijomis¹⁷. 2006 m. Vilniuje JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros tarybos išėista Audronės Viktorijos Škiudaitės knyga „Lietuvių pėdsakai Amerikoje“¹⁸; 2008 m. Vilniuje išėista beveik 500 puslapių knyga apie Argentinos lietuvius, kurią parašė Ana (Ona) Paulina Semenas, Stella Maris Borba ir Juan Francisco (Jonas Pranciškus) Klimaitis¹⁹. Lietuvių veiklą Brazilijoje iki Antrojo pasaulinio karo pristato Valentinas Pilkauskas straipsnyje „Brazilijos lietuviai ir Lietuva“²⁰.

Taigi, apie lietuvius, garsinusius Lietuvą išėivijoje, pasirodo vis naujų leidinių, tačiau apie lietuvius, dirbusius kitų tautų labui, – darbų maža, o apie seseris vienuoles, dariusias įtaką kitų tautų dvasingumo plėtrai, švietimui ar kultūrai, – nėra. Tad dar visai neseniai iš gyvenimo pasitraukusios Vandos Rimkevičiūtės atlikti darbai Prudentopolyje (Brazilija) ir jos apylinkėse verti dėmesio.

---

¹² *Budreckis A. M.* Vilniečių veikla išėivijoje. Torontas-Čikaga-Vilnius-Trakai: Vortata. 1995. 192 p.

¹³ *Barėnas K.* Britanijos lietuviai 1974–1994. Londonas: Didžiosios Britanijos lietuvių sąjunga. 1997. 408 p.

¹⁴ Kanados lietuvių organizacijų žinynas / Medžiagą spaudai rinko ir tvarkė *dr. Rasa Mažeikaitė*. Canada: Lithuanian Canadian Community. 2002. 242 p.

¹⁵ JAV LB penki dešimtmečiai 1951–2002 / Vyr. redaktorius ir sudarytojas *Balys Raugas*. Vilnius: Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių bendruomenė. 2003. 800 p.

¹⁶ *Survilaitė J. I.* Alpių lietuviai. Vilnius: Solidarity. 2005. 200 p.

¹⁷ *Rumša J.* Lietuviai bankų ir laikrodžių šalyje // Lietuvos aidas. 2005. Rugpjūčio 20. Nr. 192. P. 4.

¹⁸ *Škiudaitė A. V.* Lietuvių pėdsakai Amerikoje. Vilnius: JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros taryba. 2006. 808 p.

¹⁹ *Semenas A. P., Borba S. M., Klimaitis J. F.* Beriso lietuviai. Pasakojimai apie vieną tautą. Vilnius: Vaga. 2008. 466 p.

²⁰ *Pilkauskas V.* Brazilijos lietuviai ir Lietuva // Lietuvos aidas. 2008. Rugsėjo 13. Nr. 206. P. 3.

Vandos Rimkevičiūtės – s. Rafailos gyvenimą aprašyti t. Vasilijų Zinko *OSBM* paskatino *Lietuvių – ukrainiečių istorikų asociacijos* organizuojamos konferencijos.

Knyga, išspausdinta Ukrainoje²¹, sulaukė dėmesio ir pakartotino leidimo. Lankydamasis Lietuvoje ir bendraudamas su Bazilionų vidurinės mokyklos (netoli Šiaulių) kolektyvu, pasakodamas apie seserį Rafailą, sulaukė daug klausimų. Tada ir kilo mintis knygą išversti į lietuvių kalbą. Būtina paminėti Petrą Majuk (tada dar bazilijoną br. Bernardą), kuris ėmėsi pirminio knygos vertimo. Mokslinės monografijos „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminija“ autorė, sutikusi tik pakoreguoti vertimą, ėmėsi versti iš naujo, nes pasitaikę istoriniai netikslumai reikalavo taisyti tekstą iš esmės.

V. Zinko *OSBM* leidus ir jam padedant, pertvarkytas verčiamos studijos turinys: tekstas taisytas (sukeistos vietomis kai kurios dalys, kai kurių ir visai atsisakyta) ir pildytas naujomis autoriaus išvalgomis, pamąstymais. Studija pateikta plačiame istoriniame biografiniame kontekste su moksliniais komentarais ir teologine terminologija.

Galima manyti, kad s. Rafaila nėra vienintelis toks atvejis, tad tikėtina, kad ši monografija paskatins naujoms lietuvių, glaudžiai bendravusių su kitų tautų išėiviais, paieškoms.

Lietuvių, garsinusių tėvynės vardą plačiajame pasaulyje savo reikšmingais darbais, asmenybių kėlimas itin svarbus šiandieną keliais aspektais: jų pavyzdys gali turėti pozityvios įtakos jaunosios kartos ugdymui bei šio amžiaus emigrantų bangai, keičiant besiformuojantį pasaulyje negatyvų nūdienos lietuvių įvaizdį išėivijoje. Vertinant ir deramai gerbiant savo istoriją, tauta taps dvasiškai pajėgi sustiprinti Lietuvos pozicijas.

Išdėstyta medžiaga leidžia apibrėžti **mokslinę problemą**.

Mokslinėje literatūroje lietuvių – ukrainiečių ryšiai išėivijoje dar mažai analizuoti, o konkrečioje Brazilijos valstybėje visai netyrinėti. Lietuviai mokslininkai dar nėra gilinęsi ir į ukrainiečių – pasauliečių bei Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino ir Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos – veiklą Brazilijoje. Iki šiol nebuvo žinomas ir lietuvaitės Vandos Rimkevičiūtės įsijungimas į ukrainiečių seserų Tarnaičių kongregaciją bei jos veikla, palikusi ryškų pėdsaką.

Ukrainiečiams, išskyrus gyvenančius Prudentopolyje (Brazilija), irgi nežinomą s. Rafailą (Vandą Rimkevičiūtę) pristatė ir jos veiklą įamžino vienuolis bazilijonas V. Zinko, parašydamas apie ją studiją.

²¹ Зинко В. Службениця Пренепорочної Діви Марії сестра Рафаїла (Ванда Побог-Римкевич). Львів – Вильнюс: Місіонер. 2003. 198 с.

Nei Lietuvos, nei Ukrainos mokslininkų dar nebandyta per personalijas atskleisti lietuvių – ukrainiečių bendrą kultūrinę veiklą. Todėl šis **tyrimo objektas** yra svarbus tiek Lietuvai, tiek Ukrainai.

Siekiant užpildyti minėtą istorinę spragą, abi personalijos – s. Rafailos (Vandos Rimkevičiūtės) ir Vasilijaus Zinko *OSBM* – pristatomos dviem aspektais, būtent: studijos į lietuvių kalbą išvertimu ir parengtais plačiais komentarais, be kurių negalimas istorinis tyrimas ir V. Zinko darbų analizė. V. Zinko *OSBM* – tarpininkas tarp s. Rafailos ir Lietuvos, liudijantis besiplėtojančius lietuvių ir ukrainiečių ryšius. Vykstanti, sparti Lietuvos ir Ukrainos politinių – kultūrinių ryšių plėtra skatina gilintis į šių valstybių istorines šaknis, jų mokslą ir kultūrą bendrai tolesnei veiklai.

Itin svarbūs Lietuvos ir Ukrainos mokslinės veiklos akcentai – pasirašytos bendradarbiavimo sutartys tarp aukštųjų mokyklų bei institucijų. Pažymėtinos sutartys tarp Šiaulių universiteto ir Metropolito Josifo Veljamino Rutschio Filosofijos-teologijos studijų bazilijono instituto Briuchovičiuose (2004 m.) bei Šiaulių universiteto ir Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto (2005 m.). Pirmas šių trijų mokslo institucijų bendradarbiavimo vaisius – mokslinė monografija „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“.

Mokslinis problemos aktualumas. Sovietinio totalitarizmo sąlygomis diduma turtingos Lietuvos ir Ukrainos istorijos buvo tapusi „*balta dėmė*“. Todėl, Lietuva ir Ukraina, kurios ne vieną šimtmetį buvo viena valstybė, po sovietinės okupacijos mokslininkų pastangomis siekia atkurti bendros istorijos tarpsnį, išnagrinėti buvusius religinius, kultūrinius ryšius. Svarbi abiem valstybėms priklausomas praeities dalis – Brastos Bažnytinės unijos ir unitų Bažnyčios istorija, panaši lietuvių ir ukrainiečių kova už savo laisvę (XIX–XX a.).

Nepriklausomų valstybių mokslininkai ėmėsi tyrinėti sovietmečiu uždraustus istorijos laiko tarpsnius bei įvykius, ypač Bažnyčios istoriją, dvasininkijos veiklą. Nors jau nuo Nepriklausomybės paskelbimo Lietuvoje praėjo du dešimtmečiai, tačiau ir šiandieną minėtomis temomis dar labai stokojama mokslinių studijų, ypač literatūros lietuvių kalba apie Ukrainą, jos istoriją, religiją, kultūrą, ukrainiečių išseiviją.

Tai rodo mokslinės problemos aktualumą – užpildyti dalį istorinių spragų: sugražinti iš užmaršties šventuosius, dvasios vadovus, garbingus ukrainiečių tautos asmenis, išsivaduojamųjų kovų vadus, atskleisti mažai žinomos istorijos tarpsnius, supažindinti su Rytų apeigų katalikų ordinų bei kongregacijų veikla, jų istorija, rasti paralelių su panašaus ar tokio paties pavadinimo Lotynų apeigų katalikų vienuolijomis, atskleisti bendrą lietuvių ir ukrainiečių religinių bendruomenių kultūrinę švietėjišką veiklą. Pirmąsyk Lietuvos moks-

lo visuomenei pristatyti Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos (Rytų apeigų ir Lotynų apeigų) darbai ir pateikta jos istorija – svarbūs dviejų valstybių švietimui, kultūrai.

Lietuvaitė V. Rimkevičiūtė, uoliai dirbusi ukrainiečių tarpe, garsino Lietuvą. S. Rafailos pavyzdys liudija, kad lietuvių – ukrainiečių ryšiai, tęsėsi nuo ankstyvųjų viduramžių, nenutrūko ir išseivijoje. Vandos Rimkevičiūtės asmenybė liudija dviejų tautų sąsajas, atsiradusias dėl personalijų ir išaugusias į tarptautinį lygmenį.

Reikšmingas ukrainiečio kun. V. Zinko *OSBM* požiūris: mokslininkų dėmesys mūsų lietuvių, veiklai išseivijoje, Lietuvos reklamavimas per s. Rafailą, svetimšalio domėjimasis mūsų tautiečiais įpareigoja ir skatina pažinti bei tyrinėti kitų kraštų, o šiuo konkrečiu atveju – Ukrainos, istoriją, jos kultūrą.

Praktinis problemos aktualumas. Kiekvienas turi suprasti, kad savo veiklos prasmę reikia modeliuoti atsižvelgiant į asmeninės brandos ir socialinių aplinkybių tarpusavio priklausomybę, kuri lemia visų darbų prasmingumą. Konkretus pavyzdys yra mišrios šeimos (ukrainietės ir lietuvio) dukra – s. Rafaila – Vanda Rimkevičiūtė. Jos šakota ir turininga darbuotė ukrainiečių diasporai Brazilijoje atskleista į lietuvių kalbą išverstoje ukrainiečio V. Zinko knygoje, o aplinkybės, nulėmusios gyvenimą bei veiklą, – pateiktos komentaruose.

Praktinis problemos aktualumas svarbus keliais aspektais. Mokslinėje monografijoje „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ susisteminta medžiaga pirmiausia svarbi mokslininkams – čia jie pirmąsyk susipažins su naujausiais ukrainiečių istorikų atliekamais įvairių problemų (istorijos, Bažnyčios istorijos, asmenybių ir kt.) tyrinėjimais, išskirtinai, lietuvių ir ukrainiečių tautų istorijos – kultūros aspektais, kurių centre – s. Rafaila.

Monografija taip pat svarbi aukštųjų mokyklų dėstytojams, rengiantiems katechetus, istorikus, kultūros istorikus, šių specialybių studentams ir visiems asmenims, besidomintiems ukrainistika: ukrainiečių religiniu, kultūriniu gyvenimu, jų istorija.

Bendri Lietuvos ir Ukrainos valstybių moksliniai tyrimai, vykstančios konferencijos, tyrinėjančios abiejų šalių istoriją, kultūrinius ryšius ir pan., parašyti moksliniai darbai bei publicistiniai straipsniai, gilina tolesnį bendradarbiavimo supratimą. Tą praktinį reikšmingumą akcentuoja ir pirmąkart lietuvių kalba parengta mokslinė monografija „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“.

Taigi, šios monografijos mokslinis aktualumas nusakomas šiais dviem aspektais: 1) jos mokslinis turinys svarbus praktikos poreikiams tenkinti; 2) is-

torinio – biografinio pobūdžio mokslinių komentarų ir teologinės terminijos originali integracija bei moksliskai argumentuotos išvados prisidės prie atitinkamų mokslo spragų užpildymo. Dar vienas aktualumo veiksnys – savalakiškumas, atspindintis dalies lietuvių ir ukrainiečių (ir ne tik jų) visuomenės suinteresuotumą bei susidomėjimą problemos sprendimu.

Metodologinis pagrindimas. Mokslinė monografija „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ – tai ne tik vienuolio bazilijono istorinio ir religinio kūrinio šiuolaikinis komentaras, bet kartu šio kūrinio rekonstrukcija, parašyta istorinės analizės pagrindu, papildyta istorine dokumentika. Monografijos metodologinis pagrindimas siejamas su įvairių faktų tikslinimu istoriniame kontekste, sisteminimu, faksogramų iš Italijos ir Brazilijos analize, asmenų istoriniais liudijimais. Taip pat taikyta analizuojamojo meto religinių simbolių iššifravimo metodika, paaiškinimuose atskleidžiama jų prasmė dabartinei kartai, kuriai ano meto religinis gyvenimas (ordinai, kongregacijos, Bažnyčios hierarchija), dogmos bei simboliai yra arba mažai žinomi, arba ir visai negirdėti.

Darbo tikslas. Per dvi personalijas – Vandą Rimkevičiūtę (seserį Rafailą) ir jos veiklą įamžinusį ukrainietį vienuolį bazilijoną Vasilijų Zinko – atskleisti lietuvių ir ukrainiečių ryšius diasporoje.

Darbo uždaviniai:

1. Išversti į lietuvių kalbą kun. V. Zinko *OSBM* knygą «Служебница Пренепорочної Диви Марії сестра Рафаїла (Ванда Побог – Римкевич)» („Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos sesuo Tarnaitė Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė-Pobog)“, adaptuojant ją lietuvių skaitytojui. Šioje mokslinėje monografijoje, autoriui pritarus, vartojamas sutrumpintas knygos pavadinimas „*Sesuo Rafaila*“.
2. Papildyti V. Zinko knygos turinį *naujomis autoriaus išvalgomis*, atitinkančiomis chronologiją, pagilinančiomis ir praplečiančiomis studijos herojės – s. Rafailos – charakterio bruožus, jos gyvenimą ir kultūrinę veiklą.
3. Parengti knygos komentarus, kurie tenkintų istorikų, katechetų, kultūrologų poreikius, nušviestų sąlygas, kuriose skleidėsi asmenybės, jų veikla. Parodyti asmenybės sklaidos ir dvasingumo įtvirtinimo istorines aplinkybes, jų plėtrą atitinkamo laikotarpio kontekste.
4. Apžvelgti įvairių ordinų bei kongregacijų, ypač unitų (tėvų, brolių bei seserų) pastangas, ugdant dvasingumą to meto visuomenėje; akcentuoti faktą, kad dvasingumas buvo skleidžiamas per jų įkurtas ir išlaikomas kultūrinės ir švietėjiškas organizacijas, institucijas.
5. Apžvelgti ukrainiečių vienuolių spaudos leidinius diasporoje, api-

- būdinti jų svarbą ir įtaką to meto ukrainiečių tautinei tapatybei ir savi-
monei išlaikyti bei puoselėti.
6. Pristatyti V. Zinko *OSBM* asmenybę, apžvelgti jo – dvasininko, publicisto, mokslininko – darbus, parengti ir pateikti publikuotų darbų sąrašą.
  7. Parodyti, kad ukrainiečių unitų vienuolių istorinė veikla, ugdant dvasines vertybes, puoselėjant krikščioniškosios kultūros vystymąsi, galėtų paskatinti ir šiandieninį Lietuvos katalikų vienuolynų veiklumą, ugdant krikščioniškasias tautines vertybes Lietuvoje, ypač jaunimo tarpe, kadangi kultūros sekuliarizacija Lietuvoje yra pasiekusi itin grėsmingą masą.

Bendra mokslinės monografijos „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ idėja – realybė, atspindima per s. Rafailos bei jos tėvo veiklą, kurią nulėmė socialinės XIX a. II pusės – XX a. sąlygos. Vienuolių ir personalijų veikla laiko kontekste gali lemti asmenines iniciatyvas dvasingumui pasiekti. Iš čia išplaukia ir tyrimo metodai.

Tyrimo metodai. Rengiant mokslinę monografiją „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ panaudota archyvinė Brazilijos, Italijos, Lietuvos, Ukrainos medžiaga, būtent taikyti istorinių duomenų paieškos ir sisteminimo, turinio analizės metodai.

Svarbus V. Zinko studijos „*Sesuo Rafaila*“ istorinių faktų bei įvykių tikslinimas, taisymas ir papildymas, remiantis dokumentika, enciklopedijų, katalogų, žinytų bei naujausių tyrinėjimų medžiaga.

Mokslinės monografijos struktūra. Monografiją „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ sudaro dvi dalys, išvados, priedai, literatūros ir šaltinių sąrašas, reziumė, žodžių santrumpa, asmenvardžių rodyklė, duomenys apie monografijos autorę.

Pagrindinės monografijos dalys:

I. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* studijos „*Sesuo Rafaila*“ vertimas ir moksliniai komentarai.

II. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* gyvenimo bei veiklos apžvalga ir analizė.

Verčiant į lietuvių kalbą t. V. Zinko *OSBM* studija, pastebėta, kad tai, kas vienuoliams bazilijonams savaime suprantama, – pasauliečiams būtina patikslinti ir paaiškinti; tai, kas ukrainiečiams gerai žinoma, – lietuviams trūksta tų žinių. Todėl monografijos „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminija“

pirmosios dalies minėtas spragas siekta užpildyti priedais. Juose, pasitelkiant išnašas, pateikiami išsamūs paaiškinimai bei platus kultūrinis kontekstas su naudota literatūra.

Rengiant priedus – mokslinius komentarus, remtasi Lietuvos, Ukrainos, Brazilijos, Romos archyviniais bei spausdintais šaltiniais; enciklopedijomis, enciklopedinio pobūdžio leidiniais, žinytais; Ukrainoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Rusijoje, Brazilijoje leistais katalogais bei lietuvių ir ukrainiečių diasporos leidiniais. Naudotasi kalendoriais, lietuvių, ukrainiečių ir lenkų tyrinėtojų moksliniais straipsniais bei monografijomis, lietuvių bei ukrainiečių publicistika. Dauguma ukrainiečių šaltinių bei literatūros iki tol nebuvo naudoti Lietuvos mokslininkų, jie svarbūs mažiausiai dviem aspektais: pirmąkart pateikiami Lietuvos mokslo visuomenei, tad praplečia šiuolaikinę istoriografiją, be to, padeda atskleisti ne tik valstybių (Ukrainos, Brazilijos ir kt.), bet ir religijos (Unitų bei Lotynų apeigų katalikų) istoriją, aiškina teologinę terminiją, padeda užpildyti dalį taip vadinamųjų baltų dėmių.

Komentarus galima skirstyti į keletą grupių. Vienuose jų detalizuojami tekste paminėti istoriniai įvykiai, kituose – geografinės vietovės, architektūriniai paminklai. Aiškinama kun. V. Zinko *OSBM* studijoje minimų posakių ir portugalų žodžių reikšmė. Pristatomos svarbiausios Ukrainos bei Brazilijos pasaulietinės ir bažnytinės organizacijos, ukrainiečių periodika diasporoje. Aiškinamos religinės sąvokos, Lotynų apeigų katalikų bei Graikų (Rytų) apeigų Katalikų Bažnyčių veikla, Bažnytiniai ordinais bei kongregacijos. Identifikuotos studijoje „*Sesuo Rafaila*“ minimos istorinės asmenybės (tiek pasauliečiai, tiek dvasininkai), išskirti Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino (*OSBM*) vienuoliai ir Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės (*SSM*).

II-je knygos dalyje – pastoracinės, pedagoginės, literatūrinės ir mokslinės kun. V. Zinko veiklos analizė, pavadinta „Lietuvių bičiulis vienuolis bazilijonas kun. Vasilijus Zinko (1922–2008)“. Vietoje išvadų pateikiama t. V. Zinko *OSBM* veiklos santrauka. Prieduose chronologiškai pristatomos jo knygos ir kitos publikacijos bei su bendraautoriais moksliniuose leidiniuose spausdinti straipsniai.

Monografijos reziumė pateikta anglų, italų, portugalų ir ukrainiečių kalbomis. Tik anglų ir ukrainiečių kalbomis – turinys, įvadas, išvados bei tekstai apie autorę.

Autorė nuoširdžiai dėkinga visiems, vienokiu ar kitokiu būdu talkinusiems, rengiant mokslinę monografiją „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“. Pirmiausia Metropolito Josifo Veljamino Rutskio Filosofijos-teologijos studijų *bazilijonų instituto Briuchovičiuose vadovybei*, patikėjusiai V. Zinko *OSBM* knygos vertimą ir mokslinį jos parengimą, *bei studentams – broliams bazilijonams*, nuoširdžiai talkinusiems techniniuose darbuose. Nuoširdi

padėka Šiaulių universiteto rektoriams – *prof. habil. dr. Vincui Lauručiuui ir prof. habil. dr. Vidui Lauruškai*, mokslo prorektoriams – *prof. habil. dr. Vaclovui Tričiui ir prof. dr. (HP) p. Stefanijai Ališauskienei*, prorektoriumi *prof. dr. (HP) Donatui Jurgaičiui*, sudariusiems galimybę dirbti Ukrainos archyvuose, bibliotekose, muziejuose, o taip pat tuometiniam Lvovo nacionalinio Ivano Franko rektoriumi *prof. Ivanui Vakarčiukui*, prorektoriams – *prof. dr. Volodymyrui Kiriličiui, prof. Bogdanui Koturui ir dr. Marijanui Lozynskiui*, sudariusiems sąlygas darbui Lvove. Dėkinga buvusiam Nepaprastajam ir [galiojamam Ukrainos ambasadoriui Lietuvai *Borysui Klimčiukui*, skatinusiam ukrainistikos tyrimus.

Nuoširdi padėka šviesios atminties ukrainiečiui *kun. Vasilijui Zinko OSBM (1922–2008)* už pagalbą, ieškant literatūros, bei nuolatines konsultacijas įvairiais ukrainiečių veiklos išėivijoje klausimais, aiškinant portugališkus žodžius bei portugalų kalba parašytas knygas ir kt. Dėkinga Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčios klebonui *t. Pavlo Jachimec OSBM* ir kitiems tėvams bei broliams *bazilijonams Ukrainoje (ypač Metropolito Josifo Veljaminsko Rutschio Filosofijos – teologijos studijų bazilijonų instituto rektoriumi t. Robertui Lysejko OSBM)*, kurie labai rūpinosi, kad mokslinė monografija „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ greičiau išvystų dienos šviesą. Išskirtinė padėka tėvų bazilijonų Generalinės kapitulos Romoje *prof. kun. Porfirijui Pidručnyj OSBM*, kuris, nepaisydamas užimtumo, tiksline monografijai reikalingus duomenis Romoje esančiuose archyvuose ir į Lietuvą siuntė dokumentų kopijas. Nuoširdi padėka Lietuvos dvasininkams: *kan. Stanislovui Krumplicauskui* ir ypač *mons. Petriui Baltuškai*, pateikusiam daug vertingų pastabų.

Dėkoju ir *Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos* (tiek Lotynų, tiek ir Graikų apeigų) *vadovybėms bei seserims*, leidusioms naudotis sukaupta archyvine medžiaga, teikusioms konsultacijas (seserims Tarnaitėms Panevėžyje, Lvove, Žovkvoje ir kt.).

Už dalykiškas pastabas dėkoju recenzentams bei kitiems konsultantams – jų dėka monografijoje išvengta pastebėtų klaidų. Tai Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius – *akademikas Algirdas Gaižutis, prof. habil. dr. Juozas Skirius, doc. dr. Vida Kniūraitė ir doc. dr. Edvardas Kriščiūnas*, Šiaulių universiteto *prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė*; Lietuvos katalikų mokslo akademijos akademikė *prof. habil. dr. Sofija Kanopkaitė*, Kijevo nacionalinio universiteto „Kijevo-Mogiljanų akademija“ *prof. dr. Natalija Jakovenko*, Lvovo nacionalinio Ivano Franko *prof. dr. Michailas Krylius* (Michailo Kryl) bei Ukrainos katalikų universiteto *doc. dr. Vyra Frys*, Drogobičių pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto dekanas *prof. dr. Leonidas Timošenko*, Lvovo Bažnyčios istorijos instituto vyr. mokslo darbuotojas *dr. Igoris Skočilias*. Ypač nuoširdi padėka moksliniam redaktoriui, Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto Mokslinės bibliotekos direktoriui *doc. dr. Vasilijui Kmet* už produktyvias konsultacijas. Dėkinga redaktorei *doc. dr. Irenai Ramaneckienei* už vertingas pastabas, kruopštų darbą.

Už geranorišką pagalbą nuoširdi padėka Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos generalinei sekretorei *Astai Dirmaitei* ir tuometinei šios institucijos darbuotojai *Liudai Kiaunienei*.

Dėkoju reziume vertėjams į užsienio kalbas: *Šv. Onos katechetei seseriai Tarsikijai Zakaliuženai* (į portugalų kalbą), *dr. t. Martynui Chaburskiui OSBM* (į italų kalbą), *Liubai Kuzmin* (į ukrainiečių kalbą išvertusiai visus tekstus), ir ypač savo bičiulei *Leonorai Zapereckienei*, į anglų kalbą išvertusiai visus tekstus bei dvasiškai stiprinusiai ir palaikiusiai mane per visą septynerių metų monografijos rašymo laiką.

INTRODUCTION

The association of Lithuanian and Ukrainian historians established in Vilnius at the end of 2000 chose the history of the Order of St. Basilus the Great (*OSBM*)²² for the subject of its investigation. This monastic order is a Catholic order of the Eastern (Greek) rite which was founded by Basilians – Ukrainian monks – in the Kyivan Metropolitanate in 1617²³. On October 24, 1624, the Congregation of faith propagation issued a decree declaring the recognition of the Basilian order. On August 20, 1631, its recognition was approved by the brevet of Pope Urbanus VIII²⁴.

The Order of St. Basilus the Great is the only monastic order which originated in Lithuania with its cradle in Vilnius. In 1607 in the monastery of the Most Holy Trinity the future metropolitan of Kyiv (1613–1637) Iosyf Velyamin Rutskyj (1574–1637) embarked on his activity by reforming the monastic way of life of Basilian monks and organizing the order. The spiritual leader of the reform was Ivan Kuntsevych – St. Josaphat (1580–1623) who entered the monastery of the Most Holy Trinity in 1604. It is by no chance that the first province, combining the first five Basilian monasteries, was given the title of the congregation of the Most Holy Trinity or the congregation of Lithuania.

This major Greek Catholic order was the principal implementor of the resolutions adopted by the ecclesiastical Union of Brest (1596). It played a significant role in the history of Unianites by expanding spiritual, educational and missionary activities. Uniates resulted from the activity of the dukes of the Great Principality of Lithuania (GPL) within the broad Lithuanian cultural space. The Uniates sought for the reunion of the Christian Church which had

---

²² It is a Catholic order of the Eastern (Greek) rite: **Ordo Sancti Basillii Magni, OSBM** (in Latin); **Чин Святого Василя Великого, ЧСВВ** (in Ukrainian). It has a Basilian fathers' province of the Holy Saviour in Ukraine and St. Josaphat's monastery in Vilnius.

²³ New regulations of the congregation were adopted at the synod which took place in Novogradok, 1617. See.: *Epistolae Metropolitanarum, Archiepiscoporum et Episcoporum*. Vol. 1 (1613-1637): *Epistolae Josephi Velamin Rutskyj, Metropolitanae Kioviensis Catholici* / Collegit P. Athanasius G. Welykyi *OSBM*. Romae 1956. P. 33–48.

²⁴ Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Записи Чина Св. Василя Великого (ЧСВВ). *Annals of the Order of Saint Basil, the Great*. Секція –1–Секціон. Рим: Видавництво ОО. Василян. 1992. 640 с.

suffered a schism in 1054 and also for recognition of the supremacy of the Pope by Orthodox.

Conferences devoted to the investigation of the history of the Order of St. Basilus the Great are held in Lithuania and form a special cycle²⁵. New researchers are joining this field of study. New aspects of the academic, educational and publishing activities of the Order on the territory of the GPL are dealt with and the work performed by the Basilian monks in educating the Lithuanian youth is given due emphasis. The investigation of the problems mentioned above brings about the issue of Lithuanian – Ukrainian relations and their importance for the history of both countries. Besides, these conferences have a broad educational message, for they propagate the good deeds of the Order

²⁵ The author's other works on the theme of this subject: *Vasiliauskienė A.* Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorinis kontekstas // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir rašytojos tradicijos / sudarė Sergejus Temčinas, Galina Miškinienė, Marina Čistiakova, Nadieżda Morozova. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2009. P. 45–58 (Bibliotheca Archivi Lithuanici, 7); *Eadem.* Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švč. Trejybės kongregacijos veiklos Vilniuje laikotarpiu (1617–1743) // *Soter.* 2003. Nr. 9. P. 97–115; *Eadem.* Vilnius – Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino lopšys // *Lituanistika šiuolaikiniame pasaulyje.* Vilnius: Pasaulio lituanistų bendrija. 2004. Nr. 7–8. P. 85–105; *Eadem.* Tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: švietėjiška veikla“ // *LAMMD Istorija.* Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2003. T. 57. P. 78–79; *Eadem.* Konferencija Lavrive: ciklo „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“ taša // *LAMMD Istorija.* Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2008. T. 70. P. 78–81; *Васілюскенс А.* Наукові конференції та дослідження з історії Василіянського чину в Литві // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. Число 4: Еклезіяльна й національна ідентичність греко-католиків центрально-східної Європи. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2003. С. 329–311; *Eadem.* Душпастирське служіння чину Святого Василя Великого у Литві // Добромільська реформа і відродження української церкви. Доповіді та матеріали учасників Міжнародної наукової конференції присвяченої 120-літній річниці початку Добромільської реформи Василіянського Чину Св. Йосафата і 100-літній річниці перенесення василіянського новіціату з Добромиля у Крехів. Львів: Видавництво „Місіонер“. 2003. С. 26–41; *Eadem.* Цикл конференцій „Чин Св.Василія Великого” в контексті міждержавних зв'язків // *Історія релігій в Україні.* Науковий щорічник 2006 рік. Книга 2. Львів: Логос. 2006. С. 296–301; *Eadem.* Дослідження Берестейської унії та Греко-католицької Церкви у Литовській Католицькій Науковій Академії. LKMA *Metraštis.* Vilnius. 1998. T. 12 // *Український гуманітарний огляд.* Національний університет „Києво-Могилянська Академія“. 1999. Випуск 2. С. 273–279; *Eadem.* Чин Св. Василя Великого: поширення історії // *Матеріали VI Міжнародного конгресу українців.* Історія. Політологія. Книга 3. Частина 1. Київ. 2008. С. 373–389.

and familiarize the public with its history²⁶.

²⁶ Some of the author's publicistic articles in the periodicals on the history of the Order of St. Basilius the Great: *Vasiliauskienė A. Bazilionų parapijai – 250 metų // Voruta. 1999. Lapkričio 6. Nr. 39. P. 2; Lapkričio 13. Nr. 40. P. 2; Lapkričio 20. Nr. 41–42. P. 2; Eadem. Prasmingas renginys Bazilionuose // Draugas. 1999. Rugsėjo 29. Nr. 189. P. 4; Eadem. Bazilijonų vienuoliai ir Bazilionų miestelis // Šiaulių kraštas. 2001. Lapkričio 6. Nr. 259. P. 2; Eadem. Pirmoji konferencija, skirta vienuoliams Bazilijonams // Mokslo Lietuva. 2001. Gruodžio 6. Nr. 21. P. 13; Eadem. Bažnyčios ir visuomenė Lietuvoje // XXI amžius. 2002. gruodžio 13. Nr. 94. P. 4; Eadem. Per Šv. Juozapo šventę – amžinieji įžadai // XXI amžius. 2002. Lapkričio 22. Nr. 88. P. 3; Eadem. Ukrainiečiai Lietuvoje // Voruta. 2002. Rugsėjo 21. Nr. 18. P. 26; Eadem. Ukrainiečių veikla Lietuvoje nesvetima ir lietuviams // Voruta. 2002. Kovo 23. Nr. 6. P. 3, 6, 7; Eadem. Bažnytinės šventės svarba stiprinant mokslinius ryšius // Mokslo Lietuva. 2002. Lapkričio 21–gruodžio 4. Nr. 20. P. 13; Eadem. Trumpa pažintis su vienuoliais Bazilijonais OSBM // Katalikų pasaulis. 2002. Rugsėjūtis. Nr. 2. P. 20–23; Eadem. Paminėjo Šv. Juozapatą // XXI amžius. 2003. Lapkričio 21. Nr. 89. P. 8; Eadem. Rytų apeigų katalikų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys tarnaitės Žovkvoje // XXI amžius. 2003. Liepos 4. Nr. 52. P. 9; Eadem. Tėvų bazilijonų iš Romos padėka Lietuvos žurnalistui // Draugas. 2003. Gegužės 9. Nr. 90. P. 6; Eadem. Bazilionų mokyklai – 230 metų // Katalikų pasaulis. 2003. Rugsėjis. Nr. 9. P. 37; Eadem. Apie ukrainiečius, jų kančias ir vienuolius Bazilijonus // Kupiškėnų mintys. 2003. Spalio 25. Nr. 126. P. 11–12; Eadem. Vienuoliai bazilijonai. Kas jie? // Mokslo ir gyvenimas. 2003. Nr. 8–9. P. 48–49; Eadem. Konferencija vienuoliams bazilijonams // Mokslo Lietuva. 2003. Lapkričio 20–gruodžio 5. Nr. 20. P. 18; Eadem. Vienuoliai bazilijonai įamžino savo vardą Šiaulių krašte // Mūsų dienos. 2003. Rugsėjo 5. Nr. 29. P. 3; Rugsėjo 12. Nr. 30. P. 3; Rugsėjo 19. Nr. 31. P. 3; Eadem. Ryšių tarp Bazilionų vidurinės mokyklos kolektyvo ir ukrainiečių plėtra // Tautinių bendrijų informacinis biuletenis. 2003. Nr. 2 (11). P. 4–6; Eadem. Antroji tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija Lietuvoje // Tautinių bendrijų informacinis biuletenis. 2003. Nr. 3–4. P. 15–16; Eadem. Trumpa pažintis su vienuoliais Bazilijonais // Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai. Specialus „Mūsų dienų“ priedas tarptautinei mokslinei – praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švietėjiška veikla“. 2003. Rugsėjis. P. 1, 6–7; Eadem. Praturtino Ukrainą bažnyntiniu menu // Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai. Specialus „Mūsų dienų“ priedas tarptautinei mokslinei – praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švietėjiška veikla“. 2003. Rugsėjis. P. 3; Eadem. Lietuvoje tęsiamas konferencijų ciklas, skirtas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui // Lietuvos aidas. 2004. Lapkričio 11. Nr. 262. P. 1, 10; Eadem. Penktoji tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija // Lietuvos aidas. 2004. Lapkričio 17. Nr. 267. P. 10; Eadem. Ukrainos Teologijos – filosofijos institutas džiaugiasi lietuvių profesoriaus dovana // Mokslo Lietuva. 2004. Sausio 8–21. Nr. 1. P. 18; Eadem. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas ir jam skirtas konferencijų ciklas // Šiaulių universitetas. 2004. Lapkričio 9. Nr. 16. P. 3–4; Eadem. Šv. Bazilijaus ordino kūrėjas Apaštalas Kankinys Šventasis Juo-*

Basilian monks are little known to the general public, therefore this object of research is important both for Lithuania and Ukraine. It is important in a few aspects which are conditioned by the above mentioned directions of the activities of the Order. When the research into the Order of St. Basilus the Great was started by Lithuanians (the first conference was held in 2001 in Šiauliai, Bazilionai and Vilnius), the pedagogical activity of Basilian monks in Lithuania was made known: establishment of schools, a new educational method rejecting corporal punishment, etc.

The Basilian monks who attended these conferences put forward an idea of tracing the analogues, that is „Lithuanians who had made contribution to the nurture and education of the Ukrainian young. Father Vasilij Zinko *OSBM* (Feb 15 1922 – Apr 23 2008) easily „spotted“ such a person – Sister Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė, Feb 19 1896 – Apr 14 1981). She was a nun of the Sister Servants of Mary Immaculate congregation of the Eastern Catholic rite²⁷ (fe-

---

zapatas (1580–1623) // Šiaulių universitetas. 2004. Lapkričio 9. Nr. 16. P. 4; *Eadem*. Universitete viešėjo Briuchovičių Teologijos – filosofijos instituto Ukrainoje dėstytojai // Šiaulių universitetas. 2004. Birželio 25. Nr. 11. P. 2; *Eadem*. Ukrainos bei Lietuvos mokslininkai apie bazilijonus. Tęsimas konferencijų, skirtų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui, ciklas // XXI amžius. 2005. Birželio 23. Nr. 49. P. 5; *Eadem*. VI tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorija ir švietėjiška veikla“ // Lietuvos aidas. 2005. Birželio 8. Nr. 132. P. 4; Birželio 9. Nr. 133. P. 4; Birželio 10. Nr. 134. P. 4; *Eadem*. Bazilionų vidurinės mokyklos ryšiai su ukrainiečiais // Lietuvos aidas. 2005. Spalio 3. Nr. 229. P. 8; *Eadem*. Lietuvoje – Šv. Juozapato šventė: atvežta ikona ir relikvijos // Lietuvos aidas. 2005. Lapkričio 15. Nr. 265. P. 5; *Eadem*. Šventinis renginys ir susitikimai Bazilionų vidurinėje mokykloje // Lietuvos aidas. 2005. Gruodžio 6. Nr. 283. P. 9; *Eadem*. Vienuolis bazilijonas kunigas Vasilijus Zinko – lietuvių bičiulis // Lietuvos aidas. 2007. Kovo 1. Nr. 49. P. 9; Kovo 2. Nr. 50. P. 9; Kovo 3. Nr. 51. P. 9; *Eadem*. Paminėtas šv. Juozapatas // XXI amžius. 2007. Lapkričio 16. Nr. 85. P. 1, 8; *Vasiliauskienė A.* Ivanas Kuncevičius – šventas Juozapatas // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2007. Lapkričio 15. Nr. 262. P. 2–3; *Eadem*. Šiaulių universitetas ir Metropolito Josifo Veljamino Rutskio Filosofijos-teologijos studijų bazilijonų institutas Briuchovičiuose: kultūrinių mokslinių ryšių paralelės // Lietuvos aidas. 2008. Sausio 17. Nr. 14. P. 9; Sausio 18. Nr. 15. P. 9; *Eadem*. Aštuntoji konferencija skirta Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2008. Sausio 26. Nr. 22. P. 2–3; *Eadem*. Ukrainietis vienuolis bazilijonas kun. Vasilijus Zinko // Voruta. 2008. Balandžio 26. Nr. 8. P. 9; Gegužės 10. Nr. 9. P. 9; *Eadem*. Romos Katalikų Bažnyčia Kijeve // Lietuvos aidas. 2008. Rugpjūčio 14. Nr. 181. P. 6–7; *Eadem*. Vilniaus ukrainiečių bendrija: veikla ir perspektyvos // Voruta. 2008. Rugsėjo 20. Nr. 18. P. 1, 12; Spalio 4. Nr. 19. P. 12; Spalio 25. Nr. 20. P. 12.

²⁷ In Latin: Congregatio Sororum Servularum Beatissimae Virginis Mariae Immaculatae (*SSMI*) or Sisters Servants of Mariae Immaculatae (Catholic women of the East-

male Catholics also have a congregation of the same name²⁸). While working in Brazil, the priest often met her and heard the life story of her family from her own lips soon before her death²⁹.

---

ern rite. In Ukrainian: «Згромадження сестер Служebниць Пресвятої Непорочної Діви Марії» (СПНДМ). The Congregation was founded in 1892 and approved by pope Pius XI in 1932. About the congregation of Sister Servants (the Eastern rite), its foundation, history and activities of the nuns see: Нарис історії Згромадження СС. Служebниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим: Видавництво сестер Служebниць. 1968. 768 с.; *Marecki J. OFMCap. Zakony w Polsce*. Kraków: „Universitas”. 1997. S. 195.

²⁸ In Latin: Congregatio Sororum Servularum Beatissimae Virginis Mariae Immaculatae (SSMI) (in English: Sister Servants of Mariae Immaculatae), in Polish: Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej (PAMI). The congregation of the Sister Servants of Mary Immaculate under the Pope's rights was founded by Father Honoratas Kozminsky *OFMCap.*, in Poland, 1878. The Sister Servants of Mary Immaculate of Lithuania started their first home in Rokiškis, 1893. See: *Armalytė L. Lietuvaicių Švietimo Draugija* (work for Bachelors degree). Kaunas. 1994. Its typescript is kept in the archive of the Sister Servants of Mary Immaculate in Panevėžys; *Marecki J. OFMCap. Zakony w Polsce*. Kraków: „Universitas”. 1997. S. 201–210; *Vasiliauskienė A. Seserys Tarnaitės // Lietuvos aidas*. 2007. Lapkričio 7. Nr. 255. p. 9; Lapkričio 8. Nr. 256. P. 9; Lapkričio 9. Nr. 257. P. 9.

²⁹ Vanda Rimkevičiūtė's father Aleksandras Rimkevičius (coat of arms Pabog) came from Užventis. When he was a young child, his family was exiled to Siberia for his father Onufrijus Rimkevičius' participation in the revolt of 1863–1864. Unable to suffer the pains of exile, his father soon died. His mother Vilhelmina Borch fon Priker returned to Lithuania with Aleksandras and the other children, but soon went to Poland to live with her parents.

After his studies A. Rimkevičius worked as a railway engineer. In a short time he was appointed chief engineer of the East West (Transiberian) railway and went to live in Kyiv where he married a resident of this city, Marusia Bylivska. After Marusia's death their young daughter Vanda, who at that time was in her third year, was brought to Lithuania.

In 1908 after his second wife Louisa Amalia Vrublevska's and his mother's deaths Aleksandras Rimkevičius with his daughters Vanda and Felicia (daughter of his second marriage) left for Brazil which had fascinated him during his trip around the world. He made his new home near a Ukrainian community and came into contact with Basilian religious.

Well educated and good at many foreign languages, Vanda took little time to master the Ukrainian language. At the request of Basilian monks she began teaching at a Ukrainian school. She carried on with her pedagogical work even when she entered the Sister Servants of Mary Immaculate congregation for the Eastern rite Catholic women. She chose her name in religion Sister Rafaila.

V. Rimkevičiūtė's services for the survival of the Sister Servants of Mary Immaculate congregation in Brazil were of paramount importance: owing to her well-organized activity a Sister Servants' home for novices which was opened in Prudentopolis contributed to the survival of this congregation in the diaspora and, later, to the promotion of its tasks.

Vanda Rimkevičiūtė's activity dedicated to the nurture of the Ukrainian and Brazilian young was so important that in 1968 she was conferred a title of Honorary citizen of Prudentopolis and, posthumously, in 1983, one of the streets of this town was named after Sister Rafaila. She is the only Lithuanian woman (she considered herself a Lithuanian) whose merits were so distinctly rewarded in Brazil.

There are a few more Lithuanians who laboured for the welfare of other nations and countries and, by doing it, immortalized Lithuania's name. One of them is a person by the same name, Aleksandras Rimkevičius (family relationship has not been established) who is mentioned in the book „Beatričė“ by Tomas Sakalauskas³⁰. The book is about Ona Alina Rimkevičiūtė, grandmother of the celebrated Lithuanian nightingale, the singer Beatričė Grincevičiūtė (1911–1988). Ona Alina Rimkevičiūtė was born in 1849 and in 1873 she married a 20 years her senior Henrikas Grincevičius (1829–1878). The book mentions her brothers Vaclovas and Bronislavas Rimkevičius (they came from Ilguva).

Several obvious parallels can be drawn between Sr. Rafaila's father Aleksandras Rimkevičius and Bronislavas Rimkevičius. A graduate of engineering at the University of Tartu (Dorpat), Bronislavas Rimkevičius lived in the far off Brazil. There he directed the construction work of railways and tunnels. He was a builder of the port of Manaus on the River Rio Negro. For his deserts to the country the Brazilian government made him a present of an island in the River Amazon overgrown with mahogany trees and gave his name to one of streets in Rio de Janeiro³¹.

It is noteworthy that a Lithuanian Salesian father Pranas Gavėnas (Oct 11

---

³⁰ *Sakalauskas T.* Beatričė. Marijampolė: Ramona. Antras papildytas leidimas. 2004. P. 9–14.

³¹ The engineer Bronislavas Rimkevičius knew 13 languages, liked music and art. He was never married. He often came to Ilguva to visit his sister O.G. Grincevičienė. There he met the composer E. Mlynarski who was a regular visitor at his sister's, the painters Korsakas (father and son) and other enlightened people of those days. The engineer Bronislavas Rimkevičius died in 1907 in London, leaving behind a great wealth.

1918 – Feb 7 2000) left remarkable traces in Brazil where he was a member of the Sao Paulo Press Association (API) and an academician of the Academy of History in Sao Paulo (Acad. P. De Historia). For ten years he was a parson of St' Casimere parish and in 1977–1988 he edited the Lithuanian weekly „Mūsų Lietuva“ (Our Lithuania). For his contribution to the culture of Brazil and his broad activities Father P. Gavėnas *SDB*, in 1985, was decorated with a medal of the Brazilian culture center and in 1988 he was awarded the Certificate of the Standard – bearer order of Brazil³².

The first to pay attention to Petras Perkumas, a Lithuanian, who was educated by Salesian monks and died in Italy at a young age, were Salesian monks of other nations. They suggested that he should be raised to the Glory of Altars at the time when in the Homeland he was practically unknown. It was only on Fr. P. Gavėnas' *SDB* initiative that a book about this extraordinary young Salesian „Petro Perkumo dvasia“ (In the spirit of Petras Perkumas) appeared, a monument to him was erected in Darbėnai (Kretinga district) and some conferences were held.

A fair number of publications about the Lithuanian diaspora have already come out. They deal with the activities of emigrant Lithuanians who, during the Soviet epoch, made Lithuania's name well known and who announced to the world that though Lithuania was an occupied country, its aspiration for freedom was firm and unshakable. In 1995 the union of Lithuanians of the Vilnius region in emigration issued the book „Vilniečių veikla išeivijoje“ (The activity of Vilniusites in the diaspora) by dr. Algirdas M. Budreckis, resident of Boston³³. A considerable number of works are dedicated to personalities and there are publications which focus on organizations and communities. For instance, Kazimieras Barėnas' study, „Britanijos lietuviai 1974–1994“³⁴ (The Lithuanians of Britain 1974–1994) was issued in London in 1997 by the Lithuanian Union of Great Britain. The many – sided activities of Lithuanians in the diaspora are manifest in „Kanados lietuvių organizacijų žinynas“³⁵ (The reference book of Lithuanian organizations in Canada) 2002; „JAV LB penki

³² *Vasiliauskienė A. Petro Perkumo dvasia. Alytus. 1996. P. 70–84.*

³³ *Budreckis A. M. Vilniečių veikla išeivijoje. Torontas-Čikaga-Vilnius-Trakai: Vortata. 1995. 192 p.*

³⁴ *Barėnas K. Britanijos lietuviai 1974–1994. Londonas: Didžiosios Britanijos Lietuvių Sąjunga. 1997. 408 p.*

³⁵ *Kanados lietuvių organizacijų žinynas / Medžiagą spaudai rinko ir tvarkė dr. Rasa Mažeikaitė. Canada: Lithuanian Canadian Community. 2002. 242 p.*

dešimtmečiai 1951–2002“³⁶ (Five decades of the Lithuanian community in the USA 1951–2002), issued by the Lithuanian community of the USA which was dedicated to commemorate the golden jubilee of the USA LC came out in Vilnius in 2003.

In 2005 „Alpių lietuviai“ (The Lithuanians of the Alps), a book by Janina Irena Survilaitė³⁷, president of the Lithuanian community board in Switzerland at that time, was issued in Vilnius. The book deals with the relations between the Lithuanian diaspora of Switzerland and Lithuanian organizations of the world³⁸.

In 2006 the book, „Lietuvių pėdsakai Amerikoje“³⁹ (Traces of Lithuanians in America), by Audronė Viktorija Škiudaitė was published in Vilnius by the efforts of the Council of Culture of the Lithuanian community in the USA. Vilnius 2008 saw the publication of a nearly 500 pages long book about Lithuanians of Argentina by Ana (Ona) Paulina Semėnas, Stella Maris Borba and Juan Francisco (Jonas Pranciškus) Klimaitis⁴⁰.

Valentinas Pilkauskas' article „Brazilijos lietuviai ir Lietuva“⁴¹ (Lithuanians of Brazil and Lithuania) outlines the fields of activity of Lithuanians in Brazil before the Second World War.

Though the number of publications about Lithuanians popularizing Lithuania in the diaspora is increasing, the works about Lithuanians who laboured for the sake of other nations are scarce. There are no publications about female religious who exerted influence on the spreading of spirituality, education and culture of other ethnic races. Therefore, the good deeds accomplished in Prudentopolis (Brazil) and its environs by Sister Vanda Rimkevičiūtė who passed away just a short time ago, deserve due attention.

The conferences organized by the *association of Lithuanian ad Ukrainian historians* induced Fr. Vasilij Zinko *OSBM* to write a book on the life of Vanda Rimkevičiūtė – Sister Rafaila.

³⁶ JAV LB penki dešimtmečiai 1951–2002 / Vyr. redaktorius ir sudarytojas *Balys Raugas*. Vilnius: Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenė. 2003. 800 p.

³⁷ *Survilaitė J. I.* Alpių lietuviai. Vilnius: Solidarity. 2005. 200 p.

³⁸ *Rumša J.* Lietuviai bankų ir laikrodžių šalyje // Lietuvos aidas. 2005. Rugpjūčio 20. Nr. 192. P. 4.

³⁹ *Škiudaitė A. V.* Lietuviių pėdsakai Amerikoje. Vilnius: JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros taryba. 2006. 808 p.

⁴⁰ *Semenas A. P., Borba S. M., Klimaitis J. F.* Beriso lietuviai. Pasakojimai apie vieną tautą. Vilnius: Vaga. 2008. 466 p.

⁴¹ *Pilkauskas V.* Brazilijos lietuviai ir Lietuva // Lietuvos aidas. 2008. Rugsėjo 13. Nr. 206. P. 3.

The book, issued in Ukraine⁴², attracted attention and was published repeatedly. During his visits in Lithuania and his meetings with the teachers and students of the secondary school of Bazilionai (near Šiauliai) he talked about Sister Rafaila and was asked a lot of questions. It was then that the idea to translate the book into the Lithuanian language occurred. Petras Majuk (Bro. Bernardes at that time) must be mentioned for his pains to make an initial translation of the book. The author of the research monograph „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology”, who had agreed only to revise the translated text, undertook the work of doing a new translation, because certain historical inaccuracies called for radical correction of the text.

With V. Zinko’s *OSBM* permission the subject matter of the study was rearranged: the text was corrected (some parts exchanged places with others and some parts were completely eliminated) and supplemented with the author’s new insights and considerations. The study is presented in the broad historical and biographic context with research commentaries and theological terminology.

In all likelihood Sr. Rafaila is not the only person of a similar life career, so, hopefully, this monograph will be a stimulant to trace other Lithuanians who had closely communicated with emigrants from other countries.

There are some reasons why it is nowadays important to uncover and praise the personalities of those Lithuanians who have won fame for the Homeland worldwide by their deeds: they may serve as a positive example to the young generation and the emigrants of our times and may improve the negative image of the present day Lithuanian that is beginning to take shape in the diaspora. The appreciation of the history and due respect for it will make the spirit of the nation powerful enough to strengthen Lithuania’s image in the world.

The presented material raises a **research problem**.

In academic literature the Lithuanian and Ukrainian relationship in the diaspora has not been investigated altogether. Lithuanian scholars have not yet studied the activities of the Ukrainian laity, the Order of St. Basilus the Great and the Sister Servants of Mary Immaculate congregation of the Eastern rite in Brazil. Unknown are the circumstances which made the young Lithuanian Vanda Rimkevičiūtė enter the Ukrainian congregation of Sister Servants and her activities whose traces are still distinct.

---

⁴² Зинко В. Службениця Пренепорочної Діви Марії сестра Рафаїла (Ванда Побог-Римкевич). Львів – Вільнюс: Місіонер. 2003. 198 с.

The Basilian monk V. Zinko's study introduced Sr. Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė) to Ukrainians for whom, except the residents of Prudentopolis (Brazil), she was completely unknown.

Researchers have not tried yet to specify the common cultural activity shared by Lithuanians and Ukrainians. Therefore, this object of research is equally important both for Lithuania and Ukraine.

With the view of filling up this blank space of history, both personalities, mentioned above, are introduced by the Lithuanian translation of V. Zinko's book, supplements containing broad commentaries, without which a historical investigation is impossible, and the analysis of V. Zinko's works are presented. V. Zinko *OSBM* is a mediator between Sr. Rafaila and Lithuania testifying to the uninterrupted and expanding Lithuanian – Ukrainian relations.

A fast growth of the political and cultural links between Lithuania and Ukraine is a stimulus to go deeper into the historical roots of these countries, their science and culture for the sake of further common work.

Of great importance in the area of research and academic activities are collaboration agreements signed by higher schools and institutions. Noteworthy are agreements between the University of Šiauliai and the Metropolitan Josif Velyamin Rutsnij Basilian institute of Philosophical – theological studies in Bruchovichy (2004) and between the University of Šiauliai and Ivan Franko national university of Lviv (2005). The first fruit of the cooperation of these three academic institutions is the research monograph „Vasilij Zinko's study *“Sister Rafaila”*: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology”.

Scholarly importance of the issue. Under the conditions of Soviet totalitarianism a larger part of the rich history of Lithuania and Ukraine became a “blank space”. Having been in the same commonwealth for several centuries, after the collapse of the Soviet occupation, both Lithuania and Ukraine are trying to restore the period of the common history and to explore the former religious and cultural relationship. A considerable part of the common past embraces the ecclesiastical Union of Brest, Uniate Church history and the joint struggle for freedom (19th–20th cents).

Scholars of the independent states have undertaken to investigate those periods of history and events which during Soviet times were prohibited. Prohibition was particularly imposed on Church history and the activities of the clergy. Although nearly two decades have passed since independence was declared, there exists a shortage of research studies on the subjects referred to above. The deficiency of literature on Ukraine in the Lithuanian language is

obvious, especially on the areas of history, religion, culture and the Ukrainian diaspora.

The ideas put forward here suggest a necessity of filling up those gaps in history: to bring back from oblivion the saints, spiritual guides, distinguished people of the Ukrainian nation, leaders of fights for independence, to acquaint with the activities of the Catholic orders and congregations of the Eastern rite and their history, to establish parallels between them and the same monastic congregations of the Latin rite, to bring out the joint cultural and educational actions of Lithuanian and Ukrainian religious communities. The academic public is for the first time acquainted with the history of the Sister Servants of Mary Immaculate congregations of the Eastern and Latin rites and their work results which are important to the education and culture of the two countries.

Vanda Rimkevičiūtė, a Lithuanian who assiduously laboured among Ukrainians contributed to making Lithuania famous. Her example attests to the fact that Lithuanian and Ukrainian relationship which had been continuing since early Middle Ages was not interrupted in the diaspora. The personality of Vanda Rimkevičiūtė is an example of how the interaction of two links of both countries through individuals can reach an international level.

The Ukrainian priest V. Zinkos' *OSBM* standpoint is evident in his attention to the activities of Lithuanians in the diaspora and spreading information about Lithuania through Sr. Rafaila. A foreigner's interest in our fellow countrymen induces us to take interest in the history of other nations and in this particular case, to explore the history and culture of Ukraine.

Practical importance of the issue. One must conceive that the purport of one's activity should be modelled pursuant to the interdependency of individual maturity and social conditions which determine the meaningfulness of our actions. Vanda Rimkevičiūtė – Sr. Rafaila, daughter of a mixed family (a Ukrainian mother and a Lithuanian father), is a concrete instance to illustrate it. Her multiple and vigorous work for the Ukrainian diaspora in Brazil is dealt with in the Lithuanian translation of V. Zinko's book and the circumstances which determined his life and activity are given in the commentaries.

The practical importance of the issue covers some aspects. The monograph „Vasilij Zinko's study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” presents systematized materials which are, first of all, important for scholars, because the monograph provides the most recent research done by Ukrainian scholars into different problems (history, Church history, personalities, ect.) with emphasis on the history of the Lithuanian and Ukrainian nations and focus on its cultu-

ral aspects in the center of which was Sr. Rafaila.

The monograph is also valuable for the lecturers of higher schools training catechets, historians, culture historians, the students of these disciplines and for all those who are interested in Ukrainian studies: the religious and cultural life of Ukrainians and their history.

Joint Lithuanian – Ukrainian scholarly projects of research, conferences exploring the history of both countries, cultural relationship, etc. academic works and publicistic articles further the conception of collaboration. This is accentuated by the first research monograph in the Lithuanian language „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology”.

Thus the scholarly importance of this monograph is defined by two aspects: 1) its scholarly solution is effective in meeting practical demands; 2) the original results and substantiated scholarly conclusions of the historical – biographic integration of the research commentaries and theological terminology will contribute to the filling up of the gap in scholarship. One more factor of importance is its timeliness reflecting the concern and interest of some Lithuanians and Ukrainians (and others) in the treatment of this issue.

Methodological substantiation. The monograph „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” is an up – to – date commentary of the historical and religious work accomplished by a Basilian monk. Simultaneously, it is a reconstruction of this work written according to the principles of historical documents. The methodological substantiation of the monograph consists in verification of the facts in the historical context, the analysis of faxograms from Italy and Brazil and the historical manifestations of individuals. The interpretation of the religious symbols of that time has been used so as to make their meanings clear to the present day generation of people for whom the religious life of that time (monastic orders, congregations, Church hierarchy), dogmas and symbols are unheard of or little known.

The aim of the work:

To uncover the relationship between Lithuanians and Ukrainians in the diaspora through two personalities: Vanda Rimkevičiūtė – Sister Rafaila and Vasilij Zinko, a Ukrainian Basilian monk who immortalized her life activities.

Tasks of the work:

1. To translate into Lithuanian V. Zinko’s *OSBM* book «Службница Пренепорочної Диви Марії сестра Рафіїла (Ванда Побог – Рим-

кевич)» adapting it to the Lithuanian reader. By the author's consent a shortened title of the book is used – “Sister Rafaila”.

2. To supplement the subject matter of V. Zinko's book with the author's new insights in conformity with the chronology and to present a more complete portrait of Sr. Rafaila by disclosing the traits of her personality, her life and cultural activity.
3. To make commentaries to the book which could satisfy the needs of historians, catechets, culturologists and cast a new light on the circumstances in which personalities unfold themselves.
To reveal the historical circumstances which are responsible for deep-rooted spirituality and development of personality in the context of a definite period of time.
4. To review the efforts of various monastic orders and congregations, particularly the Uniates' (fathers', brothers' and sisters') efforts in nurturing spirituality of the then society and to prove that spirituality was disseminated through the cultural and educational institutions founded and maintained by them.
5. To review the press publications of the Ukrainian monks in the diaspora and to show their importance and impact on the national identity of the Ukrainians of that time and their role in preserving and fostering their national awareness.
6. To present V. Zinko's *OSBM* personality and to review the works of this clergyman, publicist and scholar; to compile and produce a list of his publications.
7. To demonstrate that historical role of the Ukrainian Uniate religious in nurturing spiritual values and cultivating Christian culture can stimulate the present day Lithuanian Catholic monasteries and convents to enlarge their field of action with the intention of fostering national values in Lithuania, particularly among the young, because the process of secularization has reached glaring dimensions.

The general idea of the research monograph „Vasilij Zinko's study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” is the reality, reflected through the activities of Sr. Rafaila and her father, which were determined by the social conditions of the 2nd half of the 19th century and the 20th century. In the context of time the activity of the religious and other personalities may encourage personal initiatives to manifest spirituality. The methods of research ensue from this idea.

Methods of the research

The archival materials of Brazil, Italy, Lithuania and Ukraine – have been used in the monograph „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology”: search for historical data and systematization, analysis of the contents.

Verification of the historical facts given in V.Zinko’s study “*Sister Rafaila*”, their correction and addition of supplements on the basis of documentary materials, encyclopaedias, catalogues, reference books and the latest research findings.

Structure of the research monograph

The monograph „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” is composed of two parts, conclusions, supplements, a list of literature and sources, a summary, acronyms / abbreviations, an index of persons’ proper names and a note about the author of the monograph.

The main parts:

1. The Lithuanian translation of Fr. Vasilij Zinko’s *OSBM* study “*Sister Rafaila*” and research commentaries.
2. Fr. Vasilij Zinko’s *OSBM* life and activity.

When V. Zinko’s study was being translated into Lithuanian, it was noticed that things which are natural and clear for Basilian religious needed some explanation to be understood by laymen. It was also necessary to explain the things which are well – known for Ukrainians, but may be obscure for Lithuanians. Therefore supplements were added to fill up the above mentioned gaps of the first monograph „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology”. The supplements contain exhaustive explanations and extensive cultural context with a list of reference literature. The supplements are given in the footnotes.

The supplements – research commentaries are based on the archival and published sources of Lithuania, Ukraine, Brazil and Rome, encyclopaedias, publications of encyclopaedic character, reference books, catalogues issued in Ukraine, Lithuania, Poland, Russia and Brazil, publications of the Lithuanian and Ukrainian diaspora; calendars, research articles and monographs by Ukrainian and Polish researchers, Lithuanian and Ukrainian publicistic writings. Until now a large majority of Ukrainian sources and literature have not been used by Lithuanian scholars. They are important at least in two aspects: they are first presented to the Lithuanian academic public and, thus, extend the present day historiography. Besides that, they also help to unfold the history not

only of some countries (Ukraine, Brazil, etc.), but also of religion (Uniates and Latin Catholics), interpret theological terminology and partially fill up the so called blank spaces.

The commentaries may be grouped according to different fields of life. Some of them are concerned with historical events, others with geographical localities, architectural monuments, etc. The meaning of some phrases and Portuguese words used in V. Zinko's study is explained and the religious concepts and terms are interpreted. The main Ukrainian and Brazilian lay and ecclesiastical organizations and the Ukrainian periodicals of the diaspora are presented in the commentaries which also extend over the activities of the Latin Catholic Church and the Greek (Eastern) Catholic Church, orders and congregations of the Church. The historical persons, both laymen and clergymen, referred to in the study "Sister Rafaila", are treated in detail with a special focus on the monks of the Order of St. Basilus the Great and the sisters of the Order of Sister Servants of Mary Immaculate.

The second part of the book is an analysis of the priest V. Zinko's pastoral, pedagogical, literary and research activity, called "The Basilian monk Father Vasilij Zinko – a friend of Lithuanians (1922–2008)". A summary of Fr. V. Zinko's *OSBM* activity is offered instead of conclusions. The supplements provide a chronological list of Fr. V. Zinko's *OSBM* books and other publications and research articles written jointly with other authors.

The summary of the monograph is given in the English, Italian, Portuguese and Ukrainian languages.

The list of contents, the introduction, the conclusions and the note about the author are additionally given in the English and Ukrainian languages.

Acknowledgements

The author is grateful to everybody who in one way or another shared the work of producing the monograph „Vasilij Zinko's study "Sister Rafaila": a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology": *the authorities of the Metropolitan Josif Veljamine Rutszkij Basilian institute* of philosophical and theological studies at Brukhovychy for entrusting the task of translation of the book and *scholarly approach to it and the students* – Basilian brothers – who gave so willingly of their knowledge of technical setting. The author is grateful to the rectors of the University of Šiauliai *prof. habil. dr. Vincas Laurutis* and *prof. habil. dr. Vidas Lauruška*, vice – rectors for academic issues *prof. Vaclovas Tričys* and *ass. doc. habil. dr. Stefanija Ališauskienė*, vice – rector *prof. habil. dr. Donatas Jurgaitis* for providing the possibility to work at the archives, libraries and museums of Ukraine; the then rector *prof. Ivan Vakarchuk* of Ivan Franko national university, vice – rectors *prof. dr. Volodymyr Kirilichuk*, *prof. habil. dr. Bohdan Kotur*, *doc. dr. Mariyan Lozynskij*

for providing facilities for work in Lviv; the former Extraordinary and Plenipotentiary ambassador of Ukraine to Lithuania *Borys Klimchuk* for promoting research into Ukrainian studies: the late Ukrainian *Priest Vasilij Zinko OSBM* (1922–2008) for his help in tracing literature and regular consultations on various issues of the Ukrainian diaspora, on interpretation of some phraseology of the books in Portuguese, etc; *Fr. Pavlo Jachimec OSBM*, parson of the Greek Catholic Church of the Most Holy Trinity in Vilnius and other Basilian fathers and brothers in Ukraine, particularly to *Fr. Robert Lysejko OSBM*, rector of the Metropolitan Josif Velijamin Ruts kij Basilian institute of Philosophical and theological studies for their efforts to bring out the monograph „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” at a short time. The author is particularly grateful to *prof. Fr. Porfirij Pidruchnyj OSBM* of the General capitulum in Rome who, in spite of a heavy load of his own work, verified some details used in the monograph in the archives of Rome and sent photo copies of documents to Lithuania. Acknowledgement is gratefully made to the Lithuanian priests: *Can. Stanislovas Krumpliauskas* and especially *Mmgr. Petras Baltuška* for numerous and valuable suggestions.

The author would like to express her thanks to the superiors and sisters of the Sister Servants of Mary Immaculate congregation (both of the Latin and Greek rites) for giving permission to use their archival materials and their consultations (to sister Servants of Panevėžys, Lviv, Zhovkva and others).

The author is especially indebted to the reviewers and consultants for calling attention to occasional errors in the monograph and their suggestions on some points owing to which these errors have been evaded: rector of the pedagogical university of Vilnius *academician Algirdas Gaižutis*, *prof. habil. dr. Juozas Skirius*, *ass. prof. dr. Vida Kniūraitė* and *ass. prof. dr. Edvardas Kriščiūnas*, *prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė* of the University of Šiauliai, *academician of the Lithuanian Catholic academy of Science prof. habil. dr. Sofija Kanopkaitė*, *prof. Natalija Jakovenko* of national university of Kiev “Kyiv – Mohyla Academy”, *prof. dr. Mykhailo Kryl* of Ivan Franko national university of Lviv, *ass. prof. Vyra Frys* of the Ukrainian Catholic university, *prof. dr. Leonid Timoshenko*, dean of the History faculty at the pedagogical university of Drohobichy, *dr. Igor Skochilias*, senior researcher at the institute of Church history of Lviv. The author would like to express her thanks to the research editor, director of the Scientific library of Ivan Franko national university of Lviv *ass. prof. dr. Vasilij Kmet* for efficient consultations and to *ass. prof. dr. Irena Ramaneckienė* for valuable suggestions and her scrupulous work.

The author acknowledges the kind assistance of the secretary general of the Lithuanian national UNESCO commission *Asta Dirmaitė* and the ex-worker of this institution *Liuda Kiaunienė*.

The author wishes to thank the translators of the summary: *Liuba Kuzmin* (Ukrainian) *sister Tarsikia Zakoluzhena* of Catechist Sisters of St. Ann (Portuguese), *dr. Fr. Martyn Choburskij OSBM* (Italian) and especially *Leonor Zapereckienė* (English) who over the six year period of writing the monograph has also undertaken the work of translating other texts.

ВСТУП

Наприкінці 2000 р. у Вільнюсі було створено Асоціацію істориків України й Литви, яка поставила собі за мету дослідження історії Чину Святого Василя Великого (*ЧСВВ*)⁴³. Чин заснований 1617 р. в Київській митрополії, з'єднаний від 1596 р. церковною унією з Римським Престолом, передбачалося утвердження унії через душпастирську, освітню та місійну діяльність⁴⁴; у 1624 р. Василянський чин схвалила Конгрегація поширення віри, а 20 серпня 1631 р. його затвердив своїм бреве Папа Урбан VIII⁴⁵. Колискою *ЧСВВ* став Вільнюський монастир Святої Трійці, де з 1607 р. розпочинав своє служіння майбутній київський митрополит (1613–1637), ініціатор реформування чернечого життя у церкві Східного (Грецького) обряду Йосиф Велямін Рутський (1574–1637). Духовний наставник реформи – Іван Кунцевич – св. Йосафат (1580–1623), який вступив до монастиря Св. Трійці в 1604 р. Тому перша провінція, що об'єднувала монастирі Василянського чину, носила назву Литовської, або Святотроїцької.

Для обговорення історії Чину Святого Василя Великого зусиллями Асоціації було організовано низку конференцій в Україні та Литві, які на сьогодні вже склалися у певний цикл⁴⁶. Наукова, дослідницька та

---

⁴³ Лагиною: **Ordo Sancti Basilii Magni** (*OSBM*); сьогодні в Україні існує провінція отців василян Найсвятішого Спасителя, у Литві – Вільнюський монастир Св. Йосафата.

⁴⁴ Правила нового згромадження, прийняті на синоді в Новогрудку 1617 р., див.: *Epistolae Metropolitanarum, Archiepiscoporum et Episcoporum*. Vol. 1 (1613–1637): *Epistolae Iosephi Velamin Rutskyj, Metropolitanæ Kioviensis Catholici* / Collegit P. Athanasius G. Welykyi *OSBM*. Romae 1956. P. 33–48.

⁴⁵ Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Записи Чина Св. Василя Великого (*ЧСВВ*). *Annals of the Order of Saint Basil, the Great*. Секція –1–Sekcion. Рим: Видавництво ОО. Василян. 1992. 640 с.

⁴⁶ Див. про конференції та про історію і діяльність *ЧСВВ* праці автора цих рядків: *Vasiliauskienė A. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorinis kontekstas // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir rašytojos tradicijos / sudarė Sergejus Temčinas, Galina Miškinienė, Marina Čistiakova, Nadiežda Morozova*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2009. P. 45–58 (*Bibliotheca Archivi Lithuanici*, 7); *Eadem. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švč. Trejybės kongregacijos veiklos Vilniuje*

видавнична діяльність Василянського чину, а також праці самих василіян, поширюються і доповнюються новими фактами. Водночас згадані конференції виконують просвітницьку роль, популяризуючи працю ЧСВВ та його історію в Литві⁴⁷. Тут, зокрема, вивчення ЧСВВ було започатковане

laikotarpį (1617–1743) // Soter. 2003. Nr. 9. P. 97–115; *Eadem*. Vilnius – Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino lopšys // Lituaništika šiuolaikiniame pasaulyje. Vilnius: Pasaulio liuanistų bendrija. 2004. Nr. 7–8. P. 85–105; *Eadem*. Tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: švietėjiška veikla“ // LAMMD Istorija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2003. T. 57. P. 78–79; *Eadem*. Konferencija Lavrive: ciklo „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“ tąsa // LAMMD Istorija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2008. T. 70. P. 78–81; *Vasiliauskienė A.* Наукові конференції та дослідження з історії Василянського чину в Литві // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. Число 4: Еклезіяльна й національна ідентичність греко-католиків центрально-східної Європи. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2003. С. 329–311; *Її ж.* Душпастирське служіння чину Святого Василя Великого у Литві // Добромільська реформа і відродження української церкви. Доповіді та матеріали учасників Міжнародної наукової конференції, присвяченої 120-літній річниці початку Добромільської реформи Василянського Чину Св. Йосафата і 100-літній річниці перенесення василіянського новіціату з Добромиля у Крехів. Львів: Видавництво „Місіонер“. 2003. С. 26–41; *Її ж.* Цикл конференцій „Чин Св. Василя Великого“ в контексті міждержавних зв'язків // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник 2006 рік. Книга 2. Львів: Логос. 2006. С. 296–301; *Її ж.* Дослідження Берестейської унії та Греко-католицької Церкви у Литовській Католицькій Науковій Академії. LKMA Metraštis. Vilnius. 1998. T. 12 // Український гуманітарний огляд. Національний університет „Киево-Могилянська Академія“. Вип. 2. 1999. С. 273–279; *Її ж.* Чин Св. Василя Великого: розвиток історії // Матеріали VI Міжнародного конгресу українців. Кн. 3. Ч. 1: Історія. Політологія.. Київ. 2008. С. 373–389.

⁴⁷ Серед іншого див.: *Vasiliauskienė A.* Bazilijonų parapijai – 250 metų // Voruta. 1999. Lapkričio 6. Nr. 39. P. 2; Lapkričio 13. Nr. 40. P. 2; Lapkričio 20. Nr. 41–42. P. 2; *Eadem*. Prasingas renginys Bazilijonuose // Draugas. 1999. Rugsėjo 29. Nr. 189. P. 4; *Eadem*. Bazilijonų vienuoliai ir Bazilijonų miestelis // Šiaulių kraštas. 2001. Lapkričio 6. Nr. 259. P. 2; *Eadem*. Pirmoji konferencija, skirta vienuoliams Bazilijonams // Mokslo Lietuva. 2001. Gruodžio 6. Nr. 21. P. 13; *Eadem*. Bažnyčios ir visuomenė Lietuvoje // XXI amžius. 2002. gruodžio 13. Nr. 94. P. 4; *Eadem*. Per Šv. Juozapato šventę – amžinieji įžadai // XXI amžius. 2002. Lapkričio 22. Nr. 88. P. 3; *Eadem*. Ukrainiečiai Lietuvoje // Voruta. 2002. Rugsėjo 21. Nr. 18. P. 26; *Eadem*. Ukrainiečių veikla Lietuvoje nesvetima ir lietuviams // Voruta. 2002. Kovo 23. Nr. 6. P. 3, 6, 7; *Eadem*. Bažnytinės šventės svarba stiprinant mokslinius ryšius // Mokslo Lietuva. 2002. Lapkričio 21–gruodžio 4. Nr. 20. P. 13; *Eadem*. Trumpa pažintis su vienuoliais Bazilijonais OSBM // Katalikų pasaulis. 2002. Rugspjūtis. Nr. 2. P. 20–23; *Eadem*.

Paminėjo Šv. Juozapatą // XXI amžius. 2003. Lapkričio 21. Nr. 89. P. 8; *Eadem*. Rytų apeigų katalikų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys tarnaitės Žovkvoje // XXI amžius. 2003. Liepos 4. Nr. 52. P. 9; *Eadem*. Tėvų bazilijonų iš Romos padėka Lietuvos žurnalistui // Draugas. 2003. Gegužės 9. Nr. 90. P. 6; *Eadem*. Bazilijonų mokyklai – 230 metų // Katalikų pasaulis. 2003. Rugsėjis. Nr. 9. P. 37; *Eadem*. Apie ukrainiečius, jų kančias ir vienuolius Bazilijonus // Kupiškėnų mintys. 2003. Spalio 25. Nr. 126. P. 11–12; *Eadem*. Vienuoliai bazilijonai. Kas jie? // Mokslas ir gyvenimas. 2003. Nr. 8–9. P. 48–49; *Eadem*. Konferencija vienuoliams bazilijonams // Mokslo Lietuva. 2003. Lapkričio 20–gruodžio 5. Nr. 20. P. 18; *Eadem*. Vienuoliai bazilijonai įamžino savo vardą Šiaulių krašte // Mūsų dienos. 2003. Rugsėjo 5. Nr. 29. P. 3; Rugsėjo 12. Nr. 30. P. 3; Rugsėjo 19. Nr. 31. P. 3; *Eadem*. Ryšių tarp Bazilijonų vidurinės mokyklos kolektyvo ir ukrainiečių plėtra // Tautinių bendrijų informacinis biuletėnis. 2003. Nr. 2 (11). P. 4–6; *Eadem*. Antroji tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija Lietuvoje // Tautinių bendrijų informacinis biuletėnis. 2003. Nr. 3–4. P. 15–16; *Eadem*. Trumpa pažintis su vienuoliais Bazilijonais // Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai. Specialus „Mūsų dienų“ priedas tarptautinei mokslinei-praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švietėjiška veikla“. 2003. Rugsėjis. P. 1, 6–7; *Eadem*. Praturtino Ukrainą bažnytiniu menu // Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai. Specialus „Mūsų dienų“ priedas tarptautinei mokslinei-praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švietėjiška veikla“. 2003. Rugsėjis. P. 3; *Eadem*. Lietuvoje tęsiamas konferencijų ciklas, skirtas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui // Lietuvos aidas. 2004. Lapkričio 11. Nr. 262. P. 1, 10; *Eadem*. Penktoji tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija // Lietuvos aidas. 2004. Lapkričio 17. Nr. 267. P. 10; *Eadem*. Ukrainos Teologijos – filosofijos institutas džiaugiasi lietuvių profesoriaus dovana // Mokslo Lietuva. 2004. Sausio 8–21. Nr. 1. P. 18; *Eadem*. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas ir jam skirtas konferencijų ciklas // Šiaulių universitetas. 2004. Lapkričio 9. Nr. 16. P. 3–4; *Eadem*. Šv. Bazilijaus ordino kūrėjas Apaštalas Kankinys Šventasis Juozapas (1580–1623) // Šiaulių universitetas. 2004. Lapkričio 9. Nr. 16. P. 4; *Eadem*. Universitete viešėjo Briuchovičių Teologijos-filosofijos instituto Ukrainoje dėstytojai // Šiaulių universitetas. 2004. Birželio 25. Nr. 11. P. 2; *Eadem*. Ukrainos bei Lietuvos mokslininkai apie bazilijonus. Tęsiamas konferencijų, skirtų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui, ciklas // XXI amžius. 2005. Birželio 23. Nr. 49. P. 5; *Eadem*. VI tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorija ir švietėjiška veikla“ // Lietuvos aidas. 2005. Birželio 8. Nr. 132. P. 4; Birželio 9. Nr. 133. P. 4; Birželio 10. Nr. 134. P. 4; *Eadem*. Bazilijonų vidurinės mokyklos ryšiai su ukrainiečiais // Lietuvos aidas. 2005. Spalio 3. Nr. 229. P. 8; *Eadem*. Lietuvoje – šv. Juozapo šventė: atvežta ikona ir relikvijos // Lietuvos aidas. 2005. Lapkričio 15. Nr. 265. P. 5; *Eadem*. Šventinis renginys ir susitikimai Bazilijonų vidurinėje mokykloje // Lietuvos aidas. 2005. Gruodžio 6. Nr. 283. P. 9; *Eadem*. Vienuolis bazilijonas kunigas Vasilijus Zinko – lietuvių bičiulis // Lietuvos aidas. 2007. Kovo 1. Nr. 49. P. 9; Kovo 2. Nr. 50. P. 9; Kovo 3. Nr. 51. P. 9; *Eadem*. Paminėtas šv. Juozapas // XXI amžius. 2007. Lapkričio 16. Nr. 85. P. 1, 8;

першими конференціями 2001 р., що відбулися в Шяуляї, Базильонай та Вільнюсі, де, серед іншого, обговорювалася едукативна діяльність ченців-василіян на теренах Литви: заснування ними шкіл, запровадження нових форм виховання, відмова від фізичних покарань тощо. Ченці-василіяни, учасники згаданих конференцій, говорили про потребу пошуку прикладів аналогічного навчання української молоді литовцями. Священик отець Василь Зінько *ЧСВВ* (15.02.1922–23.04.2008) легко «знайшов» такий приклад в особі сестри Рафаїли – Ванди Римкевичюте (19.02.1896–16.04.1981), монахині греко-католицького Згромадження сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії (*СПНДМ*)⁴⁸ (схожу назву та функції має й відповідна конгрегація Латинського обряду⁴⁹). Василь

Eadem. Ivanas Kuncevičius – šventas Juozapas // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2007. Lapkričio 15. Nr. 262. P. 2–3; *Eadem.* Šiaulių universitetas ir Metropolito Josifo Veljamino Rutskio Filosofijos-teologijos studijų bazilijonų institutas Briuchovičiuose: kultūrinių mokslinių ryšių paralelės // Lietuvos aidas. 2008. Sausio 17. Nr. 14. P. 9; Sausio 18. Nr. 15. P. 9; *Eadem.* Aštuntoji konferencija skirta Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2008. Sausio 26. Nr. 22. P. 2–3; *Eadem.* Ukrainietis vienuolis bazilijonas kun. Vasilijus Zinko // Voruta. 2008. Balandžio 26. Nr. 8. P. 9; Gegužės 10. Nr. 9. P. 9; *Eadem.* Romos Katalikų Bažnyčia Kijeve // Lietuvos aidas. 2008. Rugsjūčio 14. Nr. 181. P. 6–7; *Eadem.* Vilniaus ukrainiečių bendrija: veikla ir perspektyvos // Voruta. 2008. Rugsėjo 20. Nr. 18. P. 1, 12; Spalio 4. Nr. 19. P. 12; Spalio 25. Nr. 20. P. 12.

⁴⁸ Латиною: Congregatio Sororum Servularum Beatissimae Virginis Mariae Immaculatae (*SSMI*). Згромадження було засноване 1892 р.; потверджене Папою Пієм XI 1932 р. Довідку про засновників, чисельність та сучасний стан конгрегації див.: *Marecki J. OFMCap. Zakony w Polsce.* Kraków: „Universitas”. 1997. S. 195; Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ.* Рим: Видавництво сестер Служебниць. 1968. 768 с.

⁴⁹ Латиною: Congregatio Religiosa Sororum Servularum Beatissimae Mariae Virginis Immaculatae; по-польськи – Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej (*PAMI*). Латинського обряду на папському праві Згромадження сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії в Польщі в 1878 р. Заснував о. Гонорат Козьмінський *OFMCap.* В Литві сестри Служебниці Пресвятої Непорочної Діви Марії свої перші монастирі заснували в Рокішкяй в 1893 м. Це згромадження було канонічно затверджене у 1947 р. див.: *Armalytė L.* Lietuvaičių Švietimo Draugija (darbas bakalauro laipsniui gauti). Kaunas. 1994. Рукопис зберігається в архіві Сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії в Паневежисі; *Marecki J. OFMCap. Zakony w Polsce.* Kraków: „Universitas”. 1997. S. 201–210; *Vasiliauskienė A. Seserys Tarnaitės // Lietuvos aidas.* 2007. Lapkričio 7. Nr. 255. P. 9; Lapkričio 8. Nr. 256. P. 9; Lapkričio 9. Nr. 257. P. 9.

Зінько працюючи в Бразилії спілкувався з с. Рафаїлою, яка наприкінці життя, вже тяжко хвора, розповіла свою життєву історію⁵⁰.

Заслуги Ванди Римквичюте в утвердженні Згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії на теренах Бразильської провінції надзвичайно великі: власне завдяки їй у Прудентополі було відкрито новіціат для сестер служебниць, який сприяв збереженню цієї конгрегації в діаспорі, а пізніше – розширенню її діяльності. Що ж до зусиль Ванди Римквичюте на ниві виховання української та бразильської молоді, то їх теж було належно вшановано: 1968 р. с. Рафаїлі надали ім'я почесної громадянки міста Прудентополя, а після її смерті ім'ям с. Рафаїли назвали одну з вулиць. Це єдина литовка (саме себе вона називала «литовочкою»), чії заслуги були так високо оцінені в Бразилії.

Варто додати, що сьогодні вже чимало відомо про діяльність литовців у еміграції. Наприклад, у книжці Томаса Сакалаускаса „Beatričė“⁵¹ (Беатріче) згадується однофамілець Олександраса Римквичюса родом з Ілгуви (родинного зв'язку між ними встановити не вдалося), батько Оні Аліни Римквичюте, бабусі відомої литовської співачки («соловейка») Беатріче Грінцявічюте (1911–1988). Она Аліна, народжена 1849 р., у 1873 р. вийшла заміж за Генріка Грінцявічюса (1829–1878). У книжці також згадано її братів, зокрема Бронісловаса Римквичюса, який здобув

---

⁵⁰ Батько Ванди Римквичюте – Олександрас Римквичюс (гербу Пабог) – родом із Ужвентіса, ще маленьким хлопчиком разом із батьком, засланим туди за участь у повстанні 1863–1864 рр. Після смерті батька мати Олександраса, Вільгельміна Борх фон Прікер, повернулася до Литви, а невдовзі виїхала в Польщу до своїх батьків. Олександрас вивчився на інженера-залізничника, а невдовзі отримав посаду головного інженера Південно-Західної залізниці, управління якої було розміщене в Києві. Саме тут він познайомився та одружився із киянкою Марусею Білівською. Від цього шлюбу народилася Ванда; після передчасної смерті матері дівчинку, якій тоді йшов третій рік, перевезли в Литву. Пізніше, проживаючи в Латвії, Олександрас створив нову сім'ю. Тут Олександрас Римквичюс поховав і другу жінку, Луїзу Амалію Врублевську, а 1908 р. разом із Вандою та Феліцією (донькою від другого шлюбу) виїхав до Бразилії, оселившись недалеко від громади українців, де спілкувався з ченцями-василіянами. Вивчила українську мову й Ванда, тож василіяни запросили її, як високоосвічену дівчину, працювати в українській школі. Педагогічну роботу вона продовжувала й пізніше, після вступу до греко-католицького Згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії, де отримала чернече ім'я Рафаїла.

⁵¹ *Sakalauskas T. Beatričė. Marijampolė: Ramona. Antras papildytas leidimas. 2004. P. 9–14.*

інженерну освіту в Тартуському (Дорпатському) університеті, а далі виїхав до Бразилії, де керував будівництвом залізниць і тунелів, зокрема, спорудив порт Манаос на річці Ріо Негро. За ці заслуги йому від уряду Бразилії було подаровано острів на Амазонці, а згодом названо його ім'ям одну з вулиць Ріо-де-Жанейро⁵².

Помітний культурний слід залишив по собі в Бразилії ще один литовець – монах-салезіянин Пранас Гавенас (11.10.1918 – 07.02.2000). Отець Гавенас упродовж десяти років був настоятелем парафії Св. Казімераса, між 1977–1988 рр. редагував литовську газету „*Mūsų Lietuva*“ (Наша Литва), був членом Асоціації преси Сао-Паоло (API), та членом-академіком Історичної академії Сао-Паоло (Acad. P. de Historia). За вагомий внесок у культуру його 1985 р. нагородили медаллю культурного центру Бразилії, а 1988 р. – дипломом Ордена Прапороносців Бразилії⁵³. Завдяки о. Гавенасу стала відомою також постать ще одного литовця-салезіянина, Пятраса Перкумаса, який помер у молодому віці. Нині його запропоновано подати до Честі Вівтаря, але в себе на бітьківщині він був майже невідомим аж до появи, за ініціативою о. Гавенаса, книжки „*Petro Perkumo dvasia*“⁵⁴ (Дух Пятраса Перкумаса), сьогодні в Дарбенай (Кретінгський район) вже встановлено пам'ятник Пятрасу Перкумасу.

Загалом же впродовж останнього десятиліття з'явилося багато праць, присвячених литовській еміграції, – як про окремих її видатних представників, так і про діяльність товариств та організацій. Перерахую для прикладу найпомітніші з них: 1995 р. Спілка литовців Вільнюського краю в Канаді видала книжку мешканця Бостона д-ра Альгірдаса М. Будрецькіса „*Vilniečių veikla išeivijoje*“⁵⁵ (Діяльність вільнюсців у еміграції); 1997 р. Литовська Спілка Великобританії сприяла надрукуванню студії Казімераса Баренаса „*Britanijos lietuviai 1974–1994*“⁵⁶ (Британські литовці 1974–1994 рр.); 2002 р. Товариство литовців

⁵² Інженер Бронісловас Римкевичюс знав 13 мов, любив музику, мистецтво; він часто приїжджав до сестри О. А. Грінцявічене в Ілгуву, де спілкувався з композитором Е. Млинарським, який гостював там, із художниками Корсаками (батьком і сином) та іншими відомими людьми тих часів. Римкевичюс помер неодруженим 1907 р. в Лондоні.

⁵³ *Vasiliauskienė A. Petro Perkumo dvasia*. Alytus. 1996. P. 70–84.

⁵⁴ *Vasiliauskienė A. Petro Perkumo dvasia*. Alytus. 1996. 112 p.

⁵⁵ *Budreckis A. M. Vilniečių veikla išeivijoje*. Torontas-Čikaga-Vilnius-Trakai: Voruta. 1995. 192 p.

⁵⁶ *Barėnas K. Britanijos lietuviai 1974–1994*. Londonas: Didžiosios Britanijos Lietuvos Sajunga. 1997. 408 p.

Канади опублікувало „*Kanados lietuvių organizacijų žinynas*“⁵⁷ (Довідник литовських організацій в Канаді); 2003 р. у Вільнюсі побачив світ випуск, присвячений золотому ювілею Литовського Товариства Сполучених Штатів Америки, під назвою „*JAV LB penki dešimtmečiai 1951–2002*“⁵⁸ (П'ять десятиліть Литовського Товариства Сполучених Штатів Америки 1951–2002) (укладач Баліс Раугас); 2005 р. вийшла друком праця тогочасного голови правління Товариства литовців Швейцарії Яніни Ірени Сурвілайте „*Alpių lietuviai*“⁵⁹ (Альпійські литовці), де представлено діяльність литовців у Швейцарії та їхні зв'язки з литовськими організаціями в інших країнах⁶⁰; 2006 р. Рада культури Литовського Товариства Сполучених Штатів Америки сприяла виходу у світ книжки Аудронсе Вікторії Шкюдайте „*Lietuvių pėdsakai Amerikoje*“⁶¹; 2008 р. у Вільнюсі було надруковано об'ємну 500-сторінкову працю Анни (Они) Павліни Семенас, Стели Борба і Яна Франциско Клімайтиса про литовців, що мешкають в Аргентині⁶²; врешті, литовцям, які ще до Другої світової війни виїхали в Бразилію, присвячено статтю Валентинаса Пілкаускаса „*Brazilijos lietuviai ir Lietuva*“⁶³ (Литовці Бразилії і Литва).

Цей перелік можна було би продовжити. Як бачимо, з'являються нові й нові видання про литовців-емігрантів, які працювали на благо Литви, але є надзвичайно мало розвідок про їхню діяльність на користь інших народів. Що ж до монахинь, які своїм самовідданим служінням сприяли поширенню духовності й освіти в місійних осередках зарубіжжя, то про це досі взагалі не було написано жодної праці. Тим-то діяльність Ванди Римкевичюте заслугоує на особливу увагу.

Оповідь про життя Ванди Римкевичюте (сестри Рафаїли), вперше

⁵⁷ *Kanados lietuvių organizacijų žinynas / Medžiagą spaudai rinko ir tvarkė dr. Rasa Mažeikaitė. Canada: Lithuanian Canadian Community. 2002. 242 p.*

⁵⁸ *JAV LB penki dešimtmečiai 1951–2002 / Vyr. redaktorius ir sudarytojas Balys Raugas. Vilnius: Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenė. 2003. 800 p.*

⁵⁹ *Survilaitė J. I. Alpių lietuviai. Vilnius: Solidarity. 2005. 200 p.*

⁶⁰ *Rumša J. Lietuviai bankų ir laikrodžių šalyje // Lietuvos aidas. 2005. Rugpjūčio 20. Nr. 192. P. 4.*

⁶¹ *Škiudaitė A. V. Lietuvių pėdsakai Amerikoje. Vilnius: JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros taryba. 2006. 808 p.*

⁶² *Semenas A. P., Borba S. M., Klimaitis J. F. Beriso lietuviai. Pasakojimai apie vieną tautą. Vilnius: Vaga. 2008. 466 p.*

⁶³ *Pilkauskas V. Brazilijos lietuviai ir Lietuva // Lietuvos aidas. 2008. Rugsėjo 13. Nr. 206. P. 3.*

видана о. Василем Зіньком ЧСВВ, в Україні⁶⁴. Коли сам автор під час приїзду до Литви спілкувався із учителями й учнями середньої школи м. Базільонай (поблизу Шяуляя), розповідаючи про сестру Рафаїлу, йому спало на думку перекласти цю працю по-литовському. Слід згадати тут Петра Маюка (тоді ще василіянина брата Бернарда), який розпочав переклад книжки. Авторка монографії „*Vasilijaus Zinko studija „Sesuo Rafaila“: istorinis biografinis-kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija*“ (Студія Василя Зінька “Сестра Рафаїла”: історико-біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія) спершу мала намір лише відредагувати переклад, але ця робота призвела до появи нового перекладу, оскільки деякі факти вимагали доповнень та уточнень, а відтак - фактично до повної переробки первісного тексту. З дозволу о. Василя Зінька та за його допомоги було також частково змінено й сам зміст книжки – деякі розділи зазнали перестановки та часткового скорочення, наведено новий матеріал, виклад доповнено ширшим біографічним контекстом, коментарями та словником богословської термінології.

На завершення варто підкреслити, що с. Рафаїла (Ванда Римкевичюте) не була винятком, а тому монографія про неї може потенційно спонукати до пошуку інших литовців, які докладали зусиль до співпраці між різними народами. Їх ушанування є надто важливим сьогодні, адже такий приклад, з одного боку, може мати позитивний вплив на виховання молоді нової, сучасної хвилі емігрантів, а з іншого - сприятиме зміні вже сформованого у світі негативного образу сучасного литовця.

Вихід у світ литовського перекладу книжки о. Василя Зінька ЧСВВ здається вельми корисним і з **наукової перспективи**. Адже на сьогодні литовсько-українські зв'язки в еміграції ще мало досліджені, а стосовно бразильського випадку, то таких студій немає взагалі. Цілком не вивченою, зокрема, залишається й діяльність Згромадження сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії та Чину Св. Василя Великого. Поза тим, досі навіть не ставилося питання про роль та місце особистостей у литовсько-українській спільній культурній діяльності. Запропонований у цій роботі переклад студії о. Василя Зінька литовською мовою, доповнений широким коментарем та загальним оглядом робіт автора, має на меті бодай почасти заповнити згадану лакуну. Цього нагально потребує, серед іншого, й розвиток культурних зв'язків між Литвою та Україною. Зокрема, надзвичайно важливими віхами в галузі наукових

⁶⁴ Зинко В. Служебница Пренепорочної Діви Марії сестра Рафаїла (Ванда Побог-Римкевич). Львів – Вильнюс: Місіонер. 2003. 198 с.

та освітніх контактів обох держав стали угоди про співробітництво між Шяуляйським університетом та Василянським інститутом філософсько-богословських студій ім. Митрополита Йосифа Веляміна Рутського в Брюховичах (2004 р.), а також між Шяуляйським університетом та Львівським національним університетом імені Івана Франка (2005 р.). Першим плодом співпраці цих трьох закладів власне й стала наукова монографія «Студія Василя Зінька *“Сестра Рафаїла”*: історико-біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія» про яку тут іде мова.

Її вихід у світ видається **вельми актуальним** не лише з причин суто наукових. Адже за часів советського тоталітаризму більша частина історії як Литви, так і України перетворилася на “білу пляму”. Тому сьогодні є гостра потреба в переосмисленні того тривалого періоду спільної історії, коли Литва та Україна входили до складу однієї держави, й зокрема – в дослідженні давніх релігійних зв’язків, оприявлених передусім в історії Берестейської церковної Унії 1596 р. та Унійної Церкви і її структур на території Великого князівства Литовського. Такі праці виходять друком і в Литві, і в Україні, але мовний бар’єр та сучасна розірваність комунікацій призводять до того, що як в одній, так і в другій країні бракує доступної читачам літератури на теми спільного минулого. Тож пропонується книжка має за мету бодай частково виправити цю ситуацію, пропонуючи литовському читачеві огляд повернутих із забуття духовних лідерів українського народу, знайомлячи з історією Чину Святого Василя Великого, а в Новий час - із діяльністю Згромадження сестер Службниць та показуючи спільну просвітницьку роботу литовських і українських релігійних громад. Використаний тут приклад Ванди Римкевичюте (с. Рафаїли) яскраво свідчить, що литовсько-українська культурна співпраця, започаткована ще в добу Середньовіччя, триває дотепер, у тому числі в еміграційних середовищах.

Практична значимість роботи полягає в тому, що в ній уперше систематизовано матеріал, важливий як для литовських науковців, що зможуть ознайомитися з найновішими дослідженнями українських істориків Церкви, так і для викладачів вищих навчальних закладів, які готують катехитів та істориків культури, а також для студентів даних спеціальностей та для всіх, хто цікавиться історією культурного й релігійного життя українців. Адже осмислення спільного литовсько-українського культурного доробку, втіленням якого була діяльність Ванди Римкевичюте (с. Рафаїли), прокладає шляхи до подальшої співпраці та практичної взаємодії.

Методологічною засадою написання праці «*Студія Василя Зінька "Сестра Рафаїла": історико-біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія*» стало доповнення та уточнення наведеного в ній фактажу історичною документацією, систематизування інформацій з Італії та Бразилії, наведення свідчень очевидців тощо. Також було пояснено низку релігійних символів та інституцій (конгрегації, чини, структура церковної ієрархії, догматика Церкви та ін.), які для сучасного читача є або маловідомими, або й зовсім не знайомими. Те й друге здійснювалися на основі опублікованих документів, енциклопедичних довідників, каталогів та новітніх наукових праць відповідної тематики. Паралельно залучався також архівний матеріал з Бразилії, Італії, Литви та України.

Як випливає зі сказаного, **мета праці** була подвійною: авторка прагнула висвітлити литовсько-українські контакти в діаспорі через аналіз діяльності двох непересічних особистостей – литовки Ванди Римкевичюте (сестри Рафаїли) й українця, ченця-василіянина Василя Зінька, який увічнив пам'ять с. Рафаїли.

Така постановка проблеми продиктувала й різноспрямовані **завдання**, а саме:

1. Перекласти литовською мовою працю о. Василя Зінька «*Службениця Пренепорочної Діви Марії сестра Рафаїла (Ванда Побог-Римкевич)*», адаптувавши її для литовського читача.
2. Доповнити цю книжку новим матеріалом, що поглиблює наше уявлення про життя й риси характеру героїні студії, с. Рафаїли, та розширює інформацію про її культурну діяльність.
3. Укласти коментар до праці о. Василя Зінька, який би задовольняв потреби науковців та катехитів і, зокрема, висвітлював умови, в яких реалізувалася духовність обох досліджуваних особистостей – с. Рафаїли й о. Василя Зінька – в контексті відповідного періоду.
4. Висвітлити зусилля монаших чинів і конгрегацій, передусім уніатських, спрямовані на плекання духовності в суспільстві через організацію культурних і просвітницьких закладів; показати успішність цієї праці, яка могла би захопити до більшої активності католицьке чернецтво Литви, особливо в середовищі молоді, де секуляризація досягла загрозливих масштабів.
5. Зафіксувати видання українських ченців у діаспорі, дослідити їх вплив на збереження української національної тотожності.
6. Представити особистість о. Василя Зінька як душпастиря та

публіциста, уклавши бібліографію його опублікованих праць.

7. Показати, що історична діяльність українських ченців уніатів при плеканні духовних цінностей сприяли розвитку духовної культури, і могли б заохотити до більшої активності католицьке чернецтво Литви, особливо в середовищі молоді, оскільки секуляризація в Литві досягла загрозливих масштабів.

Структура монографії щільно пов'язана з окресленими завданнями: монографія складається із основного тексту (у двох частинах), висновків, додатків, списку літератури і джерел, резюме, покажчик скорочених слів, покажчика власних імен та інформації про автора. До основного тексту входять 1) переклад студії о. Василя Зінька «*Сестра Рафаїла*» та наукові коментарі до неї, 2) представлення життя й діяльності самого о. Василя Зінька під назвою «Приятель литовців – чернець-василіянин о. Василь Зінько (1922–2008)».

Укладаючи коментар авторка виходила із застереження, що, перше, речі, цілком зрозумілі в монашому середовищі, належить уточнити і пояснити мирянам, а по-друге – те, що добре відоме українцям, є для литовців незанимаючим. Тому коментарі класифіковано, причому для полегшення пошуку подано фрагменти тексту, що тлумачиться. Коментарі супроводжуються додатками, в яких розміщено детальні пояснення та представлення широкого культурного контексту відповідного явища. Коментарі можна розділити на кілька груп: у деяких деталізуються згадані в тексті історичні події, в інших подано інформацію про географічні місцевості та архітектурні пам'ятники, ще в інших подається тлумачення певних виразів чи значення португальських слів. Також обговорено найважливіші світські й церковні організації України та Бразилії, українську періодику в діаспорі, зміст церковних понять, назви та склад монаших чинів і згромаджень тощо. При коментуванні використано, як уже згадувалося: архівні матеріали зі сховищ Литви, України, Бразилії та Риму; друковані джерела – енциклопедії, довідники й каталоги, опубліковані в Україні, Литві, Польщі, Росії, Бразилії; різноманітні видання литовської та української діаспори; календарі, монографії і наукові статті литовських, українських і польських дослідників; литовська й українська публіцистика. Варто підкреслити, що більшість джерел і літератури українського походження науковці Литви досі не використовували, отже, тим самим розширюється обізнаність сучасної литовської історіографії не тільки з історією України чи Бразилії, але й з історією римо-католицьких та унійних релігійних спільнот.

Представлення життя й діяльності о. Василя Зінька (розділ «Приятель

тель литовців – чернець-василіянин о. Василь Зінько (1922–2008)» за-вершують узагальнюючі висновки, а в додатках до цього розділу подано бібліографію його публікацій, у тому числі написаних у співавторстві.

Резюме перекладено англійською, італійською, португальською та українською мовами; англійським та українським перекладом супроводжуються також зміст, вступ, висновки й інформація про авторку.

Насамкінець вважаю за приємний обов'язок сердечно подякувати всім, хто так чи інакше допомагав при підготовці цієї монографії, і передусім – о. Роберту Лисейку ЧСВВ, ректорові, та іншим керівникам Василянського інституту філософсько-богословських студій ім. Митрополита Йосифа Веляміна Рутського в Брюховичах (Україна), які дали згоду на переклад і наукове опрацювання праці о. Василя Зінька, а також студентам Інституту – братам василіянам, які допомагали в технічній роботі.

Щирокердна подяка належить ректорам Шяуляйського університету *проф. Вінцасу Лаурутісу* і *проф. Відасу Лаврушці*, проректорам з наукової роботи *проф. Вацловасу Трічасу* і *проф. Стефанії Алішаускене*, проректору *проф. Донатасу Юргайтісу*, які надали можливість працювати в архівах, бібліотеках і музеях України, а також тогочасному ректорові Львівського національного університету ім. Івана Франка *проф. Івану Вакарчуку*, проректорам *проф. Володимиру Кириличу*, *проф. Богдану Котуру* і *доц. Мар'янові Лозинському*, що уможливили мою роботу у Львові. З вдячністю треба згадати й колишнього Надзвичайного і Повноважного посла України в Литві *Бориса Климчука*, який сприяв у дослідженні україністики.

Окрема найглибша подяка має адресуватися нині вже покійному о. *Василію Зіньку* († 2008) за допомогу в пошукові потрібної літератури та за постійні консультації в питаннях діяльності українців на еміграції і в тлумаченні португальських слів і книг, написаних португальською. Велику підтримку в тому, аби монографія швидше побачила світ, надали настоятель Вільнюської церкви Святої Трійці о. *Павло Яхимець ЧСВВ* та інші священники й брати-василіяни в Україні. Не менш сердечно дякую *проф. о. Порфирію Підручному ЧСВВ* з Генеральної капітули Чину Святого Василя Великого у Римі, який, попри зайнятість, уточнював потрібні дані в архівах Риму й надсилав копії документів у Литву. Дякую також за цінні зауваження представникам духовенства в Литві – *монс. Пятрасу Балтушкі* та *кан. Станіславасу Крумпляускасу*.

Робота не могла би побачити світ без сприяння з боку керівництва і монахинь Згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії у Паневежисі, Львові, Жовкві та ін. (Латинського і Грецького обрядів), які дозволили користуватися зібраними архівними матеріалами і надавали консультації.

Уникнути помилок допомогли також рецензенти й інші консультанти - ректор Вільнюського педагогічного університету *акад. Альгірдас Гайжутіс*, *проф. Юозас Скірюс*, *доц. Віда Кнюрайте* і *доц. Едвардас Крішчюнас*, *проф. Аудронс Йодайтіте* з Шяуляйського університету, *акад. Софія Канопкайте* Литовської Католицької Академії наук, *проф. Наталя Яковенко* з Національного Університету «Києво – Могиллянська Академія», *проф. Михайло Криль* зі Львівського національного університету ім. Івана Франка, *доц. Віра Фрис* з Українського Католицького університету, декан історичного факультету Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка *проф. Леонід Тимошенко*, старший науковий співробітник Львівського інституту історії Церкви *д-р Ігор Сковчиляс*.

Особлива сердечна подяка за продуктивні консультації належить науковому редакторові цієї монографії, директору Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка *доц. Василю Кметю*, а також редакторові *доц. Ірені Раманецкене* за цінні зауваження і старанну працю.

Окремо належить подякувати за доброзичливу підтримку генеральному секретареві Литовської національної комісії ЮНЕСКО *Асті Дірмайте* і минулій працівниці цієї установи *Люді Кяунене*.

Насамкінець слід із вдячністю згадати перекладачів резюме: *Любу Кузьмин* (українською мовою), сестру катехитку *Св. Анни Тарсикію Закаложену* (португальською мовою), *д-ра о. Мартина Хабурського ЧСВВ* (італійською мовою), й особливо – мою приятельку *Леонору Заперсцкене*, яка не лише переклала по-англійському рецензію та інші тексти, але й підтримувала мене упродовж шести років написання цієї праці.

I. VASILIAUS ZINKO STUDIJA „SESUO RAFAILA“: VERTIMAS IR MOKSLINIAI KOMENTARAI

I. 1. UKRAINIEČIŲ JAUNIMAS XIX AMŽIAUS PABAIGOJE

Ukrainietis Morkus Kravčenko ir jo bičiuliai. Ukrainoje, kaip ir kitose carinės Rusijos imperijos pavergtose šalyse, XIX a. antroje pusėje buvo itin sudėtinga padėtis.

Vyresnieji ukrainiečiai troško, kad jaunimas bendrautų, vieni su kitais susipažintų, siekė, kad jie kurtų tautiškai sąmoningas šeimas. Tam pasitelkdavo žaidimus, kuriuos pradėdami, gebėdavo įtraukti jaunimą.

Aišku, tokiuose sambūriuose nebuvo galima išvengti svetimšalių. Ukrainiečių jaunimas studijavo įvairiuose carinės Rusijos universitetuose, tad turėjo įvairių tautų draugų. Štai jaunas inžinierius Morkus Kravčenko (Marko Kravčenko) turi draugą iš Lietuvos – Aleksandrą Rimkevičių (Pobogą). Tas lietuvis – taip pat jaunas, dar nevedęs inžinierius, – į Kijevą atvyko studijuoti inžinerinių mokslų, o juos baigęs, tiesti geležinkelio, kuris sujungtų Sibirą su Europine carinės imperijos dalimi. Kartu dirbdami, ukrainietis Morkus ir lietuvis Aleksandras, suradę daug bendro ir abiem naudingo, susidraugavo.

Kazokų kilmės Morkaus tėvai išauklėjo dvasingą sūnų, mylintį savo kraštą ir tautą. Iš kartos į kartą buvo pasakojama apie protėvius, kovojusius Poltavos mūšyje¹ Mazepos² ir Švedijos karaliaus Karolio XII³ pusėje ir priverstus palikti savo tėvynę. Nors po kurio laiko jie ir galėjo sugrįžti, tačiau caro žandarmerijos buvo atidžiai sekami. Morkui tai nebuvo paslaptis – daug apie giminę pasakojo senelis ir močiutė. Aišku, į tokių pažiūrų šeimą nepalančiai žiūrėjo Ukrainos užkariautojai bei jų pakalikai. Tad Morkus iš vaikystės buvo jautriai atsargus maskvėnams. Jis palaikė draugiškus ryšius tik su savo

kraštiečiais bei tų tautų žmonėmis, kurie taip pat buvo dvigalvio carinio erelio pavergti⁴.

Aleksandras – Morkaus draugas iš Lietuvos – pirmą kartą atsidūręs tarp ukrainiečių jaunimo, pasijuto gana nepatogiai. Tačiau Morkus, pastebėjęs savo draugo susirūpinimą, labai gražiai pristatė jį savo kraštiečiams, negailėdamas gerų žodžių svečiui bei jo tėvynei. Tad Aleksandras pasijuto laisvai ir saugiai. Be to, samprotavimams nebuvo laiko. Salės gilumoje esančioje scenoje orkestras pradėjo groti valsą. Jauni vaikinai ir net kai kurie vyresnieji pradėjo žvalgytis merginų.

Morkus greitai surado Motrią. Šokdamas jis nebekreipė dėmesio į svečią. Draugo padaršintas lietuvis nenorėjo likti nuošalyje – stypsoti tarsi vienišas gandras.

Miela pažintis: ukrainietė pavergia lietuvių širdį. Aleksandras apžvelgė pasieniais sustatytus suolus ir ant jų įsitaisiusias merginas. Žvilgsnis užkliuvo už netoliese sėdinčiosios. Lietuvis priėjo prie jos ir pakvietė šokiui. Mergina sutiko. Šokdamas pakalbino partnerę ir pasipasakojo, kas jis ir kaip pateko į ukrainiečių būrį.

Mergina susidomėjusi klausėsi. Aleksandras pagalvojo, o gal ir jinai taip pat ne ukrainietė. Šią mintį jis sušnabždėjo merginai į ausį, bet ši paprieštaraavo:

– Mano vardas Marusia* ir esu tikra ukrainietė.

Muzikantai švelniais akordais užbaigė melodiją ir poros sustojo. Per trumpą poilsio pertraukėlę vieni ilsėjosi, šnekučiavosi, kiti nuėjo į bufetą ko nors užkąsti, išgerti šalto vandens ar giros. Buvo ir tokių, kurie labiau linko paragauti ko nors stipresnio.

Aleksandrui Pobogui-Rimkevičiui taip pat derėjo pavaišinti savo šokėją. Valgydami jie pradėjo drąsiau bendrauti. Aleksandras sužinojo, kad Marusia Bylivska baigusi Kilmingųjų mergaičių kolegiją⁵ Ukrainos sostinėje Kijeve ir ieško įgytoms žinioms ir talentui tinkamo darbo. Mergina kalbėjo įdomiai ir nuoširdžiai. Abu nenorėjo išsiskirti.

Orkestrui vėl užgrojus, Aleksandras pakvietė merginą antram šokiui. Tai pasikartoję keletą kartų. Pagaliau svečias sužinojo, kad Marusios brolis – geras Morkaus draugas. Besišnekučiuojant Aleksandrui kilo mintis: „O gal Marusia rimtai juo susidomėjo?!“ Jam net pasirodė, kad mergina norėtų su juo dar susitikti. Tačiau ji pirmoji negalėjo pasakyti savo adreso, mat buvo laikomasi papročio, kad vaikinai turi ieškoti merginos, o ne atvirksčiai, kaip tai daug kur pastaruoju metu paplitę.

* Marusia lietuviškai atitiktų Marytės vardą, tačiau tekste vartosime ne atitikmenį, o tikrąjį vardą.

Aleksandras pagalvojo, jei gims kažkokie jausmai šiai kultūringai panelei, tai jis per Morkų galės Marusią susirasti, sužinoti, kur ji gyvena.

Artėjant vidurnakčiui, jaunimas pradėjo skirstytis. Inžinierius Morkus nusprendė palydėti į namus savo šokėją Motrią. Marusia, pamačiusi, kad jie ruošiasi namo, Aleksandro lydima, irgi prisijungė.

Visi keturi išėjo į žvaigždėtą naktį. Mieste kur ne kur mirgėjo dujiniai žibintai ir beveik nesimatė žmonių. Morkus iš netolimo skverelio pašaukė vežiką ir paprašė parvežti juos į namus. Vežikas mielai sutiko, nes iki pat sutemų kantriai laukė, kad kas nors užsakytų fajetoną ir jis nors kiek uždirbtų savo didelei šeimai. Apie tai važiuodamas pasakojo jaunuoliams.

Pirmiausia parvežė Motrią. Motrios namas buvo šoninėje gatvėje, tankiame sode, todėl abu jaunuoliai pažadino merginos tėvus, kad jiems pristatytų saugiai atvežtą dukrą. Atsisveikinus su Motria ir jos tėvais, Morkus pasakė:

– O dabar, Marusia, vežame tave į Liepkas, į sostinės rezidencinį rajoną.

Vežėjas pasuko vežimą, paragino arklius ir jie nurūko Morkaus nurodytu adresu. Ir vėl abu jaunuoliai, priėję prie kiemo vartų, pakvietė motiną.

– Dėkoju jums, ponai, jog atvežėte mano dukrą, nes aš labai nerimavau dėl jos. Dukra tokia švelni ir gležna, o naktį tiek pavojų! – kalbėjo motina.

– Nesijaudinkite, ponia, – tarė Morkus. – Aš ir Aleksandras, mano draugas lietuvis, jūsų mergaitę gerai saugojome. Marusia su juo visą vakarą šoko.

Ponia Bylivska pakvietė vaikus į prieškambarį ir atidžiai pažiūrėjo į tą lietuvį.

– Atrodo, – pagalvojo, – vyrukas rimtas, nes mano dukra taip lengvai su bet kuo nesibičiuliuoja, nebendruoja.

Kambario durys greitai užsidarė, Marusia dingo už jų. Morkus su Aleksandru grįžo prie fajetono, ir vežėjas nuvežė juos namo.

Aleksandras sugrįžo į savo butą. Jis niekam nesutrukdė, nes turėjo raktą. Tad lengvai atidarė duris ir, perėjęs prieškambarį, pasiekė savo mažą kambarėlį. Uždegė šviesą ir ruošėsi gultis. Tačiau prieš miegą, kaip įprasta, atsi-klaupė ir pasimeldė. Meldėsi trumpai, bet nuoširdžiai dėkodamas Dievui ir Švč. Mergelei Marijai už gerą, prasmingą dieną ir vakarą.

Pagaliau jis lovoje, tačiau niekaip negali užmigti. Ausyse skamba orkestro garsai, kojos tarsi pačios kilotųsi į taktą, o šalia stovi Marusia. Jie šnibždasi ir pasakoja apie save. Praeina ne viena minutė, o jis vis negali užmigti. Viešpatie, kas atsitiko? Jam atrodo, kad dar niekada nebuvo tokioje būsenoje kaip šiandieną.

O gal Marusia pavergė jo širdį? Jis daug buvo girdėjęs apie ukrainiečius ir netikėtus jų poelgius... Kai nemiga Aleksandrą iškankino, jis vėl pradėjo tyliai melstis. Meldėsi, kol pagaliau užmigo.

Aleksandro sekmadienis Kijeve. Atsibudo, kai lauke jau buvo šviesu:

laukė prasmingas sekmadienis. Tikinčiam Aleksandrui sekmadienis – šventa diena ir jį leisdavo katalikiškai.

Greitai apsirengė, susišukavo ir išėjo į gatvę. Skubėjo į Romos Katalikų Bažnyčią⁶, kuri architektų kadaise sumanyta statyti panašią į Švento Petro baziliką Romoje, dėl lėšų stygiaus maža turinti to panašumo, dunksojo kuni-gaikščių sostinėje Kijeve, iškilusioje Tripoljės bei andų kultūros palikuonių vietoje.

Kai Aleksandras atėjo į bažnyčią, kunigas jau stovėjo prie altoriaus ir pradėjo Atgailos aktą. Aukštai gaudė vargonai, tikintieji lotyniškai giedojo himną. Po Evangelijos – pamokslas. Jaunas kunigas priminė šv. Mišių dalyviams, kad reikia mylėti Dievą ir pasitikėti Dievo Apvaizda. Ji niekada nepavils tų, kurie iš tikrųjų pasitiki Aukščiausiuoju. Dievas, kaip sako ispanų patarlė, kreivais keliais tiesiai vaikščioja. Šie žodžiai Aleksandrą privertė susimąstyti. Šv. Komunijos metu jis tarsi atsibudo ir taip pat priėjo prie Viešpaties puotos stalo. Toks jo religingumas nepatiko kai kuriems Aleksandro pažįstamiems, bet jis į tai nekreipė jokio dėmesio: elgėsi pagal savo sąžinę, nepaisydamas žmonių nuomonės.

O po šv. Mišių jaunuolis dar ilgai klūpojo prie šv. Antano iš Paduvos⁷ statulos ir meldėsi. Meldėsi, nes į jo širdį toji mergina įkrito tarsi karšta kibirkštis.

– Ji ne lietuvė, – galvojo, – o mes lietuviai – maža tauta – negalime maišytis, nes tada dingsime tarp kitų tautų.

Po minutės šmėstelėjusi kita mintis sujaudino širdį:

– Kodėl taip suintrigavo mane ta pažintis su Marusia? Ir taip iš pirmo karto? Kažkas neaišku ir netikėtina. Nors iki šiol sutikau nemažai merginų, bet tokio jausmo dar nepajutau. Negi ta kukli panelė sužeidė mano širdį? Kodėl aš negalėjau užmigti?

– Hm, tai praeis, – samprotavo. – Laikas viską gydo, tai išgydys ir šią širdies žaizdą. Palauksiu – šis jausmas išgaruos ir viską pamiršiu.

Tokių minčių ir jausmų kamuojamas mūsų inžinierius vaikštinėjo miesto gatvėmis ir užklydo į Podolę⁸. Ten nuošalyje buvo turgus. Carinės Rusijos imperijoje žmonės dažniausiai prekiaudavo sekmadienį. Nors ir gerokai pralaukęs, Aleksandras nepirko jokio maisto, betėjo tiesiai namo.

Šeiminkė nustebo, kad jis negrižo pusryčiauti tuoj pat po šv. Mišių, o pasirodė tik pietums. Tačiau ji buvo gana patyrusi moteris ir nepriklausė prie tų smalsių, kurie tarsi tardytojai klausinėja ir klausinėja, kur buvai, ką darei, su kuo susipažinai ir panašiai. Ji tik atidžiai pažvelgė į savo nuomininką ir pagalvojo: o gal jam į širdį įkrito kokia mergina, nes vakar buvo vakarėlyje, o ten visko atsitinka.

Po pietų inžinierius niekur nėjo. Jautėsi pavargęs, tad atsigulė. Po geros

valandos atsibudęs, negalėjo susigaudyti, kur jis yra: ar namuose Lietuvoje, ar Ukrainos sostinėje. Mat sapnavo motiną, kuri jam kažką taip meiliai ir nuoširdžiai kalbėjo, kad atsibudus iš džiugesio buvo net saldu. Tačiau jis negalėjo prisiminti motinos žodžių.

– O gal ji apie Marusią man kalbėjo? – dingtelėjo mintis.

Tačiau į šitą klausimą Aleksandras negalėjo atsakyti.

Ant Dniepro skardžio. Jaunas inžinierius liko neabejingas panelei Marusiai. Mergina širdyje taip pat pajuto malonų nerimą. Dažnai jai atrodė, jog šokio partneris kažką sako ar nori paklausti, bet nedrįsta. Todėl Marusia vėl panoro susitikti su svečiu iš Lietuvos. Tačiau tais laikais tai buvo ne taip paprasta. Reikėjo laukti tinkamos progos. Ir ji netikėtai pasitaikė.

Vasarą Kijevo jaunimas sekmadienių popietes ir net vakarus mielai praleisdavo ant stačių Dniepro-Slavutės⁹ upės krantų.

Vieną sekmadienį į tokį pasivaikščiojimą Morkus pasikvietė ir savo bičiulį lietuvį. Jie išėjo kartu su Motria, jos seserimi Oksana bei drauge Natalija. Eidami miesto gatvėmis ir žvilgčiodami į Kijevo išgarsinusius puikius sodus ir parkus, išgirdo Motrios, staiga prisiminusios Marusią, siūlymą užteiti ir pasikviesti ją pasivaikščioti. Jaunuoliai kaip tik ėjo netoli jos namų.

Linksma būrelis pasuko į ponų Bylivskų kiemą. Mergina sode, sėdėdama ant suoloelio, skaitė knygą. Marusios motina prie namo kalbėjosi su kaimyne. Kai motina pastebėjo beartėjantį būrelį, pagalvojo, kad jaunuoliai ateina kviesti dukros pasivaikščioti. Ir nesuklydo. Motina džiaugėsi: merginai jau laikas tekėti, o tinkamą sužadėtinį rasti sunku. Pabus tarp jaunimo, tai gal kas nors ir patiks. Dar labiau nudžiugo pati Marusia ir ypač pamačiusi lietuvį inžinierių Aleksandrą.

Būrelis jaunimo greitai pasiekė upės pakrantę. Nuo kalnelio tolumoje matėsi žalsvos Dniepro bangos. Plaukė garlaiviai ir mažesni laiveliai. Pakrantėje šalia didelio kaštono jie rado ilgą suolą, ant kurio susėdo. Jaunimas tylėjo – juos sužavėjo kraštovaizdis. Už Dniepro, tolumoje, buvo matomi Černigovo miškai¹⁰. Tarsi tamsi siena jie stovėjo kairėje upės pusėje. Pagaliau Morkus prabilo:

– Gerbiamieji! Aplink mus nuostabi gimtoji gamta. Ją labai gražiai aprašė Tarasas Ševčenka¹¹, kiti rašytojai bei poetai. O štai ten – parodė į Pečioros Laurus (Pečerska Lavra)¹² pusę – gausu bažnyčių*. Nežinau, ar kurios nors tautos sostinė turi tokį vienuolišką miestą kaip mūsų ukrainiečių...

* **Bažnyčia** – ukrainiečiai, Rytų apeigų katalikai, Dievo namų išraiškai dažniausiai vartoja žodį *cerkvė*. Kadangi darbe kalbama apie Rytų apeigų katalikams priklausiusias šventoves, tad vertime vartojamas Lotynų apeigų katalikams įprastas **bažnyčios** terminas.

Jis nutilo tarsi kažką prisimindamas. Šia pertrauka pasinaudojusi Motrios sesuo Oksana prabilo:

– Pone Morkau, mes patys seniai matome savo sostinę ir jaučiame jos grožį, bet ką apie mūsų sostinę galvoja svečias iš Lietuvos.

Inžinierius Aleksandras Rimkevičius jau ruošėsi kažką pasakyti Marusiai, tad, nepatogiai pasijutęs, krūptelėjo. Nuo pat atvykimo jis žavėjosi Kijevo grožiu ir žaluma, bet pasakyti tai garsiai ir viešai nedrįso.

– Nagi, pone inžinieriau, pasakykite savo nuomonę, nes mes negalime būti objektyvūs; kaip sako sena patarlė: kiekvienas čigonas giria savo vaikus, – pasakė Motria, kuri mylėjo gimtąją kalbą ir jautėsi nepatogiai, girdėdama kalbant rusiškai.

Aleksandras Rimkevičius taip pat nelabai buvo linkęs kalbėti šia užkariautojų ir pavergėjų iš šiaurės kalba.

– Jūsų Kijevas su bažnyčiomis – tarsi Jeruzalė ar, geriau, Roma, o gamta, pilna žalumos ir gėlių, tarsi biblinis Edemas...

Ukrainiečiai, dėkodami už tokius žodžius, ėmė ploti. Tada Marusia jiems pasakė:

– Gal nebus nemandagu, jei paprašysime poną Aleksandrą papasakoti apie savo tėvynę Lietuvą?

– O kodėl bus? Puiku! – atsiliepė Natalija. Jai pritarė Morkus.

Dabar svečias dar labiau susirūpino, nes šalį, kurią ne visi matę, buvo gana sudėtinga apibūdinti. Minutėlę pagalvojęs, pradėjo pasakoti:

– Mano draugai, apie mano šalį jūs žinote iš savo istorijos. Kiekvienas jūsų tautietis žino, kad Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės (LDK) laikais, ukrainiečių žemes valdant lietuviams, jūsų tautiečiai gyveno lengviausiai. Lietuvos valdovai sakė: „Mes seno negriauname, neverčiame ir naujo neįvedame“. LDK laikais dominavo rusėnų gyvenimo būdas. Tais laikais rusėnai-ukrainiečiai galėjo gyventi kaip buvo įpratę. Taip pat nereikia jums kalbėti apie mūsų šalies sostinę Vilnių, kurį jūs vadinate Vilno... Vilniuje kadaise gyveno šv. Juozapas¹³...

Svečias pažvelgė į esančiuosius, mat jis iš patirties žinojo, kad vien šio šventojo paminėjimas carinės imperijos gyventojams sukeldavo pagiežingą šypsena arba niūrią veido išraišką. Bet čia šito jis nepastebėjo.

Ir tai buvo geras ženklas, liudijantis, jog lietuvis yra palankioje ir nefantastiškoje draugijoje.

– Šventasis Juozapas Vilniuje gyveno 21 metus (iš jų 13-ka metų vienuolyne), tapo Polocko vyskupu ir už Bažnyčios vienybę užmuštas Vitebske, Baltarusijoje.

– Būtent, – tęsė Aleksandras, – Bažnyčios vienybės – stačiatikių vienybės su Roma, Šv. Petro sostu¹⁴ likimas sprendėsi mūsų sostinėje Vilniuje.

– Ar daug Vilniuje bažnyčių? – paklausė Morkus.

– Yra Švenčiausios Trejybės bažnyčia, kur darbavosi minėtas vyskupas šv. Juozapas bei metropolitai Ipatijus (Hipatijus) Pociejus¹⁵, Juozapas Veljaminsas Rutskis¹⁶ ir kiti. Yra ten dar Dievo Motinos šventovė, vadinama Aušros Vartais, ir stačiatikių bažnyčia, kur palaidoti Lietuvos kankiniai. Be šių, yra daug Romos katalikiškų bažnyčių ir vienuolynų, nes lietuviai turi vakarieetiškas lotyniškas apeigas.

Truputį patylėjęs tęsė:

– Mūsų šalis nedidelė, bet yra daug ežerų, kitų vandens telkinių, nemažai miškų. Rygos link yra mūsų šalies dalis, vadinama Žemaitija. Mūsų tauta pamaldi ir stengiasi gyventi pagal Dievo įstatymus.

– Aš girdėjau, kad lietuviai – geri katalikai, – pridėjo Marusia.

– Taip, bet užkariautojai nori mus rusifikuoti. Jie bando pakeisti lotynišką abėcėlę į slavišką, be to, verčia mūsų žmones palikti gimtąjį kraštą. Daugybė mano tautiečių išvažiuoja į Prūsiją, o iš ten – į Ameriką ar net Braziliją.

Po šitų žodžių visi tylėjo. Galbūt kiekvienas galvojo apie neteisybę, kurią patiria mažos tautos, tapusios grobikiškos imperijos dalimi.

Prie upės atėjo ir kita jaunuolių grupė. Prisijungė prie jau esančiųjų. Jie kalbėjo, juokavo, pagaliau – uždainavo. Dainavo ukrainiečių dainas, o tai liudijo, kad čia susibūrė sąmoningas ukrainiečių jaunimas. Vaikinai stebėjo, ar kas nors nesiartina iš rusų valdininkų, caro žandarų. Tada neišvengtų nemalonumų: rytoj kviestų į kanceliariją, o ten „nekvepėtų medumi“. Bet kol kas arti nieko nepastebėta. Visi dainavo gana tyliai, nes Morkus perspėjo: „Bėda netoli vaikščioja!“

Pokalbis apie mišrią šeimą. Jaunimui pradėjus dainuoti, Aleksandras, nemokėdamas jų žodžių, su Marusia atsisėdo kiek toliau, ant suolo. Pradžioje jie sėdėjo tylėdami ir žiūrėjo į Dnieprą. Turbūt apie ką nors galvojo. Po kurio laiko mergina išdrįso paklausti:

– Ar prisimenate mūsų šokius jaunimo susibūrimė?

– Žinoma, kad negaliu pamiršti. Jie mano širdyje paliko neišdildomą įspūdį.

Tada Marusia atidžiai pažvelgė pašnekovui į akis ir tyliai, svajingai pasakė:

– Ir aš taip pat negaliu pamiršti to vakaro, kai jūs mane pakvietėte šokti valso.

Abu kažkaip kaltai žvelgė į aplink tvyrančią žalumą ir tarsi sustingusį Dnieprą. Abu laukė, kas pirmas vėl pradės kalbėti. Pagaliau inžinierius tyliai prabilo:

– Marusia, manau, aną vakarą mūsų širdyse įsižiebė meilė. Bet ar ji išsi-pildys?

– O kokia kliūtis? Tu laisvas ir aš laisva, tai galime susiimti už rankų ir kartu žingsniuoti gyvenimo keliu, – užbaigė jo mintį mergina.

– Žinai, yra tam tikra kliūtis: aš lietuvis, o tu ukrainietė... Sunku, kad mūsų šeimoje būtų tokia simbiozė... O ką pasakys tavo tėvai?

– Tėvas kaip tėvas, duoda man visišką laisvę. Pasirink pati savo laimę, – sako, – ir tada niekam nepriekaištausi. O motina? Aš dar apie tai su ja nekalbėjau. Nors ji man jau užsiminė apie tave, siūlydama susidomėti.

– Ir ką tu pasakei?

– Kažkaip iš karto nepatogu buvo atskleisti savo jausmus. Be to, aš dar nežinojau, ką tu galvoji? O gal tu visiškai abejingas: štai susipažinome, pašokome, pašnekėjome ir išsivaikščiojome, – Marusia atidžiai pažiūrėjo inžinieriui į akis.

– Man atrodo, kad tai ne taip, nes tu, Marusia, įsiskverbei į mano širdį kaip niekas iki šiol. Dažnai, net kai meldžiuosi, tu iškyli man prieš akis!

– Bet yra dar viena kliūtis tarp mūsų: tu katalikas, kaip ir visi lietuviai... O pas mus, žinai, kaip yra... mes kitų apeigų – graikų apeigų katalikai¹⁷.

– Ir šito nepamiršau, nes iš tikrųjų tai labai rimta kliūtis, – pasakė Aleksandras.

Tada Marusia tarė:

– Aš gerai suprantu ir atsižvelgiu į dvasinį ir religinį elementą. Jeigu vyras ir moteris po santuokos tampa vienu kūnu, tai savaimė turi tapti ir viena siela. Apie tai aš galvojau nuo to laiko, kai jūs įkiritote man į širdį. Ir motina man tai priminė...

– Na, tai kaip bus, Marusia? – paklausė Aleksandras ir nekantriai laukė atsakymo iš savo simpatijos.

Ši truputį palaukė ir tarsi analizuodama pasakė:

– Jeigu Kristus įsteigė vieną vienintelę Bažnyčią, tai negali būti jokių skirtumų, nes tai žmonių išsigalvojimas ir savivalė. Apie tai jau seniai galvojau. Kristaus Bažnyčioje negali būti skirtumų, juo labiau, jei jie gyvenime tokie klaidinantys, o jei tokie yra, tai išeina iš piktojo... Todėl mūsų šeimoje bus vienas tikėjimas ir viena dvasia.

– Dar verta žinoti, – įsikišo inžinierius, – kad jūs, ukrainiečiai, išauklėti kitokių apeigų bei tradicijų, o tai gali kliudyti vienybei ir supratimui šeimoje... Tu, Marusia, jau buvai mūsų bažnyčioje keletą kartų ir, be abejo, pastebėjai tam tikrus skirtumus...

– Taip, bet tai nesvarbu gyvenime. Manau, kad lotyniškoje bažnyčioje

aš galiu melstis ukrainietišškai, kaip paveldėjau iš protėvių. O lotynų kalbą aš išmokusi Kilmingtonų mergaičių kolegijoje, tad man nebus jokių sunkumų, o atvirksčiai, primins, ką ten išmokau. Manau, kad lotynų kalbos mokymasis nebuvo veltui.

Inžinierius neturėjo ką besakyti. Tačiau dar norėjo išsiaiškinti vieną mišrioje šeimoje dažną santuokos problemą:

– Štai, žiūrėk! Tu, be abejo, norėsi vaikus mokyti savaip – ukrainietišškai, o aš irgi norėsiu mokyti savaip – lietuviškai. Tai, ką darysime?!

– Žinai, ir čia galima viską tinkamai išspręsti. Kai Dievas laimins mus vaikus, tada berniukai bus auklėjami kaip tu norėsi, o mergaitės – kaip aš...

– Puiki išeitis. Tokiu būdu namuose bus santarvė ir taika. Be to, šeimoje bus mokomasi gerbti kitus ir elgtis tolerantiškai.

Pamažu miestą bei Slavutės upę pradėjo gaubti sutemos. Jaunuoliai skirstėsi į namus.

I. 2. MARUSIOS BYLIVSKOS IR ALEKSANDRO RIMKEVIČIAUS ŠEIMA

Pasirengimas vestuvėms. Laikas bėgo. Dviejų jaunuolių meilė bus apvainikuota santuoka. Tačiau, artėjant santuokai, iškilo sunkumų. Vieną vakarą, Marusios tėvui grįžus iš darbo, motina pasakė:

– Matote, atsargumas niekada nepakenks! Ponas inžinierius pozityviai reprezentavosi mūsų ir kitų akivaizdoje. Ir Aleksandrą nuo studijų laikų pažįstąs Morkus Kravčenka jo atžvilgiu nusiteikęs itin palankai. Be to, tas lietuvis tapo ir mūsų nuoširdžiu draugu, todėl negali veidmainiauti: vieną sakyti, kitą galvoti. Reikia manyti, kad tokie ir Aleksandro tėvai, ir visa giminė.

– Taip, moterie, teisingai samprotauji. Turi susijungti dvi geros ir moraliai bei kūnu sveikos kartos. Be gerumo nebus šeimoje laimės.

– O ką tu, dukra, galvoji? – paklausė motina.

– Taip, kaip jūs, mama. Jūs turite gyvenimo patirties ir daug ką matėte, patyrėte ir išgyvenote.

– Taigi, manau, verta būtų susipažinti su mūsų būsimojo žento, o tavo, Marusia, būsimo vyro šeima.

– Tai geras sumanymas, juk net sakoma – negalima pirkti katės maiše.

Tada tėvas sukvietė visą šeimą pasitarti. Šiame pasitarime, be Marusios,

tėvų dalyvavo ir Marusios sesuo Natalija. Nusprendė, kad į Lietuvą važiuos motina, kuri tokiuose dalykuose labai praktiška. Tad ji ir pasimatys su Aleksandro Rimkevičiaus šeima. Šeštadienio vakare atėjusiam į svečius inžinieriui Aleksandru šią žinią pranešė Marusios motina.

– Labai gerai, – apsidžiaugė Aleksandras, – nes aš taip pat apie tai svarsčiau. Kaipgi vesiu žmoną be motinos palaiminimo, tai būtų nesąžininga. Man irgi reikia pasitarti su jais.

Atvykęs po kelių dienų, būsimasis žentas pranešė, jog dviem savaitėm pasistengė gauti atleidimą iš darbo, tad dabar yra laisvas ir galės važiuoti. Visi apsidžiaugė. Marusios motina su Aleksandru, ilgai nelaukę, išvyko į Vilnių.

Kelionė į Vilnių. Traukinys, greitai pervažiavęs Ukrainos žemes, įvažiavo į Baltarusijos teritoriją. Keliautojams pro akis lėkė beržų girios, upės, ežerai, maži kaimai su bažnytėlėmis, laukuose dirbą žmonės. Pro akis plaukė gana neturtingos šalies, buvusios istorinės krivičių žemės, dirbami skurdūs laukai. Žinoma, kai kurie gerbiami žmonės siūlė baltarusiams skirtis nuo masolių-rusų, vadintis krivičiais, o visą šalį – Krivija.

Traukinio vagone sėdėjo įvairių tautybių žmonių. Buvo galima išgirsti baltarusišką šnektą, kuri labai artima ukrainiečių, nors turi lenkų kalbos atspalvių. Verta pažymėti, jog keleiviai buvo gana santūrūs, nes kiekvienas žinojo, kad caro sargyba „saugo“ juos nuo galimų maištininkų prieš valstybę bei jos režimą.

Prie mūsų keleivių netrukus priėjo jaunas vyras. Jis buvo tvarkingai ir gražiai apsirengęs, atrodė kultūringai. Pristatė ir pradėjo kalbėti. Klausinėjo: iš kur ir kur važiuoja, kodėl?.. Marusios motina daugiau tylėjo ir atidžiai stebėjo nepažįstamąjį. Su juo bendravo Aleksandras. Juodu kalbėjo apie viską, tik ne apie tvarką šalyje ir santykius tarp žmonių. Pagaliau prakalbo apie žuvis ir paukščius. Paminėjo lakštingalą ir net pelėdą bei visiems žinomą žvirblį. Pravažiuodami ant aukštų medžių matė ir varnų.

– Jūs gal pastebėjote, pone, – sakė Aleksandras Rimkevičius pašnekovui, – kaip varnos draugiškai gyvena. Kai kuri nors iš jų randa maisto, ypač žiema, tai viena pati nelesa, bet tuoj prisišaukia kitų. Varnos turi bendrumo jausmą.

– Taip, keisti šitie paukščiai, – pratęsė mintį jaunas žmogus.

– Įdomūs yra ir gandrai bei kregždės, jie gyvena poromis, tarsi būtų tuoksi bažnyčioje.

Vyrai daug kalbėjo apie „jaučio akį“¹⁸. Tai toks jaučio akies dydžio paukštelis, todėl taip ir pavadintas.

Buvo matyti, kad Aleksandro pašnekovo pokalbis nebedomino – jis klausėsi išsiblaškęs. Nesunku suprasti, kad tas jaunuolis turėjo kitą užduotį

bei intencijų. Pagaliau pasakė, jog greitai bus stotelė, kurioje jis turįs išlipti. Abu mūsų keleiviai palinkėjo jam geriausios kloties, ir šis išėjo iš vagono.

Kai liko vieni, Marusios mama pradėjo juoktis:

– Štai kaip nepažįstamasis norėjo išgauti žinių, tikėdamasis mus įskusti ir užsidirbti pinigų.

O tokie agentai tada visur sukinėjosi, nes lenkai nesėdėjo ramiai sudėję rankų, stengėsi atgauti savo valstybę, kurią taip, be pasipriešinimo, buvo praradę. Tad carinės imperijos valdininkai tarp jų turėjo nemaža slaptų pagalbininkų.

Ir inžinierius Aleksandras turėjo rūpestį: rusai prastai skyrė lenkus nuo lietuvių ir net mažarusių-ukrainiečių. Rusų manymu, visi jie – carinės imperijos priešai.

Į įsimylėjęlio, grįžtančio į tėvų namus, širdį plūdo du jausmai: džiaugsmas, kad pasimatys su motina bei gimine, ir – nerimas.

– Hm, – svarstė jis, – o kaip santuoką su ukrainiete vertins jo artimieji.

Aleksandras žinojo artimųjų meilę savo tėvynei ir nuoširdų prisirišimą prie Katalikų Bažnyčios lotyniškų apeigų. Jis galvojo, tylėjo ir ... meldėsi.

Ir jo bendrakeleivę neramino abejonės, kaip į ją žiūrės būsimo, duok Dieve, žento, artimieji ir tolimesnė giminė.

Inžinieriaus Aleksandro Rimkevičiaus giminėje. Po daug valandų trukusio traukinio ratų stuksėjimo, vėlai vakare, jie pasiekė Lietuvos sostinę – Vilnių. Lijo. Dujiniai žibintai vos apšvietė miesto gatves. Atvykusieji pasisamdė vežiką ir nuvažiavo į Aleksandro tėvų namus. Ten languose degė šviesa.

Rimkevičių šeima ką tik baigė vakarieniauti, kai išgirdo beldimą į duris. Ant slenksčio pasirodė svečiai iš Ukrainos. Pasisveikino. Sūnus, pristatęs Marusios motiną, atidžiai stebėjo, kokį įspūdį padarė šis susitikimas. Bet kai kilusios iš vokiečių grafų Aleksandro motinos Vilhelminos Borch fon Priker veidą, pasisveikinus su viešnia, užliejo miela šypsena, tai visi nuogaštavimai ir baimė iš karto dingo. Viskas gerai. Tėvo Aleksandras seniai buvo netekęs – po 1863–1864 m. sukilimo visa kilminga Rimkevičių giminė (herbas Pobog) buvo ištremta į Sibirą. Iš Užvenčio buvo ištremta Onufrijaus Rimkevičiaus ir Vilhelminos Borch fon Priker šeima. Aleksandruui tada buvo 9 metai. Jis turėjo vyresnį ir jaunesnį (sergantį) brolius. Tėvas Sibire mirė. Carui Aleksandruui II suteikus amnestiją, motina su vaikais grįžo iš Sibiro, apsigyveno Varšuvoje, vėliau atvyko į Vilnių. Čia į Vilnių Aleksandras atvažiavo su jam brangia viešnia – būsimos žmonos motina.

Tad ilgai nedelsdamas sūnus pranešė motinai savo ketinimus. Jiems bekalbant, laikas bėgo šuoliais. Reikėjo ir pailsėti. Išvarginti kelionės, pamaloninti pašnekusių su namiškiais, jie greitai užmigo.

Rytą, o tai buvo sekmadienis, visa šeima ruošėsi eiti į bažnyčią. Marusios motina mielai sutiko dalyvauti pamaldose. Ji vykdė tikinčiojo pareigą – šventą dieną švęsk. Tiesa, moteris žegnojosi savaip, bet pamaldos ir tikinčiųjų elgsena jai patiko. Viešnios dalyvavimas šv. Mišiose labai pamalonino Rimkevičių šeimą.

Jie pradėjo aptarinėti jungtvių laiką ir vietą. Nepamiršo ir vestuvių. Viskas turi vykti Kijeve. Aleksandro Rimkevičiaus šeima sutiko atvykti ir ta pačia proga susipažinti su Ukrainos sostine bei aplankyti vienuolių palaukus Pečioros Lauros uolose. Kiek jau laiko jie netrūnija – tarsi vakar būtų mirę. O gyveno jie dar tais laikais, kai Rytų Bažnyčia nebuvo atsiskyrusi nuo Šventojo Petro sosto¹⁹.

Ukrainietės Marusios Bylivskos ir lietuvių Aleksandro Rimkevičiaus vestuvės. Praėjo geras mėnuo. Kijeve, Romos Katalikų Bažnyčioje, viena šeštadienio vakarą įvyko jungtuvės. Jose dalyvavo ne tik didelė Marusios giminė, bet ir Kijevo jaunimas. Reikia pasakyti, kad Romos Katalikų Bažnyčioje niekas iš ukrainiečių nesijautė svetimi ar nepatogiai. Lotynų kalbą mokėjo ir suprato, o kunigas jaunuosius klausinėjo ukrainietišškai. Mat dvasininkas nemokėjo lietuvių kalbos, be to, ir patys jaunesni pageidavo kalbėti ukrainietišškai.

Išėjus iš bažnyčios, visi džiaugėsi ir nuoširdžiai sveikino jaunąją porą, linkėdami daug Dievo malonių. Vienas jaunuolis, universiteto studentas, draugui pasakė:

– Žinai, man lengviau priimti lotynišką apeigą nei caro rytietišką keistybę, kuri kvepia Bizantijos imperija. Juk kadaise graikai – romiečiai buvo „tokie geri“ mūsų protėviams, kad belaisvius į Ukrainą paleisdavo be akių.

– Matai, Steponai, – atsakė jam kitas, – ir aš labiau linkęs į Romos Katalikų Bažnyčią nei į mums tokią svetimą bažnyčią, kurioje nieko nėra savo. Caro kareivių batas primynė unitus²⁰ pradedant Jekaterinos²¹ ir baigiant Nikolajaus I²² laikais, o dabar ją naikina Chelme (Cholme)²³ ir Palenkėje (Podliašėje)²⁴. Tiesa sakant, tai yra tikros mūsų apeigos ir tikra religinė kultūra.

Per vestuves dainavo tik ukrainietiškas dainas. Jaunavedžius sveikino senovės papročiu, tad visi pasijuto tarsi nepriklausomoje Ukrainoje. Džiaugėsi tomis minutėmis, pamiršę carinę priespaudą.

Svečiai iš Lietuvos taip pat jautėsi kaip namie. Jie irgi buvo nelaisvi. Matė panašų ukrainiečių likimą ir juos užjautė. Tiesa, su ukrainiečiais jie bendravo lenkų, kaip neutralia, kalba.

Po vestuvių sutuoktiniai apsigyveno Kijeve. Pirmiausia dėl to, kad jaunajam arčiau buvo darbas: iš Kijevo arčiau važinėti po carinės imperijos teritoriją negu iš Vilniaus. Antra vertus, dukros tėvai davė jiems atskirą patalpą, kad

jie turėtų nuosavą „šeimos lizdelį“. Marusia gyveno savo namuose, o vyras dirbo ir dažnai sugriždavo.

Kūdikėlio laukimas. Vandutė. Vieną dieną žmona džiaugsmingai pranešė vyrui, jog jau laukia – turi svečią po širdimi. Aleksandras, išgirdęs šią žinią, jau kitą dieną nuėjo į bažnyčią paaukoti šv. Mišias už savo būsimąjį vaikutį. Abudu sutuoktiniai nuoširdžiai meldėsi šv. Mišiose. Po jungtusių jų jau niekas negalėjo atskirti – viena šeima ir viena Bažnyčia, tikra Šv. Petro Bažnyčia.

Jauna šeima gyveno vienu jausmu, vienu džiaugsmu, kad pagaliau pamatys savo vaikelį. Moteris laukė, meldėsi, prašė Dievą ir Švč. Mergelę Mariją, kad apdovanotų malonėmis ir palaiminimu jos pirmąjį kūdikėlį.

1896 m. pradžioje šeima atvyko į Maskvą. Mat Aleksandras turėjo įvairių darbo reikalų, o kartu su juo iškeliavo ir žmona – nesinorėjo būti toli vienam nuo kito, juolab, kad jie jau gyveno laukimo džiaugsmu – būsimu kūdikiu. Darbai Maskvoje užsitęsė. Ir vos grįžus į Kijevą, 1896 m. vasario 19 d. Marusia pagimdė vaikelį. Gimdymas buvo skausmingas. Jauna mama labai kentėjo. Tačiau ji atsivadė Dievo valiai ir kančią sutiko kantriai, nes atsiminė Kristaus žodžius: „Moteris, kai gimdo, tai skausmuose, bet, kai pagimdo, pamiršta juos, nes į pasaulį ateina naujas žmogus“.

Gimus nuostabiai mergaitei, jauna motina skubėjo pakrikštyti kūdikį, kad nebūtų pagonė, ir greičiau taptų Dievo karalystės vaikas.

Tik kilo klausimas, kokį vardą jai išrinkti! Tai turėjo spręsti patys tėvai. Žmona pasakė vyrui:

– Brangusis, palieku tau laisvę, renkant mūsų dukrelei vardą!

Vyras buvo pasiruošęs paklusti žmonai ar uošvei, mat moterys vos ne visada griežia pirmuoju smuiku. Todėl buvo labai nustebęs, kai išgirdo sakant:

– Brangusis, vardą pirmajam mūsų kūdikėliui išrinksi tu! Tu gi šeimos galva, tark savo žodį! Jei Dievas duos dar kitą vaikelį, tada rinksiu aš.

Taip netikėtai užkluptas vyras negalėjo iš karto atsakyti. Jis apie tai nebuvo galvojęs, o štai jau reikia spręsti. Nuo pat vaikystės sunkiomis gyvenimo minutėmis jis mintyse kreipdavosi į Dievą.

Ir dabar su Aleksandro atodūsiu prieš jo akis iškilo pradinės mokyklos mokytoja Vanda. Ji Aleksandro Rimkevičiaus gyvenime paliko nepamirštamą prisiminimą. Mokytoja papildė tai, ką diegė jo religinga ir patriotiška šeima.

– Tegul bus Vanda... – pasakė ir atidžiai pažvelgė į žmoną.

Ši gi buvo visiškai rami ir santūri. Sutikdama linktelėjo galvą ir tarė:

– Tebūnie taip.

Greitai surengė krikštynas. Išrinko krikštąteivius iš pažįstamų Kijeve: krikšto motiną – iš Lipinskių, o krikšto tėvą – iš Tiškevičių giminės. Jie buvo

ukrainiečiai, tačiau lotynų apeigų katalikai. Dėl to nebuvo jokių kliūčių pakrikštyti mergaitę bažnyčioje.

Netektis. Visi Marusios ir Aleksandro giminės džiaugėsi jaunai porai Dievo dovanota mergaite. Mažoji būdavo pastoviai ant rankų: čia ja džiaugiasi motina, čia močiutė nešioja ir dainuoja, čia vėl tetos – Natalija arba Galia – neišleidžia iš rankų. Ir tėvas kuo dažniau grįždavo iš darbo, kad galėtų pamyluoti savo pirmagimę.

Praėjo keletas mėnesių. Vyras su nerimu pastebėjo, kad žmona labai išblyškusi.

- Kas tau, Marusia, ar blogai jautiesi? – klausinėjo mylimą žmoną.
- Nieko ypatingo nejaučiu. Tačiau silpna ir namuose sunku tvarkytis.
- Turiu tave nuvesti pas gydytoją! – reikalavo vyras.
- Pati nežinau, ką atsakyti. Turbūt nuovargis nuo darbų ar blogo oro.

Tuo jų pokalbis ir baigėsi. Praėjo dar kiek laiko. Tada jau ir pati žmona paprašė vyro nuvesti ją pas gydytoją. Apžiūrėjęs gydytojas nieko nepasakė, palingavo galvą ir patarė jaunai moteriškai nedirbti sunkių darbų, pagal galimybes valgyti lengvą maistą ir dėl nieko nesijaudinti.

Vandutei baigiant antrus metukus – ji pagal savo amžių buvo nemažo ūgio – motina atsigulė ir įsiligojo. Gydytojas ateidavo į namus, skirdavo vaistų, tačiau jo veidas buvo susirūpinęs. Vieną dieną jis pakvietė vyrą ir pasakė, kad maža vilties, jog jo žmona pasveiks.

Aleksandras Rimkevičius jau senai su baime laukė tokios žinios:

– Jeigu paliks mane žmona, tai kas bus su mažyte, kas ją auklės, kas atstos motinos glamones?

Į tokius, nerimauti verčiančius, klausimus jis nerasdavo atsakymo.

Jau ir Aleksandro giminė sužinojo, kad marti nesveikuoja. Atvažiavo susirūpinusi Aleksandro motina ponia Vilhelmina Borch fon Priker ir, pamačiusi labai išblyškusią marčią bei gražiai besišypsančią savo mažytę vaikaitę, ėmė taip graudžiai verkti, kad ją bandė raminti net pati ligonė. Ji stengėsi nekelti panikos ir iš to nedaryti jokios tragedijos. Marusia visa atsidavė Dievo valiai.

Vieną vakarą prasidėjo mirties agonija. Mirštančioji prašė visų, o labiausiai savo vyro atleidimo. Savo pirmagimę Vandutę ji pavedė Švč. Mergelės Marijos globai – atidavė į Dievo Motinos rankas:

– Vaikeli, toliau nebegaliu tavęs prižiūrėti, todėl palieku tave Dievo Motinos globai!

Laidotuvės buvo iškilmingos. Dalyvavo giminės iš Kijevo bei Vilniaus. Palydėti į Amžinybę susirinko ukrainiečių jaunimo, du Romos katalikų kunigai, gausus inžinieriaus ir Marusios pažįstamų būrys. Laidotuvių pamaldas pertraukdavo verksmas ir atodūsiai.

Po pamaldų visi pasuko į Baikovo kapines. Ten jau buvo paruošta duobė, į kurią nuleido karstą su mirusiosios kūnu. Naujai supiltą kapą papuošė vainikai ir gėlės.

Temo, o susirinkusieji dar stovėjo prie kapo. Moterys kūkčiojo, o vyrai tylėjo ir nedrįso prabilti. Pirmas prakalbo inžinieriaus uošvis ir pasiūlė dar pasimelsti: sukalbėti maldas „Tėve mūsų“ ir „Sveika Marija“. Po šių maldų visi išsiskirstė į namus.

Po to ne vieną kartą kapinių lankytojai matė prie naujai supilto kapo gražiai apsirengusį vyrą, gaudžiai stovintį su maža mergaite. Jis meldėsi. Trečius metukus einanti mažylė, sudėjusi rankeles už savo mirusiąją mamytę Mariją, taip pat kalbėjo savo žodžius.

I. 3. PALIKUS UKRAINĄ

Vanda Vilniuje bei Rygoje. Inžinierius Aleksandras Rimkevičius, tapęs našlys, pasijuto kryžkelėje: ar toliau dirbti Ukrainoje, ar grįžti į Baltijos regioną ir ten ieškoti kito darbo. Pagaliau pasirinko pastarąjį. Važiuos į Rygą ir ieškos darbo. Dukrytę Vandą paliks Vilniuje pas savo motiną ponią Vilhelminą Borch fon Priker.

Nuoširdžiai atsisveikinęs su žmonos gimine, Aleksandras į savo kraštą išvyko traukiniu. Kartu vežėsi ir dukrelę. Ji tyliai sėdėjo ir tik kartais gailiai atsidusdavo, pagalvojusi apie Kijeve likusias tetas, Nataliją ir Galiją, bei močiutę.

Palikęs dukrelę Vilniuje, Aleksandras atvyko į Latvijos sostinę Rygą. Čia jis kadaise jau buvo dirbęs, tad turėjo pažįstamų, turėjo kur apsigyventi.

Reikėjo susitaikyti ir su našlio padėtimi. Aleksandras daug laiko skyrė maldai. Laisvalaikiu paguodos savo našlystėje ieškojo tabernakulyje – ten, kur yra Eucharistinis Jėzus. Latviai su atvykėliu elgėsi nuoširdžiai, buvo jam palankūs, todėl Aleksandras greit priprato prie naujų sąlygų. Jis nepraleisdavo nė vienos progos apsilankyti Vilniuje ir pamatyti dukrytę Vandutę, kurią labai mylėjo. Dažnai ją atsiveždavo į Rygą. Vandutę ne kartą Aleksandruui į Rygą atveždavo ir jo sesuo Elžbieta.

Nors dauguma latvių – liuteronai, tačiau yra ir nemaža katalikų grupė. Be to, Latvijoje lietuviai katalikai turėjo savo bendruomenę. Buvo susiorganizavę ir lenkai. Apie vokiečius nereikia ir kalbėti.

Aleksandras geriausiai jautėsi tarp vokiečių. Nors jam patiko vokiečių

tvarka ir organizuotumas, tačiau jų įvaizdį menkino vienas bruožas: vokiečiai, be savų interesų, nieko daugiau ir nematė.

Lenkai save aukštino, buvo gana pasitikintys, dėl to atstūmė nemažai pažįstamų. Be to, jie neslėpė savo imperinio apetito. Svajoto apie šlėktiškos Lenkijos, kuri, prasidėjusi prie Baltijos, baigtusi toli pietuose prie Juodosios jūros pakrantės, sugražinimą. Pontusa Evksinusa – Giliosios jūros, kaip seniai ją vadino graikai.

Ryga turi savo žavesį ir džiugina ne tik saviškius, bet ir svečius. Gražūs namai arti jūros, daug įlankų ir upių, netrūksta bažnyčių bei senovinių namų.

Vieną sekmadienio popietę, kaip ir kitais laisvalaikiais, Aleksandras su dukrele vaikščiojo Rygos gatvėmis, parke. Priėjus prie jūros, mažylė paklausė tėvo:

– Tėte, ar mes dar važiuosime į Ukrainą, į Kijevą?

Tėvas suprato, kad turi kažką pasakyti, bet neišmanė ką:

– Vandute, jei Dievas leis – tikrai važiuosime...

Priėję prie aukšto jūros kranto, atsėdo ant suolo ir stebėjo, kaip į uolėtą krantą daužosi bangos, klausėsi jų pliuškenimo.

Tėvas norėjo pašnekinti dukrelę, bet nežinojo, ką sakyti. Apie motiną ir Kijevą nenorėjo kalbėti, bijodamas atnaujinti ir paaštrinti žaizdą savo ir dukros širdyse.

Vandos pažintis su būsima pamote. Tuo metu prie jūros artėjo linksmas būrelis. Tai buvo keletas vaikinių, o gal ir ponų, ir šešios merginos-panelės, o gal jau ir ponios. Jie ėjo šalia sėdinčiųjų – tėvo ir dukros. Viena iš tų panelių atidžiai pažiūrėjo į Vandutę ir paklausė jos vardo. Kalbėjo vokiškai. Mažytė nesuprato tos kalbos, bet tėvas iš karto atsakė panelei:

– Jos vardas – Vanda, panele.

– Gražus vardas – įsiterpė kitos jos draugės ir užsimezgė pokalbis.

Viena iš būrio pasiteiravo, kur yra Vandos motina. Inžinierius atsakė:

– Vandutės motina ilsisi toli nuo čia, Ukrainos sostinėje Kijeve. Vandutė – našlaitė.

Moterys pradėjo gailėti mažosios. Ėmė ją ant rankų, tarsi norėdamos atstoti motiną. Viena jų, gerai ir elegantiškai apsirengusi, Vandos tėvui padavė savo vizitinę kortelę. Aleksandras sumišo, bet paėmė ją. Būrelis, dar truputį pakalbėjęs, nuėjo smėlėta jūros pakrante.

Grafaitės Luizos Amalijos Vrublevskos giminė. Aleksandras vizitinę kortelę įsidėjo į kišenę. Kiek pabuvę prie jūros, jiedu grįžo namo. Pavakarieniavus tėvas mažąją paguldė į lovą. Netrukus atėjo Aleksandro sesuo Elžbieta. Ji buvo bažnyčioje mišparuose, po jų pabendravo su pažįstamais, tad truputį užtruko. Brolis papasakojo Elžbietai apie įvykį prie jūros.

– Parodyk man kortelę, – paprašė brolių. – Gal aš ją arba jos giminę žinau.

Aleksandras parodė. Ant kortelės buvo panelės vardas – Luiza Amalija Vrublevska – ir adresas.

– Taigi vokietė, – tarė Elžbieta. – Jai turbūt patiko Vanda. Manau, broliau, kad ir tu jai neabejingas, – pridėjo sesuo paslaptinai šypsodamasi.

Kita dieną Elžbieta ėmė įkalbinėti brolių aplankyti adresantę. Bet Rimkevičius nebuvo toks greitas merginoms medžioti. Jis kiekvieną dieną lankė bažnyčią, ilgai meldavosi, priimdavo Šv. Komuniją ir prašė Dievo, kad jo veiksmai neturėtų neigiamų pasekmių. Vieną šeštadienį jis pasakė seseriai:

– Žinai, jei nori, kad aš ją aplankyčiau, tai eisiu, bet tik kartu su tavimi.

– Gerai, – atsakė sesuo Elžbieta. – Eisime kartu, bet ar ją rasime namuose. Geriausia aplankyti vakare, nes dieną ji turbūt kažkur vaikščioja po didelę Latvijos sostinę.

Kaip nusprendė, taip ir padarė. Vokietę rado namuose. Luiza Amalija, ką tik sugrįžusi iš pasivaikščiojimo, buvo gerai nusiteikusi. Susipažino ne tik su mergina, bet ir su jos šeima: motina, tėvu, dviem broliais ir seserimis. Šeiminkai svečius pakvietė arbatai. Besivaišindami draugiškai įsikalbėjo. Daugiau kalbėjo tėvai, ypač motina. Inžinierius Aleksandras pasakojo apie savo sudėtingą likimą. Jį užjautė. Pavalgius mergina kreipėsi į tėvus:

– Tėveliai, aš pirmą kartą gyvenime daviau savo vizitinę kortelę vyrui. Tai padariau, nes man pagailo šios našlaitės. Leiskite, kad aš jai atstočiau motiną!

– Vaikeli, tavo pageidavimas yra gražus ir kilnus, bet ar ponas Aleksandras Rimkevičius sutiks, kad tu taptumei Vandutės pamote?

Mergaitės tėvas tarė:

– Aš ilgai meldžiausi ir prašiau Dievą, kad mano našlystė, o tuo labiau mano dukrelės našlaitės likimas susitvarkytų. Jūsų dukra man suteikia geriausią progą. Tačiau aš turiu pasitarti su savo artimais, nes be jų negaliu padaryti tokio svarbaus žingsnio savo gyvenime. Pasitarsiu ir tada jums pranešiu.

– Aišku, aišku, artimiesiems nežinant ir be tėvų sutikimo, jų palaiminimo negalima žengti tokio žingsnio. Mes palauksime jūsų galutinio sprendimo.

Brolis ir sesuo, gerai nusiteikę, grįžo namo. Ypač džiaugėsi Elžbieta. Būdama labai pamaldi, ji nenorėjo, kad brolis Aleksandras gyventų vienas. Mat apie tokius vienišius plito ne visada padoringos kalbos ir ne itin gera nuomonė.

Būsimoji Vandutės mama Luiza Amalija. Rimkevičių giminėje prasidėjo ilgi pasitarimai, aptarimai. Buvo ir už, ir prieš. Aleksandro artimieji nuoširdžiai stengėsi išspręsti susidariusią problemą. Vienišam žmogui, tuo la-

biau vedusiam našliui, sunku gyventi nekaltai bei skaisčiai.

Vokietaitės giminė stengėsi Luiza Amaliją Vrublevską ištekinti, nes gerai suvokė, kas laukia vyresnės moters tokioje nihilistinėje visuomenėje. Nors jie ne itin praktikavo katalikybę, tačiau už jokių pinigų nebūtų išleidę dukrą už netikinčio arba tokio, kuris gyvenime nesivadovauja jokiais doroviniais principais. Ištekėti už netikinčio žmogaus, jiems reiškė moraliai „nusižudyti“, „sutepti“ giminę.

Būsimomis vestuvėmis labiausiai rūpinosi jaunosios motina.

Dėl našlaitės nebuvo jokių sunkumų, nes tik Vandutės dėka jie susipažino. Reikia pasakyti, kad ši kultūringa, materialiai pasiturinti vokiečių šeima buvo labai garsi Latvijos sostinėje – jai nieko netrūko. Tad ir našlaitei bei jos tėvui nebūtų buvę jokių finansinių problemų.

Šeimos, norėdamos viena kitą geriau pažinti, ne kartą vieni kitus lankė. Rimkevičiai buvo labai patenkinti ir laimingi. Vokiečių šeima turėjo savų svajonių, tačiau jų dukra buvo metuose – pavasarį suėjo trisdešimt, tad nebuvo laiko reikštis reklamacijoms. Merginai, sulaukusiai tokio amžiaus, gana sudėtinga manipuliuoti ar ko nors reikalauti.

O jų tarpusavio požiūris, simpatija? Galima sakyti, kad jie abu buvo santūrūs. Aišku, Aleksandras negalėjo pamiršti savo pirmosios meilės, tačiau stengėsi apie tai negalvoti, kad nepradėtų garsiai kalbėti, nes tada viskas būtų veltui. Ne kartą jis svarstė: per maža mylėti sužadėtinį ar sužadėtinę, reikia mylėti jų tėvą, motiną bei visą giminę. Jis mąstė apie kiekvieną jų, nors tokia analizė labai sunki, kadangi žmonės gali meistriškai paslėpti savo neigiamas puses ar charakterio trūkumus. Aleksandras prisiminė savo specialybės draugą estą, kuriam tikrasis šeimos veidas atsiskleidė tik po santuokos, be to, praėjus keletui mėnesių.

Aišku, kad sužadėtiniui reikia mokėti gerai suprasti savo būsimąją uošvę. Nuo jos daug kas priklauso. Šiuo atveju uošvė atrodė gana miela. Bet kas bus po santuokos? Ar nepasikeis jos politika, ar santykiai tarp jų nepasisuks į neigiamą pusę? Todėl Aleksandras itin stengėsi įtikti būsimos žmonos motinai. Kiekvieną vakarą, ateidamas į svečius, atnešdavo ar gėlių puokštę, ar biskvitų dėžutę, ar šokolado.

Vieną vakarą, kai jaunieji svečių kambaryje liko vieni, grafitė Luiza Amalija prasarė:

– Nepirk tiek daug visko mano motinai! Ji gal net labiau nori tave matyti mūsų šeimoje nei aš.

Ir tai buvo gryna tiesa. Kai dvi giminės pamažu nusprendė sutuokti vaikus, sužadėtinė pasirinko Rygos bažnyčią, nes jie, nors ir ne tokie uolūs kaip

Rimkevičiai, tačiau buvo Romos katalikai. Reikėjo galvoti apie svečius, sutuoktuvių dieną, apie jaunosios suknelę – tai vieni pirmiausių dalykų, ruošiant sutuoktuves.

Sutuoktuvių dieną bažnyčia buvo išpuošta gėlėmis, ištiesti kilimai, pakviestos kelios pabrolių ir pamergių poros. Bėrais arkliais kinkytas vežimas turėjo nuvežti jaunuosius į bažnyčią.

Pagaliau sulaukta akimirka, kai jaunieji vienas kitam prisiekė amžiną meilę, ištikimybę. Kunigas šiai progai pritaikė jaudinantį pamokslą ir palinkėjo gražaus bendro gyvenimo.

Vestuvės buvo prabangios ir svečiais, ir valgiais. Buvo pakviesti kilmingi bičiuliai iš Latvijos, Lietuvos, Estijos, Vokietijos, Prūsijos ir Varšuvos kuni-gaikštysčių. Atvyko giminės, pažįstami, abiejų giminių draugai.

Tačiau malonios ir gražios akimirkos, kaip įprasta, beregint pralekia, ateina kasdienybė. Vieną vakarą žmona tarė vyrui:

– Klausyk, Aleksandrai, laikas tau iš močiutės pasiimti Vandą. Nedera, kad vaikas augtų be tėvo, kai neturi motinos. Aš stengsiuos pakeisti jai mirusią mamą – ukrainietę Marusią. Padarykime gerą darbą našlaitėlei!

– Aišku, juk prieš santuoką susitarėme, kad ji gyvens su mumis, – apsidžiaugė Aleksandras.

I. 4. DVASINIS VANDOS UGDYMAS

Kelionė į Rygą. Po šio pokalbio Aleksandras išskubėjo į Vilnių. Važiuodamas galvojo apie savo kelionės tikslą ir žinojo, kad bus sunku, kaip kad kadaise buvo ir Kijeve. Ir jis prisiminė Kijevą. Tada, kai mirusios žmonos namuose pasakė pasiimsiąs dukrelę į Vilnių, nes ten jo laukia darbas, visa Marusios giminė, pirmiausia močiutė su tetomis Natalija bei Galia, pasipriešino. Tarp kitko, jie buvo teisūs tvirtindami, kad kitur augdamas vaikas atitolsta nuo savo motinos kalbos, tautos ir giminės. Aleksandras Kijeve ilgai įkalbinėjo ir prašė leisti pasiimti dukrelę. Jis – tėvas ir turįs pirmumo teisę. Pagrindinį priekaištą, jog Vandutė augs svetimoje aplinkoje, jis siekė paneigti argumentuodamas, kad stengsis sukurti tokią aplinką, kurioje mažytė turėtų galimybę būti tuo, kuo buvo jos motina. Ir taip Vandutė buvo atvežta į Vilnių.

Dabar, praėjus keleriems metams, Vilniuje močiutė bei giminaičiai irgi nepalankiai sutiko Aleksandro sumanymą pasiimti dukrą. Bet čia nebuvo didelių pretenzijų, nes Ryga arčiau kaip augsastogis Kijevas.

Vandutė noriai išsiruošė su tėvu į Rygą. Pakeliui stebėjo Lietuvos krašto-vaizdžius. Vietomis tarsi stiklas blizgėjo ežerai ir upės, o tarp girių ir miškų dunksojo prisiglaudę kaimai, miesteliai ir miestai. Virš miestų namų kyšojo aukšti bažnyčių bokštai, dėmesį traukė įvairios parduotuvės, įstaigos. Vanda visą laiką klausinėjo: Kodėl toks aukštas bažnyčios bokštas? Kodėl beržų balti kamieniai? Kodėl pušys žiemą žalios, kai kiti medžiai neturi lapų ir turbūt be tokių žalių drabužių jiems šalta?.. Tėvas aiškino, kaip mokėjo, nors ir ne visais atsakymais dukra buvo patenkinta. Pagaliau jis mažytei tarė:

– Klausyk, Vandute, tu turi dar paaugti ir tada suprasi, kodėl taip, o ne kitaip yra. O medžiams visiškai nešalta, nes žiemą jie užmiega.

– O ką jie sapnuoja? – nepaliovė klausinėti.

– Įvairius sapnus: pavyzdžiui, sapnuoja pavasarį, šilumą ir gėles, uogas, grybus. Be to, įvairius laukinius žvėris, bėgiojančius tarp kelmų ir medžių.

Pamotės dėmesys mergaitei. Atvykęs į Rygą, tėvas pasamdė vežiką ir arklukas, greitai bėgdamas, nuvežė juos į pamotės Luizos Amalijos Vrublevskos namus. Iš pradžių mažytė buvo nedrąsi ir atsargi. Tačiau nauja pažįstama taktiškumu ir gerumu sugebėjo rasti raktą į našlaitės širdį, ir ši tapo drąsesnė.

Vandutė pamėgo naują vietą, pamilo naują mamą. Bet pamotė buvo labai užimta įvairiais darbais: turėjo laikytis luomo reikalavimų, dalyvauti įvairiuose kultūros bei labdaros renginiuose. Tad, galvodama apie Vandutės ateitį, vieną dieną ji vyrui pasiūlė:

– Kadangi mes labai užimti, kilo viena mintis – pasamdyti Vandutei guvernantę kaip yra garbingose šlėktų ir grafų giminėse. Ir ne todėl, kad aš nenorėčiau globoti tavo dukters, bet kad auklė padėtų ją geriau parengti gyvenimui.

Aleksandras laukė tokio pasiūlymo. Jis matė, kad visos aukštosios visuomenės šeimos savo vaikams samdo tarnaites bei auklėtojus ar pedagogus. Jis ir pats nenorėjo savo vaiko atiduoti visuomeninei maskviškei aplinkai. Mat rusai Pabaltijo šalyse darė viską, kad tos šalys taptų „nuo amžių esančios rusų žeme“.

Auklė Stefanija. Šventosios Komunijos troškulys. Ponia Luiza Amalija atidžiai pradėjo ieškoti tinkamo asmens. Pagaliau surado. Tai buvo jauna, kukli, pamaldi ir gerai išauklėta panelė lietuvaitė Stefanija Lavandovska. Ji turėjo visas auklei reikalingas savybes. Aleksandras džiaugėsi – jo dukra Vanda augs lietuviškoje aplinkoje.

Stefanijai Vandutė patiko iš pirmo žvilgsnio. Jos greitai rado bendrą kalbą, nuolat turėjo bendrų reikalų. Net ir gimus sesutėms, auklė daug laiko skyrė vyriausiajai iš vaikų. Stefanija kiekvieną vakarą šeštą valandą eidavo į bažny-

čia. Vandutė buvo jos palydovė. Mažytei buvo skaudu, kad ji negali kartu su aukle priimti Šv. Komuniją. Apie tai prasitarė Stefanijai. Auklė pasakė:

– Vanda, pirmiausia reikia pasiruošti Išpažinčiai, apvalyti sielą iš nuodėmių ir tik tada galėsi su manimi prieiti prie Viešpaties puotos stalo – priimti Šv. Komuniją.

Mergaitei sunku buvo laukti tos akimirkos ir dažnai tai primindavo savo gerajai auklei. Ši ją guodė, sakė, kad jau kalbėjusi su tėvais ir klebonu. Dera priminti, jog Šv. Komunijos XX a. pradžioje nebuvo galima kiekvieną dieną priimti net vienuolėms, nekalbant jau apie pasauliečius. Šventasis Tėvas Pijus X²⁵ buvo leidęs vaikams, sulaukusiems septynerių, priimti Komuniją. Turbūt dėl to tapo šventuoju, kad Dievui labai patiko Pirmosios Šv. Komunijos priėmimo paankstinimas – vaikų skatinimas eiti pas Viešpatį.

Vieną sekmadienį, visai šeimai sugrįžus iš bažnyčios, prie pietų stalo tėvas pranešė:

– Šiandien važiuosime pasivažinėti. Jau vasara baigiasi, todėl pasinaudosime šia proga ir pasigėrėsime puikia Dievo sukurta gamta Rygos apylinkėse.

Visi šiuo siūlymu apsidžiaugė, išskyrus Vandutę. Ji tikėjosi per popietę visiems atskleisti troškimą priimti į savo mažą, bet skaisčią širdį Viešpaties Kūną ir Kraują. Tačiau mergaitė mokėjo susivaldyti: ne tik nieko nepasakė, bet, atvirkščiai, pradėjo su visais ruošti išvykai. Tėvas iškvietė vežiką ir visa šeima kartu su aukle Stefanija išvažiavo į gamtą: į apylinkėje augančius miškus, pasiekė ir Baltijos jūrą.

Jūros bangos vienodai plakėsi į krantą ir vėsino karštos vasaros išsvargintuosius. Atvykusieji nuėjo prie kranto ir atsisėdo ant suololių. Auklės prižiūrimi vaikai, žinoma, pradėjo žaisti. Abudu tėvai susirado suolą medžio šešėlyje, saugodamiesi nuo vasaros karščio. Ilgokai tylėdami žiūrėjo į jūrą. Pagaliau žmona Luiza Amalija prabilo:

– Klausyk, Aleksandrai, tu gerai žinai, jog popiežius Pijus X leido vaikams priimti Komuniją. Todėl reikia paruošti Vandą Pirmajai Išpažinčiai.

– Ir aš apie tai galvoju, nes mažytė to labai nori, tad neverta atidėlioti.

Tėvai aptarė pasirengimo išpažinčiai galimybes ir nusprendė, kad Vandutę pamokyti galėtų ir guvernantė Stefanija. Ji pati gyvena pagal Dievo įstatymus, be to, dažnai priima Šventąją Komuniją.

Sugrįžus į namus, Vandutė iš pamotės išgirdo ilgai lauktą džiaugsmą, o tėvas jį patvirtino. Mergaitė galės ruošti dideliam susitikimui su Dievu, kuris sakė: „Leiskite mažutėliams ateiti pas mane!“ Vanda labai džiaugėsi: ji jau dvejus metus vėlavo – priims Šv. Komuniją turėdama devynerius, o ne septynerius metus. Dabar Vanda turėjo garbingą užduotį: ruošti savo jaunesnę

seserį Feliciją (kita sesutė Stanislava dar buvo per jauna), kuri, sulaukusi septynerių, taip pat galės priimti Šv. Komuniją.

Auklės pokalbis su klebonu. Pažiūrėkime, kaip pildėsi Vandos svajonė atlikti Pirmąją Išpažintį ir priimti Pirmąją Šventąją Komuniją.

Jau pirmadienį Stefanija po šv. Mišių užėjo į zakristiją. Ten buvo tik klebonas Ignotas Božnevičius. Jis pasiteiravo, kuo gali padėti atėjusiai auklei. Išgirdęs, paprašė atsisėsti ir ramiai iš klausė jos rūpestį. Stefanija kalbėjo apie Vandutę, seniai svajojančią priimti Šv. Komuniją. Pasiteiravo, ką jai reikėtų žinoti Pirmajai Išpažinčiai.

– Panele Stefanija, – pasakė klebonas, – vaikas turi mokėti pagrindines maldas: „Tėve mūsų“ ir „Sveika Marija“. Būtų gerai, jei žinotų Tikėjimo išpažinimą. Tas maldas, manau, ji jau moka. Ir dar turi suprasti tokias tikėjimo tiesas: kad yra Dievas, kuris valdo pasaulį, kad Jis yra geras bei teisingas. Už gerus darbus Jis apdovanoja, o už blogus – nesigailinčių ir nepripažįstančių savo kaltės – baudžia. Kiekvienam savo! Kunigas pastebėjo, jeigu žmonės laikytųsi nors šių tiesų, tai jau būtų šventaisiais, o žemėje viešpatautų meilė ir taika.

– Bet, klebone, – atsiliepė Stefanija, – Vanda visa tai jau senai žino. Stengiasi suprasti, kad Dievas yra visur.

– Jeigu taip, tai gerai. Ir dar ji turi žinoti, aišku, vaikiškai, kas yra nuodėmė ir dorybė, o ypač žinoti Dekalogą – dešimt Dievo įsakymų, kuriuos Dievas davė Mozei ant Sinajaus kalno. Pati vaikų išpažintis nėra įmantri. Vaikas atlieka išpažintį vaikiškai. Aš jau daug metų klausau išpažinčių ir norėčiau matyti suaugusius tokius nuoširdžius ir sąžiningus kaip vaikai.

– Vadinasi, dėl Pirmosios Išpažinties nebus jokių sunkumų?! – pasidžiaugė Stefanija.

– Tuo labiau ir dėl Pirmosios Šventos Komunijos, manau, nebus jokių kliūčių. Kadangi mergaitė nuo vaikystės augo pamaldžioje šeimoje, – taip klebonas norėjo pagirti pamaldžiai gyvenusią auklę Stefaniją, kuri stengėsi visiškai pasiaukoti Dievo meilei.

Baigdamas pokalbį, kun. Ignotas pridūrė:

– Man labai malonu, kad jūs vykdate Kristaus įsakymą ir skatinate vaikus ateiti pas Jį. Būtų gerai, jei jūs ruoštumėte Komunijai ir jos jaunesnę sesutę Feliciją.

Rengimasis Pirmajai Šventajai Komunijai. Po šio pokalbio prasidėjo intensyvus mokymas ir rimtas ruošimasis. Dera priminti – jei vaikas gerai pasiruošęs priimti Pirmąją Šv. Komuniją, tai vėliau neišklys iš to kelio. Auklė Stefanija tai gerai žinojo, todėl savo globotinei stengėsi padaryti viską, ką

tik galėjo. Dėmesį skyrė ne tik katekizmo žinioms bei formuluotėms, bet ir doriniam gyvenimui. Ji išmokė mergaitę kovoti su potraukiais, norais ir troškimais, užvaldančiais jauną žmogų.

Vanda suprato, kad per maža mylėti tik žodžiais ar jausmais, kad meilę reikia paliudyti gerais darbais. Ji pradėjo ugdyti valią: atsisakydavo saldainių ir šokolado, kurio tais laikais namuose niekada netrūko, be to, ir dažni svečiai mėgo lepinti vaikus. Būdavo, kad kai kurie vaikams duodavo net pinigų.

Panelė Stefanija pastebėjo, kad Vanda mielai atiduoda gautus saldinius ir šokoladus skurdžiai gyvenančių kaimynų vaikams. Ji net prašė motinos, kad galėtų nunešti duonos ir kitokio maisto netoli jų namų gyvenančiai senelei. Pamotė džiaugėsi Vandutės širdies gerumu, nieko mažytei negailėdavo ir padėdavo jai atlikti gerus darbus. Žinojo, kad pelnyti Dievo malonę, be maldų, reikia dar ir gerų darbų, reikia pasiaukojimo.

Vienas mažas įvykis, sakytume menkniekis, liudija besiformuojantį mergaitės požiūrį į atsakomybę už kiekvieną, kad ir mažiausią veiksma. Syki Vanda netyčia sudaužė gėlių vazoną. Šito niekas nepamatė. Vanda nujautė, kad tėvai, kaip protingi pedagogai ir krikščionys, už nedidelius prasižengimus nepriekaištautų. Iš pradžių kažkoks vidinis balsas jai sakė: tylėk ir būk rami, o jei kas paklaus, tada galėsi pasakyti, kad visiškai netikėtai šis puodas susverdėjo, nukrito ir ... subyrėjo į gabaliukus... Tačiau kitas balsas buvo ryžtingas: prisipažink, jog tu buvai kalta šioje mažoje katastrofoje ir paprašyk bausmės. Kiek padvejojusi Vanda paklausė pastarojo balso. Ką tik grįžusiai iš miesto su pirkiniais pamotei, Vanda nuolankiai prisipažino apie šį netyčinį įvykį. Atrodė, kad dar niekas niekada nebuvo taip švelniai jos priglaudęs prie savo krūtinės, kaip pamotė Luiza Amalija Vrublevska po šito prisipažinimo. Tada ji pasakė:

– Taip visada daryk ir nereikės gyvenime graužtis. Būsi gerbiama žmonių, o dar daugiau, ir tai svarbiausia, – išaukštinta Dievo akyse.

Katechezės dienos prabėgo nepastebimai. Po dviejų mėnesių Vanda su panele Stefanija nuėjo į kleboniją, kad prieš Pirmąją Išpažintį kun. Ignotas patikrintų žinias. Sunku neigti, kad Vanda nebūtų bijojusi. Ji nerimavo, kad iš baimės nesusipainiotų atsakydama į klebono klausimus. Ir ji kreipėsi pagalbos į Dievo Motiną ir savo angelą-sargą, prašydama išminties ir drąsos.

– Na, pasakyk, Vanda, kaip turime ruoštis Išpažinčiai.

– Tam reikia penkių dalykų: pirmiausia prisiminti padarytas nuodėmes. Po to labai svarbu atgailauti, nes galima pasakyti nuodėmes, bet dėl jų nesijaudinti ir net didžiulis tokiais „didvyriškumais“, kaip tai daro nedori, mažatiki ar netikintys...

Klebonas, palenkęs galvą, klausė. Vanda tęsė:

– Svarbu yra ryžtis pasitaisyti ir negrįžti prie savo nuodėmių ir klaidų. Ketvirtas dalykas – atsiklaupiti prieš kunigą ir nuoširdžiai bei nuolankiai atskleisti savo nuodėmes. Gerai atlikus išpažintį, reikia įvykdyti atgailą. Atgailą žmogui-atgailautojui paskiria kunigas pagal situaciją.

– Vanda, o kam ta atgaila reikalinga?

– Ji reikalinga mūsų nuodėmėms išpirkti, nes kiekvienas nusidėjėlis po nuodėmės tampa Dievo skolininkas. O skolininkas – tai žmogus, kuris turi atiduoti, ką pasiskolino, ar atitaisyti padarytą žalą.

– Gerai, gerai, – nutraukė Vandą klebonas ir stalčiuose pradėjo kažko ieškoti. Pagaliau rado – ištraukė mažą Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo paveiksluką. Padavė Vandai sakydamas:

– Tu gerai išlaikei bandymą. Duodu tau Dievo Motinos paveiksluką, kad nepamirštumei, ką išmokusi, ir praktikuotumei. Tegul Dievo Motina veda tave tolimesniame gyvenime.

Vandai tada nė į galvą negalėjo ateiti mintis, kad po daugelio metų šis paveikslėlis nuves ją į Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių glėbį ir ji taps vienuole Rafaila.

Vanda, džiaugsmo sklidina širdimi, kartu su Stefanija išėjo iš klebonijos. Dabar beliko tik atlikti Pirmąją Išpažintį ir kitą dieną, tai yra sekmadienį, priimti Pirmąją Šventąją Komuniją.

Pirmoji Vandos Išpažintis ir Šventoji Komunija. Šeštadienį po vidurdienio Vanda kartu su tėvais nuėjo į bažnyčią. Prieš pat išpažintį Vandą apėmė baimė ir abejonės. Ji jau norėjo išeiti iš eilės. Bet jos atsigręžinėjimus pastebėjo tėvas ir suvokė, jog dukrą užvaldė nepasitikėjimas. Taip dažnai žmonėms atsitinka. Nebūtinai tas nepasitikėjimas, kaip dauguma žmonių mano, yra velnio gundymas. Nepasitikėjimas savimi kyla todėl, kad žmogus bijo, ar nepritrūks jam nuoširdumo viską tiksliai ir atidžiai išpažinti. Būtent, taip atsitiko ir Vandai. Tačiau nuoširdus ir padrašinantis tėvo žvilgsnis momentaliai viską išsklaidė. Dukra drąsiai priėjo prie klausyklos. Atidžiai perskaitė į kortelę surašytas savo klaidas, neištikimybes ir pasakė:

– Nuoširdžiai gailiuosi už visas savo nuodėmes, pasižadu pasitaisyti ir daugiau nebe nusidėti. Maloniai prašau nuodėmių atleidimo.

Kunigas trumpai pamokė ir paskatino mažytę praktikuoti krikščionių dorybes, dažnai atlikinėti išpažintį ir priimti Komuniją. Vanda, kupina džiaugsmo, pažadėjo. Kunigui tariant išrišimo (atleidimo) žodžius, Vanda mušėsi į krūtinę tardama: „Esu kalta, esu kalta, esu labai kalta“. Gavusi išrišimą, ji pakilo nuo klausyklos ir atsiklaupė prieš Švč. Mergelės Marijos altorių. Atlikusi paskirtą atgailą, prisiminė paveiksluką, gautą iš kun. Ignoto, ir kreipėsi: „Švenčiausioji Nekaltai Pradėtoji Mergelė Marija, globok mane!“

Tėvas ir motina meldėsi prie šoninio Švč. Jėzaus Širdies altoriaus. Vanda juos lengvai surado. Visi džiugūs ir žvalūs grįžo namo.

Kitą dieną, sekmadienį, Vanda atsibudo anksti. Ji tuoj pat atsiklaupė prie lovos ir pradėjo rytmetines maldas. Nuo vaikystės ji rytais pirmiausia nusilenkdavo Dievui, o tada užsiimdavo savo reikalais. Jos malda nebuvo daugiažodžiavimas, bet nuoširdi ir gili. O tuo labiau šiandien, kai pirmą kartą priims į savo širdelę Viešpatį Jėzų.

Luiza Amalija aprenė ją kaip tikrą karalaite, kaip Dievo sužadėtinę. Balta kaip sniegas suknelė, balti bateliai ir vainikas ant galvos. Suknelę juosė mėlynai-geltona juosta, rankose Vandutė laikė baltųjų lelijų puokštę. Ne tik pamotė buvo ja susižavėjusi. Susižavėjimo dukra neslėpė ir tėvas. Aleksandras širdyje dėkojo pirmajai žmonai, padovanojusiai jam tokį lobį.

Vanda ne vienintelė tą dieną priėmė Pirmąją Šv. Komuniją: buvo dar keletas mergaičių ir berniukų. Atėjus Šv. Komunijos laikui, kunigas trumpai kreipėsi ir į vaikus, ir į jų tėvus – šio svarbaus įvykio liudininkus, atskleisdamas didžiulę to įvykio reišmę žmogaus gyvenime:

– Mieli tėvai, jūs atvedėte savo vaikus į bažnyčią. Dabar jūsų mieli vaikai grįžta pas jus jau ne vieni, o su Viešpačiu Jėzumi širdyje. Mes turime itin vertinti vaikus, kurie džiaugiasi Dievo Sūnaus buvimu savo širdelėse.

Kunigas paragino gyventi pagal Dievo įstatymus ir nepamiršti šiandieninės iškilmingos akimirkos. Padėkos maldą po Komunijos kalbėjo kunigas, o vaikai ir vyresnieji kartojo pilnus meilės Jėzui žodžius. Kunigas priminė visiems, kad šie, pirmą kartą priėmusieji Šv. Komuniją, jau krikšto tėvų lūpomis yra pasakę: „Atsižadame velnio ir jo darbų, tikime Kristų ir jam tarnausime!“ Tad dabar patys nuolat turi kartoti šiuos žodžius ir jais gyventi.

Vanda ir šį kartą atėjo prie Švč. Mergelės Marijos altoriaus ir padėjo jai už jos Sūnų, kurių priėmė. Tada Vanda pajuto netikėtą vidinę jėgą, pastūmėjusią ją atsiduoti Marijos globai: „Mergelė Marija, aš Tavo vaikas, aš našlaitė žemėje...“

Ir tada mergaitė širdyje išgirdo Marijos žodžius:

– Aš esu tavo Motina ir būsiu ja per amžius!

Vanda Liepojoje, Maskvoje. Verta žinoti, kad ponios Luizos Amalijos giminė turėjo nemažus dvarus bei rūmus Baltijos pajūryje, Liepojoje. Tėvai manė, jog Vandai bus geriau lankyti gimnaziją šiame mieste. Pirmiausia todėl, kad Liepoja bus arčiau namų, o kita vertus, čia ji bus ponios Liuzos Amalijos–motinos globoje. Vanda neprieštaravo. Tėvas visą laiką buvo užimtas darbe. Be to, auklė Stefanija, kuri daugiau laiko turėjo skirti jaunesnėms mergaitėms, taip pat persikėlė į Liepoją.

Tačiau Transsibiro geležinkelio magistralės net iki Vladivostoko statyba reikalavo, kad Aleksandras būtų Maskvoje. Tad šeima kurį laiką ir gyvena Maskvoje. Galima paminėti, kad dar gyvenant Rygoje ponis Luiza mėgo lydėti vyrą jo darbinėse kelionėse. Todėl dukra Felicija gimė Azijos pasienyje, o Stanislava – Peterburge.

Mergaitėms patiko Liepojos miestas-priepilauka ir, kai tik turėjo galimybių, ėjo prie jūros ir nuo kranto stebėjo dūžtančias bangas. Taip jos, jausdamos Dievo grožį ir didybę, ilsėjosi.

Tuo metu kalbėta, kad mergaitė, sulaukusi devynerių metų, jaučiasi esanti moterimi. Vietoj vaikiško susidomėjimo ir svajonių, į širdį ir sielą ateina nauji jausmai, kurių dažnai paauglės nesitiki ir nelaukia. Būdamos mažos, žaidžia su lėlėmis ir štai netikėtai ima domėtis gyvomis būtybėmis.

Vaikas, išauklėtas bažnyčios ir maldos šviesoje, kitaip priima šį pasikeitimą. Jis trokšta padaryti ką nors gera Jėzui ir Marijai. Nuo mažų dienų pamėgę maldą, vaikai jos neatsisako, tad ir paauglių rankose galima pamatyti rožinį ar maldaknygę. Tad apsilankymas bažnyčioje jiems nėra primestinė pareiga – į bažnyčią jie eina tarsi į savo numylėtinio namus, į svečius pas patį brangiausią, pas Kristų.

Tikintiems bažnyčia – tai gyvojo Dievo šventovė, kurioje atėjusieji turi kam išsakyti – pasiguosti skausmuose, bėdose, varguose, pasidalyti džiaugsmu su Aukščiausiuoju: dėkoti ir prašyti – verkti ir juoktis.

Mergina ar moteris, kuri neverkia ir nesišypso, nėra normali. Tokia moteris – namas be paveikslų ar gyvenvietė be gėlių ir muzikos...

Liepojoje Vanda smalsavo, ką kalba ir ką galvoja vyresni. Reikia žinoti, kad Rimkevičiaus šeimoje, kaip įprasta ponų namuose, vyresnieji tarp savęs dažniausiai kalbėdavosi prancūziškai. Taip kartą namiškiams besišnekučiuojant, kažkas papasakojo anekdotą. Visi pradėjo juoktis. Nusišypsojo ir Vanda. Tėvai nustebė. Aleksandras paklausė dukros:

– Ar tu, Vanda, supranti prancūziškai?.. Kur tu išmokai?

– Na, jūs čia kalbate, ir aš tai savaimė suprantu...

Mergaitė buvo kukli ir, nors suprato keletą kalbų, tačiau neskubėjo girtis, kad ji, be lietuvių, na, ir lenkų bei vokiečių kalbų, mokėjo ir kasdieninio bendravimo kalbą. Ar ji kalbėjo latviškai, sunku pasakyti, tačiau rusiškai mokėjo. Deja, patekusi į kitokią aplinką, vaikystės – ukrainiečių – kalbą greit pamiršo. Matysime, kad su šia kalba ji susidurs žymiai vėliau ir ją ne tik vėl išmoks, bet ir pamils.

Mums dažnai atrodo, jog kiti, ypač nepažįstamoje aplinkoje nesupranta, apie ką mes tarpusavy kalbame. Bet ne visada taip yra. Būna ir kurioziškų

atsitikimų. Vieną tokį atsitikimą yra pasakojusi pati Vanda, jau tapusi vienuole – seserimi Rafaila.

Romoje galima įlipti į Šv. Petro Bazilikos kupolą. Kartą jauni, Romoje studijavę lenkų klierikai, norėjo pažvelgti į Romą iš Bazilikos kupolo. Lipa jie laiptais. O štai lėtai einanti senelė ties praėjimu stabteli ir juos praleidžia. Tada vienas klierikas kitam lenkiškai ir sako:

– Nežinia, kada šita senelė užsikepurnės.

Jie prabėgo pro ją kaip jauni ožiukai. Pasiekę viršų, žavėjosi šventojo miesto didybe, aplinka. Jiems besigrožint, lėtai priėjo ta pati senelė ir lenkiškai pasakė:

– Vis tiek aš užsikepurnėjau...

Tai išgirdę, klierikai tarsi kulkos nuskriejo žemyn.

Jautriausiai kalbos skambesys suvirpina žmogaus širdį ir sielą, klausantis poezijos posmų, dainų. Tad neatsitiktinai tautai svarbūs dainininkai, rašytojai, poetai. Daina padrašina ir skatina didvyriškiems veiksams. Štai ką tarp dviejų karų²⁶ rašė ukrainiečių spauda Galicijoje:

– 1918 m. lapkričio 1 d., ukrainiečiams paėmus valdžią Galicijoje, prieš juos išžygiavo generolo Hallero²⁷ kariuomenė. Ją sudarė prancūzai ir kiti Vakarų sąjungininkai. Ši kariuomenė buvo gerai apginkluota. Ji puolė kunigaikščių miestą – Belžą²⁸. Ukrainiečiai narsiai kovojo, tačiau prieš kiekybiškai gausesnius ir geriau apginkluotus priešininkus neatsilaikė – pradėjo trauktis. Tada vėliau nešys užtraukė nacionalinį ukrainiečių himną „Dar nemirė Ukraina“. Jį išgirdę, kariai sustojo, kontratakavo ir laimėjo mūšį.

Kitas pavyzdys – čekai. Po ilgų nelaisvės metų jie atgijo senųjų čekų dainų-dūmų dėka. Nors, tiesa sakant, tai buvo klastotė. Ant senųjų rankraščių buvo surasta žymė – „Fečit Ganka“. Tai padarė nacionalinio atgimimo rašytojas Hanka²⁹.

Dainos buvo svarbios ir ukrainiečių protėviams. Tai kunigaikščių laikų bylinos ir kazokų dūmai, kuriomis seneliai-lyrininkai kvietė savo tautą pakilti ir stoti prieš užkariautojus.

Naujaisiais laikais ukrainiečiai turėjo šaulių, sukilėlių bei kitokių dainų. Jos kėlė dvasią ir skatino aukotis kilniems idealams.

Kaip liudija istorija, protestantai³⁰, verbuodami pasekėjus ir adeptus, irgi rėmėsi dainomis ir poezija. Jėzuitai³¹ ir saleziečiai³² religingumui bei pamaldumui atgaivinti naudojami dramaturgija. Žmogus turi estetinį skonį ir todėl jis trokšta ko nors gražaus, meniško ir prakilnaus, stengdamasis lengviau ir sėkmingiau pasiekti Dievo paskirtą tikslą. Žmogus sukurtas aukščiausiam tikslui – Dievui garbinti. Tam turime psalmes ir kitas Biblijos knygas. Koks gražus yra Dievo Motinai Marijai skirtas himnas: „Tešlovina mano siela Viešpatį!“

Viešpats kviečia visas tautas garbinti Jį, todėl mūsų pagrindinė užduotis – vystyti gimtąją kalbą ir pagal galimybes tobulinti ją, pasitelkiant dainą, poeziją, dramą.

Ankstesni įvykiai liudija, kad Vandai, nebuvo sunku mokytis svetimų kalbų, ypač jei susidaro palankios sąlygos ir igūdis – tada ji išmokstama greitai ir tarsi nepastebimai.

Dvasingi tėvo ir dukros pokalbiai. Vakarėjo. Virš Rygos tirštėjo rūkas, pradėjo temti. Greit pro langus pažvelgė juoda naktis. Reikėjo įjungti šviesą, nes kambaryje du asmenys: tėvas ir vyriausioji dukra. Motina ponia Luiza Amalija Vrublevska daugiau laiko skiria jaunesnėms mergaitėms: Felicijai ir jauniausiajai Stanislavai – tikrosioms savo dukroms.

Tėvas sėdi prie stalo, o nuo jo galvos nutįšęs šešėlis juda stalo paviršiumi. Vanda, atsisėdusi kambario kampelyje, atidžiai stebi tėvą. Jis pasakoja savo prisiminimus, kiek teko iškentėti po lenkų sukilimo³³.

Lenkai negalėjo susitaikyti, kad jų karalių ir šlėktų nesugebėjimas valdyti pastūmėjo didelę valstybę į svetimųjų glėbį. Ją be karo pasidalijo kaimynai: rusai, prūsai-vokiečiai ir austrai³⁴. Dukra atidžiai klausėsi tėvo pasakojamos istorijos, kurią jis nuolat papildydavo asmeninėmis refleksijomis.

– Hm, matai, Vanda, viskas taip įvyko ir buvo daug aukų. Caro valdžia buvo negailestinga drąsuoliams, išdrįsusiems priešintis. Daugelį išsiuntė į Sibirą, pasodino į kalėjimus, daug kas pateko net ir į kartuves. Tačiau gerasis Dievas gelbėjo kiekvieną iš įvairiausių situacijų: jei ne laisve čia žemėje, tai Dievo vaikų laisve. Ne vienas kalėjime, pajutęs žmogaus gyvenimo trapumą ir laikinumą, atsivertė. Suprato, kad gyvenimas čia, žemėje, – tai pasirengimas ateičiai, o žmonės – protingi Dievo kūriniai, – skirti Amžinybei.

– Tėve, o jei toks mirė be kunigo ir išpažinties, tai kas jo laukia? – paklausė Vanda.

– Kas? Ne mums apie tai kalbėti. Mes nežinome Dievo planų. Dažnai, kai žmonės pasmerkia, Dievas jų išteisina ir priima į savo Amžinuosius rūmus. Pažinojau vieną tokį lenkų šlėktą, kuris nedorai gyveno, bet kai tapo invalidas – pasikeitė. Jį dažnai lankė kunigas, jis daug meldėsi ir mirė kaip šventuo-
lis.

– Keisti Dievo keliai, – sakė dukra, – apie tai skaičiau vienoje knygoje, kurią man davė panelė Stefanija.

Jau buvo gana vėlu, kai jiedu pasuko į savo kambarius poilsui. Mintis apie Dievo Apvaizdą ir Dievo gerumą nežemišku ramumu pripildė Vandos sielą.

I. 5. ALEKSANDRO RIMKEVIČIAUS JAUNYSTĖS KELIONIŲ ĮSPŪDŽIAI

Išvykimas į kelionę. Namiškiams patiko klausytis Aleksandro Rimkevičiaus pasakojimų apie išgyvenimus jaunystėje. Kartą jis prisiminė kelionę aplink pasaulį. Aleksandras pasakojo, kad, būdamas jūrų laivyno karininkas, laivo „Lastivka“ vadas, lydėdamas caro brolių admiralų plaukė aplink pasaulį.

– O kas ten tave įtraukė? Kaip ten pakliuvai? – neiškentė nepaklaususi Aleksandro žmona Luiza Amalija.

– Žinai, aš net nemaniau, jog turiu tokių draugų. Už mane garantavo ir gerai charakterizavo draugas Morkus iš Kijevo. Nuvažiavau į Peterburgą, ten turėjau sutvarkyti visus dokumentus, išlaikyti jūreivystės tarnybai reikalingus egzaminus.

Tačiau namiškiai nerimavo:

– O kaip aš čia liksiu viena pati be tavęs, – rūpinosi Aleksandro motina ponja Vilhelmina Borch fon Priker.

– Nesirūpinkite, nesu nei pirmas, nei paskutinis, išvyksta į kelionę jūromis. Aš pasitikiu Dievo Apvaizda, Jos pagalba ir globa, todėl viskas bus gerai. Kiek žmonių miršta sausumoje? Be abejo, daugiau nei jūros bangose žūsta ir skęsta.

– Tai tiesa, – atsakė motina, – tačiau man be tavęs bus ilgu ir nuobodu.

– Aš irgi žinau, kad ir man be tavęs nebus linksma. Bet, pasitaikius tokiais progai, negalima jos praleisti. Juo labiau, kad išvykstu iš namų tik vieneriems metams. Tad turėkite kantrybės. Jūs nuoširdžiai melskitės, o aš pasistengsiu taip elgtis, kad viskas patiktų Dievui. Stengsiuosi pasitarnauti ir žmonėms.

Po šio pokalbio su motina Aleksandras susirūpino – atstumas atitolina net artimiausius. Bet vėl prisiminė Dievą ir Švč. Mergelę Mariją, paprašė jų globos ir pradėjo ruošti kelionei.

Į atsisveikinimo vakarienę Rygoje susirinko ne tik giminės, bet ir draugai. Nors Aleksandras Rimkevičius nedaug turėjo anuomet pažįstamų Latvijos sostinėje, tačiau atvažiavo giminaičiai iš Lietuvos, ir vakaras praėjo gražiai, blaiviai ir rimtai.

Kitą dieną anksti rytą atsisveikinimas geležinkelio stoty. Aleksandras įlipo į Peterburgan vykstantį traukinį. Paskutiniai pasibučiavimai, rankų ir skarelių mojavimas ir, žinoma, išsiskyrimo ašaros. Pajudėjęs traukinys greitai dingo iš lydinčiųjų akių.

Aleksandrui atvykus į Peterburgą, laivas jau buvo paruoštas kelionei. Ki-

tos dienos ankstų rytą jis pakėlė inkarą ir, palikęs parkrantę, plaukė į Vakarų.

Švedijoje. Iš toli buvo matyti Estijos sostinė Talinas. Iš čia iki Suomijos sostinės Helsinkio 80 km, tačiau laivas pasuko į Švedijos sostinę Stokholmą. Ten praleido keletą dienų. Valdžios atstovai iškilmingai sveikino carinės Rusijos kunigaikštį. Jis buvo labai patenkintas tokiu sutikimu.

Aleksandrą Švedijos sostinė domino dviem dalykais: vėliava bei šventosiomis. Tad jis turėjo savų priežasčių, savų interesų. Kadaisė Švedijoje karalius Karolis XII ruošėsi kovai prieš rusus³⁵, o Švedijos vėliava tokia panaši į ukrainietišką geltonai-mėlyną, kurią slaptai Aleksandrai buvo parodžiusi Kijevo jaunuomenė. Švedų vėliava – geltonas kryžius mėlyname lauke.

Vaikščiodamas buvusios variagų-vikingų sostinės gatvėmis, Aleksandras skaudančia širdimi žvelgė į anksčiau buvusias Katalikų Bažnyčias, paverstas protestantiškomis kirchėmis, prisiminė, kad ši šalis XIV amžiuje Bažnyčiai davė šv. Brigitą³⁶. Ji buvo našlė, gyveno Romoje ir turėjo dukrą Kotryną³⁷, taip pat tapusią šventąja.

Žvelgiant į ateitį, dera pastebėti, kad ir XXI a. pradžioje Taline galima sutikti vienuolių – Šv. Brigitos seserų, nes jos retkarčiais ateina į Rytų (graikų) apeigų Katalikų Bažnyčią³⁸.

– O kur toliau važiuote? – paklausė Vanda.

– Pasisvečiavę išvykome toliau – į Danijos sostinę Kopenhagą.

Danijoje. Maža šalis, bet gerai sutvarkyta, ypač garsėjo pieno produktais ir kooperatyvais. Daug vėliau, Aleksandrai su dukromis Vanda ir Felicija išvykus į Braziliją ir prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui³⁹, Europos šalyse siautė juodojo gripo epidemija, tačiau Daniją ji aplenkė. Kodėl? Mat sveikatos ministras, gydytojas, uždraudė danams valgyti mėsą. Ją siuntė kariaujančiai Vokietijai, kuri panaudodavo ją konservams.

Danijoje buvo įsakyta kepti tik vienkartinę duoną⁴⁰, pereita prie augalinio maisto. Todėl niekas ir nesirgo minėta liga, nuo kurios kitose šalyse mirė tūkstančiai žmonių.

Tačiau grįžkime prie Aleksandro pasakojimo.

Įdomu, jog visos Skandinavijos šalys savo vėliavose turi kryžius. Jau minėta Švedija, o Danijos vėliavoje – kryžius raudoname lauke. Deja, ir ši šalis reformacijos laikais tapo Liuterio⁴¹ pasekėja. Čia keliautojai ilgai neužsibuvo.

Norvegijoje. Iš Danijos plaukta į šiaurę, į Norvegijos sostinę Oslą, Kristianiją. Vėl išpūdinga vėliava – raudoname fone vyšnių spalvos kryžius. Norvegija garsėja savo fiordais. Tai tokios įlankos uolingose jūros pakrantėse.

Ji garsi ir Golfo srove, šildančia Norvegijos pakrantę. Čia, švelnios saulės spinduliuose, galima gyventi. Norvegai yra žvejai ir žemdirbiai. Netruksta ir medžių: garsios norvegų pušys.

Olandijoje. Iš Kristianijos fregata plaukė į pietus, t. y. į Olandiją. Sustojo Roterdamo prieklausoje. Olandija – maža šalis, atkovojusį iš jūros teritoriją. Gyventojai labai darbštūs ir gabūs prekybai, augina gausybę tulpių.

Laive plaukusieji tarpusavyje kalbėjosi labai atsargiai – žinojo, kad caro sargybos akys budrios. Reikėjo saugotis „tvarkos sergėtojų“, kurie išsyk atkreiptų dėmesį, jei kas nors pradėtų kalbėti apie galimą minties ar gyvenimo laisvę.

Personalas, o ypač vyresnieji, sėdėjo ant denio ir dalijosi išpūdžiais. Vyresnysis karininkas Čabanas žavėjosi žemumų gyventojų budrumu. Pagalvojo, kad ir jo šalis Ukraina, priklausytų prie jų. Atvirai nieko nekalbėjo, nes žinojo, prabilus – jo karjerai galas.

Kiek drąsiau kalbėjo kaukaziečiai ir suomiai-estai, kurie tada buvo irgi po Maskvos padu. Nors juos irgi stebėjo, tačiau ne taip, kaip ukrainiečius, kuriuos vadino mažarusiais arba mazepininkais, mazepiečiais⁴².

Praeis nemaža laiko – šio pasakojimo klausytoja Vanda jau bus įstojusį į vienuolyną – ukrainiečius vadins petliūrininkais, petliūriečiais⁴³, o dar vėliau – praeito tūkstantmečio viduryje – banderininkais⁴⁴.

O tuo metu laivo priekyje, atsirėmę rankomis į turėklus, stovėjo du jūreiviai latviai. Jie, žiūrėdami į jūrą, prisiminė Rygą, jos apylinkes. Vienas jų tarė:

– Nors mūsų šalis maža, bet galėtų būti Vakarų Olandija.

Šiuos žodžius išgirdo inžinierius Aleksandras. Jis stovėjo vienas ir mąstė apie saviškius – motiną bei artimuosius Vilniuje. Latvio žodžiai privertė jį suklusti. Aleksandrai kilo analogiška mintis apie Lietuvą: ji nors maža, bet gali gyventi ir tvarkytis savarankiškai. Prisiminė Kobzariaus⁴⁵ žodžius: savo namuose – savo tiesa ir jėga, ir laisvė.

„Lastivka“ neplaukė į Londoną, bet Lamanšo kanalu pasuko į pietus, palikdama anglų prieklauską Doverį ir prancūzų uostą Kalė.

Jūros „pokštai“. Dar dieną pasidarė tamsu, o jūros bangos įnirtingai daužėsi į laivo bortą. Jūra blaškė laivą kaip skiedrą. Pradėjus laivą smarkiai supti, daugelį personalo darbuotojų sugriebė jūros liga. Tą dieną valgykloje beveik niekas nepasirodė.

Aleksandras pastebėjo, kaip keičiasi žmogus, kai jam gresia mirtis.

Namiškiams jis pasakojo, kaip vienas jūrininkas koridoriuje įsitvėrė turėklų ir kažką šnabždėjo. Kitas be perstojo žegnojosi ir nuolankiai lankstėsi,

nepaleisdamas iš rankų turėklų. Visiškai nesigėdydamas aplinkinių, vienas jūreivis lenkas rankose varstė rožinio karolėlius, tarsi stengdamasis išpirkti savo kaltę už tai, kad per mažai liudijo, jog yra Romos katalikas. Nors liuteronas⁴⁶ esto lūpos nejudėjo, tačiau jis vis gailiau dūsavo ir lenkė galvą prieš Visagalį.

Aleksandras prisiminė, kad ir jis pats galvojo apie mirtį. Juk gali atsitikti, kad jo geležinkelio stotyje nebesulauks nei motina, nei seserys, nei giminės. Bet jis vijo šalin tokias mintis ir kuo karščiau meldėsi. Kalbėjo „Tėve mūsų“, „Sub Tuum prezidium“⁴⁷ ir kitas maldas, kurias tada aiškiai atsiminė.

Šitaip laivą blaškė iki pirmos valandos nakties. Pagaliau keleiviai pajuto, jog bangų smūgiai į bortą švelnėja, ir laivas svyruoja ne taip stipriai. Koridoriuose pasirodė jūrininkai ir pradėjo raminti išsigandusius keliautojus:

– Pavojus jau praėjo! Audra pasibaigė ir dabar tęsis rami kelionė.

Jūrininkai aiškino, kad Vokiečių jūra ir jūra į pietus nuo Anglijos mėgsta „pajuokauti“ su laivais ir jų keleiviais.

Kai jūra aprimo, iš kajučių išėjo sirgę keleiviai. Buvo keista stebėti, kokia draugystė ir džiaugsmas spindėjo jų veiduose. Net tokie liūdni ir tarsi visada priblokšti baltarusiai – ir tie parodė, kad moka džiaugtis ir dėkoti Dievui, kuris pratęsė jų gyvenimą.

Atsirado šokolado, didelių riestainių, kažkas atkimšo šampano butelį jūros garbei, kad ji, išgirdusi ir supratusi žmonių maldas, aprimo.

Biskajos įlankoje netoli Ispanijos visi gėrėjosi mėlyna jūra ir žuvimis, kurios kartkartėmis praplaukdavo šalia laivo. Aleksandras visą laiką stovėjo ant laivo denio. Jį pavergė jūros grožis. Štai laivas jau netoli sausumos, nes virš jo pasirodė žuvėdros, dažniau matyti žvejų valčių ir laivelių. Prieš fregatos nosį šoktelėjo iš vandens žuvelės ir vienos toliau, kitos arčiau nardė aplink.

Pakeliui į Portugaliją. Laivas neprisišvartavo ispanų prielaukoje, o pasuko Portugalijos sostinės Lisabonos link. Aleksandrui kilo daug minčių, apėmė įvairūs jausmai. Štai ten šiaurėje nordvių (noringų) šalyse viešpatauja liuteronizmas – maišto prieš Bažnyčią žemėje rezultatas, o čia keleiviai priartėjo prie katalikiškų Vakarų ir Europos pietų. Lietuvis atsiminė ispanų Šv. Jokūbo iš Kampostelo⁴⁸ šventovę, kur pats tautų apaštalas buvo šioje Iberijos pusiasalio⁴⁹ šalyje. Prisiminė šv. Teresę Avilietę⁵⁰ ir šv. Kryžiaus Joną⁵¹, kurie atnaujino karmelitų ordiną⁵².

Aleksandras niekada nepamiršo vieno įvykio, apie kurį savo raštuose kalba Bažnyčios daktarė Teresė Didžioji⁵³.

– Tėte, aš jau skaičiau šv. Teresės gyvenimą! – įsiterpė į pasakojimą Vanda.

Tačiau Aleksandras kalbėjo toliau:

– Viena kartą Dievas leido jai pamatyti sielą pragare. Šv. Teresė rašė: jei-gu ne Dievo jėga ir pagalba, tai ji, matydama tokią baisybę, būtų numirusi iš siaubo. Kai Teresė nusiramino, jos ausyse visą laiką aidėjo prakeiktojo žodžiai: „dešimt minučių, dešimt minučių“. Ir taip be pertraukos, be galo... Pagaliau ji paklaususi nelaimingąjį, kodėl jis tai kartojas?

Šis atsakęs: „Per tas dešimt minučių aš galėjau sąžiningai atlikti išpažintį ir išsigelbėti“. Ir tęsė toliau: „dešimt minučių, dešimt minučių“... Ir taip kalbės visą amžinybę...

Čia gi galima prie Vandos tėvo pasakojimo prijungti keletą istorinių faktų, įvykusių praėjus nemažai laiko po Aleksandro kelionės.

Nepaisant Dievo ir Bažnyčios priešų pastangų, Ispanija vis tiek iki šiol išliko katalikiškas kraštas, kuris vien tik už šalies ribų turi beveik 17 tūkstančių kunigų, vienuolių ir kitų Dievo karalystės skelbėjų žemėje.

Tiesa, buvo laikai tarp dviejų karų⁵⁴, kai Ispanija vos nepakliuvo į mark-sizmo nagus. Bet karininkai, vadovaujami generolo Franko⁵⁵, nugalėjo raudonuosius ir įtvirtino katalikybę šioje šalyje.

Stovėdamas laive ir mąstydamas apie Portugalijos šventuosius, Aleksandras pajuto kažką stovintį už nugaros. Tai buvo pažįstamas estas – jūrininkas ir viršila. Su juo ilgai šnekučiavosi, nes estas buvo geras pasakotojas ir daug žinojo. Tai verta sužinoti ir kitiems.

– Aleksandrai, – pradėjo estas, – jūs žiūrite į Iberijos pusiasalį ir manote, jog ten gyvena tik dvi tautos: portugalai ir ispanai. Bet taip nėra. Čia taip pat gyvena lietuvių, latvių, ukrainiečių ir kitų tautybių žmonių.

Iš tikrųjų, Aleksandras kažką buvo girdėjęs anksčiau, bet panoro daugiau sužinoti apie šio pusiasalio tautas.

– Ispanijoje esama dar tokių senų tautų, kaip baskai, katalonai, galai. Jie gyvena savo teritorijoje jau du tūkstančius metų. Baskai turi atskirą, labai sudėtingą kalbą. Šios kalbos sudėtingumą liudija ir anekdotas: „Sumanė velnias gundyti baskus. Tačiau, kad įvykdytų savo sumanymą, turėjo išmokti jų kalbą. Mokėsi, mokėsi ir ... neišmoko! Taip ir sugrįžo į pragarą, neatlikęs darbo“.

Baskų dainos, kaip yra kalbėję jas girdėję ukrainiečiai, labai primena jų liaudies dainas.

Gaskonijos sostinė Bilbao. Ši tauta išugdė ne vieną šventąjį: tai jau minėta Teresė Avilietė ir Jėzuitų ordino įkūrėjas Ignotas Lojola⁵⁶.

Estas pasakojo toliau:

– Jei baskai gyvena Pirėnų pusiasalio vakaruose ir dar turi savo sritį Prancūzijoje, tai Katalonijos gyventojai apsigyveno šiaurės rytų Iberijoje. Pagrin-

dinis miestas – Barselona. Jame išvystyta pramonė ir kultūra pasiekę aukštą lygmenį.

O galų sostinė yra Lia Korunija. Galų labai daug Argentinoje, nors ten ir baskų netrūksta. Būtina žinoti, kad visos tautos katalikiškos.

– O ką pasakysite apie Portugaliją, į kurią mes plaukiame? – pasiteiravo pasakotojo Aleksandras.

– Nors Portugalija mažas Europos kraštas palei vandenyną, bet išsiskiria tuo, kad, išvadydama iš Iberijos maurus, pati tapo nepriklausoma valstybe, išskyrus tuos 60 metų po 1581-ųjų, kai valdė Ispanijos karūna⁵⁷. Portugalai turi savo šventuosius: Indijos misionierių Pranciškų Ksaverą⁵⁸ ir Antaną Paduvietį, kilusį iš Lisabonos.

Keliautojams atvykus į Lisaboną, įsikūrusią Tezo upės žiotyse, masonai jau ruošėsi nuversti Portugalijos karalių Manuilą II⁵⁹ ir įvesti respubliką. Masonų programos svarbiausias tikslas – nuversti monarchiją ir įvesti „demokratiją“, nes kiekviena monarchija, kokia ji bebūtų, primena vieną tikrą monarchą – Visagalį Viešpatį, arba graikiškai Pantokratorių. Dera pastebėti, kad šios pastangos buvo įgyvendintos tik 1910 m.

Esant tokiai situacijai buvo nemalonu net keletą dienų išbūti šioje sostinėje. Tačiau Aleksandras ir bendrakeleiviai turėjo pakankamai daug laiko pasigrožėti puikiais miesto paminklais. Apsilankė Žeronimo vienuolyne⁶⁰, pamatė Betliejaus bokštą-pilį, pabuvojo ir kituose rūmuose bei bažnyčiose.

Aleksandruui tuomet sunku buvo numatyti būsimus įvykius šiame krašte būtent, kad tie, kurie nuvers karalių⁶¹, neilgai išsilaikys. Ir nepaėjęs nė dešimtmečiui jie taip nusišeimininkaus, kad, ir pardavę visą Portugaliją su Angolos bei Mozambiko kolonijomis, nebūtų pajėgę gražinti skolų, kurias taip greitai padarė „demokratija“. Laimė, kad Dievo Apvaizda pasigailėjo šio krašto ir tautos, vadintos Juozapo tauta, mėgstančios šiuo vardu krikštyti vaikus. Bet Dievas yra danguje. Ir štai dvidešimtais metais katalikas viengungis Oliveira de Salazaras⁶² tapo ekonomikos profesoriumi universitete. Žinoma 1926 m. jo parašyta knyga „Kaip išgelbėti Portugaliją?“ 1928 metais, tapęs finansų ministru, Dievo padedamas, per ketverius metus padarė tokių darbų, kad ekonomika iš pagrindų atsigavo – valstybė visiškai atgimė. Tauta Oliveirą de Salazarą išrinko ministru pirmininku ir jis turėjo paimti į savo rankas krašto valdymą. Masonai ir jiems panašūs šaipėsi iš Oliveiro de Salazarovo vadovavimo, bet jo įvestas kooperatyvizmas, neleido Portugalijai įsijungti į Antrąjį pasaulinį karą. Oliveira de Salazaras Portugalijai vadovavo iki pat mirties, t. y. iki 1970 metų. Po 1974 metais įvykusios gvardikų revoliucijos⁶³ prasidėjo demokrati-ja. Tačiau gyventojai gerai prisiminė tvarką ir gerovę, viešpatavusią vadovaujant Oliveirui de Salazarui.

Tačiau grįžkime į Aleksandro pasakojamąjį metą – XIX a. pabaigą.

Gibraltarė. Greitai laivas atsisveikino su Portugalijos sostine ir plaukė toliau. Kelionėje išgirsta apie Utrechto sutartį⁶⁴. Planuose buvo numatyta applankeyti Ispanijos pakrantėje esančią Didžiosios Britanijos koloniją-tvirtovę Gibraltarą, kurią 1713 m. užėmė anglai, nors Ispanija visą laiką reikalavo britų pasitraukti iš jos teritorijos.

Tačiau keistas faktas. Kai jau kitame amžiuje, būtent 1967 m., įvyks referendumas, tai ispanai, gyvenantys Gibraltero teritorijoje, nenorėdami būti Ispanijos valdžioje, pirmenybę atiduos britų jungui, nes šie moką šeiminkauti ir palaikyti tvarką, taip pat beveik geriausiai laiką socialinio teisingumo.

Tad žiūrint iš nūdienos pozicijų, matyti, kad neveltui britų kolonijos Afrikoje, tapusios nepriklausomomis, visiškai neturi pretenzijų buvusiems kolonizatoriams. Atvirksčiai, palaiko su ja ryšius ir prekiauja, pavyzdžiui, Kenija ar kitos naujai įsikūrusios valstybės juodajame kontinente.

Aleksandras tęsė pasakojimą apie Gibraltarą. Tai uolos, mūrai, tvirtovės, o ant tų mūrų – grėsmingos patrankos. Tvirtovėje kariškas gyvenimas, mažai kuo besiskiriantis nuo gyvenimo kalėjime.

– Tai jums ten nemalonu buvo būti? – pastebėjo ponija Luiza Amalija.

Aleksandras Rimkevičius žmonai atsakė:

– Keleiviai iš Peterburgo ilgai čia neužsibuvo. Laivas pajudėjo link Atlanto vandenyno, nors kurį laiką dar plaukė Ispanijos pakrante.

Pokalbiai kelionėje. Vieną dieną Aleksandras atkreipė dėmesį į bičiulį lietuvį, liūdnam žvelgiantį į jūrą. Pasiteiravo tokios nuotaikos priežasties. Šis atsakė:

– Žinai, broli, negaliu išverti visų šitų intrigu, kurios taip pasklido mūsų visuomenėje, o tuo labiau kankiniesi, kad nežinai, ką daryti. Jeigu paliktų mane ramybėje... Juk nacionalines mažumas (išskyrus rusus) rusai visą laiką siekia paminti ir kas blogiausia jiems padeda savieji judai-janyčarai.

Aleksandras patylėjo mąstydamas, ką tokio vertingo ir raminančio galėtų pasakyti draugui. Po geros minutės prabilo:

– Mano kraštiet, kuo tave paguosti? Nebent įvykiu iš ispanų labai gerbiamo šv. Izidoriaus Artojo⁶⁵ gyvenimo. Nesenai apie jį skaičiau. Atsitiko taip, kad blogi žmonės Izidoriaus šeiminkui prikalbėjo, kad tarnas per daug meldžiasi ir mažai dirba. Nors ponas žinojo, jog Izidorius gerai atlieka jam paskirtus darbus, tačiau dėl šventos ramybės nusprendė nueiti ir patikrinti artoją. Vieną dieną ponas slapčia nuėjo į lauką, kurį arė tarnas. Ir ką mato? Izidorius, atsiklaupęs, pamaldžiai susidėjęs rankas, meldžiasi, o angelas aria. Nuo to laiko šeiminkas ne tik netikėjo paskalomis, bet barė ir net plūdo įkyrius pa-

vyduolius, kurie nesirūpina savo darbu, o žvilgčioja į kitus. Pavyduoliai taip kalbėjo todėl, kad patys buvo tingūs, darbu nesirūpino, o Izidoriaus elgesys nuolat jiems žadino sąžinės graužatį.

Po šitų žodžių draugas nusiramino, pradėjo net juokauti, pasakoti įvairius nuotykius iš savo gyvenimo. Iš jų Aleksandras irgi nuoširdžiai juokėsi: mat daugelis buvo ne tik labai juokingi, bet ir pamokantys.

Plaukiant link Žaliojo Rago salų. Palikę Gibraltarą, jie plaukė Afrikos pakrante iki Žalio Rago (Kabo Verdi)⁶⁶ salų. Buvo daug laiko ir keliautojai jį leido pagal savo poreikius. Vieni skaitė knygas, kiti studijavo. Laive dažnai vyko konferencijos politinėmis ir socialinėmis temomis. Buvo aptarinėjami išgirsti pranešimai apie priplaukas, į kurias keliautojai turėjo atvykti.

Vieną vakarą viršila – pagal profesiją istorikas, bet viename Peterburgo universitete dėstęs geografiją – pateikė žinių apie anksčiau minėtą žemyną. Žaliojo Rago salos nuo Afrikos atitolę 500 km. 1462 metais ten apsigyveno portugalai⁶⁷. Laikui bėgant, jie susimaišė su vietiniais gyventojais. Todėl dabar dauguma gyventojų – metisai. Metisai kalba sena portugalų kalba su vietiniu dialektu.

Įsiterpiant į Aleksandro pasakojimą ir žvelgiant į ateitį, būtina pridurti, kad 1975 metais, paskelbus respubliką, pasibaigs portugalų viešpatavimas.

Tačiau ilgam nenutolsime nuo Aleksandro kelionės. Žaliojo Rago archipelagas susideda iš dešimčių vulkaninės kilmės salų. Nors salos vandenyne, tačiau lietūs čia reti, todėl gyventojai gana neturtingi ir paskutiniu laiku keliasi į kitas šalis. Nors žemė ir nederlinga, užsiima žemdirbyste.

Atvykusieji galėjo valgyti bananų bei kitų tropinių vaisių. Pasivaikščiojo ir pagrindiniu salos centru – Sidadė de Praja (Miesto pliažas). Keletas katalikų, lietuviai ir lenkai, aplankė vietinę bažnyčią ir dalyvavo šv. Mišiose.

Saulei leidžiantis, laivas išplaukė. Dabar jis judės per Atlantą link Brazilijos. Negalima pasakyti, kad kelionė jūra monotoniška, nors keleiviai pro bortą, po kojomis matė jūros gelmę, o virš galvų – mėlyną pietų dangų. Pokalbių netrūko, tad laikas bėgo.

Keliautojai pastebėjo, kad, atėjus vakarui, karštis nemažėjo ir kajutėse buvo sunku užmigti, todėl reikėjo ne kartą pakilti ant denio. Vandenyne ramus, nebuvo ne tik audros, bet ir smarkesnio bangų supimo.

Tarp personalo buvo keletas ukrainiečių. Net jeigu jie ir neprisipažįsta esą ukrainiečiai (tiesa, caro laikais, kaip jau minėta, buvo vadinami mažarusiais), juos iš karto galima atpažinti: vos keli ukrainiečiai susirenka, dažniausiai pradeda dainuoti savo dainas. Jos tokios melodingos, kad ne vienas prašydavo dar padainuoti.

Brazilijos grožis. Vieną dieną Aleksandras anksti atsikėlė. Rodos, dar nebuvo ketvirtos valandos. Laikrodį kiekvieną dieną reikėjo pasukti į priekį, nes keitėsi geografinė padėtis.

Žvelgiant iš šiandienos galima tvirtinti: kai pakylė iš Frankfurto oro uosto Vokietijoje yra 22:00 val., po 12 valandų skrydžio lėktuvu septintą valandą ryte nusileidi San Paulo oro uoste. Nors laivas taip greitai neplaukė, vis tiek reikėjo pasukti laikrodį keliomis valandomis.

Išėjęs į dieną, Aleksandras iškart pajuto orą esant kitokį. Jis taip kvėpėjo, tarsi netoli būtų sausuma. Iš tikrųjų taip ir buvo. Gerai prašvitus, keleiviai horizonte pamatė žemę. Turbūt tokią žemę pamatė ir 1500 metais jūrų keliautojas Pedras Alvaresas Kabralis⁶⁸ ir jo draugai.

Laivas artėjo į Resifę. Šis miestas – Pernambuko valstijos sostinė. Jo pradžia siekia portugalų kolonizaciją, kai nauja kolonija buvo padalyta į kapitanijas. Šiai kapitanijai 1535 m. vadovavo Duarte Koelio. Per dvejus metus buvo įkurtas Olindos kaimas, tapęs praėjusių laikų istoriniu paminklu. Savo laiku šias teritorijas užgrobė olandai Resifėje įkūrė savo centrą. Minėtas donatarius Duarte Koelio iš cukranendrių pradėjo gaminti cukrų. Taip paplito ir sparčiai plėtėsi cukranendrių plantacijos. O vietiniams gyventojams indėnams negalint atlikti tokių darbų, iš Afrikos vežė negrus. Todėl šiandien šio miesto ir estado, t. y. valstijos, gyventojai primena afrikietišką kontinentą.

Netoli, Naujojoje Jeruzalėje, lauke rodomi Kristaus kančių pastatymai. Tai didžiausias pasaulyje teatras lauke, talpinantis 80 tūkstančių žiūrovų.

Vos atvykę į priplauką, svečiai iš Baltijos kraštų tuoj pat susidomėjo senovės miestu. Apžiūrėjo ir meldėsi kolonijinių laikų bažnyčiose, žavėjosi ankstesnėmis kartomis, gebėjusiomis palikti kultūrinę žymę.

Apžiūrėdamas istorinius paminklus, Aleksandras prisiminė Lietuvą ir aukšabokštį Kijevą. Keliautojai nuėjo į turgų, o čia buvo vieni negrai. Baltojo žmogaus nesimatė. Iš pradžių buvo truputį net baugu vaikščioti tarp juodojo kontinento sūnų, tačiau greitai apsiprato. Tiesą sakant, negrai, arba murinai, nerodė jokie priešiško fregatos jūrininkams, nes pastarieji buvo jų svečiai. Be to, kiekvienas turistai įsigyja kažkokį to krašto, į kurį atvyksta, jam patinkančią suvenyrą. Taip darė ir šie keleiviai. Nusipirko mango vaisių. Jie saldūs, o jų vidus padengtas plaušais. Kitus vaisius matė pirmą kartą. Kai kurių net nedrįso pirkti: nežinojo, kaip juos vartoti: gal reikia išvirti, o gal iškepti?

Laivas čia buvo tik vieną dieną. Keliautojai aplankė netoli esantį ir istoriniais paminklais garsėjantį Olindą.

Pradėjus temti, laivas išvyko į pietus. Brazilija⁶⁹ išsitiesusi rytinėje Atlanto vandenyno pakrantėje. Ši dalis vadinasi Nordestė, arba Šiaurės Rytai. Kraštas

turi 7365 kilometrų pakrantės. Sausumos ir jūros sienų visuma siekia 15719 kilometrų. Plotas 8,5 milijonai kvadratinų kilometrų.

Po vakarienes personalas išėjo į denį. Žmonės žvelgė į vakarus, kur juo davo sausuma ir mirksėjo jūros žibintai, ragindami jūreivius būti atsargiems, kad neužplauktų ant seklumos. Čia uolų beveik nebuvo, nes tęsėsi ilgi pliažai, viliodami turistus. Kalbėdamas apie Brazilijos Šiaurės Rytus, vienas viršila pasakė, kad ji apima tokias estado: Marañoną, Searą, Rio Grandę de Portą, Parajbą, Pernambuką, Alagoasą, Seržypę ir Bajus. Pastarosios valstijos sostinė – San Salvadoras.

– O Brazilijos atradėjas, – tęsė pasakojimą Aleksandras, – kaip jau minėjau, buvo Pedras Alvaresas Kabralis. Jis 1500 metais su 13 laivų ir 1500 jūreivių išplaukė, kaip sako naujųjų laikų tyrinėtojai, į Indiją, bet plaukdamis į saulėlydį jūrininkai šią didelę žemę atrado Portugalų Karūnai. Pirmas pavadinimas buvo katalikiškas – Šventojo Kryžiaus Žemė, arba Tikrojo Kryžiaus žemė (Tera de Santa Kruz, arba Tera de Vera Kruz). Alvaresas tada turėjo tik 33 metus. Vėliau, kilus nesusipratimams su karaliumi Manuilu, nebebuvo paskirtas naujos ekspedicijos vadovu. Miręs buvo palaidotas žemyne, Santarinėje.

– Tėte, iš kur jūs visą tai žinote? – paklausė mažoji Felicija.

– Iš knygų bei kitų, žinančių praeitį, pasakojimų, – atsakė tėvas.

Aleksandras vėl paskendo prisiminimuose.

– Reikia priminti, – viršilos pasakojimą papildė vienas lietuvis, – jog su jais plaukė kunigai-vienuoliai. Vienas iš jų – tėvas Enriko de Kojimbra – 1500 m. gegužės 3 d. aukojo pirmas šv. Mišias šioje Tikrojo Kryžiaus žemėje (ji dar kitaip vadinama Šventojo Kryžiaus žeme).

– Mums irgi būtų geriau, kad su mumis būtų katalikų kunigas, – įsiterpė Aleksandras – nors turėjome šaunų, labai pavyzdingą šventiką ir negalėjome sakyti, kad jis neišsilavinęs, tačiau ne to tikėjimo – jis popas, tad ne mūsų.

Rio de Žaneiras. Laivas į pietus plaukė visą naktį. Pagaliau komanda pranešė, jog artinamasi prie Brazilijos sostinės Rio de Žaneiro⁷⁰. Šį miestą įkūrė prancūzų užkariautojai. Ukrainietišškai jis vadinasi Sausinė upė. Jie turbūt galvojo, kad Gvanabaros įlanka – tai savotiška didelė upė. Kas turėjo progą būti šioje vietoje, tas negali nesižavėti ja.

Daug vėliau, kai Vanda, tapusi vienuole, jau dirbs Brazilijoje pedagoge, atamano Petliūros⁷¹ laikų (dvidešimtųjų metų pradžia) ukrainiečių nacionalinio choro dirigentas Aleksandras Košycius⁷² savo atsiminimuose parašys, kad gyvenime jis matęs du puikiausius miestus: Kijevą ir Rio de Žaneirą.

Taigi, priartėjus prie sostinės, visi, laisvi nuo darbo laive, suėjo į fregatos

denį ir susižavėję žiūrėjo į miestą ir aplinkinius kalnus. Štai matoma Pon de Azukaro, išvertus tai reiškia *cukraus kulka*, viršūnė. Mat anksčiau cukrus buvo parduodamas patrankos sviedinio formos, tad kalno viršūnę, primenančią šią formą, taip ir pavadino.

Čia lankėsi valdovas Pedro I (Petras I)⁷³, o po jo – Pedro II (Petras II)⁷⁴ (ten, netoli Rio de Žaneiro, jų garbei įkurtas miestas pavadintas Petropoliu).

Pastarasis valdovas, keliavęs po Europą, lankėsi ir Odesoje. Ten, prielaukoje pamatęs supiltus kviečių kalnus, susižavėjęs šoktelėjo į vieną tokią krūvą. Pats nebegalėjo iš tos krūvos išsikapanoti – reikėjo ištraukti. Neveltui tada Ukraina buvo laikoma Europos grūdų aruodu.

Kalbant apie Aleksandro laikų Ukrainą, dera paminėti ir nūdienos Nepriklausomą valstybę. Ukraina ir šiandien galėtų būti Europos grūdų aruodas, nes 2001 metais išaugino 41 mln. tonų kviečių. Kaip rašoma, šešerius metus nebuvo tokio gero derliaus. 2002 metų derlius – 35 mln. tonų. Ekonomistai sako, kad trys gerai ūkininkaujančios Ukrainos sritys maitina visą šalį. O visa Ukraina per metus gali pagaminti tiek maisto, kad išmaitintų ne vieną, o dvi Europas. Verta apie tai žinoti.

Tačiau sugrįžkime į laivą, kuriuo XIX a. pabaigoje keliavo Aleksandras, ir klausykime jo pasakojimo šeimos nariams.

Laive surengtoje vakarieniėje dalyvavo svečių iš Portugalijos kunigaikščių Braganšų giminės, nors „demokratija“ (masonerija) karalių nuvertė, bet, kaip laikas paliudys, – monarchijos tradicijos Brazilijoje išsilaikė net iki antrojo tūkstantmečio pabaigos.

Rusijos admiralas ir Brazilijos didikas surado bendrą kalbą, tad vakarieniė užtruko gana ilgai. Po jos Piterio laivo svečiai buvo pakviesti į Petropolio rūmus, esančius už Gvanabaro vandenų. Todėl fregata užsilaikė keletą dienų.

Dieną keliauninkai vaikščiojo po miestą. Katalikų grupė, o su jais ir inžinierius Aleksandras, aplankė visas vietines bažnyčias, dalyvavo šv. Mišiose. Tiesa, fluminiečiai (taip buvo vadinami Rio de Žaneiro (nuo 1960 m. Brazilijos sostinė) gyventojai) stebėjosi: iš rusų laivo (ten gi visi stačiatikiai!) lanko katalikiškas šventyklas. Bet kalbėdamiesi su atvykusiais, jie įsitikino, jog caro valdomoje imperijoje gyvena 150 engiamų tautų. Ir sunku padaryti, kad jie visi tylėtų ir, kaip sako Tarasas Ševčenka, nepalijaujami stačiatikiškai lankstyti ligi žemės. Ten yra ir musulmonų, ir Romos katalikų, ir liuteronų, ir kitų tikėjimų asmenų.

Svečiai žavėjosi priešais rūmus augusiomis karališkėmis palmėmis. Rio de Žaneire esančiame Šventojo Antano vienuolyne turėjo galimybę vokiškai pasišnekėti su vienuoliais benediktiniais⁷⁵. Sužinojo, kad dėl masonų veiklos portugalų tautoje pašaukimų buvo maža lyginant su kitomis Europos ir Ame-

rikos šalimis, pašauktųjų vienuoliškam gyvenimui, tad vokiečiai vienuoliai pranciškonai⁷⁶ atvyko palaikyti ir pastiprinti vienuolių gyvenimą.

Daug vėliau Petropolyje jie įsteigs garsią leidyklą „Vozės do Petropolis“ (Petropolio balsai). Benediktinai bei redemptoristai⁷⁷ išplėš Marijos kultą Aparsidose⁷⁸. Vokiečių nacija, nepaisydama griauančio liuteronizmo ir Bismarko „kultūrkampfo“, vis tiek gyveno. Šia proga verta paminėti, jog krašto pietuose išsiplėtė Dievo Žodžio kongregacija – verbistai⁷⁹.

Ponia Luiza Amalija Vrublevska, išgirdusi vyrą tarant šiuos žodžius, maloniai nusišypsojo.

Aleksandras pasakojo toliau:

– Didžiulę teigiamą įtaką krašto išsivystymui davė austrų kilmės princesė Izabelė Leopoldina⁸⁰, 1888 m. panaikindama vergovę. Dėl to magnatai ir kavos bei cukranendrių plantatoriai nuvertė nuo sosto visą karaliaus šeimą. Nenorėdami prisipažinti padarę blogai, jie iki šiol skelbia, kad stengėsi išlaisvinti kraštą nuo priespaudos.

Žvilgterėję į ateitį, pamatysime, kad dokumentiniai faktai liudys, jog karaliaus laikais buvo daugiau laisvės nei vėlesniais karų ar respublikos metais, kada vieni nuolat jėga keitė kitus ir iki paskutiniųjų dienų buvo karinė diktatūra.

Svečiai buvo susižavėję miestu bei gėlėse skęstančiu slėniu ir jautėsi tarsi namuose. Tik buvo vienas skirtumas: galėjo laisvai bent tarpusavy pasikalbėti, nes carinėje Rusijoje ir jai pavaldžiose vietose, kaip ir laive ar traukinyje, vargu ar tai būtų buvę įmanoma.

Verta priminti, jog vėliau šią akylą savo piliečių sargybą kuo tobuliausiai perims bolševikai, kurie ir užsienyje savo piliečius saugos kaip akies vyzdį.

Plaukusieji laivu, pasisotinę nuostabaus Rio de Žaneiro įspūdžiais, vieną vakarą pajudėjo toliau į pietus. Plaukė į tuo metu didžiausią kavos eksporto uostą Santusą.

Vėl žvilgsnis į nūdieną: tuomet kavos produkcijos gamyboje pirmavo Brazilija, o šiandien – Kolumbija. Brazilija prarado pirmenybę, nes, iškirtus miškus pietuose, iššalo kavamedžių plantacijos. Jų vietoje dabar ganosi gyvulių kaimenės. Tai pavyzdys, liudijantis žmonių garbės ir puikybės trumpalaikiškumą.

Kitą dieną apie vienuoliktą valandą laivas prisišvartavo Santuso prielaukoje, esančioje įlankos gilumoje. Prielaukoje – didelis šurmuly: krovėjų minia ruošė kavos maišus. Juos paimdavo iš įvairių šalių – JAV, Kanados bei Europos – atplaukę laivai.

Susidarius kavos pertekliui ir siekiant išlaikyti kainą, valstybės įsakymu kava būdavo skandinama jūroje⁸¹. Žmonės, sužinoję tokią niekšybę, kalbėjo:

kodėl neišdalijo neturtingiems šios kavos veltui? Kavą skandino, kad gamintojai ir perpardavinėtojai galėtų gerai užsidirbti. Gailestingumas jų nedomino.

Įdomiausia apsilankymo vieta Santuse – stebuklingoji Montserato Dievo Motina⁸² ant aukšto kalno. Į ją galima užkopti pėsčiomis serpantinu arba pasikelti aukštyn aštriu uolos pakraščiu kylančiais specialiai įtaisytais vagonėliais – savotišku lyno geležinkeliu. Inžinierius Aleksandras ir kiti Romos katalikai turėjo tikslą aplankyti šią šventovę. Važiavo jie geležinkeliu ir atsirado šalia bažnyčios. Monsterato Dievo Motina – nacionalinis baskų tautos pasididžiavimas. Baskai gyvena Europoje, Pirėnų pusiasalio šiaurės-vakarų dalyje. O čia, San Paulo srityje, esančią baskų Dievo Motiną gerbia visi piliečiai. Štai prie stebuklingos šventos skulptūros klaupiasi mulatė (baltojo ir negro palikuonis) ir šnabžda maldas, šalia jos stovi metisas (baltojo ir indėno palikuonis), o truputį toliau mulatas ramiai maldauja ir prašo Mergelės Marijos malonės.

Link Urugvajaus. Išplaukus iš Santuso, monotonišką kelionę sutrumpino senoji profesoriaus, istorijos ir geografijos dėstytojo iš Novgorodo, konferencija. Garbingas, daug žinąs profesorius turėjo ką pasakyti apie tą kraštą, į kurios sostinę keliavo. Pirmiausia – Urugvajus⁸³, dažnai vadinamas Pietų Amerikos Šveicarija. Iki XVII amžiaus čia, kaip ir visoje Amerikoje, gyveno vietiniai gyventojai-indėnai. Tik 1624 metais ispanai prie Laplatos upės įkūrė Sorijano tvirtovę, kurią 1680 metais portugalai pavadino Sakramentu. Vėliau šią vietovę urugvajiečiai pavadino kolonija. Tad Sakramento kolonijos pavadinimas išliko.

Kraštas priklausė Ispanijai, o 1816 metais, Buineso kariuomenei sumušus maištininką Artigasą, teritoriją netrukus užėmė brazilai ir įkūrė naują provinciją. Tačiau Lavalecho pastangomis Urugvajus 1825 metais paskelbė savo nepriklausomybę. Po nepriklausomybės paskelbimo tarpusavy kovavo dvi grupės: koloradas (raudonieji – liberalai) ir blankai (baltieji – konservatoriai). Brazilijos įtakoje Urugvajus 1867–1870 m. kariavo su Paragvajumi.

O kalbant apie vėlesnius laikus, būtina pastebėti, kad Urugvajui ilgai vadovavo koloradas Chosė Baulė Ordonezas – iki 1915 metų buvo prezidentas. Jam valdant, pirmą kartą visoje Lotynų Amerikoje buvo įgyvendinta socialinio aprūpinimo programa.

Urugvajaus vėliavoje mėlynai-geltonos juostelės (žemiau išdėstytos), o kampe – saulė.

Techniniai sutrikimai laive. Konferencijos metu išgirdome kažkokį bilstelėjimą laivo dugne. Laivas sustojo ir pradėjo svyruoti. Visi akimirksniu paliko salę ir išbėgo norėdami sužinoti, kas galėjo atsitikti. Buvo nuplaukta tik ket-

virtadalis kelio iki Urugvajaus sostinės Montevideo. Pradžioje nekilo didesnio susirūpinimo, bet greit sužinota, kad toliau plaukti nebeįmanoma. Reikia sukti link sausumos. Nors ji nebuvo labai toli, bet vandenynas smarkiai bangavo, todėl sunku buvo pasukti reikiama kryptimi. Kažkas net patarė pakelti atsargines bures, bet kiti jūreiviai manė, jog pirmiausia reikia plaukti į pakrantę. Tai buvo ne ilgai laukta San Paulo, o Paranos pakrantė.

Esantieji laive iš karto susiskirstė į tris grupes: pirma grupė pasitikėjo sugedusių mašinų jėga, antra – buvo visiškai abejinga laivo likimui, o trečioji – meldėsi. Pastarojoje buvo lietuviai, estas, ukrainiečiai bei keletas rusų. Jie žegnojosi ir šaukė:

– Viešpatie Jėzau Kristau, Dievo Sūnau, pasigailėk mūsų!

Kai kurie iš pirmų dviejų grupių akivaizdžiai šaipėsi iš besimeldžiančiųjų, bet vienas iš vyresniųjų, Dono kazokas, grėsmingai pažvelgė į tuos „drašuočius“ ir tvirtai pasakė:

– Draugai, darykime, ką tik galime, ir pasitikėkime Dievo pagalba.

Tada daugelis nusiramino. Nutilę traukėsi į šoną.

Pavargę jūreiviai darė viską, ką tik galėjo. Pamažu vandenyno bangos nurimo, o jūros srovė nešė laivą tiesiai į krantą. Iškilo naujas pavojus: susidūrimas su pakrantės uolomis. Tačiau sumaniai vadovaujant fregatai, ji tiesiai įplaukė į Paranos prielauką Paranagvą. Šone, pietuose, likosi kita prielauka, vadinama Antonina.

Sustojimas Paranagvoje. Maži kateriai pritraukė fregatą prie kranto ir stipriai pririšo grubiomis virvėmis prie akmeninės krantinės. Dabar jau buvo galima remontuoti sugedusias mašinas. Uosto komanda surado tinkamus meistrus bei inžinierius-mechanikus ir gerai suplanavo darbą. Liko daug laisvo laiko pasivaikščioti po apylinkes. Kas labiausiai juos nustebino? Tai geležinkelis iš Paranagvos į Kuritybą. Kokias raguvas ir uolas prarieda ir kokius tunelius pralenda! Kažkaip keista! Aleksandras norėjo nuvažiuoti į Kuritybą vienas, bet susirinko daug norinčių ir visi keliavo kartu. Kai traukinys pasiekė lygumą, aukštumoje prieš keliaujančius atsiskleidė nuostabus Paranos miško grožis.

– Koks Dievo grožis ir gerumas, – sušuko vienas lietuvis. – Šios eglės tarsi rankos kelia maldas Dievui, nes pinjorų (portugališkai eglė, ypatinga portugališkų eglių rūšis) šakų vainikas pačioje viršūnėje, todėl panašus į dangun iškeltas rankas.

Tiesa, lyguma jau nebuvo tokia baugi kaip bedugnė Sera do Moras, arba Pajūrio kalnai⁸⁴. Tad siela nusiramino, ilsėjosi. Traukiniu, be atvykusiųjų laivu, važiavo ir kitų keleivių. Jų tarpe buvo vienas vokiečių, gimęs Brazilijoje.

Jis pasmalsavo: kas tie svečiai? Svečiams buvo įdomu išgirsti apie apylinkes iš to, kuris jas pažįsta. Kultūringas, inteligentiškas vokietis labai džiaugėsi, nes jo tėvai buvo vokiečiai iš Pavolgio, į Paraną atvykę XIX amžiuje ir apsigyvenę Rio Negro (Juodosios upės) apylinkėje.

Keleiviams jis papasakojo apie kolonijos gyvenimą, patirtus sunkumus, nes labai nelengva jiems buvo aklimatizuotis. Tačiau kur kas blogiau, kad pradžioje neturėjo savo vokiečių dvasininkų. Tik vėliau, jiems prašant, atvyko vokiečių pranciškonai ir organizavo tinkamą parapijos ir bendruomenės religinį – kultūrinį gyvenimą. Vėliau jie prikalbino atvykti ir Dievo Apvaizdos seseris⁸⁵, dirbančias su jaunomis merginomis, vadovaujančias mokykloms bei prižiūrinčias ligonius.

– Ar čia joms nesunku dirbti? Mūsų valdžia labai šnairuoja į Romos Katalikų Bažnyčios veiklą! – pasidomėjo kažkas iš keleivių.

Vokietis atsakė:

– Jokių regimų sunkumų tarsi ir nėra. Tačiau liberali (t. y. suprask – masonų) valdžia ne itin palankiai žiūri į katalikų gausėjimą – jų augimą. Jie nieko nesako, kai mes lankome indėnus arba kai vienuoliai ar vienuolės dirba ligoninėse, ypač skirtose raupsuotiesiems. Netoli Kuritybos yra tokia Šv. Rocho (Roko) ligoninė. Ten pasiaukojamai dirba mūsų kunigai ir vienuolės.

– Atrodo, visur šiame krašte nėra vietos Kristui ir jo mokiniams, – samprotavo estas. Nors jis buvo liuteronas, bet turėjo sveiką požiūrį į gyvenimą.

– Deja, taip buvo anksčiau, taip yra ir dabar. Negeriams žmonėms visada trukdė ir trukdo Kristus ir jo mokslas bei reikalavimai, – sakė vokietis. – Bet nebūtų prieš Dievą jokių nuopelnų, jei viskas vyktų taip lengvai, sklandžiai ir be pastangų.

– Iš tikrųjų, kiek Kristus kentėjo dėl mūsų atpirkimo! Tad turime suprasti, jei kas nori eiti paskui Jį, turi nešti Jo kryžių!..

Šios kalbos klausėsi ir kiti keleiviai. Kadangi ne visi mokėjo vokiškai, todėl tylėjo, tačiau suprato, kad kalbama apie katalikų tikėjimą ir religiją.

Atvykę į Kuritybą, apžiūrėjo miestą – Paranos valstybės sostinę ir, nusipirkę keletą atvirukų, tuoj pat išsiuntė artimiesiems. Dar nuvažiavo pasižiūrėti į Senąjį Kaimą – Vila Vėlja, – kur išlikę amžiaus, o gal ir tūkstantmečio vandens išgraužtos uolos. Grįžo į Paraną mažiau bijodami, nors, važiuojant šalia Veo da Naivos (Jaunosios veliumo), šurpas ėjo per kūną, pažvelgus į bedugnę, o toluoje – į beribę Atlanto vandenyno lygumą.

Laivo mašinų remontas vyko ne taip sparčiai, tačiau keleiviai nevažiavo į tolimesnes keliones, nebent į Antoniną ir Moretesą. Čia auginama daug cukrašvendrių, iš kurių varoma naminė, vadinama „moretianka“⁸⁶.

– Vaikai, gal aš baigsiu? – pažvelgęs į savo klausytojus, pasiteiravo Aleksandras.

Visi prašė:

– Tėte, pasakok toliau! Taip įdomu klausytis!

Ir Aleksandras tęsė pasakojimą:

– Romos katalikai ir kai kurie kiti kartu lankė vietines bažnyčias. Ten buvo kiek kitaip nei Europoje. Tikintieji dažnai dalyvaudavo procesijose, giedodavo. Tarp baltųjų žmonių buvo ir juodaodžių, ir mulatų – juodųjų ir baltųjų gyventojų mišinio.

Vietiniai gyventojai labai mėgsta šunis ir jie, žmonėms nekreipiant dėmesio, dažnai įbėga į bažnyčias. Patarnautojams šiuos išvarinėjant, bažnyčioje kyla triukšmas. Uolūs kunigai su laiku pašalino tokią netvarką. Be to, kabokliai⁸⁷ į bažnyčią eina ginkluoti peiliais, dar vadinamais fakonais, bei revolveriais. Bažnyčios valdžia tai draudžia. Todėl jie turi palikti ginklus prie įėjimo į bažnyčią. Kartais susidaro didelis tų ginklų arsenalas.

Pranašingas sapnas. Naktį, prieš išvykstant toliau, Aleksandras sapnavo Montserato Dievo Motiną. Atsibudo maloniai nustebintas tokio sapno. Dievo Motina kažką kalbėjo, tačiau Aleksandras negalėjo prisiminti, ką sakė. Suvokė viena: „Pasilik su mumis čia!“ Kitą dieną jis vaikščiojo susimąstęs, bandydamas rasti atsakymą. Tačiau neturėjo drąsos pasipasakoti draugams. Ne todėl, kad jį išjuoktų, bet todėl, kad tokių dalykų negalima visiems skelbti. Kai Mergelė Marija panorės, ką nors daugiau pasakyti, tai suras progą ir būdą... Sapnas taip įstrigo atmintin, kad Aleksandras visaip svarstė:

– Gal pasilikti šventovėje arba šiame krašte? Gal pasekti slapta, tėvus ir žmoną palikusiu ir tik po daugelio metų kaip elgeta sugrįžusiu, ir apsigyvenusiu šalia gimtojo namo, atsiskyrėliu šv. Aleksiejumi? (Jis dažnai painiojamas su stačiatikiu šv. Aleksijum⁸⁸.)

Visa tai Aleksandrui netiko. Jau nebėra papročio mesti giminę-šeimą ir slapta gelbėtis dykumoje arba glaustis prie kokios nors bažnyčios. Tad Aleksandras negalėjo išsiaiškinti taip giliai į širdį ir protą įstrigusio sapno. Jis, kaip matysime, išsispręs po daugelio metų!

Argentinoje. Argentinos sostinėje, lyginant su Urugvajumi, viešėjo ilgiau. Romos katalikų grupė, daugiausia lietuviai ir lenkai, suorganizavo piligriminę kelionę į Luchaną, kur yra žinoma ir visoje Pietų Amerikoje garsi stebuklais Dievo Motinos skulptūra⁸⁹.

Keliautojai matė plačias stepes (pampas), ganyklose gyvulių bei arklių kaimenes, raitus piemenis, saugančius dideles gyvulių kaimenes, priklausančias turtingiems šeiminkams. Pampoje kartais dunkso medis. Jis vienintelis ir su stora žieve. Tokį medį vietiniai gyventojai vadina omba. Po omba dažnai

sėdi gaučas⁹⁰ ar net keletas jų ir, uždege mažą ugnelę, įsikandę metalinį vamzdelį, siurbčioja dzerbą – iš moliūgo pagamintą arbatą. Gaučas kartais valandų valandomis sėdi ir, išipylęs iš arbatinuko dzerbos, garsiai siurbčioja ir kažką mąsto. Jei sėdi du ar trys, tai šnekasi ar atsigulę ilsisi. Netoli medžio ganosi ir jų arkliai.

Argentina irgi patraukli savo grožiu šalis. Tai erdvės plotis ir vienodumo harmonija, daug žolės ir ryškios saulės. Visą šią Dievo erdvę tarsi kareivis saugo šakotas ombos medis.

Luchanoje svečiai buvo vieną dieną. Dalyvavo šv. Mišiose, atliko išpažintį, priėmė Komuniją. Kiekvienas prie mažosios Dievo Motinos statulos meldėsi prašydamas malonių, dalijosi rūpesčiais. Dievo Motina juos suprato. Fregatos nariams buvo gaila palikti šią šventovę Laplatijos krašto pampose.

Fregatos keleivių pažiūros. Fregatos personalą sudarė geriausi Rusijos imperijos piliečiai. Čia buvo žmonių, kurie puikiai orientavosi socialiniuose ir politiniuose klausimuose ir dažnai, pokalbiui pasiekus įtampą, išsakydavo labai įdomių ir pamokančių pastabų. Jų minčių klausėsi visi: personalas ir ypač keleiviai. Socialiniais klausimais itin domėjosi nacionalinių mažumų nariai iš pavergtų tautų. Tai buvo lenkai, kurie, nesutikdami su Rusijos užgrobimu, sukilo 1830 m.⁹¹ ir 1863 m.⁹² Nors sukilimai buvo žiauriai numalšinti⁹³ – laisvės carinė imperija negalėjo pasmaugti ir užliūliuoti. Laisvė – tarsi tos žarijos, besislepiančios po pelenais, kurios, atėjus laikui, išžiebs ugnį. Įvairių požiūrių ir nuomonių atidžiai klausėsi ne tik lenkai, bet ir lietuviai, latviai, estai.

Ukrainiečius caro valdžia, kaip žinome, tada laikė mažarusiais, be tautinės savimonės. Tikrieji ukrainiečiai negalėjo užimti svarbesnių pareigų, o tuo labiau patekti į caro aplinką. Keista rusų prigimtis: jie niekada nevadino ukrainiečių tikruoju jų vardu ir jų nepripažino. Sąmoningesnius kažkada vadino mazepiečiais (mazepininkais), vėliau, kaip jau minėta, po Pirmojo pasaulinio karo – petliūrininkais, o po Antrojo – banderininkais. Tegul vadina bet kaip. Tačiau rusai niekada neištaria tokio švento žodžio – ukrainietis.

Nors plaukiantieji buvo gana sąmoningi, tačiau jie nepolitikavo ir neprieštaravo, stengėsi nuslėpti savo pažiūras, nes žinojo, kad tai netinka tokioje šėtoniškoje carinėje aplinkoje. Nors ir stengėsi kažką padaryti savo tautai, bet jiems, lyginant su lenkais ar Baltijos šalių atstovais, sunkiau tai pavykdavo.

Pabaltijiečiai turėjo išskirtinį jausmą, būtent, savo nacionalinį Aš. Ukrainiečiams šis jausmas dar tik brendo. Todėl ukrainiečiai nesistengė pasinaudoti susidariusia situacija. Jiems reikėjo būti dvigubai atsargesniems negu lenkams ar keliautojams iš Baltijos šalių.

Kalbėdamas Aleksandras atidžiai apžvelgdavo auditoriją, ar kartais ne per daug šneka. Tačiau klausytojai, smalsiai ir ramiai žvelgdami, ragino kalbėti.

– Matote, ponai, mažarusių-ukrainiečių, gyvenančių savo etnografinėje teritorijoje, yra beveik 30 milijonų. Be to, daug jų gyvena dar Azijoje, taip vadinamuose Pilkajame ir Žaliajame krantuose, tai yra Centrinėje Azijoje ir palei Amūro upę šalia Vladivostoko prieklauskos. Ten gyvena ištisi kaimai ukrainiečių ir turi žymiai daugiau laisvių nei gimtojoje Ukrainoje...

Pakalbėjęs Aleksandras vėl apžvelgė susirinkusius ir vos neįsikando liežuviu: pastarieji žodžiai jau galėjo būti suprasti kaip agitacija prieš valstybę. Gali pagalvoti: per maža jam europietiškos Ukrainos, nori dar ir azijietiškos. Siekdamas klausytojus nukreipti nuo tokių galimų minčių, būdamas apsišvietęs, Aleksandras pasakojimą pasuko kita kryptimi ir priminė, kad ukrainiečiai gyvena Kanadoje, JAV, Brazilijoje ir Argentinoje. Nėra jų ten taip daug, bet šiose šalyse vertinami.

O ateitis parodys, kad jie geba suorganizuoti atskirai nuo Romos katalikų savo Graikų apeigų Katalikų Bažnyčią. JAV turės savo vyskupą vienuolį bazilijoną Soterą Ortinski⁹⁴.

Inžinieriaus žodžiai apie ukrainiečius Amerikos žemyne sudomino visus. Jiems tai buvo naujiena. Aleksandras kalbėjo, kad ukrainiečiai steigia savo parapijas, stato bažnyčias. Jos nėra didelės, bet pradžioje pakanka. Ateityje bus mūrinės ir didingos.

– O kodėl jiems leidžiama tokia veikla. Pas mus unitų Bažnyčia draudžiama, – išsakė savo nuomonę vienas rusas iš Kostromos.

– Vakaruose nėra tokios baisios katorgos, kaip kai kuriose Rytų valstybėse, kur gyventojams neleidžiama išpažinti kitos religijos, – atsiliepė lietuvis, Amerikoje turėjęs giminių. – Rusėnams-ukrainiečiams, kaip girdėjau ir man rašė, ne tiek civilinė valdžia, kiek Romos Katalikų Bažnyčios hierarchija-vyskupai neleidžia, nes laikosi nuostatos, kad Vakarų ir ypač Amerikos šalyse, turi viešpatauti tik Romos katalikų apeigos.

Net ir laivu keliaujantys rusai negalėjo nujausti, kad 1905 metais, kilus revoliucijai ir caro valdžiai paskelbus tikėjimo laisvę, bus pašalinti unitai.

Vienas iš keleivių priminė, kad kadaise Chelmo ir Palenkės unitai norėjo grįžti prie savo Kijevo Volodymyro (Vladimiro) ir Olgos laikų⁹⁵ apeigų, bet jiems neleido. Todėl šimtai tūkstančių žmonių tada perėjo į Romos katalikų apeigas.

– O kodėl čia civilinė ir bažnytinė valdžia kišasi į tas teises, kurias turėjo unitai jau nuo 1596 metų⁹⁶, ir neleidžia jiems gyventi, kaip jie nori? – susidomėjo kažkas iš klausytojų.

Atsakė vienas latvis liuteronas:

– Žinote, ponai, čia kalbama ne apie tikėjimą ar religinę požiūrą. Kalba-

ma, kaip valstybės pareigūnai ir kai kurie Romos Katalikų Bažnyčios nariai nori denacionalizuoti rusėnus Chelme ir Palenkėje bei naujose Amerikos gyvenvietėse.

Po tokios replikos susirinkusieji nejučia išsiskirstė, be to, buvo jau ir vėlu.

Laivas plaukė toliau į pietus. Admirolas buvo sumanęs aplankyti Folklando salas (argentiniečiai jas vadina Malvinų salomis). Ilgai plaukus Argentinos pakrante, laivas prisišvartavo Stenlėjo prieplaukoje. Salos priklauso Didžiajai Britanijai. Čia auginamos avys ir būtent todėl šios salos labai svarbios britams.

Rytas buvo gana šaltas. Tamsuma gaubė kraštovaizdį. Ji tarsi atėjo iš sausumos. Drėgmės oras daugiau pasiėmė iš vandenyno vandens.

Laivo denio priekyje sėdėjo trys personalo žmonės: estas ir du lietuviai. Jie jautė dvasios vienovę, troško išsikalbėti ir nors truputį išlieti širdį. Ilga monotoniška jūros kelionė sunkino sielos būklę. Juo labiau, kad jų artimieji buvo likę toli sausumoje ir keliautojai nežinojo, ką jie veikia.

Estas slapta troško kuo greičiau sugrįžti į savo šalį, į sostinę Taliną, nes jam po kelerių santuokos metų gimė pirmas vaikelis – dukrytė. Ne kartą jis sapnavo besišypsančią žmoną-motiną ir mažą kūdikėlį. Mažylė šypsojosi, jos lūpos krutėjo tarsi norėtų kažką pasakyti tėvui, bet šis nesuprato, ką... Jis tik mąstė ir jautė, kad vaikelui reikia tėvo. O tėvas taip toli nukeliavęs su draugais. Tomis mintimis estas pasidalijo su draugais. Jie guodė ir greitai pakeitė pokalbio temą.

– Karai, – sakė estas, – nekyla savaime, be priežasties. Tačiau tas priežastis sukuria tam tikri, gerai užsimaskavę asmenys. Pateikiami visai kiti motyvai ir priežastys. O tikroji priežastis paslėpta giliai. Girdėjau iš vieno „brolio“ masono, jog artinasi didelis karas, kuriuo tikimasi sunaikinti krikščioniškas monarchijas, pirmiausia – rusų, po to – ir austrų. Jos per daug palaiko Kristaus tikėjimą. „Broliai“ negali to pakešti. Jie gudriai stengiasi supjudyti ir užsiundyti serbus prieš Austriją. Pasakykite, ar serbams Austrijoje, tiksliau Bosnijoje ir Hercogovinoje, taip blogai? Ar darkoma kultūrinė ir administracinė autonomija? Ar Austrijos imperatorius jiems draudžia išpažinti stačiatikybę, o musulmonams melstis Alachui?

– Aišku, kad nedraudžia! Turi laisvę, net per daug, nes austrai yra labai tolerantiški ir nenori primesti savo tikėjimą ar tautos priklausomybę. Bus karas, mane paims į kariuomenę ar į laivyną, o ten kokia kulka ar granata sužalos ar sutrupins mane.

Po trumpos pauzės kalbėjo toliau:

– Kodėl aš taip liūdžiu, kodėl apima beviltiškumas? Mes gi krikščionys ir žinome, jog be Dievo valios nenukris nė vienas plaukas nuo galvos! Tad kodėl taip suabejojau ir mane kamuoja tokios mintys?

– Viskam yra Dievo valia! – paguodė save ir pradėjo vaikštinėti po laivą, giedodamas lietuvišką giesmę.

Čia gi galima nusikelti keletą metų į priekį, į būsimą rusų-japonų karą⁹⁷, ir papasakoti vieną pamokančią istoriją. Vyras, pašauktas į kariuomenę, visą laiką išsisukinėjo, kad jo neišsiųstų į frontą, kur šaudė, kur kariai sužalojami ir net žūsta. Ir jam pavyko išsisukti nuo fronto. Pasiliko atsargoje ir džiaugėsi, kad netapo patrankų mėsa. Tačiau vieną gražų vidurdienį pasigirdo šūvis. Atsitiktinė kulka pataikė tiesiai į širdį tam, kuris taip saugojosi kovų ir atakų.

Žygio aplink pasaulį pabaiga. Pagaliau žygio aplink pasaulį dalyviai sugrįžo į Peterburgą. Juos sveikino iškilmingai: laikraščiai ir žmonės plačiai apie tai kalbėjo ir rašė. Ponas Aleksandras Rimkevičius Peterburge ilgai neužsibuvo. Vos tik jam pavyko išsiveržti iš sveikinimų procedūros, jis skubėjo pas motiną, artimuosius ir tą pačią dieną sėdo į traukinį, važiuojantį į Vilnių.

Susitikimas buvo jaudinantis. Ypač džiaugėsi sūnumi motina. Ji sakė:

– Mes daugiau tavęs niekur neišleisime! Dabar būsi su mumis!

Ką galėjo Aleksandras pažadėti giminei? Ne nuo jo tai priklausė. Ji, kaip personalo narė, gali pakviesti ne tik pakeliauti jūromis ir vandenynais, bet ir mirti už carą-tėvelį ir jo tėvynę. Tačiau dėl tokių dalykų niekam nesinorėjo mirti.

– Kokia man Rusija tėvynė, o Maskvos caras – mano tėvelis?! Net patėviu netinka būti, o tuo labiau tėvu!.. – mąstė Aleksandras.

I. 6. RIMKEVIČIAI BRAZILIJOJE

Mus, be abejo, domina Aleksandro Rimkevičiaus asmenybė, nes knygoje apie Prudentopolio miestą rašoma, jog jis – kunigaikštis (herbas Pobog), o jo žmona – vokiečių kilmės grafitė Luiza Amalija Vrublevska.

Grafienė, kaip žinome, turėjo rūmus Liepojoje, t. y. netoli Lietuvos. Šeima gyveno Latvijoje, kuri laiką Maskvoje – to reikalavo Aleksandro darbas. Luizai Amalijai mirus, vėl sugrįžo į Latviją, kurioje jau gyveno ir Aleksandro motina Vilhelmina Borch fon Priker.

Tėvas Aleksandras Rimkevičius negalėjo likti socialinių judėjimų nuošalyje. Rusijos imperijoje buvo ruošiamasi rinkimams į pirmąją Dūmą⁹⁸. Taip vadi-

nosi imperijos seimas, o sostinė tuo metu buvo šiuolaikinis Peterburgas⁹⁹, kurį bolševikai neilgai trukus pervadino Leningradu.

Dera pastebėti, kad, žlugus sovietinei imperijai, jam vėl sugrąžintas tas senasis vardas.

Carinės valdžios represijų pavojus. Ponia Luiza Amalija ne sykį perspėjo vyrą, jog dalyvavimas politiniuose judėjimuose gali sukelti caro valdžios represijas. Tada jo lauks ilgas ir sunkus kelias į Sibirą. Todėl neturi pamiršti savo tėvo likimo.

Žmonos perspėjimas nelabai veikė Aleksandrą, karo metu žiūrėjusį mirčiai į akis. Jis troško matyti savo tėvynę Lietuvą, tiek daug kenčiančią dėl caro vykdomos politikos ypač katalikų atžvilgiu, laisvą ir nepriklausomą.

Katalikams Lietuvoje buvo visaip trukdoma, stabdomas laisvas religinis Bažnyčios gyvenimas. Aleksandras buvo ištikimas Bažnyčios sūnus ir nebegalėjo ramiai to matyti ir kentėti.

Vieną vakarą jiedu sėdėjo svečių kambaryje ir kalbėjo apie tai, kas dedasi aplinkui. Labai atsargiai ponია Luiza Amalija nukreipė kalbą apie Aleksandro politinę veiklą, kuri tapo gana žinoma ir matoma. Ji sakė vyrui:

– Aleks, savo veikla tu griauti mūsų šeimos laimę. Tikriausiai ir man, kaip tavo motinai, teks priverstinai vykti paskui tave į Sibirą. Gerai, jei baigsis tik tremtimi į tolimą kraštą, toli nuo kultūrinio pasaulio bei tėvynės. Bet tave gali apkaltinti net šnipinėjimu ir tada ilgiems metams pasodins į kalėjimą. Ką aš tada darysiu: nei našlė, nei žmona...

Inžinierius nieko nepasakė. Jis tik žiūrėjo į žmoną, kurios akyse jau tvenkėsi ašaros. Tad po ilgos pauzės prabilo:

– Mieloji, visuomenės gerovė ir laisvė, o tuo labiau religinė laisvė, yra kur kas vertesnės už mano asmenį ar net šeimos gerovę ir laisvę.

– Aš tave, Aleks, gerai suprantu, – atsakė žmona. – Bet visuomenė ir tauta susideda iš šeimų. Kai suirs šeimos – neliks ir visuomenės. Tokioje situacijoje tai, ką jūs dirbate siekdami nuversti caro valdžią, daug šeimų, o gal ir tūkstančiai, nukentės, tad negalima to leisti. Pirmiausia reikia mylėti save ir nuo savęs pradėti mylėti ir kitus.

– Žinai, aš apie tai gerai informuotas ir labai sąmoningai veikiu, nes suvokiau, kad nieko negalima pasiekti be pasiaukojimo. O šio pasiaukojimo reikia ir iš mano, ir iš tavo pusės. Štai mano tėvas nesugrižo iš Sibiro, bet dėl to mūsų šeima nesugriuvo. Atvirkščiai, mes sustiprėjome ir, nors aš buvau tada dar tik mažas berniukas, bet išmokau mylėti tėvynę Lietuvą ir savo katalikišką tikėjimą...

Ponia Luiza nieko nebeapasakė. Ir ką ji galėjo atsakyti į tokius aiškius ir logiškus savo vyro teiginius. Nors garsiai ji ir neištarė, tačiau širdyje pripažino:

mano vyras teisus! Jei nekovosime, tai visos Pabaltijo šalys dings cariniame kalėjime.

Žmonai rengiantis gulti, Aleksandras dar ilgai sėdėjo prie lango ir žvelgė į miestą. Mėnulio, išsiūrėjusio į savo seselę žemę, pjautuvėliu apšviesti namai iškilo tarsi tamsi siena. Atsigulęs ilgai mąstė. Minčių iškankintas užmigo ir sapnavo Sibirą bei savo tėvą, kuris daug kartų sakė sūnui: „Sūnau, laisvė, o juo labiau tikėjimo laisvė, brangiai kainuoja! Už ją mirė tiek daug kankinių, tiek kančių iškentėjo gausybė išpažinėjų“.

Sapnas jį sustiprino. Tad kitą dieną jis atsikėlė žvalus, pasiryžęs ką nors naudinga nuveikti savo tautai ir savajam kraštui.

Ukrainiečio perspėjimas. 1905 metais vieną vėlų gruodžio mėnesio vakarą į Rimkevičiaus namus slaptai, pro užpakalines duris, atėjo pažįstamas žandaras. Tai buvo ukrainietis Dovženka. Kadangi ukrainiečiams neleido tarnauti savo tėvynėje, jie buvo siunčiami į Rusijos gilumą ar į kitas neišmatuojamos imperijos šalis. Šis ukrainietis pateko į Latviją. Nors jis nepriklausė ochrankai (slaptai politinei policijai), buvo tik paprastas žandaras, bet sargyba buvo pavedusi žandarams sekti nurodytus asmenis, kurie, sargybos nuomone, galėjo būti pavojingi caro valdžiai. Taigi, žandaras Dovženka pasikvietė Aleksandrą Rimkevičių į atskirą kambarį, norėdamas su juo atvirai ir saugiai pakalbėti. Apie žandaro atvykimą žinojo tik auklė Stefanija. Kiti namiškiai net nepastebėjo neįprasto svečio. Be ilgų perspėjimų Dovženka pasakė šeimnininkui:

– Pone Aleksandrai, noriu jums pranešti, jog jus seka sargyba. Mums pavesta informuoti apie kiekvieną jūsų žingsnį. Net kai einate į bažnyčią, ir ten jus seka. Jums gresia ne tik suėmimas, bet ir tremtis į neišmatuojamas Sibiro platybes. Neleiskite, kad jus užkluptų, geriau pasislėpkite kur nors nuo tų blogos ir baisios įstaigos akių. Aš perspėju jus todėl, kad jūs esate sąžiningas žmogus ir neišduosite manęs, bet pasinaudosite mano perspėjimu...

Aleksandrą ne itin nustebino Dovženkos žodžiai. Jis žinojo, kad už darbą savo tautai ir Bažnyčiai jo nepaglostys. Todėl padėjo vėlyvam svečiui už nuoširdumą ir drąsą, nes jis pats sau sudarė sąlygas būsimiems galimiems nemalonumams. Aleksandrui net į galvą neatėjo mintis, kad čia gali būti provokacija, nors visko pasitaikydavo tokioje šalyje, kurioje, kaip savo metu Tarasas Ševčenka rašė „Laiške“: „nuo moldavo iki suomio visomis kalbomis visi tyli, nes laimingai gyvena“.

Priverstinės atostogos, netektys. Tiesa, būtų neprotinga nepasinaudoti perspėjimu, bet kaip tai padaryti? Ir Aleksandras nusprendė išvažiuoti trumpam poilsiu su vaikais. Mąstė: „Kai būsiu su vaikais, tai jie neįtars, kad aš bėgu nuo jų“.

Kitą dieną, nieko nesakydamas žmonai, pasiprašė atostogų: važiuoja keletai dienų prie mozūrų ežerų, pasigėrėti ramybe ir žiemos grožiu. Taip paaiškinus žandarų vyresniajam, šis net nemirktelėdamas pasirašė leidimą ir dar palinkėjo gero poilsio.

– O jūs išsirengėte su visa šeima? – dar paklausė.

– Ne, pone pristavai. Mano žmona turi įvairių reikalų Rygoje. Pasiimsiu dvi dukras ir auklę. Jei ponia panorės truputį pailsėti – atvyks vėliau! O aš piešiu gamtą, pasidžiaugsiu žiemos žūkle – mažiau kainuos pragyvenimas.

Taip pakalbėjęs Aleksandras išėjo iš nuovados ir iš karto pasiteiravo namiškių, ar nenorėtų keletą dienų pailsėti prie mozūrų ežerų. Žinoma, apie savo sumanymą, pranešė žmonai. Ji tik apsidžiaugė ir norėjo pasiūlyti vyrui pasilikti ten dar nors du mėnesius. Tada jau bus ramiau, bus pasibaigę rinkimai į Pirmąją dūmą, o tada represinis aparatas nebus toks jautrus, kaip dabar. Tačiau apsvarsčiusi nieko nepasakė. Jei pasakytų ką nors, tai vyras galėtų pagalvoti, jog žmona jo nevertina ar net abejinga jam.

Vanda ir Felicija labai apsidžiaugė būsima kelione. Tačiau auklė Stefanija kažką nujautė ir, tik prašoma kitų, sutiko vykti į šias „atostogas“. Greitai susidėjo būtiniausius daiktus ir kitą dieną po vidurdienio išvyko. Traukinys juos nuvežė į Rytų Prūsijos sostinę – Karaliaučių (Keningzbergą)¹⁰⁰.

Aleksandras atidžiai stebėjo rusų pasieniečius, tikrinusius keleivių pasus, bet nieko įtartino nepamatė. Šie jam net palinkėjo laimingo kelio, gero poilsio.

Kai namuose jauniausia dukra Stanislava pamatė užsiverkusią motiną, išsigando, jog tėvas ir seserys bei auklė negreitai sugrįš iš užsienio.

Iš vienos pusės, žmona dėkojo Dievui, kad vyras tokiu būdu išsiveržė iš kilpos, kurią jam jau norėjo užnerti caro sargyba. Kartu ir jaudinosi, jog vyras ir dukros gali iš viso nebegrįžti.

Tik pasiekus nuošalią, ramią, žmonių mažai lankomą vietą, tėvas dukroms papasakojo savo staigių atostogų priežastį:

– Man grėsė Sibiras ar dar blogiau – kalėjimas keleriems metams. Ir man patarė žmonės, tiksliau vienas žandaras ukrainietis, kad trumpam pasitraukčiau iš akiračio: dingčiau iš tos žandarų valstybės.

Felicijai ir auklei nuėjus miegoti, tėvas sukuždėjo Vandai:

– Klausyk, Vanda, ką tu pasakysi?

– Jei pasakysiu, tēte, tai tik tiek: O kaip mes taip palikome motiną? Ar jai negresia pavojus? Žandarai, pamane, kad mes pabėgome, gali mamą suimti...

Dukros žodžiai tėvui sukėlė nerimą.

„Iš tikrųjų, kodėl aš apie tai nepagalvojau?“ – susijaudino Aleksandras.

Ponia Luiza Amalija buvo turtuolė ir ne vienas gobšuoelis galėjo kėsintis tokio lobio: moterį kalėjiman, o jos turta sau! Bet tuo metu minėtas būdas dar nebuvo paplitęs. (Viešas grobimas iš turtingųjų prasidės į valdžią atėjus bolševikams). Be to, jos giminė nebuvo įtraukta į caro imperijos neištikimųjų ratą. Vėliau jauniausioji dukra Stanislava (mirė gana jauna), tapusi gydytoja, ištekės už ruso, dirbs Peterburge. Aleksandro, Vandos ir Felicijos ryšiai su artimaisiais tęsis iki revoliucijos Rusijoje, po jos – nutrūks...

Po neilgų atostogų, kai šiek tiek, žinoma, trumpam laikui stabilizavosi politinė padėtis, jie sugrįžo. Sugrįžimu džiaugėsi visi – šeima buvo drauge. Tačiau tai truko neilgai: ponia Luiza Amalija Vrublevska greitai mirė. Vyresnės mergaitės – Vandą ir Feliciją – pasiėmė auginti Aleksandro motina ponia Vilhelmina Borch fon Priker. Ji, kaip žinome, Liepojoje turėjo savo namus. Jauniausiąją – Stanislavą pasiėmė globoti Luizos Amalijos sesuo, gyvenusi Rygoje.

Iki 1908 m. Vanda gyveno Liepojoje ir lankė rusišką gimnaziją. Pirmoji kalbą, kurią ji išmoko – tai pamotės kalba – vokiečių kalba. Su močiute kalbėjosi lietuviškai ir lenkiškai, o tėvas mokė prancūzų kalbos. Baigiant keturias gimnazijos klases (gimnazijoje buvo 8 klasės), mirė močiutė Vilhelmina Borch fon Priker.

Netekęs pačių artimiausių žmonių, Aleksandras, jausdamas politikos nestabilumą, nutarė palikti carinę imperiją ir išvykti į Braziliją.

Kelionė į Braziliją. 1908 m. rudenį Aleksandras Rimkevičius kartu su Vanda ir Felicija bei guvernante Stefanija Lavandovska išvyko į naują pasaulį.

Iš Liepojos mažu laiveliu pasiekė Vokietijos šiaurę, o iš čia keliavo į Berlyną. Apsigyvenę Metropolio viešbutyje, jie savaitę laiko grožėjosi Vokietijos sostinės, Erfurto ir Frankfurto miestų įžymybėmis. Paskui savaitę viešėjo Paryžiuje. Iš Prancūzijos sostinės išvyko į Bordo uostą. Nedideliame miestelyje La Rošell jie įsėdo į anglų linijos laivą „Oravija“, plaukusį į Braziliją – į Rio de Žaneirą.

Tėvas ir kelionėje mėgo piešti – dukros stebėjo jo darbą, stebėjo aplinką. Auklė Stefanija kelionės metu arba skaitė religinę knygą, arba meldėsi. Be to, daug dėmesio skyrė pokalbiams su mergaitėmis.

Bordo prieplaukoje jie atkreipė dėmesį į labai greitai kalbančius vokiškai, tačiau sunkiai suprato žodžių reikšmę. Čia buvo daug mažesnių laivų ir valčių, burlaivių, kurie svyruodami plaukė į jūrą ir grįždavo prie kranto, nuolat užė kranai, pakraudami ar iškraudami prekes iš laivų.

– Vaikai, rytoj anksti rytą dideliu laivu plauksime į vandenyną, už kurio

yra šalis – Brazilija. Ten gyvensime ir lauksime, gal atvažiuos ir jauniausia sesutė Stanislava.

Per pirmas dienas keleiviai susipažino su laivu, jo patalpomis, įrengimais, susipažino vieni su kitais. Nors laivas priklausė anglų linijai, tačiau personalą sudarė vokiečiai, tad visą laiką šnekėjo vokiškai.

Keliautojai – įvairių tautybių asmenys. Netrūko slavų, buvo net kelios šeimos iš Lietuvos, plaukusios į San Paulą. Juos pasikvietė ten gyvenantys kraštiečiai, girdamiesi, jog gyvena laisvėje ir gali neskami nei žandarų, nei sargybos vystyti viską, kas yra lietuviška ir katalikiška. Su lietuviais daugiausia bendravo inžinierius Aleksandras Rimkevičius, jo dukros bei auklė.

Laive buvo ir kunigas. Tad keleiviams kiekvieną dieną buvo aukojamos šv. Mišios. Tikinčiuosius kunigas drąsindavo taip lengvindamas kelionę. Kunigas priklausė Dievo Žodžio – verbistų – kongregacijai ir plaukė darbuotis Brazilijos pietuose. Tad kiekvieną dieną keleiviai galėjo dalyvauti šv. Mišių aukoje ir pajusti stiprinančią Dievo malonę.

Laivas plaukė lėtai (tai nebuvo greitaeigis laivas), tačiau kasdien keliautojai artėjo į tą daugeliui nežinomą Braziliją, kurią smalsu buvo visiems išvysti.

Kasdien buvo vis šilčiau, kajutėse nebuvo įmanoma užmigt. Tiesa, tėvas draudė dukroms nakties metu snausti laivo denyje, nebent pats būtų šalia jų. Naktį liepė liktis savo kajutėse. Mergaitės pamažu prisitaikė prie karščio.

Pagaliau atvyko į Brazilijos sostinę Rio de Žaneirą. Tėvas jau buvo lanķęs Rio de Žaneiro prieplaukoje, t. y. Gvanabaro įlankoje, todėl informavo saviškius apie šį miestą ir jo apylinkes, kalbėjo tai, ką jau buvo sakęs pasakodamas įspūdžius, patirtus kelionės po pasaulį metu. Miesto kraštovaizdis žavėjo keleivius. Iš laivo matėsi, kaip po uosto krantinę vaikštinėja gražiai apsirengę žmonės. Tarp jų ir mulatai. Šypsodamiesi jie rodydavo savo baltus, tarsi perlai švytinčius, dantis.

Toliau nuo prieplaukos matėsi pamario alėja, ja važiavo tramvajus. Jis buvo kitoks, neiprastas. Tai paprasta platforma su suolais, ant kurių sėdėjo keleiviai ir žiūrėjo į miesto prieplaukoje stovinčius laivus.

Prieplaukoje keleiviai godžiai rinko telegrafo žinias, persiųstas jūros laivų iš viso pasaulio, uostuose pirko laikraščius, iš kurių sužinodavo apie įvykius pasaulyje. Mat tarp keliaujančių buvo tokių, kurie mokėjo ispanų ar portugalų kalbas. Tai buvo toks laikas, kai radijas ir televizija dar nebuvo žinomi. Pasaulyje tvyrojo įtampa, kuri po kelerių metų prasiverš Balkanų karais¹⁰¹.

Rio de Žaneiras – galutinis laivo kelionės taškas. Mūsų keleiviams atėjo metas palikti laivą. Aleksandras Rimkevičius padėkojo kapitonui ir ko-

mandai už gerą kelionę, gražų jų elgesį ir požiūrį į visus keleivius. Patikrinus dokumentus, jie išlipo iš laivo ir pagaliau atsistojo ant tvirto prieplaukos grunto.

Rimkevičiai Brazilijos sostinėje praleido dar dvi savaites, nes laukė gausaus bagažo, kuris buvo gabenamas kitu laivu. Sulaukę bagažo, mažesniu laivu vyko Paranos link.

Sutemus sutūtavęs laivas atsisveikino su Brazilijos sostine ir išplaukė į jūrą, apgaubtą nakties tamsumos. Laivui tolstant, miesto žiburėliai ir pakrantės švyturiai vis blausiau bliksėjo ir netrukus dingo.

Laivas plaukė pietų link. Tik kitą dieną prieš pietus įplaukė į gilią įlanką ir prisišvartavo San Paulo srities kavos prieplaukoje – Santose. Čia keleiviai galėjo iki soties mėgautis šio krašto tropiniais vaisiais: bananais, mango, mandarinais, ananasais ir kitais.

Santose. Inžinierius Aleksandras Rimkevičius specialiai sumanė išlipti iš laivo Santose, nes norėjo aplankyti Montserato Dievo Motinos šventovę, po to pasukti į Paranagvos prieplauką, kurią tikėjosi pasiekti laiveliu, plaukiančiu kas antra diena iš Santoso. O iš Paranagvos geležinkeliu per Pamarės kalnus manė pasiekti Paraną¹⁰².

Išsilaipinę Santose, jie turėjo galimybę ne tik aplankyti šventovę, bet ir dalyvauti šv. Mišiose, kurias aukojo vokietis benediktinas. Po pamaldų vienuolis juos pakvietė pasisvečiuoti vienuolyne. Vienuoliai džiaugėsi svečiais iš Lietuvos, pavaišino pietumis. Kalbėjosi apie įvairius dalykus. Jie davė nemažą patarimų, todėl svečiai galėjo orientuotis religinėje šalies situacijoje.

Keleiviams nepabodo tos dvi dienos Santose. Netgi atvirksčiai – jos be-regint prabėgo, ir vėl reikėjo lipti į laivą. Jis, be abejo, buvo gerokai mažesnis, tad neplaukė atvira jūra, o laikėsi pakrantės. Tuo pasinaudojo keleiviai: stebėjo nuostabius gamtos vaizdus. Prieš akis iškilo žalios kalvos ir slėniai. Ten matėsi bananų ir kitų vaismedžių plantacijos.

Vietomis pakrantėse baltavo gyvenviečių nameliai, o tarp jų į dangų kil-davo bažnyčios bokštai. Ši kelionė džiugino bei linksmino stebėtojų akis ir širdis.

Kelionė į Prudentopilį. Atvykus į Paranos prieplauką Paranagvą, Aleksandras Rimkevičius nuėjo pas vieną kunigą vokietį. Jį pažinojo dar iš kelionės aplink pasaulį metų. Kalbėjo jie ilgai ir svarstė, kur geriausiai būtų apsigyventi, kad ir klimatas būtų tinkamas, ir žmonės būtų savi. Kunigas gerai pažinojo ukrainiečius vienuolius bazilijonus ir patarė jam važiuoti į Prudentopolio apylinkes, kurios jau pakankamai ukrainiečių apgyvendintos. Be to, jam vienas iš kunigų bazilijonų yra sakęs, jog labai trokšta ir pageidauja tose

vietovėse inteligentų. Patarimas buvo lemtingas, ir mūsų keleiviai išvažiavo į Prudentopolį. Apylinkės, kaip žinoma, jau buvo apgyvendintos ukrainiečių, mat čia gamtinės sąlygos buvo labai panašios į Ukrainos.

Tik atvykęs inžinierius Aleksandras Rimkevičius, norėdamas įsigyti žemės sklypą, kreipėsi į kolonijos direktorių poną Ivaną Lechą (Ivan Lech). Abu greitai rado bendrą kalbą. Aleksandras su šeima apsistojo viešbutyje, tačiau I. Lechas, kad atvykėliams nereikėtų švaistyti finansų, pasiūlė savo namą. A. Rimkevičius tokiu siūlymu mielai pasinaudojo ir I. Lecho namuose gyveno dvi savaites. A. Rimkevičius pradėjo apžiūrinėti vietas, kur galėtų apsistoti, gyventi taikoje ir ramybėje toli nuo sargybos bei žmonių pykčio. Vieną dieną kartu su kolonijos direktoriumi Ivanu Lechu išvažiavo apžiūrėti vietovės.

Važiavo į Brakatingos pusę ir Visende Mašados ribą (liniją), apžiūrėjo Konsulio Polio ribos apylinkę su nuostabiais gamtos vaizdais ir kriokliu bei su puikiu mineraliniu vandeniu, trykštančiu iš šaltinio lygumoje. Tačiau Aleksandrui kažkodėl ši vieta nepatiko.

Važiavo į Esperanso apylinkes, buvo Koronelyje, Bormanyje ir Paranos riboje, tačiau ir čia negalėjo nuspręsti, kur apsigyventi.

Vieną dieną, grįžtant iš Esperanso Ivajų riba, A. Rimkevičius stabelėjo šalia San Žvono upės, kuri nutolusi nuo miesto septynis kilometrus. Pasidairęs pasakė:

– Čia tinkamiausia vieta gyventi!

Kreipėsi į kolonijos direktorių. Jis sutiko, nors vietovė į dešinę už tilto ir buvo išmatuota (matininkas Nojmanas pats jį buvo pasirinkęs, tačiau mielai perleido Rimkevičiui). Mat žmonės neskubėjo imti šakerą¹⁰³ prie upės, kuri dažnai išsilieja iš krantų ir užtvindo net dalį pievų. Todėl tokie rėžiai (kilometras ilgio ir 250 m pločio) netiko kukurūzams ir pupelėms sodinti.

Tuo metu žmonės dar nežinojo tokios ryžių rūšies, kuri augtų kaip avižos ar miežiai, įprastame grunte ir nereikėtų jų sodinti baloje.

Anksčiau apsigyvenusieji ir įsikūrę kolonijoje buvo nustebe, kad tas naujas ponas iš Rusijos, kaip jie sakė, pasirinko tokią vietą: sklypas iš trijų pusių apsuptas upės. Ką jis sodins ir ką jis darys, kai prasidės potvynis ir viską vanduo užlies ar nuplaus. Dėl galimų nuostolių jie perspėjo naująjį šeiminką. Šis tik linksėjo galva. Inžinierius gerai matė, kad į dešinę nuo tilto upės krantas buvo aukštas ir reikėjo labai didelio potvynio, kuris apsemtų sklypą.

Namas San Žvono¹⁰⁴ upės aukštupyje. Inžinierius, kaip jau minėta, saviškius buvo apgyvendinęs mieste.

Aleksandras atidžiai tyrinėjo vietovę – gavus žemės sklypą, laukė darbų. Pirmiausia pasisamdė darbininkus jai išvalyti. Sklype buvo ir 60 avilių, tad

bitėmis ėmė rūpintis auklė Stefanija Lavandovska. Be to, kuo greičiau reikėjo pastatyti kokį nors namelį. Nedidelį: vieną kambarį svečiams, miegamuosius dukroms Vandai bei Felicijai ir auklei Stefanijai, o taip pat atskirą patalpą sau, kur kartu būtų ir miegamasis, ir darbo kambarys. Namą greitai suprojektavo. Priešakinėje namo pusėje įrengė gana patogų svečių kambarį, o iš kitos pusės – virtuvę ir skalbyklą.

Medžių netrūko, tad statyba vyko spėriai. Iš pinjoro išpjovė lentas ir gegnes. Malksnoms (lentelėms stogui dengti) surado gerų imbų ir monžoleirų¹⁰⁵ – tvirtų, į buką panašių medžių. Įrengęs du kambarius, Aleksandras atsivežė iš miesto dukras ir auklę.

– Štai mes jau turime savo kampą! – pasidžiaugė tėvas.

Pirmiausia naują pastatą pats apšlakstė švėstu vandeniu, o po to namui pašventinti ir palaiminti pasikvietė kunigą Markijaną Škirpaną¹⁰⁶. Namas jau beveik įrengtas, yra svetainė, tad joje ta proga ir pasivaišino. Atėjo kaimynai, meistrai-darbininkai bei namiškiai. Kunigas Markijanas palaimino stalą ir prasidėjo vaišės. Tiesa, kai kurie buvo nepatenkinti, kad šeimininkas išgerti davė tik po vieną stiklėlį degtinės-pingos. Mat tarp svečių buvo ir tokių, kurie mėgo gerai paskalauti gerklę „moterianka“ ar kuria nors kita ruginuke-kašasa. Tai žinodamas, šeimininkas stebėjo, kad dėl tokios jo tvarkos kas nors neišsižeistų. Kai vakare po vaišių žmonės sugrįžo namo, dauguma Aleksandrą Rimkevičių už tai gyrė:

– Taip ir turi būti! O štai prisigeria ir nakvoja kur po samamba¹⁰⁷ ar krūmuose. O moterys ir vaikai keikia girtuoklį ir tuos, kurie jį nugirdė.

Tad seniau įsikūrusieji ukrainiečiai džiaugėsi sulaukę pamaldaus, išauklėto ir protingo žmogaus. Juos itin džiugino žinia, kad Aleksandras yra dirbęs Kijeve, o pirmoji jo žmona buvo ukrainietė. Nebuvo sėkmadienio ar šventės, kad ponas Aleksandras Rimkevičius su šeimyna neatvyktų vežimais į bažnyčią. Toks jo elgesys buvo puikus pavyzdys ne tik pasauliečiams, bet ir dvasiškiams.

Ūkininkavimo pradžia. Palaiminus namą ir sodybą, naujasis šeimininkas ėmėsi tvarkyti namų ūkį. Planavo ir svarstė, ką ir kur sodinti. Pirmiausia reikėjo užveisti sodą. Sklype jau augo vynuogių, kurių Aleksandras mielai dovanodavo vienuoliams bazilijonams gaminti vyną šv. Mišių aukai. Aleksandras matė, kad kolonistai, kaip ir savo gimtajame krašte, prie namų sodino vaismedžius. Čia augo apelsinai, miširikai (taip čia vadino mandarinus), amišiai-nisperai¹⁰⁸. Netrūko ir obuolių bei kriaušių. Tačiau nei vyšnios, nei trešnės naujoje vietovėje neprigydo, nebuvo ir šėivamedžių. Tiesa, augo šv. Juozapo lelija¹⁰⁹ ir kitos vietinės gėlės bei krūmai.

Inžinierius Aleksandras Rimkevičius, važinėdamas po Prudentopolio apy-

linkes, pastebėjo, kad beveik kiekvienas šeimnininkas turi bityną. Aviliai buvo labai primityvūs, tačiau be bičių kolonistai nebūtų jautęsi tikri šeimnininkai. Laikui bėgant, šie bitynai tobulės ir atneš nemažą pelną bitininkams.

Vienuolių bazilijonų ūkis. Aleksandrą sudomino ukrainiečių vienuolių bazilijonų ūkis Abrilo riboje¹¹⁰. Čia dar kun. Silvestras Kizyma¹¹¹ buvo užveisęs bityną, gerą sodą ir net vynuogyną, kad šv. Mišioms nereikėtų pirkti vyno. Tėvų bazilijonų ūkyje buvo ir veislinių karvių, todėl netrūko pieno, ir vienuoliai galėjo padėti vargšams bei stokojančiams.

Apžiūrėjęs daugelį ūkių, A. Rimkevičius nusprendė ne tik neatsilikti nuo jų, bet dargi padaryti jų pavyzdinį. Šeimnininkui svarbiausia buvo pasodybinis daržas ir sodas. Nuo vaikystės jį domino sodininkystė ir daržininkystė. Tad dabar, tapęs laisvas nuo tarnybos ir gaudamas pakankamai didelę pensiją, jis galėjo užsiimti savo hobi – širdžiai patinkamu užsiėmimu: meninėje ir ūkinėje veikloje. Jis ne tik pats piešė, bet ir surinko didžiulę kolekciją paveikslų, augalų ir paukščių akvarelių (iki 500 000), parengė Šv. Juozapato bažnyčios ikonostaso projektą. Ūkinėje srityje irgi paliko žymių darbų: sodą užveisė tik iš skiepytų ir geros rūšies medžių.

– Pusuilaukinis medis, – sakė jis dažnai, – tik veltui užima vietą. Jei auginti sodą, tai tik ypatingų vaismedžių rūšių!

Į A. Rimkevičiaus namus patarimų ateidavo ne tik kaimynai, bet ir tolimesni gyventojai, norintys pagerinti savo ūkius. Aleksandras juos pamokydavo, patardavo. Atvykusieji pas A. Rimkevičių sužinodavo daug ką nauja, netikėta, apie ką net nebūdavo nė pagalvoję.

Tiesa, buvo vienas kaimynas, kuris į Braziliją atvažiavo ne skurdo vėjamą, bet trokšdamas daugiau užsidirbti, tvirtai atsistoti ant kojų. Todėl jis itin domėjosi ūkio naujienomis. Papasakojo Aleksandru, kad jo kaime buvęs klebonas, kuris daug laiko skyręs sodininkystei, sakė, kad šis kunigas dalijęs kaimynams gerų rūšių skiepus. O pradėjusiems stebėtis klebono dosnumu sakydavęs:

– Žinote, ponai, mūsų žmogus dar kol kas nesutvirtėjo, kad pats vienas pajėgtų pagerinti ūkį. Todėl iš pradžių jam reikia padėti. Ir padėti dalijant, o ne reikalaujant pirkti. O kai pamatys, jog labai skiriasi įprasti sodo ir naujai pasodinti vaismedžiai, juos ir pats ims auginti niekieno neįkalbinėjamas.

Kunigas turėjo ir kitą priežastį, veltui dalydamas skiepus. Jei kiekvienas kaimynas turės savo vaisių – obuolių, kriaušių, vyšnių bei trešnių, tai jų vaikai nelįs į svetimą sodą.

Tačiau Aleksandro Rimkevičiaus nuomonė buvo kitokia. Šeimoje gerai išauklėti vaikai, laikydamiesi Dievo įsakymų, net neturėdami sodo ir gyvendami pas svetimus – kitiems priklausančio daikto nepalies.

Toks inžinieriaus požiūris buvo ir tebėra teisingas daugeliu atvejų. Pasitai-kydavo, kad ir labai neturtingi vaikai nepalies nė lapelio, nekaltant jau apie svetimą obuolį, nes jie namuose išmokyti: tai ne tavo, taigi neliesk! Todėl negalima pateisinti mažų vagišiukų, motyvuojant: neturi savo, todėl bando į svetimą sodą. Mat esama ir tokių šeimų, kurios turi sodą, o vaikai braunasi į svetimą. Esama ir kitų tokio elgesio blogybių: vaikas ne tik skina ne savo vaisius, bet ir laužo šakeles, o kai kurie, apimti pavydo, net sako: „Kad jam nebūtų, nulaušiu šakas!“

I. 7. VANDA RIMKEVIČIŪTĖ IŠEIVIJOJE

Auklė Stefanija užsiėmė bitėmis ir kitais ūkio darbais, šeiminkavo. Jai padėjo mergaitės. Pakviestos, kai turėjo laiko, lankė kaimynus, pačios iš jų išmokdamos daug ką nauja. Tačiau ir iš mergaičių bei auklės aplinkiniai irgi galėjo daug pasimokyti – ypač tvarkingumo, teisingos mitybos.

Štai kartą kaimynė Natalija teiravosi, kaip sodinti pomidorus (juos vietiniai gyventojai dar vadina tomatais). Pomidorams reikia specialios technikos ir tik tada jie gausiai dera ir yra labai skanūs. Panelė Stefanija labai noriai ir suprantamai aiškino ir rodė, ką daryti, o Vanda Stefanijai talkino.

Praėjus trimis dienoms po kaimynės Natalijos apsilankymo, užsuko dar viena moteris ir atnešė truputį rūgštynių. Nei Vanda, nei Stefanija net nežinojo, jog Brazilijoje auga rūgštynės. Jų atsivežė moteris iš savo kraštų ir pasodino. Pasirodė, rūgštynės labai gerai auga. Taip ir A. Rimkevičiaus darže atsirado nauja augalų rūšis. Dažnai kaimynai, matydami naujojo šeiminko susidomėjimą daržininkyste ir sodininkyste, užeidavo pasidalyti patirtimi.

Tokie nuoširdūs santykiai su ukrainiečiais išliko vyriausios Aleksandro dukters Vandos, vėliau tapusios seserimi Rafaila, atmintyje. Ji išsaugojo mielą prisiminimą ir palankumą tiems paprastiems, bet tokiems nuoširdiems savo motinos krašto – Ukrainos – žmonėms.

Dažnai Aleksandras Rimkevičius važiuodavo į didesnius miestus: Kuriatybą, Pontą Grosą, netolimą Iratą. Čia ieškojo parduotuvių, prekiausių įvairiomis sėklomis ir žalumynais. Pripirkęs jų, veltui dalydavo žmonėms. Šie žinojo ir naudojosi to pono, atvykusio iš Rusijos, gerumu. Tačiau Aleksandras kiekvieną kartą paneigdavo žodžius „iš Rusijos“, pakeisdamas jam svarbiu ir teisingu – „mes atvažiavome iš Lietuvos“.

Pavasario diena. Artėja pietūs. A. Rimkevičius sėdi prie darbo stalo ir svarsto, kur geriausia šiais metais sodinti daržoves. Jo mintis nutraukė beldimas į duris. Stefanija pranešė, kad atėjo moteris iš kolonijos ir nori pasikalbėti su ponu iš Lietuvos.

– Gerai, pasakyk, kad aš jau einu.

Pasiėmęs švarką, išėjo į lauką. Prie vartų stovėjo jauna moteris ir rankose laikė mažą vaikutį. Iš karto inžinierius pamanė, kad ji atėjo vaistų sergančiam mažiukui. Tačiau moteris, krikščioniškai pasisveikinusi, pradėjo pasakoti savo bėdą:

– Pone, jau seniai silpsta mano regėjimas. Arti dar matau, o jau iš toli – tai nieko negaliu atpažinti...

– Kiek laiko taip tęsiasi?

– Jau senokai.

– O anksčiau ar jūs gerai matėte?

– Neblogai. O dabar regėjimas silpnėja.

Vanda stovėjo šalia tėvo ir laukė, ką jis pasakys, ką patars.

Šis stovėjo ir mąstė. Atrodo, dar niekas, panašaus rūpesčio spaudžiamas, nebuvo atėjęs pas jį. Gydytojų, akių ligų specialistų netoliese nėra. Reikės vežti ją į Kuritybą. Tiesa, Prudentopolyje yra gydytojas Nikolskis, bet jis ne akių ligų specialistas, tad vargu ar ką nors patars.

– Žinote, – minutėlę pamąstęs prabilo, – ar jūs auginate darže kopūstų, svogūnų, morkų?

– Ne, neauginu, – atsakė moteris.

– Tai aš jums patariu auginti. Pasisėkite netoli upelio morkų. Ten jos išaugs geros ir sultingos. O jūs kiekvieną dieną valgykite morkų. Tačiau valgykite nevirtas. Morkos turi medžiagos, vadinamos karotinu, kuris labai pagerina regėjimą. Palaukite, aš paieškosiu maišelio su morkų sėklomis ir duosiu jums, kad nebereiktų rūpintis.

Įlėjęs į vidų, surado geros rūšies morkų sėklų ir padavė moteriškei. Po trijų mėnesių ši jauna moteris atėjo ir padėkojo už gerą patarimą. Regėjimas pradėjo gerėti...

Kaimynų diskusijos tikėjimo klausimais Rimkevičių namuose. Vakarais Aleksandro Rimkevičiaus šeimoje dažnai lankydavosi žmonės. Tai buvo sąmoningi ir kultūringi kolonistai. Iš tokio daug patyrusio žmogaus jie norėjo ko nors naujo ir gero išmokti. Inžinieriaus pasakojimai atėjusiems buvo gana naudingi, juolab, kad šis puikiai kalbėjo ukrainietiška. Tos kalbos išmoko, kaip žinome, atvykęs dirbti į Kijevą. Be to, pirmos žmonos, Marusios, šeimoje labai stengtasi, kad ten viešpatautų tik Ševčenkos kalba.

Štai šiandien, sutemus, pas jį atėjo du kaimynai – Petras (Petro) ir Vasi-

lijus (Vasilij) – krikščioniškai pasisveikino. Aleksandro namuose šie ukrainiečiai lankėsi ne pirmą kartą. Šeimininkas juos pakvietė į vidų. Buvo jau prietema, tad Aleksandras uždegė lempą.

– Ką gero, ponai, pasakysite? – pasiteiravo šeimininkas.

– Tai kad, pone, nelabai ką gera galime pasakyti. Štai mūsų apylinkėje maišosi sektantai – čia jie vadinami „droteri“ (tai presbiterionai). Jie yra kažkokio kito tikėjimo ir nelabai gražiai kalba apie mūsų kunigus. Kaip su jais elgtis?

– Ir dėl to kreipiatės į mane? – nustebė Aleksandras. – Pasistengsiu jums atsakyti kaip pasaulietis, o ne kaip kunigas. Klausykite. Žmogus turi laisvą valią ir gali priimti tiesą, bet gali ją ir atmesti. Mes žinome, kad Tiesa – tai Kristus ir Jo mokslas. Tą Tiesą Kristus mums paliko tikroje Katalikų Bažnyčioje. Jis pats įsteigė šią Bažnyčią, šv. Petriui įsakydamas mokyti šios Tiesos visas tautas. Tačiau ne visi žmonės iš karto priėmė Kristaus mokymą. Pirmieji, atmetę Kristaus mokslą ir patį Kristų, buvo žydai, tiksliau sakant, žydų vadovybė, vyriausieji kunigai bei fariziejai. Dievo mokymo nepriėmė ir agnostikai, norėję supaprastinti paaiškinti Kristaus mokymą ir suprasti paslaptis, nesuvokiamas žmogaus protui. Mums reikia tikėti ir pasitikėti Dievo Apreiškimu. Taip buvo per visą Bažnyčios istoriją. Blogiausi dalykai, atrodo, nutiko XI amžiuje, tiksliau 1054 metais, kai Konstantinopolio patriarchas Kerularijus nutraukė ryšius su Roma ir pats pasiskelbė esąs Bažnyčios galva. Bet tai dar ne pabaiga, nes beveik po 500 metų atsirado kitas gudruolis – Martynas Liuteris, protestavęs prieš įvairius Katalikų Bažnyčios dalykus. Be abejo, ne visi jie buvo naudingi ir reikšmingi, nes žmonės yra žmonės ir gali klysti. Bet neklausyti Bažnyčios vadovo, Popiežiaus, ir nepriimti Bažnyčios mokslo, paties Jėzaus Kristaus žmonėms išaiškinti, – tai jau erezija. Nuodėmė prieš tikėjimą.

– O kodėl gi jie taip padarė? – paklausė Vasilijus, atidžiai klausydamasis namų šeimininko.

– Todėl, kad prarado tikėjimą, – atsakė Aleksandras. – Tikėjimas yra didžiausia Dievo dovana. Tačiau jei kas nors jo nevertina ar net niekina, tai Dievas susigražina. Palyginkime, ar tėvas pirsks vaikui naujus drabužius, jei sūnus su jais tyčia griūna į purvą. Pamatęs taip elgiantis, tėvas lieps: tučtuojau nusivilk naujus drabužius ir vaikščiok su senais, nes nemoki gerbti mano dovanos.

– O kas įsteigė „droteri“, Kerularijus ar Liuteris? – paklausė Petras, kuris irgi atidžiai klausėsi inžinieriaus.

– Nei tas, nei kitas, bet iš tos liuteronų padarytos žaizdos netrukus atsirado daug sektų. Šiandien jų yra šimtai. Kristaus mokslą jie pertvarko ir pritaiko savo norams, prinesdami savo klaidingus mokymus kitiems. O šitie, mūsų

žmonių vadinami „droteri“, – tai Šiaurės Amerikos presbiterionų sektos pavadinimas. Jie ten klaidina mūsų kraštiečius ir dar čionai užklydo, kad ir mums sukeltų abejonių: gretinasi prie neatsargių ir lengvatikių, kad šie atsisakytų savo tikėjimo. Tokių pasaulyje, deja, yra nemažai.

Vanda labai įdėmiai klausėsi tėvo kalbos. Tokios kalbos formavo vyriausios Aleksandro dukros dvasinius įsitikinimus, pažiūras, tvirtą tikėjimą.

Jau buvo gana vėlu, kai svečiai atsisveikino. Naktis buvo šviesi, mėnesėta, tad Petras ir Vasilijus be vargo pasiekė savo namus. Grįždami dar aptarinėjo tai, ką sužinojo apie „droteri“. Nusprendė būti atsargūs, nes tikėjimas – tai brangiausia Dievo dovana žmogui.

Pasakojimas apie onsa. Vasarą kolonijoje pasklido žinia, kad kažkur šalia kelio įsikūrusiose kolonijose, Gervaloje ar Ligasone, pasirodė piktoji onsa. Tai tigro rūšis. Tuo metu žvėris dažnai slankiojo Paranos tankynėse. Visus kolonijos gyventojus apėmė baimė. Žmonės nedrįso eiti į laukus, pievas, net į darbą. Vaikinai su šautuvais tykojo, ar kartais iš krūmų neišbėgs niūrus gyvūnas, vadinamasis onsa.

Pasklidusią žinią, kaip dažnai būna, žmonės pradėjo aiškinti savaip, fantazuoti. Vienas pridėjo, kitas perdėjo, ir išėjo, kad Koronėlyje Bormanoje¹¹² prie Paranos ribos, žmonės matė, kaip iš miško išbėgo piktoji onsa. Vadinasi – ji yra ir Prudentopolio apylinkėse.

Žmonės bijojo eiti ne tik į darbą, lankytis vieni pas kitus, bet ir bažnyčią lankė nerimaudami. Ne vienam atrodė, kad tuoj iš krūmų iššoks žvėris ir žmogus jam bus sotūs pusryčiai.

Iš tikrųjų pati onsa nėra tokia baisi. Ji paprastai nepuola žmonių. Dažniausiai nubėga ar šiaip sau ramiai tursena į tankmę. Tai yra matęs ir paliudijęs ne vienas kolonistas.

Onsa pavojinga avims ir veršiukams, tačiau ir ožkos nesaugios prieš aštirus jos dantis. Apie onsos elgesį sklindo toks pasakojimas: „Kartą eina žmonės taku ir mato: priekyje stovi ir į juos žiūri kažkoks didelis, gauruotas šuo. Žmonės sustoja ir laukia, ką darys šis keistas šuo. O jis nužvelgė žmones ir, plačiai nusižiovavęs, dingo krūmuose. Tačiauėjusieji nebedrįso žengti toliau, kad kartais tas šuo, neapsigalvotų ir negrįžtų atgal. Pasirodo, tai ir buvo onsa“.

Žinia apie onsa pasiekė ir Rimkevičių namus San Žvono upės aukštupyje. Auklė, o ypač mergaitės, vakarais bijojo išeiti iš namo, kad nesusidurtų su tuo nematytu gyvūnu. Tačiau tėvas dukras nuramino:

– Nebijokite, mergaitės, mūsų sodyba gerai apsaugota: ją supa tvirta ir aukšta tvora. Tad vargu, ar onsa galėtų čia patekti. Be to, turime ir šunį, kuris

tikrai netylėtų, jei iš miško ateitų tokia „ciocia“.

– Tėte, o kodėl onsa slankioja žmonių gyvenamose vietose? – paklausė Vanda.

– Todėl, – aiškino tėvas, – kad žmonės iškerta ir išdegina miškus. Kai nebelieka miškų, tai nebelieka ir gyvūnų, kuriais žvėrys minta. Onsa turi kuo nors misti, todėl maisto ieško aptvaruose, kuriuose yra ir ėriukų, ir paršiukų, o netoliese ganosi ir veršiukų.

– O iki tol, kol dar nebuvo emigracijos, t. y. atvykėlių, kuo žvėrys maitinosi?

– Tankynėse ir miškuose buvo daug gyvūnų: laukinių ožkų, irarų (hilarų)¹¹³, kurie panašūs į mažus vilkiukus ir kurie medumi smaližiauja, tamandvų¹¹⁴, gvarų¹¹⁵ ar katitų¹¹⁶ ir daug kitos miško faunos.

– O onsa neėda gyvačių? – paklausė jaunesnė dukra Felicija.

– Apie tai aš negirdėjau. Žinau iš knygų: vietiniai emu¹¹⁷ mėgsta pasmaguriuoti gyvatėmis. Kur jų yra, ten kobrų gana mažai.

– Na, o jei gyvatė įkirstų tokiam žvėriui, ar jis žūtų? – paklausė panelė Stefanija.

– Ne! Jie yra atsparūs gyvačių nuodams, kaip ir vietiniai indėnai. Jiems dažnai įkerta kobros, bet išgyvena, nes jų organizmas jau nuo užgimimo tarsi pačios gamtos paskiepytas prieš gyvačių nuodus.

Vanda gyvačių labai bijojo, tad džiaugėsi, kad nevaikšto po tokias kelmuotas vietas. O pasakojimas apie oną jai buvo dar viena naudinga pamoka – ne viską galima priimti kaip tikrą pinigą. Be to, geriau susipažino su Brazilijos gyvūnija.

I. 7.1. VANDA MOKYTOJA

Kunigo pamokslas. Sekmadienis. Aleksandro Rimkevičiaus šeima, kaip ir kiekvieną šventą dieną, vežimaičiu išvažiavo į Šv. Bazilijaus Didžiojo bažnyčią. Medinė bažnyčia stovėjo ten, kur dabar yra seserų Tarnaičių¹¹⁸ kolegijos kiemas. Atvažiavo anksčiau, kad šeimos nariai spėtų prieiti išpažinties, pasimelstų. Prasidėjo šv. Mišios. Jas aukojo kun. Rapolas Krynyckis¹¹⁹. Per pamokslą jis kalbėjo:

– Mieli broliai ir seserys! Mūsų šventa Bažnyčia – tai didelė mokykla, kuri mus moko, kaip pasiekti dangų. Mes einame – mokomės, tačiau ir pasenę vis tiek iki mirties liekame tik mokiniai. Nors mes žinome Dievo Įsakymus,

bet būtina kiekvieną sekmadienį ir per šventes prisiminti Viešpaties Jėzaus Kristaus išganingus žodžius. Laimingas ir palaimintas tas, kuris atidžiai moko si ir įsiklauso į šventųjų tėvų pamokymus. Mielieji, mokantis Bažnyčios ir Dievo įsakymų, reikia skaityti religines knygas ir laikraščius. Mes, ukrainiečiai, turime „Misionierių“¹²⁰, be to, kas antrą savaitę pradėjome leisti „Darbą“¹²¹. Tai spauda mums, suaugusiems, o vaikams reikia kitokios literatūros, nes jie turi ne tik gerai žinoti Dievo mokymą, bet ir tapti raštingi. Mes atsidūrėme svetimijoje šalyje. Be abejo, vietinėse mokyklose nemokoma nei ukrainiečių rašto, nei Ukrainos istorijos, nei apskritai meilės mūsų tėvynei, tautai, mūsų – Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčiai. Todėl kolonijose turime savo mokyklas. Kad geriau galėtume atlikti mokslo darbą, įsteigėme „Mokyklų sąjungą“¹²². Tai tokia organizacija, kuri stengiasi įkurti ukrainiečių mokyklas ten, kur jų dar nėra, o yra nemažai mokyklinio amžiaus vaikų. „Mokyklų sąjunga“ stengiasi palaikyti jau veikiančias mokyklas, jas remti ir neleisti joms išnykti.

Šių kun. Rapolo žodžių atidžiai klausė septyniolikametė Vanda. Žodžiai įsmigo giliai į širdį. Ji jau gerai mokėjo lietuvių, latvių, lenkų, prancūzų, vokiečių ir rusų kalbas, vėliau išmoko ukrainiečių ir portugalų. Mergaitė buvo smalsi ir imli žinioms – tad atvykusi į Braziliją mokėsi savarankiškai, talkinant ir konsultuojant tėvui. Vanda prisiminė, jog jų Ivajų riboje, antroje sekcijoje, nėra tokios mokyklos. Ji užsigalvojo ir nepastebėjo, kad jau pasibaigė pamokslas ir tęsiasi šv. Mišios.

Reikia pripažinti, kad Vanda mylėjo vaikus, mėgo su jais bendrauti, dažnai kviesdavosi į savo namus, vaišino didžiuliais riestainiais. Žinojo, kad saldainiai ne itin naudingi jauno žmogaus organizmui. Juo labiau vaikų niekada nevaišino šokoladu: jis buvo ne tik brangus, žinovai teigė, kad jis užteršia kraują. O pyragėliai ar riestainiai, ypač jei jie kepti su medumi, labai gerai veikia vaikų organizmą.

Tokiuose susitikimuose bendraudama su vaikais, Vanda iš jų mokėsi ukrainiečių kalbos. Tai buvo savotiškas pasikeitimas, kaip pasakojo knygos autoriui pati Vanda, tada jau sesuo Rafaila: aš jiems riestainius, jie man – ukrainiečių kalbą, nes motinos gimtąją kalbą girdėjo tik maža būdama, o po to buvo lietuvių, prancūzų ir kitos kalbos. Ukrainiečių kalbos neturėjo galimybės išmolti ir ja kalbėti.

Mokytojos paieška. Savaitės viduryje namiškiai išgirdo, jog prieš namą sustojo vežimaitis. Pamatė, kad iš jo išlipo kun. R. Krynyckis *OSBM*.

– Ko gi jis ieško? – pagalvojo Aleksandras Rimkevičius.

Panašiai mąstė ir Vanda.

Tėvas ir duktė išėjo į kiemą ir, pasveikinę kunigą, pakvietė jį į svečių kambarį. Panelė Stefanija tuojau atnešė arbatos, lengvos užkandėlės.

Svečias kalbėjo apie sunkiai pakeliamą karštį, savo kelionę į Esperansą, kur važiavo išklausti vieno ligonio išpažinties. Be to, norėjo sutvarkyti keletą kitų reikalų, nes specialiai kelionei pritrūksta laiko. Tačiau tai buvo tik įvadas tolesnei kalbai.

– Ar jūs, panele Vanda, šią savaitę buvote bažnyčioje? – lyg tarp kitko paklausė kunigas.

– Taip, tėve, mes nė vieną sekmadienį neapleidžiame šv. Mišių! Netgi šiokiadienį nepraeiname pro bažnyčią, neužėję į Dievo namus, – kukliai ir nuolankiai atsakė mergina.

– O ar atsimenate, ką kalbėjau sekmadienį per pamokslą?

– O kodėl galėčiau neatsiminti? Taip, atsimenu! Jūs kalbėjote apie mokyklos svarbą ir apie „Mokyklų sąjungą“!

– Na, tai gerai, kad atsimenate. Būtent dėl to aš ir užsukau pas jus. Užėjau, kad jūs padėtumėte išspręsti šią problemą. Mes turime šioje Ivaji gatvės ribos (linijos) sekcijoje suorganizuoti mokyklą. Apie tai aš jau kalbėjau su žmonėmis. Tėvai džiaugiasi ir pasiruošę siųsti savo vaikus į mokyklą, ir, pagal galimybę, pasiryžę išlaikyti ir mokyklą, ir mokytoją. Tad galima sakyti, kad paruošiamasis darbas jau atliktas. Mums belieka surasti tinkamą mokytoją...

Čia kunigas pažvelgė į Vandą, bet ji tylėjo ir nieko neatsakė į šiuos žodžius. Truputį palaukęs, kunigas tęsė:

– Pone inžinieriau, manau, jūs neturėsite nieko prieš, jei jūsų Vanda taps vietinės mokyklos mokytoja...

– Tai jau jos reikalas, tegul ji sprendžia. – ramiai atsakė tėvas.

Vanda atsakymą turėjo dar per pamokslą, prisiminusi, jog čia nėra mokyklos. Be to, ji nemokėjo atsisakinėti, kaip daugelis jaunų žmonių pastaruoju laiku daro ir vėliau tą atsisakymą laiko vos ne didvyrišku poelgiu. Tad Vanda pasakė:

– Jei jūs numatėte mane, tai kodėl turėčiau priešintis? Pabandyčiau pedagoginį darbą!

– Aš maniau, kad jūs atsikalbinėsite! – nustebęs prisipažino kun. Rapolas. – Juk tai įprasta. Bet jūs pasielgėte visiškai priešingai ir tai mane labai guodžia, ir džiugina. Jei turėtume daugiau tokių merginų, pasiryžusių nuoširdžiai dirbuotis, – nė viena gyvenvietė neliktų be mokyklos!

Mokyklos organizavimas. Prasidėjo detalus dalykiškas pokalbis apie mokslo metų pradžią. Kun. Rapolas artimiausią sekmadienį po vidurdienio, apie ketvirtą valandą, atvažiuos į mokyklą ir čia atlaikys pamaldas, pasakys atitinkamą pamokslą ir paskatins tėvus bei vaikus pasinaudoti mokykla, kurioje vyks pamokos ukrainiečiams jų gimtąja kalba.

Iki sekmadienio buvo likę pora dienų ir per šį laiką Vanda intensyviai

ruošėsi pirmajai pamokai. Ji turėjo pradžiamokslį, tad pirmiausia pati daug ir garsiai skaitė, kad taip svarbi pirmoji pamoka vaikams taptų įsimintina.

Atėjo mokyklos atidarymo diena – sekmadienio popietė.

Kunigas atlaikė pamaldas, pasakė pamokslą apie ukrainiečių ir religinės mokyklos svarbą, paskatino tėvus siųsti savo atžalas į mokyklas, o vaikus – lankyti pamokas, mokyti Dievo Įsakymų ir savo gimtojo krašto istorijos, gimtosios kalbos. Pagaliau susirinkusiems pristatė mokytoją:

– Jūs, suaugusieji, Vandą Rimkevičiūtę labai gerai pažįstate. Vaikai – dar geriau. Manau, jog ji savo pareigas atliks garbingai ir jūs, tėvai, būsite patenkinti, o jūs, vaikai, gerai mokysitės vadovaujami mokytojos panelės Vandos Rimkevičiūtės.

Žmonės patenkinti linkėjo galvas, o vaikai, kaip ir vaikai, linksmi žvelgė į savo būsimąją mokytoją.

Pirmoji Vandos Rimkevičiūtės pedagoginio darbo diena. Pirmadienio rytą Vanda, pasiėmusi knygas ir sąsiuvinius su pieštukais, nuėjo į netoliese esančią mokyklą. Pamažu susirinko vaikai. Kai kurie atbėgo patys, o kitus, mažesnius, atvedė motinos ar močiutės.

Štai Vanda įėjo į klasę. Nedidelėje patalpoje dvidešimt įvairaus amžiaus vaikų, sėdinčių už stalų prie sienos.

Mokytoja pakvietė visus atsistoti ir pasimelsti. Vaikai atsistojo ir garsiai sukalbėjo „Tėve mūsų“ ir „Sveika Marija“. Po maldos Vanda, pažvelgusi į mažylius, prabilo:

– Vaikai, telaimina jus Dievas ir Mergelė Marija! Pradėsime mokyti apie Dievą ir kaip mylėti savo artimą. Todėl pirmoji pamoka bus apie šešias Tikėjimo tiesas¹²³. Jos priklauso Dievui, kuris yra, valdo mus ir teis mus. Kas darys gera, tą apdovanos čia, žemėje, sąžinės ramybe, o po mirties – amžinu gyvenimu danguje. Vėlgi, kas darys bloga ir nesiskaitys su Dievu ir jo Įsakymais, tą Dievas baus čia žemėje sąžinės nerimu, o po mirties – amžina bausme pragare.

Jaunoji mokytoja Vanda aiškino toliau:

– Tris Dievo asmenis prisimename, kai darome Kryžiaus ženklą, būtent, kai žegnojamės. Pažvelgę į Kryžių, į Nukryžiuotąjį, išpažįstame: Dievo Sūnus mirė už mus, kad mums atvertų dangų. Šios tiesos primena ir tai, kad žmogaus siela nemirtinga ir kiekvienam reikia turėti tokį bilietą, kuris vadinasi Dievo malonė...

Vandai buvo svarbu patikrinti, ar vaikai viską suprato. Buvo tokių, kurie jau namuose atmintinai žinojo šešias Tikėjimo tiesas, tad noriai kartojo klasėje. Kiti bent suprato, kas yra tos Tikėjimo tiesos.

– Kuo tu vardu? – paklausė mokytoja vieno mokinuko.

O mažasis garsiai sušuko:

– Mano vardas Michel Muzika!

– Palauk, berniuk! Gražiau ukrainietiškai berniuką vadinti Mykolo (Michailo) vardu.

Bet šis turėjo savo nuomonę:

– Ne, aš Michel, o ne Michail!

Mokytoja susirūpino. Štai ir mažas nesusipratimas iš pirmos dienos. Gelbėdama padėti, Vanda paklausė, ar jis žinaš šešias Tikėjimo tiesas. Berniukas atsakė teisingai. Mokytoja jį pagyrė nurodydama kitiems kaip pavyzdį.

Paklausė dar ir mergaitę. Ji pasisakė esanti Ksenija, tad nekilo jokių nesusipratimų. Kseniją taip pat paklausė šešių Tikėjimo tiesų. Ji ramiai atsakė.

Dar truputį pamokiusi, Vanda paskelbė pertrauką. Mokiniai tarsį viščiukai išbėgo iš mokyklos ir pradėjo žaisti. Mergaitės, sustojusios ratu, pradėjo dainuoti ukrainietiškąs dainas. Berniukai bėgiojo aplink mokyklą ir šūkavo.

Vanda pamatė, kad vienas mokinukas pargriuvo ir pravirko. Mokytoja tuojau priėjo ir pradėjo guosti. Pasirodo, kažkuris iš vyresnių išdaigininkų pastūmė mažylį ir šis nosimi griuvo į purvą. Nuskriaustasis, mokytojos pakalbintas, greitai nusiramino. Vėliau jis net didžiavosi, jog pati panelė mokytoja jį paėmė ant rankų ir guodė. Kitiems vaikams tai sukėlė pavydą. Mokytoja greitai šį faktą pastebėjo ir padarė išvadą: reikia būti gana santūriai su vaikais, nes jie savaip priima mokytojos elgesį. Vandai tai buvo puiki pamoka tolimesnei ilgų metų pedagoginei veiklai.

Suskambo skambutis, baigėsi pertrauka. Kita pamoka – skaičiavimas. Vanda specialiai pasirinko šį dalyką, mat siekė priprasti prie vaikų ir sužinoti jų gebėjimus. Vaikai skaičiuoja: prideda, atima, kai kurie moka dalyti ar net dauginti. Vadinasi, su matematika sunkumų nebus. Pati mokytoja mėgo šią neutralią discipliną. Skaičiaus neįžeisi ir neapgausi, jis tavęs – taip pat.

Matematikoje Vanda irgi pritaikė religinių momentų.

– Vaikai, kiek čia yra kryželių? – klausė rodydama paveikslėlį.

– Trys!

– O kiek bažnyčių?

– Viena! – visi atsakė choru.

Tada iškėlė tris pirštus ir klausė jų skaičiaus.

– Trys, panele mokytoja! – džiaugsmingai šaukė vaikai.

Šitaip akimirksniu prabėgo ir antra pamoka.

Liko dar paskutinė pamoka – gimtoji kalba – pradžiamokslis. Vanda išdailijo vaikams pradžiamokslis, kuriuos atvežė kun. Rapolas Krynyckis. Ji paklausė, ar kuris nors gali pasakyti, kas užrašyta ant knygos viršelio. Atsistojo vyresnė mergaitė Nastia ir perskaitė:

- Pradžiamokslis!
- Tu jau moki skaityti?! – džiaugsmingai nustebo mokytoja.
- Taip! Moku! Mano močiutė mane moko, – patenkinta atsakė mergaitė.
- Tai labai puiku! Tada padėsi mums greičiau išmokti gimtąją kalbą!

Pirmoji darbo diena mokykloje užsitęsė ilgai. Tačiau mokytoja džiaugėsi, kad klasėje yra Nastia. Ji iš tikrųjų daug padėjo mokytojais. Būdavo, kai mokytojai reikėdavo išeiti iš klasės, ji žiūrėjo tvarkos. Buvo ir kitų vaikų, kurie jau namuose buvo išmokę ukrainiečių kalbą ir raštą, mokėjo ir katekizmą. Tačiau Nastia buvo ne tik energinga ir drąsi, bet, pasirodo gebanti vadovauti, tarsi nuo gimimo būtų lyderė.

Netrukus darbas mokykloje taip įsibėgėjo, kad buvo patenkinta ir mokytoja, ir vaikai. Dar labiau mokslo laimėjimais džiaugėsi tėvai. Tai buvo labai svarbu ukrainiečių tautai ir Bažnyčiai svetimoje šalyje: sava gimtoji kalba ir katalikiška mokykla.

Vienuolių bazilijonų rūpestis vietiniais gyventojais. Vienuoliai bazilijonai rūpinosi ne tik dvasine ukrainiečių, įsikūrusių Paranos apylinkėse, padėti, bet ir jų kultūra bei sveikata. Žmonės atvyko į tokį kraštą, kuriame siautė tropinės ligos. Ypač daug žmonių į kapus nusinešdavo maliarija. Pirmojoje gyvenvietėje, kuri vadinosi Kaštelionai ir buvo įsikūrusi pajūrio Sera do Maros kalnuose, nuo ligų, kurių nebuvo Galicijoje, išmirė visi atvykėliai.

Pirmaisiais dvidešimto amžiaus dešimtmečiais Paranoje dar nebuvo tinkamo ligonių aptarnavimo, jų slaugos, priežiūros. Todėl vienuoliai bazilijonai, atsikvietę gydytoją, Prudentopolyje įsteigė ligoninę. Prie ligoninės atidarymo labai daug prisidėjo Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos¹²⁴ (dažniausiai vadinamos seserimis Tarnaitėmis) vienuolės. Iš pradžių ligoninė buvo labai kukli, bet greitai išsiplėtė. Šiandien šių seserų žinioje yra dvi didelės ligoninės: Prudentopolyje ir Ponto Grosoje.

– Kas ieško, tas randa, – pabrėžia Evangelija. Tėvai bazilijonai, ieškodami eskulapo, rado gydytoją rusą dr. Aleksandrą Nikolskį. Apgyvendino jį su šeima Prudentopolyje. Nebuvo čia patogumų, reikalingų tokiai profesijai, bet laukė daug darbų, ir gydytojas buvo patenkintas. Bazilijonai su juo elgėsi labai pagarbai ir, kiek galėdami, padėdavo.

Gydytojai Valentinas Kucas-Smola ir Aleksandras Nikolskis. Tačiau dvasingam bendravimui kliudė vienas labai rimtas trūkumas – gydytojas Aleksandras Nikolskis buvo netikintis. Deja, tokia buvo daugelio carinės Rusijos intelektualų lentis. Mat stačiatikių religija buvo primesta ir glaudžiai susijusi su civiline valdžia. Tai išlikę iki šiol. Tad jauni žmonės, matydami tokį šabloniškumą ir prievartą, visiškai prarado tikėjimą.

Tokių pažiūrų gydytojas šiame krašte buvo ne vienintelis. Paranos apylinkėje buvo dar ir kitas toks pat carinės Rusijos išėivis – Valentinas Kucas-Smola¹²⁵. Šis užsiiminėjo kooperatyvų veikla ir buvo geras publicistas. Jo žmona – pedagogė. Ir abu netikintys! Anksčiau jie gyveno Karazinyje šalia Veros Gvaranos. Kai žmonės eidavo į bažnyčią, Kucos žmona, išėjusi į kelią, juos stabdydavo kalbėdama, kad nėra ko ten eiti. Aišku, žmonės neklausė. Tačiau vėliau toks jų „darbas“ davė savo vaisių. Mat V. Kucas dėstė „mogiliankoje“ (mokyklėlėje) Porto Unijone, tad beveik kiekvienas mokinys, baigęs tą mokyklą, tapo netikintis.

Bazilijonai, būdami labai lojalūs, Aleksejui Simikui (Valentino Kucos pseudonimas) skirdavo vietos laikraštyje „Darbas“. Jis tyrė nuodingas gyvates ir siuntė jas į Butantaną, netoli San Paulo. Ten gamino serumą – priešnuodį nuo gyvačių įkandimo. Žmonėms netikint, kad skiepas gali padėti, pats V. Kucas leidosi, kad jam įgeltų nuodingoji žažaraka¹²⁶. Po to susileido vaistų ir jam nieko neatsitiko.

Kartą atbėgo pas jį išsigandęs žmogus – jam į ranką įgėlė gyvatė. V. Kucas paklausė, kokia tai buvo gyvatė. Mat kiekvienos rūšies gyvatės įkandimui reikalingas savas skiepas, savi vaistai. Ranka greitai tino, jau tapo panaši į kaladę. O išsigandęs žmogus nežinojo gyvatės rūšies, tačiau atsiminė kelmą, po kurio jinais palindo. Abu nuskubėjo ten. Gydytojas sudaužė aptriušusį kelmą, o jame – paprastas driežas. Pamatęs, kad tai jokia gyvatė, žmogus nusiramino ir ranka iš karto atslūgo. Greitai užgijo ir žaizdelė.

Gydytojo A. Nikolskio „nuotykiiai“. Tačiau gyvenimo pabaigoje nihilistas gydytojas Valentinas Kucas pradėjo ieškoti dvasinės atramos. Tapo ekstransensu. Neveltui vyskupas Juozapas Martynecas¹²⁷ yra sakęs, kad netikinčiu sunku ilgai išbūti. V. Kucas suprato, kad, be kūno, yra ir dvasinis pasaulis.

Dr. A. Nikolskis sakėsi netikįs nei į velnią, nei į angelą, netikįs, kad yra siela. Tačiau pasklido Prudentopolyje žinia (apie tai prieš mirtį kalbėjo sesuo Rafaila), kad mieste per masonų sesijas ten, kur vėliau buvo pastatytas viešbutis „Viktorija“, pasirodąs velnias.

Dr. A. Nikolskis, keletą kartų išgirdęs tokią žinią, nusprendė patikrinti. Sužinojęs „broluikų“ sesijos dieną ir valandą (jie rinkdavosi sename mediniame name su medinėmis langinėms, kaip tai buvo Brazilijoje), jis įsitaisė prieš vieną tokį langą. Aplink namą augo tankūs krūmai. Gydytojas pasislėpė, kad niekas nepastebėtų ir laukė, kas bus. Jau pradėjo rinktis „broluikai“. Pats A. Nikolskis nustebo, jog tarp jų yra ir tų, kurie patarnauja bažnyčioje.

Gydytojas, pasiėmęs keletą nemažų akmenų, stebėjo toliau ir laukė – kas bus. Susirinkusieji kalbėjo, tarėsi.

Atėjo vidurnaktis – bokšto laikrodys pradėjo mušti dvyliką. Tada vienas iš vadovų trenkė lazdele po stalu. Tuojau pasirodė juodas avinas ir pradėjo kalbėti žmogaus balsu... Daktaras apstulbo. Ilgai nelaukdamas, paėmė akmenį ir pro atidarytą langą iš visų jėgų metė į tą juodą aviną. Akimirksniu užgeso šviesa, o „broliukai“ puolė paskui tą, kuris sugadino jiems sesiją. Tačiau A. Nikolskis buvo geras sportininkas, jis skuodė iš visų jėgų. Šie bėgo iš paskos, bet tokio sportininko pavyti negalėjo.

O jis kur? Pas Aleksandrą Rimkevičių! Apie 6 km krūmynais ir miškais bei lankstais bėgo.

Sesuo Rafaila prisiminė:

– Atsibudau apie antrą valandą nakties, o gal ir daugiau buvo valandų. Girdžiu, kaip kažkas šneka kieme. Iš balsų atpažinau, kad tėvas kalbasi su daktaru A. Nikolskiu. Aš negalėjau užmigti, o jie sėdėjo ir kalbėjo, kalbėjo. Girdėjau nustebusį daktaro balsą. Nors jis nieko nepripažįstas anapus materijos, bet savo akimis matęs juodą aviną, kuris žmogaus balsu kalbėjo su „broliukais“. Tėvas pavaišino naktinį svečią kava ir šis po kurio laiko išėjo namo.

Vandai šis įvykis įsirėžė į atmintį visam gyvenimui. Ji visą dieną išgyveno tą nakties naujieną. Ši žinia sutvirtino Vandos tikėjimą: jei egzistuoja blogio dvasia, turi būti ir gėrio dvasia – Angelas Sargas.

Kun. Antano Martyniuko¹²⁸ misijų proga žmonės statė kryžius. Tačiau juos greitai kažkas nupjaudavo. Statytojai įtarė, kieno tai darbas. Netrukus naujai pastatytame viešbutyje „Viktorija“ mirė vienas iš tų, kurie pjaudavo kryžius. Jo mirtis buvo šiurpi. Mirties agonijoje staugė kaip gyvulys – staigimas buvo toks, kad subėgę miesto gyventojų karvės kartu su juo nenusakomai šiurpiais balsais baubė iki kol jis numirė.

Kryžius šventas, jo Dievas neleis išniekinti! Šitaip nedorovingai besielgiančių kryžiaus priešų laukia žiaurios baismės.

Labai atsargiems reikia būti su įvairiomis slaptomis bendruomenėmis, kurių ir šiandien yra. Jos aktyviai verbuoja lengvabūdžius jaunuolius bei žinių įgijusius studentus. Neveltui Kristus liepia pirmiau budėti, o po to – melstis!

Kalbėdami apie dvasias ir jų pasirodymus, prisiminsime dar vieną tokį įvykį, kuriame įpainiotas ir minėtas dr. Aleksandras Nikolskis. Kartą atėjo žmogus, kviešti gydytoją vienam labai sergančiam žmogui Edvardo Ščiavesi-je miestelyje už Esperansos. Daktaras niekada nesilepino, o sąžiningai tarnavo sergantiems.

– Jei reikia vykti, tai reikia! – pasakė jis ir užsėdo ant arklio. Jis – ant vieno, o palydovas – ant kito, ir pirmyn. Atėjo jau vėlai. Gydytojas apžiūrėjo sergantį, davė vaistų. Ligonio artimieji pasiūlė:

– Daktare, jau vėlu, kam jums kankintis ant arklio keletą valandų. Štai

netoli, šalia bažnyčios, stovi kunigo namas. Jūs pavakarieniausite pas mus, po to mes jus palydėsime, ten pernaktuosite, o rytoj grįšite namo.

Pasiūlymas buvo viliojantis, ir gydytojas sutiko. Dr. A. Nikolskį žmonės sočiai pamaitino, pastatė ir „baltosios“ stiklėlį. Pavalgęs savaip padėkojo: „*spasibag, ot, chorošo nakušalsa*“ (Ačiū Dievui, gerai užvalgiau). Esantiems buvo truputį juokinga, nes jis valgė it labai išalkęs darbininkas, o čia sako, kad tik paragavo (tai ukrainiečių kalbos žaismas: *nakušatsia* – rusų kalboje reiškia pavalgyti, o ukrainiečių kalboje – paragauti).

Du vyrai palydėjo gydytoją į kunigo namus. Nors nebuvo labai toli, bet naktis tamsi, galima ir pasiklysti. Po dešimties minučių atėjo prie namo. Vienas palydovų turėjo raktus ir jie įėjo į namus. Uždegę žvakę, parodė kampe gydytojui paklotą lovą ir, palinkėję ramios nakties, grįžo į savo namus.

Daktaras nedelsė. Kibire buvo truputis vandens, tad nusiplovė kojas. Spintoje radęs rankšluostį, nusišluostė. Ilgai nelaukdamas atsigulė. Štai išsimiegosiu! Kitaip išsikankinčiau ant arklio, nes iki miesto reikia joti kokias tris valandas. Užsimerkė ir stengėsi užmigti. Tačiau kažkas vis neleidžia užsnūsti. Atrodo, pateko į Morfėjaus glėbį¹²⁹ – o čia vis kažkas šlama ir ropoja lubomis. Apšivertė ant kito šono. Šlamėjimas tęsėsi. Uždegė žvakę, apsižiūrėjo aplink, bet nieko nebuvo. Viskas nutilo, tarsi sustingo.

– Na, dabar, tai ramiai užmigsiu! – pagalvojo daktaras.

Tačiau, vos atsigulė į lovą, vėl pasikartojo ankstesnė istorija. Keletą kartų bandė užmigti, bet veltui. Pagaliau neišlaikė ir... susikeikė vieną, kitą kartą... Ir staiga viskas nutilo. Netrukus užmigo.

Ankstų rytą skubiai išvyko. Arklys greitai bėgo į Prudentopolį. Keliaudamas namo, gydytojas prisiminė juoką, apie kurį rašė humoristinis laikraštis „Lapinas Mikita“. Lenkijoje kunigas sakė pamokslą apie velnią. Jį baigęs, eidamas prie altoriaus tęsti šv. Mišių, atsisuko į tikinčiuosius ir pasakė:

– Prašau man atleisti, pamiršau pasakyti, kaip atsikratyti velnio. Reikia kalbėti jo gimtąja kalba: „Eik laukan!“ (t. y. velniop!).

Turbūt ir tas velnias gerai suprato dr. Aleksandrą Nikolskį. Pamanęs, kad tai savas, paliko jį ramybėje.

Primenant šią istoriją, būtina papasakoti ir apie šį namą Edvardo Ščiavesyje. Žmonėse sklido gandai, kad ten kažkas baisaus vyksta. Kalbėta, kad kun. Mironas Baraniukas (jis vėliau išstojo iš vienuolyno) nakties vidury išbėgo iš namo, išoko į džipą ir išskubėjo į Esperansą, nes ten, šalia bažnyčios, taip pat buvo namas. Netrukus tas pats nutiko ir kun. Marijanui Stružakui *OSBM* (1977 m. jis žuvo avarijoje). Po kurio laiko kun. Ignatas Dorošas *OSBM*¹³⁰ irgi išbėgo naktį iš to namo.

Jau naujais laikais ten vyko misija. Vienas misionierius gyveno mokykloje, o knygos autoriui teko nakvoti tame name, kur kažkas gąsdino kunigus. Pavargusį nuo darbų – misija ne juokas! – miegas greitai nusinešė į savo karalystę. Tačiau priešaušriu pažadino vandens čiurlenimas. Nutarė patikrinti, kas čia yra. Išėjo į kiemą. Ir čia girdi čiurlenimą. Netoli šaltinis ir upė. Dėl ilgai trukusio lietaus upėje susikaupė daug vandens. Tad ten vanduo ir čiurleno. Dabar jau nebėra to namelio. Bažnyčia pastatyta aukščiau, o ten, kur buvo sena mokykla, yra Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų¹³¹ vienuolynas su naujokynu.

Tačiau gydytojo A. Nikolskio gyvenimo istorija mūsų pasakojimu nesibaigė. Jis pradėjo negaluoti ir nuėjo į seserų ligoninę. Tuo metu iš kolonijos atvežė sunkiai sergantį žmogų. Seserys, kaip įprasta, tuojau pakvietė kunigą. Atėjo kun. Rapolas Krynyckis ir norėjo patarnauti mirštančiajam. Tačiau tas užsispyrė ir nenorėjo net girdėti apie Išpažintį, Šv. Komuniją bei Paskutinį patepimą (ligonio sakramentus). Kunigas ir seserys prašė jį įkalbinėjo, o mirštantysis užsispyrė, ir viskas. O jo minutės jau suskaičiuotos. Tada dr. A. Nikolskis atsikėlė iš lovos ir pasakė mirštančiajam:

– Klausyk, jei tau kunigas pataria, tai kodėl nepasinaudoji?! Blogo jis tikrai tau nelinki!

Po šių daktaro žodžių ligonis pasikeitė:

– Jei ponas daktaras jau taip sako, tai išklauskite Išpažinties!

Kunigas Rapolas viskas padarė, kad tinkamai paruoštą Amžinybei mirštantįjį. Po valandėlės jis iškeliavo į kitą pasaulį.

Po kiek laiko seserys pakvietė tėvus bazilijonus ateiti su sakramentais pas daktarą, nes ir jo laikas jau suskaičiuotas. Tuojau nuskubėjo kun. Rapolas Krynyckis. Atėjęs pamatė, kad sergantysis jau mirties akivaizdoje, tad pasakė:

– Daktare, prisimenate, kad jūs nesenai man padėjote iš šio pasaulio krikščioniškai palydėti vieną mirštantį. Gal ir jūs priimtumėte paskutiniuosius sakramentus ir, susitaikęs su Dievu, atsisveikintumėte su šiuo pasauliu.

Tada A. Nikolskis atsakė:

– Nepadės, tėve, nes aš neturiu tikėjimo!..

Ir po šių žodžių mirė.

Štai kaip carinė imperija auklėjo sau „šaunius“ darbuotojus! Liūdna ši istorija. Ji paveikė ne tik pasauliečius, bet ir kunigus. Dievas duoda tikėjimą, tad tą dovaną reikia gerbti ir branginti.

Galimybės prarasti tikėjimą. Apie tikėjimą savo mokiniams daug kalbėjo Vanda, vos tik pradėjusi pedagoginį darbą ir vėliau, jau tapusi vienuole, seserimi Rafaila.

– O kaip galima prarasti tikėjimą? – sykį paklausė mokinė.

– Kaip? Tam yra daug priežasčių. Štai pirma: visiškai nevykdyti krikščionio pareigų. Kas nesimeldžia, nelanko bažnyčios, nepaiso Dievo įsakymų, tas anksčiau ar vėliau pasiliks be brangios Dievo duotos tikėjimo dovanos.

– O kitų priežasčių nėra? – paklausė kita.

– Yra, yra, – atsakė mokytoja Vanda, – bloga draugija ir netinkamų, amoralių ir prieš tikėjimą parašytų knygų skaitymas. Didelis pavojus – visiška laisvė, kurios taip trokšta jauni žmonės. Jie dažnai skundžiasi ir protestuoja, kad tėvai ar auklėtojai nesuteikia jiems visiškos laisvės ir jų nesupranta. Galime patvirtinti – dar ir kaip supranta! Tik jiems nesako, kodėl taip elgiasi, kodėl iš jų jaunimas girdi tiek draudimų. Subrendę tai sužinos ir pasakys: mano tėvai buvo teisūs ir dėkoju jiems, kad mane apsaugojo ir nedavė „visiškos“ laisvės.

– Daugiau jokių priežasčių tikėjimui prarasti nebėra? – paklausė viena tamsaus gymio auklėtinė.

– O! vaikeli, dar yra! Paleistuvystė! Kai žmogus puls į sekso glėbį, tai tikrai praras šią didelę Dievo dovaną.

Tose apylinkėse, apie kurias pasakojame, įvyko dar vienas atsitikimas, liudijantis tikėjimo praradimą. Pavyzdingos šeimos vaikiną tėvai pasiuntė į bazilijonų mokyklą. Nors jis turėjo tris vyresnes pamaldžias seseris – vienuoles, tačiau jį supusi netinkama draugija ir lengvabūdiškumas atvedė prie to, kad sekmadieniais bažnyčios lankymą jis pakeitė ožku, kiškių bei tatulų medžiokle. Blogiausia, kad nuo dalyvavimo pamaldose atkalbinėdavo ir pažįstamus, nors kiti jaunuoliai jo ir neklausė.

Ir štai jis susirgo. Nuėjo į ligoninę. Būklė sunki. Jam pasiūlė susitaikyti su Dievu. Bet kur ten! Visi prašymai – tarsi žirniai į sieną. Vieną dieną ligonėje pietus jam atnešė mergina. Pastatė priešais jį ant atskiro stalo ir išėjo. Po dvidešimt minučių atėjusi paimti tuščius indus, rado jį jau mirusį. Iškilo rūpestis: kunigai nenorėjo laidoti, nes gyveno kaip atviras nusidėjėlis. T. V. Zinko *OSBM*, paprašytas palaidoti mirusįjį su religinėmis apeigomis (užantspauduoti karstą¹³²), negalėjo to atlikti.

Mintys apie Europoje likusią Vandos seserį Stanislavą. Karas, kuris jau seniai brendo, 1914 metų liepos 19 d. (rugpjūčio 1 d.) išliepsnojo Europoje¹³³. Mozūrų pelkėse vokiečių generolas Hinderburgas paskandino visą rusų kariuomenę. Kiekviename „Darbo“ numeryje vienas puslapis buvo skirtas karui: pateikiami ilgiausi nužudytų ir sužalotų už imperatorių ir faterland (tėvynę) karių sąrašai. Žmonės, sąrašuose suradę artimuosius, nežinojo, nei kur jie žuvo, nei kur palaidoti, juos piktas suokalbis metė į karo frontą ir pražudė.

Ne kartą Aleksandras Rimkevičius mąstė, kur jis būtų dabar ir kur kovotų už „carą“ ir „tėvynę“, jei nebūtų išvykęs į Braziliją. Jo ryšiai su Latvijoje li-

kusiais giminaičiais ir Peterburge dirbančia dukra Stanislava beveik nutrūko. Nors Rusija buvo Anglijos ir Prancūzijos pusėje, vis tiek į neutralią Braziliją laišakai ėjo labai ilgai. Jie būdavo cenzūruojami, tad gaunami su užtušuotais ar ištrintais sakiniais. Nieko aiškaus iš tokio laiško ir nesužinosi.

Aleksandras dažnai meldėsi už jauniausią seserį ir dukrą, likusias Europoje. Žinojo, kad nebadauja, nes giminė buvo turtinga, tačiau artimuosius galėjo persekioti dėl jų kilmės. O jeigu prasitartų, kad jie palankūs vokiečių kaizeriui, tai kalėjimas ar Sibiras garantuoti! Kiekviena žinia apie karą ir artimųjų likimą domino ir slėgė.

Apie savo seserį Stanislavą Vanda sužinojo iš kelintų lūpų, nes po revoliucijos ir karo susirašinėjimas nutrūko, be to, ji gana jauna mirė.

I. 7.2. VANDA – VIENUOLĖ – SESUO RAFAILA

Aleksandro rūpestis devyniolikamete Vanda. Prudentopolyje buvo mažai išsilavinusių žmonių, turinčių aukštąjį ar aukštesnį išsilavinimą. Tad vienuoliai bazilijonai mažai turėjo pašnekovų, su kuriais galėtų pakalbėti mokslo ir kultūros temomis. Jie mielai bendravo su pulkininku Ivanu Lechu, su Durskiais elgėsi atsargiai – pastarieji turėjo savo interesų, nors buvo Romos (Lotynų) apeigų katalikų tikėjimo. Dar buvo gydytojas Aleksandras Nikolskis.

Todėl neatsitiktinai tėvai bazilijonai dažnai lankydavosi namuose San Žvono upės aukštupyje. Ateidavo čia kun. Rapolas Krynyckis, kun. Januarijus Kocylovskis¹³⁴, kun. Eustachijus Turkovydas¹³⁵, broliai: Budnis¹³⁶ ir Polijevktas¹³⁷.

Ypač mielai Rimkevičiai priimdavo kun. Markijaną Škirpaną *OSBM*. Tai buvo žavingas, plačių pažiūrų dvasininkas. Todėl dažnai su šeimininku ne vieną valandą yra šnekėję apie įvairius dalykus, ypač Dievo karalystės klausimais ir apie naujakurių ekonominę padėtį.

Tokių pokalbių ne kartą klausė ir Vanda. Nors, būdama gerai išauklėta, ji nedrįsdavo įterpti savo žodžio, tačiau brandindavo gilią mintį.

Aleksandras kun. Markijanui pasipasakojo savo rūpesčius dėl dukrų. Jas reikėtų toliau mokyti, o čia nėra galimybių. Ypač rūpėjo tėvui Vandos likimas. Jai jau sukako 19 metų, dirbo ukrainiečių mokykloje, buvo vaikų mylima, tėvų gerbiama, tačiau tėvas troško didesnių ir platesnių galimybių dukros gebėjimams atsiskleisti, plačiau panaudoti jau turimas jos žinias – tėvą džiugino Vandos išsilavinimas, kalbų mokėjimas, nes ir pats Aleksandras Rimkevičius

mokėjo aštuonias kalbas. Tad neatsitiktinai tėvas nerimavo – kas bus toliau ir ką jis turi daryti...

Vandos mintys apie vienuolės gyvenimą. Vanda irgi nerimavo. Mergina meldėsi ir prašė Dievą apšviesti, kokį kelią pasirinkti. Kalbėjo novenas, rožinį, skaitė religines knygas. Ir vieną rytą atsikėlė tvirtai pasiryžusi tapti vienuole... Ši mintis jos nebepaliko. Apie tai taip įtemptai galvojo visą dieną, kad net Stefanija ir sesuo pastebėjo jos keistą išvaizdą.

– Bet nieko! Negalima taip iš karto atskleisti savo planus, – galvojo ji, nes tai gali būti tik šiaudų ugnis, ir daugiau nieko. Štai suliepsnos, užges ir neliks jokio pėdsako!

Vanda žinojo apie prancūzes seseris iš Kažuros¹³⁸ Kuritybos priemiestyje. Šios vienuolės buvo šv. Juozapo globoje. Sumanė ji prisiminti prancūzų kalbą, nes seserys kalbėjo ir pamaldos vyko prancūzų kalba.

Nuėjo į tėvo biblioteką, kurioje buvo labai gausu knygų ir kurioms tėvas niekada negailėjo pinigų. Deja, Aleksandras daug knygų paliko Europoje – vargas buvo vežtis už vandenyno pusę vagono knygų. Tačiau svarbesnes ir reikalingesnes įvairiausiais keliais ir būdais jis parsisiųsdino iš Lietuvos bei Latvijos ir jos atsidūrė mažame namelyje San Žvono upės aukštupyje. Be to, nemažai knygų nusipirko jau būdamas Brazilijoje.

Vanda ilgai peržiūrinėjo knygas. Sumanė paskaityti apie askezę. Paėmė į rankas vieną. Nekalba jai į širdį. Ima kitą – taip pat nepatinka. Paėmė dar trečią, ketvirtą – nejaudina širdies, nežavi! Pagaliau viena nepaprastai ją sudomino. Tuo metu Stefanija pakvietė patalkinti darže ir Vanda išskubėjo padėti.

Šiandien šeštadienis, todėl kun. Markijanas Škirpanas turi važiuoti į Esperansą. Kelionei ruošėsi iš pat ryto. Reikia paimti „Darbą“ ir perduoti laikraštį žmonėms, besidomintiems spauda. Be to, yra ir kitų pareigų tos didelės kolonijos gyventojams. Tačiau atvyko svečių iš Brakatingos ir viešėjo gerą valandą. Jau ir pietų metas. Namiškiai prašė papietauti, nors į Esperansą ne taip toli, beveik 15 kilometrų, tačiau kunigas skubėjo. Mat pakeliui turėjo sustoti pas Rimkevičius ir perduoti paštą, atsiųstą tėvų bazilijonų adresu. Vienuoliai bazilijonai dažnai atveždavo Rimkevičiui laiškus ir kitą korespondenciją, nors ir pats Aleksandras dažnai būdavo mieste.

Pagaliam viskas sudėta į vežimą. Vežėjas Grinko jau laukia ženkle. Kunigui įlipus, jis mostelėjo botagu ir arkliai pajudėjo. Pravažiavę pusę miesto, kilo į aukštumą, į teritoriją, vadinamą Igvasa. Greitai pravažiavo ir ją – arkliai buvo gerai prižiūrimi, o važnyčiotojas patyręs.

Arkliai risčia prabėgo vokiečio Dicelio sodybą ir priartėjo prie tilto per San Žvono upę. Upė tuo metu buvo gana sekli. Tačiau po lietaus kartais užtvindydavo net tiltą.

Tėvai bazilijonai prie šio kelio pripratę: beveik niekada nepravažiudavo neužsukę į Rimkevičiaus namus (išskyrus atvejus, kai skubėdavo į koloniją su sakramentais, Švenčiausiuoju, tada sustodavo grįždami). Tad neatsitiktinai už tilto arkliai patys stabtelėjo. Vežėjas pasuko į šalikelę ir sustojo gavirovo¹³⁹ šešėlyje.

Kunigas, išlipęs iš vežimo, pasuko link Rimkevičiaus namų. Įėjo į verandą. Čia, tarsi laukdamas garbingo svečio, jau stovėjo Aleksandras Rimkevičius. Pasisveikinęs kunigas perdavė korespondenciją ir kelis laikraščio „Darbas“ numerius šeimnininkui ir kaimynui Kekisui – jų visai giminei bei kitiems.

Šeimnininkas pakvietė svečią į kambarį, nes netinka su kunigu tik persimesti keliais žodžiais ir dar verandoje. Jiems įėjus, tuojau atnešė arbatos. Matydamas tik auklę Stefaniją ir dukrą Feliciją, kunigas pasiteiravo:

– O kur mūsų mokytoja panelė Vanda? Gal pas kaimynus?

Tarsi išgirdusi kunigo klausimą, pasirodė Vanda. Rankoje ji laikė knygą. Tada kun. M. Škirpanas paklausė:

– Ką skaitai?

– Skaitau knygą prancūzų kalba. Noriu prisiminti šią kalbą. Galvoju stoti į prancūzų seserų vienuolyną Kurityboje¹⁴⁰. Tai Šv. Juozapo seserys.

Išgirdęs šiuos žodžius, kun. M. Škirpanas tarsi sustingo iš nuostabos, o netrukus prabilo:

– Kodėl Vanda?! Juk mes turime ukrainiečių seserų – Tarnaičių! Kodėl tu nenori būti viena iš jų? Mums taip reikia seserų! Mes be jų, kaip be rankų!

Vanda sutriko, nebežinojo, ką pasakyti. Jai šito niekas niekada nesiūlė! Po geros minutės mergina susikaupusi atsakė:

– Tėve, aš pasistengsiu pagalvoti ir tada jums atsakysiu!

Kunigo pamąstymai, seserų vienuolių poreikis. Kun. Markijanas apie tai daugiau nebekalbėjo, nors matė, kad tėvas, Stefanija bei sesuo Felicija buvo patenkinti Vandos atsakymu. Tad greitai atsisveikinęs išvažiavo į Esperansą. Važiudamas mažai kalbėjo su vežėju, o daug galvojo ir svarstė.

– Hm, gerai, kad ji ateis pas seseris Tarnaites, bet jos dar neturi naujokyno. Keletą kartų kreipėmės į vyskupą, tačiau negavome pozityvaus atsakymo. Jei ji pasakys, jog eina pas seseris, tai ką aš jai atsakysiu? Gal tegul palaukia!

Šios mintys kankino kun. Markijaną visą vakarą. Jis net ir naktį negalėjo užmigti. O naktis buvo šilta ir rami.

Atsikėlęs anksti ryte, kunigas nuskubėjo į bažnyčią. Esperansoje kun. Markijanas turėjo laikyti mišparus ir klausyti išpažinčių.

Bažnyčia jau atidaryta, nes žmonės buvo atėję iš toli ir laukė atlikti

išpažintį. Klausykloje kunigas sėdėjo iki pat šv. Mišių pradžios. Kunigui klausant išpažinčių, tikintieji giedojo rytmetines maldas. Po pamaldų kunigas dar pakrikštijo dvi mergaites ir tik tada, maždaug antrą valandą po vidurdienio, sugrižo į namą, kuriame buvo apsistojęs. Šeimininkės jau buvo paruošę pietus: ant stalo garavo sultinys, kvapą kuteno kepta višta.

Pakalbėti su kunigu atėjo du ūkininkai. Kunigas Markijanas Škirpanas buvo patenkintas: ko nepasakė klausykloje ar per pamokslą, papildė šiame pokalbyje. O ūkininkai pradėjo kalbėti apie seseris vienuoles.

– Tėve Markijanai, išklausykite mūsų prašymo! Mieste jau yra seserų! Ar negalėtumėte nors vieną jų atsiųsti pas mus vadovauti mokyklai? Ji galėtų turėti ir mažytę vaistinę, pagelbėti staiga susirgusiems.

– Suprantate, gerieji žmonės, – tarė kunigas, – kol kas seserys net mieste nespėja. Reikia mokyti vaikus – jų susirinko labai daug! Be to, ir vaistinėje reikia dirbti pastoviai, nes visą laiką kas nors ateina pagalbos, reikia ir bažnyčią tvarkyti.

– Na, taip, nuo to laiko, kai seserys ėmėsi tvarkyti bažnyčią, ji atrodo šventiška – kaip Velykinis margutis. Altorius išpuoštas gyvomis gėlėmis, baltais kaip sniegas užtiesalais. Gražiai išlygintos bažnytinės vėliavos.

– Štai matote! Tačiau tam reikia rankų ir pastangų, nes niekas savaime neatsiranda. Dar prisiminkite, kad seserys moko merginas giedoti ir siuvinėti bei visko, ką turi žinoti ir mokėti gera šeimininkė.

– Mes tai matome ir dėkojame Dievui, kad nors mieste, mūsų parapijos centre, yra tokios Dievo darbininkės. Tačiau ir mums jų reikia! Mūsų kolonija Esperansa yra labai didelė ir gausi.

Šis pokalbis dar labiau suintrigavo kun. Markijaną. Jis žinojo, jog kiekviena didesnė kolonija reikalauja sesers vienuolės. O tokių kolonijų yra daug: Ivaji-Kalmonas¹⁴¹ ir Markandesas, Palmital,¹⁴² Tižuko Preto¹⁴³ bei Itapara¹⁴⁴. Tai tik šalia Prudentopolio, o ką sakyti apie didelį Rio-Klarą¹⁴⁵ bei Agvą Amarėlą¹⁴⁶ (dabar Antonio Olintas), Portounijno¹⁴⁷ apylinkes bei kitas vietas. Negalima pamiršti ir kolonijų šalia Kuritybos: Gvažuviros¹⁴⁸ ir Marselinos. Laimė, kad seserų Tarnačių turi Irasema¹⁴⁹. Nors yra daug kliūčių, bet gerasis Dievas mūsų nepaliks! – galvojo jerovieniuolis¹⁵⁰.

Kunigas pasiliko dar vienai dienai Esperansoje. Viena šeima paprašė pasimelsti už prieš septynias dienas mirusį giminaitį. Vakare nuoširdžiai meldėsi, laikė mišparus ir prašė Dievą, kad kolonistų troškimas, išsakytas per pietus, išsipildytų.

Po Gedulingų šv. Mišių ir maldų (egzekvijų) už mirusius, kunigą pakvietė į svečius. Kun. Markijanui Škirpanui miela buvo bendrauti su tikinčiaisiais – jie jį gerbė ir mylėjo.

Dar prašė aplankyti kalno papėdėje gyvenančią sergančią močiutę. Tad į Esperansą sugrįžo jau sutemus ir po vakarienės išvažiavo į miestą. Pravažiuojant Rimkevičiaus namus, jų languose jau buvo tamsu, tad kunigas nebeužsuko.

Antradienį, šeštą valandą ryte, bažnyčioje kun. M. Škirpanas aukojo šv. Mišias. Seserys vienuolės su žmonėmis giedojo giesmes. Išpažinčių klausė kun. Rapolas Krynyckis. Daug žmonių priėmė Šv. Komuniją. Tai būdinga bazilijonų bažnyčiose – net ir eilinę dieną daug žmonių priima Šv. Komuniją.

Kunigo pokalbis su vienuolyno vyresniąja. Po pusryčių kun. Markijanas išėjo pas seseris. Jos tada gyveno aukščiau nuo bažnyčios, ten, kur šiandien yra seminarijos kiemas. Kunigą priėmė lenkė sesuo Volodymyra Penionžek (Grošik-Pinigėlis)¹⁵¹. Ji buvo vienuolyno viršininkė ir tvarkė namų ūkį. Kunigas Markijanas atpasakojo pokalbį Rimkevičiaus namuose.

– Viešpatie, tai būtų didelė malonė! Bet kaip mes ją priimsime, jei mums neduoda leidimo atidaryti naujokyno, o jei greitai to nepadarysime, ir mes pačios turėsime grįžti atgal į Galiciją...

– Žinau, sese viršininke, tai sunku. Bet Dievui viskas įmanoma. Jei mums atsakė jau du kartus, tai pabandysime dar trečią sykį. Kristus gi sako: belskite, ir jums bus atidaryta, prašykite ir gausite!

Lenkė sesuo Volodymyra Penionžek buvo giliai tikinti. Ji pasitikėjo Dievo Apvaizda, žinojo, kad Dievas, atvedęs jas į šį kraštą, nepaliks likimo valiai ir nesugrąžins atgal.

– Mums būtų gėda, jei mūsų misija nepavyktų! – viltingai kalbėjo sesuo.

– Tėve, melskimės ir aukokimės, kad Dievas mus išklausytų ir Švč. Mergelė Marija mus globotų. Aš tvirtai tikiu Jos pagalba!

– Nemanykite, kad aš nepasitikiu Švč. Mergelės Marijos globa ir apsauga. Atvirkščiai, kai sunku, tai prašau jos pagalbos. Manau, kad šis reikalas – kongregacijos išplėtimas, Švč. Mergelei Marijai yra prie širdies ir labiau reikalingas negu mums, nuodėmingiems žmonėms.

Baigus pokalbį, kun. Markijanas Škirpanas išėjo į savo vienuolyną. Sesers Volodymyros jau laukė žmonės. Ji visą dieną galvojo apie prašymo dėl naujokyno atidarymo Brazilijoje sėkmę, jo įgyvendinimą. Tokios pačios mintys kankino ir kun. M. Škirpaną. Jis vaikščiojo ir svarstė, ką daryti, kaip įtikinti vyskupą Ivaną Braga¹⁵², kad leistų atidaryti naujokyną.

Taip praėjo keletas dienų. Atrodė, kad viskas stovi vietoje. Tačiau, kai žmonėms jau atrodo, kad nebėra jokios vilties, tada ima veikti Šventoji Dvasia.

Vandos apsisprendimas stoti į Rytų apeigų katalikų vienuolyną. Kunigui Markijanui Škirpanui atėjo į galvą tokia mintis: jei pati Vanda Rimkevi-

čiūtė kreiptūsi į vyskupą, prašydama leisti atidaryti naujokyną, į kurį ji norėtų stoti – vargu ar vyskupas atsakytų neigiamai.

– Vanda moka prancūzų kalbą ir prašymą gali parašyti prancūziškai, – mąstė kun. Markijanas.

Kunigas Rapolas Krynyckis prisiminė, kad vyskupas Ivanas Braga, be rods, silpnai mokąs prancūzų kalbą. Jis pasiūlė prašymą parašyti vokiškai. Kun. Rapolas matęs, kaip kartą vyskupas šypsodamasis skaitė vokiškai parašytą laišką.

– Tegul būna ir taip, nes Vanda turėjo pamotę vokiebę, tai, turbūt, moka ir vokiškai, – baigdamas pokalbį pasakė kun. Markijanas.

Kunigas Markijanas laukė Vandos atsakymo. Pagaliau Aleksandras Rimkevičius pranešė jos sprendimą: Vanda pasiruošusi tapti ukrainiečių (Rytų apeigų katalikių) Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos, kuri gimė Ukrainoje, po misijos Žuželio (dabar Žuželianai) kaime, Sokalio rajone¹⁵³, vienuole.

Gauta žinia kun. Markijaną Škirpaną labai nudžiugino. Dar kartą įsitikino, kad nuoširdi malda visada būna išklaudyta. Reikėjo aplankyti Rimkevičiaus šeimą ir pasikalbėti apie laišką-prašymą vyskupui, kad atidarytų naujokyną. Buvo jau gerokai po vidurdienio, kai kun. M. Škirpanas pagaliau pajėgė išsiveržti iš kasdieninio sielovados darbo ir nuvažiuoti pas Rimkevičius. Išvažiavo tokiu metu, kai tikėjosi visus rasti namuose. Ir neklydo. Namiškiai iš karto suprato kun. Markijano vizito tikslą – Vandos stojimo į ukrainiečių seserų vienuolyną klausimą. Po trumpo pasisveikinimo kunigas pradėjo kalbėti:

– Panele Vanda, ar jūs gerai mokate vokiečių kalbą?

– Taip, moku, nes pamotė buvo vokiebė. Tad neatsitiktinai moku Gėtės (Goethe) kalbą.

– Tada kitas klausimas. Ar pajėgsite šia kalba parašyti laišką vyskupui Ivanui Bragai Kurityboje? Mat seserys jau keletą kartų rašė dėl naujokyno atidarymo, tačiau teigiamo atsakymo negavo.

– Apie tai jau žinau iš sesers Volodymyros. Aš galvojau apie tai. Manau, kad geriausiai bus parašyti dar vieną laišką ir vokiškai, nes vyskupas mokėsis vokiečių kolegijoje, gerai moka šią kalbą ir jam turbūt bus malonu gauti mūsų laišką.

Po to kunigas, Vanda ir jos tėvas pradėjo svarstyti būsimo laiško turinį. Kaip parašyti, kad laiškas sujaudintų vyskupo širdį ir jis pasirašytų jau beveik dvejus metus laukiamą leidimą. Nusprendė pačiai Vandai palikti laisvę, kaip kreiptis į vyskupą.

Po kuklios vakarienės (nepaisant svečių, buvo laikomasi inžinieriaus įves-

tos tvarkos, kad vakarienė turi būti itin kukli) dar šnektelejęs su namiškais, kun. Markijanas išvyko į vienuolyną.

Griždamas galvojo, kaip Vanda atliks užduotį. Kadangi vienuolyne turėjo daug įvairių reikalų, tai naujokyno reikalas kuriam laikui atsitraukė į antrą vietą.

Vandos laiškas vyskupui. O Vanda, nuoširdžiai pasimeldusi, ėmėsi to-
kio atsakingo darbo. Laiške-prašyme išskyrė kelias dalis: pirmiausia pagyrė
vyskupo uolumą sielų išganymui ir protinę vadovavimą savo ganomiesiems.
Pažymėjo, kad jeigu ji nebūtų katalikė, nesikreiptų į katalikų vyskupą. Vanda
žinojo, kad, s. Volodymyrai parašius laišką dėl naujokyno atidarymo, į vysku-
pą iškart kreipėsi lenkai, teigdami, kad ukrainiečiai – chizmatikai ir jiems nei
naujokynas, nei vienuolynas nereikalingas. Vyskupas palaikė lenkų mintį.

Savo laiške Vanda Rimkevičiūtė rašė apie Rytų apeigų Katalikų Bažny-
čią ir jos šventuosius, kuriuos pripažįsta ir gerbia Katalikų Bažnyčia. Po to
kalbėjo apie savo problemą – kiekvieno vienuolyno tikslas esąs plėsti Dievo
karalystės jėgą žemėje. Baigdama kukliai ir nuolankiai pridėjo, kad duotas
leidimas naujokynui atneštų daug garbės Dievui ir gerumo nemirtingoms sie-
loms.

Pridėsime keletą pastebėjimų. Vyskupai būna įvairaus būdo ir pažiūrų.
Vieni – už vienuolinių įstaigų išplėtimą savo vyskupijoje, o kiti į šią veiklą
mažai kreipia dėmesio. Buvo toks įvykis Paragvajuje, kur vyskupas Fon Akel
(Van Akel), olandas-verbistas, tapęs Alto Paranos vyskupu, čia rado, berods,
dvi kongregacijas: verbistus ir Šventosios Dvasios seseris (verbistes). O kai
senatvėje išėjo į pensiją, tai tų vyrų ir moterų vienuolinių įstaigų buvo daugiau
negu dvidešimt. Net įkūrė dar atskirą moterų kongregaciją, kuri išgarsėjo savo
veikla, todėl netrūko norinčių įstoti į šią vienuoliją.

Keletas Rytų apeigų katalikių seserų kongregacijų. Ukrainiečių Rytų
apeigų Katalikų Bažnyčios silpnoji pusė – mažas vienuolijų skaičius. Vienin-
telės vienuolijos Brazilijoje tuo metu buvo tėvai bazilijonai ir seserys bazili-
jonės. Tiesa, Ukrainoje 1792 metais bazilijonas kun. Timotiejus Ščurovskis¹⁵⁴
Baltojoje Palenkėje įsteigė Šv. Juozapo seserų kongregaciją. Jos aptarnavo
iki 20 gyvenviečių Chelmo ir Palenkės apylinkėse. 1912 m. jų veikla buvo at-
naujinta Galicijos žemėje, Kozlove.

Po 1882 metų Dobromilio reformos atsinaujinęs Šv. Bazilijaus Didžio-
jo ordinas, 1892 m. įsteigė Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnai-
čių kongregaciją. Netrukus, Cedliv – Sokalio rajone, kun. Kirilas Seleckis
įsteigė Šv. Juozapo Sužadėtinio seseris, kurios kartais painiojamos su kitomis
vienuolėmis, t. y. Šv. Jono Bosko bendradarbėmis Šv. Mazarelėmis (Maca-

relėmis)¹⁵⁵, pavadintomis seserų saleziečių vardu – Švč. Mergelės Marijos Krikščionių pagalbos dukterimis.

Dvidešimtajame amžiuje Kristinopilyje atsiranda seserų Myros nešėjų¹⁵⁶ vienuolija, įsteigta kun. Dacijo¹⁵⁷. Šalia Hoševo vienuolyno Bolechive gimsta Šventosios Šeimos seserys¹⁵⁸. O šalia Dobromilio vienuolyno jau pogrindžio laikais, kai rusai skelbė visam pasauliui, kad unitų Bažnyčia panaikinta, tai, būtent, tais laikais bazilijonas kun. Motiejus Šypitka¹⁵⁹ įvilko vienuolių drabužiais 20 Švč. Eucharistijos seserų¹⁶⁰.

Jaktorove šalia Unevo įsikūrė seserys Studitės¹⁶¹ ir iš Vakarų atėjusios Šv. Vincento seserys¹⁶².

Apie 1940 m. bazilijonas Markas Romanovičius Kanadoje įkūrė Krikščioniškosios meilės seseris misionieres, Filadelfijoje tuo pačiu metu buvo įkurtos Dievo Motinos Globėjos seserys¹⁶³.

Pirmą pasaulietinį Jėzaus Širdies Katechečių institutą¹⁶⁴ Brazilijoje, Prudentopolyje, 1940 m. įkūrė t. Kristoforas Myskivas *OSBM*. Šios įstaigos narės yra davusios vienuolių įžadus ir laikosi Evangelijos nurodymų, bet neturi išorinių pasišventinimo požymių (nenešioja abitų ir neturi bendro gyvenimo vienuolyne), nebent namus formacijos bei prieglaudos vyresnėms. Persekiojamos dirbo pogrindyje.

Iš vienuolių veiklos. Pavakarieniavusi Rimkevičiaus šeima turėjo įprotį dar pasikalbėti. Vandai išsiuntus laišką vyskupui, daugiausia buvo kalbama apie vienuolių gyvenimo būdą. Aleksandras Rimkevičius pasakojo saviškiams apie įvairias Vakarų kraštų vienuolijas, jų įstaigas. Štai pirmieji buvo benediktinai, kurie krikščionino Europą. Buvo ir augustinų¹⁶⁵, kurie davė Bažnyčiai Tomą Kempietį¹⁶⁶ su jo klasikine knyga „Kristaus sekimas“ ir, deja, iš jų gretų išėjo protestantizmo kūrėjas Martynas Liuteris. O iš protestantizmo išsirutuliojo daug įvairių sektų bei denominacijų. Dukros bei Stefanija klausė ir apie cistersus kamaldulius¹⁶⁷, griežtus trapistus¹⁶⁸ ir kartūzus¹⁶⁹. Du pastarieji iki šiol nereikalavo jokios reformos ar atnaujinimo.

– Tėte, papasakokite mums apie pranciškonus, – paprašė dukra Felicija.

– Matote, buvo laikai, kai ir Bažnyčioje tarp Dievo tarnų pasklido turto ir prabangos gėdūlys. Dievas negalėjo į tai ramiai žiūrėti, todėl pašaukė šv. Pranciškų iš Asyžiaus¹⁷⁰ su jo radikaliu neturtingumu. Pranciškonų ne tik kiekvienas atskiras vienuolis, bet ir vienuolynas bei ordinas negali turėti nuosavybės. Vienuolynai ir jų nuosavybė užrašyti Apaštalų Sostui. Netrukus atsirado ir kitų šio elgetaujančio ordino atšakų.

Iš jų gausiausi kapuciniai¹⁷¹. Jie vaikščioja basnirnyčia ar nešioja sandalus, augina barzdas ir stengiasi savo gyvenimu kuo labiau priartėti prie šv. Pran-

ciškaus ir paties Kristaus, kuris neturėjo, kur prisiglausti, nors „paukščiai turi savo lizdus, o lapės – urvus!“

– Tai pranciškonai gyvena kaip elgetos? – paklausė panelė Stefanija.

– Ne tik jie, nes prie elgetaujančių ordinų Bažnyčia priskiria dar dominikonus¹⁷² ir karmelitus. Pastarieji itin garbina Švč. Mergelę Mariją ir platina škaplierius ir paramaną¹⁷³. Netrukus nuo jų atsiskyrė basieji karmelitai – besilaiką dar griežtesnių taisyklių. Kiti gi, nešiojantys apavą, laikosi švelnesnių taisyklių.

– Ir visi tie ordinais ir kongregacijos yra čia Brazilijoje? – paklausė Vanda, susidomėjusi pasaulio bažnytiniu gyvenimu.

– Į Braziliją pirmieji atvyko pranciškonai, po to – jėzuitai ir daug kitų vienuolių. Paranoje daugiausia dirba Dievo Žodžio tėvai, arba verbistai, ir vincentinai¹⁷⁴, ar lazaristai¹⁷⁵. Didelis jėzuitų indėlis, kad Brazilijoje išplito Bažnyčia. Jie net krašto pietuose ir Paragvajuje bei Argentinos Misioneso provincijoje įkūrė taip vadinamas redukcijas¹⁷⁶. Į tas redukcijas surinkdavo indėnus, juos katechizavo, diegė kultūrą. Štai Misioneso provincijos Loreto miestelyje buvo net vokiečių jėzuitų įkurta leidykla, spausdinusi knygas indėnų gvarano genties kalba. Jėzuitai statė bažnyčias, šalia jos – pastatus įvairioms reikmėms ir gyvenvietes indėnų šeimoms. Jie vietiniams gyventojams įvedė dienotvarkę: laiką šv. Mišioms, maldai, darbui ir mažų indėnų mokyklai.

– Ar šiandien dar yra tos redukcijos? – paklausė Felicija.

– Deja, jų jau nebėra, nes, pasibaigus šešioliktajam amžiui, bedieviai pradėjo pulti Bažnyčią ir krikščioniškas monarchijas. Tais laikais masonai ir portugalų politikas markizas Pombalis¹⁷⁷ išvarė jėzuitus iš Portugalijos, Ispanijos bei Portugalijos dominijos, t. y. iš Brazilijos kolonijų, redukcijų, metropolijų ir Luzitanijos gyvenviečių. Redukcijos buvo perduotos kitiems vienuoliams, tačiau ne veiklai tęsti, o sunaikinti, tad šiandien stovi tik griuvėsiai. Kada nors, kai turėsiu laiko, važiuosiu su jumis į Rio Grandą, į Sulą, kur dar turi būti šių redukcijų likučiai San Migel das Misionese. Tai netoli Argentinos sienos.

Vienuolinis gyvenimas – šv. Bazilijus Didysis¹⁷⁸. Tėvui nutilus, niekas nepratarė nė žodžio. Tylėjo mąstydami apie tuos griuvėsius, kurių daug yra Misionese ir Paragvajuje. Tylą nutraukė pats tėvas:

– Jūs neklausiate manęs apie vienuolijas Rytuose, nes šv. Bazilijus Didysis gyveno Rytuose, t. y. Mažojoje Azijoje, Kapadokijoje...

– Tėte, papasakokite, nes mums labai įdomu... – paprašė Vanda.

– Vienuolinio gyvenimo būdo ištakos Rytuose. Pirmiausia Egipte buvo anachoretai¹⁷⁹, pavyzdžiui, šv. Antanas Didysis¹⁸⁰, Pachomijus¹⁸¹, Paulius iš

Tėbėjos¹⁸² ir kiti. Anachoretai – dykynių, dykumų gyventojai. Šventojo Bazilijaus sesuo Makrina¹⁸³, kuri kartu su motina Emilija (Evmelija, Javmelija) buvo pradėjusi vienuolinį gyvenimą, paragino brolių vykti į Egiptą, Palestiną, Mesopotamiją, Siriją ir susipažinti su vienuolių gyvenimu. Bazilijus, nors ir sirgdamas, paklausė sesers ir išvyko į aukščiau paminėtas šalis. Kelionė tęsėsi ilgai, nes tada nei traukinių, nei lėktuvų ar autobusų nebuvo.

Grįžęs nusprendė savo krašte įvesti vienuolinį gyvenimą. Tačiau anachoretuose ne viskas jam patiko. Žmogus yra sociali būtybė ir turi vykdyti pagrindinį įstatymą – meilę artimui. O kaip tai daryti, jei gyveni vienišas, atsiskyręs kažkioje uoloje ar dykumoje? Taip mąstydamas jis suplanavo kitokį gyvenimo būdą – vienuolių bendruomenes, nedideles, kad vyresnysis pažintų ir žinotų vienuolyno narius, būtų jiems tėvas. Svarbiausias šventajam kapadokiečiui buvo klausimas, kaip parengti vienuolius tarnauti Bažnyčiai ir artimiesiems. Būdamas Cezarėjos Kapadokijos arkivyskupas, jis pastatė daug įstaigų artimųjų tarnavimui. Į šią veiklą įtraukė savo vienuolius. Tokiu būdu jis tapo bendrabučių vienuoliams steigimo ir kūrimo pradininkas ir pagrindėjas. Šv. Bazilijus Didysis laikomas pirmojo sveikatos instituto, modernios ligoninės įkūrėju. Jo „Bazilijadoje“ – labdaros mieste – buvo net ligoninė „leprozarium“ raupsuotiesiems, kuriuos Bazilijus lankė, plovė bei bučiavo jų žaizdas. Taip jis troško patikti Dievui ir supanašėti su mūsų Viešpačiu Jėzumi Kristumi.

– O šiandien ar dar yra toje Kapadokijoje bazilijonų vienuolynų? – paklausė Stefanija.

– Ne, nes atsitiko taip, kad graikai ir kaimyninės tautos pradėjo gudrauti. Iš to gudravimo kilo erezijos, atvedusios į skilimą su Roma¹⁸⁴, su Šv. Petro Sostu. Šie veiksmai sulaukė atpildo: Cargrado patriarchas neteko graikų, ar romėnų, imperatorių dinastijos paramos, imperija pateko į turkų nelaisvę. 1453 metais turkai užkariavo Cargradą¹⁸⁵ ir pavadino jį Istambulu (Stambulu). Spaudžiant musulmonams, krikščionių gyvenimas, apskritai, o tuo labiau vienuolių, susiaurėjo iki minimumo. Nenorėjo cargradiečiai Popiežiaus, tai gavo turkų sultoną... Dar noriu pasakyti, kad vienuolių gyvenimas klestėjo, ir šiandien jis gyvuoja ant Atono kalno. Tai pusiasalis Egėjo jūroje. Ant Atono yra dvidešimt didelių vienuolynų – laurų¹⁸⁶ ir daug mažesnių skitų¹⁸⁷ – gyvenviečių, – kalbėjo Aleksandras.

Dera priminti, kad, praėjus penkeriems metams nuo šio pokalbio, tai, kas kažkada atsitiko su cargradiečiais, atsitiks ir su Maskvos patriarchu. Jis buvo paklusnus pasaulietinei valdžiai. Ir kai tamsios jėgos sunaikino caro valdžią, tai ir stačiatikių Bažnyčiai padarė galą. Mat kadaise ji buvo ne Dievo, o caro tarnaitė, o po 1917 metų tapo bedieviškos marksistinės ideologijos tarnaitė.

– Tête, ar ant Atono kalno nėra slavų vienuolynų? – paklausė Vanda.

– Yra bulgarų, serbų, gruzinų vienuolynai. Rusai turi Šv. Panteleimono vienuolyną, o ukrainiečiai – Pranašo Elijo skitą. Su vienu to skito vienuoliu teko ir man pabendrauti, kai dirbau Kijeve. Jis buvo visų giriamas už tvarką ir discipliną.

Pokalbis užsitęsė ilgai. Buvo gana vėlu. Visi kartu, kaip įprasta, pasimeldė ir nuėjo miegoti. Vanda sapnavo Atono vienuolyną. Ji meldėsi katolikone ar bazilikoje¹⁸⁸. Ryte papasakojo savo sapną tėvui. Jis nusišypsojo ir tarė:

– Vanda, tavo sapnai ereziniai?!

– Kodėl? – paklausė dukra.

– Sakau, ereziniai, nes Atone moterims negalima būti. Ten viešpatauja tik viena moteris! Ji vadinasi Dievo Motina – Panagija Teotokos. Yra tokių vienuolynų, kurie neturi viršininkų-igumenu, o tik jo pavaduotoją – vikariją-užtarėją. Valgykloje ant pagrindinės sienos yra pakabintas Dievo Motinos paveikslas – ikona ir ji atstoja vienuoliams viršininką.

Vanda, nors ir turėjo daug klausimų, negalėjo ilgai kalbėti su tėvu: laikas buvo eiti į mokyklą vaikų mokyti. Ji pasiėmė knygas ir išėjo. Vaikai jos jau laukė. Kai kurios mergaitės atnešė mylimai mokytojai gėlių. Tas puokštes Vanda parsinešdavo namo ir jomis puošdavo Vilniaus Aušros Dievo Motinos paveikslą.

Vaikai stropiai mokėsi ir greitai padarė didelę pažangą. Mokytoja pirmiausia suteikė vaikams žinių apie Dievą, vėliau ne tik gilino katekizmo žinias, bet stengėsi išauklėti dvasiškai turtingus, kad mokiniai iš tikrųjų trokštų būti dievobaimingi.

Po vidurdienio pradėjo lyti, oras atvėso. Buvo jau ruduo, artėjo žiema. Brazilijoje nebūna gilių žiemų su sniegu ir pūgomis bei užšalančiomis upėmis. Tačiau žiema yra žiema. Ir jei žmonės neturi tinkamos aprangos, tai galima sušalti, ypač rytais, o po pietų saulė sušildo taip, kad reikia nusivilkti švarką.

Prasidėjęs lietus nesiliovė visą naktį bei kitą dieną. Buvo tamsu ir niūru. San Žvono upė, turėdama intakų, ištekančių iš Esperansos kalnų, prisipildė vandens, kuris tarsį pienu baltinta kava šniokštė netoli A. Rimkevičiaus namų.

I. 8. ŠVČ. NEKALTOSIOS MERGELĖS MARIJOS SESERŲ TARNAIČIŲ KONGREGACIJOS ISTORIJOS BRAZILIJOJE FRAGMENTAI

Seserų vienuolių atvykimas į Braziliją. Seserų Tarnaičių atsiradimas Paranos apylinkėse – sudėtinga, paini istorija. Pirmas, stengęsis paruošti vietą vienuolėms, buvo kun. Kyrilas Simkivas *OSBM*⁸⁹. Jis, dirbdamas trečioje kolonijoje šalia Maletto ir turėdamas platesnes pažiūras į Gaikų apeigų Katalikų Bažnyčios ateitį naujoje žemėje, suorganizavo vaikinių būrį. Tai buvo seminarijos, rengiančios vietinius ukrainiečius kunigais, pradžia. Be to, dar sukvietė keletą merginų ir pradėjo ruošti jas būsimomis kandidatėmis į vienuolyną. Parašė laišką į Galiciją, prašydamas atsiųsti seserų vienuolių. Ir koks buvo nusivylimas, kai jam atsakė: „Seserys nevažiuos gyventi tarp gyvačių ir krūmų!“ Tokį atsakymą perskaičiusios merginos verkdamos išsiskirstė į namus. Kai kurios iš jų vėliau įstojo į Šv. Onos Katechečių seserų⁹⁰ vienuoliją, kurios iš pradžių vadinosi „ukrainietiškomis pranciškonėmis“.

Atvežti seserų vienuolių į Brazilijos gyvenvietes buvo išvykęs ir misijos viršininkas kun. Markijanas Škirpanas. Jo bandymas irgi buvo nesėkmingas – grįžo tuščiomis.

1910 metais seserų ir diecezinių kunigų⁹¹ į Galiciją išvažiavo garsus klebonas kun. Klimas Bžuchovskis⁹² iš Irasemos. Jis sugebėjo įkalbėti Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuoles. Pagrindinė viršininkė Vitalija Mikus⁹³, nepaisydama jokių kliūčių ir sunkumų, sutiko. Nutarė išsiųsti misijoms į Braziliją savo nares. Taigi ne tik Prudentopolis turės Nekaltojo Prasidėjimo vienuolių, bet jos apsigyvens Irasemoje, pagrindiniame kun. K. Bžuchovskio bute.

Trys iš septynių seserų buvo savanorės. Keturios atvykusiosios buvo paskirtos į Prudentopolį. Viena jų – s. Volodymyra Penionžek. Kaip jau minėta, ji buvo lenkų kilmės, bet draugavo su ukrainietėmis ir, kai tos sumanė stoti į vienuolyną, neatsiliko ir jina. Antroji sesuo – Anatolija Bodnar⁹⁴, trečioji – s. Sofija Ratič⁹⁵ ir ketvirtoji – s. Emilija (Evmelija) Klapouščak⁹⁶.

Pastaroji 1908 m. grįžo į Ukrainą iš misijos Kanadoje ir vėl išvažiavo, kad pasilikėtų Prudentopolio kapinėse, seserų vienuolių sekcijoje.

Seserys iš Ukrainos išplaukė už vandenyno trijų bazilijonų ir dviejų vyskupijos kunigų lydimos. 1911 metais balandžio 5 d. atvyko į Santoso prieplauką. Čia jų laukė kun. Rapolas Krynyckis ir pasaulietis Vasilijus Vojtovičius, gimęs Ukrainoje, Variašios miestelyje, netoli Sokalio (dabar ši teritorija prie Lenkijos sienos). Jis atstovavo neseniai į šią teritoriją atvykusiuosius.

Dera pasakyti keletą žodžių ir apie jau minėtą Vasilijų Vojtovičių. Vėliau į vienuolyną įstos jo abi dukros. Viena iš jų – s. Juozapata uoliai dirbs nebijodama net taip vadinamos „nacionalizacijos“ spaudimų, kuri Paranos apylinkėse itin sustiprėjo 1937–1945 metais. Kita mirė labai jauna...

Iš Santoso seserys traukiniu išvažiavo į Pontą Grosą. Čia jos išsiskyrė: keturios – į Prudentopolį ir trys – į Irasemą.

Pasitikti seserų, paskirtų į Prudentopolį, išvažiavo jaunų vaikinių būrys. Dvylika jaunuolių, šventiškai papuošę savo arklius ir vežimaičius, sutiko vienuoles 15 km iki miesto.

Sveikindami vienuoles, jaunuoliai sprogdino petardas, kaip čia sakoma, fogetus. Panašus sutikimas buvo ir mieste, į kurį atvyko jau vakare. Žmonės su vaikais laukė gatvėse, kad pasveikintų seseris. Turime žinoti, kad seserys buvo laukiamos ir jų priėmimui kunigai atitinkamai ruošė tikinčiuosius. Merginos paruošė skanią vakarienę.

Taigi, Prudentopolio gyventojai labai džiaugsmingai sutiko seseris. Jos rado gražiai sutvarkytą gyvenvietę, o sesuo viršininkė Volodymyra į Lvove ėjusį leidinį „Iliustruota Ukraina“ parašė straipsnį, kuriame pasakojo apie kelionę ir seserų priėmimą Prudentopolio parapijoje.

Į Irasemą kun. Klimas Bžuchovskis išprašė tris seseris: s. Olga Lukač¹⁹⁷ (viršininkė), s. Olena Kučer¹⁹⁸ ir s. Salomėja Kovalyšin¹⁹⁹. Pastaroji vienuolyne gyveno iki 90 metų amžiaus, iš kurių 70 m. paskirta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos tarnybai. Į Irasemą atvykusių seserų laukė nuotykių, nes nebuvo taip pasiruošta jų priėmimui kaip Prudentopolyje. 1914–1915 metais jos daug iškentėjo, kai tose apylinkėse šėlo fanatikai (žakunsanai), šaudydami ir žudydami niekuo nekaltus žmones.

Teigiamas vyskupo atsakymas. Tačiau grįžkime prie 1915 metų, kai pastangos dėl naujokyno pagaliau buvo išspręstos pozityviai. Taigi, panelės Vandos laiškas pateko vyskupui Ivanui Bragai. Šis tada buvo geros nuotaikos, tad iš karto leido atidaryti naujokyną, davė tam tikrus potvarkius ir suteikė vyskupo palaiminimą.

Turėdamas leidimą, darbo ėmėsi misijos viršininkas kun. Markijanas Škirpanas. Jis dar tą pačią dieną išvažiavo pas Rimkevičius pranešti apie išklausytą prašymą. Leidimo atidaryti naujokyną buvo laukta beveik dvejus metus, o jis išprašytas maldomis bei pasiaukojimu. Buvo džiugu, kad seserims nebereikės grįžti atgal, į savo kraštą (mat anuomet, išprašius 7 seseris, buvo susitarta: jei po ketverių metų neatidarys naujokyno, tai jos turės grįžti į Galiciją). Nors jos atvyko 1911 m., tačiau įregistruotos buvo tik 1912 m. – tad vyskupo sutikimas atidaryti naujokyną pasiekė pačiu laiku.

Nuoširdžiai Dievui ir Mergelei Marijai maldomis dėkojo ne tik seserys, kunigai, bet ir tikintieji. Taip pat širdinga padėka Dievui plaukė iš namų San Žvono upės aukštupyje, kai panelė Vanda sužinojo, kad jos prašymas patenkintas ir ji tapo Dievo Apvaizdos įrankiu.

1913 metais balandžio mėnesį seserys vyskupui parašė pirmąjį prašymą leisti atidaryti naujokyną, ir tik 1915 m. gegužės 24 d. buvo gautas ilgai lauktas teigiamas atsakymas. Episkopatas leido jam veikti visoje San Paulo metropolijoje:

„Vyskupų konferencija iš San Paulo mano, kad bus naudinga įsteigti naują Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių (Graikų apeigų katalikių) kongregaciją tikinčiųjų apeigoms aptarnauti“.

Naujokyno atidarymas. Vanda pradėjo ruošti vienuolės gyvenimui. Žinią apie savo apsisprendimą pasišvęsti meilėje Kristui Išganytojui ji pranešė ir seseriai Stanislavai.

Tėvas širdyje karštai dėkojo Dievui, kad vyriausia dukra trokšta visiškai atsiduoti Viešpačiui. Neturėjo jis minčių, sutampančių su žmonių samprotavimais, būtent: „Tai gerai, kad mergina eina į vienuolyną, nes pasaulyje ištektų už kokio girtuoklio ar paleistuvio ir gyvendama tik kentėtų“; „Vienuolyne mažiau rūpesčių, valgyti duos, drabužių – irgi, ir nėra jokių problemų“. Tačiau tokie pasakymai yra paviršutiniški ir nepagrįsti. Kiekvienas gyvenimo būdas turi teigiamų pusių, bet netrūksta ir neigiamų. Svarbu įvykdyti Dievo valią, o ką Dievas myli, kaip sakoma Šventajame Rašte, tam siunčia ir išbandymų. Tik vienuolyne, o ne pasaulietiniame, t. y. santuokiniame ar vienišame, gyvenime žmogus labiau įsitikina, kad vykdo Dievo valią.

Sesuo Felicija ir auklė Stefanija širdyje išgyveno išsiskyrimą su Vanda. Jos ją mylėjo ir vertino – Vanda mokėjo sugyventi. Niekada atkakliai negynė savo nuomonės, neturėjo įpročio būti dėmesio centre, nors ir buvo vyriausia Aleksandro Rimkevičiaus dukra. Kažkaip jautė tam tikrą malonumą, nusileisdama kitiems. Tad bendraujant su ja, nekildavo nesusipratimų.

Savo išvaizda Vanda labiau priminė tėvą nei motiną, rudaakę ukrainietę Marusią.

Vieną sekmadienį po šv. Mišių Aleksandras Rimkevičius su dukra Vanda užėjo pas seseris. Turėjo susitarti, kada Vandai ateiti į vienuolyną. Juos priėmė s. Volodymyra.

Po trumpo pokalbio svečiai sužinojo, kad jau šią savaitę Vanda gali pradėti naują gyvenimą. Sesuo pranešė, kad yra dar dvi kandidatės. Tad trise kartu pradės kandidatūrą – vienuolišką gyvenimą.

Be Vandos, į kandidatūrą atėjo Marija Komnicka iš Prudentopolio ir An-

na Dacyšyn iš Irasemos. Pastaroji vienuolyne pragyveno 70 metų ir, t. Vasilijui Zinko *OSBM* rašydama šventinius sveikinimus, vadino save jo „naujoke“. Sulaukusi vyresnio amžiaus, ji apsigyveno Prudentopolyje Švenčiausios Nekaltosios Mergelės Marijos Širdies name, pastatytame šalia seserų Tarnaičių globojamos Švč. Jėzaus Širdies ligoninės. Vyresnės seserys čia buvo visą laiką prižiūrimos gydytojų, lankomos kunigų (tenka apgailestauti, kad dar ir šiaandien kai kurioms seserų gyvenvietėms, o jų yra beveik 50, nenumatytas kasdieninis kunigų aptarnavimas).

S. Anna Dacyšyn turėjo dvi tikrąsias seseris, kurios irgi tapo vienuolėmis, tačiau kitoje kongregacijoje, t. y. – vokiečių seserų Dievo Apvaizdos kongregacijoje Florijanpolyje, Santa Katarinos valstijos sostinėje. Jos ten ir mirė. Viena seserų su t. V. Zinko *OSBM* nuolat susirašinėjo: iš jo gaudavo savaitraštį „Darbas“ ir mėnraštį „Misionierius“...

Kandidatūrai skirtas laikas naujokėms prabėgo kaip mirksnis. Jos daug meldėsi ir talkino seserims: tvarkė bažnyčią, prižiūrėjo ligonius, auklėjo ukrainiečių mokyklose vaikus. Pastarąjį darbą atlikdavo kandidatė Vanda Rimkevičiūtė. Vaikų buvo per 150.

Įvilktuvės. Po pusmečio kandidatūra baigėsi. Kandidatės dėvėjo tamsias sukneles, o ant galvos – baltus nuometus (veliumus). Žmonės, jas matydami, džiaugėsi ir ne viena motina širdyje troško tokios garbės savo dukrai, močiutė – vaikaitei.

Prieš įvilktuves (abitų priėmimą) kandidatės turėjo rekolekcijas. Jos vyko keletą dienų, bet nebuvo tokios pilnos kaip naujokyno metu. Tačiau šias rekolekcijas kandidatės kitaip išgyveno, todėl jos išliko širdyje visam gyvenimui. Svarbiausias rekolekcijų momentas – viso gyvenimo Išpažintis. Ją iš širdies atlikusios, jautėsi laimingos, ramios ir labai patenkintos.

Artėjo 1915 metų rugpjūčio 28 d. – Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų šventė²⁰⁰ ir įvilktuvių diena. Visą naktį kandidatės negalėjo užmigti: rytoj jos jau atrodys kaip tikros vienuolės. Giminės gal ir neatpažins jų su tais naujais drabužiais.

Kun. Markijanas Škirpanas *OSBM* atliko įvilktuvių apeigas. Merginos gavo atgailos drabužius, pasirinko naują vardą, kaip ženklą, kad gyvens pagal Evangeliją. Dar gavo kryžiuokius ir taisykles bei dvasinį ginklą-kalaviją – rožinį.

Kandidatė Vanda pasirinko naują vienuolinį vardą Rafailą, Marija Komnicka – Serafiną ir Anna Dacyšyn – Arseniją. Štai trys vienuolės, apvilktos abitaais, priima Šv. Komuniją. Bažnyčia pilna žmonių. Arčiausiai – giminės. Motinos atvirai šluostosi džiaugsmo ašaras, tėvai gi siekia nepastebimai nubraukti

nuo skruosto neprašytą ašarą. Taip šios, pirmos Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės, Brazilijos žemėje peržengė antrąjį laiptelį vienuoliškame gyvenime: iš kandidatūros – į naujokyną.

Naujokynas. Prasidėjo tikrasis naujokynas. Keltis reikėjo ankstų rytą. Pusvalandis mąstymui koplyčioje, o po to refleksija ir šv. Mišios bažnyčioje. Tada buvo toks pagirtinas paprotys, kad seserys ir pasauliečiai per visas šv. Mišias giedojo giesmes, išskyrus Evangelijos skaitymą ir koncekraciją. Giesmės šv. Mišių dalyviams žadindavo ypatingą dvasinį pakilimą. Kas prisimena šį paprotį, turi jo nepamiršti ir gerbti, nes paraliturginis giedojimas iš tiesų gražus – dangiškas. Seserys giedojo nuostabiais, dvasinės nuotaikos kupiniais balsais.

Kartą per savaitę vienas iš kunigų bazilijonų vesdavo seserims ir naujokėms dvasinius mokymus – konferencijas. Seserys atlikdavo Išpažintį (tada ne tik buvo paprotys, bet ir vienuolių gyvenimo taisyklė – kas savaitę atlikti Išpažintį). Tai daryta ne todėl, kad išpažintum turimą nuodėmę, bet kad apsaugotum nuo jų, įgytum daugiau nuolankumo ir pripildytum savo sielą Dievo malone.

Įvairių pagalbinių mokslų pamokas vedė bei instrukcijas teikė sesuo magistrė. Ji aiškino vienuoliško gyvenimo taisykles bei šiai seserų Tarnaičių kongregacijai būdingus papročius. Naujokės kas dieną vis labiau stiprino vienuolišką dvasią, geriau suvokdavo naujo gyvenimo disciplinas, mokėsi giedoti ir tų dalykų, kurie bus reikalingi apaštališkoje veikloje.

Reikia pripažinti, kad į s. Rafailą buvo žiūrima kiek kitaip. Vanda iš visų išsiskyrė inteligencija, pedagoginiu taktu, kalbų mokėjimu ir žinių gausa. Ukrainietės seserys – valstiečių vaikai, tad joms viso to, ką turėjo Vanda, trūko. Jos gi dažnai ir pašiepavo Vandą. Be to, būta negero įpročio: jei ne iš ukrainiečių, tai nelabai vertas „ukrainiečių“ pasitikėjimo. Kartais jai net pasakydavo „lenkė“, kadangi nesuvokė lietuvės kaip tautybės. S. Rafaila nieko dėl to nedarė. Ji buvo nuoširdi ukrainietė, Marusios iš Kijevo dukra. Apie tai ji t. Vasilijui Zinko *OSBM* džiaugsmingai yra pasakojusi, kad dar 1965 metais „Darbe“ (Nr. 7) viešai paneigė lenkišką tėvo kilnę, akcentuodama jo lietuvybę²⁰¹.

Naujokyną kasmet papildydavo kandidatės, todėl jis augo, plėtėsi. Įstodavo merginos, kurių amžius per 20 metų, turinčios aiškų gyvenimo tikslą: tarnybą Dievui ir žmonėms. Todėl tais laikais mažai kas palikdavo naujokyną, kad sugrįžtų namo.

Seserys vienuolės atidžiai tikrino ir stebėjo, kad kandidatės, tikėdamos turinčios pašaukimą, atitiktų kongregacijos reikalavimus. Jei vyresnieji leidžia duoti įžadus, tai gali būti tikras, kad tas žmogus iš tikrųjų turi pašaukimą.

Bet jei pasiūlys grįžti namo, reikia nusileisti Dievo valiai. Žinomas atvejis, kai mergina, kuriai liepė eiti namo, taip užsispyrė, kad ją reikėjo išnešti iš asketaro²⁰², t. y. naujokyno auditorijos.

Naujokės turėjo ne vieną gyvą tarnavimo Dievui ir Mergelei Marijai pavyzdį seserų Tarnaičių gretose. Pirmiausia – s. Anatolija Bodnar. Ji mirė kaip šventoji, ir iki šiandien, nors ir nėra paskelbta palaimintąja, jos kapą lanko daug tikinčiųjų. Reikia pasakyti, kad seserys manė, jog pirmiausia palaimintąja reikia paskelbti vienuolijos įkūrėją, s. Juozapatą Gordaševską²⁰³, o tada užvesti s. Anatolijos beatifikacijos bylą. Dera pastebėti, kad apie s. Anatoliją parašytos net dvi knygelės²⁰⁴: viena ukrainiečių, kita portugalų kalba. Jei pirmojoje (ukrainiečių kalba) išleistoje knygoje aprašyta daug dvasinių dalykų, tai antroji neturi tokio dvasingumo, per daug įvairių palyginimų iš svetimios literatūros, iškalbingos raštijos.

Kun. Vasilijui Zinko *OSBM* gyvenant Prudentopolyje, žmonės yra pasakoję įvairių s. Anatolijos pagalbos pavyzdžių, jos padarytų stebuklų. Pavyzdžiui, viena mergina iš Prudentopolio apylinkės turėjo neišgydomą kojos žaizdą. Nepadėjo nei vaistai, nei maldos. Tada ji nutarė melstis į s. Anatoliją ir, jei pasveiks, tai (dėkodama už išklaustas maldas ir pasveikimą), aplankys s. Anatolijos kapą. Ir tą naktį susapnavo s. Anatoliją, kuri pasakė: „Klausk, paimk šviežių lašinių, pridėk prie žaizdos, nes kadaise į koją tau įlindo rakštis ir todėl ją pastoviai maudžia!“ Atsikėlus mergina taip ir padarė. Iš tikrųjų, iš žaizdos išlindo rakštis. Ji jau buvo panaši į stiklą. Mergina pasveiko, ištekėjo, susilaukė vaikų. Užaugus dukrai, mielai ją lydėjo į vienuolyną.

Kitas įvykis buvo dar garsesnis. Į seserų globojamą Švč. Jėzaus Širdies ligoninę Prudentopolyje atvežė sergančią juodaodę. Gydytojas Alvaras Fernandesas operavo skrandį. Prapjovė ir pasakė: vėžys. Ir užsiuvo. Tada seserys pridėjo prie žaizdos paveiksluką su s. Anatolijos relikvija, ir po kelių dienų mirtininkė pradėjo normaliai valgyti, o kai padarė skrandžio rentgeną, nebuvo matyti jokių ligos pėdsakų.

Seniau s. Anatolijos kapą geriau žinojo brazilai nei ukrainiečiai, nors užrašas buvo ukrainiečių kalba. Tačiau 1976 metais, per emsko įsakymo 100 metines²⁰⁵, dingo ukrainietiškas užrašas ir s. Anatolijos antkapiniame paminkle atsirado įrašas vietine portugalų kalba.

Pirmieji ir antrieji sesers Rafailos įžadai. Bažnyčia jungia įvairias vienuolijas. Daugiausia nusipelnę istoriniai ir tradiciniai ordinai: Rytuose – bazilijonai ir studitai, Vakaruose – benediktinai, augustinijonai ir minėtų ordinų atšakos: cistersai, trapistai ir kartūzai. XIII amžiuje iškilo taip vadinami elgetaujantieji ordinai: jau minėti pranciškonai, dominikonai ir karmelitai. XVI amžiuje – jėzuitų ordinas.

Vėliau atsirado daug kitų naujų vienuolių, vyrų ir moterų, bendruomenių. Tačiau jie jau pradėti vadinti kongregacijomis. Jiems priklauso redemptoristai, saleziečiai, verbistai, vincentinai ir kiti.

Iš Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios moterų įstaigų ordinui priklauso seserys bazilijonės, o kitos seserys turi kongregacijos kategoriją. Be to, dar turi pasaulietišką Jėzaus Širdies Katechečių institutą, kaip jau minėta, 1940 metais įsteigtą Brazilijoje.

Ordinuose iki Vatikano II susirinkimo²⁰⁶ pirmieji buvo paprasti įžadai, o kiti – iškilmingi, t. y. amžinieji, iki mirties. Vienuolių profesija²⁰⁷ – iškilmingas pirmųjų įžadų patvirtinimas. Bet koks veiksmas, priešingas įžadams, ne tik neleistinas, bet ir negaliojantis. Pavyzdžiui, santuoka po profesijos draudžiama kaip ir po pirmųjų įžadų ir neturi jokios vertės Bažnyčioje ir Dievo akyse.

Seserų Tarnaičių kongregacijoje pirmieji įžadai buvo duodami apibrėžtam laikui – šešeriems metams. Ir tik tada vienuolės duodavo amžinuosius įžadus, kuriais įsipareigodavo jų laikytis iki mirties.

Pirmuosius įžadus s. Rafaila davė 1917 m. rugpjūčio 28 d. Tada ji turėjo dvidešimt vienerius su puse metų. Prieš įžadų aktą yra rekolekcijos. Iki Vatikano II Susirinkimo jos vykdavo aštuonias dienas. Rekolekcijas vedė paskirtas kunigas, kurio paprastai prašo pačios seserys. Ne visada buvo įmanoma patenkinti vienuolių norus, nes kunigų tuomet trūko ir, be to, ne kiekvienas kunigas vienuolis galėjo atlikti tokį darbą. Misionieriais ir rekolekcijų vedėjais buvo paskiriami dvasininkai su tam tikromis savybėmis.

Štai jau susirinkusios naujokės. Atėjo kunigas rekolektantas. Sugiedojo giesmę „Dangiškasis Karaliau“ ir maldą Švenčiausiajai Dievo Motinai. Atsisėdęs už paruošto stalo, kunigas pradėjo įžangą į rekolekcijas. Ši įžanga turi įvesti seseris į rekolekcijų dvasią. Kalbama apie rekolekcijų svarbą ir būdą, kaip galima jomis pasinaudoti. Rekolekcijos – tai maldos bei tylūs pamąstymai (lotyniškai meditatio) apie savo paskyrimą, pašaukimą ir gyvenimo tikslą. Tokia kunigo pamoka vadinama religinės medžiagos pateikimu mąstymui. Po kunigo kalbos pusė valandos skiriama susikaupimui ir pasinėrimui į savo mintis. Pasibaigus nurodytam laikui, magistrė duoda tam tikrą ženklą refleksijai, t. y. savo psichinių veikslių ir būsenų peržiūrėjimui; aptariama, kaip kas išnaudojo mąstymo laiką. Po to seserys eina į koplyčią pasimelsti prie išstatyto Švenčiausiojo Sakramento.

Rekolekcijų dienos turi savo tvarką: rytą atsikėlus pirmiausia aplankomas Švenčiausiasis Sakramentas, po to – apmąstymų pratybos, skatinančios medituoti, ir šv. Mišios. Paprastai tai vykdavo bažnyčioje, tačiau, įrengus vienuolyne koplyčią, visas procesas perkeltas į ją. Po šv. Mišių pusryčiai, tvarkymasis vienuolyne.

Pusė devynių bendras pusvalandžio trukmės dvasinis skaitymas, t. y. viena iš seserų garsiai skaito religinę knygą, o kitos klauso. Nuo dešimtos valandos prasideda kunigo programa. Šiuo metu tiksliai pristatomos taip vadinamos instrukcijos ir pateikiama medžiagos antrajam apmąstymui. Instrukcijų paskirtis įvairi, pavyzdžiui, kaip susikaupti giliam susimąstymui ar sąžinės tyrimui, kokias knygas skaityti dvasiniam tobulinimuisi ir kokius pasiryžimus daryti per rekolekcijas.

Po pietų – Švenčiausio Sakramento lankymas koplyčioje, po to laisvalaikis, skirtas asmeniniams seserų poreikiams tenkinti: siuvinėjimui, tvarkymuisi, skalbimui ar kitam darbui, kuris neprieštaravo rekolekcijų tvarkai.

Penkioliką valandą vėl skambinama mąstymams (lotyniškai *concideratio*). *Koncideracija* – lengvesnis apmąstymų būdas, neturintis tiksliai apibrėžtos schemos, tęsiasi ne ilgiau kaip pusvalandį. Po to kalbamas rožinis ir seserų iškilmingai giedama novena „*Paraklės*“ Dievo Motinai²⁰⁸.

Mišparai ir rytmetinės (vakarinės) pamaldos vyko bažnyčioje, tačiau per rekolekcijas šios pamaldos seserims nebuvo privalomos. Prieš mišparus vykdavo dar trečia konferencija ir mąstymas.

Po vakarienės ir pamaldų kunigas pateikdavo temą rytdienos mąstymui. Taip rekolektantas kasdien vedavo po keturias pamokas seserims.

Verta žinoti, kad šventojo Ignaco Lojolos rekolekcijų schema, kurios laikėsi (ir laikosi) bazilijonai Dobromilio reformos metu ir po jos, susideda iš keturių dalių. Jos vadinasi „savaitėmis“, nes pilnos rekolekcijos privalo tęstis visą mėnesį. Tiesa, gyvenime tai retai būna.

Pirmą savaitę dalyviai mintyse svarsto pamatinius dalykus, t. y., kas aukščiausia gyvenime, dėl ko esame pasaulyje, apmąsto didžiausią nelaimę – nuodėmę. Be to, dalyvauja viename ar dviejuose amžinųjų tiesų – mirties, Dievo teismo ir Amžinybės – apmąstymuose. Amžinybė yra dvejopa: gera – dangus ir bloga – pragaras. Per instrukcijas kalbama apie išpažintį, Dievo gailestingumą. Rekolektantas daug dėmesio skiria svarstymui, kaip išvengti net mažų nuodėmių, nes jos lengvabūdį žmogų gali privesti prie didelių paklydimų ar net prie palaimintosios Amžinybės praradimo. Be to, klausytojams rekolektantas aiškina apie Dievo gailestingumą, paliudydamas jį pavyzdžiais apie sūnų paklydėlį, Mariją Magdaliotę ir šv. Petrą. Dievas teisingas ir gailestingas išpažįstantiems kaltes ir už jas atgailaujantiems bei prašantiems atleidimo.

Pirmos savaitės trijų dienų turinys skirtas apsivalymui, todėl analizuojamas vidinis pasaulis ir stengiamasi pašalinti savo ydas ir netobulumus, trukdančius patikti Dievui. Kiekvienos savaitės pabaigoje rekolekcijų dalyviai atlieka išpažintį.

Kitos trys dienos skirtos švietėjiškoms temoms. Mokoma sekti Kristų, Mergelę Mariją ir šventuosius. Kalbama apie pagrindinius Jėzaus Kristaus gyvenimo įvykius: gimimą, pabėgimą į Egiptą, dvylikamečio Jėzaus mokymą šventykloje ir trisdešimtmečio Kristaus buvimą Nazarete su paliudijimu: „Ir buvo jiems paklusnus”. (Šventasis Ignacas čia buvo įterpęs apmąstymą apie dvi stovyklas, tris žmonių klases ir geresnio tarnavimo Dievui pasirinkimą). Visa tai išklausiusios seserys nuosekliai, atidžiai ir nuolankiai mąsto ir prašo Dievo malonės ir Šventosios Dvasios įkvėpimo laikytis tų nurodymų.

Ketvirtą rekolekcijų dieną lijo. Po lietaus pašalo, nes rugpjūtis – tai žiema Brazilijoje. Kai kurios naujokės peršalo, pradėjo kosėti. S. Rafailą suspaudė dvasiniai skausmai. Sielą užgožė tokia nenusakoma tamsa. Negalėdama iš jos išsivaduoti, nuėjo pasitarti su rekolekcijų vedėju. Kunigas mielai ją priėmė, paklausė, kokių reikalų atėjusi. Ji pasakė:

– Tėve, mano sielą apėmė tokia tamsa, kad nežinau, ką daryti, kur eiti. Iš vienos pusės matau grožį gyventi Dievui ir su Dievu, o iš kitos pusės, gąsdina atsakomybė ir baimė, ar išlaikysiu iki galo.

Kunigas truputį pagalvojo, pažiūrėjo pro langą į debesuotą dangų, ant žemės krintančius lietaus lašus ir pasakė:

– Sese Rafaila, gerai, kad jūs atėjote pas mane. Jūsų būklė – tai didelis išbandymas: ar jūs atėjote čia vykdyti savo valią, savo norus ar iš tikrųjų vykdyti Dievo valią. Šia sielos tamsa Jėzus nori jus apvalyti ir nukreipti į visiško atsidavimo Jam kelią. Kiekviena gera meilė turi būti išbandyta: ar ji tikra, ar tik mielas ir malonus pabendravimas su Jėzumi.

– Aš tai gerai žinau, nes skaičiau daug dvasinės-religinės literatūros, tačiau mano sielą spaudžia toks sunkumas, kad baisu neparkritus! – kalbėjo s. Rafaila.

– Nereikia bijoti bei to laukti! Kai Dievas ką nors išbando, tai viena ranka spaudžia, o kita palaiko ir guodžia. Nereikia nusivilti, palauk dieną ar dvi ir ši tamsa dings, kaip dingsta tekančios saulės išsklaidoma migla.

Taip ir atsitiko. Trečią dieną s. Rafaila tyliai giedojo giesmę Švč. Mergelėi Marijai, o kitos seserys savęs klausė: kodėl sesuo Rafaila tokia linksma? O linksma ji buvo todėl, kad Dievas ją paguodė, kaip tuos apaštalus jūroje per audrą.

Daug pastangų ir rūpesčių rekolekcijose iš naujokių pareikalavo pasiryžimai. Ne viena ėjo pas rekolektantą patarimų ir pagalbos. Jis perspėjo, kad jos nedarytų daug pasiryžimų, o tik vieną arba du ir užsirašytų keletą sprendimų. Sprendimai – tai mintys, turinčios bendrą pobūdį: būsiu nuolanki, būsiu linksma, būsiu paslaugi ir panašiai.

Liko dar dvi dienos: septinta ir aštunta. Pirma – tai sielos ėjimas į kam-

barį, į Paskutinę vakarienę ir į Alyvų sodą, kur prasidėjo Jėzaus kančios, į Piloto teisimą ir į Golgotą, kur Kristaus pasiuntinybė „pasibaigė“.

– Mąstymas apie Kristaus kančias ir mirtį, Marijos skausmą (širdį, pervertą kalaviju), – sakė pamokslininkas, – turi mus išmokyti, kad tarnavimas Dievui turi eiti net iki aukščiausiosios aukos. Pats Kristus pasakė šv. Pauliui: „Tu dar nekovojai iki kraujo!“

Per rekolekcijas kiekvienas turi pasirošti tokiems išbandymams.

Paskutinė rekolekcijų diena buvo visiškai kitokia. Tai mąstymas apie Kristaus Prisikėlimą, Žengimą į dangų ir Amžiną šlovę. Dabar prieš Jėzaus vardą lenkiasi visi danguje, žemėje ir jos gelmėse...

Paskutinės dienos tikslas – atskleisti būsimą Dievo atlygį. Kai esame su Kristumi ir su Juo kenčiame, tai mūsų laukia didelis atlygis danguje. Paskutinės dienos apmąstymai uždega sielą entuziazmu skrydžiui aukštyn. Laikykimės Kristaus ir mes laimėsime su Juo. Jis mus apdovanos ir pasakys: „Geras ir ištikimas tarne, įeik į savo pono džiaugsmą!“ Paskutinis rekolekcijų akordas buvo pranašo Jeremijo žodžiai, kuriuos perėmė iš Dievo lūpų: „Amžina meile aš tave pamilau“. Baigiantis rekolekcijoms, pasišventėlės užgiedojo „Tave, Dieve, šloviname“, gavo apaštalų palaiminimą ir visišką nuodėmių atleidimą.

Seserys laukė rytdienos, kai, vienoje rankoje laikydamos žvakę, o kitą uždėjusios ant Evangelijos, duos neturto, skaistumo ir paklusnumo įžadus...

Po įžadų seserų gyvenime niekas nepasikeitė, nebent jausmas, kad jos – dabar Kristaus sužadėtinės, prisiėkusios Jam ištikimybę, meilę ir atsidavimą.

Kaip šiuos įžadus vertino žmonės – kitų tautų gyventojai ir ukrainiečiai? Jie labai pagarbiai žvelgė į tas, kurios Kristui prisiekė ištikimybę. Žmonės mažai kreipė dėmesio, kad tai tik laikini įžadai. Jie žavėjosi, kad jauna mergina turi tiek drąsos ir meilės Viešpačiui Jėzui, jog savo gyvenimą skiria Jo tarnystei...

Amžinieji įžadai. Praėjus šešeriems metams po pirmųjų įžadų, t. y. 1923 m. gruodžio 22 d., s. Rafaila ir jos draugės davė amžinuosius įžadus: per amžius būti su Kristumi ir tik Jam priklausyti, tik Jam tarnauti ir Jam darbais ir maldomis teikti malonumą.

Žvilgterėkime, kokia padėtis Rytų apeigų Katalikų Bažnyčioje buvo to meto Brazilijoje.

1923 metai – Polocko arkivyskupo šv. Juozapato 300-osios mirties metinės. Ukrainiečiai visame pasaulyje iškilmingai minėjo šią sukaktį. Šventasis Juozapas 1596 m. Brastos Bažnytinę uniją – stačiatikių sugrįžimo prie Švento Petro sosto sutartį – patvirtino savo krauju²⁰⁹, t. y. mirė kankinio mirtimi.

Ir šiandien ne tik Rytų apeigų katalikai naudojami jo auka. Jisai ratifikavo reunią su Roma. Tai jis Ukrainos Kijevo patriarchato Bažnyčią nukreipė į teisingą kelią.

Iki 1916 metų Rytų apeigų Katalikų Bažnyčia Brazilijoje neturėjo aiškios teisinės padėties, nes vietiniai Romos katalikų vyskupai manė, kad tame krašte turi viešpatauti tik lotynų apeigos ir šių apeigų Katalikų Bažnyčia. Rytų apeigų katalikai, atvykę ir apsigyvenę tose srityse, turi automatiškai priimti Romos katalikų apeigas, kitas pamiršti ir jų išsižadėti, – taip manė Romos katalikų vyskupai. Tačiau kitaip galvojo čia atvykę ukrainiečiai ir pirmieji Rytų apeigų katalikų misionieriai. Kunigas Silvestras Kizyma *OSBM* apie tai aiškiai priėmė laiškuose, publikuotuose Žovkvoje (Ukraina) leidžiamame „Misionieriuje“; apie tai kalba ir dokumentai.

Pastangos ukrainiečius – Rytų apeigų katalikus – padaryti Romos katalikais buvo akivaizdžios ne tik Brazilijoje. Dar didesnis spaudimas buvo Misionės srityje Argentinoje. Tačiau žmonių atsidavimas ir ištvermė, o labiausiai bazilijonų ir diecezinių kunigų tvirtumas, pasiekė savo: vietinių ispanų ir portugalų užkariautojų palikuonys nusileido. Roma pagaliau patvirtino ir sankcionavo Rytų apeigų katalikų buvimą tose vietovėse. Tad ukrainiečiai tapo pilnateisiais visuotinės Bažnyčios nariai.

Rytų apeigų katalikai Argentinoje ne itin buvo tvirti. Tačiau Brazilijoje jau nuo 1910 metų Rytų apeigų Katalikų Bažnyčia tvirtai atsistojo ant kojų. Susitikime Kurityboje tų pačių metų liepos mėnesį ukrainiečiai atvykėliai pareikalavo vyskupo ir seminarijos vietiniams kunigams rengti ir, numatė gerai organizuotą mokyklų tinklą ukrainiečiams mokytis bei Dievo Žodžiui skelbti.

1922 m. gegužės mėnesį į Braziliją atvykęs metropolitas Andrejus Šeptyckis²¹⁰ pakėlė ukrainiečių dvasią ir sustiprino Rytų apeigų Katalikų Bažnyčią bei religinį gyvenimą. Įsikūrė visuomeninė organizacija „Ukrainiečių sąjunga Brazilijoje“²¹¹, kurios tikslas – turėti savo hierarchą. Sklido gandai, kad vyskupu gali tapti kun. Lazarijus Berezovskis *OSBM*²¹², Popiežiškos ukrainiečių kolegijos Romoje vadovas. Tačiau tuo metu šis klausimas dar nebuvo subrendęs.

Seserys Tarnaitės, pajutusios savo tvirtumą ir reikalingumą, plėtė savo veiklą ir kūrėsi Ivaju, Esperansos²¹³, Maletto, Dorizono bei kitose naujose vietovėse. Jų buvo pakankamai daug, tad minėtose vietovėse galėjo užsiimti karitatyvine veikla bei dirbti auklėtojomis ar mokytojomis.

Tokiame nuotaukų kontekste pirmosios naujokės davė savo amžinuosius įžadus. Nekalbėsime, kad prieš tai buvo rimtos, iškilmingai prarastos rekolekcijos. Pasakysime, kad Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių

kongregacija, sujungusi vienuoles naujose teritorijose, ir šiandien yra stipriausia Žuželio kongregacija.

Seserį Rafailą, mokančią prancūzų, vokiečių ir kitų kalbų, turinčią meno ir kitų mokslų žinių bei pedagoginio darbo patirtį, viršininė paskyrė auklėjimo darbui. Beveik visą savo gyvenimą ji ir gyvens Prudentopolyje, nes čia ji labiausiai buvo reikalinga ir galėjo daug nuveikti turėdama taip reikalingų pedagoginei veiklai žinių. Būdama gabi ir sumani, ne kartą rinkta į kapitulą²¹⁴. Teko jai padirbėti ir Paranos sostinėje Kurityboje – padėti seserims įsitvirtinti naujoje vietovėje.

Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos kapitulos Brazilijoje. 1922 metais Kuritybos vyskupas Ivanas Braga sušaukė pirmąją seserų Tarnaičių kapitulą pagrindinei viršininkei ir valdybai išrinkti bei svarbioms neatidėliotinoms problemoms spręsti. Tada Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijoje buvo 26 seserys, iš kurių 16 – jau gimusių Brazilijoje. Viršininke buvo išrinkta s. Anatolija Bodnar (šias pareigas ji ėjo 1922–1947 metais). Tačiau iki 1928 m. ji dar ėjo atsakingas patikėtinės pareigas.

1932 metais seserų Tarnaičių misija Brazilijoje ir Kanadoje pareiškė norą susijungti į vieną kongregaciją su šios kongregacijos vienuolėmis Galicijoje. Vyskupas I. Braga tam neprieštaravo.

1934 metais Dorizone (Brazilija) vykusioje kapituloje susirinko 64 seserys. Susijungimo klausimui spręsti buvo išrinktos keturios delegatės į kapitulą Lvove. Bet dėl brangios kelionės važiavo tik dvi seserys: Anatolija Bodnar ir Volodymyra Penionžek. Šioje kapituloje buvo įkurta ir Šv. Mykolo Arkangelo provincija, iki tol buvusi misija.

I. 9. SESUO RAFAILA – JAUNIMO UGDYTOJA

Sesuo Rafaila, kaip žinome, turėjo savo paskirtį: jaunimo ugdymas – pedagoginis darbas Prudentopolio ukrainiečių mokykloje ar seserų Tarnaičių kolegijoje. Kolegija – tai internatas, kuriame kaimo ir apylinkių vaikai (įvairių tautų) gyvena, maitinasi, ruošė pamokas ir lankė mokyklą. Ne visi kolegijoje gyvenantys galėjo ir ne visi skubėjo mokėti už išlaikymą, tad seserys pačios ieškojo galimybių išlaikyti tokią gausą vaikų.

Kas rytą po šv. Mišių ir pusryčių s. Rafaila, pasiėmusi vadovėlius bei įvai-

rias, dėstomą medžiagą papildančias knygas, ėjo į mokyklą. Plačiai ir išsamiai dėstydamą kursą, ji daug reikalavo iš mokinių, tačiau šie nepyko, nes mylėjo s. Rafailą ir stengėsi jai atsilyginti gerai išmokdami užduotą pamoką. S. Rafaila mokė gerbti ir mylėti Dievą, Bažnyčią, žmones.

Tais laikais į ukrainiečių Šv. Juozapato bažnyčią ateidavo visos seserų auklėtinės. Štai viena tamsaus gymio brazilė 1960 metais mokėsi pas seseris. Po kurio laiko ją, jau sukūrusią šeimą, t. V. Zinko OSBM sutiko trijų šalių (Brazilijos, Paragvajaus ir Argentinos) pasienyje, tiksliau Foz do Iguasu mieste. Buvusi mokinė, iš karto atpažinusi dvasininką, pradėjo kalbėti ukrainietišškai – šią kalbą išmoko lankydamą seserų Tarnaičių globojamą mokyklą Prudentopolyje.

Pateiktas pavyzdys liudija, kaip vienuolės ukrainietės brangino savo kalbą, joms, kaip ir s. Rafailai, buvo svarbi motinos gimtoji kalba.

Žinoma, visi vaikai smalsūs. Tačiau iš prigimties smalsesnės dažniausiai yra mergaitės. Tad neatsitiktinai jos daug kartų klausinėjo seserį Rafailą apie jos giminę ir gimimo vietą. Taip būdavo ne tik pamokose (išdėsčius naują medžiagą), bet ir poilsio valandėlėmis bei per pokalbius vakare.

Tuo laiku ukrainiečių seserų globojamoje kolegijoje gyveno per 300 vaikų. Kai kurie net iš centrinių Brazilijos provincijų – iš Espirito Santo²¹⁵ ir Minas Žerais. Ir ne tik ukrainiečiai, bet ir arabų bei melchitų vaikai. Jų visų tėvai troško, kad vaikai žegnotųsi taip, kaip Rytų apeigų katalikai, mokėtų Rytų apeigų katalikų maldas.

Vieną vakarą tamsaus gymio juodaakė arabė, kilusi kažkur iš šiaurės Brazilijos (jos tėvai atvyko iš Livano kalnų), paklausė:

– Sesele, o kodėl seserys vadinasi ukrainiečių seserimis?

– Todėl, kad jos atvažiavo iš Ukrainos.

Žinoma, vaikai nežinojo, kaip reaguoti į tokį bendrą atsakymą, nes tuometinės žinios apie Ukrainą buvo gana menkos ir neaiškios. Brazilijoje ukrainiečius dažnai painiojo su lenkais ir vadino „polkos“. Visiems ukrainiečiams, o ypač pedagogams, reikėjo daug laiko ir kantrybės, kad vietiniai išmoktų atskirti ukrainiečius nuo „polkos“ ir „rusos“.

Tokiai sampratai formuoti vėlgi svarbus vienuolių ir, žinoma, s. Rafailos vaidmuo. Kad mokiniai žinotų apie Ukrainą, įsivaizduotų, kur ji yra, sesuo Rafaila ne kartą vedė juos prie Europos žemėlapių, liepdama surasti Slavutės (Dniepro) upę. Suradus ją, ieškoti Kijevo.

– Čia aš gimiau, – sakydavo nustebusioms mergaitėms. – Čia gyveno ir mirė mano motina ukrainietė.

– O jūsų tėvas irgi ukrainietis?

– Ne, mano tėvas lietuvis, tik dirbo Kijeve, Tolimųjų Rytų geležinkelio biure. Čia ir susipažino su mano motina.

– O kur yra Lietuva?

– Turite Europos žemėlapi, tai paieškokite!

Mergaitės viena per kitą ieškojo tos šalies ir negalėjo rasti. Tada sesuo pasakė:

– Pirmiausia suraskite Baltijos jūrą!

Mokinės greitai ją rado. Pradėjo skaityti valstybių apie Baltijos jūros pavadinimus: Švedija, Suomija, Estija, Latvija ir štai Lietuva. Tada sesuo mokė toliau: kokia yra jos tėvo – Aleksandro Rimkevičiaus – šalies sostinė. Vaikai pasakė:

– Kaunas!

S. Rafailai reikėjo paaiškinti, kad tikra sostinė Vilnius, tačiau ją buvo užėmę lenkai ir nepriklausomos Lietuvos vyriausybė turėjo persikelti į Kauną²¹⁶.

– O jūs mokate kalbėti lietuviškai? – paklausė arabė.

– Žinoma, kad moku, nes tai mano tėvo kalba. Moku ir latviškai, nes ten gyvenau su pamote.

Vaikai lengvai surado ir Latvijos sostinę:

– Ryga!

– Kitame Latvijos mieste – Liepojoje prabėgo mano jaunystės metai. Po to su tėvu, seserimi ir guvernante Stefanija išvažiavau į Braziliją, – pasakojo mokytoja vienuolė.

Mergaitės nieko nesakė, turbūt galvojo apie tai, ką išgirdo. Netrukus viena prabilo:

– Ar sunku kalbėti lietuviškai?

– Man tai nebuvo sunku, nes aš girdėjau šią kalbą savo tėvo šeimoje ir gatvėse. Bažnyčioje, Latvijoje, kun. Ignotas pamokslus sakė lietuviškai, nes ten buvo nemaža lietuvių bendruomenė.

– O mums ši kalba ar būtų sunki? – paklausė tamsaus gymio mergaitė iš San Paulo.

– Žinote, mergaitės, sunku yra tiems, kas nenori ko nors išmokti ar pažinti... Man, ačiū Dievui, nebuvo sunku.

– Įdomu būtų išgirsti kaip lietuviai kalba...

– Gerai, klausykite...

Tada sesuo Rafaila užgiedojo vieną bažnytinę giesmę. Mažosios klausė ir stebėjosi, kad nieko nesupranta, išskyrus vieną žodį „Marija“.

– Taip, ši giesmė Marijos garbei. Lietuviai turi daug giesmių, šlovinančių

Mariją. Kai buvau Europoje, tai ne tik bažnyčioje, bet dirbdama bei pasi-vaikščiodama su draugėmis giedojome giesmes Marijos garbei.

– O Baltijos jūra gili? – pasiteiravo berniukas, kuris taip pat mokėsi seserų kolegijoje.

– Žinoma, ne tokia kaip vandenynas, tačiau ir joje plaukia dideli laivai, – atsakė sesuo.

– Ar toje jūroje vanduo labai sūrus?

– Nelabai, bet turi daug jodo ir žmonės atvažiuoja gydytis skydliaukę (liaudiškai vadinamą gūžį ar, kaip ukrainiečiai sako, „volo“). O vanduo jūroje, žinoma, sūrus. O sūrus todėl, kad, jei būtų saldus, tai greitai surūgtų ir pradėtų dvokti, – pajuokavo mokytoja.

S. Rafaila mieliau atskatinėtų auklėtiniams į klausimus apie dvasinius dalykus, tačiau džiaugėsi bet kokių vaikų smalsumu, nes visi atsakymai plėtė jų akiratį. Be abejo, sulaukdavo ir religine tematika klausimų.

Štai viena vokiečių kilmės mergaitė (jų čia daug mokėsi) paklausė:

– Ar būtina kasdien dalyvauti šv. Mišiose?

– Žinai, vaikelai, nuodėmės atžvilgiu nebūtina, bet gero darbo požiūriu – būtina. Juk daug praranda tie, kuriuos neramina tik vienas klausimas, ar tai nėra nuodėmė. Ir jei yra – tada susilaiko. Toks žmogus rūpinasi tik savimi. Savimyla – blogas dalykas: jei negrėstų bausmė, tai jokia jėga tokio žmogaus nepriverstų daryti ką nors gera...

– O Komuniją taip pat reikia priimti kiekvieną dieną? – paklausė kita. Mat, jos tėvai gyveno toli nuo bažnyčios.

– Jei kas nori būti sveikas, gerai atrodyti – turi tinkamai ir teisingai maitintis. Jei taip nesielsia – dažniausiai suserga. Jam gyvenimas tampa sunkus ir sudėtingas. Buvo vienas toks šykštuolis, kuris gailėjosi išleisti pinigų geram, kaloringam maistui: valgė sužiedėjusią ar supelijusią duoną, užsigerdamas prasta arbata. Taip maitinosi, kol susirgo skrandžio opa ir mirė visai jaunas. Taip yra ir su mūsų siela. Ji irgi reikalauja maisto. O juo yra Švenčiausia Eucharistija, arba Šv. Komunija. Kas teisingai maitinasi Dieviškąja Duona ir šventu Kristaus krauju²¹⁷, tas yra dvasiškai stiprus ir atrodo tvirtas Dievo bei žmonių akyse.

– O kaip tiems, kurie neturi galimybės kasdien priimti Šv. Komunijos? Kad ir mano tėvai, broliai bei seserys, nes netoli mūsų nėra bažnyčios?

– Afrikoje yra krikščionių bendruomenės, kurios nuo savo bažnyčios gyvena keturiasdešimt ir daugiau kilometrų, tačiau stengiasi kiekvieną sekmadienį dalyvauti šv. Mišiose... Štai Santa Karolinos provincijoje, Irasemos kaime, yra mūsų Šventosios šeimos parapija ir, kai ten dirbo kun. Klimas Bžuchov-

skis *OSBM*, žmonės kiekvieną sekmadienį ateidavo į šv. Mišias net iš Moemo kaimo, esančio beveik 30 km nuo bažnyčios. Mat, kunigas jiems buvo sakęs: „Jei kalbama apie laikinus dalykus, tai jūs važiuojate ar einate kur kas toliau ir ilgiau, bet čia yra daug svarbesnis reikalas – tai mūsų sielos išganymas! O jūs randate dešimtis priežasčių, siekdami pateisinti savo aplaidumą, nedalyvaudami sekmadienio šv. Mišiose!“

Išgirdę šiuos s. Rafailos žodžius, vaikai nutilo ir susimąstė. Daugelis pagalvojo: kūnui ir kasdieniams – laikiniams – reikalams visada surandame galimybių, būdų ir laiko. O sielai ir amžiniams dalykams sugalvojame įvairių išsisukinėjimų, atsikalbinėjimų. Juk tai blogai, labai blogai!

Seselei Rafailai patikdavo bendrauti su auklėtinėmis ir per pertraukas. Tada jos apsupdavo ją ir pasakodavo, klausinėdavo. Ji atsakinėjo arba ką nors įdomaus pasakojo. Ir pasakojo taip įdomiai, kad mokinės pykdavo, išgirdusios skambutį, pertraukiantį pokalbį ir kviečiantį į pamoką.

Sesuo Rafaila, kaip ir jos tėvas, mėgo piešti. Yra žinomas Aleksandro Rimkevičiaus nupieštas paveikslas – namas priešais Šv. Juozapato bažnyčią. Tas namas vadinosi „Kačaniška“. Šio pavadinimo kilmė nė vieno nedomino ir niekas negalėjo pasakyti, ką tai reiškia.

1960 metais t. Vasilijus Zinko *OSBM* dirbo Brazilijoje. Turėjo vyskupo Juozapo Martyneco pavedimą lankyti seserų Tarnaičių ir seserų Šv. Onos Katechečių namus, vesti konferencijas, klausyti išpažinčių. Kartą važiuota autobusu iš didelio Gvarapuavos miesto į Pato Branko²¹⁸ miestelį aplankyti Šv. Onos seseris. 20 km už miesto buvo kolonija Paraiza²¹⁹, kuri seniau vadinta Bašera, ir ten seserys turėjo savo kolegiją. Išlipta kelio, vedusio į Pato Branką, išsišakojime. Reikėjo laukti kito autobuso arba pakeleivingos mašinos vairuotojo malonės. Neilgai laukė. Automobiliu važiavę du jauni vyrai paklausė, kur sumanęs keliauti. Išgirdę, kad sielovados darbui į Pato Branką, pasiūlė:

– Sėskite! Mums pakeliui, nuvešime!

Kunigui įlipus į automobilį, vyrai pradėjo pokalbį:

– Ar žinote, kodėl mes patys, jums neprašant, sustojome? Iš karto atpažino me, kad jūs bazilijonas. Pamanėme, kad iš Prudentopolio. Tą miestą labai mieliai prisimename. Ten ejome melstis į ukrainiečių bažnyčią, ten mus auklėjo seserys Tarnaitės. Labiausiai į atmintį įstrigo sesuo Rafaila. Ji mus mokė gerų ir naudingų darbų. Jūs turbūt pažįstate ją?

– Pažįstu! Beveik kiekvieną savaitę matomės! Jų koplyčioje aukuju šv. Mišias!

– Buvo geri laikai! Daug gero ir vertingo sužinojome ir išmokome. Ypač gražūs prisiminimai apie seserį Rafailą!

Pakeleivis jiems padėjo. Džiugu buvo girdėti, kad s. Rafailos pastangos sėti gėrį ilgam liko mokinių ir auklėtinių širdyse.

Seserims organizuojant kokį nors renginį, tarkim, savo mokyklos prisistatymą, kunigų ar mokytojų sveikinimus vardadienių, pagyrimus bei padėkas įvairių švenčių proga, ypač Dievo Motinos garbei – poezijos posmus dažniausiai rašė s. Rafaila.

Praėjus nemažam laiko tarpui, s. Rafaila, išsekinta ligos, vieną dieną kun. Vasilijui Zinko *OSBM* padavė susiūtą storą sąsiuvinį, prirašytą savo poezijos posmų, prašydama, esant galimybės, juos panaudoti, išspausdinti. V. Zinko išsiuntus iš Brazilijos į Ukrainą, minėtas komplektas buvo perduotas seserims Tarnaitėms, prašant jį išsaugoti. Tačiau tolesnis sąsiuvinio likimas nežinomas.

S. Rafailos mielai laukdavo ir Šv. Juozapo licėjinio kurso seminaristai. Šią mokymo įstaigą 1935 metais įkūrė kun. Juozapas Roga²²⁰. Kai kurie kursantai mokslus buvo baigę seserų vadovaujamoje kolegijoje, tad gerai jas pažinojo. Apie jas daug pasakojo ir gyrė jų gebėjimą dirbti su vaikais. Tiesa, pasiskųsdavo, kad s. Rafaila Rimkevičiūtė vertė mokyti, reikalavo nekrėsti šunybų, nes taip elgiasi tik dykaduoniai.

Aleksandro Rimkevičiaus mirtis. S. Rafailai įsikūrus vienuolyne, jos sesuo Felicija irgi paliko tėvo namus, nes ištekėjo už lenkų kilmės kariškio Slivko ir persikėlė į provinciją Rio Grande Sulą²²¹. Pagimdė du sūnus, vienas jų tapo brazilų generolu. Sesuo su šeima dažnai aplankydavo tėvą bei seserį Rafailą.

Pamaldi auklė Stefanija Lavandovska po beveik 40 metų tarnybos Rimkevičių šeimoje, iškeliaavo į Amžinybę.

Vienišas ir pailsęs nuo darbų Aleksandras, negalėdamas vienas gyventi savo name San Žvono upės aukštupyje, persikėlė į Paranos sostinę, Kuritybą. Pradėjo dirbti kolonijos savivaldybėje, eidamas ryžių augintojų viršininko pareigas, bet ilgai neužsibuvo. Po metų persikėlė pas dukrą Feliciją ir žentą.

Sesuo Rafaila džiaugėsi, kad tėvas bus su sesers šeima, nes jam jau 70 metų, todėl reikėjo nuolatinės globos, kurią gali duoti tik savas, mylintis vaikas.

Tačiau tuo metu Vandos tėvą užklupo mirtis. Šią žinią s. Rafaila sutiko visiškai ramiai dėl dviejų priežasčių: pirma, jos tėvas buvo labai pamaldus ir mirtis negalėjo užklupti jo nepasiruošusio, antra, jis Amžinybėje, be abejo, nepamirš savo dviejų dukterų ir ten susitiks su jauniausia dukra Stanislava ir tomis moterimis, su kuriomis dalijosi vedybine lemtimi.

Tėvas s. Rafailos prisiminimuose. S. Rafaila vieną vakarą, baigusi taisy-

ti mokinių užduotis, kaip įprasta, pradėjo melstis už savo tėvą. Po to nulenkę galvą ant stalo, išžiūrėdama į Nukryžiuotąjį. Mąstė apie mirusį gerąjį tėvą, ir taip pasinėrė prisiminimuose:

– Kai nusprendžiau jam atskleisti savo norą stoti į vienuolyną ir gyvenimą pašvęsti Dievo bei žmonių tarnybai, tėvas iš karto palaimino mane. Po to, priglaudęs prie savo krūtinės, pasakė:

– Tai bus mano didžioji dovana Dievui už viską, ką jis mums davė ir duoda!

Prisiminimai s. Rafailą nešė tolyn į praeitį. Tėvas buvo sakęs, kad gimė 1856 m. spalio 16 d. Užventyje, Lietuvoje, kunigaikščio Lubomirskio rūmuose Vilhelminos Borch fon Priker ir Onufrijaus Aleksandro Rimkevičiaus šeimoje. Rimkevičių šeima buvo paveldėjusi Pobog herbą. S. Rafaila prisiminė ir tėvo gimtąjį miestelį su mažais namukais, kuriuos supo sodai, siauros gatvelės. O miestelio viduryje į dangų bokštą kėlė Šv. Marijos Magdalietės bažnyčia²²².

Rimkevičiai dažnai atvažiuodavo į Užventį aplankyti giminių, atostogauti. Kaip šiandien s. Rafaila girdi tėvo pasakojimą apie savo jaunystę. Po 1863–1864 m. sukilimo caro valdžia visą Rimkevičių giminę iš Užvenčio ištrėmė į Sibirą, į Tobolską. Su gimine valdžios sprendimu iš Lietuvos buvo pašalinti ir Aleksandro tėvai (Onufrijus Rimkevičius ir Vilhelmina Borch fon Priker). Sūnui Aleksandrui tuomet buvo tik devyneri. Be jo, šeimoje augo vyresnis bei ligotas jaunesnis sūnūs ir dvi mergaitės. Darbštus s. Rafailos senelis ir Sibire nenuleido rankų – įkūrė muilo gamyklą.

Savo senelio ištvermę, laisvės savo kraštui troškimą s. Rafaila lygino su T. Ševčenka. Pasipriešinimas carinės Rusijos pavergimui – tai 1863–1864 m. sukilimas ir ... Sibiras.

Praėjus trejiems tremties metams s. Rafailos senelis, Aleksandro tėvas Onufrijus, dėl silpnos širdies mirė Sibire. 1868 m. žmona su vaikais grįžo į Lietuvą, tačiau, čia negalėdama pasilikti, išvyko į Varšuvą, kur jos tėvai turėjo apartamentus. Aleksandrui tada buvo 12 metų. Pirmąsias mokslo žinias, kaip tuo metu ir buvo įprasta ponų gyvenime, jis įgijo namuose. Gimnaziją lankė Varšuvoje, kartu mokydamasis Pulavų žemės ūkio institute (tik šią gimnaziją galėjo lankyti iš Sibiro grįžusiųjų vaikai, mat ji buvo akylai stebima žandarų). Dėl ligos nebegalėdamas baigti mokyklos – instituto Pulavuose, pradėjo studijuoti mediciną. Tačiau studijų pabaigoje metė mokslą ir savanoriu nuėjo tarnauti caro kariuomenėn. Kaip savanoris, jis galėjo pasirinkti bet kurią tarnybos rūšį. Aleksandras pasirinko laivyną, tuomet vadintą „marinarka“. Užsitarnavo net karininko laipsnį ir kartu tapo laivo „Lastivka“ vadu.

S. Rafailai prisiminė ir tėvo pasakojimas apie kelionę aplink pasaulį laivu „Lastivka“, lydint caro brolių admirolą. Prisiminė, kaip Aleksandrą tuomet sužavėjusi Brazilija (dalis kelionės pasakojimų jau pateikta Aleksandro atsiminimuose).

1877 m. prasidėjo Rusijos ir Turkijos²²³ karas, kuriame Aleksandras, kaip karininkas, privalėjo dalyvauti. Tačiau Bulgarijoje prie Pleveno jis buvo sunkiai sužeistas ir pateko į turkų nelaisvę. Turakai žudė visus sužeistuosius „maskolius“. A. Rimkevičių išgelbėjo ant kaklo kabojęs medalikėlis su Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos atvaizdu. Aleksandro pasigailėjo – suprato, kad jis ne „maskolius“, tad ne tik pagydė, bet ir davė žmogų, kuris jį lydėtų po Turkijos valdas. Ten Aleksandras išbuvo pusantrų metų.

Baigiantis karui, A. Rimkevičius nuvyko į Berlyną ir užsirašė studentu filosofijos studijoms. Deja, netrukus Bismarkas davė nurodymą – visiems studentams iš Rusijos kuo greičiau palikti šalį. Išvyko ir Aleksandras.

Grįžęs į carinę imperiją, Aleksandras pradėjo tarnauti kadetu prie caro gvardijos. Po atentato – pasikėsinimo į carą – metė šią tarnybą ir išvyko į Kijevą studijuoti inžinerijos.

Baigęs studijas, A. Rimkevičius tapo inžinieriumi, tiesė geležinkelį. Greitai buvo paskirtas Rytų – Vakarų (Transsibiro) geležinkelio vyriausiuoju inžinieriumi. Būtent tada, gyvendamas Kijeve, susipažino su kijeviete Marusia Bylivska, pamilo ją, sukūrė šeimą. O tos meilės vaisiumi tapo ji – Vanda – s. Rafaila – Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

Jau būdamas Brazilijoje, tėvas sužinojo apie Kronštate (tvirtovėje netoli Sankt Peterburgo) vykusį jūreivių sukilimą²²⁴, tad ir pasakodavo apie savo karinę tarnybą jūroje.

S. Rafaila, mintimis perbėgusi visą iš tėvo pasakojimų žinomą jo jaunystės gyvenimą, vėl paskendo maldoje. Buvo gražus pavasario vakaras. Ore sklido apelsinų žiedų kvapas, o kolegijos priebutyje s. Rafaila tebesimeldė. Malda ją laikė pačia geriausia padėka artimiesiems. Tad meldėsi už juos. Pirmiausia už motiną, kuri ją paliko tokią mažą, kad net negalėjo prisiminti jos meilės ir nuoširdumo.

Meldėsi už pamotę ir jauniausią sesutę už tetas ir močiutes.

Maldose prisimindavo jaunesnę seserį Feliciją, jos šeimą ir mirusią auklę Stefaniją.

Temstant s. Rafaila pakildavo, siūsdama atodūsius Dievui bei Mergelei Marijai, ir eidavo į kopyčią. Suskambėjęs varpelis kviesdavo vakaro maldoms. Ji pasimels kartu su seserimis ir eis į savo celę, pilną knygų ir sąsiuvi-

nių. Reikės taisyti mokinių rašto darbus, juos vertinti. Jos celėje dar ilgai degs šviesa. Pagaliau, atlikusi darbus, pavargusi, tačiau laiminga mokytoja galės ilsėtis. Jos lauks nauja pedagoginės veiklos diena.

I. 10. UKRAINIEČIŲ PADĖTIS BRAZILIJOJE XX A. VIDURYJE. S. RAFAILOS VEIKLA

Vyskupo vizitas. 1930 metai ukrainiečių, gyvenusių Brazilijoje, istorijai svarbūs keletu įvykių. Pirmiausia – Filadelfijos arkivyskupo Konstantino Bogačevskio²²⁵ atvykimas. Jis turėjo aplankyti ne tik ukrainiečius, bet ir visas kitas Rytų apeigų katalikų grupes: melchitus (arabus), maronitus (libaniečius) ir armėnus. Nors buvo ir nepalankios politinės aplinkybės, įvairios kliūtys bei sudėtingos gamtinės sąlygos – ganytojas savo darbą atliko.

Arkivyskupo kelionė sutapo su sukilimu. Rio Grandės de Sula provincijos kariuomenės vadas (kaudilio) Žetulijas Dornelis Vargas²²⁶ tapo revoliucijos vadu, sukėlė visus, kurie buvo nepatenkinti to meto politika – taigi pradėjo revoliuciją prieš tuometinį prezidentą dr. Luisą Vašingtoną. Gausios sukilėlių jėgos žygiavo iš pietų krašto į San Paulo provincijoje esančius miestus: San Paulo ir Rio de Žaneirą, tuometinę federalinę Brazilijos sostinę. Tad galima suprasti arkivyskupo Konstantino sudėtingą kelionę. Kai iš Iratos reikėjo važiuoti į Maletą miestelį²²⁷, nebuvo transporto, išskyrus karinį traukinį.

Be to, lijo ir balos tapo neišklamptomais dumblynais. Negalėdamas kitaip keliauti, arkivysk. K. Bogačevskis pasinaudojo kariuomenės pagalba. Su kareiviais atvykęs į šiaurę, į Maletą, galėjo truputį pailsėti po tokios sunkios kelionės.

Po revoliucijos įvyko rinkimai. Visi ukrainiečiai balsavo už kaudilio, tačiau jis neįtardė dėkingumo Prudentopolio gyventojams. Jo blogu elgesiu gyventojai skundėsi ukrainiečių leidžiamame „Darbe“.

Kaudilio Prudentopolio prefektu (meru) paskyrė kažkokį ateivį karininką, kurio tikslas buvo sugriauti Graikų apeigų katalikų veiklą ir tą žydingą munišipio (rajoną). Tas interventas (taip buvo vadinami paskirti pareigūnai) iš tikrųjų sugriovė Prudentopolio finansinį mechanizmą. Jei šis munišipio iki tol apskritai neturėjo jokių skolų, tai po tokio valdymo nepajėgė iš jų išbristi.

Taip per šitas revoliucijas Ž. Vargo haidukas sužlugdė Prudentopolio ekonomiką, nes iki tol čia neatveždavo nė vieno kilogramo miltų – tik išveždavo.

Išveždavo medų, vašką todėl Prudentopolį vadino „Medaus sostine“ Paranoje.

O po Žetulijo Vargo šeiminkavimo sugriautas ūkis jau nesugebėjo pagaminti tiek, kad galėtų išvežti. Priešingai, anksčiau vyravusį eksportą pakeitė importas. Žetulijo Vargo paskirtas gubernatorius Manuelis Ribasas, valdęs 1932–1941 m., pritarė tokiai veiklai. Jis buvo itin nepalankus ukrainiečiams ir vadintas Paranos interventu.

Padėtis Ukrainoje. 1930 metai sudėtingi bei sunkūs buvo ir Ukrainoje. Ten lenkų valdžia atliko taip vadinamą „pacifikaciją“. Kariuomenės ir policijos pagalba jie siekė užgrobtose žemėse priversti paklusti ukrainiečius. Ukrainiečių spauda rašė apie savavališkus teismus, pavyzdžiui, 1932 m. gruodžio 23 d. Brigyčių kieme buvo pakarti du jauni ukrainiečiai: Dimitrijus Danilyšinas ir Bazilijus Bilasas. Visa tai skaudžiai išgyveno ukrainiečių bendruomenės Paranoje ir Santa Katarinoje. Tiesa, žemdirbiai (Ukrainiečių žemdirbių sąjunga²²⁸) portugalų kalba išleido brošiūrą apie pacifikaciją, kuria sugriovė brazilų nuomonę apie Varšuvos endekų „mocarstvo“ (potencija, potuha – imperija). Tačiau tai nepalengvino ir nepakeitė padėties Lenkijos užgrobtose Ukrainos žemėse²²⁹. Šią situaciją skaudžiai išgyveno ir seserys Tarnaitės, pareikšdamos vieningumą su seserimis Galicijoje.

S. Rafaila rengia „Pradžiamokslį“. Praeito šimtmečio trisdešimtųjų metų antroje pusėje Brazilijos ukrainiečiams iškilo svarbi problema – išleisti vaikams ir jaunimui „Pradžiamokslį“. Iki tol vadovėlius ukrainiečių ir kitoms katalikų mokykloms atveždavo iš Galicijos bei Šiaurės Amerikos ir Kanados. Tačiau jų buvo per mažai, nes brangiai kainavo, jei ne Brazilijoje gyvenuosiems, tai tiems, kurie vadovėlius siuntė.

Reikėjo savo pradžiamokslio, kuriame ukrainiečių vaikams būtų pateiktas ir vietinis koloritas: atvykę ukrainiečiai šiame naujame krašte jau irgi įdėję svarų kultūrinį kapitalą. Kilo klausimas – kas imsis šio darbo?

O kas gi kitas, jei ne „Darbo“ redaktorius kun. Juozapas Martynecas *OSBM*... Kunigas nemokėjo atsakyti ir neužkraudavo savo darbo kitiems. Taip gyveno ne tik jis pats, tokio gyvenimo išmokė ir kun. Vasilijų Zinko *OSBM* bei daugelį kitų.

Tačiau pačiam kun. J. Martynecui imtis rengti vadovėlių buvo netikslinga. Vadovėlio rengimas reikalavo vaikų psichologijos žinių, pedagoginio darbo patirties. Tad nekilo abejonių – geriausiai tam darbui tinka sesuo Rafaila. Juo labiau, kad s. Rafaila iš visų dėstomų dalykų jau buvo išlaikiusi valstybinius nosterifikacijos egzaminus²³⁰.

Vieną dieną kunigas J. Martynecas nuėjo į seserų vienuolyną pasikalbėti su seserim Rafaila.

– Žinote, sese, iškilo neatidėliotina problema – parengti ir išleisti ukrainiečių vaikams bei jaunimui gerą pradžiamokslį. Pats nedrįstu šito imtis, nes tai prerogatyva pedagogo, dirbančio su vaikais ir žinančio jų psichiką bei charakterį. Tik toks asmuo gali parengti gerą vadovėlį. Tokį, kurį drąsiai būtų galima duoti į vaikų rankas.

Sesuo Rafaila atidžiai išklausė kun. Juozapo žodžių. Ji mąstė, kaip pasakyti žodį *sutinku*. Mat šiam darbui ji jau senai buvo pasiruošusi. Žinojo poreikį geram vadovėliui Brazilijos ukrainiečių mokykloms. Tėvas Juozapas nelabai ir reikalavo sesers atsakymo, nes iš karto pajuto, kad ji tarsi jau būtų laukusi tokio pasiūlymo. Tad pakalbėję apie naujo vadovėlio plano rengimą atsisveikino.

Sesers Rafailos darbas buvo toks: parinkti žodinę bei rašytinę medžiagą, paruošti atitinkamas iliustracijas (valstybinį nostrifikacijos egzaminą seseriai teko laikyti ir iš piešimo).

Daug laiko pareikalavo tekstus atitinkančių paveikslėlių piešimas, paieška ir pritaikymas. Ne kartą reikėjo iš naujo taisyti bei keisti ir paveikslėlius, ir patį tekstą.

Pradžiamokslis turėjo grynai ukrainietišką pobūdį, tačiau neapsiėjo be butijos, žiruvos, kavos ir panašių žodžių, su kuriais vaikai Brazilijoje susiduria kiekvieną dieną.

S. Rafailos parengtą medžiagą atidžiai skaitė kun. J. Martynecas, pateikdamas pastabų. Darbo metu buvo keičiamas net numatytas planas.

Ukrainiečių bažnytinio gyvenimo pokyčiai Brazilijoje. Būtina priminti, kad 1935 m. ukrainiečių bažnytinis gyvenimas Brazilijoje, kaip teigiama, auksinio laikotarpio pradžia. Jį pagreitino svarbūs įvykiai – atvykstantys kunigai, kurie organizavo ir plėtė draugijų bei visą religinį ir kultūrinį ukrainiečių gyvenimą Brazilijoje. Pirmiausia iš Europos (Romoje baigę mokslus, buvę Ukrainoje) sugrįžo du jau ne kartą minėti kunigai bazilijonai: Juozapas Roga ir Juozapas Martynecas. Pirmasis gimęs Guarapuavos riboje šalia Prudentopolio, antrasis, kun. Juozapas Martynecas, nors gimęs Lvove, 1911 m. su tėvais atvykęs į Braziliją gyveno Prudentopolui priklausiusių apylinkių Gvarapua linijoje (kaime), tad jis auklėtas Brazilijoje.

Kunigas J. Roga pradėjo organizuoti seniai, dar 1910 m., planuotą mažą seminariją, o J. Martynecas – į savo rankas perėmė „Darbo“ redakciją. Mat pastarasis buvo įgijęs redagavimo patirtį Užkarpatėje, kur dirbo bazilijonų leistame laikraštyje „Gera žinia“²³¹, tad ir čia uoliai rūpinosi ukrainiečių savaitraščiu. Netrukus „Darbas“ turėjo dvigubai daugiau skaitytojų: tapo įdomus ir įgijo ukrainietišką koloritą.

Kun. J. Martynecas – būsimasis ukrainiečių vyskupas Pietų Amerikoje – širdyje puoselėjo dar vieną troškimą: išauklėti tikrą ukrainietišką katalikišką inteligentiją. Ir dera pažymėti, kad jam tai iš dalies pavyko. Tokie veikėjai, kaip Juozapas Dilajus, Evdokija Matijko, Rapolas Kulickis ir jo sūnėnai: brolis Choma ir brolis Sisakis, – tai nuoseklaus darbo rezultatas.

Be minėtos veiklos, kun. J. Martynecas atliko nemaža kitų darbų: įsteigė biblioteką, įkūrė savišvietos būrelį, pradėjo leisti žurnalą „Savišvieta“²³², kurio leidyba greitai išsiplėtė. „Savišvietos“ veiklą plėtė į Baros Vermelios²³³ ribą, mat ten buvo aktyvus iš Galicijos (Ukrainos sritis) atvykęs kooperatyvinis veikėjas ir puikus ūkininkas Ivanas Liubina. Visa jo veikla turėjo aiškų tikslą – iš tikinčio ukrainiečių tautos jaunimo Brazilijoje išugdyti katalikišką inteligentiją.

Be to, iš Galicijos atvyko kunigai bazilijonai: Benediktas Melnykas²³⁴, Orestas Dubas²³⁵, Meletijus Kaminskis²³⁶ ir Irinėjus Malaniakas²³⁷, o keturiasdešimtųjų metų riboje – Mikalojus Ivanivas²³⁸ ir Kristoforas Savenka-Myskivas²³⁹.

Kunigas B. Melnykas stengėsi plėsti seserų įtaką kitose gyvenvietėse, rūpinosi jų namais. Kun. Benediktas, rūpindamasis bibliotekomis, iš Ukrainos atgabeno daug knygų. Jis sielovados reikalais apkeliavo ne tik Prudentopolio apylinkes, bet pradėjo darbą naujose Paranos vietovėse: Pitangoje, Kampomovroje ir Pato Brankoje.

Kun. Meletijus Kaminskis talkino seserims vienuolėms ne tik dvasinėje, bet ir ūkinėje veikloje.

Kun. Orestui Dubui vadovaujant redakcijai, 1936 m. vėl pradėtas leisti „Misionierius“, kuris ir šiandien spausdinamas.

Kun. K. Myskivas reorganizavo Maldos Apaštalavimą ir tapo pirmojo pasaulietinio visose Rytų apeigų Katalikų Bažnyčiose instituto, pavadinto „Jėzaus Širdies Katechečių“ institutu, įkūrėju. Čia darbavosi ir sesuo Rafaila. Jame buvo auklėjami ir rengiami krikščionių organizacijų ir būsimų dorovingų šeimų nariai.

Tuo pat metu plėtėsi Marijos draugijos²⁴⁰ veikla, kurioje ryškų pėdsaką paliko ir s. Rafaila. Ji buvo viena pagrindinių ugdytojų, rengusių savo narius ar nares rimtais krikščionimis, tvarkingų šeimų nariais. Ši draugija puoselėjo ir vienuolinius pašaukimus. Marijos organizacija dažnai rengdavo įvairias meno šventes, kuriose aktyviai dalyvavo ir sesuo Rafaila.

Ruošdama „Pradžiamokslį“, s. Rafaila džiaugėsi: padarys ką nors vertinga ir naudinga vaikams bei ukrainiečių kultūrai tame krašte.

Išleidžiamas „Pradžiamokslis“. Pagaliau Brazilijoje išleidžiamas „Pradžiamokslis“. Jį reikia laikyti pirmuoju, šiame krašte išspausdintu vadovėliu,

nes ankstesnis, žemdirbių išleistas pradžiamokslis, nebuvo metodiškai parengtas.

Pasirodžiusį bazilijonų, arba Prudentopolio vadovėlį, gyrė tuometinis ukrainiečių kalbos autoritetas prof. Ivanas Ogijenko²⁴¹. „Pradžiamokslio“ vertė liudija tai, kad juo naudotasi iki 1962 metų.

T. V. Zinko *OSBM*, 1962 m. grįžęs iš Argentinos į Braziliją redaguoti „Darbą“, pamatė, kad reikia pradžiamokslio ukrainiečiams mokytis. Tuo labiau, kad vieną dieną, atėjęs į redakciją, brolis Laurynas Strukas²⁴² pareiškė: daugiau pradžiamokslių nebeleis. Neaišku, kieno vardu jis taip sakė: ar tuometinių „pranašų“, kurie skelbė (o gal šiaip sau kalbėjo!), kad po dešimties metų ukrainiečių kalbos ir Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios nebebus.

Žinia, kad pradžiamoksliai nebebus leidžiami, iki sielos gelmių papiktino kunigą Vasilijų Zinko *OSBM*. Ir ne tik papiktino, bet ir privertė kažką daryti ukrainiečių kalbai ir kartu Rytų apeigų Katalikų Bažnyčiai gelbėti.

1962 m. buvo išleistas mažas iliustruotas katekizmas vaikams „Takelis į dangų“ (autorius t. Vasilij Zinko *OSBM*). Juo susidomėta.

Tada atėjo eilė pradžiamoksliui. Jo rengimas buvo specifinis ir čia vėlgi neapsieita be s. Rafailos pagalbos. Tikėtasi, kad tie, kurie moka skaityti portugaliskai, lengviau įsisavins ukrainiečių kalbos abėcėlę. Todėl vadovėlio rengimas buvo padalytas į tris dalis: pirma – raidės, kurios yra tos pačios ukrainiečių bei vietinėje abėcėlėje, antra – raidės, kurios yra portugalų kalboje, bet turi kitą prasmę (techninis žodis „zchrunyv“) ir pagaliau trečia dalis – raidės, kurios būdingos tik ukrainiečių kalbai.

Atskirai dar buvo išskirtos jotuotos raidės. Tekstams reikėjo tinkamų paveikslėlių ir iliustracijų. Į ką kreiptis? Brolis Prokopas Vereta²⁴³ pasakė:

– Į ką gi daugiau galima kreiptis, jei ne į seserį Rafailą! Ji tai labai mielai padarys...

Nors laiko buvo nedaug, tačiau s. Rafaila netrukus atsiuntė didelį rinkinį mažų iliustracijų, iš kurių buvo galima išsirinkti pavyzdžius tekstui. Trijų spalvų pradžiamokslio išėjo du leidimai.

Spalvotas pradžiamokslis buvo įvairiai priimtas. Autoriui bazilijonui kun. Vasilijui Zinko tik ką išleistą vadovėlį parodžius vienam kultūros veikėjui, šis jį paėmė, pavartė ir, atsainiai numetęs ant stalo, svetima kalba ištarė: „Gali tarnauti!“ Dvasininkui buvo skaudu, nes jis taip niekad nebūtų pasielgęs. Tačiau dėl katalikiškos ukrainietiškos veiklos galima ir ne tai iškęsti.

Buvo ir malonių akimirklų. Kun. Jemeljanas Dacyšynas²⁴⁴, atvažiuavęs iš šiaurės gyvenciu, pasakojo:

– Pažįstu vieną ukrainietį. Kai važiuoju į Paranos apylinkes, užsuku jo aplankyti, pailsėti. Sykį jis man sako:

– Tève, mano dukra nori išmokti ukrainietišškai skaityti, nes portugališkai jau moka!

– Pagirtina! Yra ir iš ko mokytis. Nesenai išleistas naujas pradžiamokslis. Aš jums jį dovanaju! Tegul mergina mokosi!

Po dviejų savaitių, grįždamas iš sielovadinio darbo, kunigas vėl aplankė minėtą kraštietį. Šis pasakė: „Tève, žinote, aš pats išmokau iš to pradžiamokslis skaityti. Skaičiau vieną, antrą kartą ir džiaugiuosi, kad jau moku ukrainietišškai skaityti!“

Tad ir šio spalvoto pradžiamokslis rengime svarbus s. Rafailos nuopelnas – pradžiamokslis vaikams prieinamas, gyvas, išleistas 10 000 tiražu.

Beveik kartu su kun. Zinko *OSMB* parengtu pradžiamokslu pasirodė ir seserų Tarnaičių vadovėlis. Nors jis buvo gana kuklus, bet atliko savo darbą.

Tėvai bazilijonai išleido ir daugiau vadovėlių, kitų knygų, kurias rengiant talkino jau kitos seserys Tarnaitės.

Ukrainiečių veikla ir padėtis Brazilijoje prieš Antrąjį pasaulinį karą. Tačiau grįžkime į trisdešimtuosius metus. Ukrainiečiai Brazilijoje plačiai skleidė veiklą. Kunigai, atvykę iš Galicijos, kaip matėme, uoliai rūpinosi ukrainiečių tauta šioje šalyje ir 1937 metais per Kalėdas perėjo prie naujo kalendoriaus. Vyskupijos kunigų bendruomenė labai sutriko, tačiau tėvų bazilijonų ir ukrainiečių bendruomenėse šis pasikeitimas vyko ramiai, be didesnių ekscesų.

1938 m. kunigai bazilijonai ruošėsi ukrainiečių Rytų apeigų katalikų suvažiavimui, kad jų tautiečių, ukrainiečių, krikščioniškas gyvenimas vyktų pagal popiežiaus Pijaus XI²⁴⁵ „Katalikų akciją“²⁴⁶. Bet staiga iškilo naujų kliūčių ir Rytų apeigų Katalikų Bažnyčia turėjo pereiti į pagrindį – prasidėjo taip vadinama „nacionalizacija“. Ši sumaištis įvyko dėl tam tikrų lenkų politinių sluoksnių kvailumo. Jie pateikė prašymą Tautų Sąjungai Ženevoje, kad Parana būtų pripažinta „Lenkijos kolonija“, nes jie – „mocarstvo“.

Nedoras Hitlerio ir Musolinio agentų elgesys didino paniką. Buvo nuspręsta visus paversti portugalais. Čia pirštus prikišo ir valdininkai iš kaimyninių Brazilijai valstybių. Reikėjo slėpti ukrainiečių kalba parašytas knygas bei karo metu uždraustą literatūrą.

Kilo rūpesčių ir dėl ukrainiečių kalba sakomų pamokslų. 1939 m. kun. J. Martynecas ir kun. J. Roga už tai buvo pasodinti į kalėjimą. Kun. J. Roga už 1939 m. ukrainiečių kalba Prudentopoly pasakytą pamokslą buvo areštuotas, nuvežtas net ir Kuritybą, tačiau po kelių dienų paleistas. Tokį greitą paleidimą lėmė Apaštalinio nuncijaus iš Rio de Žaneiro įsikišimas.

Rytų apeigų Katalikų Bažnyčioje Kurityboje, Martin Alfonse, įvyko susidūrimai vyskupo Ivano Bučko²⁴⁷ lankymosi metu. Vyskupas buvo priverstas

nutraukti vizitaciją, kol Žetulijo Vargo valstybė²⁴⁸ neatsiprašė Vatikano. Tiesą sakant, vizitas nebuvo detaliai apmąstytas, diplomatiškai neparengtas. Apaštalinis vizitatorius priimtas, tačiau nenuėita pas vietinę valdžią, gubernatorių Manuela Ribasą suderinti vizito. Ir be reikalo, nes gubernatorius iš tikrųjų ukrainiečiams buvo palankus. Ir toks netaktas ne tik sukėlė didelį nereikalingą triukšmą, bet ir formavo neigiamą nuomonę.

Dievo dirvoje iki galo. 1945 m. gegužės mėnesį baigėsi Antrasis pasaulinis karas. Brazilijoje kareiviai pašalino diktatorių Ž. Vargą (vėliau jis dar kartą darbininkų balsų dėka, taps prezidentu, tačiau diktatoriškų pažiūrų nepakeis). Ir tada brazilų žurnalistas Karlosas Loserga, esant sumaiščiai, pareikalauš iš kaudilio, kad šis pasišalintų iš prezidento posto. Tačiau Vargas, prieš palikdamas postą, prezidento rūmuose nusišovė: „Manęs neišmesite!“

Politinis atšilimas pagyvino ir ukrainiečių gyvenimą. Atvykus iš Europos taip vadinamiems „klajūnams“, ukrainiečių kultūrinis bei bažnytinis gyvenimas iš naujo atgijo. Svarbūs pokyčiai ir Bažnytiniame gyvenime – įkurtas Rytų ordinariatas²⁴⁹. Jam vadovavo Rytų apeigų Katalikų Bažnyčiai palankus Rio de Žaneiro kardinolas Žaimo de Barosas Kamara. O nuo 1958 m. Rytų apeigų katalikai ukrainiečiai jau turėjo savo vyskupą Juozapą Martynę. Jo įpėdiniu 1970 m. tapo vyskupas Jefremas Kryvyjus²⁵⁰. Abudu jie – vienuoliai bazilijonai. Laikui bėgant, ukrainiečių kultūrinis gyvenimas labai išaugo ir 1984 m. Paranos deputatės Veros Vitčomyšyn pastangomis valstybinėse mokyklose, kur buvo pakankamai besidominčių, įvesta ukrainiečių kalba – ji, kaip atskira disciplina (kelios savaitinės pamokos), įtraukta į mokyklines programas.

Seserys Tarnaitės išplėtė savo veiklą ir įkūrė gimnaziją. Tačiau katalikiškų mokyklų priešai Prudentopolyje jėga norėjo atimti šią gimnaziją ir vieną vakarą surengė net mitingą, terorizuodami seseris, laukdami, kad jos pasitrauktų. Tačiau Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios kunigui Juozapui Pryjmui²⁵¹ keletą kartų iššovus, manifestantai išsilakstė kaip zuikiai.

Sesuo Rafaila uoliai tęsė darbą seserų auklėjimo įstaigose, nuoširdžiai darbuodamasi jaunimo gerovei. Ji nebuvo pratusi sėdėti nieko neveikdama. Mokslas ir mokykla tapo svarbia jos gyvenimo dalimi. Geriausiai ji jautėsi klasėje ar auditorijoje, dėstydamą kurį nors dalyką.

Kun. V. Zinko *OSBM* s. Rafailą ne kartą yra matęs beskubančią į kolegiją. Punktualiai, niekada nevēluodama, ji atvykdavo į paskaitas. Minėtam dvasininkui, aštuonerius metus vadovavusiam naujokynui, su s. Rafaila tekdavo dažnai susitikti, kalbėtis įvairiomis, abudu dominančiomis, temomis. S. Rafaila jautė savo vertę ir tai ją skyrė iš kitų seserų. Seserys su ja elgėsi pagar-

biai – ji to buvo verta. Per kiekvienas šv. Mišias seserų koplyčioje, kurias yra aukojęs kun. V. Zinko *OSBM*, s. Rafailai jis suteikdavo Komuniją.

1968 m. s. Rafailai – Vandai Rimkevičiūtei suteikiamas Prudentopolio miesto Garbės pilietės vardas. Šis aukštas įvertinimas liudija vietos gyventojų ir miesto valdžios dėmesį Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijai ir padėką tiek daug nusipelnusiai lietuvaitei, puoselėjusiai jaunimo dvasingumą bei kėlusiai jų kultūrinį gyvenimą.

O laikas bėgo nesulaikomai.

Praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio pabaigoje sesuo Tarnaitė su žvake rankoje vedė t. Vasilijų *OSBM* pas sergančias vienuoles, negalėjusias dalyvauti šv. Mišiose koplyčioje. Atvedė į celą, esančią šalia koplyčios dešinėje pusėje nuo įėjimo – ten buvo s. Rafaila. Suteikęs jai Komuniją, kunigas susigraudino: s. Rafaila – žmogus reprezentavęs ir kūręs ištisą epochą – artėjo prie žemiškojo gyvenimo pabaigos. Buvo keista, tačiau taip ir liko nežinoma, kodėl ji neapsigyveno Švenčiausios Nekaltosios Mergelės Marijos Širdies name, skirtame sergančioms ir vyresnėms seserims.

Žinia, buvo seserų, kurios bijojo ten eiti manydamos, kad, jame apsigyvenusios, greit mirsiančios. Dera pastebėti, kad šis Švenčiausias Nekaltosios Mergelės Marijos Širdies namas mena daug seserų. Iš jų paminėsime keletą, su kuriomis kun. V. Zinko *OSBM* teko daugiau bendrauti. Tai sesuo Salomėja Kovalyšin iš Chodorovo miesto. Sulaukusi 20 metų atvyko į Kristinopolio²⁵² vienuolyną (kilusi iš Chodorovo, Galicijoje), kur buvo seserų naujokynas. Ją priėmė. Į Ameriką s. Salomėja atvyko 1911 m. ir 70 metų darbavosi Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijoje.

Kita vienuolė – s. Aleksija Šulgan²⁵³, prie kurios kun. Vasilijus Zinko *OSBM* buvo paskutinėmis gyvenimo minutėmis ir išlydėjo ją į Amžinybę. Tai Ivano ir Nastės Šulganų (iš Sokalio rajono) dukra. Ši šeima išskirtinė, nes išugdė Dievo ir žmonių tarnybai beveik visus vaikus: jau minėta s. Aleksija, dar dvi dukros – Ireneja ir Sebastijana – tapo tos pačios, kaip ir s. Aleksija, seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolėmis; kitos dvi – Antonija ir Nadija – tapo Kristaus Širdies katechetėmis; sūnus Juozapas įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną ir priėmė Juozapato vardą; dar vienas sūnus mirė būdamas seminaristu (1940 m. gegužės mėnesį jį laidojant, Ireneja ir Sebastiana buvo dar kandidatėmis). Vyriausias sūnus Bazilijus, išvykęs uždarbiauti, mirė kalbėdamas rožančių – broliai ir seserys išmeldė jam tokią mirtį. Taigi, Ivano ir Nastės Šulganų šeimos šeši vaikai tarnavo Dievui ir žmonėms.

Brolis Juozapas, visą laiką gyvenęs naujokyno name Ivaji (anksčiau vadiname Kalmone), buvo nagingas mechanikas. Jis gebėjo sumontuoti elektri-

nę ir vandensiuarbę. Darbštų meistrą ne kartą kvietė talkinti įvairiems darbams ir į Prudentopolio vienuolyną, ir pas seseris Tarnaites.

Seserų vienuolių globos name buvo ir sesuo Juozapata Vojtovič²⁵⁴, kurios prašomas kun. V. Zinko *OSBM* sutiko vesti seserims rekolekcijas, taip padarydamas pradžia ir kitiems kunigams šiai darbuotei.

Minėtina ir sesuo Suchožak²⁵⁵, itin apdovanota Dievo malonėmis: ji girdėjo tam tikrus vidinius balsus – lokuciones internas. V. Zinko, pas kurį ji dažnai užeidavo, patarė užrašyti išgirstus žodžius. Ji taip ir pasielgė. Deja, nežinoma, kur dingo tie sąsiuviniai.

Sergančios seserys, gyvenusios Švenčiausios Nekaltosios Mergelės Marijos Širdies name, meldėsi, o jei kuri dar pajėgdavo, ką nors dirbdavo. Kol naujokynas buvo Prudentopolyje, jas prižiūrėjo naujokės, o šiam persikėlus į Ivajį, kurį laiką sergančiomis rūpinosi sesuo Jurkevič²⁵⁶, kilusi iš žinomos giminės Irasemoje, labai miela, korektiška ir mandagi. Tačiau keistas atvejis – prižiūrėdama kitas, pati gana netikėtai mirė.

Kun. V. Zinko *OSBM* Brazilijoje iš pradžių aptarnavo 7 kolonijas, prieš išvykstant iš jos – tris kaimus: Brakatingą, Pedrą Branką²⁵⁷ ir Rio de Arėją, įvairiais reikalais lankė seseris vienuoles ir katechetes. „Darbo“ redakcijoje jis turėjo pažįstamo iš Argentinos Eugenijaus Kulickio²⁵⁸ rankraštį. Šis, dirbdamas naktiniu sargu Buenos Airių provincijoje, kiekvieną laisvą nakties minutę panaudojo religinių knygų vertimui į ukrainiečių kalbą, nes knygų ukrainiečių kalba tuomet buvo labai mažai. E. Kulickio rankraštį duodavo paskaityti seserims, gražiai įvertinusioms jo pastangas.

Į „Darbo“ redakciją, kurioje visada buvo pilna interesantų, vieną dieną užėjusi sesuo Tarnaitė paprašė t. V. Zinko aplankyti seserį Rafailą, nes ji serga – guli ir nebegali pati ateiti pas dvasininką, su kuriuo ji tiek bendravo.

Kunigas nutarė ją aplankyti ligoninėje lankymui skirtu metu, t. y. po pietų. Tačiau pagalvojo, kad po pietų kai kurie ligoniai mėgsta nusnūsti, ir jam gali tekti grįžti neįvykdžius prašymo. Todėl nusprendė eiti vakare.

Eidamas palei parką, kadaise pasodintą kun. Volodymyro Pastucho²⁵⁹, prisiminė pasakojimą, kad ši vieta, puiki prieglauda paukščiams ir atgaiva praeivių širdžiai, kadaise buvusi apleista.

Perėjus kelią – netoli ir seserų Tarnaičių vienuolyno vartai. Jie atidaryti. Galbūt atvažiavo ar išvažiavo kažkoks automobilis ir nebuvo kam jų uždaryti.

Įeinant į kiemą, arkos kairėje, Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos statula. Prie jos dažnai meldžiasi seserys, mokinės ir studentės, savo problemas patikėdamos Mergelei Marijai. Prie jos kasdien, kol pajėgė, ateidavo ir s. Rafaila.

Pagaliau ir namų durys. Jos dažnai būna užrakintos. Tačiau tądien buvo galima įeiti. Kunigas pirmiausia užėjo į erdvią koplyčią ir pasimeldė. Atėjusios sesers pasiteiravo, ar gali užėiti pas s. Rafailą, nes ji kvietusi.

– Prašau minutėlę palaukti! – pasakė vienuolė. – Nueisiu ir paklausiu.

Neteko ilgai laukti. Sugrįžusi sesuo pranešė, kad s. Rafaila laukia. Įėjęs į celę, kunigas pamatė lovoje gulinčią s. Rafailą. Ji nusišypsojusi tarė:

– Žinote, kodėl jus pakviečiau?! Noriu jums kai ką papasakoti iš savo gyvenimo. Jis gali būti pamoka ne vienam. Be to, labiausiai noriu pakalbėti apie gausias Dievo man suteiktas malones. Apie Dievo teikiamas malones kitiems reikia pasakoti taip, kad tai būtų ne mūsų asmens išskėlimas, o Aukščiausiojo garbės liudijimas. Visa, kas sukurta, – pirmiausia tai protingi ir laisvi žmonės, nes Dievas mus iškėlė virš visos kūrinijos!

Po tokios įžangos ligonė pradėjo pasakoti apie savo giminę, tėvą lietuvį Aleksandrą Rimkevičių, turėjusį nugalėti daugelį kliūčių, siekiant mokslo. Pagaliau jos pasakojimas pasiekė tuos laikus, kai tėvas, jau tapęs inžinieriumi, darbavosi Tolimųjų Rytų geležinkelyje ir Kijeve turėjo savo biurą ir valdybą, o viename Kijevo jaunuomenės vakarėlyje Aleksandras susipažinęs su ukrainiete-kijeviete Marusia Bylivska. Jų meilę vainikavo santuoka ir pirmagimė bei vienintelė dukra Vanda, būsimoji sesuo Rafaila.

– Sesele, jūsų pasakojimą reikia užrašyti, nes išgirsta išskrenda su vėju ir užsimiršta!

Kunigas jau turėjo paruoštą sąsiuvinį. Pasiėmęs pieštuką, užsirašė svarbesnes sesers išsakytas mintis. Po kurio laiko paklausė:

– Na, o kaip jūs atsidūrėte Brazilijoje?

– Mano tėvas Aleksandras Rimkevičius savanoriu pradėjęs tarnauti caro kariuomenėje, pasirinko laivyną. Užsitarnavęs karininko laipsnį, vadovavo laivui „Lastivka“ ir lydėdamas caro brolių admiralų, su šiuo laivu plaukė aplink pasaulį. Kelionės metu laivas užsuko ir į Braziliją, į Paranos uostą, tėvas turėjo galimybę pabūti sausumoje, geležinkeliu vyko į Paranos aukštumą, pamatė Kuritybą. Aleksandras sužinojo, kad Brazilijoje yra atvykusių ukrainiečių bendruomenių, kad jie turi ir savo Rytų apeigų katalikų kunigą. Tėvas susižavėjo tuo kraštu. Tačiau pasilikti neleido tarnyba ir Lietuvoje laukiančios motina ir seserys...

Ir taip sesuo Rafaila pasakojo vieną dieną, kitą ir dar daug kartų. Papasakojo tai, kas jau knygoje išdėstyta.

Nuoseklus Vandos kelias į pašaukimą prasidėjo vaikystėje, netgi jai dar negimus. Tai įdomus, pranašingas tėvo sapnas Brazilijoje, kelionės po pasaulį metu. Vėliau – mirstančios motinos pasitikėjimas Aukščiausiojo Malone ir

savo mažytės dukrelės pavedimas Dievo Motinos globai. Svarbus akcentas šiame kelyje ir kunigo Ignoto prieš Pirmąją Šventąją Išpažintį padovanotas Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos paveikslukas bei Vandos maldos po Pirmosios Šv. Komunijos prie Švč. Mergelės Marijos altoriaus ir pasivedimas Marijos Globai bei širdyje išgirstas Dievo Motinos atsakymas: „Aš esu tavo Motina ir būsiu ja per amžius!“ Ir prabėgus 10 metų, t. y. 1915 m., pirmieji žingsniai į vienuoliją: įvilktuvės, po dvejų metų – pirmieji įžadai, o 1923 m. pabaigoje – amžinieji įžadai. Po jų 58 metai darbo Dievo bei žmonių tarnystėje, paliekant ryškų pėdsaką šioje darbuotėje, stiprinant Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją bei Rytų apeigų Katalikų Bažnyčią.

O 1981 m. balandžio 16 d. seserį Rafailą-Vandą Rimkevičiūtę Aukščiausis pasišaukė į savo Karalystę.

T. Vasilijus Zinko *OSBM* iš Unijon da Vitoria, kur buvo nuvykęs klausyti seserų Tarnaičių išpažinčių, per San Mateuso miestelį Paranoje kartu su seserimis jų automobiliu pasiekė Prudentopolį, dalyvavo šv. Mišiose už mirusiąją ir laidotuvėse. S. Rafailos laidotuvėse dalyvavo per 80 seserų, daug dvasininkų, miesto valdžios atstovų, jos buvusių mokinių. Ji palaidota Šv. Juozapato ukrainiečių kapinėse Prudentopolyje (kapinės netoli vienuolių bazilijonų Šv. Juozapato bažnyčios) seserims Tarnaitėms skirtoje vietoje. Daugelis seserų ten palaidotos specialiose katakombose, s. Rafaila, kartu su 10 seserų palaidotos atskirai. Jos kapas netoli s. Anatolijos ir s. Juozapatos Vojtovič. Minint emsko 100 metines, kaip jau žinome, buvo panaikinti ukrainietiški įrašai antkapiniuose paminkluose – ir pakeisti portugaliskais. Vėliau, nors ir pakito politinė padėtis, tačiau, laidojant kitas seseris, dvasininkus ir apskritai ukrainiečius, prie užrašų ukrainiečių kalba nebebuvo sugrįžta.

1983 m. Brazilijoje, Paranos srities Prudentopolio mieste, kuriame beveik visą gyvenimą darbavosi lietuvaitė s. Rafaila-Vanda Rimkevičiūtė, ugdydama ukrainiečių jaunimą, teikdama ir gilindama tikėjimo pagrindus bei mokslo žinias, nauja gatvė buvo pavadinta jos vardu: „Ruã irmã Rafaela“ (rua – gatvė, irmã – seselė, Rafaela – Rafaila). Tai autostrada, vedanti į Paragvajų, tuo metu miestui plečiantis žmonės ten jau buvo pasistatę namų (dabar tai jau miesto dalis). Ruã irmã Rafaela atidaryme dalyvavo ne tik seserys, dvasininkai, miesto valdžios atstovai, bet iš įvairiausių aplinkinių vietovių suvažiavo gausus būrys jos buvusių mokinių.

Vanda Rimkevičiūtė – s. Rafaila – pirmoji lietuvaitė, kurios vardas įamžintas Brazilijos istorijoje. Tai padėka už jos kruopštų, sąžiningą darbą, meilės Dievui ir žmonėms liudijimą, tai vienintelė lietuvaitė išsivijoje dirbusi ukrainiečių tautai.

PRIEDAI

MOKSLINIAI KOMENTARAI IR TEOLOGINĖ TERMINOLOGIJA

Kun. V. Zinko *OSBM* studija „Sesuo Rafaila“, kurioje autorius supažindina su Vanda Rimkevičiūte – s. Rafaila – jos šeima: senelių, tėvų, seserų istorija, negali pretenduoti į mokslinį leidinį. S. Rafaila – Rytų apeigų katalikių seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė, dirbusi Brazilijoje, bendravusi su čia gyvenusiomis vienuolėmis, kunigais ir broliais vienuoliais baziljonais, daug nuveikusi ugdant ukrainiečių bei brazilų jaunimą. Jos dėka Brazilijoje buvo įkurtas seserų Tarnaičių naujokynas – ukrainietės vienuolės galėjo tęsti ir plačiai išplėsti savo darbus diasporoje. Tėvas Vasilijus Zinko *OSBM* mini įvairias seserį vienuolę supusias asmenybes, su kuriomis jai daugiau ar mažiau teko bendrauti, to laikmečio politinius bei religinius pokyčius, per savo asmeninę patirtį apžvelgia ukrainiečių gyvenimo ir veiklos sąlygas Brazilijoje ir Argentinoje.

Monografijos autorė, pasiremddama archyvine medžiaga bei gausiais mokslininkų, ypač ukrainiečių, tyrinėjimais, detalizuodama ir plačiai pristatyddama kun. V. Zinko studijoje minimas asmenybes, įjungė į to laikotarpio istorinį kontekstą. Moksliskai pagrįsdama ir analizuodama kun. V. Zinko *OSBM* studijoje „Sesuo Rafaila“ minimus įvykius ar faktus, išplėtė studiją į monografijos lygmenį. Tam pasinaudota plačios apimties priedais.

Pirmosios dalies prieduose pateikiamas į lietuvių kalbą išverstos kun. V. Zinko studijos biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija. Priedus sudaro trys dalys:

1. Mokslinių komentarų ir teologinės terminologijos turinys.
2. Klasifikacija.
3. Tekstas.

1. MOKSLINIŲ KOMENTARŲ IR TEOLOGINĖS TERMINOLOGIJOS TURINYS

1.	Poltavos mūšis	181
2.	Mazepa	182
3.	Karolis XII	183
4.	Dvigalvio caro erelio pavergti	184
5.	Kilmingųjų mergaičių kolegija Kijeve	184
6.	Romos Katalikų Bažnyčia Kijeve	187
7.	Šv. Antanas iš Paduvos	193
8.	Padolė	195
9.	Dniepras – Slavuta	195
10.	Černigovo miškai	195
11.	Tarasas Ševčenka	195
12.	Pečioros Laura	201
13.	Šv. Juozapas	206
14.	Bažnyčios vienybės – stačiatikių vienybės su Roma, Šv. Petro sostu likimas sprendėsi mūsų sostinėje Vilniuje	210
15.	Ipatijus Pociėjus	212
16.	Juozapas Veljaminas Rutskis	214
17.	Graikų apeigų katalikai	215
18.	Jaučio akis	225
19.	Rytų Bažnyčia nebuvo atsiskyrusi nuo Šventojo Petro sosto	225
20.	Unitai	226
21.	Jekaterinos laikai	226
22.	Nikolajaus I valdymo laikotarpis	230
23.	Unitus naikina Chelme (Cholme)	231
24.	Unitus naikina Palenkėje	232
25.	Šventasis Tėvas Pijus X	233
26.	Tarp dviejų karų	235
27.	Generolas Juozapas Halleras	239
28.	Belzas	240
29.	Hanka	241
30.	Protestantai	242
31.	Jėzuitai	245
32.	Saleziečiai	255
33.	Lenkų sukilimo metu	261
34.	Be karo pasidalijo kaimynai: rusai, prūsai-vokiečiai ir austrai	261

35.	Kadaise Švedijoje kovai prieš rusus	262
36.	Šv. Brigita	262
37.	Šv. Kotryna (Švedė)	265
38.	Rytų apeigų Katalikų Bažnyčia Taline	266
39.	Pirmojo pasaulinio karo metu	267
40.	Vienkartinė duona	267
41.	Liuteris	267
42.	Mazepininkai, mazepiečiai	269
43.	Petliūrininkai	270
44.	Banderininkai	270
45.	Kobzarius	272
46.	Liuteronas	273
47.	Sub Tuum presidium	273
48.	Šv. Jokūbas iš Kompostelos	273
49.	Iberijos pusiasalis	274
50.	Šv. Teresė Avilietė	274
51.	Šv. Jonas (Kryžiaus)	276
52.	Karmelitų ordinas	278
53.	Bažnyčios daktarė Teresė Didžioji	282
54.	Tarp dviejų karų	282
55.	Franko	282
56.	Ignacas Lojola	283
57.	Valdė Ispanijos karūna	285
58.	Pranciškus Ksaveras	290
59.	Portugalijos karalius Manuilas II	292
60.	Žeronimo vienuolynas	292
61.	Nuvertė karalių	292
62.	Oliveira de Salazaras	292
63.	Gvazdikų revoliucija	294
64.	1579 metų Utrechto sutartis	295
65.	Šv. Izidorius (Artojas)	295
66.	Kabo Verdi	296
67.	Apsigyveno portugalai	296
68.	Pedras Alvaresas Kabralis	297
69.	Brazilija	297
70.	Rio de Žaneiras	303
71.	Petliūra	304
72.	Aleksandras Košycius	306

73.	Pedro I	306
74.	Pedro II	308
75.	Benediktinai	309
76.	Pranciškonai	317
77.	Redemptoristai	323
78.	Aparesida	330
79.	Verbistai	330
80.	Princesė Izabelė Leopoldina	331
81.	Kavos skandinimas jūroje	331
82.	Montserato (Montserrat) Dievo Motina	332
83.	Urugvajus – Pietų Amerikos Šveicarija	332
84.	Sera do Moras	332
85.	Dievo Apvaizdos seserys	332
86.	Moretianka	334
87.	Kabokliai	334
88.	Šv. Aleksijus	334
89.	Stebuklinga Dievo Motinos skulptūra	335
90.	Gaučas	335
91.	1830 m. sukilimas	335
92.	1863–1864 m. sukilimas	336
93.	Sukilimai buvo žiauriai numalšinti	341
94.	Vienuolis bazilijonas Soteris Ortinskis	341
95.	Volodymyro (Vladimiro) ir Olgos laikai	342
96.	Unitų teisės jau nuo 1596 metų	343
97.	Rusų – japonų karas	344
98.	Dūma	344
99.	Peterburgas	347
100.	Karaliaučius	347
101.	Balkanų karai	349
102.	Parana	349
103.	Šakera	350
104.	San Žvono upė	350
105.	Imbos ir monžoleirai	350
106.	Kunigas Markijanas Škirpanas	350
107.	Samamba	353
108.	Amišiai-nisperai	353
109.	Šv. Juozapo lelija	353
110.	Abrilo riba	353

111. Kun. Silvestras Kizyma	353
112. Koronelis	355
113. Jirara, irara (hirara)	355
114. Tamandva	356
115. Gvara	356
116. Katitai	356
117. Emu	356
118. Seserys Tarnaitės	356
119. Kun. Rapolas Krynyckis	356
120. „Misionierius“	357
121. „Darbas“	359
122. Mokyklų sąjunga	361
123. Šešios tikėjimo tiesos	364
124. Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija	364
125. Valentinas Kucas-Povilas Smola	377
126. Nuodingoji žažaraka	377
127. Vyskupas Juozapas Martynecas	377
128. Kun. Antanas Martyniukas	379
129. Morfėjo glėbys	380
130. Kun. Ignotas Dorošas	380
131. Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys	381
132. Užantspauduoti karstą	384
133. Karas 1914 metų liepos 19 d. (rugpjūčio 1 d.) įsiliepsnojo Europoje	384
134. Kun. Januarijus Kocylowski	384
135. Kun. Eustachijus Turkovydas	385
136. Brolis Budnis	386
137. Brolis Polijevktas	387
138. Prancūzės seserys iš Kažuros	387
139. Gavirova	388
140. Kurityba	388
141. Ivaji-Kolmonas	388
142. Palmital	388
143. Tižuko Preto	388
144. Itapara	388
145. Rio Klaro	388
146. Agva Amarela	388
147. Portounijono	388

148. Gvažuvira	388
149. Irasema – Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos sesrys Tarnaitės Irasemoje	388
150. Jerovieniuolis	390
151. S. Volodymyra Penionžek	390
152. Vyskupas Ivanas Braga (Ivan Braga)	392
153. Misija Žuželyje, Sokalio rajone	392
154. Kun. Timotiejus Ščurovskis	392
155. Šv. Macarelės (Mazarelės) seserys	393
156. Seserys Myros nešėjos	394
157. Kun. Dacijus	396
158. Šventosios Šeimos seserys	396
159. Kun. Motiejus Šypitka	400
160. Švč. Eucharistijos seserys	401
161. Seserys Studitės	404
162. Šv. Vincento seserys	406
163. Dievo Motinos Globėjos seserys	409
164. Pasaulietiškas Jėzaus Širdies Katechečių institutas	409
165. Augustinai	411
166. Tomas Kempietis	416
167. Cistersai	417
168. Trapistai	419
169. Kartūzai	420
170. Šv. Pranciškus iš Asyžiaus	424
171. Kapucinai	424
172. Dominikonai	427
173. Paramina	434
174. Vincentinai	434
175. Lazaristai	434
176. Redukcijos	436
177. Pombalis	436
178. Šv. Bazilijus Didysis	437
179. Anachoretai	439
180. Šv. Antanas Didysis	440
181. Pachomijus	441
182. Šv. Paulius Tėbietis	442
183. Makrina	443
184. Skilimas su Roma	443

185. Turkai užkariavo Cargradą	443
186. Laura	443
187. Skitas	444
188. Katolikonas ar bazilika	444
189. Kun. Kyrylas Simkivas	445
190. Šv. Onos seserys	445
191. Dieceziniai kunigai	449
192. Kun. Klimas Bžuchovskis	449
193. S. Vitalija Mikus	453
194. S. Anatolija Bodnar	454
195. S. Sofija Ratič	455
196. S. Evmelija Klapouščak	455
197. S. Olga Lukač	457
198. S. Olena Kučer	457
199. S. Salomėja Kovalyšin	458
200. Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų šventė	459
201. Paneigė lenkišką tėvo kilmę, akcentuodama jo lietuviybę	459
202. Asketaras	460
203. S. Juozapata Gordaševska	460
204. Knygelė apie s. Anatoliją Bodnar	462
205. Emsko įsakymo 100 metinės	462
206. Vatikano Antrasis Visuotinis Susirinkimas	463
207. Vienuolių profesija	466
208. Giedamos „Paraklės“ Dievo Motinai	466
209. Sutartį patvirtino savo krauju	466
210. Metropolitas Andriejus Šeptyckis	467
211. Ukrainiečių sąjunga Brazilijoje	470
212. Kun. Lazarijus Berezovskis	471
213. Esperansa	471
214. Sesuo Rafaila	471
215. Espirito Santo	471
216. Vilnių buvo užėmę lenkai	472
217. Maitinasi Dieviškąja duona ir šventu Kristaus krauju	472
218. Pato Branko	473
219. Paraizas	473
220. Kun. Juozapatas Roga	473
221. Į Rio Grande provinciją, į Sulą	475
222. Užventis, Šv. Marijos Magdalenos bažnyčia	475

223. Karas tarp Rusijos ir Turkijos	476
224. Kronštate kilus jūreivių sukilimui	477
225. Konstantinas Bogačevskis	477
226. Žetulijas Dornelis Vargas	478
227. Maletio miestelis	478
228. Ukrainiečių žemdirbių sąjunga	478
229. Lenkijos užgrobtose Ukrainos žemėse	479
230. Sesuo Rafaila	479
231. „Gera žinia“	480
232. Žurnalas „Savišvieta“	480
233. Bara Vermelia	480
234. Kun. Benediktas Melnykas	480
235. Kun. Orestas Dubas	481
236. Kun. Meletijus Kaminskis	481
237. Kun. Irinėjus Malaniachas	482
238. Kun. Mikalojus Ivanivas	484
239. Kun. Kristoforas Savenka-Myskivas	485
240. Marijos draugija	487
241. Ivanas Ogijenko	488
242. Brolis Laurynas Striuka	489
243. Brolis Prokopas Vereta	490
244. Kun. Jemeljanas Dacyšynas	490
245. Popiežius Pijus XI	491
246. Katalikų akcija	495
247. Vyskupas Ivanas Bučko	497
248. Žetulijo Vargo valstybė	498
249. Rytų ordinariatas	498
250. Vyskupas Jefremas Kryvyjus	500
251. Kun. Juozapas Orestas Pryjma	501
252. Kristinopilis	502
253. S. Aleksija Šulgan	502
254. S. Juozapata Vojtovič	502
255. S. Suchožak	503
256. S. Jurkevič	504
257. Pedro Branko	504
258. Eugenijus Kulickis	504
259. Kun. Volodymyras Pastuchas	504

2. KLASIFIKACIJA

Žemiau pateiktuose komentaruose išskirtinos tokios grupės:

Istoriniai įvykiai: Poltavos mūšis (1709), Ispanijos kolonijų valdymas ir karaliaus nuvertimas, portugalų įsitvirtinimas, Lietuvos–Lenkijos valstybių padalijimai, 1830–1831 ir 1863–1864 metų sukilimai, Rusų–japonų karas, Pirmasis pasaulinis karas, Ukrainos padėtis tarp dviejų Pasaulinių karų, Gvazdikų revoliucija Portugalijoje (1974), rinkimai į Rusijos dūmas, Balkanų karai, Emsko įsakymas ir jo 100-osios metinės Portugalijoje, Kronštato sukilimas, karas tarp Rusijos ir Turkijos.

Geografinės vietovės (Ukrainoje, Brazilijoje, Lietuvoje, Rusijoje ir kt.): Padolė, Dniepras-Slavuta, Černigovo miškai, Belzas, Kristinopolis, Iberijos pusiasalis, Kabo Verdi, Brazilija, Rio de Žaneiras, Aparesida, Urugvajus, Sera do Moras, Parana, Abrilio riba, Koronelis, Irasema, Kurityba, Prudentopolis, Ivaji-Kolmonas, Rio Grande Sula, Maletas, Peterburgas, Karaliaučius-Kenigsbergas, Užventis ir t. t.

Architektūros paminklai: Romos Katalikų Bažnyčia Kijeve, Pečioros Laura, Rytų apeigų Katalikų Bažnyčia Taline ir t. t.

Gyvūnija, augmenija: Jaučio akis, Šv. Juozapo lelija, imba, manžoleras, jirara, (irara (hirara)), tamandva, gvara, emu, nuodingoji žažaraka.

Portugališkų žodžių aiškinimai: moretianka, kaboklis, gaučas, šakeras, San Žvono, imba, manžoleras, samamba, amišiai-nisperai, jirara, (irara (hirara)), tamandva, gvara, emu, nuodingoji žažaraka, palmital, Tižuko Preto, Itapara, Rio Klaro, Agva Aramela, portoniano, gvažuvira, gavirova, esperansa, Espirito Santo, Pato Branko, paraizas, Bara Vermelia, Pedro Branko.

Pasaulietinės institucijos – organizacijos: Kilmingųjų mergaičių kolegija Kijeve, Ukrainiečių mokyklų sąjunga Brazilijoje, Ukrainiečių sąjunga Brazilijoje, Ukrainiečių žemdirbių sąjunga (Brazilijoje), Pasaulietiškas Jėzaus Širdies katachečių institutas.

Bažnytinė organizacija – Marijos draugija.

Ukrainietiški leidiniai diasporoje: Misionierius, Darbas, Skambinimas, Savišvieta ir kt.

Vartoti posakiai: dvigalvio erelio pavergti, kavos skandinimas jūroje, Morfėjaus glėbys ir pan.

Bažnytiniai įvykiai: Bažnyčios vienybė, Rytų Bažnyčios atsiskyrimas nuo Šventojo Petro sosto (Krikščionybės skilimas 1054 m.), Brastos Bažnytinė unija, Unitų naikinimas (Chelme, Palenkėje), Vatikano II Susirinkimas, Katalikų Akcija ir kt.

Teologinė terminija: Šešios tikėjimo tiesos, užantspauduoti karstą, sutartį užantspauduoti krauju, jeromonachas, misija Žuželyje, paramina, anachoretas, skitas, katalikonas, bazilika, laura, asketaras, vienuolių profesija, maitinasi Dieviškąja duona ir šventu Kristaus krauju.

Katalikų Bažnyčios: Lotynų apeigų Katalikų Bažnyčia, Graikų (Rytų) apeigų Katalikų Bažnyčia, Rytų apeigų katalikų ordinariatas Brazilijoje.

Ordinai: Augustinų, baziljonų, benediktinų, cistersų, dominikonų, jėzuitų, kapucinų, karmelitų, kartūzų, pranciškonų, trapistų.

Kongregacijos (išskiriamos vyrų ir moterų vienuolijos): lazaristai, redemptoristai, saleziečiai, verbistai, vinentinai, Dievo Apvaizdos seserys, Dievo Motinos Globėjos seserys, Prancūzės seserys iš Kažūros, Seserys Myros nešėjos, Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys, seserys Studitės, Šv. Onos seserys, Šv. Macarelės seserys, Švč. Eucharistijos seserys, Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės, Šventosios Šeimos seserys, Šv. Vincento seserys.

Istorinės asmenybės – pasauliečiai:

karo vadai: Karolis XII, generolas Juozapas Halleras, Ivanas Stepanovičius Mazepa, Simonas Vasiljevičius Petliūra, Steponas Bandera;

valdovai (*Ukrainos, Rusijos, Brazilijos ir kt.*): Volodymyras ir Olga, Jekaterina II, Nikolajus I, Nikolajus II, Petras I ir Petras II, Antonijus de Oliveira Salazaras, princesė Izbelė Leopoldina, Pedro I, Pedro II, Manuilas II, Pranciškus Franko ir kt.;

politiniai veikėjai: Sebastijanas Žoržas Pombalis, Žetulijas Dornelis Vargas;

literatai: Tarasas Ševčenka, Vaclovas Hanka;

mistikas – Tomas Kempietis;

portugalų jūrininkas, naujų žemių atradėjas – Pedras Alvaresas Kabralis;

muzikas-chorvedys – Aleksandras Antonovičius Košycius;

ukrainiečių liaudies veikėjas – Kobzarius.

Su ukrainiečiais Prudentopolyje (Brazilija) bendravę asmenys: Valentinus Kucas – Povilas Smola, Eugenijus Kulickis.

Istorinės asmenybės – dvasininkija:

šventieji: šv. Antanas Didysis, šv. Antanas Paduvietis, šv. Bazilijus Didysis, šv. Brigita, šv. Ignacas Lojola, šv. Jokūbas iš Kompastelos, šv. Jonas (Kryžiaus), šv. Juozapas (Ivanas Kuncevičius), šv. Kotryna (Švedė), šv. Pranciškus Ksaveras, Šventasis Tėvas Pijus X (Džiuzepė Sartas), šv. Teresė Avilietė (Didžioji), šv. Pranciškus Asyžietis, šv. Izidorius (Artojas), šv. Pachomijus Didysis, šv. Paulius Tėbietis, šv. Makrina, šv. Aleksijus, šv. Olga;

popiežiai: šv. Tėvas Pijus X (Džiuzepė Sartas), popiežius Pijus XI (Achilles Ambrodžas Damianas Ratti);

metropolitai: Juozapas Veljaminsas Rutskis, Andriejus Šeptyckis, Ilarijonas (Ivanas Ogijenko);

arkivyskupas – Konstantinas Bogačevskis;

vyskupai: Ipatijus Pociėjus, Soteras Ortinskis, Juozapas Martynecas, Jefremas Kryvyjus, Ivanas Bučko, Nikitas Budka;

reformacijos pradininkas – Martynas Liuteris.

Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vienuoliai:

kunigai – tėvai bazilijonai: Lazarijus Berezovskis, Klimas Bžuchovskis, Julijonas Dacijus, Jemeljanas Dacyšynas, Ignotas Dorošas, Orestas Dubas, Mikalojus Ivanivas, Meletijus Kaminskis, Silvestras Kizyma, Januarijus Kocylovskis, Rapolas Krynyckis, Irinėjus Malaniachas, Antanas Martyniukas, Benediktas Melnykas, Kristoforas Savenka – Myskivas, Volodymyras Pastuchas, Juozapas Pryjma, Juozapatas Roga, Kyrylas Simkivas, Motiejus Šypitka, Markijanas Škirpanas, Timotiejus Ščurovskis, Eustachijus Turkovydas;

broliai bazilijonai: Havrilas Budnis, Polijevktas Melnykas, Laurynas Striukas, Prokopas Vereta.

Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės: Anatolija Bodnar, Juozapata Gordaševska, Adrijana Jurkevič, Evmelija Klapouščak, Salomėja Kovalyšin, Olena Kučer, Olga Lukač, Vitalija Mikus, Volodymyra Penionžek, Sofija Ratič, Rafaila Rimkevič (Vanda Rimkevičiūtė), Teofilija Suchožak, Aleksija Šulgan, Juozapata Vojtovič.

3. TEKSTAS

1. Poltavos mūšis. Tai vienas svarbiausių mūšių, vykusių tarp Rusijos (valdė – Petras I) ir Švedijos (Karolis XII) dvidešimt vienerius metus užsitęsusiame (1700–1721) Šiaurės kare, kuris pasibaigė Ništato taikos sutartimi. 1709 m. balandžio 30–birželio 27 d. švedų karalius Karolis XII (1682–1718) laikė apsupęs Poltavą, kaip svarbiausią vietovę, esančią pakely į Zaporožę. Tad Rusijos caras Petras I (1682–1725) turėjo laiko pasiruošti pagrindiniam mūšiui. 1709 m. birželio 27 d. prasidėjo garsusis Poltavos mūšis: susirėmė pagrindinės švedų ir rusų kariuomenės jėgos. Rusų kariuomenė dėl Petro I reformų jau buvo perginkluota naujais patobulintais šautuvais su titnaginėmis spynomis ir durtuvais. Ji tuo metu turėjo ir pirmaklasę artileriją. Po dviejų

dienu įnirtingų kautynių švedai pradėjo trauktis. Zaporožės kazokai, gerai žinodami visus kelius ir brastas, padėjo Karoliui XII išsigelbėti nuo patekimo į nelaisvę. Ivanas Stepanovičius Mazepa (1639–1709) kartu su Karoliu XII, jo generolais bei kazokais pasitraukė į turkų valdomą teritoriją. Petras I ne kartą nesėkmingai prašė turkų vyresniųjų išduoti Mazepą. Pergalė Poltavos mūšyje rusų kariuomenei buvo svarbi ne tik sausumoje, bet ir tolesnių mūšių eigai, įsitvirtinant Baltijos jūroje, kurioje iki tol viešpatavo Švedijos laivynas.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 4. P. 506–511; 1957. T. 11. P. 60–62; 1961. T. 23. P. 256–257; 1961. T. 26. P. 155; Гетьмани України / Укладач В. П. Товстий. Харків: Промінь. 2006. С. 189–195; Лях С. Р. Полтавська битва 1709 // Українське козацтво. Мала енциклопедія. Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр. 2002. С. 403; Шуст Р. Полтавська битва // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 596–597; Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Видання третє, перероблене та розширене. Київ: Критика. 2006. С. 404–418).

2. Mazepa. Hetmanas (etmonas) Ivanas Stepanovičius Mazepa (Mazepa – Koledinskij) (1639 03 02–1709 10 02) mirė palaužtas pralaimėjimo ties Poltava. Mokėsi Kijevo–Mogiliano kolegijoje, vėliau – jėzuitų kolegijoje Varšuvoje. Gyvenimiškos patirties įgijo Lenkijos karaliaus Jono Kazimiero dvare, kur kartu su keletu jaunų kazokų buvo paimtas tarnauti pažu. Šiuos jaunus kazokus karalius norėjo išauklėti palankius Lenkijai. Pastebėjęs Mazepos gabumus, karalius jį pasiuntė mokytis į užsienį. Ivanas Mazepa žinias gilino Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje ir Olandijoje. Gerai išmoko rusų, lenkų, lotynų, prancūzų, italų ir turkų kalbas, o jo erudicija stebino visus.

Ne kartą I. Mazepa atliko labai svarbius Jono Kazimiero (1648–1668) pavedimus, palaikant Lenkijos ir Ukrainos hetmanų santykius, išskirtinai su Ivanu Vygovskiu, Juriju Chmelnyckiu. Būdamas puikus oratorius ir diplomatas, jis gebėjo kalbėti priešininkų tonu, neatskleisdamas tikrųjų savų tikslų. 1663 m. Lenkijos karaliui pradėjus grobti kairiakrantės Ukrainos žemes, Mazepa, matydamas, kaip griaunami ir naikinami miestai ir miesteliai, palieka tarnystę pas karalių ir, grįžęs į gimtąjį kraštą, įstoja į kazokų gretas, pas dešiniakrantės Ukrainos hetmaną Petrą Dorošenką. Šis, greitai pastebėjęs Mazepos gabumus, paskiria jį generaliniu raštininku. Tuo pat metu Mazepa tarpininkauja pasitarimuose su Lenkijos, Rusijos ir Turkijos atstovais.

Patekęs į nelaisvę, jis išsiunčiamas į dešiniakrantę Ukrainą pas hetmaną Ivaną Samojlovičių. Čia I. Mazepa greitai įgyja pasitikėjimą, užima aukštus postus, o 1687 m. išrenkamas hetmanu. Šiame poste jis buvo 22 metus – iki 1709 m., t. y. iki mirties.

Trokšdamas Ukrainai savarankiškumo, siekė pasinaudoti Rusijos, o vė-

liau Švedijos pagalba. Jo vadovavimas kazokams dėl santykių su Rusija ir Švedija istoriškai prieštarinčiai traktuojamas ir vertinamas.

(žr.: *Борицак І., Мартель Р.* Іван Мазепа. Життя й пориви великого гетьмана. Київ. 1991. 316 с.; Гетьман Іван Мазепа. Погляд крізь століття. Каталог виставки / Укладач, фотограф, художник *Володимир Недяк*. Київ: ЕММА. 2003. 64 с.; Гетьмани України / Укладач *В. П. Товстий*. Харків: Промінь. 2006. С. 183–195; Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упор. *С. Павленко*. Київ: Видавничий дім «Кієво-Могилянська Академія». 2007. 1144 с.; *Мицик Ю. А.* Мазепа Іван Степанович // Українське козацтво. Мала енциклопедія. Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. С. 303–304; *Павленко С.* Іван Мазепа як будівничий української культури. Київ: Видавничий дім «Кієво-Могилянська академія». 2005. 304 с.; *Павленко С.* Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. Київ: Видавничий дім «Кієво-Могилянська академія». 2004. 602 с.; *Субтельний О.* Мазепинці. Український сепаратизм на початку XVIII ст. Київ: Либідь. 1994. 240 с.; *Шуст Р.* Мазепа Іван Степанович // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 438–439; *Яковенко Н.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Видання третє, перероблене та розширене. Київ: Критика. 2006. С. 398–424.).

3. Karolis XII (1682 06 27–1718 12 11) – Švedijos karalius (1697–1718), žinomas karo vadas. Remdamasis ekonomine ir politine Švedijos galybe, turėdamas savo žinioje tam metui priešakinę galingą armiją ir laivyną, pradėjo karus su Danija, Lenkija, Maskva, Saksonija. Jo pagrindinė veikla – vadovavimas Švedijos kariuomenei Šiaurės kare (1700–1721). *Švedijos karas su Rusija, 1721 m. pasibaigęs Ništato taikos sutartimi, pagal kurią Švedija neteko valdų Rytų Pabaltijyje ir iš dalies Prūsijoje*. Karo pradžioje Karolis XII priverė kapituliuoti Daniją (1700 m.), prie Narvos sutriuškino Maskvos kariuomenę (1700 m.) ir, sumušęs Lenkijos-Saksonijos kariuomenę, įžengė į jų teritoriją.

1701 m. gruodį Karolio XII kariuomenė užėmė Lietuvą. Perėjęs Lietuvą ir Lenkiją, jis kariavo Saksonijoje, greitai sutriuškino danus, priverė Augustą II ir Frydrichą sudaryti Altrandštado taikos sutartį, paskelbė, kad Lietuvos ir Lenkijos karalius – vokietis – Saksonijos kunigaikštis Augustas II Saksas pašalintas iš Lietuvos ir Lenkijos sosto. Karolis XII į sostą pasiūlė lenkų didiką Stanislovą Leščinskį (1705–1708 m., tarpininkaujant S. Leščinskiui, vedė slaptus pasitarimus su hetmanu Mazepa, su kuriuo buvo sudaryta sutartis dalyvauti Ukrainos koalicijoje prieš Maskvą). Tolimesnė įvykių raida S. Leščinskį priverė bėgti į Prancūziją. Į sostą sugrįžo Augustas.

1708 m. 50 000 Karolio XII armija pradėjo sėkmingus karo veiksmus prieš Maskvos kariuomenę Baltarusijoje. 1708 m. rugsėjo 21 d. švedų pulkai,

iš anksto susitarę su hetmanu Mazepa, įžengė į Kairiakrantę Ukrainą. 1709 m. balandžio 8 d. Karolis XII su hetmanu Mazepa ir jo atamanu Kostu Gordijenka sudarė švedų – ukrainiečių sąjungos sutartį, kuria Ukraina buvo paskelbta Nepriklausoma valstybe, o Karolis XII pasižadėjo padėti ukrainiečiams, kovojant prieš Maskvos kariuomenę Ukrainos žemėse.

Tačiau Poltavos mūšyje (žr.: Poltavos mūšis) Rusijos kariuomenė, vadovaujama Petro I, sumušė Karolio XII kariuomenę. Po Poltavos mūšio Karolis XII kartu su Mazepa pasitraukė į turkų valdomą teritoriją – Bendero miestelį. Po Mazepos mirties Karolis XII sudarė kovos prieš Maskvą sutartį su naujai išrinktu hetmanu Pilypu Stepanovičiumi Orliku (1672 10 21–1742 11 26) ir Krymo chanu.

Karolis XII, kaip Ukrainos protektorius, pasiskelbė Nepriklausomos Ukrainos valstybės saugotoju ir šios Nepriklausomybės garantu.

1710–1713 m. nesėkmingai bandė organizuoti bendrą švedų – turkų – ukrainiečių žygį prieš Maskvą. 1715 m. grįžo į Švediją, kur siekė sukurti naują armiją ir tęsti karą.

1716–1718 m. bandė užgrobti Danijai priklausiusią Norvegiją. Žuvo norvegų fortelijos Fridrichstate apsuptyje.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 4. P. 506–511; 1957. T. 11. P. 60–62; [*Autorius nenurodytas*]. Карл XII // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 287; [*Autorius nenurodytas*]. Карл XII // Українське козацтво. Мала енциклопедія. Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр. 2002. С. 197–198; Гетьмани України / Укладач В. П. Товстий. Харків: Промінь. 2006. С. 188–195; *Субтельний О.* Мазепинці. Український сепаратизм на початку XVIII ст. Київ: Либідь. 1994. 240 с.).

4. Dvivalvio caro erelio pavergti. Carinės Rusijos imperijos karūnoje pavaizduotas dvivalvis erelis. Per Lietuvos–Lenkijos valstybės padalijimus (1772, 1793 ir 1795 m.) dalis Ukrainos žemių buvo įjungtos į carinės imperijos sudėtį, t. y. buvo pavergtos dvivalvio caro erelio.

(žr.: *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 97–116).

5. Kilmingųjų mergaičių kolegija Kijeve. Kilmingųjų mergaičių kolegija turi galias istorines šaknis. Pirmoji mokykla kunigaikščių ir bajorų kilmės (ir net miestietėms bei kaimietėms) mergaitėms mokyti rašto, Dievo įsakymų, bažnytinio giedojimo ir net būsimosioms vienuolėms rengti Ukrainos teritorijoje žinoma jau 1087 m. Kunigaikštienės Anos Vsevolodivnos rūpesčiu ji buvo įkurta Kijeve prie Šv. Andriejaus vienuolyno.

1609 m. Marijos Jord (Ward) iniciatyva buvo įkurtas Palaimintosios Mer-

gelės Marijos mergaičių institutas (Institutum Beatae Mariae Virginis), kuris nuo 1669 m. išplito Anglijoje. Instituto taisyklės 1703 m. patvirtino popiežius Klemensas XI, vėliau, t. y. 1877 m., jas dar patvirtino popiežius Pijus IX. Ši kongregacija pasišventusi mergaičių ugdymui ir turi keletą šimtų namų.

1852 m. Parsos grafas, monsinjoras Mikelandželo pasikvietė šias seseris į Rumuniją. Kartu su lotynų apeigų katalikėmis mergaitėmis nuo įsikūrimo pradžios daug stačiatikių lanko šių seserų mokyklas, išplitusias Vokietijoje ir Austrijoje.

Remdamiesi minėta patirtimi, jau 1850–1860 m. ukrainiečiai inteligentai steigė sekmadienines mokyklas. Po 1860 m. mokyklos reformos buvo sujungtos kaimuose veikusios pradinės mergaičių ir berniukų mokyklos. Miestuose, kur buvo didesnis besimokančiųjų skaičius, jos išliko. Tačiau reikia pasakyti, kad mergaičių mokėsi nedaug. 1897 m. raštingų būta tik 13,7% nuo 9 iki 49 metų amžiaus moterų, tuo tarpu vyrų analogiškai šis skaičius siekė 39,1%.

Pirmosios vidurinės mokyklos – „Institutai šlėktų mergaitėms“, tada vadinami Kilmingujų mergaičių kolegijomis – pradėjo veikti XIX a. pirmojoje pusėje: Charkove ir Poltavoje (1818 m.), Odesoje (1829 m.), Kijeve (1833 m.). Viskas dėstyta prancūzų kalba. Buvo mokoma literatūros, istorijos, užsienio kalbų. Siekta parengti pamaldžias ir caro valdžiai palankias nusiteikusias mergaites. Institucinių švietimą įgijo daugelis ukrainiečių, vėliau tapusių gana žymiomis veikėjomis.

Nemaža dalis turtingų mergaičių mokėsi privačiuose pensionatuose, kuriuos dažniausiai buvo įsteigę svetimšaliai prancūzai ar vokiečiai.

Nauja mergaičių mokymo istorijoje kryptis – XIX a. viduryje: pradėjo veikti gimnazijos mergaitėms. Pirmoji tokio pobūdžio mokykla 1850 m. įsteigta Kijeve. Ji greitai tapo pagrindine mergaičių vidurine mokykla. Žemesnės – progimnazijos, kurios turėjo 4 metų mokymo programą, ir aukštesnės – 7 klasių gimnazijos, o papildoma 8 klasių programa buvo skirta liaudies mokyklų pedagogams rengti. Mokymo programa mergaičių gimnazijose buvo žemesnė negu berniukų – nebuvo klasikinių kalbų! Tačiau kai kurios privačios mokyklos pradėjo lygiuotis į vyrų gimnazijas, pvz., Dirbančių moterų draugijos 1903 m. Charkove atidaryta koedukacinė gimnazija. Tokią pačią mokymo programą turėjo vyskupijų septynmetės mokyklos, skirtos dvasininkų mergaitėms. XIX a. pradžioje mergaičių skaičius mokyklose ryškiai šokteli ir aplenkia vaikinių skaičių. 1912 m. Kijevo mokyklose mokėsi 27 082 mergaitės ir tik 17 666 berniukai. 1919 m. sausio 1 d. duomenimis, Ukrainoje buvo 362 mergaičių gimnazijos, 4 institutai, 15 vyskupijų mokyklų. Kaip ir pradinėse, taip ir vidurinėse mokyklose iki 1917 m. buvo mokoma rusų kalba.

Nors XIX a. pabaigoje buvo pradėtos organizuoti prekybos, medicinos

ir kitos mokyklos, kuriose, be vidurinio mokslo, buvo suteikiama tam tikros specialybės žinių, tačiau aukštasis mokslas moterims ilgą laiką nebuvo prieinamas. Tiktai 1860 m. moterims leista stoti į Ukrainos universitetus, tačiau tas leidimas po poros metų anuliuotas. Todėl daugelis ukrainiečių merginų vyko mokytis į užsienį. Daugiausia studijavo Peterburge 1872 m. atidarytuose Aukštuosiuose medicinos kursuose ir taip vadinamuose Bestiuzevo kursuose moterims (1914 m. priskaičiuota 7 000 klausytojų).

Pirmoji moterims skirta aukštoji mokykla Ukrainoje – Aukštieji moterų kursai – atidaryti Kijeve 1878 m. Kijevo moterų iniciatyva. Moterims buvo leista studijuoti dviejuose Kijevo universiteto fakultetuose: fizikos – matematikos ir istorijos – filologijos (dvejų metų mokymo programa). Nuo 1881 m. buvo įdiegta ketverių metų mokymo programa, tačiau po penkerių metų, t. y. 1886 m., valdžia šią galimybę moterims vėl panaikino.

Po 1905 m. revoliucijos, 1905–1906 m. Ukrainoje buvo atidaryta keletas aukštųjų kursų moterims: Kijeve (1914 m. – pavadinti Šv. Olgos moterų institutu), Charkove – Dirbančiųjų moterų draugijos iniciatyva, privatūs Žekulinos kursai Kijeve ir kt. Mokymo laikas minėtuose kursuose truko 4 metus, veikė fizikos – matematikos, istorijos – filologijos, teisės, o kai kur ekonomikos ir medicinos skyriai. Statistikos duomenys liudija, kad 1912 m. juose mokėsi beveik 4 000 studentų.

1915 m. Ukrainoje veikė šios aukštosios profesinės moterų mokyklos: Moterų medicinos institutai (Charkove, Kijeve ir Odesoje), Moterų politechnikos institutas (Charkove), Pedagoginiai kursai (Charkove).

Universitetuose moterims buvo galima mokytis tik trumpą laiką (1906–1909).

Galicijoje ir Bukovinoje galiojo išskirtinė švietimo sistema. Moterų vidurinio mokslo (6 metai) švietimo pradžia Galicijoje, kur mokėsi ir ukrainietės, – tai privatūs lenkų licėjai. Pirmoji tokio tipo ukrainiečių mokykla 1890 m. įkurta vysk. Konstantino Čechavičiaus (1847–1915) iniciatyva Peremyšlyje. Ji tapo itin populiari. Pirmosios privačios gimnazijos Lvove (lenkų kalba) įkurtos tik 1890 m. Vienuolės (seserys bazilijonės) pirmąją ukrainiečių mokyklą Lvove įkūrė 1906 m., padedamos metropolito Andrejaus Šeptyckio.

Bukovinoje mergaitės mokėsi kartu su berniukais ukrainiečių gimnazijose Černyvcuose, Vyžnicuose ir Kicmane.

Daugelis merginų mokėsi mokytojų seminarijose, kurios teikė ne tik žinių, bet ir diplomą. Pirmosios mokytojų seminarijos Lvove ir Černyvcuose pradėjo veikti 1870 m. 1910 m. tokių seminarijų Galicijoje buvo keletas: 3 valstybinės (lenkų ir ukrainiečių) ir viena privati Javorove. Bukovinoje – 1 valstybinė ir 1 privati.

Ukrainos teritorijas prijungus prie Austrijos, įvesta nauja švietimo sistema. Įstatymas, leidžiantis moterims studijuoti Austrijos universitetuose, buvo priimtas 1900 m.

(žr.: *Сірополко С.* Історія освіти в Україні. Львів: Афіша. 2001. С. 227–642; *Трофимовська О., Гардецька К.* Жіноча освіта // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Парис – New York: Молоде Життя. 1955–1957. Словникова частина 2. С. 687–691; Христианство. Енциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 95).

6. Romos Katalikų Bažnyčia Kijeve. Rusijos imperijoje Jekaterinos II valdymo metu 1773 m. buvo įkurta *Baltarusijos katalikiška vyskupija* su centru Mogiliove, kuris po 9 metų buvo pertvarkytas į *Mogiliovo arkidieceziją* (arkivyskupija). Iki revoliucijos Rusijos imperijoje veikė 3 Romos katalikų vyskupijos ir Ukrainos katalikai buvo padalinti tarp visų trijų vyskupijų (buvo siekiama, kad ukrainiečiai negalėtų susijungti): *Mogiliovo arkivyskupija* (centras Sankt-Peterburgas), į ją įėjo kairiakrantė Ukraina; *Lucko-Žytomyro vyskupija*, apėmė ir Voluinę, Kijevo arkidekanatą; pietinė Ukrainos dalis pateko į 1847 m. įkurtą *Tiraspiľsko vyskupiją* (centras – Saratove). Kijevo Graikų apeigų katalikų metropolija Radomišlyje buvo panaikinta, jo šventovės pertvarkytos į stačiatikių cerkves, o metropolitas internuotas į Sankt-Peterburgą.

Kijevo–Mohylos (Mohylianų) akademija buvo pertvarkyta į seminariją, (vėliau – 1817 m. į Dvasinę akademiją). Jos auklėtiniai buvo siunčiami į Rusiją, o iš ten atsiunčiami dvasininkai – rusai. Jiems diegiant rusų kalbą, ukrainiečių kultūra, pasak mokslininkės dr. Tetjanos Palladinos, „įgavo“ kaimo kultūros pobūdį.

Kijevui tapus gubernijos centru, buvo panaikintas draudimas jame gyventi žydams ir lenkams. Tačiau Bohdano Chmelnyckio (1595–1657) laikais Kijeve nebuvo Katalikų Bažnyčios ir tikintiesiems reikėdavo keliauti į Žytomyrą.

Po Jekaterinos II mirties 1796 m. Rusijos imperatoriumi tapęs jos sūnus Pavlas I buvo palankus Romos katalikams. Jausdami pasikeitusią situaciją, Kijevo katalikai 1798 m. kreipėsi į Sankt-Peterburgą, prašydami imperatorių leisti pasistatyti bažnyčią. Imperatorius davė sutikimą ir nurodė metropolitui Stanislovui Sestrencevičiui imtis šios veiklos, pastarasis savo ruožtu nurodė Kijevo arkidekanui Stanislovui Steckiui betarpiškai rūpintis minėtu klausimu. Ir jau po metų Pečerske, Naujojo turgaus rajone, buvo pastatyta nedidelė medinė Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia. Ja ėmė rūpintis dominikonai, atvykę iš Fastovo, tikėdamiesi Kijeve įkurti dominikonų vienuolyną. 1817 m. (kituose šaltiniuose teigiama 1823 m.) ši bažnyčia sudegė.

Valdant imperatoriui Aleksandrui I (1800–1825) Kijevo katalikų bendruomenė dar 1814 m. ėmė rūpintis akmeninės bažnyčios statyba. 1815 m. liepos 7 d. imperatorius savo štabe – bute Paryžiuje – pasirašė leidimą. Kartu su leidimu 1815 m. liepos 31 d. buvo duotas reskriptas senatoriui Bolotnikovui išskirti šventovės statybai vietą tarp seno Kijevo, Podolės ir Pečersko. Katalikams atsakius atkurti bažnyčią sudegusios vietoje (norėjo didesnės teritorijos), bažnyčios žeme greitai pasinaudojo stačiatikiai, pastatydami Šv. Olgos cerkvę. 1816 m. gruodžio 19 d. teritorinis planas buvo pateiktas imperatoriui, kurį 1817 m. gegužės 28 d. Aleksandras I patvirtino.

Bažnyčios teritorija buvo planuojama vadovaujant žinomam vietos architektui A. Melenskiui, po pakartotinio plano – jį padidėjo.

1817 m. liepos 31 d. būsimos bažnyčios teritorija perduota t. dominikonų globai (būtina pažymėti, kad šv. Hiacintas (Jackus), davęs pradžią dominikonų misijoms Rusijoje, dar 1223 m. įkūrė dominikonų vienuolyną Kijeve). Tais pačiais metais Kijevo arkidekanas Joachimas Grabovskis pašventino kerstinį *Šv. Aleksandro bažnyčios* akmenį. Apeigose dalyvavo gubernijos maršalas P. Potockis ir kiti to meto garbūs asmenys.

Ambicinga lenkų ponija norėjo Šv. Aleksandro bažnyčią pastatyti panašią į Švento Petro baziliką Romoje. Norėjo statyti ją romaniškuoju stiliumi (teigiama, kad pirmojo projekto varianto autorius galėjo būti architektas Vikentijus Ivanovičius Beretti (1781–1842)), tačiau dėl lėšų stygiaus naudotasi architekto Pilerio parengtu labai paprastu projektu. Bažnyčios statyba labai užsitęsė, tuo tarpu vienuolynas buvo užbaigtas jau 1824 m. Tad šv. Mišios pradėtos aukoti vienuolyno patalpose. Vienuolyno vyresnysis t. Vikentijus Golovnia *OP* 1830 m. gegužės 10 d. yra rašęs apie beveik 15 metų užsitęsusių bažnyčios statybos sunkumus. Jis kreipėsi į Kijevo gubernatorių, prašydamas leisti, be kitų statybos darbų, nutiesti ir sutvarkyti kelią, ėjusį per klebonijos kiemą ir jungusį Chreščiatiką su Šv. Mykolo (Zolotovuchovo) vienuolynu. Buvo apvertas ir kartu įtvirtintas kalnas, pasodinta medžių, puošusių ir patį miestą.

Išleidus surinktas lėšas ir Kijevo dvarininkams ėmus rinkti pinigus statybos užbaigai, aukoti atsisakė stambūs magnatai – grafai: Branickis, Engelhartas, Lapuchinas ir kiti. Todėl tolimesnis darbas vyko labai pamažu.

Situacija pasunkėjo po 1830–1831 m. sukilimo, kai daugelis katalikų ordinų atstovų turėjo palikti Rusijos imperijos teritoriją. Taip 1832 m. Kijeve nebeliko dominikonų.

1833 m. imperatoriui Nikolajui ėmus spausti katalikus, naikinti vienuolynus, dominikonų vienuolynas tapo parapijos pastatu. Imperatorius beveik sunaikino Rusijos imperijoje Rytų apeigų katalikus. Paskutinysis Kijevo metropolitas Juozapas Bulhakas buvo internuotas į Sankt-Peterburgą. Kad

Šv. Aleksandro bažnyčia nedominuotų provoslaviškame Kijeve, pats imperatorius, kaip pasakoja legendos, projekte sumažino bažnyčios bokštų aukštį.

Nuo 1835 m. keičiasi padėtis. Kijevo gubernijos dvarininkas Zvenigorodsko pavieto cukraus gamyklos savininkas Antonijus Savickis sutiko paaukoti lėšų bažnyčios statybai užbaigti. Architektas Pileris apskaičiavo reikiamą sumą (196 770 rub.). Kijevo dvarininkai turėjo surinkę 24 535 rub., tad be A. Savickio, paaukojusio 100 tūkst. sidabro rublių, pagalbos bažnyčia negreitai būtų pastatyta.

Atnaujinti statybą patikėta profesoriui Francui Mechovičiui, kuris, grįždamas prie pirminio bažnyčios projekto, prie įėjimo pridėjo du italų architekto Džiovanio Leonardo Bernini (1598–1680) stiliaus bokštus – varpines, kurios puošia bažnyčią ir šiandieną. Portikas buvo numatytas platesnis – jį turėjo laikyti 6 kolonos (yra tik keturios). Statyba vyko prižiūrint Kijevo miesto architektui L. Stanzani. Artėjant statybos pabaigai, 1838 m. vėl pritrūka lėšų. Jų paaukojo gubernijos maršalka grafas Henrikas Tiškevičius ir teisėjas Modzolevskis.

1842 m. rugpjūčio 30 d. Kijevo arkidekanas Justinas Steigvilas (tapęs pirmuoju bažnyčios klebonu) pašventino Šv. Aleksandro bažnyčią. Tad Šv. Aleksandro bažnyčios statyba tęsėsi 25 metus (1817–1842). Tą liudija ir paminklinė lenta „Ecclesia Romano – Catholica sancti Alexandri 1817–1842 A. D.“

Kaip atrodė bažnyčia, 1846 m. savo piešinyje užfiksavo Tarasas Ševčenka.

1847 m. bažnyčios klebonu paskirtas prelatas Liudvikas Brinka. Jam sutvarkius bažnyčios vidų, 1849 m. ją pašventino arkidekanas G. Mošinskis ir konsekravo vyskupas Dionizijus Holoveckis (mirė 1885 m.).

Tačiau 1849 m. birželį praūžusi audra nuplėšė dalį stogo, sugadino kupolus bei kryžių. Remonto darbai vyko trejus metus (pinigų testamentu paliko jau minėtas A. Savickis).

1896 m. Šv. Aleksandro parapija aptarnavo 33 771 tikintįjį, kai tuo tarpu Kijeve 1894 m. buvo 188 488 gyventojų, iš kurių 150 000 stačiatikių, turėjusių apie 120 savo šventovių. Taigi maždaug 1 250 stačiatikių teko viena cerkvė. Tuo tarpu Romos katalikai, sudarę beveik 19% visų Kijevo gyventojų, galėjo naudotis tik viena bažnyčia. Nors šie skaičiai liudija caro valdžios požiūrį į katalikus, tačiau būtina pastebėti, kad XIX a. pabaigoje Romos katalikų padėtis Rusijos imperijoje kai kur kiek pagerėjo. Svarbiausia, 1894 m. nustatyti oficialūs santykiai su Apaštalu sostu.

1901 m. popiežius Leonas XIII, Rusijos valdžiai sutinkant, Lucko-Žyto-myro vyskupu paskyrė Boleslovą Jeronimą Klopotovskį (1848–1903), kuris,

Kijeve Šv. Aleksandro bažnyčioje šv. Mišias pradėjo aukoti lotynų kalba, o pamokslus sakyti lenkų ar rusų kalbomis. XX a. pradžioje parapijoje, be klebono, dirbo vikaras, 3 katechetės, 5 dvasininkai, kurie šv. Mišias aukojo įvairiose Kijevo mieste esančiose koplyčiose, o taip pat vykdavo į kaimus.

Šv. Aleksandro bažnyčioje dirbo ir Šeptyckių giminės kunigai t. Stanislovas ir t. Teofilis. 1913 m. mirus klebonui Stanislovui Šeptyckiui, jo pareigas kurį laiką užėmė Evgenas Švertbergas, tačiau greitai jį pasaulietinė valdžia pakeitė t. Teofilium Skalskiu.

Pirmojo pasaulinio karo metu Rusijos armijai išžengus į Galiciją, vėl prasidėjo Graikų apeigų katalikų persekiojimas. 1914 m. iš Lvovo į Kijevą išsiųstas metropolitas Andriejus Šeptyckis. Atvykęs į Kijevą, šv. Mišias Šv. Aleksandro bažnyčioje aukojo už T. Ševčenką. 1915 m. į Kijevą iš Galicijos buvo išsiųsta 10 Graikų katalikų apeigų dvasininkų. Tad Šv. Aleksandro bažnyčia tapo priegloba ir Graikų apeigų katalikams.

Kijeve, be Šv. Aleksandro bažnyčios, veikė ir katalikų koplyčios, buvo pastatyta kita bažnyčia lotynų apeigų katalikams.

Atidarius Kijevo universitetą, jame greta stačiatikių 1836 m. kovo 3 d. buvo įrengta ir katalikiška Šv. Mikalojaus koplyčia, kuri 1843 m. perkelta į naujas patalpas. 1864 m., panaikinus Katalikų teologijos katedrą, universitetinė koplyčia su trimis altoriais buvo uždaryta.

XIX a. architektūros paminklas – Kijevo Šv. Mikalojaus bažnyčia. Šventovė gotikinio stiliaus, pastatyta 1899–1909 m. pagal studento S. Volovskio konkursinį eskizinį projektą. 1899 m. Lucko-Žytomyro vyskupas B. Klopotovskis pašventino naujos Šv. Mikalojaus bažnyčios pamatinį akmenį. Darbo brėžiniai priklauso architektui Vladislovui Gorodeckui (1863–1930), prižiūrėjusiam ir statybą. Skulptūriniai darbai atlikti Elijo Sala (Salia) (1864–1920) dirbtuvėse. Po 10 metų statybos (architektas Gorodeckis) 1909 m. gruodžio 6 d. didžiulę trinavę gotikinio stiliaus bažnyčią pašventino tos pačios vyskupijos vyskupas A. Karas (taip ukrianietiškuose leidiniuose įvardintas vysk. Antanas Karosas (apie 1849–1974)). Tad Kijeve iškilo jau antra lotynų apeigų katalikų šventovė. Klebonu paskirtas t. Juozapas Zmigorodskis šiose pareigose dirbo iki 1930 m., t. y. iki arešto. Nuteistas ir išsiųstas į Soloveckų salas ten mirė 1935 m.

Be dviejų katalikams priklaususių bažnyčių, Kijeve iki revoliucijos buvo 24 koplyčios. 1914 m. buvo pradėta dar vienos – Šv. Juozapo – bažnyčios statyba (lėšų davė Kijevo dvarininkė Karolina Jarošinska), tačiau, prasidėjus karui, darbai sustojo ir statyba jau nebebuvo atgavinta.

Nepaisant Pirmojo pasaulinio karo sunkumų, Šv. Aleksandro bažnyčia veikė. Po 1917 m. Spalio perversmo Rusijoje valdžia Kijeve dažnai keitėsi.

Įsitvirtinus bolševikams, tikinčiųjų katalikų padėtis tapo itin sunki, sudėtinga: suimami, nukankinami, sušaudomi ar išstremiami dvasininkai, tikintieji, daugelis žuvo lageriuose, sumažintos bažnytinės žemės valdos. Nepaisant persekiojimų, 1924–1929 m. prie Šv. Aleksandro bažnyčios veikė pagrindžio seminarija. 1929 m. Šv. Aleksandro bažnyčioje liko tik vienas kunigas – t. Boleslovas Blechmanas. Paskutinis Šv. Aleksandro bažnyčios klebonas Zigmantas Kvasnevskis 1937 m. birželio 3 d. areštuotas ir rugsėjo 21 d. nukankintas.

95-erius metus tikintiesiems tarnavusi Šv. Aleksandro bažnyčia Kijeve 1937 m. buvo uždaryta. Pertvarkius jos vidų, bažnyčia tapo trijų aukštų darbininkų bendrabučiu (tualetai buvo įrengti altorių vietoje!). 1946 m. iš Vokietijos atvežus planetariumo įrangą, astronomas astrofizikas akademikas Sergijus Vsechsviatskis išsikovojo teisę ten įkurti Kijevo planetariumą. 1952 m. pastatas perduotas prie Kijevo universiteto veikusiai observatorijai. Tikslas – naudoti kaip planetariumą. 1982 m. užbaigus planetariumo statybą (Vasilijaus [Bazilijaus] Didžiojo gatvė), planetariumas iš bažnyčios persikėlė į naujus rūmus.

Planetariumui išsikėlus, buvusioje bažnyčioje veikę Respublikiniai ateizmo namai galėjo išplėsti savo patalpas, o Michailo Gorbačiovo pertvarkos laikais jie pervadinti „Dvasinės kultūros centru“. Kartu veikė ir kitos organizacijos, kaip Ukrainos SSR istorijos biblioteka, srities profsąjungų kultūrinis centras ir pan.

Sovietų valdžiai uždarius Šv. Aleksandro bažnyčią, Kijeve oficialiai nu-stojo funkcionavusi Romos Katalikų Bažnyčia.

Paskelbus Ukrainoje Nepriklausomybę, buvo atstatyti oficialūs diplomatiniai santykiai tarp Ukrainos ir Vatikano. Popiežius Jonas Paulius II atnaujino Ukrainoje Romos katalikų arkivyskupiją, kurią sudarė 3 vyskupijos (diacezijos), ir pašventino 5 vyskupas. *Lvovo arkivyskupu* tapo prof. Marijanas Javorskis, *Žytomyro* vyskupu – ordinaru – Janas Purvinskis, *Kameneco-Podolsko* – Janas Olšanskis, o vyskupais pagalbininkais – Markijanas Trofimiakas ir Rafailas Kernickis. Į Kijevą atvyko Apaštalinis nuncijus arkivyskupas Antonijus Franko, kuris per 7 metus daug padėjo katalikams, organizuojantiems bažnyčios veiklą. Vėliau apaštaliniu nuncijumi Ukrainoje dirbo arkivyskupas Mykolas Eterovičius.

1990 m. sausio 15 d. pirmosios šv. Mišios aukotos prie bažnyčios, nes ji tikintiesiems sugrąžinta tik 1990 m. lapkritį. 1991 m. sausio 13 d. Šv. Aleksandro bažnyčia buvo atšventinta, tądien po ilgos pertraukos buvo aukojamos pirmosios šv. Mišios (prisiminkime tos dienos kruvinus įvykius Lietuvoje – gal šios Mišios taip pat padėjo Lietuvai išlikti?!).

Jos restauracija buvo itin sudėtinga. Kapitalinis remontas vyko ketverius

metus ir tuo metu, kai buvo didžiausias prekių deficitas. Finansinę pagalbą suteikė Vokietijoje veikianti „Kirche de not“ organizacija, lėšos buvo renkamos ir iš diasporoje esančių Romos katalikų, pvz., Romos katalikai Čikagoje Šv. Aleksandro bažnyčiai padovanojo Šv. Komunijai paausuotas taures. Lenkijoje buvo pagaminti varpai: 4 dideli varpai pakabinti bokštuose, o pats mažiausias – „Komunistinio teroro aukoms atminti“ – įmontuotas kryžiuje prie laiptų. Bavarijos katalikai padovanojo 8 balsų vargonus. Restauruojant Šv. Aleksandro bažnyčią Kijeve, be statybinių darbų, atlikta ir kita svarbi misija – daugelio pasaulio šalių katalikai pirmąsyk išgirdo apie Lotynų apeigų Katalikų Bažnyčią Kijeve.

1995 m. spalio 7 d. visiškai sutvarkytą bažnyčią (be pagrindinio altoriaus yra trys šoniniai altoriai) pašventino Žytomyro vyskupas pagalbininkas Stanislavas Šyrokoradiukas. Bažnyčios klebonas t. Janas Krapansas už veiklą restauruojant bažnyčią pakeltas prelatu. 2000 m. jam grįžus dirbti į Latviją, klebonu tapo t. Viktoras Makovskis.

1991 m. rugsėjį tikintiesiems buvo sugražinta ir Šv. Mikalojaus bažnyčia, 1992 m. sausio 4 d. ją atšventino vyskupas Janas Purvinskis. Bažnyčią globoja oblatų ordino misionieriai, klebonui padeda Šv. Dvasios seserys Tarnaitės.

2000 m. Žytomyro vyskupiją pertvarkius į Kijevo-Žytomyro vyskupiją, Šv. Aleksandro bažnyčia tapo jos prokatedra. Prie jos veikia Gyvojo Rožinio bei neokatechumenato, Šventojo Rašto grupės, diskusijų klubai, organizuojami įvairūs susitikimai. Kunigams talkina Švč. Mergelės Marijos Nekaltosios Širdies mažųjų seserų kongregacijos vienuolės, taip vadinamos „honoratkos“. 2001 m. Popiežiaus atvykimo proga Bambergo vyskupija Šv. Aleksandro prokatedrai padovanojo 41 balso vargonus (iki tol jie buvo vienoje parapijoje netoli Niurnbergo).

Vizito Ukrainoje metu 2001 m. birželio 24 d. popiežius Jonas Paulius II aplankė Šv. Aleksandro prokatedrą. O Šventojo Tėvo lankymosi Ukrainoje metinėms paminėti prieš Apaštalinę nunciatūrą Kijeve 2002 m. birželio 25 d. atidengta bronzinė popiežiaus Jono Pauliaus II skulptūra.

Prie kryžiaus, kuriame įmontuotas varpas (1993), įrašas ukrainiečių kalba liudija, kad 1917–1991 m. žuvusieji už tikėjimą ir tėvynę nepamiršti.

Šv. Aleksandro bažnyčioje – prokatedroje šiuo metu šv. Mišios aukojamos ukrainiečių, anglų, lenkų, rusų kalbomis.

(žr.: *Vasiliauskienė A.* Romos Katalikų Bažnyčia Kijeve // Lietuvos aidas. 2008. Rugpjūčio 14. Nr. 181. P. 6–7; *Гаврилюк С.* Историчне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок ХХ ст.). Луцьк: Редакційно – видавничий відділ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки. 2002. 532 с.; *Палладіна Т.* Римсько-католицька церква у Києві. Київ: Київсько-

Житомирська Дієцезія. 2002. 108 с.; Святий Київ / Керівник творчої групи *Ніна Прибега*. Київ: Видавництво «Мистецтво». 2001. С. 122–123, 202, 203).

7. Šv. Antanas iš Paduvos. San Antonio di Padova (1195–1231) – kunigas, Bažnyčios mokytojas, misionierius, pamokslininkas. Gimė Lisabonoje (Portugalija), kilmingoje ir labai turtingoje šeimoje, pakrikštytas Ferdinando vardu. Nuo mažens Dievo apdovanotas pamaldumu. Pradžios mokslą įgijo gretimoje katedros mokykloje. 15 metų jaunuolis, būsimasis šv. Antanas, įstojo į Šv. Augustino reguliarių kanauninkų ordiną. Vėliau jį perkėlė į Koimbros vienuolyną. Čia jis baigė studijas. Kadangi pasižymėjo ypatingais gabumais, jam buvo suteikti teologijos ir kanonų teisės magistro laipsniai. 1219 m. išventintas į kunigus.

Pradžioje buvęs Augustinų vienuolyne, susipažinęs su pranciškonais, daug vargo, kol perėjo į jų vienuolyną. Šalia buvo Šv. Antano (atsiskyrėlio) bažnyčia, tad jis pasirinko naują vienuolinį Antano vardą. Trokšdamas tapti misionieriumi, keliavo į arabų užimtą Maroką. Pakeliui susirgo, grįžtant laivą nuplukdė į Siciliją. Jis apsistojo Mesinoje pas pranciškonus. 1221 m. nuvyko į šv. Pranciškaus Asyžiuje rengiamą generalinį ordino susirinkimą, susipažino su šv. Pranciškumi. Vėliau buvo nusiųstas į atsiskyrėlių eremą (vienuolyną) netoli Forli. Gilinosi į Šventąjį Raštą, pamokslavo. Įtaigaus žodžio dėka tapęs vyriausiuoju ordino pamokslininku, keliavo po miestus ir kaimus, ragindamas atsiversti ir atgailauti. Dėl ypatingos iškalbos dovanos ir stebukladarystės galių jo pamokslų 1222–1223 m. klausydavosi didžiulės minios.

Rimini mieste Antanas padarė pirmąjį stebuklą. Tenai klaidatikių vadas Bonvillas atsisakė tikėti į tikrąjį Jėzų Švč. Eucharistijoje, nes jis nematęs jokios atmainos po konsekracijos. Antanas paklausė, ar jis įtikės, jei jo arklys pagerbs Švenčiausiąjį Sakramentą. Bonvillas mielai sutiko, ir jiedu sutarė, kad miesto aikštėn bus atvestas Bonvillo arklys (kiti tyrinėtojai rašo, kad asilas). Tada Bonvillas ateis su avižomis, o Antanas – su Švč. Sakramentu ir žiūrės, ką arklys darys.

Šv. Antanas pridėjo: jeigu arklys pagal savo prigimtį pirmiau sieks avižų, tai dar nereikš, kad Jėzaus nėra Švč. Sakramente.

Bonvillas dvi dienas nedavė arkliui ėsti. Į aikštę susirinko didžiulė minia. Arklys stovėjo aikštės viduryje. Iš vienos pusės pasirodė jo šeimininkas su avižomis, o iš kitos – šv. Antanas su Švč. Sakramentu. Arklys pasuko prie Antano ir atsiklaupė prieš jį, klūpojo tol, kol šis liepė jam keltis. Bonvillas žodį tesėjo – jis atsivertė. Tad kartais šv. Antanas vaizduojamas su šalia klūpančiu asilu (toks paveikslas puošia Telšių katedrą).

Iš Italijos Antanas nuvyko į pietinę Prancūziją. 1225–1227 m. čia pa-

mokslaudamas kovojo su plintančia albigiečių erezija (Albos mieste atsiradusi sekta nepripažino hierarchijos, neigė Švč. Trejybę, Šv. Sakramentus, skelbė neturtą – tai, aišku, nėra erezija!). Jis ne tik išgarsėjo savo apologetiniais pamokslais prieš klaidatikius, bet taip pat ėmė steigti aukštąsias teologines mokyklas, kuriose pastoraciniam darbui buvo rengiami kunigai ir vienuoliai. Jo rūpesčiu pietų Prancūzijoje ir šiaurės Italijoje buvo įsteigta per 20 aukštųjų filosofijos – teologijos mokyklų.

Popiežius Grigalius IX Antaną laikė vienu didžiausiu to meto teologu ir todėl jam nurodė parašyti visų sekmadienių ir švenčių homilijas vieneriems metams. Šv. Antanas, grįžęs iš Italijos, parašė „Sekmadienio pamokslus“, tapo provinciolu (pranciškonų vyresniuoju). Antanui nuvykus į Romą, Šventasis Tėvas Grigalius IX paprašė pasakyti pamokslą, kurio paveiktas, leido šv. Antanui sakyti pamokslus į Romą atvykusioms maldininkų minioms. Grįžęs į savo provinciją, nuvyko į Veroną, kurios kunigaikštis buvo žiaurus tironas. Nepaisydamas galimo pavojaus, Antanas liepė valdovui keisti gyvenimo būdą ir elgesį. Visų nuostabai, kunigaikštis nedrįso susidoroti su šv. Antanu.

Jausdamas artėjančią mirtį, šventasis 1230 m. nuvyko į Paduvą. Paskutiniaisiais metais gyvendamas Paduvos mieste, jis nepailstamai skelbė Dievo Žodį. Matydamas įvairiausių nepriteklių išvargintus žmones, jis iš visų jėgų ėmė rūpintis vargšais. Drauge su savo broliais pranciškonais rinkdavo iš gatvių apleistuosius, juos maitino, rūpinosi raupsuotaisiais, lankė ligonius, steigė namus našlaičiams. Daug žmonių ne tik stebėjosi šv. Antano pasiaukojama meile, bet ir patys pasiryždavo panašiai elgtis.

Šv. Antanas mirė Paduvoje. 1232 m. popiežius Grigalius IX jį kanonizavo – paskelbė šventuoju, o 1946 m. popiežius Pijus XII paskelbė jį Bažnyčios mokytoju. Šv. Antano palaikai – relikvijos saugomos gausiai lankomoje Šv. Antano bazilikoje. Šventasis yra parašęs „Sekmadienio pamokslus“ ir „Pamokslus šventėms“.

Šv. Antano gyvenimas atitiko vieno jo pamokslo žodžius: „Ugnies jėga įveikia viską, ... kas tik prie jos prisiartina... Taip ir Šventoji Dvasia savo jėga įveikia viską. Jos galia neaprepiama. Kai Ji apima sielą ir pripildo ją savo karščiu, tada ji uždega kitas“. Toji Šventosios Dvasios liepsna dažnai per šv. Antano maldą šalindavo ir tebešalina ligonių dvasines ir fizines negalias. Todėl pelnytai jis vadinamas stebukladariu – jo pavyzdys skatina kiekvieną siekti šventumo.

Lietuvoje – tai populiarus šventasis, labiausiai garbinamas Žemaitijoje. Kretingos vienuolyne stebuklingu laikomas Šv. Antano paveikslas. Šv. Antanas – Vilkaviškio vyskupijos globėjas.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. p. 179–180; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 247; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 304–307; *Sicari A.* Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 241–242; *Vaškėlis V.* Šv. Antanas Paduvietis // XXI amžius. 2006. Birželio 9. Nr. 44. P. 5; *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. T. 1. P. 559–560; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрех OFVConv (председатель).* Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 295–299).

8. Podolė. Tai vienas seniausių istorinių Kijevo rajonų, esantis dešiniajame Dniepro krante. Tai žemupys tarp Počainos upės ir Senujų Kijevo kalnų, Pilies bei kitų kalnų. Būtent čia, Pilies kalne, iškilo pirmoji gyvenvietė. Kijevo Rusioje Podolė buvo miesto prekybos ir amatų centras. Čia buvo įvairių amatininkų – puodžių, odininkų – kvartalai, vyko turgūs, buvo muitinė. Podolėje prieš pusamžį dar iki krikščionybės priėmimo (viena pirmųjų Kijevo valdovių, priėmusių krikštą, buvo kunigaikštienė Olga – o Kijevo Rusią 988 m. krikštijo jos vaikai – kunigaikštis Volodymyras) jau veikė pirmoji Rusioje stačiatikių šventykla.

(žr.: *Гаврилюк С.* Историчне пам’яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок ХХ ст.). Луцк: Редакційно – видавничий відділ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки. 2002. 532 с.; *Святий Київ / Керівник творчої групи Ніна Прибєга.* Київ: Видавництво «Мистецтво». 2001. С. 142–143, 203–204; *Толочко Л. І., Дегтярьов М. Г.* Подільські храми Києва. Київ: Техніка. 2003. 176 с.; *Яковенко Н.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Видання третє, перероблене та розширене. Київ: Критика. 2006. С. 113–137).

9. Dniepras – Slavuta. Slavuta, Slavutė, Slavutič – ankstesnis Dniepro pavadinimas. Tai trečioji pagal dydį upė Europoje (po Volgos ir Dunojaus) ir didžiausia – Ukrainoje (ilgis 2 285 km), turinti Pripetės, Desnos, Tetervos, Rosės, Sulos, Psiolos, Vorsklos intakus.

(žr.: *Кубійович В.* Дніпро // *Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович.* Парис – New York: Молоде Життя. 1955–1957. Словникова частина 2. С. 529–536).

10. Černygovo miškai. Jie tęsiasi į šiaurės rytus nuo Dniepro, Černigovo sritis.

11. Tarasas Ševenka. Ukrainos žodžio, meno ir minties korifėjus, laisvės šauklys Tarasas Ševčenka (1814 03 09–1861 03 10). Apie jį 1914 m. Ukrainos

literatūros klasikas Ivanas Franko (1856–1916), minint T. Ševčenkos gimimo 100-ąsias metines, kalbėjo:

Jis buvo kaimiečio vaikas ir tapo dvasios karalystės valdovu, jis buvo baudžiauninkas ir tapo žmonijos kultūros milžinu, jis buvo savamokslis ir parodė profesoriams ir knyginiams mokslininkams naujus šviesius ir laisvus kelius. Dešimt metų jis kentė carinės armijos muštrą, o dėl Rusijos laisvės padarė daugiau negu dešimt nenugalimų armijų. Likimas persekiojo jį kaip įmanydamas, tačiau neįstengė jo sielos aukso paversti geležimi, neįstengė jo meilės žmonėms paversti neapykanta ir didyste. Likimas negailėjo jam kentėjimų... Gražiausią ir vertingiausią lobį likimas jam davė tik po mirties – nemirtingą šlovę ir vis pražystantį džiaugsmą, kurį milijonuose žmonių širdžių nuolatos žadina jo kūryba: iš naujo vis gilintis, nagrinėti, prisiliesti prie jo darbų. Toksai buvo ir tebėra mums, ukrainiečiams, Tarasas Ševčenka.

T. Ševčenka, kaip rašė Ukrainos klasikų tyrinėtoja Birutė Masionienė, „ryškiausias XIX a. pirmosios pusės nacionalinės literatūros atstovas; jo dėka suklestėjo romantizmas ir kritinis realizmas, jis genialiai pratęsė „naujosios“ literatūros pradininko I. Kotlrevskio bei kitų žodžio meistrų tradicijas, praturtinęs jas unikaliais liaudies kūrybos šaltiniais. XVIII a. ukrainiečių elitiškas knyginis žodis jo kūryboje susiliejo su „apačių“, liaudies kultūros išugdytoju žodžiu taip natūraliai, kad tarpais sunku skirti, ką T. Ševčenka ėmė iš tautosakos ir ką sukūrė turtinga autoriaus vaizduotė“.

T. Ševčenka gimė 1814 m. kovo 9 d. Morincuose (Čerkasų sritis) baudžiauninkų šeimoje, tad nuo mažens patyrė socialinę neteisybę. Tapęs našlaičiu (anksti neteko tėvo ir motinos, buvo atskirtas nuo brolių ir seserų) piemenavo, keliaudamas per kaimus, sutiko įvairiausių žmonių, tarp jų ir aklų dainių – kobzarių, iš kurių girdėjo skambančią savos tautos sielą, kovų už laisvę atsiminimus. Visa tai kaupėsi Taraso širdyje.

Tarasas Ševčenka, kaip tarnas (P. Engelhartui tarnavo nuo 14 metų) keliaudamas su savo ponu jaunystėje pabuvojo Kijeve, Vilniuje, Peterburge – miestuose, palikusiųose pėdsaką jo kūryboje.

1829–1831 m. ukrainiečių minties galiūnas T. Ševčenka su ponu P. Engelhartu gyveno Vilniuje. Čia jis patyrė pirmąją meilę, čia pajuto nenugalimą norą piešti, mokėsi tapybos pas Joną Rustemą (1762–1835). Vilnius darė didelę įtaką jo – dailininko – formavimuisi, nors savo pono už šį pomėgį buvo baustas. Vėliau savo bičiuliams jis rašys: „Vilnius brangus mano širdžiai“.

Itin svarbūs ir reikšmingi Taraso Ševčenkos gyvenime 1838-ieji metai. Šiais metais Peterburge pažangieji rusų menininkai K. Briulovas, A. Venecianovas, V. Žukovskis jį išpirko iš baudžiatvės. Tapęs laisvas, T. Ševčenka įstojo

į Peterburgo Dailės akademiją ir 1838–1845 m. mokėsi tapybos pas Karlą Briulovą. 1940 m. Peterburge pasirodė pirmoji jo knygelė „Kobzarius“, sujau-dinusi ne tik Ukrainą, bet ir Rusiją.

Pirmasis rinkinys, poetizuoja nacionalinį peizažą: galingąjį Dnieprą, ste-pių sargybinius – tuopas, kurganus, tradicinius tautosakinius medžius – jovarą ir raudonąjį putiną. Romantizuotame peizaže – dainų personažai: mergelė, ber-nelis, iš knyginės tradicijos atėjusios undinės. Iškeliamą žmogaus dalios, lem-ties tema. Maštantis, sielvartaujantis lyrinis subjektas, labai artimas pačiam poetui, prabyla skaudžiu atodūsiu.

T. Ševčenkos, o kartu ir visos romantinės ukrainiečių poezijos viršūne tapo poema „Haidamakai“ (1939–1941), pasakojanti apie ukrainiečių liaudies sukilimą prieš ponų Lenkiją (1768). Poetas išaukštino pavergtos tautos kovą.

1843–1847 m. Tarasas Ševčenka – jau laisvas žmogus – su pertrauko-mis gyvena Ukrainoje. Jis buvo žiauriai sukrėstas rūsčios tikrovės. Skundo, raudos, pilietinio protesto motyvai skamba jo posmuose. Eilėraščiuose, *kun-kuliuoja audringas, nežabotas jausmas, gimsta neįprastos metaforos bei hi-perbolės... Eilėraštyje „Testamentas“ kviečiama sukilti, sudaužyti pančius, sukurti laisvų, laimingų tautų šeimą... Šiuo laikotarpiu sukuriamos klasikinės satyrinės politinės poemos „Sapnas“ (1844), „Kaukazas“ (1845), „Požemis“ (1845), kurios, aplenkdamos satyrinių žanrų raidą rusų literatūroje, išvedė ukrainiečių politinę satyrą į Rytų slavų literatūrą avangardą. Ieškodamas aktyvios visuomeninės veiklos, važinėjo po Ukrainą, piešė istorinius, etnografi-nius paminklus, rengė albumą „Vaizdingoji Ukraina“, ruošėsi keltis į Kijevą ir dėstyti Šv. Vladimiro (Volodymyro) universitete (1847 m. jau buvo paskir-tas piešimo dėstytoju), bendravo su nelegalia ukrainiečių inteligentų Kirilo ir Metodijaus draugija. Minėtos draugijos tikslas – likviduoti baudžiavos jungą, kovoti su carizmu, išvaduoti slavų tautas ir sukurti jų federaciją Rusijoje. Kaip aktyvus šios organizacijos narys, T. Ševčenka rašė maištingus eilėraščius, po-emas (1845 m. rankraštinis rinkinys „Treji metai“). Kirilo ir Metodijaus drau-giją – šią pirmąją savimonės pasireiškimo bangą – carizmas greit nuslopino. 1847 m. balandį T. Ševčenką, kaip ir kitus jo draugus, caro valdžia areštavo ir ištrėmė be teisės rašyti ir piešti.*

1847–1857 m. – tremties metai. Pradžioje buvo eiliniu kareiviu Orien-burge, Orsko tvirtovėje, Aralo ekspedicijoje, nuo 1850 m. – Novopetrovskos tvirtovėje. Tremtyje bendravo su Z. Sierakausku, J. Stanevičiumi, B. Zaleskiu ir kitais. Būtina akcentuoti, kad tie dešimt tremties metų nepalaužė poeto dvasios, jo idealų bei siekių.

Po tremties grįžo į Peterburgą, kuriame ir praleido paskutiniusius –

1857–1861 metus. Peterburge T. Ševčenka bendradarbiavo žurnaluose „Sovremennik“, „Iskra“, bendravo su N. Černyševskiu, N. Dobroliubovu, N. Nekrasovu. 1860 m. gavo vario raižinių klasės akademiko vardą. T. Ševčenka, sugrįžęs iš sunkios tremties, ir toliau savo kūrinuose ragino kovoti: savo kūryba jis ugdė kovotoją, žmogų, kuris dvasiškai būtų pasiruošęs žygdarbiui.

T. Ševčenka mirė 1861 m. kovo 10 d. Peterburge, ten palaidotas. Jo bičiuliai 7 km nešė T. Ševčenkos karstą į Smolensko kapines. 1861 m. gegužės 10 d. (pagal seną kalendorių, o pagal naują gegužės 22-ą) perlaidotas Kaneve (Ukrainoje), netoli Kijevo.

Jaunas dailininkas, artimas T. Ševčenkos bičiulis Hrigorijus Čestakivskis, kartu su poeto draugais pradėjo rūpintis jo perlaidojimu Ukrainoje. Tačiau tik balandžio pabaigoje pavyko gauti leidimą. Balandžio 26 d. karstas su T. Ševčenkos palaikais buvo iškastas, įdėtas į naują ir į švininį karstą (tad buvo trys karstai) ir nuvežtas į Maskvą. Čia T. Ševčenkai pagarba buvo atiduota Tichono cerkvėje Arbate. Visuomenei atsisveikinus, buvo rengiamasi tolimai kelionei į Ukrainą. Pagamintas specialus vežimas, kurį traukė arkliai.

Karstas su T. Ševčenkos palaikais į Kijevą buvo vežamas per žymių hetmonatų (etmonatų) sostines (Tulą, Guchyvą, Baturiną, Nižyną, Zalisją, Brovary). Visi keliai pilni žmonių – laukė procesijos atiduoti pagarbą.

Gegužės 6 d. pasiekta netoli Brovary esanti Mikilska Slobitka. Čia suvažiavo gausybė žmonių iš Kijevo, Taraso Ševčenkos giminės. Prie karsto apie jį, jo veiklą kalbėta keturiomis kalbomis: ukrainiečių, rusų, lenkų ir serbų. Laukta generalgubernatoriaus kunigaikščio Vasilčikovo leidimo karstą įvežti į Kijevą – caro valdžiai T. Ševčenka miręs kėlė dar didesnę pavojų.

T. Ševčenkos giminaitis Bartolomėjus Ševčenka ir kunigas Petro Lebedyncevas nuvyko pas kunigaikštį ir gavo leidimą pašarvoti poetą tik Kijevo pakraštyje esančioje Roždestvensko (Kristaus Gimimo) cerkvėje (Pašto aikštėje). Tada ukrainiečiai studentai patys vietoje arklių vežė 5 km T. Ševčenkos palaikus. Atvežė vėlai vakare. Tačiau visur buvo daug policijos, nebuvo galima sakyti kalbų, žandarams baimę sukėlė net moters atneštas erškėtrožių vainikas.

Giminaičiai ir draugai rinko perlaidojimo vietą. Siūlytos trys: Ščekos skardis, Askoldo kapas arba Vydubickio vienuolynas (pasak legendą Kijevo miestą įkūrė broliai Kijus, Ščekas ir Choryvas (Kij, Šček ir Choryv) bei sesuo Lybid). Tačiau T. Ševčenkos jaunas draugas H. Čestakivskis siūlė Kanevą. Ir visi sutiko, nes suprato, kad ši vieta atitinka Taraso Ševčenkos kūrinį – „Testamentą“.

Gegužės 7 d. karštą ant pečių atnešė į laivą. Sunkų švino karštą nešė sustodami, pasikeisdami. Kiekviename sustojime buvo skaitoma Evangelija, po to kalbama apie T. Ševčenką, jo veiklos svarbą ne tik Ukrainai, bet ir pasauliui. Paskutinėje stotelėje daug kalbėjo Michailas Čalyj, vėliau tapęs T. Ševčenkos biografu.

Laive buvo Taraso Ševčenkos broliai, sesuo, jo draugai Hrigorijus Čestakivskis ir Aleksandras Lazarevskis, daug Kijevo universiteto studentų, vėliau tapusių Ukrainos kultūros korifėjais: Michailas Staryckis, Tadėjus Rylskis, Mykolas Lysenko ir kt.

Atplaukus į Kanevą, paaiškėjo, kad nuo gausaus nesibaigiančio lietaus upė buvo taip patvinusi, kad negalėjo prisišvartuoti, įkelti karštą į plaustą, nes jis buvo per daug sunkus, tad į pakrantę per vandenį tempė vežimu. Sunkiai nešė karštą į molingo skardžio viršūnę. Studentai iškasė duobę kapui. Gegužės 10 d. (naujuoju stiliumi gegužės 22 d.) vyko laidotuvės. Dalyvavo gausybė žmonių. Atsiveikinta įvairiomis kalbomis. Ilgą laiką kapu rūpinosi Hrigorijus Čestakivskis. Ir po laidotuvių Kaneve rinkosi žmonės, juos traukte traukė kapas. Atėję jie kalbėdavosi apie sunkią padėtį. Tai caro valdžiai kėlė neramumą. Praėjus dviem metams po T. Ševčenkos mirties, t. y. 1863 metais, buvo išleistas Valujevo įsakymas dėl ukrainiečių kalbos uždraudimo.

Gegužės 22-oji tapo svarbia ukrainiečių tautai diena. Ukrainiečiai ėmė rinktis į Kanevą prie T. Ševčenkos kapo arba prie jo paminklų. Jeigu T. Ševčenkos gimimo ir mirties dienas dar leido minėti, tai gegužės 22-ąją caro valdžia uždraudė ukrainiečiams burtis. Todėl gegužės 22 d. tapo viena svarbiausių nacionalinės Ukrainos istorijoje dienų – kovos už Ukrainą simbolis, tai šventa Ukrainai diena.

T. Ševčenka tapo svarbus ne tik ukrainiečių tautai. Jo kūryba žavėjo visus, tad buvo verčiama į įvairias kalbas.

Pirmieji T. Ševčenkos kūrinių vertimai Lietuvoje pasirodė 1861 m. Tai VI. Sirokomlės į lenkų kalbą išversta ir Vilniuje išleista T. Ševčenkos rinktinė „Kobzarius“.

Plečiantis žinioms apie T. Ševčenką, gausėjo jo gerbėjų. 1883 m. Garliavoje susibūrė T. Ševčenkos kūrybos mylėtojų draugija (J. Andziulaitis-Kalnėnas, J. Mačys-Kėkštas, K. Sakalauskas-Vanagėlis ir kt.).

Pirmuoju T. Ševčenkos eilių vertėju tapo J. Andziulaitis: 1885 m. „Aušroje“, 1886 m. „Nemuno sarge“, 1887 m. „Lietuviškajame balse“ pasirodė T. Ševčenkos kūriniai lietuvių kalba.

Vėliau žymiausiu populiarioju tapo Liudas Gira, 1912 m. Seinuose

išleidęs knygele „Taraso Ševčenkos eilių vainikėlis“. Jam priklauso ir pirmosios poeto gyvenimo ir veiklos apžvalgos lietuviškoje spaudoje.

Sovietmečiu išleista keletas T. Ševčenkos poezijos rinkinių (1952, 1955, 1961 m.), kur jo posmus vertė Liudas Gira, Vincas Mykolaitis-Putinas, Antanas Venclova, Eduardas Mieželaitis ir kiti. Garsųji, daina tapusį eilėrašį „Platusis Dniepras šniokščia ūžia“, kurį dvidešimt trejų metų poetas 1837 m. sukūrė Peterburge, išvertė Aleksys Churginas. Apie T. Ševčenkos ryšius su Lietuva yra rašęs Kostas Korsakas.

O Lietuvoje leistos „Pasaulinės literatūros bibliotekos“ vienas tomų, pasirodęs 1988 m., skirtas garsiesiems Ukrainos literatūros korifėjams Tarasui Ševčenkai, Ivanui Franko ir Lesiai Ukrainkai. Minėtą tomą sudarė Birutė Masionienė.

Be minėtos literatūros, T. Ševčenkos vardas buvo garsintas ir jam skirtomis dienomis. Pirmą kartą Lietuvoje viešai Tarasas Ševčenka paminėtas 1914 m. per poeto 100-ąsias gimimo metines. Nepaisant caro valdžios draudimų, šį renginį organizavo lietuvių literatūros klasikė Julija Žymantienė – Žemaitė. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę ir 1928 m. įsikūrus Lietuvių – ukrainiečių draugijai, Taraso Ševčenkos dieną šventė tapo tradicine. Apie jas rašė 1932–1935 m. leistas Lietuvių – ukrainiečių draugijos informacinis biuletenis „Lietuvių – ukrainiečių draugijos žinios“. Tradicija buvo atgaivinta 1989 m.

„Vilnius brangus mano širdžiai“ – šie žodžiai, įamžinti 1964 m. atidengtoje memorialinėje lentoje, esančioje Vilniaus universiteto centrinių rūmų (Istorijos fakultetas) sienoje, liudija, kad T. Ševčenka mokėsi tapybos pas profesorių Joną Rustemą (būtina pastebėti, kad tai nauja Vilniaus ukrainiečių bendrijos pastangomis pakeista paminklinė lenta). Vilniuje yra ir daugiau T. Ševčenkos vardą įamžinusių vietų. 2004 m. kovo 9 d. Pilies gatvės 10 namą papuošė memorialinė lenta, skirta Ukrainos žodžio, meno ir minties korifėjui Tarasui Ševčenkai. Paminklinės lentos – prasmingos ukrainiečių susibūrimo vietos Taraso Ševčenkos gimimo ar mirties dienomis: skamba jo žodžiais sukurtos dainos, deklamuojamos eilės, sakomos patriotinės kalbos. Tai brangios, nepakartojamos akimirks ne tik ukrainiečiui, bet ir kiekvienam gerbiančiam Ukrainą.

Vilnius T. Ševčenkos vardą yra įamžinęs gatvės pavadinime, jo vardu 2006 m. pavadinta auditorija Vilniaus universitete. Keletą dešimtmečių Vilniuje, A. Puškino muziejuje, veikia specialė, nors ir nedidelė T. Ševčenkos gyvenimui ir kūrybai skirta ekspozicija.

Pastaruoju metu Ukrainos ambasada Lietuvoje, talkinant Vilniaus ukrai-

niečiams, atliko daug darbų naujam T. Ševčenkos vardo įamžinimui – tikimasi, kad 2010 m. Vilniuje bus atidengtas paminklas Tarasui Ševčenkai.

(žr.: Tarasas Ševčenka. Ivanas Franko. Lesia Ukraina. Eilėraščiai. Poemos. Drama / Sudarė *Masionienė Birutė*. Pasaulinės literatūros biblioteka. T. 66. Vilnius: Vaga. 1988. P. 517–531; *Vasiliauskienė A.* Tarasas Ševčenka – ukrainiečių tautinio mentaliteto jungiamoji grandis (195-osioms gimimo metinėms) // *Voruta*. 2009. Liepos 14. Nr. 13. P. 14; *Liepos* 18. Nr. 14. P. 14; *Rugpjūčio* 8. Nr. 15. P. 14; *Eadem*. Taraso Ševčenkos vardo įamžinimas Lietuvoje // *Lietuvos aidas*. 2005 kovo 26. Nr. 70. P. 8; *Грабович Г.* Шевченко, якого не знаємо (З проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поста). Київ: Критика. 2000. 319 с.; *Кушнір Д., Скоць А.* Шевченко Тарас Григорович // *Довідник з історії України*. Київ: Генеза. 2001. С. 1079–1082; *Зайцев П.* Життя Тараса Шевченка. Київ: Обереги. 2004. 480 с.; *Іван Франко – письменник, мислитель, громаддянин. Матеріали міжнародної наукової конференції (Львів, 25–27 вересня 196р)* / Редактори *Микола Ільницький, Богдан Якимович*. Львів: «Світ». 1998. 872 с.; *Тарас Шевченко 1814–1861. Поет, художник, мислитель* // *Золота книга української еліти*. Інформаційно – іміджевий альманах у 6 томах. Київ: Компанія Євроімідж. 2001. С. 536–537; *Тарас Шевченко. Бібліографічний покажчик. 1983–2003* / укладач *Г. І. Гмалій*. Київ: Національна парламентська бібліотека України. 2004. 240 с.; *Тарас Шевченко. Живопис, графіка* / Автор – упорядник *Д. В. Степовик*. Київ: Мистецтво. 1986. 175 с.; *Тарас Шевченко. 1989–2004. Матеріали до бібліографії* / укладач *Г. І. Гмалій*. Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. 2005. 299 с.; *Шевченківська енциклопедія. Робочий зошит А. («А нумо знову віршувати» – Ашкаренко Григорій) / Літературний редактор Р. В. Горбовець*. Київ: Видавничо – поліграфічний центр «Тираж». 2004. 239 с.; *Шевченківська енциклопедія. Робочий зошит Б. (Бабенко Надія – Бядуля Змітрок) / Літературні редактори Р. В. Горбовець, Л. А. Дрофань*. Київ: Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України. 2005. 264 с.; *Якимович Б.* Іван Франко – видавець. Книгознавчі та джерелознавчі аспекти. Львів. 2006. 692 с.; *Якимович Б.* Книга, просвіта, нація. Видавнича діяльність Івана Франка у 70-80 роках ХІХ ст. Львів. 1996. 312 с.).

12. Pečioros Laura. Savarankiška Ukrainos sostinės Kijevo teritorija, tai vienuolynų vieta (žr.: Laura).

Pečioros-Laura – teritorija pietiniame Kijevo pakraštyje, dešiniame aukštame Dniepro krante ant dviejų kalvų, perskirtų giliai į Dnieprą besileidžiančia įduba.

XI a. ši teritorija buvo apaugusi miškais. Į vieną olą melstis buvo pasi-traukęs Berestovo kaimo dvasininkas Ilarionas. Ola buvo netoli Kijevo kunigaikščių vasaros rezidencijos. Ji tapo stačiatikių centru, iš kur krikščionybė

plito ir įsitvirtino Kijevo Rusioje. 1051 m. Ilarioną išrinkus metropolitu – ola kuriam laikui liko tuščia.

Tuo metu į Kijevą iš Atono atvyko vienuolis Antonijus ir apsigyveno oloje, nes vienuolinis gyvenimas jam nepatiko. Antonijaus maldingumas greitai pritraukė kitų vienuolių. Vienas jų – Feodosijus iš Kursko. Kai vienuolių skaičius pasiekė 12, buvo pastatyta bažnyčia, o vienuoliams – celės. Antonijus, igumenu palikęs Varlaamą, pasitraukė į gretimą kalną ir ten įsirengė naują olą. Ši ola tapo pradžia „artimųjų“ olų, kaip priešininkė anksčiau buvusioms tolimoms, atsiskyrusioms oloms.

Didėjant ikonų skaičiui olose ir joms ten nebetelpant, buvo pastatyta Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia ir celės vienuoliams. Spėriai augant vienuolių skaičiui, Antonijus išprašė kunigaikštį Izislavą Jaroslavovičių, kad jis vienuoliams padovanotų visą kalną, jį paskirdamas oloms.

1062 m. buvo pastatyta bažnyčia ir išaugęs vienuolynas pavadintas Pečioros Lauros vardu (pečerskij – olų). Tuomet igumenu tapo Feodosijus.

1073 m. pradėta statyba didžiosios mūro cerkvės – Ėmimo į dangų, kuri užbaigta ir pašventinta 1089 m. Ją statė amatininkai iš Graikijos, atnešę stebuklingą Dievo Motinos Ėmimo į dangų paveikslą. Freskas ir mozaikas padarė Cargrado meistras.

Pagrindinė Pečioros Lauros šventykla – Uspenskij sobor (Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia) – vadinta Didžiąja cerkve. Statyba planuota 1073 m., tačiau patys darbai pradėti tik po dvejų metų, t. y. 1075 m. prie igumeno Stefano, ir užbaigti 1078 m. Puošybės darbai (mozaikos, piešiniai) tęsėsi iki 1089 m. – tada cerkvė buvo pašventinta. Kupolai ir centrinė dalis buvo paaukuoti ir iškeltas auksinis kryžius.

Ši Kijevo-Pečioros vienuolyno cerkvė tapo pavyzdžiu daugelio šventyklų statyboms (Rostove, Suzdalėje ir kt.) Apskaičiuota, kad cerkvė buvo 4,68 m aukščio, 44,7 m ilgio, o su priestatais buvo 43,6 m pločio.

1096 m. bažnyčia nukentėjo nuo polovcų, tačiau greitai buvo atstatyta. Laikui bėgant pastatytos naujos bažnyčios, vienuolynas apsuptas sienomis. Feodosijus vienuolyne pastatė namus, skirtus vargšams, akliems ir luošiams. Šioms prieglaudoms vienuolynas kasmet skyrė 1/10 savo pajamų. Be to, kiekvieną šeštadienį vienuolynas siuntė vežimą duonos kaliniams.

Persikėlus į didįjį vienuolyną, olos buvo pritaikytos vienuolių laidojimui: kūnai guldomi abiejų olos koridoriaus pusių pagilintose sienose. Vienuolynui priklausė Lesinkos kaimas, kur, išsikasęs olą, didžiojo pasniko metu gyveno Feodosijus.

XI–XII a. vienuolynas išugdė iki 20 vyskupų.

Tarp vienuolių buvo daug apsišvietusių asmenų, todėl Pečioros Lauros vienuolynas greitai tapo svarbiausiu religiniu ir kultūriniu Kijevo Rusios

centru. Būtent šiame vienuolyne metraštininkas Nestoras rašė „Praėjusių laikų pasakojimą“ (Povist vremenyk lit – Повість временних літ). Čia kūrė žinomiausi rašytojai, mokslininkai, vertė kūrinius iš kitų kalbų, veikė meno dirbtuvės. XIII a. čia buvo sudarytas Kijevo Pečioros vienuolių gyvenimo rinkinys (Патерик Києво-Печерський) – svarbus šaltinis Kijevo Rusios istorijai. XII a. vienuolynas įgijo Lauros statusą ir įėjo į istoriją kaip Kijevo-Pečioros Laura.

1230 m. smarkus žemės drebėjimas Kijeve suniokojo soborą: sugriauti kupolai, pietinė siena ir apsidės. Atstatymo darbai buvo baigti prieš totorių antpuolius.

Įsiveržę totoriai nuniokojo šventovę: 1240 m. chano Batyjaus įsakymu cerkvė sugriauta iki langų, sunaikintos meno vertybės, nuplėštas auksas ir pauksinimai, daug vienuolių išžudyta, kiti – spėjo pabėgti. Tačiau vienuolynas greit atstatytas. 1470 m. valdant Lietuvos vietininkui kunigaikščiui Simonui Alekaičiui (Olelkovičiui), atnaujinta ir nudažyta didžioji šventovė. Pašventinus bažnyčia, po metų mirė kunigaikštis ir jis buvo palaidotas „Uспенjės sobore“, tad pagrindinė šventovė tapo daugelio kunigaikščių ir didikų laidojimo vieta.

XIII a. pabaigoje Kijevą vėl užgrobė totoriai. 1483 m. Mengli Girėjus vienuolyną apgrobė ir sudegino, nukentėjo ir Didžioji cerkvė. Beveik 100 metų ji stovėjo apleista ir tik XVI a. pab. pradėta atgaivinti: gausiai teikiamos dovanos leido jai atsigausti. Vėlesniais laikais soboras ne kartą buvo atstatomas. Išlikusios 1661 m. ir 1693 m. graviūros liudija cerkvės pokyčius. Nuo XV a. vienuolynas gavo teisę siųsti atstovus į Maskvą rinkti aukas.

1593 m. vienuolynui priklausė du miestai: Rodomyšlis ir Vasylkovas, apie 500 kaimų ir apie 15 kaimelių įvairiose pietinės Rusios vietose, kuriose buvo išvystyta amatininkų veikla.

Po Brastos Bažnytinės unijos (1596 m.) Kijevo-Pečioros Laura kuriam laikui tapo ginčų tarp stačiatikių ir katalikų objektu. 1596 m. buvo nuspręsta, kad Pečioros Laura, priklausiusi Konstantinopolio patriarchatui, bus pavaldi Kijevo unitų metropolitui. Tačiau įgyvendinti šio nutarimo nepavyko, susilaukta net ginkluoto pasipriešinimo. Net ir 1598 m. antrasis unitų bandymas vadovauti vienuolynui nepasiekė rezultatų.

XVI a. pabaigoje vienuolynas gavo „Lauros“ titulą ir „stavropigiją“ (t. y. savarankiškumą). 1613 m. Konstantino Ostrogiškio remiami Kijevo-Pečioros Lauroje laimėjo stačiatikiai. Nuo tada prasideda plati veikla, ginanti ir plečianti Kijevo Rusioje stačiatikybę.

Archimandrito Jeliziejaus (Elisėjaus) Pleteneckio ir Zacharijaus Kopystenskio veiklos metu Kijevo-Pečioros Lauroje buvo įkurta spaustuvė

(1616 m.) – religinių bei poleminių knygų leidybai. Petro Mohylos iniciatyva prie vienuolyno atidaryta mokykla (1631 m.), kurios pagrindu vėliau kūrėsi Kijevo Mohylianų kolegija.

Hetmanai ir kazokų vyresnieji, taip pat Maskvos carai dosniai rėmė vienuolyną. Hetmanas Samojlovičius Laurą apsupo žemės valu, o Mazepa – akmenine siena. Caro Petro I laikais Samojlovičiaus įtvirtinimai praplėsti ir įkurta Pečioros tvirtovė.

Iki bolševikinio teroro, kurio metu sunaikinta daug šventyklų, čia veikė net 23 cerkvės. Didingiausias pastatų ansamblis, pradėjęs formotis nuo X a., – viena stambiausių šventovių stačiatikių pasaulyje. 1731–1745 m. pagal architekto J. G. Šedelia projektą buvo pastatyta didžiulė varpinė. Ilgą laiką ji buvo aukščiausias pastatas (96,52 metro) Kijeve. Kijevo-Pečioros Laura įtraukta į UNESCO pasaulio kultūros ir gamtos paveldo sąrašą.

1718 m. cerkvėje kilęs gaisras pridarė didelių nuostolių: nukentėjo beveik visi pastatai, sunaikinta spaustuvė, gausi biblioteka ir archyvas. Didelį nuostolį vienuolyno kultūriniam augimui atnešė 1720 m. caro valdžios draudimas spausdinti naujas knygas bei sinodalinės cenzūros įvedimas (žr.: Petras I) visiems leidiniams.

1723–1729 m., vadovaujant architektui J. Kalandinui, atlikti didžiuliai restauracijos darbai. Po jų šventykla įgavo ukrainietiško baroko bruožų. Vietoj vieno iškilo 7 kupolai, padengti auksu. Pagrindinio kupolo vidus išpuoštas tapytais pranašų portretais ir vaizdais. Paskutinį kartą atnaujintas 1824 m.

Paminėtinas ir ikonostasas. Dar 1579 m. Vasilijaus Konstantino Ostrogiškio (1527–1608) lėšomis buvo pagamintas penkių aukštų (penkiaeilis) ikonostasas, kuris per 1718 m. gaisrą sudegė. Naujasis jau baroko stiliaus ikonostasas pagamintas 1723–1729 m. hetmano Ivano Skoropadskio lėšomis (autorai Černigovo meistras – medžio drožėjas G. Petrovas ir ikonų piešėjai A. Glinskis ir S. Liubenskis). Šis ikonostasas tapo pavyzdžiu kitoms XVIII a. cerkvėms.

Uspenskij (Ėmimo į dangų) sobor tapo garsių šeimų laidojimo vieta. Čia yra kunigaikščių (Skirgailos, Ostrogiškių, Alelkaičių (Olelkovičių), Vyšnevecikių, Tiškevičių ir kitų), Ukrainos švietėjų, Bažnyčios veikėjų, metropolito Petro Mohylos ir kitų kapavietės.

1786 m. Rusijos imperija sekuliarizavo Kijevo-Pečioros Lauros vienuolyno turtus, pervedė juos valstybinės valdžios priklausomybėn, panaikino senąjį paprotį visiems vienuoliams rinkti vadovaujantį Lauros organą – Dvasinį Soborą. Dabar gi Dvasinį Soborą skirdavo metropolitas, kurio rezidencija XIX–XX a. buvo Lauroje. Nuo šio laiko prasideda Kijevo-Pečioros Lauros aktyvi rusifikacija, nors ji dar kurį laiką išsaugojo kai kurias ukrainiečių tradicijas.

Kijevo-Pečioros Laura buvo vienintelis vienuolynas, gaminęs visos Rusijos imperijos cerkvėms šv. Myrą. Iki revoliucijos Lauroje buvo apie 1 200 vienuolių ir jų talkininkų.

1921–1922 m. sovietų valdžia konfiskavo daug Kijevo-Pečioros Lauros relikvijų ir vertingų istorinių daiktų, užėmė daugelį patalpų, panaudodama jas viešbučiams ar kitokioms reikmėms. Kai kuriuos rinkinius ir paminklus įtraukė į Lauros kultūros ir buities muziejų, kurį papildė ir kitų muziejų eksponatais. Sovietinė Ukraina 1926 m. vienuolyną uždarė, o Kijevo-Pečioros Lauros teritoriją paskelbė Valstybiniu kultūriniu istoriniu draustiniu – Visos Ukrainos miestu – muziejumi, įrengė antireliginį muziejų. Tačiau 1934 m. Miestas–muziejus likviduotas, o surinkti eksponatai išdalyti įvairiems muziejams Kijeve.

1941 m. bolševikai, atsitraukdami iš Kijevo, užminavo pagrindinę Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų cerkvę. Minos susprogo 1941 m. lapkričio 3 d., suniokodamos cerkvę, atnešdamos didžiulius, neįkainojamus nuostolius visai Laurai. Nepasigailėjo šventovės ir į Kijevą įsiveržę naciai.

Po Antrojo pasaulinio karo buvo atkurtas draustinio statusas, tik kiek kitu pavadinimu – „Kijevo valstybinis Pečioros Lauros draustinis“, tačiau iš Uspenjės cerkvės taip ir liko tik griuvėsiai. Iki mūsų dienų išlikę tik soboro fragmentai, nors atstatymo projektai seniai parengti.

(žr.: *Абрамович Д.* Киево-Печерський Патерик. Київ: Час. 1991. 280 с.; *Воронцова О.* Лаврські Печери. Путівник. Київ: Амадей. 2000. 144 с.; *Гаврилюк С.* Історичне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок ХХ ст.). Луцк: Редакційно – видавничий відділ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки. 2002. 532 с.; *Киево-Печерська Лавра в контексті української історії та культури /* Ред.: *В. М. Колтакова.* Лаврівський альманах. Вип. 14. Київ: Національний Києво – Печерський історико–культурний заповідник. 2005. 219 с.; *Кметь В., Шуст Р.* Єлисей Плетенецький – зачинатель київського просвітительства // *Республіканець.* Львів. 1994. № 2. С. 51–55; *Кметь В.* Православна історіософія архімандрита Захарії (Копистенського) // *Православний Вісник.* Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату. Київ. 2003. № 3–4. С. 34–39; *Матеріали до бібліографії Києво-Печерської Лаври.* Науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Ред.: *В. М. Колтакова, О. І. Марченко.* Київ: Національний Києво-Печерський історико–культурний заповідник. 2006. 354 с.; *Павловський В.* Києво – Печерська Лавра // *Енциклопедія українознавства /* Головний редактор *проф. д-р Володимир Кубійович.* Paris – New York: Молоде Життя. 1959. Словникова частина 3. С. 998–999; *Патерик Києво-Печерський за ред., написаною 1462 року по Різді Христовому печерським ченцем Касіяном /* Упор. *І. Жиленко.* Київ. 2001. 348 с.; (Плетенецький) Єлисей, архімандрит // *Енциклопедія Львова.* Т. 3 / За ред.

А. Козицького. Львів: «Літопис» (в друці); *Рубак О.* Києво-Печерська Лавра // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 298–299; Святий Київ / Керівник творчої групи *Ніна Прибега*. Київ: Видавництво «Мистецтво». 2001. С. 32–73, 199; Успенський собор Києво – Печерської Лаври // *М. В. Губарева, А. Ю. Низовский*. Сто великих храмів мира. Москва: Вече. 2000. С. 406–411; Християнство. Енциклопедический словарь / *С. С. Аверинцев* (главний редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 95).

13. Šv. Juozapas. Ivanas Kuncevičius (Ivan Kuncevič) (1580–1623) gimė Voluinės Volodymyre, giliai tikinčio pasiturinčio miestiečio šeimoje. Dar mažiukas, vos ketverių metų sulaukęs, kartu su motina melddamasis bažnyčioje prie Nukryžiuotojo, pajuto – tarsi karšta žarija tiesiai iš Nukryžiuotojo Kristaus šono palietė jo širdį, uždegdama ją didžiule meile už žmoniją pasiaukojusiam, kenčiančiam Kristui ir Bažnyčiai. Jis tada motinai kalbėjo, kad užaugęs darys viską, kad niekas nebeskaudintų Jėzaus.

Galima teigti, kad Ivanas buvo itin gabus vaikas, nes šešiolikos sulaukęs, 1596 m., tuomet, kai buvo pasirašoma Brastos Bažnytinė unija, buvo pasiūstas į Vilnių mokytis pirklio amato. Aštuonerius metus prasmingai išbuvus Vilniuje, atėjo 1604 metai.

Tais visai LDK svarbiais 1604 metais, kai Ivanui buvo jau 24-eri, į Vilnių buvo atvežta popiežiaus Klemenso VIII brevė „Quae ad sanctorum“, kuria Lenkijoje ir Lietuvoje leidžiama švęsti Šventojo Kazimiero (Karalaičio Kazimiero, 1458–1484) šventę (1517 m. popiežius Leonas X pradėjo jam kanonizacijos procesą). Kelias dienas vyko iškilmės, skirtos šventajam Kazimierui: Mišios, eisenos, vaidinimai, liudijantys ne tik Kazimiero pamaldumą, bet ir visus sektinus jo charakterio bruožus. Šventėje dalyvavo įvairiausių profesijų bei valdžios atstovų – pasauliečių, taip pat ir gausūs dvasininkų būriai: ne tik lotynų apeigų katalikai, bet ir prieš 12 metų Brastos unijos metu susidarę unitai – Rytų (Graikų) apeigų katalikai.

Galima teigti, kad žinios apie karalaičio šventumą tapo puikiu pavyzdžiu būsimajam šventajam Juozapatui ir pagreitino jo, tada dar Ivano Kuncevičiaus, apsisprendimą stoti į vienuolyną. Pasirinkęs Juozapato vardą, 1604 m. jis įstojo į apleistą Švč. Trejybės vienuolyną, kuriame tuo metu tebuvo vos vienas nusenęs vienuolis. Į vienuolius jį iššventino Ipatijus Pociėjus (žr.: Ipatijus Pociėjus), daug nusipelnęs Brastos Bažnytinės unijos sudarymui. Švč. Trejybės vienuolynas Vilniuje – vienas seniausių architektūros paminklų. Mūrinė cerkvė ir varpinė vietoj medinės pastatyta 1514 m. kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio kaip padėka už pergalę prieš Maskvos kariuomenę prie Oršos.

Ivanui Kuncevičiui įstojus į vienuolyną, jau tais pačiais metais ten įkuriamas noviciatas (naujokynas). 1604 m. Kijevo metropolitas Ipatijus Pociėjus išventino Juozapatą į djakonus. Nuo tada jis ne tik gieda ir tarnauja cerkvėje, bet ir sako labai dvasingus, jį išgarsinusius pamokslus.

Juozapato iškalba, maldingas gyvenimo pavyzdys buvo stipri trauka jaunuliams. Vienuolynas sparčiai augo. Juozapato pastangomis Švč. Trejybės vienuolynas pasipildė ne tik naujais pašauktaisiais, bet buvo atnaujinta bažnyčia ir vienuolynas (Karalius Zigmantas III Vaza karališkuoju ediktu 1609 m. perdavė Graikų apeigų katalikams Švč. Trejybės bažnyčią ir vienuolyną, kuriuos jie jau buvo atnaujinę ir įrengę 7 altorius; tais pačiais metais metropolitas I. Pociėjus Juozapatą išventino į kunigus).

Juozapatas į Švč. Trejybės vienuolyną pasikvietė Ivaną Veljaminą Ruskį (1574–1637) (žr.: Juozapas Veljaminsas Ruskis). Jis 1607 m. įstojęs į vienuolyną pasirinko Juozapo (Josefo) vardą. 1608 m. pabaigoje jis paskiriamas Vilniaus bazilijonų vienuolyno archimandritu.

1613 m. mirus Kijevo metropolitui Ipatijui Pociėjui, popiežius Paulius V nauju metropolitu patvirtino Veljaminą Ruskį, o Juozapatas 1614 m. buvo išrinktas Vilniaus bazilijonų vienuolyno archimandritu. Tuo metu vienuolyne jau gyveno beveik 60 vienuolių.

Juozapatas Kuncevičius ir Juozapas Veljaminsas Ruskis 1617 m. į Rūtos dvarą prie Naugarduko sukvietė bazilijonų vienuolynų kapitulą, kuri, sujungusi penkis bazilijonų vienuolynus (Vilniaus, Biteno, Žirovcų, Minsko ir Naugarduko), įkūrė Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną – Švč. Trejybės kongregaciją su centru Vilniuje.

1617 m. Juozapatas buvo paskirtas Polocko vyskupu pagalbininku (mirus arkivyskupui Gedeonui Brolnickiui, kuris šiame poste buvo 1601–1618 m., perėmė jo pareigas) ir paliko Vilnių, išgyvenęs čia 21 metus (1596–1617). Išvyko į Polocką. 1623 m. lapkričio 12 d. per vizitaciją Vitebske Juozapatas buvo nužudytas prieš Bažnyčios vienybę kovojusių priešų.

1626 m. Meletijus Smotrickis metropolitui Juozapui Veljaminui Ruskiiui prisipažino kaltas dėl Juozapato mirties, išpažino katalikų tikėjimą ir tapo aktyviu unijos šalininku. Popiežius Urbonas VIII jam paliepė aprašyti Juozapato mirtį. Pradedama pagreitinta beatifikacijos t. y. kėlimo į Altoriaus garbę byla.

1643 m. Juozapatas popiežiaus Urbono VIII paskelbiamas palaimintuoju. Iškilminga šventė vyksta Vilniuje, dalyvaujant Lenkijos karaliui Vladislovui Vazai ir karalienei Cecilijai. 1867 m. birželio mėn. 29 d. popiežius Pijus IX Juozapatą paskelbė šventuoju. Tai pirmasis ukrainietis, kanonizuotas Katalikų Bažnyčios.

1916 m. šventojo Juozapato palaikai pervežami į Šv. Barbaros bažnyčią Vienoje (iki tol jie buvo įvairiose Lietuvos, Lenkijos ir Baltarusijos vietose). 33 metus Šv. Barbaros bažnyčioje saugoti palaikai 1949 m. iš Austrijos pervežami į Romą ir perlaidojami Vatikane, Šventojo Petro Bazilikos dešinėje navoje, Šv. Bazilijaus Didžiojo altoriuje.

Šv. Juozapato tarnystė Dievui rėmėsi Rytų ir Vakarų Bažnyčių vienybės siekiu „Kad visa būtų viena!“ Siekta, kad kuo daugiau stačiatikių vienuolynų taptų Graikų apeigų katalikais, kad visi pripažintų ir paklustų Popiežiui – Šventajam Tėvui.

Vilniaus bazilijonai įamžino šv. Juozapato atminimą pasivadindami Šv. Juozapato Bazilijonų ordino vienuolynu. (Nuo 1991 m. Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčios klebonas ir Vilniaus Šv. Juozapato Bazilijonų ordino vienuolyno igumenas yra t. Pavlo Jachimecas *OSBM*).

Ukrainiečiams sugražinus Švč. Trejybės bažnyčią joje kasmet iškilmingai minima lapkričio 12-oji – šv. Juozapato kankiniškos mirties diena. Atvyksta svečiai iš Ukrainos (tėvai ir broliai bazilijonai, seserys vienuolės), iš Lenkijos (vienuoliai bazilijonai ir ukrainiečiai giesmininkai), iš kitų kraštų.

2005 m. lapkričio 12 d. Šv. Juozapato šventėje iš Ukrainos į Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčią atvežta žmogaus dydžio Šv. Juozapato ikona (tapyti užbaigta 2005 m. lapkričio pradžioje. Tapyta netoli Žovkvos esančiame Sopošin kaime, dailininkas Michailas B'iesyk) ir Šventojo relikvija – vyskupo drabužių detalė (ukrainietišškai „nabedrenik“ – simbolizuojanti vyskupo valdžią – dvasinę valdžią), perduota iš Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino generalinės kapitulos Romoje. Tada Apaštalinis nuncijus Lietuvai arkivyskupas dr. Peteris Steponas Curbrigenas (Peter Stephan Zurbriggen) pašventino Šventojo Juozapato ikoną, o susirinkusius palaimino Šventojo Juozapato relikvija.

2007 m. lapkričio 11 d. šv. Mišias Švč. Trejybės bažnyčioje aukojo iš Romos atvykęs protoarchimandritas t. Vasylijus Kovbyčius (Vasyl Kovbyč) *OSBM*, iš Ukrainos atvykęs protoigumenas t. Joanikijus Šverenčiukas *OSBM* ir t. Danijilas Derbalas *OSBM* bei Vilniaus Švč. Trejybės parapijos klebonas t. Pavlo Jachimecas *OSBM* ir t. Natanailas Šturmachas *OSBM*.

Tėvams talkino ir šv. Mišių metu giedojo brolis Terentijus Tertula *OSBM* (studijuojąs Vilniaus Šventojo Juozapo kunigų seminarijoje), taip pat iš Ukrainos Metropolito Josefo Veljamino Rutskio Filosofijos-teologijos studijų bazilijonų instituto Briuchovičiuose atvykę studentai – seminaristai: br. Lukas (Vitalijus Bunjakas), br. Ilja (Olenas Fiholas), br. Jeronimas (Olenas Hrimas), br. Vitalijus (Bogdanas Popadiukas), br. Timotiejus (Volodymyras Shjyka) ir br. Michailas (Jaroslavlas Stanko).

Kartu su ukrainiečiais šv. Mišių aukoje dalyvavo JE vyskupas Juozas Tumnaitis. Dera pastebėti, kad vyskupas jau ne pirmą kartą dalyvauja Švč. Trejybės bažnyčioje vykstančiose iškilmėse.

Lietuvoje ir Ukrainoje veikiantys vienuoliai bazilijonai palaiko glaudžius ryšius su Šiaulių universitetu – nuo 2001 m. organizuojamos bendros konferencijos, skirtos Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorijai, lietuvių ir ukrainiečių moksliniams, kultūriniais bei dvasiniams ryšiams atskleisti (nemaža jų vyko Šiaulių universitete). Tos bendros veiklos rezultatas – 2004 m. pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp Šiaulių universiteto ir Metropolito Josifo Veljamino Rutschio Filosofijos-Teologijos studijų Bazilijonų instituto Briuchovičiuose. Palaikomi ryšiai su Šiaulių rajone esančia Bazilionų vidurine mokykla, užmegzti ryšiai su Rietavo „Aušros“ katalikiška vidurine mokykla (2009 m. pavasarį mokykla uždaryta), kitomis institucijomis.

Vykdamas minėtą bendradarbiavimo sutartį, 2005 m. gegužę Metropolito Josifo Veljamino Rutschio Filosofijos-Teologijos studijų Bazilijonų institute Briuchovičiuose buvo organizuotos Šiaulių universiteto dienos, o 2007 m. lapkričio 24 – gruodžio 2 dienomis Šiaulių universiteto prof. habil. dr. Genovaitė Kačiuškienė institute grupei pageidaujančių studentų pradėjo dėstyti lietuvių kalbą. Mokslinių, kultūrinių ryšių tarp įvairių Lietuvos bei Ukrainos institucijų plėtra stiprina ir valstybių bendradarbiavimą – o tam kadaise gražų pavyzdį parodė Šv. Juozapas: „Kad visa būtų viena!“

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 348–349; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 600–603; *Vasiliauskienė A.* Ivanas Kuncevičius – Šventasis Juozapas // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2007. Lapkričio 15. Nr. 262. P. 2–3; Vienuoliai bazilijonai ir Bazilijonai. Specialus „Mūsų dienų“ (Šiaulių rajono laikraštis) priedas tarptautinei mokslinei – praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: švietėjiška veikla“. 2003 m. 8 p.; *Welykyj A. G.* Josaphat Hieromortyr. Documenta Romana Beatificationis et Canonizationis. Romae: Analecta OSBM / 1952–1967. vol. I – III; *Welykyj A. G.* Josaphat Hieromortyr. Documenta Romana beatificationis et canonizationis. Romae: Analecta Ordinis s. Basillii Magni / 1623–1628. Vol. I. Sectio III. 306 s.; *Ваврик М.* По Василянських монастирях. Торонто: Видавництво й друкарня оо. Василян. 1958. 386 с.; Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёрох OFVConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 429–431; *Катрий Ю. Я.* Пізнай свій обряд! (nei leidimo metai, nei vieta nenurodyti) с. 252–261; *Киприанович Г. Я.* Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве. Минск: Издательство Белорусского Экзархата. 2006. С. 125–127; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 81–82; *Патрило І.* Джерела і бібліографія історії української церкви. Рим. 1975;

Підручний П. В. Василянський чин від Берестейського з'єднання (1596) до 1743 року // Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Рим: Видавництво ОО. Василян. 1992. С. 95–182; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 160–179; Широкий життєпис св. Йосафата. Видали *Соловій М.-Великий А. Г.* Святий Йосафат Кунцевич. Його життя і доба. Торонто: Укр. Дух. Бібліотека оо. Василян. 1967. XXI + 463 + 32 ілюстрації).

14. Bažnyčios vienybės – stačiatikių vienybės su Roma, Šv. Petro sostu, likimas sprendėsi mūsų sostinėje Vilniuje. 1617 m. Juozapato (Ivano Kuncevičiaus) (žr.: šv. Juozapas) ir Veljaminso Rutskio (žr.: Juozapas Veljamins Rutskis) iniciatyva buvo įkurtas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas – Švč. Trejybės kongregacija su centru Vilniuje, sujungęs penkis savarankiškai veikusius bazilijonų vienuolynus: Vilniaus, Biteno, Naugarduko, Minsko ir Žirovcų (ordino lopšys – Vilnius, o vienuolis Juozapas – šio ordino kūrimo dvasinis globėjas). Rytų, arba Graikų apeigų, katalikų ordinas tapo Brastos Bažnytinės unijos (1596 m.) priimtų nutarimų praktišku įgyvendintoju.

1054 m. suskilus Bažnyčiai (tokia padėtis tęsėsi iki Vatikano II susirinkimo, kai buvo atšaukta abipusė ekskomunika), tuoj pat po padalijimo, atsirado vyskupų, patriarchų, imperatorių, kurie siekė sugražinti Bažnyčios vienybę, jų netrūko ir vėliau, o XVI amžiaus pabaigoje iškilo Kijevo metropolitas Mykolas Rahoza, LDK vyskupai Ipatijus Pociėjus, Kirilas Terleckis bei kiti, prisidėję prie stačiatikių ir Katalikų Bažnyčios sujungimo.

Bažnyčių susijungimą pagreitino ir po 1569 m. Liublino unijos susidariusi politinė padėtis. Ukrainos žemėms atitekus Lenkijai, prasidėjo puolimas prieš Kijevo Bažnyčią. Didesnė Kijevo Bažnyčios hierarchijos dalis nusprendė atnaujinti vienybę su Romos Apaštalų Sostu. Dėl to, kad Kijevo ir Romos krikščionybės hierarchai skirtingai suprato susivienijimo procesą, Brastoje (dabartiniame Baltarusijos Breste) tuo pačiu metu vyko du Kijevo bažnyčios hierarchų susirinkimai, padaliję juos į stačiatikius, pripažįstančius Romos popiežiaus viršenybę, ir į stačiatikius, išsaugančius vienybę su Konstantinopolio patriarchu, o vėliau prijungtus prie Maskvos patriarcho.

1595 m. birželio 12–22 d. Brastoje suvažiavę visi aštuoni Lietuvos – Lenkijos stačiatikių hierarchai pasirašė vieną kreipimąsi į Popiežių ir kitą – į Lenkijos – Lietuvos valdovą, taip pat patvirtino keletą dėl unijos su Romos Bažnyčia punktų. 1595 m. pabaigoje į Romą atvykę stačiatikių Bažnyčios Lenkijos – Lietuvos delegatai, būtent: vyskupai Ipatijus Pociėjus ir Kirilas Terleckis, atvežė dokumentus, pasirašytus vyskupų, sutinkančių priimti uniją, susilaukė Popiežiaus pritarimo ir patvirtinimo: gruodžio 23 d. jie buvo priimti popiežiaus Klemenso VIII ir prisiekė jam ištikimybę. Tai juridinis unijos priėmimo aspektas. Tačiau, anot prof. Mečislovo Jučo, unijos rengimui, pra-

nešimui apie ją, jos pripažinimui, paskelbimui, patvirtinimui, apgynimui ir įtvirtinimui – šiems septyniems tarpsniams – reikėjo ilgų (1590–1600) metų. Taip atsirado unitai – Rytų apeigų katalikai.

Sunkus buvo unitų įsitvirtinimo kelias – nuo 1596 iki 1839 metų – kol buvo likviduota Bažnytinė unija. Tačiau Brastos Bažnytinė unija nepakeitė padėties. Ją pradėjo keisti tik 1617 m. įsikūręs Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas, sujungęs vienuolius bazilijonus.

(žr.: *Fabijonavičius J.* Bažnyčios ir religinės bendruomenės Lietuvoje. Vilnius: Mokslas ir gyvenimas. 1994. P. 20–23; *Jučas M.* Katalikų unitų ir Graikų orientalistų kontraversijos XVIII a. pirmojoje pusėje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 317–326; *Rabikauskas P.* Unijos etapas Romoje (1595 m. pabaiga – 1596 m. pirmoji pusė) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 277–289; *Marusynas M. S.* Teologiniai Brastos unijos aspektai // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 247–253; *Medvitas V.* Ukrainos Graikų katalikų (unitų) Bažnyčia ir Brastos unija // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 263–269; *Trimonienė R. R.* Katalikų Bažnyčios politika Bažnytinės unijos klausimu Kazimiero ir Aleksandro valdymo metais // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 327–340; Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви в XVII столітті. Матеріали Четвертих «Берестейських читань» Львів, Луцьк, Київ, 2–6 жовтня 1995 р. / Редактор *Борис Гудзяк*, співредактор *Олег Турій*. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1997. 156 с.; Берестейська унія (1596–1996). Статті й матеріали / редактор *О. Жданова*. Львів: Логос. 1996. 276 с.; *Гудзяк Б.* Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 2000. 430 с.; Історичний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали Перших «Берестейських читань» Львів, Івано-Франківськ, Київ, 1–6 жовтня 1994 р. / Редактор *Борис Гудзяк*, співредактор *Олег Турій*. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1995. 190 с.; *Катрій Ю. Я.* Пізнай свій обряд! (неі leidimo metai, nei vieta nenurodyti) 486 с.; *Куприянович Г. Я.* Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве. Минск: Издательство Белорусского Экзархата. 2006. С. 96–182; *Киричук О.* Українська Греко-Католицька церква (УГКЦ) // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 912–914; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 69–88; *Стахів М.* Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УГКЦ. 1993. 586 с.; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 151–164; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василіян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. 238 с.).

15. Ipatijus Pociejus. Ipatijus Pociejus (Ipatij Pocij, 1541–1613) žinomas ukrainiečių rašytojas – polemikas, Kijevo ir Galicijos Graikų apeigų katalikų metropolitas (1600–1613), vienas iš Ukrainos Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios steigėjų. Jis, kilęs iš ukrainiečių šlėktų giminės ir baigęs Krokuvos universitetą, tarnavo Mikalojaus Radvilo Juodojo dvare. Vėliau (iki 1572 m.) tarnavo sekretoriumi Lenkijos karaliui Žygimantui III Augustui. Iki 1588 m. buvo žemės teisėju Brastoje, kartu kaštelionu ir senatoriumi. Jis buvo artimas kunigaikščio V. K. Ostrogiškio bičiulis, priklausė jo suburtam literatų ir publicistų būreliui. Tapęs našliu, įstojo į vienuolyną. Nuo 1593 m. jis buvo Volodymyro – Brastos vyskupas, vienas Bažnytinės Brastos unijos organizatorių.

1594 m. gruodžio 2 d. Torine, netoli Lucko, veiklaus to miesto lotynų apeigų vyskupo Bernardo Maciejovskio rezidencijoje vyko pasitarimas, kuriame dalyvavo Volodymyro bei Brastos vyskupas ir du stačiatikių vyskupai. Čia Ipatijus Pociejus ir Lucko bei Ostrogo vyskupas Kirilas Terleckis (mirė 1607 m.) pasirašė dokumentą, kad Lietuvos – Lenkijos Rytų Bažnyčia nutarusi jungtis su Romos Katalikų Bažnyčia. Vėliau buvo surinkti ir kitų Rytų Bažnyčios hierarchų parašai. Ištisus 1595 metus buvo svarstomi unijos klausimai. Visi 8 Lietuvos – Lenkijos stačiatikių vyskupai, 1595 m. birželio 12–22 d. suvažiavę į Brastą, pasirašė kreipimąsi į Popiežių, taip pat kreipimąsi į Lietuvos – Lenkijos valdovą bei patvirtino keletą dėl unijos su Romos Bažnyčia artikulų (stačiatikių keliamų sąlygų).

Brastos vyskupų soboras išsiuntė I. Pocijų ir Lucko vyskupą K. Terleckį, kaip savo patikėtinius, į Romą. 1595 m. rugsėjo pabaigoje iš Krokuvos į Romą jie atvežė parengtus dokumentus. Kartu atvyko ir juos lydėję asmenys (iš viso 23). Vyskupus priėmė popiežius Klemensas VIII. Po ilgų svarstymų 1595 m. gruodžio 23 d. įvyko iškilmingas Unijos aktas.

Popiežius Klemensas VIII paskelbė apie katalikų ir stačiatikių bažnyčių susivienijimą (uniją), kartu patvirtinęs Ukrainiečių stačiatikių Bažnyčios liturgijos, aprangos ir tradicijų išsaugojimą.

Mirus metropolitui Mykolui Rahozai, I. Pociejus tapo Kijevo metropolitu (1599–1613).

1600 m. I. Pociejus, tapęs Kijevo metropolitu, iki mirties gyveno Vilniuje. Jis stengėsi įgyvendinti Unitų Bažnyčios teises Lenkijos teritorijoje, 1611 m. prie unijos prijungė Peremyšlio vyskupiją.

I. Pociėjaus literatūrinis palikimas – laiškai kunigaikščiui Ostrogiškiui, LDK kancleriui L. Sapiegai ir kt. Jo rašto darbai – pastangos ir siekis apginti Uniją.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 23. P. 179; *Rabikauskas P.* Unijos etapas Romoje (1595 m. pabaiga – 1596 m. pirmoji pusė) // *Lietuvių katalikų moks-*

lo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 277–289; *Блажсейовський Д.* Берестейська ре-унія та українська історична доля і недоля. Львів: Каменяр. 1995. Т. 1. Внутрішня вартість недолі. 648 с.; *Ерстенюк М.* Потій Іпатій // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 614; Історичний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали Перших «Берестейських читань» Львів, Івано-Франківськ, Київ, 1–6 жовтня 1994 р. / Редактор *Борис Гудзяк*. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1995. 190 с.; *Киприанович Г. Я.* Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве. Минск: Издательство Белорусского Экзархата. 2006. С. 114–119; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 75–76; *Стахів М.* Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УГКЦ. 1993. С. 381–425; *Тимошенко Л.* Берестейська унія 1596 р. Навчальний посібник. Дрогобич: Коло. 2004. 197 с.; *Тимошенко Л.* Василянські життєписи митрополитів Михайла Рагози, Іпатія Потія та Йосифа Рутського з Віленського монастиря Святої Трійці // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Дрогобич. 2001. Випуск V. С. 97–109; *Тимошенко Л.* Два листи Іпатія Потія до Лева Сапеги // Київська старовина. Науковий історико-філологічний журнал. Київ. 2002. № 1. С. 103–113; *Тимошенко Л.* Маловідоме з унійної діяльності Іпатія Потія // Проблеми гуманітарних наук / Наукові записки ДДПУ ім. І. Франка. Дрогобич. 1999. Вип. 4. С. 206–216; *Тимошенко Л.* Митрополита діяльність Іпатія Потія у насвітленні невідомого василянського ченця XVIII ст. // Історія релігій в Україні. Тези повідомлень VII Міжнар. круглого столу / Інститут релігієзнавства-філія Львівського музею історії релігії. Львів. 1997. С. 195–196; *Тимошенко Л.* Невідомий життєпис Іпатія Потія (фрагмент «Генеалогії митрополитів Київських») з віленського монастиря Святої Трійці // Український історичний журнал. Науковий журнал / НАН України. Київ. 2000. № 6. С. 102–115; *Тимошенко Л.* Невідомі листи Іпатія Потія до Жигимонта III // Історія релігій в Україні. Праці XI Міжнар. Наук. Конференції / Інститут релігієзнавства-філія Львівського музею історії релігії. Львів. 2001. Кн. I. С. 438–443; *Тимошенко Л.* Причинки до характеристики унійної діяльності І. Потія // Історія релігій в Україні. Тези повідомлень VI Міжнар. круглого столу. Львів, 3–8 травня 1995 року / Інститут релігієзнавства-філія Львівського музею історії релігії. Львів. 1996. С. 235–236; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 164–172; *Християнство. Енциклопедический словарь / С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 641–642).

16. Juozapas Veljaminas Rutskis. Ivanas Juozapas Veljaminas Rutskis (Ivan Josef Veljamin Rutskij, 1574–1637 02 05) (Veljaminas – jo slapyvardis) Kijevo, Galicijos ir visos Rusios Unitų (Graikų apeigų Katalikų) Bažnyčios

metropolitas. Jis gimė šlėktų šeimoje Rūtoje, netoli Naugarduko (Baltarusija), mokėsi Vilniaus kalvinistų mokykloje, nuo 1590 m. – Karlo universitete Prahoje. Jėzuitų dėka susipažino su lotyniškais katalikų apeigomis. 1592 m. tapo lotynų apeigų katalikas. 1593–1596 m. Vokietijoje studijavo teologiją-filosofiją.

Baigęs studijas Viurstburge, įstojo į Šv. Atanazijaus graikų kolegiją Romoje. 1596 m. popiežiaus Klemenso VIII palaimintas tapo Graikų apeigų kataliku ir prisiekė ištikimybę Rytų apeigoms. Baigęs dvasines studijas, 1603 m. grįžo į Vilnių, kur įkūrė jaunuolių ugdymo (mokymo ir auklėjimo) mokyklą. Susipažino su basaisiais karmelitais, turėjusiais jam didelės įtakos.

1605–1606 m., lydėdamas Popiežiaus legatą t. Povilą Simeoną, jis apsilankė Maskvoje. 1605 m. parašė „Diskursą“, kuriame nurodė sunkią Bažnyčios padėtį, svarstė galimybes religiniam gyvenimui suaktyvinti ir Bažnyčioms susijungti. Išskeltoms mintims įgyvendinti jis siūlė reorganizuoti rusinų vienuolijas, padedant kuriam nors lotynų apeigų ordinui. 1607 m. rugsėjo mėn. V. Rutskis įstojo į Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyną, pasirinkęs Juozapo (Josifo) vienuolinį vardą (prieš tai Nesvyžiuje, pas jėzuitus, atliko rekolekcijas). Įstojęs į vienuolyną, kartu su Ivanu Kuncevičiumi ėmėsi vienuolyno perstatymo ir vienuolinio gyvenimo tvarkybos darbų.

1608 m. Kijevo metropolitas Ipatijus Pociejus (1600–1613 m., būdamas metropolitu) paskyrė V. Ruskį generaliniu Lietuvos vikaru ir Vilniaus bazilijonų vienuolyno administratoriumi, o 1609 m. – Švč. Trejybės vienuolyno archimandritu. 1611 m. birželį J.V. Rutskis, išventintas į vyskupus, tapo Halyčo vyskupu pagalbininku su teise užimti metropolito sostą. Nuo 1612 m. pradėjo tvarkyti Kijevo metropolijos reikalus.

1613 m. liepos 18 d. mirus Ipatijui Pociėjui, popiežius Paulius V po metų (1614 m.) paskelbė bulę, kuria V. Ruskį patvirtino Kijevo metropolitu. 1615 m. metropolitas Juozapas Veljaminas Rutskis, nuvykęs į Romą, iš Popiežiaus gavo keletą svarbių teisių Graikų Katalikų Bažnyčiai: igijo teisę kurti mokyklas (jėzuitų privilegijų pagrindu) – vadinasi, unitų mokyklų teises prilygino katalikų mokyklų teisėms. Gavo 4 vietas Romos Graikų kolegijoje, gavo Popiežiaus stipendiją Ukrainos jaunuoliams studijuoti Europos mokymo įstaigose, be to, teisę pereiti iš Rytų apeigų į Lotynų apeigas.

J. V. Rutskis įtvirtino naujas vienuolinio gyvenimo taisykles, kartu su šv. Juozapatu įkūrė Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną – 1617 m. sujungė 5 iki tol savarankiškai veikusius bazilijonų vienuolynus į vieną Švč. Trejybės kongregaciją.

J. V. Rutskis daug nuveikė rūpindamasis kaimo dvasininkų švietimu. Jis palaikė idėją sujungti unitų ir stačiatikių Bažnyčias ir sukurti vieningą Kijevo

patriarchatą. Dėl to derėjosi, nors ir nesėkmingai, su stačiatikių metropolitu J. Boreckiu, vyskupu M. Smotrickiu ir archimandritu P. Mohyla.

Mirė Dermanuose (Voluinėje) 1637 m. vasario 5 d., palaidotas Vilniuje. 1655 m. jo palaikai pervežti į nežinomą vietą.

(žr.: *Vasiliauskienė A. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas. Švč. Trejybės kongregacijos veiklos Vilniuje laikotarpiu (1617–1743)* // Soter. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2003. Nr. 9. P. 97–115; *Блажейовський Д.* Берестейська ре-унія та українська історична доля і недоля. Львів: Каменяр. 1995. Т. 1. Внутрішня вартість недолі. 648 с.; *Киприанович Г. Я.* Исторический очерк православия, католичества и уни в Белоруссии и Литве. Минск: Издательство Белорусского Экзархата. 2006. С. 119–125; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 77–80; *Підручний П. В.* Василянський чин від Берестейського з'єднання (1596) до 1743 року // Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Рим: Видавництво ОО. Василян. 1992. С. 95–182; *Тимошенко Л.* Василянські життєписи митрополитів Михайла Рагози, Іпатія Потія та Йосифа Рутського з Віленського монастиря Святої Трійці // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Дрогобич. 2001. Випуск V. С. 97–109; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 180–190; *Шуст Р.* Рутський Велямин Йосиф // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 701–702).

17. Graikų apeigų katalikai. Graikų apeigų Katalikų Bažnyčia – viena iš Rytų apeigų Katalikų Bažnyčių.

Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios priklauso Rytų liturginėms apeigoms ir kanoniškai bendradarbiauja su Apaštalinio Sostu. Šios Bažnyčios skiriasi tradicijomis, yra autonominės, turi savo ypatingus specialius Įstatus, skiriančius jas ne tik nuo Lotynų apeigų Katalikų Bažnyčios, bet ir viena nuo kitos. Kiekviena iš 21 šiuo metu veikiančios Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios priklauso vienai iš 5 paprotinių tradicijų: Aleksandrijos, Antiochijos, Bizantijos, Siro – Rytų (chaldėjų) ir Armėnų. Be abejo, Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios nepalaiko ryšių su tokių pat apeigų Bažnyčiomis, nepripažįstančiomis Šventojo Sosto.

Kiekviena iš 21 Rytų apeigų Katalikų Bažnyčių kilusi iš vienos iš 4 šakų. Iš Stačiatikių Bažnyčios kilusios: Melkitų Katalikų Bažnyčia, Ukrainiečių Katalikų Bažnyčia, Rusėnų Katalikų Bažnyčia, Rumunų Katalikų Bažnyčia, Graikų apeigų Katalikų Bažnyčia (Kryževcų vyskupijos (Chorvatijos) Graikų apeigų katalikai), Bulgarų Katalikų Bažnyčia, Slovakų Katalikų Bažnyčia, Baltarusių Katalikų Bažnyčia. Rytų apeigų Katalikų Bažnyčioms taip pat priklauso bažnytinės Graikų apeigų bendruomenės, neturinčios savarankiškos hierarchijos: rusų, gruzinių ir albanų.

Ukrainos Graikų apeigų Katalikų Bažnyčia (UGKC) įkurta 1596 m. Brastos Bažnytiniame susirinkime (Brastos Bažnytinė unija), Kijevo metropolijai atsisakius Konstantinopolio patriarcho valdžios ir perėjęs Romos Popiežiaus priklausomybėn. Pradžioje Graikų apeigų katalikai vadinosi unitais, o Bažnyčia – Unijine. Nuo 1774 m. ši Bažnyčia pavadinta Graikų apeigų Katalikų Bažnyčia, o tikintieji – Graikų apeigų katalikais (taip pavadino Austrijos imperatorė Marija Tereza). Nuo 1930 m. pavadinime pradėjo išsigalėti „Ukrainos Graikų apeigų Katalikų Bažnyčia“ (iki tol dar vadinta Rusinų Graikų apeigų Katalikų Bažnyčia), vėliau – Ukrainos Katalikų Bažnyčia.

Graikų (Rytų) apeigų katalikams priklauso bazilijonai (Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino nariai – Ordo Sancti Basilii Magni – *OSBM*), studitai, redemptoristai, saleziečiai, pranciškonai, jėzuitai, Šv. apaštalo Andriejaus misijinė draugija, Šv. Teodoriečio vienuolyno bendrija, Įsikūnijusio Žodžio konfregacija, Dievo Motinos Nekaltosios Širdies Apreiškimo kovojantys sūnūs ir dukros. Yra 15 Graikų apeigų katalikių moterų vienuolių: Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino seserys, Šv. Onos seserys (Katechetės), studitės, juozapatės, salezietės, vincentinės, redemptoristės, Fatimos Dievos Motinos seserys, Švč. Mergelės Marijos įvedimo į šventovę vienuolynas, Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija, Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys, Seserys Myros nešėjos, Šventosios Šeimos seserys, Švč. Eucharistijos seserys, Dievo Motinos Globėjos seserys ir Pasaulietiškas Jėzus Širdies Katechečių institutas (kai kurių minėtų ordinų bei kongregacijų yra ir lotynų apeigų).

UGKC tikėjimo ypatingumas – sujungimas katalikiškos ir stačiatikiškos dogmatikos, paskelbtos 1439 m. Florencijos bažnytiniame susirinkime, išsaugant rusinų bažnytines apeigas. Kijevo unijinės metropolijos jurisdikcija plėtėsi Ukrainos, Baltarusijos, Lenkijos ir kitose buvusios LDK teritorijos žemėse, išskyrus Lvovo ir Peremyšlio vyskupijas, kurių vyskupai nepripažino Brastos Bažnytinės unijos.

Rytų apeigų katalikai vienuoliai bazilijonai Lietuvoje minimi XV a. Pirmasis jų vienuolynas buvo įkurtas 1497 m. Kobrine. XVI a. daugiausia jų įsikūrė Vilniaus vyskupijoje.

Vilnius – svarbiausio Rytų apeigų katalikų ordino – bazilijonų ordino – lopšys. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas tapo praktišku Brastos Bažnytinės unijos įgyvendintoju. Ivanas Kuncevičius (1580–1623), kilęs iš Voluinės Volodymyro, atvykęs į Vilnių mokytis pirklio amato, 1604 m. įstojo į apleistą Švč. Trejybės vienuolyną Vilniuje (tai vienas seniausių Vilniaus architektūros paminklų. Mūrinė cerkvė ir varpinė vietoj medinės pastatyta 1514 m. kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio kaip padėka už pergalę prieš Maskvos

kariuomenę prie Oršos). I. Kuncevičius (tapęs vienuoliu pasivadino Juozapatu, miręs kankinio mirtimi, 1643 m. paskelbtas palaimintuoju, o 1867 m. – šventuoju – pirmas Rytų apeigų katalikas, tapęs šventuoju) tapo bazilijonų reformos dvasiniu vadu. Bazilijonai – Rytų apeigų vienuoliai, kurie laikosi Kapadokijos vyskupo šv. Bazilijaus (329–379) 360 m. sukurtos regulos. Slaviškuose kraštuose bazilijonai atsirado IX a., tačiau jų vienuolynai veikė savarankiškai.

Juozapatas pasikvietė Juozapą VeljaminaŲ Ruskį (1574–1637), kuris, remdamasis Šv. Bazilijaus Didžiojo regula, parengė projektą (sukūrė ordino [status bei struktūrą] ir, jau tapęs Kijevo metropolitu (1613–1637), savo vyskupijoje pradėjo reformą, ėmėsi jungti savarankiškus vienuolynus, suformuodamas bazilijonų vienuoliją – įkurdamas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną.

1617 m. V. Ruskis į Rūtos dvarą netoli Naugarduko sukvietė tuo metu vyskupijoje veikusių penkių bazilijonų vienuolijų (Vilniaus, Biteno, Naugarduko, Minsko, Žirovcų) vyresniuosius. Pritarus parengtiems [statams ir išrinkus vadovybę, į Švč. Trejybės kongregaciją buvo sujungti minėti vienuolynai ir įkurtas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas. Jo veikla greitai plėtėsi ir stiprėjo, kūrėsi nauji vienuolynai.

1739 m. Lenkijoje buvo įkurta antroji – Švč. Dievo Motinos Globėjos vienuolių bazilijonų kongregacija.

UGKC istorijoje išskiriami du laikotarpiai: Kijevo metropolija (iki XVIII a. pabaigos) ir Galicijos metropolija (nuo XIX a. pradžios).

Kijeve metropolijos metropolitai: Mykolas Rahoza (1596–1599), Ipatijus Pociėjus (1600–1613), Juozapas Veljaminas Ruskis (1613–1637), Rafailas Korsakas (1637–1640), Antonas Seliava (1641–1655), Havriilas Kalenda (1656–1674), Kiprijanas Žochovskis (1674–1693), Levas Sliubič-Zelevskis (1694–1708), Jurijus Vinickis (1708–1713), Levas Kiška (1714–1728), Anasztazijus Šeptyckis (1728–1746), Florijonas Grebnickis (1748–1762), Felicijonas-Pilypas Volodkovičius (1762–1778), Levas Šeptyckis (1778–1779), Jasonas Smogorževskis (1780–1788), Teodozijus Rostockis (1788–1805).

XVIII a. Unijinė bažnyčia pergyveno sunkų laikotarpį, nors prieštaravimai tarp Brastos Bažnytinės unijos šalininkų bei jos priešininkų vyko nuo pat Unijos priėmimo. Juos paaštrino 1620 m. atnaujinta stačiatikių hierarchija. Kad sutaikytų prieštaraujančias puses, metropolitas J. V. Ruskis pasiūlė susijungti į vieną Kijevo-Rusios patriarchatą. 1626, 1629, 1636–1637, 1680 m. nesėkmingai buvo bandyta sutaikyti stačiatikius su unitais, renkant bendrą patriarchatą. 1623 m. lapkričio 1 d. Karaliaus Vladislovo IV Vazos potvarkiu iš Kijevo unitų metropolijos atsiskyrė Lucko vyskupija ir dalis Polocko (sukurta

nauja stačiatikių Mogiliovo vyskupija), o taip pat visos Kijevo bažnyčios, po keturias bažnyčias Vilniuje ir Mstislave, keletas vienuolynų. Kartu su Lvovo ir Peremyšlio vyskupijomis jie tapo priklausomi stačiatikių metropolitui P. Mohylai. Pagal Andrusovo taikos sutartį 1667 m. į stačiatikybę perėjo ir Smolensko vyskupija. Po 1685 m., kai Kijevo metropolitas, reikalaujant Maskvos valdžiai, buvo priverstas pripažinti aukščiausio Maskvos patriarchato priklausomybę, trys vyskupijos (Peremyšlio – 1693 m. sinodas, Lvovo – 1711 m. Unovo susirinkimas ir Lucko – 1702 m.), Lvovo Stavropigijos brolija (1708 m.) ir Počiajevo vienuolynas (1721 m.) pasuko į Uniją su Roma – tapo unitais. 1720 m. įvykusiame Zamojskio sinode sureguliuota – priimta kanoninė Unitų bažnyčios tvarka iš dalies juos suartino su lotynų apeigų katalikais.

1739 m. buvo įkurta Švč. Dievo Motinos Globėjos vienuolių bazilijonų kongregacija (vadinta ir rusinų kongregacija), sujungusi apie 130 vienuolynų (iš kurių 65 priklausė Lvovo bei Peremyšlio vyskupijoms).

1743 m. Dubnioje sušauktoje kapituloje visi bazilijonų vienuolynai, priklausę Švč. Trejybės bei Švč. Dievo Motinos Globėjos kongregacijoms, buvo sujungti į vieną Šv. Bazilijaus Didžiojo Rusinų ordiną, vadovaujamą vieno archimandrito (tada abi kongregacijos tapo provincijomis). Šį susijungimą patvirtino popiežius Benediktas XIV Breve „Inter plius“, 1744 m. gegužės 11 d. suteikdamas ordinui pavadinimą Ordo Sancti Basilii Magni Ruthenorum. 1743–1772 m. (iki I Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimo) laikomi Bazilijonų ordino klestėjimo laikotarpiu.

1749 m. (kitur rašoma 1748 m.) Rytų apeigų katalikai vienuoliai bazilijonai buvo pakviesti į Padubysį, prie Šiaulių (Žemaičių vyskupijoje įsikūrė tik šis vienuolynas). Čia jie pastatė bažnyčią, tituluotą Šv. Bazilijaus Didžiojo vardu, vienuolyną, įkūrė mokyklą, kurios istorinius pagrindus formavo Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyno Rytų apeigų katalikai bazilijonai). Vietovei plečiantis, vietos gyventojai miestelį pradėjo vadinti vienuolių bazilijonų vardu – Bazilionais (šis pavadinimas, istorijos bėgyje ne kartą keistas, išliko ir šiandieną). Tai vienintelė pasaulyje vietovė, įamžinusi vienuolių bazilijonų vardą.

XVIII a. viduryje į Kijevo unitų metropoliją įsijungė Polocko, Lucko-Ostrožsko, Lvovo-Galicijos, Chelmo (Cholmo)-Belzo, Peremyšlio, Pinsko-Turovo vyskupijos.

Rusijai, Austrijai ir Prūsijai pasidalijus Lietuvos-Lenkijos valstybės žemes (trys padalijimai), Kijevo metropolija buvo padalinta į dvi dalis tarp Austrijos ir Rusijos.

Kiekvienoje valstybėje unitų, kartu ir vienuolių bazilijonų laukė panašus

likimas – sunaikinimas, tačiau tai vyko skirtingomis formomis ir įvairiu laiku (nuo 1795 m. iki 1946 m.).

Žemėse, įėjusiose į Rusijos carinės imperijos sudėtį, su unitais, o ypač vienuoliais bazilijonais pradėta susidoroti jau 1795 m. Jekaterinos II įsakymu. Tačiau unitų bažnyčios buvo pradėtos atidavinėti stačiatikiams dar iki minėto įstatymo paskelbimo. Pavyzdžiui, 1773 m. panaikinus Jėzaus Draugiją, Pinsko kolegijos bažnyčia 1784 m. buvo perduota unitams kaip vyskupijos katedra, o jau 1793 m. Jekaterina II panaikino Pinsko unitų vyskupiją ir katedrą atidavė stačiatikių vienuolynui. Paskelbus įsakymą imperatorė panaikino provincijas bei Bazilijonų ordino valdžią, uždarė vienuolynus, iš kurių negaudavo pajamų, pradėjo reguliuoti vienuolių gyvenimą: be carinės valdžios leidimo nebuvo galima duoti vienuolių įžadų, tapti kunigais ir pan.

Jekaterinai II mirus, Pavlo I ir Aleksandro I laikais kai kurios Rytų apeigų katalikų vyskupijos buvo atgaivintos. Tačiau metropolitai Heraklis Lisovskis (1806–1809), G. Kochanovičius (1809–1814), Juozapas Bulhakas (1817–1838), tapę Dvasinės kolegijos nariais, turėję namus Peterburge, buvo paskirti carų ir neturėjo Apaštalinio Romos palaiminimo.

Galutinai Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčia sunaikinta caro Nikolajaus I valdymo metu (1825–1839), aktyviai talkinant metropolitui Juozapui Semaškai. Tačiau pirmiausia reikėjo sunaikinti vienuolius bazilijonus, kaip stipriausią Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios pagrindą. 1827 m. spalio 9 d. caro įsakymu bazilijonų vienuolynai faktiškai buvo paversti stačiatikių vienuolynais. Ypač ryškūs paskutiniai Bažnytinės Unijos likvidavimo metai (1827–1839). Iki 1828 m. visose trijose Lietuvos, Baltarusijos ir Rusijos provincijose veikė 83 bazilijonų vienuolynai. 1832–1835 m. du trečdaliai jų buvo uždaryti. 1832 m. vasario 16 d. panaikinti bazilijonų provincijolai, 1833 m. spalio 26 d. Počiajevo vienuolynas atiduotas stačiatikiams. Iki 1839 m. vasario 12 d. lygiai taip pasielgta su kitais vienuolynais – jie Rusijos imperijoje buvo uždrausti. Lietuvoje Rytų apeigų katalikai atgaivino savo veiklą tik išsivadavus šaliai iš sovietinės okupacijos.

1839 m. vasario 12 d. caras Nikolajus I pasirašė Brastos Bažnytinės unijos likvidavimo Rusijos imperijoje ir unitų įjungimo į stačiatikius aktą. 1864 m. lapkričio mėn. iš 15 į 16 d. naktį visus bazilijonų vienuolius, likusius keliuose Chelmo vyskupijos vienuolynuose, karinė caro valdžia išvežė į 1768 m. įkurtą Varšuvos vienuolyną. 1872 m. buvo likviduotas ir Varšuvos vienuolynas, o vienuolyno bažnyčia tapo parapijine. 1875 m. ši Chelme esanti paskutinė Rytų apeigų katalikų – unitų – bažnyčia likviduota – atiduota stačiatikiams.

Kiek ilgiau bazilijonai išsilaikė Galicijoje. Pastarojoje jų veikla uždrausta per II pasaulinį karą, bolševikams užgrobus Galiciją.

Vienuolynus caro valdžiai uždaryti pavyko todėl, kad Rytų apeigų katalikų kunigus į parapijas pradėjo skirti gubernatoriai. Be to, caro valdžios reformoms nepritarusius keturis Rytų apeigų katalikų vyskopus užklupo staigios mirtys, o naujai išrinktieji – paskirtieji vyskupai tapo lojalūs caro politikai.

Skirtingai negu Rusija, Austrija buvo pakanti unitams. 1649 m. buvo paskelbta Užgorodo unija Užkarpatėje, 1699 m. Transilvanijos unija – Semigoro. 1808 m. Lvove atnaujinta Galicijos metropolija, perėmusi bažnytines tradicijas ir Kijevo metropolijos teisinį statusą.

XIX a. UGKC vadovavo metropolitai: Antinas Angelovičius (1807–1814), Michailas Levickis (1816–1858), Grigorijus Jachimovičius (1860–1863), Spiridonas Litvinavičius (1863–1869), Josifas Sembratovičius (1870–1882), Silvestras Sembratovičius (1882–1898), Julijonas Sas Kujlovskys (1899–1900).

Nesant Ukrainos valstybės, Bažnyčia atliko konsoliduojantį vaidmenį ukrainiečių bendruomenėje, palaikė kultūrinę šviečiamąją veiklą, skatino jos vystymąsi vakarinėse Ukrainos žemėse, tai sąlygojo nacionalinės ukrainiečių sąmonės pabudimą.

1885 m. buvo sukurta Stanislavivo (Stanislavivsko) vyskupija.

Visa epocha ir Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios istorija susieta su metropolitu Andriejumi Šeptyckiu (1900–1944). Vadovaudamas Bažnyčiai, jis pastoviai rūpinosi nacionalinio religinio gyvenimo plėtra bei organizacijomis vakarinėse žemėse. Jo rūpesčiu ir pastangomis buvo įkurtas Studitų ordinas (1904), Dvasinės seminarijos Stanislavive (1906) ir Peremyšlyje (1907), Mokslinė teologijos draugija (1923), Dvasinė akademija Lvove (1929), Nacionalinis muziejus (1905) ir kt.

1914 m. rugsėjį Galiciją užgrobus rusų kariuomenei, metropolitas A. Šeptyckis buvo internuotas ir laikomas Nižnij Novgorode, Kurske, Suzdalėje. 1917 m. jis atliko eilę darbų, nukreiptų Katalikų Bažnyčios Ukrainoje išsaugojimui ir jos plėtrai bei atgimimui Rusijoje. 1917 m. kovo mėnesį Peterburge organizavo Rusijos katalikiškų bažnyčių sinodą ir paskyrė tėvą Leonidą Fiodorovą vyskupu (ekzarchu) Rytų apeigų katalikams Rusijoje. Būdamas Kijeve, metropolitas A. Šeptyckis t. Michailą Cegelskį paskyrė ekzarchu Rytų apeigų katalikams Ukrainoje.

Tarpukaryje A. Šeptyckis, kaip ir visa UGKC, atstovavo vieningos Nepriklausomos Ukrainos valstybės idėjai, smerkė lenkų okupaciją, prievartinį Galicijos krašto lenkinimą bei antiukrainietišką lenkų valdžios politiką okupuotoje teritorijoje. A. Šeptyckis ne kartą skelbė būtinybę susijungti visiems Ukrainos katalikams apie Kijevo patriarchą, vienybėje su Apaštaliniu Sostu, tačiau nesulaukė paramos nei iš atskirų Bažnyčios hierarchų, nei iš ukrainiečių

inteligentijos pusės. 1944 m. mirus A. Šeptyckiui, metropolitu tapo Juozapas Slipyjus (1892–1984).

Sovietmečiu UGKC vakarinėse Ukrainos žemėse buvo likviduota. 1945 m. balandžio 11 d. buvo suimti visi bažnyčios hierarchai. Sovietų saugumas sukūrė „Iniciatyvinę grupę“, kuriai vadovavo Havrijilas Kostelnikas. Ji buvo pripažinta „vieninteliu tuometiniu UGKC administraciniu organu“. 1946 m. kovo 8–10 d. Lvovė įvyko pseudosoboras, kuris paskelbė 1596 m. Bažnytinės Brastos Unijos likvidavimą ir UGKC „susijungimą“ su Rusijos stačiatikių cerkve. 1949 m. rugpjūčio 28 d. regioniniame bažnyčios suvažiavime Mukačeve paskelbta apie Unijos su Roma nutraukimą ir Graikų (Rytų) apeigų Katalikų Bažnyčios Užkarpatėje perėjimą Maskvos patriarchato priklausomybėn.

Lvovo soborą Vakarai pripažino nekanoniniu, o UGKC likvidavimą neteisėtu – negaliojančiu (1958 m. gruodžio 15 d. Popiežiaus enciklika „Rytų Bažnyčios“).

Sovietinė valdžia, nekreipdama dėmesio į Lvovo soboro nekanoniškumą, pripažino Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios panaikinimą ir ėmėsi likviduoti jos parapijas bei naikinti bažnyčias. Apie 1 000 Rytų apeigų katalikų dvasininkų buvo areštuoti, nuteisti įvairiais terminais kalėjimu, lageriu arba deportuoti. Apie 200 dvasininkų ėmė kurti UGKC pogrindyje. 1956 m. vyskupas Mykolas (Mykola) Čarneckis CSR (1884–1959) leido dvasininkams, perėjusiems į stačiatikybę, slapta grįžti į Rytų (Graikų) apeigų katalikybę, atliekant atgailą. Mirus vysk. M. Čarneckiui, jo įpėdiniu išrinktas igumenas redemptoristas Vasilijus Velyčkovskis. 1963 m. iš lagerio paleistas metropolitas Juozapas Slipyjus. Vasario 4 d. jam leista išvykti į Romą. Vykdamas per Maskvą, viename Rusijos sostinės viešbučių slapta iššventino vyskupu Vasilijų Velyčkovskį ir perdavė jam savo įgaliojimus. Metropolitas J. Slipyjus atvykęs į Romą, galėjo dalyvauti Vatikano Antrajame Susirinkime ir paliudyti tikrąją Rytų (Graikų) apeigų katalikų bei bendrai visų katalikų padėtį sovietų okupuotose teritorijose.

Kadangi vysk. V. Velyčkovskis CRS buvo nuolat sekamas saugumo, iškilo būtinybė jo arešto metu turėti asmenį, kuris galėtų vadovauti Ukrainos Katalikų Bažnyčiai. 1964 m. vysk. V. Velyčkovskis nauju vyskupu iššventino Volodymyrą Sterniuką (1907–1997). 1968 m. slapta į vyskopus iššventintas Sofronas Dmiterko (1917–2008), paskirtas Ivano – Frankivsko vyskupijai.

1972 m. vasarį sunkiai sergantis iš kalėjimo išleistas vysk. V. Velyčkovskis nebegalėjo atlikti katakombų Bažnyčios vadovo pareigų ir savo įgaliojimus perdavė vysk. V. Sterniukui. Sovietinė valdžia primygtinai siūlė vysk. V. Ve-

lyčkovskiui išvykti pas seserį į Jugoslaviją – manė, kad Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčia, veikianti pogrindyje, be savo dvasios vado – vyskupo, sužlugs. Progresuojančios ligos gydyti vysk. V. Velyčkovskis CRS išvyko į Kanadą, kur 1973 m. mirė. Rūpinimasis Ukrainos Rytų apeigų katalikų pogrindžio Bažnyčia teko 65-erių metų vyskupui V. Sterniukui.

Apaštaliniai administratoriumi Mukačiovo – Užgorodo vyskupijai 1983 m. tapo Ivanas Semedijus.

Išvykus į Vakarų metropolitui J. Slipyjui, diasporoje prasidėjo išsklaidytų Rytų (Graikų) apeigų katalikų parapijų jungimasis į vieną Bažnyčią.

1984 m. mirus patriarchui J. Slipyjui, aukščiausiu Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios arkivyskupu tapo Ivanas Miroslavas Liubačivskis (1914–2000) (nuo 1985 m. – kardinolas).

XX a. 9-me dešimtmetyje prasidėjo kova dėl vienos iš dviejų ukrainiečių nacionalinių bažnyčių – Ukrainos Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios – legalizacijos.

1987 m. rugpjūčio 4 d. grupė bažnyčios Lvove atstovų kreipėsi į Popiežių Joną Paulių II ir tuometinį Sovietų sąjungos vadovą Michailą Gorbačiovą, prašydami legalizuoti Graikų apeigų katalikus. Kreipimasis tapo atviros kovos pradžia legalizuoti Graikų apeigų Katalikų Bažnyčią Ukrainoje. 1989–1990 m. vyko masiniai protestai, piketai, bado akcijos ne tik šalyje, bet ir Maskvoje, reikalaujant oficialaus statuso UGKC Ukrainoje. 1989 m. gruodį Tarybų Sąjungos valdžia oficialiai pripažino Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios legalizaciją Ukrainoje. 1991 m. kovo 20 d. UGKC patriarchas kardinolas Ivanas Miroslavas Liubačivskis grįžo į savo sostą Šv. Juro kalne (Šv. Juro katedra) Lvove.

1992 m. Ukrainos Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios vyskupų sinodas įsteigė keturias naujas vyskupijas. Šį sprendimą palaimino popiežius Jonas Paulius II. 1996 m. Popiežius pritarė Kijevo ir Vyšhorodo egzarchato steigimui (ten 1996 m. duomenimis gyveno iki 600 tūkst. Graikų apeigų katalikų).

2007 m. duomenimis Ukrainoje priskaičiuojama apie 3 200 Graikų apeigų katalikų bendruomenių – parapijų; 2,5 tūkstančio dvasininkų, 55 vienuolynai, leidžiami 23 religiniai leidiniai.

Ukrainos Vakarinėje teritorijoje yra septynios vyskupijos: Lvovo, Sambiro-Drohobičių, Ternopilio, Zborivsko, Ivano-Frankivsko, Kolomėjos, Černiveckio ir Mukačevo. Kita Ukrainos teritorija priklauso Kijevo-Višhorodo vyskupijai, vadovaujama kardinolo Liubomiro Huzaro.

1996 m. spalio 4 d. Lvove vyko UGKC patriarchinis soboras, kuriame buvo pristatytos visos vyskupijos Ukrainoje ir diasporoje. 2000 m. gruodį, mirus

kardinolui Liubačivskui, UGKC vadovu tapo kardinolas Liubomiras Huzaras (nuo 2001 m. sausio).

Iševijoje veikia Apaštalinis ekzerchatas Vokietijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Čekijoje, 5 vyskupijos Kanadoje (Vinipego arkivyskupija, Edmontono, Toronto, Saskatuno ir Nju-Vestminstero), 4 vyskupijos JAV (Šv. Mikalojaus Čikagoje, Stempforde, Šv. Juozapato Parmoje ir Filadelfijos metropolinė arkivyskupija), ukrainiečių katalikų vyskupija Australijoje, Naujojoje Zelandijoje ir Okeanijoje, Šv. Globėjo Buenos-Aires (Argentina), Kuritybos Šv. Jono Krikštytojo (Brazilija), Hajdudorsko – Vengrija (Ugorščina), Priaševo – Slovėnijoje, Križiveckio vyskupija Chorvatijoje, vyskupijos vikariatas Baje Mare (Rumunija), prokuratorija Italijoje, Peremyšlio-Varšuvos metropolija Lenkijoje ir jai pritvirtinta Vroclavo-Gdansko vyskupija.

Lietuvoje esanti Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčia – Švč. Trejybės bažnyčia Vilniuje priklauso Vilniaus arkivyskupijai. Jau 1989 m. ir vėliau t. Volodymyras Prokopivas (1912–1997), dalyvaudamas Lietuvos ukrainiečių draugijos renginiuose, ir kun. Vaclovas Aliulis *MIC* kreipėsi į ukrainiečius, ragindami atkurti Švč. Trejybės parapiją Vilniuje. 1991 m. vasario 18 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės potvarkiu Nr. 61 užregistruota Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios bendruomenė Vilniuje. Ją aptarnavo tik ką kunigystės šventimus priėmęs Aleksandras Avramenko ir Aleksandras Lisovskis.

T. V. Prokopivui siūlant, naujai sukurta Rytų apeigų katalikų bendrija kreipėsi atviru laišku į Galicijos provincijos tėvus Bazilijonus Lvove, prašydamas, kad būtų atsiųstas dvasininkas katalikams ukrainiečiams aptarnauti, taip pat buvo išreikšta viltis, kad dvasininkų ir Graikų apeigų katalikų tikinčiųjų poreikiams valdžia sugrąžins Švč. Trejybės bažnyčią bei vienuolyną. Atsiliepdamas į prašymus, tuometinis Galicijos provincijos protoigumenas t. Vasilijus Mendrun *OSBM* išsiuntė į Vilnių du vienuolius bazilijonus: t. Pavlo Jachimecą ir br. Volodymyrą Pelešką dirbti sielovados darbą. 1991 m. birželio 25 d. jie atvyko į Vilnių ir apsigyveno pas seseris bernardines. Švč. Trejybės bažnyčia buvo labai suniokota. Nedidelės parapijos pastangomis pavyko suremontuoti vieną koplyčią ir zakristiją. 1991 m. liepos 9 d. Švč. Trejybės bažnyčia Vilniuje oficialiai sugrąžinta Graikų apeigų katalikams.

Siekiant, kad vienuoliai bazilijonai galėtų plėsti savo veiklą, laiminant kardinolui Vincentui Sladkevičiui ir pritariant valdžios institucijoms, 1992 m. vasario 14 d. Lietuvoje oficialiai įregistruota Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino atstovybė, kuri 2000 m. gruodžio 27 d., laiminant kardinolui Audriui Juozui Bačkiui, tapo Šv. Juozapato bazilijonų ordino Vilniaus vienuolynu.

1999 m. birželio 8 d. Vilniaus Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios bendruomenė buvo perregistruota į Graikų apeigų Katalikų Bažnyčią.

1994 m. sausį Lietuvos vyriausybė Romos Katalikų Bažnyčios Vilniuje kurijai sugražino dalį bazilijonų vienuolyno, o 2002 m. gruodį tėvams bazilijonams sugražintas ketvirtadalis viso buvusio vienuolyno komplekso. 2007 m. vienuolyne gyveno klebonas t. Pavlo Jachimecas *OSBM*, Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos auklėtiniai: t. Natanailas Šturmachas *OSBM*, br. Severinas Studdja *OSBM* ir br. Terentijus Tertula *OSBM*.

Ukrainiečių – Graikų apeigų katalikų yra ne tik Vilniuje, bet ir Jonavoje, Kaune, Klaipėdoje, Visagine, Elektrėnuose, Panevėžyje ir kituose miestuose, kuriuos aptarnauja t. Pavlo Jachimecas *OSBM*. Iki 2003 m. t. Pavlo Jachimecas *OSBM* aptarnavo ukrainiečių tikinčiuosius ir Estijoje.

Šventasis Tėvas Jonas Paulius II, 2001 m. birželio 23–27 d. vizito vykusio į Ukrainą metu, birželio 27 d. lankydamasis Lvove, 28 ukrainiečius – Graikų apeigų katalikus paskelbė palaimintaisiais. Iš jų 26 – komunistinio režimo aukos, savo gyvybę už tikėjimą atidavę 1935–1975 m. Tarp palaimintaisiais paskelbtųjų – devyni vyskupai, keturiolika kunigų, trys seserys vienuolės ir vienas pasaulietis (choro vadovas). Šis faktas liudija, kad UGKC išliko pogrindyje, nepaisant sovietinės valdžios pastangų ją sunaikinti ir teigimo, kad jos nebėra.

(žr.: *Buika M.* Ukrainos kankinių beatifikacija // Kristus ir pasaulis. „XXI amžiaus“ priedas. 2001. Liepos 7. Nr. 3. P. 3–4; *Grickevičius A.* Popiežiškoji seminarija Vilniuje ir teologija (XVI a. pab. – XVII a. pirmoji pusė) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 1994. T. 8. P. 57–92; *Grickevičius A.* Popiežiškosios seminarijos Vilniuje studentų geografinė kilmė (XVI a. pabaiga – XVII a. pirmoji pusė) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų akademija. 1995. T. 15. P. 224–239; *Grickevičius A.* Unitų mokymas bei jų kunigų rengimas ir Popiežiškoji seminarija Vilniuje iki 1656 m. // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 1998. T. 12. P. 349–386; *Medvitas V.* Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčia (statistinių duomenų apžvalga) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 1998. T. 12. P. 495–502; Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai. Specialus „Mūsų dienu“ priedas tarptautinei mokslinei-praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: švietėjiška veikla“. 2003 rugsėjis. 8 p.; Блаженні новомученики чину святого Василя Великого / Редактор *Віра Арів*. Львів: Видавництво «Місіонер». 2002. 128 с.; *Боцюрків Б.* Українська Греко – Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950). Львів: Видавництво Українського Католицького університету. 2005. 268 с.; *Гаврилюк С.* Историчне пам’яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок ХХ ст.). Луцк: Редакційно – видавничий відділ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки. 2002. 532 с.; *Дмитрух С.* Життя як подвиг для Христа монаха редемпториста місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії Володимира Стернюка. Львів: Видавництво «Свічадо».

2007. 224 с.; *Киприанович Г. Я.* Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве. Минск: Издательство Белорусского Экзархата. 2006. 352 с.; *Киричук О.* Українська Греко-католицька церква (УГКЦ) // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 912–914; *Кметь В.* Галицька митрополія // Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. *А. Козицького та І. Підкови.* Львів: «Літопис». 2007. С. 464–468; *Крижанівський О. П., Плохій С. М.* Історія Церкви та релігійної думки в Україні у трьох книгах. Київ: «Либідь». 1994. Кн. 3. 340 с.; *Летопись монастыря оо. Василианъ въ Крестинополи одъ его основаня 1763 до 1890 р. / уложивъ Василь Чернецкій.* Львовъ. Изъ типографіи Ставропигійского института. 1893. 76 с.; *Монастирі Української Греко-Католицької Церкви.* Львів: Свідчадо. 2006. 154 с.; *Наріс історії Василянського чину Святого Йосафата.* Рим: Видавництво оо. Василян. 1992. «*Analecta OSBM*» Series II. Vol. 48. 640 с.; *Паславський І.* Галицька митрополія. Історичний нарис. Львів: Сполом. 2007. 128 с.; *Робертсон Р.* Восточные христианские церкви. Церковно-исторический справочник. Санкт-Петербург. 1999. 192 с.; *Стоцький Я.* Монастир Отців Василян Чесного Хреста Господнього в Бучачі 1712–1996. Львів: Видавництво отців Василян «Місіонер». 1997. 178 с.; *Ульяновський В. І.* Історія Церкви та релігійної думки в Україні у трьох книгах. 1994. Київ: «Либідь». 1994. Кн. 2. 260 с.).

18. Jaučio akis. Tai tipiškas giedančių paukščių atstovas. Dėl keleto savo atmainų ir gyvenamos teritorijos jis neturi konkurentų. Šie paukšteliai turi trumpas, į viršų vertikalčiai iškeltas uodegėles, kuriose matyti paprasta jaučio akis. Paukšteliai gyvena beveik visose šiaurinės Europos, borealiniuose Kanados ir Beringo jūros salų miškuose. Jie suka uždarus lizdelius, kuriuose lengviau apsaugoti jauniklius nuo plėšrūnų.

(žr.: Птахи. Енциклопедичний путівник / автор тексту *Джоанна Буржер*; редактор *Галина Кірієнко*. Київ: Махаон–Україна. 2007. С.42, 109, 161, 162, 204, 207).

19. Rytų Bažnyčia nebuvo atsiskyrusi nuo Šventojo Petro sosto. Visuotinė Bažnyčia yra atsiradusi iš Jėzaus Kristaus, Dievo Sūnaus. Kristus išrinko 12 apaštalų ir jiems bei jų įpėdiniams patikėjo skelbti Evangeliją ir teikti sakramentus visiems žmonėms. Per pirmuosius aštuonis amžius tarp Rytų ir Vakarų nebuvo skirtumų tikėjimo ir primato klausimais. Bažnyčia buvo viena, visuotinė ir katalikiška. Skyrėsi tik kalba, papročiai ir drausmė, nes tai plėtojosi atskirai. Bekylančias erezijas pasmerkdavo tiek Rytai, tiek Vakarai ir todėl jos būdavo įveikiamos.

Pirmasis Rytų ir Vakarų Bažnyčių padalijimą išprovokavo Bizantijos imperatoriaus bibliotekininkas Fotijus, tapęs patriarchu, nepripažintas popiežiaus Mikalojaus II. Galutinis padalijimas įvyko patriarcho Kerularijaus laikais – 1054 metais. Jis atsisakė paklusti Popiežiui, apkaltindamas Romą „erezija“. Tokia padėtis tęsėsi nuo 1054 metų iki Vatikano II susirinkimo, kai buvo atšaukta abipusė ekskomunika.

(žr.: *Marusynas M.S.* Teologiniai Brastos unijos aspektai // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 1998. T. 12. P. 247–253; *Ісіченко І.* Загальна Церковна історія. Харків: Акта. 2001. С. 291–300; Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрох OFVConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 909–941; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 19–30; *Робертсон Р.* Восточные христианские церкви. Церковно-исторический справочник. Санкт-Петербург. 1999. 192 с.; *Стасів М.* Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УГКЦ. 1993. 586 с.; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічало». 2001. С. 30–85; *Ходькова Л. П.* Релігієзнавство. Львів: Афіша. 2000. С. 147–148).

20. Unitai. Platesniaja prasme – krikščionys, priklausą įvairioms Rytų bažnyčioms ir pripažįstą Romos Katalikų Bažnyčios dogmatiką ir jurisdikciją, taip pat ir Popiežiaus jurisdikciją, bet išlaikę savo liturgiją, Bažnyčios struktūrą, dvasingumą ir bažnytinės teisės specifiką. Siauresniaja prasme, unitai – tai graikai katalikai, arba stačiatikybės išpažinėjai, kurie po Brastos (1596 m.) ir Užgorodo (1646 m.) unijų perėjo į katalikybę, bet išlaikė Rytų apeigas.

Unitų bendruomenių atsirado sustiprėjus krikščionių tendencijoms jungtis. Daugelyje vietinių Bažnyčių jos ėmė reikštis po Bažnyčios skilimo.

1054 m. suskilus Bažnyčiai, atsirado vyskupų, patriarchų, imperatorių, kurie siekė sugražinti Bažnyčios vienybę. Daryti unijas pirmiausia bandyta Liono II (1274 m.) ir Florencijos (1439 m.) susirinkimuose, bet tų bandymų rezultatai buvo menki. Florencijoje paruoštas tikėjimo vienybės principas, pripažinęs įvairių apeigų lygiateisiškumą, leido katalikams pradėti unijinę veiklą, kuri sėkmingiausia buvo XVII–XVIII a.

XVI amžiaus pabaigoje iškilo Kijevo metropolitas Mykolas Rahoza, LDK vyskupai Ipatijus Pociejus, Kirilas Terleckis bei kiti, prisidėję prie stačiatikių ir Katalikų Bažnyčios sujungimo (žr.: šv. Juozapas, Juozapas Veljaminas Rutskis, Ipatijus Pociejus, Graikų apeigų katalikai).

Bažnyčių susijungimą pagreitino ir susidariusi politinė padėtis po 1569 m. Liublino unijos – Ukrainos žemėms atitekus Lenkijai, prasidėjo puolimas prieš Kijevo Bažnyčią. Didesnė Kijevo Bažnyčios hierarchijos dalis nusprendė atnaujinti vienybę su Romos Apaštalų Sostu. Dėl Kijevo ir Romos krikščionybės hierarchų skirtingo susivienijimo proceso supratimo, Brastoje (dabartiniame Baltarusijos mieste Breste) tuo pačiu metu vyko du Kijevo Bažnyčios hierarchų susirinkimai, padaliję juos į stačiatikius, pripažįstančius Romos Popiežiaus viršenybę, ir į stačiatikius, išsaugančius vienybę su Konstantinopolio patriarchu, o vėliau prijungtus prie Maskvos patriarcho.

1595 m. birželio 12–22 d. Brastoje suvažiavę visi aštuoni Lietuvos – Lenkijos stačiatikių hierarchai pasirašė vieną kreipimąsi į Popiežių ir kitą – į Lenkijos – Lietuvos valdovą; taip pat patvirtino keletą dėl unijos su Romos Bažnyčia punktų. 1595 m. pabaigoje atvykę stačiatikių Bažnyčios Lenkijos ir Lietuvos delegatai – vyskupai Ipatijus Pociėjus ir Kirilas Terleckis atvežė į Romą dokumentus, pasirašytus vyskupų, sutinkančių priimti uniją, susilaukė Popiežiaus pritarimo ir patvirtinimo: gruodžio 23 d. buvo priimti popiežiaus Klemenso VIII ir prisiekė jam ištikimybę. Taip atsirado unitai – Rytų apeigų katalikai.

Sunkus buvo unitų įsitvirtinimo kelias – nuo 1596 metų iki 1839 m – kol buvo likviduota Bažnytinė unija. Tačiau Brastos Bažnytinė unija nepakeitė padėties. Šią padėtį pradėjo keisti tik 1617 m. įsikūręs Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas, sujungęs vienuolius bazilijonus ir Bažnytinės Brastos unijos nutarimus siekęs įgyvendinti praktiškai.

Šiuo metu unitų Bažnyčių yra Europoje, Azijoje, Afrikoje ir abiejose Amerikose (dažniausiai tarp emigrantų), o joms priklauso per 12 milijonų tikinčiųjų. Daugiausia išpažinėjų turi Bizantijos apeigų Bažnyčios – graikai katalikai.

Aleksandrijos apeigų Bažnyčios atsiskyrė nuo Koptų Bažnyčios (80 tūkst.) ir nuo Etiopų Bažnyčios (75 tūkst.). Antiochijos apeigas atlieka Jakobitų Bažnyčia (80 tūkst.), Sirų Malankarų Bažnyčia Indijoje (200 tūkst. – Šventojo Tomo krikščionys) ir Maronitų Bažnyčia (maronitų 2 milijonai), kuri vienintelė iš Rytų Bažnyčių yra sudariusi uniją su Roma. Be to, uniją su Roma yra sudarę armėnų apeigų Kilikijos katalikai (180 tūkst. – Armėnų Apaštališkoji Bažnyčia) ir dvi Chaldėjų apeigų Bažnyčios, arba Asirų Rytų Bažnyčia (200 tūkst.) ir Sirų Malabarų Bažnyčia Indijoje (2 milijonai).

(žr.: *Fabijonavičius J.* Bažnyčios ir religinės bendruomenės Lietuvoje. Vilnius: Mokslas ir gyvenimas. 1994. P. 20–23; *Jučas M.* Katalikų unitų ir Graikų orientalistų kontraversijos XVIII a. pirmojoje pusėje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 317–326; *Marusynas M. S.* Teologiniai Brastos unijos aspektai // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 247–253; *Medvitas V.* Ukrainos Graikų katalikų (unitų) Bažnyčia ir Brastos unija // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 263–269; *Rabikauskas P.* Unijos etapas Romoje (1595 m. pabaiga – 1596 m. pirmoji pusė) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 277–289; *Trimonienė R. R.* Katalikų Bažnyčios politika Bažnytinės unijos klausimu Kazimiero ir Aleksandro valdymo metais // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 327–340; Religijos, Bažnyčios, tikėjimai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. P. 228; *Šenavičienė I.* 1863 m. sukilimo do-

kumentai: Sukilimo rengėjų agitaciniai raštai buvusiai Lietuvos ir Baltarusijos unitų dvasininkijai // Lietuvos istorijos metraštis, 2004, 1. Vilnius. 2005. P. 155–174; *Šenavičienė I.* Unitų bažnyčios valdymas Rusijos imperijoje 1796–1839 m. // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 2005. T. 26. P. 255–270; Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви в XVII столітті. Матеріали Четвертих «Берестейських читань» Львів, Луцьк, Київ, 2–6 жовтня 1995 р. / Редактор *Борис Гудзяк*, співредактор *Олег Турій*. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1997. 156 с.; Берестейська унія (1596–1996). Статті й матеріали / редактор *О. Жданова*. Львів: Логос. 1996. 276 с.; *Гудзяк Б.* Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 2000. 430 с.; Історичний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали Перших «Берестейських читань» Львів, Івано-Франківськ, Київ, 1–6 жовтня 1994 р. / Редактор *Борис Гудзяк*, співредактор *Олег Турій*. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1995. 190 с.; *Катрій Ю. Я.* Пізнай свій обряд! (nei leidimo metai, nei vieta nepuoduoti) 486 с.; *Киприанович Г. Я.* Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве. Минск: Издательство Белорусского Экзархата. 2006. С. 96–345; *Киричук О.* Українська Греко-Католицька церква (УГКЦ) // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 912–914; *Крижанівський О. П., Плохий С. М.* Історія Церкви та релігійної думки в Україні у трьох книгах. Київ: «Либідь». 1994. Кн. 3. 340 с.; Летопись монастыря оо. Василианъ въ Крестинополи одъ его основаня 1763 до 1890 р. / уложивъ *Василь Чернецкій*. Львовъ. Изъ типографіи Ставропигійского института. 1893. 76 с.; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 69–88; *Робертсон Р.* Восточные христианские церкви. Церковно-исторический справочник. Санкт-Петербург. 1999. 192 с.; *Стахів М.* Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УГКЦ. 1993. 586 с.; *Стоцький Я.* Монастир Отців Василян Чесного Хреста Господнього в Бучачі 1712–1996. Львів: Видавництво отців Василян «Місіонер». 1997. 178 с.; *Ульяновський В. І.* Історія Церкви та релігійної думки в Україні у трьох книгах. 1994. Київ: «Либідь». 1994. Кн. 2. 260 с.; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 151–164; *Шкраб 'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. 238 с.).

21. Jekaterinos laikai. Kotryna (Katarina, Jekaterina) II – Rusijos imperatorė, valdžiusi 1762–1796 m. Tai bajorų klestėjimo laikai Rusijos imperijoje. 1785 m. išleistas „Privilegijų raštas bajorams“, kur į vieną vietą sukauptos visos bajorų teisės: jie ypatingi žmonės, jų negalima bausti fizinėmis

bausmėmis, turėjo teisę steigti savo sričių ir gubernijų bajorų draugijas, rinkti savo vadus ir t. t. 1768–1774 m. Rusijos – Turkijos karas pasibaigė Rusijai naudinga Kiučiuk – Kainardžio taika (sutriuškintas turkų laivynas, Rusija užgrobė didelę Juodosios jūros pakrantės dalį tarp Dniepro ir Būgo, gavo teisę laisvai plaukioti Juodąja jūra).

Per 1787–1891 m. Rusijos – Turkijos karą (Rusijos pusėje tąkart kariavo ir Austrija) paimta Dunojaus žiotyse buvusi Izmailo tvirtovė, laimėti mūšiai Juodojoje jūroje. Jasuose pasirašyta taikos sutartimi Rusija įsitvirtino šiaurinėje Juodosios jūros pakrantėje. Jekaterina II stengėsi padėti numalšinti 1789–1794 m. Prancūzijoje vykusią revoliuciją, rėmė pabėgusius į Rusiją bajorus, aktyviai dalyvavo Lietuvos – Lenkijos valstybės padalijimuose (1772, 1793 ir 1795). Viena Jekaterinos II veiklos kryptis – bažnytinių žemių sekuliarizavimas. Vienuolijų valstiečiai tapo tam tikra valstybinių valstiečių kategorija, vadinamaisiais ekonominiais valstiečiais.

Jau po I Lietuvos – Lenkijos valstybės padalijimo (1772 m.) į carinę Rusijos imperiją pateko dalis Kijevo metropolijos teritorijos, dar didesnė jos dalis Rusijai atiteko po II (1793 m.) bei III (1795 m.) Lietuvos – Lenkijos valstybės padalijimų. Tik Galicija ir dalis Chelmo (Cholmo) liko Austrijos valdžioje dar nuo 1772 m., o Dorohičino ir Supralio archimandritų vienuolynai su rezidencija Kuznice atiteko Prūsijai.

Jekaterina II prijungtose žemėse pradėjo naikinti unitus ir ypač carinei imperijai „pavojingus“ bazilijonus. Jie buvo verčiami pereiti į stačiatikių tikėjimą. 1795 m. specialiu reskriptu buvo panaikinti visi vienuolynų vyresnieji, o vienuolynai ir vienuoliai pervesti Baltarusijos vienuolynams, Polocko archieparchijai (vyskupijai). Be pasaulinės valdžios leidimo nebuvo galima į naujokyną priimti naujų kandidatų. Buvo uždrausta bendrauti su vienuoliais bazilijonais, esančiais už carinės imperijos teritorijos, daug bazilijonų pateko į kalėjimus.

Po Jekaterinos II mirties vienuolių bazilijonų padėtis kuriam laikui (1797–1825) kiek pagerėjo. 1798 m. dešiniakrantėje Ukrainoje ir Baltarusijoje buvo atkurtos šešios Romos katalikų vyskupijos. Tačiau atėjęs į valdžią Nikolajus I galutinai panaikino Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną – bazilijonų vienuolijas Carinės Rusijos imperijoje.

(žr.: *Beauvois D.* Trójką ukraiński Szlachta carat i lud na Wołyniu Podolu i Kijow-szczyźnie 1793–1914. Lublin: UMCS. 2005. 814 s.; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 26. P. 156–159; *Prašmantaitė A.* Peterburgo politika Lietuvos unitų atžvilgiu XIX amžiuje // *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis*. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 425–435; *Šenavičienė I.* Unitų bažnyčios valdymas Rusijos imperijoje 1796–1839 m. // *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis*.

Vilnius: Katalikų akademija. 2005. T. 26. P. 255–270; *Žilys S.* Josifas Semaška ir Unijos likvidavimas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 479–494; *Верига В.* Нариси з історії України (кінець XVIII–початок XIX ст.). Львів: Світ. 1996. 448 с.; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 97–116; *Патрило І.* Нарис історії Василян – 1743–1839 // Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Рим: Видавництво ОО. Василян. 1992. с. 183–278; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 259–294).

22. Nikolajaus I valdymo laikotarpis (1825–1839) – susidorojimo su įvairiais bruzdėjimais, sukilimais (dekabristų – 1825; 1830–1831 m. – lenkų ir lietuvių) metai. 1826 m. išleisti nauji cenzūros įstatai, draudžiantys platinti raštus apie teisę ir įstatymus. 1828 m. patvirtinti nauji mokyklų įstatai, pagal kuriuos į vidurines ir aukštąsias mokyklas leidžiama priimti tik bajorų ir valdininkų vaikus. „Žemųjų luomų vaikams“ skirtos vienklasės parapiinės mokyklos, kilusiems iš pirklių ir miestiečių luomo – triklasės apskričių mokyklos.

Buvo galutinai sunaikintas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas bei jo vienuolynai, esantys Rusijos imperijos prisijungtose žemėse. 1832 m. caro įsakymu dešiniakrantėje Ukrainoje ir Baltarusijoje uždaryti bazilijonų vienuolynai ir vienuolynų mokyklos.

Minėtiems įvykiams didelę įtaką darė buvęs unitas Juozapas Semaška (1798–1868), kuris 1824 m. perėjo į stačiatikybę ir tapo Nikolajaus I vyriausybės vykdytos politikos, susietos su Unitų Bažnyčia, įrankiu. 1827 m. jis parašė projektą, kaip prijungti Unitų Bažnyčią prie Stačiatikių Bažnyčios. Šiuo projektu buvo siekiama panaikinti Romos katalikų įtaką Graikų apeigų katalikų dvasininkijai ir padaryti ją artimą stačiatikybei. J. Semaškos projekto pagrindu Nikolajus I išleido naujus įsakus, pagal kuriuos vietoje buvusių 4 vyskupijų (Polocko, Brastos, Lucko ir Vilniaus) suformuotos dvi: Baltarusijos su katedra Polocke ir Lietuvos su katedra Žirovcuose. J. Semaškos idėjų pagrindu buvo uždrausta siųsti unitus mokytis į Vilniaus vyriausiąją seminariją ir skirti unitų kunigus į Romos Katalikų Bažnyčias. Lietuvos unitų dvasinė seminarija buvo įkurta Žirovcuose. 1829 m. Nikolajus I paskyrė J. Semašką Baltarusijos vyskupijos vyskupu sufraganu, suteikdamas jam Mstislavo vyskupo titulą, ir paskirdamas Baltarusijos konsistorijos pirmininku su teise dalyvauti unitų dvasinėje kolegijoje.

Tik 1830–1831 m. sukilimas trumpam laikui atidėjo unitų dvasinės kolegijos perdavimo Šv. Sinodo – Rusijos Stačiatikių Bažnyčios dvasinio valdymo organo žinion, t. y. Unitų Bažnyčią padaryti Stačiatikių Bažnyčios padaliniu.

1832 m. buvo panaikinta bazilijonų ordino hierarchinė struktūra. Nuo

1832 m. pabaigos J. Semaškos iniciatyva buvo uždarinėjami bazilijonų vienuolynai, vienuoliai perkeldinėjami iš vienu vietų į kitas. 1832–1835 m. buvo uždaryti 2/3 vienuolynų, keli – perduoti Stačiatikių Bažnyčios žinion. 1831–1833 m. mirė beveik visi unitų vyskupai, nepritarę carinės vyriausybės politikai unitų atžvilgiu. Priimamais caro įsakais Unitų Bažnyčia planingai buvo sunaikinta – 1839 m. vasario 12 d. J. Semaška Polocke sušaukė unitų vyskupų ir kitų dvasininkų susirinkimą (sobora), kuriame paskelbė prisijungimo prie Stačiatikių Bažnyčios aktą. 1840 m. J. Semaškai suteiktas Vilniaus ir Lietuvos arkivyskupo titulas, o 1852 m. – metropolito titulas.

Popiežius Grigalius XVII slaptoje konsistorijoje pasmerkė vyskopus, išdavusius Unitų Bažnyčią, o 1842 m. iškilmingame kreipimesi įvardijo pagrindinę to akto kaltininkę – carinę vyriausybę. 1847 m. popiežius Pijus IX kreipėsi į Rusijos imperijos Romos katalikų vyskopus ir dvasininkiją, kad jie nepalikėtų buvusių unitų be dvasinės pagalbos.

Iš Šiaulių rajono Bazilijonų miestelyje esančio Bazilijonų vienuolyno paskutinis vienuolis išvyko 1835 m. Pasak s. Orestos Boršovskos, paskutinis Lietuvos provincijos, 1839 m. sunaikintos carinės Rusijos, vienuolis bazilijonas – t. Kajetonas Kirilas Lietautas.

(žr.: *Beauvois D.* Trójkał ukraiński Szlachta carat i lud na Wołyniu Podolu i Kijow-szczyźnie 1793–1914. Lublin: UMCS. 2005. 814 s.; *Lietuvių enciklopedija.* Boston. 1961. T. 26. P. 156–159; *Prašmantaitė A.* Peterburgo politika Lietuvos unitų atžvilgiu XIX amžiuje // *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis.* Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 425–435; *Šenavičienė I.* Unitų bažnyčios valdymas Rusijos imperijoje 1796–1839 m. // *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis.* Vilnius: Katalikų akademija. 2005. T. 26. P. 255–270; *Žilyš S.* Josifas Semaška ir Unijos likvidavimas // *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis.* Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 479–494; *Боршовська О.* Духовна спадщина о. Єремїї Ломницького, ЧСВВ для Згромадження сестер служебниць Непорочної Дїви Марїї. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2007; *Веруза В.* Нариси з історії України (кінець XVIII–початок XIX ст.). Львів: Світ. 1996. 448 с.; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 97–116; *Патрїло І.* Нарис історії Василян – 1743–1839 // Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Рим: Видавництво ОО. Василян. 1992. С. 183–278; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 259–294).

23. Unitus naikina Chelme (Cholme). Bazilijonų vienuolynas Chelme, priklausęs Lietuvos provincijai, po III Lietuvos – Lenkijos valstybės padalijimo įėjo į Galicijos provinciją (1795–1809). Chelmo vyskupija priklausė Lenkijai.

1808 m. sudaryta Halyčo (Galicijos) metropolija. 1810 m. vienuoliai bazilijonai įkūrė Dievo Motinos Marijos Gimimo provinciją Chelme. Nuo 1817 m., pasaulietinei valdžiai apribojus naujų kandidatų priėmimą, bazilijonų skaičius ėmė labai mažėti. Numalšinus 1863–1864 m. sukilimą, caro valdžia pradėjo susidoroti su dvasininkais, dalyvavusiais, rėmusiais ar tik palaikiusiais sukilimą.

Nors vienuoliai nedalyvavo sukilime, tačiau, valdžios nuomone, jie esą turėjo simpatizuoti sukilėliams. Todėl buvo uždaryti 4 vienuolynai (Chelme, Zamostėje, Liubline ir Biloje), nes jie buvo kliuvinys naikinti provinciją, kuri greitai ir pati likviduota (tais metais Chelmo provincijai priklausė apie 30 vienuolių bazilijonų – nuo 1817 m. provincijoje neliko vienuolių).

Liko tik vienas bazilijonų vienuolynas Varšuvoje. Valstybė pasisavino visą vienuolynų turtą – gaunamą išlaikymą, žinoma, ir Varšuvos vienuolyno, nors jis dar nebuvo panaikintas. Kariuomenės jėgomis vienuoliai buvo pristatyti į Varšuvos vienuolyną. Paskui panaikintos visos savarankiškos unitų parapijos.

Aleksandro II 1872 m. įsakymu buvo panaikintas ir Varšuvos vienuolynas (tai buvo paskutinis iš 105 vienuolynų, kurie 1772, 1793, 1795 ir 1815 m. pateko į carinės imperijos sudėtį), tačiau cerkvė (bažnyčia) kurią laiką liko parapinė. O 1875 m. ir Rytų apeigų katalikų cerkvė atiduota stačiatikiams. (žr.: *Gil A.* Chelmska diecezja unicka 1596-1810. Dzieje i organizacja. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej. 2005. 336 s.; *Kania J.* Unickie seminarium diecezjalne w Chelmie w latach 1759–1833. Lublin: KUL. 1993. 360 s.; *Lewandowski J.* Na pograniczu: Polityka władz państwowych wobec unitów Podlasia i Chełmszczyzny 1772–1875. Lublin: UMCS. 1996. 155 s.; *Mironowicz A.* Kościół prawosławny na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Białystok. 2005. 390 s.; *Великий А. Г.* 3 літопису Християнської України. Церковно – історичні радіолекції з Ватикану. Рим: Видавництво оо. Василян. 1976. Т. VIII. XIX ст. 275 с.; *Гудзяк Б.* Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 2000. 430 с.; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 117–131; *Патріло І.* Холмська Провінція Різдва Матері Божої (1810–1864) // Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Рим: Видавництво ОО. Василян. 1992. С. 279–300; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 274–278).

24. Unitus naikina Palenkėje. Po Lenkijos – Lietuvos valstybių padalijimų dauguma unitų atsidūrė Rusijos imperijoje, dalis – okupuotoje Austrijoje.

Lenkijos karalystėje liko tik viena Chelmo vyskupija. Bažnytinės administracijos atžvilgiu nuo 1829 m. ji buvo tiesiogiai pavaldi Apaštalo Sostui. Chelmo diecezijos tikintieji daugiausia gyveno Liublino ir Sedlecų apylinkėse kartu su Liublino ir Palenkės vyskupijų katalikais.

1867 m. caras Aleksandras II panaikino Palenkės vyskupiją ir jos teritoriją prijungė prie Liublino vyskupijos. Devynios parapijos buvo Augustavo, arba Seinų, vyskupijos teritorijoje.

1875 m. caras Aleksandras II priėmė į Stačiatikių Bažnyčią 120 Chelmo vyskupijos parapijų, o Šventasis Sinodas vyskupijos žemes prijungė prie Varšuvos stačiatikių vyskupijos ir suteikė jai Chelmo – Varšuvos pavadinimą.

Po 1875 m. Augustavo unitų dekanatas įjungiamas į Suvalkų dekanato apygardą.

Nepaisydami bausmių, netgi tremties, unitai nenorėjo paklusti carinės valdžios nurodymams ir vietoj stačiatikybės pereidinėjo į lotynų apeigų katalikus.

(žr.: *Jemielity W.* Unijos panaikinimas Augustavo unitų dekanate // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 384–393; *Jogėla V.* Prievartinis unijos likvidavimas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 415–424; *Великий А. Г.* 3 літопису Християнської України. Церковно – історичні радіолекції з Ватикану. Рим: Видавництво оо. Василян. 1976. Т. VIII. XIX ст. 275 с.; *Гудзяк Б.* Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 2000. 430 с.; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 97–107; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 278–294).

25. Šventasis Tėvas Pijus X. Džiuzepė Sartas (1835 06 03–1914 08 20) gimė Riezėje (mažame Venecijos kaime), netoli Kaltelfranko, Džovanio ir Margaritos Sartų šeimoje, vyriausias iš užaugusių (pirmagimis mirė) gausios (10 vaikų) šeimos vaikų.

Jis mokėsi gimtinėje, o 1850 m. įstojo į Paduvos seminariją, kur 1858 m. rugsėjo 18 d. išventintas į kunigus. Devynerius metus vikaravo Tombole, nuo 1867 m. – Salzano klebonas.

Tapęs kunigu, pagarsėjo kaip pamokslininkas, uolus ganytojas, ypač rūpinęsis vargšais. Vėliau tapo kanauninku, Trevizo vyskupijos kancleriu, dvasios vadu Trevizo seminarijoje. Paskirtas kapitulos nariu, o nuo 1879 m. – kapitulos pirmininku. 1884 m. pakeltas Mantujos vyskupu. Jis aplankė visas parapijas, ėmė gaivinti nuosmukį išgyvenančią vyskupiją.

Uolumas, pamaldumas, asketiška gyvensena ir nuoširdi meilė ganomie-

siems davė puikius rezultatus. Popiežius Leonas XIII 1893 m. jam suteikė Venecijos patriarcho titulą.

1903 m., mirus popiežiui Leonui XIII, Šventuoju Tėvu konklava išrinko Diežepę Sarta, kuris pasivadino Pijumi X. Šv. Petro bazilikoje iškilmingas Popiežiaus vainikavimas vyko 1903 m. rugpjūčio 9 d. Jei popiežius Leonas XIII vadinamas Dangaus šviesa, tai Pijus X – Liepsnojanti ugnis.

Itin svarbios Pijaus X Enciklikos: 1903 m. spalio 4 d. **Omnia instaurare in Christo – Viską atnaujinti Kristuje** (tai Popiežiaus Pijaus X devizas); 1906 m. rugpjūčio 10 d. – „**Gravissimo officii munere**“, kuri visam pasauliui paskelbė, kad Bažnyčia nesilankstysianti pasaulinei valdžiai. Prancūzijos vyskupams ir kunigams jis uždraudė bendradarbiauti su valstybinėmis religinėmis draugijomis. 1907 m. rugsėjo 8 d. Enciklika „**Pascendi domini Gregis**“ labai griežtai pasmerkė tas klaidas ir pačioje Katalikų Bažnyčioje įsigalėjusiam modernizmui sudavė mirtiną smūgį. Popiežius pasmerkė 65 klaidingus teiginius ir uždraudė juos skelbti, pagrasindamas ekskomunika. Ne vienas profesorius, manęs daug nuveikti nuolaidžiaudamas laiko dvasiai, dabar nuolankiai mušėsi į krūtinę ir nusileido neklaidingam Bažnyčios sprendimui. Kiti, be abejo, liko užsispyrę, ir Popiežius, nors ir skaudama širdimi, turėjo juos ekskomunikuoti.

Nepataisomi modernizmo šalininkai – masonai ir laisvamaniai – visokiais būdais reiškė savo neapykantą ir panieką Popiežiui ir jo sekretoriui.

Popiežius Pijus X pelnė „Vaikų popiežiaus“ vardą, nes itin rūpinosi jų religiniu auklėjimu. Tuomet vaikams reikėdavo sulaukti 11 ar 12 metų, kad galėtų priimti Pirmąją Šv. Komuniją, nors nemažai vaikų jau septynerių atmintinai mokėjo visą katechizmą. Popiežius Pijus X, atsižvelgdamas į vaikų troškimus, 1910 m. rugpjūčio 8 d. dekretu ragina neatidėlioti Pirmosios Šv. Komunijos. Tad pasirengusiems vaikams nebebuvo kliuvinių. Romos vaikus po Pirmosios Šv. Komunijos priimdavo ir su jais bendraudavo pats Pijus X.

Popiežius buvo apdovanotas Šv. Dvasios dovaną – gydyti rankų uždėjimu, tad jam pasirodžius žmonės šaukdavo: „Il santo“ (Jis šventas), o Popiežius šypsodamasis taisydavo: „Neteišingai tariate – mano pavardė Sarto“.

Praėjus 37 metams po jo mirties, Pijus XII popiežių Pijų X 1951 m. birželio 3 d. paskelbė palaimintuoju, o 1954 m. gegužės 29 d. – šventuoju. Jis yra pirmasis per paskutiniuosius 300 metų kanonizuotas popiežius.

Pirmųjų amžių popiežiai (Romos vyskupai), pradedant šv. Petru, buvo nukankinti. Per pirmuosius penkis Bažnyčios gyvavimo amžius buvo beveik 50 šventųjų popiežių. Nuo XV a. iki mūsų laikų tik du popiežiai (Pijus V, gyvenęs XVI a. ir Pijus X) paskelbti šventaisiais ir vienas (Inocentas XI, gyvenęs XVII a.) palaimintuoju. Tarp popiežių yra 79 šventieji ir 8 palaimintieji, nors būta ir antipopiežių (apsišaukėlių, jų 37).

Trečiajame tūkstantmetyje Beatifikacijos byla pradėta Dievo tarnui po-
piežiui Jonui Pauliui II (1920–2005).

(žr.: *Bulota A., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kau-
nas. 1994. P. 255–256; Hiunermanas V. Liepsnojanti ugnis. Vilnius: „Katalikų pa-
saulis“, 1992. 288 p. (vertė kun. Pranciškus Šulskis MIC); Religijotyros žodynas /
sudarytojas Romualdas Petraitis. Vilnius: Mintis. 1991. P. 295–296; Sicari A. Por-
tretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000.
P. 192; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный
редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия».
1995. Т. 2. С. 349).*

26. Tarp dviejų karų. Tai laikotarpis tarp Pirmojo (1914–1918) ir Antro-
jo (1939–1945) pasaulinių karų.

Pirmojo pasaulinio karo metu Ukraina pasinaudojo politine situacija – ka-
ro chaosu – savo valstybei atkurti. Visų Ukrainos etninių žemių atstovų valia,
palaikant kariams, 1917 m. kovo 17 d. įsteigta Centrinė Rada (pirmininkas –
istorikas Michailas Hruševskis). Nors nuo 1917 m. lapkričio mėn. Ukrainos
suverenitetas realiai gyvavo, tačiau tik 1918 m. sausio 22 d. Centrinė Rada
ketvirtuoju savo universalu paskelbė Ukrainos Liaudies Respublikos
nepriklausomybę. Tačiau ji neišlaikė vidinių bandymų, o baltagvardiečių ir
bolševikų grėsmė atvedė į politinę katastrofą – Ukrainos valdžia prarado teri-
torijų kontrolę. Vėlesnės egzistavimo formos – hetmonatas, direktorija tapo
kovos tarp Antantės šalių bei jos satelitų (ypač Lenkijos) tikslu dėl įtakos šiose
žemėse.

Paryžiaus Taikos konferencijoje (1919 01 18–1920 01 21; su pertraukomis)
dalyviai nebuvo lygiateisiai, visus svarbiausius klausimus slaptose de-
rybose sprendė Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir JAV atstovai (Deividas
Loidas Džordžas, Žoržas Klemanso ir Tomas Vudvas Vilsonas). Tarybų Ru-
sija į konferenciją nebuvo pakviesta. Konferencijos tikslas – parengti ir pasi-
rašyti Pirmajame pasauliniame kare nugalėjusių valstybių taikos sutartis su
pralaimėjusiomis valstybėmis. Parengtos įvairios sutartys. Naujai persikirstant
pasaulį, tik Ukraina, viena iš didžiųjų Europos tautų, buvo pasidalyta ar An-
tantės atiduota 4 švietimoms valstybėms (Lenkijai, Čekoslovakijai, Rumunijai
ir Tarybų Rusijai).

Paskutinė viltis Ukrainos žemėse išsaugoti nacionalinę, nors ir mažą teri-
torinę, valstybę buvo 1918 m. lapkričio 1 d. sukurta Vakarų Ukrainos Liaudies
Respublika.

Tačiau ji prarado savo teisę egzistuoti, kai Antantė 1923 m. kovo 14 d.
patvirtino Lenkijai mandatą į Rytų Galiciją. Lenkijos okupacijoje atsidūrė 5
milijonai ukrainiečių, sudarydami 14% visų valstybės gyventojų.

Karo veiksmų ir politinių Ukrainos klausimų manipuliacijoje didžiausia ukrainietišku žemių dalis atsidūrė Tarybų Rusijos, vėliau Tarybų Sąjungos bei Lenkijos sudėtyje. Čia šimtmečiais buvo formuojamas ukrainiečių tautos mažavertiškumo stereotipas.

Tarpukaris ukrainiečiams virto nauju kovos už išlikimą patikrinimu, valstybingumo idėjų išbandymo, istorinės atminties, tautos politinės brandos etapu. 1918–1921 m. – tai nacionalinio išsilaisvinimo pastangų laikotarpis.

1918 m. gruodžio 25 d. Charkove įvykusiame visos Ukrainos suvažiavime bolševikai paskelbė Ukrainos Tarybų Respublikos sukūrimą. Jai vadovauti iš Maskvos buvo atsiųstas bulgaras Christianas Rakovskis. Naujoji valstybė apėmė beveik visas dešimties buvusių gubernijų teritorijas. 1918–1921 m. karinio komunizmo, veikusio pilietinio karo metu, vykdyta politika ir 1921 m. nederlius Ukrainos centriniuose ir pietiniuose rajonuose bei Pavolgyje sukėlė 1921–1922 m. badą (žuvo nuo vieno iki dviejų milijonų žmonių).

Realizuojant „buožių kaip klasės“ likvidavimo politiką, beveik milijonas ukrainiečių buvo išstremta į Sibirą. Išbuožinimo politikai vykdyti komunistų partija 1929 m. į Ukrainą vadovauti kolūkiams atsiuntė apie 15 tūkstančių komunistų – daugiausia rusų bei žydų tautybės asmenų. Grūdų surinkimo planui vykdyti Stalinas į Ukrainą pasiuntė Viačeslavą Molotovą ir Lazarą Kaganovičių. Buvo atiminėjamas ne tik 1931 m. derlius, bet ir sėjai palikti grūdai. Dešiniakrantėje Ukrainoje prasidėjo badas. Tačiau grūdų surinkimo planas buvo dar padidintas 44% nepaisant nederlingų metų. 1932 m. rugpjūtį buvo paskelbtas įsakymas „Apie socialistinės nuosavybės apsaugą“, pagal kurį vieno grūdelio pavogimas buvo prilygintas didžiausiam nusikaltimui, už kurį grėsė mirties bausmė arba 10 metų lagerio. Greitai buvo priimtas naujas įstatymas, pagal kurį grūdų surinkimo dydis turėjo priklausyti ne nuo derliaus dydžio, o nuo apsėto ploto. Specialios ginkluotos brigados atiminėjo maisto likučius iš badaujančiųjų. Istorikų paskaičiavimais 1932 rudenį – 1933 žiemą iš bado mirė nuo 2 iki 6 milijonų ukrainiečių. Sovietinė valdžia siekė nuslėpti nuo pasaulio bado tragediją Ukrainoje, rodydama sufabrikuotus kino kadrus apie laimingą Ukrainos kaimą. Vėliau partinė vadovybė dėl 1932–1933 m. tragedijos apkaltino techninius – ūkinius vadovus. Ir tik Nepriklausoma Ukrainos vyriausybė 2005 m. lapkričio 1 d. badą Ukrainoje įvardijo tautos genocidu.

Komunistinė valdžia Ukrainoje susidorojo su mokslo, meno bei kultūros žmonėmis. Ypač daug jų Galicijos krašte sunaikinta nužudžius Visasąjunginės komunistų partijos (bolševikų) Centro komiteto politbiuro narį Sergiejų Kirovą. Vykdamt ukrainizaciją iš 240 rašytojų sušaudyta 200, apgaulingo kobzarių suvažiavimo metu sušaudyta 300 kobzarių, rylininkų bei bandūristų, sušaudyta ar išstremta į Sibirą 250 mokslinio elito. Partinio valymo metu, 1933–1934 m.

sušaudyta beveik 100 000 eilinių komunistų ir 15 000 aukštesnio rango partijos darbuotojų. Po 1937 m. Stalino įvykdyto valstybės perversmo, suimta dauguma Visasąjunginės komunistų (bolševikų) partijos, Politinio biuro bei Aukščiausios Tarybos narių, taip pat dauguma karinio elito bei inteligentijos. Ukrainoje 1937 m. likviduota visa Ukrainos komunistų (bolševikų) partijos vadovybė. Greitinant „valymą“ į Ukrainą atvyko naujas represinio aparato trejetas (Viačislavas Molotovas, Nikolajus Ježovas ir Nikita Chruščiovas). Iki 1938 m. vasaros sunaikinta visa Ukrainos vadovybė, kartu su 17 ministrų (premjeras Panas Liubčenko nusižudė). Nauju Ukrainos vadovu tapo pirmasis Ukrainos komunistų (bolševikų) partijos sekretorius Nikita Chruščiovas.

Nekreipiant dėmesio į industrializacijos tempų augimą, didelių pramonės centrų iškilimą, urbanizaciją Ukraina likosi žaliavų šaltiniu centrai – Maskvai. Naujos socialistinės statybos simboliu tapo Aleksejus Stachanovas su jo rekordu per pamainą iškasti anglių, keletą kartų viršijančių normą. Dėl to SSRS gyvenimo standartai ėmė kristi. Totalinis ūmonių, žemės, taip pat kooperacijos ir profsąjungos valdymas, grindžiamas rusifikacija ir „tautų draugystės“ teorija, vedė į naujus ekonominių iniciatyvų bei ukrainiečių tautos nacionalinės savimonės pradimus.

Ne geresnė buvo ir ukrainiečių, patekusių į Lenkijos valdžią, padėtis.

1918 m. naktį į lapkričio 1 d. Dmitro Vitovskio vadovaujami ukrainiečių „sičevye strelci“, sukliudydami lenkų valdžios okupaciniams planams, paėmė pagrindines valstybines įstaigas Lvove, liudydami **Vakarų Ukrainos Liaudies Respublikos (ZUNR'o)** įkūrimą teritorijoje, prieš karą priklausiusioje Austrijos imperijai. Toks ukrainiečių poelgis paaštrino konfliktą su lenkais. Lenkų kariuomenė iki lapkričio pabaigos okupavo Peremyšlį bei Lvovą, dėl to Ukrainos Galicijos armija bei ZUNR'o būrys pasitraukė į Rytus. Pirminiam lenkų okupacijos etape – masiniai ukrainiečių elito areštai (pirmiausia tu, kurie palaikė ryšius su ZUNR'o).

Lenkų administracija, rengdama oficialų Rytų Galicijos prijungimo prie Lenkijos planą, pirmiausia pasistengė atsikratyti ukrainiečių visose visuomeninio gyvenimo srityse. Jie atleisti iš užimamų pareigų ar išsiųsti į darbo lagerius Vadovicuose, Pikuličeve, Dombjeje. Oficialiuose dokumentuose vietoj termino „ukrainietis“ imtas vartoti – „rusinas“. Nuo 1920 m. kovo mėnesio vietoj „Rytų Galicija“ įvestas terminas „Mažoji Rytų Lenkija“.

1919–1923 m. galičėnai, būdami lenkų valdžios opozicijoje, tikėjosi teisingumo iš tarptautinės teisės. 1919 m. vasario mėn. į Galiciją lenkų-ukrainiečių konfliktui sureguliuoti, Paryžiaus taikos konferencijos siūlymu atvyko prancūzų generolo Anri Bertelio (Anri Berthelot, 1861–1931) vadovaujama karinė misija. Buvo pasiūlyta demarkacinė linija, pagal kurią dalis Rytų Ga-

licijos su Lvovu ir Borislavu likosi Lenkijos valdžioje. Ukrainiečių protestų aktyvumas paskatino naują karinę misiją, vadovaujamą generolo Lui Botos (1862–1919). Sudarius naują demarkacinę liniją, protestuoti ėmė lenkai. 1919 m. gegužės 3 d. Prancūzijoje generolas Juozapas Halleras sukūrė lenkų armiją, kuri pradėjo puolimą ir išstūmė atamano Simono Petliūros vadovaujamus ukrainiečius, kovojusius prieš bolševikus ir Antono Denikino bei lenkų sudarytą Rusijos armiją.

Paryžiaus konferencijos Aukščiausiosios Tarybos 1919 m. birželio 25 d. sprendimu Galicija laikinai buvo perduota Lenkijai su sąlyga, kad bus autonomija ir pravestas plebiscitas. Po trijų dienų Lenkija su Antante pasirašė Mažąją Versalio sutartį, kuria išsipareigojo ginti mažumų teises. 1919 m. lapkričio 21 d. pagal Aukščiausiosios Tarybos patvirtintą statutą Rytų Galicija paskelbta Nacių Lygos globojama teritorija, o Lenkija gavo mandatą 25 metus valdyti ją, suteikus autonomiją ir atskirą Seimą.

Tačiau gyvenimo praktika liudijo kitokius Lenkijos tikslus. 1920 m. pradžioje lenkų valdžia panaikino Galicijos krašto seimą (seimo rūmai perduoti Lvovo Jono Kazimiero universitetui), panaikintos Galicijos vietos tarybos. Metų pabaigoje administracinės reformos rezultatas – sukurtos keturios vaivadijos (Krokvos, Lvovo, Stanislavivo ir Ternopilio). Tuo būdu Lenkijos valdžia ukrainiečių teritorijas unifikavo dar gerokai iki oficialaus šio klausimo išsprendimo.

Lenkų-ukrainiečių (1918–1919) ir lenkų-sovietų (1919–1921) karų rezultatas – Lenkijos okupuota Vakarų Ukraina (Galicija, Cholmščina (Chelmo kraštas), Palenkė, Pociannia, Lemkivščina, Vakarų Voluinė ir Vakarų Paliesė).

Vykdydami ukrainiečių asimiliaciją, Lenkijos valdžios organai pirmiausia uždarinėjo aukštąsias ir vidurines mokyklas, bibliotekas, skaityklas, įvairias draugijas bei organizacijas. Būta daug represijų, susidorota su aktyviais ukrainiečiais. Priešindamiesi tokiai politikai, ukrainiečiai 1921 m. Lvovę įkūrė Slaptą universitetą, slaptas organizacijas, draugijas ir pan.

1929 m. sausio 29 d. Vienoje buvo sukurta politinė partija – **Ukrainiečių nacionalistų organizacija (OUN)**, vadovaujama pulkininko Eugenijaus Konovalco (Evgen Konovalec). Partijos tikslas – skelbti Ukrainos tautos nacionalines vertybes, jos absoliutumą valstybėje.

(žr.: *Jekelčyk S.* Ukraina. Moderniosios nacijos gimimas. Vilnius: Baltos lankos. 2009. P. 108–221; *Vaщенко І. М.* Римо – католицька церква в УССР 1920–1930-х років: історіографія проблеми (1920-ті – початок 2000-х р.р.) // *Історія України. Маловідомі імена, події, факти.* 2004. Вип. 27. С. 253–270; *Грицак Я.* Нариси історії України. Формування модерної української нації. Київ. 2000. 2-е вид. 360 с.; *Гудь Б. В.* Загибель Аркадії. Етносоціальні аспекти українсько-польських

конфліктів XIX – першої половини XX століття. Монографія. Львів. 2006. 448 с.; *Гудь Б. В.* Українсько-польські конфлікти – першої половини століття: етносотціальний аспект. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Львів. 2008. 34 с.; *Гунчак Т.* Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії. Київ: Либідь. 1993. 288 с.; *Кошетар У. П.* Українська греко-католицька церква в суспільно – політичному житті Галичини (1900–1939 рр.). Київ. 2005. 128 с.; *Кульчицький С. В., Мицик Ю. А., Власов В. С.* Історія України: Довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Літера. 2008. С. 318–392; *Перевезій В. О.* Служіння Богу і народу: Українська греко-католицька церква між двома світовими війнами. Київ: Світогляд. 2004. 203 с.; *Юрчук О. Ф.* Українські землі у міжвоєнний період (1918–1939) Лекція. Львів: Львівський державний аграрний університет. 2007. 37 с.

27. Generolas Juozapas Halleras – Józef Haller (1873–1960) – lenkų politikas, generolas. 1912 m. jis suorganizavo lenkų karių būrį ir 1914 m. tapo legiono komendantu. Nuo 1916 m. – II Lenkų legionų brigados vadas, 1918–1919 m. Lenkų armijos Prancūzijoje vyriausias vadas. 1919 m. gegužės–rugsėjo mėnesiais vadovavo Pietvakarių frontui, vėliau – Pietų frontui. 1919 m. rugsėjyje – 1920 m. liepos mėnesiais Pajūrio fronto vadas. 1919 m. paskirtas (pakeltas) generolu (gavo ginklo generolo laipsnį). 1920 m. liepos–rugpjūčio mėnesiais buvo savanorių armijos generalinis inspektorius ir Lenkijos valstybės gynybos tarybos narys. 1920 m. rugpjūčio – spalio mėnesiais vadovavo Šiaurės Vakarų ir Šiaurės frontui.

1921–1926 m. buvo generalinis Artilerijos inspektorius. Politiškai pradžioje susijęs su tautiniais demokratais (endekais), vėliau – su krikščionimis demokratais.

1936 m. J. Halleras vienas iš Morges fronto (opozicinės sanacijos – Pilsudskio įpėdinių – valdžiai dešiniųjų ir centro partijų veikėjų neformalus susivienijimas) organizatorių.

1940–1943 m. Lenkijos Respublikos vyriausybės emigracijoje (Londone) narys, po karo pasiliko emigracijoje Didžiojoje Britanijoje, veikė **Darbo partijoje (SP)** – krikščionių demokratų krypties organizacija. 1961 m. J. Halleras išleido „Atsiminimus“.

Generolo J. Hallero veikla daug prisidėjo žlugdant ukrainiečių laisvės siekį.

1918 m. lapkričio 11 d. Kompjeno miške pasirašius paliaubas tarp Vokietijos ir Antantės, baigėsi Pirmasis pasaulinis karas. Anuliavusi Bresto (Brastos) taikos sutartį, Tarybų Rusija pradėjo kovas Estijos, Latvijos, Baltarusijos, Lietuvos, Ukrainos, Užkaukazės žemėse. Užgrobtose teritorijose organizavo konferencijas, vietos bolševikų padedama siekė įtvirtinti sovietinę valdžią.

Taip 1918 m. gruodžio mėnesį sovietinė valdžia buvo paskelbta Lietuvoje (Vilniuje), lapkričio pabaigoje buvo sudaryta Laikinoji Ukrainos sovietinė vyriausybė, o 1919 m. vasario mėnesį buvo užimtas Kijevas.

Tačiau Vakarų Ukrainos teritorijoje karo veiksmų kryptis buvo kitokia. 1918 m. lapkričio 1 d., žlugus Austrijai, prasidėjo karas tarp atkurtos Lenkijos ir kuriamos Ukrainos demokratinės respublikos. Galicijos teritorijoje 1918 m. lapkričio 18 d. buvo paskelbta Vakarų Ukrainos Liaudies Respublika. Tačiau ji gyvavo tik iki 1919 m. birželio. Pirmojo pasaulinio karo Taikos konferencijos Paryžiuje metu 1919 m. Rytų ir Vakarų Galicija buvo inkorporuota į naują Lenkijos Respubliką. Nors ukrainiečiai gana ilgai priešinosi, tačiau Lenkijos kariuomenės buvo palaužti. 1923 m. kovo 14 d. aukščiausia Antantės taryba, nepaisydama ukrainiečių protestų, Galiciją atidavė Lenkijos valstybei. Iš Galicijos buvo sudarytos Lvovo, Ternopilio, Stanislavivo ir Krokuvos vaivadijos.

Dar iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos Galicijoje lapkričio 1 d. valdžią paėmė ukrainiečiai, tačiau prieš juos išžygiavo Prancūzijos remiamos jungtinės pajėgos – aštuonios lenkų karių divizijos, vadovaujamos generolo Juozapo Hallero. Nors šios divizijos buvo sukurtos kovai prieš bolševikus, tačiau jie stojo prieš Galicijos armiją (čia galima palyginti su generolo Liucijano Želigovskio žygiu į Vilnių).

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1955. T. 6. P. 486–490; 1965. T. 32. P. 174–176; *Nowa encyklopedia powszechna PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA. 1998. T. 2. S. 693; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. T. 7. P. 361–362; *Кошетап У. П.* Українська греко-католицька церква в суспільно–політичному житті Галичини (1900–1939 рр.). Київ. 2005. 128 с.; *Литвин М.Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ; Інститут Центрально-Східної Європи. 1998. 488 с.; *Юрчук О.Ф.* Українське питання в політичній публіцистиці та діяльності польського консерватора Яна Станіслава Лося (1918–1939) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Випуск VII. Дрогобич: Коло. 2003. С. 379–388; *Юрчук О. Ф.* Українські землі у міжвоєнний період (1918–1939) Лекція. Львів: Львівський державний аграрний університет. 2007. 37 с.).

28. Belzas. Tai Vakarų Galicijos miestas. Praeityje Belzas atliko svarbų politinį vaidmenį. Jo sritis priklausė vadinamiesiems Červenio miestams. XI a. Kijevo kunigaikštis Volodymyras (Vladimiras) prijungė jį prie Kijevo, po jo mirties miestas pateko lenkų kunigaikščių valdžion, kol jį su visa Galicija atsiėmė Volodymyro sūnus Jaroslavas. Kurį laiką Belzas buvo savarankiška kunigaikštija, o XIII a. įėjo į Halyčo – Voluinės kunigaikštiją. 1240 m. jį nusiaubė totoriai. 1301 m. Belzas kartu su Voluine ir Halyču atiteko Mazovijos kunigaikščio Traidenio sūnui Boleslovui Jurguii II, kuris buvo vedęs

Gedimino dukterį. Jam mirus Belzas atiteko lietuviams. 1349 m. lenkų karalius Kazimieras pasigrobė lietuviams priklausančius Belzą, Lietuvos Brastą ir Volodymyrą. Lietuviams kuriam laikui pavyko atsiimti Belzą, tačiau dėl jo ir aplinkinių teritorijų nuolat vyko kovos. 1377 m. Lenkijos ir Vengrijos karalius Liudvikas puolė Belzą ir Chelmo kunigaikštį Jurgį Narimantaitį, kuris turėjo pasiduoti. Belzas kartu su Chelmu buvo prijungti prie Galicijos ir paversti vengrų provincija, valdoma Opolės kunigaikščio Vladislovo. 1387 m. Vytautas padėjo lenkams iš vengrų atsiimti visą Galiciją ir Belzą. Nors kunigaikštis Jurgis Narimantaitis neatgavo Belzo, tačiau ir toliau jis vadinosi Belzo kunigaikščiu. 1396 m. Jogaila Belzą atidavė Mozūrijos kunigaikščiui Zemovitui. Jo ir sūnų – Kazimiero ir Vladislovo – laikais Belzas tapo Mozūrijos provincija. Po jų mirties – prijungtas prie Lenkijos. 1462 m. Belzas buvo pripažintas Lenkijos vaivadija, turinčia 4 seniūnijas. Po pirmojo Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalijimo didesnė Belzo vaivadijos dalis atiteko Austrijai, o 1773 m. Belzo vaivadija visiškai panaikinta.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 2. P. 369–370; *Грушевський М.* Історія України-Руси. XIV–XVI віки – відносини політичні. Київ: Наукова думка. 1993. Т. IV. С. 34–37, 46, 54, 63, 164–166, 193, 197, 221, 249, 332, 419, 442, 445–447, 450; *Книш Я.* Бельзьке воєводство першої половини XVII ст. в історіографії // Історичне краєзнавство і національне виховання. Львів. 1994. С. 30–31; *Котляр М. Ф.* Галицько-Волинська Русь. Київ: Альтернативи. 1998. С. 62–64; *Котляр Н. Ф.* Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси IX–XIII вв. Киев. 1985; *Круп'якевич І.* Галицько-Волинське князівство. Львів. 1999. 219 с.; *Петегурич В. М.* Початки Белза і Буська та формування їх соціально-топографічної структури у X–XIV ст. // Галичина та Волинь в добу середньовіччя. Львів. 2001. С. 199–209, 2 карти).

29. Hanka. Václav Hanka (1791–1861) – čekų mokslininkas, archeologas, filologas, poetas, literatūros kritikas. Palaikė ryšius su ukrainiečiais. Markijano Šaškevičiaus (1811 11 06–1843 06 07) vadovaujamam „Rusinių trejetui“ jis apie 1834 m. padėjo išleisti „Zevoniją“. „Rusinių trejetui“, be minėto ukrainiečių rašytojo, kultūros ir visuomenės veikėjo M. Šaškevičiaus, priklausė poetas, mokslininkas ir pedagogas Jakovas Holovackis (1814 10 17–1888 05 13), nuo 1867 m. gyvenęs Vilniuje ir čia palaidotas, bei ukrainiečių poetas, filologas, etnografas, visuomenės veikėjas Ivanas Vahilevičius (1811 09 02–1866 06 10).

Čekų kalba V. Hanka parašė nemaža knygų, į čekų kalbą išvertė ukrainiečių epą „Žodis apie Igorio žygį“. V. Hanka labiausiai žinomas kaip dviejų falsifikatų (taip vadinamų rašto paminklų) autorius: „Zelenogorskio rankraščio“

(tai epinis palyginimas apie seimą ir teismą) bei XIII a. „Kraledvorskio“ poemos fragmentą.

(žr.: [Aurorius nenurodytas]. Ганка // Українська загальна енциклопедія. Книга знання в 3-ох томах (1930–1935) / під головною редакцією Івана Раковського. Львів – Станіславів – Коломия: Видання кооперативи «Рідна школа». Т. 1. С. 725; За часів Маркіяна Шашкевича / Упорядники: С. Малець, С. Костюк. Львів. 1992. 56 с.; *Кріль М.* Слов'янські народи Австрійської монархії: 1772–1867. Львів: Сполом. 1999; «Руська Трійця»: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький. Бібліографічний покажчик (1834–1990 рр.) / Укладач Л. І. Ільницька. Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН України. 1993. 380 с.; Шашкевичіана. Маркіян Шашкевич і українське національне відродження / Відповідальний редактор М. М. Ільницький. Львів: Академія Наук України Інститут Українознавства. 1993. 168 с.; Шашкевичіана. Нова серія. Випуск 1. Маркіян Шашкевич і українське національне відродження. Випуск 2. «Руська Трійця» її оточення, послідовники і дослідники / відповідальний редактор Микола Ільницький. Львів – Броди – Вінніпег: Видавництво «Просвіта». 1996. 468 с.; Шашкевичіана. Нова серія. Збірник наукових праць. Випуск 3. «Руська Трійця» і Прикарпаття. Випуск 4. «Руська Трійця» і культура слов'янського світу / відповідний редактор Микола Ільницький. Львів – Вінніпег: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2000. 750 с.; Шашкевичіана. Нова серія. Збірник наукових праць. Випуск 5. «Русалка Дністрова» у всеукраїнському та світовому вимірі. Випуск 6. «Руська Трійця» у контексті визвольних змагань і нової української літератури. Львів – Вінніпег: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2004. 642 с.; *Українська радянська енциклопедія*. Київ: Головна редакція Української радянської енциклопедії. 1978. Т. 2. С. 101; 1979. Т. 3. С. 84; 1985. Т. 12. С. 372).

30. Protestantai. Protestantai – protestantizmo palaikytojai. Protestantizmas – krikščionybės srovė, kuriai priklauso Bažnyčios, atsiradusios XVI a. kaip Reformacijos pasekmė arba vėliau, bet su ja susijusios ir laikytinos jos paveldu.

Terminas kilęs iš lotyniško žodžio *protestans* (prieštaraujas, nesutinkąs) ir reiškia religines organizacijas, grupes, sektas ir sąjūdžius, kilusius iš reformacijos. Protestantizmo terminu žymimi ir kultūros bei pasaulėžiūros pasireiškimai, kilę ryšium su reformacija.

Protestantizmo pavadinimas atsirado iš protesto, kurį Martyno Liuterio šalininkai 1529 m. Speyerio mieste (Vokietijoje) susirinkusiame reichstage pareiškė imperatoriui Karoliui V, reikalaudami nestabdyti reformacijos, o Šventosios Romos imperijos reichstagas daugumos balsais uždraudė reformacijos pasireiškimus. Evangelikų mažuma protestavo prieš tai, pabrėždama Šventojo Rašto autoritetą tikybos ir moralės klausimais, privalumą klausyti Dievo ir iškeldami naują sąžinės ir tikėjimo laisvės principą.

Anksti prasidėjo vidinė protestantizmo diferenciacija. Jau 1529 m. Marburge įvyko disputas, kuriame Šveicarijos ir Vokietijos reformatoriai skirtingai interpretavo Velykų vakarienę ir dėl to tarp jų kilo nesutarimas.

Augsburgo išpažinimo pristatymas reichstage buvo svarbus įvykis stiprėjančiai liuteronybei, kurios doktrina galutinai susiformavo tuo pačiu metu, kai 1580 m. buvo išleista Santarvės knyga.

Evangelikų reformatų atšakos gimimo pradžia sąlygiškai laikomas 1549 m. *Consensus Tigurinus* (U. Cvinglio (U. Zvinglio) ir J. Kalvino šalininkų susitarimas Šveicarijoje). Nuo to laiko įsigalėjo „protestanto“ ir „evangeliko“ vardai. Pirmasis pamažu įgavo daugiau kultūrinę reikšmę, o reformacijos šalininkai bažnytinėje srityje labiau mėgo vadintis evangelikais. Išimtį sudarė Protestantų Bažnyčia Liuksemburge, Protestantų Episkopalų Bažnyčia JAV ir mažytė liuteronų grupė Amerikoje, veikianči Protestantų Sinodo vardu, bei pasaulėžiūrinė Protestantų Sąjunga Berlyne. Tuo būdu evangeliko sąvoka vartojama bažnytinėje, o protestanto – daugiausia pasaulėžiūrinėje srityje.

Protestantizmas tapo svarbiu kultūros istorijos veiksniu. Išskiriami religiniai, kultūriniai ir politiniai protestantizmo požymiai, kurių neįmanoma apibūdinti bendrai.

Religinis protestantizmas pasireiškia vieningumu ir įvairove. Jis susiformavo reformacijos metu dviem pagrindiniais pavidalais: *liuteronizmo* ir *kalvinizmo* (pastarasis vėliau pasidalijo dar į kelias kitas atmainas).

Religinis protestantizmas – dvejopas: senasis ir naujasis. Senajam protestantizmui būdingi tradiciniai ortodoksijos momentai, nors nevengiama ir naujoviškų elementų.

Naujasis protestantizmas, pabrėždamas modernizmą, siekė išsižadėti tradicijų.

Religinio protestantizmo poveikis buvo vienijantis, kai XVI ir XVII a. atkrito mokslo absoliutizmo idėjos ir valstybės teritorinis principas Bažnyčios administracijoje. Religinis pabudimas protestantizme suprantamas kaip atnaujintas susidomėjimas religija ir religinio atgimimo laikotarpis. Juo siekta įgyvendinti biblinę krikščionybę ir protestuoti prieš šviečiamąją krikščionybę. Ši sąvoka kartais vartota pseudoreliginiams bruožams įvardyti.

Religinis pabudimas prasidėjo XVII a. Anglijoje, kur šviečiamoji religija reiškėsi radikaliu deizmu ir laiko dvasiai pritaikyta anglikonų teologija. Protestuoti prieš tai pradėta 1625 m. neorganizuotais būdais ir 1678 m. – organizuotomis draugijomis. *Samuelis Samuel Wesley* buvo įtakingiausias šio judėjimo skatintojas. Anglijoje, Valijoje, Škotijoje ir Airijoje susidarė keliaująs apaštaltavimo sąjūdis. Susiformavo Laisvoji Škotijos Bažnyčia, 1843 m. atsiskirdama nuo valstybinės ar oficialiosios Škotijos Bažnyčios.

Pabudimas Šiaurės Amerikoje prasidėjo 1734 m. pamokslų sakymu, sumažinusiu anglikonizmo įtaką.

Vokietijoje pabudimas – laicistinės teologijos pobūdžio.

Pabudimas protestantizme padėjo nugalėti šviečiamojo laikotarpio idėjų pradėtą Bažnyčios paprastinumo sulėkštinimą, paskatino grįžti prie Biblinės Evangelijos, o pačią biblinę krikščionybę statyti priešpriešiais moderniajam sekuliarizmui. Pabudimo teologija yra opozicija humanistiniam Bažnyčios ir teologijos turiniui.

Protestantų Bažnyčios aukščiausioji valdžia dažniausiai yra kolegialus organas – *sinodas*, kurio nutarimu sudaroma Bažnyčios valdyba – *konsistorija*. Protestantizmo eklesiologija pripažįsta, kad Kristaus Bažnyčia yra viena, bet jos pobūdis dvasinis ir neregimas, todėl jos negalima tapatinti su kitomis istoriškai gyvuojančiomis bažnytinėmis organizacijomis.

Bendras doktrininis protestantizmo pagrindas yra įsitikinimas, kad Biblija – vienintelis tikėjimo tiesų šaltinis. Apokrifines Senojo Testamento knygas protestantai laiko abejotinomis, todėl protestantų leidžiamos Biblijos tekstas susideda iš 66 knygų, tuo tarpu katalikų Biblija turi 73 knygas. Kaip netinkamus Biblijai, protestantai atmetė tikėjimą skaistykla, atlaidus, dvasininkų celibatą, vienuolystę, o iš 7 sakramentų – paliko tik du: Krikštą ir Viešpaties vakarienę, nes jie įsteigti paties Kristaus. Buvo atmesta arba įvairiomis teologinėmis išvadomis radikaliai pakeista konsekracijos, arba perkeitimo, doktrina teigianti, kad per Mišias duona ir vynas paverčiami Jėzaus Kristaus Kūnu ir Krauju. Kartodami Martyno Liuterio žodžius, protestantai skelbia, kad žmogus prieš Dievą yra išteisintas paties tikėjimo, kuris yra Dievo malonės dovana. Vienintelis žmogaus ir Dievo tarpininkas yra Jėzus Kristus, todėl protestantai atmeta tikėjimą šventųjų ir Marijos užtarimu. Jie taip pat atmeta Romos Katalikų Bažnyčios paskelbtas Švč. Mergelės Marijos dogmas: XIX a. – apie Nekaltąjį Prasidėjimą ir XX a. – apie Ėmimą į dangų.

Religinis protestantizmo kultas nuo XVI a. atliekamas nacionalinėmis kalbomis ir koncentruojamas į Žodžio liturgiją. Ėmus abejoti Eucharistijos, kaip aukos, prasme, iš bažnyčių pamažu buvo pašalinti altoriai, o sakyklų reikšmė ėmė didėti, nes iš jų skelbiamas Dievo Žodis, kuris protestantams yra svarbiausias malonės šaltinis.

Protestantizmas atmeta paveikslų kultą – tik liuteronybė atsižvelgė į paveikslų didaktinę vertę ir paliko juos šventovėse.

(žr.: *Jakubėnas D. P. Naujųjų amžių Bažnyčios istorija*. Kaunas. 1936. P. 64–76, 160–249; *Lietuvių enciklopedija*. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla. 1961. T. 24. P. 114–116; *Religijos, Bažnyčios, tikėjimai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. P. 177–179; *Исторична пам’ять*. Науковий збірник № 1 / Ред.:

V. O. Пащенко. Полтава: Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка. 2006. 181 с.; Історія релігій в Україні: у 10-ти т. Т. 5. Протестантизм в Україні. Київ: Світ знань. 2002. 424 с.; Лубський В., Козленко В., Лубська М., Севрюков Г. Історія релігій / Під ред. проф. В. Лубського. Київ: ВК ТОВ «Тандем». 2002. С. 440–458; Любащенко В. Історія протестантизму в Україні. Львів: Просвіта. 1995; Київ: Поліс. 1996. 350 с.; Религиозные традиции мира: В 2 т. Москва. 1996; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1995. Т. 2. С. 405–411).

31. Jėzuitai. Jėzuitų ordino (**Jėzaus Draugijos** – sutrumpintai **JD**; **Societas Jesu** – sutrumpintai **SJ**), įkurto 1540 m. Prancūzijoje, nariai vienuoliai. Ordino įkūrėjas – baskų didikasis šv. Ignacas Lojola (1491–1556). I. Lojola savo veiklą pradėjo 1534 m. Paryžiuje ir baigė Romoje, įkurdamas Jėzaus draugiją. Popiežiaus Pauliaus III bule „Regimini militantis Ecclesiae“ 1540 m. oficialiai įteisintas ordinas ėmėsi švietėjiškos ir misionieriškos veiklos.

Ordinas greitai augo narių skaičiumi – 1556 m., mirštant I. Lojolai, jau buvo apie 1 000 jėzuitų., o 1580 m. jų skaičius išaugo iki 5 000.

Ordino tikslai: tapti tvirta atspara protestantizmui, plėsti tikėjimą, pakelti Bažnyčios autoritetą įtaigiais pamokslais, didžiule misijų, švietimo, labdaros veikla. Jėzuitų šūkis *Ad maiorem Dei gloriam* (*Didesnei Dievo garbei*). Katalikybei palaikyti ordinas sukūrė tvirtą teologinę apologetinę, kultūrinę – šviečiamąją bei organizacinę sistemą. Reformuodami katalikiškąjį švietimą, jie įsteigė dvasinių seminarijų, kolegijų bei akademijų tinklą visoje Europoje ir ruošė dvasininkus protestantizmo apimtiems kraštams. Svarbiausios veiklos kryptys – mokyklos ir misijos. Jaunimo ugdymui sukūrė mokyklinį teatrą, kuris plačiai paplito Europoje.

Specialų dėmesį jėzuitai kreipdami į jaunimo ugdymą, 1551 m. Romoje įsteigė pirmąją kolegiją. Joje Popiežius suteikė teisę steigti Teologijos ir filosofijos fakultetą daktaro laipsniams teikti. Popiežius Paulius VI 1556 m. dar kartą patvirtino Romos Kolegijai teisę teologijos ir filosofijos laipsniams teikti. Kolegija greitai plėtėsi. Popiežius Grigalius XIII jai pastatė rūmus ir suteikė materialinę paramą. Po įvairių peripetijų (panaikinus jėzuitų ordiną, kolegijoje buvo įsteigta valstybinė gimnazija; išstumtas universitetas suskilo, tačiau atsisteigus ordinui – greitai išaugo), popiežius Pijus XI, prijungęs įvairius institutus 1932 m. bule „Deus scientiarum Dominus“ pertvarkė universitetą ir pavadino Popiežiškuoju šv. Grigaliaus universitetu Romoje.

1552 m. šv. Ignacas Lojola Romoje įkūrė ir kitą kolegiją – Germanicum, skirtą vokiečių tautos dvasininkams auklėti. Kiek vėliau popiežiaus Grigaliaus

XIII įkurta Vengrų kolegija kartu su jai priklausiusia Šv. Stepono Rotondo bažnyčia 1580 m. buvo prijungta prie Germanicum kolegijos, kurioje viena vieta buvo numatyta ir lietuviui studentui.

Jėzuitai prisidėjo prie mokslo, minties ir kultūros plėtros, turėjo įtakos baroko menui. Filosofijoje ir teologijoje vadovavosi tomistine scholastika.

1556 m. Italijoje veikė 20 jėzuitų kolegijų, o 1750 m. jėzuitai turėjo jau 669 kolegijas.

Kita svarbi veiklos kryptis – misijos. Jėzuitų ordino nariai savo veiklą plėtė ne tik Europoje, bet ir kitose pasaulio šalyse: Indijoje (nuo 1542 m.), Konge (nuo 1547 m.), Maroke (nuo 1548 m.), Brazilijoje (nuo 1549 m.), Japonijoje (nuo 1549 m.), Kinijoje (nuo 1563 m.), Filipinuose (nuo 1594 m.) ir daugelyje kitų šalių, o Indijoje ir Kinijoje įkurtos Bažnyčios. Jėzuitai misijų kraštuose atiliko ir didžiulį mokslo – švietėjišką darbą: aprašė jų istoriją, etnografiją, sudarė žemėlapių, tyrinėjo kalbas, išleido pirmąją sanskrito gramatiką.

Įsijungę į aktyvią veiklą Europoje, jėzuitai energingai darbavosi Ispanijos ir Portugalijos kolonijose Pietų Amerikoje. 1609 m. Paragvajuje ir Urugvajuje buvo įsteiktos garsios jėzuitų redukcijos – taip vadinamos savarankiškos „jėzuitų valstybės“ (Paragvajuje gyvavo beveik 150 metų).

Vienas didžiausių nuopelnų – sustabdyta protestantizmo ekspansija Vokietijoje bei Rytų Europos šalyse, Kovodami su reformacija rengė disputus, spausdino polemines publikacijas. Vertė bibliją į gimtąsias kalbas, leido hagiografinius raštus, pradėjo plačiai vesti rekolekcijas, steigė ir išlaikė brolijas.

Jėzuitų veiklumas ir įtakingumas sukėlė nemaža priešų. Dėl aktyvios darbuotės ordino veikla buvo uždrausta Portugalijoje (1759), Prancūzijoje (1762), Ispanijoje (1767) ir galiausiai Burbonų ir kitų Europos monarchų spaudžiamas popiežius Klemensas XIV ramybės vardan brėve „Dominus ac Redemptor“ 1773 m. formaliai likvidavo jėzuitų ordiną. Panaikinimo dekretą paskelbti atsisakė tik imperatorė Jekaterina II ir Prūsijos karalius Frydrichas II. Tad teritorijose, po Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimo, patekusiose į Rusijos imperijos sudėtį – jėzuitai išliko. Jau 1783 m. popiežius Pijus VI šį jėzuitų likutį patvirtino žodžiu.

Pašalinus Burbonus iš sosto popiežius Pijus VII raštu aprobavo likusių jėzuitų veiklą (1801). Vėliau patvirtino jų atsisteigimą Sicilijos karalystėje (1804), o 1814 m. birželio 7 d. bule „Sollicitudo omnium Ecclesiarum“ atsteigė Jėzaus Draugijos veiklą. Jėzuitai grįžo į buvusias misijų vietas.

Atsikūrę jėzuitai vėl susilaukė persekiojimų ir buvo išvaryti iš Belgijos (1818), Rusijos (1820), Prancūzijos (1830), Portugalijos (1834), Ispanijos (1835), Argentinos (1843–1848), Šveicarijos (1847), Italijos (1848) ir Aust-

rijos (1854), Romos (1873), pakartotinai: iš Ispanijos (1868), Prancūzijos (1880), Ispanijos (1932).

Be teisinio veiklos uždraudimo, pasitaikė ir kruvinių persekiojimų: Paryžiuje (1871), Kinijoje (1860 ir 1900–1902), Sirijoje (1859–1860), Madagaskare (1883, 1896), Meksikoje (1927), o nuo 1940 m. – sovietų užimtuose kraštuose.

1955 m. misijų kraštuose jėzuitai turėjo 22 universitetus, 6 observatorijas, 614 vidurinių ir 95 amatų mokyklas, 25 spaustuves, 155 vaikų globos namus, 349 medicinos punktus, 10 ligoninių raupsuotiesiems...

1990 m. misijose dirbo 6 279 jėzuitai.

XX a. pabaigoje jėzuitai turėjo 163 universitetus ar fakultetus (iš jų 81 Afrikoje, Azijoje ir Lotynų Amerikoje), per 250 socialinių ir kitokių centrų, išlaikė 8 observatorijas, 17 geofizikos institutų, 20 seisminių stočių, 30 radijo stočių (vadovauja Vatikano radijui), taip pat muziejų, mokslinių bibliotekų, leido 1 500 mokslo žurnalų, knygas. Jėzuitams priklausančiose ar vadovaujamosiose švietimo įstaigose mokėsi per 1,5 milijono moksleivių ir studentų. 2005 m. duomenimis jėzuitai veikia beveik 120 šalių, yra 85 provincijos ir 19 800 narių

Jėzuitų ordinas – vienas stipriausių, aktyviai veikiančių katalikiškų ordinų. Jam vadovauja generolas, pavaldus Šventajam Tėvui. Jėzuitų vardai žinomi beveik visose mokslo srityse.

Kun. Jozefo Tylendos *SJ* 1984 m. duomenimis 38 jėzuitai buvo paskelbti šventaisiais, 134 – palaimintaisiais, 36 – garbingieji ir 115 – Dievo tarnų. Kun. Liongino Virbalo *SJ* duomenimis 2005 m. jau 44 jėzuitai paskelbti šventaisiais, 937 palaimintaisiais.

Jėzuitams būdingas ilgas vienuolių formavimas: dveji metai naujokyno, o kunigams po studijų treji metai terciato. Jėzuitai neturi nei antrojo (moterų vienuolyno) nei trečiojo ordino (tretininkų pasauliečių).

Nuo XVI a. vidurio jėzuitai savo veiklą pradeda plėsti ir Ukrainoje.

Krikščioniškoms idėjoms propaguoti, savo pasekėjams ugdyti nuo XVI a. jėzuitai steigia mokyklas, kurios skiriasi iš kitų aukštu dėstymo lygiu. Ukrainoje jėzuitų mokyklos buvo įkurtos Lvove (1608), Lucke (1609), Kijeve (1690) ir kitose vietose. Lenkijos karaliaus Jono Kazimiero II 1661 m. raštu Lvovo jėzuitų kolegija buvo reformuota į universitetą (šiandien tai Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas).

Ukrainos žemėse, įjungtose į Rusijos imperiją, jėzuitai 1820 m. buvo priversti sustabdyti savo veiklą, o Vakarų Ukrainoje – 1939 m.

Itin didelis jėzuitų nuopelnas pertvarkant Šv. Bazilijaus Didžiojo ordi-

na – vykdant Dobromylo reformą (1882–1904), po kurios bazilijonai atsigavo ir sustiprėjo.

1990 m. pradžioje jėzuitai atnaujino savo veiklą Ukrainoje.

Jėzuitų ordino veikla svarbi ir Lietuvoje. Kovai su plintančia Reformacija Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius (1504–1579) į Lietuvą pakvietė jėzuitus, kad jie čia steigtų mokyklas ir net aukštąją mokyklą. 1569 m. rudenį į Vilnių atvykę jėzuitai pradėjo darbą Jėzuitų kolegijoje, kuriai 1579 m. buvo suteiktas universiteto statusas. Jėzuitų įsteigtas Vilniaus universitetas – vienas seniausių Europoje. Be universiteto, jėzuitai steigė ir kitas kolegijas bei mokyklas, vienuolynus. 1575 m. Radvila Našlaitėlis leido Jėzuitų Kolegijai naudotis savo spaustuve, o 1585 m. ją visai perleido jėzuitams.

Be įsteigtų mokyklų, jėzuitai vadovavo kunigų seminarijoms Vilniuje (įsteigta 1582 m.) ir Varniuose (1607).

1604 m. Vilniuje buvo pašventintas Šv. Kazimiero bažnyčios pamatinis akmuo, o 1618 m. jėzuitų ordino iniciatyva buvo pastatyta pirmoji Šv. Kazimiero vardu tituluota bažnyčia Lietuvoje. Šv. Kazimiero bažnyčia kartu su jėzuitų profesijų namais tapo pirmuoju Vilniaus baroko ansambliu. Jėzuitų ordiną uždarius bažnyčia tarnavo kunigams emeritams, vėliau tapo parapijine. 1812 m. prancūzai joje įrengė sandėlį. 1831 m. atiduota stačiatikiams tapo rusų Šv. Mikalojaus soboru (1840–1915), 1922 m. gražinta jėzuitams. Po karo uždaryta. Sovietmetyje joje įkurtas ateizmo muziejus. Lietuvai tapus nepriklausoma, gražinta tikintiesiems. Šv. Kazimiero bažnyčia rūpinasi tėvai jėzuitai.

Iš 1576 m. susidariusios savarankiškos Lenkijos jėzuitų provincijos, 1598 m. buvo sudaryta Lietuvos viceprovincija, kuri 1608 m. tapo savarankiška Lietuvos jėzuitų provincija, apimanti ir Livoniją, Prūsiją, Mozūriją. 1732 m. jai priklausė 982 nariai, iš kurių 362 kunigai, 317 – klerikų ir 303 broliai. 1753 m. jėzuitas kun. Tomas Žebrauskas (1714–1758) įkūrė astronomijos observatoriją. Tuo laiku jėzuitai turėjo Vilniaus akademiją, 21 kolegiją, 7 rezidencijas ir 60 misijų stočių. 1755 m. jėzuitų skaičius ženkliai išaugo – 1 114. Didelė provincija 1759 m. buvo padalinta į Lietuvos ir Mozūrijos provincijas.

1773 m. panaikinus jėzuitų ordiną jų vadovautas švietimo įstaigas perėmė Edukacinė komisija, kurioje dalyvavo 450 jėzuitų, o mažesnioji Lietuvos jėzuitų provincijos dalis išliko Gudijoje (ši teritorija atiteko Rusijai po Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimo 1772 m.). Čia įsikūrę apie 200 jėzuitų turėjo 4 kolegijas, 2 rezidencijas, 12 misijų namų su 6 mokyklomis.

1820 m. Rusijos valdžiai išvarius jėzuitus iš imperijos, jie apsigyveno Galicijoje.

Jėzuitų ordinas Lietuvoje atsisteigė 1923 m. kun. Benedikto Andriuškos *SJ* (1884–1950) rūpesčiu. Vilniuje atgauti jėzuitų namus ir pradėti provincijos atstatymą siekė garsus vokiečių jėzuitas Frydrichas Mukermanas (Muckermann, 1883–1946). Kadangi lietuvių jėzuitų beveik nebuvo (be B. Andriuškos, 1920 m. į jėzuitų ordiną buvo įstojęs Juozapas Venckus (1897–1979), o 1922 m. – Jonas Paukštys (1899–1965)), tai ordino vyresnybė jėzuitų atsisteigimą Lietuvoje pavedė vakarinės Vokietijos provincijai. Atvykusieji vokiečiai jėzuitai, vadovaujami tėvo Jono Kippo (Johann Kipp, 1884–1958), Kaune atgavo jėzuitų namus, įkūrė jėzuitų gimnaziją (1924), Pagyžuvyje įsteigė naujokyną (1929), atidarė rezidenciją Šiauliuose (1930). 1930 m. viceprovincijos teisėmis suformuota Lietuvos jėzuitų provincija, 1936 m. tapo savarankiška (centas Kaune), kuriai 1940 m. jau priklausė 23 kunigai (16 lietuvių ir 7 vokiečiai).

Po Antrojo pasaulinio karo į užsienį pasitraukusių Lietuvos provincijos kunigų buvo 28. Ir išeivijoje jėzuitai aktyviai darbavosi: leido knygas, mėnraščius „Žvaigždė“ (1943–1967) „Laiškai lietuviams“ (1950–2000). 1948 m. buvo įkurtas jėzuitų namas Chicagoje, suorganizuota lietuvių parapija Montevideo (Urugvajus), Montrealyje (Kanada), San Paule. Jėzuitai mokslininkai profesoriai Antanas Liuima (1910–2000) ir Paulius Rabikauskas (1920 08 16–1998 03 07) dėstė Popiežiškajame Šv. Grigaliaus universitete Romoje. Prof. A. Liuimos *SJ* – ilgamečio (1959–1992) Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) pirmininko dėka lietuviams mokslininkams išeivijoje buvo sudarytos minimalios sąlygos skleisti savo mokslinius tyrimus LKMA leidiniuose, skaityti pranešimus LKMA suvažiavimuose ar kituose Katalikų akademijos skyrių organizuojamuose renginiuose.

Sovietinės okupacijos metu vieni iš aktyvių kunigų, kovojusių dėl tikėjimo teisių, už Bažnyčią ir Lietuvos ateitį – vaikus, – būsimasis arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, būsimasis vyskupas dr. Jonas Boruta – tapo jėzuitų ordino nariais. Svarbų vaidmenį atliko Eucharistijos bičiulių sąjūdis, kurį organizavo kun. Pranciškus Masilionis *SJ* (1902–1980). Didelės reikšmės turėjo pogrindžio leidiniai (priskaičiuota net 25 pavadinimų), o ypač aktyviausia, ilgiausiai (nuo 1972 m.) – net iki nepriklausomybės atgavimo ėjusi „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“ (LKB Kronika), kurios iniciatorius ir organizatorius buvo kun. S. Tamkevičius, o jį suėmus, vadovavimą perėmė kun. J. Boruta. LKB Kronika, Tikinčiųjų teisėms ginti Katalikų komiteto dokumentai įvairiausiai būdais pasiekdavo Vakarų. Jos medžiaga buvo publikuojama išeivijos laikraščiuose: „Draugas“, „Darbininkas“, skaitoma per „Amerikos balso“ ir „Vatikano radijo“ laidas. 1972 m. jėzuitai išeivijoje išleido pirmąjį LKB Kronikos leidinį. Ši veikla daug prisidėjo žinių apie tikrąją padėtį Lie-

tuvoje skleidimui plačiajame pasaulyje, skatino kovą dėl nepriklausomybės atgavimo.

Itin daug nuveikė tėvai jėzuitai prof. kun. Antanas Liuima ir dr. kun. Jonas Boruta atkuriant LKMA Lietuvoje. 1997–2006 m. vysk. J. Boruta *SJ* buvo išrinktas LKMA pirmininku.

1992 m. įsteigta Lietuvos ir Latvijos jėzuitų provincija. Nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje veikia dvi (Vilniuje ir Kaune) tėvų jėzuitų vadovaujamos gimnazijos. Nuo 2002 m. jėzuitai leidžia žurnalą „Laiškai bičiuliams“.

2007 m. Jėzaus draugijai Lietuvoje priklausė 44 nariai (du vyskupai: Kauno arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius ir Telšių vyskupas Jonas Boruta), 30 tėvų, 2 broliai, 8 studentai ir 2 naujokai), įeinantys į Jėzaus Draugijos Lietuvos ir Latvijos provinciją. Trijuose Lietuvos miestuose yra jėzuitų bažnyčios ir vienuoliniai namai: Kauno Šv. Pranciškaus Ksavero bažnyčia ir jėzuitų namai, Šiaulių Šv. Ignaco Lojolos bažnyčia ir jėzuitų namai (čia yra ir naujokynas), Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčia ir jėzuitų namai.

Jėzaus Draugijos Lietuvos ir Latvijos provincijai priklauso ir rezidencijos užsienyje, kuriose dirba lietuviai jėzuitai. Tai Klyvlendo Švč. Mergelės Marijos, Nuolatinės Pagalbos, parapija, Čikagos rezidencija ir koplyčia bei Jaunimo centras ir Lemonto Palaimintojo Jurgio Matulaičio misija.

Kun. Kazimieras Ambrasas *SJ* 1991 m. vertėjo pastabose Jozefo Tylenodos knygai „Jėzuitai šventieji ir kankiniai“ rašo, kad tėvų Antano Saulaičio ir Jono Borutos rūpesčiu į knygą buvo įtraukti du jėzuitai lietuviai Dievo Tarnai – Andrius Rudamina ir Pranciškus Masilionis.

Dievo tarnas kunigas Pranciškus Masilionis *SJ* (1902 02 26–1927 06 11–1980 10 14) gimė Pažosų sodžiuje 9 vaikų šeimoje, Joniškėlio parapijoje. Pasiturintys ūkininkai tėvai išaugino tris sūnus ir šešias dukras. Mokėsi Pušaloto ir Joniškėlio pradžios mokyklose (1911–1914), Panevėžio realinėje gimnazijoje. Ją baigęs 1922 m. įstojo į Kauno universiteto Teologijos – filosofijos fakultetą, tačiau po metų pradėjo mokytis Kauno kunigų seminarijoje. 1927 m. birželio 11 d. vyskupas Kazimieras Paltarokas (1875–1958) išventino į kunigus.

Kun. P. Masilionis vikaravo Panevėžio katedroje, kartu atlikinėjo techninį darbą kurijos kanceliarijoje (vysk. K. Paltaroko buvo paskirtas vyskupijos kanceliarijos pagalbininku), buvo amatų mokyklos kapelionu.

Tačiau kunigą vis labiau viliojo vienuolinis gyvenimas ir 1929 m. rugsėjo 15 d. kun. P. Masilionis įstojo į Jėzaus Draugiją.

Baigęs Pagryžuvio naujokyną (netoli Kelmės), teologiją studijavo Insbruke (Austrija). Po studijų grįžęs į Lietuvą dirbo Šv. Ignaco bažnyčioje Šiau-

liuose (1945–1949). Uždraudus tikybos dėstymą mokyklose, paleidus visas katalikiškas organizacijas kun. P. Masilionis kūrė slaptus moksleivių eucharistijos mylėtojų būrelius. 1947 m. uždarius vienuolynus, tėvas Pranciškus įkuria naują pagrindinę Eucharistinio Jėzaus seserų vienuoliją, norėdamas, kad susibūrusios prie Eucharistinio Jėzaus seserys būtų geros pagalbininkės pastoraciniame darbe.

1949 m. sovietiniams okupantams uždarius jėzuitų vienuolyną ir Šv. Ignaco bažnyčią, kun. P. Masilionis kilnojamas po įvairias parapijas. Po beveik trejeto metų darbo Karsakiškio parapijos administratoriumi (1949–1952), perkeliamas į Palėvenę. Kun. P. Masilionis buvo uolus apaštalas. Už rūpestingą pastoracinį darbą, be to, jis, nepaisydamas sovietinės valdžios draudimų, neatidavė raktų nuo apdegusios Palėvenės bažnyčios ir ją suremontavo, Religijų reikalų tarybos įgaliotinis Justas Rugienis (1909–1978) neleido jam kunigauti – atėmė Kulto tarnautojo registracijos pažymėjimą ir tik vysk. Julijonui Steponavičiui (1911–1991) užstojus, buvo paskirtas altaristu į Saločius (1956–1967) ir vėliau tom pačiom pareigom į Vyžuonas (1967–1969). 1969 m. paskiriamas Kirklenų parapijos administratoriumi ir po vienuolikos metų – Sidabravo klebonu (1977–1980), kur dirbo iki pat mirties – 1980 m. spalio 14 d.

Kun. P. Masilionio įkurtos ir jo vadovaujamos Eucharistinio Jėzaus seserys suburia tėvo Pranciškaus globotus Eucharistijos mylėtojų būrelius į vieningą Eucharistijos bičiulių sąjungą (1969), kuris sunkiais persekiojimo laikais rūpinosi jaunimo ir liaudies religiniu švietimu, dvasiniais susitelkimais, tikėjimo ir artimo meilės gaivinimu visoje Lietuvoje.

Tėvas Pranciškus *SJ* vadovavo uždariems susikaupimams besirengiantiems stoti į seminariją ir seminaristams – formavo jų pašaukimą, drąsino nebijoti persekiojimų, atsilaukti prieš saugumiečių gundymus ir grąšinimus. Be to, kun. P. Masilionis, nepaisydamas sovietų valdžios draudimo, dvasinius susitelkimus rengdavo vienuoliams, kunigams – jis ypač globojo jaunus kunigus, – troško juos suburti į didelį žygį už Kristaus pergalę Tautoje ir visame pasaulyje. Šios pastangos neliko be rezultatų – jo pasišventimo ir darbo dėka kūrėsi aktyvūs kunigų būreliai.

T. Pranciškus *SJ* labai sėkmingai vedavo rekolekcijas parapijose, kunigams, vienuolėms seselėms – visus žavėjo ne tik jo žodis, bet ir labai iškalbingas asmeniškasis gyvenimas, kurį galima apibūdinti: nieko sau, viską Dievui ir žmonėms. Jis buvo tarsi įsikūnijusi Dievo meilė, kurią visur spinduliavo.

Dabužių bažnyčios klebonas kun. Bronislovas Masiokas, pastatęs šią bažnyčią, 1936 m. balandžio mėnesį pirmuosius įvestus atlaidus pažymėjo 4 dienų misijomis, kurias pravesti pasikvietė kun. Pranciškų Masilionį *SJ*. 1936 m.

pirmasias misijas kun. P. Masilionis *SJ* vedė ir Šiluose (klebonas Antanas Benesevičius). Tais pačiais 1936 m. Dambavoje, klebono Henriko Prijalgausko suorganizuotoms misijoms buvo pakviestas kun. P. Masilionis *SJ*. Prel. Jonas Elertas (1894–1962) apie jo rekolekcijas sakė: „Pas mus į Vilnių prieškariniais laikais atvykdavo vesti rekolekcijų vienuoliai iš Krokuvos, Varšuvos, bet šis pranoko visus...“

Kun. Pranciškus Masilionis *SJ* yra parašęs knygų: „Meilės Magnifikat“, „Dieviškasis mūsų Bičiulis Eucharistijoje“, „Apie malda“, „Konferencijos“ ir kt., be to, yra didelis pluoštas jo eilėraščių.

Tėvo Pranciškaus Masilionio *SJ* veikla buvo tarsi akmuo, mestas į ramų vandenį, kurio sukeltos bangos išjudino daugelį. Tai buvo kunigų Eucharistinio sąjūdžio pradžia. Kunigą Pranciškų tikintieji vadino „Meilės jūra“.

Palaidotas Sidabravo parapijos bažnyčios šventoriuje. Laidotuvėse dalyvavo 135 kunigai ir vyskupai tremtiniai Julijonas Steponavičius ir Vincentas Sladkevičius. Pamokslą pasakė tuometinis Šeduvos klebonas kan. Bronius Antanaitis.

Dievo tarnas kunigas Andrius Rudamina *SJ* (1596–1623–1631 09 05) – lietuvis misionierius Kinijoje. Jo tėvas, taip pat Andrius Rudamina buvo Daugėlišio (dabar Ignalinos rajone) seniūnas. Mokėsi namuose, vėliau Vilniaus jėzuitų kolegijoje. Kaip pavyzdingas mokinys buvo priimtas į Marijos sodaliciją. Tėvas, norėdamas sūnų apsaugoti nuo noro tapti vienuoliu, 1604 metais išsiunčia jį mokytis į užsienį (manoma, kad mokėsi Vokietijoje). Baigęs filosofijos studijas Andrius Rudamina 1617 m. toliau žinias gilino Liuvėno universitete (manoma, kad studijavo civilinę teisę). Studijų metais į lenkų kalbą išvertė kanauninko Žano de Šokviero (Jean de Choquier) 1611 m. Romoje išleistą knygą „Thesaurus politicorum aphorismorum“ (Politinių posakių žodynas). Knyga paliko didelį įspūdį – atitiko jo dvasinį troškimą – rūpintis amžinosiomis vertybėmis ir tik tada, atsižvelgiant į Dievo valią, rūpintis savo tautos, valstybės gerove. Šią knygą Vilniaus jėzuitai, jau mirus A. Rudaminai, išspausdino du kartus (1652, 1738).

Po kelių mėnesių mokslo, jau 1617 m. rudenį, A. Rudamina sugrįžo į Vilnių. Tėvo dėka pradėjo dirbti pas Vilniaus vyskupą Eustachijų Valavičių (1572–1630). Greitai mirė tėvas ir A. Rudamina tapo dvarų ir turtų paveldėtoju. Giminės, žinodami Andriaus troškimą tapti vienuoliu, bandė sukliudyti, rengdami jam vestuves. Tačiau Andrius, viską palikęs, atvyko į Vilnių ir 1918 m. gegužės 31 d. įstojo į Jėzaus Draugiją. Tėvo dvarus – Rastinėnus ir Geležius – užrašė Vilniaus jėzuitų naujokynui.

1620 m. birželio 1 d. baigęs naujokyną, Andrius Rudamina davė pirmuosius įžadus. Universitete ėmė mokytis teologijos. Čia mokėsi ir būsimasis

šventasis Andrius Bobola, garsus jėzuitų poetas Kazimieras Sarbievijus, su kuriuo visą gyvenimą liko nuoširdžiais bičiuliais.

1622 m. tuometinis Lietuvos jėzuitų provincijolas Augustinas Vivaldis studijoms į Romą (dabartinį Popiežiškąjį Šv. Grigaliaus universitetą) išsiuntė keturis provincijos klierikus – tarp jų ir Andrių Rudaminą. 1623 m. Rudamina kartu su Sarbievijum buvo išventintas į kunigus, o 1624 m. baigė teologijos studijas.

Nuo pat įstojimo į vienuolyną galvojo apie misijas. Tad, būdamas Romoje, kreipėsi į tėvą Generolą, aiškindamas, kad jis išvykdamas į misijas pasitar-naus didesnei Dievo garbei.

Generolas patenkino jo prašymą ir leido tuoj pat išvykti į Indiją. Kartu su 11 jėzuitų portugalų A. Rudamina išplaukė 1625 m. kovo pradžioje. Po penkių mėnesių pasiekė Goją. 1625 m. rugpjūčio 22 d. tėvas Andrius Rudamina išli-po iš laivo tame portugalų mieste, kur kadaise dirbo šv. Pranciškus Ksaveras ir kur ilsisi jo palaikai. Misionierius apaštalavo dirbdamas ligoninėse, kalėjimuose, laivuose – visur, kur buvo sunkūs ir prigimčiai nemalonūs darbai – jis buvo pirmas.

Vos atvykęs į Indiją t. Andrius Rudamina SJ apsikrėtė maliarija. Vyresnieji, tikėdamiesi greitesnio pasveikimo, po dviejų metų išsiuntė į Makao (Macao) miestą Kinijoje (čia geresnės gamtinės sąlygos). Makao buvo savotiška misijų stotimi kur sustodavo misionieriai, keliaudami į Indokiniją, tačiau tai buvo daugiau portugališkas miestas. Norėdamas geriau išmokti kinų kalbos, susipažinti su papročiais Rudamina nusikėlė toliau į šiaurę į Hončou, Čekiano provinciją. Nepaisant sveikatos, jis išmoko kinų kalbą, kinų kalba sakė pamokslus, šia kalba rašė. Iki 1627 m. jis į kinų kalbą jau buvo išvertęs kelias jėzuitų išleistas knygeles.

Nors pasveiko nuo maliarijos, tačiau susirgo plaučių džiova. Vyresnieji, norėdami padėti įveikti ligą, 1628 m. pabaigoje (ar 1629 m. pradžioje) perkėlė t. Andrių Rudaminą į švelnesnio klimato vietą – Fukienio provincijos sostinę Fočou (čia tik prieš trejus metus buvo pradėta skelbti Kristaus Evangelija). 1630 m. buvo išleista knyga „Pasikalbėjimas su kunigu“ – tai A. Rudaminos kartu su t. Julijum Aleni atsakymai į įvairius pradedančiam tikėti žmogui klausimus. Knyga pakartotinai buvo išleista 1872 ir 1922 m.

T. Rudamina mirė visų laikomas ir po mirties gerbiamas kaip šventai gyvenęs žmogus. Ilgą laiką kinai krikščionys rindavosi prie jo kapo, pavesdami jam save ir savo reikalus. Jis buvo Dievo ir artimo meilės kankinys.

1900 m. Amerikos lietuvių vardu popiežiui Leonui XIII buvo įteiktas prašymas paskelbti šventaisiais t. Andrių Rudaminą ir vyskupą Merkelį Giedrai-

tį. Prieš Antrąjį pasaulinį karą t. A. Rudaminos Beatifikacijos byla rūpinosi Lietuvos jėzuitų provincijolas t. Benediktas Andrieška, 1950 m. miręs sovietiniame kalėjime. 1987 m. Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejaus proga, nemaža Lietuvos kunigų kreipėsi į Šventąjį Tėvą prašydami Kinijos misionierių Andrių Rudaminą paskelbti palaimintuoju.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006. P. 160–162; *Boruta J.* Lietuvos jėzuitai – ryšių tarp Romos ir Vilniaus puoselėtojai // LKMA Metrašis. Vilnius: Katalikų Akademija. 2000. T. 16. P. 586–593; *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 229–231; *Kandido de Dolmases.* Tėvas Ignacas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2001. 280 p.; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995 / Opr. *L. Grzebień SJ.* Kraków. 1996. 888 s.; *Jagminas L.* Vienuolijų veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; Kauno jėzuitų gimnazija 1649–2004 / Leidinį parengė *Marija Baltuškaitė.* Kaunas: Kauno jėzuitų gimnazija. 2004. 200 p.; *Rabikauskas P.* Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai / sudarė *Liudas Jovaiša.* Vilnius: Aidai. 2002. 544 p.; *Tylenda J. N.* Jėzuitai šventieji ir kankiniai. Trumpos Jėzaus draugijos šventųjų, palaimintųjų, garbingųjų ir Dievo tarnų biografijos. Vilnius-Roma-Čikaga. 1995. 548 p.; Vilnius – Jėzuitų akademija – Universitetas 1579 – 1999 / Redakcinė tarybos pirmininkas akad. vysk. *Jonas Boruta SJ.* Vilnius: Katalikų akademija. 1999. 128 p.; *Virbalas L.* Jėzuitai // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. T. 8. P. 653–655; Wkład Jezuitów do nauki i kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i pod zaborami / Red. nauk. *Irena Stasiewicz-Jasiukowa.* Kraków-Warszawa: WAM. 2004. 758 s.; *Załęski S.* Jezuici w Polsce. Lwów–Kraków 1900–1906. T. 1–5; Z dziejów szkolnictwa jezuitskiego w Polsce. Wybór artykułów. Kraków. 1994. 260 s.; [*Autorius nenurodytas*]. Єзуїти // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 238; *Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999. С. 344–345; Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. *Григорий Цѣрох OFVConv* (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 53–70; Заповіт прочанина. Автобіографія святого Ігнатія Лойоли, засновника Єзуїтів. Львів: Свічадо. 2004. 98 с.; *Кметь В.* Брошурна війна, Велевич Мацей, Гонцель-Мокрський Анджей, Григорович-Барський Василь // Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. *А. Козицького та І. Підкови.* Львів: «Літопис». 2007. С. 289–290, 340, 543–544, 576–578; *Кметь В.* Львівський єзуїтський колегіум на тлі контрреформації у Речі Посполитій в XVI – першій половині XVII ст. // Проблеми архівознавства і джерелознавства. Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В'ячеслава Стрельського (Серія «Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела». Вип. 4). Київ. 2001. С. 351–388; *Кметь В.* Єзуїти, Єзуїтська колегія, Єзуїтська академія, Єзуїтський шляхетський конвікт, Крусінський Юда, Лоренцович Александр, Скарга Пьотр // Енциклопедія Львова. Т. 2, 3 / За ред. *А. Козицького.*

Львів: «Літопис» (в друці); *Кметь В., Дух О.* «Ratio Studiorum» в історії європейської та української освіти // *Ratio atque Institutio Studiorum Societatis Iesu* / Переклад з лат. Р. Паранька. Львів (в друці); *Сушко О.* Впроваджене Єзуїтів до Польщі. Історично-критична студія // *Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка*. Львів. 1904. Т. 57–58. С. 1–75; *Христианство. Энциклопедический словарь* / *С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 570–576; *Шевченко Т.* Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст. Львів: Свічадо. 2005. 338 с.; *Шевченко Т. М.* Огляд західної наукової історіографії історії Товариства Ісуса // *Український історичний журнал*. 2005. Nr. 1. С. 165–180).

32. Saleziečiai. Oficialus pavadinimas – šv. Jono Bosko saleziečiai. Šv. Pranciškaus Salezo draugija (lotyniškai: **Societas S. Francisci Salesii, SDB**), įkurta 1859 m. Turine (Italija). Įkūrėjas šv. Jonas Boskas (1815 08 16–1888 01 31).

1841 m. J. Boskas gavo kunigo šventimus. Po to studijavo Turino teologiniame koledže, kur šv. Juozapo Cafasso paskatintas ir motinos padedamas pradėjo savo išmūjį katechetinį darbą tarp apleistų, be priežiūros likusių berniukų. 1844 m. jis buvo paskirtas Šv. Filomenos prieglaudos kapelionu, bet ir toliau globojo neturtingų tėvų vaikus, steigė jiems mokyklas, vėliau ir dirbtuves. 1844 m. pabaigoje įsteigtą oratoriją pavadino Šv. Pranciškaus Saleziečio vardu. Siekdamas įtraukti jaunuolius į darbą, kun. J. Boskas 1853–1861 m. prie oratorijos atidarė batsiuvių, siuvėjų, stalių dirbtuves, knygrišyklą ir spaustuovę. Vėliau įrengė šaltkalvių dirbtuves. 1854 m. J. Bosko iniciatyva įsteigiama Saleziečių kongregacija. 1869 m. kovo 1 d. saleziečių vienuoliją aprobavo popiežius Pijus IX. Ji plito ne tik Italijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, bet ir Pietų Amerikos valstybėse.

Saleziečių tikslas – rūpintis vargingų šeimų jaunimu, jų religiniu, profesiniu auklėjimu – jaunimo ugdymas krikščioniška dvasia. Šv. Jonas Bosko yra kalbėjęs, kad nėra blogų vaikų, o jei jie blogi, tai tik todėl, kad niekas jais nesirūpina. Todėl didžiausią savo gyvenimo bei pastangų dalį jis paaugojo neturtingiems vaikams, mokydamas juos amato, lavindamas, veddamas doros bei krikščioniškojo gyvenimo keliu. Taigi, kun. J. Boskas darbą jungė su malda. Jis siekė, kad jaunuoliai tuščiai neleistų laiko, stengėsi būti kartu su auklėtiniais. Vienas jo ugdytinių – Dominykas Savijus (1842–1857) – 1954 m. birželio 12 d. Popiežiaus Pijaus XII paskelbtas šventuoju.

Šv. J. Boskas buvo ir rašytojas. Jis šių leidinių – „Bažnyčios istorija mokykloms“ (1845 m.), „Šventoji istorija“ ir „Dešimtainė matų sistema“ (1849 m.), „Italijos istorija“ (1855 m.) – autorius.

Kun. J. Boskas statė ir bažnyčias. Pirmąją pašventino 1852 m. – tai saleziečių Porciunkulė. Antroji – Marijos Krikščionių Pagalbos Bazilika (1868 m.). 1880 m. statė dar dvi bažnyčias – Turine ir Valekrozijoje. Be to, jis kviečiamas Romoje statant Švč. Širdies bažnyčią. Sirgdamas ir beveik aklas ne sykį jis važinėjo po Italiją, Ispaniją, Prancūziją ir rinko lėšas bažnyčios Romoje statybai. Bažnyčia buvo pašventinta 1887 m. gegužį. Tačiau kun. J. Boskas nebespėjo užbaigti saleziečių namų statybos Marsilijoje, Nicoje ir Specijoje.

Saleziečiai užsiima ir misijų veikla. 1874 m. saleziečius pakvietė Buenos Aires arkivyskupas. J. Boskas atrinko šešis kunigus ir keturis koadjutorius, vadovu paskyrė 37 metų nepaprastai veiklų kunigą Džovanį Kaljerį. 1876 m. 23 saleziečiai išsiunčiami į Pietų Ameriką. Iš viso J. Boskas parengė vienuolika misijinių ekspedicijų.

Visose pasaulio šalyse saleziečiai turi mokyklas bei auklėjimo įstaigas jaunimui, nepriklausomai nuo jų kilmės. Turi įvairių leidyklų. 1877 m. kun. J. Boskas *SDB* parengė pirmąjį „Saleziečių žinių“ (Il Bollettino Salesiano) numerį. Nuo to laiko žurnalas pasakoja apie saleziečius, jų misijas ir didžiąsias Marijos, Krikščionių Pagalbos, malones, telkia bendradarbius. XX a. pabaigoje „Saleziečių žinios“ leistos 45 skirtingomis laidomis 20 kalbų, per metus viršijo 20 milijonų egzempliorių. 1998 m. lapkričio 26 – gruodžio 5 d. Romoje vyko „Saleziečių žinių“ vyriausiųjų redaktorių konferencija. Susirinko 52 iš 50 šalių, atstovaujantys po 118 valstybių pasklidusiems saleziečiams.

1909 m. kun. J. Boskas paskelbtas Dievo tarnu, 1929 m. – palaimintuoju, o 1934 m. balandžio 1 d. – šventuoju.

Rytų Timoro vyskupas salezietis Karlas Filypas Chimenas Belas (Carlos Filipe Ximenes Belo) tapo 1996 metų Nobelio premijos už taiką laureatu.

Saleziečių kongregacijai išaugus ir išplėtus savo veiklą, pagrindinis jų vadovas – vyriausias rektorius – yra Romoje.

Be vyrų, veikia ir moterų vienuolijos, nes mergaičių auklėjimui šv. Jonas Boskas, tarpininkaujant šv. Marijai Domininkai Mazzarello, 1872 m. Italijoje įsteigė seserų (oficialiai vadinamą Marijos, Krikščionių Pagalbos, Dukterų) vienuoliją (institutą) – (popiežiaus teisių) (*FMA*). Saleziečių charizma – preventinė šv. Jono Bosko sistema. Tikslas – vaikų ir jaunimo, ypač apleisto, visapusiškas ugdymas ir evangelizacija pagal šv. kunigo Jono Bosko preventinę sistemą. Jos paplitusios po visą pasaulį ir užima platų darbo barą.

1961 m. vienuolija turėjo daugiau kaip 21 000 narių 71 valstybėse su 1 321 įstaiga, iš jų – 682 pradžios ir 583 vidurines mokyklas su 286 070 mokiinių, 267 amatų (843 amatų skyriai) ir 91 žemės ūkio mokykla, kuriose buvo 55 511 mokinių. Be to, veikė 687 oratorijos, 67 kandidatų įstaigos, 43 noviciai, 39 filosofinių ir 25 teologinių studijų įstaigos.

Galicijoje saleziečiai veikia nuo 1890 m. Tarp dviejų pasaulinių karų saleziečių atsirado ir tarp Rytų apeigų katalikų.

Ukrainiečių saleziečių veiklos pradžia – kelių jaunuolių nusiuntimas studijoms į Turiną, kad jie taptų saleziečiais. Tai Peremyšlio gimnazistai, kuriuos vykti į Italiją paskatino t. Petras (Petro) Golynskis, juos palaikė Peremyšlio vyskupas Juozapas Kocylovskis (Josafat Kocylovskyj) *OSBM*. Išsiųsti 32 vaikinai (dešimt 1932 m., šeši – 1937 m., aštuoni – 1938 m. ir aštuoni – 1939 m.). Karas sukliudė ne tik naujų jaunuolių pasiuntimui, bet ir mokslus baigusiujų sugrįžimui. Iš 32 išvykusių 17 tapo saleziečiais kunigais, 2 saleziečiais broliais. Kunigus išventino arkivyskupas Ivanas Bučko. Po Antrojo pasaulinio karo prie jų prisijungė ir kiti ukrainiečiai, trokšdami tapti vienuoliais saleziečiais.

1951 m. vienas svarbiausių ukrainiečių saleziečių uždavinių buvo mokyti ir vadovauti **Popiežiškajai mažajai ukrainiečių seminarijai**. Iš pradžių seminarija buvo įkurta netoli Orleano, Prancūzijoje (1951–1956), paskui perkelta į Kastelhandolfą (Castel Gandolfą) netoli Romos (1956–1959), o nuo 1959 m. – į Romą.

Kita svarbi ukrainiečių saleziečių darbo kryptis – pastoracinė veikla tarp ukrainiečių katalikų Argentinoje, JAV. Ukrainiečiai saleziečiai nesukūrė savarakiškos provincijos, jie priklausė kitų saleziečių provincijoms ar viceprovincijoms.

1990 m. pradžioje saleziečiai atgaivino savo veiklą Ukrainoje. Lvove Ličakivsko gatvėje jie turi bažnyčią, Don Bosko jaunimo centrą ir mokyklą. Pastaruoju metu visi ukrainiečių kilmės saleziečiai (Rytų apeigų katalikai) aptarnauja tautiečius, išskyrus 2 neukrainiečių kilmės, dirbančius Argentinoje.

Pirmieji lietuviai, nuvykę Italijon pas saleziečius, buvo Jurgis Baltrušaitis (1901 m.), Antanas Skeltys (1902 m.), Vincas Kubilius ir Juozas Augustaitis (1904 m.). 1906 m. atvažiavo kiti 9 lietuviai. Lietuvių saleziečių misijos pradininku laikomas kun. Antanas Skeltys (1884–1960), mat anksčiau už jį atvykęs J. Baltrušaitis (1882–1915), baigęs saleziečių mokyklą, neįstojo į saleziečių kongregaciją. A. Skeltys į saleziečių vienuoliją įstojo 1906 m.

1927 m. A. Skelčio iniciatyva Perosa Argentina įstaiga (47 km nuo Turino) buvo paskirta lietuvių žiniai. Čia 1927–1935 m. buvo ruošiamas saleziečių personalas Lietuvai. Šioje įstaigoje pabuvojo apie 200 lietuvių jaunuolių – kandidatų į saleziečius. Visai veiklai vadovavo kun. A. Skeltys *SDB* iki kol grįžo į tėvynę ir su būreliu lietuvių saleziečių Vytėnuose įkūrė pirmąją saleziečių įstaigą Lietuvoje.

Tais pačiais 1927 m. saleziečių centras Turine atidarė lietuvių informacijų ir propagandos skyrių, kur buvo pradėtos lietuvių kalba leisti *Saleziečių žinios* (kartą per du mėnesius, 21 000 egz. tiražu) ir kiti leidiniai (jie buvo siunčiami ir į Lietuvą), organizuojami bendradarbiai. 1927 metai laikomi lietuvių saleziečių įsikūrimo metais.

Kunigas Antanas Petraitis savo nuosavybę – Zamkaus dvarą Raudonės valsčiuje (Raseinių apskirtis) su visais trobesiais ir esamu turtu – paliko testamentu kun. Vincentui Semenavičiui, kad jis perduotų tėvų saleziečių nuosavybėn.

1934 m. Jono Bosko paskelbimo šventuoju metais lietuviai saleziečiai savo veiklą perkėlė į Lietuvą, įsikurdami amerikiečio kunigo A. Petraičio jiems paliktame „Zamkuje“, vėliau saleziečių pavadiname Vytėnais.

Saleziečių namai 1938 m. įsikūrė ir Kaune prie Švč. Trejybės bažnyčios. O 1939 m. Lietuvoje pradėjo veikti Marijos, Krikščionių Pagalbos, Dukterų institutas (popiežiaus teisių) (*FMA*).

Antrojo pasaulinio karo išvakarėse Lietuvoje veikė 7 saleziečių namai su grynai lietuvišku personalu.

1940 m. rugsėjį sovietai išvijė saleziečius iš Vytėnų.

Po Antrojo pasaulinio karo lietuviai saleziečiai veiklą plėtojo išeivijoje ir tik su Nepriklausomybės atgavimu vėl galėjo ją atgaivinti Lietuvoje.

1952 m. pavasarį Italijoje Kastelnuovo Don Bosko miestelyje darbą pradėjo lietuvių saleziečių centras: veikė mokykla, knygų leidykla, leidžiamos *Saleziečių žinios*. Mokykla, vadinta institutu, įsikūrė vienoje pilyje, kuri jau buvo naudojama jaunimo reikalams. Instituto ir viso centro organizatorius ir steigėjas, vėliau jo direktorius buvo kun. Juozas Zeliauskas *SDB*. Į įsikūrusį institutą jaunimas vyko mokytis iš įvairiausių kraštų. Pedagoginį personalą sudarė 10 saleziečių tėvų ir klierikų, dirbusių be jokio atlyginimo. 1954 m. mokėsi apie 50 vaikų iš Anglijos, Vokietijos ir net Amerikos. Prie Instituto veikusiame mokinių bendrabutyje ugdytiniai gyveno ir lietuviškoje dvasioje praleisdavo laisvalaikį. Vėliau mokinių skaičius mažėjo, mat, plečiantis pramonei ir vystantis industrijai, saleziečių amatų mokyklos tapo nebepatrauklios. Išnykus „šiaučių ir kriaučių“ mokykloms, kurį laiką buvo rengiami tekintojai ir spaustuvininkai.

1970 m. lietuvių saleziečių centras buvo perkeltas į Fraskati miestelį netoli Romos ir pavadintas Vytėnais. Tačiau čia jau mokėsi tik 8 mokinukai. Jiems baigus mokslą, mokykla nustojo egzistuoti.

1954 m. lietuviai Alpių kalnuose įrengė vasaros stovyklą, veikusią iki 1991 metų. Šioje saleziečių stovykloje vasarojo ne vien lietuviai. 1993 m. ji

buvo parduota, o 1994 m. parduotas ir Fraskati. Paskutiniai du saleziečiai – kun. Mečys Burba ir kun. Vladas Sabaliauskas – pagyvenę Fraskatyje dar kelis mėnesius, sugrįžo į Lietuvą. Tuomet Lietuvoje besidarbuojantys saleziečiai priklausė Maskvos inspektorijai. Jai priklausė ir visi buvę sovietų okupuoti kraštai, kuriuose veikė saleziečiai: Lietuva, Latvija, Ukraina, Baltarusija, Jaktutija...

Atkuriant ir išplečiant saleziečių veiklą Lietuvoje, itin daug nuveikė 1971–1992 m. Brazilijoje dirbęs ir į tėvynę sugrįžęs kun. **Pranas Gavėnas SDB** (1918 10 11–2000 02 07), kuriam po mirties suteiktas Alytaus miesto Garbės piliečio vardas. Kun. P. Gavėnas SDB buvo Pietų Amerikos Lietuvių kunigų vienybės pirmininkas (1971 m. organizacija jo iniciatyva ir susikūrė), buvo San Paulo spaudos asociacijos narys, San Paulo Istorijos akademijos (Acad. P. de Historia) narys – akademikas, Šv. Kazimiero (Brazilija) asmeninės lietuvių parapijos klebonas (1977–1987); 1977–1988 m. Brazilijoje redagavo savaitraštį *Mūsų Lietuva*, atliko gausybę įvairių kitų darbų Lietuvos vardui garsinti, kovai už Lietuvos laisvę. Tokia plati veikla Brazilijoje sulaukė pripažinimo: už įnašą Brazilijos kultūrai kun. P. Gavėnas 1985 m. apdovanotas Brazilijos Kultūrinio centro medaliu, o 1988 m. jam įteiktas Brazilijos Vėliavnešio ordino diplomai (Diploma ordem nacional dos Bandeirantes).

Grįžęs į Lietuvą, kun. P. Gavėnas SDB nuo 1992 m. pradėjo dirbti Alytuje (iš pradžių Šv. Angelų Sargų bažnyčioje, o nuo 1994 m. – Marijos Krikščionių Pagalbos bažnyčioje), ėmėsi leidybinės veiklos plėtros. Kun. P. Gavėno iniciatyva 1994 m. atgaivinta *Saleziečių žinių* leidyba, nuo 1995 m. pradėtas leisti katalikiškos krypties mėnesinis laikraštis moksleiviams *Spinduliukas*. Kunigas rašė knygas apie J. Boską ir kitus saleziečius, Šv. Kazimierą, organizavo jaunimo vasaros stovyklas, būrė vaikus, įkurdamas jiems prie mokyklų ar parapijų jaunosius boskiukus, taip vadinamus „Don Bosko bičiulius“ sambūrio narius. Pirmasis toks sambūris kunigo iniciatyva įsikūrė Alytuje 1995 m. gegužės 25 d.

Kunigas salezietis rūpinosi ir moksline veikla – 1994 m. įsteigė Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) skyrių Alytuje, buvo išrinktas pirmininku (reikia pastebėti, kad P. Gavėnui mirus LKMA Alytaus skyrius nustojo egzistuoti), organizavo mokslines konferencijas, atliko ir daugelį kitų itin svarbių darbų. Jo iniciatyva Balbieriškis bei Alytus buvo pavesti Švč. Mergelės Marijos Krikščionių Pagalbos globai.

1998 m. Lietuvoje darbavosi 10 kunigų saleziečių (iš jų du lenkai).

2007 m. lietuviai saleziečiai įėjo į bendrą Lombardijos, Emilijos, Šveicarijos, San Marino ir Lietuvos provinciją, kurios vyresnysis (vadinamas inspektoriumi) – kun. Augustinas Sosius (Agostino Sosio) (provincijos būstinė

Milane). Lietuvai atstovauja direktoriai – kunigai Masimas Bianco (Massimo Bianco) ir Aleksandras Barellis (Alesandro Barelli). Visų saleziečių vyriausias rektorius – kun. Paskualis Šavezas (Pascual Chavež). Lietuvoje yra Kauno ir Vilniaus saleziečių bendruomenės, turinčios 8 amžinųjų įžadų narius.

Šv. Pranciškaus Salezo draugija jungia 17 468 narius.

Salezietės – oficialus pavadinimas **Marijos, Krikščionių Pagalbos, Dukterų institutas** (popiežiaus teisių) (*FMA*) – Lietuvoje savo veiklą pradėjo nuo 1939 m.

Marijos, Krikščionių Pagalbos, Dukterų instituto generaliniai namai yra Romoje. Nuo 2007 m. lietuvės salezietės priklauso Čekijos – Lietuvos vizitatorijai (provincijai), kurios centras Prahoje (Čekija). Lietuvos salezietės įsikūrusios Kaune (penkios – amžinųjų įžadų ir trys – laikinųjų), direktorė – s. Lina Minelgaitė *FMA*.

(žr.: [Autorius nenurodytas]. Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006. P. 170, 191–192; Bianco E. Marija Mazarelo. Pirmoji Marijos Krikščionių Pagalbos dekretų vadovė // Saleziečių žinios. 1996. Nr. 3. – 1999. Nr. 2; Bosco T. Don Bosco. Naujoji biografija. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1999. 432 p.; Bulota A., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 46–47; Gavėnas P. Jaunystė. Kaunas. 1993; Gavėnas P. Kunigas Bosko pasaulyje per „Saleziečių žinias“ // Saleziečių žinios. 1999. Nr. 2. P. 24–25; Jagminas L. Vienuolių veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; Kačerauskienė A. „Saleziečių žinių“ 75 metų istorija, kuri tęsiasi // XXI amžius. 2003. Vasario 12. Nr. 12. P. 4; Kilčiauskienė J. Kunigas neina į dangų vienas // XXI amžius. 2005. Sausio 28. Nr. 8. P. 7; Lietuvių enciklopedija. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla. 1961. T. 26. P. 339–343; Liuima A. Šv. Pranciškaus de Sales optimistinės pasaulėžiūros teologinis pagrindas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Roma. 1990. T. 13. P. 123–150; Paukštys S. J. Mes. Kaunas. 2008; Poniškaitis S. E. Kun. Antanas Skeltys – saleziečių vienuolijos Lietuvoje įkūrėjas // XXI amžius. 2005. Liepos 29. Nr. 57. P. 8; Poniškaitis S. E. Saleziečių misijos pradininkas sugrįžo į savo gimtinę // XXI amžius. 2003. Gegužės 9. Nr. 36. P. 5, 16; Religijotyros žodynas / Sudarytojas Romualdas Petraitis. Vilnius: Mintis. 1991. P. 337; Stašaitis J. Tremtinys Tėvynėje. Vilnius. 2004. 104 p.; Šidlauskienė E. Prisimintas kun. Jonas Boskas // XXI amžius. 2003. Vasario 7. Nr. 11. P. 3; Vasiliauskienė A. Petro Pertkumo idėjų dvasia. Alytus. 1998. 112 p.; Vonsavičius B. Lietuvos saleziečiai // Katalikų pasaulis. 1994. Nr. 10. P. 28–29; Блажейовський Д. Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1124–1129; Дух О. Салезіяни, Салезіянки // Енциклопедія Львова. Т. 3 / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис» (в друці); Шуст П. Салезіани // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 711).

33. Lenkų sukilimo metu – autorius turi galvoje 1863–1864 m. sukilimą (žr.: 1863–1864 m. sukilimas).

34. Be karo pasidalijo kaimynai: rusai, prūsai-vokiečiai ir austrai. Turima omenyje Lietuvos – Lenkijos valstybės (Respublikos arba Žečpospolitos) tris padalijimus:

1772 m. tarp Austrijos, Rusijos ir Prūsijos pasirašyta Peterburgo I konvencija įtvirtino I padalijimą. Ukrainos vakarinė dalis su Lvovo miestu atiteko Austrijai.

1793 m. pasirašyta konvencija dėl II padalijimo (Austrija ir Rusija).

1795 m. Austrijai, Rusijai ir Prūsijai pasirašius Peterburgo III konvenciją, įvykdytas III Respublikos padalijimas. Pagal šią konvenciją beveik visa Lietuva, išskyrus Užnemunę ir Klaipėdos kraštą, pateko carinės Rusijos imperijos valdžion. Užnemunę ir Klaipėdos kraštą prisijungė Prūsija.

Po I ir III padalijimų Galicijos teritoriją sudarė Austrijos imperijai atitekusios žemės (dabartinė Ukrainos Ivano Frankivsko, Lvovo, Ternopilio sritys bei Lenkijos Prieškarpatė ir dalis Mažosios Lenkijos vaivadijos). 1772 m. šios žemės sudarė Austrijos (nuo 1867 m. Austrija – Vengrija) provinciją, oficialiai vadintą Galicijos ir Lodomerijos karalyste, nes Vengrijos karaliai nuo XIII a. titulavosi Galicijos ir Lodomero karaliais (rex Galiciae et Lodomeriae). Provincijos administracinis centras buvo Lvovas. Pačios provincijos ribos keitėsi. 1786–1849 m. Galicijai priklausė Bukovina. 1795 m. buvo prijungta teritorija tarp Bugo ir Pilicos upių.

Ši Naujosios Galicijos teritorija 1809 m. atiteko Varšuvos kunigaikštystei. 1846 m. į Galicijos sudėtį vėl įėjo Krokuvą ir jos apylinkės.

Nuo 1867 m. Galicija turėjo Seimą ir kitas autonomines institucijas.

1919–1939 m. visa Galicija priklausė Lenkijai. 1939 m. Rytų Galiciją, arba Vakarų Ukrainą, užėmė Sovietų Sąjunga ir prijungė prie Ukrainos Sovietų socialistinės respublikos.

(žr.: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2004. T. 6. P. 356; *Гудь Б. В. Загибель Аркадії*. Етносоціальні аспекти українсько-польських конфліктів ХІХ – першої половини ХХ століття. Монографія. Львів. 2006. 448 с.; *Гудь Б. В. Українсько-польські конфлікти ХІХ–першої половини ХХ століття: етносоціальний аспект*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». 2008. 34 с.; *Юрчук О. Ф.* Українське питання в політичній публіцистиці та діяльності польського консерватора Яна Станіслава Лося (1918–1939) // Дрогобицький красназничий збірник. Випуск VII. Дрогобич: Коло. 2003. С. 379–388; *Юрчук О. Ф.* Українські землі у

міжвоєнний період (1918–1939). Лекція. Львів: Львівський державний аграрний університет. 2007. 37 с.).

35. Kadaisė Švedijoje kovai prieš rusus. Po 1655–1660 m. karo su Rusija, pasibaigusio Olyvos taika, Švedija prisijungė beveik visą Livoniją, išskyrus Latgalą. Po 1656–1658 m. karo tarp Rusijos ir Švedijos 1661 m. buvo pasirašyta Kardiso (Kardžio) taika, patvirtinusi Švedijai palankias 1617 m. Stolbovo taikos sutarties sąlygas. Per karus užimtos žemės leido įsigalėti Baltijoje ir Švedija XVII a. viduryje tapo viena stipriausių Europos valstybių.

Karolis XII pradėjo nesėkmingai užsibaigusį Šiaurės karą (1700–1721). Kovodamas su Rusijos kariuomene, Karolis XII pralaimėjo – Rusijos kariuomenė 1709 m. švedus sumušė prie Poltavos (žr.: Karolis XII).

1721 m. pasirašyta Ništato taikos sutartimi Švedija neteko Pietvakarių Karelijos ir Vyborgo; po 1741–1743 m. karo su Rusija pasirašyta Abo sutartimi (1743 m.) Švedija prarado Pietryčių Suomiją. Nesėkmingas buvo ir Septynerių metų karas (1756–1763).

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 4. P. 506–511; 1964. T. 30. P. 137–141; *Прицак Л.* Из досліджень про державу Богдана Хмельницького 1648–1657. Статті і матеріали. Харків. 2003. 280 с.).

36. Šv. Brigita. (Sankta Brigitta av Sverige – Birgitt Birgersdotter) Švedijos valdovų giminaitė (1303–1373). Nuo mažens troško tarnauti Dievui, bet tėvas keturiolikametę Brigitą ištekino. Santuoka buvo laiminga, šeima sulaukė 8 vaikų: 4 dukrų (iš jų šv. Kotryna Švedė) ir 4 sūnų.

Brigita buvo uoli krikščionė, jos rūpesčiu į švedų kalbą išverstas Šventasis Raštas, parašyti jo komentarai. Dvidešimtmetė Brigita, tapusi karaliaus Magnuso II turtų valdytoja, dosniai rėmė Bažnyčią. Šeima keliavo po šventas vietas. 1341 m. atliko maldingą kelionę į Santjago de Kompostela vienuolyną. Netrukus Brigita apsigyveno netoli Alvastro vienuolyno. Čia palaidojo vyrą. Brigita pradėjo matyti regėjimus, kurių metu Kristus kvietė ją tapti Jo žinios skleidėja. Tai Brigita siekė vykdyti visą tolesnį gyvenimą.

Likusi našle, 1344 m. Brigita įstojo į cistersų vienuolyną Alvastroje. Į jį jau buvo įstojęs ir vienas sūnus (vienas sūnus jau buvo miręs). Čia Brigita atsidavė maldai, atgailai, gailestingumo darbams. Viename iš regėjimų 1346 m. ji buvo kviečiama sukurti vienuolinį ordiną. Ji, kaip ir šv. Kotryna Sienietė (apie 1347–1380), rašė popiežiui į Avinjoną, ragindama grįžti į Romą (mat jai buvo suteikta pranašystės dovana). Savo regėjimus ir pranašystes ji aprašė knygoje.

Svarbiausias XIV–XV a. bandymas sukurti naują ordiną pagal seną vie-

nuolynų (kartu veikiančių vyrų ir moterų) principą siejamas su didžia šventąja, švede Brigita iš didikų Birgerių šeimos.

Nuo XIV a. penktojo dešimtmečio Brigitos aplinka užrašinėjo jos apreiškimus, kurių vienas pirmųjų – Kristaus paliepimas sukurti naują ordiną. Šio ordino struktūra literatūrine forma aprašoma vadinamojoje „Išganytojo reguloje“. Remiantis šia regula pavyzdiniam vienuolynui turėjo vadovauti abatė, tarsi Dievo Motina, po Paėmimo į dangų tapusi Apaštala Karaliene ir Kristaus mokiųjų vadove. Konventą turėjo sudaryti iki 60 seserų.

Atskirame name turėjo gyventi vienuoliai – 13 kunigų, tarsi dvylika apaštalų su tryliktuoju Pauliumi, 8 broliai pasauliečiai ir 4 diakonai, iš viso iki 25 žmonių.

Vyriausiojo nuodėmklausio vadovaujami vienuoliai bei seserų konventas turėjo sudaryti bendruomenę, kurią globotų vietos vyskupas. Vienuolyno kunigai turėjo ne tik garantuoti visą seserų sielovadą, bet ir reguliariai vienuolyno bažnyčioje laikyti šv. Mišias bei sakyti pamokslus gimtąja kalba tikintiesiems pasauliečiams.

Brigita pirmajam vienuolynui kurti gavo iš Švedijos karaliaus karališką Vadstenos (prie Linkopingo) valdą ir 1346 m. pradėjo organizuoti naują vienuoliją – brigitetes – Šv. Brigitos ordiną (**Ordo Sanctae Brigittae OSB**). Tačiau sunkiausia buvo gauti Popiežiaus leidimą naujam ordinui kurti. Tuo tikslu ji su dukra Kotryna išvyko į Romą, kur nuo 1350 m. praleido likusį savo gyvenimą, karštai meldamasi ir siekdama įgyvendinti savo pranašingus regėjimus.

Iki 1363 m. pėsčiomis keliavo po šventas Italijos vietas.

Gyvendama Romoje, Brigita kartu su dukra Kotryna ir dviem nuodėmklausiais visą laiką planavo Vadstenos vienuolyno gyvenimo tvarką. 1367 m. ji gavo audienciją pas Šventąjį Tėvą Urboną V. Popiežius neprieštaravo brigitiečių ordino steigimui ir leido Vadstene statyti bendrą vyrų ir moterų vienuolyną.

Leidimas ordino veiklai buvo gautas 1370 m. ir pagaliau 1378 m. Augustino regula buvo patvirtinta Švenčiausiojo Išganytojo ordino (**Ordo Sanctissimi Salvatoris, OSSalv, OSSS**) pamatu, pripažįstant pagalbinį Brigitos regėjimų „Išganytojo regulos“ pobūdį. Vienuolyno statyba užsitęsė daugiau negu 10 metų ir tik 1384 m. jis buvo pašventintas. Deja, šv. Brigita to nebesulaukė.

1372 m. Brigita kartu su dukra ir sūnumi išvyko į Šventąją žemę. Grįždama į Romą – mirė. Ją laidojant, stebuklingai pasveiko daug ligonių. Brigitos kūnas po mirties iš Romos (klarisijų vienuolyno Šv. Lauryno bažnyčios) buvo atgabentas į Vadsteną ir tapo vienuolyno relikvija, gerbimo objektu. Šis kultas itin sustiprėjo po Brigitos kanonizavimo. 1391 m. popiežius Bonifacijus IX ją kanonizavo – paskelbė šventąja. 1415 m. vasario 1 d. popiežius Martynas V

iš naujo patvirtino jos kanonizaciją. Šv. Brigita – Švedijos globėja, o 1999 m. popiežius Jonas Paulius II šv. Brigitą paskelbė visos Europos globėja.

Mirus Brigitai, jos dukra Kotryna rūpinosi Vadstenos vienuolyno Švedijoje organizaciniais reikalais ir šis netrukus beveik dviems šimtams metų tapo svarbiu visos Skandinavijos religiniu bei kultūriniu centru.

Dar XIV a. pabaigoje susikūrė pirmi naujo ordino vienuolynai Florencijoje, Romoje ir Gdanske. Šis ordinas buvo laisvo pobūdžio kongregacija. Sunkumų kėlė mišraus vienuolyno forma. 1422–1435 m. galiojo Popiežiaus draudimas kurti tokius vienuolynus, ir tai, be abejo, kėlė nemažą sumaištį. Teko ieškoti itin galingų globėjų, ir po keliolikos metų šis draudimas buvo panaikintas.

XV a. pabaigoje Švenčiausiojo Išganytojo ordiną sudarė 25 dviejų namų vienuolynai, išsibarstę po visą Europą. Skandinavijoje jų buvo penki, Lenkijoje – trys (Gdanske, Elbinge (Elblionge) ir Liubšine; pastarąjį vienuolyną įsteigė karalius Vladislovas Jogaila, dėkodamas už pergalę Žalgirio mūšyje), du Italijoje ir vienas Anglijoje. Nyderlanduose susitelkė didžiausia ordino vienuolynų grupė – devyni, o Bavarijoje jų buvo trys. Ne visi jie išsikovojo „Išganytojo regulos“ regėjimus atitinkantį statusą, bet visuose greta vyrų veikė ir moterų vienuolynai, turėję galimybę bendradarbiauti, ko neretai bergždžiai siekdavo tūkstančiai kitų seserų vienuolių bendruomenių.

Brigitietės – tai šv. Brigitos Švedės įkurtas Švenčiausiojo Išganytojo ordinas, Šv. Brigitos ordinas – katalikių moterų ordinas (iki 1820 m. ir vyrų) laikėsi Šv. Augustino regulos. Vienuolija kontempliatyvi (Jėzaus Kristaus kančios kontempliacija), steigia namus piligrimams, skelbia ekumenizmo idėjas. XV a. brigitetės kūrėsi Danijoje, Norvegijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje. XVII a. švelnesnės regulos (1623 m. ją patvirtino popiežius Urbonas VIII) brigitiečių vienuolija įkurta Valladolide (Ispanija). Brigitiečių vienuolynų buvo Ispanijoje, Meksikoje.

Naują brigitiečių šaką – Švenčiausiojo Išganytojo seserų kongregaciją – Romoje 1911 m. įkūrė E. Hesselblad. Regula patvirtinta 1920 m. Šios šakos brigitetės kūrėsi Švedijoje, Šveicarijoje, Anglijoje, Lenkijoje, JAV.

1995 m. buvo 27 brigitiečių vienuolynai, jungę 397 vienuoles. 1998 m. brigitiečių ordinas jungė 139 vienuoles iš 13 autonominių vienuolynų ir 448 vienuoles 35 vienuolynuose, priklausiusiuose vienai vadovybei. Pagrindinė brigitiečių rezidencija yra Romoje.

LDK senosios regulos brigitiečių vienuolynai veikė Gardine (1624–1908), Brastoje (1650–1830), Vilniuje (1650).

Didžiosios moterys – šv. Brigita Švedė ir šv. Kotryna Sienietė – jų veika-

lai ir aktyvus gyvenimas, dalyvavimas Bažnyčios bei visuomenės reformavimo darbuose, viešoji tarnystė – visa tai puikiausiai liudija itin svarbų reiškinį, būtent mistinio dvasingumo „invaziją“, kurios padarinys buvo gilus religinio gyvenimo atsinaujinimas. Mistika, kuri orientavosi į Kristaus žmogiškumą ir sekimo Juo idėją, sugražino vertę ne tik pačių mistikų, vadinamų „Dievo draugų“ siauram ratui, bet ir kiekvieno žmogaus vidiniam religiniam gyvenimui.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 221–222; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 207–208, 313, 327; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 527–503; *Sicari A.* Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 263–264; *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2003. T. 3. P. 485; *Дух О. Бригідки* // Энциклопедия Львова. Т. 1 / За ред. *А. Козицького та І. Підкови.* Львів: «Літопис». 2007. С. 283–284; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрех OFVConv* (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 758–761).

37. Šv. Kotryna (Švedė). Kotryna (1331–1381) gimė Švedijoje. Ji – šv. Brigitos dukra (ketvirtoji iš aštuonių vaikų), tęsusi su motina pradėtą **Šventojo Išganytojo (brigitiečių) ordino** (*Ordo Sanctae Brigittae*) kūrimą.

Pamaldūs tėvai pasirūpino gražiu dukros auklėjimu – septynerių metų Kotryną atidavė į Risburgo vienuolyną. Seserys vienuolės mokė ją įvairių mokslų, padėjo jos sieloje pamatus tikrajam pamaldumui.

Ištekėjusi už Egerto fon Kyreno, su kuriuo gyveno skaistybėje, Kotryna su motina 1350 m. (vieni metai iki vyro mirties) išvyko į Romą ir 25 metus padėjo jai.

Brigita išvyko į Romą siekdama gauti Popiežiaus leidimą kurti naują ordiną. Romoje Kotryna talkino motinai ir dviem nuodėmklausiams projektuojantiems Vadstenos (prie Linkopingo) brigitiečių vienuolyno Švedijoje gyvenimo tvarką.

Popiežiaus leidimas buvo gautas tik 1370 m., ir pagaliau 1378 m. Augustino regula buvo patvirtinta Švenčiausiojo Išganytojo ordino (*Ordo Sanctissimi Salvatoris, OSSalv*) pamatu, pripažįstant pagalbinį Brigitos regėjimų „Išganytojo regulos“ pobūdį.

1373 m. mirus Brigitai, Kotryna įstojo į Vadsteno vienuolyną, seserų buvo išrinkta vyresniąja. Ji sutvirtino savo motinos Brigitos parengtus Vadsteno vienuolyno organizacinius pamatus ir šis netrukus beveik dviem šimtams metų tapo svarbiu visos Skandinavijos religiniu bei kultūriniu centru. 1391 m. kanonizavus Brigitą, itin sustiprėjo jos kultas.

Kotryna mirė 1381 m. Vatsteno vienuolyne eidama vyresniosios pareigas.

Nors Kotryna ir nekanonizuota, tačiau ji priskiriama prie Bažnyčios šventųjų moterų. Šventųjų ikonografijoje ji vaizduojama su elniuku – jos ženklu.

Yra dar 6 šventosios Kotrynos, iš jų viena populiariausių – Kotryna Sienietė (1347–1380), ji kartu su Terese Aviliete 1970 m. popiežiaus Pauliaus VI paskelbta Bažnyčios daktare (apie ją žr.: Chantal van der Plance, Andre Knockaert. 15 maldos dienų su Kotryna Sieniete. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1998. 80 p.; Lietuvių enciklopedija. Boston. 1957. T. 12. P. 497).

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 97; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 207–208; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 159–160; *Sicari A.* Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 204).

38. Rytų apeigų Katalikų Bažnyčia Taline. Vokiečių pastatyta kirchė Taline sovietmečiu buvo paversta sandėliu. Estijai atgavus nepriklausomybę, ji 1990 m. buvo atiduota ukrainiečių katalikų bendruomenei. 1995 m. baigiant remonto darbus, bažnyčia sudegė (padegėjai nebuvo surasti). Po ilgai užsitęsusių naujų remonto darbų bažnyčia 2002 m. pašventinta Dievo Motinos Trirankės – visų vargstančių ir skriaudžiamų globėjos – titulu.

Dievo Motinos Trirankės įvaizdis atsirado VIII a., valdant Levui Isavriainiui, kovojusiam prieš ikonas – paveikslus. Šv. Joanas Damaskietis labai gerbė ikonas, tikėjo jų stebuklinga galia ir buvo ištikimas ikonų gynėjas. Apie tai jis nuolat rašė ir kalbėjo, daug gero padarė žmonėms, užimdamas aukštą postą pas Damasko kunigaikštį. Imperatorius Levas sumanė keršyti savo dvasiniam priešui. Jis melagingai apskundė Joaną Damasko kunigaikščiui, įtikindamas, kad Joanas jam, Damasko kunigaikščio priešui, rašęs laiškus. Įpykęs, įsiaudrinęs kunigaikštis įsakė nukirsti Joanui ranką (kad daugiau neberašytų) ir viešai pakabinti kitų baimei. Vakare kankinys, sužinojęs, kad kunigaikščio pyktis atlėjo, nusiuntė pas jį savo draugus, prašydamas, kad jam būtų sugražinta negyvoji ranka.

Atgavęs ranką, Joanas užsidarė savo celėje ir su ašarom akyse meldėsi prieš šventą Dievo Motinos ikoną, priglaudęs prie jos negyvą ranką. Jis, galvodamas apie tikėjimo sustiprinimą aplinkiniams, meldė rankos atgijimo. Užsnūdęs pamatė Dievo Motiną, kuri pasakė, kad jo ranka jau sveika. Atbudęs sveikas, Joanas, dėkodamas Dievo Motinai už tokį stebuklą, iš sidabro padarė

rankos plaštaką ir pridėjo prie ikonos. Nuo tada ikona ir vadinama Dievo Motina Triranke.

Talino Dievo Motinos Trirankės bažnyčia susieta ir su Vilniaus bazilijonais. Ilgą laiką (1992–2002) Estijos ukrainiečiams dvasinius patarnavimus teikė Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčios klebonas ukrainietis bazilijonas kun. Pavlo Jachimecas. Jis kas mėnesį aptarnavo tris svarbiausias ukrainiečių bendruomenes Estijoje: Taline, Pilvoje ir Savernoje.

(žr.: *Vasiliauskienė A.* Ukrainiečiai tiesia ranką Estijos lietuviams // XXI amžius. 2003. Sausio 24. Nr. 7. P. 5; *Васіляускене А.* Пастораційна подорож о. Павла ЧСВВ в Естонії // Парафіяльне слово. Церква Пресвятої Трійці м. Вільнюса при монастирі оо. Василян. 19 січня 2003. Ч. 3. С. 3–4; 2 лютого 2003. Ч. 5. С. 6; 9 лютого 2003. Ч. 6. С. 6).

39. Pirmojo pasaulinio karo metu. Pirmasis pasaulinis karas vyko 1914–1918 m.

40. Vienkartinė duona – taip ukrainiečiai vadina iš vieną kartą maltų grūdų (rupių miltų) iškeptą juodą duoną.

41. Liuteris. Martynas Liuteris (Martin Luther) (1483–1546) – Vitenbergo universiteto teologijos profesorius, vienuolis augustinas (1505 m. baigęs Erfurto universitetą įstojo į augustinų ordiną). M. Liuteris buvo priimtas į itin griežtos observacijos Erfurto vienuolyną. Jis uoliai galinėjosi su eremitiškąja observacija, liudydamas, kad kasdieniniame gyvenime derinti pamatinius naujojo maldingumo principus ir stiprią bei griežtą askezę, ilgas maldų bei kūno marinimosi tradicijas buvo be galo sunku.

Augustinizmas, kaip rašo J. Kločiovskis, buvo itin svarbi srovė ordinui, kuris vadinosi šio didžiojo Bažnyčios Tėvo vardu, o viena jo srovių vėliau labai savitai formavo brolių profesorių Martyną Liuterį.

Nuo 1508 m. M. Liuteris dėstė Vitenbergo universitete.

Pasipiktinęs indulgencijų (tai nuodėmių atleidimo raštas) pardavinėjimu ir kitomis negerovėmis, 1517 m. spalio 31 d. ant Vitenbergo pilies bažnyčios vartų iškabino 95 tezes lotynų kalba, kviesdamas diskutuoti. Šių tezių paskelbimas – tai Reformacijos pradžia. Į vokiečių kalbą išverstos tezės greitai tapo žinomos ne tik Vokietijoje, bet ir Europoje.

Kilus ginčams, paaiškėjo, kad M. Liuterio mintys panašios į anglo Jono Viklifo (Džono Wycliffe, gimė tarp 1320–1330 m., mirė 1384 m.), čeko Jano Huso (1371–1415) ir kitų eretikų skelbtas idėjas. Netrukus M. Liuteris ėmė skelbti, kad Janas Husas sudegintas neteisėtai, kad Popiežius suklydo; kad Po-

piežius išvis nereikalingas, kad krikščionių bendruomenės gali valdyti pačios save. Tikėjimo pagrindas yra Šventasis Raštas ir tikintieji turi patys jį skaityti, o ne klausyti kunigų perpasakojimų. Bažnyčia, anot M. Liuterio, turi atsakyti turimų turtų ir rūpintis vien dvasiniais reikalais, o švietimą ir ligonių slaugą perduoti pasauliečiams. Vienuoliai, jo manymu, daug daugiau nuveiktų išėję iš vienuolynų ir gyvendami pasaulietišką gyvenimą. Pats M. Liuteris atsisakė vienuolystės ir vedė buvusią vienuolę.

M. Liuteris buvo kviečiamas atvykti į Romą, tačiau atsisakė. Tada Popiežius jį atskyrė nuo Bažnyčios ir paskelbė eretiku. M. Liuteris su studentais viešai sudegino Popiežiaus raštą ir dar aršiau puolė Bažnyčios vadovą. Jis ragino kunigaikščius savo valdose sukurti naują krikščionišką Bažnyčią, kuri būtų nepriklausoma nuo Popiežiaus.

Uolaus vienuolio observanto M. Liuterio pažiūros pateko į gerai parengtą dirvą ir išjudino tikrą laviną. Tačiau tvirtą pamatą išlaikė ir aplink Popiežių susitelkusioji Lotyniškoji Bažnyčia, kurioje susiformavo galingas katalikiškosios reformos sąjūdis. Ignacas Lojola, giliai naujoviškos vienuolių bendrijos, atlikusios didžiulį vaidmenį šioje reformoje, kūrėjas, kaip ir Martynas Liuteris išaugo dar XV a. susiformavusioje observantų ir reformatorių aplinkoje. Martyno ir Ignaco veikla, kaip pastebi J. Kločiovskis, puikiai iliustruoja žymiai glaudesni, negu dar neseniai buvo manoma, Europos religinės istorijos tęstinumą.

Nors M. Liuteris buvo priverstas slėptis, tačiau jo paskelbtos idėjos greitai plito: iš bažnyčių buvo metami ir naikinami puošnūs paveikslai, kiti meno kūriniai, kunigaikščiai nutraukdavo santykius su Popiežiumi, užiminėjo bažnytines žemes, patys imdavo vadovauti bažnyčias, skirdavo dvasininkus.

Vokietijos imperatorius Karolis V buvo katalikybės šalininkas. Jis priešinosi reformacijai, todėl tarp jo ir M. Liuterio šalininkų būta religinių kovų, kurias imperatorius ir jo bendraminčiai pralaimėjo. 1555 m. Augsburgėje pasirašyta taikos sutartimi nuspręsta, kad religija kunigaikštystėje bus tokia, kokios norės jų šeiminkai, o Vokietijoje bus laikomasi principo – kieno valdžia, to ir religija. Protestantai (Liuterio šalininkai) nugalėjo šiaurės Vokietijoje, pietūs liko katalikiški.

Vienas pirmųjų katalikybės atsisakė Kryžiuočių ordino magistras Albrechtas. 1525 m. po susitikimo su M. Liuteriu jis paleido ordiną. Prūsija tapo kunigaikštyste, niekuo nesiskiriančia nuo kitų pasaulietinių valstybių. Vokietijoje naujai susikūrusi bažnyčia buvo pavadinta Liuteronų vardu.

Anglijos karalius Henrikas VIII palaikė Popiežių, bet, panoręs išsiskirti bei vesti kitą žmoną ir nesulaukęs Popiežiaus pritarimo, paskelbė, kad Angli-

joje Bažnyčia nepriklausoma nuo Popiežiaus. Anglijoje atsirado Anglikonų Bažnyčia, kurios galva tapo karalius.

Šveicarijoje reformacijos judėjimo vadu tapo prancūzas Jonas (Žanas) Kalvinas. Jis siekė reformuoti bažnyčią vadovaudamasis ne Liuterio, o savo idėjomis. Skelbė, kad Dievas lemia kiekvieno žmogaus likimą. Jeigu žmogų lydi sėkmė, vadinasi, jis – Dievo išrinktasis. Kalvinistai propagavo darbą, taupumą, kuklų, asketišką ir neturtingą gyvenimą – jie save vadino reformatais. Kalvinistų centru tapo Ženeva. Mieste buvo uždrausti šokiai, azartiniai žaidimai, pasilinksminimai, drausta nešioji papuošalus. Valdžia galėjo bet kuriuo paros metu užėti į namus ir patikrinti įtartinus asmenis. Nepaklūstantys buvo negailestingai (netgi mirties bausme) baudžiami.

Kalvino idėjos plito Prancūzijoje, Nyderlanduose, Škotijoje, Lenkijoje, Lietuvoje ir kitose šalyse. 1545 m. Triente (Tridente, pietų Alpių prieškalnė) Katalikų Bažnyčios vadovai, susirinkę aptarti padėties, atskilusius nuo katalikybės paskelbė eretikais. Numatyta daug priemonių padėčiai gerinti, iš jų – kurti naujas katalikiškas švietimo įstaigas. Susirinkimas darbą baigė 1563 m., čia itin aktyviai pasireiškė tik ką įsikūrusio jėzuitų ordino nariai (labai greitai kovai prieš reformaciją jie pasitelkė mokslo žinias).

(žr.: *Jakubėnas D. P.* Naujųjų amžių Bažnyčios istorija. Kaunas. 1936. P. 11–120; *Jokimaitis R., Kasperavičius A., Manelis E., Stukienė B.* Pasaulio ir Lietuvos istorija. VI–XVIII amžiai. Vilnius: Kronta. 2000. P. 184–188; *Kloczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. P. 319, 384, 410, 425; *Religijotyros žodynas / Sudarytojas Romualdas Petraitis.* Vilnius: Mintis. 1991. P. 227–229; *Religijos. Bažnyčios. Tikėjimai.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. P. 146–147; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрох OFVConv (председатель).* Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 1799–1809; *Лубський В., Козленко В., Лубська М., Севрюков Г.* Історія релігій / Під ред. проф. В. Лубського. Київ: ВК ТОВ «Тандем». 2002. С. 440–458; *Любащенко В.* Історія протестантизму в Україні. Львів: Просвіта. 1995; Київ: Поліс. 1996. 350 с.; *Религиозные традиции мира: В 2 т.* Москва. 1996; *Історія релігій в Україні: у 10-ти т. Т. 5. Протестантизм в Україні.* Київ: Світ знань. 2002. 424 с.; *Терещенко О.* Лютеранство в контексті етнополітичних відносин в Україні // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. 2003. Вип. 24. С. 353–361).

42. Mazepininkai, mazepiečiai. Etmono Ivano Stepanovičiaus Mazepos (Mazepa–Koledinskij) (1639–1709) pasekėjai (žr.: Mazepa).

43. Petliūrininkai. Atamano Simono Vasiljevičiaus Petliūros (1879 05 23–1926 05 25) šalininkai – pasekėjai, 1917–1922 m. ukrainiečių išsivaduojamo-

jo judėjimo dalyviai. 1917 m. jie įkūrė Centrinę Radą, 1918 m. – Ukrainos direktoriją, dalyvavo šių organų veikloje. 1919 m. spalį Petliūros kariuomenę sumušė denikininkai, vėliau – Raudonoji armija.

1920 m. balandžio mėn. pasirašyta sutartis su Lenkija ir pradėtas žygis Ukrainai vaduoti, tačiau jis buvo nesėkmingas – vasarą kariuomenė buvo sumušta, nors su petliūrininkais susidorota tik 1922 m. pabaigoje (žr.: Petliūra). (žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1960. T. 22. P. 359; *Грицак Я.* Нариси історії України. Формування модернері української нації. Київ. 2000. 2-е вид. 360 с.; *Гунчак Т.* Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ: Либідь. 1993. 288 с.; *Литвин М.* Петлюра Симон Васильович // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 567; Симон Петлюра та його родина. До 70-річчя його трагічної загибелі. Документи і матеріали / Упор. та передм. В. Михальчука. Київ. 1996; Симон Петлюра та українська політична революція. Збірник праць II конгресу петлюрознавців України. Київ. 1995; Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань. Збірник наукових праць. Фастів. 1999).

44. Banderininkai. Stepano Banderos (1909 12 01–1959 10 15) šalininkai. S. Bandera – žinomas ukrainiečių politinis veikėjas, vienas iš Ukrainos nacionalinio judėjimo lyderių XX a. 4–6 dešimtmečiais.

S. Bandera gimė Ivano Frankivsko (buvusio Stanislavivo) srityje, Graikų apeigų katalikų šeimoje. 1919–1927 m. mokėsi Stryjsko gimnazijoje, kur tapo skautu (1922 m.), o kartu ir „Ukrainiečių – aukštesniųjų klasių gimnazistų“ organizacijos nariu.

Baigęs gimnaziją, siekė išvykti mokytis į Čekoslovakiją, į Poderbrachuose veikusią ukrainiečių akademiją, tačiau lenkų valdžia nedavė leidimo.

1928 m. tapo ukrainiečių karinės organizacijos nariu, pradžioje buvo paskirtas į žvalgybos, vėliau – į propagandos skyrių. Kartu priklausė studentų organizacijai „Ukrainos nacionalistinio jaunimo grupė“, kuri buvo glaudžiai susijusi su karine organizacija „UVO“. 1929 m. įstojo į Ukrainos nacionalistų organizaciją (Organizacija ukrajinskich nacionalistiv – OUN). Nuo 1931 m. – baudžiamojo būrio Vakarų žemėse narys, o nuo 1932 m. birželio – pavaduotojas ir propagandos referentas.

1933 m. birželį Berlyne vykusioje Ukrainiečių nacionalistų organizacijų konferencijoje S. Bandera oficialiai patvirtintas Ukrainiečių nacionalistų organizacijos vadovu Vakarų Ukrainos žemėse. Susitikimuose su E. Konovalcu jis išreiškė pageidavimą sukurti organizaciją ir išplėsti nacionalinę išlaisvinimo kovą Rytų Ukrainoje.

1933 m. S. Bandera įvykdė planuotą akciją, nukreiptą prieš lenkų pastangas lenkinti ukrainiečių mokyklas. Jis palaikė protesto akciją „Ukrainiečių

nacionalinis demokratinis susivienijimas“ prieš suplanuotą 1932–1933 m. badmirių Padnieprio Ukrainoje (pavedė 18-mečiui M. Lemikui įvykdyti atentatą bolševikų konsului Lvove).

1934 m. S. Bandera, vykdydamas 1933 m. Berlyno konferencijos nutarimus, parengė kaltinimą Lenkijos užsienio reikalų ministrui Bronislavui Perackiui – vienam pagrindinių pacifistinės politikos ukrainiečių tautos atžvilgiu Galicijoje ir Voluinėje propaguotojų ir vykdytojų.

1934 m. birželį S. Bandera buvo suimtas ir 1935–1936 m. Varšuvos proceso bei 1936 m. Lvovo proceso metu nuteistas mirties bausme, kuri buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos.

S. Bandera kartu su Mykolu Lebedžiu, Mykolu Klymyšynu, Jaroslavu Karpyncu, Jevgeniu Kočmarskiu, Romanu Mygaliu ir kitais nacionalistais nuo 1936 m. kalėjo Švento Kryžiaus kalėjime Varšuvoje. Žlugus Lenkijos valstybei, 1939 m. rugsėjį išlaisvintas iš kalėjimo, atvyko į Lvovą. Čia kartu su aktyviais ukrainiečių nacionalistų organizacijos nariais parengė detalų planą – išplėsti organizacijos veiklą visoje Ukrainoje. 1939 m. į šią organizaciją įsijungė kita nacionalistinė organizacija, vadovaujama Andriejaus Melnyko (abi organizacijos ne visada sutardavo dėl veiklos metodų ir taktikos).

1940 m. vasario 10 d. Krokuvoje, vadovaujant S. Banderai, buvo sukurtas „OUN revoliucinis organizacinis komitetas“, patvirtintas 1941 m. balandį didžiojo OUN susirinkimo. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui OUN iškelia tikslą – atkurti Ukrainos nepriklausomybę. S. Banderai vadovaujant įkurtos trys Ukrainiečių nacionalistinės organizacijos grupės, jungusios per 6 000 žmonių.

1941 m. birželio 30 d. OUN, vadovaujama S. Banderos, Lvove paskelbė Ukrainos valstybės atkūrimą Vakarų teritorijoje ir suformavo valdžios struktūrą su Jaroslavu Steckiu priešakyje. Tačiau po mėnesio (1941 m. liepos 30 d.) S. Banderą areštavo okupantai. Jie, išreikalavę panaikinti Ukrainos valstybės atkūrimo aktą, S. Banderą išvežė į Sachsenhauseno konclagerį. Tuo pat metu du Stepono broliai išvežti į Osvencimą, kur 1942 m. žuvo.

1942 m. Banderos šalininkai įkūrė Ukrainos sukilėlių armiją, kurios kariai sovietinėje istoriografijoje paniekinamai vadinami banderinikais (plg. Lietuvos partizanus, vadintus miškiniais, banditais ir pan.).

S. Bandera, išlaisvintas iš konclagerio buvo pastoviai sekamas sovietinių spectarnybų – KGB agentų, tuomet plačiai veikusių užsienyje. Jis nuolat turėjo keisti gyvenamą vietą (Insbrukas, Zeenfeldas, Miunchenas). Po Antrojo pasaulinio karo S. Bandera – OUN banderininkų vadovas, Vyriausios Ukrainos išlaisvinimo tarybos narys.

1947 m. vasarį vadovavo OUN užsienio dalims, išlydint į kitas šalis (jie nesugrįžo į sovietų okupuotą Ukrainą, kad ir kaip stengėsi aktyviai veikę ta-

rybiniai igaliotiniai). Kadangi skyrėsi S. Banderos ir Krašto OUN revoliucinio organizacinio komiteto požiūris į išlaisvinimo kovos strategiją ir taktiką, 1950 m. gruodyje S. Bandera atsisakė minėto komiteto Vakarų srities vadovo pareigų.

1953–1954 m. jis stengėsi sureguliuoti ukrainiečių emigrantų grupių santykius ir sutelkti išeivijos jėgas kovai dėl laisvės. 1956 m. Vakarų dalies OUN konferencijoje vėl išrinktas revoliucinio organizacinio komiteto vadovu. Daug nuveikė ieškodamas ir reguliuodamas ryšius su Ukrainoje veikusiu pogrindžiu, kurdamas naujas OUN struktūras Ukrainoje. S. Banderos veikla tapo svarbiu kliuviniu SSRS propagandai. Reikėjo su juo kuo greičiau susidoroti, tad S. Bandera buvo nužudytas. 1959 m. spalio 15 d. Miunchene KGB agentas Bohdanas Stašinskis iš specialiai pagaminto pistoleto paleido kulką – ampulę su ciano kaliumi. S. Bandera palaidotas Miuncheno kapinėse.

S. Bandera yra kelių darbų autorius. Juose kapitaliai parengta Ukrainos nacionalizmo ideologija ir teorija. Svarbiausias darbas – „Ukrainos nacionalinės revoliucijos perspektyvos“ (1958 m.).

(žr.: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2002. T. 2. P. 599–600; [*Autorius nenurodytas*]. Бандера Степан // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 48; *Дужий П.* Степан Бандера – символ нації. Ескіз, нарис про життя і діяльність провідника ОУН. У 2 ч. Львів. 1996. Ч. 1. 190 с.; Львів. 1997. Ч. 2. 363 с.; *Кентій А. В.* Нарис історії боротьби ОУН-УПА в Україні (1946–1956 рр.). Київ. 1999. 110 с.; *Кентій А. В.* Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941–1942 рр. Київ. 1999. 200 с.; *Киричук Ю.* Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика. Львів: Добра справа. 2003. 464 с.; *Перепічка Е.* Феномен Степана Бандери. Львів: Сполом. 2006. 736 с.; *Юрчук О. Ф.* Українське питання в політичній публіцистиці та діяльності польського консерватора Яна Станіслава Лося (1918–1939) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Випуск VII. Дрогобич: Коло. 2003. С. 379–388; *Юрчук О. Ф.* Українські землі у міжвоєнний період (1918–1939) Лекція. Львів: Львівський державний аграрний університет. 2007. 37 с.).

45. Kobzarius. Tai ukrainiečių liaudies dainius, kūres ir atlikdavęs **bylynas** – padavimus, legendas. Kobzariai dainuodavo dūmas ir dainas, akomponuodami ukrainiečių liaudies instrumentu – **kobza** (bandūra). XVI–XVII a. jie aktyviai dalyvaudavo kazokų žygiuose ir haidukų sukilimuose.

Kobzariai savo dainomis kvietė liaudį kovoti su pavergėjais, kėlė karių kovinę dvasiją. Tad neatsitiktinai kobzarių menas ypač klestėjo XVI–XVII amžiais. Jie jungėsi į brolijas, turėjusias savo papročius ir įstatymus.

Iš kobzarių labiausiai žinomi – O. Veresajus (O. Veresaj), A. Šutas (A. Šut), R. Cholodnyj (R. Cholodnyj), M. Kravčenko (M. Kravčenko) (1858–1917),

G. Gončarenka (G. Gončarenko), I. Kučerėnka (I. Kučerėnko) ir kt. (žr.: *Autorius nenurodytas*]. Кобзарі // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 316; Желлинський Б. Кобзарськими стежинами. Львів. 2002. 278 с.; Желлинський Б. Коротка історія кобзарства в Україні. Львів: Край. 2000. 196 с.).

46. Liuteronas. Liuterio pasekėjas (žr.: Liuteris)

47. Sub Tuum presidium. Tai ne šv. Bernardo malda. Tai viena seniausių maldų Švč. Mergelei Marijai. Ji labai trumpa.

48. Šv. Jokūbas iš Kompostelos. Šv. Jokūbas, apaštalas, dar vadinamas Jokūbu Vyresniuoju. Tai labiausiai Ispanijoje žinomas vienas pirmųjų apaštalu, turėjęs jaunesnį brolių – šv. Joną Evangelistą. Jo tėvas Zebediejus, motina Salomė. Jokūbas iš pašaukimo buvo žvejys, kol Viešpats jį pasivadino drauge su broliu. Šv. Jokūbas buvo tarp trijų patikimiausių Jėzaus apaštalu.

Po Kristaus mirties ir Šventos Sekminių Dvasios Jokūbui pirmiausia teko darbuotis Judėjoje ir Samarijoje, paskui jis persikėlė į Ispaniją ir ten sukūrė Bažnyčią.

Grįžus į Jeruzalę, Erodas Agripa, norėdamas pasigerinti žydams, suėmė šv. Jokūbą ir pasmerkė mirti. Apie 44 m. jam buvo nukirsta galva. VII a. į Kompostelą (Šiaurės Ispanija) atvežtos jo relikvijos, kad apsaugotų nuo arabų. Tariamoje jo kapo vietoje karalius Alfonsas II 829 m. pastatė bažnyčią ir vienuolyną, apie kuriuos išaugo Santjago di Kompostela miestelis.

Jokūbo palaikai buvo dingę, bet devintajame šimtmeetyje surasti.

Kovojant su maurais, kaip riteris su kardu rankose pasirodęs Jokūbas ir padėjęs nugalėti.

XI a. masiniu reiškiniu tapus individualioms bei grupinėms maldingoms kelionėms – jų gausėja ne tik į Jeruzalę, bet ir prie šv. Jokūbo kapo Komposteloje.

Tad neatsitiktinai Jokūbo palaikams Komposteloje 1211 m. pastatyta katedra. Tai pati didžiausia katedra Ispanijoje, ji skirta šv. Jokūbui, gelbėjančiam nuo priešų.

Iš brolijos, saugojusios Kompostelos šventovę nuo iš visur plūdusių maldininkų, susiformavo Šv. Jokūbo ordinas. Tačiau šis Ispanijos ordinas, kaip ir daugelis kitų, nariais priimdavo ir vedusius riterius, skirtingai nuo tamplierių, joanitų ir kryžiuočių ordinų, reikalavusių iš savo narių skaiestybės įžadų. Ordinų riteriai galėdavo gyventi arba bendruomenėse – tai buvo privaloma Šventojoje Žemėje susikūrusiems ordinams – arba savo namuose.

Šv. Jokūbas – Ispanijos ir Portugalijos globėjas. 1965 m. Komposteloje apsilankė 2 milijonai piligrimų melstis į šv. Jokūbą.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 223–224; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 138, 192, 222; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 384–385; *Zaleski W.* Święci na każdy dzień. Wydanie uzupełnione. Warszawa 1998. Wydawnictwo salezjańskie. S. 420–422).

49. Iberijos pusiasalis. Taip seniau vadintas Pirėnų pusiasalis.

50. Šv. Teresė Avilietė. Yra trys šventosios Teresės: *Teresė Avilietė, Teresė Jėzaus Širdies Margarita* bei *Kūdikėlio Jėzaus ir Švenčiausiojo Veido Teresė* (pastaroji liaudyje vadinama Šventosios Teresėlės vardu).

Nuo 1994 m. šventosios Teresėlės (1873–1897) relikvijos imtos vežioti po pasaulį, sutraukdamos maldai daugybę žmonių, skatindamos naujai išgyventi Evangelijos žinią. 2007 m. gegužės 18–liepos 1 d. jos „keliavo“ ir po Lietuvos vyskupijų parapijas (plačiau apie šv. Teresėlę: *Tėvas Kūdikėlio Jėzaus Marija Eugenijus.* Tavo meilė augo kartu su manimi. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2000. 136 p.; *Martin G.* Mažasis Tobulumo kelias. Kaunas. 2007. 112 p.)

Teresė Avilietė (Tereda de Cepeda y Ahumada) – mergelė, dažnai vadinama Didžiąja (1515–1582) – Bažnyčios mokytoja, Bažnyčios daktarė, karmeličių ordino reformatorė (pagal jos sugiežtintą regulą įsikūrė vadinamieji basieji karmelitai) gimė Ispanijoje, Aviloje, kilmingų Bastilijos ispanų šeimoje. Būdama šešerių, išmoko skaityti ir mėgstamiausia jos knyga buvo „Šventųjų žiedas“. Šešiolikos metų ji pradėjo mokytis Avilos miesto augustijonų mokykloje, bet dėl ligos mokslus turėjo nutraukti.

Dvidešimtmetė, pabėgusi nuo tėvo (motina mirė, kai ji buvo maža), įstojo į karmeličių [sikūnijimo vienuolyną Aviloje. Kartu prikaltino pabėgti ir vieną brolių ir įstoti į dominikonų vienuolyną. Nuo pirmųjų dienų praktikavo vidinę maldą. Iš pradžių su pertrūkiais, nes iki 1540 m. labai sirgo ir daug kentėjo: daugiau negu dvejus metus buvo paralyžuota.

Sulaukus 40 metų, Teresei atsivėrė vidinis pasaulis – ekstazės, regėjimai, nuolatinis Dievo jutimas tapo jos gyvenimo dalimi.

Po kurio laiko, įveikusi daugybę sunkumų, ji įkūrė nedidelį skurdų vienuolyną, kur buvo 12 seserų (tiek buvo apaštalų). Į jį įstojo kelios mergaitės iš Avilos. Teresė tapo jų dvasios motina. Taigi, šv. Teresė – karmelitų vienuolijos atnaujintoja. Dvasinių vadovų prašoma, ji įkūrė 16 atnaujintųjų basųjų karmeličių vienuolynų Ispanijoje ir ėmėsi reformuoti patį karmelitų ordiną.

Pagal jos sugriežtintą regulą įkurta ir 15 vyrų vienuolynų. (Karmelos kalnas yra Šventojoje Žemėje, netoli Hafos, ten slėpėsi pranašas Elijas, pagrindinis atsiskyrėlių karmelitų dvasinis globėjas. Ten ir buvo įkurtas ordinas, o turkams okupavus Palestiną, jis persikėlė į Europą).

Visas kliūtis ir pažeminimus (buvo patekusi į inkvizicijos rankas, Popiežiaus nuncijus išvadino ją „nepaklusnia moterimi, valkata, pažeidžiančia Tridento Susirinkimo nurodymus“) ji ramiai kentė, neprarasdama moteriško orumo.

Šv. Teresė ėmėsi sudėtingo teologės ir pedagogės darbo, tapdama pirmąja Bažnyčios istorijoje teologe. Teresė gyveno tuo laiku, kai inkvizicija, visur įžvelgdama paklydimus ir pavojus, įtraukė į draudžiamų knygų sąrašą beveik visas dvasinės tematikos knygas ispanų kalba, kurias turėjo Teresė ir įsakė sunaikinti. Ji pakluso. Tačiau Teresė pati ėmėsi rašyti dvasinės tematikos kūrinis („Tobulybės kelias“), norėdama išmokyti savo seseris ir draugus mels-tis.

Šv. Teresės Avilietės knyga „Apie Dievo meilę“ atveria vidinio pasaulio grožį ir didingumą. Nematomas vidinis pasaulis savęs neperša. Jam pastebėti, o juo labiau atverti jo duris reikia daug pastangų. Vidinį pasaulį galima pajusti, nors jis nereikalauja mūsų dėmesio.

Jeigu visus savo didžiuosius veikalus šv. Teresė rašė paklusdama įžadui, t. y. vykdydama dvasinės vyresnybės nurodymus, tai knygą apie Dievo meilę ji rašė savo noru. Regėdama didelį vidinio gyvenimo nesupratimą, ji panoro pasidalyti tuo, ką pati patyrė apie sielos ir Dievo meilę. Knyga parašyta se-kant Senojo Testamento knygą „Giesmių giesmė“, tačiau šv. Teresė „Giesmių giesmės“ žodžiuose ir simboliuose įžvelgė kitokią prasmę – tai kūrinys, apdai-nuojantis Dievo ir sielos meilę. Knygoje „Apie Dievo meilę“ labiausiai iš kitų jos veikalų išryškėja šv. Teresės Avilietės mistikos žemiškumas, moterišku-mas ar vakarietiškas (lietuvių kalbą knyga išleista 2006 m.).

Ji parašė tūkstančius laiškų įvairiausiems žmonėms (karaliui, namiškiams, vienuolėms ir vienuoliams), per penkis mėnesius parašė šedevrą – „Sielos pilį“ (dar verčiama – „Vidinė pilis“). Tai brandžiausias šv. Teresės kūrinys, parašytas 1575 m., jau sulaukus brandaus 60 metų amžiaus.

O inkvizicija tuo metu kruopščiai tyrinėjo jos „Gyvenimo knygą“ – „Au-tobiografiją“ (knygoje ji aprašo savo kelią į vidinį pasaulį; lietuviškai knyga išleista 1998 m.).

Vidinio gyvenimo patirtį aprašė ir kitose knygose „Vienuolynų steigimas“ (2004 m. išleista lietuviškai), „Sielos šauksmas į Dievą“. Yra palikusi daug ne-didelės apimties rašinių. Šv. Teresė mirė 1582 metų spalio 4 d. kelionėje. Ke-

leriems metams praėjus, jos nesugedęs kūnas buvo perlaidotas Aviloje, vėliau vėl iškeltas į Ablą.

1622 m. popiežius Grigalius XV Teresę paskelbė šventąja, o 1970 m. ji paskelbta Bažnyčios daktare. Bažnyčios daktarai – šv. Teresė Avilietė ir jos mokinyš šv. Kryžiaus Jonas – ispanų literatūros klasikai. Net sovietmečio laikų studentai, studijuojantys užsienio literatūrą, būdavo supažindinami su jų raštais.

(žr.: *Bulota A., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 319–320; Lietuvių enciklopedija. Boston. 1964. T. 31. P. 77; Religijotyros žodynas / Sudarytojas Romualdas Petraitis. Vilnius: mintis. 1991. P. 377; Matulaitis K. Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 542–545; Sicari A. Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 43–59, 306; Žarskus A. Kelionė, apdovanojanti ne-nykstančiais turtais. Recenzija šv. Teresės Avilietės knygai „Apie Dievo meilę“ // XXI amžius. 2007. Sausio 4. Nr. 1. P. 5; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1995. Т. 3. С. 20–21).*

51. Šv. Jonas (Kryžiaus). Šv. Jonas (Kryžiaus) – kunigas, Bažnyčios mokytojas, mistikas, teologas, poetas ir rašytojas ir, kaip teigia Antonijus Sikaris (Antonio Sicari) sukūręs tauriausius, kilniausius Ispanijos literatūroje mistinės poezijos posmus.

Jonas Jėpes (Yepes) (1542–1591) gimė mažame Kastilijos kaimelyje ketveriems metams likus iki M. Liuterio mirties ir trejiems – iki Tridento Susirinkimo. Tėvas priklausė garsiai Toledo giminei, užsiėmė tuo laiku madingu ir pelningu verslu – prekiaavo šilku. Vedęs prieš tėvų valią neturtingą našlaitę Kotryną, liko be pragyvenimo lėšų. Šeimoje, kurioje vyravo meilė ir ramybė, nepriteklius buvo artimas skurdui.

Gimus trečiam vaikeliui, Jonui, tėvas susirgo ir po dvejų kančios metų mirė. Kotryna, pasiėmusi mažiukus vaikus, pėsčiomis, elgetaudama iškeliavo į Toledą, tikėdamasi paramos iš turtingų vyro giminaičių. Deja, veltui. Viduri-nysis berniukas, neatlaikęs nepakeliamų vargų, mirė. Paaugęs vyriausias ėmė remti šeimą.

Jonas buvo nusiųstas į našlaičių mokyklą, kur jis mokėsi ir patarnavo ligoninėje. 1563 m. įstojo į Medinoje įsikūrusį karmelitų vienuolyną. Iš čia vėliau buvo pasiųstas studijuoti filosofiją ir teologiją garsiajame Salamankos universitete. Malda ir askezė padėjo Jonui tobulinti kūną ir sielą. Jis jau planavo tapti atsiskyrėliu. Tačiau 1567 m. susitiko trisdešimt metų vyresnę Teresę Avilietę, kuri, tik prieš keletą metų ėmusi reformuoti karmelitchių vienuoly-

nus, troško, kad reforma apimtų ir vyrų ordino dalį. Jonas sutiko tapti Teresės bendražygiu, tad grįžo į Salamanką baigti studijų ir gauti kunigo šventimus. 1567 m. jis iššventintas į kunigus.

Itin asketišką naująjį vienuolyną Jonas pradėjo kurti Durvele. Nuo 1572 m. jis gyveno Aviloje, rūpindamasis nereformuoto karmeličių vienuolyno, kurio vyresniaja prieš jos valią buvo paskirta šv. Teresė, sielovada.

Teresės ir Kryžiaus Jono veiklos dėka neramus 130 seserų vienuolynas greitai tapo meilės ir maldos namais. Tačiau tuo laikotarpiu bažnytinės valdžios hierarchija ne tik nebuvo susiformavusi, bet net prieštaringa. Buvo ne vienas vadovas. Popiežiaus vardu veikęs nuncijus, Ordino generolo atstovas, kurio valdžią pripažino Popiežius, karaliaus Pilypo II atstovai ir patarėjai, turėję Romos įgaliojimų. Ne visada jų reikalavimai buvo vieningi.

Ordino generolo nurodymu Kryžiaus Jonas buvo įmestas į kalėjimą (tuo metu vienuolynuose buvo karceriai neklusniems broliams). Dideliame Toledo vienuolyne, įsikūrusiame ant Tacho upės kranto, Jonas praleido beveik 9 mėnesius, misdamas vien duona ir mažu vandens kiekiu. Ankštoje, drėgnoje, šaltoje ir tamsioje kamarėlėje jį kamavo parazitai, puvo vieninteliai drabužiai, o kiekvieną penktadienį jį plakė rimbu taip, kad randai neišnyko daugelį metų. Jis buvo kaltinamas reformų siekimu, nes trokštąs valdžios ir norįs, kad jį garbintų kaip šventąjį...

Ir tokiose sąlygose Kryžiaus Jonas sukūrė komentarą „Giesmių Giesmei“ (žvelgiant iš jo laikų Bažnyčios pozicijų), romansus. Tobuliausias Jono eilėraštis – „Dvasios giesmė“, kurią jis pats lygino su Saliamono Giesme. Jonas pripažino, kad sueiliuoti šį kūrinį jį įkvėpusi Šventoji Dvasia. Net psichologiniu lygmeniu Kryžiaus Jono gyvenimo tyrinėtojams sunku paaiškinti, kaip tamsoje kalinamas, fiziškai kankinamas ir visiškai išsekintas žmogus gali savyje atskleisti tiek daug ir tokios tyros, skaidrios, ugingos ir gaivios poezijos...

1578 m. pabėgęs iš kalėjimo, prisiglaudė Toledo karmeličių, vėliau Beaso vienuolynuose. Jis buvo Teresės įkurtų vienuolynų sielos vadovu, sutikdamas atskleisti nepaprastą ir įstabią mistinę patirtį, iš kurios išsirutuliojo jo dvasinės sielovados samprata.

Jonas parašė garsiuosius askezės kūrinius: „Dvasios giesmės“ komentarą, traktatus „Kopimas į Karmelės kalną“ ir „Tamsi naktis“, „Gyvoji Meilės liepsna“.

Vėliau Jonas buvo atleistas iš visų pareigų. Nors labai dėl to kentėjo, tačiau nieko nekaltino ir nebandė gintis.

Sulaukęs 49 metų sunkiai susirgo: kojos kelyje atsirado nepagydomas auglys. Tada ligonis iš visų pasiūlytųjų vienuolynų pasirinko tą, kurio vyresnysis jam buvo itin priešiškas (neleido netgi draugams jo lankyti). Tad ir čia

jis kentėjo ne tik fizinius, bet ir dvasinius skausmus, priekaištą dėl gydymo išlaidų ir pan.

Mirė Karmelos Švenčiausiajai Mergelei skirtą dieną, kaip jis pats ir buvo pasakęs savo broliams. Prieš pat Jono mirtį vienuolyno vyresnysis praregėjo ir skaudžiai išgyveno savo elgesį.

1675 m. Kryžiaus Jonas paskelbtas palaimintuoju, o 1726 metais – šventuoju. Popiežius Pijus XI 1926 m. šv. Joną (Kryžiaus) paskelbė Bažnyčios daktaru.

Ispanijoje XVI a. šv. Teresės ir šv. Kryžiaus Jono įvykdyta reforma buvo tarsi tolesnis šv. Jono Soretho reformos etapas, po kurio iš ordino išsiskyrė observantų basųjų karmelitų ir karmeličių ordinai. Jono Soretho reformų ir jo ryšių su naujuoju maldingumu fone atsiskleidžia didžiulė šios srovės įtaka Teresės ir Kryžiaus Jono mistikai.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 381–382; *Kloczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 383; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 622–624; *Sicari A.* Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 60–76, 341).

52. Karmelitų ordinas. Karmelio kalno Švč. Mergelės Marijos brolių ordinas (*Ordo Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo, OC*).

Karmelitai susiformavo iš lotynų katalikų atsiskyrėlių grupių po pirmojo kryžiaus žygio įsikūrusių ant Karmelio kalno šlaitų (iš čia ordino pavadinimas). Be abejo, atsiskyrėliai ten gyveno jau pirmaisiais krikščionių vienuolystės istorijos amžiais, o ilgametė karmelitų tradicija ordino įkūrėju vadino patį Eliją (didžiulė ola, kurioje jie buvo įsikūrę, buvo vadinama El Khader – šis pavadinimas islamo tradicijoje reiškė Eliją).

Lotynų apeigų katalikų asketinis vienuolinis ordinas įkurtas XII a. II pusėje Palestinoje. Pirmoji vienuolių bendruomenė buvo įkurta apie 1156 m. Kryžiaus žygio dalyvio Bertoldo ant Karmelio kalno. Dera pastebėti, kad, rašančių apie karmelitų ordiną, įvairuoja jo įkūrimo data: Visuotinė enciklopedija minini 1150 m., Katalikų žinynas – 1155 metus, ir t. t. Formaliai karmelitų ordinas įkurtas kryžiaus karo dalyvio Bertoldo Kalabrijsko, mirusio 1195 m., kurio prašymu Albertas Jeruzalietis 1209–1214 m. sudarė įstatus, patvirtinančius vienuolinio gyvenimo taisykles.

Karmelitai pradžioje laikėsi Rytų vienuolių gyvenimo, išsiskirdami asketizmu. Palestinos karmelitų, išėivių iš Europos, ordiną XIII a. pradžioje

patvirtino lotynų apeigų Jeruzalės patriarchas (Jeruzalę tuo metu kontroliavo kryžiuočiai). Jie gavo konstitucijas, artimas kamaldulų nuostatoms. Tuo metu karmelitai jau sudarė aiškiai susiformavusią eremitų kongregaciją, kol kas neperžengusią Šventosios Žemės ribų. Ordino Statutą 1226 m. patvirtino popiežius Honorijus III. Tai, kad ši kongregacija jau XIII a. virto elgetaujančiu ordinu, liudija, koks patrauklus amžininkams buvo šis vienuolių tipas.

Pralaimėjus kryžiuočiams Rytuose ir Palestiną užkariavus musulmonams, karmelitai, bėgdami nuo užkariautojų spaudimo, 1238–1241 m. persikėlė į Vakarų Europą (pradžioje įsikūrė Kipre ir Sicilijoje, vėliau – dabartinėse Prancūzijos, Ispanijos, Vokietijos, o daugiausia Italijos ir Anglijos teritorijose).

Išsibarstę po įvairias šalis, karmelitai labai sunkiai prisitaikė prie naujų sąlygų, kurios gerokai skyrėsi nuo ankstesniųjų. Europoje įstoję jauni kandidatai buvo linkę perorientuoti krinčančią kongregaciją pagal dinamiškai besivystančių pranciškonų bei dominikonų ordinų pavyzdį.

Iniciatyvos ėmėsi Anglijos eremitai: 1247 m. jie susirinko į generalinę kapitulą, kurioje ordino generaliniu vyresniuoju buvo išrinktas anglas Simonas Stokas. Ilgus metus vadovaudamas (1247–1265) ordinui, sekdamas elgetaujančiais ordiniais, jis reformavo kongregaciją. Vos pradėjęs vadovauti, S. Stokas pasiekė, kad Popiežius sudarytų komisiją iš dominikonų vienuolių karmelitų regulai revizuoti ir konstitucijoms sukurti.

Naujas konstitucijas, sudarytas, be abejo, pagal dominikonų konstitucijų pavyzdį bei ordino statutą, 1247 m. patvirtino popiežius Inocentas IV, suteikdamas elgetaujančio ordino teises.

Pagal naujas konstitucijas karmelitams vadovavo konventų, provincijų ir generalinės kapitulos bei jų išrinktieji vyresnieji. Buvo žymiai sušvelninta pirminė regula, kad karmelitai galėtų imtis apaštalavimo ir kurtis tankiau gyvenamose vietovėse. Ordinas toliau plėtojosi Simono Stoko numatyta kryptimi. Ėmė kurtis vienuolynai miestuose. Steigdamas ordino studijas, Simonas pasiekė, kad vienuolynai susikurtų Kembridže ir Oksforde, o vėliau – Paryžiuje ir Bolonijoje. Tačiau tarp karmelitų tebebuvo labai stipri eremitizmo tradicija, ir Simono veikla susidūrė su atkakliu vidiniu prieššinimusi, o tai neskatinio nei ordino vientisumo, nei jo vystymosi.

Mirus Simonui, prasidėjo stipri eremitiška reakcija ir kuriam laikui jų atstovai perėmė ordino valdžią. Greitai įsivyravo pirmojo generolo koncepcija, o ketvirtojo generolo būtent prancūzo Petro Miliečio – pirmojo universitetinių studijų magistro – vadovaujamas karmelitų ordinas jau nebesusidūrė su tokiu aštriu antrosios karmelitų kartos prieššinimusi. 1276 m. išrinktas Petras Milietis ryžtingai nukreipė ordino veiklą į pamokslavimą bei sielovadą. 1281 m. kiekvienai ordino provincijai buvo nurodyta įkurti formalias studijas. Tačiau

tarp karmelitų, lygiai kaip ir tarp pranciškonų, išliko pirminės jų gyvenimosios atmintis, kitais šimtmečiais suvaidinusi svarbų vaidmenį.

1291 m. buvo 10 karmelitų provincijų, 1375 m. – 19, o XVI a. viduryje – 30.

XIV–XV a., be pranciškonų bei dominikonų, observantų sąjūdis apėmė ir du likusius elgetaujančius ordinus: karmelitus ir augustinus.

Karmelitų observantai labiausiai buvo linkę grįžti prie eremiškų kontempliatyvių ordino šaltinių, nes tai atitiko jų poreikius. Be to, niekada nebuvo išnykęs šio ordino paprotys kurtis eremuose. XV a. karmelitų observantų kongregacijos daugiausia telkėsi apie karmelitų eremus ir kėlė eremitizmo bei kontempliatyviojo gyvenimo šūkius.

Platesnė ordino reforma prasidėjo generalinio piro Jono Soretho laikais (1451–1457). Kiekvienoje karmelitų provincijoje turėjo būti įkurta mažiausiai po vieną pavyzdinės observancijos vienuolyną. Sprendimą dėl konkretaus konvento reformos priimdavo vienuolyno vienuolių dauguma. Tie, kurie atsisakė priimti observanciją, nebūdavo baudžiami jokiomis ordino bausmėmis. J. Soretho reformoje eremitizmo tendencijos reiškė grįžimą prie 1247 m. ordino konstitucijos, kurioje kontempliacijai buvo skiriama daugiau dėmesio negu sielovadai. Kaip tik dėl to karmelitų gyvenime svarbų vaidmenį atliko kartūzų dvasingumo bei „*devotio moderna*“ (naujojo pamaldumo), susieto su pačių karmelitų tradicija, manifestas.

Labai svarbu, kad J. Soretho reformos laikais Prancūzijoje (1453 m.) susikūrė moterų karmeličių ordinas, gyvenęs griežtai regulos nustatyta gyvenimu ir laikęsis klauzūros. Viename iš J. Soretho iniciatyva įkurtų Karmelio vienuolynų Kuje (Couets) netoli Nanto dar keletas kartų išlaikė ypatingą uolumą ir iš tiesų pagrįstai pelnė nemažą šlovę.

Moterų karmeličių vienuolynai netrukus išplito Pareinės krašte, Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje. Pastarojoje šalyje XVI a. šv. Teresės ir šv. Kryžiaus Jono įvykdyta reforma buvo tarsi tolesnis Jono Soretho reformos etapas, po kurio iš ordino išsiskyrė observantų basųjų karmelitų ir karmeličių ordinarai. Jono Soretho reformų ir jo ryšių su naujuoju pamaldumu fone ryškiai matyti šios srovės įtaka Teresės Avilietės ir Kryžiaus Jono mistikai.

1476 m. įkurtas pasauliečių tretininkų ordinas, kurį patvirtino popiežius Sikstas IV.

XV a. ordinas reformuotas – nuo jo 1433 m. atsiskyrė Mantujos kongregacija, o XVI a. ordinas suskilo į karmelitus ir basuosius karmelitus (vyrų bei moterų basųjų karmelitų ordinas savarankiškas tapo nuo 1593 m.).

Basieji karmelitai – tai elgetaujantis ordinas, gyvenęs iš išmaldos, misio-

nieriavo, užsiėmė labdaringa veikla, rūpinosi švietimu. Regulos nepakeitę karmelitai vadinami senosios observancijos karmelitais.

XVI a. karmelitai pradėjo misijas Afrikoje, Amerikoje, ten įkurdami kelias provincijas.

XVII–XVIII a. daug karmelitų vienuolynų buvo įsikūrę Ukrainoje: Kame-necke Podolske, Baruose, Berdičeve, Drohobičiuose, Lvove, Peremyšlyje ir kt. Kurį laiką (metropolito V. Rutschio reformos metu) karmelitai turėjo įtakos bazilijonams.

Carinės Rusijos imperija, prisijungusi Ukrainos žemes, likvidavo karmelitų vienuolynus.

1970 m. ordinui priklausė apie 27 000 vienuolių. Prof. Sergiejaus Holo-vaščenko teigimu, 1995 m. karmelitų būta arti 5 000 ir jie aktyviai veikė švietimo – ugdymo srityje, dirbo misionieriais, turėjo pradinės mokymo įstaigas, periodinius leidinius.

1998 m. karmelitų ordinui priklausė 2 054 vienuoliai, kurie veikė 29 šalyse.

Į Lietuvą karmelitai atvyko iš Lenkijos XVI a. LDK teritorijoje veikė 45 vienuolynai, iš jų Vilniuje prie Šv. Jurgio bažnyčios (1506–1797), Visų Šventųjų bažnyčios (1632–1832), Šv. Stepono bažnyčios (1821–1832) bei kitose Lietuvos vietose: Linkuvoje, Pumpėnuose, Kėdainiuose, Kolainiuose, Raseiniuose, Tabariškėse, Kražiuose. Be to, karmelitai savo vienuolynus buvo įsteigę Nesvyžiuje, Mogiliave, Ostroge, Horodiščėje, Lydoje, Oršoje, Lucke, Brastoje.

LDK veikę karmelitų vienuolynai nuo 1687 m. sudarė atskirą Rusijos provinciją. 1756 m. Rusijos provincija buvo padalyta į dvi savarankiškas provincijas: Šv. Jurgio Lietuvos (jungė 15 vienuolynų) ir Voluinės.

Karmelitai Lietuvoje dirbo mokyklose, vadovavo parapijoms, įsteigė prieglaudų, prie jų vadovaujamų bažnyčių veikė religinės brolijos.

Po 1830–1831 m. ir 1863–1864 m. sukilimų caro valdžia visus karmelitų vienuolynus Lietuvoje uždarė.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, nuo 1994 m. spalio 1 d. Paštuvoje (Kauno raj.) veikia kontempliatyvusis basųjų karmeličių Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės ir šv. Juozapo vienuolynas. Per gerą pusmetį bendruomenėje apsigyveno, be atvykusių keturių seserų iš Anglijos, Kroatijos, Škotijos, Vello ir šešios postulantės iš Lietuvos. Oficialus pavadinimas – **Basųjų karmeličių kongregacija** (popiežiaus teisių) (**OCD**). 2007 m. Paštuvos basųjų karmeličių vienuolyne buvo 13 amžinojo įžado seserų ir 3 novicės.

Karmeličių dvasingumas skiriasi nuo kitų kontempliatyviųjų vienuolijų,

pavyzdžiui, klarisių ir benediktinių. Charizma: šv. Teresės charizmos išgyvenimas malda ir kontempliacija mažoje seseriškoje bendruomenėje, kurios esmė yra vienuma, malda bei griežtas neturtas. Speciali Karmelio charizma – būti tikru Dievo draugu, t. y. būti artimu Dievui ne tik meldžiantis. Šventoji Teresė Avilietė buvo apdovanota ypač artimu ryšiu su Dievu. Kad Dievas galėtų įeiti į žmogaus sielą, žmogus turi palikti vietas, tam tikra prasme būti tuščias. Kitos vienuolijos labiau linkę į apaštalinę charizmą, klarisės – neturtą, benediktinės – aktyvios liturginės maldose. Karmelitės – ne tik besimeldamos, bet ir dirbdamos kasdieninius darbus dėl ryšio su Dievu turi likti laisvos dvasia. Atlikdamos įvairius darbus, užsidirba pragyvenimui. Ordino tikslas – vienybės su Dievu bei glaudžios draugystės su Kristumi ir Mergele Marija – gyvenimu, malda ir kontempliacija tarnauti Bažnyčiai.

(žr.: [Aurorius nenurodytas]. Karmelitės (basosios) (OCD) // Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006. P. 181–182; *Didžpetris V.* Linkuvos karmelitų bažnyčia ir vienuolynas. Vilnius: Kraštiečių kultūros klubas „Linkava“. 1993. 112 p.; Karmelitės Paštuvoje / Parengė *Gailutė Narušytė* // Katalikų pasaulis. 1995. Gegužė. P. 10–11; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 259–264, 383–384; *Laukaitytė R.* Karmelitai // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2006. T. 9. P. 456; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: mintis. 1991. P. 181; [Aurorius nenurodytas]. Кармеліти // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 288; [Aurorius nenurodytas]. Кармеліти // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Paris – New York: Молоде Життя. 1959. Словникова частина 3. С. 961; *Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999. С. 342; *Дух О.* Кармеліти босі, Кармелітки босі, Кармелітки неререформовані // Енциклопедія Львова. Т. 2 / За ред. *А. Козицького*. Львів: «Літопис» (в друці); Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёрох OFVConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 827–841).

53. Bažnyčios daktarė Teresė Didžioji. (žr.: Šv. Teresė Avilietė).

54. Tarp dviejų karų. (žr.: Pirmasis (1914–1918) ir Antrasis (1939–1945) pasauliniai karai).

55. Franko. Frankas Bahamondė Pranciškus (Franco y Bahamonde Franciskas) (1892–1975) – karo ir valstybės veikėjas Ispanijoje. 1920–1937 m. svetimšalių legiono vadas 1926 m. tapo generolu. 1928–1931 m. jis – karo akademijos viršininkas Saragošoje, 1935 m. generalinio štabo viršininkas. Žiauriai numalšino Asturijos angliakasių streiką.

1936 m. Liaudies fronto vyriausybė generolą Franko išsiuntė į koloni-

jas. Jis ten prieš vyriausybę pradėjo rengti sąmokslą ir 1936 m. liepos 17 d. pradėjo pilietinį karą Ispanijoje.

Kariniai sluoksniai 1936 m. jį paskelbė valstybės vadovu (caudillo) ir generalisimu, 1937 m. – falangos vyriausiuoju vadu. Vidaus pilietinio karo metu (1936–1939 m.) Franko atstatė buvusią tvarką, todėl valstybės vadovu paskelbtas iki gyvos galvos. Be turėtų pareigų, pasiėmė ir ministro pirmininko pareigas (Vyriausybės vadovu buvo iki 1973 m.).

1939 m., padedant vokiečiams ir italams, laimėjo karą. Legali politinė partija liko tik falanga.

Antrojo pasaulinio karo metais, nepaisant Hitlerio ir Musolinio spaudimo, nesikišo į karą, nors 1939 m. buvo pasirašęs antikomunistinį paktą. 1940 m. Franko deklaravo neutralumą (tačiau 1941 m. okupavo tarptautiniu tapusį Tangerio uostą. Vokietijai į pagalbą pasiuntė savanorių Mėlynąją diviziją).

Po Antrojo pasaulinio karo Ispanija nepateko į Jungtinių Tautų organizaciją ir jos diplomatiniai santykiai su Europos valstybėmis ilgai buvo pairstę.

1947 m. Ispanijai pasiskelbus monarchija, Franko tapo jos regentu (rinkimų būdu patvirtinta Franko teisė skirti įpėdinį). 1951 m. Franko sudarė su JAV gynybos sutartį ir davė teisę jai steigti karines bazes. 1969 m. karaliumi, turinčiu užimti sostą, Franko paskyrė prinčą Joną Karolį iš Burbonų dinastijos.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Bostonas. 1955. T. 6. P. 374; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2004. T. 6. P. 227).

56. Ignacas Lojola (lot. Ignatius de Loyola). Šv. Ignacas Lojola (1491–1556) – Jėzuitų ordino įkūrėjas, baskų didikas, jauniausias iš 13 vaikų.

Tarnavo Kastilijos karaliaus išdininko, vėliau – Navaros vicekaraliaus dvare. Sužeistas kare pateko į nelaisvę (1521 m.).

Grįžęs į namus, prikaustytas prie lovos, iš nuobodulio ėmė skaityti knygas apie šventuosius. Ši literatūra sukretė jaunuoli – jis suprato tuščiai leidęs laiką. Kiek pasveikęs, nukeliavo į artimiausią Marijos šventovę, puošnius drabužius iškeitė į elgetos skarmalus, ginklus padėjo po Švč. M. Marijos paveikslu.

Įsikūrė dominikonų vienuolyno grotoje kaip atgailaujantis nusidėjėlis. Jam daug teko kovoti su įvairiomis pagundomis, tą patirtį aprašė traktate „Dvasinės pratybos“.

Elgetaudamas, dirbdamas, kas papuola, nukeliavo į Palestiną – 1523 m. dalyvavo maldingoje kelionėje į Jeruzalę. Vėliau pasiekė Barseloną, mokėsi lotynų kalbos, studijavo filosofiją. Jo gyvenimas ir elgsena sukėlė įtarimų inkvizicijai, ir jis buvo uždarytas į kalėjimą. Išėjęs studijavo Salamankoje ir vėl pateko į inkvizicijos akiratį.

1528 m. atkeliavo į Paryžių. Gyvendamas iš išmaldos, 1528–1535 m. studijavo Sorbonos universitete. Susidraugavo su šv. Pranciškom Ksaveru ir palaimintuoju Petru Favru.

1534 m. rugpjūčio 15 d. Šv. Dionyzo koplyčioje ant Monmartro kalno davė pirmuosius vienuolių įžadus (1537 m. išventintas į kunigus). 1540 m. popiežius Paulius III oficialiai įteisino Jėzuitų ordiną (*Jėzaus draugiją – Societas Jesu*, sutrumpintai *JD* arba *SJ*).

Penkiolika metų t. Ignacas vadovavo naujajai Draugijai, rūpinosi jos augimu, plėtote, parašė jos Konstitucijas. Romos bažnyčiose, sakydamas pamokslus, mokė vaikus krikščioniškų dalykų, polemizavo su Reformacijos šalininkais.

Draugija neapsiribojo vien veikla Romoje – greitai jų įsikuria didesniuose Italijos miestuose, taip pat Ispanijoje, Portugalijoje, Vokietijoje, Anglijoje ir kituose kraštuose. Dėl to į Draugiją Romoje plūdo nesiliaujantis kandidatų srautas.

1551 m. Ignacas Lojola įsteigė Romos kolegiją – viso pasaulio jėzuitų kolegijų pavyzdį, tapusiu pagrindu Popiežiškajam Šv. Grigaliaus universitetui Romoje. Norėdamas užbėgti už akių Vokietijoje plintančiai reformacijai, 1552 m. Romoje įkūrė ir kitą kolegiją – Germanicum, skirtą vokiečių tautos dvasininkams auklėti.

Jėzuitų įtakai plečiantis, atidaromos kolegijos, kurių skaičius greitai auga. 1556 metais – t. Ignaco mirties metais – 76 namuose 12 provincijų (įskaitant Braziliją, Japoniją ir Indiją) jau gyveno 1 000 narių – visi jie atsirado tik per 15 metų.

T. Ignacas įkūrė Šv. Mortos namus buvusioms prostitutėms ir prieglaudą jaunoms mergaitėms, kurioms grėsdavo pavojus būti ypač išnaudojamoms. Įsteigė našlaityną ir pastatė namus maurams bei žydams, kurie panoro tapti krikščionimis.

Be to, Popiežius įpareigojo jėzuitus ruošti įvairius disputus su Liuterio šalininkais Vokietijoje, o vėliau juos skyrė atstovauti Bažnyčiai didžiojoje Trento Santaryboje. Daugelį metų t. Ignacą kankinę vidurių skausmai ypač paaštrėjo per paskutiniuosius dešimt gyvenimo metų. Jis žinojo, kada mirsiąs – mirė 1556 m. liepos 31 d. (šią dieną jėzuitai mini savo įkūrėjo šventę).

1609 m. Ignacas Lojola paskelbtas palaimintuoju, o Popiežiaus Grigaliaus XV 1622 m. kartu su Pranciškumi Ksaveru jį kanonizavo – paskelbė šventuoju. Šventasis Ignacas Lojola – kareivių, rekolekcijų globėjas.

1548 m. parašytame veikale „Dvasinės pratybos“ (Exercitia spiritualia, lietuvių kalba išleista 1993 m.) išdėstė moralinius principus, derino askezę ir

viešąją veiklą, sukūrė dvasinių pratybų metodą – rekolekcijų prototipą. Parašė apie 7 000 laišku. Apie Ignaco Lojolos atsivertimo kelią pasakoja 1548 m. lotynų kalba parašyta knyga „Piligrimo pasakojimas“, lietuvių kalba išleista 1998 metais.

(žr.: *Bulota A., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 229–231; Cândido de Dalmases. Tėvas Ignacas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2001. 280 p.; Kłoczowski J. Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 64, 425; Matulaitis K. Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 394–396; Piligrimo pasakojimas. Šv. Ignaco Lojolos autobiografija / *Liongino Virbalo SJ* vertimas, įvadas ir pastabos. Vilnius. 2003. 104 p.; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: mintis. 1991. P. 165, 229; *Sipari A.* Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 267–268; *Tylenda J. N. Jėzuitai šventieji ir kankiniai. Trumpos Jėzaus draugijos šventųjų, palaimintųjų, garbingųjų ir Dievo tarnų biografijos. Vilnius-Roma-Čikaga. 1995. P. 255–264; Virbalas L. Ignacas Lojola // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. T. 7. P. 744; Заповіт прочанина. Автобіографія святого Ігнатія Лойоли, засновника Єзуїтів. Львів: Свічадо. 2004. 98 с.; Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёрох OFVConv (председатель)). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 36–40).**

57. Valdė Ispanijos karūna. Romos laikais dabartinėje Portugalijoje romėnai įkūrė Luzitanijos provinciją ir ėmė kraštą kolonizuoti. Teritorija, apie 500 metų išbuvusi romėnų valdžioje, tapo romėnišku kraštu su išplitusia lotynų kalba, iš kurios ilgainiui susidarė sava šnekamoji kalba.

Romos imperijoje sklidusi krikščionybė pasiekė ir Luzitaniją – čia anksti susiformavo bažnytinė hierarchija, o jo centru tapo Braga. Tautų kraustymosi metu visą Pirėnų pusiasalį užplūdo įvairios germanų tautos. Luzitaniją užėmė vestgotai. Vėliau vestgotus sumušė arabai, sukurdami Kordobos kalifatą. Arabų viešpatavimas tęsėsi apie 500 metų.

XI amžiuje seniai kalnuose įsikūrusi maža nepriklausoma krikščioniška valstybėlė, pasinaudodama mahometonų valstybės suirimu, galėjo žymiai išplėsti savo teritoriją. Sostinė įsikūrė Leono mieste ir pati valstybė įgavo Leono vardą. Ji tapo pagrindu būsimai Portugalijai.

1095 m. tą teritoriją iš Leono karaliaus valdyti gavo Henrikas Burgurdietis, susigiminiavęs su Leono dvaru, pasižymėjęs kovose su maurais.

Portugalijos pavadinimas kilęs iš Portus Cale (šiandien Oporto) – žymiausio miesto pavadinimo.

Portugalijos karalystės įkūrėju laikomas Alfonsas I Burgurdietis, 1128 m. ėmęs valdyti karalystę. Per 60 viešpatavimo metų išplėtė jos ribas. 1143 m.

gavus iš Popiežiaus karūną, šalis tapo savarankiška valstybe.

1147 m. iš maurų atsiėmus Lisaboną, portugalai įsitvirtino prie Tacho upės. Alfonso I Burgundiečio giminė valdė iki 1580 m.

Portugalijos imperijos kūrimo Afrikoje pradžia susieta su Henriku Jūriniu, pasiryžusiu ištirti Afrikos žemyną. Jo siunčiamos ekspedicijos stūmėsi vakariniu Afrikos pakraščiu, atrado daug iškyšulių ir salų nuo Maroko iki Gvinėjos, perėjo Sacharą, pasiekė ir negrų kraštus. Karalius Alfonsas V (1438–1481) vėl siuntė ekspedicijas naujų žemių paieškoms. Atradus tolimus Afrikos pakraščius, išaugo pelninga prekyba egzotinėmis prekėmis, kurių brangiausi buvo Gvinėjoje atrasti pipirai. Karaliaus Jono II laikais (1481–1495) Baltramiejaus (Bartolomėjaus) Diaso ekspedicija apiplaukė Afriką. Pietinis kyšulys – Audringasis – Jono II pavadintas Gerosios Vilties iškyšuliu.

Emanuelio I (1495–1521) laikais Portugalija įsigijo turtingų kolonijų Indijos rytuose. Vasko da Gamos (Vasco da Gamos) 1497–1498 m. kelionė – pasiektas Vakarų Indijos miestas Kalkuta. Jų laimingas sugrįžimas skatino tautą kelionėms. Karalius iš daugelio kandidatų pasirinko A. P. Kabralį ir 1500 m. išsiuntė su 13 laivų į Indiją. Dėl audros jis atrado Braziliją.

Atradus Ameriką (1492), Ispanija ėmė virsti galinga valstybe, konkuruojusia su Portugalija. Į Portugalijos valdas smelkiasi ir Niderlandai. Nusilpusi Portugalija patenka Pilypo II valdžion.

1580–1640 m. Portugalija buvo sujungta su Ispanija: 1580 m. šalies karaliumi tapęs Ispanijos karalius Pilypas II Portugaliją prijungė prie Ispanijos. Po 1640 m. sukilimo Portugalija nuo Ispanijos atsiskyrė. Karaliumi tapo Jonas IV, valdęs šalį 1640–1656 m. (jis pradėjo naują ir paskutinę Portugalijos dinastiją). Tik 1668 m. Ispanija pripažino Portugalijos nepriklausomybę.

Juozapas I (mirė 1777 m.) po 1755 m. įvykusio žemės drebėjimo iš griuvėsių atstatė sostinę Lisaboną kaip geometriškai suplanuotą genialų kūrinių. Per įvykdytą Pombalio reformą buvo išvaryti jėzuitai, jie sukompromituoti, jų turtai 1759 m. nusavinti. Diskredituotą ordiną Popiežius 1773 m. panaikino.

Visas reformas Sebastijanas Žoržas Pombalis vykdė pagal to meto nacionalinę dvasią. Jo laikai – tai „apšviestasis absoliutizmas“. Pombalis tapo svarbiausia XVIII a. Portugalijos asmenybe, paruošusia dirvą liberaliems bei demokratiniams sąjūdžiams, atvedusiems į Portugalijos respubliką. Tačiau iki jos dar bus ilgas laikas. 1777 m. po Juozapo I mirties ir Pombalio pasitraukimo vėl grįžo senoji tvarka.

Portugalijos įtaka svetimose teritorijose sumažėjo: 1822 m. atsiskyrė Brazilija.

• Po 1910 m. revoliucijos Portugalija tapo respublika. Bažnyčia atskirta nuo valstybės, nutraukti diplomatiniai santykiai su Apaštalinio Sostu. Nuošalintas

nuo valdžios Portugalijos vyriausybės vadovu buvęs Alfonsas Kosta (Costa) neatsisakė ketinimo sugrįžti į valdžią ir kovoti už „naują sekuliarizuotą“ valstybę. Jo šalininkai partiečiai visoje Portugalijoje sukūrė sukarintų teroristinių grupių tinklą, žinomą „Baltųjų skruzdėlių“ pavadinimu. Šios grupės, finansuojamos iš įvairių „visuomeninių fondų“ ir globojamos vietinių masonų ložių, savo išpuoliais kėlė sumaištį visuomenėje ir ypač tikinčiųjų bendruomenėse. Vienas pirmųjų „Baltųjų skruzdėlių“ sabotažo veiksmų – per 1914 m. Kalėdas daugelyje Portugalijos bažnyčių sukelta sumaištis.

Nuosaikiųjų respublikonų valdymą šalyje nutraukė 1915 metais gegužės perversmas, organizuotas masonų kontroliuojamų kariškių. Gegužės 14–18 dienomis Lisabonoje vykusių kovų metu žuvo šimtai civilių gyventojų. Skubotai surengus rinkimus laimėjo A. Kostos vadovaujami radikalai ir jis vėl (jau antrą kartą) užėmė premjero postą. Jis kalbėjo, kad „per dviejų kartų laikotarpį šalyje bus visiškai sunaikinta katalikybė“.

Prasidėjo nauja antibažnytinių persekiojimų banga taip vadinamos „pirmosios respublikos“ Portugalijoje laikotarpiu. Iš šalies vėl buvo išvaryti „reakcingieji“ Portugalijos Katalikų Bažnyčios hierarchai: Lisabonos kardinolas ir Porto arkivyskupas. Nutraukta visų katalikiškų laikraščių ir žurnalų leidyba, nebegalėjo veikti diecezinės kunigų seminarijos. Vien už rožinį buvo galima patekti į kalėjimą. „Baltosios skruzdėlės“ nekludomos rengė išpuolius ne tik prieš dvasininkus, bet ir prieš bažnytiniame gyvenime aktyviau dalyvavusius pasauliečius. Dažni sprogimai bažnyčiose šv. Mišių metu, be to, tuomet Portugalijoje sunaikinta per 100 maldos namų, kitos apiplėštos.

Teigiama, kad 1915–1917 metais Portugalijoje nuo masoniškąją valdžią remiančių radikalų grupių, kurių nusikaltimai taip ir neištirti, žuvo du kartus daugiau katalikų (dvasininkų ir pasauliečių) nei portugalų karių Pirmojo pasaulinio karo frontuose.

Pasaulinio karo metais Portugalija, iš pradžių buvusi neutrali, į karą įstojo 1916 m. Antantės bloko pusėje ir neteko 1 935 asmenų, kovojusių Ekspedici-niame korpuse Prancūzijos teritorijoje.

Kaip tik tokioje sudėtingoje Portugalijos politinio, socialinio ir religinio gyvenimo situacijoje 1917 m. gegužės 13 dieną Dievo Motina maloningai ap-sireiškė trims Fatimos vaikams – Liucijai de Jesus dos Santos (1907–2005) ir jos pusseserei, Jacintai Marto (1910–1920) bei šios broliui Pranciškui Marto (1908–1919) – kviesdama per juos visą pasaulį atgailauti ir melstis prašant nusidėjėlių atsivertimo.

Įvykiai, prasidėję Fatimoje 1917-ųjų metų gegužę, Portugaliją valdančių jėgų ir juos remiančių masonų ložių buvo vadinami dar vienu „katalikiškojo

prietaringumo ir tamsumo“ įrodymu. Kadangi už rožinį buvo numatyta netgi baudžiamoji atsakomybė, tai siekiama Fatimos reiškinių, kuriame Švč. M. Marija kvietė tikinčiuosius kalbėti rožinį, įrodyti kaip „antivalstybišką“. Prieš Fatimą ir jos regėtojus buvo pradėta tikra inkvizicija, valdžiai užimant šėtoniškojo advokato poziciją.

Fatimos srities valdytojui Arturui Santo de Oliveirai kilo idėja respublikos (tiksliau – masonų ložių) vardu atlikti Fatimos stebuklo „ištyrimą“. A. Santo buvo kalvis, į Grand Orient masonų ložę Leiroje įstojo būdamas 26 metų. A. Santo areštavo mažuosius regėtojus, juos tardė, gąsdino, reikalavo atskleisti Fatimos paslaptis, kurias jiems pranešė Dievo Motina. Tačiau nieko neišgavęs, vaikus turėjo paleisti.

Valdančiųjų išpuoliai tuo nesibaigė. 1917 m. spalį, po garsiojo „Saulės stebuklo“, kurio liudininkais tapo šimtai tūkstančių žmonių, masonų kontroliuojama Portugalijos laisvamanių federacija paskelbė manifestą, adresuotą Portugalijos liberalams, kuriame išreikštas protestas, prieš, jų manymu, surežisuotą „apgailėtina Fatimos komediją“, „Bažnyčios suokalbi“, kurio tikslas – panaikinti Bažnyčios atskyrimo nuo valstybės įstatymą ir atkurti su Šventuoju Sostu diplomatinis santykius.

Portugalijos laisvamaniai ėmėsi ir aktyvių veiksmų. 1917 m. spalio 23-osios naktį grupė vietinės provincijos masonų bei jų papirktų aktyvistų bandė nupjauti medį, kurio papėdėje trims vaikams pirmą kartą pasirodė Dievo Motina. Medis buvo nupjautas, tačiau per klaidą ne tas. Kitą dieną laisvieji mūrininkai, parodijuodami Švč. Mergelės Marijos litaniją, surengė eiseną: nešė nupjauto medžio gabalus ir laikiną altorių, kurį tikintieji buvo įrengę apsireiškimo vietoje. Taip buvo pradėta kova už portugalų „išvadavimą nuo prietarų“.

1920 m. prieš trečiųjų apsireiškimo metinių minėjimą, Portugalijos vyriausybė, bijodama galimų masinių tikinčiųjų piligrimysčių iš Lisabonos į Fatimą, prie mirusių jaunųjų Dievo Motinos regėtojų kapų (Pranciškus Marto mirė 1919 m. balandžio 4 d., jo sesuo Jacinta 1920 m. vasario 20 d.), labai susirūpino. Tą liudija Portugalijos užsienio reikalų ministro Chulijo laiškas provincijos valdytojui A. Santo, kuriame ir tokios mintys: „Mes sužinojome, kad reakcingi elementai jūsų administruojamoje teritorijoje ruošiasi kanonizuoti mirusią Fatimos regėtoją (tai yra Jacintą Marto) ir tęsti religinį liaudies eksplotavimą“. Klausiamo, „kaip toli pažengę šie įvykiai ir kokių neatidėliotinių priemonių vyriausybė ir jūs asmeniškai galėtumėte imtis, kad būtų tinkamai pasipriešinta šiam begėdiškam jėzuitiškam fokusui“. Buvo uždrausta piligrimystė į Fatimą, į pagalbą pasiūsti respublikos gvardijos būriai. 1921 m. kovo

6 d. grupė masonų padėjo keturis užtaisus po laikinąją koplyčia, pastatyta apsi-
reiškimų vietoje, ir po medžiu, kurio jiems anksčiau nepavyko nupjauti. Trys
užtaisai sprogdami sunaikino koplyčios stogą, ketvirtasis, padėtas po medžiu,
nesuveikė.

Tačiau Apsireiškimo Fatimoje metais dėl portugalų tautos tvirtos katali-
kiškos laikysenos Bažnyčios padėtis šalyje ėmė palaipsniui normalizuotis.
Tam įtakos turėjo ir 1917 m. gruodį įvykęs dar vienas perversmas. Jo metu
nuo valdžios buvo nušalintas didysis kovotojas su tikėjimu (buvo teigiama,
kad jis sielą pardavęs šėtonui) Alfonsas Kosta. Naujoji šalies vyriausybė, va-
dovaujama Sidnojaus Paiso (jis taip pat priklausė laisviesiems mūrininkams),
leido vyskupams sugrįžti iš tremties, pradėjo veikti kunigų seminarijos, dvasi-
ninkai viešai galėjo nešioti sutanas.

Įvyko pokyčių ir radikaliame Bažnyčios ir valstybės atskyrimo įstatyme:
vietaj vadinamųjų „kulto draugijų“, siekusių sunaikinti bažnytines struktūras
iš vidaus, Portugalijoje vėl galėjo funkcionuoti papapinės bendruomenės bei
jų išrinktos tarybos. Kartu pasibaigė „neišaiškintų asmenų“ išpuoliai prieš
bažnyčias, dvasininkus ir tikinčiuosius. Jau 1918 m. birželį Portugalija atkūrė
diplomatinius santykius su Šventuoju Sostu. Tačiau pragaištingas antikrikščio-
niškas masonų ložių veikimas Portugalijos valstybinėse institucijose buvo su-
stabdytas tik įsigalėjus Antonijaus de Salazaro režimui (1932–1968). 1935 me-
tais Portugalijos teritorijoje buvo uždrausta 1910-ųjų revoliuciją organizavu-
sių masonų ložių veikla. Dar po metų į šalies įstaigas sugrįžo Nukryžiuotojo
atvaizdas, o į mokyklas – katechetikos užsiėmimai.

Būtina akcentuoti, kad Bažnyčios pripažinta Fatimos Dievo Motinos
šventovė tapo vienu didžiausių piligrimysčių centrų Europoje. Popiežius Jo-
nas Paulius II Švč. Mergelės Marijos apsi-
reiškimų regėtojus – Jacintą ir Pran-
cišką – 2000 metų gegužės 13 d. iškilmingai Fatimoje beatifikavo.

Trečioji regėtoja – karmelitė vienuolė Liucija – sulaukė gilios senatvės
ir paskelbė Švč. Mergelės Marijos perduotą mokymą vadinamųjų Fatimos
paslapčių pavidalu. Jų teologinį aiškinimą 2000 m. birželio 26 d. paskelbė
Tikėjimo doktrinos kongregacijos prefektas kardinolas Jozefas Raticingeris
(dabartinis popiežius Benediktas XVI). 2008 m., minint sesers Liucijos trečia-
sias mirties metines (mirė 2005 m. vasario 13 d.), popiežius Benediktas XVI
suteikė dispensą jos beatifikacijos bylai pradėti nelaukiant kanoninio penkerių
metų laikotarpio pasibaigimo.

Pasaulinio karo metais Portugalija, iš pradžių buvusi neutrali, vėliau sto-
jo prieš vidurines valstybes. Iš kolonijų Portugalijai liko tik Azorai, Madejira,
Kabo Verdi salos, Port Gvinėja, Port Rytų ir Vakarų Afrikos, Goa, Makao ir
Timoras.

(žr.: Fatima ir Portugalijos masonai. Istorijos pamokos / parengė *Mindaugas Buika* // XXI amžius. 2008. Gegužės 14. Nr. 36. P. 2; *Machado A. A. B.* Fatimo apsimėškimai ir pranešimai / Pagal Sesers Liucijos rankraščius. Alytus. 1992; Lietuvių *enciklopedija*. Boston. 1961 T. 23. P. 315–333; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. T. 8. P. 288–291; [*Autorius nenurodytas*]. Portugalija // Ukrainська загальна енциклопедія. Книга знання в 3-ох томах (1930–1935) / під головною редакцією *Івана Раковського*. Львів – Станіславів – Коломия: Видання кооперативи «Рідна школа» (leidimo metai nenurodyti). T. 2. С. 1121–1122; [*Autorius nenurodytas*]. Portugal // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1ª Edição– 2005. Aatoria: Redação Almanaque Abril. S. 388–390).

58. Pranciškus Ksaveras (isp. Francisko de Jassu y Javier). Šv. Pranciškus Ksaveras – kunigas (1506–1552), gimė baskų krašte Navaroje, Chavjero (Javier) pilyje, kilmingoje šeimoje. Turtingą Pranciškaus dvasinį gyvenimą byloja jo laiškai.

Baigęs mokslus, dėstydamas Paryžiuje susipažino su būsimais palaimintuoju Petru Favre ir su Ignu Lojola. Gyvendami vienoje celėje, kūrė planus, kaip geriau tarnauti Dievui ir žmonėms. Pranciškus ėmė studijuoti teologiją.

1534 m. jėzuitų ordino įkūrėjai davė įžadus.

Išventintas į kunigus (1537 m.), Pranciškus apaštalavo Bolonėje (Italija).

Portugalijos karaliui paprašius, 1540 m. Ignacas Lojola į Indiją išsiuntė 3 misionierius, vadovaujamus Pranciškaus. Jam buvo suteikti Popiežiaus legato ir karaliaus pasiuntinio įgaliojimai. Tik po 13 mėnesių sunkios kelionės laivas pasiekė Portugalijos kolonijos Indijoje sostinę, Goa uostą. Pranciškus ėmėsi plačios vietos gyventojų sielovados. Padedant Ignacui Lojolai, jis įkūrė kunigų seminariją, išplėtė misijų veiklą – lankėsi tolimuose pussiasaliuose ir salose, tapo pirmuoju Indijos jėzuitų provincijolu. Įkūrus dvi jėzuitų kolegijas Indijoje, Pranciškus 1549 m. pasiekė Japoniją, Pagošimą. Tačiau budistų dvasininkams sukilus, turėjo išvykti. Tada nuplaukė į Kiusiu salą. Misionieriams pavyko atversti beveik 1 000 japonų. Palikęs du kunigus, Pranciškus 1551 m. grįžo į Indiją. Pasiekęs Sanciano salą (netoli Kantono), jis susirgo ir mirė. Nepaisant karščio ir drėgmės, Pranciškaus kūnas keletą mėnesių išgulėjo nedūlėdamas. Pranciškus Ksaveras palaidotas Goa mieste Indijoje, kur jo kapą iki šių dienų lanko maldininkai.

Per dešimtį metų apaštalaudamas Indijoje, Ramiojo Vandenyno salose ir Japonijoje, šv. Pranciškus Ksaveras nuveikė didelių darbų, darydamas daug stebuklų: aklam sugrąžino regėjimą, kryžiaus ženklų sūrų jūros vandenį padarė tinkamu gerti ištroškusiems jūreiviams, prikėlė daug mirusiųjų, jis žinojo at-

eiti ir būsimums įvykius, padarė ir kitų stebuklų. Tuo pačiu jis sužadino katalikų dėmesį misijų reikalams ir padėjo tvirtus pamatus tolimesniam sistemingam misijų darbui.

1622 m. Pranciškus buvo pripažintas šventuoju (popiežius Grigalius XV), o šv. Tėvas Pijus X paskyrė jį *Tikėjimui Platinti Kongregacijos globėju*. Popiežius Pijus XI 1929 m. drauge su šv. Terese (Kūdikielio Jėzaus) paskyrė *misijų pagonių kraštuose globėju*.

1895 m. Parmoje (Italija) kunigas Gvidas Marija Konforti (1865–1931) evangelizacijos tikslais įkūrė vienuolių kongregaciją, kurią P. Ksavero – Indijos ir kitų Azijos kraštų švietėjo – garbei pavadino jo vardu. 1921 m. patvirtinta kongregacijos Konstitucija, o 1984 m. – naujoji Konstitucijos redakcija. Ksaveriečiai nuo XX a. II pusės dirbo Japonijoje, Siera – Leonėje, Indonezijoje, Brazilijoje ir kitose šalyse. 2002 m. buvo 871 vienuolis ksaverietis (iš jų 670 kunigų).

1945 m. Parmoje buvo įkurta moterų ksaveriečių – misionierių kongregacija, kuri 2002 m. jungė 244 vienuoles.

1839 m. olando kunigo Teodoro Jakovo Reijkeno (1797–1871) Briuge (Belgija) įkurta Šv. Pranciškaus Ksavero brolija, kurios pagrindinis tikslas – vaikų ir jaunimo dvasinis ugdymas, darbas mokyklose. 2002 m. brolijoje buvo 231 vienuolis (82 namuose).

Nuo 1899 m. apaštalinei veiklai Lotynų Amerikoje buvo įkurtas Šv. Pranciškaus Ksavero ispanų institutas užsienio misijoms. 1919 m. popiežius Benediktas XV perorganizavo jį į seminariją. 1923 m. pirmieji šios organizacijos nariai išvyko į Kolumbiją, vėliau – į kitas šalis. 2002 m. organizacijoje buvo 179 vienuoliai (iš jų 171 kunigas) ir 78 namai.

Yra ir moteriška organizacijos šaka – Šv. Pranciškaus Ksavero seserys arba Ksaveriečių institutas, kuris 2002 m. jungė 132 vienuoles, turėjo 24 namus.

Lietuvoje šv. Pranciškaus Ksavero vardas įamžintas bažnyčios titule: Kau- no jėzuitų bažnyčia pašventinta Šv. Pranciškaus Ksavero vardu.

(žr.: *Bulota A., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 371; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995 / Opr. L. Grzebień SJ. Kraków. 1996. S. 166–167; Matulaitis K. Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 642–645; Sipari A. Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 333; Tylenda J. N. Jėzuitai šventieji ir kankiniai. Trumpos Jėzaus draugijos šventųjų, palaimintųjų, garbingųjų ir Dievo tarnų biografijos. Vilnius-Roma-Čikaga. 1995. P. 486–491; Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёпox OFVConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 1413–1414).*

59. Portugalijos karalius Manuilas II. 1910 m. nuvertus karalių Manuilą II, į valdžią ateina antiklerikalai ir liberalai – įsigali jų valdoma respublika, nuo 1926 m. – diktatūra.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Portugal // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição – 2005. Aatoria: Redação Almanaque Abril. S. 388–390).

60. Žeronimo vienuolynas. Vienuolynas (anksčiau čia buvo įsikūrę benediktinai) yra pačioje Lisabonoje. Dabar – tai unikalus kultūros paminklas. Kalbama, kad būti Lisabonoje ir nepamatyti Žeronimo vienuolyno, tai tolygu pabuvoti Romoje ir nepamatyti Popiežiaus bei Šv. Petro Bazilikos.

61. Nuvertė karalių. XIX–XX a. sandūroje didėjant antimonarchiniam sąjūdžiui Portugalijoje, Karolis I 1906 m. suteikė Jiao Franco beveik diktatūrinę valdžią. Jo tikslas buvo atkurti liberalinę monarchiją, kartu įgyti liaudies palankumą. Tačiau tai nepavyko.

1908 m. atentate žuvo karalius su sosto įpėdiniu. Valdžią paėmė Emanuelis II, bet 1910 m. jis buvo išvarytas – tų metų spalio 3 d. Lisabonoje sustiprėję respublikonai suorganizavo maištą, išaugusį į sukilimą. Prie jų prisidėjo dalis kariuomenės ir laivyno. Nuvertus karalių (jam pavyko sėkmingai pasitraukti), po poros dienų buvo paskelbta T. Bragos laikinoji vyriausybė.

Laikinoji vyriausybė ėmėsi griežtų antiklerikalinių veiksmų, pirmiausia panaikino vienuolių ordinus. Teisingumo ministras Alfonsas Kosta (Costa) 1910 m. išleido griežtus įstatymus, kuriais Bažnyčią atskyrė nuo valstybės. 1911 m. paskelbta nauja demokratinio pobūdžio konstitucija, nustatyta partinė parlamentinė santvarka. Nei ekonominės, nei socialinės problemos, apie kurias kalbėta organizuojant sukilimą, nebuvo išspręstos. Konstitucija nestabilizavo valdžios, kuri nuolat kito dėl nesibaigiančių partinių kovų bei perversmų. Dėl valdžios nepastovumo prieš Pirmąjį pasaulinį karą Portugalijoje paio krašto finansai, ėmė kristi piniginių vienetų vertė. Tačiau reikia pažymėti, kad buvo atkreiptas dėmesys į mokslą: Lisabonoje buvo įkurtas universitetas (1911 m.), karo ir jūrininkystės akademija, architektūros, meno, žemės ūkio ir technikos aukštosios mokyklos.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Portugal // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição–2005. Aatoria: Redação Almanaque Abril. S. 388–390; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1958. T. 16. P. 265; 1961. T. 23. P. 323–324).

62. Oliveira de Salazaras. Antonijus de Oliveira Salazaras (Antonij de Oliveira Salazar) (1889–1970) – Portugalijos valstybės veikėjas (pradėjęs kilti, kai generolas Karmonas (Carmon) pakvietė jį į ministrų kabinetą finansų

reikalams), 1917–1928 m. Koimbros universiteto (Portugalija) profesorius.

O. Salazaras 1918 m. buvo vienas iniciatorių, kuriant Katalikų centro partiją, nuo 1921 m. – parlamento deputatas, 1926 ir 1928–1940 m. – finansų ministras. O. Salazaras, būdamas žymus finansų mokslo teoretikas, subalansavo biudžetą ir išmokėjo skolas iki 1931–1932 fiskalinių metų. Vėliau jam pavyko subalansuoti kolonijų biudžetus, kai vadinamu kolonijiniu aktu 1930 m. buvo pakeista jų administracija.

Labai sėkmingomis finansinėmis reformomis O. Salazaras pagerino valstybės vidaus būklę ir pakėlė Portugalijos prestižą užsienyje. Dėl tokio populiarumo Prezidentas 1932 m. jam pavedė ministro pirmininko postą, o 1932–1968 m. jis – Ministrų tarybos pirmininkas.

Dar 1930 m. įkūrė Nacionalinės sąjungos partiją, tapusia valdančiąja partija, o 1933 m. paskelbė naują Konstituciją ir padėjo pagrindus korporatyvinės valstybės pobūdžio su autoritariniu režimu „naujai valstybei“ suorganizuoti. 1933 m. paskelbtas darbo įstatymas, apibrėžęs darbininkų teises ir pareigas. Darbininkams leista organizuotis į profsąjungas, tačiau valdžios kontroliuojamas.

Autoritariniais pagrindais sutvarkytai O. Salazaro vadovaujamai Portugalijai ėmė grėsti radikalus respublikinis Ispanijos režimas. Santykiams tarp abiejų valstybių paaštrėjus, nutraukti diplomatiniai ryšiai. Generolo Franko pradėtas pilietinis karas pakeitė padėtį. Portugalija dar pilietinio karo metais pripažino Franko vyriausybę de facto. 1939 m. pasirašyta Portugalijos ir Ispanijos draugystės ir nepuolimo sutartis, o po karo užsimezgė draugiški santykiai tarp abiejų valstybių.

Antrojo pasaulinio karo pradžioje Portugalija paskelbė neutralitetą.

Po karo Portugalijos ūkis susidūrė su dideliais sunkumais, tačiau O. Salazaras juos įveikė ir gebėjo prisitaikyti prie pakitusių sąlygų. Naujai susitvarkiusi Portugalija įsijungė į Vakarų pasaulį.

1948 m. Portugalija prisijungė prie Maršalo plano, 1949 m. – įstojo į NATO. 1950 m. su JAV pasirašė savitarpio saugumo susitarimą.

Stengdamasi išlaikyti valdas užjūryje, Portugalijos vyriausybė 1951 m., jau antikolonijiniais laikais, pakeitė 1933 m. kolonijinį aktą nauju, kur buvusias kolonijas pavadino užjūrinėmis provincijomis. Pats aktas inkorporuotas į Portugalijos konstituciją, atseit užjūrinės sritys teisiškai prilygintos metropolijoms.

1959 m. reformuota Konstitucija, kurioje numatyta, kad prezidentas renkamas ne tautos, o parlamento ir korporacijų rūmų su metropolijos apskričių ir užjūrių provincijų atstovais. Krašto opozicinėms grupuotėms sudaromos kliūtytys laisvai dalyvauti parlamento rinkimuose.

1968 m. Antonijus de Oliveira Salazaras sunkiai susirgo, o po poros metų (1970 m.) mirė.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Portugal // *Almanaque Abril* [Mundo 2005]. 1^a Edição–2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 388–390; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961 T. 23. P. 323–324).

63. Gvazdikų revoliucija. Sunkiai susirgus Antonijui de Oliveirai Salazarui, Portugalijos vyriausybės vadovu tapo Marselas Kaetanas, įvykdęs įvairių pakeitimų. Prasidėjęs kolonijinis karas pablogino ekonominę Portugalijos padėtį.

Karininkai, nepatenkinti M. Kaetano pertvarkomis, 1974 m. balandžio 25 d. organizavo kariuomenės sukilimą, kuris buvo pavadintas „gvazdikų“ revoliucija, mat žmonės sukilusiesiems dalijo šias gėles.

Sukilimo metu nuversta M. Kaetano vyriausybė – tai 1974 m. revoliucija Portugalijoje. Sudaryta Nacionalinio gelbėjimo taryba (vadovas generolas Antonijus de Spinola), kuri paleido politinius kalinius, legalizavo komunistų partiją, panaikino vyriausiąją saugumo valdybą, atliko daug kitų pertvarkų. Spinola, pamatęs valstybę, griauančią savo veiklos jėga, nebenorėjo jai leisti plėtotis. Vadovybėje prasidėjo tarpusavio nesutarimai. Spinola išėjo į atsargą ir pradėjo organizuoti naują karininkų sąmokslą. Tačiau sąmokslininkai buvo suimti, Spinola pabėgo į užsienį.

1976 m. įsigaliojo nauja Konstitucija, prezidentu išrinktas A. Ramaljas Eanis. Plačiai pradėjo veikti socialistų ir komunistų partijos. 1976 m. buvusios kolonijos (Angola, Mozambikas, Gvinėja Bisau, Kabo Verdi) tapo savarankiškomis, socialistinėmis.

1985 m., laimėjus socialdemokratams, premjeru išrinktas Anibalas Kavako Silva (Anibal Cavaco Silva).

1986 m. prezidentu išrinktas Marius Skares, Portugalija įstoja į Europos Sąjungą. 1989 m., priėmus naują Konstituciją, pradėta vykdyti revoliucijos metu nacionalizuotų įmonių privatizacija.

1991 m. prezidentu vėl išrenkamas Marius Skares, o premjeru – Kavako Silva. 1995 m. laimėjus socialistams, prezidentu išrenkamas Žoržas Sampajo (Jorge Sampaio), o premjeru – Antonijus Gutjeresas (Antonio Guterres). 2001 m. prezidentu vėl išrenkamas Žorže Sampajo, o premjeru – Žoze Manulis Duran Barozas (Jose Manule Durao Barroso). 2004 m., prezidentui atsiskius postu, nauju Portugalijos prezidentu išrinktas Pedras Santana Lopezas (Pedro Santana Lopes). Nuo 1999 m. Portugalijoje piniginiu vienetu priimtas euras.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Portugal // *Almanaque Abril* [Mundo 2005]. 1^a Edição–

2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 388–390; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961 T. 23. P. 315–333).

64. 1579 metų Utrechto sutartis. Ispanijos karaliaus Pilypo II (1556–1598) žiaurus elgesys Nyderlanduose (Nyderlandai tuomet buvo Ispanijos valdžioje) – gyventojų persekiojimai, inkvizicija, dideli mokesčiai – atvedė prie 1566 m. sukilimo. Jo malšinti atsiųstas hercogas Alba mirti pasmerkė daug turtingų pirklių, bajorų (nuteistųjų turtas atitekdavo karaliaus išdui).

Atsirado jūrų ir miškų gezai (driskiai) – partizanai, kovojusieji su ispanais. 1572 m. jūrų gezai užėmė Brilio uostą. Tai tapo ženklu sukilimui visoje šiaurėje. Ispanai buvo vejami iš Nyderlandų žemių.

Šiaurės provincijų valdytoju buvo paskelbtas turtingiausias ir įtakingiausias Nyderlandų žemvaldys Vilhelmas Oranietis.

Pilypas II, susierzinęs dėl nesėkmių, atšaukė Albą į Ispaniją. Ispanijos kareiviai, seniai negaunantys algų, savavališkai patraukė į pietus ir nusiaubė Antverpeną. Čia buvo išžudyta per 8 000 miestiečių – klestintis Antverpenas numuko. Pietų Nyderlandų didikai pripažino Pilypą II teisėtu valdovu.

Tačiau Nyderlandų šiaurė kovojo dėl laisvės. Septynios Nyderlandų šiaurės provincijos Utrechto mieste susijungė kovai prieš Ispaniją, 1579 m. sudarydamos Utrechto sąjungą. Jos susijungė į vieną valstybę su bendra vyriausybe, išdu bei armija ir pagal didžiausios provincijos pavadinimą pasivadino Olandija. Naujai susikūrusi valstybė 1581 m. paskelbė savo nepriklausomybę ir atsisakė pripažinti Ispanijos karalių Pilypą II savo valdovu. Tačiau Olandijai dar 30 metų reikėjo kovoti su Ispanija, kol 1609 metais buvo pasirašyta sutartis, kuria Ispanija pripažino Olandijos nepriklausomybę.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1960. T. 21. P. 58–59).

65. Šv. Izidorius (Artojas). Šv. Izidorius (Artojas) – išpažinėjas (gim. 1070–1080, mirė – 1130). Žinomas ir Sevilijos vyskupas šv. *Izidorius* (apie 560–636), brendęs vienuolyne, vienas didžiausių to laikotarpio mokslininkų, be to, *Izidorius Rostovskis*, *Izidorius Kijevietis*.

Izidorius Artojas, kilęs iš labai vargingos, bet giliai religingos šeimos, garsėjo doru gyvenimu, pamaldumu ir gailėstingumu darbais. Labai jaunas pradėjo tarnauti turtingam kaimynui. Nors tarnas Izidorius visus darbus atlikdavo laiku, kažkas iš samdinių jį nuolat skundė šeimnininkui, kad tarnas mažai dirba ir daug meldžiasi. Netikėtai pasirodęs šeimnininkas rado Izidorių giliai besimeldžiantį, o vietoje jo arė angelai. Šeimnininkas daugiau skundikų nebesiklausydavo. Izidorius, vedęs Mariją (ji mirė 1135 m.), persikėlė į Madridą. Arabams užėmus miestą, šeima turėjo bėgti, tačiau Madridas greitai buvo išlaisvintas.

Po mirties prie Izidoriaus kapo prasidėjo stebuklai. Jį ėmė lankyti maldininkų minios. Praėjus 40 metų po jo mirties, Izidoriaus palaikai buvo perkelti į Šv. Andriaus bažnyčią Madride. 1619 m., plintant Izidoriaus kultui, popiežius Paulius VI paskelbė jį palaimintuoju, o 1692 m. popiežius Grigalius XV jį kanonizavo – paskelbė šventuoju. 1679 m. popiežius Inocentas XII kanonizavo ir jo žmoną Mariją. Izidorius – Madrido ir Saragoso miestų globėjas.

Europos žemdirbių tautose Izidoriaus kultas – vienas populiariausių. XVI–XVII a. žymiausi jo skleidėjai už Ispanijos ribų buvo ispanai jėzuitai.

Lietuvoje ir Lenkijoje Izidorius nuo seno laikomas žemdirbių globėju. 1636 m. Žemaičių vyskupijos sinodas ragino steigti Izidoriaus brolijas visose parapijose. 1639 m. Vilniuje J. Jaknavičius išleido Izidoriaus brolijos įstatus. (žr.: *Bulota A., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 146; Kłoczowski J. Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 75; Sicari A. Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 227–228; Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. T. 8. P. 427).*

66. Kabo Verdi. (Cabo Verde) *kabo* – ragas, *verdi* – žalias. Tai salos, kuriose 1492 m. apsigyveno portugalai. Salas jie surado pakeliui plaukdami į Ameriką.

1956 m. pradėta kovoti dėl nepriklausomybės, atsiskyrimo nuo Portugalijos. Dėl Portugalijoje vykusios „gvazdikų“ revoliucijos Kabo Verdi 1975 m. liepos 5 d. paskelbta nepriklausomybė.

Pirmasis prezidentas – Aristidas Perejra (Aristides Perreira). 1990 m. baigėsi vienpartinis socialistinis režimas ir 1992 m. priimta nauja Konstitucija.

2001 m. prezidentu išrinktas Pedras Piresas (Pedro Pires), o premjeru tapo Žosė Marija Nevesas (Jose Maria Neves).

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Cabo Verde // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição – 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 199).

67. Apsigyveno portugalai. 1453 m. žlugus Bizantijai ir turkams užėmus Konstantinopolį, europiečiai buvo išstumti iš prekybos su Rytais (nuo seno Europoje buvo vertinami iš Rytų atgabenami prieskoniai bei prabangos prekės).

Techniniai atradimai (naujo tipo karavelės, kompasas, patobulinti žemėlapiai, naudojama astrolibija – laivo padėties nustatymas vandenyne ir kt.) sudarė galimybes leisti į tolimas keliones. Be to, portugalų ir ispanų jūrininkai turėjo nemažą jūreivystės patirtį.

Portugalijos princas Henrikas Jūreivis (1394–1460) skatino jūreivystę, buvo įsteigęs locmanų mokyklą, kuri po kiekvienos ekspedicijos gaudavo naujos informacijos. 1481–1495 m. Portugaliją valdęs karalius Jonas II plėtė Afrikos

užkariavimą. Iki 1485 m. buvo įsirtvirtinta kai kuriose vakarinėse Afrikos pakrantėse.

Portugalai, tyrinėdami Afrikos pakrantes, pasiekė Azorų salas, Žaliajį Raga, Gvinėjos įlanką. 1487 m. Baltramiejus (Bartolomėjus) Diasas pasiekė pietinį Afrikos iškyšulį, jį apiplaukė ir išplaukė į Indijos vandenyną. Tikėdamiesi greitai rasti kelią į Indiją, iškyšulį pavadino Gerosios Vilties Ragu. 1492 m. portugalai atvyko į Žaliojo Rago salas.

(žr.: [Autorius *nenurodytas*]. Brasil // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição–2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 189–192; *Jokimaitis R., Kasperavičius A., Manelis E., Stukienė B.* Pasaulio ir Lietuvos istorija. VI–XVIII amžiai. Vilnius: Krona. 2000. P. 167–183; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961 T. 23. P. 319–321).

68. Pedras Alvaresas Kabralis Pedro Alvarez Cabral, (1468–1526) – portugalų jūrininkas, keliautojas, atradėjas. 1500 m. vadovavo į Indiją plaukusiai flotilei. Nuplaukęs į pietus nuo Žaliojo Kyšulio salų, nuklydo į vakarus ir 1500 m. balandžio 22 d. atrado Braziliją. Atrastąją žemę (manė, kad tai sala) paskelbė Portugalijos valda ir pradžioje pavadino ją (Terra da Santa Cruz – Šv. Kryžiaus Žemė) Santa Kruso vardu. Dar vadinta Tikrojo Kryžiaus (Vera Cruz) vardu. A. Kabralis vieną laivą pasiuntęs tėvynėn pranešti apie atradimą, pats pasuko Indijon ir po didelių nesėkmių tų pačių metų rugsėjį pasiekė vakarų krante Kalkutą (Calcutą). Deja, čiabuviai jo neįsileido. Jis išsilaipino Cochine, kur užmezgė prekybinius santykius ir, sėkmingai prisikrovęs laivą Indijos prekių, 1501 m. sugrįžo Lisabonon. Vėliau P. Kabralis Pietų Afrikoje atrado Mozambiko kraštą.

Atrastoji Santa Kruz žemė buvo pavadinta Brazilija dėl portugalų išvežamo raudonmedžio (portugališkai *raudonmedis pau – brasil*).

(žr.: [Autorius *nenurodytas*]. Brasil // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição–2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 189–192; [Autorius *nenurodytas*]. Cabral Pedro Alvares // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2003. T. 3. P. 681; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 3. P. 392; 1961. T. 23. P. 319; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2003. T. 737. P. 681).

69. Brazilija. Federacinė Brazilijos respublika yra Pietų Amerikoje. Oficiali kalba – portugalų. Tai 8 511 tūkst. km² teritorija, kurioje 161,8 mln. gyventojų (katalikų 86%).

1500 m. Portugalijos jūreivio Pedro Kabralio ekspedicija tapo pretekstu ir pradžia Portugalijai (1500–1822 m.) kolonizuoti dabartinę Brazilijos teritoriją.

1514–1551 m. Brazilija formaliai priklausė vyskupo Funšalio jurisdikcijai. Nuo 1500 m. atskirose Brazilijos teritorijose pradėjo veikti pranciškonai misionieriai, o 1549 m. į Braziliją atvyko jėzuitai. XVI a. pabaigoje prie jų prisijungė karmelitai, benediktinai, kapucinai ir kt. Jėzuitas Manuelis de Nobrega (1517–1570) tapo pirmuoju misionieriumi, pasišventusiu darbui tarp indėnų. 1553 m. Brazilijoje buvo įkurta nepriklausoma Brazilijos jėzuitų ordino provincija ir Nobrega tapo pirmuoju provincioliu. Jėzuitai ėmėsi plačios veiklos, kūrė kolegijas, statė bažnyčias. 1584 m. buvo įkurta pirmoji pranciškonų kustodija Pernambuke. Per 70 metų pranciškonai įsteigė apie 20 vienuolynų. Pirmas benediktinų vienuolynas įkurtas Salvadore 1584 m., o 1660 m. jau veikė 6 vienuolynai. Karmelitai į Pernambuką atvyko 1589 m. ir greitai įkūrė misionijas įvairiose vietovėse (Salvadore, San Paule, Rio de Žaneire).

Vienas iš žymiausių XVII a. misionierių – jėzuitas Antonijus Vijeira (1608–1697), tačiau 1661 m. įvykęs kolonistų sukilimas privertė jėzuitus palikti šalį. 1684 m. San Luise vėl kilo baltųjų kolonistų pasipriešinimas misionieriams. Tačiau 1680–1750 m. laikomi misijų Amazonės baseine „Aukso amžiumi“.

1551 m. Brazilijos teritorija buvo priskirta San Salvadoro vyskupijai, įėjusiai į Lisabonos metropoliją. 1576 m. popiežius Grigalius XIII įkūrė Rio de Žaneiro prelatūrą. Jos atstovai atvirai ir tvirtai gynė indėnų reikalus. Tai Bažnyčios atstovus atvedė į konfliktą su kolonistais vergvaldžiais. 1676 m. Rio de Žaneiro prelatūra tapo savarankiška vyskupija. 1611 m. Olinde įkurta prelatūra 1675 m. irgi tapo vyskupija.

XVII a. nyderlandai bandė nukariauti Braziliją. 1624 m. jie užėmė Bahiją (Banią). Gubernatorių ir katalikų misionierius išvežė į savo šalį, o katedrą pavertė kalvinistų bažnyčia. 1630 m. olandai Pernambuke įkūrė savo koloniją ir tik 1640 m., jiems pralaimėjus karą, katalikai misionieriai vėl galėjo suaktyvinti savo veiklą. 1676 m. popiežius Inocentas XI Bahios vyskupiją pakėlė į arkivyskupiją su jai priklausančiomis Rio de Žaneiro, Olindo ir Maranjano vyskupijomis. XVII–XVIII a. įkurtos naujos vyskupijos.

1759 m. Portugalijos ministro pirmininko Sebastijano Žoržo Pombalio įsakymu jėzuitai buvo išvaryti iš Portugalijos ir jos kolonijų, persekioti ir kiti ordinai. 500 jėzuitų išsiuntimas buvo žalingas Brazilijai ir katalikybei – Bažnyčia negalėjo atsigauti beveik iki XX a.

Pombalio valdymo metais Portugalijos sostinė iš Bahios buvo perkelta į Rio de Žaneirą, indėnams suteiktos lygios teisės su baltaisiais.

1822 m. Brazilija tapo nepriklausoma nuo Portugalijos. Įkurta Brazilijos imperija (1822–1889). Nepaisant visų liberalių idėjų, katalikybė, kaip valstybinė religija, buvo oficialiai įtvirtinta 1823 m. Brazilijos Konstitucijoje. Tačiau

valstybė pastoviai kišosi į Bažnyčios reikalus, priimdama antireliginius įstatymus, apribodama vienuolių ordinų bei kongregacijų veiklą.

1872–1875 m. įvyko atviras konfliktas tarp Katalikų Bažnyčios ir masonerijos, kurie buvo įsiskverbę ir į dvasininkijos sluoksnius. Du vyskupai už kovą su masonais buvo nuteisti 4 metams kalėjimo, tačiau kilus visuotiniam protestui vyskupai buvo paleisti.

1888 m. priimtas „Auksinis įstatymas“ dėl vergijos panaikinimo. 1889 m. Brazilijos paskelbimas Respublika ir visiškas Bažnyčios atskyrimas nuo valstybės pagal 1891 m. Konstituciją skatino Bažnyčią ieškoti naujų veiklos krypčių: prie bažnyčių kurti mokyklas, atidaryti ligonines, kurti naujas vyskupijas. Popiežius Leonas XIII padalijo Braziliją į dvi Bažnytinės provincijas: Bahios (su 7 vyskupijomis) ir Rio de Žaneiro (su 9 vyskupijomis). Popiežiaus Pijaus X pontifikato metu arkivyskupijų Brazilijoje skaičius išaugo iki 7, buvo įkurtos naujos vyskupijos ir prelatūros.

Nuo 1890 m. pagerėjo Brazilijos ir Apaštalinio Sosto santykiai. 1901 m. Brazilijoje įkuriamas nunciatūra. 1906 m. Katalikų Bažnyčiai Brazilijoje paskiriamas pirmas kardinolas, o 1919 m. Brazilijos atstovybė prie Šventojo Sosto gauna ambasados teisę. 1932 m. įkurtas Katalikiškas aukštasis institutas, kuris 1941 m. perorganizuotas į Rio de Žaneiro katalikų universitetą.

1930 m. revoliucija ir 1934 m. naujoji Konstitucija vėl įtvirtino Bažnyčios atskyrimą nuo valstybės, tačiau kartu susilpnino liberalų veiklą prieš religinį visuomeninį gyvenimą ir religinį auklėjimą.

Nuo 1950 m. Brazilijoje išaugo jaunimo organizacijų skaičius. 1952 m. buvo įkurta Brazilijos vyskupų nacionalinė konferencija, 1954 m. – vienuolių konferencija, o 1958 m. – judėjimas už religinio auklėjimo pagilinimą, radijo mokyklų kūrimą neraštingumui Brazilijos kaime likviduoti. 1961 m., pritariant Bažnyčiai, kaimo darbininkams buvo įkurta profsąjunginė organizacija.

1964–1985 m. Braziliją valdant kariškiams, dėl politinių teisių pažeidimų, kankinimų ir asmens teisių nepaisymų tarp valstybės ir Bažnyčios kilo konfliktas. Tam puiki dirva buvo pasauliečių vaidmens stiprėjimas Bažnyčioje, įtraukiantis ir dvasininkus į politinę kovą. Bažnyčia ėmė reikalauti amnestijų, reformų.

Dabar Brazilija laikoma šalimi, kurioje pats didžiausias katalikų skaičius pasaulyje. Šalyje veikia 38 metropolijos, 208 vyskupijos, 14 teritorinių prelatūrų, 2 teritorinės abatijos, ordinariatas Rytų apeigų katalikams, kariuomenės ordinariatas, 8 381 parapija, 384 vyskupai, 8 566 kunigai, 7 361 vienuolis kunigas, 2 211 vienuolių ir 35 737 vienuolės. Lotynų apeigų katalikų tikinčiųjų 139 203 tūkst., Rytų apeigų katalikų – 10 tūkst.

Brazilijoje leidžiama daug katalikiškų laikraščių bei žurnalų. Visą parą (t. y. 24 val.) veikia keturi katalikiški televizijos kanalai. 1993 m. savo veiklą pradėjo katalikiškas kanalas „Gyvenimo tinklas“, vėliau į eterį išėjo „XXI amžius“, „Naujoji giesmė“, „Švenčiausiosios Marijos suradimas“. Pažymėtina, kad šių katalikiškų televizijų kanalai dirba visiškai be reklamų. Katalikiškas laidas transliuoja ir valstybinis kanalas. Brazilai ypač garbina apsiareiškimų įvykius, juos garsina. Brangina Marijos Aparasidos (Suradimo) bažnyčią, savo puošnumu bei didybe nenusileidžiančią kitoms pasaulinio lygio šventovėms, kuri sutelkia gausybę tikinčiųjų.

2004 m. duomenimis, Braziliją sudarė 28 sritys: Acre, Alagoas, Amapa, Amazonas, Badžia, Ceara, Distrito federal, Espirito Santo, Goias, Maranhao, Minas Gerais, Mato Grosso, Mato Grosso do Sul, Para, Paraíba, Parana, Pernambuco, Piaui, Rio Grande do Norte, Rio Grande do Sul, Rio de Janeiro, Rondonia, Roraima, Santa Katarina, Sao Paulo, Sergipe, Tocantins.

XIX amžiaus septintajame dešimtmetyje, o po kelių metų čia atvyko dar keletas tūkstančių lietuvių šeimų, kurios įsikūrė ir San Paulo mieste. Antroji emigracija kilo 1926–1930 metais, kai į Braziliją atvyko apie 40 tūkst. lietuvių. Lietuvius labiausiai viliojo nemokama kelionė (vėliau už kelionę reikėjo sugražinti nemažus pinigus) į šią šalį ir galimybė pigiai įsigyti žemės, tai Lietuvoje buvo ne taip paprasta. Brazilijos darbdaviams reikėjo pigios darbo jėgos. Lietuviai sunkiai dirbo kavos, cukranendrių, kukurūzų plantacijose. Darbštūs lietuviai, kaip ir kitose šalyse, turėjo gerą vardą, iš įvairios, netgi netikėčiausios medžiagos, tarkim, iš Amerikos į Braziliją atgabenamų automobilių įpakavimo dėžių lentų, statė namus.

Lietuvybė Brazilijoje buvo plėtojama ir oficialiai. 1921 m. gruodžio 9 d. Brazilija pripažino Lietuvos valstybę *de jure*, 1929 metais San Paule atidarė Lietuvos konsulatą, kuris rūpinosi lietuviškų mokyklų Brazilijoje steigimu bei išlaikymu.

Lietuvos valstybė su emigravusiais į Braziliją siejo didelius planus. Galvota, kad sistemingu laisvų Brazilijos žemių kolonizavimu Lietuva galėtų tapti kolonijine valstybe. Todėl Lietuva su emigrantais siekė palaikyti ryšius, juos remti finansiškai.

XX a. ketvirto dešimtmečio pradžioje, pasaulinės ekonominės krizės metu, uždarius nemažą gamyklų Brazilijoje, be darbo liko ir dauguma lietuvių emigrantų (arba gaudavo labai mažą atlyginimą). Stengdamasi padėti tautiečiams, Lietuva subūrė Draugiją užsienio lietuviams remti (DULR). Draugijos tikslas – rinkti lėšas, kuriomis turėtų būti šelpiami užsienyje gyvenantys lietuviai.

1933 m. pradžioje DULR paskelbė rinkliavą Pietų Amerikos lietuviams

remti – mat, naujakuriai labiausiai nukentėjo nuo ekonominės krizės. Iki 1934 m. birželio buvo surinkta 22 984 Lt ir 14 ct, kurie (pinigais, knygomis ar kitu turtu) per Lietuvos konsulatą Pietų Amerikoje buvo persiųsti lietuviams. DULR, skatindama lietuvių išeivių kultūrinę veiklą, siuntė knygas, rėmė mokyklas, lietuvių namus ir pan. Užfiksuota, kad iki 1934 m. gruodžio San Paulo (Sao Paulo) lietuviams atsiųsta 214 knygų, tarp jų gaidos, scenos veikalai. Tai buvo itin reikalinga, nes lietuvių kolonijose kūrėsi teatro grupės, chorai, orkestrai, kuriems minėta literatūra buvo gyvybiškai būtina.

Brazilijoje įsikūrusios lietuvių mokyklos dažniausiai buvo išlaikomos Draugijos lėšomis (atlyginimus mokytojams per konsulatą mokėjo Lietuvos Vyriausybė). Iki 1935 m. daugiausia paramos sulaukė San Paule statoma Vinco Kudirkos vardo lietuvių mokykla (buvo skirta 5 000 litų arba apie 12 000 milreisų). Gauti pinigai išleisti mokyklos sklypui pirkti Mocos rajone.

Išeivijos reikalais rūpinosi ir valstybė – buvo svarbu išlaikyti svetur gyvenančių lietuvių tautiškumą. 1937 m. Lietuvos Vyriausybė svarstė įstatymą, kuriuo turėjo būti skiriama 150 000 litų išeivijos lietuviškumui palaikyti (iki tol buvo skiriama 90 000 litų). Deja, tolesnis šio įstatymo likimas nežinomas.

1935 m. rugsėjo pabaigoje Brazilijoje valstybiniais reikalais lankėsi ministras ir nepaprastasis pasiuntinys J. Aukštuolis: dalyvavo Brazilijos Nepriklausomybės paskelbimo iškilmėse, pasirašė sutartis (prekybos ir ekstradicijos) ir Rio de Žaneire įsteigė Lietuvos konsulatą. Lankėsi ir San Paulo lietuvių organizacijose.

Būtina pažymėti, kad iki 1936 m. nebuvo didesnio Lietuvos visuomenės veikėjų susidomėjimo Brazilijos lietuviams. Vienas iš ryškiausių Brazilijos lietuvių kolonijos (ir visos Pietų Amerikos lietuvių) svečių – keliautojas ir rašytojas Matas Šalčius, į San Paulą atvykęs iš Argentinos 1936 m. birželio 28 d. Jis lankė visas Brazilijos lietuvių organizacijas, skaitė paskaitas apie to meto kultūringo jaunuolio tipą, kuris turi būti naudingas savo krašto piliečiams. M. Šalčius kalbėjo itin aktualia tema, ragindamas nekurti šeimų su vietos gyventojais, nes skirtingi temperamentai, todėl santuokos dažniausiai būna nelaimingos. Tokias M. Šalčiaus mintis Valentinas Pilkauskas savo straipsnyje apie Brazilijos lietuvius iki Antrojo pasaulinio karo pavadino prevencinio pobūdžio, nes jų tikslas – sustabdyti lietuvių jaunimo nutautėjimą.

Didelį susidomėjimą paliko dainininkų koncertas. Jie per San Paulą grįžo iš gastrolių Argentinoje į Europą. Deja, iš visų dainininkų San Paulo lietuviams koncertavo tik viena Vincė Jonuškaitė-Zaunienė.

Tuo metu San Paule dviems skirtingoms lietuvių grupėms – tautininkams ir socialistams (pastarieji itin skaldė lietuvių koloniją) – atstovavo čia leidžiamieji du lietuviški laikraščiai: „Lietuvis“ ir „Lietuvių aidas Brazilijoje“.

Brazilija buvo viena iš tų valstybių, kurios nepripažino Lietuvos inkorporacijos į SSRS. Sutvirtindama šią poziciją, Brazilija 1991 m. spalio 4 d. pripažino Lietuvos nepriklausomybę. Dabar Lietuvai Brazilijoje atstovauja ambasadorius, reziduojantis Madride ir garbės konsulas San Paule. Brazilijai Lietuvoje atstovauja Neaprastasis ir Įgaliotasis ambasadorius Kopenhagoje.

San Paule kunigo Jeronimo Valaičio iniciatyva buvo įsteigta Šv. Kazimiero lietuvių parapija, Brazilijos lietuvių Romos katalikų Šv. Juozapo bendruomenė (pirmoji lietuvių organizacija Brazilijoje). Ši organizacija ir dabar užsima labdaringa veikla, puoselėja religines ir kultūrinės tradicijas. Kun. Benediktas Sugintas išrūpino žemės sklypą bažnyčios statybai San Paule. Jis vyko į Ameriką, Lietuvą rinkti aukų bažnyčios statybai, rūpinosi statybos ir kitais darbais. Ir 1936 metais San Paule buvo pastatyta bažnyčia, dar labiau suvienijusi lietuvius ir kitus milijoninio miesto tikinčiuosius. Itin daug nuveikė čia vikaravęs kun. Juozas Šeškevičius, į Braziliją atvykęs antrosios sovietų okupacijos Lietuvoje metais ir beveik visą gyvenimą dirbęs Brazilijoje. Be tiesioginių Šv. Juozapo parapijos vikaro pareigų, jis atliko daug visuomeninių darbų: buvo Šv. Juozapo bendruomenės pirmininkas, organizavo jaunimo vakarus, vadovavo jaunimo dramos būreliams, rengė vaidinimus, pagyvino ateitininkų veiklą. Be to, kvietė lietuvius mokytojus mokyti vaikus lietuvių kalbos.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Brazilijoje buvo leidžiami trys lietuviški savaitraščiai (1927 m. pasirodė pirmas lietuviškas laikraštis „Birutė“), veikė dešimt lietuviškų visuomeninių organizacijų, penkios pradinės mokyklos, kurias išlaikė Lietuvos vyriausybė, nors ji tuo metu buvo gana varginga. Įsikūrė skautų ir ateitininkų bendruomenės.

1956 m. San Paule įsteigtas lietuvių demokratinės spaudos komitetas, kuris platino lietuvišką spaudą, Rio de Žaneire lietuviai turėjo du sekmadieninius radijo pusvalandžius.

Lietuvybės plėtrai Brazilijoje, itin svarbus kunigijos indėlis, nors daugelis jų, padirbėję Brazilijoje, išvyko į Ameriką. Daug nuveikė knygos įvade minėtas salazietis kun. Pranas Gavėnas (žr.: Saleziečiai), jėzuitas kun. Antanas Saulaitis, kun. Paulius Ragažinskas, kun. Aleksandras Arminas ir kt.

1976 m. San Paule įkurta Brazilijos lietuvių jaunimo sąjunga, Pasaulio lietuvių jaunimo organizacijos padalinys. Jo nariai ne tik dalyvavo įvairiuose renginiuose, bet ir teikė Brazilijos žiniasklaidai bei valdžiai žinių apie tikrąją padėtį sovietų okupuotoje Lietuvoje, tikinčiųjų persekiojimus.

Lietuvių imigracijos į Braziliją 50-ties metų sukakčiai paminėti 1977 metais, minint Vasario 16-osios šventę, San Paule Lietuvos aikštėje prieš Šv. Juozapo bažnyčią buvo pastatytas Laisvės paminklas – garsiosios Juozo Zikaro skulptūros kopija. Vienoje pjedestalo pusėje įrašyta: „Lietuviais esame mes

gime, lietuviais turime ir būt“, kitoje pusėje – Vyties ženklas.

2008 m. San Paulo Šv. Juozapo parapijos vikaras kun. Jonas Dielininkaitis, klebonas – brazilas kunigas Eduardas. Bažnyčioje jau apie 70 metų veikia choras, kuris vadinamas San Paulo lietuvių choru. Ilgą laiką jam vadovavo Juozas Stankūnas, Vėliau – Girdauskas, Ambrazaitis. Jiems išvykus, chorui vadovauti ėmėsi aktyvus choristas Viktoras Tatarūnas. Pats tobulėdamas beveik 30 metų visuomeniniais pagrindais vadovavo šiam meno kolektyvui. Po mirties vadovo vietą užėmė jo sūnus Audrius Paulius Tatarūnas. Dabar San Paulė, be minėto choro, veikia šokių grupės „Nemunas“ ir „Rambynas“, mažųjų šokėjų „Žilvitis“, gyvuoja skautų sambūris „Palanga“.

(žr.: [Autorius *nenurodytas*]. Brazilija // Žvilgsnis į pasaulį. 2000. Nr. 4. P. 24–25; Almanaque Abril [Brasil 2005]. 1^a edição – 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 62; *Pilkauskas V.* Brazilijos lietuviai ir Lietuva // Lietuvos aidas. 2008. Rugsėjo 13. Nr. 206. P. 3; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2003. T. 3. P. 441–457; *Žulys B.* Brazilijoje lietuvių dar gyva // XXI amžius. 2008. Balandžio 18. Nr. 30. P. 1, 7; *Еміграція до Бразилії та Уругваю // Качараба С.* Еміграція з Західної України (1919–1939). Львів. 2003. С. 234–253; *Карманський П.* Чому? Причинки до місіонарської діяльності василіан в Бразилії. Уніон-да-Вікторія. 1925; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрох OFVConv (председатель).* Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 723–728).

70. Rio de Žaneiras (Rio de Janeiro) – buvusi Brazilijos sostinė (1763–1960). Iki tol Brazilijos sostinė buvo Bahia (dabartinis Salvadoras), kurį įkūrė pirmasis generalgubernatorius T. de Sousa (1549–1552).

1555 m. Brazilijoje, netoli dabartinės Rio de Žaneiro teritorijos, buvo įsikūrę prancūzų hugenotai. Prancūzų eskadra, vadovaujama Nikolan Durand de Villegaignon, 10 metų kovojo su portugalais. 1567 m. jie buvo Estacio de Sa nugalėti ir išvaryti, nors Maranhao kapitonijos šiaurinę dalį prancūzai išlaikė iki 1615 m.

Prancūzų gyventoje vietoje įsikūrė Rio de Žaneiro miestas – 1565 m. miestas buvo pavadintas De Sao Sebastiano do Rio de Janeiro (tai pirmasis miesto pavadinimas).

Portugalijos valstybininkas Sebastijanas Žoržas Pombalis Brazilijoje įvykdė nemaža reformų, Braziliją paskelbė vicekaralyste ir 1763 m. perkėlė Brazilijos sostinę į Rio de Žaneirą. Miestas tapo svarbiu prekybiniu, ekonominiu, politiniu bei kultūriniu šalies centru.

1889 m. lapkričio 15 d. Rio de Žaneiro sritis tapo respublika. Pirmasis prezidentas – Marišalas Deodoras (Marechal Deodoro).

1960 m. sostinė perkelta į tam tikslui pastatytą miestą, pavadintą Bra-

zilią. Rio de Žaneiras neteko savo svarbos. Tuo pačiu vardu vadinta sritis 1970 m. susijungė su kita sritimi – Gvanabara, turėjusia savo gubernatorių. Rio de Žaneiro vardas išsaugotas.

Vizitinė Rio de Žaneiro miesto kortelė – milžiniška akmeninė Kristaus statula ant aukščiausios Rio viršukalnės Korkovado. Plačiai išskleidęs rankas Kristus tarsi sklendžia virš miesto, laimindamas jį ir sergėdamas.

Buvusios Brazilijos sostinės priemiestyje Angre do Smale Reis yra dvi atominės stotys, o regione iš jūros išgaunama nafta perdėbama Šepetyboje. (žr.: [Aurorius nenurodytas]. Brazilija // Žvilgsnis į pasaulį. 2000. Nr. 4. P. 24–25; [Aurorius nenurodytas]. Rio de Janeiro // Almanaque Abril. [Brasil 2005]. 1ª Edição–2005. Autoria: Redação Almanaque Abril.S. 272–274; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 3. P. 223–224).

71. Petliūra. Simonas Vasiljevičius Petliūra (1879 05 23–1926 05 25) – žinomas Ukrainos politinis, visuomeninis ir valstybinis veikėjas, publicistas. Gimė netoli Poltavos, senųjų kazokų ir dvasininkų giminėje.

Baigęs mokslus bursoje (mokykloje – internate), 1895–1901 m. mokėsi Poltavos dvasinėje seminarijoje. Už nacionalines revoliucines idėjas ir savaivališką kompozitoriaus Mykolo Lysenkos pakvietimą į seminariją, Petliūra iš dvasinės seminarijos buvo pašalintas.

Nuo 1900 m. S. Petliūra – revoliucinės ukrainiečių partijos narys (1905 m. ši partija reorganizuota į socialdemokratų darbo partiją).

1902 m. rudenį, gresiant areštui, išvyko į Kubanę. Čia dirbo mokytoju, archyvaru, įsijungė į Katerinograde veikusią **Juodosios jūros laisvąją draugiją (RUP)** – tapo jos nariu.

1904 m. gruodį Lvove vykusioje RUP konferencijoje pasisakė prieš susijungimą su Rusijos socialdemokratų darbininkų partija.

S. Petliūra Lvovo universitete keletą mėnesių studijavo ukrainistiką M. Hruševskio vadovaujamuose universitetiniuose kursuose.

1906 m. Peterburge redagavo partinį leidinį „Laisva Ukraina“. Nuo 1906 m. – dienraščio „Rada“ sekretorius Kijeve, o nuo 1907 m. vasaros iki 1908 m. – legalaus socialdemokratų žurnalo „Žodis“ (Slovo) bendreredaktorius. Nuo 1912 m. redagavo Maskvoje rusų kalba leidžiamą žurnalą apie Ukrainą „Ukrainiečių gyvenimas“ (Ukrainskaja žizn), kuriame savo kūrybą spausdino M. Hruševskis, S. Rusova (Lindfors), S. Jefremovas, M. Gorkis.

1914–1918 m., t. y. per Pirmąjį pasaulinį karą dirbo Zemstvų ir vietos (miestų) Vakarų sąjungoje, vadovavo Vakarų Ukrainos karo komiteto frontui Minske. Savo požiūrį į karą jis suformulavo straipsnyje „Karas ir ukrainiečiai“ (Vijna i ukrajinci), kuriame išdėstė nuomonę, kad ukrainiečiai lojalūs

savo įsipareigojimams Rusijai ir reiškė viltį, kad ateityje Rusijos valdžios politika Ukrainos klausimu keisis.

S. Petliūra tapo vienu ukrainiečių nacionalinio revoliucinio judėjimo vadovu: 1917 m. kovo mėnesį **Ukrainos centrinės rados (UCR)**, nuo gegužės – Karinio generalinio komiteto vadovas, nuo birželio – karo reikalų generalinis sekretorius. 1917 m. gruodyje, nesutikdamas su socialistinėmis vadovo (uriad) Volodymyro Viničenko pažiūromis, pasitraukė į atsargą.

1918 m. sausio – vasario mėn. suorganizavo haidamakų būrį (Haidamac-kij kiš Slobidskoj Ukraini) ir aktyviai dalyvavo malšinant bolševikų sukilimą Kijeve.

Hetmonato vadovas Kijevo zemstvai ir visos Ukrainos zemstvų sąjungai organizavo T. Ševčenkos kapo ir Juodojo kalno Kaneve sutvarkymą.

Už antihetmanišką manifestą Visos Ukrainos zemstvų sąjunga 1918 m. liepos mėnesį jį areštavo.

1918 m. lapkričio mėnesį per sukilimą prieš hetmaninį režimą išlaisvintas iš kalėjimo, buvo išrinktas į Ukrainos liaudies respublikos direktoriją. S. Petliūra tapo ir pagrindiniu Ukrainos liaudies respublikos kariuomenės atamanu.

1919 m. vasario mėn. išstojo iš Ukrainos socialdemokratinės darbininkų partijos ir tapo Ukrainos liaudies respublikos direktorijos vadovu. Sujungęs karines jėgas, 1919 m. rugpjūčio 30 d. paėmė Kijeva, o gruodžio 5 d. išvyko į Lenkiją organizuoti bendrą karinę politinę sąjungą kovai prieš Rusijos bolševikus. S. Petliūros iniciatyva 1920 m. balandyje pasirašyta Varšuvos sutartis. Nuo 1920 m. lapkričio jis vadovavo egzilinei Ukrainos liaudies respublikos vadovybei Lenkijoje.

S. Petliūra paskutiniąją 1923 metų dieną (gruodžio 31-ąją) išvyko į Austriją, iš ten – į Vengriją, Šveicariją. Nuo 1924 m. spalio apsistojo Paryžiuje. Čia organizavo savaitraštį „Tridantis“ (Trizubec) ir tęsė Ukrainos liaudies respublikos Direktorijos vadovo ir vyriausiojo atamano pareigas. Užmuštas bolševikų agento S.-Š. Švarcbergo 1926 m. gegužės 25 d. Palaidotas Monparnaso kapinėse Paryžiuje.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1960. T. 22. P. 359; *Грицак Я.* Нариси історії України. Формування модернері української нації. Київ. 2000. 2-е вид. 360 с.; *Гунчак Т.* Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ: Либідь. 1993. 288 с.; *Литвин М.* Петлюра Симон Васильович // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 567; Симон Петлюра та його родина. До 70-річчя його трагічної загибелі. Документи і матеріали / Упор. та передм. *В. Михальчука*. Київ. 1996; Симон Петлюра та українська політична революція. Збірник праць II конгресу петлюрознавців України. Київ. 1995; Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань. Збірник наукових праць. Фастів.

1999; Юрчук О.Ф. Українські землі у міжвоєнний період (1918–1939). Лекція. Львів: Львівський державний аграрний університет. 2007. 37 с.).

72. Aleksandras Košycius. Aleksandras Antonovičius Košycius (1875 09 14–1944 09 21) – žinomas Ukrainos chorvedys, dirigentas ir kompozitorius. Gimė Kijevo srity, šventiko šeimoje.

1901 m. baigęs Kijevo dvasinę akademiją dėstė Stavropolio ir Tbilisio gimnazijose. 1903–1905 m. rinko ir užrašinėjo kazokų dainas Kubanėje (jos publikuotos leidinyje „500 Kubanės liaudies dainų“). 1906–1910 m. mokėsi M. Lysenkos muzikos – dramos mokykloje. Vėliau dėstė dainavimą Kijevo mokyklose, vadovavo Kijevo universiteto bei kitų mokymo įstaigų studentų chorams. 1912–1916 m. dirbo chormeisteriu, vėliau – M. Sadovskos teatro dirigentas. 1916–1917 m. Kijevo operos teatro dirigentas ir pagrindinis chormeisteris.

1919 m. sausio 2 d., S. Petliūrai pavedus, A. Košycius kartu su K. Stecenku tą patį mėnesį Kijeve suorganizavo Ukrainos respublikos kapelą (1920 m. ji tapo Ukrainos respublikos choru). Ukrainos vyriausybė A. Košycio vadovaujamą kapelą 1920 m. kovo mėnesį komandiravo į užsienį Ukrainos nacionaliniam muzikos menui propaguoti.

Jie su dideliu pasisekimu koncertavo Europoje (Čekoslovakijoje, Austrijoje, Šveicarijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Olandijoje, Didžiojoje Britanijoje ir kt.) bei Amerikos žemyne (JAV, Brazilijoje, Argentinoje, Kuboje). Beveik 200 geriausių dainininkų choras, sulaukęs netikėto pasisekimo, sudarė sąlygas pasauliui iš arčiau susipažinti su ukrainiečių melodijomis, susidomėti jomis. Koncertuojant Brazilijoje, bilietas kainavo iki 500 dolerių, tačiau, nepaisant tokios aukštos kainos, salės buvo perpildytos žmonių.

Liaudies choralas – vienas iš svarbiausių dvasinių bei kultūrinių ukrainiečių tautos lobių. Dainos teikė dvasinio pasitenkinimo ne tik ukrainiečiams, bet ir kitų tautų klausytojams.

Nuo 1926 m. A. Košycius gyveno JAV ir Kanadoje, dirbo pedagoginį darbą. Parašė memuarų. Palaidotas Vinipege.

(žr.: [Autorius *nenurodytas*]. Кошиць Олександр Антонович // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 362; Вігоринський І. Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентополь: Видавництво ОО Василян. 1958. С. 105–106; Кошиць О. Спогади / Передм. М. Головащенко, післям. М. Слабоштицького. Київ: Рада. 1995. 387 с.).

73. Pedro I (literatūroje jis įvardijamas ir kaip Petras I). Nuo Napoleono kariuomenės į Braziliją pasitraukęs Portugalijos regentas Jonas (nuo 1816 m. – karalius Jonas VI), 1815 m. šalį paskelbė Portugalijos valdžioje

esančia karalija. 1820 m. Jonas VI sugrįžo į Lisaboną, o savo vietininku palko sūnų Pedro.

Pedro I, vietos gyventojų priverstas, 1822 m. rugsėjo 7 d. Braziliją paskelbė nepriklausoma valstybe – imperija. Braziliją jis valdė 1822–1831 metais. 1824 m. paskelbta Konstitucija (liko vergovė, pripažintos ekonominės plantatorių teisės). 1825 m. Brazilijos nepriklausomybę pripažino Portugalija ir kitos Europos valstybės.

1825–1828 m. Pedro I kariavo su Argentina dėl Urugvajaus, kuris 1828 m. Rio de Žaneiro sutartimi paskelbtas nepriklausomu. 1826 m. Pedro I atsisakė savo teisių į Portugalijos sostą, o 1831 m. atsisakė Brazilijos sosto mažamečio sūnaus Pedro II naudai. Pedru I valdant 1824–1830 metais ir vėliau vyko vergų sukilimai.

(žr.: [Autorius *nenurodytas*]. Almanaque Abril [Brasil 2005]. 1ª Edição– 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 173, 174, 187, 192, 201; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 3. P. 224–225).

Istorijoje plačiai žinomas Rusijos valdovas *caras Petras I*, tapęs imperatoriumi. Kadangi Aleksandras Rimkevičius daug laiko dirbo carinėje imperijoje, pateiksime žinių ir apie Rusijos valdovą, davusį šiai valstybei tiek daug permainų.

Caras Petras I. 1696–1725 m. valdant Petru I Rusijoje atlikta daugybė svarbių pertvarkymų, sudariusių galimybes išeiti valstybei iš atsilikimo ir sustiprėti: vystėsi amatai, kūrėsi cechai, atsirado pirmosios manufaktūros, vystoma merkantilizmo politika – įvesti muitai, panaikinta kilnybė leido iškilti bajorijai, priimta „Rangų lentelė“ (visos tarnybos buvo suskirstytos į 14 rangų, kur gabiesiems buvo sudarytos sąlygos užimti vis aukštesnius rangus), silpnėjo Bojarinų dūmos vaidmuo, stiprėjo valdymo centralizavimas (vietoj buvusių prikazų įsteigta 12 kolegijų), pradėtos organizuoti ginkluotosios pajėgos – sukurta reguliari armija (atsiranda rekrutai).

Su Petro I reformomis susiję kokybiškai nauji gamybinių jėgų, ekonominės santvarkos, valstybinės santvarkos ir kultūros sričių pokyčiai. 1699 m. įvykdyta miestų reforma (panaikintas miesto gyventojų pavaldumas vaivados), 1710 m. atliktas gyventojų surašymas (įvestas pagalvės mokestis), šalis suskirstyta į gubernijas, 1721 m. gruodžio 25 d. įvykdyta Bažnyčios reforma (panaikinta Maskvos patriarcho institucija ir įsteigta speciali Dvasinė kolegija – Švenčiausias valdantis Sinodas). Tad Bažnyčia tapo pavaldi ir priklausoma pasaulietinei caro valdžiai.

Nuo 1700 m. pradėti skaičiuoti metai pagal Julijaus kalendorių, įkurtos mokyklos, suorganizuota Jūrų akademija, pradėtas leisti pirmas rusų spaus-

dintas laikraštis „Žinios“ (Vedomosti), įkurtos spaustuvės, 1708 m. vietoje bažnytinio slavų šrifto įvestas naujas civilinis šriftas. 1714 m. sudarytas, nors tik po dešimtmečio (1724 m.) steigtos Mokslų akademijos bibliotekos (atidaryta 1725 m.) pagrindas, įkurta „Kunstkamera“ (tai būsimąjo pirmojo Rusijos muziejaus pagrindas), atidaryti viešieji teatrai, 1703 m. pastatytas naujas miestas – Peterburgas, tapęs sostine ir t. t.

Petro I valdymo metais vyko svarbūs karai, kurie leido praplėsti Rusijos teritoriją, padidėjo Rusijos įtaka: 1695–1696 m. Azovo žygiai (antrojo žygio metu Rusijos kariuomenė užėmė Azovą, privertusi kapituluoti turkų įgulą); 1700–1721 m. Šiaurės karas (karas su Švedijos karaliumi Karoliu XII), 1709 m. sėkminga pergalė ties Poltava. Galutinai karas baigėsi Ništato taika 1721 m., pagal kurią Švedija atidavė Rusijai žymią dalį Rytų Pabaltijo (nuo Vyborgo iki Rygos, įskaitant Estiją ir dalį Latvijos). Rusija grąžino Švedijai karo metu jos užimtą Suomiją, sumokėdama už perleistas žemes. Pasirašius Ništato taiką, Rusija paskelbta imperija, o Petras I – imperatoriumi. Rusijoje susiformuoja absoliutinė monarchija.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 26. P. 154–156).

74. Pedro II (literatūroje jis įvardijamas ir kaip Petras II). Pedro II Braziliją valdė 1831–1889 m. 1831 m. Pedro I atsisakius Brazilijos sosto mažamečio sūnaus naudai, šalį valdė regentas Diegas Feižas. Paragvajus tuo metu buvo labai išvystyta šalis. Ypač daug nuveikė P. S. Lopezas. Anglijai nepatiko toks Paragvajaus iškilimas, ji organizavo kaimynines šalis kovai prieš Paragvajų, kartu ir prieš Braziliją. Prasidėjo sukilimai, suirutės, susidūrimai su Anglija.

1840 m. Pedro II, paskelbtas pilnamečiu, į savo rankas paima politinį krašto valdymą. Jau valdant Pedro I, čia pradėjo įsigalėti Didžiosios Britanijos kapitalas, kuris prie Pedro II labai įsitvirtino šalies ekonomikoje. Padedant generolui Luis Alves de Lima e Silva, Pedro II padarė žymių reformų: 1850 m. sutartis su Anglija dėl vergų prekybos panaikinimo, 1853 m. įsteigtas tarptautinis bankas. Pedro II 1865–1870 m. kartu su Argentina ir Urugvajumi kariauja prieš Paragvajų. Karai silpnina Braziliją, tęsiasi sukilimai prieš vergiją (1821, 1833–1849).

1888 m. gegužės 13 d. panaikinta vergija (Pedru II išvykus į Europą, jo žmona, Austrijos princesė kunigaikštienė Izabelė Leopoldina, pasirašė „Aukso įsakymą“ dėl vergijos panaikinimo). Šios reformos daugelį monarchijos šalininkų paskatino pereiti respublikonų pusėn (respublikonų partija įsikūrė 1869 m.).

XIX a. antrojoje pusėje gausėjo emigracija iš Europos: 1850–1870 m. į

Braziliją atvyko per 200 000 europiečių, 1893–1903 m. – 862 000. Emigrantų Brazilijoje jau buvo 2,5 karto daugiau negu vergų.

1889 m. Brazilijoje įvyko revoliucija. Remiant kariuomeni, įsteigta respublika. Pedro II pabėgo į Europą. 1889 m. Brazilija paskelbta federacine respublika. 1891 m. priimta Jungtinių Brazilijos Valstybių Konstitucija. 1910 m. Brazilija įstojo į Panamerikos sąjungą.

(žr.: [Autorius *nenurodytas*]. Brazil // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição–2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 189–192; [Autorius *nenurodytas*]. Almanaque Abril. [Brasil 2005]. 1^a Edição–2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 202, 204, 213; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 3. P. 224–225).

Istorijoje mažiau žinomas, trumpai valdęs Rusijos caras Petras II. Apie jį irgi pateikiame žinių.

Caras Petras II. 1727–1730 m. Rusiją valdant Petru II, pradžioje neribotą įtaką, kaip ir valdant Petro I žmonai Jekaterinai I (1725–1727), turėjo Aleksandras Menšikovas (1673–1729). Jį suėmus, dėl įtakos kovojo dvi kuni-gaikščių grupuotės (Golycinų bei Dolgorukių), siekdamos atstatyti iki Petro I buvusią tvarką.

Petras II savo dvarą iš Peterburgo perkėlė į Maskvą, ten buvo perkeltos ir įvairios kolegijos. 1730 m. netikėtai mirus Petru II, organizuoto sąmokslu dėka į sostą ateina Petro I vyresniojo brolio dukra, Kuršo hercogo našlė Ana Ivanovna su savo favoritu Ernstu Bironu (1690–1772).

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 26. P. 156–157).

75. Benediktinai. Šv. Benedikto ordino (**Ordo Sancti Benedicti, OSB**) nariai. Šv. Benedikto (apie 490–560) iš Nursijos Montekasine (Italija) 530 m. įkurtas seniausias katalikų ordinas.

Apie Benedikto asmenybę ir jo gyvenimą žinome tik iš VI a. pabaigoje popiežiaus Grigaliaus Didžiojo rašytų „Dialogų“, kurių užduotis buvo labai aiški: pastaraisiais amžiais šalyje gyvenusių pamaldžiųjų vyrų stebukladarių pavyzdžiais parodyti Italijos gyventojams, jog Dievas neapleido šalies, nepaisant užplūdusių baisiausių nelaimių ir karo nuniokojimų.

Šv. Benediktas Nursietis gimė kilmingoje šeimoje (Nursijos provincija, Umbrija, netoli Spoleto, Italija). Baigęs pradinį mokslą, tėvų išsiunčiamas mokytis į Romą. Trokšdamas pabėgti nuo pasaulio, keliokos metų Benediktas paliko Romą ir apsigyveno Subiako apylinkės grotuje, t. y. už keliasdešimties kilometrų į rytus nuo Romos, ir pradėjo atsiskyrėlio anachoreto gyvenimą, kreipdamasis patarimų į netoliese gyvenusį vienuolį.

Plintanti atsiskyrėlio šlovė traukė žmones. Pas Benediktą ėmė rinktis jaunuoliai, prašydami vadovauti jų dvasiniam gyvenimui. Tai privertė atsizadėti

atsiskyrėlio gyvenimo ir organizuoti cenobitinės sistemos vienuoliją.

Cenobitiškąjį gyvenimą jis organizavo paskirstydamas savo mokinius į dvylika mažų vienuolynų, o pats pasilikdamas tryliktajame, kuriame buvo renjami kandidatai ir iš kurio jis vadovavo visai vienuolijai.

Benediktas Nursietis, rašydamas cenobitinio gyvenimo regulą, Rytų atsiskyrėlio šv. Pachomijaus pavyzdžiu suskirstė vienuolius į mažas grupes (po 12 žmonių), kiekvienai jų duodamas abata. Tačiau kasdieninis patyrimas vertė priimti platesnį cenobitinį gyvenimą, panašų į bazilijonų.

Romos patricijus Tertulijus padovanojo Benediktui Monte Kasino kalną (Italija), kurio gyventojai tada dar buvo pagonys. Benediktas kalno viršūnėje, nugriovęs Apolono šventyklą, pastatė pirmąjį vienintelį didelį benediktinų vienuolyną (529 m.). Monte Kasine, pastatęs pirmąją koplyčią, ją paskyrė šv. Jonui Krikštytojui.

Monte Kasino vienuolyną lankė ne tik gausybė kandidatų į vienuolius, bet ir to meto pasaulio galingieji. Čia Benediktas redagavo savo regulą. Jei Rytuose regulos buvo labiau panašios į dvasinių patarimų rinkinius, tai Vakaruose jas siekta paversti griežtais įstatymais. Tam įtakos turėjo stipri romėnų teisės tradicija. Jeigu dar Pachomijaus vienuolynuose vienuoliai gyveno atskirose celėse ir galėdavo laisvai atsisakyti, pavyzdžiui, bendro valgio refektoriuje, tai VI a. Vakarų vienuolijų regulos, iš jų ir Benedikto, jau numato bendrą visiems miegamąjį ir nustato visiems privalomą dienotvarkę.

Vienuoliškojo gyvenimo patyrimas vis akivaizdžiau vertė atsižvelgti į pavojus, kylančius dėl to, kad šis gyvenimas lengvabūdiškai buvo pradedamas nuo anachoretizmo. Benedikto tekste aptinkama itin griežtų formuluočių, perimtų iš Jono Kasiano (apie 360–435) ir nukreiptų prieš valkatas ir tariamus atsiskyrėlius, kurių gyvenimo būdas toli gražu neatitiko idealo. Tad neatsitiktinai formuojasi įsitikinimas, kad būtina visų pirma išeiti rimtą vienuoliškojo gyvenimo mokyklą nuolatiniam būryje, išmintingai vadovaujant prityrusiam vienuoliui. Šios mokyklos vaidmenį turėjo atlikti benediktinų vienuolynas. Cenobitizmas Benediktui buvo būdas parengti žmones tikram, be galo sunkiam ir pavojingam vienuoliškam gyvenimui – atsiskyrėlio gyvenimui, kai žmogus vienui vienas susiduria akis į akį ne tik su Dievu, bet ir su didžiausiu priešu – šėtonu. Remiantis tradicija, kurios atspindys buvo Benedikto kūrinys, galutinis vienuolyno tikslas buvo ne sukurti bendruomenę, bet išugdyti vienuolį, išlaisvinant jo dvasines jėgas, kad jis pasiektų, kaip pabrėžia Kasianas, kontempliacijos aukštumą.

Ordino Statutą šv. Benediktas rengė atsižvelgdamas į besikeičiančias tradicijas bei remdamasis Rytų apeigų vienuolijų gyvenimo įstatais, reikalaudamas

iš vienuolių griežtos disciplinos, reikalaujamas laikytis tvarkos, kaip antai: pastovaus gyvenimo vienuolyne, absoliutaus paklusnumo, susivienijimo maldoje bei bendro fizinio darbo. Jų šūkis – „Ora et labora“ (Melskis ir dirbk!). Benedikto regulą sudaro įvadas ir 73 skyriai.

Benediktinų vienuolynas atviras visiems žmonėms, bet kandidatais į vienuolius bendruomenė privalo įsitikinti, ar jie iš tiesų savo vienuolio gyvenimu ieško Dievo. Todėl atsirado bandomasis metų laikotarpis – noviciatas – privalomas visiems iki duodant iškilmingą priesaiką, pasižadant būti klusniam ir deramai gyventi pagal vienuolio pašaukimą.

Krikščioniškojo vienuolio gyvenimo cenobijuje idealas remiasi ne kūno marinimu ir siekiu išsiskirti, bet ramia ištikimybe, atliekant įprastas kasdienes pareigas, nesibodint jų monotonija ir atsispiriant išsiblaškymui.

Regulos rangas Vakarų vienuolijose buvo daug aukštesnis lyginant su Rytų patirtimi – ji iš tiesų tapo tarsi vienuolių mąstysenos ir dvasingumo šerdimi. Didžiulis Benedikto regulos pasisekimas Vakarų Europos krikščionybės civilizaciniame regione vėlesniais šimtmečiais padeda lengviau suprasti, kodėl mūsų laikais Benediktas kartais vadinamas Europos tėvu, o jo regula – pirmąja Europos Konstitucija. Tai, pasak prof. Jeržo Kločiovskio, lemia tam tikra prasme genialus dviejų vertybių – laisvės ir įstatymo, kurios vėliau tapo ir Europos kultūros pamatu, ir jos skiriamuoju ženklu – susiliejimas. Svarbus, be abejo, ir gyvas Benedikto pavyzdys, veikęs daugelio europiečių gyvenimus bei protus.

Šv. Benedikto Nursiečio palaikai iš Monte Kasino (jis ištuštėjo dėl langobardų puldinėjimų) buvo perkelti į Fleri abatiją prie Luaros (dabar Sen Benua prie Luaros). Ši vietovė jau viduramžiais tapo didžiuliu piligrimų traukos centru.

Popiežius Grigalius I Didysis 596 m. patvirtino ordino statutą. Benediktinai atliko svarbų darbą, stiprindami Bažnyčios autoritetą. Tad neatsitiktinai nuo VII a. tai gausiausias lotynų apeigų katalikų ordinas.

Benediktinai, kaip ir visos ano meto vienuolijos, neturėjo centralizuotos jungties ir hierarchijos tarp atskirų vienuolijų – abatijų, dėl to ir „ordinas“ neišreiškė juridinės ordino struktūros, o tik pilnutinį vienuolinį gyvenimą. Vienybė tarp atskirų abatijų vienuolių palaiko tik bendros regulos laikymasis. Benedikto regula tapo Karolingų vienuolynų reformos pamatu, atitiko VII–VIII a. visoje Vakarų krikščionybėje išryškėjusias tendencijas, kai vis daugiau vienuolynų priėmė šią regulą kaip savo gyvenimo pamatą.

Iki VIII a. benediktinų abatijos buvo savarankiškos, prie jų kūrėsi moterų vienuolynai.

787 m. Karolis Didysis iš Monte Kasino parsivežė tiksliai šv. Benedikto Nursiečio regulos kopiją, bet, bandydamas ją įvesti, susidūrė su rimtu savo pa-

pročius ir autonomiją gynusių vienuolynų pasipriešinimu. Regulos primetimas vienuolių bendruomenėms ir valstybės priežiūra, kaip jos laikomasi, visiškai prieštaravo Benedikto nuostatomis, kur aiškiai pabrėžiama abatijų autonomija ir jų teisė vadovautis savais principais.

Vienuolinio gyvenimo ir aktyvios apaštalinės veiklos atsiradimą Vakarų kraštuose lėmė katalikiško gyvenimo pokyčiai, naujų formų plitimas maldų praktikoje. Alkujinas (miręs 804 m.) parengė ypatingas asketinės praktikos maldas, skirtas kiekvienai savaitės dienai. Karolio Didžiojo sūnaus Liudviko Pamaldžiojo artimiausi patarėjai buvo vienuoliai ir vyskupai. Vienas jų šv. *Benediktas Anianietis* (750–821), žinomas vienuolinio gyvenimo reformatorius, vadinamas antruoju po šv. *Benedikto Nursiečio* benediktinų įkūrėju. Benediktas Anianietis dar labiau išplėtė maldos taisykles ir dvasinius skaitymus (*Lectio divina*).

Benediktas Anianietis buvo vestgotų grafo sūnus. Išsiųstas į Pipino dvarą, vėliau tarnavo Karoliui Didžiajam, o 778 m. įstojo į vienuolyną. Savo giminės valdose Aniane (Akvitanijoje) jis iš pradžių bandė organizuoti vienuolių gyvenimą pagal Rytų principus – pagal Pachomijų ir Bazilijų. Tačiau netrukus perėmė Benedikto regulą. Išaugus vienuolių skaičiui, jis ėmė kurti naujus vienuolynus, be to, kaip karaliaus patarėjas, jis vizitavo ir reformavo daugelį vienuolynų Galijos pietuose. Benediktas iš Liudviko Pamaldžiojo išgavo teisę keliuose abatijose patiems vienuoliams rinkti abatus.

Benediktas Anianietis sugriežtino ir konkretizavo asketizmo bei vienuolių elgesio instrukcijas, akcentavo vienuolių atsiskyrimą nuo pasaulio. Pavyzdžiui, daug griežtesni tapo pasninkai, per gavėnią vienuoliams nebuvo leidžiama skustis ir pan. Vienuoliai įpareigojami tylėti, tik trumpais laiko tarpais jiems buvo leidžiama kalbėtis su kitais, neleidžiama vienam išeiti už vienuolyno teritorijos ribų, uždrausta priimti gyventi vienuolyne svetimus žmones, vienuolynų mokyklos skirtos tik kandidatams į vienuolius.

Vienuolynams visoje valstybėje kontroliuoti buvo skiriami generaliniai inspektoriai, parenkami iš uoliausių abatų ir vienuolių.

Benediktas sukūrė dvi regulas „*Codex Regularum*“ (visų vienuolinių įstatų, veikusių Vakarų Bažnyčiose sąvadas) ir „*Concordia Regularum*“ (komentarai Benedikto Nursijaus vienuolinio gyvenimo taisyklėms su išvestomis kitų vienuolių taisyklių paralelėmis). Unifikavus vienuolinį gyvenimą ir centralizavus benediktinų vienuoliją, valstybė įgavo teisę kontroliuoti vienuolynus ir net išsaugojo teisę skirti viršininką.

Svarbi Ananiečio veiklos įtaka benediktinų vienuolijos raidai – centralizacijos tendencijos stiprėjimas, prasidėjęs per Kliuni abatiją. Benediktinų vienuolinio gyvenimo atnaujinimas XI a. rėmėsi 910 m. Burgundijoje įkurta Kliuni abatija, kuri, palaipsniui įjungdama kitus benediktinų vienuolynus ir

pradėdama jiems vadovauti, tapo reformos centru. Kliuni abatas pripažįstamas visų reformuotų vienuolynų abatu. Tokiu būdu sukuriamas pirmas tarpautinis vienuolinis ordinas, tapęs pavyzdžiu ir kitoms vienuolinėms organizacijoms Vakaruose.

Akvitanijos kunigaikštis Vilhelmas 910 m. (ar 909 m. – data abejojama) rugsėjo 11 d. aktu Kliuni domeną su viskuo paskyrė apaštalamis Petru ir Pauliui – t. y. abato Bernono vadovaujamai grupei vienuolių. Po Bernono mirties vienuoliai, vadovaudamiesi Šv. Benedikto regula, ėgijo teisę patys rinkti savo abatą – fundatorius atsisakė visų nuosavybės teisių į savo fundaciją. Abatu tapęs Odonas (927–942) reformavo daugelį vienuolynų, taip aukštindamas Kliuni abatiją. Svarbi buvo ir Popiežiaus privilegija, pagal kurią kiekvienas Kliuni abato reformuotas vienuolynas būdavo atiduodamas jo valdžion. Trys vėlesni abatai, kartu paėmus, valdė 161 metus: Majolis (948–994), Odilonas (994–1049) ir Hugonas (1049–1109). Majolio laikais pradėta kurti abato valdoma kongregacija.

Vienuolinis gyvenimas praturtėjo maldingumu, susitelkimu liturgijai. Šv. Mišios aukojamos iškilmingai ir puošniai, įvestos naujos Bažnytinės šventės. Naujos maldos ir giesmės liudijo augantį Dievo garbinimą, šeštadieninės šv. Mišios aukojamos Švč. Dievo Motinos garbei, įvairiomis progomis organizuojamos šventinės procesijos.

Tačiau kartu su malda benediktinų vienuolinio gyvenimo centre liko Šventojo Rašto ir Bažnyčios Tėvų studijos, knygų perrašinėjimai. Benediktinai įsipareigojo studijuoti Origeno, šv. Jeronimo, palaimintojo Augustino, šv. Grigaliaus Didžiojo darbus. Vienuolynų raštininkų (skriptorių) dėka mus pasiekė ne tik viduramžių bažnytiniai rašto paminklai, bet ir antikos laikų filosofų ir rašytojų veikalai.

Vienuolynai pamažu išsilaisvina ne tik nuo pasaulietinės valdžios priklausomybės, bet ir nuo vietos vyskupo, sulaukdami Popiežiaus protekcijos. Kliuni abatijos įtakos plėtrai buvo svarbus faktas, kad du Popiežiai buvo iš šio vienuolyno: Urbonas II (1088–1099) ir Paskalis II (1099–1108). Atnaujinus viršininko – abato rinkimus (jį renka visi nariai), išaugo vienuolyno gerovė.

Jau 1000 m. buvo pertvarkyta iki 30 benediktinų vienuolynų pagal Kliuni pavyzdį.

Benediktinai kūrėsi Anglijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Belgijoje, Vokietijoje ir Skandinavijos šalyse. X–XI a. Lenkijoje įsikūrę benediktinai vykdė misijas Prūsijoje.

Kliuni kongregaciją galima laikyti pirmuoju krikščionišku vienuolių ordinu dabartine prasme. XII a. pradžioje (1109 m.) – savo galybės viršūnėje – Benediktinų ordinas jungė 1 184 vienuolinius namus, iš kurių 883 buvo dabar-

tinės Prancūzijos teritorijoje, apie 40 Italijoje, apie 30 Anglijoje. Maždaug po 30 vienuolynų teko dabartinei Vokietijai, Šveicarijai ir Ispanijai. Dauguma jų – apie 700 – buvo maži namai po keleta, penkis ar šešis vienuolius. Manoma, kad tuo metu ordine buvo apie 10–12 tūkstančių novicijų (naujokų).

Vėliau, remiantis Šv. Benedikto Nursiečio regula, atsiranda nauji vienuolynai – vienas efektyvių – cistersų ordinas (žr.: cistersai).

Stiprėjant centralizacijos problemai, vienuolynai pradėjo grupotis ir atsirado įvairios benediktinų kongregacijos. Popiežiui Leonui XIII raginant, 1893 m. tarp kongregacijų buvo sudaryta konferencija, kuriai vadovauja pirmasis abatas, renkamas 12 metų. Jo rezidencija – Šv. Anzelmo kolegija Romoje. Jis, kad ir neturėdamas juridikcinės galios kaip kitų ordinų generolai, yra tarsi visų benediktinų kongregacijų ryšininkas su Šventuoju Sostu.

Ir vėliau benediktinai užsiėmė žemės ūkiu, tiesė kelius, statė bažnyčias, steigė ligonines, prieglaudas, mokyklas, spaustuves, perrašinėjo rankraščius, kai kur prie benediktinų vienuolynų kūrėsi miesteliai.

Nuo XIII a. atsiradus dominikonams ir pranciškonams, Benediktinų ordino reikšmė ėmė mažėti. 1339 m. abatijos buvo suskirstytos į 36 provincijas.

Observantų sąjūdis aprėpė tik dalį benediktinų abatijų bei ordinų. XV a. pabaigoje stiprus benediktinų reformų sąjūdis apėmė ir ką tik suvienytą Ispaniją. Dviejose šalyse – Italijoje ir Vokietijoje – XV a. susikūrė stiprūs ilgalaikiai benediktinų observantų centrai ir kongregacijos. Stipriausi buvo Šv. Justinos abatijos Paduvoje benediktinai, palaikę glaudžius ryšius su Paduvos universitetu, jų dvasingumas artimas „naujajam pamaldumui“ ir gimstančiam humanizmui. Bendradarbiaudama su popiežiais, besikurianti kongregacija elgetujančių ordinų pavyzdžiu sukūrė organizacinę struktūrą, kuri gerokai skyrėsi nuo įprastų benediktinų kongregacijų: atsisakyta abatijų autonomijos ir iki gyvos galvos einamų pareigybių. Naujai priimti vienuoliai tapdavo kongregacijos, o ne abatijos nariais. Aukščiausia valdžia – generalinė kapitula – rinkdavo pirmininką, vizitatorius, abatus. Reforma buvo sėkminga. Popiežiai Šv. Justinos kongregaciją laikė benediktinų observancijos modeliu, rodydami jį kaip pavyzdį ir kitų tipų kongregacijoms.

Reformacijos metu daug benediktinų vienuolynų sunyko.

XIX a. benediktinai atnaujino veiklą Prancūzijoje ir Vokietijoje.

1893 m. buvo įkurta benediktinų konfederacija (taip buvo įvertinti benediktinų nuopelnai), kurią palaimino popiežius Leonas XIII. Jai vadovauja abatas – primas (centras Romoje). 1930 m. benediktinams priklausė 15 kongregacijų, 187 vienuolynai. 2000 m. šaltiniuose nurodyta 21 kongregacija, 411 vienuolynų ir 8 400 vienuolių.

Benediktinai ankstyvaisiais viduramžiais pakrikštijo anglo-saksus, germa-

nus, skandinavus ir kt. Bažnyčiai benediktinai yra davę 24 popiežius, 200 kardinolų, 1 600 arkivyskupų, 4 000 vyskupų, 15 700 rašytojų, 1 600 šventųjų. Benediktinai perrašinėjo ne tik Šventąjį Raštą ir Bažnyčios Tėvų raštus, bet ir senovės klasikų, mokslo vyrų raštus, tad jų dėka išliko daug senų veikalų.

Benediktinai ne tik perrašinėjo senus raštus, bet ir puošė juos gražiomis miniatiūromis, turėjo mokyklas, kurias lankė ne tik vienuoliai, bet ir pasauliečiai. Kai kurios jų mokyklos ilgainiui virto universitetais. Benediktinai atgaivino liturginį grigališką giedojimą, pažadino liturginio gyvenimo sąjūdį, praturtino bažnytinių menų, statydami puošnias bažnyčias ir didingus vienuolynus, išpuošdami juos vertingais dailininkų paveikslais.

Svarus jų indėlis ir žemės ūkiui (sausino pelkes, kirto miškus, tiesė kelius, pakėlė žemės ūkio kultūrą) – turėjo didelius pavyzdžius ūkius, iš kurių pragyveno patys, išlaikė prieglaudą, šelpė ligonius ir vargšus. Daug kur šalia vienuolynų kūrėsi pilys ir miestai.

1964 m. popiežius Paulius VI šv. Benediktą paskyrė *Europos globėju*. Jo šventė liturginiame kalendoriujė – liepos 11 d.

Šv. Benedikto regulos prisilaikančios vienuolinės šeimos: benediktinai, cistersai, kamaldulai, kartūzai, trapistai, benediktinės ir cistersės.

Dabar benediktinai – vieni iš gausiausių katalikiškų organizacijų. Ordina sudaro 18 kongregacijos padalinių, jungiančių per 10 000 vienuolių vyrų bei 20 000 vienuolių moterų. Benediktinų veiklai vadovauja ordino generolas, tiesiogiai pavaldus Popiežiui.

Benediktinai atliko svarbų misijinį darbą Rytų Europoje, kai kuriose slavų žemėse.

Į Ukrainos žemes benediktinai atėjo per Lenkiją, tačiau jie čia neatliko to svarbaus vaidmens, tų užsibrėžtų tikslų, kaip kitur. XIII a. žinomas jų vienuolynas Kijeve. 1922–1924 m. metropolito Andriejaus Šeptyckio pastangomis Rytų apeigų benediktinai buvo įkurti Ščevtone (Belgija) misijoms į Rytų Europą ir kartu Ukrainą.

LDK teritorijoje benediktinus įkurdino Vytautas Didysis. 1405 m. Senuosiuose Trakuose pastatyta Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai ir šv. Benedikto bažnyčia, 1577 m. – vienuolynas su prepozitūromis Pašaltuonyje bei Pivašiūnuose (veikė 1756–1832). 1659 m. vienuolynas įkurtas Haradzišchoje (prie Pinsko). 1673 m. Mikalojus Kristupas Radvila benediktinų vienuolyną pastatė Nesvyžiuje, o 1700 m. Minske buvo įsteigta prepozitūra.

1845 m. visi benediktinų vienuolynai caro valdžios buvo likviduoti, vienuoliai perkelti į Nesvyžių.

Benediktinai Lietuvoje vėl atsirado po Nepriklausomybės atgavimo. 1998 m. iš Solesmes'o (Prancūzija) į Palendrius (netoli Kelmės) atvyko be-

nediktinai. Oficialus pavadinimas: Šv. Benedikto ordino Solesmes kongregacija (*OSB*). Solesmes vienuolynas įkurtas 1010 m., Solesmes kongregacija – 1837 m., Lietuvoje – nuo 1998 m.

Atvykę benediktinai 2000 m. pradėjo statyti Šv. Benedikto vienuolyną (statyba baigta 2002 m.) ir bažnyčią. Vienuolija kontempliatyvi. Palendrių Šventojo Benedikto (benediktinų) vienuolynas priklauso Solesmes'o kongregacijai, kuriai vadovauja kongregacijos prezidentas. Palendrių vienuolyno viršininkas – prioras. 2007 m. vienuolynė buvo 11 brolių benediktinų.

Nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje veikia dvi vienuolių benediktinių šakos: Šv. Benedikto seserų vienuolija (*OSB*) Vilniuje (popiežiaus teisių) ir Kauno seserų benediktinių kongregacija (diecezinių teisių). Pirmoji įkurta Italijoje VI a., Lietuvoje – nuo 1622 m. (minima ir 1624 m. įkūrimo data). Tai kontempliatyvi vienuolija, jos charizma „**Ora et labora**“ (**Melskis ir dirbk!**). Tikslas – kontempliacija ir apaštalavimas. Vilniuje yra Šv. Kotrynos abatija (2007 m. Vilniaus namuose gyveno 6 amžinųjų įžadų seserys ir 1 oblatė). Šv. Kotrynos abatijai priklauso ir filijinis namas Žitomire (Ukraina), kuriame yra 15 amžinųjų įžadų seserų, 3 – laikinųjų, 2 naujokės, 1 postulantiė ir 2 oblatės.

Kauno seserų benediktinių kongregacijos charizma – liturgija ir sielovada. Tikslas – Dievo garbinimas liturgijoje ir adoracijoje, katechizacija ir jaunimo bei suaugusiųjų sielovada. Vienuolynui vadovauja generalinė vyresnioji. 2007 m. duomenimis, kongregacijoje buvo 36 amžinųjų įžadų seserys, 2 – laikinųjų ir 2 novicės.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006. P. 159, 175; *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 59–60, 208–209; *Gidžiūnas V.* Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje. Benediktinai – Šv. Benedikto ordinas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštinis. Roma. 1985. T. 6. P. 1–42; *Jagminas L.* Benediktinai // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2003. T. 3. P. 60; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 47, 63–68, 97–100, 105–108, 124, 370–374; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 2. P. 387–388; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: mintis. 1991. P. 63; [*Autorius nenurodytas*]. Бенедиктини // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Парис – New York: Молоде Життя. 1955. Словникова частина 1. С. 111; *Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999. С. 342; *Дух О.* Бенедиктинки, Бенедиктинки-вірменські // Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. *А. Козицького та І. Підкови*. Львів: «Літопис». 2007. С. 208–211; *Ісиченко І.* Загальна Церковна Історія. Львів: Акта. 2001. С. 328–330; Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. *Григорий Цёрох OFVConv* (председатель)). Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 541–546).

76. Pranciškoniai. Tai šv. Pranciškaus Asyžiečio (Giovanni Bernadone) (1181/1182–1226) pasekėjai. Su šv. Pranciškumi siejamas Mažesniųjų brolių ordino (**Ordo Fratrum ar Fratrorum Minorum – OFM**) susikūrimas.

Pranciškoniai – pirmasis elgetaujančių vienuolių ordinas, svarbiausiu principu laikęs neturtą. Nesutardami dėl regulos, pranciškoniai 1274 m. skilo į *observantus* (pasiliko *OFM* pavadinimą) ir *konventualus*. Jų skilimą 1517 m. įteisino popiežius Leonas X. 1525 m. nuo observantų atskilo *kapucinai*, o 1532 m. – *reformatai*. Be minėtų šakų, yra dar vadinamasis antrasis ordinas arba pranciškonės (*klarisės*) ir trečiasis ordinas (*tretininkai* ir *tretininkės*).

Pranciškoniai neturtu ir sekimo Kristumi dvasia turėjo įgyvendinti radikalią evangeliškumą. Bažnyčia netrukus ir jiems, ir broliams pamokslininkams (dominikonams) skyrė pamokslavimo bei sielovados misiją. Kiek vėliau prie jų prisijungė ir kiti panašaus pobūdžio ordinais, iš jų kartmelitai bei augustinai eremitai.

Didžiausias dvasinis pakilimas viduramžių Europoje siejamas su šv. Pranciškaus Asyžiečio veikla, kurio pasekėjai vadinami „mažaisiais broliais“, arba pranciškoniais. Šv. Pranciškus įgyvendino giliausius epochos siekius – religingumą, kuris vis labiau telkėsi prie Kristaus – Žmogaus Įsikūnijimo, Jo Motinos, Jo vaikystės, taip pat Jo mirties. Pranciškaus noras – džiaugsmingai, t. y. kupinam broliškos meilės žmonėms ir pasauliui, nuosekliai, nesileidžiant į jokus kompromisus, sekti Išganytoju. Šis siekis dar jam gyvam esant (juo labiau vėliau) kėlė nemaža problemų tiems, kurie geriausių norų skatinami troško sekti Pranciškumi.

Šv. Pranciškus, pramintas Asyžiaus Varguolėliu, gimė Asyžiuje, Umbrijoje (Italija). Būsimasis ordino įkūrėjas buvo pakrikštytas Jono vardu, tačiau tėvas jį praminė Pranciškumi, t. y. prancūziuku, nes, pagal kai kurias versijas, jo motina Pranciška buvo prancūzaitė. Tėvas – turtingas Asyžiaus pirklys, savo apie sūnaus šlovę ir turtus. Sūnus vaikystėje tenkino tėvo troškimus: pirmavo tarp bendraamžių, visada ėmėsi iniciatyvos. Tačiau dalyvavimas Asyžiaus ir Perudžos kariniame konflikte 1201 m. ir beveik metai praleisti nelaisvėje paskatino jį svajoti apie riterio karjerą ir bajorystę. 1204 m. jis netgi iškeliavo į pietus užsirašyti į Popiežiaus kariuomenę, tačiau, pasiekęs tik gretimą Spolėtą, sugrįžo į namus. Vis dažniau Pranciškų užvaldydavo stiprūs religiniai išgyvenimai.

1205 m. rudenį, melddamasis Šv. Domijono (*San Damiano*) bažnyčioje, jis išgirdo balsą, kviečiantį atstatyti Dievo namus. Pradžioje, šį kvietimą supratęs pažodžiui, jis pardavė tėvo medvilnę ir gautus pinigus atidavė Šv. Domijono bažnyčios remontui. Vėliau jis rinko aukas Šv. Petro (*San Pietro*) ir Angeliškos Dievo Motinos (*Santa Maria degli Angeli*) bažnyčių remontui.

Šv. Pranciškų itin paveikė Evangelijos žodžiai: „Todėl aš sakau jums: per daug nesirūpinkite savo gyvybe, ką valgysite, nei savo kūnu, kuo vilkėsite. Argi gyvybė ne daugiau už maistą ir kūnas už drabužį? Įsižiūrėkite į padangių sparnuočius: nei jie sėja, nei pjauna, nei į kluonus krauna, o jūsų dangiškasis Tėvas juos maitina. Argi jūs ne daug vertesni už juos? O kas iš jūsų gali savo rūpesčiu bent per vieną sprindį prailginti sau gyvenimą?!“ (Mt 6. 25–27).

Pranciškus bei prie jo greitai prisijungę kiti atsiskyrėliai gyveno molio trobelėse netoli Angeliškosios Dievo Motinos koplyčios, dar vadinamos Porciunkule. Jie vertėsi rankų darbu, gydė raupsuotuosius, sakė pamokslus Asyžiaus gatvėse, kviesdami evangeliniam gyvenimui.

Savo veikla Pranciškus patraukė ir kitus – susibūrė grupė, skleidusi Dievo Žodį. Sekdamas Išgelbėtojo gyvenimu, Pranciškus skelbė neturtą ne tik kaip turto neturėjimą, bet ir kaip dvasios neturtą. Kiekvienas žmogus – Dievo vaikas, tad visi žmonės – broliai Kristuje. Vienuolių, vykdančių Kristaus misiją, pašaukimas – dalyvauti žmonijos atpirkime, būti Kristaus liudytojais ir gyvais pavyzdžiais. Jie liudija džiaugsmą ir gailingumą, iškelia gamtos, kaip Dievo tvarinio, grožį.

Pradžioje Pranciškaus pasekėjai neturėjo įstatų, gyveno rinkdami išmaldą arba gaudami pajamų už atliktą darbą. Pamoksluose jie skelbė Dievo meilę ir būtinybę visiems atgailauti.

1210 m. Pranciškus su nedidele paprasta Regula, paimta iš Evangelijos, ir su 12 savo pasekėjų iškeliavo į Romą. Kardinolas Džiovanis Kolona (Giovanni Colonna di Sant Paolo), tarpininkavęs Pranciškaus susitikimui su Popiežiumi ir pritaręs Pranciškaus veiklai, yra kalbėjęs: „*Jei mes atmesim prašymą to vargdienėlio, kuris remiasi Evangelija, gal nepatiksime Dievui? O jei sakysime, kad jo regula pranoksta žmogaus galimybes, galų gale insime tvirtinti, kad šioje žemėje žmonėms gyventi pagal Evangeliją neįmanoma*“. Pradžioje susitikimas su Popiežiumi Pranciškui kėlė abejonių, ar bus pritarta naujo ordino kūrimui, nes Inocentui III Pranciškaus ir jo pasekėjų gyvenimas pasirodė esąs per žiaurus ir Popiežius jaudinosi dėl tų, kurie ateityje papildys jų gretas – ar ištvėrs. Pranciškus Popiežiui kalbėjo apie visišką pasitikėjimą Viešpačiu, nes viską dėl Jo palikus, Dievas negali apleisti. Popiežius Inocentas III palaimino Pranciškų, aprobavo naujo ordino Regulą.

Nuo 1212 m. prasidėjo brolių misijos į kitas šalis (1212 m. nesėkmingai bandė iškelti į Šventąją Žemę).

Visas Pranciškaus gyvenimas ir jo veikla buvo kupini evangelinės meilės žmonėms ir visai kūrinijai. Ši meilė buvo aktyvi – visų pirma tiems, kuriems būtina pagalba, nelaimėliams, skurdžiams ir ligoniams.

Angeliškos Dievo Motinos bažnyčia „Porciunkulė“ tapo pirmuoju pranciškonų ordino centru. 1215 m. čia susirinko pirmoji Pranciškaus ordino kapitula. IV Laterano susirinkime, kuriame dalyvavo ir Pranciškus, buvo patvirtintos naujo ordino taisyklės. 1217 m. generalinė ordino kapitula suskirstė jį į provincijas. Ordinas pasivadino „**Mažesniųjų brolių ordinu**“ (*OFM*).

1219 m. Pranciškus prisijungia prie penktojo kryžiaus žygio dalyvių. Jis, pasiekęs musulmonų stovyklą, pasakė pamokslą sultonui Melek-el-Kamel, kuris pagarbiai klausė Pranciškaus ir davė leidimą aplankyti Šventąją Žemę.

Mažesnieji broliai sakė pamokslus Ispanijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Anglijoje ir kitur. Pranciškaus pasekėjų skaičius greitai augo. 1217 m. jų jau buvo per 5 000, o šimtui metų praėjus po Pranciškaus mirties – beveik 28 000.

1211 m. Pranciškus priėmė į vienuoliją Klarą Sciffi (1194–1253) iš bajorų šeimos, kuri 1212 m. įkūrė Klarisių ordiną (tai antras pranciškonų ordinas – kontempliatyvus moterų ordinas).

1221 m. buvo įkurtas trečiasis ordinas – tretininkų. Jam priklausė ir dvasininkai, ir pasauliečiai, kurie gyveno pagal pranciškonų dvasią, bet likdami pasauliečiai tęsė savo darbus.

Kalbant apie pranciškonus, būtina stabtelėti ir ties Šv. Klaros ordinu. Šv. Klara, kilusi iš turtingos Asyžiaus bajorų šeimos, būdama 18 metų, nusprendė visiškai pasišvęsti darbui, kurį pradėjo jos bičiulis Pranciškus. Kartu su draugėmis įsikūrusi prie Šv. Domijono bažnytelės, steigė Mažesniųjų brolių vadovaujamą bendruomenę be jokio turto ir jokių pajamų pragyvenimui. Kova dėl neturto, lygiai kaip ir bendruomenės priklausomybės Pranciškaus ordinui, buvo jos gyvenimo siekis. Pati Klara savo regulas – turbūt pirmąjį tokį kūrinių, parašytą moters ir skirtą moterims – rašė rūpindamasi, kaip išlaikyti pamatines vertybes. 1253 m. – Klaros mirties metais – jau buvo apie 150 vienuolynų daugelyje šalių, kurie tapatinosi su Klaros vienuolija. XIII–XIV a. jų skaičius išaugo iki 400, o seserų buvo priskaičiuojama iki 15 tūkstančių. 1263 m. popiežiaus Urbono IV konstitucijas, parengtas kartu su ordino generolu šv. Bonaventūra, po kurio laiko pripažino dauguma „Šventosios Klaros ordino“, kaip jį pavadino popiežius, vienuolynų. Moterų vienuolynų vaidmuo ordino apaštališkoje veikloje buvo nustatytas nuo pat pradžių – jos nuolatine intensyvia malda turėjo remti brolių veiklą.

Priešindamasis naujoms pranciškonų ordino raidos kryptims, Pranciškus atsisakė vadovauti ordinui ir paskyrė įpėdinį, tačiau iki pat mirties su juo buvo tariamasi dėl visų svarbesnių ordino reikalų. Pranciškus iki 1224 m. dalyvavo ir generalinėse kapitulose. 1221 m. ir 1223 m. Pranciškus redagavo dvi

pirmąsias išlikusias rašytines savo ordino regulas. Pirmoji (1221 m.) regula, vadinamoji „Regula prima“ dar rėmėsi pirmine situacija. Jos 23 skyriuose surašyti raginimai laikytis neturto, atgailos, nusižeminimo, grindžiami Evangelijos citatomis. Pranciškus juose kalba kaip raginantis tėvas, o ne kaip įstatymų leidėjas. Ši regula buvo patvirtinta Šventojo Sosto. 1223 m. buvo surašyta nauja regula. Tai savotiškas paties Pranciškaus, jo draugo ir globėjo kardinolo Hugolino (būsimojo popiežiaus Grigaliaus IX) ir permainų būtinybę išvelgiančių pranciškonų reikalavimų kompromisas. Ši regula buvo patvirtinta popiežiaus Honorijaus III atitinkama Popiežiaus bule ir vadinama „Regula bullata“. Joje aptariama ordino organizacija.

Pranciškonai gauna teisę sakyti pamokslus, klausyti išpažinčių, o nuo 1256 m. – dėstyti universitetuose.

1223 m. Pranciškus parengia pirmąjį Betliejų. Pranciškonų dėka Betliejų tradicija išplinta beveik visoje Europoje, o vėliau ir kituose kontinentuose.

Visą gyvenimą Pranciškų vargino akys, 1224 m. jam atsivėrė 5 stigmos (Kristaus kančios žaizdos), tačiau apie jas mažai kas žinojo. Pranciškus apsigyveno celėje netoli Šv. Domijono bažnyčios, čia parašė garsųjį „Himną Saulei“.

1226 m. spalio 3 d., jausdamas artėjančią mirtį, Pranciškus paprašė paguldyti jį ant žemės ir kartu su broliais giedojo psalmę. Skaitant Evangeliją, iškeliavo pas Viešpatį.

Popiežius Grigalius IX 1228 m. Pranciškų paskelbė šventuoju, pats padėjo kertinį akmenį Šv. Pranciškaus bazilikai. 1230 m. apatinė bazilika buvo užbaigta ir broliai ten perkėlė jo palaikus.

Nė vienas šventasis nesusilaukė tiek daug biografijų ir nebuvo toks populiarus mene, kaip Pranciškus. Jo simbolis mene – vilkas.

Šv. Pranciškus Asyžietis laikomas Italijos ir Katalikiškos akcijos globėju.

Pradžioje pranciškonai nekreipė dėmesio į švietimą ir mokslo laimėjimus, tačiau po Pranciškaus mirties netoli Paryžiaus universiteto statomas vienuolinis namas, kad jame galėtų gyventi studijuojantys pranciškonai. Žymiausiu pranciškonų teologu tapo Paryžiaus universiteto profesorius Bonaventūra, toskanietis Giovanni Fidanza (apie 1217–1274), kuris dar vadinamas „mistikos karaliumi“ ir kitu pranciškonų ordino kūrėju, 1257–1274 m., Mažesniųjų brolių ordine užėmusiu generalinio ministro postą. Generalinė kapitula Narbone 1260 m. priėmė Bonaventūros sudarytą naują konstitucijų tekstą. Jame nebuvo jokių esminių naujovių, bet buvo aiškiau sutvarkytos iki tol galiojusios nuostatos, ypač 1239 m. konstitucijos.

Vadinamieji tretieji pranciškonų ir dominikonų ordinais buvo kaip atgai-

lautojų grupės, susijusios su abiejų ordinų vienuolynais. Roma skatino tokią sąjungą. 1247 m. Inocentas IV priskyrė Italijos „atgailautojus“ pranciškonų provincijų valdžiai, tačiau brolijos išsaugojo nemažą savarankiškumą nuo vyskupų, pranciškonų bei dominikonų. Tik XIII a. pabaigoje pranciškonų ir dominikonų „atgailautojų ordinai“ buvo teisiškai organizuoti, pavedant šiuos sąjungdžius Pranciškaus ir Dominyko „pirmųjų ordinų“ kontrolei. 1289 m. likusias grupes Popiežius priskyrė pranciškonų jurisdikcijai.

Pranciškonai daug keliavo, dažnai jie gyveno ne vienuolyne, o tarp pasauliečių, atliko svarbų misionierišką darbą, sakė pamokslus, užsiėmė labdara. Ordino populiarumą, vienuolių šventą gyvenimą liudija tas faktas, kad 112 šio ordino narių, pradėdant Pranciškumi, buvo paskelbti palaimintaisiais ar šventaisiais. Apie 1990 metus buvo žinoma beveik 509 tūkstančiai pranciškonų, priklausiusių 11 319 bendruomenių.

Ukrainos žemėse pranciškonai pasirodė XIV a. antroje pusėje. Dirbdami nekatalikiškose vietovėse jie išsiskyrė tikėjimo kantrumu. Pranciškonus palaikė Lenkijos karalius Kazimieras III ir Vladislovas Opolskis. Nuo 1409 m. po Jogailos konflikto su Iovoviečiais, pranciškonai nebeteko valstybės palaikymo.

Ukrainoje pranciškonai turėjo 20 vienuolynų su nedidelėmis žemės valdomis. Atskiras misijas iki XVIII a. pradžios pranciškonai atliko Sudaku ir Balaklavoje.

Iki XIX a. pradžios Rusijos administracija pranciškonus visiškai išstūmė iš Dešiniakrantės Ukrainos. Vakarinėse žemėse dalis pranciškonų veikė iki 1946 m.

Į Lietuvą pranciškonai atvyko su kryžiuočiais, jie žinomi kaip Mindaugo krikštytojai ir veikia nuo 1251 m. (Kuršo vyskupijos vyskupas pranciškonas Henrichas Liuksemburgietis). Minoritų buvo Gedimino laikais. 1468 m. iš Lenkijos atsikėlę observantai, vadinami bernardiniais, kovojo su Reformacija.

XVIII a. viduryje pranciškonai turėjo apie 50 vienuolynų. Nepriklausomos Lietuvos laikais, prieš karą Lietuvoje buvo 9 pranciškonų vienuolynai ir apie 150 vienuolių (centras – Kretinga). 1923–1935 m. pranciškonai leido „Šv. Pranciškaus varpelį“, 1936–1940 m. – „Pranciškonų pasaulį“.

1946 m. lietuviai pranciškonai atkūrė savo veiklą JAV.

Lietuvoje atkūrus Nepriklausomybę, Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos Šv. Kazimiero provincijai (kuria Kretingoje) priklauso 5 vienuolynai: Vilniaus Šv. Pranciškaus ir Šv. Bernardino brolija, Kauno Šv. Jurgio konventas (studijų namai), Kretingos Viešpaties Apreiškimo vienuolynas, Kryžių kalno vienuolynas, Pakutuvėnų Sutaikinimo sodybos brolija. Be to, provincijai priklauso ir 4 parapijos: Vilniaus Šv. Pranciškaus ir Šv. Bernardino, Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai, Tūbasių Šv. apaštalo Andrie-

jaus ir Pakutuvėnų Šv. Antano Paduviečio. Yra vienuolių, gyvenančių Amerikoje, Kanadoje, studijuojančių Anglijoje bei Italijoje.

2007 m. buvo 51 brolis su novicijais. Vienuolynų vyresnieji – gvardijonai, provincijos vyriausias – provincijolas. Provincija pavaldi ordino generalinei kurijai, vadovaujama generalinio ministro, įsikūrusiai Romoje. Mažesniųjų brolių ordinui priklauso lietuvis vyskupas Paulius Antanas Baltakis *OFM*.

Lietuvoje nuo XII a. veikia ir **Mažesniųjų brolių konventualų** (pranciškonų) ordinas (*OFM Conv.*). Konventualai veikia Klaipėdoje (Klaipėdos bendruomenė), Medininkuose (Šv. Kazimiero vienuolynas), Vilniuje (Vilniaus bendruomenė) – yra 11 brolių.

Lietuvoje yra ir trys pranciškonų vienuolijos šakos: *Šv. Pranciškaus Dievo Apvaizdos seserų kongregacija (OSF)* (popiežiaus teisių), *Dieviškosios Jėzaus Širdies seserų pranciškonų kongregacija (FDCJ)* (diecezinių teisių) ir *Švč. Širdies pranciškonų Misionierių kongregacija* (popiežiaus teisių).

Šv. Pranciškaus Dievo Apvaizdos seserų kongregacijos charizma – su džiaugsmu liudyti Kristų, skleisti šv. Pranciškaus dvasią. Tikslas – vaikų ir suaugusiųjų katechizacija, pastoracinė tarnyba, visuomeniniai darbai. Kongregacija įkurta Amerikoje 1922 m., Lietuvoje veikia nuo 1992 m. Vienuoliniai namai yra Utenoje (Šv. Pranciškaus vienuolynas), yra dvi amžinųjų įžadų seserys, generalinė vyresnioji yra Pitsburge.

Dieviškosios Jėzaus Širdies seserų pranciškonų kongregacijos charizma – šv. Pranciškaus pavyzdžiu seserys atsiduoda įsikūnijusio ir kentėjusio dėl mūsų Viešpaties Jėzaus Dieviškosios Širdies meilei, ja gyvena ir ją skleidžia kitiems. Tikslas – maldos gyvenimą jungti su apaštaliu tarnavimu auklėjimo ir socialinėse srityse. Atlieka evangelizacinį katechetinį darbą, dirba su vaikais (ypač apleistais) ir jaunimu, padeda Bažnyčiai malda, auka bei konkrečiais artimo meilei darbais. Kongregacija įkurta Lietuvoje 1930 m. Motininiai namai yra Kaune, jiems vadovauja generalinė vyresnioji. Yra 38 amžinųjų įžadų seserys ir viena – laikinųjų.

Švč. Širdies pranciškonų Misionierių kongregacija įkurta Italijoje 1861 m. Lietuvoje veikia nuo 1995 m. Generaliniai namai yra Romoje, Lietuvoje vienuoliniai namai – Kretingoje. Čia darbuojasi trys amžinųjų įžadų seserys ir viena – laikinųjų.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006. P. 166–169, 190–191; *Buika M.* Ji labiausiai vertino neturto privilegiją. Šv. Klaros Asyžietės mirties 750-osios metinės // XXI amžius. 2003. Rugpjūčio 22. Nr. 64. P. 1–2; *Buika M.* Popiežius iškelia šv. Pranciškaus atsivertimo aktualumą // XXI amžius. 2007. Birželio 29. Nr. 50. P. 2; *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 306–308; *Carretto C. Aš, Pranciškus.* Vilnius: Katalikų pasaulis. 1999. 160 p.; *Jagminas L.* Vienuolių veikla Lietuvoje

Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. 456 p.; *Kudirka K.* Marija šv. Pranciškaus ordinuose. Kaunas: Šv. Pranciškaus mažesnieji broliai kapucinai. 2007. 108 p.; *Maceina A.* Saulės giesmė. Šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklis. Brooklynas. 1954. 454 p.; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 519–522; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: mintis. 1991. P. 306; *Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999. С. 343; *Дух О.* Францисканки від Неустанної Адорації Пресвятої Євхаристії, Францисканки Родини Марії // Енциклопедія Львова. Т. 3 / За ред. *А. Козицького*. Львів: «Літопис» (в друці); *Ісіченко І.* Загальна Церковна Історія. Львів: Акта. 2001. С. 332–335; Христианство. Энциклопедический словарь / *С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1995. Т. 3. С. 150–152; *Чорний М.* Францисканці // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 287).

77. Redemptoristai. Lotynų bei Rytų apeigų katalikų vienuoliai (**Congregatio Sanctissimi Redemptoris, CSR**) – Švenčiausiojo Atpirkėjo ordinas, įkurtas 1732 m. Italijoje, netoli Neapolio vyskupo, Bažnyčios mokytojo šv. Alfonso Marijos Ligorijaus – Lidžiorijaus (Alfonsas Marija Liguori) (1696–1787).

Būdamas 13 m. A. Ligorijus pradėjo studijuoti teisę, o sulaukęs 16 m., – dirbti teisininku. Po aštuonerių darbo advokatu metų nusprendė tapti kunigu (išventintas 1726 m.).

Vyskupo Tomo Falciola kvietimu Ligorijus atvyko į Skala (Scala) vietovę ir čia įkūrė naują kongregaciją – Švenčiausiojo Atpirkėjo (redemptorių), skirtą vykdyti misijoms tarp valstiečių.

Žodis „redomptor“ reiškia atpirkėją, išlaisvintoją, išgelbėtoją. Pirmoji jų rezidencija buvo Skala netoli Amalfi, kur gyveno įkūrėjas, misijoms ir rekolekcijoms subūręs 4 kunigus ir 4 brolius. Pradžioje jie veikė vyskupo valdžioje, o 1743 m. didžiuoju rektoriumi išrinktas šv. Alfonsas, kuris vienuoliją valdė iki mirties. Tada redemptoristai padarė tris vienuolinius įžadus: pasilikti vienuolijoje, nesiekti aukštų postų ir vykti į misijas.

1749 m. popiežius Benediktas XIV patvirtino ordino regulą. Alfonsas buvo išrinktas pirmuoju jo generolu. Tuomet redemptoristai jau turėjo 4 vienuolynus.

1762 m. popiežius Klemensas XIII prieš Alfonso valią paskyrė jį mažos Sant Agata dei Goti vyskupijos vyskupu (šių pareigų atsisakė pablogėjęs sveikatai 1775 m.). Ganytojas ėmėsi reformuoti apleistą vyskupiją.

Nuo 1770 iki 1783 m. A. Ligorijus teismuose gynė redemptoristų ordiną nuo kaltinimų, kad jie esą užsimaskavę jėzuitai (Ispanijoje buvo uždrausta šio ordino veikla).

Tolesniam vienuolijos vystymuisi sutrukdė Neapolio karai (kišosi į vidaus gyvenimą, trukdė ryšius su Roma). Norėdami išsaugoti savo egzistavimą, redemptoristai įkūrė kelis vienuolynus pačioje Popiežiaus valstybėje. 1777 m. dėl intrigų ir nesusipratimų, kuriuos sukėlė A. Ligorijaus priešai, jis buvo popiežiaus Pijaus VI nubaustas ir pašalintas iš ordino. Nors ir labai sielojosi, tačiau savitvardą atgavo. Tuomet Alfonsas patyrė keletą atgamtinių regėjimų.

Alfonsas, valdžios verčiamas, turėjo priimti kai kuriuos pakeitimus reguloje. Tada Šventasis Sostas Neapolio karalystės redemptoristus 1780 m. atskyrė nuo vienuolijos ir savo karalystėje įsikūrusiems paskyrė generolą, kuris nuo 1783 m. gyveno Romoje. Alfonsas taip ir mirė nesulaukęs vienuolijos susijungimo.

Tik 1780 m. valdžios buvo leista Neapolio redemptoristams laikytis Popiežiaus patvirtintos regulos. Pijaus VI leidimu 1793 m. sušaukta generalinė kapitula sujungė abi redemptoristų šakas ir išrinko generolą, kurio rezidencija turėjo būti Paganio vienuolyne. Nors Neapolio valdžia net iki 1869 m. kišosi į redemptoristų gyvenimą, bet jau negalėjo sukliudyti jų plėtros.

A. Ligorijaus kūrybinį palikimą sudaro daug asketinių, teologinių ir istorinių veikalų. Knyga „Moralinė teologija“ buvo išleista 1748 m. ir, jam gyvam esant, pasirodė dar 9 jos leidimai. Alfonsas Ligorijus 1839 m. kanonizuotas, o 1871 m. popiežius Pijus IX paskelbė jį Bažnyčios mokytoju.

Redemptoristų ordinui vadovauja Generalinės kapitulos išrinktas generalinis viršininkas. Jam pavaldūs provincijų rektoriai, o pastariesiems – kolegijų rektoriai.

Pagrindinis redemptoristų uždavinys – misijos parapijose, pamokslai. Žečpospolitoje redemptoristai veikė nuo 1787 m. Tais metais šv. Klemensas Hofbauer, generalinio vikaro teisėmis atvykęs į Varšuvą, įkurdino redemptoristus Lenkijoje, Kurše, Vokietijoje ir Šveicarijoje, bet dėl tuometinių neramumų jo įkurti vienuolynai neilgai išsilaikė.

XIX a. pirmoje pusėje vienuolynai įsikūrė Prancūzijoje (1820), Lenkijoje (1824), Portugalijoje (1826), Belgijoje ir JAV (1832), Bulgarijoje (1835), Olandijoje (1836). Bavarijoje (1841), Anglijoje (1848) ir Airijoje (1853). 1848 m. vienuolija padalinta į 6 provincijas. 1848 m. turėjo 21 vienuolyną su 350 vienuolių.

1873 m. redemptoristai, kaip artimi jėzuitams, buvo išvaryti iš Austrijos ir Vokietijos. Palikusieji Prancūziją įsitvirtino Čilėje. 1908 m. redemptoristai įsikūrė Lenkijoje.

1721 m. Salerno provincijoje buvo įkurta ir moterų redemptorisčių kongregacija. Gyvenimo pagrindu redemptoristės buvo paėmusios seserų saleziečių regulą. 1731 m. Alfonsas Ligorijus parengė naują regulą ir padėjo seserims tvirčiau susiorganizuoti, todėl jis laikomas redemptorisčių įkūrėju. Vienuolija patvirtinta popiežiaus, bet veikia vietos vyskupų jurisdikcijoje.

Nuo 1891 m., o ypač po 1896 m. prasidėjus masinei Galicijos ir Bukovinos ukrainiečių emigracijai į Kanadą, jiems reikėjo dvasininkų. Tačiau čia veikianti Katalikų Bažnyčia nepageidavo Rytų apeigų katalikų kunigų, turinčių šeimas, – tad reikėjo vienuolių.

1898 m. vyskupas Adeliaras Lanžavenas (Adeliar Lanževen), rūpindamasis įvairių grupių emigrantų dvasine padėtimi, išvyko į Europą ieškoti kunigų. Grįždamas iš Romos, Briuselyje aplanko redemptoristus ir paprašo jų atvykti į Kanadą Rytų apeigų katalikams ukrainiečiams aptarnauti. Atvykę redemptoristai belgai atidarė savo namus Brendone (Manitoboje).

Atvykusieji redemptoristai negalėjo aukoti šv. Mišių Rytų apeigomis, atlikti kitų patarnavimų. Kun. Achilas Deliaras (Achil Deliar) (išventintas 1896 m.) su vyskupo leidimu išvyko į Lenkiją mokytis kalbos. 1899 m. kun. A. Deliaras su dar vienu kunigu grįžo į Brendoną. Tačiau jis buvo lotynų apeigų kunigas, o ukrainiečiai į visa tai, kas sietina su lenkais, žiūrėjo įtartinai. Tad ši veikla nedavė rezultatų.

1901 m. metropolitas Andriejus Šeptyckis į Kanadą, išsiaiškinti ukrainiečių katalikų padėtį, kaip vizitatorių, pasiuntė t. Vasilijų Žoldaką. Jis pavedė t. A. Deliarui rūpintis Jorktauno – Kanoros rajonu Saskačevane, kur stačiatikiškai agresyviai skatino atsisakyti Unijinės cerkvės.

1904 m. sausio 13 d. Jorktaune buvo atidarytas redemptoristų namas, o po dvejų metų t. A. Deliaras iš Romos gavo leidimą aukoti šv. Mišias Rytų apeigomis. 1906 m. rugsėjo 26 d. pirmosios šv. Mišios tapo oficialia redemptoristų misijos ukrainiečiams Kanadoje pradžia.

T. Henri Boelis iš Belgijos provincijos 1908 m. tapo antruoju redemptoristu, priėmusiu Rytų apeigas ir 1909 m. pradžioje atvykusiui į Jorktauną. Netrukus prie jų prisijungė dar du belgų redemptoristai (Noelis Deskampas ir Šarlis Tešeris).

Nuo 1910 m. redemptoristai aptarnavo ne tik Manitobą bei Saskačevaną, bet ir Ontarijo, Kvebeko, Otavos, Monrealio bei kitose vietovėse gyvenančius Rytų apeigų katalikus – ukrainiečius.

1912 m. ukrainiečiams Kanadoje buvo paskirtas pirmas vyskupas – **Nikitas Budka** (1877 06 07–1949 10 01). Vyskupas ir kankinys Nikitas Budka gimė Zbaražo apskrityje. Baigęs teologijos studijas Vienoje ir Insbruke

1905 m. išventintas kunigu. Nuo pat sielovadinės veiklos pradžios ypatingą dėmesį jis skyrė ukrainiečiams išeiviams. Šventasis Sostas jį paskyrė pirmuoju ukrainiečių katalikų vyskupu Kanadoje – ten viena didžiausių išeivių iš Ukrainos bendruomenė. Vyskupu N. Budka konsekruotas 1912 m. spalio 14 d. Dera pažymėti tolesnį vyskupo likimą. 1928-aisiais jis grįžo į Ukrainą ir buvo paskirtas Lvovo metropolijos generaliniu vikaru. Drauge su kitais ukrainiečiais Graikų apeigų katalikų vyskupais 1945 m. balandžio 11 d. jis buvo NKVD suimtas, nuteistas aštuoneriems metams kalėjimo. Išstremtas į Sibirą, vėliau – Kazachstaną. Kaip tikėjimo kankinys mirė Karagandos lageryje. Kaliniai jį prisiminė kaip nepaprastai stiprios dvasios ganytoją, pasirengusį visiems pagelbėti. 2001 m. birželio 27 d. Šventasis Tėvas Jonas Paulius II, lankydamasis Lvove, Bažnyčios palaimintaisiais paskelbė 28 asmenis, tarp jų ir vyskupą Nikitą Budką.

Grįžtant į 1912 metus Kanadoje, svarbu žinoti, kad tuomet pas redemptoristus atvykdavo nemažai ukrainiečių kandidatų. Jų skaičiui ganėtinai išaugus, 1913 m. nutarta įkurti savarankišką vienuolinę provinciją. Tais pačiais 1913 metais vyskupas Nikitas Budka leido įkurti vienuolyną Jorktaune.

1913 m. Jorktaune atidarytas pirmasis ukrainiečių redemptoristų vienuolynas. Jis tapo visos Kanados vienuolių veiklos centru, greitai ėmusiu kurti kolegijas, mokyklas, internatus, seminarijas, leidyklas ir kt. Šis centras padėjo ir misijiniam institutui Bučiačyje (Galicija).

Pradžioje ukrainiečių redemptoristų namai Kanadoje buvo pavaldūs Toronte įsteigta Kanados provincijai, o 1919 m. rugpjūtį įkurta Jorktauno viceprovincija, kuri 1931 m. susijungė su Galicijos provincija. Tuomet Ukrainioje irgi augo redemptoristų gretos.

Belgų redemptoristus, vykusius į Kanadą talkinti ukrainiečiams pastoračinėje veikloje, pradėjo keisti patys ukrainiečiai iš Ukrainos. Nuo 1922 m. į Amerikos žemyną atvyko pirmieji redemptoristai iš Ukrainos provincijos (1922–1952 m. iš Galicijos atvyko 21 redemptoristas).

1946 m. tėvai redemptoristai Niujorke ir Nju Džersi atidarė namus, kurie tapo vienuolių veiklos centru JAV. Iš čia 1950 m. kai kurie vienuoliai nuvyko darbuotis į Torontą, 1967 m. – į Vašingtoną. Viceprovincijos viršininko rezidencija buvo Jorktaune (1919–1928 ir 1945–1958), vėliau perkelta į Vinipegą.

Metropolitas A. Šeptyckis, 1910 m. lankydamas Kanadą ir pamatęs aktyvią redemptoristų veiklą, panorė šiuos vienuolius įkurdinti ir Ukrainoje. Kreipėsi į Romoje esantį redemptoristų vyriausiąjį bei į popiežių Pijų X. 1912 m. t. A. Deliaras kartu su belgu protoigumenu apsilankė Lvove.

Bendromis t. A. Deliaro, t. Patriko Murrejo (Redemptoristų generalinis

viršininkas) ir metropolito A. Šeptyckio pastangomis 1913 m. sausį gautas leidimas Uneve (asmeninėje A. Šeptyckio vieloje) įkurti Rytų apeigų katalikų redemptoristų fundaciją.

1913 m. gegužės 27 d. pasirašyta sutartis tarp metropolito A. Šeptyckio ir redemptoristų generalinio viršininko. 1913 m. birželio 11 d. šią sutartį patvirtino Apaštalinis Sostas.

1913 m. rugpjūčio 21 d. į Ukrainą atvyko tėvai Fandeštratenas (Vandestraten) ir Švajversas (Schvajvers). Šie pirmieji redemptoristai apsigyveno Uneve, netoli Peremyšlio. Atvyko ir daugiau kunigų bei brolių. Keturi dvasininkai ir du broliai padėjo įkurti pirmąją bendruomenę Galicijoje.

Tačiau kilus karui, namą Uneve užėmė rusų kariai. Gubernatorius siekė juos iškelti, stačiatikių vyskupas grasino represijomis. Tačiau vienuoliai, kaip Belgijos piliečiai, turėjo diplomatines teises ir su jais negalėjo susidoroti.

Metropolitas A. Šeptyckis, sugrįžęs iš tremties, redemptoristams leido įsikurti jo gyvenamoje vietoje – Zbojske – netoli Lvovo, kur jie apsigyveno nuo 1919 m. rugsėjo. Čia buvo įkurta vienuolyno gimnazija su internatu, 1921 m. – noviciatas – mažoji seminarija. Buvo įkurta viceprovincija su centru Lvove.

1920 m. redemptoristai gavo Stanislavivo vyskupo Grigorijaus Chomyšyno fundaciją, aptarnavo Knigynyni bažnyčią ir planavo ten pastatyti didžiulę šventovę. Tačiau šiuos užmojus nutraukė karas. 1924 m. metropolitas redemptoristams padovanojo žemės Velykim Golosku (Čia veikė noviciatas, o nuo 1934 m. – teologijos studijos).

Misijinės kolegijos buvo sukurtos Stanislavive (dabar Ivano Frankivskas), Ternopolyje, Kovelje. Buvo atliekamas didžiulis misijinis darbas ir tarp ukrainiečių emigracijoje Kanadoje (Saskačevano provincija) ir JAV.

1938 m. paminėtas redemptoristų veiklos Galicijoje 25-metis. Per tą laiką redemptoristai jau turėjo pasistatę 8 namus, kuriuose gyveno 50 dvasininkų, 20 teologijos studentų, 34 broliai pagalbininkai, 11 naujokų ir kandidatų ir 115 mažosios seminarijos mokinių Zbojske.

Antrojo pasaulinio karo metu (1939–1945) Galicijoje buvo apie 100 redemptoristų (24 jų buvo Užkarpatėje). Sovietiniams okupantams likvidavus Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčią, daugelis redemptoristų buvo represuoti: pasodinti į kalėjimus, ištremti į lagerius. Dalis narių spėjo pasitraukti į po grindį. Būtina pastebėti, tarp Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčios vyskupų yra ir redemptoristų (V. Velyčkovskis, V. Sterniukas, F. Kurčioba, M. Sapri-ga).

1948 m. buvo 24 redemptoristų Provincijos ir 21 Viceprovincija jungusios 453 narius.

1973 m. redemptoristų ordinui priklausė apie 7 475 vienuoliai, 27 kunigai ir vienas kardinolas, veikė 671 vienuolynas.

Ukrainoje Ordinas atgaivino savo veiklą praėjusio amžiaus 9 dešimtmetyje. Daugiausia redemptoristų – Lvove. Ordino vadovybė įsikūrusi Ivano Franko gatvėje. Lvove yra Šv. Alfonso vienuolynas ir studijų namai (Zamars-tinivskos gatvėje). Du redemptoristų vienuolynai yra Ternopilyje, Ivano Fran-kivske – Šv. Juozapo vienuolynas, netoli Žydačevo – naujokynas.

Ordinas leidžia mėnesinį žurnalą „Gelbėtojo balsas“ (Holos spasitelia) (1923–1984) ir „Logos“ (Logos) (1950–1982), „Tautos ateitis“ (Majbutnė nacij) (1933–1950), nuo 1935 m. – kasmetinį leidinį „Gelbėtojo balso almanachas“ (Almanach Holosu Spasitelia).

2001 m. birželio 23–27 d. vizito Ukrainoje metu Šventasis Tėvas Jonas Paulius II birželio 27 d., lankydamasis Lvove, paskelbė Bažnyčios palaimintaisiais grupę Ukrainos Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčios narių: vyskupų, kunigų, vienuolių bei pasauliečių. Tarp naujai paskelbtų 28 palaimintųjų ir redemptoristai: t. Zenovijus Kovalikas, t. Ivanas Ziatikas, vyskupas Mykolas Čarneckis, arkivyskupas Vasilijus Velyčkovskis.

T. Zenovijus Kovalikas CSR (1903 08 18–1941 06) gimė netoli Ternopilio. 1926 m. įstojo į Redemptoristų vienuoliją. Teologiją ir filosofiją studijavo Belgijoje. Grįžus į Ukrainą, 1937 m. rugsėjo 4 d. buvo išventintas į kunigus. Dirbo misionieriumi Voluinės krašte. Buvo suimtas 1940 m. gruodžio 20 d., kai sakė pamokslą bažnyčioje. Po baisių kankinimų jį komunistai nužudė – kryžiumi prikėlė prie Lvovo kalėjimo kameros sienos. Palaimintasis tėvas Zenovijus mirė kaip tikėjimo kankinys.

T. Ivanas Ziatikas CSR (1899 12 26–1952 05 17) gimė netoli Sijanoko. Baigęs teologijos studijas Peremyšlio seminarijoje, 1923 m. buvo išventintas į kunigus. 1935 m. įstojo į Redemptoristų vienuoliją. Netrukus tapo žinomas kaip dogmatinės teologijos dėstytojas ir geras administratorius. Ėjo vienuoliškų bendruomenių vyresniojo pareigas. 1950 m. sausio 5 d. suimtas ir paskelbtas kaltu už „Popiežiaus idėjų skelbimą ir už katalikų tikėjimo skleidimą“ (absurdiškas kaltinimas katalikų kunigui). Pradžioje kalintas Ukrainoje, vėliau išsiųstas į Irkutsko sritį Sibire. Patyrė daugybę tardymų, kankinimų. 1952 m. per Didįjį Penktadienį buvo smarkiai sumuštas, aplietas vandeniu ir paliktas gulėti šaltyje. Mirė kaip tikėjimo kankinys kalėjimo ligoninėje.

Vyskupas Mykolas (Mikola) Čarneckis CSR (1884 09 14–1959 04 02) gimė Ivano Frankivsko srityje. Baigęs teologijos studijas vietos seminarijoje bei Romoje, 1909 m. jis gavo kunigystės šventimus. Apgynęs dogminės teologijos doktoratą Romoje, buvo paskirtas Ivano Frankivsko seminarijos dvasi-

niu vadovu ir profesoriumi. 1919 m. įstojo į Redemptoristų vienuoliją Lvove, o 1926 m. buvo paskirtas Apaštaliniais vizitatoriais ukrainiečiams katalikams, gyvenantiems Voluinėje, Paliesėje ir kitose srityse. Būdamas pavyzdingas vienuolis ir misijonierius, jis uoliai darbavosi už Bažnyčios vienybę. 1931 m. vasario 2 d. M. Čarneckis CSR konsekruotas vyskupu.

1945 m. balandžio 11 d. jį suėmė NKVD ir nuteisė šešeriems metams sunkiųjų darbų Sibire. Pagal oficialius duomenis jis iš viso turėjo iškentėti net 600 valandų tardymų ir kankinimų, buvo kalinamas 30 skirtingų lagerių ir kalėjimų. Kadangi sirgo nepagydoma liga, jam 1956 m. buvo leista sugrįžti į Vakarų Ukrainą, kur jis slapta toliau vykdė savo vyskupiškas pareigas.

Kalėjimuose ir tremtyje patyręs daug žiaurumų, daug išnaudojimo, vyskupas M. Čarneckis vis dėlto parodė išskirtinę evangelinę kantrybę, švelnumą ir begalinį gerumą. Jau tada buvo laikomas šventu žmogumi. Paveiktas daugelio kentėjimų mirė kaip tikėjimo kankinys 1959 m. balandžio 2 d. Lvove.

Arkivyskupas Vasilijus Velyčkovskis CSR (1903 06 01–1973 06 30) gimė Ivano Frankivsko mieste. Baigęs Lvovo kunigų seminariją, 1925 m. buvo iššventintas į kunigus. Netrukus įstojo į Redemptoristų vienuoliją. Dirbo misijonieriumi Voluinės krašte. 1943 m. tapo vienuolyno Ternopilyje vyresniuoju, ten 1945 m. buvo suimtas sovietų saugumo. Kijeve jis buvo nuteistas mirties bausme, bet bausmė buvo sušvelninta – pakeista 10 metų sunkiųjų darbų kalėjimu.

Atkentėjęs lagerio kančias, 1955 m. sugrįžo į Lvovą ir tęsė pastoracinį darbą. 1963 m. metropolitas Juozapas Slipyjus (išleistas iš lagerio ir būdamas pakeliui į tremtį Romoje) viename Maskvos viešbučių jį slapta konsekrovo arkivyskupu. Taip arkivyskupui V. Velyčkovskiiui buvo patikėta vadovauti visai pagrindinei Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčiai (UGKC).

Numatydamas greitą savo areštą, arkivyskupas 1964 m. konsekrovo kitus pagrindžio vyskopus, įskaitant savo įpėdinį, vėlesnį pagrindinės Ukrainos Katalikų Bažnyčios vadovą arkivyskupą Volodymyrą Sterniuką.

1969 m. arkivyskupas V. Velyčkovskis CSR buvo suimtas antrą kartą ir po trejeto kalėjimo metų, paleistas. Jam buvo „pasiūlyta“ kuo greičiau palikti Ukrainą. Mirė Vinipego mieste (Kanada) 1973 m. birželio 30 d. dėl sunkios širdies ligos, kuria susirgo kalėdamas komunistiniuose lageriuose.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 232–233; *Buika M.* Ukrainos kankinių beatifikacija // XXI amžius: priedas „Kristus ir pasaulis“. 2001. Liepos 7. Nr. 3. P. 1–4; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 25. P. 49–50; *Religijotyros žodynas / Sudarytojas Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 318; *Бахталовський С. Василь Всеволод Величковський, єпископ-ісповідник. Йорктон. 1975; Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1105–1124; Блаженні

священномученики Редemptористи Львівської Провінції Чину Найсвятішого Ізбавителя. Львів. 2001; *Великий А. Г.* З літопису Християнської України. Церковно – історичні радіолекції з Ватикану. Рим: Видавництво оо. Василіян. Т. IX. XX ст. С. 68–72; *Дмитрух С.* Життя як подвиг для Христа монаха редemptориста місцєблюститєля і правлячого архієрєя Києво-Галицької митрополії Володимира Стернюка. Львів: Видавництво «Свїчадо», 2007. С. 21–29; *Дух О.* Редemptористки, Редemptористи // Енциклопедія Львова. Т. 3 / За ред. *А. Козицького*. Львів: «Літопис» (в друці); Християнство. Енциклопедический словарь / *С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 800; *Шуст Р.* Редemptористи // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 651).

78. Aparesida. Vietovė į rytus nuo San Paulo (apie 700 km), pavadinta nuo Gvaidos upėje žvejų surastos nedidelės juodos Švč. Dievo Motinos skulptūrėlės, kurią žmonės pavadino Aparesida. Pats žodis *Aparesida* reiškia *pastebėta, surasta*. Šiai surastai skulptūrai greitai buvo pastatyta koplytėlė.

Netrukus ir visa vietovė pradėta vadinti Aparesida, nes besikreipiantieji maldomis prie minėtos Švč. Dievo Motinos skulptūros pradėjo patirti stebuklus. Vienas ankstesnių stebuklų – į laisvę pabėgęs nekaltai nuteistas kalinys meldėsi Švč. M. Marijai, dėkodamas už atgautą laisvę. Jam besimeldžiant, nukrito geležiniai rėžiniai, kuriais buvo sukaustytas. Grandinės jis paliko prie koplyčios. Tai davė pradžią muziejui. Jis įsikūręs netoli koplyčios. Čia saugomi įvairūs įvykusių stebuklų liudininkai – daiktai.

79. Verbistai. Tai Verbus Dei – Dievo Žodžio draugijos nariai – **Įsikūnįsio Žodžio kongregacija** (Verbum – žodis; Dei – Dievas) (**Societas Verbi Divini, SVD**). Verbistų įkūrėjas – vokietis Arnoldas Jansenas (1837–1909). Vokietijoje kultūrkamfo metu dėl Bismarko, kovojusio prieš katalikus, jis negalėjo veikti. Todėl verbistai savo veiklą pradėjo Stailero (Stailer) mieste Olandijoje (čia jie 1875 m. rugsėjo 8 d. buvo įkurti, o 1901 m. popiežiaus Leono XIII patvirtinti).

Pagal kongregacijos kūrėjo sumanymą Draugijoje turėjo būti tik dvasininkai, tačiau pirmaisiais veiklos metais į ją įėjo daug pasauliečių, todėl verbistai savo įstatus pataisė pagal dominikonų trečiąjį ordiną.

1878 m. pirmieji du verbistai išvyko misijoms į Kiniją. Tai būsimasis Palaimintasis Juozapas Frainademitčas (Jozef Freinademetz) ir Jonas Anzeris (Jan Anzer).

1884 m. generalinėje kapituloje buvo priimti nauji įstatai, įteisinę verbistus kaip vienuolių kongregaciją. 1905 m. įstatus patvirtino Šventasis Sostas, tada verbistai turėjo apie 2 tūkstančius narių.

Pagrindinis verbistų tikslas – evangelizacija. Daug dėmesio jie skiria mokyimo įstaigoms (įvairių amžių asmenims) kurti, krikščioniškai literatūrai leisti ir platinti, dvasininkams misijose iš vietinių gyventojų ugdyti.

XX a. pabaigoje 158 Argentinos, Brazilijos, Čilės, Japonijos, Naujosios Gvinėjos, Paragvajaus ir JAV vietovėse veikė 5 319 verbistai. Paragvajuje jie turi 4 universitetus ir keliolika mokslinių institutų.

Šventosios Dvasios seserų – verbisčių – yra per 4 500.

Pastaruoju metu verbistai veikia 68 šalyse, vadovauja 6 universitetams, daugeliui institutų ir mokyklų. 1998 m. Dievo Žodžio draugijai priklausė 6 052 vienuoliai (iš jų 3 721 kunigas), buvo 374 vienuoliniai namai.

Ukrainiečiai su verbistais susipažino išėivijoje – Brazilijoje, kadangi Paranoje jie turėjo savo namus ir buvo baigę tėvų bazilijonų seminariją Prudentopolyje, išventinti diakonais verbistų bažnyčioje Ponta Grosoje. Vietiniai verbistai, dažniausiai vokiečiai, labai palankiai žiūrėjo į ukrainiečius – Rytų apeigų katalikus. Tačiau verbistų – ukrainiečių veiklai Argentinoje labai priešinosi lenkų verbistai, nenorėdami, kad šalia jų dirbtų Rytų apeigų katalikai.

XXI a. pradžioje Ukrainoje įsikūrė verbistas vyskupas Julijonas Gruba.

Lietuvoje įsikūnijusio Žodžio kongregacija (*IVE*) veikia nuo 2004 m. Pumpėnuose (Pasvalio raj.).

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006. P. 171; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: mintis. 1991. P. 398; *Zaleski W.* Święci na każdy dzień... (Bl. Arnold Jansen, Kaplan, 1837–1909) S. 39–40; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрех OFVConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 929–930).*

80. Princesė Izabelė Leopoldina. Išvykus į kelionę Portugalijos valdovui Pedro II, jo žmona, Austrijos princesė, panaikino vergiją, 1888 metais gegužės 13 d. pasirašydama Baudžiavos panaikinimo įsakymą („Aukso įsakymą“). Tačiau daugelyje dokumentų šis nuopelnas priskiriamas tuometiniam Portugalijos valdovui Pedro II.

(žr.: *Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1ª Edição– 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 189–192).*

81. Kavos skandinimas jūroje. Kavos pylimas į jūrą – kavos krizė. Kriazių metu dėl aukštų kainų nebeperkant kavos, grūdų ar kitų produktų, greitai jų susikaupdavo dideli kiekiai. Siekiant išlaikyti aukštas kainas (jos nebuvo mažinamos), produktai būdavo naikinami – pilami į jūrą, deginami.

82. Montserato (Montserrat) Dievo Motina. Stebuklingoji Dievo Motinos skulptūra, kurią baskai atsivežė iš Ispanijos.

(žr.: *Klevečka R.* Prie tamsiaveidės Dievo Motinos kojų // XXI amžius. 2009. Rugpjūčio 21. Nr. 58. P. 9).

83. Urugvajus – Pietų Amerikos Šveicarija. 1726 m. ispanai įkūrė dabartinę sostinę San Filipe de Montevideo (vėliau pavadinime liko tik Montevideo). 1776 m. ispanai užėmė visą Urugvajų.

1811 m. prasidėjo išsilaisvinimas iš Ispanijos. 1814 m. prieš argentiniečius kovojo Žoze Gervazijus Artigas (Jose Gervasio Artigas), kurį 1816 m. užmušė portugalai. Teritoriją užėmė brazilai ir įkūrė naują provinciją.

1825 m. Chuano Antonio Lavalecho (Juan Antonio Lavalleja) pastangomis Urugvajus paskelbtas savarankiška valstybe. 1827 m. išvejami brazilai, o 1828 m. Rio de Žaneiro traktatu Urugvajaus nepriklausomybę pripažįsta ir kitos šalys. 1867–1870 m. Urugvajus, inicijuojamas Brazilijos, kariavo su Paragvajumi.

Paskelbus nepriklausomybę, Urugvajuje iškyla dvi partijos: raudonųjų (kolorado) ir baltųjų (konservatoriai). 1903 m. prezidentu išrinktas kolorado partijos atstovas Chose Baule Ordonezas (Jose Balte y Ordenez). Jis į šį postą rinktas tris kartus (1903 m., 1907 m. ir 1911 m.) ir prezidentu buvo iki 1915 m. Chose Baule Ordonezas sukūrė pirmąją socialinės apsaugos sistemą Amerikoje.

1966 m. rinkimų metu valdžią paėmęs Chuanas Marija Bordaberi (Juan Maria Bordaberry) įvedė karinę diktatūrą. 1995 m. Urugvajus pergyveno didžiąją ekonominę krizę.

1999 m. valdžią paėmė dešinieji. 2002 m. prezidentu išrinkus Tabarija Vaskus (Tabare Vasquez), situacija pagerėjo.

(žr.: *Autorius nenurodytas*]. Uruguai // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição–2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 453–455.

84. Sera do Moras. Portugališkai: *sera* – kalnai, *moras* – jūra (Pajūrio kalnai). Tai aukščiausi kalnai Parana srityje (1 922 m virš jūros lygio).

85. Dievo Apvaizdos seserys. Diecezinių (vyskupijos) teisių Lotynų apeigų katalikių moterų vienuolija. Užsiima karitatyvine veikla, religiniu švietimu, atlieka įvairius darbus bažnyčiose.

Dievo Apvaizdos seserų kongregacija kilo iš Dievo Apvaizdos seserų draugijos, įkurtos Panevėžio Šv. Vincento Pauliečio draugijos pirmininko marijono kun. Jurgio Tilvyčio – Žalvarnio, tuometinės tretininkių pirmininkės – mokytojos Marijos Rusteikaitės 1927 m. Panevėžyje.

Kun. J. Tilvytis – Žalvarnis, sielodamasis vargšų ir apleistųjų buitimi, 1927 m. atvykęs į Panevėžį, pradėjo organizuoti prieglaudą, ligonines, stengėsi kuo galėdamas padėti nelaimingiesiems. Jam į talką atėjo M. Rus-teikaitė su 30 netekėjusių tretininkių, kurios pasisiūlė dirbti nemokamai. Jos slaugė ligonius, virė valgyti, kepė duoną, verpė ir audė. Šis pasišventėlių būre-lis pasivadino Dievo Apvaizdos seserimis. Jų veikla buvo tokia ryški, kad 1929 m. kovo 19 d. Šv. Vincento Pauliečio draugijos posėdyje Dievo Apvaiz-dos seserys pripažintos savarankišku juridiniu vienetu. Draugija įteisinama juridiskai. Seserys tvarkėsi vienuolinio gyvenimo pavyzdžiu: laikėsi dienot-varkės, turėjo kopyltėlę. Dievo Apvaizdos seserų vadovaujamos prieglaudos greitai ėmė veikti Anykščiuose, Troškūnuose, Joniškėlyje ir Raguvoje.

1937 m. seserys vyresniąja išsirinko mokytoją Olimpiją Rajunčaitę, nusi-pirko centrinius namus Panevėžyje, Smėlynės gatvėje.

1940 m., sovietams okupavus Lietuvą, buvo panaikinta Šv. Vincento Pau-liečio draugija, kuri daugiau ir nebeatgijo. Dievo Apvaizdos seserys perėmė visas draugijos funkcijas. Sovietinė valdžia iš seserų atėmė vaikų prieglaudą. Jų globoje likosi tik senelių prieglauda. Vargšus seserys globojo visus karo metus ir net keletą pokario metų.

Sovietmečiu (1946 m.) iš seserų viskas buvo atimta. Seserys buvo išvary-tos iš savo namų, persekiotos. Dievo Apvaizdos seserys įsidarbino prie bažny-čių: 8 seserys pradėjo vargoninkauti, 18 – dirbo puošėjomis bei skalbėjomis, organizavo vaikų chorus, maldingas keliones į Šiluvą, Žemaičių Kalvariją, Aušros Vartus. Nepaisydamos persekiojimų, jaunimui rengdavo trijų dienų rekolekcijas, kurioms vadovaudavo tėvai jėzuitai.

Nemažai seserų įsidarbino valdiškuose darbuose, o saugumiečiams iš-siaiškinus – buvo atleistos iš darbo. Atleistos iš darbo seserys ėmė apaštalauti. Jos pasiekė ne tik daugelį Lietuvos vietovių, bet ir Gruziją, Baltarusiją, Kali-ningradą.

1978 m. dalis vienuolių atsiskyrė ir Vilniuje įkūrė *Mažųjų Dievo Apvaiz-dos seserų* kongregaciją. Vienuolės dirbo Šv. Jokūbo (buvusi I tarybinė) ligo-ninėje.

Atgavus nepriklausomybę, abiejų šakų vienuolės pradėjo dėstyti tikybą mokyklose, ėmėsi organizuoti piligrimines keliones po Lietuvą ir į užsienį. 1994 m. Panevėžyje jos įkūrė valgyklą „Nazaretas“ socialiai remtiniams ir asocialių šeimų vaikams. 1998 m. kongregacija susijungė. Generaliniai namai Panevėžyje (M. Valančiaus 16) buvo atidaryti 1997 m.

Veikia (2007 m.) keturi vienuoliniai namai: Panevėžyje (dveji), Vilniuje ir Vabalninke. Yra 36 amžinųjų įžadų seserys, viena – laikinųjų ir viena novicė* (žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Apvaizdietės // Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB

„Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006. P. 174; [*Autorius nenurodytas*]. Dievo Apvaizdos globoje. Marijampolė: Ardor. 1997. 32 p.; *Jagminas L.* Dievo apvaizdos seserų kongregacija // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2003. T. 4. P. 751; *Jagminas L.* Vienuolių veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; *Lileikienė L.* Duotą talentą reikia padauginti // Katalikų pasaulis. 1996. Nr. 11. P. 12–13; *Vasiliauskienė A.* Monsinjoras Jonas Juodelis. Vilnius: Regnum Fondas. 2001. P. 197–200).

86. Moretianka. Alkoholinis gėrimas, kurio pavadinimas kilęs iš vietovės Morretis, kur buvo gaminama daug šios „naminukės“, vardo.

87. Kabokliai. Taip portugališkai vadinami miškų gyventojai.

88. Šv. Aleksijus. Aleksijus (Aleksij) gimė apie 1293 m. Maskvoje, mirė 1378 m. vasario 12 d. Černyhyvo bojarino Fiodoro Bjakonto sūnus, faktiškai valdė Maskvos kunigaikštystę už nepilnametį Dimitrijų Donietį (Donskietį).

Sulaukęs 20 m., įstojo į Dievo Apsireiškimo vienuolyną, 1345 m. iššventintas Vladimiro (Volodymyro) vyskupu.

1348 m. mirus metropolitui Feognostui, išvyko į Konstantinopolį, kad būtų iššventintas metropolitu. Nepaisant, kad metropolitu jau buvo iššventintas Romanas, Aleksijus irgi gavo metropolito titulą. Todėl neišvengiamai tarp Romano ir Aleksijaus prasidėjo nesutarimai dėl bažnytinės valdžios. Aleksijus, būdamas užsispyręs, energingas ir tvirto charakterio, be to, protingas ir turįs įvairiapusį išsilavinimą, įgijo didžiulę įtaką ir laimėjo karą dėl metropolito sosto. Nuo 1354 m. Aleksijus tapo Kijevo ir visos Rusios metropolitu. Jis buvo įtakingas ne tik bažnytiniuose reikaluose, bet ir politiniame gyvenime ir pirmąsyk iškėlė arkivyskupijos valdžią į tokias aukštumas, kokiose ji anksčiau Rusijoje nebuvo. Jam vadovaujant išaugo Bažnyčios politinė galia.

Aleksijus buvo įtakingas asmuo ne tik Stačiatikių bažnyčios, bet ir rusinų kunigaikščių politiniame gyvenime.

Aleksijus ne kartą gebėjo sutaikyti besiginčijančius kunigaikščius, tarkim, Dimitrijų Donietį su Michailu Tveriečiu ir kt.

Jis padėjo vienyti žemes ir trukdė Lietuvos kunigaikščiams įkurti nuo Maskvos nepriklausomą Kijevo metropoliją.

Gyvenime būdamas reiklus ir griežtas sau, jis įgijo visų pagarbą, išaugusią į pagarbų šventumą, pasireiškusį praėjus pusei amžiaus po jo mirties: 1431 m. gegužės 20 d. buvo atrasti jo palaikai. Nuo to laiko Aleksijus tapo vienu labiausiai vertinamų Rusijos šventųjų.

(žr.: *Januškevičius R.* Aleksij // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo

ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. T. 1. P. 317; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 16; Житіє святого отця нашого Олексія, митрополита Київського і всієї Русі, чудотворця // Житія святих (вибрані) викладені за повчанням Четьх-Міней св. Димитрія Ростовського / Переклад укр. м. *Патріарха Філарета (Денисенка)*. Київ, 2006. Т. 1. С. 650–656; Христианство. Энциклопедический словарь / *С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 56).

89. Stebuklinga Dievo Motinos skulptūra. Tai nedidelė Švč. Mergelės Marijos skulptūra prie Luchanos upės Pietų Amerikoje.

T. Vasilijus Zinko *OSBM* pasakojo, kad Argentinoje į Kolorado miestą važiuvo jaučių traukiamas vežimas su paštu. Jame buvo ir Švč. Mergelės Marijos skulptūrėlė. Pasiėkus Luchanos upę, jaučiai sustojo prie tilto ir, kol neiškėlė šios skulptūrėlės, jie nepajudėjo. Žinia apie šį įvykį greitai pasklido.

Dievo Motinos skulptūrai greitai buvo pastatyta šventovė, į kurią gausiai plūdo maldininkai. Atvykusieji pradėjo patirti stebuklą – sergantys pasveikdavo. Garsas apie patiriamus stebuklus plito. Stebuklinga Dievo Motinos skulptūra ir šiandieną gausiai lankoma maldininkų.

90. Gaučas. Portugališkai *piemuo*.

91. 1830 m. sukilimas. Tai 1830–1831 metų lenkų ir lietuvių nacionalinio išsivadavimo sukilimas prieš Rusijos imperijos valdžią, kilęs dėl imperijos politikos – represijų, savivalės, 1815 metų konstitucijos ribojimo.

Sukilime dalyvavo įvairių luomų atstovai – bajorai, valstiečiai, dvasininkai, miestiečiai.

Sukilimas prasidėjo Varšuvoje 1830 m. lapkričio 29 d. Vienas sukilimo tikslų – Lenkijos ir Lietuvos federacijos atstatymas, kai kurie sukilimo vadai siekė baudžios panaikinimo.

Sukilimas vyko ir Lietuvoje.

1831 m. sausį Vilniuje susikūrė Vyriausiasis komitetas, kovo 26 d. sukilėliams užėmus Raseinius prasidėjo sukilimas Lietuvos teritorijoje. Kariuomenės vadu paskirtas Benediktas Kalinauskas. Per kelias dienas sukilimas apėmė Kauno apskritį, Utenos apylinkes, Telšių ir Šiaulių apskritis.

1831 m. kovo 29 d. Šiaulių kautynėse apie 1500 sukilėlių bei Raseinių apskrities pėstininkų ir raitininkų būriai trumpo susirėmimo metu nugalėjo Rusijos kariuomenės Šiaulių įgulą.

Balandžio mėnesį sukilėliai buvo užėmę didžiąją dalį Lietuvos, išsky-

rus Vilnių, Kauną, Trakus, Užnemunę ir Palangą. Sukilėliai išrinko apskričių valdžią, sudarė kariuomenės pulkus.

1831 m. balandžio 17–24 d. sukilėlių vadovybė sujungė pajėgas ir apgulė Vilnių. Tuo pat metu caro siūstas pastiprinimas iš Minsko, Daugpilio, kitų imperijos vietų atkovojo sukilėlių užimtas teritorijas ir gegužės pabaigoje sukilėliai valdė tik Panevėžį. Nors caras paskelbė amnestiją sukilėliams, uždraudė šaudyti vadus, o pasidavusiems buvo pažadėta malonė, prasidėjo partizaninis karas.

Sukilėliams į pagalbą atvyko sukilėlių junginiai iš Lenkijos karalystės, buvo mėginama organizuoti gausius sukilėlių dalinius Žemaitijoje, apginkluojant iš užsienio siūstais ginklais, tačiau planas nepavyko.

Birželį Vyriausiasis komitetas vyriausiojo vado Antano Gelgaudo pakeistas Laikinąja lenkų centrine vyriausybe Lietuvoje, taip pat įkurta Žemaitijos centrinė vyriausybė. Gelgaudo dalinius (apie 12 600 sukilėlių), lėtai žygiuojančius link Vilniaus, Panerių kautynėse sustabdė generalgubernatoriaus siūsta kariuomenė, sukilėliams teko trauktis. Didelė dalis sukilėlių pasitraukė į Prūsiją, iš kur buvo internuoti, dalis prasiveržė į Lenkijos karalystę, kur sukilimas taip pat blėso.

Liepos ir gruodžio mėnesiais pavėluotai atplaukė laivai su ginklais iš užsienio, 1832 metais sukilėlių dauguma išsiskirstė, dalis dar apie dvejus metus slapstėsi.

Po sukilimo sustiprinta cenzūra, uždėta kontribucija Lietuvos ir Lenkijos gyventojams, vadai nubausti mirtimi, aktyvūs dalyviai ištremti. 1832 m. gegužės 13 d. caras įsakė uždaryti Vilniaus universitetą. Sukilimas paskatino revoliucinius judėjimus kitose Europos šalyse, sutrukdė Rusijos intervenciją į Belgiją ir Prancūziją, kurios tuo metu buvo apimtos revoliucijos.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1963. T. 29. P. 133–148; *Sliesoriūnas F.* 1830–1831 metų sukilimas Lietuvoje. Vilnius: Mintis. 1974).

92. 1863–1864 m. sukilimas. Tai lenkų, lietuvių, dalies baltarusių ir ukrainiečių (Dešiniakrantės Ukrainos) nacionalinis išsivaduojamasis sukilimas, siekiant išsilaisvinti iš carinės Rusijos imperijos jungo.

Laisvės kovos Lietuvoje ir Lenkijoje prasidėjo Rusijos imperijai pralaimėjus Krymo karą ir dėl to patyrus ekonominę bei politinę krizę. Prie įvykių Lietuvoje – Lenkijoje ir ruošiamo sukilimo prisidėjo ir Vakarų Europos revoliucinių idėjų šalininkai: Garibaldi, Marksas, Bakuninas ir kiti. Rusijos valdžia, mėgindama rasti išeitį iš susiklosčiusios vidinės ir tarptautinės padėties, 1861 metais pradėjo valstiečių reformą, panaikindama baudžiavą.

Sukilimo priežastis – aktyvių lenkų siekis atgauti nacionalinę nepriklausomybę ir atkurti valstybę. Šiuos siekius paskatino sėkmingas Italijos išsilaisvinimas ir valstybės susijungimas, demokratinių jėgų augimas Europos šalyse, o taip pat slaptų radikalių organizacijų Rusijoje susikūrimas ir veikla.

Būsimieji sukilimo vadai būrėsi Peterburge, Varšuvoje, Vilniuje, Paryžiuje, Londone slaptuose susiėjimuose. XIX a. 6 dešimtmečio viduryje studentai bei Rusijos armijos karininkai Lenkijoje kūrė patriotines organizacijas, planuojančias bendrą sukilimą.

Laisvės kovose daugiausia dalyvavo valstiečiai (ypač Žemaitijos), miestiečiai, studentija, jame dalyvavo ir dalis bajorų, smulkiųjų dvarininkų, žemesnio rango katalikų dvasininkai.

1861 metais daugelyje Lenkijos – Lietuvos miestų vyko anticarinės manifestacijos, vien Vilniuje įvyko 116 tokių manifestacijų.

1861 m. pabaigoje susiformuoja dvi pagrindinės nacionalinio judėjimo kryptys: *baltieji* ir *raudonieji*.

Baltieji atstovavo šlėktų ir buržuazijos sluoksniui, laikėsi pasyvios opozicijos taktikos, kuri sudarytų galimybę Lenkijos karalystei gauti politinę autonomiją ir atstatyti teritoriją iki 1772 m., t. y. buvusią iki pirmojo Respublikos padalijimo (prijungti baltarusių, ukrainiečių ir lietuvių žemes).

Raudonieji jungė šlėktas, miestiečius, inteligentus, kaimiečius, kuriems rūpėjo bendromis jėgomis atgauti Lenkijos nepriklausomybę ir atgaivinti Lenkiją 1772 m. ribose. Nors tai buvo demokratinių pažiūrų piliečiai, palaikę ryšius su Vakarų Europos demokratiniiais judėjimais, tačiau tik dalis raudonųjų pripažino lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių teisę į savarankiškumą.

Konservatyvus – aristokratiškas sparnas išskėlė markgrafą Aleksandrą Veljopolskį, siekė gauti lengvatų iš caro valdžios būtent autonomijos Karalystei.

1862 m. birželį raudonieji sukūrė Centrinį nacionalinį komitetą, kuriam savo veikla pasižymėjo Jaroslavas Dombrovskis, Zigmantas Padlevskis, S. Babrovskis, A. Gilleris (parengė vieningą sukilimo planą). Rengiant sukilimą, dalyvavo „Rusijos karininkų Lenkijoje komiteto“ nariai. Šio komiteto vienas įkūrėjų buvo ukrainietis Andrijus Potebnia (1838–1863).

Komitetas tikėjosi, kad sukilimas Lenkijoje paskatins revoliuciją visoje Rusijos imperijoje. Sukilimo pradžia buvo numatyta 1863 m. pavasarį. Centrinis nacionalinis komitetas įkūrė slaptus komitetus Lenkijos karalystėje, o taip pat – Lietuvoje, Baltarusijoje ir Dešiniakrantėje Ukrainoje, turėjo savo atstovus Europos šalyse.

Stengdamasi susilpninti raudonųjų organizaciją, valdžia A. Veljopolskio iniciatyva paskelbė eilinių rekrūtų ėmimą pagal iš anksto parengtą sąrašą. Tai

pagreitino sukilimo pradžią. 1863 m. sausio 10 (22) d. Centrinis nacionalinis komitetas pakvietė sukilti, o save įvardijo Laikinąja nacionaline valdžia.

Sukilimą 1863 m. sausio 22 d. (sukilimas dar vadinamas *Sausio sukilimu*) Varšuvoje pradėjo Lenkijos „raudonieji“: Varšuvoje įsikūrusi Centrinė Tautų Vyriausybė išleido atsišaukimą, kuriame sakoma, jog valstiečiai žemę gaus veltui, o ponai gaus kompensaciją iš tautos išdo, ir skelbiama, jog atkuriamą Lenkijos – Lietuvos valstybę.

1863 m. vasarį sukilimo Centrinis nacionalinis komitetas kreipėsi į Ukrainos valstiečius, kviesdamas prisijungti prie sukilimo. Tačiau valstiečiai neišgirdo šio kreipimosi, nepalaikė lenkų šlėktų. Kijevo ir Voluinės būriuose daugiausia buvo lenkų. Jie, vadovaujami V. Rudnicko ir Edmundo Ružickio, siekė sudaryti atsvarą caro kariuomenei, tačiau jau gegužės pabaigoje buvo priversti pereiti Austrijos sieną. Gegužės mėnesį Centrinis nacionalinis komitetas pertvarkomas į Nacionalinį komitetą (valdžią), kuris sukūrė pagrindinę administraciją (policiją, mokesčius, paštą ir pan.), veikusią (kurį laiką) gana sėkmingai kartu su carine administracija.

Jau sukilimo pradžioje išryškėjo nesutarimai tarp baltųjų ir raudonųjų. Baltieji tikėjosi Vakarų šalių paramos ir prieštaravo radikaliems socialiniams – politiniams raudonųjų planams. Pastangos iškelti diktatorių pradžioje iš raudonųjų (Liudviką Meroslavskį), vėliau – baltųjų (M. Langevičių) nepasisekė. Vakarų šalys pasitenkino diplomatiniais demaršais. 1863 m. spalio 17 d. raudonieji, nepaisydami Nacionalinio komiteto, diktatoriumi paskyrė generolą Romualdą Traututą. Tačiau jo pastangos sustiprinti sukilimą buvo bevaisės.

Dar 1863 m. vasarą caras paskyrė savo patikėtinius: Lietuvai ir Baltarusijai – generalgubernatorių Michailą Muravjovą, o Lenkijos karalystei – vietininką Fiodorą Bergą, kurie, siekdami nuslopinti sukilimą, ėmėsi žiauriausių represijų ir teroro. Tuo pat metu, būtent, 1864 m. kovo mėnesio pradžioje, buvo paskelbtas įsakymas apie žemės ūkio reformą, kuri valstiečiams buvo geresnėmis sąlygomis negu kitose imperijos teritorijose.

Iki 1864 m. rugsėjo sukilimas buvo numalšintas, tik kai kurie sukilėlių likučiai išsilaikė iki 1865 m. pradžios.

Caro valdžia žiauriai susidorojo su sukilėliais: šimtai žuvusių, tūkstančiai išstremti į Sibirą arba atiduoti į armiją, o jų turtas konfiskuotas, panaikinti Lenkijos karalystės autonomijos likučiai.

Šis sukilimas, XIX a. tapęs masiškiausias ir demokratiškiausias visame lenkų nacionaliniame – išsivaduojamajame judėjime, pagreitino lenkų nacionalinio sąmoningumo formavimąsi.

1863–1864 m. sukilimas apėmė ir Lietuvą.

1862 metų vasarą Vilniuje sudarytas Judėjimo komitetas – politinė or-

ganizacija, vadovavusi sukilimui okupuotoje Rusijos LDK teritorijoje. Nuo 1862 m. spalio komitetas pavadintas Lietuvos provincijos komitetu, vadovu paskirtas Konstantinas Kalinauskas. Komitetas palaikė ryšius su lenkų raudonųjų Tautiniu centru komitetu, užsienio revoliuciniais veikėjais.

Lietuvoje sukilimas prasidėjo 1863 m. vasario 1 dieną. Tą pačią dieną Lietuvos provincijos komitetas pasiskelbė įvedęs savo valdžią. Sukilimas Lietuvoje palaikė Lenkijoje jau išplieskusią kovą prieš carinę Rusiją. Įsisteigęs Lietuvos provincijos valdymo skyrius leido atsišaukimus, kad žemės nereikės išsipirkti, kad jos gaus trobelininkai ir darbininkai, prisidėję prie sukilimo, kuriam vadovavo karininkai, bajorai bei keli kunigai: Konstantinas Kalinauskas, Zigmas Sierakauskas, Antanas Mackevičius.

Buvo užgrobti ginklų sandėliai, žandarų nuovados. Pradėti naikinti caro policininkai ir kiti okupacinės administracijos atstovai. 1863 metų vasario 2 dieną dalgiais ginkluotas iš valstiečių suburtas sukilėlių būrys susikovė su husarų eskadronais prie Čystos Būdos ir buvo nugalėti.

Lietuvos provincijos komitete vyravo kairiųjų pažiūrų raudonieji, tačiau kitų tikslų siekiantys baltieji, veikiami Lenkijos tautinio centro komiteto, vietoje Lietuvos provincijos komiteto 1863 m. kovo 11 dieną įsteigė Lietuvos provincijų valdymo skyrių. Balandžio mėnesį valdymo skyriuje susidarė koalicinė baltųjų ir raudonųjų valdžia.

Sukilėlių būriai organizavosi ir kitose apskrityse, vėliau pradėjo jungtis į vieną kariuomenę. Apie 2 500 sukilėlių sujungęs Zigmantas Sierakauskas balandžio 7 dieną paskelbtas Lietuvos sukilėlių vyriausiuoju vadu, balandžio 21 d. būrys Raguvos miškuose privertė trauktis caro karių, vėliau patraukė Biržų link, siekdami išplėsti sukilimą Lietuvoje ir Kurše. Gegužės 7 d. Z. Sierakausko būriai vėl privertė caro kariuomenės dalinį trauktis ties Medeikiais, bet jau gegužės 8 dieną ties Gudiškiu po 4 valandas trukusio mūšio sukilėliai buvo nugalėti.

1863 m. birželio 26 dieną vietoje valdymo skyriaus įsteigtas Lietuvos provincijų vykdomasis skyrius. Visas kraštas netrukus atsидūrė sukilėlių rankose, kadangi valstiečiai norėjo realių laisvių ir nuo sulenkėjusios bajorijos, o rusų kariuomenė laikėsi didesniuose miestuose.

Sukilėliai laukė pagalbos iš užsienio, bet Teofilio Lapinskio vadovaujama ekspedicija iš Londono baigėsi nesėkmingai: dėl audros jūroje žuvo dalis sava-norių, kiti pasitraukė į Švediją, iš kur buvo sugražinti į Didžiąją Britaniją.

1863 metų gegužės 13 dieną liberalių pažiūrų Vilniaus generalgubernato-rius Vladimiras Nazimovas pakeistas Michailu Muravjovu, kuris vėliau buvo pramintas *Koriku*. Atvykęs su rusų kariuomenės pastiprinimais, naujas generalgubernatorius M. Muravjovas įsakė sušaudyti du kunigus ir vieną bajorą

bei ėmėsi kitų masinių represijų – karti sukilėlius, o iš Žemaitijos ištrėmė net 66 kunigus. Jo nurodymu Vilniuje nužudyti nelaisvėje laikyti vadai Zigmas Sierakauskas (1863 m. birželio 27 d.) ir Benediktas Kolyška (1863 m. birželio 9 d.), žiauriai bausti kiti sukilėliai bei sukilimo rėmėjai. Sukilimą malšino apie 140 tūkst. Rusijos kareivių.

1863 metų liepą sukilėlių karo vadu paskelbtas Kostas Kalinauskas, jis stengėsi į sukilimą įtraukti daugiau liaudies žmonių, pradėti keisti sukilėlių vadai.

Kunigas Antanas Mackevičius su savo būriu, nors ir sumuštas reguliarios rusų kariuomenės prie Biržų, išsilaikė ilgiausiai, bet pakliuvo į nelaisvę ir buvo viešai pakartas Kaune, Ožėškienės gatvėje 1863 m. gruodžio 28 d.

1863 metų liepą-lapkritį vyko mūšiai Vilniaus, Kauno bei Augustavo gubernijose. Nors Vilniaus ir Augustavo gubernijose iki gruodžio mūšiai baigėsi, tačiau susirėmimai tęsėsi iki 1864 metų rugsėjo, čia veikė apie 20 rinktinių. Organizuotas sukilimas baigėsi 1864 metų pradžioje suėmus ir kovo 22 dieną nužudžius K. Kalinauską, tačiau 1864 m. vasarą dar veikė 20 sukilėlių būrių.

Rusijos armija ginkluotą kovą galutinai numalšino 1864 m. rudenį. Lietuvoje įvyko 321 mūšis su Rusijos kariuomene. Iš viso caro kariuomenės Vilniaus karinėje apygardoje buvo apie 145 000 karių, 60 kazokų šimtinių, dalis jų malšino sukilimą. Jėgų santykis mūšių metu dažnai būdavo 1:10 ar net 20 Rusijos naudai. Sukilimo metu Rusijos vyriausybė nuteisė mirties bausme, katorga ar ištrėmė 21 712 žmonių.

Numalšinus sukilimą, Lietuvoje itin stropiai pradėta vykdyti aštriausia rusifikacija: uždrausta spauda lotyniškais rašmenimis (spauda lotyniškais rašmenimis sugražinta tik po 40 metų – 1904 m.), uždraustos lietuviškos mokyklos (mokyklose buvo mokoma rusų kalba), neleista remontuoti, o juo labiau statyti naujų bažnyčių bei vienuolynų, bažnyčios paverčiamos cerkvėmis.

Tačiau buvo pakeistos valstiečių paleidimo iš baudžiovos sąlygos, sumažintas privalomosios žemės išpirkos mokestis. Sukilimas paspartino baudžiovos liekanų likvidavimą, kapitalizmo raidą, nacionalinį sąmonėjimą.

(žr.: *Aleksandravičius E.* Sukilimas ir lietuvių nacionalinė judėjimo politinė programa // Kultūros barai. 1988. Nr. 9; *L. Bičkauskas-Gentvila.* 1863 m. sukilimas Lietuvoje. Vilnius. 1958; *Beauvois D.* Trójkał ukraiński Szlachta carat i lud na Wołyniu Podolu i Kijowszczyźnie 1793–1914. Lublin: UMCS. 2005. 814 s.; *Janulaitis A.* 1863–1864 m. sukilimas Lietuvoje. Vilnius. 1990; *Lietuvių enciklopedija.* Boston. 1963. T. 29. P. 148–165; *Maksimaitienė O.* Lietuvių sukilėlių kovos 1863–1864 m. Vilnius. 1969; 1863–1864 m. Lietuvoje. Straipsniai ir dokumentai. Vilnius. 1991; *Šenavičienė I.* 1863 m. sukilimo dokumentai: Sukilimo rengėjų agitaciniai raštai buvusiai Lietuvos ir Baltarusijos unitų dvasininkijai // Lietuvos istorijos metraštis.

2004. 1. Vilnius. 2005. P. 155–174; *Vėbra R.* 1863–1864 m. sukilimo Lietuvoje prologas (1861–1862 m. manifestacijos). Vilnius. 1995; *Žiugžda J.* Antanas Mackevičius. 1863–1864 metų sukilimo reikšmė lietuvių tautos istorijoje. Vilnius: Mintis. 1971. 204 p.; *Зашкільняк Л.* Польське повстання 1863–1864 // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 601; *Крикун М., Зашкільняк Л.* Історія Польщі. Львів. 2002. С. 318–334; *Гудь Б. В.* Загибель Аркадії. Етносоціальні аспекти українсько-польських конфліктів ХІХ – першої половини ХХ століття. Монографія. Львів. 2006. 448 с.; *Гудь Б. В.* Українсько-польські конфлікти ХІХ–першої половини ХХ століття: етносоціальний аспект. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Львів: Видавництва Національного університету «Львівська політехніка». 2008. 34 с.).

93. Sukilimai buvo žiauriai numalšinti. (žr.: 1830 m. sukilimas; 1863–1864 m. sukilimas)

94. Vienuolis bazilijonas Soteris Ortinskis. Vyskupas Soteris Stepanas Ortinskis *OSBM* (1866–1916 03 24) – bažnyčios ir visuomenės veikėjas. Jis – pirmasis ukrainiečių vyskupas visiems Graikų apeigų katalikams Jungtinėse Amerikos Valstijose (1907–1916), gabus pamokslininkas.

S. Ortinskis gimė Otriničiuose (Samboro krašte), buvo ugdytas ir mokytas vienuolių bazilijonų Drohobičiuose. 1891 m. iššventintas į kunigus misionieriavo Galicijoje. 1896 m. jis dalyvavo Krechive iškilminguose atlaiduose pernešant šv. Mikalojaus palaiką Šv. Myrą, padovanotą Peremyšlio vyskupo Julijano Pelešo. Tad Krechivo bazilijonų vienuolynas pasipildė dar viena šventenybe, t. y., be jau saugomos stebuklingos Šv. Mikalojaus ikonos, ir Šv. Myra.

T. S. Ortinskis *OSBM* popiežiaus Pijaus X 1907 m. nominuotas vyskupu, pradžioje dviguboje jurisdikcijoje, o nuo 1913 m., sukūrus savarankišką vyskupiją, tapo nepriklausomas nuo lotynų apeigų katalikų vyskupu.

Vysk. S. Ortinskis *OSBM* kryptingai sutvarkė religinį, kultūrinį ir ekonominį Amerikos ukrainiečių gyvenimą, įkūrė vakarinių mokyklų, įsteigė įvairių Graikų apeigų katalikų draugijų ir pagalbos organizaciją (1912 m.). Jis pasirūpino keturiomis seserimis, 1911 m. atvykusiomis iš Javorovo vienuolyno į Filadelfiją. Filadelfijoje 1911 m. įkūrė našlaičių namus. Vyskupas praplėtė iš Galicijos į JAV atvykusių seserų bazilijonių veiklos galimybes.

Mirė Filadelfijoje, sulaukęs 51 metų, iš kurių 31 m. buvo vienuoliu, 25 m. – kunigu ir 9 m. – vyskupu.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Оргинський // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Парис – New York: Молоде Життя. 1966. Словникова частина 5. С. 1878; [*Autorius nenurodytas*]. Пом’яник померлих

отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 92, 419; *Ваврик М.* Єпископ Сотер Ортинський ЧСВВ // Календар «Світла» на 1957 рік. Торонто. С. 151–158; *Шкраб'юк П.* Крехів: Дороги земні і небесні. Львів: Видавництво отців василян «Місіонер». 2005. С. 168; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців василян у національному житті України. Львів: Видавництво отців василян «Місіонер». 2002. С. 181).

95. Volodymyro (Vladimiro) ir Olgos laikai. Kunigaikštienės Olgos vardas neatsiejamas nuo Kijevo Rusios krikšto. Olgos vardas pirmą kartą metraščiuose paminėtas 903 m. 945 m. Drevlianų sukilimo metu nužudžius Kijevo didįjį kunigaikštį Igorį, jo žmona Olga, kaip regentė, 945–964 metais valdė Kijevo valstybę už mažametį sūnų Sviatoslavą. 957 m. nuvykusi į Konstantinopolį apsikrikštijo. Manoma, kad ji ten priėmė krikščionybę, nors, kai kurių istorikų spėjimu, ji krikščionybę priėmusi Kijeve dar 955 metais Elenos vardu. Grįžusi iš Konstantinopolio, kunigaikštienė Olga prisidėjo prie krikščionybės plėtimo. Olga kreipėsi į vokiečių imperatorių Otoną I (966–973), prašydama iš Vakarų į Kijevą atsiųsti vyskupą.

Nors Olgos sūnus Sviatoslavas, valdęs 964–972 m., atsisakė krikštytis, tačiau jos vaikaičio Volodymyro valdymo metais (980–1015) buvo apkrikštyta Kijevo Rusia. Pradžioje buvęs pagonis, krikščionybę įtvirtino kaip valstybinę religiją. Jis tapo pirmuoju krikščionimi – Kijevo valdovu, o 988 metais krikštijo ir visą valstybę. Iš Konstantinopolio buvo atsiųstas metropolitas Teofilatas bei keletas vyskupų, aktyvūs misionieriai atvyko iš Bohemijos, Motavijos ir Bulgarijos, kur buvo įsitvirtinęs Kirilo ir Metodijaus kultūrinis palikimas.

Stačiatikių Bažnyčia kunigaikštienę Olgą kanonizavo ir paskelbė šventąja. Šventuoju paskelbtas ir kunigaikštis Volodymyras, tačiau jis nekanonizuotas.

(žr.: *Голубинский Е.* История канонизации святых в Русской Церкви. Москва. 1903. 597 с.; *Горський В. С.* Святі Київської Русі. Київ: Абрис. 1994. 176 с.; *Димид М.* Єпископ Київської церкви (1580–1891). Львів: Львівська Богословська Академія Інститут Канонічного права. 2000. С. 37–40; *Назарко І. І.* Святий Володимир Великий Володар і Хреститель Руси – України (960–1015). Рим: ОО. Василіяни. 1954. Серія I «Записки ЧСВВ» - «Analecta OSBM». Секція I Sectio. Праці – Орага. Т. IV. 227 с.; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёрох OFVConv (председатель)).* Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 1034–1036; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 15–18; *Скляренко М. В., Іовлева Т. В., Мац В. А.* 100 знаменитых женщин. Харьков: Фолио. 2007. С. 5–10; *Стахів М.* Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УГКЦ. 1993. 586 с.; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання.

Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 30–42; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 366–367; 1995. Т. 2. С. 243).

96. Unitų teisės jau nuo 1596 metų. 1596 m. sudaryta Bažnytinė Brastos unija. Priėmusieji Brastos sutartį – uniją pradėti vadinti unitais. Po 1054 m. Bažnyčios skilimo į katalikus ir stačiatikius Brastos Bažnytinė unija buvo svarbus žingsnis stačiatikiams, pripažįstant Romos Popiežių kaip aukščiausią Bažnyčios valdžią žemėje. Unitai dar vadinami Rytų (Graikų) apeigų katalikais.

(žr.: *Jučas M.* Katalikų unitų ir Graikų orientalistų kontraversijos XVIII a. pirmojoje pusėje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 317–326; *Marusynas M. S.* Teologiniai Brastos unijos aspektai // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 247–253; *Medvitas V.* Ukrainos Graikų katalikų (unitų) Bažnyčia ir Brastos unija // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 263–269; *Rabikauskas P.* Unijos etapas Romoje (1595 m. pabaiga – 1596 m. pirmoji pusė) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 277–289; *Trimonienė R. R.* Katalikų Bažnyčios politika Bažnytinės unijos klausimu Kazimiero ir Aleksandro valdymo metais // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 327–340; *Šenavičienė I.* Unitų bažnyčios valdymas Rusijos imperijoje 1796–1839 m. // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 2005. T. 26. P. 255–270; Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви в XVII столітті. Матеріали Четвертих «Берестейських читань» Львів, Луцьк, Київ, 2-6 жовтня 1995 р. / Редактор *Борис Гудзяк*, співредактор *Олег Турій*. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1997. 156 с.; Берестейська унія (1596–1996) статті й матеріали / редактор *О. Жданова*. Львів: Логос. 1996. 276 с.; *Гудзяк Б.* Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 2000. 430 с.; *Димид М.* Єпископ Київської церкви (1580–1891). Львів: Львівська Богословська Академія Інститут Канонічного права. 2000. С. 37–40; Историчний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали Перших «Берестейських читань» Львів, Івано-Франківськ, Київ, 1-6 жовтня 1994 р. / Редактор *Борис Гудзяк*, співредактор *Олег Турій*. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1995. 190 с.; *Киприанович Г. Я.* Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве. Минск: Издательство Белорусского Экзархата. 2006. С. 96–345; *Моравец Н.* Бачення Берестейської унії та історії Уніатської Церкви у праці архієпископа Філарета Гумілевського «История русской церкви в п'яти периодах» // Київська

старовина. 2005. Nr. 6. С. 33–45; *Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. С. 69–89; *Стахів М.* Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УГКЦ. 1993. 586 с.; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 151–179).

97. Rusų – japonų karas. 1904 m. sausio 27 d.–1905 m. rugpjūčio 23 d. rusų – japonų karas buvo svarbus carinės Rusijos pralaimėjimas. Portsmuto (JAV) taikos sutartimi Rusija neteko įtakos Korėjoje ir pripažino ją Japonijos ekonominių, politinių ir karinių interesų sfera, neatlyginamai perleido savo teises nuomoti Port Artūro ir Dalnyj uostus kartu su ten buvusiu turtu, nemokamai perdavė Kinijos – Rytų geležinkelį su visais riedmenimis ir akmens anglies kasyklomis, atidavė pietinę Sachalino salos dalį. Japonijos pretenzijos į žvejybą buvo reguliuojamos atskiru susitarimu.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 21. P. 164, 178–179; *История русско-японской войны 1904–1905 гг.* / Под ред. *И. И. Ростунова*. Москва. 1977; *Русско-японская война 1904–1905 гг.* Работа военно-исторической комиссии по описанию русско-японской войны. Т. 1–9. Санкт-Петербург. 1910).

98. Dūma. Valdžios organas Rusijoje (Bojarinų dūma, Miesto dūma, Valstybės dūma). Valstybės dūma – Rusijos imperijos patariamoji, atstovaujamoji, įstatymų leidimo įstaiga, veikusi 1906–1917 m. Petrograde. Įkurti Dūmą paskatino 1905–1907 m. įvykiai.

Vadinamajam Šiaurės Vakarų kraštui (Kauno, Vilniaus, Gardino gubernijoms ir lietuvių gyvenamai Suvalkų gubernijai (ją administravo Lenkijos karalystė) į Dūmą buvo leista rinkti 22 atstovus. Lietuviai į I Dūmą išrinko 10, į II – 7, o pakeitus rinkimų įstatymą į III ir IV vos 5 atstovus. Kiti Lietuviai atstovavę asmenys buvo lenkų, rusų, gudų ar žydų tautybės.

Lietuvių tautiniame atgimime aktyviai dalyvavo Katalikų Bažnyčia: dvasininkai turėjo didelį autoritetą tarp gyventojų, todėl jie rinko kunigus į Rusijos parlamentą tikėdami, kad šie, būdami išsilavinę, geriau gebės ginti jų interesus. Keturių Dūmų veikloje dalyvavo penki kunigai ir vienas vyskupas (Eduardas Roppas). Aktyviausiai lietuvių tautines nuostatas Dūmoje gynė kun. Vincentas Jarulaitis, kun. Juozas Laukaitis ir kun. Antanas Songaila. Likusieji labiau orientavosi į lenkų padėties gynimą Lietuvoje ir Lenkijoje.

1905 m. gruodžio 24 d. rinkimų į I Dūmą įstatymu rinkėjai (nuo 25 metų amžiaus) buvo suskirstyti į 4 grupes (kurijas): žemvaldžiai, miesto, valstiečių, darbininkų (jie savo atstovus rinko ne nuo vienodo skaičiaus žmonių). Rinkimai buvo netiesiogiai ir nevisuotiniai: rinkimų teisių neturėjo moterys, tikrosios tarnybos kariai, daugelis gyventojų nerusų.

Į I Valstybės dūmą buvo išrinkta per 500 atstovų. Daugiausia jų sudarė rusai (59,1%) po jų – ukrainiečiai (11,3%), lietuviai sudarė 2,2%.

Caro valdžia, nors ir buvo priversta sušaukti Dūmą, tačiau nepasitikėjo parlamentarais. Jau geležinkelio stotyje daugelį jų žandarai sulaikydavo, iškratydavo jų lagaminus. Taip buvo pasielgta ir su į I dūmą išrinktu lietuvių kun. V. Jarulaičiu.

Pirmoji Dūma (1906 05 10–07 08), kaip nevykdanti monarcho ir jo biurokratinės valdininkijos valios, buvo paleista, nes pareikalavo visų ministrų atstataudinimo, kėlė žemės reformos – tai pats svarbiausias klausimas – bei kitus opius klausimus. Dūmos pateiktus įstatymus privalėjo peržiūrėti Valstybės taryba, Ministrų kabinetas, po to juos tvirtino caras. Tokios įstatymų priėmimo aplinkybės padarė Dūmą biurokratinės patvaldystės įrankiu. Todėl Dūmos atstovai ėmė ginti rinkėjų reikalus ir susidūrė su caro administracija. Tad neatsitiktinai Dūma, veikusi tik 72 dienas buvo caro paleista. Tačiau ir per tokį trumpą laiką ji gebėjo išjudinti carinės patvaldystės sistemos juridinius bei politinius pamatus. Prasidėjo susidorojimas su Dūmos nariais. Itin aštriai kritikavę carinę politiką buvo sušaudyti ar nušauti iš pasalų, kiti deputatai, pasirašę po Vyborgo atsišaukimo (jame Rusijos gyventojai raginti nemokėti mokesčių, neleisti jaunimo į kariuomenę, bei kelti kiti aktualūs reikalavimai), buvo įkalinti.

II Dūmos (1907 03 05–06 15) pirmininkas – Fiodoras Aleksandravičius Golovinas. Ji taip pat sprendė svarbiausią, būtent, žemės klausimą (Stolypino reforma). Antrąją Dūmą caras irgi paleido ir paskelbė dar griežtesnį rinkimų įstatymą (Birželio trečiosios perversmas). Dar buvo sušauktos trečioji (1907 11 14–1912 06 22) ir ketvirtoji Dūmos (1912 11 28–1917 10 19).

Caras 1907 m. liepos 14 d. paskelbė apie naujos Valstybės dūmos sušaukimą, nors paskelbtasis rinkimų įstatymas (1907 m. birželio 16 d.) dar labiau buvo suvaržęs teises. Rinkimuose galėjo dalyvauti tik apie 15% imperijos gyventojų. Dūma svarstė įstatymų projektus. Jie vėliau buvo perduodami Valstybės tarybai, turinčiai teisę juos vetuoti arba perduoti tvirtinti carui. Caras turėjo teisę skelbti Dūmos rinkimus, ją paleisti.

Lietuvių tautos atstovai į Dūmą vyko su 1905 m. Didžiojo Vilniaus seimo nutarimais ir priesakais. Svarbiausi – Lietuvai autonomija; iš katalikų vienuolynų ir bažnyčių atimtų turtų sugražinimas; lietuvių kalbos teisės teismuose, mokyklose, viešosiose įstaigose pripažinimas; visiems prieinamas pradžios mokslas; žemesniųjų ir vidurinio mokslo įstaigų skaičiaus padidinimas; žemės ūkio, amatų, pramonės ir technikos mokyklų steigimas; Vilniaus universiteto sugražinimas ir daugybė kitų reikalavimų.

Į I Valstybės Dūmą atstovais nuo Kauno gubernijos buvo išrinkti 5 lietu-

viai: Plungės klebonas ir Rietavo dekanas kun. Vincentas Jarulaitis; Šiaulių apskrities gyventojų atstovas Kauno kunigų seminarijos auklėtinis, Jurjevo veterinarijos instituto studentas Laurynas Lopas; Zarasų apskrities buvęs kunigų seminarijos auklėtinis ūkininkas Juozas Kubilius; Šiaulių apskrities advokatas, lietuvių visuomenės veikėjas Česlovas Milvydas; Ukmergės apskrities buvęs dvasinės seminarijos klierikas, ūkininkas Juozapas Sabalis. Be to, išrinktas „Sajungos už lygias teises žydams“ atstovas, Peterburgo advokatas, kaunietis Leiba (Leonas) Bramsonas. Nuo Suvalkų gubernijos į carinę Dūmą išrinkti Daukšių parapijos ūkininkas, inžinierius, baigęs technikos mokyklą ir Maskvos universitetą Petras Vitkauskas ir Garliavos parapijos išsilavinęs ūkininkas, už lietuvių valstiečių teisių gynimą kelis mėnesius sėdėjęs kalėjime, Juozas Girmius. Vilniaus gubernijoje lietuviškos orientacijos veikėjų nėra į vieną Valstybės Dūmą nebuvo išrinkta. I Dūmoje atstovavo lenkiškos nuostatos asmenys: Vilniaus vyskupas baronas Eduardas Roppas, dvarininkas Konstantinas Aleksandravičius, inžinierius ir poetas Česlovas Jankovskis, geležinkelių inžinierius Boleslovas Jaloveckis, stambus žemvaldis Mykolas Gotovieckis, valstietis Mykolas Grincevičius ir Vilniaus miesto žydų atstovas.

Suvalkų gubernijoje į visas keturias Dūmas buvo išrinkti tik lietuviai. Į pirmąsias dvi buvo leidžiama rinkti po du atstovus, o rinkimuose į III ir IV Dūmas – tik po vieną.

IV Dūmoje lietuvius nuo Suvalkų gubernijos atstovavo vienas iš aktyvių lietuvių tautinio atgimimo veikėjų – kun. Juozas Laukaitis (1873–1952). 1897 m. baigęs Peterburgo dvasinę akademiją, Seinuose dirbo vysk. A. Barausko sekretoriumi ir kapelionu iki vyskupo mirties. Kun. J. Laukaitis aktyviai dalyvavo katalikiškų draugijų veikloje, rašė į lietuvišką spaudą, redagavo „Šaltinį“, prisidėjo prie bendrinės lietuvių kalbos kūrimo, ypač kuriant bažnytinę terminiją. Karo metu Peterburge aktyviai įsijungė į lietuvių tautinę ir katalikišką veiklą: „Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti“, lietuviškai leidžiama spauda („Vadas“), 1917 m. kartu su kitais įsteigė politinę partiją „Lietuvių tautos katalikų sąjunga“. Grįžęs iš Rusijos dalyvavo kuriant nepriklausomą Lietuvos valdžią Seinuose, o Lenkijai okupavus Seinus, įsikūrė Vilkaviškyje. Buvo pakeltas prelatu. Dirbo Seinų, o vėliau Vilkaviškio vyskupijos kurijos kancleriu. 1952 m. nukankintas KGB.

(žr.: *Gaigalaitė A.* Kunigas Juozas Laukaitis IV Rusijos Valstybės dūmoje (1912–1917) // XXI amžius. 2006. Balandžio 26. Nr. 31. P. 5; *Gaigalaitė A.* Lietuvos atstovai pirmojoje Rusijos valstybės dūmoje // LAMMD Istorija. Vilnius. 2004. T. LIX–LX. P. 44–56; *Gaigalaitė A.* Lietuvos atstovai Rusijos Valstybės Dūmoje 1906–1917 metais. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 2006. 340 p.; *Gaigalaitė A.* Politikas, visuomenės veikėjas, veterinarijos gydytojas Laurynas Lopas (1878–

1953); monografija. Vilnius. 2005; *Lietuvių enciklopedija*. Boston: Lietuvių enciklopedijų leidykla. 1961. T. 21. P. 164–166; *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. Vilnius. 1984. T. 12. P. 43–44).

99. Peterburgas. Kariniai laimėjimai įtvirtino Rusijos valdžią Suomiių įlankos pakrantėje. Šiaurės karo metais (1700–1721) netoli dešiniojo Nevos upės kranto, Zajačio saloje, pagal Petro I brėžinį 1703 m. buvo pradėta statyti Sankt Piter Burcho tvirtovė (vėliau pavadinta Petropavlovsko tvirtove). Ties šia tvirtove pelkėtose Nevos pakrantėse Petras I nutarė įkurti naująją valstybės sostinę. Tais pačiais metais Beriozovos saloje (vėliau Petrogrado sala) buvo įrengtas uostas, pastatytas biržos pastatas, prekybinis centras, Petro I namas. Kotlino saloje – Kronšloto (nuo 1723 m. Kronštato) tvirtovė. 1704 m. Nevos kairiajame krante pastatyta Admiraliteto tvirtovė.

1703 m. įkurtas naujas miestas pavadintas Petro vardu – Piterburchu (nuo 1725 m. pradėtas vadinti Peterburgu ar Sankt Peterburgu). Peterburgas tapo nepaprastai svarbus Rusijai – ji gavo išėjimą į Baltijos jūrą. Į Europą buvo „iškirstas langas“. Peterburgas tapo jūrų sostine, svarbiausiu prekybos uostu. Peterburgas Rusijos sostine buvo 1712–1728 ir 1732–1918 metais.

XVII a. Peterburgas tapo Rusijos švietimo, mokslo, meno ir visuomeninės minties centru. 1724 m. įsteigta Peterburgo mokslų akademija, o 1819 m. – universitetas. 1719 m. atidarytas pirmasis Rusijoje muziejus (Kunstkamera), 1728 m. pradėjo eiti pirmasis laikraštis „Sankt Peterburgo žinios“ (Sankt Peterburgskije vedomosti) ir jo priedas – žurnalas. 1814 m. įkurta viešoji biblioteka. 1862 m. – pirmoji Rusijoje konservatorija.

Nuo 1917 m. iki 1924 m. vadintas Petrogradu. 1917 11 08–1918 03 10 Petrogradas buvo Tarybų Rusijos sostinė. 1924 m. bolševikai jį pervadino Leningradu, sugriuvus sovietų socialistinei respublikai jam vėl sugražintas pirminis vardas.

Peterburgas įsikūręs Panevio žemumos vakarinėje dalyje ir Nevos deltos 42 salose, miesto ribose yra 40 upių, jų šakų ir protakų, per 20 kanalų. (žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 21. P. 154–156; *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. Vilnius: Mokslas. 1980. T. 6. P. 433–442).

100. Karaliaučius – Keningsbergas – Kaliningradas. 1225 m. Mozūrijos kunigaikštis, spaudžiamas nuolatinių prūsų antpuolių, kreipėsi pagalbos į Teutonų ordiną. Tai buvo prūsų nukariavimo ir naujų žemių grobimo pradžia. Tais pačiais metais Teutonų ordino riteriai užėmė prūsų tvirtovę Tvangastę, stovėjusią ant aukšto kalno prie Priegliaus upės. Kryžiuočiai šalia sunaikintos Tvangastės pilies greitai pastatė medinę pilį, kurią pavadino savo sąjungininko, Čekijos karaliaus Otokaro Pržemyslio II garbei – Karaliaus kalnu, t. y. Ke-

ningsbergu. 1260–1263 metais sukilę prūsai kelis kartus nesėkmingai bandė užimti kryžiuočių pilį. Netrukus į šias žemes ėmė plūsti vokiečių kolonistai, kurie, laikui bėgant, susimaišė su vietiniais gyventojais ir tie palaiptai pamiršo savo kalbą ir kultūrą (XVI a. prūsai ir lietuviai Keningsberge sudarė per 20% gyventojų).

Arkivyskupo Johaneso Klarės iniciatyva buvo pradėta statyti Keningsbergo katedra. 1380 m., praėjus 50 metų nuo statybos pradžios, ji buvo pastatyta ir įrengta. Po 1455 m. karo tarp trijų miestų (Alštato, Knaiphofa ir Lioberichto) Teutonų ordinas perkėlė savo sostinę iš Marienburgo į Keningsbergą, o 1525 m. Teutonų ordino magistrui Albrechtui įkūrus Prūsijos hercogystę, naujosios valstybės sostine tapo Keningsbergas. 1544 m. atidarytas Keningsbergo universitetas (pavadintas įkūrėjo vardu – „Albertinos“).

1610 m. Prūsijos teritorijoje buvo įvestas Grigaliaus kalendorius (praėjus tik 28 metams, kai popiežius Grigalius XIII jį įvedė; Rusijoje Grigaliaus kalendorius buvo įvestas tik 1918 metais, o Egipte – 1928 m.). 1613 metų leidinyje „Žemės rutulio miestai“ buvo išspausdintas pirmasis Keningsbergo žemėlapis.

1724 m. sujungti trys miestai – Alštatas, Knaiphofas ir Lioberichtas – tapo Keningsbergu. 1881 m. Keningsberge buvo atidaryta pirmoji arklių traukiama tramvajaus linija – konkė, o 1885 m. – geležinkelio linija Keningsbergas – Krancas.

1918 m. valdžią Karaliaučiuje buvo užgrobė bolševikai – čia buvo įkurta Darbininkų ir kareivių taryba. Tačiau 1919 m. kovo pradžioje generolo Viningo kariuomenė užėmė miestą ir bolševikai buvo išstumti.

Antrojo pasaulinio karo metais Prūsijos teritorijoje buvo įkurtos kelios didelės koncentracijos stovyklos. Baigiantis karui, 1944 m. rugpjūtį miestą labai smarkiai bombardavo britų aviacija – buvo beveik nušluotas miesto centras, sudegė senamiestis, labai nukentėjo garsioji Keningsbergo katedra. 1945 m. balandžio pradžioje miestą šurmavo sovietų Raudonoji armija. Miesto didžiulės pėstininkų pajėgos dar tik prasidedant artilerijos vokiečių pozicijų apšaudymui, tad daugelis žuvo nuo savosios artilerijos.

1946 m. vasarą Keningsbergas pavadintas „visasajunginio seniūno“ Kalinino vardu – Kaliningradu. 1947 m. beveik visi likę vokiečiai buvo išvežti į sovietų okupacinę zoną Rytų Vokietijoje. Į Karaliaučių ėmė plūsti įvairūs perėjūnai iš Rusijos.

XVI a. Karaliaučius ir visas Mažosios Lietuvos kraštas tapo labai svarbiu lietuviškos kultūros centru – čia gyveno ir kūrė Jonas Bretkūnas (1536–1602), Kristijonas Donelaitis (1714–1780), Abraomas Kulvietis (apie 1510–1545), Martynas Mažvydas (apie 1510–1563), Stanislovas Rapalionis (apie 1485–1545), Liudvikas Gediminas Rėza (1776–1840).

(žr.: *Katinas P. Keningsbergas – Karaliaučius – Kaliningradas // Horizontai. „XXI amžius“ priedas. 2007. Kovo 14. Nr. 5 (142). P. 7; Maciūnas V. Senoji lietuvių literatūra // Lietuva. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija. 1990. Lietuvių enciklopedija. T. 15. Antrasis leidimas. P. 597–601; Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2006. T. 9. P. 385–392).*

101. Balkanų karai. XX a. pradžioje vyko du Balkanų karai: pirmasis (1912 10 09–1913 05 30) ir antrasis (1913 06 29–08 10). Balkanų sąjungos šalys – Bulgarija, Graikija, Serbija ir Juodkalnija – pradėjo karą su Turkija dėl Balkanų pusiasalio tautų išvadavimo. Turkijos armija buvo sumušta, tačiau sąjungininkams nepavyko užimti Konstantinopolio. Londone buvo pasirašyta taikos sutartis, patvirtinusi anksčiau vykusios konferencijos nutarimus (Turkijai paliktas Konstantinopolis ir dalis Rytinės Trakijos).

Prasidėjęs sąjungininkių ginčas dėl užimtų teritorijų valdymo, be to, Austrijos – Vengrijos ir Vokietijos valstybių siekimas suskaldyti Balkanų sąjungą sukėlė naują karą.

Bulgarija užpuolė Serbiją ir Graikiją, Serbijai į pagalbą atėjo Juodkalnija, į Bulgariją pradėjo veržtis Rumunijos kariuomenė, Turkija užėmė Adriano-polį... Bulgarija kapituliavo.

Pagal Bukarešto taikos sutartį (1913 m. rugpjūčio 10 d.) beveik visa Makedonija atiteko Serbijai ir Graikijai. Rumunija atgavo Pietų Dobruidžą, Turkija susigražino Rytinę Trakiją (su Adrianopolium), Bulgarijai liko maža dalis Makedonijos ir Trakijos su išėjimu į Egėjo jūrą.

Antrasis Balkanų karas paaštrino Balkanų šalių santykius (Rumunija suartėjo su Antante, Bulgarija perėjo į Trilypės sąjungos pusę) ir pagreitino Pirmąjį pasaulinį karą.

(žr.: *Lietuvių enciklopedija. Boston. 1954. T. 2. P. 96; Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2002. T. 2. P. 505; Могулевич А. А., Айрапетян М. Э. На путях к мировой войне 1914–1918. Ленинград. 1940; Чорній В. Історія Болгарії. Львів: Паіс. 2007. С. 228–234).*

102. Parana. Tai viena iš 28 Brazilijos sričių šiuo metu. Sritis įkurta 1693 m. kovo 29 d. Paranos plotas 199 000 km², gyvena 10 135 388 gyventojų (2004 m. duomenys). Kiekvienam km² tenka 50 gyventojų.

Vyrauja tropinis klimatas, miškai – spygliuočių ir lapuočių. Aukščiausi – Pajūrio kalnai (Parana serra do Mar) – 1 922 m aukščio.

Svarbiausios upės: Ivaji (Ivai), Parana (Parana), Paranapanema (Paranapanema), Pikiri (Piquiri), Tabazi (Tabaji), Igvasu (Igvacu), Itararé (Itarare).

Sostinė – Kurityba (Curitiba).

Paranoje – 10 (rajonų, regionų): Kurityba (Curitiba) turi 1 727 tūkst.

gyventojų; Londryna (Londrina) – 480 822 gyventojų; Maringa (Maringa) – 313 465; Ponta Grossa (Ponta Grossa) – 295 383; Fos do Iglasu (Foz do Igacu) – 293 646; Kaskavel (Cascavel) – 272 243; San Žusė do Spiniais (Sao Jose dos Pinhais) – 243 750; Kolumbo (Kolombo) – 216 966; Gvalaplava (Guaraçuava) – 164 772; Paranga (Parangua) – 141 635.

1900 m. Prudentopolis tapo savarankišku rajonu (município). Jo vadas – generolas Ivanas Lechas (Ivan Lech), pavadintas pulkininku (koroneliu). Jis buvo itin palankus vienuoliams bazilijonams ir jiems išskyrė 5 000 ha žemės.

Buvo laikai, kai srityje buvo gausiai auginama kava. 1950–1970 m., plečiantis urbanizacijai, buvo parduodami ūkiai: milijonai mažų ūkių savininkų, suvilioti pažadų, neteko savo teritorijų. Jie kėlėsi į miestus, tačiau ten, negaudami darbo, pradėjo skursti, kiti ieškojo naujų vietų. Tuo metu buvo iškirsta daug kavos plantacijų, sodinti nauji augalai, tačiau šaltis juos sunaikino.

2005 metų duomenimis 10 000 gyventojų teko 14 gydytojų, srityje 238 000 aukštųjų mokyklų studentų, 1 600 000 moksleivių. 2004 m. duomenimis, Paranos srityje buvo 7,9% beraščių ir 26,8% analfabetų.

Pajamos – 8 000 realų kiekvienam gyventojui. Paranoje leidžiami 7 dienraščiai, priskaičiuojama 800 000 lengvųjų mašinų.

Sritis eksportuoja už 7,2 milijonų dolerių (sojos, mašinos ir jų dalys, mediena, užšaldyta mėsa bei kiti maisto produktai), importuoja už 3,5 bilijonų dolerių (žemės ūkio chemikalai, nafta, mašinos ir jų dalys, grūdiniai produktai). (žr.: [Autorius *nemurodytas*] Parana // Almanaque Abril [Brasil 2005]. 1^a Edição– 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 265–267).

103. Šakera. Portugališkai *sklypas* (kilometras ilgio ir 250 m pločio).

104. San Žvono upė. Šv. Jono vardu pavadinta upė.

105. Imbos ir monžoleirai. Tai Brazilijos ažuolai.

106. Kunigas Markijanas Škirpanas. Kun. Markijanas Mykola Škirpanas *OSBM* (1866 05 30–1941 09 10) – žinomas Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios ir visuomeninis veikėjas Brazilijoje.

Gimė Malastovo kaime, Gorlicko valsčiuje (paviete) (Sianok rajonas) – Karpatuose – Lemkivščinoje. 1884 m. gruodžio 7 d. įstojo į tėvų bazilijonų naujokyną Dobromyle. Filosofijos studijas klausė Lavrive, o teologijos – Kristinopilyje.

1891 m. liepos 19 d. Peremyšlyje išventintas į kunigus. Buvo daugelio bazilijonų namų (Buchovo, Krechivo, Ulaškvicų, Michailivkos) viršininku.

Po vienuolikos darbo metų Ukrainoje 1902 m. M. Škirpanas *OSBM*, atsiliepdamas į kvietimą talkinti ukrainiečiams emigrantams, misijinei veiklai išvyko į Braziliją. Mat, 1902 m. iš Brazilijos į Galiciją sugrįžo ten dirbę visi trys bazilijonai.

Pirmoji masinė Galicijos ukrainiečių emigracija į Braziliją – 1895 m. Tų metų rudenį geresnio gyvenimo ieškoti čia atvyko apie 15 tūkstančių ukrainiečių. (Emigracijos pradžia laikoma 1872 ir 1876 metai). Pirmieji ukrainiečiai apsigyveno Rio Klaro ir Žanhadi bei Porto Unijon pakraščiuose, vėliau netoli Kuritybos. Daugiausia jų apsigyveno Prudentopolyje.

1897 m. spalį atvyko t. Silvestras Kizyma *OSBM* (šie metai laikomi bazilijonų veiklos Brazilijoje pradžia) ir Prudentopolyje (Paranos srityje) įkūrė bazilijonų misiją.

1902 m. liepos 12 d. į Kuritybą atvyko trys bazilijonų dvasininkai: t. Myronas Chmilevskis, t. Klimas Bžuchovskis (1875–1942) ir t. Markijanas Škirpanas; kartu atvyko ir brolis Havrilas Steponas Budnis (t. Myronas Chmilevskis ir brolis Budnis netrukus sugrįžo į Ukrainą).

T. M. Škirpanas *OSBM* aptarnavo Paranos srityje gyvenančius ukrainiečius. Be pastoracinės veiklos, rūpinosi bažnyčių – cerkvių statyba, mokyklų kūrimu, palaikė Maldos Apaštalautojų grupelių veiklą, gyventojams teikė vertingų patarimų ūkininkavimo klausimais, rūpinosi jų ekonomine padėtimi bei Rytų apeigų katalikų tikėjimo, ukrainiečių kalbos, tautos papročių išsaugojimu (ragino gyventi ne pavieniui, o viename kvartale, netoli vieni kitų), rašė spaudoje, iš vokiečių kalbos į ukrainiečių kalbą vertė religines knygeles.

1923 m. vasario 5 d. t. M. Škirpanas buvo paskirtas Irasemos igumenu (viršininuku) ir čia darbavosi iki 1928 m. Jam į talką buvo atsiųstas kun. Rapolas Krynyckis *OSBM*.

1923 m. Irasema pasižymėjo didžiuliu religiniu sukrėtimu, kurį pradėjo bedievis Petras Karmanskis (Petro Karmanskij) (1878–1956). Jį pasekė dvi priešiškos dirbančiųjų stovyklos. Karmanščikų judėjimas paliko gilų neigiamą pėdsaką.

1925 m. balandžio 18 d. jie užplūdo ir Irasemą. Kunigą Markijaną, grįžtantį iš Papanduvos į Irasemą, sulaukė karmanščikai. Sustabdė ir vienas jų užsimojo geležiniu vėzdu, norėdamas užmušti dvasininką. Tačiau vėzdas nepataikė į kun. Markijano galvą, jis nukrito tarp jo ir vežėjo, sužeisdamas kunigui petį. Tačiau karmanščikų pyktis nekaltam kunigui nedingo. Kilusią pagiežą siekta išlieti apmėtant t. Markijaną – nusipelnusį ukrainiečių dvasininką – sugedusiais kiaušiniiais.

1930 m. rugsėjį, Irasemą vizituojuant Filadelfijos vyskupui Konstantinui

Bogačevskiui, jį lydėjo tėvai bazilijonai – Markijanas Škirpanas ir Klementijus Bžuchovskis.

Kun. Markijanas Škirpanas *OSBM* tapo bazilijonų misijos Brazilijoje viršininku (1905–1931) – misijų vadovu. Pažymėtina, kad bazilijonų misiją Prudentopolyje 1897 m. įkūrė t. Silvestras Kizyma *OSBM*, tapdamas pirmuoju misijos vadovu iki sugrįžimo į Galiciją, t. y. 1902 m., vėliau iki 1905 m. misijos vadovu buvo t. Myronas Chmilievskis *OSBM*, kuris 1933–1938 m. buvo Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino Brazilijos viceprovincijos (iki 1931 m. buvo misija) protoigumenu.

Rūpindamasis bazilijonų vienuolių gausėjimu Brazilijoje, rašė laiškus Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vyresniesiems ir į Galiciją, ir į Romą.

Kun. Markijano Škirpano *OSBM* pastangomis į Braziliją iš Galicijos atvyksta nauji tėvai bazilijonai. Jo dėka Brazilijoje į kunigus išventinami pirmieji čia parengti bazilijonai dvasininkai: Juozapas Martynecas, Juozapatas Roga, Juozapas Pryjma ir Teodozijus Kučynskis.

Nuo 1904 m. kunigas M. Škirpanas pradėjo naują švietėjiškos, t. y. dvasinės veiklos kryptį Brazilijoje, – ėmė kurti ukrainiečių mokyklas, skaityklas ir kt.

Jis tapo ir bazilijonų leidybinės veiklos Brazilijoje tėvu: 1909 m. Kurityboje įkūrė spaustuve, kuriai mašinas supirko Vienoje, o būsimam laikraščiui redaguoti iš Galicijos pasikvietė studentą Klimą Gutkovskį. Kun. M. Škirpano iniciatyva pasirodė laikraštis „Vėliava“ (Prapor) (1910–1911), „Misionierius“ (Misionar) (1911), „Darbas“ (Pracia) (1912). „Vėliava“ nuo 1910 m. sausio mėnesio leistas du kartus per savaitę (ėjo iki 1911 m. liepos); „Misionierius“ buvo leidžiamas 1911–1917 m., po kurio laiko – 1935 m. vėl pradėtas leisti; „Darbas“ – nuo 1912 m. gruodžio mėnesio ir kt.

Mokykloms vadovauti ir ligoniams slaugyti 1911 m. iš Galicijos M. Škirpanas *OSBM* atsikvietė seseris Tarnaites. M. Škirpanas *OSBM* globojo atvykstančius ukrainiečius ir padėdavo jiems įsikurti. Tad neatsitiktinai kunigas turėjo didžiulį autoritetą – ukrainiečiai Brazilijoje jį žinojo ir gerbė. Jis į seminariją priėmė ir knygos apie seserį Rafailą (Vandą Rimkevičiūtę) *SSMI* autorių būsimąją bazilijoną Vasilijų Zinko.

T. M. Škirpanas *OSBM* mirė eidamas 76 metus, 56 m. buvęs vienuoliu, sulaukęs 51 metų kunigystės. Palaidotas Prudentopolyje (Parana).

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Шкірпан // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Paris – New York: Молоде Життя. 1984. Словникова частина 10. С. 3872; Блажейовський Д. Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 721; Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців

Василян. 1984. С. 4–17; *Вігоринський І.* Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентополь: Видавництво ОО. Василян. 1958. С. 111, 113; *Зінько В.* Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 32–39; Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (*Leidimo metai neražumėti*). С. 262, 428; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 122; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 35–36).

107. Samamba. Portugališkai *papartis*.

108. Amišiai-nisperai. Maži saldūs ir sultingi abrikosai.

109. Šv. Juozapo lelija. Išsiskirianti iš visų lelijų rūšių savo aukščiau (žmogaus dydžio), malonių kvapu, auganti Brazilijoje.

110. Abrilo riba. April – balandis (riba ar linija, kuri atitiktų mūsų gatvės sampratą). 1896 m. balandžio mėnesį į šią teritoriją atvyko pirmieji emigrantai ukrainiečiai, todėl vietovė pavadinta mėnesio vardu April.

Netoli Rio do Spatus upės (Rio – portugališkai *upė*, spato – portugališkai *antis*), toliau nuo tankaus miško masyvo jie pasistatė apie 20 trobų. Kitoje upės pusėje kūrėsi vienuoliai bazilijonai – jiems vietinė valdžia išskyrė žemės plotą.

111. Kun. Silvestras Kizyma. Silvestras Simeonas Kizyma (1862 09 11–1906 10 13) – pirmasis vienuolis bazilijonas misijonierius Brazilijoje (pirmieji ukrainiečių dvasininkai Brazilijoje – du diecezijos – pasauliečiai kunigai: Mykolas Michailovičius ir Nykonas Rozdolskis, atvykę 1896 m. vasarą, ir kun. Ivanas Volianskis – metų pabaigoje).

1883 m. rugpjūčio 20 d. S. Kizyma įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną, 1890 m. rugsėjo 26 d. buvo išventintas į kunigus.

1897 m. pirmoje pusėje jis atvyko iš Europos į Braziliją (visi autoriai pateikia skirtingą atvykimo į Braziliją datą. Matyt, vieni pažymėjo išvykimą iš Europos – išvyko 1897 m. gegužės 11 d., kiti – atvykimą į Kuritybą, t. y. birželio 21 d., kiti – į Prudentopolį, t. y. liepos 7 d., o Petras (Petro) Šrkabiukas jo atvykimą nukelia net į spalio mėnesį).

Kurityba, vėliau Prudentopolis, su aplinkinėmis ukrainiečių gyvenamo-

mis kolonijomis bei Irasema tapo pagrindiniu jo dvasinės veiklos centru – čia vienuolių bazilijonų misijai buvo įkurta rezidencija. T. S. Kizyma *OSBM* 1897–1902 m. buvo Bazilijonų misijos Brazilijoje pirmasis viršininkas.

XIX a. pabaigoje Brazilijoje jau gyveno apie 20 tūkstančių ukrainiečių. Jie, atvykę iš Vakarų Ukrainos (Galicijos), gyveno įvairiose Paranos vietovėse: Kurityboje, Ipirangoje, Marceline, Antonio Olinto, Rio Klaro, Žangadoje, Unijon da Vitoria ir kitur. Nemažai ukrainiečių emigrantų buvo ir San Katarinoje: Irasemoje, Kosta Karvaljo ir Moemos vietovėse. O gausiausiai jų apsigyveno Prudentopolyje bei jo apylinkėse.

Atvykusiųjų gyvenimas buvo itin sudėtingas, nebuvo tų sąlygų, apie kurias kalbėjo, kuriomis viliojo emigracijos agentai, būtent: namų apsigyvenimui, suskirstytos pirkimui žemės, kelių, darbo. Emigracija vyko neplanuotai – trūko techninės ir finansinės paramos, organizacinės patirties. Greitai prasidėjo badas, pradėjo siautėti įvairios ligos, kasdien nusinešamos po 12–15 žmonių. Ir tokia padėtis buvo ne tik Prudentopolyje, bet ir aplinkinėse kolonijose, kuriose apsigyveno ukrainiečiai emigrantai. Ypač ukrainiečiams trūko dvasinės paramos – jie rašė laiškus į Lvovą Galicijos metropolitui kardinolui Silvestrui Sembratovičiui, prašydami atsiųsti dvasininkų. 1896 m. atvyksta pirmasis kunigas Mykolas Michailovičius (Mikola Michailovič). Šis Rytų apeigų katalikų kunigas – ne vienuolis, o pasaulietis – buvo vedęs, tad vietinis lotynų apeigų katalikų vyskupas nesuteikė jam teisių darbuotis. Po kelių mėnesių atvykęs kitas kunigas, kiek padirbęs Prudentopolyje, išvyko į Rio Klarą.

Susipažinti su bažnytine padėtimi, Galicijos metropolito siuntimu 1896 m. pabaigoje atvyko kun. Ivanas Volianskis, tačiau jis čia nepasiliko – greitai išvyko atgal.

1897 m. gegužės 11 d. iš Lvovo išvyko kun. Silvestras Kizyma *OSBM*. Paranos valstijos sostinę Kuritybą jis pasiekė, kaip minėta, birželio 21 d.

Kun. S. Kizyma pradėjo plačią pastoracinę veiklą ne tik Kurityboje, bet ir Prudentopolyje (nuo Kuritybos apie 200 km), kuris anksčiau vadintas San Žoan de Kapanema. Jo pastangų dėka suorganizuota pirmoji Rytų apeigų katalikų – ukrainiečių – parapija Brazilijos Prudentopolyje. Atsirado pirmoji parapijinė knyga (Prudentopolio kolonijos Paranoje, Brazilija Rusinų-katalikų parapijos Krikšto knyga), kurioje pirmieji įrašai nuo 1897 metų (Metrikų knygoje įrašai iki 1906 m. vidurio).

Svarbi kun. S. Kizymos veikla ir Irasemoje (Santa Katarinos miestas), kur ukrainiečiai apsigyveno 1895–1896 m. Čia Silva Šavjiere jau 1895 m. buvo pastatyta pirmoji ukrainiečių koplyčia.

Bazilijonas S. Kizyma darbavosi ir Ipirangoje (apie 50 km nuo Kuritybos) bei kitose vietose. Žinant, kad tuo metu nebuvo tinkamų kelių, pagrindi-

nis susisiekimas – arklys, galima tik įsivaizduoti, kaip turėjo pavargti raitelis, kol pasiekdavo ukrainiečių gyvenvietes ar toli nuo jų įsikūrusias šeimas.

Kun. S. Kizymos iniciatyva pastatyta ne viena bažnyčia Prudentopolyje bei jo apylinkėse: Prudentopolyje – Šv. Bazilijaus (1898–1904, pradžioje buvo koplyčia, o 1904 m. pastatyta bažnyčia), Esperansoje – Šv. Globėjo, Eduardo Šavec – Švč. M. Marijos Gimimo, Pikiri – Šv. Mikalojaus, Paranoje – Kristaus Atsimainymo, Koronel Bormane – Šv. Dimitrijaus.

Kunigo dėka netoli Prudentopolio (Naujosios Galicijos ir Vincente Mašado vietovėse), o vėliau ir pačiame Prudentopolyje pradėjo veikti pirmosios ukrainiečių mokyklos, kurias vėliau ėmėsi globoti Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolės, atvykusios iš Galicijos, bei kitos seserys. Prudentopolyje mokykla įsikūrė paties kunigo namuose.

1898 m. į Braziliją atvyko kitas vienuolis – bazilijonas t. Antanas Andriejus Martiniukas (1863–1917) (žr.: Martiniuk), o 1900 m. lapkritį – trečias vienuolis t. Mitrofanas Michniakas *OSBM* (1866–1922) (žr.: M. Michniak). Juodieji ne kartą į juos kėsinosi. 1902 m. visi trys, palikę Braziliją, sugrįžo į Galiciją.

Kurių laiką kun. S. Kizyma buvo igumenu Pidhircuose, 1903 m. jis pasitraukė iš ordino, likdamasis kunigu pasauliečiu (našlė sesuo turėjo gausią penkių vaikų šeimą, tad brolis kunigas turėjo ja rūpintis ir jam buvo leista išeiti iš vienuolyno). Mirė Hanivcų kaime (Ukraina) 1906 m. spalio 13 d.

(žr.: Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 721, 1050; *Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 4–12; *Нарис історії згромадження сс. Служебниць П. Н. Д. М. зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ.* Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 41; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 122; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купіцький ЧСВВ.* Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 19–31).

112. Koronelis. Tai Paranos provincijos miestelio pavadinimas. Koronelis – portugališkai *pulkininkas*. Anksčiau tas miestelis vadinosi Koroneliu Bormanu (Borman – vokiška pavardė), vėliau pavadinime liko tik vienas žodis.

113. Jirara, irara (hirara). Žvėris, panašus į mažą vilką.

114. **Tamandva.** Portugališkai *skruzdėdis*.

115. **Gvara.** Portugališkai *vilkas*.

116. **Katitai.** Portugališkai *laukinės kiaulės, šernai*.

117. **Emu.** Portugališkai *strutis*.

118. **Seserys Tarnaitės.** Taip liaudyje vadinamos Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolės (žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija).

119. **Kun. Rapolas Krynyckis.** T. Rapolas Romanas Krynyckis (Rafail Roman Krynyckyj) *OSBM* (1881 02 13–1955 03 25) mokėsi Lavrive. 1897 m. rugsėjo 10 d. įstojo į Šv. Bazilijo Didžiojo ordiną, 1904 m. rugsėjo 27 d. buvo išventintas į kunigus. Po penkerių dvasininko darbo metų Ukrainoje, t. y. 1909 m. išvyko į Braziliją.

(Datos pateiktos remiantis Brazilijoje išleistu Bazilionų veiklos 100-čiui skirtu almanachu, Ukrainoje leistuose leidiniuose palikta korektūros klaidų, pavyzdžiui, nurodyta, kad gimė 1880 m., į baziljonų vienuolyną įstojo 1899 m., o 1906 m. – išventintas kunigu, į Braziliją atvyko 1909 m. ir t. t.).

Kun. R. Krynyckis *OSBM* išgarsėjo pamokslais (mėgo fantazuoti) ir leidybine bei visuomenine veikla.

Pastoracinėje veikloje ryški pagalba seserims Tarnaitėms. 1915–1919 m. kun. R. Krynyckis *OSBM* Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje dvasios tėvas – ugdytojas (naujokynuose).

Vienas iš svarbiausių kun. R. Krynyckio veiklos išėivijoje nuopelnų – ukrainiečių kalba leista periodika, dvasiškai stiprinusi bendruomenę, ugdžiusi tautinę savimonę, neleidusi pamiršti savo istorijos, kalbos ir papročių.

Brazilijoje kun. R. Krynyckis buvo dviejų leidinių redaktorius. Pirmiausia (1911 m.) tapo žurnalo „Ukrainiečių misionierius Brazilijoje“ (sutrumpintai vadinamas tik „Misionierius“) leidimo iniciatoriumi ir pirmuoju redaktoriumi. Šis religinio turinio žurnalas, kurio tikslas – dvasinis bendruomenės ugdymas, pradėtas leisti nuo 1911 m. sausio mėnesio ir ėjo iki 1917 m. liepos, nuo 1935 m. leidyba vėl buvo atnaujinta.

Nuo 1913 m. spalio iki 1920 m. t. R. Krynyckis *OSBM* redagavo ir „Darbą“ (Pracia).

Be pastoracinės veiklos ir redakcinio darbo, jis ėmėsi plačios visuome-

ninės veiklos, tapdamas mokyklinių sąjungų bei draugijų, ypač Marijos draugijos (Marijska Družina), organizatoriumi.

Kartu su kunigais Markijanu Škirpanu ir Eustachijum Turkovydu R. Krynyckis atliko didžiulį darbą, rūpindamasis ukrainietiškomis mokyklomis. 1907–1914 m. Brazilijoje jau buvo 35 tokios mokyklos (vien Prudentopolio apylinkėse – 22, kuriose mokėsi 630 vaikų), o 1920 m. mokyklų skaičius išaugo iki 41.

Kun. R. Krynyckio iniciatyva 1910 m. įkurta „Ukrainiečių mokyklų sąjunga“.

Su misijinės veiklos pradžia bazilijonas Rapolas Krynyckis tęsė kun. S. Kizymo pradėtą bažnyčių statybą.

1931 m. t. R. Krynyckis *OSBM* sugrįžo į Galiciją ir čia darbavosi. 1932–1933 m. buvo Žovkvoje leisto „Misionieriaus“ redaktoriumi, o 1934 m. parengė „Misionieriaus kalendorių“.

Sovietams okupavus Ukrainą, t. R. Krynyckis *OSBM*, kaip dvasininkas, dirbo pogrindyje: oficialiai įsidarbino vienoje gamykloje sargu, o pastoracinę veiklą atlikdavo slapta.

Mirė Lvove 1955 m. kovo 25 d., sulaukęs 75 metų amžiaus, 56 m. buvęs vienuoliu ir 49 m. – kunigu.

(žr.: Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 20; Вігоринський І. Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентополь: Видавництво ОО.Василян. 1958. С. 111, 113; Зінько В. Рідна школа у Бразилії. Прудентопіль – Апостолес: Видавництво оо. Василян. 1960; Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 93, 414; Нарис історії згромадження сс. Службениць П.Н.Д.М. зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Службениць. 1968. С. 616; Шкраб’юк П. Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 114, 116; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентополісь – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 39–47, 50, 113–122).

120. „Misionierius“. *Misionierius* (Misionar – Micionar) – populiarus religinis mėnesinis vienuolių bazilijonų žurnalas – Maldos Apaštalavimo grupės organas.

V. Bruko *OSBM* knygoje, apžvelgiančioje bazilijonų veiklą Brazilijoje, kalbama apie 1911 m. pradžioje Prudentopolyje pradėtą leisti „Misionierių“.

Žurnalas „Misionierius“ pradėtas leisti Žovkvoje (Ukraina) 1897–1944 m., atgaivintas Ukrainai atgavus nepriklausomybę. 1921–1939 m. žurnalas buvo

pavadintas „Švč. Jėzaus Širdies misionierius“. Žovkvoje leista „Misionierių“ redagavo tėvai bazilijonai: P. Filiasas (1897–1898 ir 1921–1926), L. Berezovskis (1898–1908 ir 1916–1920), M. Marysiukas (1927–1932 ir 1940–1941).

„Misionierius“ buvo leidžiamas ir kitose vietovėse: Zagrebe (1915), Peremyšlyje (1940–1941). Pradžioje spausdintas kartą per dvi savaites, tapo savaitiniu ir buvo leidžiamas 30–50 tūks. egz. tiražu su priedais „Mažasis misionierius“ (1903–1914 ir 1939 metais), „Misijų draugijos žinios“ (1913 m.) ir „Misionieriaus kalendorius“ (nuo 1901 m.).

Filadelfijoje „Misionieriaus“ žurnalą 1917 m. leido seserys bazilijonės. Mirus toms, kurios redagavo žurnalą, jis nustojo eiti. Nustojo eiti ir tų pačių seserų leistas „Gyvenimas“ (Žitja).

Prudentopolyje (Brazilija) minėto žurnalo oficialus pavadinimas „Ukrainiečių misionierius Brazilijoje“ (Ukrajinskyj Misionar u Brazyliji – Український Місіонар у Бразилії).

Dabar leidžiami „Misionieriai“ Žovkvoje ir Prudentopolyje. Priešėve (Slovakija) leidžiamas žurnalas, atliekantis „Misionieriaus“ vaidmenį, vadina mas „Gera žinia“ (Blagovistnik).

1910 m. vienuoliai bazilijonai Brazilijoje atidarė spaustuve, kuri 1910–1911 m. Kurityboje leido katalikišką žurnalą „Vėliava“ (Prapor – Прапор). Po to Prudentopolyje jie įkūrė leidyklą mėnesiniam žurnalui „Ukrainiečių misionierius Brazilijoje“, kurio pirmasis numeris pasirodė 1911 m. sausio 1 d. Pirmasis redaktorius – t. Rapolas Krynyckis *OSBM* (žr.: Rapolas Krynyckis), kuris, sugrįžęs į Ukrainą, nuo 1932 m. redagavo Žovkvoje leidžiamą „Misionierių“ o 1934 m. parengė ir buvo „Misionieriaus kalendoriaus“ redaktorius.

„Misionierius“ tapo ne tik svarbiu ukrainiečių religinio gyvenimo reiškiu, bet buvo pagarbiai įvertintas Brazilijos dvasininkų ir tikinčiųjų. Leistas maždaug 2 000 egz. tiražu, tad pasiekdavo ne tik atokiausias ukrainiečių kolonijas Brazilijoje ir Argentinoje, bet ir Kanadą, kitas Amerikos valstijas. Jį gaudavo ir Europoje (Galicija, Vokietija, Vengrija, Čekija, Rytų Ukraina bei Rusija).

1912 m. gruodyje pradėtas leisti dvisavaitinis laikraštis „Darbas“ (žr.: „Darbas“).

„Misionierius“ leistas iki 1917 m. lapkričio, nes, vykstant Pirmajam pasauliniam karui, Brazilijoje buvo sustabdytos publikacijos kitomis kalbomis. Todėl ne tik „Misionierius“, bet ir „Darbas“ nebuvo leidžiami. Pastarasis vėl pradėtas leisti 1919 m. gegužės mėn., o „Misionierius“ – tik 1935 m. Kai nebuvo leidžiamas „Misionierius“, tai „Darbas“ talpindavo mėnesinius apmąstymus, kad nors taip būtų patenkinti didžiulės Maldos Apaštalavimo grupės poreikiai.

Nuo 1935 m. „Misionieriaus“ redaktoriais dirbo tėvai bazilijonai: Juozapas Roga, Orestas Dubas, Kristoforas Myskivas, Metodijus Nyčka, Dorotiejus Šymčijus, Irinėjus Vihorynskis, Atanazijus Kupickis.

V. Zinko *OSBM*, vadovaudamas „Darbui“ ir pamatęs, kad kun. Atanazijaus Kupickio *OSBM*, turėjusio begalę įvairių darbų, vadovaujamo „Ukrainiečių misionieriaus Brazilijoje“ leidyba pradėjo strigti, ėmėsi ir jo redagavimo. Žurnalo apimtis 16 puslapių su atskirais lapais viršeliui.

1962–1994 m. „Misionierių“ t. Vasilijus Zinko *OSBM* redagavo Brazilijoje, o 1994 m., sugrįžęs į Ukrainą, tęsė redaktoriaus darbą Žovkvoje (1994–1998).

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Місіонар // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Paris – New York: Молоде Життя. 1962. Словникова частина 4. С. 1584; *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 722; *Бурко В. М.* Отці Василянни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 68–69; *Зінько В.* Сильветки Василянських Трудівників. Львів: Місіонер. 2007. С. 252–254, 261–262; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купіцький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 113–122).

121. „Darbas“. „Darbas“ (Pracia – Праця) – tai ukrainiečių informacinis-švietėjiškas, kartu ir religinis savaitraštis. „Darbo“ tikslas – siekti, kad ukrainiečiai svetimame krašte būtų ne tik tikinti bendruomenė, bet taptų kultūrinė bei politinė jėga.

Laikraštis „Darbas“ tėvų bazilijonų iniciatyva pasirodė 1912 m. gruodžio 22 d. Pradžioje jis buvo leidžiamas du kartus, o nuo 1915 m. – kartą per savaitę, t. y. tapo savaitraščiu. Leistas 2 300 egz. tiražu. 1917–1919 m. ir 1940–1946 m. dėl nacionalistinių priežasčių (kaip minėta, Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo metais svetimomis kalbomis spauda Brazilijoje buvo uždrausta) laikraštis nebuvo leidžiamas. Pradėjus leisti – eina ir šiandieną – tai vienintelis pasaulyje bazilijonų savaitraštis. Šešių puslapių „Darbas“ – seniausias iki šiol ukrainiečių kalba Brazilijoje einantis laikraštis (galima palyginti su lietuvių išėivijos dienraščiu „Draugas“, leidžiamu Čikagoje ir 2009 m. paminėjusiu 100-mečio jubiliejų). Leidžiamas Prudentopolyje (Parana).

„Darbo“ struktūra: 1 puslapis skirtas žinioms: skyriai „Pasaulio įvykiai“, „Krašto įvykiai“ (t. y. Brazilijos) ir „Srities įvykiai“ (t. y. Paranos). Šiame puslapyje ir Ukrainos Bažnyčios (Rytų apeigų kataliku) vadovų ganytojiški laiškai.

2 puslapis – religinio pobūdžio: pamokslai, homilijos, įvairūs religiniai

klausimai. Atskiri skyreliai suteikti liturgijai (savaitės religinės šventės), Švč. Mergelei Marijai.

3 puslapyje spausdinti apsakymai, skaitytojų rašiniai, feljetonai, reportažai iš bažnytinės veiklos bei bendruomenės gyvenimo.

4 puslapyje apžvalgos ir patarimai, skelbiami skyreliuose „Nuo savaitės iki savaitės“, „Ūkininkams“, „Ponioms namuose“.

5 puslapis rezervuotas ukrainiečių reikalams, 6-tas – skelbimams ir įvairių, netilpusių savo skyriuose, straipsnių pabaigoms.

„Darbe“ spausdinama daug medžiagos iš ukrainiečių gyvenimo Paranoje ir Brazilijoje. Kaip priedas su pertraukomis leidžiamas kalendorius, o daugiau kaip po pusšimčio metų nuo jo pasirodymo pradėtas leisti priedas vaikams.

Pirmuoju „Darbo“ redaktoriumi tapo pasaulietis Juozapas, Osipas Martinecas (Osif, Josif Martinec). Po jo mirties, 1913 m. pabaigoje, darbo ėmėsi t. Rapolas Krynyckis *OSBM* („Darbo“ redaktoriumi buvo 1913–1920 m.). Jam talkino t. Ivanas Garasimovičius *OSBM*.

1920–1935 metai buvo itin sudėtingi laikraščiu. Pirmiausia, nuolat keitėsi „Darbo“ redaktoriai: 1921–1922 m. redagavo tėvai bazilijonai Januarjus Kocylovskis ir Eustachijus Turkovydas; metus laiko – pasaulietis Petras Karmanskis; 1924 m. – vėl tėvai bazilijonai Hilarijus Žydanas ir Klimas Bžuchovskis. Po to ketverius metus „Darbą“ vėl redagavo E. Turkovydas *OSBM*, po jo – vėl K. Bžuchovskis *OSBM*, R. Krynyckis *OSBM*.

Iš pradžių leidinio direktoriai bei atsakingi už finansus buvo pasauliečiai, nuo 1928 m. – broliai bazilijonai Laurynas Strukas, vėliau – Prokopas Vereta.

„Darbo“ leidimas iš pagrindų pasikeitė nuo 1935 m. pradžios, atvykus t. Juozapui Martynecui *OSBM* (pirmojo redaktoriaus Juozapo, Osipo Martyneco sūnus), kuris redaktoriumi dirbo 1935–1940 metais (1941–1947 m. laikraštį valdžia buvo uždraudusi, vietoj „Darbo“ buvo leidžiami sąsiuviniai: „Misijų intencijos“). 1948 m. gegužės 22 d. įkūrus savarankišką Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino provinciją Brazilijoje, t. Juozapas Martynecas *OSBM* tapo pirmuoju protoigumenu, o 1958 m. – vyskupu.

J. Martynecui *OSBM* vadovaujant, „Darbas“ įgijo tuolaikišką išvaizdą, panaudota naujausia patirtis, atsirado rubrikos – skyriai ir skyreliai, rašyta ūkiniais klausimais. Savaitraštis tada spausdintas 1700 egz. tiražu.

Kaip minėta, 1940–1946 m. „Darbo“ leidyba vietinės valdžios buvo sustabdyta (buvo galima spausdinti leidinius tik portugalų kalba).

Nuo 1947 m. pabaigos leidiniui pradeda talkinti, o vėliau ir redaguoti pasaulietis prof. Olegas Garbusevičius (iki 1950 m.).

1950–1954 m. „Darbą“ redagavo t. Metodijus Nyčka *OSBM*, talkinant t. Irinėjui Vihorynskiui *OSBM* ir pasauliečiui prof. Ivanui Bojndarukui; 1955–1960 m. redagavo t. Klymas Korčahinas *OSBM*, o 1961 m. – t. Volodymyras Burko *OSBM*.

1962–1994 m. „Darbą“ redagavo iš Argentinos į Braziliją sugrįžęs t. Vasilijus Zinko *OSBM* – jam ši darbą pavedė protoigumenas kun. Petras Balcaras *OSBM*. Iš pradžių t. V. Zinko *OSBM* vadovavo vienam „Darbo“ skyriui – „Nuo savaitės iki savaitės“, kuriam jis vadovavo iki išvykimo į Ukrainą. Teko vadovauti ir skyriui „Iš Krikščioniškųjų Rytų“, tačiau sulaukė aštrios kritikos už per didelį dėmesį stačiatikiams ir skaitytojų reikalavimo panaikinti skyrių. Į skaitytojų pageidavimą „Darbo“ redakcija greitai reagavo – skyrius buvo panaikintas.

Redaktoriaus V. Zinko, kuris rūpinosi jaunimo ugdymu, iniciatyva nuo 1966 m. prie „Darbo“ pradėtas leisti priedas vaikams.

V. Zinko redaktoriavimo metais savaitraštis „Darbas“ tapo periodiniu leidiniu, pritraukė naujų korespondentų, išplėtė skaitytojų ratą (redaktorius atliko svarbų darbą, platindamas leidinį). „Darbas“ turėjo iki 2 500 skaitytojų, juo domėjosi ne tik ukrainiečiai, bet ir kitataučiai. Kun. V. Zinko atnaujino nuo 1921 m. leistą kasmetinį (su pertraukomis) kalendorių – „Darbo“ Kalendorius (Kalendar „Praci“ – Календар Праці).

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. „Праця” // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Рагус – New York: Молоде Життя. 1970. Словникова частина 6. С. 2315–2316; Блажейовський Д. Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменярь. 1999. С. 722; Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 69–70; Зінько В. Рідна школа у Бразилії. Прудентопіль – Апостолес: Видавництво оо. Василян. 1960; Зінько В. Сильветки Василянських Трудівників. Львів: Місіонер. 2007. С. 242–256; Нарис історії згромадження сс. Службниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Службниць. 1968. С. 284–289; Шкраб’юк П. Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 122–123; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 113–122; Ювілейний календар „Праці” 1997. 100-ліття іміграції українців у Бразилії. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1996. 144 с.).

122. Mokyklų sąjunga. Taip sutrumpintai vadinama „Ukrainiečių mokyklų sąjunga“, kurią organizavo t. Rapolas Krynyckis *OSBM* per 1910 m. ukrainiečių suvažiavimą Brazilijoje.

„Ukrainiečių mokyklų sąjungos“ tikslas – rūpintis patalpomis, kuriose būtų galima mokyti vaikus, tačiau sąjunga atliko svarbų vaidmenį, organizuodama ir plėsdama ukrainietiškas katalikiškas mokyklas Brazilijoje XX a. pirmojoje pusėje. Reikia pasakyti, kad Sąjungos pastangomis buvo įsigyta nemažai naujų pastatų, atnaujinti senieji.

Sąjungos veikla padėjo ukrainiečiams atsilaikyti prieš įvairių ten plintančių sektų įtaką, Autokefalinės Bažnyčios veiklą, lenkų dvasininkijos poveikį, kelti ukrainiečių kultūrinį lygį, suformuoti savo inteligentiją. 1935 m. gimtosios mokyklos klausimas kiekvienam išeiviui ukrainiečiui buvo labai svarbus: turėti savo mokyklą buvo ne tik būtinybės, bet ir garbės reikalas, nes mokykla liudija išeivijos-diasporos gyvenimą, jos dvasinį bei kultūrinį lygmenį toje naujoje vietovėje.

Ukrainiečių diaspora, siekdama augančiam jaunimui perteikti istorines tautos ir valstybės žinias, padėti išsaugoti savo kalbą, papročius, organizavo mokyklas gimtąja kalba. Pirmosios mokyklos Brazilijoje įkurtos Prudentopolio apylinkėse 1898 metų pradžioje pirmųjų tėvų bazilijonų Silvestro Kizymos ir Antano Martyniuko pastangomis, padedant ten gyvenusiems ukrainiečiams. Pasirodžiusiame pirmajame laikraštyje „Žvaigždė“ (Zori) agituoja už platų sistemingą mokyklų tinklą ukrainiečių gyvenamosiose teritorijose, kad mišrios ukrainiečių-brazilų mokyklos įgautų valstybinį statusą.

Dvasininkija iškelia mintį, kad, pasinaudojus „Vėliavos“ puslapiais, galima sušaukti suvažiavimą, kuris telktų visas draugijas ir mokyklas bei koordinuotų visų ukrainiečių bendruomenių veiklą.

1910 m. liepos 31 – rugpjūčio 1 d. d. Kurytyboje įvykęs I diasporos suvažiavimas dar labiau akcentavo mokyklos klausimą, iškeldamas mintį – sukurti mokytojų seminarą. Suvažiavimas prie centrinio ukrainiečių emigracijos organo „Liaudies tarybos“ įkūrė savarankišką „Mokyklų tarybą“, kuri Prudentopolyje prie „Liaudies tarybos“ privalėjo turėti ten įsikūrusį savo atstovą. Tarybą sudarė: viršininkas, pavaduotojai, krašto inspektorius, du sekretoriai, du finansininkai ir kontrolierius, 10 sekcijinių inspektorių (suvažiavimo metu Prudentopolis buvo padalytas į 10 teritorinių sekcijų). Į darbą buvo įtraukti ir vietos mokytojai. „Mokyklų tarybos“ pirmininku išrinktas t. Markijanas Škirpanas *OSBM*.

Mokykloms bei mokytojams išlaikyti įkuriama „Ukrainiečių mokyklų sąjunga“, dažniausiai vadinama „Mokyklų sąjunga“. 1910 m. pabaigoje Prudentopolyje susiformuoja „Ukrainiečių liaudies taryba“.

Laikraštis „Vėliava“ ir vėlesnis jo pasekėjas „Darbas“ mokyklų veiklai skyrė daug dėmesio, duodamas praktinių patarimų, kaip kurti ukrainietiškas mokyklas kolonijose.

Persilaužimo metai, įsitvirtinant ukrainiečių mokyklai Brazilijoje, laikytini 1911 m. – tada iš Tėvynės atvyksta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės.

1917 m. ukrainiečių mokyklos Prudentopolyje patiria nuosmukį, tačiau, pasibaigus karui Ukrainoje, su trečiąja ukrainiečių emigrantų banga vėl kyla mokyklų poreikis. 1922 m. ukrainiečių bendruomenė Prudentopolyje turi 64 mokyklas.

Šiame laikotarpyje itin svarbų vaidmenį atliko 1922 m. liepos 7–9 d. Dorizonoje įvykęs II suvažiavimas, kurio iniciatorius – prof. Petras Karmanskis (jis vėliau buvo pirmosios Brazilijoje ukrainiečių vidurinės mokyklos – Petro Mohylos kolegijos Porte iniciatorius ir direktorius). (Trečiasis suvažiavimas įvyko jau po Antrojo pasaulinio karo 1947 m. Kurityboje).

II suvažiavime svarstytos mokyklų problemos, nutarta įkurti gimnaziją ir organizuoti ukrainiečių pedagogų kadrus. Suvažiavime išrinkta „Sąjunginė direktorija“, o ukrainiečių bendruomenė pavadinta „Ukrainiečių sąjunga Brazilijoje“. Mokyklų klausimams spręsti suvažiavime įkurta atskira mokyklos sekcija.

Trečiojo dešimtmečio pradžioje pedagoginę veiklą naujose vietose plėtė ir seserys Tarnaitės: Ivajuose ir Esperansoje – 1921 m., Dorizone – 1923 m., Melete – 1925 m. Jos rūpinosi mokytojų kvalifikacija. Trečiojo dešimtmečio vidurys – mokyklų klestėjimas. Jų iškilimo priežastis – pasaulietinė organizacija „Sąjunga“ ir dvasininkija dirbo ta pačia kryptimi.

Ketvirtajame dešimtmetyje judėjimas dėl mokyklų kiek susilpnėjo. Dėl ekonominės krizės krašte sumažėjus valstybės finansinei paramai, iškyla privataus sektoriaus veikla: seserų Tarnaičių (jos plečia veiklą Gvažuviroje ir Marcelinoje – 1931 m., Kurityboje – 1932 m., Kruz Mašado – 1934 m.) ir seserų pranciškiečių. Tai t. Jemeljano Ananevičiaus Brazilijoje įkurta nauja kongregacija – seserų pranciškiečių – vėliau jos tapo Šv. Onos Katechetėmis. Seserys pranciškietės pradeda darbuotis Maletos apylinkėse ir 1934 m. jau kiekvienoje gyvenvietėje veikia ukrainietiška mokykla.

1935 m. Prudentopolyje įkuriami Šv. Juozapo vidurinė mokykla, kurios iniciatorius ir pirmasis direktorius buvo t. Juozapas Roga *OSBM* – ukrainietišku pradinių mokyklų Brazilijoje ugdytinis. Su šios tėvų bazilijonų mokyklos įkūrimu prasideda naujas ukrainiečių mokyklų etapas, liudijantis ukrainiečių bendruomenės pastangas, jos požiūrį į švietimą.

(žr.: Еміграція до Бразилії та Уругваю // Качараба С. Еміграція з Західної України (1919–1939). Львів. 2003. С. 234–253; Зінько В. Рідна школа у Бразилії. Прудентопіль – Апостолес: Видавництво оо. Василян. 1960. С. 13–15; 36–92; Нарис історії згромадження сс. Службниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Службниць. 1968. С. 202–206,

365–382; *Карманський П.* Чому? Причинки до місіонарської діяльності василіан в Бразилії. Уніон-да-Вікторія, 1925; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василіан до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ.* Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василіан. 1998. С. 42–46).

123. Šešios tikėjimo tiesos. Šešios tikėjimo tiesos – tai sutrumpintas „Credo“ arba „Tikiu į Dievą Tėvą“. Pirmosios dvi tiesos paimtos iš Pauliaus laiško žydams.

„Credo“ turinys: 1. Vienas Dievas ir jis viską sukūrė. 2. Dievas teisingas teisėjas: už gera atlygina, už bloga baudžia. 3. Dievas triasmenis: Dievas Tėvas, Dievas sūnus ir Dievas Šventoji Dvasia. 4. Dievo sūnus tapo žmogumi ir numirė, kad mus išgelbėtų. 5. Žmogaus dvasia nemirtinga. 6. Dievo malonė būtina galutiniam išgelbėjimui – negalima išsigelbėti be Dievo malonės. Kristus užtarnavo mums Dievo malonę per Kryžiu.

Kadangi Rytų apeigų katalikų malda „Tikiu į Dievą Tėvą“ yra labai ilga ir sudėtinga, mažiems vaikams sunku išmokti, todėl jiems įvestos 6 tikėjimo tiesos. Būtina pažymėti, kad pastaruoju metu lotynų apeigų katalikai sekmadienio šv. Mišiose ar per iškilmingas šventes irgi kalba ilgąjį – iškilmingąjį Nikėjos susirinkimo metu patvirtinta „Tikiu į Dievą Tėvą“, kurį ukrainiečiai ir kiti Rytų apeigų katalikai kalba kasdien.

124. Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija. Anksčiau ši vienuolija vadinta *Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių kongregacija*. Tai Rytų (Graikų) apeigų katalikų moterų vienuolių kongregacija, įkurta 1892 m. misijos Žuželyje, Sokalio rajone, metu. Ukrainietiškai ši kongregacija vadinasi *Zgromadžnja sester Služebnic Presviatoj Neporočnoj Divi Mariji (СПНДМ)*, angliškai – *Sisters Servants of Mary Immaculate (SSMI)*.

1892 m. t. Jeremijus Ivanas Lomnickis (Eremij Ivan Lomnickij) *OSBM* (1860 02 08–1915 07 03) Žuželyje vedė misijas liaudžiai. Po misijos kartu su klebonu t. Kirilu Seleckiu (Kiril Seleckij) (1835 03 24–1918 04 28), padedant dievobaimingai Michailinai Gordaševskai (Michalina Gordaševska) (1869–1919) (žr.: s. Juozapata Gordaševska), kuriai šios rekolekcijos pažadino ryžtą tarnauti Dievui, pradėjo kviesti jaunas merginas stoti į vienuolyną, organizuoti pirmą Rytų apeigų katalikių moterų vienuolyną – Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių kongregaciją. Knygos apie s. Rafailą autoriaus kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* tėvo giminės Marija Zinko buvo viena pirmųjų vienuolių. Jos vienuolinis vardas – s. Makrina.

M. Gordaševską t. J. Lomnickis išsiuntė į Peremyšlį paš lenkes seseris

vienuoles pasimokyti vienuolinio gyvenimo (P. Škrabiukas rašo, kad Michailina išvyko pas seseris Felicijietes į Žovkvą) ir 1892 m. rugpjūčio 24 d. Lvovo, Šv. Onufrijaus cerkvėje gavo abitą. Pasirinko Juozapatos vienuolinį vardą.

Tėvas Kirilas surado vienuolėms Žuželyje keturių kambarėlių trobelę, padėjo materialiai. Tėvas Jeremijus parengė vienuolijos Konstituciją ir tapo seserų dvasios vadas.

T. J. Lomnickis *OSBM* tapo Stanislavive įkurtos dvasinės seminarijos rektoriumi. Šias pareigas užėmė iki 1914 m. gruodžio, kol jį areštavo ir kaip įkaitą išvežė už tūkstančio kilometrų nuo gimtų vietų – į Simbirską, kur jis 1915 m. liepos 3 d. mirė.

Iš Žuželio seserų Tarnaičių noviciatas buvo perkeltas į Kristinopilį (sovietmečiu jį okupantai pervadino Červonogradu), kad lengviau jas galėtų aptarnauti kunigai: konferencijos, maldos, išpažintys ir t. t.

Žuželyje liko 2 vienuolės – jos globojo vaikų darželį. Seserų buvo ir Sedlove – čia jos dirbo prie parapijos. Pas Žuželyje likusį K. Seleckį ateidavo merginos, prašydamos priimti į vienuolyną. Klebonas K. Seleckis, būdamas Romoje, gerai susipažino su Don Bosko s. Mazzarello veikla ir, remdamasis salezietėmis, 1896 m. pradėjo formuoti atskirą kongregaciją – Šv. Juozapo Sužadėtinio (Sv. Josifa Obručnika) seseris. Mirus kun. K. Seleckiui, seserų kongregaciją toliau formavo žinomas asketas, rašytojas, Bažnyčios istorikas kun. redemptoristas Juozapas Šraives (Josif Schraives) (žr.: Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys).

1892 m. gegužį aprobuti Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių kongregacijos (t. y. Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos) Įstatai, rugpjūtį atidaromas pirmasis vienuolinis namas Žuželyje, lapkritį – pirmieji s. Juozapatos įžadai, pirmųjų aspirančių priėmimas. 1902 m. keturios seserys išvyko misijinei veiklai į Kanadą, o 1911 m. septynios seserys – į Braziliją. Taip įkuriamos provincijos išėivijoje. Nuo 1902 m. Kanadoje veikė Kristaus Karaliaus Kanados–Amerikos provincija, o nuo 1911 m. – Šv. Arkangelo Mykolo provincija Brazilijoje.

1907 m. metropolitas Andriejus Šeptyckis *OSBM* aprobavo naują seserų Tarnaičių Konstituciją, kuri buvo priimta Pirmosios bendros kapitulos Lvove metu.

1922 m. Lvovo metropolitas Andriejus Šeptyckis apaštalinės vizitacijos Brazilijoje metu skatino Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių veiklą išėivijoje.

1932 m. liepos 27 d. seserų Tarnaičių Įstatus patvirtino Apaštalų Sostas – Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija iš vyskupijos teisių tapo popiežiškų teisių kongregacija. 1934 m. kongregacijoje įvyk-

dyta centralizacija – sukuriamos trys provincijos: Europos, Kanados ir Brazilijos. Kanados Kristaus Karaliaus provincijai buvo priskirti seserų Tarnaičių vienuoliniai namai (Anglijoje bei Prancūzijoje). 1959 m. įkuriamą Amerikos provincija (ji buvo pradėta kurti dar 1935 m.).

Europos provincijai iki 1939 m. priklausė visi vienuoliniai namai Ukrainoje, Lenkijoje, Čekoslovakijoje, Jugoslavijoje bei Italijoje (Romoje).

Sovietams okupavus Ukrainą, seserų Tarnaičių kongregacija savo veiklą plėtė kitose šalyse. Tad 1947 m. Lenkijoje, Jugoslavijoje, Čekoslovakijoje įkuriamos viceprovincijos. Pagrindinė provincijos dalis lieka Ukrainoje. Namai Italijoje ir Prancūzijoje tapo tiesiogiai pavaldūs Romoje esančiai generalinei kurijai.

1948 m. atidaromas seserų Generalinės kurijos namas Romoje (Kasijaus gatvė Nr. 102), vėliau šis pagrindinis namas pavadintas Švč. M. Marijos Apreiškimo namu.

Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Įstatai 1956 m. patvirtinami definityviškai (1892 m. – pirmieji Įstatai, 1907 m. – antrieji Įstatai, 1932 m. – tretieji Įstatai, 1956 m. – ketvirtieji Įstatai, 1962 m. priimti Įstatų papildymai, kuriuos aprobavo Šventoji kongregacija Rytų Bažnyčioms). 1963–1966 m. Vatikano Antrojo Susirinkimo priimtos Konstitucijos, dekretai, deklaracijos, instrukcijos nustatė seserų kongregacijos veiklą posusirinkiminiu laikotarpiu.

1934–1967 m. Ukrainos provincijole – viršininke buvo išrinkta s. Andrėja Tatjana Dubyk *SSMI*. Seserų Tarnaičių centras buvo Stanislavive (dabar Ivano Frankivskas). 1949–1966 m. seserys veikė giliame pogrindyje. 1967 m. buvo 288 seserys.

Vėliau seserų centras persikėlė į Lvovą (be abejo, sovietmečiu dirbta tik giliame pogrindyje). 1967–1972 m. vyresniąja išrinkta s. Juozapata Marija Ivaščuk. Ji perrinkta ir 1972–1977 m. kadencijai. Dviems kadencijoms rinkta ir sesuo Filomena Sofija Juzkiv (1977–1982 ir 1982–1988). Tada seserys buvo įsikūrusios Berežanuose, nuo 1988 m. – Lvove. 1988–1993 m. provincijos vyresniąja (provincijole) išrinkta s. Porfirija Paraskevija Hren; 1993–1998 m. ir 1998–2003 m. – s. Marta Hana Kozak; 2003–2008 m. – s. Liubovė Hana Staržynska, o nuo 2008 m. gegužės 1 d. s. Nadija Kotur.

Nuo 1991 m. kovo 1 d. seserys turi namus Lvove, Pasičnos gatvėje Nr. 8. Tai Sopulingosios Dievo Motinos provincijos Ukrainoje (provincija įkurta 1934 m.) provincinis namas. Jame sovietmečiu buvo įkurtas Karo šlovės muziejus. Namas buvo ilgai remontuotas. Pirmąją namo viršininke buvo išrinkta s. Olga Treмбаč, vėliau metus dirbo s. Stradarija Gradiuk, po jos pora metų s. Nadija Kotur, o nuo 2005 m. dirbo s. Miroslava Jachimec.

2006 m. leidinyje, apžvelgiančiame visus Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčios vienuolynus, nurodytas seserų Tarnaičių Ukrainos provincijoje skaičius – 156, seserys turi 20 namų, dvi apaštališkas nunciatūras (Kazachstane ir Kijeve) ir noviciatą Žovkvoje.

Brazilijoje 1947 m. viršininke išrinkta s. Teofanija Bronislava Boršč. Šios kadencijos sekretorė s. Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė). S. Teofanija Bronislava Boršč viršininke perrinkta 1952–1957 m. kadencijai. Tada s. Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė) išrinkta antrąją patarėja. 1957–1962 m. ir 1962–1967 m. kadencijose seserims Tarnaitėms Brazilijoje vadovavo motina Bartolomėja Volodymyra Fedus; 1967–1972 m. – motina Zinovija Jelizaveta Kmita. 1978–1984 m. provincijos viršininke išrinkta s. Teresa Julijona Kito; 1984–1989 m. – s. Zita Filomena Prochyra, 1989–1995 m. ir 1995–2000 m. – s. Regina Teklė Opuškevič, o 2000–2005 m. – s. Rozalija Anisija Paraščuk (2005 m. liepos 24 d. ji tapo pirmąja generalės patarėja), nuo 2005 m. provinciole tapo s. Egidija Anisija Pastuch.

Brazilijoje 1955 m. seserys gyveno 32 vienuoliniuose namuose ir jų skaičius jau siekė 206. Tais pačiais metais Kristaus Karaliaus provincijoje (Kanada – JAV) seserų Tarnaičių buvo 258 ir jos turėjo 35 vienuolinius namus. Europos provincijoje buvo 585 seserys ir 112 vienuolinių namų.

1967 m. Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijai priklausė 1 100 vienuolių. Kongregacija turėjo 4 provincijas, 3 viceprovincijas, 5 misijines stotis, 106 namus ir 6 noviciatus.

1988 m. Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijai priklausė 6 provincijos (Ukraina, Kanada, Brazilija, JAV, Lenkija, Čekoslovakija), viceprovincija Jugoslavijoje, delegatūra Argentinoje ir Motininis namas Romoje. Tais metais kongregacija jungė 907 vienuoles (iš jų 35 naujokės) ir turėjo 127 vienuolinius namus.

2001 m. balandžio 1 d. duomenimis, buvo 910 seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolių (iš jų 64 naujokės).

2005 m. duomenimis, Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją sudarė: Šv. Arkangelo Mykolo provincija Brazilijoje, kurioje dirbo 295 seserys; Kristaus Karaliaus provincija Kanadoje (89 seserys); Dievo Motinos Nepaliaujančios Pagalbos provincija Lenkijoje (68 seserys); Šventosios Dvasios provincija Slovėnijoje (73 seserys); Šv. Juozapo provincija Serbijoje (54 seserys); Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo provincija JAV (35 seserys); Sopulingosios Dievo Motinos provincija Ukrainoje (150 seserys); Šv. Juozapato delegatūra Argentinoje (16 seserys) ir 24 seserys Marijos Apreiškimo seserų Tarnaičių namuose Romoje (Generalinės kurijos namai). Tad

iš viso Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijai priklausė 804 seserys vienuolės.

Nors 2001–2006 m. laikotarpyje mirė 85 seserys, tačiau jų gretas papildė nauji pašaukimai. Tad, 2006 m. duomenimis, 7 minėtose provincijose ir Argentinos delegatūroje buvo 814 Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijai priklausiusių vienuolių.

Jos dirba pedagogėmis mokyklose, moko įvairių dalykų bei tikėjimo tiesų, rengia pirmajai Išpažinčiai ir Komunijai, aktyviai įsijungia į parapijos gyvenimą, vadovavauja Maldos apaštalavimo grupėms, Marijos draugijai, talkina kunigams bažnyčiose (jas valo, puošia, prižiūri bažnyntinius rūbus), vadovauja ligoninėms ir senelių namams, aptarnauja neįgaliuosius, sutinkamai su Įstatais, atlika ir kitus darbus.

Romoje seserys darbuojasi Vatikano radijuje, kiekvieną sekmadienį gieda šv. Mišiose, kurios transliuojamos iš Vatikano radijo. Seserys Tarnaitės yra dirbusios Rytų apeigų kongregacijos skyriuje „Geranoriška katalikų draugija Artimųjų Rytų pagalbai“, seserys yra buvusios Ukrainiečių Katalikų Bažnyčios vyskupijos sinodo sekretoriaus asistentėmis, talkina leidžiant bažnyntinius–liturginius leidinius, daug padeda tėvams bazilijonams.

Seserų Tarnaičių kongregacija gausiausia iš visų Rytų apeigų katalikų vienuolių kongregacijų. Seserys Tarnaitės dirba 15 valstybių: Anglijoje, Argentinoje, Australijoje, Brazilijoje, Chorvatijoje, Italijoje, JAV, Jugoslavijoje, Kanadoje, Kazachstane, Lenkijoje, Prancūzijoje, Slovakijoje, Vokietijoje, Ukrainoje.

2001 m. birželio 23–27 d. vizito Ukrainoje metu šventasis Tėvas Jonas Paulius II birželio 27 d., lankydamasis Lvove, paskelbė Bažnyčios palaimintaisiais grupę Ukrainos Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčios narių: vyskupų, kunigų, vienuolių bei pasauliečių. Tarp naujai paskelbtų 28 palaimintųjų ir dvi Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys tarnaitės: sesuo Juozapata Gordaševska ir sesuo Tarsikija Matskiv.

S. Juozapata Gordaševska SSMI (1869 11 20–1919 04 07) (žr.: s. Juozapata).

S. Tarsikija Matskiv SSMI (1919 03 23–1944 07 17) gimė Lvovo srityje. 1938 m. gegužės 3 d. įstojo į Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją. Gyvendama vienuolyno bendruomenėje, siuvo drabužius kitoms seserims ir mokė jas šio amato. Dar prieš bolševikams įsiveržiant į Lvovą, ji davė privatų pasižadėjimą dvasios vadovui, kad visą savo gyvenimą paaukos už Rusijos atsivertimą ir už Katalikų Bažnyčios gerovę. 1944 m. liepos 17 d. sovietų kariai apsupo vienuolyną, norėdami jį sunaikinti. Sesuo Tarsikija anksti rytą atidarė duris, manydama, kad atėjo kunigas aukoti šv. Mišių. Be

perspėjimo ji buvo tuoj pat nušauta. Visą gyvenimą liudijusi vienuoliško gyvenimo tapatumą, palaimintoji sesuo Tarsikija žuvo kaip tikėjimo kankinė.

Kalbant apie Rytų apeigų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją, būtina žinoti, kad šiuo pavadinimu lotynų apeigų vienuolija veikia ir Lietuvoje.

2007 m. leidinyje „Katalikų žinynas 2007“ įvardinta net 40 Lietuvoje veikiančių moterų vienuolijų, keturių pavadinime yra Tarnaičių vardas: Jėzaus Eucharistijoje Tarnaičių seserų kongregacija, Švč. Jėzaus Širdies Mažųjų Tarnaičių seserų kongregacija, Seserų Švč. Jėzaus Širdies Tarnaičių kongregacija ir Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija (*Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej* – sutrumpintai *PAMI*) (oficialiai žodis „seserys“ vienuolijos pavadinime nevartojamas, nors 2007 m. „Katalikų žinyne“ jis vartotas). Toliau bus vartojamas Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių kongregacijos pavadinimas.

Kun. kapucinas Honoratas Kozminskis (1829–1916) Lenkijoje įsteigė 26 vienuolijas: 24 moterų ir 2 vyrų. Dabar iš jo įkurtų vienuolijų Lenkijoje veikia 17-ka. Penkių kongregacijų vienuolės darbuojasi Lietuvoje: Švč. Jėzaus Širdies Mažųjų Tarnaičių seserų kongregacija (šios seserys nereformuotos, likusios be abitų, dar vadinamos slaptosiomis širdietėmis) ir šios kongregacijos reformuotos seserys (reformavo palaimintasis Jurgis Matulaitis *MIC*) – širdietės su abitais – Seserų Švč. Jėzaus Širdies Tarnaičių kongregacija; Skaisčiausios Mergelės Marijos Širdies Dukterų kongregacija; Nekaltosios Marijos Dukterų kongregacija ir Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių kongregacija.

Visų t. Honorato *OFMCap* įkurtų vienuolių, veikiančių Lietuvoje, seserys dažnai liaudiškai vadinamos „honoratkomis“, tačiau Lenkijoje „honoratkomis“ vadinamos tik Nekaltosios Marijos Širdies Mažųjų seserų kongregacijos vienuolės.

Lotynų apeigų popiežiaus teisių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija 1878 m. buvo įkurta Lenkijoje, kaip jau žinoma, tėvo Honorato Kozminskio *OFM Cap*. Vienuolių tikslas – gyventi savo dvasiniame luome ir siekti šventumo, dirbant bei atliekant kasdienes pareigas. Vienuolis ar vienuolė su abitu ne visur galėjo patekti ir apaštalauti kasdieniniu gyvenimu, todėl tėvas Honoratas sukūrė naują, iki tol nežinomą slapto vienuolyno pavyzdį. Slaptumas ir padėjo kongregacijai išgyventi antrą šimtmetį gyvuojančio vienuolyno istorines audras.

Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės, kaip ir kitos seserys, turėjo tris šakas: *susivienijusios* (buvo priėmusios įžadus, gyveno bendrą vienuolinį gyvenimą); *pavienės* (buvo priėmusios vienuolinius įžadus, gyveno

atskirai, palaikė ryšius su provinciole); *tretininkės* – tai pasaulietės, nedavusios įžadų.

Lietuvoje Marijos Tarnaitės savo pirmuosius namus įkūrė 1893 m. Rokiškyje. Turėjo siuivyklą, skalbyklą, rūpinosi bažnyčia ir prie jos įkurtos prieglaudos vaikais ir seneliais.

Po trejeto metų, t. y. 1896 m., vienuolės apsigyveno ir Palangoje. Jos atvyko klebono Juozo Šniukštos kvietimu, o namus seserims vienuolėms padovanojo O. Baužaitė. Seserys įkūrė dirbtuves, kurios greitai plėtėsi: čia ne tik pačios dirbo, bet slapta kitus mokė amatų. 1904 m. vienuolės Palangoje turėjo jau dideles dirbtuves: siuvimo, audimo, knygrišystės. Be to, jos turėjo vaikų darželį, dirbo pradžios mokykloje ir grafo Felikso Tiškevičiaus ligoninėje. Iki provincijos įkūrimo Marijos Tarnaičių namai buvo įsteigti ir kitose Lietuvos vietose: be minėtų Rokiškyje ir Palangoje, seserys darbavosi Josvainiuose, Kretingoje, Obeliuose, Plungėje, Sedoje, Šiauliuose.

1902 m. Plungėje buvo įsteigta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių kongregacijos Žemaičių provincija su nuosavu noviciatu. Pirmąją provincijos vyresniąja tapo s. Jadvyga Koženiovskā *PAMI*. Vienuolija atitiko to laikmečio poreikius – į ją gausiai stėjo lietuvaitės. Vienuolijos augimą liudija faktas, kad per 4 metus Plungėje jau gyveno 26 seserys. Jos turėjo arbatinę, rūpinosi vargšais, talkino bažnyčios tvarkymo darbuose, prižiūrėjo Marijos Oginskienės senelių ir našlaičių prieglaudą. Plungėje gyvenančias seseris Tarnaitės fundavo pati grafienė.

1906 m. Apaštalų Sostas reorganizuoja vienuolinį gyvenimą – nebeprapūstamos pavienės seserys – jos arba turi eiti gyventi kartu, arba tapti pasaulietėmis. Tik po Vatikano II Susirinkimo pradėjo atgyti mūsų minėta antroji vienuolių šaka. Pastaruoju metu Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių kongregacijai priklauso 11 tokių pavienių seserų (Lietuvoje, Belgijoje, Latvijoje – jos išgyvena visišką slaptumą)...

1906 m. veikė 10 Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių provincijų (9 Lenkijoje ir 1 Lietuvoje). 1906 m. Žemaičių provincija turėjo 8 vienuolinius namus: 7 Žemaičių vyskupijoje ir 1 – Mogiliovo vyskupijoje.

Žemaičių provincijos vyresniąja tapusią s. Juzefą Sokolovskā *PAMI* 1907 m. pakeičia s. Margarita Zofija Rimkevičaitė *PAMI* (Rimkevič, kartais sulietuvinant jos pavardę parašoma ir Rimkevičiūtė), atvykusi iš Balstogės, kurioje užėmė provincijos vyresniosios pareigas.

S. M. Rimkevičaitė *PAMI* atvyksta vienuolinio gyvenimo reorganizacijos laikotarpiu. Ji nemokėjo lietuvių kalbos, tad nebuvo išvengta tautinių konfliktų; vykdydama reorganizaciją, atleido iš kongregacijos daug lietuvaikių vienuolių. Galų gale ir pati Žemaičių provincija 1908 m. buvo panaikinta.

Vienuolijos centras iš Plungės buvo perkeltas į Gardiną, o noviciatas – į Marijovką (netoli Radomo). Seserims apsigyvenus tuščioje teritorijoje, su statomais namais pradėjo augti gyvenvietė, kuri pagal Marijos seseris pradėta vadinti Marijovka (labai gražus analogas su Padubysyje (Šiaulių r.) apsigyvenusiais ukrainiečiais – vienuoliais bazilijonais, kurių dėka išaugęs miestelis pradėtas vadinti Bazilionais).

Kongregacijos veikla ypač suintensyvėjo nepriklausomos Lietuvos metais. Gausėjant Lietuvoje seserų Tarnaičių, 1921 m. Marijos Tarnaičių kongregacijos Generalinė taryba (Lenkijoje) kreipėsi į Vatikaną dėl atskiro Lietuvos provincijos ir noviciato įsteigimo. Šventoji Vienuolių kongregacija, įsitikinusi, kad Lietuvos Marijos Tarnaitės neketina atsiskirti nuo centro, sutiko patenkinti prašymą.

1923 m. vasario 7 dieną Popiežius leido įsteigti Lietuvos provinciją. Generalinė vienuolijos Taryba Lietuvos provincijos vyresniąja paskyrė seserį Margaritą Zofiją Rimkevičaitę *PAMI*, o noviciato magistre – s. Eleonora Feliciją Porvaneckaitę *PAMI*. Tuo metu, t. y. 1923 m., Lietuvoje buvo šeši vienuolijos namai: Palangoje, Panevėžyje, Rokiškyje, Sedoje, Telšiuose ir Žagarėje.

Siekdamos išlaikyti vienuolijos įkūrėjo palaimintojo tėvo Honorato veiklos dvasią – pasiaukojančiai, tyliai darbuotis ir Evangelijos dvasia formuoti žmonių bendruomenę, jos neužsivilko abitų, nepasivadino Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių kongregacija, o vienuoliją įslaptino „Lietuvaičių švietimo draugijos“ slapyvardžiu.

1923 m. gegužės 2 d. rašomas kreipimasis, prašant įregistruoti draugiją, nurodomi ir „Lietuvaičių švietimo draugijos“ steigėjai: kun. Ignotas Labanauskas (Rokiškio klebonas), Sabina Ivaškevičiūtė (namų savininkė), Juzefa Kulaitė (knygrišė), Eleonora Felicija Porvaneckaitė (mokytoja), Adelija Gronskytė (priešlaudos vedėja).

1923 m. spalio 8 d. jau įregistruojama „Lietuvaičių švietimo draugija“. Toks pavadinimas egzistavo iki sovietinei valdžiai uždarant šią vienuoliją.

Provincijolė s. Margarita Rimkevičaitė *PAMI* kartu su s. Teodora Mačer-naite *PAMI* į Rokiškį atvyko dar 1922 m.

S. M. Rimkevičaitė *PAMI*, gimusi 1875 m. gegužės 17 d. Macejikuose, krikštyta Prydrujke (Latvija). Į vienuolyną įstojo 1896 m. 1902–1907 m. buvo Balstogės namų vyresniąja ir magistre, 1907–1910 m. Balstogės provincijos provinciole. 1910–1911 m. vyresniosios pareigas ėjo Gardine. Į Rokiškį atvyko iš Rokiči (Lenkija). Rokiškyje buvo iki 1927 m., kol provincijos namai buvo perkelti į Panevėžį. Čia gyveno iki 1940 m., kol su visomis seserimis iš vienuolyno buvo išvaryta. 1947 m. rugpjūčio 12 d. saugumo buvo suimta, bet po kelių dienų jai pavyko pasprukti. Po ilgo slapstymosi apsigyveno Tauragėje.

S. Margaritą *PAMI* sovietmečiu vienuolės vadino slapyvardžiu „Močiute“. 1969 m. balandžio 24 d. ji iškeliavo į Amžinybę.

Nepriklausomoje Lietuvoje originaliausi seserų apaštališkosios veiklos sumanymai buvo įgyvendinami tuometinėje sostinėje – Kaune. Prie Lietuvių katalikių moterų draugijos veikė Mergaičių globos sekcija, kurios vienas svarbiausių tikslų buvo padėti moterims ir merginoms įsidarbinti ir kartu apsaugoti jas nuo moralinio bei materialinio nuosmukio. Buvo įsteigtas darbo biuras, o prie jo – Darbo namai, kuriuose moterys rasdavo užsiėmimą, o kartu ir pragyvenimo šaltinį, pramokdavo amato. Greitai šie namai išaugo: čia dirbo 5 seserys, lankydavosi ir šv. Mišias aukodavo kunigai. Kiekviena čia užsukanti moteris, netekusi vilties, pastogės ar duonos, suvedžiota, nuskriausta ar serganti, rasdavo prieglobstį. Į namus būdavo priimamos ir išėjusios iš kalėjimo arba dėl įvairių aplinkybių negalinčios gyventi savo šeimoje. Buvo ir tokių merginų, kurios, išgirdusios apie šiuos namus ir pačios patyrusios seserų pasišventimą, nusprendavo sekti jų pavyzdžiu ir tapti Marijos Tarnaitėmis.

Itin intensyviai seserys veikė Panevėžyje, tad neatsitiktinai 1927 m. iš Rokiškio čia buvo perkelti provincijos namai. Gautas tuometinio Švietimo ministro Leono Bistro leidimas įsteigti ir savo lėšomis išlaikyti Mergaičių amatų – ruošos mokyklą. Vienuolės, remiamos prel. Jono Maciejausko, 1927 m. už 50 000 Lt mokyklai nusipirko dviejų aukštų mūrinį namą Aldonos gatvėje, netoli centrinių vienuolijos namų. Atidaryta mokykla išaugo į Mergaičių vidurinę amatų ir namų ruošos mokyklą (įkūrėja – s. Margarita Rimkevičaitė *PAMI*). Po metų netoli mokyklos nupirkti dar vieni namai. Čia dviejų aukštų pastate įkurta pradžios mokykla, vaikų prieglauda (50 vaikų) ir vaikų darželis.

1935 m., pagausėjus mokinių, prie mokyklos pastatyti nauji trijų aukštų mūro namai. Mokyklos sodininkystės, daržininkystės ir bitininkystės praktikos darbams nupirkta žemės sklypas ir pasodintas sodas, pastatyti trys šiltnamiai, įrengti inspektai, aviliai. Šalia mokyklos pastatytas paukštynas, karvių ir kiaulių tvartai, įrengta skalbykla ir pirtis. Veikė siuvimo, nėrimo, audimo, pienininkystės, kulinarijos, knygrišystės, dailės darbų ir kiti moderniai įrengti kabinetai. Pirmoji mokyklos direktorė buvo s. Elenora Porvaneckaitė *PAMI*.

Lėšų darbams ir veiklai vienuolės užsidirbdavo pačios. Be to, kiekviena stodama į kongregaciją, turėjo atsinešti „kraitį“, nemažai vienuolynui aukojo ir pasauliečiai.

Sovietai, okupavę Lietuvą, „Lietuvaičių švietimo draugiją“, laikydami ideologiškai pavojinga organizacija, 1940 m. liepos 29 d. nutarimu panaikino. Buvo panaikintos arba suvalstybtintos seserų globojamos mokyklos, suvalstybtinti darželiai. Seserys išsiblaškė po visą Lietuvą, tačiau jos tęsė slaptą apašta-

lavimo darbą. Itin daug nuveikė Tauragėje gyvenusios seserys karo metu. Su- degus jų vienuoliniams namams ir vaikų prieglaudai, išgelbėjo 40 prieglaudos vaikų.

Pokaryje, skirtingai nuo viešųjų vienuolių narių, slaptosios Marijos Tarnaitės, būdamos be abitų, ne taip žiauriai buvo persekiojamos, tačiau retai kuriai ramiai pavykdavo išsilaikyti savo darbovietėje arba nepajusti saugumo sekimo.

Sibire pabuvojo s. Bena (Brigita Jasaitė) *PAMI* (1924–2007), s. Veronika (Valerija Šlektaitė) *PAMI* (1907–1980). Lietuvoje ir už jos ribų gerai žinomas Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių kongregacijos vienuolės s. Nijolės Sadūnaitės *PAMI* vardas. Jos veikla kovoje dėl tikėjimo ir Lietuvos laisvės žinoma netgi už Europos ribų. Dera priminti, kad ji savo išgyvenimus Sibiro lageriuose yra pateikusi ne vienoje knygoje („Gerojo Dievo globoje“, „KGB akiratyje“).

Iki Vatikano II Susirinkimo Vienuolės elgesio kodekse buvo reikalaujama visiškai užgniaužti žemiškus jausmus. Marijos Tarnaitės, kaip ir nemaža dalis kitų kongregacijų seserų, dar gerokai prieš šį Susirinkimą savotiškai griovė tą nuostatą, išsiskirdamos iš viešųjų vienuolių savo elgesiu. Jos nebijojo nuplauti našlaičiui kojų, suvystyti kūdikio, paguosti merginos, nusivylusios pirmąja meile. Tarnaitės privalėjo „skaityti laiko ženklus“ (Vatikano II Susirinkimo pamėgtas posakis) ir neatsilikti nuo laikmečio. Todėl šalia netekėjusių merginų su kūdikiais, gatvės valkatų, prostitučių, buvusių kalinių – buvo vienuolės be abitų – Marijos Tarnaitės.

Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaitės atgaivino veiklą. Seserims sugrąžinti kai kurie sovietinės valdžios konfiskuoti pastatai. Žemės ūkio ministerija leido Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių kongregacijai atkurti buvusią Mergaičių vidurinę amatų ir namų ruošos mokyklą, mat, mokykla, pergyvenusi įvairias reorganizacijas, nuo 1988 m. buvo pertvarkyta į II profesinę technikos mokyklą (PTM), o po metų – pakeistas pavadinimas – ji tapo Panevėžio kaimo statybos mokykla, tad priklausė Žemės ūkio ministerijai.

1991 m. rudenį Panevėžio katalikiška mergaičių žemės ūkio mokykla – pirmoji tokio pobūdžio mokykla Lietuvoje – pradėjo darbą. Nuo 2001 m. rugsėjo 1 d. mokykla pavadinta Margaritos Rimkevičaitės technologine mokykla. Dvasiniu mergaičių ugdymu rūpinasi Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaitės.

2007 m. duomenimis, Lietuvoje yra 77 Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaitės, davusios amžinuosius įžadus. Be to, yra 3 postulantės – kandidatės, 1 novicė ir 3 laikinųjų įžadų vienuolės.

Centriniai namai yra Panevėžyje (Sodų 10). Vienuoliniai namai yra Anykščiuose, Kaune, Linkuvoje (Pakruojo r.), Pakutuvėnuose, Palangoje, Palendriuose (Kelmės r.), Rokiškyje, Šilalėje, Vieksniuose (Naujosios Akmenės r.), Vilniuje.

Vienuolyno vyriausioji galva – sesuo provinciolė, kurią, remiantis seserų nuomone, 3 metų kadencijai skiria generalinė vyresnioji. Šiuo metu Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių kongregacijos Lietuvos provincijos vyresnioji – provinciolė – s. Onutė Raudoniutė *PAMI*. Vyresnioji vienuolinio gyvenimo klausimus sprendžia tardamasi su provincijos taryba, kuri yra renkama. Kiekviena sesuo gauna visų provincijos seserų sąrašą ir pažymi, kurių pageidautų provincijos taryboje. Nuo kiekvieno vienuolių šešetuko renkama viena delegatė. Provincijos tarybą sudaro provinciolė ir keturios tarėjos. Yra dar ekonomė ir sekretorė. Jos gali būti iš tarybos, gali jai ir nepriklausyti. Šiuo metu tarėjomis išrinktos s. Loreta Armalytė *PAMI*, s. Zita Prakaitė *PAMI*, s. Virginija Semaškaitė *PAMI* ir s. Jolita Šarkaitė *PAMI*.

Provincijų kapitulų delegatės (nuo 40 seserų viena delegatė) sudaro Generalinę kapitulą – tarybą, kuri 6 metų kadencijai renka Generalinę vyresniąją. 2007 m. Generalinė vyresnioji – motina Danuta Wrubel *PAMI*.

Vienuolijos generaliniai namai ir bendras noviciatas yra Mariuvkoj. Šiuo metu Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių vienuolija turi 5 provincijas: tris Lenkijoje, vieną Lietuvoje ir vieną Amerikoje. Pastarojoje vienuoliniai namai yra Catonsville (dveji), Vašingtone, Seven Hills, Hyattsville. Be to, vienuolija savo namus turi Romoje, Gardine, Rygoje ir net Afrikoje. Šie namai kaip delegatūros ir jie tiesiogiai pavaldūs generaliniams namams.

Postulantės – kandidatės laikotarpis nuo metų iki dvejų (individualus darbas), vėliau – naujokynas, jo trukmė – dveji metai. Novicė gyvena vienuolyne. Po naujokyno – laikinieji įžadai (penkeriems metams, tačiau juos išimtiniais atvejais, pagal kanonus, galima sumažinti arba pratęsti nuo trejų iki septynerių metų) ir tada priimami amžinieji įžadai: neturto, skaistybės, klusnumo.

Lietuvoje Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaitės priklauso pranciškoniskai šeimai – Konstitucija remiasi trečiąja reguliariąja – vienuoline regula. Charizma: paslėptas gyvenimas, sekant Jėzaus ir Marijos pavyzdžiu Nazarete, ir džiugus tarnavimas kitiems skaitant laiko ženklus. Tikslai: religinių žinių skleidimas tarp vaikų ir jaunimo, krikščioniškos sąžinės formavimas ir dalyvavimas savo aplinkos, o ypač kaimo vietovių Bažnyčios sielovadoje.

Seserys Tarnaitės dirba penkiose mokyklose (trys Panevėžio vyskupijoje ir dvi – Šiaulių vyskupijoje). Vilniuje 2007 m. kovo 24 d. arkivyskupas metropolitais A. J. Bačkis pašventino rekolekcijų – piligrimų namus, priklausančius Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaitėms. Nors Rokiškyje

gyvena vyresnio amžiaus seserys, jos dirba su vaikais, pas jas į namus renkasi maldos grupė „Avinėlio užtarėjai“, tai bendruomenė, vykdanči apashtalavimą malda.

Anykščiuose, Palangoje, Panevėžyje, Šilalėje, Vieškniuose vyresnio amžiaus ligonės seserys apashtalauja kančia ir malda.

Linkuvoje seserys talkina bažnyčios puošybos ir tvarkymo darbuose (skalbia, puošia altorius, atlieka zakristijonės pareigas), vykdo parapijos katechezę. Ruošia įstatus ir planuoja įkurti Dienos centrą, nes labai daug vargstančių apleistų vaikų.

Palendriuose seserys dirba benediktinų svečių namuose.

Pakutuvėnuose – gyvena ir dirba priklausomų žmonių bendruomenėje. Kartu su pranciškonais gelbsti įvairių krizių ištiktus žmones, priklausomus nuo alkoholio, narkomanus ir kitus. Šia veikla seserys Tarnaitės atgaivina ir įgyvendina vieną svarbiausių kongregacijos įkūrėjo t. Honorato *OFMCap* darbų kryptių – darbą blaivybės srityje. Taigi, savotiškai grįžtama prie kongregacijos šaknų.

Panevėžyje – provincijos namo koplyčioje kas savaitę (keturias naktis) vyksta naktinė adoracija: iš antradienio į trečiadienį ir iš penktadienio į pirmadienį (tris naktis). Į naktinę adoraciją renkasi Panevėžio miesto ir apylinkių tikintieji (jiems sudarytos sąlygos ir poilsiai). Provinciniai namai – salė ir koplyčia – atviri įvairioms bendruomenėms. Čia lankosi mokytojai su mokiniais, katechetikos centro ir Carito atstovai, katechetės. Vyksta vyskupijos susikau-pimo dienos ir pan.

Panevėžio vienuoliniuose namuose (2007 m.) gyvena 32 Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaitės, iš jų apie 20 – garbingo amžiaus. Galinčios puošia Katedros bei Švč. Trejybės bažnyčios altorius, atlieka kitus darbus. Kitos seserys, kaip s. Zita Prakaitė *PAMI*, dirbo Panevėžio vyskupijos kurijoje. Jau minėta tarybos narė, tarėja s. Jolita Šarkaitė *PAMI* – yra magistrė (mokytoja) postulančių ir laikinųjų įžadų seserų. Provinciolės pavaduotoja s. Loreta Armalytė *PAMI* – direktoriaus pavaduotoja Panevėžio Kazimiero Paltaroko vidurinėje mokykloje. Džiugu pastebėti, kad s. Loreta *PAMI*, baigdama mokslus VDU Teologijos-filosofijos fakultete, bakalauriniam darbui pasirinko temą „Lietuvaičių švietimo draugija“, kurį sėkmingai apgynė 1994 m.

(žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių archyvas Panevėžyje (dokumentai, einamosios bylos); *Armalytė L.* Lietuvaičių Švietimo Draugija (darbas bakalauro laipsniui gauti). Kaunas. 1994. Mašinarštis, saugomas Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių archyve Panevėžyje; [*Autorius nenurodytas*]. Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB Katalikų pasaulio leidiniai. 2006. P. 187; *Buika M.* Ukrainos kankinių beatifikacija // XXI amžius: priedas „Kristus ir pasaulis“. 2001.

Liepos 7. Nr. 3. P. 1–4; Catalogue Sisters Servants of Mary Immaculate. Rome. 1995. Volume 7. S. 9–11; Catalogue Sisters Servants of Mary Immaculate. Volume 9. Rome. 2006. 176 s.; Dievui ir Bažnyčiai. Trumpa Lietuvos moterų vienuolių apžvalga / redaktorė s. *Laimutė Rimkevičiūtė*. Marijampolė: Ardor. 1997. 200 p.; *Jabłońska-Deptuła E.* Trawanie i budowa Honorat Koźmiński kapucyn 1829–1916. Warszawa: Wydawnictwo sióster Loretanek. 1986. 320 s.; *Jackutė R.* Vienuolės be abitų, arba amžninieji įžadai artimo meilei, gerumui ir vilčiai // Katalikų pasaulis. 1996. Nr. 4. P. 14–15; *Jagminas L.* Vienuolių veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; *Sadūnaitė N.* Gerojo Dievo globoje. Kaunas: Savo. 1991. 104 p.; *Sadūnaitė N.* KGB akirtyje. Kaunas: Savo. 1991. 144 p.; *Vaišnora J.* Bandymas įvesti Nekaltai Pradėtosios Ordina Lietuvos – Lenkijos valsybėje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštinis. Roma. 1966. T. 2. P. 265–296; *Vasiliauskienė A.* Monsinoras Jonas Juodelis. Vilnius: Regnum Fondas. 2001. P. 115–122; *Vasiliauskienė A.* Seserys Tarnaitės // Lietuvos aidas. 2007. Lapkričio 7. Nr. 255. p. 9; Lapkričio 8. Nr. 256. P. 9; Lapkričio 9. Nr. 257. P. 9; *Wójcik M.* Zgromadzenie sióstr służek NMP niepokalanej. T. I. Powstanie, rozwój i działalność w latach 1878–1918. Poznań. 1978. 340 s.; [*Autorius nenurodytas*]. Слугиня Божа Анатолия Текля Боднар. 29.03.1884 – Україна, +16.02.1956 – Бразилія. Куритиба. 1993. 32 с.; *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1155–1187; *Боршовська О.* Духовна спадщина о. Єремії Ломницького, ЧСВВ для Згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2007; *Дух О.* Гордашевська Йосафата // Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. *А. Козицького та І. Підкови*. Львів. 2007. С. 551; *Дух О.* Сестри Служебниці // Енциклопедія Львова. Т. 3 / За ред. *А. Козицького*. Львів: «Літопис» (в друці); *3-о В.* Нарис діяльності Чина св. Василя Великого в Бразилії // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 7–87; Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії на 1988 рік. Накладом згромадження Сестер Служебниць Н.Д.М. Рим. 1988. 134 с.; Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії. Rome. 2001. Volume 8. 218 s.; Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії. Rome. 2006. Volume 9. 176 s.; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Munchen: «Logos». 1954. 80 с; Летопись монастыря оо. Василианъ въ Крестинополи одъ его основаня 1763 до 1890 р. / уложивъ *Василь Чернецкій*. Львовъ. Изъ типографіи Ставропигійского института. 1893. 76 с.; Монастирі Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 117–122; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий*, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. 768 с.; *Сапеляк А.* Отець-прелат Кирило Селецький. Засновник монаших згромаджень. Львів: Галицька видавничча спілка. 2004. 116 с.; *Славуца Д. Г.* Молитва і служіння. Біографія Слугині Божої Йосафати

Гордашевської. Торонто: Друкарня Отців Василян. 1996. С. 27–48; Шкраб'юк П. Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 230, 359–363; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. 184 с.).

125. Valentinas Kucas-Povilas Smola. Tikroji pavardė Povilas Smola (Pavel Smola). Emigrantas, kilęs iš Padnieprio. Jis aktyviai dalyvavo 1910 m. įkurtos „Ukrainiečių mokyklų sąjungos“ veikloje, nemaža nuveikė pedagoginio darbo kokybei pagerinti diasporoje. Savo pedagoginiuose straipsniuose teikė daug vertingų patarimų. Straipsnius medicinos klausimais Brazilijoje ukrainiečių leidžiamame laikraštyje „Darbas“ pasirašinėjo Aleksejaus Sirniko slapyvardžiu. Sirnik – išvertus į lietuvių kalbą – degtukai. II ukrainiečių suvažiavime Dorizonoje 1922 m. liepos 7–9 d. jis motyvuotai kalbėjo apie tautinės mokyklos svarbą Brazilijoje. Šiame suvažiavime buvo įkurta „Ukrainiečių sąjunga Brazilijoje“, kurios veikloje jis pats aktyviai dalyvavo.

(žr.: *Зінько В.* Рідна школа у Бразилії. Прудентопіль – Апостолес: Видавництво оо. Василян. 1960. С. 8; 13–15; 58).

126. Nuodingoji žažaraka. Taip Brazilijoje vadinama itin nuodinga, už kobra mažesnė gyvatė.

127. Vyskupas Juozapas Martynecas. Vyskupas Juozapas Romanas Martynecas (Josyf Roman Martynec) OSBM (1903 02 07–1989 02 23), kilęs iš Lvovo (Galicija), – pirmas ukrainietis vyskupas Pietų Amerikoje, Brazilijoje. Jo tėvas, taip pat Juozapas (Osipas), vadovavo psichiatrijos ligoninei Lvove.

1912 m. šeima išvyko į Braziliją, kur Juozapo tėvas pirmiausia buvo prašomas imtis vadovauti laikraščiui „Darbas“. Jis sutiko prisimti didžiulę atsakomybę.

1914–1922 m. būsimasis vyskupas J. Martynecas mokėsi Kuritybos mažojoje diacezinėje seminarijoje. 1923 m. įstojęs į vienuolių bazilijonų ordiną, kartu su Ivanu Roga noviciatui (1923–1924) išvyko į Mukačevą, Užkarpatės Ukrainoje. 1924–1928 m. Romos Popiežiškoje ukrainiečių kolegijoje ir Popiežiškajame Šv. Grigaliaus universitete studijavo teologiją, 1928 m. baigdamas studijas teologijos daktaro laipsniu.

1927 m., studijuodamas Romoje, davė amžinuosius įžadus, o 1928 m. sausio 1 d. buvo išventintas į kunigus.

Baigęs mokslus Romoje, atvyko į Užgorodą. Čia dirbo įvairius darbus:

buvo scholastikos profesorius, „Jėzus Širdies Gerosios naujienos“ (Blagovisnika Christovogo Sercia) redaktorius, internato prefektas, Užkarpatės bazilijonų viceprovincijos konsultorius.

1935 m. sugrįžo į Braziliją, darbavosi Prudentopolyje. Be pastoracinės, ryški pedagoginė, administracinė, žurnalistinė veikla. Kun. J. Martynecas buvo Šv. Juozapo parapijos klebono padėjėjas (1935–1939) bei Šv. Juozapo mažosios seminarijos dėstytojas (1939–1953).

1935–1940 m. redagavo savaitraštį „Darbas“ (pirmuoju redaktoriumi, kaip minėta, buvo pasaulietis Osipas (Juozapas) Martynecas, dvasininko Juozapo tėvas), buvo „Misionieriaus“ redaktorius.

Juozapas Martynecas *OSBM*, Brazilijos bazilijonų viceprovincijos viršininkas (1939–1948), 1939 m. už ukrainietišškai pasakytą pamokslą buvo areštuotas, tačiau netrukus paleistas.

1948 m. gegužės 22 d., Brazilijoje įkūrus savarankišką Šv. Juozapo provinciją, t. Juozapas Martynecas *OSBM* tapo pirmuoju protoigumenu.

1953 m. kun. J. Martynecas buvo išrinktas į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino Generalinę kapitulą Romoje protokonsultoriumi (1953–1958). Tad išvyko į Romą. Ten, be tiesiogių pareigų, buvo Popiežiškos Šv. Juozapo ukrainiečių kolegijos rektorius (1953–1955), tapo ordino generaliniu prokuratoriumi Rytų kongregacijoje prie Apaštalų Sosto. Be to, atliko svarbiausią vaidmenį, verčiant į ukrainiečių kalbą Šventąjį Raštą.

1954–1958 m. buvo mokslinio leidinio „*OSBM* Užrašai“ (Записки ЧСББ) vienos monografijos sekcijų „Darbai“ redaktorius.

1958 m. birželį nominuotas pirmuoju ukrainiečių vyskupu Rytų apeigų katalikų tikintiesiems Brazilijoje, o 1958 m. rugpjūčio 15 d. Romoje išventintas vyskupu.

1958 m. sugrįžęs į Braziliją, iš pradžių buvo vyskupo pagalbininkas, o 1960 m. tapo vyskupu ekzarchu. Reikia pasakyti, kad ukrainiečiai kartu su kitais Rytų apeigų katalikais Brazilijoje 1952 m. tapo juridiskai nepriklausomi nuo įvairių lotynų apeigų vyskupų. Jie tapo pavaldūs vienam Rio de Žaneiro kardinolui Žaimo de Barosui Kamarai ir t. Klementijui Pryjmai *OSBM*, kaip generaliniam vikarui Rytų apeigų katalikų rusinams Brazilijoje.

Tad vyskupas J. Martynecas *OSBM* 1958 m. buvo paskirtas kardinolo de Baroso Kamaros pagalbininku, o 1960 m., kaip jau minėta, buvo paskirtas savarankišku – vyskupu (ekzarchu), o 1971 m. lapkričio 29 d. – vyskupu ordinaru ukrainiečiams katalikams Brazilijoje, vėliau – Apaštalinium nuncijumi.

Mirė 86 gyvenimo metais Kurityboje 1989 m. vasario 23 d., sulaukęs 64 vienuolinio gyvenimo metų, 61 m. buvęs kunigu ir 31 metus vyskupu. Palaidotas Šv. Jono Krikštytojo katedroje Kurityboje.

Vienas svarbiausių humanisto, intelektualo, asketiko ir labai mylėjusio ukrainiečių tautą ir bažnyčią kunigo, vėliau vyskupo J. Martyneco *OSBM* tikslų buvo išugdyti ukrainiečių katalikišką inteligentiją. Paklaustas, ką daryti, kad ukrainiečių kalba išsilaikytų Brazilijoje, t. J. Martynecas *OSBM* yra atsakęs: „Reikia, kad kas nors už ją numirtų!“

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. // *Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович*. Парис – New York: Молоде Життя. 1962. Словникова частина 4. С. 1479; *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменярь. 1999. С. 834; *Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 39; *Вігоринський І.* Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентопіль: Видавництво ОО.Василян. 1958. С. 111, 113; *Зінько В.* Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 25–32; *Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року*. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (*Leidimo metai neražumėti*). С. 62, 417; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 123, 133, 230; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купіцький ЧСВВ*. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С.53–60, 67, 74, 98–103, 113–122).

128. Kun. Antanas Martyniukas. Kun. Antanas Andriejus Martyniukas (Antonij Andrij Martyniuk) *OSBM* (1863 08 30–1917 05 17) kilęs iš Ternopolio srities.

1883 m. liepos 21 d. įstojo į vienuolyną, po penkerių metų, t. y. 1888 m. rugpjūčio 5 d., išventintas į kunigus. 1890 m. buvo Kristinopolio vienuolyne.

1898 m. rugsėjo 4 d. kartu su broliu Sofronu Horoščiuku *OSBM* iš Galicijos atvyko į Braziliją. Jam kelionę apmokėjo Lvovo parapijiečiai, dėkodami už įtaigius, gražius pamokslius.

Prudentopolyje kun. A. Martyniukas ėmėsi plačios pastoracinės veiklos, talkino kun. S. Kizymai *OSBM*. Jo misijiniai darbai apėmė visas ukrainiečių kolonijas Brazilijoje. Jis buvo vienas pirmųjų Maldos Apaštalavimo grupių tarp ukrainiečių steigėjų ir pamokslininkų.

Kun. A. Martyniukas *OSBM* daug nuveikė, kad Prudentopolyje iškiltų Šv. Bazilijaus Didžiojo bažnyčia (statyba pradėta 1901 m.).

1899 m. Prudentopolyje prie tėvų bazilijonų bažnyčios kunigas suorganizavo pirmąjį bažnytinį chorą. Parapijiečius išmokė giedoti ir organizavo jų pasirodymus. Choras išsiskyrė dvasingumu ir pareigingumu. Choristai į Prudentopolį repeticijoms eidavo 2–3 mylias. Kun. A. Martyniukui išvykus į Galiciją, chorui vadovauti ėmėsi brolis Havrilas Budnis *OSBM*. Jis vėliau suorganizavo ir vaikų chorą. 1927 m. išvykus br. H. Budniui, Prudentopolio

chorui vadovavo br. Laurynas Strukas *OSMB*, o nuo 1935 m. – Juozapas Roga *OSBM*. Kun. A. Martyniuko padėti chorinio dainavimo pagrindai J. Rogos buvo itin išplėsti – choras pasiekė aukščiausio lygio.

T. S. Kizyma ir t. A. Martyniukas – du vienuoliai bazilijonai, išgelbėję ukrainiečius išeivius Brazilijoje nuo ten plūdusių blogybių gausos, nuo pastangų ukrainiečius padaryti priklausomus lenkų dvasininkams ir jų bažnyčioms. Savo aktyvia veikla sulaukė įvairių pasikėsinimų iš vietos gyventojų.

T. A. Martyniukas *OSBM* į Galiciją sugrįžo 1902 m. Mirė Krechive 1917 m. gegužės 17 d. 54 gyvenimo metais (33 metus buvo vienuolis ir 29 m. – kunigas).

(žr.: *Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 13–14; *Вігоринський І.* Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентопіль: Видавництво ОО. Василян. 1958. С. 106; *Зінько В.* Рідна школа у Бразилії. Прудентопіль – Апостолес: Видавництво оо. Василян. 1960; Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 146, 417; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентопіліс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 31–33, 44).

129. Morfėjaus glėbys. Pagal senąją graikų mitologiją posakis „patekti į Morfėjaus glėbį“ reiškia užsnūsti, užmigti.

130. Kun. Ignotas Dorošas. Kun. Ignotas Ivanas Dorošas (Ignatij Ivan Doroš) *OSBM* (1935 11 02–1998 02 13) gimė Brazilijoje, Paranos linijoje. 1948–1951 m. mokėsi Prudentopolio Šv. Juozapo mažojoje kunigų seminarijoje, vėliau – Romos Popiežiškajame Šv. Grigaliaus universitete (1959–1963), apgynė teologijos bakalauro darbą.

1952 m. įstojo į vienuolyną, 1957 m. priėmė amžinuosius įžadus. 1963 m. Romoje kardinolas Juozapas Slipijus (Josif Slipyj) jį iššventino į kunigus.

Grižęs į Braziliją dirbo parapijose: klebono padėjėju (Švč. Jėzaus Širdies parapijos – Ivaji, Šv. Juozapato – Prudentopolyje, Šventosios šeimos – Irasemoje, Santa Katarinoje) ir klebonu (Šv. Mikalojaus – Ronkadore, Paranoje). Nuo 1985 m. gruodžio 28 d. iki mirties vėl dirbo klebono padėjėju Šventosios šeimos parapijoje Irasemoje.

Vienuolis bazilijonas kunigas I. Dorošas buvo ukrainietiškos dvasios – palaikė visą katalikišką ukrainiečių veiklą. Mirė Kampina Grande do Sul, sulaukęs 63 metų (41 m. iš jų buvo vienuolis, 33 m. – kunigas).

(žr.: *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1054; *Вігоринський І.* Ірасема в історичному розвитку

в 1895–1958 pp. Прудентопіль: Видавництво ОО.Василян. 1958. С. 111, 113; *Зітько В.* Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 124; Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai nepažymėti). С. 52, 410).

131. Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys. Rytų apeigų katalikų seserų vienuolių kongregacija.

Kongregacija įkurta 1896 m. Ukrainos Sokalio rajono Žuželyje. Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių noviciatą perkėlus į Kristinopilį, čia liko tik dvi vienuolės, globojusios vaikų darželį (žr.: Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių kongregacija). Seserų buvo ir Sedlove – čia jos dirbo prie parapijos.

Į Žuželyje likusį kun. Kirilą Seleckį (1835 03 24–1918 04 28) dažnai kreipdavosi merginos, prašydamos priimti į vienuolyną. Klebonas K. Seleckis, lankydamsis Romoje bei Turine, buvo gerai susipažinęs su šv. Jono Bosko (Don Bosco) s. Mazzarello (šv. Marijos Dominikos Macarelės) veikla ir, remdamasi saleziečių regula, 1896 m. pradėjo formuoti atskirą kongregaciją – Šv. Juozapo Sužadėtinio seseris (**Zgromadzenia sester sv. Josyfa – Obručnika Prečystoj Divi Mariji; sestry sv. Josyfa – OPDM, sestry Josyfitki**).

1906 m. dvasininkas, grįžęs iš maldingos kelionės po Jeruzalę, įsigijo žemės ir pastatė jaunai bendruomenei namus. Seserys rūpinosi našlaičiais, atliko įvairiausias darbus.

Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų vienuolių pirmasis namas buvo Ceblive, netoli Žuželio kaimo Sokalio rajone. Tai kun. Vasilijaus Zinko *OSBM*, parašiusio knygą apie s. Rafailą, senelio Povilo Zinko buvęs namas. Seneliui mirus, jo sūnus pardavė ar padovanojo namus vienuolėms.

1918 m. mirus kun. K. Seleckiui, seserų kongregacijai vadovavo kun. Zenonas Kapiniukas. Po trejų metų kongregaciją į savo rankas paėmė tėvai redemptoristai – toliau ją formavo asketas, rašytojas, žinomas Bažnyčios istorikas kun. redemptoristas Juozapas Šraives (Josif Schraives), tapęs pirmuoju seserų vizitatoriumi. Seserų vyriausiąja tuo metu buvo s. Barbora (Varvara) Šapka *OPDM*. Jos iniciatyva buvo atidaryta 20 Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų kongregacijos namų. Tada Peremyšlio vyskupijoje buvo 180 seserų.

Seserų veiklos plėtrą nutraukė karas. Per karą seserys pasitraukė į Vakarų, nemaža dalis pateko Lenkijos valdžion. Operacijos „Vysla“ metu 40 seserų buvo priverstos palikti motininį namą Celbove ir išvežtos į Lenkiją (ten pokaryje atgaivino veiklą), Vokietijos teritoriją. Likusios Ukrainoje buvo priverstos pasitraukti į gilų pogrindį.

Giminių dėka Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys apie 1954 m. galėjo išvykti

iš Lenkijos į Saskaungą (Kanada). Jos atvyko neoficialiai (vyskupas negalėjo jų oficialiai iškviesti), tačiau vyskupas Roboreckis sudarė sąlygas dirbti.

Atvykusiosios prižiūrėjo ligonius. Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys iš Brazilijos gaudavo savaitraštį „Darbas“. Žinojo apie vienuolių bazilijonų veiklą, jautė pareigą jiems talkinti. Kreipėsi į vyskupą J. Martynecą *OSBM*. Ir su jo palaiminimu 1969 m. dviem seserims buvo leista atvykti į Braziliją. Tačiau s. Marija prieš pat kelionę mirė, tad į Braziliją, į Cruz Mašalo rajone esančią Vitoriją (liniją, gatvę) atvyko s. Juozapa Trochaniak (Josifa Trochaniak) *OPDM*. Čia ji gebėjo pritraukti į kongregaciją daug jaunų merginų ir išplėtė veiklą. Seserys atlieka jų taisyklėse numatytus darbus.

Dabar Brazilijoje Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys turi tris namus: Viktorijoje (netoli universiteto Union da Vitoria, šio universiteto rektoriumi kuri laiką yra dirbęs ukrainietis), Edvardo Ščevesje (noviciatas), Kurityboje (deja, ten jau niekas nebegyvena). 2006 m. duomenimis, Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų užsienyje (Lenkijoje, Brazilijoje, Kanadoje ir Rusijoje) buvo 43.

Atgavus Ukrainai nepriklausomybę, Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys išėjo iš pogrindžio. 1996 m. Lvove prie Lyčakivskio gatvės jos pradėjo statyti savo vienuolinius namus ir koplyčią. 1997 m. Šv. Juozapo Sužadėtinio šventės metu provincinio namo koplyčioje grupė merginų davė laikinuosius įžadus. O 1996 m. pabaigoje Novojarovsko bažnyčioje (Lvovo sritis) vienuoliniais rūbais buvo aprengtos 4 jaunuolės (trys jų kilusios iš Novojarovsko).

XXI a. pradžioje Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys darbuojasi Ukrainoje, Brazilijoje ir Lenkijoje. 2006 m. duomenimis, Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų Ukrainoje buvo 53. Pagrindiniame name Lvove – kandidatūra ir noviciatas, be to, jos turėjo dar 8 namus ir misijinę stotį.

Ceblove seserys turi du namus. Viename veikia mokykla, kurioje moko s. Ana *OPDM*. Kitame – medpunktas, kuriame felčere dirba s. Monika *OPDM* (ji seserų Ceblove viršininkė).

Trys seserys aktyviai darbuojasi Prilbičių kaime (vyresnioji s. Apolonijsa *OPDM*). Dirba vidurinėje mokykloje, katechizuoja jaunimą, lanko ligonius. Jos suorganizavo jaunimo chorą, organizuoja piligriminės keliones į šventas vietas.

Lvove yra penki Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų namai, kartu ir naujokynas. Katechizaciją vykdo Šv. Juozapato, Šv. Onos ir kitose bažnyčiose, dirba privačioje mokykloje, važinėja į aplinkinius kaimus.

Prie Šv. Onos bažnyčios įsikūrusi Šv. Juozapo jaunimo draugija, kurios nariai – Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto bei kitų, netoli bažnyčios esančių aukštųjų mokyklų studentai, taip pat vyresniųjų klasių moksleiviai. Draugijai vadovauja seserys Juozapata *OPDM* ir Mykola *OPDM*.

2001 m. birželio 23–27 d. vizito Ukrainoje metu šventasis Tėvas Jonas Paulius II birželio 27 d., lankydamasis Lvove, Bažnyčios palaimintaisiais paskelbė grupę Ukrainos Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčios narių: vyskupų, kunigų, vienuolių bei pasauliečių. Tarp naujai paskelbtų 28 palaimintųjų ir Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys: s. Olimpija ir s. Laurencija.

S. Olimpija (Olga Bida) OPDM (1903–1952 01 23) gimusi Cebkivo kaime. Būdama jauna įstojo į Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų kongregaciją. Baigusi mokslus noviceate, tapo mergaičių Žuželyje auklėtoja ir globėja. 1938 m. buvo paskirta į Chirovo miestą, kur tapo vienuolinio namo vyresniaja. Sovietmetyje ji, kaip ir kitos seserys, daug kentėjo dėl išpuolių prieš vienuolyną. Nepaisant to, ji ir toliau rūpinosi vaikų katechizavimu, organizavo pagrindines religines apeigas (dažnai be kunigo). Jos veikla neliko nepastebėta sovietinio saugumo. 1950 m. NKVD ją suėmė ir įkalino Borislavo darbo lageryje. Vėliau „už antisovietinę veiklą“ ji buvo nuteista visam gyvenimui tremčiai į Tomsko sritį Sibire. Net ir tremtyje s. Olimpija, seserų padedama, stengėsi vykdyti vienuolyno vyresniosios pareigas. Ji kantriai pakėlė nežmoniškas gyvenimo sąlygas. Kaip tikėjimo kankinė s. Olimpija *OPDM* mirė 1952 m. sausio 23 d.

S. Laurencija Gerasimova OPDM (1911 09 31–1952 08 28) gimė Rudnikų kaime (Michailovsko rajonas, Lvovo sritis). 1931 m. įstojo į Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų kongregaciją. 1933 m. drauge su s. Olimpija davė pirmuosius įžadus. 1938 m. atvyko į Chirovą ir abiejų kankinių likimai susipynė iki mirties. S. Laurencija NKVD buvo suimta 1950 m. ir išsiųsta į Borislavo lagerį. Vėliau drauge su s. Olimpija ji buvo nuteista viso gyvenimo tremčiai į Tomsko sritį. Kai s. Laurencija atvyko į tremties vietą, ji jau sirgo džiova ir tik viena šeima sutiko ją priglausti. Vienuolė buvo apgyvendinta viename kambarėlyje su paralyžiuotu vyru, paguldyta už užuolaidos. S. Laurencija daug meldėsi, dirbo įvairius darbus namuose, kantriai pakėlė vaistų stygių bei kitas labai sunkias gyvenimo sąlygas. Kaip tikėjimo kankinė s. Laurencija *OPDM* mirė 1952 m. rugpjūčio 28 d. Tomsko srityje, Sibire.

(žr.: *Buika M.* Ukrainos kankinių beatifikacija // XXI amžius: priedas „Kristus ir pasaulis“. 2001. Liepos 7. Nr. 3. P. 1–4; *Зінько В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 14–15 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskieienės asmeniniame archyve); *Зінько В.* Цebлівські сестри в Паранщині. Львів. 2005. 120 с.; Монастирі Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 123–127; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П. Н. Д. М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 679; *Сапельяк А.* Отець-прелат Кирило Селецький. Засновник монаших згромаджень. Львів: Галицька видавнича спілка. 2004. 116 с.)

132. Užantspauduoti karstą. Rytų (Graikų) apeigų katalikų tikėjime taip vadinamas momentas, kada kunigas laidotuvių metu beria žemes ant karsto, jau nuleisto į duobę, darydamas didelį kryžiaus ženklą, ir meldžiasi „Dievo žemė ir pilna jos pasaulyje, ir visi gyvena joje“. Paskui kunigas, darydamas keturis nedidelius kryželius (ties galva, kojomis ir šonuose), meldžiasi: „Užantspauduojamas karstas iki Kristaus antrojo atėjimo! Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios! Amen!“

133. Karas 1914 metų liepos 19 d. (rugpjūčio 1) įsiliepsnojo Europoje. Tai Pirmojo pasaulinio karo (1914–1918) pradžia: Vokietija paskelbė karą Rusijai, po kurio laiko įteikė ultimatumą Belgijai, paskelbė karą Prancūzijai. Anglija, dangstydamasi Belgijos gynimu, paskelbė karą Vokietijai. Austro-Vengrija paskelbė karą Rusijai. Vėliau į karą prieš Vokietiją įstojo Japonija, o Rusija paskelbė karą Turkijai. Iš viso Antantės pusėje kariavo 29 valstybės, iš jų keturios valstybės priskiriamos Centrinėms didžiosioms valstybėms. (žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1960. T. 22. P. 61–68).

134. Kun. Januarijus Kocylovskis. Kun. Januarijus Ivanas Kocylovskis (Januarij Ivan Kocylovskij) *OSBM* (1879 07 02–1937 01 24) – Palaimintojo vyskupo Juozapato Kocylovskio *OSBM* brolis, bazilijonų pionierius Argentinoje, gimė Pokošivtsų kaime. 1901 m. įstojo į vienuolyną, 1909 m. išventintas į kunigus.

Kun. J. Kocylovskis kartu su t. Eustachijum Turkovydu 1913 m. atvyko į Braziliją. Dirbo Prudentopolyje, vėliau – Irasemoje. Buvo „Darbo“ bendraredaktorius, pirmųjų naujokų sociumu.

Prudentonopolyje 1925 m. suorganizavo – Brazilišką Siečės broliją (Brazilijške Sičove bratstvo – Бразилійське Січове Братство), jungusią apie 400 narių. Ji buvo panaši į Zaporožės Siečę. Brolijos tikslas – steigti kooperatyvus, vesti apskaitą ir organizuoti sportą.

1915 m. rugsėjo 25 d. kun. J. Kocylovskis *OSBM*, atvykęs į Irasemą, subūrė tokią pačią „Siečę“: sportinę – karinę organizaciją. Jos vadovu (atamanu) tapo Ivanas Gunka. 1917 m. Irasemoje t. J. Kocylovskis pastatė mūrinį malūną bei įrengė medžio apdirbimo dirbtuvę, kad jaunimas išmoktų amatų. Irasemai kunigas bazilijonas parūpino kuliamają, pastatė gražią varpinę, panašią į Kijevo Pečioros Lauros.

1929 m. „Ukrainiečių Siečę“ organizavo Ipiranoje.

1934 m. kun. J. Kocylovskis išvyko į Misiones (Argentina) ir čia faktiškai sukūrė pagrindus bazilijonų misijai – tad jis laikomas bazilijonų veiklos pionieriumi Argentinoje. Po nepilnų metų, jam netikėtai mirus Apostolėse, misi-

jinę veiklą tęsė kiti vienuoliai bazilijonai, Apostolese įkūrę vienuolyną, o prie jo – spaustuve.

Kun. J. Kocylowski *OSBM* mirė sulaukęs 58 metų, iš kurių 36 metai atiduoti vienuoliniam gyvenimui, o 28 – kunigystei. Palaidotas Apostolese. (žr.: Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; [*Autoriūs nenurodytas*]. Коциловський // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Парыс – New York: Молоде Життя. 1970. Словникова частина 3. С. 1153; Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 21; Вігоринський І. Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентопіль: Видавництво ОО.Василян. 1958. С. 107–108; Українці в Аргентині / Відповідальна за випуск Ніна Прибега. Київ: Мистецтво. 1997. Видання I. 128 с.; 1998. Видання II. 272 с.; Шкраб'юк П. Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 123–124; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 39–42).

135. Kun. Eustachijus Turkovydas. Kun. Eustachijus Mychailas Turkovydas (Evstachij Mychailo Turkovyd) *OSBM* (1879 07 02–1963 07 05) gimė Humenetsė (Ukraina). 1899 m. įstojo į vienuolyną, 1906 m. įšventintas į kunigus. 1913 m. kartu su kun. Januarijum Kocylowskiu *OSBM* t. Eustachijus Turkovydas atvyko į Braziliją. Dirbo Irasemoje, Kurityboje, Ivajuose ir daugiausia Prudentopolyje.

1925–1927 m. kun. E. Turkovydas *OSBM* buvo Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos dvasios tėvas – ugdytojas naujokynuose.

Prudentopolyje, be misijinės veiklos, rašė į „Darbą“, „Misionierių“, dirbo religinėje Maldos apaštalavimo grupėje.

Irasemoje 1928–1934 m. organizavo žemdirbių draugiją. Prudentopolyje prie bazilijonų vienuolyno yra Šv. Juozapato bažnyčia. Dabartinę bažnyčią 1923–1933 m. pastatė klebonas t. E. Turkovydas *OSBM*.

1931 m. t. E. Turkovydas *OSBM* tapo pirmuoju naujai sukurtos bazilijonų Šv. Juozapo viceprovincijos Brazilijoje (iki tol buvo misija) viršininuku. 1934–1939 m. jis buvo Ivaji–Kolmoni parapijos klebonas. Kun. E. Turkovydas rūpinosi Maldos Apaštalavimo grupės veikla, ukrainiečių mokyklomis, rašė spaudai.

1939 m. dvasininkas išvyko į Argentiną ir ten Misiones srityje dirbo iki 1954 m. Po 17 darbo metų, sunkiai susirgo, 1956 m. grįžo į Braziliją.

Mirė Ivaji 1963 m. liepos 5 d. Ten ir palaidotas. Mirė sulaukęs 85 metų, iš jų 64 metus praleido vienuolyne, o 57 m. – kunigavo.

(žr.: Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 21; Вігоринський І. Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентополь: Видавництво ОО. Василян. 1958. С. 109; Нарис історії згромадження сс. Службниць П. Н. Д. М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСБВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Службниць. 1968. С. 616; Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 195, 425; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купіцький ЧСБВ. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 39–46, 127).

136. Brolis Budnis. Br. Havrilas Steponas Budnis (Havryil Stepan Budnyj) *OSBM* (1878 01 08–1958 05 09) gimė Bukovinoje. 1898 m. įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną.

Buvo inteligentiškas, gerai mokėjo vokiečių kalbą. Iš pradžių dirbo Lvo-ve. Būdamas geras stalius, gamino įvairius bažnyčiai reikalingus daiktus. Daug jaunų vienuolių jis išmokė staliaus specialybės, statybos darbų. Turėjo gražų balsą, tapo choro dirigentas.

1902 m. birželyje iš Galicijos kartu su kunigais bazilijonais Myronu Ignotu Chmilevskiu, Markijanu Mykolu Škirpanu ir Klimu Karoliu Bžuchovskiu brolis Havrilas Steponas Budnis išvyko į Braziliją. Keliavo jie per Hamburgą. Kuritybą pasiekė liepos 12 d. Po dviejų dienų išvyko į Ponta Grossą, kad iš ten pasiektų Prudentopolį.

Brazilijoje br. Havrilas *OSBM* padėjo statyti bažnyčias, raižė ikonostasus. Be staliaus darbų, vadovo chorui. Išvykus į Galiciją pirmojo choro Prudentopolyje įkūrėjui ir vadovui kun. A. Martyniukui *OSBM*, br. H. Budnis ėmėsi vadovauti chorui. Jis netgi suorganizavo vaikų chorą, giedojusį ne tik per Mišias, bet ir rytmetinių bei vakarinių maldų metu. Br. H. Budniui išvykus į Galiciją, nuo 1927 m. chorui vadovauti ėmėsi br. Laurynas Strukas *OSBM*.

1925 m., taigi, po 23 darbo Brazilijoje metų, sugrižo į tėvynę. Net iki karo staliaus amato mokė jaunuolius Lavrive, vėliau – Žovkvoje esančiuose bazilijonų vienuolynuose.

Br. H. Budnį *OSBM* areštavo sovietiniai okupantai ir išsiuntė į konclagerį Uneve (sovietmečiu Unevo vienuolynas buvo paverstas konclageriu). Ten, sulaukęs 80 metų, mirė (vienuoliu buvo 58 m.), ten ir palaidotas.

(žt.: *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 721; *Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 15; Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 138, 405; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 34, 44).

137. Brolis Polijevktas. Br. Polijevktas Petras Melnykas (Polijevkt Petro Melnyk) *OSBM* (1884 07 11–1948 03 07).

Kiekviename žemiau nurodytų leidinių brolio P. Melnyko veiklos datos (tik kelios tepaminėtos) labai skirtingos. Čia remiamasi Brazilijos leidiniu – jubiliejiniu almanachu, skirtu tėvų bazilijonų atvykimo į Braziliją šimtmečiui.

1904 m. vasario 9 d. P. Melnikas įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną. Galicijoje jis baigė amatų mokyklą.

1911 m. iš Galicijos kartu su t. Klimu Bžuchovskiu *OSBM*, atvežusiu pirmąsias septynias Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seseris Tarnaites, į Braziliją atvyko ir br. P. Melnykas *OSBM* (kartu atvyko pasauliečiai kunigai: Mykolas Bereziukas, Ivanas Mychalčiukas ir Petras Osinčiukas (pastarasis vėliau įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną)).

Brazilijoje (Prudentopolyje ir Irasemoje) br. P. Melnykas ėmėsi stalytės. Be to, jis buvo statybininkas – statyboms rengė ir braižė planus. Būdamas puikus stalius, gamino kivotus, raižė ikonostasus, darė suolus bažnyčioms.

Statybos bei staliaus darbų mokė ir vaikus. Br. Polijevktas *OSBM* turėjo gražų balsą, tad ėjo ir djakono pareigas.

Brazilijoje gyveno ir dirbo 37 metus – iki mirties, palaidotas Prudentonopolyje, Šv. Juozapato kapinėse.

(žt.: *Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 19; *Зінько В.* Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 93–94; Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 75, 417; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 37–38, 47).

138. Prancūzės seserys iš Kažuros. Kuritybos priemiestyje Kažūroje buvo įsikūrusios Šv. Juozapo seserys vienuolės iš Prancūzijos. T. Jemeljanas Juozapatas Ananevičius *OSBM* žinojo šias seseris prancūzaites ir siuntė pas jas

ukrainietes įgyti patirties. Tai buvo Šv. Onos seserų Kongregacijos pradmenys (žr.: Šv. Onos seserys).

139. Gavirova. Mažytis, auginantis slyvutes, panašus į beržą (tik tošis ne balta) medis.

140. Kurityba. Tai vieno Brazilijos regionų (sričių) – Paranos – sostinė. XXI amžiaus pradžioje priskaičiuota apie 2 milijonai gyventojų, veikia 12 Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčių.

141. Ivaji-Kolmonas. Ivaji (Ivai) portugališkai reiškia *upė*. Kolmon – buvusio Švietimo ministro pavardė. Dabar pastarojo žodžio pavadinime jau nebelikę.

142. Palmital. Portugališkai *Palmių miškas*.

143. Tižuko Preto. Portugalų kalba šis kolonijos pavadinimas sudarytas iš spalvų pavadinimų: tižuko – *juoda*, preto – *balta*.

144. Itapara. Portugališkai šis pavadinimas suprantamas kaip *akmuo kalnuose*.

145. Rio Klaro. Portugališkai – *aiški upė* (Rio – *upė*, klaro – *aiški*).

146. Agva Amarela. Portugališkai – *geltonas vanduo* (Agva – *vanduo*, amarela – *geltonas*).

147. Portounijono. Portugališkai – *uostų sąjunga* (Porto – *uostas*, *prieplauka*; unijon – *sąjunga*).

148. Gvažuvira. Anksčiau vadinosi Ipiranga.

149. Seseris Tarnaites turi Irasema – Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės Irasemoje.

Religinei, kultūrinei, švietėjiškai veiklai pagyvinti, mokykloms gimtąja ukrainiečių kalba steigti ir darbui jose bei ligoninėse misionieriai tėvai bazilijonai nutarė į Braziliją atsikviesti Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seseris Tarnaites iš Galicijos. Sutinkant ir laiminant metropolitui Andriejui Šeptycikiui, 1911 m. vasario 13 d. pasirašytas aktas, kuriame nurodytos sąlygos, kuriomis seserys turi važiuoti į Braziliją. Aktą pasirašė kongregacijos vyresnioji

s. Vitalija Mikus *SSMI*, vienuolių bazilijonų protoigumenas t. Platonidas Filiasas *OSBM* ir Lvovo Metropolitas Andriejus Šeptyckis.

1911 m. balandžio 17 d. trys seserys Tarnaitės – Olga Lukač, Elena Kučer ir Salomėja Kovalyšin– atvyko į Irasemą. Prudentopolyje pasiliko 4 seserys. Jas iš Europos atlydėjo kunigas Klimas Bžuchovskis *OSBM*.

Iš Galicijos atvykusios seserys Irasemoje ir Prudentopolyje įkūrė du vienuolynus.

Seserys, atvykusios į Irasemą, pirmiausia apsigyveno name, priklausiusiam Bilanui (vėliau ten pastatyti „Liaudies namai“), tačiau greitai persikėlė į kitą namą (dabar toje vietoje stovi bažnyčia), paskui apsigyveno name, kuriame bus įkurta mokykla.

Nuo pirmosios dienos seserys ėmėsi sergančiųjų slaugos ir gydymo darbų. S. Elena nuo gegužės 1 d. pradėjo mokyti vaikus. Seserys ėmė giedoti bažnyčioje, ir į jų giesmes greitai jungėsi parapijiečiai.

1913 m. iš Galicijos atvyko dar trys seserys Tarnaitės: Prokopija, Elzbieta ir Izidora. Dvi iš jų pasiliko Prudentopolyje, viena – atvažiavo į Irasemą. 1913 m. Prudentopolyje įkurta ligoninė, o 1916 m. ją įkūrė ir seserys Irasemoje. Be to, Irasemoje atidarytas internatas (Prudentopolyje – kiek vėliau – 1920 m.).

Iš pradžių seserims trūko patriotizmo (Petras Karmanskis, nors ir būdamas nepalankiai nusiteikęs, gana aukštai vertino seserų darbus!). Tačiau karmansčinos metu seserims teko kentėti – klausytis Karmanskio gerbėjų ir jo bendrininkų pajuokų, priekabiavimų, pasityčiojimų. Tie „patriotai“ netgi skundė seseris vietos valdžiai, kad jos moko vaikus ukrainietišškai.

Mokyklų reikalais daugiausia rūpinosi tėvai bazilijonai – Rapolas Krynyckis, Eustachijus Turkovydas ir Markijanas Škirpanas. Todėl tose mokyklose (daugelis jų gaudavo valstybės paramą) buvo mokoma ukrainiečių kalba. T. M. Škirpanas *OSBM* finansinės paramos yra prašęs net Austro-Vengrijos konsulate Kurityboje, deja, nesulaukė jokio atsakymo.

1916 m. veikė 16 ukrainietiškų mokyklų, kuriose mokėsi 490 vaikų, 1920 m. tokių mokyklų Paranoje ir Santa Katarinoje buvo 41.

Tėvai bazilijonai mokyklomis rūpinosi ne tik Paranoje, bet ir už jos ribų: Irasemoje, Modeme, Kalvarijoje, Žanhagščynoje, Kurityboje. Gal tik kelios mokyklos buvo ne bazilijonų globoje, mat, jie nebespėjo visko aprėpti.

Mokslo poreikiui augant, tėvai bazilijonai sugalvojo įkurti bazilijonų gimnaziją. Tuometinis Paranos gubernatorius dr. Munjoz da Roša būsimai ukrainiečių gimnazijai net paskyrė profesorių Edgarą Fernandesą, kuris turėjo mokyti Brazilijos istorijos, geografijos ir kitų dalykų bei portugalų kalbos. Tačiau didesnė dalis ukrainiečių bendruomenės nesuprato šio fakto svarbos ateičiai ir nepalaikė tokios kilnios idėjos, taip ją sužlugdydami.

Irasemoje į mokyklą 1912 m. užsirašė 90 vaikų, 1913 m. – 67, 1914 m. – 81, 1916 m. – 154. 1917 m. iš Irasemos išvykus t. Eustachijui Turkovydui, žymiai mažiau užsirašyta į mokyklą. Be to, tais metais vietovę užplūdo skėriai (kafansoti). Jų atskrido tiek daug, kaip rašoma, kad net užstoję saulę. Neliko derliaus ir Irasemoje kilo badas.

1918 m. kovo 6 d. iš Prudentopolio atvyko Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė s. Volodymyra ir atsivežė dar dvi seseris: Elisėją (darbui mokykloje) ir Serafiną (talkinti virtuvėje). Nuo 1918 m. kovo 8 d. Irasemoje veikusioje mokykloje jau dirbo trys seserys Tarnaitės. Nuo tada jau pirmoje ukrainiečių mokyklos klasėje buvo mokoma portugalų kalba. Mokinių skaičius svyravo: 1919 m. – 154, 1920 m. – 110, 1921 m. – 106. Vaikus į Irasemą atveždavo ir iš tolimų vietovių.

1921 m. lapkričio 3 d. į Irasemą iš Kanjono atvyko penki valdininkai su t. J. Kocylovskiu *OSBM* (vienuolyno igumenu), apžiūrėjo mokyklą, seserų Tarnaičių įsteigtą ligoninę, seserų namą. 1921 m. gruodžio 8 d. iš Galicijos vizituoti bazilijonų vienuolynus atvyko protoigumenas Anastazijus Kalyšas (Anastasij Kalyš) *OSBM*, lydimas t. M. Škirpano *OSBM*.

(žr.: Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos archyvas Brazilijoje. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* pastangomis gautos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; *Вігоринський І*. Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентопіль: Видавництво ОО.Василіян. 1958. С. 95–101; Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії на 1988 рік. Накладом згромадження Сестер Служебниць Н.Д.М. Рим. 1988. 134 с.; Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії. Rome. 2001. Volume 8. 218 s.; Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії. Rome. 2006. Volume 9. 176 s.; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Munchen: «Logos». 1954. 80 с; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 195–210; 265–289; 365–382).

150. Jerovienuolis. Tai vienuolis kunigas (jeromonachas), ne pasaulietis (t. y. ne diecezinis kunigas) (Rytų apeigų katalikų kunigai ne vienuoliai, o pasauliečiai gali kurti šeimas), į kurį paprastai kreipiamasi „tėve“.

151. S. Volodymyra Penionžek. S. Volodymyra Vladyslava Penionžek (1878–1950 12 26) – Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė. Ji buvo vadinama Grošik – Pinigėliu.

1894 m. įstojo į vienuolyną, o 1909–1918 metais buvo išrinkta sekretore į Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kapitulą Galicijoje. Tačiau šias pareigas ėjo tik 4 metus, nes išvyko misijoms į Braziliją.

1913 m. atvykusi į Braziliją, greitai išmoko portugalų kalbą ir laisvai galėjo bendrauti su brazilais ir net ją dėstyti pradžios mokyklose. Vadovavimo mokykloms patirties keletą savaičių sėmėsi pas seseris verbistes Ponta Grosoje. 1913 m., pirmaisiais metais seserys savo mokykloje turėjo 94 vaikus, s. Volodymyra mokė vyresnius vaikus. Ji norėjo keletą aspirančių pasiūsti studijoms į mokytojų seminariją Kurityboje, tačiau Kuritybos vyskupas nesutiko.

Vyresniosios s. Volodymyros *SSMI* iniciatyva 1919 m. pabaigoje Prudentopolyje buvo nupirkta žemės su pastatais. Viename namų buvo įrengtas internatas mergaitėms, kitame – berniukams. 1920 m. internatuose jau gyveno beveik 80 vaikų.

Vyresniosios skatinamos, seserys ėmė plėsti mokymo programą. Dalydamosi patirtimi, seserys važiavo iš Prudentopolio į Irasemą ar Ivajį, o į čia atvykdavo iš tų vietovių vienuolės. Tik sesuo Rafaila *SSMI*, pradėjusi mokyti 1915 m. 4-tą klasę, mokė be pertraukos iki 1932 m., o paskui 1933–1952 m., kol pradėjo dirbti seminarijoje.

1918 m. pradžioje iš Kuritybos vyskupo buvo gautas leidimas įkurti Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos namus Antonio Olinte. Vyresnioji Volodymyra jau tų pačių metų vasario 18 d. išsiuntė ten tris seseris, priėmusias profesijas, lydima s. Olgos Lukač *SSMI*. Tačiau 1920 m. joms buvo įsakyta sugrįžti į Prudentopolį.

1922 m. Prudentopolyje buvo išrinkta seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje taryba (pirmininkavo kun. t. Eustachijus Turkovydas *OSBM*, dalyvavo 26 seserys). Vyresniaja išrinkta s. Volodymyra *SSMI*, jos patarėja – s. Anatolija Bodnar *SSMI*, antrąją patarėja – s. Emilija Klapouščak, sekretore – s. Rafaila Rimkevičiūtė *SSMI*.

1925 m. s. Volodymyra išlaikė valstybinius egzaminus ir gavo diplomą pedagoginiam darbui. Diplomas leido gauti už darbą valstybinį atlyginimą. Dėl įvairių šmeižtų s. Volodymyra neteko vyskupo pasitikėjimo ir šis 1927 m. įsakė perduoti pareigas s. Anatolijai Bodnar. 1928 m. įvykusi antroji kapitula s. Anatoliją Bodnar išrinko Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vyresniaja. Tik 1930 m. s. Volodymyra *SSMI* buvo reabilituota ir vėl tapo Prudentopolio vyresniaja. Rinkta į Brazilijos seserų Tarnaičių kapitulą 1934–1941 m. – pirmoji patarėja, pavaduotoja, 1941–1947 m. – antroji patarėja.

Kai 1934 m. Europoje buvo sušaukta pirmoji Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Generalinė kapitula, Brazilijos provin-

cija į ją išsiuntė dvi delegates: s. Volodymyrą *SSMI* ir s. Anatoliją *SSMI* (didesniam skaičiui delegačių neturėjo kelionei lėšų). Delegatės išplaukė 1934 m. gegužį italų garlaiviu „Okeanija“ ir grįžo spalio mėnesį.

(žr.: Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниці ПНДМ. Мunchen: «Logos». 1954. 80 с.; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 195, 196, 195–210; 265–289; 365–382, 604, 610–611, 679).

152. Vyskupas Ivanas Braga (Ivan Braga). Portugalas, gimęs Brazilijoje 1868 m. rugpjūčio 24 d. Ivanas Braga mokėsi vokiečių mokykloje, todėl mėgo šią kalbą. 1900 m. balandžio 17 d. išventintas į kunigus, 1907 m. gruodžio 19 d. konsekruotas vyskupu. Jis Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolėms, atvykusioms iš Ukrainos leido Prudentopolyje atidaryti noviciatą. Nuo 1926 m. Ivanas Braga – Kuritybos vyskupas. Jis buvo visos Paranos vyskupas. 1937 m. spalio 13 d. mirė.

(žr.: Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 195, 196).

153. Misija Žuželyje, Sokalio rajone. (Žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija).

154. Kun. Timotiejus Ščiurovskis – kun. Timotiej Ščiurovskij (1740 11 20–1812 05 15) *OSBM*, gimęs netoli Volodymyro, Lishi kaime. Romoje įsigijęs teologijos daktaro laipsnį, išleido dvi knygas apie misijas, išvystė teisės mokslą, sukūrė elegijas mokykliniam jaunimui. Tapęs vienuolyno viršininku Bilske atgaivino parapijos gyvenimą, sukūrė Marijos draugiją ir kartu su giliai tikinčia parapijiete Pelagija Katarina Bril sukūrė seserų Juozapaičių bendruomenę.

Tad 1792 m. buvo įkurta pirmą modernią vienuolių seserų kongregacija – seserys Juozapatės (po 100 metų įkurta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija). Chelmo vyskupas Porfirijus Važinskis 1795 m. patvirtino šią vienuolių draugiją.

Seserys buvo laikomos trečiojo bazilijonų ordino narėmis ir turėjo laikytis vienuolinio gyvenimo taisyklių – priimti neturto, skastybės ir paklusnumo įžadus.

Juozapatės atidarė savo namus Pračeve. Kun. T. Ščiurovskis parašė seserims taisykles bei privalomas maldas ir giesmes ukrainiečių kalba. Itin strogiai atlikdamos savo pareigas seserys Juozapatės Ukrainos žemėse, priskir-

tose Lenkijai, turėjo 12 vienuolynų. 1875 m. naikinant unitų Bažnyčią, caro valdžia sunaikino ir seseris Juozapates.

1912 m., 100 metų praėjus po kongregacijos įkūrėjo mirties, buvo atgavinta seserų Juozapacių veikla austrų valdomoje Ukrainos teritorijoje (Kozlove įkurtas noviciatas, kuris netrukus perkeltas į Buską). Kongregacijos veiklą 1916 m. palaimino popiežius Benediktas XV, o 1922 m. – Pijus XI.

1939 m. seserys vėl priverstos pasitraukti į pogrindį: dirbo gamyklose, ligoninėse, poliklinikose, vaikų lopšeliuose-darželiuose. Kongregacija rūpinosi metropolitas A. Šeptyckis ir 1943 m. ją patvirtino.

Kada Bažnyčia Ukrainoje pradėjo išeiti iš pogrindžio, seserys 1988 m. aktyviai veikė Maskvoje ir Kijeve. Jos dirbo įvairiose veiklos sferose, ypač su jaunimu.

Dabar seserys, įgyvendindamos kun. T. Ščiurovskio viltis, dirba mokyklose, parapijose, ruošia jaunimą santuokiniam gyvenimui, stiprina jaunuolių, pasirinkusių dvasininkų ar vienuolių luomą, pašaukimą. Dirba misijose įvairiose srityse – Lvovo, Ivano – Frankivsko bei Ternopilio, nevengia ir Rytinių sričių: Krivorogo, Vinicos, Donecko, Dnepropetrovsko.

Pagrindinė seserų būstinė – Lvove, Zaklinskio 18 (viršininė s. Olimpija). Seserys gyvena ir darbuojasi laikydamosi šūkio „Kad visa būtų viena!“ Kelios seserys mokosi Liublino universitete, viena – Drohobičių vyskupijos katechetikos institute.

(žr.: Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; [*Autorius nenurodytas*]. Щуровський Тимотей // Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Paris – New York: Молоде Життя. 1984. Словникова частина 10. С. 3922; Зінко В. Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 12 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve).

155. Šv. Macarelės (Mazarelės) seserys. Tai Lotynų apeigų katalikų seserų vienuolių (**Figlie di Maria Ausiliatrice**) – saleziečių kongregacija, įkurta Šv. Marijos Domininkos Macarelės (Mazzarello) (1837 05 09–1881 05 13) pastangomis. Remiantis jų charizma, gyvenimo būdu, 1896 m. kun. Kirilo Seleckio iniciatyva buvo įkurta Rytų apeigų katalikų seserų vienuolių kongregacija – tai ukrainietės Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys (žr.: Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys).

Rytų apeigų katalikės vienuolės 1992 m. rugpjūčio 25 d. pradėjo darbą Ukrainoje Švč. Mergelės Marijos Globėjos parapijoje Lvove (provincijos viršininė gyvena pagrindiniame – motininiame name Maskvoje). Vienuolės

vadinasi Rytų apeigų katalikų Krikščionių pagalbininkės Marijos dukters, seserys salezietės, Instituto Figlie di Maria Ausiliatrice, Salesiane di don Bosco. 2006 m. duomenimis, Ukrainoje buvo 6 seserys salezietės, viena sesuo ukrainietė noviciatą atliko Italijoje, Kastel Gandolfe. Iš viso seserų saleziečių pasaulyje beveik 16 tūkstančių, jos dirba 5 kontinentuose, 89 pasaulio šalyse. (žr.: *Bianco E.* Marija Mazarelo. Pirmoji Marijos Krikščionių Pagalbos dekretų vadovė // Saleziečių žinios. 1996. Nr. 3. – 1999. Nr. 2; *Zaleski W.* Święci na każdy dzień. Warszawa. 1998. Wydawnictwo Salezjańskie. S. 249–250; *Зінько В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафара. С. 14–15 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve); Монастирі Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 75–78; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 804).

156. Seserys Myros nešėjos. Tai Rytų apeigų katalikių ukrainiečių kongregacija. (Zgromadzenia sester Myronosyc під покровом святої Марії Магдалини). Myros nešėjos – pamaldžios moterys, ne tik stovėjusios po Nukryžiuotu Jėzumi, bet ir rūpinusiosios Jo palaidojimu. Žydai mirusiojo kūną balzamuodavo, ištepdami jį Myra. Tad moterims, anksti rytą atėjusioms atlikti savo pareigų, ir pasirodė Prisikėlęs Jėzus.

1910 m. Sokalio vietovėje susibūrė jaunų tikinčių merginų draugija, padedanti vargšams ir ligoniams. Jų vadovu tapo bazilijonas kun. Julijonas Ivanas Dacijus (Julijan Ivan Dacij) (1863 07 27–1947 07 28).

1910 m. balandžio 6 d. Lvove Bažnytinė valdžia patvirtino Myros nešėjų draugijos Statutą. Nepajėgdamos vienos aprūpinti visų, kuriems reikėjo seserų pagalbos, jos kvietėsi į talką pasauliečius. Kartu kilo mintis įkurti naują kongregaciją. 1913 m. liepos 7 d. įvykusiame draugijos visuotiniame susirinkime buvo priimtas šis pasiūlymas.

1914 m. birželio 30 d. tapo svarbia data pirmosioms jaunos kongregacijos narėms, atvykusioms į naujus namus. Taip prasidėjo naujos kongregacijos formavimasis. Nors veiklą pristabdė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas, tačiau vienuolinė veikla nenutrūko.

Seserų Myros nešėjų kongregacija įsteigta kun. Julijono Dacijaus *OSBM*. 1914 m. rugsėjo 12 d. kun. Julijonas Dacijus *OSBM*, Bažnytinei vadovybei priariant, pašventino Seserų Myros nešėjų kongregacijos kopyčią. Jau pirmus metus seserys turėjo 3 senelius ir vieną našlaitį. T. Julijonas *OSBM* parašė Seserų Myros nešėjų globojamos prieglaudos Taisykles.

1915 m. gruodžio 22 d. vienuolyno kopyčioje šv. Mišių metu buvo įvilktuvės (seserys apsirengė vienuolių drabužiais). 1920 m. balandžio mėnesį

Lvove vykusiame tėvų bazilijonų pasitarime nutarta Myros nešėjas apgyvendinti Pidhoreco bazilijonų vienuolyne, netoli Zoločivo (iki tol seserys buvo Lvovo vyskupijoje). Pidhircuose seserys dirbo laukuose, rūpinosi našlaičiais, slaugė sergančius dvasininkus, puošė ir tvarkė bažnyčią bei giedojo šv. Mišių metu. 1921 m. seserys galėjo duoti pirmuosius įžadus.

Naujoji kongregacija turėjo veiklią seserį Aną Stadnik, apdovanotą įvairiausiom Dievo malonėm (apie ją išleista knyga, kurioje pateikiama žinių apie kongregacijos veiklą). Ji buvo išrinkta vyresniaja.

1925 m. metropolitas A. Šeptyckis seserims paskyrė pirmą kanoninį vizitatorių – bazilijoną Atanazijų Kalyšą, o rugsėjo mėnesį Seserų Myros nešėjų kongregacija, globojama šv. Marijos Magdaliėtės, pripažinta Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčios sudėtine dalimi.

Seserų Myros nešėjų kongregacija – ukrainietiška, vyskupo teisių kongregacija, kurios globėja pasirinkta Marija Magdaliėtė. Jos, kaip ir pranciškonės, dėvi rudus abitus. Pagrindinė veiklos kryptis – charizma – adoracija (dabar – ir pastoracija) bei darbai žemės ūkyje.

Stanislavivo (dabar Ivano Frankivskas) vyskupui Grigorijui Chomyšynui susirūpinus seserimis, 1933 m. jos visos persikėlė į Bohorodčansko vienuolyną ir apaštalavo nenutrūkstamoje maldoje (viena kitą pakeisdavo, tad maldos nenutrūkdavo nei dieną, nei naktį). Vyskupas Grigorijus Chomyšynas davė seserims 40 ha žemės, kurioje jos darbavosi, išlaikydamos našlaityną, padėdamos vargšams. Kongregacijos įkūrėjui kun. J. Dacijui dėl garbaus amžiaus nebeįėjiant talkinti seserims, vysk. G. Chomyšynas dvasios tėvu paskyrė Stanislavivo seminarijos profesorių t. Simeoną Lukačą.

1935 m. pastatytame vienuolyne jau gyveno 64 seserys bei 15 vienišų žmonių, kuriais jos rūpinosi. Pragyveno iš savo darbo.

Sovietams okupavus Ukrainą, 1939 m. seserys išvartotos iš vienuolyno, žemė iš jų buvo atimta. Po 20 mėnesių jos galėjo sugrįžti į savo namus, tačiau neilgam. 1944 m. vasarą antrajame vienuolyno aukšte įsikūrė NKVD. Seserys, vienuolinę aprangą pakeitusios į pasaulietinę, išsiskirstė, pasitraukė į pogrindį. Daugelis jų darbavosi Stanislavivo ligoninėse, globojo vienišus. Nepaisant persekiojimų jos vykdė savo charizmą. Legalizuojant Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčią, Seserų Myros nešėjų kongregacijoje buvo 27 vienuolės.

Su nepriklausomybės atgavimu Seserys Myros nešėjos atnaujino savo veiklą. Ivano Frankivske turi pastatytą naują motininį namą, kuriame per 20 seserų (su naujokėmis). Seserys Myros nešėjos ir dabar veikia tik Ukrainoje. 2006 m. duomenimis, Ukrainoje buvo 50 šios kongregacijos vienuolių.

(žr.: *Зінько В. Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата*. С. 16 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve); Монастири

Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 91–95).

157. Kun. Dacijus. Kun. Julijonas Ivanas Dacijus (Julijan Ivan Dacij) *OSBM* (1863 07 27–1947 07 28) gimė Korelychi (Ukraina). Baigęs mokslus, dėstė Lavrivo karališkoje mokykloje. Prasidėjęs Dobromilo reformai (1882 m.), bazilijonas Julijonas Dacijus 1887 m. tapo pirmuoju reformuotų bazilijonų vienuoliu, išventintu į kunigus. Nuo 1910 m. jis ėmė rūpintis naujos seserų kongregacijos įkūrimu, tapdamas Seserų Myros nešėjų kongregacijos (Zgromadzenia sester Myronosyc pod pokrovom sviatoj Mariji Magdalyny) įkūrėju (1914). (žr.: Seserys Myros nešėjos).

1914 m. rugpjėčio 14 d. t. Julijonas Dacijus *OSBM*, remdamasis 1914 m. liepos 23 d. ordinarijato (vyskupijos kurijos) dokumentu Nr. 5739, pašventino naujos Seserų Myros nešėjų kongregacijos koplyčią ir joms paaukoko pirmąsias šv. Mišias. T. Julijonas *OSBM* parengė specialias taisykles Seserų Myros nešėjų organizuojamoms prieglaudoms (seserys rūpinosi garbaus amžiaus žmonėmis). Kongregacijos įkūrėjas, sulaukęs garbaus amžiaus, perdavė seseris vyskupo Grigorijaus Chomyšyno globai ir priežiūrai. Vyskupas seserų dvasios vadovu paskyrė Stanislavivo seminarijos profesorių t. Simoną Lukačą *OSBM*.

Kun. Julijonas Dacijus mirė Dobromilyje 1947 m. liepos 28 d. (žr.: Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Монастирі Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 92–94; *Патрiло I*. Нарис історії Галицької провінції ЧСВВ // Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Серія «Записки ЧСВВ» Т. 48. Рим: Видавництво ОО Василян. С. 333, 336, 338, 346; Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai nepažymėti). С. 218, 410; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 174, 249).

158. Šventosios Šeimos seserys. Rytų apeigų katalikų – unitų gretose veikia įvairios kongregacijos. Viena jų – Šventosios Šeimos seserys. Tokiu pačiu pavadinimu veikia ir Lotynų apeigų katalikų vienuolės.

Ukrainoje Šventosios Šeimos seserų kongregaciją *ZSPR* (*Zgromadzenia sester Presviatej Rodyny, ЗСПР*; angliškai – *Holy Famile*) 1911 m. Hošive (netoli Bolechovo, Ivano Frankivsko sritis) įkūrė kunigas pasaulietis (diacezinis kunigas) Aleksandras Dykyjus (Oleksandr Dykyj, 1842–1918), talkiniant kun. Teofilui Gornykevičiui (Teofil Gornykevič) ir pirmajai kongregacijos

seseriai Teklei (Terezai Juzefivai). Vėliau vienuolės ėmė globoti vienuoliai bazilijonai. Tai metropolijos teisių Rytų apeigų katalikų seserų kongregacija. Būtina akcentuoti, kad Lotynų apeigų vienuolės gali turėti vieną iš dviejų priklausomybių: būti vyskupo (diecezinės) ar Popiežiaus teisių. Rytų apeigų katalikų seserys, skirtingai nuo Lotynų apeigų seserų, gali būti trijų – vyskupo, metropolito (patriarcho) ar Popiežiaus – teisių.

Ukrainoje Šventosios Šeimos seserys priklauso metropolitui, tad gali veikti visoje Rytų apeigų katalikų metropolijoje, vadovaujamoje kardinolo Liubomiro Huzaro.

1913 m. kongregaciją patvirtina metropolijos ordinariatas Lvove, priimdamas į savo dieceziją. Šventosios Šeimos kongregacijos pirmąją Konstituciją 1926 m. aprobavo metropolitas Andrejus Šeptyckis.

Iki 1944 m. – antrosios sovietinės okupacijos – vienuolės rūpinosi keturiais našlaitynais (du išlaikė pačios Šventosios Šeimos seserys, du – „Švietimo draugija“), dirbo 22 įvairaus amžiaus vaikų namuose. Tuos vaikų namus kaimuose įkūrė pačios vienuolės, suburdamos neturtingus vaikus, neturinčius galimybės siekti mokslo. Seserims kažkas duodavo nedidelę trobelę. Jos įsikurdavo viename namo kambarėlyje, kitame įsirengdavo koplytėlę, o didžiausią kambarį skirdavo mokyklai. Vaikai čia susirinkdavo visai dienai: seserys juos prižiūrėjo, mokė, maitino. Vakare jie sugrįždavo į savo šeimas. Tokiuose seserų globojamuose namuose, priklausomai nuo kaimo dydžio, būdavo nuo 20 iki 70 vaikų.

Pirmosios okupacijos metu sovietai nespėjo susidoroti su Šventosios Šeimos seserimis. Vokietmečiu seserų darbui nebuvo kliudoma, yra duomenų, kad vokiečių kariai tokius kaimo vaikų namus netgi paremdavo maistu.

Prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai, vienuolės buvo priverstos trauktis į pogrindį. Tuo metu Šventosios Šeimos kongregacijoje buvo 86 seserys ir 25 naujokės Hošive veikusiamose seserų naujokyne. Vienuolyno vyresnioji motina s. Andrėja (Antanina Brošnivska, 1909 08 25–1976 10 28) ZSPR atsisakė paklusti sovietų nurodymams ir palikti vienuolyną. Ji pasakė: „*Pati išeidama iš vienuolyno, aš jį tarsi atiduosiu kitiems. O šių patalpų neturiu teisės niekam atiduoti*“. Tad sesuo Andrėja ir dar trys seserys buvo suimtos, prievarta išvestos iš vienuolyno. Po dvejų metų kančių Ukrainos kalėjimuose (tardymai, kankinimai), buvo nuteistos 10 metų laisvės atėmimo ir išsiųstos į Sibiro lagerius.

Kitos gi Šventosios Šeimos kongregacijos seserys išsisklaidė, vienos prisiglaudė pas gimines, kitos išvyko į įvairias vietas.

1944–1956 m. kongregacijoje – tylos laikotarpis: vienuolyno vyresnioji lageryje, išsisklaidžiusios seserys nežinojo, kas jų laukia.

1956 m. iš Sibiro sugrįžusi vyresnioji s. Andrėja *ZSPR* pradėjo ieškoti savo seserų, jas vienyti. Deja, ne visas pavyko rasti, o kitos jau nebesugrįžo į vienuolyną. Kad okupacinei valdžiai mažiau kiltų įtarimų, seserys pirkosi namelius kaimuose (čia jie mažiau kainavo) ir būrėsi į nedideles bendruomenes (po 2–3 seseris). Susidarė du šios kongregacijos vienuolių centrai Čiortkiv (Ternopilio sritis) ir Dolyna (netoli Hošivo). Seserys padėjo kunigams, rengė vaikus, jaunimą ir žmones sakramentams. Daugelis vienuolių, įgijusios medicinos seserų specialybę, dirbdamos ligoninėse ar kitose medicinos įstaigose, galėjo atlikti svarbių dvasinių darbų. Sovietmečiu, dirbdamos pogrindyje, gebėjo išplėsti savo gretas. Tad 1956 m. galima laikyti vienuolyno atsigavimo ir veiklos plėtros, kad ir pogrindžio sąlygomis, metais.

Atgavus nepriklausomybę, Šventosios Šeimos kongregacijos seserys išėjo iš pogrindžio ir atgaivino savo veiklą. Tada jų gretose buvo tik 54 vienuolės. Kelios seserys buvo išvykusios į užsienį talkinti seserims Tarnaitėms.

2003–2008 m. kelios seserys dirbo Romoje, Rytų (*Russicum*) kolegiume. Keturios seserys Romoje baigė pedagogikos ar teologijos studijas. Tarp jų – s. Natalija Melnyk *ZSPR* (vienuoliniu vardu pasirinkusi tą patį savo krikšto vardą), baigusi pašaukimų formavimo pedagogiką. Šiuo metu s. Natalija *ZSPR* dėsto Lvovo Dvasinėje seminarijoje, Ukrainos katalikų universitete yra Ukrainos Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios vienuolių teisių komisijos viršininkė.

2009 m. buvo 67 seserys, įsikūrusios dešimtyje namų, esančių įvairiose vietose: Bibrka, Dolyna, Chmelnickis, Čertkivas, Hošivas, Ivano Frankivskas, Lvovas, Mižhirje (Užkarpatė), Ternopilis ir Vyšhorodas (netoli Kijevo). Kongregacijos vyresnioji s. Salomėja (Stefanija Čygys) *ZSPR* šioms pareigoms išrinkta 2006 m. (vyresnioji renkama 4 metams).

Atgavus nepriklausomybę, Šventosios Šeimos kongregacijos vyresniąja 1991–1997 m. (dviem kadencijoms) buvo išrinkta s. Tereza (Nadija Tyškivska) *ZSPR*, tačiau, susilpnėjęs sveikatai, pareigų atsisakė ir 1997–1998 m. šias pareigas ėjo s. Salomėja (Stefanija Čygys) *ZSPR*. 1998–2006 m. vyresniąja išrinkta Rozalija (Nadija Vytvycka) *ZSPR*. 2006–2010 m. kadencijai, kaip jau minėta, išrinkta s. Salomėja (Stefanija Čygys) *ZSPR*.

Pagrindinis (motininis) Šventosios Šeimos seserų namas yra Lvove, namų vyresnioji s. Magdalena (Natalija Leskiv) *ZSPR*. Vienuolynas pavadintas Šv. Mikalojaus vardu, pavadinimą išsaugojęs nuo pogrindžio laikų. Kadaisė čia stovėjusioje mažytėje medinėje bakužėje gyvenusios seserys savo namelius vadino Šv. Mikalojaus vardo vienuolynu. Nepriklausomybės metais seserys ėmėsi statybos darbų, nors jie vyko ir ne taip greitai, kaip tikėtasi. Tik 1998 m. buvo pašventinta pirmoji naujojo vienuolyno dalis, o 2007 m. – užbaigta vienuolyno statyba.

Užbaigta ir naujojo vienuolyno statyba Hošive. Sovietmečiu, susidorojus su vienuolėmis, vienuolyne buvo įrengtas tuberkuliozinis dispanseris, kuriame ir dabar gydomi sergantieji plaučių ligomis. Vienuolės nenorėjo palikti ligonių be dispanserio. Kaip kompensaciją gavusios nemažą žemės sklypą, ėmėsi statybos darbų. Švč. Mergelės Marijos Gimimo vienuolynas pradėtas statyti 1991 metų rugsėjo 21 d. (pagal Rytų katalikų apeigas tai Švč. M. Marijos Gimimo diena, lotynų apeigose ši šventė švenčiama rugsėjo 8 d.). Paskui dėl lėšų stygiaus statyba keleriems metams buvo nutraukta. Statyta su pertraukomis ir 2009 m. gegužės 30 d. Šventosios Šeimos kongregacijos naujas Švč. Mergelės Marijos Gimimo vienuolynas Hošive buvo pašventintas. Didžiuliame vienuolyne – naujokynas, rekolekcijos namai.

Šventosios Šeimos seserų veiklos tikslas – Šventosios Šeimos pavyzdžiu liudyti Evangeliją. Kongregacijos veiklos kryptis – katechetinis misijinis darbas su šeimomis, jaunimu, darbas su našlaičiais (seserys turi našlaityną netoli Lvovo, kuriame auga 9 vaikai), ligonių globa.

Savo globėjais jos pasirinkusios šv. Juozapatą (Ivaną Kuncevičių) (1580–1623) (žr.: šv. Juozapas) bei kankinę Teklę (Terezą Juozafivą) *ZSPR*.

Šventosios Šeimos seseris ir dabar globoja tėvai bazilijonai.

2011 m. Šventosios Šeimos seserys Ukrainoje minės savo kongregacijos įkūrimo šimtmetį. Jam rengiamasi iš anksto. Minint vienuolijos 90-metį, buvo išleistas spalvotas bukletas, užbaigta vienuolinių namų statyba, renkama medžiaga plačiai kongregacijos istorijai.

1931 m. Marijampolėje įsteigtos Lietuvaičių katalikių bendrijos „Sesutės“ pirmosios narės pasižadėjo gyventi skaiestybėje, neturte ir klusnume. Lietuvaičių katalikių bendrija „Sesutės“ buvo atvira ir neturinčioms kraičio ar silpnesnės sveikatos mergaitėms, kurių nemaža dalis vienuolinio pašaukimo keliu lig tol galėjo eiti tik išvykusios į užsienį. Jos įkūrėja Elzbieta Bendoravičiūtė (1906–1937) uoliai darbavosi organizuodama „Sesučių“ veiklą. Ji sumanė įkurti amatų mokyklą, kurioje merginos buvo mokomos siūti, megzti, austi, namų ruošos, bendrojo lavinimo dalykų, tikėjimo tiesų. Taip formavosi apaštalaujančios ir krikščioniško artimo meilės darbus vykdančios vienuolijos pamatai. E. Bendoravičiūtės pradėtoje rašyti konstitucijoje pabrėžta specifinė jos charizma – paprastumas bei šeimyniškumas.

Ši bendrija 1947 metais buvo patvirtinta kaip diecezinė **Šventosios Šeimos seserų kongregacija – Šventosios Šeimos seserys, SF**.

Sovietmečiu seserys išlaikė pašvęstam gyvenimui esmingą bendruome-

ninį gyvenimo būdą, pagal galimybes uoliai apaštalavo dirbdamos ligoninėse, katechizuodamos vaikus bei kitaip talkindamos parapijose, organizuodamos rekolekcijas jaunimui, dalyvaudamos „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ leidyboje ir platinime.

2006 m. kovo 18 d. Vilkiaviškio vyskupijai priklausanti Šventosios Šeimos seserų kongregacija iškilmingai paminėjo vienuolijos 75-metį ir jos įkūrėjos Elzbietos Bendoravičiūtės gimimo 100-ąsias metines. Iškilmingoms jubiliejaus šv. Mišioms vadovavo apaštališkasis nuncijus arkivysk. Peteris Stephanas Zurbringenas kartu su Kauno arkivyskupu Sigitu Tamkevičiumi *SJ*, Vilkiaviškio vyskupu Rimantu Norvila ir vysk. Juozu Žemaičiu *MIC*.

Šventosios Šeimos seserų centras – Marijampolė, vienuoliniai namai dar yra Kaune ir Vilniuje. 2007 m. kongregacijoje buvo 31 amžinųjų įžadų sesuo. Šventosios Šeimos seserys talkina Popiežiškoje lietuvių šventojo Kazimiero kolegijoje Romoje, apaštalinėje nunciatūroje Vilniuje, dirba Kaune, Vilkiaviškyje. Seserys rengia šeimos gyvenimui sužadėtinius, organizuoja šeimų sambūrius, talkina vaikų bei jaunimo sielovadoje, ruošdamos sakramentams, dirbdamos mokyklose, rengdamos vasaros stovyklas, žygius, rekolekcijas. Jos tiek asmenine, tiek bendruomenine malda stengiasi užtarti visus, kuriems reikalinga dvasinė pagalba. Generalinė vyresnioji – s. Sigutė Kopalinskaitė *SF*. (žr.: *Jagminas L.* Vienuolijų veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 206. P. 194; *M.A.P.* Šventosios Šeimos seserų kongregacijos 75-mečio minėjimas // XXI amžius. 2006. Kovo 31. Nr. 25. P. 3; *Vasiliauskienė A.* Šventosios Šeimos kongregacijos seserys Ukrainoje // Lietuvos aidas. 2009. Gegužės 20. Nr. 93. P. 5–6; *Зінько В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 17 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve); Монастирі Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 106–109).

159. Kun. Motiejus Šypitka. Kun. Motiejus Maksimas Šypitka (Matėj Maksym Šypitka) *OSBM* (1899 02 23–1969 08 19) gimė Zaluznicos kaime, Zaličicko valsčiuje (Vakarų Ukraina). Baigęs mokslus, Krechive padėjo įkurti trobą-skaityklą. Įstojo į Ukrainos Siečės šaulių (Sičevye strilcy) armiją ir jos gretose buvo visus tragiškus metus (1918–1920). Grįždamas į namus, nusprendė įstoti į noviciatą Krechive (buvo priimtas 1920 liepos 14 d.), nes jau Bučiačio institute buvo išryškėjęs didelis jo pamaldumas. Tuo metu, kai 1946 m. buvo paskelbta Unitų Bažnyčios likvidacija (1949 m. likviduota ir

Užkarpatėj), jis Lvove į Švč. Eucharistijos seserų naujokyną parengė 12 merginų.

T. Motiejus Šypitka *OSBM* mirė 71 metų amžiaus, iš kurių 48 metus buvo vienuolis, o 41 m. – kunigas.

(žr.: Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; [*Autorius nenurodytas*]. О. Матеї Максим Шипітка // Василянський Вісник. 1970. Ч. 9. С. 32–35; Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neparąžymėti). С. 240; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 313, 324).

160. Švč. Eucharistijos seserys. Švč. Eucharistijos seserys yra Rytų apeigų katalikų ir Lotynų apeigų.

Rytų apeigų katalikų Švč. Eucharistijos seserų vienuolių (*Zgromadzenia sester Presviatej Evcharistiji*) yra dvi kongregacijos: ukrainietiška ir makedoniška, pastarosios – slavės ar makedonietės – darbuojasi Serbijoje.

Švč. Eucharistijos seserys ukrainietės įsikūrė pogrindyje, globojant palaimintajam Mykolui Čarneckiui, 1957 m. balandžio 21 d. Podilsko kaime Sambiro rajone Lvovo srityje. Kongregacijos įkūrėjai – kunigas Petras (Petro) Biljo ir sesuo Michaila Krenta, gimę Kniažpilio kaime Starosambirsko rajone. T. Petras mokėsi Drohobičių licėjuje bei tėvų bazilijonų vadovaujamoje prie Lavrivo vienuolyno įsteigtoje mokykloje, vėliau – Lucko seminarijoje. Karas nutraukė jo studijas. Po Antrojo pasaulinio karo užbaigė Drohobičių pedagoginį institutą, tapo vokiečių kalbos mokytoju. 1949 m. buvo išventintas į kunigus. Tapo žinomu pamokslininku, pavyzdingu dvasininku, geru organizatoriumi, turėjo gerą balsą, tad ne tik giedojo, bet pats rašė eiles ir joms kūrė muziką, tikėjo būsima Ukrainos nepriklausomybe ir šį tikėjimą diegė žmonėms. Sulaukęs nepriklausomybės, galėjo ja džiaugtis dešimtmetį. Mirė Sambire 2001 m. birželį, globojamas Švč. Eucharistijos seserų.

Sesuo Michaila jau vaikystėje nusprendė tarnauti Dievui. Turėdama gražų balsą, muzikinę klausą, ji vadovavo bažnytiniam chorui. Pradžioje ji buvo įstojusi į Švč. Jėzaus Širdies seserų kongregaciją. Lvove lankė našlaitynų vadovų kursus. Sovietams vienuolyną uždarius, grįžo namo. Čia ji palaikė kun. Petro pastangas kurti naują pogrindžio vienuolyną, jaunoms mergaitėms tapo pavyzdžiu, kaip mylėti Dievą, skelbti Jo meilę.

1954 m. grupė mergaičių nusprendė tarnauti Dievui ir savo vadove išsirinko s. Michailą. 1957 m. balandžio 21 d. jos kreipėsi į vyskupą Mykolą Čarneckį *CSR*, prašydamos sukurti Seserų Teodozijiečių vienuolinę bendruo-

menę. Vyskupas apsidžiaugė, tačiau pastebėjo, kad ukrainiečių tautoje seniai trūksta Švč. Eucharistijos seserų kongregacijos. Tėvas Petras ir mergaitės mielai sutiko formuoti Švč. Eucharistijos seserų kongregaciją, kurios veiklos pradžią palaimino vysk. M. Čarneckis. S. Michaila tapo pirmąja viršininke.

Formuoti naują kongregaciją padėjo bazilijonas t. Motiejus Šypitka, kuris 1968 m. priėmė pirmųjų 7 seserų įžadus. S. Michaila buvo pirmoji išventinta Švč. Eucharistijos seserų vienuolė ir viršininke. Mirus t. M. Šypitkai *OSBM*, jaunai kongregacijai daug padėjo vyskupai Juozapas Fedorykas *OSBM* ir Volodymyras Sterniukas *CSR*. Tuo metu seserys dirbo valstybės tarnybose ir nelegaliai katechizavo vaikus, jaunimą, vyresniusius, ruošė Šv. Komunijai. Jos talkino kunigams, parengdavo patalpas slaptai šv. Mišių aukai, kurios dažniausiai vykdavo naktimis. Sovietinio ateizmo metais seserų skaičius augo. 1992 m. jas oficialiai perregistruojant, Švč. Eucharistijos seserų kongregacijoje buvo 28 vienuolės. O po metų kardinolas Miroslavas Ivanas Liubačivskis jas palaimino darbui Lvovo arkivyskupijoje.

Dabar seserys turi du vienuolynus (Ivano Frankivske – čia yra motininis namas ir Sambirsko – Drohobičių vyskupijoje), kur gyvena ir darbuojasi savo charizmoje. Veiklos kryptis – apaštalavimas, katechizacija. 2006 m. duomenimis, Švč. Eucharistijos seserų Ukrainoje buvo 30.

Lietuvoje veikia dvi kongregacijos, kurių vienuolės sutrumpintai vadinamos Eucharistietėmis ir seserimis Eucharistietėmis. Pastarosios – Popiežiaus teisių ir jų oficialus pavadinimas *Jėzaus Eucharistijoje Tarnaičių seserų kongregacija* seserys Eucharistietės, Popiežiaus teisių katalikių moterų vienuolija (1983 m. patvirtino popiežius Jonas Paulius II).

Jėzaus Eucharistijoje Tarnaičių seserų kongregaciją Vilniaus vyskupijoje 1923 m. įsteigė arkivyskupas Jurgis Matulaitis MIC.

Tikslas – evangelizacija, artimo meilės darbai (šūkis – Viskas Kristui ir per Kristų). Užsiima vaikų ir jaunimo religiniu auklėjimu, katechizacija, rengia rekolekcijas, parapajose organizuoja tikinčiųjų grupes, globoja ligonius, vargšus, dirba vargonininkėmis, zakristijonėmis, sekretorėmis.

1946 m. Sovietų valdžiai konfiskavus vienuolyną, dalis seserų pasitraukė į Lenkiją. 1949 m. sovietams vienuolijos veiklą uždraudus, seserys veikė nelegaliai. Nuo 1958 m., Vilniaus vyskupui leidus, seserys vėl pradėjo dirbti Vilniuje.

Aukščiausia valdymo institucija – generalinė kapitula. Ji 6 metams renka generalinę vyresniąją. Generaliniai namai Pruszkowe (Lenkija) Veikia Baltarusijoje, Gruzijoje, Kazachijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Vokietijoje. 2005 m. duomenimis buvo 30 bendruomenių ir 200 narių. Lietuvoje

esantys vienuoliniai namai Vilniuje (čia ir noviciatas) ir Grigiškėse turi 10 amžinųjų įžadų seserų, 5 laikinųjų ir 3 novices ir priklauso Lietuvos – Baltarusijos delegatūrai.

Eucharistietės – jų oficialus pavadinimas *Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacija, SJE*. Ją įsteigti Lietuvoje mintis kilo jėzuitui kun. Pranciškui Masilioniui. Kongregacija įkurta pačiais nuožmiausiais pokario bolševikinės okupacijos metais – 1947 m. spalio 11 d. Šiauliuose (tai diecezinė kongregacija). Tuomet t. P. Masilionis *SJ* (1902–1980) parašė kongregacijai Konstituciją „Meilės testamentą“, kuriame nurodė pagrindinius tikslus: didesnę garbę Dievui, asmeninį savęs tobulinimą, per meilę Kristui ir Marijai teikti pagalbą artimui, jaunimui, jaunoms šeimoms, saugant jų sielas nuo įvairių negandų. Šis seserų dvasinių pajėgų grūdinimas buvo tarsi pasirengimas okupacijos laikmečiu įtvirtinti tokią gynybinę liniją, į kurią sudužtų bet kokios tamsios jėgų ofenzyvos.

Eucharistinio Jėzaus kongregacijos seserys, skatinamos ir laiminamos tremtinių vyskupų Julijono Steponavičiaus ir Vincento Sladkevičiaus, remiamos tėvų jėzuitų, įsijungę į „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ (LKB kronika) veiklą. Ilgametė kongregacijos vyresnioji sesuo Ksavera – Julija Kuodytė *SJE* gebėjo patarti, perspėti ir paguosti. Seserų namelį Kaune, K. Donelaičio 36, sovietiniai okupantai pavadino „Gyvačių lizdu“.

„LKB kronikos“, jos leidėjų, bendradarbių bei aktyviausių talkininkų – kongregacijos seserų – pastangomis ryžtingai buvo pasipriešinta Bažnyčios puolimui, jaunimo sąmonės žalojimui, pagrindinių žmogiškų ir krikščioniškų vertybių niekinimui. Sielų gelbėjimo, pagalbos šeimoms, krikščioniškų vertybių skiepijimo jaunimui darbą jos tęsė ir Eucharistijos bičiulių sąjūdyje bei misijose Sibire, Kazachstane, Moldovoje, Latvijoje ir kitur.

1975 m. seserei Gemai – Jadvygai Stanelytei *SJE* kilo mintis rengti eisenas į Šiluvą, o 1978 m. ji pasiūlė atgaivinti Gyvojo Rožinio praktiką ir apjuosti Lietuvą rožinio malda. S. Gemai už veiklą su Eucharistijos bičuliais, ryšius su Maskvos disidentais, misijas Gruzijoje, Armėnijoje, Moldovoje KGB užvedė operatyvinės įskaitos bylą, kurioje ji gavo slapyvardį „Stella“. Po kratų, radus Rusijos disidentų pogrindžio leidinių, 1980 m. buvo areštuota, nuteista 3 metams bendrojo režimo lagerio ir ištremta į Uralą, Nižnij Tagilo lagerį. Atėjus Nepriklausomybei, ji kurį laiką dirbo „Caritas“ valdyboje, vėliau iki 2001 m. misijose Kazachstane. Už tikinčiųjų teisių gynimą ir darbą misijose 1999 metais ji buvo apdovanota Vyčio kryžiaus trečiojo laipsnio ordinu.

Lietuvai tapus nepriklausoma, Eucharistietės pakeitė veiklos kryptis – nuo „kronikinio“ laikotarpio pereidamos į legalų ir laisvą veikimą, skirtą daugiau sielovadai, jaunimo religinio švietimo reikalams, pašaukimams ir misijoms.

Seserys dirba katechetiniuose centruose, vidurinėse ir aukštesiose mo-

kyklose, kur dėsto tikybą, katechetiką ir kt. Parapijose veiklą plečia evangeliizuodamos ir katechizuodamos vaikus bei suaugusius, rengia vaikų ir jaunimo stovyklas, aktyviai dalyvauja organizacijų „Ateitis“ bei „Lietuvos skautija“ veikloje. Seserys organizuoja ir veda rekolekcijas.

Pagrindiniai vienuolijos namai yra Kaune. Seserys taip pat gyvena ir darbuojasi Vilniuje, Šiauliuose, Kybartuose, Šiluvoje, Telšiuose. Turi atskirus namus – skyrius Moldovoje, Latvijoje, Kazachstane.

Kongregacija jungia 83 amžinųjų įžadų seseris, 1 laikinųjų, 2 naujokes ir 2 postulantus. Generalinė vyresnioji – s. Belarmina – Saulė Lapėnaitė *SJE*.

(žr.: [*Autorius* nenurodytas]. Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacija. Bukletas. 2003; *Jagminas L.* Vienuolių veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918 – 1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006. P. 177–178; *Klusaitė L.* Nenuilstančios dvasios misionierė // XXI amžius. 2003. Spalio 10. Nr. 78. P. 5; *Kryževičius K.* Verta ir reikalinga: Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacijos 56-osioms metinėms // XXI amžius. 2003. Spalio 10. Nr. 78. P. 4; *Зінько В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve); Монастирі Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 102–105).

161. Seserys Studitės. Rytų apeigų katalikių seserų vienuolių kongregacija – *Studitų įstatų Šventos Globos moterų vienuolija (Sviato-Pokrovskyj žinočyj monastyr Studijskogo ustavu).*

Naujos vienuolių kongregacijos pradžia – 1920 m., tada kelias tikinčias mergaites Jaktorovo kaime (Lvovo sritis) darbui Kristaus vynuogyne suvienijo kunigas Zenonas Kaliniukas (Zenon Kaliniuk). Netrukus kunigas savo mintimis apie būsimą kongregaciją pasidalino su metropolitu Andriejumi Šeptyckiu, kuris irgi svajojo, įkurti Rytų apeigų moterų vienuoliją, **remdamasis Šv. Teodoro Studito taisyklėmis.** Metropolitai pateikė besikuriančiai kongregacijai Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios klausimams jų *Tipikoną*. Tai knyga, kurioje surašyta visų metų kiekvienos dienos šv. Mišių ir maldų seka.

1924 m. spalio 14 d. (tai Švenčiausios Dievo Motinos Globėjos šventė) metropolitai Andriejus Šeptyckis palaimino Studitų įstatų Šventos Globos moterų vienuoliją, patvirtinto *Tipikoną*. Šešios seserys kandidatės davė pirmuosius įžadus. Nuo tada Vakarų Ukrainoje pradėta atnaujinti sena vienuolinė tradicija.

Seserys savo rankomis perstatinėjo pastatus, kuriuos metropolitai A. Šeptyckis buvo perdavęs jų vienuolynui. Tais pačiais 1924 metais A. Šeptyckis pašventino pirmąjį namą Jaktorove, Peremyšliuose.

Nuo 1932 m. kunigą Z. Kaliniuką perkėlus į kitą parapiją, vienuolynu

Jaktorove ėmė rūpintis tėvai studitai iš Unevo, nes jų Laura buvo už 3 km nuo Jaktorovo. Seserų dvasiniu vadovu tapo vienuolyno igumenas kun. Klementijus Šeptyckis.

Į vienuolyną Jaktorove atvykdavo dievobaimingos merginos, norėjusios pašvęsti savo gyvenimą tarnaudamos Dievui. Seserims reikėjo energingos vyresniosios. Metropolitai A. Šeptyckis paskyrė 24 metų vienuolę Juozapatą Oleną Viter, kuri pasirengimą vienuoliniam gyvenimui atliko pas seseris bazilijones Lvove esančiame jų vienuolyne. Ji atvyko iš Lvovo ir buvo paskirta naujokių viršininke, o s. Anyzija – vienuolyno viršininke.

1926 m. s. Juozapata Viter tapo viršininke, o 1932 m. – vienuolyno igumene. Rūpindamasi seserų švietimu, s. Juozapata į vienuolyną pasikvietė mokytoją, kuri dvejus metus gyveno kartu su seserimis ir mokė jas rašto. Tada s. Juozapata vienuoles pasiuntė į mokytojų seminariją ar medicinos kursas.

Iki karo vien Jaktorove jau buvo 70 seserų ir 30 našlaičių. Be motininio namo buvo ir 7 vienuoliniai dukteriniai namai: Lvove bei Lvovo srityje (Pere-myšlianoose, Briuchovičiuose, Uneve), Ternopilio srityje (Velikich Hajak bei Velikich Pidhajcah), Ivano Frankivsko srityje (Halyče). Iki Antrojo pasaulinio karo – per 15 metų (1924–1939) seserų Studičių skaičius pasiekė 147.

Seserys užsiėmė kaimo ūkiu – tai buvo pagrindinis jų pragyvenimo šaltinis. Be to, savo namuose turėjo vaikų darželius, Jaktorove ir Briuchovičiuose išlaikė du našlaitynus. Vienuolės dirbo medicinos seserimis ligoninėse, siuvinėjo, audė, dirbo su jaunimu skaityklose, vadovavo jaunųjų ūkininkų rateiliams. Svarbiausias akcentas kiekviename darbe – malda. Be to, seserys vertė ir redagavo religinę literatūrą, dirbo katechetėmis Šventosios Sofijos mokykloje Lvove, vaikų darželiuose.

Prasidėjus karui, Studičių vienuolynas Jaktorove bei kiti vienuolynai likviduoti. S. Juozapata Viter ir dar dvi seserys suimtos.

Karo metu vienuolės buvo išblaškytos. Kelios jų prieglobstį surado Vokietijoje: čia 10 jų įkūrė „Marijos Globos“ vienuolyną, 4 – pirmojo pašauktojo Šv. Andriejaus, kuriame globojo senus žmones. 1981 m. „Marijos Globos“ vienuolynas perduotas seserims bazilijonėms, o kitas jų įkurtas vienuolynas 1987 m. perduotas Bizantiškų apeigų Melchitsko seserims. Studitės vienuolės 1982 m. išvyko į Kanadą ir ten Dandelke, netoli Toronto, atidarė vienuolyną. Čia jos gyvena kontempliatyvų gyvenimą. 1988 m. ten buvo likę tik dvi seserys.

Po karo Ukrainoje sovietinės okupacijos metais (1950 m.) galutinai likvidavus vienuolynus, seserys studitės pasitraukė į pogrindį. Jos dirbo įvairius kvalifikaciją atitinkančius bei kitus darbus, įvairiai patarnavo žmonėms. Studitės dirbo ir našlaičių namuose, globodamos žydų tautybės vaikus. Po kelias

vienuoles gyveno privačiuose namuose, išlaikydamos vienuolinius papročius, įžadus. Pogrindžio laikais studitės gebėjo pagausinti kongregacijos gretas (įstojo 17 kandidačių), įkurti keturis namus (Lvove, Skalate, Ternopilyje, Jeremčiuose) ir atkurti bei išlaikyti namą Peremyšliuose. Tačiau jų veikla neliko nepastebėta – 13 seserų įvairiu laiku buvo pakliuvusios į saugumo rankas ir nuteistos kalėti. 1946 m. igumenę Juozapatą Viter sovietai areštavo antrą kartą. 11 metų (iki 1954 m.) ji buvo kankinama kalėjimuose. Igumenės pareigas ji vykdė iki pat mirties – 1988 m. lapkričio 15 d.

Po s. Juozapatos mirties metropolitas Volodymyras Sterniukas ketverių metų laikotarpiui igumene paskyrė s. Anatoliją (Ana Ivašktiv).

Atgavus nepriklausomybę ir legalizavus Bažnyčią, seserys studitės Lvove gavo kadaise seserims benediktinėms priklausiusį vienuolyną Vičevij gatvėje (Nr. 2). Prie vienuolyno veikia pirmoji katalikiška mokykla Ukrainoje – Šv. Sofijos mokykla. 1992–1993 m. šešios seserys noviciatui buvo išsiųstos pas vienuoles benediktines į Fravchizmą. 1993 m. liepos 24 d. vyko pirmieji igumenės rinkimai (iki tol igumenės buvo skiriamos metropolito) – išrinkta s. Jolita (Jaroslava Pochudaj). 1996 m. seserų studičių kongregacijai priklausiusių vienuolių kartu su kandidatėmis Ukrainoje buvo 96. Tuo tarpu 2006 m. Ukrainos Graikų katalikų vienuolynų žinyne nurodytos 56 vienuolės ir viena sesuo, kuri Teologijos mokosi Miuncheno universitete.

Vienuolės malda ir darbu tarnauja Dievui ir žmonėms. Jos katechizuoja vaikus ir jaunimą, siuva bažnytinius drabužius, siuvinėja, slaugo ligonius. 15 seserų mokosi aukštosiose mokyklose. Seserys planuoja apsigyventi ir išplėsti veiklą Kijeve, Kulikove, o Velikij Haj atidaryti našlaičių namus. Tam jos jau rengiasi seniai: yra surinkusios gausią ir įdomią vaikišką biblioteką, daug žaislų, drabužių.

(žr.: *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1192; *Дух О.* Студити, Студитки // *Енциклопедія Львова*. Т. 3 / За ред. *А. Козицького*. Львів: «Літопис» (в друці); *Зінко В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 18–19 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve); *Казимира Б.* Успіхи і труднощі у великому замірі (Два пляни митр. А. Шептицького в справі українського поселення в Канаді та оснування студитів). Рим: Видання «Богословії». Ч. 40. Т. XXXIII. (1969). 52 с.; *Монастирі Української Греко-Католицької Церкви*. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 134–139).

162. Šv. Vincento seserys. Tai šv. Vincento de Paulo (1581–1660) įkurta Lotynų apeigų katalikų seserų vienuolių kongregacija, pavadinta jo įkūrėjo vardu – **Šv. Vincento de Paulo Gailestingumo dukterų kongregacija (Filles de la charité de Saint Vincent de Paul, FdC).**

1600 m. Vincentas buvo išventintas į kunigus. 1617 m. jis įkūrė geradarių

moterų asociaciją, kurios narės paskyrė savo gyvenimą rūpinimuisi vargšais. 1625 m. de Gondī šeimos lėšomis šv. Vincentas įkūrė Gailestingumo kongregaciją, kuri buvo pavadinta *Lazaristų kongregacija* (pavadinimas kilo nuo kongregacijos rezidencija tapusio Šv. Lazarijaus vienuolyno). 1626 m. kongregaciją patvirtino Paryžiaus vyskupas, o 1633 m. popiežius Urbonas VIII specialia bule „Salvatoris nostri“ patvirtino Šv. Lazarijaus kongregacijos Konstituciją. Per 28 metus įsikūrė net 28 tos vienuolijos namai.

Kartu su hercogiene Luiza de Marijnak šv. Vincentas 1633 m. įkūrė Gailestingumo dukterų kongregaciją – rūpintis našlaičiais.

Nuo 1626 m. Vincentas, rūpindamasis kunigų išsilavinimu, ėmė organizuoti švietimo sistemą (įkūrė licėjinius kursus, kur dar iki mokymosi seminarijose jaunuoliai galėjo susipažinti su Dievo Žodžiu). Tokios mokyklos greitai išplito ne tik Prancūzijoje, bet ir Italijoje, Lenkijoje. Jos tapo puikia baze seminarijoms bei būsimiems seminaristams parengti. 1642 m. Vincentas įkūrė pirmąją seminariją dvasininkams, o vėliau – dar 17. Ypač svarbu, kad Vincentas pirmasis sugalvojo ir parengė dvasininkų kvalifikacijos kėlimo sistemą, o taip pat organizavo nuolatinę pagalbą vargšams ir ligoniams.

1737 m. Vincentas de Paulo popiežiaus Klemenso XII buvo kanonizuotas, o popiežius Leonas XIII paskelbė jį visų labdaringų organizacijų globėju.

Šv. Vincento įkurtą Gailestingumo dukterų kongregacijos seserų (jos dažniausiai vadinamos *vincentinėmis*) pagrindinė veiklos kryptis – ligonių slauga namuose. Laikui bėgant, seserys ėmė rūpintis vargšų švietimu, mokymu, našlaičių ir senelių globa. Nuo 1656 m. vienuolės padėdavo sužeistiesiems mūšio lauke, dėl to jos buvo pramintos „Angelais mūšių laukuose“. Kongregacijos įkūrėjo iniciatyva seserys ėmėsi globoti nuteistuosius kalėjimuose.

XIX a. Šv. Vincento de Paulo Gailestingumo dukterų kongregacijos vienuolės dirbo įvairiose medicinos įstaigose, talkino kuriant nemokamas mokyklas ir vaikų darželius, kuriuose jos įvedė naują ugdymo metodiką. Seserys vadovavo įvairioms religinėms visuomeninėms asociacijoms. Nemaža seserų mirė kankinių mirtimi Prancūzijos revoliucijos metu, taip pat 1870 m. Kinijoje ir 1935–1937 m. Ispanijoje.

Šv. Vincento de Paulo Gailestingumo dukterų kongregacijos vienuolės priima neturto, paklusnumo, išmintingumo ir tarnystės vargšams įžadus.

Be Prancūzijos, Šv. Vincento de Paulo Gailestingumo dukterų kongregacijos vienuolės pirmiausia pradėjo veikti Lenkijoje (nuo 1632 m.).

1837 m. Denze mieste (Belgija) kanauninkas Konstantinas Jansenas ir Marija Martenes įkūrė Šv. Vincento Gailestingumo seserų vienuolių kongregaciją.

Dabar šios kongregacijos seserys dirba beveik visose pasaulio šalyse.

XX a. tai buvo pati gausiausia moterų vienuolių kongregacija. 1998 m. jai priklausė 24 982 seserys, kurios turėjo 2 757 namus.

Rytų apeigų katalikai ukrainiečiai redemptoristai, išvykę mokytis į Belgiją, susipažino su ten išikūrusių prancūzių – Šv. Vincento popiežiaus teisių seserų veikla. Pakvietė jas padirbėti Ukrainai – padėti parengti seserų (tada Galicijoje buvo mažai moterų vienuolių). Metropolitas Andriejus Šeptyckis, sutikęs Popiežiui, 1922 m. kovo 25 d. išsiuntė į Belgijoje esantį noviciatą pirmąsias neturtingas mergaites, kurios neturėdamos kraičio (pasogos) negalėjo įstoti į vienuolynus Galicijoje.

1926 m. birželio 8 d. pirmosios Gailestingumo seserys sugrįžo iš Belgijos į Ukrainą, lydimos jas globojusių seserų. Ivano Frankivske jos pradėjo veiklą, padėdamos vargšams, našlaičiams. Pirmąja Gailestingumo seserų viršininke (1926–1970) buvo paskirta belgė s. Jelizaveta Alicija Poppe *FdC*.

1929 m. metropolitas seserims nupirko namą Lvove (dabar Sacharovo gatvė, Nr. 80), apgyvendino seseris ir jomis rūpinosi. Seserys ėmėsi globoti neturtingas kaimo mergaites, ieškojusias darbo Lvove, rūpinosi jų krikščionišku auklėjimu. Nuo 1930 metų, Lvove pradėjus Liaudies ligoninės statybą, seserys, turėjusios medicininį išsilavinimą ir dirbusios ambulatorijose, pastatčius ligoninę ėmė joje dirbuotis. Ligoninės administratore tapo s. Jelizaveta Poppe *FdC*.

1939 m. sovietiniai okupantai atėmė iš seserų viską, ką jos turėjo. Vokietmečiu buvo atnaujinta ukrainiečių ligoninės veikla, tačiau 1944 m. sovietiniai okupantai dar kartą viską atėmė.

Nemaža jos nuveikė sovietinės okupacijos metais, dirbdamos ligoninėse medicinos seserimis, vaistinėse, slaugydamos ligonius, nes jų vyresnioji buvo belgė ir turėjo užsienio pasą.

Dabar Šv. Vincento seserų motininis namas yra Lvove (Zalizniaka gatvė Nr. 11), pagrindinė viršininė – s. Gerarda Krupi *FdC*. Seserys veikia ir Ternopilyje.

Lvove pagrindinė darbo vieta – metropolito A. Šeptyckio ligoninė (ji veiklą atnaujino 1992 m.). Čia dirba 15 seserų, vadovaujamų viršininės s. Martos *FdC*. Kita darbo kryptis – pagalba neįgaliesiems. Apie 30 seserų vežioja jiems maistą, teikia medicininę pagalbą. Viena seserų dirba Raudonajame Kryžiuje Lvove, kita – Ternopilyje. A. Šeptyckio licėjui vadovauja irgi sesuo vinentinė. Ternopilyje viena sesuo dirba „Carite“, dvi vadovauja valstybiniam našlaitynui, dar dvi darbuojasi katechetėmis prie tėvų redemptoristų aptarnaujamų bažnyčių (jų Ternopilyje dvi – antroji baigiama statyti).

Viena sesuo Italijoje studijuoja Teologiją aukštojoje mokykloje.

Šv. Vincento Globėjo seserų bažnyčia (Ličakivsko gatvė) aptarnauja tėvai

redemptoristai, nes jie, kaip jau minėta, atsikvietė seseris iš Belgijos. Prie bažnyčios seserys suorganizavusios vaikų chorą. Netoli bažnyčios – išaugo 24 kelių (celių) vienuolynas. Netoli Lvovo esančiame Tarasivcų kaime seserys rengia patalpas noviciatui. 2006 m. duomenimis, Ukrainoje darbuojasi 58 Šv. Vincento seserys (57 iš jų ukrainietės ir viena – lenkė).

Šv. Vincento seserys ukrainietės (dar vadinamos Gailestingosiomis seserimis) dirba tik Ukrainoje (jos nebuvo išvykusios talkinti diasporoje).

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 296–297; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 371–373; *Sicari A.* Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 297–298; *Зінько В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 20 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve); *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёрох OFVConv (председатель)).* Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 981–982; *Монастири Української Греко-Католицької Церкви.* Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 86–90; *Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор).* Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 803–805).

163. Dievo Motinos Globėjos seserys. Rytų apeigų katalikų vienuolių ukrainiečių kongregacija (*Pokrova Božej Materi*). Dievo Motinos Globėjos seserys įkurtos 1940 m. ne tėvynėje Ukrainoje, o išeivijoje – Filadelfijoje tada dar tik dvasininko bazilijono, būsimo Filadelfijos metropolito Ambraziejiaus (Ambrozijaus) Senišino *OSBM*, kuris, tapęs metropolitu, 1963 m. papildė Rytų kongregacijos konsultorių skaičių.

Dievo Motinos Globėjos seserys yra vyskupo teisių. Tai ukrainiečių seserų kongregacija ir dabar veikianti tik diasporoje. Seserys dirba mokyklose, talkina katechizacijoje, pastoracinėje veikloje, tačiau daugelis jų jau nebemoka ukrainiečių kalbos. Šių seserų veiklą diasporoje galima palyginti su lietuvių Amerikoje įkurta Šv. Kazimiero kongregacija (Čikagoje motininiame seserų Kazimieriečių name jaunesnio amžiaus seserys dauguma ne lietuvių ir nemoka lietuvių kalbos).

(žr.: *Зінько В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 20 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve).

164. Pasaulietiškas Jėzaus Širdies Katechečių institutas. Jėzaus Širdies Katechečių institutas – *Institutum seculiari* – įsteigtas Paranoje 1940 metais bazilijono t. Kristoforo Savenko Myskivo (žr.: Kristoforas Myskivas). Tai pirmas pasaulietinis institutas visų Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios istorijoje.

Kun. K. Myskivas *OSBM* reorganizavo Maldos apaštalavimą ir tapo

pirmojo pasaulietinio Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios instituto, pavadinto „Jėzaus Širdies Katechečių institutu“, įkūrėju. Tuo metu Brazilijoje Žetulijo Vargo diktatoriškas režimas persekiojo visas svetimias (taip pat ir ukrainiečių) kultūras, kalbą, raštą. Neišvengė persekiojimo ir Rytų apeigų Katalikų Bažnyčia. Tautiškumo išlikimu ir išsaugojimu ėmė rūpintis Prudentopolyje tuo metu gyvenę ir dirbę tėvai bazilijonai: Juozapas Martynecas, Benediktas Melnykas, o ypač Kristoforas Myskivas. Tam ir buvo įsteigtas Jėzaus Širdies Katechečių institutas.

Šiame institute darbavosi ir sesuo Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė). Jame buvo auklėjami ir rengiami krikščionių organizacijų ir būsimų dorovingų šeimų nariai. Instituto jurisdikcijoje buvo regiono ukrainiečiai katalikai.

T. K. Myskivas *OSBM* parašė institutui Regulą, kurią 1950 m. patvirtino Ponta Groso vyskupas Antonijus Macarotto. Nuo 1971 m. Švč. Jėzaus Širdies Katachečių institutas gavo popiežiškąsias teises ir tapo tiesiogiai pavaldus Romos Apaštališkajam Sostui. Pirmąją Regulą – taisykles peržiūrėjo ir apsvarstė Katachečių asamblėja ir 1984 m. lapkričio 13 d. jas Vatikane patvirtino Kongregacija Rytų reikalams.

Pagrindinę – vyriausiąją viršininkę penkeriems metams renka Švč. Jėzaus Širdies Katechečių asamblėja, o vietinės viršininkės arba skiriamos vyriausiosios asamblėjai patvirtinant, arba renkamos vienų ar kitų namų katechečių trejiems metams.

Pagrindinė vadovybė ir noviciatas nuo pat įkūrimo pradžios yra Prudentopolyje.

Katechetės gyvena privačiai, išlaikydamos save, o dalį savo uždarbio skiria bendram instituto fondui. Laisvu laiku jos moko katechizmo bažnyčiose ir mokyklose, padeda dvasininkams misijų veikloje: kunigui negalint dalyvauti, veda maldas, padeda prie Bažnyčių esančioms organizacijoms bet kurioje tuo metu reikalingoje veikloje, į kurią nukreipia Bažnyčios valdžia. Itin daug veikia ukrainietišku apeigų, savo tautos kultūros plėtros ir išlaikymo sferoje. Liepos mėnesį katechetėms organizuojami kursai, padedantys pasirengti pedagoginiam darbui.

Jėzaus Širdies Katechečių instituto nuolatinės narės duoda laikinus arba amžinuosius įžadus. Yra ir pagalbininkių, kurioms nereikalingi įžadai, tačiau jos daug talkina ir remia instituto veiklą.

Jėzaus Širdies Katechečių instituto narės nenešioja abitų, joms nereikia gyventi bendruomenėje net per kasmetines rekolekcijas ar kursus, būti noviciate.

Yra tik du namai, kuriuose Jėzaus Širdies Katechečių instituto bendruo-

menė gyvena kaip vienuolinė bendruomenė: tai pagrindinis namas Prudentopolyje ir Ponta Grosoje esantis Šv. Olgos pensionas.

Institutum seculiari yra trijų laipsnių nariai: pirmieji duoda amžinuosius įžadus vienuoliniam gyvenimui, antrieji – gali kurti šeimas, jie neduoda vienuolinio gyvenimo įžadų ir tretieji – nariai pagalbininkai. Jėzaus Širdies Katechečių institute XXI amžiaus pradžioje darbavosi beveik 300 narių.

Žvelgiant į specifinį gyvenimo būdą, jų narių skaičius, o ypač pavardės neafišuojamos. 1987 m. Jėzaus Širdies Katechečių institutui priklausė 65 narės, kurios dirbo Brazilijoje, Argentinoje ir Paragvajuje.

(žr.: *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1199–1203; *Зінько В.* Апостольство Молитви між українцями у Бразилії (Відбитка з «Праці» 1962). Прудентопіль, Парана, Бразилія. 1962. 100 с.; *Зінько В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 25 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve).

165. Augustinai. Vienuoliniai ordinai, kurių veikla pagrįsta Šv. Augustino vienuolinio gyvenimo įstatais. Augustinai – šv. Augustino pasekėjai. Augustinams priklauso augustinai – eremitai, reguliarieji šv. Augustino kanauninkai ir asumpcionistai – plačiau vartojamu terminu – dominikonai, augustinai servitai, augustinai bonifratrai, augustinai tamplieriai ir kiti.

Augustinai–eremitai (**Ordo Fratrum Eremitarum Sancti Augustini, OESA** arba **Ordo Fratrum Sancti Augustini, OSA**) – elgetaujantis Lotynų apeigų katalikų ordinas, susiformavęs XIII a. Italijoje.

Šv. Augustinas (Aurelijus) – vyskupas, Bažnyčios mokytojas (354–430), šv. Monikos sūnus. Jo dvasinį kelią atskleidžia autobiografija „Išpažinimai“ (Confessiones). Augustinas buvo labai gabus mokslui, tačiau godus ir pramogoms. Baigęs mokslus Kartaginoje, atidarė retorikos mokyklą gimtojoje Tagastėje, paskui vėl sugrįžo į Kartaginą.

383 m. Augustinas išvyko į Romą, vėliau – į Milaną. Į čia jis jau atvyko nusivylęs Manichėjų dualizmu (būtis priklauso nuo dviejų amžinų, nuolat kovojančių, lygiaverčių gėrio ir blogio pradų). Milano vyskupo šv. Ambraziejaus pamokslai nustebino skeptiką Augustiną iškalba ir minčių gelme. Jis pagaliau suvokė, kas yra Tiesa. Šviesą jis išvydo perskaitęs šv. Pauliaus žodžius, skatinančius skaisčiai gyventi. Didžiulį įspūdį Augustinui padarė pasakojimas apie egiptietį šv. Antaną ir jo vienuolinį gyvenimą, išgirstas prieš priimant krikštą ir tapęs paskutiniu Augustino atsivertimo akstinu.

Augustinas su sūnumi Adeodatu 387 m. pasikrikštijo, atsisakė retorikos mokytojo darbo, sugrįžo į Tagastę, išpardavė jam priklausiusią palikimo dalį, išdalijo vargšams ir kartu su sūnumi bei bičiuliais ėmė gyventi kaip itin maldingai, asketiškai vienuoliai, derindami protinį darbą su malda.

Augustinas išgarsėjo maldingumu ir dora, vietos bendruomenė išrinko jį kunigu. Augustinas, 391 m. išventintas į kunigus, persikėlė į Hipono miestą (Šiaurės Afrika), į vyskupo būstinę, ir ten nutarė steigti vienuolyną. Jis talkino vyskupui, vadovavo vis besiplečiančių vienuolių būriui, išaugusiam į dvasinę seminariją ir išauklėjusiam nemažai vyskupų. 391–395 m. Augustinas bandė toliau gyventi tą patį vienuolio gyvenimą kartu su grupe draugų, derindamas jį su vis gausėjančiomis pastoracinėmis pareigomis. Šių kelerių metų patirtis Augustinui buvo labai svarbi kuriant vienuolyną, kuriame jis aplink save subūrė visą Hipono dvasininkiją. Dar nespėjęs bendruomenei sutvirtėti, Augustinui teko ją apleisti. Čia 395 (ar 396) m. tikintieji Augustiną išrinko Hipono vyskupu.

Mirė eidamas 76 metus, palaidotas Šv. Stepono bažnyčioje, bet vėliau, 498 metais vandalams veržiantis į miestą, jo palaikai perkelti į Kagliari, vėliau – į Paviją, o 772 metais jo relikvijos sudėtos Šv. Petro Bazilikoje.

Šv. Augustinas – Bažnyčios Tėvas – tapo vienu didžiausių vaikų krikšto papročio šalininku. Jis šiuo klausimu paliko pamatinius argumentus (atskiri vaikų krikšto atvejai minimi jau III a., V a. jie vis labiau plito, o VI–VII a. vaikų krikštas visai išstūmė katechumenatą kaip praktiškai nebereikalingą suaugusiųjų rengimo priimtą tikėjimą ir dalyvauti krikščionių bendruomenėje forma). Krikštas buvo teikiamas ne iškilmingai, kaip anksčiau, nustatytą metų dieną, dalyvaujant visai bendruomenei, bet kiek įmanoma greičiau po vaiko gimimo.

Pats ilgai klydęs, jis negailestingai kovojo su Bažnyčią alinusiais nukrypimais. Augustinas noriai diskutavo su eretikais, argumentuotai griaudamas jų teiginius.

Paskutiniai Augustino gyvenimo metai sutapo su vandalų siautėjimu, eretikų arijonų veikla – kai Bažnyčią vėl užliejo smurto banga. Augustinas mirė apsiaustame mieste. Tai žymiausias pirmųjų krikščionybės amžių teologas. Jo raštai sudaro keliasdešimt tomų (vien teologijos veikalų per 200; yra išlikę 363 pamokslai, 217 laišku).

Šv. Augustino raštuose pabrėžiamas ne išoriškas vienuolio atsiskyrimas, bet jo vidinis vientisumas, gyvenant vien Dievui, išvengiant vidinio susidvejinimo tarp rūpesčio Dievu ir pasauliu. Iš čia ir dažnai Augustino raštuose aptinkami žodžiai „Dievo tarnas“ ar „tarnauti Dievui“, reiškiantys tą patį, kaip „vienuolis“ ar „būti vienuoliu“. Akcentuodamas žmogaus – vienuolio vienovę, Augustinas išplėtojo vienovės sampratą ir taikė ją vienuolių bendruomenei, kurioje kiekvienas žmogus gyveno visiškoje vienovėje su savo broliais.

Šv. Augustino knyga „De civitate Dei“ tapo imperatoriaus Karolio Didžiojo mėgstama knyga.

Remiantis Hipono vyskupo Augustino darbais, parengtas ir priimtas statutas (todėl vienuoliai vadinami augustiniais – augustijonais). 1256 m. ordina patvirtino popiežius Aleksandras IV.

Augustinas savo reguloje nurodė skaityti ją kartą per savaitę, kad niekas nebūtų pamiršta. Augustino mokinys ir biografas Posidijus žodžiu „regula“ apibūdina pirmąją Augustino patirtį Afrikoje, bendriausia prasme sekant pirmąją Jeruzalės bendruomene. Dar pirmais šių bandymų metais kitas Augustino draugas, Alpijus, iš kelionės į Betliejų parsivežė tekstą, kurio pagrindu į dešimtį trumpų straipsnių buvo surašyti vienuoliškojo gyvenimo nurodymai ir potvarkiai. Šiuos straipsnius patvirtino pats Augustinas. Kiek vėliau Hipone Augustinas naujai įsteigtai bendruomenei sukūrė generalinę direktyvą „Praeceptum“. Alpijus sujungė atsivežtus tekstus ir „Praeceptum“ į vieną veikalą, netrukus išplitusį po vakarines imperijos sritis, pradedant Italija. Pagaliau Augustinas, jau būdamas vyskupas, nusiuntė griežtą išpėjimą laišką moterų vienuolynui, kurio vyresnioji buvo jo tikra sesuo. Šis laiškas vėliau buvo pridedamas prie moterų vienuolynų reikmėms pritaikytų dokumentų. Kai po keleto šimtmečių, ypač XI–XII a. Šv. Augustino regulos problema dėl ypatingo jos kūrėjo autoriteto vėl atgavo didžiulę reikšmę, ėmė plisti įvairios šių tekstų versijos ir rinkiniai, pritaikyti ir vyrų, ir moterų vienuolynams.

Iš Augustino vienuolyno Hipone V a. išėjo ne vienas vyskupas Afrikai (V a. įsivyravo paprotys rinkti vyskopus iš vienuolių).

Kryžiaus žygių metu įsikūręs Jeruzalės Šventojo Jono špitolininko ordinas, trumpiau – joanitai (šiandien dažnai dėl XVI a. Maltoje įsikūrusių buveinių vadinamas Maltos riterių ordinu) derino ligonių slaugymo ir riterystės funkcijas. Šio ordino užuomazgos siejamos su 1070 m. italų pirklų organizuota maldininkų prieglauda. 1099 m. kryžiuočiams užėmus Jeruzalę, ši špitolė išplėtė veiklą ne tik Šventojoje Žemėje, bet ir Italijos bei Prancūzijos uostuose, kur maldininkai buvo laipinami į laivus. 1113 m. špitolę valdžiusiems riteriams Popiežius pripažino ordino statusą. Po septynerių metų prie ligonių slaugymo prisidėjo ir kariniai tikslai. Riteriams buvo suteikta regula, sukurta pagal Šv. Augustino regulos pamatus. Joanitų ordino riteriai iki galo (1291 m.) gynė Šventąją Žemę, vėliau įsitvirtino Kipre, o nuo 1310 m. – per ilgametes kovas užkariautoje Rodo saloje (kol 1522 m. juos iš ten išstūmė turkai). Joanitai organizavo komandorijas žmonėms telkti ir lėšoms kovai su „netikėliais“ – musulmonais rinkti. Jiems buvo perduotas panaikinto tamplieriaus ordino turtas.

Augustino regula, reikalavusi siekti brolių bendruomenės idealo ir bendros nuosavybės, galiojo ir XII a. įkurtoje Osmos vyskupijos (senoji Kastilija) katedros kapituloje.

1216 m. dominikonai ne tik pasirinko Augustino regulą, bet ir nustatė nau-

jos bendruomenės principus, akcentuodami pamokslavimą ir būtinybę gerai parengti pamokslininkus.

XIII a. susikūrė gausybė elgetaujančių ordinų, tarp kurių tik du – vadinamieji Šv. Augustino eremitai, arba *augustinai*, bei *karmelitai* – išsikovojo svarbesnį vaidmenį ir išgyveno griežtus 1274 m. Liono visuotinio susirinkimo nutarimus, kuriais išformuoti visi ordinai, įkurti po 1215 m., apeinant Laterano IV susirinkimo kanoną.

Išvengti likvidavimo padėjo legenda, siejusi augustinus tiesiogiai su šv. Augustinu, o karmelitus – ne su kuo kitu, o su pačiu Senojo Testamento pranašu Eliju. Abu šie ordinai susikūrė XIII a. viduryje iš eremitų sąjūdžio.

Italijoje eremitų sąjūdis XIII a. buvo labai stiprus – tai buvo mažos vienuolių grupelės, gyvenusios paprastai nuošaly nuo žmonių gyvenamų vietų ir, be abejo, visiškai nekontroliuojamos. Eremitai gyveno laikydamiesi įvairių principų, tačiau pastebimos jų pastangos jungtis į ordinų pavidalo provincijų kongregacijas. Popiežius pritarė šioms tendencijoms ir rėmė. 1243 m. Inocento IV bulė patvirtino visų Toskanos eremitų kongregaciją ir suteikė jai Šv. Augustino regulą. Po keliolikos metų analogiškos veiklos jau buvo galima kurti visos Italijos kongregaciją. 1256 m. Popiežius Aleksandras IV sušaukė Romoje savotišką Italijos provincijų eremitų kongregacijų „generalinę kapitulą“. Joje ir buvo įkurtas Šv. Augustino eremitų ordinas, kuriam Popiežiaus nutarimu, turėjo priklausyti visi Italijos vienuoliai atsiskyrėliai. Prie jo netrukus prisijungė ir kitos grupės, iš jų ir Lombardijos nuolankieji, humiliatai, kuriems Inocentas III amžiaus pradžioje buvo suteikęs riboto pamokslavimo leidimą.

Artimiausiais metais ordinas išplito po Prancūziją, Vokietiją ir Angliją, įgijo tarptautinį pobūdį. Kartu augustinai ėmė artėti prie jau susiklosčiusio elgetaujančio ordino tipo.

Vienuoliai palikdavo eremus ir kūrė vienuolynus miestuose. Buvo priimtas principas – gyventi iš savanoriškų aukų. Todėl teko imtis pamokslavimo. Netrukus augustinai ėmė organizuoti savo studijas didžiuosiuose universitetų miestuose – Paryžiuje ir Oksforde. Ordino organizacijai buvo sėkmingai pritaikytas dominikonų pavyzdys. Augustinai taip pat šaukė generalines provincijų bei vienuolynų kapitulas ir jose rinko vyresnius – generolą, provincijolus, priorus.

XIII a. pabaigoje šį ordiną sudarė 16 provincijų, 1329 m. – jau 24-rius. Generalinės augustinų kapitulos rinkdavosi daugiausia Italijoje, ir tai liudija didžiulį italų vienuolių vaidmenį ordine.

1329 m. augustinai veikė jau 24 provincijose ir turėjo apie 8 tūkstančius vienuolių. Manoma, kad iš priskaičiuotų maždaug 8 tūkstančių ordino vienuolių dauguma buvo italai. Kitas šimtmetis ordinui tapo sunkiu išbandymų lai-

kotarpiau: 1348–1350 m. maras, nusinešęs apie 5 tūkstančius žmonių gyvybių; didžioji schizma, 1378 m. padalijusi ordiną į dvi dalis; 1419–1434 m. husitų karai, kurių metu buvo sugriauta daugybė augustinų eremitų vienuolynų.

Ordinui sustiprinti nuo XIV a. pabaigos buvo pradėtos kurti itin griežtų [statų kongregacijos (observacija). Vienai tokių kongregacijų, 1506 m. gavusių autonomiją, priklausė Martynas Liuteris (žr.: Martynas Liuteris, Liuteronai). XV a. viduryje ordinas jungė 30 000 narių ir turėjo apie 2 tūkstančius vyrų ir moterų vienuolynų.

Apie 1410 m. augustinų – eremitų vienuolynas buvo įkurtas Lietuvos Brastoje, o 1431 m., padalijus Bavarijos provinciją, susidarė lenkų, mozūrų ir rusų sritys. Daug vienuolynų sunaikinta Reformacijos metu. Tačiau XVI a. pabaigoje, veikiant reformoms, kurias įgyvendino karmelitai, prasidėjo dvasinis augustiniečių atgimimas.

Nuo XVI a. augustinai oficialiai įgavo elgetaujančio ordino teises. Jis išplėtė savo veiklą Europoje (Italijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Vokietijoje).

XVI–XVII a. augustinai užsiėmė misijine veikla Kinijoje, Japonijoje, Indijoje, Filipinuose ir Amerikoje.

XVII a. nauji vienuolynai susikūrė Rytuose: Lvove (1641), Kodene (1646), Vilniuje (1675). 1656 m. ordinas turėjo 42 provincijas ir 30 tūkstančių vienuolių.

Prancūzijos revoliucija 1790 m. panaikino visus augustinų – eremitų vienuolynus šalyje. Antiklerikalinės liberaliosios valdžios nurodymu, 1835 m. buvo panaikinti 105 ordino vienuolynai Ispanijoje, 1860 m. – visi vienuolynai Meksikoje, 1866 m. – daugiau kaip 540 vienuolynų Italijoje, o XIX a. pabaigoje – visi vienuolynai Vokietijoje. Po trečiojo Lietuvos – Lenkijos valstybės padalijimo 1795 m. Augustinų – eremitų Lenkijos provincija buvo padalyta į tris – Rusijos, Galičo ir Prūsijos – provincijas. Rusijos provincija įsijungė ir 2 Lietuvos bei 4 Voluinės vienuolynus, tačiau 1864 m. minėti vienuolynai buvo likviduoti.

XIX a. pabaigoje generolo Sebastijono Martinelli veiklos dėka ordinas pradėjo atsigauti. Prieš Antrąjį pasaulinį karą jis jau turėjo apie 4 tūkstančius vienuolių.

Praėjusio amžiaus pabaigoje ordinas jungė apie 5 000 narių.

Dabartiniu metu augustinų ordino provincijos yra Europoje (Italijoje – 7), Lotynų Amerikoje, JAV, Australijoje, Afrikoje ir Filipinuose. 1998 m. augustinų ordinas jungė 2 917 vienuolių, iš kurių 2 236 dvasininkai.

Vadovaujant Augustinams – eremitams, įvairiais laikotarpiais veikė seserys – augustinietės (sudarydamos antrąjį Šv. Augustino ordiną), o taip pat

kongregacija Trečiojo reguliaraus Šv. Augustino ordino ir grupės – pasauliečiai – tretininkai.

Šv. Augustino darbais rėmėsi Tomas Akviniėtis (1224/1225–1274), sukūręs brandžiausią filosofijos ir teologijos sintezę.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 265–266; *Gidžiūnas V.* Augustijonai Lietuvoje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Roma. 1968. T. 4. P. 305–320; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. 456 p.; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 450–452; Religijų istorijos antologija / sudarė *Bronislovas Kuzmickas*. D. 1. Vilnius: Vaga. 2000. P. 124–129; *Sicari A.* Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 282–283; *Vaitiekaitis A.* Bažnyčios praeitis. Kaunas: Šviesa. 1992. P. 53–54; [*Autoriūs nenurodytas*]. Августинці // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 6; *Блаженный Августин*. О Граде Божием. Москва. 1994. Т. 1–4; *Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999. С. 344; *Дух О.* Августинці-ереміти // Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. *А. Козицького та І. Підкови*. Львів. 2007. С. 16–17; Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрох OFVConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. С. 31–35; *Кремона К.* Августин из Гиппона. Разум и вера. Москва. 1995).

166. Tomas Kempietis. Kanauninkas Tomas Kempietis (apie 1380–1471) – mistikas, žinomiausias knygų kopijuotojas. Viduramžiais visi svarbūs dvasiniai – religiniai tekstai buvo kopijuojami skriptorijuose, sutvarkomi, jų rinkiniai sudaromi iš naujo. Itin plito paprotys išsirašinėti iš įvairių tekstų maksimas bei apmąstymus, reikalingus kasdieninėms meditacijoms. Taip buvo sudaromi asmeniškiems šventiems skaitymams skirti rinkiniai. Žymiausias šio žanro kūrinys puikiai atspindi pirmųjų naujojo pamaldumo sąjūdžio kartų dvasinę poziciją ir jau XV a. tapo itin populiarius. Tai žinoma Tomo Kempiečio knyga „Kristaus sekimas“. Ilgamečiai ginčai dėl šio veikalo autorystės jau išspręsti Tomo Kempiečio naudai.

Jau pats „Kristaus sekimo“ paplitimas liudija naujųjų laikų arba šiandienos pamaldumo (lotyniškai *devotio moderna*) paliktą pėdsaką XV a. ir vėlesnių amžių religingumui. Išliko 700 jo rankraščių ir daugiau kaip 55 leidimai vien iš XV a. Bendras jo leidimų skaičius visomis kalbomis visais laikais viršija keturis tūkstančius. Iki pat XX a. tai buvo skaitomiausia po Biblijos krikščionių tradicijos knyga.

XV a. vienuolynų bendruomenėse ir tarp pasauliečių pradėjus populiarėti knygoms, skirtoms vidiniam religiniam gyvenimui, didžiulis „naujojo pamaldumo“ adeptų atliktas knygų kopijavimo ir naujų tekstų kūrimo darbas tenkino akivaizdų visuomenės poreikį bei poveikį.

Erazmui Roterdamiečiui (1469–1536) „Kristaus sekimas“ ir brolių mokykla visam gyvenimui įskiepijo, jog krikščionybės esmė yra „Ties Kristumi susitelkęs vidinis moralumas“.

(žr.: *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 327–329, 390).

167. Cistersai. XI a. pabaigos **benediktinų** Prancūzijos, Burgundijos provincijos katalikų ordino nariai (**Ordo Cisterciensis, OCist**). Pirmąjį vienuolyną Cito (Cistersiumo mieste netoli Kliuni) 1098 m. įkūrė abatas šv. Robertas Molemietis (apie 1028–1111), iš kurio mokėsi kartūzų įkūrėjas.

Robertas buvo uolus XI a. vienuolynų reformatorius, ieškojęs naujų, tinkamesnių sprendimų. Per savo gyvenimą jis vadovavo apie 20-čiai vienuolių grupių, neskaičiuojant ilgesnių atsiskyrelio gyvenimo laikotarpių. Visa tai jam lėmė nenuoseklus žmogaus reputaciją net ir pačių cistersų bendruomenėje. Šie tik 1222 m., kanonizavus Robertą, pripažino jį savo ordino įkūrėju. Tačiau Roberto šventumas ir uolumas pelnė jam pripažinimą ir nuolat traukė mokinius. Apie 1075 m. Robertas sutiko vadovauti atsiskyrelių grupei, su kuria jis apsigyveno Moleme, šiaurės Burgundijoje. Čia jie gyveno visiškame neturte ir išsilaikė sunkiu darbu.

Naujo vienuolyno šlovė spėriai plito – jis tapo vienuolynų kongregacijos centru. Tačiau greitai kilo konfliktų tarp Benedikto Nurseičio regulos ir Kliuni observancijos šalininkų interpretavimo. Griežtesnės observancijos šalininkai pradėjo trauktis iš Molemo, kurį laiką buvo jį palikęs ir Robertas, vėliau jis sugrįžo, tačiau, nesikeičiant situacijai, 1097 m. su 21 vienuoliu paliko abatiją. Popiežiaus legato remiami, apsistojo dykvietėje ir įkūrė naują vienuolyną. 1098 m. Roberto vadovaujama abatija buvo pripažinta teisiškai. Naujasis vienuolynas buvo pavadintas Cito – jis tapo cistersų ordino užuomazga. Tačiau 1099 m. Robertas pakluso Bažnyčios valdžios nurodymui ir sugrįžo į bežlungantį Molemą.

1100 m. Popiežiaus privilegija Šventasis Sostas ėmėsi globoti naująjį vienuolyną.

Naujajame vienuolyne buvo paskelbtas skaistybės atnaujinimas ir griežtų vienuolinių įstatų laikymasis, t. y. sugrįžimas prie griežtų benediktinų reikalavimų. Jie atsiribojo nuo bažnytinių ir feodalinų pajamų (aukų, mokesčio už bažnytinius patarnavimus, dešimtinių, šeimininkavimo valstiečiams ir pan.). Reabilituojamas fizinis darbas, kuris turi sustiprinti vienuolių kūną ir dvasią. Cistersai kuria ištusus kaimo ūkius, pirmieji pradeda dirbti žemę, kirsdami miškus ir sausindami pelkes. Ūkio darbus, kartu su krikščionybe, jie plečia tarp kadaise buvusių pagonių germanų ir slovėnų – tarp Elbės ir Oderio.

Cito vienuoliai daug laiko skyrė ne tik fiziniam darbui, bet ir maldoms, mąstymams – meditacijoms, o tai sudarė naujo XII a. vienuolyno dvasingumo pagrindą. Apeigos grįžta į ankstesnes ribas, sutrumpėja pamaldos, siekiama atsisakyti puošnumo.

Reformuoti benediktinai pagal pagrindinį jų vienuolyną Cito pasivadino *cistersais*.

Cistersai praktikavo paprastumą, rengėsi grubaus audinio sutanomis, maitinosi paprastu vegetarišku maistu. Jų paprastų mūrų ir tik išbaltintų bažnyčių nepuošė skulptūros, spalvoti vitražai. Ne tik pasauliečiai, bet ir dvasininkai į jų vienuolynus buvo įleidžiami tik ypatingais atvejais.

Cistersų vadovu tapus abatui Bernardui Klerviečiui (1091–1153), ordinas itin sustiprėjo, buvo itin gerbiamas Europoje. Bernardas, gimęs Burgundijos dvarininko šeimoje, mokėsi vienuolyno mokykloje ir 1112 m. kartu su 30 bendraminčių įstojo į Cito. 1115 m. jį, kaip abatą, pasiuntė į Klervo įkurti vienuolyną. Čia jis gyveno iki mirties. Klerve ir už jo ribų Bernardas labai išplėtė pamokslinę veiklą. Jis daug važinėjo po Europą. Jeigu pagal Kliuni sistemą aštuoniems vienuolynams vadovavo vienas abatas, tai cistersai atgaivino abatų rinkimus kiekvienam vienuolynui. Buvo nustatytas privalomas paklusnumas (pareiga) – noviciatas – naujokynas – metinis bandomasis laikas būsimiems vienuoliams, atsisakyta praktikos į vienuolyną priimti vaikus.

Pavieniai vienuolynai buvo sujungti į vieną ordiną – **Sacer Ordo Cisterciensis, *SOCist***. Kasmetiniai viršininko – abato rinkimai formavo vėlesnių susirinkimų pavadinimą – *kapitula*. Sekdamos cistersais, generalines kapitulas gana greitai įsivedė ir kitos kongregacijos. Cistersų kapitula visada rinkdavosi Cito abatijoje.

Narių skaičius žymiai pagausėjo po reorganizacijos. 1119 m. Popiežius patvirtino ordino Statutą. Tada buvo 5 cistersų vienuolynai. 1150 m. jų skaičius jau siekė 350. Po Bernardo mirties ordinas pradėjo vadintis Bernardinų ordinu, tapo itin gausus ir turtingas. Įkurta daug vienuolynų: 1200 m. jų buvo 525. XIII–XIV a. cistersų ordinas buvo gausiausias iš visų katalikų ordinų. 1250 m. veikė 647 cistersų vienuolynai, o 1500 m. – 738 vyrų ir 650 moterų vienuolynų Europoje.

XII a. antrajame ketvirtyje Bernardas Klervietis tapo įtakingiausias žmogus Europoje ir turėjo didžiulį Dievo vardu kalbančio pranašo autoritetą. Jo be galo įdėmiai klausėsi popiežiai, imperatorius, karaliai, didikai, Bažnyčios ir pasauliečių susirinkimai. Bernardas pasiekė, kad 1130 m. popiežiumi būtų pripažintas Inocentas II, o ne antipopiežius Anakletas, tūkstančius žmonių visoje Europoje jis sušaukė į antrąjį kryžiaus žygį. Nepaisant tokios didelės įtakos,

jis pats nepripažino jokių kompromisų, laikėsi griežto vienuoliško asketizmo, paprastumo, kuklumo idealo ir griežtai vertė Klervo abatijos bei viso ordino vienuolius jo laikytis, taip atstumdamas silpnesnius, bet traukdamas stipresnius.

XVII a. pabaigoje Cistersų ordine įvykdyta reforma, nukreipta griežtai askezei atgaivinti. Dėl to susikūrė naujas – Trapistų ordinas.

Cistersų veikla plėtėsi ir Ukrainoje. Jų vienuolynų buvo Lvove, Lucke, Dubne, Žitomire, Berežanuose ir kitur.

XVIII–XIX a. daugelis cistersų vienuolynų buvo likviduoti.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 208–209; *Gidžiūnas V.* Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje. Cistersai – cistersų ordinas // Lietuvos katalikų mokslo akademijos Metraštis. Roma. 1985. T. 6. P. 113–132; *Kloczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 176–187, 203–206; *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2003. T. 4. P. 144–145; [*Autorius nenurodytas*]. Цистерціанці (бернардинці) // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 1035; *Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999. С. 342; *Ісіченко І.* Загальна Церковна Історія. Львів: Акта. 2001. С. 330–331).

168. Trapistai. Trapistai – tai reformuoti cistersai – **Ordo Cisterciensium reformatorem seu strictioris observantiae B.V. Mariae de Trappe.**

Cistersų reformą 1599 m. pradėjo abatas Arnolfinas Charmoy abatijoje, Prancūzijoje. Ta pati reforma vyko dar keliose abatijose, tačiau generalinė kapitula, norėdama išlaikyti ordino vienybę, naujos kongregacijos neleido kurti. Nepaisant to, reformos sąjūdis plėtėsi ir palietė visą ordiną. Popiežius Aleksandras VII sušaukė griežtesnės ir laisvesnės srovės atstovus ir, juos apklausęs, 1666 m. balandžio 19 d. išleido bulę „In suprema“, kurioje aiškiai apibrėžtos dvi observacijos ir aprobuota griežtesniųjų srovė. Tuo metu reformuotieji cistersai jau turėjo 50 vyrų ir kelis moterų vienuolynus.

Griežtesniųjų srovės atstovas – Trappos reformuotos abatijos abatas Armandas Jonas le Bouthillier de Rance (1626–1700), grįžęs iš Romos, išstudijavo bulės lankstumą ir pagal ją savo *Trappos abatijoje* įvedė dar griežtesnę reformą, atnaujindamas senuosius Cito abatijos papročius. Nepaisant kai kurių kritikos, jis sulaukė palaikymo, jo reformą pagyrė ir popiežius Inocentas XI. Kadangi ši reforma plito ir kitose abatijose, tai jos sekėjus imta vadinti *trapistais*.

Iki Prancūzijos revoliucijos trapistai turėjo didelį pasisekimą, revoliucijos metu jie buvo išsklaidyti. Tada Trappos naujokų magistras Augustinas de Lastrange su 24 trapistais pabėgo į Šveicariją ir apsistojo Val-Sainte cistersų abatijoje ir, popiežiui Pijui VI palaikant, reformavo abatijos trapistus.

Pralaimėjus Napoleonui, trapistai grįžo į savo senas abatijas.

Trapistų vidaus struktūra panaši į cisteršų. Aukščiausia valdžia priklauso generalinei kapitulai, kuri kasmet renkasi Cito abatijoje. Trapistus valdo generalinis abatas su definitoriais. Dabar generalinis abatas gyvena Romoje, tačiau turi Cito abato titulą. Ordinas dalijasi į abatijas su filijiniais namais.

Trapistai daug dėmesio skiria liturgijai, giedojimui ir menui. 6 valandas per dieną meldžiasi, likusį laiką – skaito arba fiziškai dirba.

Lietuvos teritorijoje trapistai nebuvo pastoviai įsikūrę. Jie laikinai ieškojo prieglaudos Prancūzų revoliucijos metu. Burbonų dinastijos trapistė Marija Juozapa 1798 m. parašė laišką Rusijos caro Pavlo I (po Jekaterinos II mirties Rusiją 1796–1801 m. valdė Pavlas I) žmonai, prašydama prieglaudos išblaškytiems trapistams. Caras paliepė Mohiliovo arkivyskupui Stanislovui Bogušui-Sestrencevičiui (tai pirmasis 1782 m. įsteigtos Mohiliovo arkivyskupybės arkivyskupas) parūpinti trapistams vietą. 1799 m. arkivyskupas, atėmęs 6 bazilijonų vienuolynus Oršoje, atidavė juos atvykusiems trapistams. Jiems buvo paskirtas ir pijorų vienuolynas Dambravoje, bet trapistai čia neįsikūrė. Neįsikūrė ir cisteršų vienuolyne Gardino gubernijoje.

Tada caras leido perkelti trapistus Voluinėn ir apgyvendinti bazilijonų vienuolynuose Dermane ir Žydyčine. Į Voluinę trapistai atvyko 1799 m. Dermano vienuolyno viršininkas buvo 35 metų tėvas Arbanas Guillet (vienuolyne iš viso apsigyveno 34 asmenys, iš jų 7 kunigai). Žydyčino viršininkas buvo tėvas Jonas (vienuolyne gyveno 60 asmenų, iš jų 10 kunigų).

Trapistai, pamatę kaip caro valdžia elgiasi su kitais vienuoliais ir vienuolynais, pabūgo tokio pat likimo ir 1800 m. apleido Voluinę bei Baltgudiją ir labai vargdami per Dancigą ir Liubeką išvyko į Angliją ar Ameriką. (žr.: *Gidžiūnas V. Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje. Trapistai – reformuoti cistersai // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Roma. 1985. T. 6. P. 133–135).*

169. Kartūzai. Tai atsiskyrėlių vienuolių ordinas (**Ordo Cartusienis, OCart**). Vienuoliai kartūzai siekė sujungti benediktininę maldos discipliną ir atsiskyrėliško gyvenimo patirtį. Tai vienas iš griežčiausių katalikų ordinų.

Ordiną 1084 m. įkūrė Brunonas (Brunas) (apie 1030–1101) iš Kelno (Kolno). Siekdamas atsiskyrėlio gyvenimo, Brunas atsisakė gyventi Reimso bažnytiniam pastate ir su šešiais bendraminčiais įkūrė pirmąją vienuolinę bendruomenę rytinės Prancūzijos dalies, Grenoblio vyskupijos, Alpių La Šartrez (La Chartreuse – lotyniškai Carthusia) lygumoje. Iš čia ir kartūzų pavadinimas.

Čia pradžioje buvo pastatyta Švč. M. Marijos koplyčia ir kelios su ja sujungtos trobelės, kuriose gyveno po vieną atsiskyrėlį. Gausėjant atsiskyrėlių, Grenoblio vyskupas pastatė didesnę eremą, kurio atskiri nameliai ir kiti pasta-

tai buvo sujungti koridoriumi. Šio pirmojo vienuolyno pastatai tapo modeliu ir kitų besikuriančių kartūzų vienuolynų statybai.

Brunonas nepaliko parašytų įstatų, nes vienuoliai gyveno prisilaikydami žodinių nurodymų.

Kartūzų vienuolijoje dėl eremiškojo gyvenimo būdo, kiek įmanoma, atsisakyta bendrųjų praktikų. Kartūzų vienuolis tik sekmadieniais ir šventadieniais susitikdavo su savo broliais chore, reflektorijoje ir vienuolyno kapituloje. Visą laiką užimdavo fizinis darbas ir dvasinis lavinimasis savo celėje – ereme. Jo kelias į krikščioniškąjį tobulumą buvo skaitymas, meditacija, malda ir kontempliacija. Kartūzų vienuolynų istorija itin sudėtinga, tačiau ryškus intensyvus jų dvasinis gyvenimas. Kartūzų, kaip niekada nedeformuoto ordino, kurio nesą jokio reikalo reformuoti, apibrėžimas nėra visiškai teisingas, nes jų gyvenime išryškėjo nemažai sąmoningų pastangų taikytis prie naujo dvasingumo reikalavimų, ir tokias pastangas jau galima vadinti reforma. Tai akivaizdžiai matyti iš XIV–XV a. kartūzų dvasinės raštijos.

Visuotinio vienuolijų nuosmukio fone kartūzų vienuolynai buvo tarsi tylos, ramybės ir intensyvaus religinio gyvenimo oazės, kėlusios visuotinį žavėjimąsi ir pagarbą. Čia buvo praktikuojama tai, kas kartais buvo vadinama „nebyliuotu pamokslavimu“, ir tai puikiausiai atitiko laiko poreikius. Šios kongregacijos organizacinė struktūra išlaikė praktinį egzaminą net ir pagausėjus vienuolynų skaičiui. Generalinės kapitulos ir reguliarios vizitacijos užtikrino ordino vienovę ir observacijos kontrolę. Ordino devizas akcentavo tylos, vienvatės ir vizitacijų vaidmenį įprastam vienuolių gyvenimui.

Greitai ši bendruomenė tapo žinoma kaip Didysis Kartūzų vienuolynas.

1090 m. popiežius Urbonas II Brunoną pakvietė į Romą savo patarėju. Paskui leido jam La Torree vietovėje, tada miškingoje Kalabrijos dalyje, kurti naują kartūzų Šv. Marijos eremą, kuriame Brunonas 1101 m. mirė ir ten buvo palaidotas. 1090 m. Kalabrijos provincijoje (Italija) Brunono įkurtas vienuolynas neturėjo ryšių su Didžiuoju Kartūzų vienuolynu ir į ordiną įsijungė tik 1514 m.

Kartūzai – kontempliatyvus ordinas, kurio vienuoliai iš esmės laikosi Šv. Benedikto regulos, nes šv. Brunonas ordinui atskiros regulos neparašė. Jo vienuoliai tik sekė savo įkūrėjo gyvenimo pavyzdžiu. Įstatus 1127 m. parašė Guigo (1109–1136) – penktasis viršininkas. Jis surinko visus kartūzų papročius ir surašė lyg kokias gyvenimo taisykles, kurias popiežius Inocentas II patvirtino 1133 m. Šios gyvenimo taisyklės vėliau pavadintos „Statuta Guigonis“, o 1258 m. buvo padaryti papildymai „Additiones“, kuriuos 1259 m. priėmė generalinė kapitula. Generalinis viršininkas Vilhelmas Reinaldas

1368 m. parengė „Nova Statuta“, o 1581 m. buvo sudaryta „Nova Collectio Statutorum“, kurią 1699 m. patvirtino popiežius Inocentas XI. Naujai šiems laikams pritaikytas statutas 1924 m. liepos 8 d. iškilminga bule „Umbratitem“ patvirtintas popiežiaus Pijaus XI.

Iš pradžių ordinas savo veiklą plėtė Prancūzijoje, o nuo XII a. antrosios pusės pradėjo kurtis ir kitose Europos šalyse: Šveicarijoje (1146), Švedijoje (1162), Ispanijoje (1163), Italijoje (1171), Anglijoje (1178), Airijoje (1252), Vokietijoje (1320), Lenkijoje (1360) ir kt.

1200 m. buvo 38 kartūzų vienuolynai.

Iki 1300 m. susikūrė 71 kartūzų vienuolynas, o XIV–XV a. jų padaugėjo iki 155. Iš jų 110 buvo įsteigti pačiu sunkiausiu visoms vienuolijoms laikotarpiu – XIV a.

XV–XVI a. vadinami aukščiausiu ordino klestėjimo laikotarpiu: ordinas turėjo 196 vienuolynus, iš jų 12 moterų vienuolynų.

Kartu su Reformacija prasideda ordino krizė: Prancūzijoje religinių karų metu buvo sunaikinti 94 vienuolynai. Vokietijoje ir Anglijoje per 50 vienuolių mirė kankinio mirtimi. Tačiau Kartūzų ordinas XVII a. sugebėjo atstatyti savo pozicijas ir 1676 m. jau buvo žinomi 173 jų vienuolynai.

Prancūzijos revoliucijos metu buvo uždarytas Didysis Kartūzų vienuolynas, o 51 vienuolis nukankintas. Vienuolynas atstatytas tik 1816 m.

Ordino atgimimas XIX a. sietinas su Ž. B. Mortezu, kuris 1831–1863 m. buvo ordino prioras. Tačiau XIX a. pab. – XX a. pr. Prancūzijos, Italijos ir kitų valstybių liberalioji valdžia likvidavo daugelį kartūzų vienuolynų.

7 kartūzų vienuoliai paskelbti šventaisiais ir 22 palaimintaisiais.

Vienuoliai gyvena bendruomenėmis (iki 12 narių) su prioru. Jo pagalbininkas – vikaras, ūkio reikalų tvarkytojas – prokuratorius. Vienuolynai nėra sujungti į teritorines provincijas ir tvarkosi autonomiškai, bet turi klausyti generalinės kapitulos (kuri renka generolą), šaukiamos kas dveji metai. Generolas turi kapitulos teises ir skiria vienuolynų vizitatorius. Naujų narių priėmimas buvo labai apribotas.

Kartūzų gyvenimas – cenobitinių ir anachoretinių taisyklių derinys. Jie, anachoretai, – ištisą savaitę, netardami nė žodžio, gyvena nedideliuose atskiruose nameliuose (vidinio kiemo patalpose), kur valgė, dirbo, meldėsi. Cenobitai – bažnyčioje meldžiasi kartu, kalbėdami Aušrinę, Garbinimus ir Mišparus. Sekmadieniais bei švenčių proga jie susirenka šv. Mišioms ar į bendrą valgyklą, ar bendram pokalbiui.

Jų materialiniai rūpesčiai buvo palikti pasauliečiams, kurie gyvena netoli, sudarydami bendruomenę.

Visas vienuolių gyvenimas pagrįstas malda. Visiškoje tyloje atsiskyrę jie

mokėsi Šventojo Rašto, kitų dvasingų kūrinių. Griežtas kartūzų vienuolynas liudijo sudėtingiausią sielos išgelbėjimo formą. Popiežius Inocentas XI yra pasakęs: „Kartūzams niekada nereikės reformuotis, nes jie niekada nesideformuos“.

Nors kartūzai – uždari vienuoliai, tačiau jie daug nusipelnę Bažnyčiai ir kultūrai. Senovėje jie perrašinėjo senųjų klasikų ir teologų raštus – taip sudarė sąlygas jų išlikimui. Atsiradus spaudai – ėmėsi šio darbo. Turėjo turtingas bibliotekas ir archyvus, puoselėjo meną. Aplink vienuolynus įdirbo dykumas ar nusausino pelkes, tiesė kelius, statė tiltus. Mokė žmones pažangesnės agrokultūros, išrado garsųjį likerį chartreuse. Prie savo vienuolynų įsteigė vaistines, ligonines, prieglaudas, mokyklas.

2002 m. ordinui priklausė 342 vienuoliai (iš jų 170 dvasininkų) ir 18 vienuolynų. Kartūzai veikia Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje, Slovėnijoje, Čekijoje, Portugalijoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, JAV ir Brazilijoje.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje kartūzai neturėjo didelio pasisekimo. 1648 m. Lietuvos vicekanclerio, Vilniaus vaivados ir kariuomenės vado Kazimiero Sapiegos dėka iš Treviri (dabar Triero miestas Vokietijoje) atvyko pirmieji kartūzai ir įsikūrė Berezoje. Norėjo įsikurti ir kitur, deja, nepavyko (sužinoję, kad Kristupas Pacas Pažaislyje nori įkurdinti kamaldulus, kartūzai per Vilniaus vyskupą bandė jį paveikti, kad būtų jie ten įkurdinti, tačiau K. Pacas savo sumanytų tikslų neatsisakė).

Bereza po Liublino unijos (1569) priklausė Brastos vaivadijai, o carinės imperijos laikais – Gardino gubernijai. Berezoje kartūzų vienuoliams buvo pastatyta ir 1666 m. pašventinta barokinio stiliaus vienuolyno Šv. Kryžiaus bažnyčia. Pastatyti ir atskiri vienuoliams gyventi nameliai, vėliau visi pastatai apjuosti aukšta mūro siena. Vienuolyne gyveno 10–20 kartūzų. 1776 m. jų buvo 22 (iš jų 16 kunigų), o 1831 m., caro valdžiai uždarant vienuolyną, jų buvo 18.

Prie parapijos bažnyčios veikė kartūzų išlaikoma mokykla. Būtina pabrėžti, kad 1828 m. joje mokėsi 24 mokiniai, iš jų 7 mergaitės – tai retas atvejis to meto istorijoje. Berezos kartūzai turėjo nemažą biblioteką (1 688 tomus), suskirstytą į 10 skyrių. Prie bibliotekos buvo gausus archyvas (užrašai, privilegijų dokumentai ir kt.). Ūkiui tvarkyti, ligoninei, mokyklai ir kitoms įstaigoms vadovauti kartūzai samdė apie 100 įvairių specialistų. Kadangi kartūzai klestėjo, tai daug kas vienuolius skriaudė grobdami jų turtą ar uždėdami įvairiausius mokesčius.

Lietuvai patekus caro valdžion, pasikeitė kartūzų gyvenimas: jie nebe-

galėjo palaikyti ryšių su savo generolu (siūsdavo vizitatorių reformas vesti), buvo atiduoti vietos vyskupų valdžion. Šiems dažniausiai rūpėjo, kaip pasinaudoti vienuolyno turtais, o ne vienuolių dvasinis gyvenimas. Vyskupai, ypač Jonas IV Nepomukas Kasakauskas (1755–1808) ir Stanislovas-Bogušas Sestrencevičius (1731–1826), nesusipažinę su vienuoliniu gyvenimą tvarkančia regula ir konstitucijomis, o dar svarbiau, nepripažindami popiežių jiems suteiktų privilegijų, kišdamiesi į vienuoliniu gyvenimą (tarkim, svetimų ordinų vienuolius skyrė kartūzų viršininkais, iš parapijinės bažnyčios į kartūzų vienuolyno bažnyčią perkėlė pamaldas), įnešė atviros anarchijos. Dėl administracinių išekvojimų kartūzai pradėjo net 16 metų (1808–1823) trukusią bylą su vyskupais ir jų paskirtais administratoriais, tačiau pozityvių rezultatų nepasiekė.

Po 1830–1831 m. sukilimo, caro valdžiai uždarius vienuolyną, jo turtus paėmė valstybės išdas. Vienuoliai išsiskirstė po kitų ordinų vienuolynus, vienuolyno bažnyčia paversta parapijine, o parapijos – tapusi filijine, 1866 m. paversta stačiatikių cerkve. Kartūzų bažnyčia buvo iki pamatų nugriauta. Lenkų okupacinė valdžia vienuolyno pastatus panaudojo koncentracijos stovyklai.

(žr.: *Gidžiūnas V.* Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje. Kartūzai – kartūzų ordinas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Roma. 1985. T. 6. P. 95–112; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 367–369; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1957. T. 11. P. 408; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2006. T. 9. P. 511; *Ісиченко І.* Загальна Церковна Історія. Львів: Акта. 2001. С. 331–332; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрех OFVConv (председатель).* Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 865–868).

170. Šv. Pranciškus iš Asyžiaus. Šv. Pranciškus Asyžietis (1181/1182–1226) (žr.: pranciškonai).

171. Kapucinai. Tai mažųjų brolių kapucinų ordino (**Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum, OFM^{Cap}**) nariai. Pavadinimas kilęs iš vienos vienuolių aprangos detalės (kapišono) itališko pavadinimo (cappuccio). Kaip privaloma vienuolių kapucinų apranga yra dar tamsiai rudi abitai ir sandalai. Kapucinai – viena iš trijų pirmojo (vyrų) pranciškonų ordino šakų. Elgetaujantis ordinas įkurtas 1525 m. kovai prieš Reformaciją Italijoje.

Kapucinų ordinas įkurtas XVI a. Italijoje, pagal **Tridento susirinkimą (1545–1563, Tridente ir 1547–1549 Bolonijoje)**, kilus Bažnyčios atnaujinimo judėjimui, o taip pat reformų, vykusių Šv. Pranciškaus ordine po 1517 m.

jo pasidalijimo į pranciškonus konventualus ir pranciškonus observantus.

Italų provincijos Ankanska Marka pranciškonas observantas Matteo de Bašo (mirė 1552 m.) 1525 m. padėjo pagrindus kapucinų reformai. Tačiau jo idėjos nesulaukė pritarimo provincijos observantų kapituloje. Tada Matteo išvyko į Kamerino kunigaikštystę, kur sulaukė palaikymo iš vietinio vyskupo ir kunigaikštienės Katarinos Čibo. 1528 m. jis pradėjo platinti reformą (tačiau iki 1619 m. kapuciniai buvo pranciškonų konventualų jurisdikcijoje).

Popiežius Klemensas VII specialia bule 1528 m. patvirtino naują pranciškonų bendruomenę, pavadintą Mažesniaisiais broliais atsiskyrėliais. Jų vienuolinis gyvenimas buvo patvirtintas Konstitucijoje, kuri priimta 1529 m. pirmoje kapituloje, vykusioje Albačine. Nors Matteo grįžo prie observantų, o 1542 m. vyriausiasis kapucinas Bernardinas Okino (mirė 1564 m.) perėjo į kalvinizmą, ordinas augo ir plėtėsi. 1571 m. Italijoje buvo 3 300 kapucinų.

1574 m. ordinas pradėjo savo veiklą Prancūzijoje, vėliau – Ispanijoje (1578), Šveicarijoje (1581), Belgijoje (1585), Austrijoje (1593), Bohemijoje (1599), Bavarijoje (1600), Islandijoje (1615).

1560 m. popiežius Pijus IV patvirtino ordiną. 1619 m. popiežiaus Pauliaus V bulė paskelbė visišką kapucinų ordino autonomiją ir pripažino ordino vyriausiojo titulą – **generalinis ministras**. 1643 m. generalinėje kapituloje buvo priimta naujos redakcijos kapucinų Konstitucija.

Tad kapuciniai, buvę tarsi pranciškonų padalinys, nuo 1619 m. tapo savarankiški. Aktyviai ėmėsi misijinės veiklos, gynė Šventojo Sosto autoritetą bei Bažnytinę ir pasaulietinę valdžią. Kapuciniai veikia ir šiandien.

Iš kapucinų ordino yra kilę daugelis šventųjų. Pirmasis kanonizuotas – 1587 m. miręs Feliksas da Kantaliče, 1619 m. miręs Bažnyčios mokytojas Laurynas Brindzietis (Brindizyjskis) ir kt.

Iš kapucinų dvasininkų – rašytojų minėtinas italas Dovani da Fano, 1536 m. parašęs darbą „Neprieštaravimo menas“, prancūzas Laurynas Paryžietis – „Dievo meilės rūmai“ (1614). Žinomas kardinolo Rišeljė artimiausias patarėjas kunigas kapucinas Žosefas de Dramble, vadintas pilkuoju kardinolu, irgi buvo dvasinis rašytojas ir misijų rėmėjas.

Daugelis kapucinų padėjo nuteistiesiems, rūpinosi kariais, teikė jiems dvasinę pagalbą, slaugė sužeistuosius.

Ordino plėtrą liudija skaičiai. Jei 1650 m. jame buvo 21 830 vienuolių, išikūrusių 1 428 vienuolynuose, tai 1761 m. – jau arti 35 tūkstančių ir kapuciniai jau turėjo 1 730 vienuolynų.

XVIII a. pabaigoje ordiną ištiko sunkūs išbandymai. Politiniai įvykiai, lydėję Prancūzų revoliuciją (jos metu ne vienas kapucinas buvo mirtinai nu-

kankintas), bei liberalų ir masonų veikla ardė ordino struktūrą. Daug vienuolynų sunaikinta, o naujų narių priėmimas labai apribotas.

1789–1847 m. nebuvo sušaukta nė viena generalinė kapitula. Ordinui vadovavo Apaštalo Sosto paskirti generaliniai prokuratoriai arba vikarijai.

1847 m. kapucinių ordino generaliniu viršininku tapo Venancijus Burdezijus (1820–1864), kurio veikla buvo labai svarbi ordino atgimimui. Kuriami nauji vienuolynai. Ir vėlesni vadovai plėtė ordino veiklą. Tarkim, Ė. Christenas (1837–1909) reorganizavo pastoracinį darbą ir misijinę veiklą, 1884 m. įsteigė oficialų kapucinių leidinį „Analecta Ordinis Fratrum Minorum Capucincinorum“.

1908 m. kapuciniai Romoje atidarė Šv. Lauryno Brindziečio tarptautinę kolegiją. 1940 m. šioje kolegijoje įsikūrė Istorijos institutas (ėmėsi tyrinėti ordino istoriją), Serafiko Kapučino biblioteka ir mokslinis žurnalas „Collectanea Franciscana“, kuris bibliografinėje apžvalgoje nuo 1929 m. recenzuoja visus mokslinius darbus apie pranciškonus.

Tarp XX a. šventųjų būtina paminėti 1936–1939 m. pilietinio karo Ispanijoje kankinius, mistiką tėvą Pijų, palaimintą lenką Honoratą Kozminskį, įkūrusį beveik 30 vienuolijų.

2002 m. kapucinių ordine buvo 11 302 vienuoliai (iš jų 7 165 kunigai) ir 1 615 vienuolynų.

Mažesniųjų brolių kapucinių ordinas padėjo pagrindus daugiau kaip 11 500 tretininkų bendruomenių, kurių skaičius dabar siekia apie 73 tūkst. Kapuciniai globoja vienuolines draugijas, kapucines ir keletą dešimčių kongregacijų, daugiausia moterų, prisijungusių prie kapucinių.

Kalbant apie kapucinus Lietuvoje, būtina paminėti t. Kazimierą – kun. Joną Kudirką (1871–1941), gimusį Liputiškės kaime, Griškabūdžio parapija Šakių rajone. Norėdamas tapti kunigu vienuoliu, jis išvyko į Lenkiją ir 1905 m. įstojo į kapucinių vienuolyną Nove Miasto, netoli Varšuvos. Pasirinko vienuolinį Kazimiero vardą. Filosofiją – teologiją studijavo Varšuvos aukštojoje mokykloje, 1909 m. davė amžinuosius įžadus, tais pačiais metais buvo išventintas į kunigus. Daugelyje Lenkijos bažnyčių vedė rekolekcijas ir misijas, jo pamokslų rinkdavosi klausyti minios tikinčiųjų. Išrinktas Varšuvos kapucinių provincijos provinciolu (1917–1921). Pasibaigus kadencijai, atvyko į Lietuvą vesti rekolekcijų, aplankė per 200 bažnyčių. Kauno mieste 1921–1940 m. kalbėjo 17 vietų: bažnyčiose, koplyčiose, aikštėse.

Ordino vadovybės pavedimu, žemaičių vyskupui Pranciškui Karevičiui sutikus, t. Kazimieras *OFM Cap* 1923 m. kovo 3 d. Ukmergėje prie Švč. Tre-

įybės bažnyčios įkūrė kapucinų vienuolyną, tačiau dėl sunkių sąlygų jis te veikė tik trejetą metų (iki 1926 m.).

Sveikatai nusilpus, t. Kazimieras persikėlė į Kauną pas palaimintojo t. Honorato įkurtas seseris, gyvenusias Valančiaus gatvėje. Ten 1941 m. gruodžio 26 d. mirė. Kauno miesto kapinėse t. Kazimierą laidojo t. Rokas Macelis, keli kunigai ir kapcinai klierikai Stanislovas Dobrovolskis ir Adomas Milašius.

Naikinant Kauno miesto kapines, t. Kazimiero *OFM Cap* – kun. Jono Kudirkos palaikai perlaidoti Veršvų kapinėse.

Tėvas Kazimieras yra parašęs keletą knygelių gegužinėms pamaldoms, knygą vienuolėms, visų metų Šventųjų gyvenimus, nemaža pamokslų – daugelis šių darbų likę rankraščiuose. 2007 m. Šv. Pranciškaus mažesnieji broliai kapcinai ir Asociacija „Petrašiūnų gailėstingumo namai“ išleido t. Kazimiero Kudirkos *OFM Cap* knygą „Marija Šv. Pranciškaus ordinuose“.

(žr.: *Jagminas L.* Vienuolių veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; *Kudirka K.* Marija Šv. Pranciškaus ordinuose. Kaunas: Petrašiūnų gailėstingumo namai. 2007. 108 p.; *Rimšelis V.* Tėvas Pijus. Antras pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla. 2005. 152 p.; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2006. T. 9. P. 369; *Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999. С. 344; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрох OFMConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 791–797).*

172. Dominikonai. Tai „broliai pamokslautojai“ (**Ordo Fratrum Praedicatorum, OP**) Lotynų apeigų katalikų ordinas, įkurtas 1215–1220 metais. Per visą XIII a. užregistruota ne mažiau kaip devyni elgetaujantys ordinai, tačiau svarbiausias jų – Dominikonų ordinas.

Dominikonų šeimą sudaro trys ordinai: vyrų ordinas – broliai pamokslautojai; moterų ordinas – kontempliatyvosios seserys ir trečiasis – tretininkai.

Ordino įkūrėjas šv. Dominykas Gusmanas (Domingo de Guzmán) (1170–1221), išpažinęs, gimęs bajorų šeimoje Kastilijoje (Ispanija), įgijęs teologinį išsilavinimą, apie 1196 m. buvo išventintas į kunigus ir dirbo kanauninku Osijoje, globojamas vyskupo Diego de Asavedo. 1203 m. Dominykas paliko Osmą ir kartu su vyskupu keliavo į Daniją bei Romą.

Keliaudamas susipažino su albigiečių problemomis ir suprato jų nukrypimo nuo tikėjimo priežastis, pasiryžo pamoksluose aiškinti tas klaidas. Kartu su vyskupu Diego ir Popiežiaus legatais Dominykas 1206 m. pradėjo pamokslauti Tulūzoje ir kitose albigiečių erezijos paliestose vietose. Rašoma, kad Tulūzoje Dominykas atvertė vieną erezijos šalininką, kalbėdamas su juo visą naktį.

Šis pirmas Dominyko laimėjimas uždegė jį tolesnei veiklai – pamokslauti. Pamokslautojų grupė, palaikoma Tulūzos vyskupo, greitai augo. 1207 m. mirus vyskupui, pamokslininkams ėmėsi vadovauti Dominykas. Ir kryžiaus žygio metu (1209–1213) jis gebėjo paveikti albigiečius – atsisakyti erezijų.

1214 m. prie Dominyko prisijungė grupė bendraminčių, o 1215 m. pirmieji dominikonai priėmė vienuolinius įžadus, kuriuose ypatingas dėmesys skirtas neturtui ir pamokslų sakymui. Dominikonų ordiną 1215 m. Tulūzoje (Prancūzija) įkūrė ispanų vienuolis Dominykas. Tikslas – skelbti teisingą tikėjimą ir kovoti su erezijomis. Ordinas priėmė „Šv. Augustino įstatus“, pritaikydamas juos savo poreikiams. 1215 m. Laterano susirinkimas patvirtino, kad dominikonai pamokslautojai taptų vyskupų pagalbininkais, įgyvendinant reformas.

Dominykas paliko Tulūzą ir iškeliavo į Romą, Popiežius Honorijus III, apsidžiaugęs tokia veikla, palainimo Dominyką ir 1216 m. gruodžio 22 d. patvirtino Įstatus (kartu patvirtintas ir ordinas) bei suteikė dominikonams tokias pačias teises kaip ir pranciškonams.

Dominykas iš Romos pasiekė Paryžių, Ispaniją, kur stiprino dominikonų ordino vardą, pritraukdamas naujų narių, kūrė vienuolynus bei vienuolinius namus.

Romoje su Dominyku susipažino Hiacintas (Jackus), iš Krokuvos lydėjęs vyskupą Ivo. Hiacintas su draugais įstojo į naujai steigiamą dominikonų ordiną.

1219 m. Dominykas pasiuntė Hiacintą į Lenkiją, kur jis Krokuvoje įkūrė pirmą lenkų dominikonų vienuolyną ir jame gyveno iki 1222 m. 1223 m. Hiacintas įkūrė dominikonų vienuolyną Kijeve, o 1226 m. Dancinge. Šv. Hiacintas (Jackus) (mirė 1257 m., kanonizuotas 1594 m.) davė pradžią dominikonų misijoms Rusijoje, plačiai pamokslavo Skandinavijoje, Tibete ir Kinijoje.

1220 m. Bolonėje buvo sušaukta pirmoji ordino generalinė kapitula. Pagal jos nurodymus Dominykas sudarė ordino Konstituciją. Įstatai buvo persunkti svarbiausios idėjos – pamokslais gelbėti sielas. Atkreiptas dėmesys į kruopštų, atidų Švenčiausios tiesos mokymąsi, kuris keičiamas maldų skaitymu ir fiziniu darbu. Sustiprintas dėmesys tylai, trumpos šv. Mišios su Dievo Žodžio nagrinėjimu, darbai susieti su apaštaline veikla.

Nuo 1220 m. ordinas pasiskelbė elgetaujančiu, o dar po metų (1221 m.), Dominykui prižiūrint, buvo įkurtas moterų vienuolynas prie Šv. Siksto bažnyčios Romoje. Šio ordino regula turėjo būti pavyzdys kitiems moterų vienuolynams, išitraukiantiems į dominikonų ordiną. Pastebėtina, kad dar 1206 m. Pruji (Prouille) – prie Tulūzos esančiame miestelyje Dominykas subūrė pirmą moterų, atsivertusių iš klaidatikystės, bendruomenę, vėliau išsivysčiusią į vienuolyną.

1221 m. Dominikonų ordinas turėjo 70 vienuolynų, 1256 m. vienuolių skaičius išaugo iki 7 tūkstančių, o XIII a. pabaigoje jų jau buvo beveik 10 tūkst. Susiformavo 12 dominikoniškų provincijų.

Pamokslautojų ordinas, pagerbiant jo įkūrėją, pavadintas Dominikonų vardu, perfrazuojant ir kildinant pavadinimą iš lotyniškų žodžių „*Domini canus*“ (Dievo šunys).

1227 m. dominikonams suteikta teisė visur sakyti pamokslus ir klausyti išpažinčių. Pamokslininkams rengti reikšmingas buvo švietimas. Ordinas turėjo savo mokyklas, o gabiuosius vienuolius siuntė į naujai įkurtus universitetus. Žinomiausias ordino teologas Tomas Akvinitis *OP* (1225–1274), įvedęs naują *scholastikos metodologiją* tradiciniams teologiniams šaltiniams tyrinėti.

Kovai su eretikais 1232 m. į ordino rankas atiduota inkvizicija – institucija kovai su eretikais. Tuo metu atsiranda ordino emblema: šuo su degančiu fakelu dantyse. 1234 m. popiežius Grigalius IX Dominyką Guzmaną *OP* paskelbė šventuoju.

Ilgą laiką dominikonai kartu su pranciškonais vyravo tarp katalikų. XIII a. dominikonai atliko misijas į Rusiją, Aukso Ordą, Iraną, Kiniją, o XIV a. – į Ameriką. Elgetaujantys vienuolynai patys neišsilaikė, tad XIV a. elgetavimas buvo uždraustas.

Reformacija Europoje ir kontrreformacija iškėlė kitų ordinų, būtent, jėzuitų, svarbą.

Vėliau dominikonai įkūrė ir išlaikė universitetus Bolonėje, Kelne, Oksforde. Vienuolių dėka Paryžiaus, Padujos, Prahos ir kituose Europos universitetuose veikė Teologijos katedros. Dominikonai buvo žinomi filosofai–scholastai (Albertas Didysis, Tomas Akvinitis) bei vokiečiai mistikai Meisteris Ekehartas (Exchart), Heinrichas Suzo (Seuse), Jonas Tauleras (Johannes Tauleris).

Dominikonams priklauso Rožinio maldos praktikos praplėtimas. Jo pagrindu tapo sena Rytų tradicija skaityti „Sveika Marija“ maldas. XIV a. kartūzų vienuolynuose prie maldų pridedami dvasiniai pamąstymai – epizodai iš Išganytojo gyvenimo žemėje. Vienas šios meditacinės maldos formos pradininkų buvo Dominykas Pruskis *OP*, kurio vardą vėlesni Rožinio istorijos tyrinėtojai sutapatino su ordino įkūrėjo vardu.

XV a. Kelno vienuoliai dominikonai iš įvairių versijų išrenka 15 rožariaus paslapčių ir padalija jas į tris dalis: Džiaugsmingąją, Skausmingąją ir Garbingąją. 1481 m. Ulme pirmą kartą buvo paskelbtos visos 15 paslapčių, sudariusių pagrindą Rožinio (rožančiaus) maldoms.

1980 m. dominikonai vienuolynus turėjo 50 pasaulio šalių. Pastaruoju metu dominikonų yra apie 12 000 ir jie turi beveik 600 vienuolynų. Ordina valdo generalinis vikaras (rezidencija Romoje), kuris pavaldus Popiežiui. Dominikonai užima svarbius postus Vatikane. Šiandien Dominikonų ordinas – vienas iš gausiausių ordinų.

Nuo XIII a. dominikonai išplėtė misijinę veiklą daugelyje pasaulio šalių, iš jų ir Ukrainoje. 1233 m. buvo įkurtas vienuolynas prie Kijevo (vienuolis Jacekas Odrovanžas). 1320 m. Kijeve buvo įkurta lotyniška vyskupija, kurios pirmuoju vyskupu tapo dominikonas Henrikas.

Dominikonų misijų į Pietryčius centru tapo dominikonų vienuolynas Lvo-ve. Jis statytas XIV–XVII a., o pati bažnyčia perstatyta 1749 m.

1772 m. Rusinų dominikonų provincija turėjo 62 vienuolynus ir 565 vienuolius.

Dominikonų vienuolynai Ukrainoje veikė XIII–XVII a., o vakarinėse žemėse – iki 1949 m. Sovietams uždarius Lvovo dominikonų vienuolyną bei bažnyčią, 1949 m. į Gdanską išvyko paskutiniai vienuoliai dominikonai. Jie, remiantis žmonių pasakojimais, kartu išsivežė ir Stebuklingą Dievo Motinos paveikslą, kurio tolesnis likimas nežinomas.

Iš pradžių bažnyčia ir vienuolynas buvo naudotas kaip sandėlis, o nuo 1970 m. čia įsikūrė Lvovo istorijos muziejaus Religijos istorijos ir ateizmo skyrius. Po trejų metų tapo atskiru Religijos istorijos ir ateizmo muziejumi (galima išvelgti paraleles su Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčia, kurioje taip pat buvo įrengtas ateizmo muziejus). Keičiantis politinei situacijai, 1989 m. muziejus pasivadino Religijų istorijos muziejumi (ekspozicijos iš esmės nepasikeitė). Muziejaus kolektyvo prašymu, dominikonų bažnyčioje katalikams Graikų apeigomis pradėtos aukoti šv. Mišios, bažnyčia, išlaikiusi savo pavadinimą – Dominikonų – perduota unitams (Lvove nebuvo ir dabar nėra nė vieno vienuolio dominikono). Ekspozicijos iš bažnyčios buvo paimti ir saugomi vienuolyno patalpose, kur ir dabar veikia Religijų istorijos muziejus, o suremontuotoje ir neseniai atidarytoje buvusioje valgykloje – trapeznoje – organizuojamos parodos.

Dar 1500 m. dominikonai įsikūrė Vilniuje, kuris, laikui bėgant, tapo ordino Lietuvos provincijos centru (provincija įkurta 1644 m.).

XVII a. viduryje (1649 m.) LDK iždininkas Stanislovas Beinortas Paporčiuose (apie 20 km. nuo Kaišiadorių) įkurdino dominikonų vienuolius. 1650 m. fundacinį S. Beinorto raštą patvirtino Vilniaus vyskupas Jurgis Tiškevičius (1596–1656). Tai leido pradėti bažnyčios ir vienuolyno statybos darbus.

Apie 1656 metus statybos buvo užbaigtos. Noviciatas pastatytas ir 1671 m. patvirtintas Generalinės kapitulos.

1697 m. balandžio 22 dienos testamentu Liškiavoje gyvenęs Jurgis Kossyla su žmona Kristina visus Liškiavos turtus užrašė Seinų vienuoliams dominikonams su sąlyga, kad jie čia pastatytų Švenčiausios Trejybės garbei skirtą bažnyčią bei vienuolyną. Dominikonai čia įsikūrė 1699 m., o bažnyčia ir vienuolynas buvo baigti statyti iki 1741 m. Dominikonų dėka Liškiava XVIII a. tapo gyvybingu miestu. Liškiavoje dominikonai gyveno 134 metus (1699–1813): tuometinei valdžiai neleidžiant priimti naujokų, vienuolynas nyko ir 1813 m., mirus paskutiniam dominikonui, vienuolyno pastatai kartu su bažnyčia vyskupo dekretu buvo perduoti administruoti parapijai.

Vilniaus Katedros kapitulos prelatas Juozapas Dominikas Puzina (1690–1752) 20 metų (1720–1740) dirbęs Skapiškio klebonu, tapęs Livonijos vyskupu, 1750 m. kartu su broliu Mykolu Puzina padovanojo dominikonams Eičių ir Tvirų kaimus su mišku bei ežeru (137 valakus) ir Skapiškyje įkurdino vienuolius dominikonus.

Dominikonai 1752 m. pasistatė medinį 15 langų vienuolyną, kuriame po trijų metų (1755 m.) atidarė mokyklą vaikams. Dar po 11 metų – t. y. 1765 m. pastatė medinę bažnyčią (kitur teigiama, kad 1754 m.) ir atskirą mokyklą, kurioje 1805 m. mokėsi 40 vaikų (parapijos mokykloje mokėsi 20).

1787 m. dominikonai pradėjo statyti dviejų aukštų mūrinį vienuolyno pastatą. Senajame pastate gyveno vienuolyno tarnai – vargonininkas, vežėjas, bažnyčios prižiūrėtojai. Prie vienuolyno pastato buvo daržas, svirnas, arklidė, vežiminė, spirito varykla... Mūrinio vienuolyno sienos buvo labai storos, lubos skliautuotos. Po vienuolynu buvo rūšiai, kurie jungėsi su bažnyčios rūšiais.

1806 m. balandžio 3 d., sudegus vienuolyno bažnyčiai, imtasi statyti didelę mūrinę bažnyčią, kuri baigta 1819 m. ir pašventinta Šv. Hiacinto (Jackaus) titulu (kitur rašoma, kad 1819 m. tik pradėti bažnyčios statybos darbai ir ji baigta statyti 1826 m.). 1827 m. įruošti nauji 10 registrai vargonai.

1808–1810 m. dominikonai, vadovaujami pijoro tėvo Lauryno Bortkevičiaus, Skapiškio savininko Jono Tyzenhauzo lėšomis pastatė Kryžiaus kelio koplytėlės – Kryžiaus stotis (Kalvarijas). Prie bažnyčios buvo 4 nedidelės koplytėlės, o 10 didesnių – gatvėje, vedusioje į vienuolių kapines (ir dabar žmonės šią gatvę vadina Kalvarninkais). Kiekvienos koplytėlės viduje – ant drobės tapytas paveikslas, vaizduojąs Kristaus kančią. Apie 1857 m. medinės Kalvarijos buvo pakeistos mūrinėmis.

Bažnyčioje dominikonai labiausiai garbino monstranciją su relikvija – Šv. Kryžiaus dalele, gauta iš Elnės dominikonų 1820 m. vasario 15 d.

1832 m. caro valdžia Skapiškio dominikonų vienuolyną uždarė, bažnyčią pavertė sandėliu, o vienuolyną – kareivinėmis. Skapiškio dominikonų vienuolyne mėgo lankytis ir nepilnus metus gyveno poetas Antanas Strazdas (1760–1833). Vienuolyną uždarius, jis persikėlė į Kamajus, kur ir mirė. Vienuolyno išlaikomoje mokykloje mokėsi žymusis architektas Laurynas Stuoka – Gucevičius (1753–1798).

Vyskupo Motiejaus Valančiaus iniciatyva (1801–1875) pavyko atgauti dominikonų bažnyčią ir sugražinti ją tikintiesiems. 1858 m. birželio 7 d. bažnyčia buvo iš naujo pašventinta ir po 25 metų čia vėl imta melstis – bažnyčia tapo parapijine (buvusi parapijinė bažnyčia nuo to laiko nebebuvo naudojama, o Pirmojo pasaulinio karo metais – sugriauta). Apie 1875 m. vienuolyne panaikintos rusų kareivinės. 1923 m. buvusiam vienuolyne įkurta progimnazija, atidaryti dviejų metų mokytojų kursai.

Trisdešimt metų (1925–1956) Skapiškyje dirbęs klebonas kanauninkas Nikodemus Kasperiušas (1872 01 02–1956 02 13) XX a. trečiajame dešimtmetyje dominikonų bažnyčios šventorių papuošė dideliu Liurdu, prie kurio po daugelio metų jis ir buvo palaidotas. Antrojo pasaulinio karo metu į bažnyčią pataikiusi bomba, pramušusi stogą, skliautus ir grindis, įsmigo giliai prie Švč. Mergelės Marijos altoriaus ir nesprogo. Visų šventai tikėta, kad tai Švč. Mergelės Marijos parodytas stebuklas. Bijant, kad bomba bažnyčioje sovietams netaptų pagrindu šventovę uždaryti, tylėta. Tik Lietuvai atgavus nepriklausomybę, galingas sprogmuo buvo išimtas.

Antrosios bolševikų okupacijos metu įdomus architektūros paminklas – dominikonų vienuolynas nugriautas, sunaikintos ir Kryžiaus kelio koplytėlės.

Tenka apgailestauti, kad Skapiškio Šv. Hiacinto (Jackaus) dominikonų bažnyčioje tiek laiko saugoti senieji paveikslai pradėti keisti kičo darbais: iš sagų ir karoliukų išsiuvinėtais šventaisiais.

Dominikonai kūrėsi ir kitose Lietuvos vietose. Jie ėmėsi ne tik pastoračinės, bet ir švietėjiškos bei socialinės veiklos, aktyviai bendravo su aplinkiniais gyventojais: kvietė juos melstis, kartu šventė religines šventes – taip krikščioniška dvasia buvo ugdomas ir jaunimas, ir vyresnio amžiaus žmonės. Įsteigtoje dominikonų seminarijoje dėstė vienuoliai, studijavę garsiuose Europos universitetuose. Studijų pagrindą sudarė laisvieji menai, filosofija ir teologija, daug dėmesio skirta pamokslų rengimui, o taip pat bendrojo lavinimo dalykams. Paparčių seminarija rengė vienuolius visai Lietuvos Šv. Angelo Sargo provincijai, kurios dauguma vienuolynų buvo už Lietuvos ribų, rengė juos ir pedagoginiam darbui.

Paparčiuose šalia vienuolyno buvo įkurta pradžios mokykla, kurioje mokėsi vietos gyventojų vaikai. Mokykla veikė iki 1863 m. sukilimo.

Dominikonai vertėsi žemdirbyste ir sodininkyste bei kitais ūkio darbais. Be to, rūpinosi neturtingaisiais bei apleistais. Tam buvo pastatyta špitolė.

Vienuolių dominikonų įsikūrimas Paparčiuose lėmė, kad atoki vietovė tapo svarbus religinis ir kultūrinis centras, kuriame daugiau negu du šimtus metų buvo skelbiamas Dievo Žodis, skleidžiama Vakarų Europos kultūra. Jų darbą nutraukė 1863–1864 m. sukilimo pasekmės.

1772 m. Lietuvos provincijoje veikė 43 dominikonų vienuolynai, buvo 679 vienuoliai.

Tačiau jau nuo 1791 m. carinė valdžia siekė apriboti vienuolių veiklą, atimdama palivarkus, pievas ir dirbamą žemę, suvaržydama naujų vienuolių priėmimą.

Už paramą 1863–1864 m. sukilėliams vienuoliai buvo nubausti – karo lauko teismo sprendimu tėvui Zeferinui Ruseckui *OP* (1819–1877) atimta kunigystė, bajoro luomas ir visos teisės, konfiskuotas turtas, o jis pats šešeriems metams išstremtas katorgos darbams; sukilėlių kapelionas Teofilis Račkauskas *OP* (1809–1863) buvo sušaudytas Kaune. Vienuoliai išsiųsti į Raseinių ir Agluonos dominikonų vienuolynus. Vienuolyną, kaip medžiagą, nupirko žydai ir, suradę darbininkų, 1865 metais pradėjo griauti (darbą užbaigė 1868 m.) – medžiagą vežė į miestelius namams statyti. Buvusio vienuolyno teritorijoje iki šių dienų išlikę vartai, koplyčia. 1916 m. pašventinta dabartinė Paparčių bažnyčia Šv. vysk. Stanislovo ir Šv. Pranciškaus Asyžiečio titulais.

1935 m. atkurta Šv. Angelų sargų provincija (centras Raseiniuose), tačiau 1940 m. sovietinė valdžia vienuolyną uždarė.

1992 m. dominikonai Lietuvoje veiklą atnaujino. Lietuvoje esantys dominikonai (Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo vienuolynas Vilniuje) priklauso Lietuvos – Latvijos – Estijos Šv. Angelų Sargų generaliniam vikariatui. Generalinis vikaras (2008 m.) – kun. Jacekas Šprenglevskis (Jacek Szprenglewski) *OP*. 1996 m. dominikonai įsteigė žurnalą „Septyni“. 2008 m. rugpjūčio 8 d. Liškiavos Švč. Trejybės bažnyčioje (Lazdijų dekanatas) minint Šv. Domyko šventę, parapijos klebonas kan. Vilius Zubavičius buvo įvilktas į dominikonišką abitą. Jis papildė Vilniuje Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo vienuolyne besidarbuojančių devynių Dominikonų ordino vienuolių gretas.

(žr.: *Grėbliūnaitė A.* Vienuolyne vėl aidai dominikonų žingsniai // XXI amžius. 2008. Rugpjūčio 29. Nr. 65. P. 12; [*Autorius nenurodytas*]. Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidykla“. 2006. P. 159–160; *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 240–241; *Driaučūnaitė R.* Paparčių dominikonų vienuolynas // XXI amžius. 2007. Liepos 20. Nr. 56. P. 8–9;

Jagminas L. Vienuolijų veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15. P. 97–118; *Kłoczowski J.* Kriekščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 232–241, 375–378; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 402–404; *Petkus V.* Dominikonai Lietuvos kultūroje. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“. 2004. 1052 p.; *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2004. T. 5. P. 70–71; [*Autorius nenurodytas*]. Домініканці // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 218; *Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999. С. 343; *Ісиченко І.* Загальна Церковна Історія. Львів: Акта. 2001. С. 335–336; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрох OFVConv (председатель).* Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. I. С. 1681–1690; *Козубська О.* Джерела та історіографія руських місій домініканського ордену XIII ст. // Київська старовина. 2003. № 3. С. 122–135; *Уткін О. І.* Домініканці // Українська радянська енциклопедія. Київ: Головна редакція української радянської енциклопедії. 1979. Т. 3. С. 438).

173. Paramana. Abitas, karmelitų drabužis.

174. Vincentinai. Tai tik Lotynų apeigų katalikų vyrų kongregacija, žinomi atvejai, kai į šią vienuoliją buvo įstoję ukrainiečiai (žr.: Šv. Vincento seserys; Lazaristai).

175. Lazaristai. Misijų kongregacija (**Congregatio Missionis, CM**), tai tik Lotynų apeigų katalikų vyrų kongregacija, įkurta Vincento de Paulo.

Kongregacija įkurta siekiant plėsti evangelizaciją, pirmiausia tarp neturtingųjų, dvasininkų mokymui ir katalikiškajam švietimui, o taip pat talkinti parapijose.

Lazaristams priklauso ir Šv. Vincento de Paulo Gailestingumo dukterų kongregacija (žr.: Šv. Vincento seserys).

Mintis įkurti naują kongregaciją Vincentui kilo 1613–1625 m., tarnaujant kapelionu generolo šeimoje, kai jis pamatė valstiečių religinių žinių nepakankumą, atsiradusį dėl dvasininkų stokos. Svarbiu impulsu sukurti kongregaciją tapo Vincento pamokslas Folvilio kaime 1617 m. per apaštalo Pauliaus šventę, kada daugelis žmonių pajuto dvasinį pamokslininko kreipimąsi ir liudijo gailestį.

Oficiali kongregacijos sukūrimo data – 1625 m., kada Vincentas de Paulas ir jo mokinys Antuanas Protėjus (1590–1660) davė įžadus nuolat melstis už misijas. Naujoji kongregacija susikūrė Paryžiuje Bon-Anfan kolegijoje. Vincentas tapo jos viršininku. 1632 m. kongregacijoje, kuriai perduotas Šv. Lazarijaus vienuolynas Paryžiuje buvo apie 140 dvasininkų. Šis vienuolynas tapo

kongregacijos (pavadintos *lazaristais*) dvasia, administracinis centras.

Lazaristai plėtė savo veiklą ne tik Prancūzijoje, bet ir daugelyje pasaulio šalių tik kitu pavadinimu – *vincentinai* (Amerikoje ir Italijoje) ar *Paulo tėvai* (Ispanijoje).

Papiežius Urbonas VIII 1632 m. specialia bule patvirtino kongregaciją. Įstatus kongregacijai Vincentas rašė bei tobulino apie 30 metų, išleido 1658 m. 1668 m. Paryžiaus arkivyskupas Arduenas de Pereis pritarė Didžiajai lazaristų Konstitucijai, kurią parengė Vincento pasekėjas, generalinis viršininkas Rene Almera CM. 1660 m. kongregacija vien Prancūzijoje jungė 500 dvasininkų, gyvenusių 23 namuose ir 15 dvasinių seminarijų.

Nuo 1633 m. iki Prancūzijos revoliucijos Šv. Lazarijaus vienuolyne vyko konferencijos – taip buvo realizuojama lazaristų parengta dvasininkų švietimo programa.

Be Prancūzijos, lazaristai veikė įvairiuose Italijos miestuose: Romoje (nuo 1642 m.), Genujoje (nuo 1654 m.), Turine (nuo 1654 m.), Neapolyje (nuo 1668 m.). 1664 m. popiežiui Inocentui X prašant lazaristai pradėjo darbuotis Airijoje, kuri tada priklausė Anglijai, bet 1679 m. anglų valdžios buvo išvaryti.

1651 m. lazaristai įsikūrė Varšuvoje. Jie atvyko su Prancūzijos princese Luiza Marija de Gonzaga, kuri tapo Lenkijos karaliaus Vladislovo IV žmona.

Lazaristai daug veikė nekrikščioniškose Afrikos šalyse, 1697 m. pirmoji lazaristų misija atsirado Kinijoje.

XVIII a. pabaigoje lazaristai vadovavo 30 seminarijų Prancūzijoje ir per 30 Italijoje, Ispanijoje ir Lenkijoje.

Prancūzijos revoliucijos metais lazaristai labai nukentėjo. Generalinis viršininkas Feliksas Kajla de la Gard (kongregacijai vadovavo 1788–1800) tapo dvasininkų deputatu Prancūzijos nacionaliniame susirinkime ir 1792 m. balsavo prieš dvasininkijos pilietinę Konstituciją. Po to jis buvo išvarytas iš šalies. Netrukus visos seminarijos ir lazaristų namai Prancūzijoje buvo uždaryti, o visi 824 vienuoliai išvyti iš valstybės arba areštuoti, per 30 buvo nukankinti arba 1792–1799 m. mirė kalėjimuose. Konfiskuotas ir sunaikintas Šv. Lazarijaus vienuolynas. Nuo 1799 m. lazaristai nebegalėjo darbuotis Prancūzijoje, tačiau 1804 m., Prancūzijai sudarius konkordatą su Apaštalu Sostu, pradėjo atgaivinti veiklą.

1827 m. popiežius Leonas XII Pjerą de Veijn paskyrė lazaristų kongregacijos generaliniu viršininku, o jo rezidencija tapo Lordžo viešbutis Paryžiuje. 1830 m. į rezidencijos koplyčią buvo perkelti šv. Vincento de Paulo palaikai.

XIX a. lazaristai aktyviai darbavosi keldami dvasinį Prancūzijos lygį, dirbo ir kitose šalyse. Tačiau Lenkijoje, kuri priklausė Rusijai ir Prūsijai, lazaristų veikla buvo labai apsunkinta. Didelių nuostolių atnešė Vokietijoje vykdyta „Kultūrkampfo“ politika.

Lazaristai darbavosi ir misijose (Kinijoje, Tunise, Alžyre, Egipte, Etiopijoje, Japonijoje, Vietname, Indonezijoje, Filipinuose, Indijoje, Konge, Mozambike, Madagaskare). Ispanijos lazaristai parengė dirvą naujai provincijai Lotynų Amerikoje sukurti. 1816 m. lazaristų misija buvo pradėta Sent Luise (JAV), o 1835 m. įsteigta Lazaristų Amerikos provincija.

Lazaristai nukentėjo per Ispanijos Pilietinį karą (1936–1939): žuvo 37 dvasininkai ir 20 vienuolių lazaristų bei Šv. Vincento de Paulo Gailestingumo dukterų kongregacijos 30 vienuolių.

Po Antrojo pasaulinio karo komunistinių režimų šalyse lazaristai buvo izoliuoti nuo kongregacijos centro. 1960 m. kongregacijai priklausė 6 tūkst. vienuolių (iš jų daugiau kaip 4 tūkst. dvasininkų) ir turėjo 40 provincijų 64 šalyse. Lazaristai vadovavo 91 vyskupijos seminarijai, 109 seminarijoms ir naujokynams, beveik 45 tūkst. Šv. Vincento de Paulo Gailestingumo dukterų kongregacijos vienuolių, dirbo karo kapelionais bei kapelionais ligoninėse ir kalėjimuose.

2002 m. buvo 3 964 lazaristų (iš jų 3 116 dvasininkai), jie turėjo 539 namus.

(žr.: *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёрох OFVConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 1474–1478; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 803–805).*

176. Redukcijos. Paskui konkistadorius į misijas išvyko jėzuitai. Jie kūrė kaimus – indianas – rinko gimines, organizavo tuose kaimuose krikščionišką gyvenimą, mokė, organizavo darbą. Redukcija – tai stambus sukomplektuotas kaimas. Buvo įkurta apie 30 tokių redukcijų. Argentiniečiai tą redukcijų teritoriją pavadino Misiones.

177. Pombalis. Portugalijoje, valdant Juozapui I (1730–1777), užsienio reikalų ir karo ministras Sebastijanas Žoržas Pombalis, tapo faktiškas valstybės vadovas, įgyvendino pažangių reformų: įsteigė apie 800 pasaulietinių mokyklų, pertvarkė mokesčių sistemą, kariuomenę, teismus, rūpinosi pramone ir prekyba. Tačiau S. Pombalis buvo priešiškas nusistatęs katalikiškai veiklai. Jis uždarė dalį vienuolynų, iš Portugalijos ištrėmė jėzuitus, konfiskavo

jų turtus. Į valdžią atėjus Marijai I (1777–1816), antireliginės reformos buvo panaikintos.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Portugal // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição – 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 388–390; Almanaque Abril [Brasil 2005]. 1^a Edição – 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 172, 187, 189, 255; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 23. P. 321–322).

178. Šv. Bazilijus Didysis. Bazilijus Cezarietis (329–379), Rytų krikščionybės Kapadokijos mokyklos teologas, retorikas, steigė vienuolynus, prieglaudamas ligonims ir vargšams, kūrė vienuolių atsiskyrėlių gyvenimo taisykles, polemizavo su eretikais. Bazilijus – vyskupas (nuo 370 m. Cezarijos arkivyskupas metropolitas), Bažnyčios mokytojas.

Šv. Bazilijus Didysis kilęs Cezarijoje iš šeimos, davusios Bažnyčiai net 7 šventuosius. Jo močiutė – šv. Makrina, tėvas – šv. Bazilijus Vyresnysis, motina – šv. Emilija (Evmelija), du broliai, tapę vyskupais – šv. Grigalius Nysietis (335–394), šv. Petras Sebastietis, sesuo – šv. Makrina.

Bazilijus mokėsi tėvo (jis buvo profesorius) privačioje mokykloje, studijavo Konstantinopolyje, Atėnuose. Jį viliojo pasaulietinis gyvenimas, mokslas.

Baigęs mokslus, Bazilijus pradėjo vadovauti retorikos katedrai Cezarijoje, čia išgarsėjo kaip puikus pašnekovas, filosofas. Sesuo Makrina, kuri su motina pertvarkė gyvenamąjį namą į vienuolyną, įkalbėjo brolių pakreipti gyvenimą kita linkme – tarnybai Dievui.

356 m. pasikrikštijęs, keliavo po atsiskyrėlių gyvenamąsias vietas (Egiptą, Šventąją Žemę – Palestiną, Siriją, Mesopotamiją). Grįžęs į gimtąją Kapadokijos (dabar Turkija) Cezariją, išdalijo savo turtą vargšams ir įkūrė vieną pirmųjų vienuolynų Mažojoje Azijoje. Čia susikaupime, maldoje ir darbe praleido 5 metus. Čia jis sukūrė žinomą Regulą, arba Taisyklę, pradžioje platesnę, paskui – siauresnę. Tai pirmosios vienuolinio gyvenimo taisyklės, kurias Bazilijus tobulino visą gyvenimą. Bazilijus priėjo išvadą, kad vienuolis turi gelbėti ne tik savo sielą (būti anachoretu ar eremitu), bet ir savo artimo, kaip tai darė Kristus. Tad vienuoliai turi gyventi bendrai, nedidelėmis grupėmis, kad vyresnysis pajėgtų kontroliuoti, patarti, palaikyti. Bazilijus, pateikdamas plačią veiklos programą, savo vienuolynuose siekė jungti malda su darbu.

364 m. Bazilijus buvo išventintas į kunigus, o 370 m. tapo Cezarijos arkivyskupu. Jis buvo labai veiklus hierarchas: tarp dvasininkijos atkūrė discipliną, įgyvendino liturginius pertvarkymus, pastatė daug labdarinių pastatų.

Bazilijus buvo įtakingas pamokslininkas, daug rašė aiškindamas tikėjimo tiesas, kovojo su arionizmo erezija (kunigo Arijo sekėjai neigė Švč. Trejybę, Kristų laikė žmogumi). Vėliau, būdamas vyskupas, netoli Cezarijos įkūrė kitą

vieta, tapusią diecezijos pagrindu, kurią liaudis praminė Bazilijada. Centre buvo cerkvė, netoli jos – vyskupo namas, namai dvasininkams, viešbučiai keliautojams ir maldininkams.

Bazilijus buvo labai taktiškas, kantrus, gailestingas: globojo vargšus, ligonius, pastatė senelių prieglaudą, ligoninę ir t. t. Tad Bazilijados nariai troško mokytis ir gyventi iš savo rankų darbo. Kilus badui, Bazilijus liepė parduoti bažnyčių brangenybes ir nupirkti duonos alkstantiems.

Bazilijus nekūrė vienuolynų, kaip Pachomijus, be to, tik keletą metų turėjo galimybę laisvai praktikuoti vienuolinį gyvenimą, nuo kurio vyskupo ir liaudies valia jis buvo atitrauktas viešajai tarnystei Kapadokijos Bažnyčioje (nuo 370 m. Kapadokijos metropolitas). Tačiau jo suformuotos vienuolinio gyvenimo programos įtaka buvo be galo didelė ir krikščioniškiesiems Rytams, ir Vakarams, nors vėliau ir išplito nuomonė, jog Bazilijus itin reikšmingas tik Rytams. Kaip tik Rytuose senosios ikibaziliškosios vienuolystės tradicijos bei anachoretizmo tendencijos išsilaikė daug ilgiau ir nuolat iš naujo atgyja iki mūsų dienų.

Bazilijus sukūrė vieną pirmųjų vienuolystės regulų (cenobitinę), tebegaliojančią Rytų Bažnyčiose, Šv. Bazilijaus liturgiją, dogmatinių, asketinių traktatų, laiškų, reikšmingų krikščionybės istorijai pažinti.

Bazilijaus tekstai padarė didžiausią įtaką vis gausėjantiems Mažosios Azijos bei Konstantinopolio vienuolynams. Bizantijos sostinėje VI a. pradžioje veikė mažiausiai 67 vyrų ir daugybė moterų vienuolynų. Svarbus vaidmuo tarp sostinės vienuolynų nuo V a. teko konsulo Studiozo įkurtam ir todėl Studio nu vadinamam vienuolynui. IX a. pradžioje Bizantijos Bažnyčios reformatorius šv. Teodoras Studitas įvedė ten Bazilijaus regulą. X a. viduryje iš Studio ji nukeliavo į Atoso kalno vienuolynus, kurie kaip tik tuo metu pradėjo savo autonomiškos vienuolių respublikos ir Rytų vienuolijos centro karjerą. Būtent, iš Atoso atėjo pirmieji vienuoliai į X a. pakrikštytą Kijevo valstybę, kurioje Bazilijaus regulos laukė stebėtiną pasisekimą.

Vakarų vienuolystė netiesiogiai perėmė Bazilijaus regulą, tačiau matoma jos įtaka tenykštei vienuolių gyvenimo sampratai ir reguloms. Pats labai rimtos įtakos faktas tyrėjams nekelia abejonių. Kai kurie istorikai tvirtina, jog Bazilijaus idealą nuosekliau įgyvendino Vakarų krikščionybė, o ne Rytų. (žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 16–17; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 56–60; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 307–309; *Religijotyros žodynas / sudarytojas Romualdas Petraitis.* Vilnius: Mintis. 1991. P. 55–56; *Religijų istorijos antologija / sudarė Bronislovas Kuzmickas.* D. 1. Vilnius: Vaga. 2000.

P. 135–136; *Sicari. A Portretai. Vardų kalendorius*. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 173; *Зінко В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 1–2 (rankraštis, saugomas dr. A. Vasiliauskienės asmeniniame archyve); *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёрох OFVConv (председатель))*. Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. I. С. 843–845; *Фенич В., Цанулич О.* Малоберезнянський Свято – Миколаївський монастир та нарис історії Чину Св. Василя Великого на Закарпатті. Ужгород: Видавництво В. Падяка. 2004. 184 с.; *Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 339–342; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 8–14, 88–89, 217–218).

179. Anachoretai (graikiškai anachōreo–*atsitolinu*). Tai atsiskyrėliai, gyvenantys nuošaliai nuo žmonių, atsidėję askezei ir maldoms. Tokia gyvensena buvo būdinga daugeliui didžiųjų religijų, pavyzdžiui, induizmui, budizmui, islamui. Krikščionybėje anachoretai sukūrė seniausią vienuoliškos gyvensenos formą, kurios esmė tokia: atsiskyrėliai gyvendavo nuošaliai (dykumose, kalnuose, salose, toli nuo žmonių sodybų), kasdien susirinkdavo drauge pasimelsti, o kartą per savaitę – į iškilmingą liturgiją. Kiekvienas atsiskyrėlis griežtai laikydavosi savo paties nusistatytos asketiškos gyvensenos ir kiekvienas pats manydavosi pragyvenimu (dažniausia versdavosi amatais, sezonine žemdirbyste).

Anachoretų sąjūdis ėmė plisti nuo III a. – iš pradžių Egipte, o paskui Sirojyje ir Palestinoje. Garsiausi ankstyvosios krikščionybės atsiskyrėliai: šv. Paulius Tėbietis (234–347), šv. Antanas Didysis (252–357), šv. Amonas (IV a.) ir šv. Makarijus Egiptietis (300–391).

Šv. Paulius (žr.: Paulius Tėbietis), apsigyveninęs apleistame urve tyruose, likusį gyvenimą mito palmės vaisiais ir šaltu šalia tekėjusio upelio vandeniu, kūną dengė palmių lapais. Dideliais pasnikais ir karšta malda siekė tobulybės. Prieš mirtį susitiko kitą atsiskyrėlį – šv. Antaną (žr.: Šv. Antanas Didysis). Šv. Paulius, žinodamas mirsiąs, paprašė Antano jį palaidoti.

IV a. antroje pusėje anachoretų gyvensenos formos ėmė plisti Vakaruose, pirmiausia Galijoje ir Italijoje, taip pat Viduržemio jūros salose, kur davė pradžią kitokioms vienuoliškos gyvensenos formoms. Anachoretai dar yra eremitai, cenobitai.

(žr.: Religijos, Bažnyčios, Tikėjimai. Žinynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. P. 21; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 19; *Vaitiekaitis A.* Bažnyčios praeitis. Kaunas: Šviesa. 1992. P. 55–56; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2002. T. 2. P. 167; *Христианство. Энциклопедический словарь /*

C. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 73).

180. Šv. Antanas Didysis. Abatas, gyvenęs apie 105 metus (252–357). Tai **anachoretas – atsiskyrėlis** iš Egipto, atsiskyrėlių ordinų pagrindėjas, vienuolinio gyvenimo tėvas. Gimė dabartiniame Koma (Quemans) miestelyje, pasiturinčioje, religingoje šeimoje. Būdamas maždaug 20 metų, tapo našlaičiu. Jis rūpinosi ūkiu ir jaunesnės sesers auklėjimu. Sutvarkęs sesers finansinę ateitį, jis, išpardavęs likusį turtą ir išdalijęs jį vargšams, apsigyveno netoli gimtosios vietos. Gyveno asketiškai. Apie 275 m. jis pasitraukė į Livijos dykumą, gyveno grotuje kaip atsiskyrėlis. Čia jį užgriuvusios šėtono pagundos dažnai vaizduojamos mene.

Vėliau Antanas persikėlė prie Raudonosios jūros, į Pipiro kalnus ir 20 metų gyveno griuvėsiuose netoli Nilo, kairiajame jo krante. Netoli jo celės pradėjo augti vienuolių gyvenvietė. Į jį pradėjo kreiptis vis daugiau žmonių. Antanas tapo pirmuoju Bažnyčios istorijoje atsiskyrėlių bendruomenės vadovu, abatu. Tokius atsiskyrėlius imta vadinti *eremitais*, o jų vienuolynus – *eremais* (graikiškai „eremos“ – dykynė, vienuma).

Kaupiantis mokiniams, pradėta ieškoti olų eremams kurti. Sirijoje, Artimuosiuose Rytuose susikūrė Antoniadės – vienuolių gyvenvietės. Antanas, jausdamasis glaudžiai susijęs su Bažnyčios gyvenimu, kilus žiauriai krikščionių persekiojimo bangai, nuvyko į Aleksandriją krikščionių dvasios stiprinti. 310 m., Rytų provincijų valdovui įsakius, buvo nužudytas Aleksandrijos vyskupas Petras. Antanas susitiko su jo įpėdiniu Aleksandru.

Apie 312 m. Antanas apsigyveno Kolciumo kalno uoloje, kurioje gyveno iki mirties.

Iškilus arionizmo grėsmei, Antanas vėl lankėsi Aleksandrijoje, remdamas vyskupą Atanazą, siekiantį įveikti šią ereziją.

Šv. Antano įtakoje vienuolių gyvenvietės pradeda kurtis dykynėse į Rytus ir Vakarus nuo Nilo. Išlikę nemaža kreipimūsi, pasirašytų Antano vardu, kuriuose išdėstyta dvasinis palikimas vienuoliams.

Šventas Antanas gyveno per 100 metų, jo relikvijos perkeltos į Prancūziją, į Saint Julien, netoli Arles (nors daugelis tyrinėtojų rašo, kad šv. Antano palaidojimo vieta nežinoma, o apie jo palaidojimus ir perlaidojimus – Aleksandrijoje, Konstantinopolyje, Galijoje – užrašyta nemaža legendų).

Rytų apeigų katalikai jį vadina Antanu Didžiuoju. Iš viso yra maždaug 85 šventieji ir palaimintieji Antano vardu.

Šv. Antanas Didysis Rytuose pradėtas garbinti nuo V a., o Vakaruose ypač paplito viduramžiais. Užtarimo į Antaną kreipiamasi masinių susirgimų ir gaisrų metu, jį laikė naminių gyvūnų globėju.

Apie šv. Antano Didžiojo poveikį dvasiniam – kultūriniam gyvenimui liudija daugybė ligoninių ir prieglaudų vargšams, pavadintų šv. Antano vardu, o taip pat vienuolinės bendruomenės, ordinai ir kongregacijos – *antonianos*, atsiradusios ir Rytuose, ir Vakaruose.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 33; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 45, 47–52, 54, 59–61, 115, 117, 122, 162, 218, 423; *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 44–46; Religijos, Bažnyčios, Tikėjimai. Žinynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. P. 47–52; *Sicari A.* Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000. P. 179–180; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цёрох OFVConv (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. I. С. 291–293; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. I. С. 94; Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 8–10).

181. Pachomijus. Pachomijus Didysis (292–346) yra Egipto vienuolis, šventasis (retsykiaais rašoma – **Pachomijas**). Vienuolių gyvenimo drauge su kitais vienoje patalpoje – *cenobitizmo* – pradininkas. Kartu su šv. Antanu Didžiuoju (252–357) jie yra dviejų skirtingų krikščioniškosios askezės būdų pradininkai. Pachomijus Didysis – tai Anachoretas egiptietis. Pagal savo sukurtus įstatus jis organizavo bendrą gyvenimą.

Būdamas stabmeldys, dalyvavo 312 m. kare, vykusiame tarp Konstantino Didžiojo ir Maksimilijono. Per vieną miestelį žygiuojančią kariuomenę džiaugsmingai sutiko jo gyventojai krikščionys. Šis faktas bei gražiausi atsiliepimai apie krikščionis Pachomijui paliko gilų įspūdį. Pasibaigus karui, jis apsikrikštijo.

Atsivertęs iš stabmeldystės, keletą metų gyveno atsiskyrėliškai, vadovaujamas Paliamono. Apie 323 m. įsikūrė Tabennisi (Aukštutinis Egiptas), kur įsteigė ir suorganizavo savo pirmąjį vienuolyną, bendrabučių pagrindu. Pasukį įsteigė jų daugiau, kuriuos reguliariai vizituodavo.

Pachomijus laikomas tikroju cenobitiško (bendro) gyvenimo pradininku. Jis parašė pirmąją Regulą vienuoliams, gyvenantiems po vienu stogu, įsteigė ir pirmąsias vienuolių sodybas, turinčias iki 40 namų, o jose gyvendavo po 30–40 vienuolių. Kiekvieno būsto gyventojai nusistatydavo savo tvarką. Svarbiausias vienuolyno savitvarkos principas buvo darbo pasidalijimas, o darbas – visos bendrijos pragyvenimo šaltinis. Kaip vienuoliai dirba, prižiūrėdavo būsto vyresnysis, kuris skelbdavo maldos, valgymo arba poilsio pertraukas. Vienuoliai turėdavo laikytis neturto, skaistybės, būti paklusnūs.

Regulas (griežtas vienuolinio gyvenimo taisyklės), pirmąjį krikščionišką ordiną Regulų rinkinį vienuoliams, gyvenantiems drauge su kitais, iš graikų kalbos į lotynų kalbą išvertė šv. Jeronimas.

Pirmą vienuolyną Pachomijus įkūrė 318 m. Po to dar 8 ir du moterims (vieną jų savo seseriai). Jo vienuolinio gyvenimo sandara buvo panaši į Romos karinę stovyklą, kurioje Pochomijus praleido jaunystės metus iki savo vienuolinio žygdarbio Tevaido dykumoje.

Vyrų ir moterų vienuolių, buvusių Pachomijaus vienuolynuose, skaičius siekė iki septynių tūkstančių.

Vienuolynus valdė generalinis viršininkas, reziduojantis Tabenoje prie Dišnos (Egiptas). Vėliau cenobitai išplito visame Egipte, Palestinoje, Sirijoje ir Mesopotamijoje, be to, pasirinkę kitą Regulą – kaip bazilijonai.

Vakaruose cenobitų gyvensenos formas įvedinėjo Martynas Tūrietis, Honoratas ir ypač Benediktas Nursietis, kuris įsteigė benediktinų ordiną, seniausią Vakarų krikščionybėje. Modifikuotą cenobitinę gyvenseną XI a. praktiko benediktinų atšaka – kartūzai.

(žr.: Religijos, Bažnyčios, Tikėjimai. Žinynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. P. 59, 172; *Vaitiekaitis A.* Bažnyčios praeitis. Kaunas: Šviesa. 1992. P. 56; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1995. Т. 2. С. 326; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 8–10, 16).

182. Paulius Tėbietis. Šv. Paulius Tėbietis (234–347) – vienas iš garsiausių ankstyvosios krikščionybės atsiskyrėlių – anachoretų, kartu su šv. Antanu Didžiuoju, šv. Amonu ir šv. Makarijum Egiptiečiu. (Paulius Tėbietis iš 113 metų gyvenimo 90 metų nematė žmonių).

374–378 m. šv. Jeronimas, remdamasis surinktais pasakojimais, parašė knygą apie šv. Pauliaus Tėbiečio gyvenimą, pavaizduodamas jį kaip pirmąjį atsiskyrėlį, apsigyvenusį dykumoje jau apie 250 m., tai maždaug apie tą laiką, kai gimė garsusis Egipto vienuolis atsiskyrėlis šv. Antanas (250–356).

Remiantis užrašytais pasakojimais, šv. Paulius, siekdamas tobulybės, apsigyveno dykumoje rastame urve, gėrė šalia tekėjusio upelio vandenį ir mito palmės vaisiais, kūnui pridengti naudojo palmės lapus. Prieš mirtį sutikęs kitą atsiskyrėlį – šv. Antaną, paprašė, kad šis atsineštų apsiaustą, gautą iš vyskupo Atanazo ir, į jį suvyniojęs kūną, palaidotų. Šv. Antanas, grįžęs su apsiaustu, Paulių rado jau mirusį. Suvyniojus kūną į apsiaustą, atbėgo du liūtai, kurie garsiai ir ilgai kaukė, paskui nagais iškasė duobę, į kurią Antanas palaidojo anachoretų patriarchą.

Kalbant apie to meto asmenis, aprašiusius šventųjų gyvenimą, pažymėtina, kad jų darbuose šventųjų gyvenimo tikslas formuluojamas aiškiai: ne smulkiai nupasakoti herojaus gyvenimo faktus, bet nupiešti atsiskyrėlio gyvenimo idealą. Daugelis Pauliaus Tėbiečio gyvenimo aprašymą tiriančių mokslininkų abejoja net pačiu Jeronimo kūrinio herojaus egzistavimu. Šventųjų gyvenimų, kaip istorinių šaltinių, vertę lemia ne jų pasakojimai, bet jų didžiulis vaidmuo tolesnei vienuolių gyvenimo ir idologijos raidai.

Liudvikas Didysis, vadinamas Vengru, po pergalės prieš Veneciją parsivežė šiame mieste saugotus tariamus anachoreto šv. Pauliaus Tėbiečio palaiikus ir 1381 m. atgabeno juos į svarbiausią paulinų Šv. Lauryno vienuolyną prie Budos. Lenkiją paulinai pasiekė 1382 m., valdant tam pačiam Liudvikui, ir įsikūrė Čenstakavoje. XV a. Lenkijoje įsikūrė dar keletas paulinų vienuolynų.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 31–32; *Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. P. 47–48, 61, 370; Religijos, Bažnyčios, Tikėjimai. Žinynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005. P. 21; *Vaitiekaitis A.* Bažnyčios praeitis. Kaunas: Šviesa. 1992. P. 55–56).

183. Makrina. Šv. Bazilijaus Didžiojo sesuo, tapusi šventąja.

184. Skilimas su Roma. Bažnyčios skilimas 1054 m. Krikščionys suskilo į katalikus ir stačiatikius (kitur rašoma, kad Rytų Bažnyčia atsiskyrė nuo Vakarų Bažnyčios, nebepripažindama paklusnumo Šventajam Tėvui – Popiežiui). Dar vartojamas terminas Rytų schizma.

(žr.: *Vaitiekaitis A.* Bažnyčios praeitis. Kaunas: Šviesa. 1992. P. 72–74, 140–142; *Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣррох OFVCony (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 909–941; Стaxив М.* Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УККЦ. 1993. 586 с.).

185. Turkai užkariavo Cargradą. 1453 m. karas.

(žr.: *Стaxив М.* Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УККЦ. 1993. С. 221–303).

186. Laura (graikiškai *laura* – gatvė, vienuolynas; slaviškai – lavra). Nuo V a. Rytų Bažnyčios anachoreto būstinė. Kita *lauros* reikšmė – didelis (nuo 50 net iki 2 000) stačiatikių vyrų vienuolynas. Slavų žemėse lauros buvo pavaldžios patriarchui, nuo 1721 m. – sinodui. Žymiausias **Kijevo Pečioros Laura** (Kijevo Pečerskaja Lavra) (1688 m.), **Aleksandro Nevskio Laura**

(Peterburgas, 1710 m.), **Švč. Trejybės ir Šv. Sergijaus Lauros** (Zaborskas, 1774 m.). Pastarojoje Maskvos ir visos Rusios stačiatikių patriarcho rezidencija, Maskvos dvasinė akademija ir seminarija. Tebeveikia **Počiajevo Uspenjis Laura** (Trenopilio sritis). Studitų vienuolynas Uneve ir Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia taip pat vadinami **Unevo Laura**, kurią XIV a. viduryje globojo Gediminaičių kilmės kunigaikščiai. Ukrainoje netoli **Staro Sambirsko** yra vietovė, pavadinta **Lavrivo** vardu (teritorijoje buvo įsikūrę keletas vienuolynų). Čia esančiame Šv. Onufrijaus bazilijonų vienuolyne kadaise buvo palaidotas Lietuvos karaliaus Mindaugo sūnus Vaišvilkas.

(žr.: Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 219; *Vasiliauskienė A.* Konferencija Lavrive: ciklo „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“ tąsa // LAMMD Istorija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2008. T. 70. P. 78–81; *Vasiliauskienė A.* Lvovo religijų istorijos muziejus vėl sukviėtė mokslininkus // Lietuvos aidas. 2008. Liepos 24. Nr. 163. P. 5; Liepos 25. Nr. 164. P. 5; Liepos 26. Nr. 165. P. 5; Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. Григорий Цѣрех *OFVConv* (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2005. Т. II. С. 1463–1464; *Єродиякон Мануїл*. Історія Свято – Успенської Унівської Лаври і студійського монашества. Львів: «Свічадо». 2005. 174 с.; *Мицько І.* Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII ст.–кінець XX ст.). Львів: Свічадо. 1998. 320 с.; *Швед М.* Василянський монастир Святого Онуфрія у Лаврові: історія та культура духовного осередку Бойківських Карпат. Львів: Місіонер. 2007. 112 с.).

187. Skitas. Nedidelis vienuolynas, kuriame gyvena du–trys vienuoliai.

188. Katolikonas ar bazilika. Kiekvienas vienuolynas turi daug bažnyčių. Centrinė – katalikonas – soboras ar bazilika – vyskupo cerkvė.

Bazilika (lotyniškai basilica) – karaliaus rūmai: pailgo stačiakampio plano pastatas, kurio vidus kolonų eilėmis padalytas į 3 ar net 5 navas.

Senovės graikai bazilika vadino Atėnų archonto bazilėjo rūmus. Nuo IV a. bazilikos formą ėmė taikyti krikščionys bažnyčių statyboje. Bazilikinėms bažnyčioms būdinga bizantinio, romaninio, gotikinio, renesansinio ir barokinio stiliaus architektūra.

Bazilika Katalikų hierarchijoje reiškia aukščiausio rango bažnyčią. Ši titulą Popiežius paprastai teikia didelei bazilikinio stiliaus bažnyčiai dėl ypatingų priežasčių ir ypatingomis progomis.

(žr.: *Bulota A., Benys L.* Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994. P. 453; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 55–56, 349; *Visuotinė lietuvių enciklopediją*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2002. T. 2. P. 739; Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 158–159).

189. Kun. Kyrylas Simkivas. Kyrylas Konstantinas Simkivas (Kyrylo Konstantyn Simkiv) *OSBM* (1866 06 08–1911 01 23). 1887 m. įstojo į bazilijonų vienuolyną, 1893 m. – išventintas į kunigus. Dvasininkas dirbo katechetu Dobromylo liaudies mokyklose, rūpinosi neturtingais vaikais, rinko jiems aukas, rengė juos aukštosioms mokykloms, buvo jiems ir tėvas, ir motina. Vėliau jis buvo perkeltas į Žovkvą ir ten plėtė minėtą veiklą.

1906 m. kartu su t. Oksentijum Aleksandru Tytla *OSBM*, t. Rapolu Romanu Krynyckiu, t. Januarijum Ivanu Kocylovskiu ir t. Eustachijum Mykolu Turkovydu K. Simkivas atvyko į Braziliją. Vietinio vyskupo, kuriam priklausė ir ukrainietiškos parapijos (savo vyskupo ukrainiečiai – Rytų apeigų katalikai tada dar neturėjo), siuntimu 1907 m. vyksta į Rio Klaro, kur prieš metus buvo miręs čia dirbęs pasaulietis kunigas Nykonas Rozdolskis. Vietiniai gyventojai prie jo buvo pripratę ir nenorėjo kunigo vienuolio. Kun. K. Simkivas *OSBM* persikėlė į Trečiąją liniją. Čia jo iniciatyva greitai pastatoma bažnyčia ir vienuolynas.

Brazilijoje kun. K. Simkivas *OSBM* rūpinosi jaunimu, jis pirmasis pradėjo kviešti mergaites į noviciatą, o jaunuolius – į seminariją, organizavo mokyklas.

1908–1910 m. kun. K. Simkivas Maleto apylinkėse pradėjo rinkti jaunuolius, tikėdamasis įkurti bazilijonų internatą. Netikėta mirtis nutraukė jo sumanytą veiklą – tik 1934 m. provincinė taryba priėmė nutarimą 1935 m. atidaryti tėvų bazilijonų globojamą naujokyną bei gimnaziją.

Kun. K. Simkivas *OSBM* – pirmasis vienuolis bazilijonas, miręs Brazilijoje, Marešal Malete. Jam mirus, į jo vietą atvyko t. Rapolas Krynyckis *OSBM*.

1958 m. kun. Kyrylo Simkivo *OSBM* palaikai buvo perkelti į Prudentopolio ukrainiečių kapines. Čia jis ilsisi tarp vienuolių bazilijonų.

(žr.: Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 19–20; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 39, 63).

190. Šv. Onos seserys. Šv. Onos seserų Katechečių kongregacija – tai vyskupo teisių Rytų apeigų katalikių – ukrainiečių vienuolija, 1932 m. įkurta t. Jemeljano Juozapato Ananevičiaus (1888 07 26–1964 05 03) kaip III pranciškonų ordinas (tretininkės) ne Ukrainoje, o Malete, Paranos provincijoje Brazilijoje (kaip jau minėta, galima palyginti su lietuvaitėmis Šv. Kazimiero seserimis, pirmiau įsikūrusiomis ne tėvynėje, o Amerikos žemyne). Kun. J. Ananevičiaus suburtos seserys pasivadino seserimis pranciškonėmis (oficialus pa-

vadinimas „Šv. Pranciškaus trečiojo ordino seserys“), priėmė jų drabužius. 1945 m. pavadinimą pakeitė į Šv. Onos seserų Katechečių kongregaciją. Tai pirmoji ukrainiečių moterų kongregacija, įkurta išėivijoje.

Šv. Onos seserų Katechečių kongregacijos tikslas ir charizma – vaikų ir jaunimo krikščioniškas auklėjimas, tikėjimo tiesų skleidimas mokyklose, gailėstingumo darbai ligoninėse, sergančiųjų globa, vadovavimas našlaitynams, darbas parapijose, pagalba dvasininkams jų darbuose.

J. Ananevičius, 1911 m. gegužės 11 d. išventintas į kunigus, tais pačiais metais kartu su t. Ivanu Senyšynu *OSBM* išvyko misijinei veiklai į Argentina. Misiones provincijoje dirbo pastoracinį darbą, organizavo bažnytinį gyvenimą Azarijoje ir jos apylinkėse.

1917 m. kun. J. Ananevičius pastoviai veiklai atvyko į Braziliją ir apsigyveno Malete, kur jis kartu su t. Petru Prockovu *OSBM* aptarnavo dar ir Dorizono, Serra do Tigre, Fluviopolio, Vera Gvaranio, Kruz Mašado ir kitas apylinkes.

Kun. J. Ananevičius pastatė keletą koplyčių ir bažnyčių besikurjančiai Maleto parapijai. Jo pastangomis 1920 m. pastatyta nedidelė medinė mokykla Dorizone, netoli Maleto, o 1922 m. Dorizone atidaryta ligoninė.

1925 m. kun. J. Ananevičius kartu su t. P. Prockovu įkūrė Šv. Kirilo ir Metodijaus draugiją, kurios tikslas – ugdyti vyskupijai dvasininkus. Pirmieji vaisiai – tėvai bazilijonai Volodymyras Chaneijko ir Petras Busko.

Vera Gvarani vietovėje kun. Jemeljanas 1928 m. subūrė pirmąją Marijos draugijos grupę ir 1933 m. organizavo žygį Malete (panašus žygis tais pačiais metais buvo ir Galicijoje). „Ukrainiečių katalikiškas jaunimas“ kasmet lapkričio mėnesį rengė žuvusiųjų pagerbimo šventę, sakė patriotinius pamokslus.

Brazilijoje jau veikė Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės, bet jų buvo labai mažai ir jos nespėjo atlikti taip svarbių katechizacijos bei jaunimo ugdymo darbų.

Filadelfijos vyskupui Konstantinui Bogačevskiui, 1930 m. lankant katalikiškas ukrainiečių parapijas Brazilijoje, kun. Jemeljanas pateikė idėją: geresnei gyventojų dvasinei pagalbai – katechizacijai, jų kultūriniam lavinimui – sukurti vietos kongregaciją, būtent, naują ukrainiečių seserų kongregaciją. Vyskupas, apsidžiaugęs idėja, palaimino būsimą veiklą. Kun. J. Ananevičius ėmėsi aktyvios veiklos savo idėjai įgyvendinti.

Kun. J. Ananevičiaus pastangomis 1932 m. gegužės 24 d. Malete buvo įkurta Trečiojo pranciškonų ordino Seserų Katechečių kongregacija, kuri, kaip minėta anksčiau, 1945 m. buvo pavadinta Šv. Onos seserų Katechečių kongregacija.

Pirmosios seserys buvo Marija Vodonis, Domitilia Žovta ir Kateryna Chudyk. Pastaroji jau ne pirmus metus Malete mokė katekizmo ir ukrainiečių kalbos. Tačiau kongregacijai įtvirtinti reikėjo ilgo kelio: parengti merginas ir teologiškai – vienuolinei veiklai, ir gyvenimui bei suteikti švietėjiškų – kultūrinių žinių. Todėl kun. J. Ananevičius kreipėsi į Lotynų apeigų Šv. Juozapo prancūzų kongregacijos seseris, veikusias Kažuroje – Kurityboje, prašydamas priimti merginas auklėjimui vienuolinio gyvenimo patirčiai ir, gavęs teigiamą atsakymą, jau 1930 m. merginas išsiunčia į Kažūrą.

1932 m. sugrįžusios į Maletą, būsimos seserys pradėjo vienuolinį gyvenimą. Kun. J. Ananevičius sudarė pirmąsias vienuolinio gyvenimo taisykles, kurias 1932 m. gegužės 24 d. Ponta Grosa vyskupas Antonijus Mazarotti (Antonio Mazarotto) oficialiu laišku aprobavo ukrainiečių Šv. Pranciškaus II ordino seserų egzistenciją. Jau rugsėjo mėnesį kandidatės įvilkto tamsiais rudais pranciškoniškais rūbais, pasirinko vienuolinius vardus.

1938 m. kun. Ananevičius išvyko į JAV. Jis įgyvendino savo troškimą tapti Pranciškonų trečiojo ordino vienuoliu ir įkurti tokį Rytų apeigų katalikų ordiną. Tapęs vienuoliu, pasivadino Juozapatu – Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino kūrėjo kankinio ir šventojo vardu. 1945 m. rugsėjo 22 d. kun. J. Ananevičius priėmė profesiją ir tęsė savo veiklą Šiaurės Amerikoje, Siberstvilje, iki pat mirties, t. y. 1964 m. gegužės 3 d.

Šv. Onos seserų Katechečių įkūrėjui išvykus į Šiaurės Ameriką, vadovauti dvasinės pagalbos vienuolijai 1941 m. ėmėsi t. Metodijus Kovalis (Metodij Koval) (1909–1979), tapdamas seserų dvasios tėvu (šias pareigas ėjo iki 1962 m.). Jis daug padėjo patarimais, pamokymais, asmeniniu pavyzdžiu.

Ir tik 1950 m. seserys priėmė amžinuosius įžadus.

1962 m. seserys tapo pavaldžios ukrainiečių vyskupui Brazilijoje. Vysk. Juozapas Martynecas *OSBM* paprašė t. Vasilijų Zinko *OSBM* parašyti naują Konstituciją. Tačiau iš tos naujos Konstitucijos buvo pasinaudota tik drabužių aprašymu. 1977 m. naują Konstituciją parašė kun. Atanazijus Kupickis (Atanazij Kupickij) *OSBM*. Tada vyskupas nuvyko į Romą pas kardinolą Juozapą Slipjų, kurio pagalba ir buvo patvirtinta nauja seserų vienuolių kongregacija.

Šv. Onos seserų Katechečių centriniai namai buvo Malete (1932–1962), Vera Hvarani (1962–1982), nuo 1982 m. centriniai namai įsikūrė Kurityboje.

Malete, Šv. Pranciškaus iš Asyžiaus name, 1932 m. atidarytas naujokynas, kuris čia veikė iki 1948 m. Po to noviciatas perkeltas į Vera Hvarani (1949–1983), o nuo 1983 m. – į Rio d’Areija.

1971 m. kongregacija sulaukė Romos pripažinimo, nuo tų pačių metų seserys pradėjo dirbti Romoje Patriarcho name, o taip pat prie Šventųjų Sergijaus ir Vakcho parapijos. 1983 m. seseris oficialiai pripažino ir Vašingtono

(Kolumbijos sritis) bažnytinė valdžia: metropolito Stefano Sulyko kvietimu jos ėmėsi darbuotis Šv. Juozapato seminarijoje Vašingtone.

1991 m. kovo 30 d. kartu su metropolitu kardinolu Ivanu Liubačivskiu į Ukrainą atvykusios dvi seserys ėmėsi patarnauti Metriopolito rūmuose prie Šv. Juro katedros, dar po kelių mėnesių atvykusios trys seserys ėmėsi reikalingų darbų, o nuo 1992 m. Briuchovičiuose (prie Lvovo) pradėjo veikti Šv. Onos seserų Katechečių kongregacijos noviciatas.

Generalinę motiną renka generalinė kapitula 6 metų laikotarpiui. Jos kandidatūrą patvirtina vyskupas. Vietinės viršininkės skiriamos Generalinės tarybos.

1939 m. septyniuose Šv. Onos seserų Katechečių namuose buvo 18 seserų, 4 naujokės ir 6 postulančių.

1987 m. keturiolikoje namų Brazilijoje ir viename – Romoje bei Vašingtone (Kolumbijos sritis) buvo 79 seserys (kartu su kandidatėmis ir naujokėmis). 2006 m. duomenimis, Šv. Onos seserų Katechečių kongregacijoje Ukrainoje yra 14 asmenų, diasporoje – 80.

Dabar Šv. Onos seserys turi savo namą Romoje (viena iš seserų dirba Vatikane), Brazilijoje – Kurityboje (vyresnioji s. Akilina Pelech), JAV, Ukrainoje. Prudentopolyje veikia noviciatas. Briuchovičiuose prie Lvovo (čia yra noviciatas ir Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios rekolekciniai namai, kuriuose dirba 3 seserys) ir Lvove – dirbo prie kardinolo Liubomiro Huzaro, o jam persikėlus į Kijevą, dvi seserys dirba prie arkivyskupo Igorio Vozniako. Šv. Onos seserys savo namus turi Lvove Gogolio gatvėje, čia dvi seserys atlieka kandidatūrą. Tad Lvove seserys turi penkis namus. Pagrindinis namas Lvove yra prie Šv. Onos bažnyčios. Čia vyresniąja dirba s. Tarsikija Zakalužena, atvykusi iš Brazilijos ir a. a. kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* prašymu šiai knygai į portugalų kalbą išvertusi reziumę. Šv. Onos seserų centriniai namai – Kurityboje.

(žr.: *Bianco E.* Marija Mazarelo. Pirmoji Marijos Krikščionių Pagalbos dukterų vadovė // Saleziečių žinios. 1996. Nr. 3. – 1999. Nr. 2; [*Autorius nenurodytas*]. Шляхом любови. Життя і Дія Згромадження Сестер Катехиток Св. Анни. Куритиба – Бразилія. 1995. 64 с.; *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1193–1197; *Зінько В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата. С. 21(ankraštitis, saugomas dr. A. Vasiliaus-kiėnėnės asmeniniame archyve); Молитовник моління і набожності згромадження Сестер катехиток св. Анни. Куритиба – Бразилія. Львів – Україна. 2002. С. 98–100; Монастири Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. С. 82–85; Нарис історії згромадження сс. Службениць П. Н. Д. М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Службениць. 1968. 768 с.; На службі Святій Богоматері Анні / склав о. *Василь Зінько ЧСВВ*. Львів: ВВП «Місіонер». 2003. 118 с.).

191. Dieceziniai kunigai. Taip vadinami dvasininkai, turintys parapijas, jie nepriklauso nei ordinui, nei kongregacijai. Tad jie nėra vienuoliai. Jiems ukrainiečiai turi „pasauliečio kunigo“ terminą.

192. Kun. Klimas Bžuchovskis. Klimas Karolis Bžuchovskis (Klym Karlo Bžuchovskyj) *OSBM* (1875 02 12–1942 02 12) gimęs Stryjuje (ne Lvove, kaip teigia kun. V. Burko *OSBM*). 1893 m. kovo 11 d. įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino naujokyną, 1900 m. – išventintas į kunigus.

1902 m. kartu su tėvais bazilijonais – Myronu Chmylevskiu ir Markijanu Škirpanu bei broliu Havrilu Stepanu Budniu – atvyko į Braziliją. Kun. M. Chmylevskis *OSBM* (1905 m.) ir brolis H. Budnis *OSBM* (1925 m.) sugrįžo į Galiciją, o t. K. Bžuchovskis *OSBM* ir t. M. Škirpanas *OSBM* čia liko iki mirties.

1903 m. liepos 3 d. kun. K. Bžuchovskis *OSBM* jau Irasemoje. Čia jis organizuoja parapiją. Per metus pastatė kleboniją. 1907 m. Irasemos kalnuose „Aiškusi kalnas“, išlyginus vietovę, jis pradeda statyti naują didelę medinę bažnyčią vietoje 1898 m. pastatytos mažos šventyklėlės. Bažnyčios (22 x 16 m ir 27 m aukščio dvigubomis sienomis) statyba užsitęsė dvejus metus. Statė Fiodoras Mirošas ir Vasilijus Tračius. Paveikslų – ikonų gavo iš Miuncheno, Vokietijos. Puikius ikonostasus (tai siena, nutapyta Senojo ir Naujojo Testamento šventųjų paveikslais, atskirianti presbiteriją nuo katalikų maldos vietos) padarė brolis Havrilas Budnis *OSBM* su talkininkais.

Kun. K. Bžuchovskis *OSBM* tapo pirmuoju bazilijonu-misionieriumi, išvykusi iš Brazilijos dirbti į Argentina, į Misiones (1903 m.). Čia jis dirbo kelis mėnesius ir sugrįžo į Irasemą.

1910 m., nuvykęs į Ukrainą, įtikino dvasininkus ir Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seseris Tarnaites, misionieriško darbo būtinumu ir svarba. 1911 m. į Irasemą sugrįžo su 3 dvasininkais, broliu Polijevktu Petru Melnyku (Polievkt Petro Melnyk) *OSBM* ir 7 vienuolėmis. Tai pirmosios seserys Tarnaitės, atvykusios į Braziliją (vienos dirbo jo parapijoje, kitos vyko į Prudentopolį).

Kunigo atvykimo metais Irasemoje buvo labai paplitęs alkoholizmas. Ukrainiečiai iš cukranendrių gaminosi naminukę. Tačiau kun. Klimo Bžuchovskio *OSBM* tvirtas požiūris ir plati individuali veikla su parapijiečiais išgydė Irasemos ukrainiečius nuo šios ligos. Ir ne tik Irasemos, bet ir aplinkinių kolonijų. Žmonės turėjo prisiekti būti blaivūs. Ne tik suaugę, bet ir vaikai buvo prisaikdinami blaivybei. O jei koks užkietėjęs mėgėjas nenorėdavo to daryti, kunigas atsisakydavo klausyti išpažinties. Būtina pastebėti, kad žmonės tuo metu gerbė dvasininkus ir jų žodis buvo labai svarbus. (Čia galima prisiminti

Didžiojo žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus žymiai anksčiau atliktus darbus Lietuvoje blaivystės, dvasingumo ir švietimo srityje).

Blaivybei plėsti t. Klimas *OSBM* įkūrė Blaivybės broliją (draugiją). 1914 m. balandžio 26 d. vysk. Ivanas Braga patvirtino Blaivybės brolijos Statutą. Irasema tapo pavyzdžiu kitoms ukrainiečių kolonijoms, kuriose greitai steigėsi Blaivybės brolijos filijos. Minėta organizacija daug nuveikė tobulindama religinį, kultūrinį ir dorinį ukrainiečių gyvenimą. Pinigai, kurie anksčiau buvo išleidžiami naminukei, buvo panaudojami ūkinėms ir kultūrinėms šeimos reikmėms.

Kun. K. Bžuchovskis *OSBM* rūpinosi parapijiečių kultūra. 1904 m. gruodžio 5 d. Irasemoje buvo įkurta Švietimo organizacija – tai viena seniausių iš visų šio tipo organizacijų, įkurtų ukrainiečių apgyvendintose teritorijose. Kultūrinės švietėjiškos draugijos organizacija, kurios pirmininku tapo t. K. Bžuchovskis, jungė 9 narius. Savo straipsnius kunigas pasirašydavo kiek kitokia pavarde „Briuchivskij“. Irasemos „Švietimo“ (Prosvita) draugija turėjo gausiausių knygų sandėlą. Būtina pastebėti, kad šios draugijos Statutas buvo parengtas tik 1920 m. lapkričio 14 d., o patvirtintas 1921 m. rugsėjo 30 d.

Netoli Irasemos – Papanduvi miestelyje – t. Klimas Bžuchovskis *OSBM* 1916 m. įkūrė švietėjišką vienybės draugiją, kurios gretose buvo 27 ukrainiečiai ir 7 brazilai.

Kun. K. Bžuchovskio iniciatyva iš tėvynės Ukrainos buvo atvežta daug knygų, todėl neatsitiktinai Irasemos vienuolynas galėjo džiaugtis didžiausia tame krašte ukrainietiška biblioteka. Reikia apgailestauti, kad 1955 m. balandžio 30 d. naktį užsiplieskęs gaisras sunaikino bažnyčią ir varpinę. Nors iš vienuolyno sugebėjo išnešti dalį bibliotekos, tačiau vertingo archyvo nebepėjo išgelbėti – sudegė.

Kunigas bazilijonas Klimas buvo pirmasis vienuolių bazilijonų choro dirigentas Irasemoje, suorganizavęs pirmą bendrą chorą, kuriam pritarė orkestras. Vėliau, persikėlęs į Prudentopolį, pulkininkui Lechui pritariant suorganizavo pučiamųjų orkestrą, kuriame grojo 26 muzikantai. Orkestrą išlaikė brazilas Alfredas Prestesas (orkestro vyriausias vadovas). Irasemoje kun. K. Bžuchovskio vadovaujamas choras giedojo ne tik bažnyčioje per šv. Mišias, bet ir renginiuose. Tarkim, choras dainavo akomponuojant orkestrui 1913 m. Taraso Ševčenkos akademijos metu. Vėliau, tėvui Klimui išvykus, chorui Irasemoje kurį laiką vadovavo kun. Juozapas Roga *OSBM*.

T. Klimas *OSBM* vyko į Antonio Olinto, kur pastatė gražią, modernią bažnyčią (ji stovi ir šiandien!).

Netoli vienuolyno, priekalnėje, buvo tankus senas krūmynas, kuriame

slėpdavosi fanatikai, puldinėdami Irasemą. Šiuos fanatikus žmonės vadino žahunistais. Jie reikalavo, kad nebūtų meldžiamasi ukrainietišškai ir, aplamai, kad ukrainiečių kalba nebūtų vartojama. Tuo sunkiu metu kunigas buvo su žmonėmis. Juodųjų gyventojų maišto laikotarpiu jis ne tik saugojo savo tautiečius – ukrainiečius, dar daugiau – savo tvirta pozicija buvo puikus pavyzdys vietos gyventojams.

1914 m. rugpjūčio 17 d. apie 20 žmonių, vadovaujamų devyniolikamečio vokiečio, iškėlusio baltą vėliavą su žaliu kryžiumi (banderininkų), įjojo į Irasemą. Nuo to laiko jie dažnai naudojosi Irasemos keliais ir pradžioje nekliudė ukrainiečių. Tačiau rugsėjo 20 d. jau gausnis jų būrys (per 50) nujojo link vienuolyno ir ilgai suko apie jį ratu, keldami didžiulį triukšmą. T. Klimui išėjęs, vadovas pareikalavo pinigų ir įsakė joti kartu. Kunigas, nepabūgęs grasinimų susidoroti, tvirtai pasakė, kad pinigų neduosias ir kartu su nusikaltėliais nejosias. Tvirtu sudėjimu kunigas nesilankstė banditams, kurie jau buvo įbagingę neseniai atvykusias seseris Tarnaites, kurių bijojo ir vietiniai gyventojai. 1914 m. rugsėjo 26 d. atvykęs dar didesnis būrys užpuolė gyventojus, išsivare beveik visus jų arklius ir net pasiėmė balnus. Naktimis miškuose girdėdavosi šūviai. Lapkričio 20 d. naktį šūviai pasigirdo netoli vienuolyno ir be perstojo tęsėsi apie valandą.

Kunigo prašymu kovai su fanatikais lapkričio 25 d. atvyko kariuomenė. Siekdama apsaugoti Irasemą, iškasė apkasus. Žahunistams nesiliaujant puldinėti, buvo iškviesti papildomi armijos daliniai. Paskutinę 1914 m. gruodžio mėnesio dieną atvyko ir pats generolas Fernandas Setembrino. Mokykla ir netgi vienuolynas bei aplinkiniai ūkiai pavirto ištisa karine stovykla. Kariuomenė, į kurią įsijungė ir vietos gyventojai, puolė ir apsupo fanatikus. Keli jų žuvo, vadas Tavarizas pabėgo, apie 300 pasidavė ir nelaisvę. Fanatikų stovykloje buvo sudeginti visi (apie 70) pastatų, sunaikinti galvijai. Susidorojusi su fanatikais Irasemoje, kariuomenė patraukė toliau, nes ir kitose vietose vyko kovos su žahunistais.

Tarp dviejų valstybių (estados) Santa Katarinos ir Paranos kilo ginčas dėl kai kurių žemių, išaugęs net į sukilimą. Tarp tų ginčytinų teritorijų pakliuvo ir Irasema su kaimyninėmis žemėmis. Federalinė armija ėmėsi veiksmų, kad numalšintų tą sukilimą. Fanatikai padarė žalos taip, kaip ir „kabokliai“. Prie jų prisijungė ir dalis geležinkelio darbininkų, tiesusių kelią San Paulo – Porto Alegre: baigę sunkų darbą, sumanė lengvai praturtėti – plėšikaudami. Tad jie tapo itin pavojingi vietos gyventojams. 1917 m. tarp abiejų valstybių nustatyta siena užbaigė ilgai trukusį ginčą. Irasema ir kitos žemės, anksčiau priklausiusios Paranai, buvo priskirtos Stanta Katarinai.

Generolas F. Setembrino, numalšinęs revoliuciją, sunaikinęs fanatikus

vėliau tapo Brazilijos karo ministru, 1922–1926 m. vadovaujant prezidentui dr. Artūriui Bernardesui (Artur Bernardes)

Būtina pastebėti, kad kun. K. Bžuchovskis *OSBM*, kaip niekas kitas tuo metu Brazilijoje, savo parapijoje išugdė 30 dvasininkų (iš ten kilęs ir 2006 m. į vyskupus išsventintas t. Dionizijus Liachovičius *OSBM*, buvęs Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino protoarchimandritas), išugdė daugiau negu 100 vienuolių seserų.

Ukrainos gynybai Brazilijoje buvo surinkta per 40 000 milreisų (taip vadinasi ir dabar Brazilijos piniginiai vienetai). Tačiau Irasemoje t. K. Bžuchovskis *OSBM* per vieną dieną surinko 6 000 milreisų. Tai liudija, kad ukrainiečiai gerbė kunigą, ir, nors gyvendami varganai, kunigo prašomi, aukėjo paliktais Tėvynei.

Kunigų bazilijonų Klimo Bžuchovskio, Markijano Škirpano, Eustachijaus Turkovydo ir Januarijus Kocylovskio darbo Irasemoje metai vadinami aukso amžiumi. Jie kėlė žmones geresniam ekonominiam bei aukštesniam dvasiniam gyvenimui.

1916 m. rugpjūčio 8 d. (kai kuriuose leidiniuose nurodomi 1915 m.) kunigas atvyko į Prudentopolį (į Irasemą buvo paskirtas kun. Janarijus Kocylovskis). Prudentopolyje kun. K. Bžuchovskis ėmėsi statyti vienuolyną (vienuolynas stovi ir šiandieną, tik pristatyti dar du aukštai). Dar 1915 m. Prudentopolyje buvo įkurta Švietimo organizacija, kuriai vadovavo t. J. Kocylovskis, o nuo 1916 m. – K. Bžuchovskis.

Prudentopolyje veikė trys skirtingos draugijos, kurios 1917 m. susijungė ir pasivadino *Ukrainos draugija*. Pirmuoju šios draugijos vadovu tapo kunigas K. Bžuchovskis. Vadovo veiklos dėka *Ukrainos draugija* Karmanščinos metais tapo pagrindine organizacija, kovojusia su priešiškomis Petro Karmanskio Sąjungos idėjomis bei sumanymais. Vien tik Prudentopolyje Ukrainos sąjungos filijų susikūrė 10. Jų veikla turėjo centralizuoti ukrainiečių gyvenimą Brazilijoje. Kun. K. Bžuchovskis tapo sąjungos atstovu Santa Katarinoje.

1926 m. kun. K. Bžuchovskis vėl grįžo į Europą – į Galiciją. Čia jis paskiriamas Hošive esančio bazilijonų vienuolyno igumenu (viršininku). Kartu tapo ir Švč. Šeimos seserų nuodėmklausiu ir dvasios tėvu. Tačiau dėl gamtinių sąlygų, aštrinančių ligą, kun. K. Bžuchovskis po trejų metų paliko gimtąjį kraštą ir 1929 m. vėl išvyko į Braziliją. Pastoracinę veiklą dirbo Irasemoje, paskui – Kurityboje.

1929–1933 m. kun. K. Bžuchovskis *OSBM* buvo Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje (Paranos sritis, Prudentopolis) dvasios vadas – ugdytojas naujokynuose.

Visiškai sergantį jį išvežė į Prudentopolį – vienuolių priežiūrai. Čia jis 1942 m. vasario 12 d., per 67-tąjį gimtadienį, mirė.

Kun. K. Bžuchovskis 48 metų buvo vienuolis, 42 m. – kunigas ir 39 metų dirbo misijose Brazilijoje. Palaidotas Prudentopolyje kartu su broliais ir tėvais bazilijonais.

(žr.: *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1193–1197; *Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 17–19; *Вігоринський І.* Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентопіль: Видавництво ОО.Василян. 1958. С. 77–88, 105–110, 114; Еміграція до Бразилії та Уругваю // *Качараба С.* Еміграція з Західної України (1919–1939). Львів. 2003. С. 234–253; *Карманський П.* Чому? Причинки до місіонарської діяльності василян в Бразилії. Уніон-да-Вікторія. 1925; Нарис історії згромадження сс. Службниць П. Н. Д. М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ.* Рим – Італія: Видавництво сестер Службниць. 1968. С. 617; Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 31, 405; Українці в Аргентині / Відповідальна за випуск Ніна Прибега. Київ «Мистецтво». Видання І. 1997. 128 с.; Видання II. 1998. 272 с.; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ.* Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 35–41).

193. S. Vitalija Mikus. S. Vitalija Evdokija Mikus (1875 02 16–1951) – Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

Į vienuolyną įstojo 1895 m. gegužės 28 d., pirmuosius įžadus davė 1897 m. birželio 17 d., amžinuosius – 1907 m. rugsėjo 21 d.

S. Vitalija Mikus *SSMI* 1909 m. gegužės 10 d. išrinkta seserų Tarnaičių vyresniaja Galicijoje ir šias pareigas ėjo iki 1918 m. spalio pabaigos. Pagrindine jos patarėja 1909–1918 m. išrinkta s. Juozapata Gordaševska. 1929–1934 m. išrinkta antrąja patarėja Galicijos sričiai, o 1934 m. – patarėja į Generalinę kapitulą. 1945 m. vyriausiajai viršininkei išvykus į Romą, užėmė jos pareigas. Mirė 1951 m. Galicijoje.

(žr.: Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Katalog zgromadženja sester službниць Пресвятої Непорочної Диви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Службниць ПНДМ. Munchen: «Logos». 1954. С. 5–6; Нарис історії згромадження сс. Службниць П. Н. Д. М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ.* Рим – Італія: Видавництво сестер Службниць. 1968. С. 152, 203, 604–605, 678; *Славута Д. Г.* Молитва і служіння. Біографія Слугині Божої Йосафати Гордашевської. Торонто: Друкарня Отців Василян. 1996. 74 с.+ ілл.).

194. S. Anatolija Bodnar. S. Anatolija Teklė Bodnar (1884 03 29–1956 02 16) – Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

Gimė Žuželyje, Sokalio apskrity. 1891 m. gegužį tėvų Bazilijonų misijos Žuželyje metu septynmetė Teklė kartu su savo bendraamžėms prie misijų kryžiaus meldėsi už pašaukimą. Ji tapo svarbaus įvykio liudininke – 1892 m. rugpjūčio 27 d. įkuriant Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių kongregaciją (t. y. Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija).

1902 m. kovo 29 d. įstojo į seserų Tarnaičių vienuolyną Kristinopilyje (dabar Červonogradas). Rugsėji ji įvelkama seserų drabužiais ir prisiima vienuolinį Anatolijos vardą. Po poros metų, t. y. 1904 rugsėjo 13 d., davė pirmuosius įžadus, o 1911 m. vasario 15 d. – amžinuosius. Po dvylikos dienų, t. y. vasario 23 d., kartu su šešiomis seserimis s. Anatolija *SSMI* išvyko į Braziliją misijoms ir balandžio 11 d. pasiekė Prudentopolį.

Prudentopolyje s. Anatolija pradeda didžiulę misiją: rūpinasi ligoniais, tvarko bažnyčią, atidarius naujokyną tapo pirmąja naujokių mokytoja, ėjo atsakingas pareigas seserų Tarnaičių kongregacijoje: 1911 m. tapo misijos viršininkės pavaduotoja, 1916 m. gruodyje išrinkta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje pirmąja patarėja. 1922 m. Lvovo metropolito Andriejaus Šeptyckio apaštalinės vizitacijos Brazilijoje metu s. Anatolija *SSMI* paskirta seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje pirmąja patarėja ir viršininkės pavaduotoja.

1922 metais Prudentopolyje, pritariant Kuritybos vyskupui Ivanui Bragai, sušaukta pirmoji Brazilijoje Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kapitula, kurios tikslas – išrinkti pagrindinę viršininkę ir valdybą bei spręsti svarbias neatidėliotinas problemas. Tada Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijoje buvo 26 seserys, iš kurių 16 – jau gimusių Brazilijoje.

Kapituloje išrinkta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje taryba (pirmininkavo kun. t. Eustachijus Turkovydas *OSBM*, dalyvavo 26 seserys). Vyresniąja išrinkta s. Volodymyra, jos patarėja – s. Anatolija Bodnar, antroji patarėja – s. Emilija Klapouščak, sekretorė – s. Rafaila Rimkevičiūtė. Pirmojoje kapituloje 6 metams vienuolyno vyresnioji – motina – buvo išrinkta s. Volodymyra.

1927 m. Kuritybos vyskupas įsakė s. Volodymyrai *SSMI* perduoti vyresniosios pareigas s. Anatolija Bodnar *SSMI*. Antrosios kapitulos metu s. Anatolija buvo išrinkta vyresniąja (pareigas ėjo iki 1934 m.). Paskui ne kartą perrinkta ketvirtai (1934–1941) ir penktai (1941–1947) kadencijoms. Tad Švč. Nekalto-

sios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje vyresniosios pareigas s. Anatolija *SSMI* ėjo 1928–1947 metais.

1932 m. Apaštalų Sostas patvirtina seserų Tarnaičių Įstatus – Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija iš vyskupijos teisių tampa popiežiškų teisių kongregacija.

1934 m. kongregacijoje pravesta centralizacija ir sukurtos trys provincijos: Europos, Kanados ir Brazilijos. S. Anatolija, kartu su s. Volodymyra Penionžek nuvyko į Lvovę sušauktą kapitulą. 1934 m. s. Anatolija Bodnar, kaip minėta, tapo pirmąja Brazilijoje įkurtos Šv. arkangelo Mykolo provincijos viršininke.

Po trumpos pertraukos, t. y. 1947 m., pasibaigus provincijos viršininės kadencijai, s. Anatolija *SSMI* 1948 m. vasario 28 d. paskiriama Prudentopolio seserų Tarnaičių namų viršininės pavaduotoja ir naujokių mokytojos asistente. Dirbo iki sunkios ligos pradžios – 1954 m. Prasidėjusią gangreną gydė Kurityboje, Prudentopolyje. Paskutiniųjų dvejų metų nepagydomos skausmingos ligos kančias aukojo Dievui ir Bažnyčiai: už ukrainiečius Brazilijoje, naujus pašaukimus, kunigus ir vienuolius.

Mirė Prudentopolyje 1956 m. vasario 16 d., palaidota sekančią dieną Šv. Juozapato parapijos kapinėse Prudentopolyje. 1970 m. s. Agnietė (Teklė Leščišin) *SSMI* parašė apie s. Anatoliją (Teklę Bodnor) *SSMI* knygelę, kuri buvo išversta ir į portugalų kalbą.

1993 m. birželio 18 d. ukrainiečių katalikų Brazilijoje vyskupas Jefremas Kryvyjus (Efrem Kryvyj) *OSBM* pradėjo kanonizacijos procesą Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolei s. Anatolijai Teklei Bodnar.

(žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos archyvas Brazilijoje. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* pastangomis gautos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; [*Autorius nenurodytas*]. Слугиня Божа Анатолія Текля Боднар * 29.03.1884 – Україна, +16.02.1956 – Бразилія. Куритиба. 1993. 32 с.; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Мунхен: «Logos». 1954. 80 с.; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П. Н. Д. М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 265–289, 318–319, 679).

195. S. Sofija Ratič. Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė ir dabar darbuojasi Brazilijoje.

196. S. Emilija Klapouščak. S. Emilija Klapouščak (1882–1937 10 22) – Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė, misijos Kanadoje pionierė.

Į vienuolyną įstojo 1896 m.

Seserų Tarnaičių kongregacijos vyresniaja 1902 m. išrinkta s. Juozapata Gordaševska tų pačių metų spalio mėnesį išlydėjo 4 seseris (Izidorą Šypovską, Emilija Klapouščak, Tajidą Vrublevską ir misijos viršininę Ambroziją Lenkevič) misijoms į Kanadą. Seserys vyko kartu su 3 tėvais bazilijonais (misijos viršinininku Platonidu Filiasu, Sozontu Dydyku, Antinu Strockiu) ir broliu Jaremiu Janiševskiu. 1902 m. lapkričio 1 d. pasiekė Edmontą. Prasidėjo pirmieji didžiuliai darbai. Seserys skaudžiai išgyveno netektį: 1903 m. gegužės 25 d. mirė pirmoji kongregacijos sesuo – Tajida. Ji palaidota Edmonto kapinėse.

S. Emilija kartu su kitomis seserimis 1903 m. liepos 3 d. iš Edmonto išvyko į Biver – Lejk, kuri pasiekė po poros dienų. Apsigyveno tik ką tėvų bazilijonų rūpesčiu joms pastatytame name ir tais pačiais metais jau priėmė pirmąsias kandidates. 1905 m. seserys sulaukė pastiprinimo ir iš Europos: atvyko seserys Atanazija Melnyk *SSMI* ir Aleksija Čtkalo *SSMI*. Buvo atidarytas trečias seserų namas Kanadoje.

1905 m. s. Emilija pradėjo dirbti nedidelėje mokykloje su mažais vaikais. Jos sumanumo ir darbštumo dėka mokykla greitai plėtėsi. 1910 m. buvo rasta lėšų naujos didelės mokyklos statybai. Tais pačiais metais, vizituodamas Amerikos žemyną, mokyklą pašventino metropolitas A. Šeptyckis. 1920 m. buvo pristatyta nauja namo dalis, kuri 1934 m. tapo provinciniu namu.

Seserys Emilija ir Izidora, palikusios Kanados misijinėje veikloje ryškų pėdsaką, sugrįžo į Ukrainą.

1911 m. vasario 25 d. s. Emilija Klapouščak kartu su šešiomis Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolėmis seserimis (Volodymyra Vladyslava Penionžek, Anatolija Tekle Bodnar, Sofija Anna Ramač, Olga Marija Lukač, Olena Agniete Kučer ir Saloméja Marija Kovalyšyn), lydimos kun. K. Bžuchovskio *OSBM*, išvyko į Braziliją. Plaukė vokiečių prekybiniu laivu „Erlangen“. Keturi seserys 1911 m. kovo 11 d. pasiekė Prudentopolį, kitos trys – nuvyko į Irasemą. Prudentopolis tapo Brazilijos seserų Tarnaičių centru, pagrindu provincijai kurti ir motininiam namui statyti.

1916–1922 m. s. Emilija buvo išrinkta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos tarybos Brazilijoje antrąją patarėja (vyresnioji – Volodymyra Penionžek). 1922 m. Prudentopolyje išrinktos seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje tarybos antrąją patarėja vėl tapo s. Emilija Klapouščak. Šias pareigas s. Emilija *SSMI* užėmė iki naujų rinkimų, vykusių 1928 m.

(žr.: Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Каталог згромадження

сестер служебниц Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниц ПНДМ. Мюнхен: «Logos». 1954. 80 с.; Нарис історії згромадження сс. Служебниц П. Н. Д. М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниц. 1968. С. 139–144, 168–175, 269, 610, 675).

197. S. Olga Lukač. Olga Marija Lukač – Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

1911 m. vasario 25 d. s. Olga Marija Lukač, kartu su 6 seserimis (Volodymyra Vladyslava Penionžek, Anatolija Tekle Bodnar, Sofija Anna Ramač, Olena Agnietė Kučer, Emilija Klapouščak ir Salomėja Marija Kovalyšin), lydimos kun. K. Bžuchovskio *OSBM*, išplaukė į Braziliją, kurią pasiekė kovo mėnesį. Keturios seserys su vyresniąja s. Volodymyra keliavo į Prudentopolį. Trys – Olena Agnietė Kučer, Salomėja Marija Kovalyšin ir Olga Marija Lukač – į Irasimą. Pastarųjų vyresniąja buvo paskirta s. Olga Lukač.

1916 m. s. Olga išrinkta į pirmąją Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos tarybą Prudentopolyje, juristės pareigas ėjo iki 1922 m., būtent, iki naujų rinkimų.

1918 m. pradžioje iš Kuritybos vyskupo buvo gautas leidimas įkurti seserų Tarnaičių namus Antonio Olinde. Vyresnioji Volodymyra dar vasario 18 d. išsiuntė ten tris seseris, jau priėmusias profesijas, lydimas s. Olgos Lukač *SSMI*. Ten ji tapo vienuolinių namų vyresniąja. Tačiau 1920 m. seserims buvo įsakyta sugrižti į Prudentopolį.

(žr.: Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Нарис історії згромадження сс. Служебниц П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниц. 1968. С. 168–175, 207, 610).

198. S. Olena Kučer. S. Olena Agnietė Kučer (1885 (1886?) 01 20–1972 03 27) – Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

Būsimoji vienuolė gimė Losiačo kaime (Skalų valsčiuje, Vakarų Ukraina). Tėvas lotynų apeigų katalikas. Agnietė, baigusi šešiametę kaimo mokyklą, turėdama 13 metų, 1898 m. rugsėjo 10 d. įstojo į vienuolyną. Po kandidatūros Žovkvoje 1899 m. kovo 10 d. Kristinopilyje buvo įvilкта į vienuolinius drabužius. Čia atliko ir noviciatą, priėmė pirmus įžadus, o 1908 m. rugpjūčio 28 d. – amžinuosius.

1911 m. vasario 25 d. s. Olena Kučer kartu su šešiomis Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolėmis (Volodymyra

Vladyslava Penionžek, Anatolija Tekle Bodnar, Sofija Anna Ramač, Olga Marija Lukač, Emilija Klapouščak ir Salomėja Marija Kovalyšin), lydimos kun. K. Bžuchovskio *OSBM*, išvyko į Braziliją. Plaukė vokiečių prekybiniu laivu „Erlangen“. Keturios seserys 1911 m. kovo 11 d. pasiekė Prudentopolį, kitos trys (Olena Agnietė Kučer, Salomėja Marija Kovalyšin ir Olga Marija Lukač) nuvyko į Irasemą.

S. Olena *SSMI* 10 metų mokytojavo Irasemoje: mokė vaikus gimtosios ukrainiečių kalbos, tikybos ir bažnytinio giedojimo. 1921 m. atvyko į Prudentopolį, kur trejus metus tęsė pedagoginį darbą. Vėliau trejus metus darbavosi Dorizone. 1929 m. s. Olena pakviečiama į Prudentopolį dirbti mokytoja noviciate. Šias pareigas ji ėjo 7 metus. Vėliau Irasemoje, Marcelinoje, Ivajuose, Ponta Grose ir Antonio Olinto ji buvo renkama vienuolinių namų vyresniąja.

1951 m. s. Olena *SSMI* buvo išrinkta Antonio Olinto (Parana) namų vyresniąja. Seserys Tarnaitės vadovavo mokyklai, kurioje tuomet mokėsi 65 mokiniai. Be to, atliko katechizacijos darbą gimtąja ukrainiečių kalba. Jos vadovavo moterų Maldos apaštalavimo grupei, kurioje buvo 45 suaugę ir 25 vaikai; rūpinosi sergančiais namuose, lankė ne tik ukrainiečius – Rytų apeigų katalikus (apie 600 ukrainiečių) – bet ir Lotynų apeigų kitų tautų tikinčiuosius (apie 2 000). Be to, rūpinosi vargšais.

S. Olena *SSMI* išsiskyrė pamaldumu, kuklumu, nuolankumu, buvo darbšti, suprato mažus vaikus, tapo patarėja vyresniems mokiniams, turėjo skambų balsą, gražiai siuvinėjo. Viską dirbo labai greitai ir tiksliai.

Būdama vyresnio amžiaus, susirgo plaučių vėžiu. 1972 m. kovo 27 d. mirė, palaidota Šv. Juozapato kapinėse.

(žr.: Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Мюнхен: «Logos». 1954. 80 с.; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 168–175).

199. S. Salomėja Kovalyšin. S. Salomyja Katarina Kovalyšin (1884 09 30–1972 06 07) – Rytų apeigų katalikių Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

Gimė Piskų kaime, priklausiusiame Zolota Hora (Aukso kalno) apskrityje, Ukrainoje.

1900 m. spalio 20 d. įstojo į Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų

Tarnaičių kongregacija. 1903 m. gegužės 28 d. priėmė laikinuosius įžadus, o 1908 m. rugpjūčio 28 d. – amžinuosius įžadus.

1911 m. vasario 25 d. s. Salomija Marija Kovalyšyn kartu su šešiomis Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolėmis seserimis (Volodymyra Vladyslava Penionžek, Anatolija Tekle Bodnar, Sofija Anna Ramač, Olga Marija Lukač, Emilija Klapouščak ir Olena Agniete Kučer), lydimos kun. K. Bžuchovskio *OSBM*, išvyko į Braziliją. Plaukė vokiečių prekybiniu laivu „Erlangen“. Keturios seserys 1911 m. kovo 11 d. pasiekė Prudentopolį, kitos trys: (Olena Agnietė Kučer, Salomėja Marija Kovalyšyn ir Olga Marija Lukač) nuvyko į Irasemą.

S. Salomėja Kovalyšyn *SSMI* mirė 1972 m. birželio 7 dieną.

(žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos archyvas Brazilijoje. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* pastangomis gautos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM*atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Мюнхен: «Logos». 1954. 80 с.; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 168–175).

* Šis faktas plačiai aprašytas Atanazijaus Velikij studijoje, skirtoje seserų Tarnaičių istorijai.

(žr.: Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. с. 195–210).

200. Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų šventė. Remiantis Rytų apeigų katalikų kalendoriumi, ši šventė švenčiama rugpjūčio 28 d. Lotynų apeigose – rugpjūčio 15 d. Nekalčiausios Mergelės, Dievo Motinos Marijos Ėmimo į dangų šventė buvo švenčiama prieš šeštąjį šimtmetį tiek Rytų Bažnyčiose, tiek Vakaruose. Tai yra seniausia ir garbingiausia Švenčiausios Marijos šventė.

(žr.: *Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949. P. 422–424).

201. Paneigė lenkišką tėvo kilmę, akcentuodama jo lietuvybę. Savaitraštyje „Darbas“ 1965 m. balandžio mėn. (Nr. 7) žinute be pavadinimo s. Rafile *SSMI* paneigė jai primetamą lenkišką kilmę.

202. Asketaras. Noviciato klasė, kurioje mokoma (tai ne koplyčia!).

203. S. Juozapata Gordaševska. Michailina Gordaševska (1869 11 20–1919 04 07) gimė Lvove. Ji buvo penktas vaikas devynių vaikų (septynios mergaitės ir du berniukai) šeimoje. Tėvas – Jokūbas (Jakov) Pūkas, tačiau ji vadinosi motinos Ksenjos Gordaševskos pavarde.

1887 m., vadovaujant t. Jeremijui Lomnickiui *OSBM* (jis tapo Michailinos dvasios tėvu), atliko dvasines rekolekcijas, o po metų davė privačius nekaltybės įžadus. 1889 m. metams atnaujino įžadus, dar po metų – įžadus atnaujino trejiems metams.

1891 m. tėvai bazilijonai vedė misiją Žuželio kaime. Trys merginos prašė tėvo J. Lomnickio padėti įstoti į vienuolyną. Vienuolis J. Lomnickis ir Žuželio parapijos klebonas Kirilas Seleckis sugalvojo įsteigti naują aktyvią apaštalinės veiklos seserų kongregaciją. Michailina panoro tapti pirmąją būsimos Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuole, tėvas J. Lomnickis ją rengė.

1892 m. gegužės 6 d. metropolitas Silvestras Sembratovičius patvirtino naujos kongregacijos Konstituciją. Vienuolinio gyvenimo praktikai t. J. Lomnickis pasiuntė Michailiną pas seseris Felicijietes. Porą mėnesių pabuvusi pas seseris, Michailina sugrįžo į Lvovą. Čia pasisiuvo abita.

1892 m. rugpjūčio 24 d. Šv. Onufrijaus bažnyčioje Lvove ji priėmė vienuolinį drabužį – abita ir naują vardą – s. Juozapatos. Tą pačią dieną išvyko į Žuželį, kur kun. K. Seleckis seserims buvo pastatęs namą. Čia susitiko su kandidatėmis. Pašventinus ir atidarius pirmąjį Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos namą, s. Juozapata *SSMI* buvo paskirta viršininke ir naujokių mokytoja.

1892 m. lapkričio 20 d. s. Juozapata sudėjo pirmuosius viešus įžadus trejiems metams, devynios kandidatės tądien gavo vienuolinį drabužį – abita.

Po poros metų seserys atidarė namus Samoluske (Stanislavivo vyskupija), o noviciatas buvo perkeltas į Kristinopilį (Žuželyje siautė šiltinės ir choleros epidemija). 1895 m. seserys atidarė namus Cigaruose (Stanislavivo vyskupija), Pereginske (Lvovo vyskupija) ir pirmąjį namą neturtingiems seneliams Ternopilyje (pastarojo viršininke tapo s. Juozapata). Tačiau 1895–1896 m. vykę nesusipratimai tarp kun. K. Seleckio, besistengiančio nušalinti tėvus bazilijonus, ir seserų, trokštančių vienuolių bazilijonų dvasinio vadovavimo, suskaldė kongregaciją. Kardinolo S. Sembratovičiaus nurodymu, t. J. Lomnickis *OSBM* paliekamas seserų dvasios vadu.

1898 m. jau trijose vyskupijose (Lvovo, Peremysko ir Stanislavivo) veikė 10 Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos namų,

kuriuose gyveno 70 seserų, o 1902 m. 26 namuose – 128 seserys. 1901 m. pavasarį pastatytas naujas namas naujokėms Kristinopilyje.

1902 m. rugpjūčio 26 d. sušaukiama pirmoji Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos kapitula. Sesuo Juozapata *SSMI* išrenkama pagrindine viršininke. Tais pačiais metais keturios seserys Tarnaitės kartu su tėvais bazilijonais išvyksta misijoms į Kanadą.

1904 m. vasario 3 d. s. Juozapata atsisakė savo pareigybių. Metropolitai A. Šeptyckis vyriausiąja seserų Tarnaičių viršininke paskiria s. Vasilija Myšok, kuri 1904–1909 m. s. Juozapatą pasiunčia dirbti svarbiose misijose.

Naujoji patvirtinta Konstitucija (1907 m. balandžio 22 d.) leidžia seserims duoti amžinuosius įžadus. Tačiau, pirmosioms 32 seserims duodant amžinuosius įžadus, s. Juozapatos ir jos vyresniosios sesers Arsenijos tarp jų nėra. Vienuolyno vyresnioji nepatenkino jų prašymo. Ir po metų naujoms 30 seserų duodant amžinuosius įžadus, s. Juozapatos prašymo vyresnioji vėl nepatenkino.

1909 m. gegužės 10 d. vyksta antroji kapitula. Viršininke išrenkama s. Vitalija Mikus, o jos pavaduotoja s. Juozapata. Atvykusios delegatės reikalauja, kad s. Juozapatai būtų leista duoti amžinuosius įžadus ir kad ji taptų seserų Tarnaičių viršininke pavaduotoja. Šiais klausimais kreipiamasi net į metropolitą. Pozityvus atsakymas 1909 m. gegužės 11 d. leidžia s. Juozapatai *SSMI* įgyvendinti troškimą – priimti amžinuosius įžadus.

1911 m. vasario 25 d. septynios Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos seserys išvyksta misijoms į Braziliją.

Sesuo Juozapata *SSMI* suserga kaulų tuberkulioze ir po penkerių metų miršta. Trejetą savaitių iki mirties ji pasakė tikslią savo mirties datą – 1919 m. balandžio 7 d. Palaidota Kristinopilyje.

Po kelių mėnesių šalia s. Juozapatos *SSMI* kapo lenkai palaidojo savo žuvusius karius. Prie šio kapo Visų Šventųjų dieną rinkdavosi gausi minia, tad s. Juozapatos kapas buvo mindžiojamas. Todėl naujokyno vyresnioji s. Manila Kovalčiuk *SSMI* dėjo daug pastangų, kol gavo leidimą perkelti s. Juozapatos palaikus į kitą vietą. 1921 m. lapkričio 6 d. s. Juozapatos Gordaševskos *SSMI* palaikai buvo perlaidoti naujoje vietoje. Perlaidojimo apeigas atliko ir gedulingas šv. Mišias (Panachidą) aukojo tėvai bazilijonai.

Sovietmečiu kapinės buvo nebenaudojamos ir netvarkomos (pogrindyje veikusios seserys stengėsi prižiūrėti s. Juozapatos kapą). Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos seserų vadovybė Romoje buvo susirūpinusi vienuolyno įkūrėjos s. Juozapatos palaikais. Plintant žinioms apie žmonių per ją patiriamus stebuklus, bijota, kad sovietiniai okupantai neišniekintų kapo ir palaikų.

Lenkijoje gyvenantis chirurgas dr. Ivanas Kučma su žmona Galina 1979 m., lankydamasis Romoje, pažadėjo seserims atvežti s. Juozapatos palaikus. Į jo prašymą SSRS Aukščiausios Tarybos prezidiumo pirmininkui Leonidui Brežnevui leisti parsivežti į Lenkiją savo tetos Michailinos Gordaševskos palaikus ir taip įvykdyti duotą pažadą mirštančiai motinai, buvo atsakyta teigiamai. 1982 m. rudenį, atvykęs į Ukrainą, įveikęs daug kliūčių, užanspauddotoje cinko dėžėje palaikus atsivežė į Lenkiją, iš kur vyriausioji viršininkė s. Pranciška Bibliv *SSMI* atvežė juos į pagrindinius Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių vienuolijos namus Romoje.

1992 m. pradėta s. Juozapatos Beatifikacijos byla. 1996 m. sesuo Dominika Slavuta, Beatifikacinės bylos postulatorė, parašė knygą apie vienuolyno įkūrėją.

2001 m. birželio 23–27 d. vizito Ukrainoje metu šventasis Tėvas Jonas Paulius II birželio 27 d., lankydamasis Lvove, paskelbė Bažnyčios palaimintaisiais grupę Ukrainos Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios narių: vyskupų, kunigų, vienuolių bei pasauliečių. Tarp naujai paskelbtų 28 palaimintųjų ir dvi Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės s. Juozapata ir s. Tarsikija. (žr.: *Buika M.* Ukrainos kankinių beatifikacija // XXI amžius: priedas „Kristus ir pasaulis“. 2001. Liepos 7. Nr. 3. P. 1–4; *Dух О.* Гордашевська Йосафата // *Енциклопедія Львова*. Т. 1 / За ред. *А. Козицького та І. Підкови*. Львів. 2007. С. 551; *Дух О.* Сестри Служебниці // *Енциклопедія Львова*. Т. 3 / За ред. *А. Козицького*. Львів: «Літопис» (в друці); Нарис історії згромадження сс. Служебниць П. Н. Д. М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 3–228; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Мюнхен: «Logos». 1954. 80 с.; *Славуца Д. Г.* Молитва і служіння. Біографія Слугині Божої Йосафати Гордашевської. Торонто: Друкарня Отців Василян. 1996. 174 с.+ ілл).

204. Knygelė apie s. Anatoliją Bodnar. 1970 m. s. Agnietė Teklė Leščišin parašė ir į portugalų kalbą išvertė knygėlę apie s. Anatoliją Bodnar *SSMI*.

205. Emsko įsakymo 100 metinės. 1876 m. Vokietijoje, ilsėdamasis Emsko kurorte, Brazilijos valdovas Pedras II (Pedro II), valdęs 1831–1889 m., uždraudė ukrainiečių kalbą. Tad 1976 m. Brazilijoje buvo prisimintas šis įsakymas ir pradėta naikinti tai, kas ukrainietiška, ištrinti netgi užrašai antkapiniuose paminkluose.

Be 1876 m. įsakymo, draudžiančio ukrainiečių kalbą, buvo ir kitas pašašaus pobūdžio Petro Valujevo (1814–1890) įsakymas (P. Valujevas 1861–

1868 m. buvo Rusijos imperijos vidaus reikalų ministras, 1872–1879 m. ėjo valstybės turto ministro pareigas, 1879–1881 m. buvo Ministrų kabineto pirminkas). Tad ukrainiečių kalba buvo uždrausta net du kartus.

Analogų randama ir Lietuvoje. Vilniaus generalgubernatoriaus K. Kaufmano teikimu, 1865 m. spalio 5 d. aplinkraščiu įteisintas lietuvių spaudos draudimas visoje Rusijos imperijoje (spaudos draudimas panaikintas 1904 m.). (žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Brasil // Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1^a Edição 2005. Aatoria: Redação Almanaque Abril. S. 189–192; Almanaque Abril [Brasil 2005]. 1^a Edição 2005. Aatoria: Redação Almanaque Abril. S. 202, 204, 213; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 3. P. 240).

206. Vatikano Antrasis Visuotinis Susirinkimas. Tai ilgiausiai užsitęsęs (1963–1965) Bažnytinis Visuotinis Susirinkimas, vykęs Vatikane, kurio darbui vadovavo net du Popiežiai: Jonas XXIII ir Paulius VI. Jis vyko praėjus 92 metams po Vatikano Pirmojo Visuotinio Susirinkimo (1869 12 08–1870 09 20) (Italijos kariuomenei užėmus Romą, nutraukė darbą jo nebaigęs).

Svarbiausias Vatikano Antrojo Susirinkimo tikslas – vidinėmis reformomis atnaujinti Bažnyčią, nustatyti jos santykį su ekumenizmu, įgalinti ją vesti dialogą su šiuolaikiniu pasauliu. Tai buvo pirmasis susirinkimas, kreipęsis į viso pasaulio žmones (stebėtojais jame dalyvavo 17 kitų krikščionių bažnyčių atstovų, atidaryme – 86 oficialios šalių ir tarptautinių organizacijų delegacijos).

Susirinkimas priėmė 16 dokumentų: 4 *Konstitucijas* (Liturgijos, Bažnyčios, Apreiškimo ir Bažnyčios šiuolaikiškame pasaulyje klausimais), 9 *dekretus* (Rytų Bažnyčių, ekumenizmo, vyskupų, kunigų religinio gyvenimo atnaujinimo, pasauliečių apaštalavimo, kunigų seminarijų, misijų, visuomeninių komunikacijos priemonių panaudojimo), 3 *deklaracijas* (santykių su nekrikščioniškomis religijomis, krikščioniškojo auklėjimo ir religinės laisvės klausimu). Dokumentams būdingas kompromisinis pobūdis – jie priimti besiginčijant tradicionistams su progresistais.

Susirinkimas turėjo keturias sesijas: 1962 m. spalio 14 d. – 1962 m. gruodžio 8 d.; II-oji sesija 1963 m. rugsėjo 29 d. – 1963 m. gruodžio 4 d.; III-oji sesija – 1964 m. rugsėjo 14 d. – 1964 m. lapkričio 21 d. ir IV-oji sesija – 1965 m. rugsėjo 14 – 1965 m. gruodžio 8 d. 1965 m. gruodžio 8 d. – Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo šventėje popiežius Paulius VI iškilmingomis šv. Mišiomis užbaigė Vatikano Antrąjį Visuotinį Susirinkimą.

Popiežius Pijus XI savo pontifikato metais matė išskylančias dvi jėgas, griaunančias Bažnyčią ir visą žmoniją – tai komunizmas ir nacių rasizmas. Abi šias jėgas jis atskleidė ir pasmerkė dar tada, kai daugumai žmonių jų

grėsmė dar nebuvo išryškėjusi. Pijus XI sudarė konkordatus su keliolika šalių, iš jų ir su Lietuvos Respublika (1927 m.). Jo pastangomis Italijos vyriausybė 1929 m. pripažino Vatikaną nepriklausoma valstybe su visomis kitoms valstybėms taikomomis teisėmis.

Popiežius Pijus XII pirmojoje savo kalboje ragino žmoniją susilaikyti nuo karų. Antrasis pasaulinis karas nuniokojo Europą, žuvo daug milijonų žmonių. Po karo Bažnyčios ir Popiežiaus autoritetas iškilo į neregėtas aukštumas. Pas Popiežių vykdavo valstybių vadovai, nesuskaitomos žmonių minios – krikščionių ir nekrikščionių. Pijaus XII raštai, kalbos ir enciklikos buvo reformų užuomazgos, kurios vėliau, Vatikano II Visuotiniame Susirinkime buvo išplėtotos.

Šaukti Vatikano II Visuotinį Susirinkimą nebuvo labai svarbių priežasčių, t. y. tokių, kurios paskatino sušaukti ankstesnius susirinkimus (nebuvo erezijų, kurias reiktų pasmerkti, nebuvo reikalo naujai suformuoti tikėjimo išpažinimą, nebuvo reikšmingesnių ginčų Bažnyčios viduje dėl įvairių tikėjimo tiesų, nebuvo reikalo kovoti dėl Bažnyčios santykių su pasaulietine valdžia).

Nors Bažnyčia savo viduje jautėsi saugi ir tvirta, tačiau šalia jos buvo komunizmas, ateizmas, įvairios krikščioniškos ir nekrikščioniškos religijos.

Katalikų Bažnyčia, suvokdama XX a. realijas, nužymėjo gaires ir pagal to meto reikalavimus numatė, kaip įvykdyti atsinaujinimą Bažnyčios vidaus gyvenime, kad Bažnyčia būtų ne tiktai dėmesio verta, bet ir patraukli.

1959 m. popiežiumi išrinktas Jonas XXIII pranešė ketinąs sukviesti Visuotinį Bažnyčios Susirinkimą. 1961 m. gruodžio 25 d. Popiežius paskelbė Apaštalinę Konstituciją, šaukiančią Antrąjį Visuotinį Susirinkimą. Pagrindinė Konstitucijos mintis: žmonija išgyvena naują krizę, atsiradusią dėl naujų technikos ir mokslo laimėjimų – žmonės mažiau pažengę dvasinės gerovės srityje negu medžiaginės. Tad Visuotinis Susirinkimas sudarys galimybę Bažnyčiai iš naujo pagyvinti tikėjimą bei atnaujinti vienybę.

1962 m. spalio 11 d. Vatikano Antrasis Visuotinis Susirinkimas pradėjo darbą. Popiežius Jonas XXIII pabrėžė, kad, taikant Bažnyčios mokymą naujiems laikams, būtina išsaugoti Bažnyčios skelbiamą doktriną, apsaugoti ją nuo iškreipimo. Popiežius akcentavo uolų Bažnyčios darbą krikščionių vienybei, kuri turėtų apimti ir nekrikščionis, ir netikinčius, nes žmonija – viena šeima. Tą patį mėnesį buvo paskelbtas pareiškimas, kuriame iškelti du uždaviniai: taika pasaulyje ir socialinis teisingumas.

1963 m. birželio 2 d. mirė popiežius Jonas XXIII. Nauju Popiežiumi buvo išrinktas arkivyskupas kardinolas G. B. Montini, pasirinkęs Pauliaus VI vardą. Jis tęsė Jono XXIII pradėtą Vatikano Antrojo Visuotinio Susirinkimo darbą. Pagrindinė Vatikano II Susirinkimo tema – pritaikyti tikėjimą naujų laikų susiskaldžiusiai žmonių visuomenei.

Į Vatikano II Susirinkimą buvo pakviesta 2 816 dalyvių, buvo atstovų ir

iš Sovietų Sąjungos. Sovietų Sąjungos vadovybė norėjo per pasiūstus Katalikų Bažnyčios atstovus siekti savų politinių tikslų – Susirinkime sušvelninti Bažnyčios persekiojimo kritiką bei iš Susirinkimo dalyvių gauti KGB organus dominančios medžiagos.

Iš Lietuvos į Vatikano II Susirinkimą sovietai galėjo pasiūsti tik jai lojalius kunigus – vyskupijų valdytojus. Tačiau balsavimo teisę Susirinkime turėjo tik vyskupai. Vyskupų tremtinių – Julijono Steponavičiaus ir Vincento Sladkevičiaus – negalėjo išleisti, o Telšių vyskupas Petras Maželis dėl senatvės ir sveikatos atsisakė vykti. Iš Lietuvos delegacijos tik kan. Juozas Stankevičius, kaip teologijos daktaras, galėjo būti įleistas į Susirinkimą teologo eksperto bei Susirinkimo dalyvio teisėmis. Kiti sovietinės valdžios atsiųsti delegatai buvo tik stebėtojai ir kartu su žurnalistais įleidžiami į kai kuriuos posėdžius. Tad neatsitiktinai Lietuvos kunigų delegacijos padėtis buvo nepavydėtina: Maskva iš jų reikalavo to, ko jie nenorėjo ir negalėjo padaryti. Jie ne tik patys nuolat sekė vieni kitus, bet buvo sekami iš Lietuvos atsiųstų „pasauliečių stebėtojų“ – KGB agentų. Galima pažymėti, kad „katalikų delegacijos“ iš Lietuvos Romoje pradėjo lankytis jau nuo 1958 metų.

Pirmojoje sesijoje dalyvavo trys Lietuvos vyskupijų valdytojai, būtent, kan. J. Stankevičius (Kauno ir Vilkaviškio), kan. Česlovas Krivaitis (Vilniaus arkivyskupijos) ir Povilas Bakšys (Kaišiadorių ir Panevėžio), bei kiti asmenys. Į popiežiaus Jono XXIII laidotuves bei Pauliaus VI vainikavimą vėl gi Maskva parinko delegatus.

Į III Susirinkimo sesiją jau nebevyko kan. J. Stankevičius (buvo patenkintas jo prašymas atleisti iš vyskupijos valdytojo pareigų). Vyko kan. P. Bakšys, kan. Č. Krivaitis, prel. Juozapas Matulaitis–Labukas, kan. Bronius Barauskas, kun. Jonas Žemaitis, lydimi KGB darbuotojų.

Baigiantis IV Vatikano Antrojo Visuotinio Susirinkimo sesijai, gruodžio 5 d. kan. Juozapas Matulaitis–Labukas buvo konsekruotas vyskupu.

Paskutinių sesijų metu reikėjo išspręsti klausimą – kas rengs liturginę formą Lietuvoje. Romoje sudarytoje komisijoje buvo tik išseivijos kunigai lietuviai. Tokia komisijos sudėtis nepatiko Lietuvos kunigams. Vatikanui leidus, liturginę komisiją Lietuvoje turėjo sudaryti Telšių vyskupas P. Maželis. Nors Maskva nesipriešino tokiam sprendimui, bet reformai visapusiškai kliudė. Tad Mišių lekcionaro tomas buvo išspausdintas praėjus beveik 30 metų po Vatikano Antrojo Visuotinio Susirinkimo, taigi tik sulaukus Nepriklausomybės.

(žr.: II Vatikano Susirinkimo nutarimai: Konstitucijos, dekretai, deklaracijos. Kaunas. 1994 (antras, pataisytas leidimas). 432 p.; *Brizgys V.* II Vatikano susirinkimo mintys ir lietuviai susirinkime. Putnam: Krikščionis gyvenime. 1982. 262 p.; *Čaplikaitė I.* Lietuviai Vatikano II Visuotiniame Susirinkime // Lietuvos katalikų mokslo

akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1999. T. 15. P. 185–215; *Liulevičius V.* Antrasis Vatikano susirinkimas ir Bažnyčios atsinaujinimas // *Aidai*. 1963. Nr. 9. P. 377–383; *Religijotyros žodynas / Sudarytojas Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 394–395; *Streikus A.* Sovietų valdžios reakcija į Vatikano II Susirinkimą // *Lietuvos katalikų mokslo akademijos Metraštis*. Vilnius: Katalikų Akademija. 2000. T. 16. P. 57–66; *Vaišvilaitė I.* Vatikano II Susirinkimas ir Lietuva // *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metrašis*. Vilnius: Katalikų Akademija. 2000. T. 16. P. 49–56; *Zakaras V.* Bažnyčia Susirinkimuose: Atspaudas iš „Krikščionis gyvenime“ II Vatikano Susirinkimo dokumentų 3 dalies. Vilnius (antrasis leidimas). 1991. 79 p.; *Христианство. Энциклопедический словарь / С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 345–346).

207. Vienuolių profesija. Lotyniškai *professio* – vienuolystės įžadų (neturto, skaitybės, klusnumo) davimas, iškilmingas pirmųjų įžadų patvirtinimas. Vienuolino nariu tampama po bandomojo laikotarpio, postulato arba noviciato, padarius vienuolių ordino Regulos ir Konstitucijos numatytus įžadus, t. y. atlikus profesiją. Profesija yra laikina arba amžina (amžinieji įžadai duodami pasibaigus laikinųjų galiojimo terminui – jeigu norima ir toliau likti ordine ar kongregacijoje).

(žr.: *Religijotyros žodynas / Sudarytojas Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 310, 398–402).

208. Giedamos „Paraklės“ Dievo Motinai. Ši Rytų apeigų katalikų palmaldumo išraiška dalinai atitinka Lotynų apeigų katalikų giedamoms „Valandoms“.

209. Sutartį patvirtino savo krauju. Šventojo Petro sosto sutartį – Bras tos Bažnytinę uniją – užantspaudavo savo krauju. XVII a. pirmoje pusėje Lenkijoje buvo aštriai keliamas klausimas, kad reikia panaikinti unitus, bazilijonų ordiną. **Tik Juozapato kankiniška mirtis (1623 m. lapkričio 12 d.) sulaikė nuo tolesnių likvidacinių planų.**

210. Metropolitai Andriejus Šeptyckis. Metropolitai Andriejus Šeptyckis (Andrej Roman Oleksandr Marija Šeptyckyj) *OSBM* (1865 07 29–1944 11 01) – žinomas Ukrainos Bažnyčios, kultūros ir visuomenės veikėjas, Ukrainos Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios (UGKC) metropolitai (Galicijos metropolitai, Lvovo arkivyskupas, Podolsko vyskupas), grafas.

Gimė Lvovo srityje, pakrikštytas Romano Aleksandro Marijos vardu. Kilęs iš senos ukrainiečių bajorų giminės, kuri XVIII a. pabaigoje polonizuo-

ta. Mokėsi namuose, Šv. Onos gimnazijoje Krokuvoje. 1883 m. baigęs gimnaziją, pradėjo tarnybą kariuomenėje, bet dėl ligos buvo atleistas.

Krokvos ir Vroclavo universitetuose studijavo teisę, 1888 m. jam suteiktas teisės daktaro laipsnis. 1887 m. keliaudamas į Ukrainą ir Rusiją, susipažino su rusų filosofu, poetu Vladimiru Solovjovu (1853–1900) ir ukrainiečių istoriku, archeologu ir etnografu Vladimiru Antonovičiumi (1834–1908).

1888 m. išstojo į tėvų bazilijonų vienuolyną Dobromylyje, priėmė vienuolinį Andriejaus vardą. Krokvos universitete studijavo teologiją ir filosofiją, gaudamas abiejų mokslų daktaro vardus. 1892 m. rugpjūčio 22 d. Peremyšlyje išventintas į kunigus, tapo naujokų magistru Dobromylyje (1892–1896), o nuo 1896 m. – Šv. Onufrijaus vienuolyno Lvove igumenas (vyresnysis). Kurį laiką dirbo teologijos profesoriumi Kristinopilyje (dabar Červonogradas).

1899 m. imperatorius Pranciškus Juozapas I jį įvardijo Stanislavivo vyskupu. Popiežius Leonas XIII patvirtino toki siūlymą. Mirus metropolitui J. Sas Kujlovskiui, A. Šeptyckis 1900 m. nominuotas Galicijos metropolitu. Būdamas Galicijos seimo deputatas ir Austrijos parlamento Ponų palatos (ložės) narys Vienoje, palaikė Galicijos gyventojų interesus. 1906 m. vadovavo delegacijai pas imperatorių Pranciškų Juozapą I ir kėlė klausimą dėl ukrainiečių teisių suvienodinimo su kitomis Austrijos – Vengrijos manarchijos tautomis.

A. Šeptyckis, stimuliuodamas nacionalinės savimonės stiprinimą, palaikė švietėjišką kultūrinio gyvenimo vystymąsi Vakarų Ukrainos žemėse, 1901 m. Lvovo universiteto studentų sambūrį (cesesiją). Iškėlė klausimą dėl būtinybės Stanislavive (dabar Ivano Frankivskas) įkurti gimnaziją (1902), o 1910 m. Ponų palatos sesijoje reikalavo Lvove įkurti ukrainiečių universitetą. Jo iniciatyva atidarytos specialios mokyklos kaimuose (sodininkų, keptėjų ir pan.).

1905 m. A. Šeptyckis įkūrė Cerkvės (Bažnyčios) muziejų, kuris netrukus pervardytas į Nacionalinį metropolito A. Šeptyckio muziejų. Jo dėka muziejuje sukaupta didžiausia ikonų kolekcija, vertingi bažnytiniai dokumentai – rankraščiai. Metropolito lėšomis įgytas pastatas, kuriame įsikūrė O. Novakivskio meno mokykla ir įvairios meno dirbtuvės. Jis skyrė stipendijas meno studijoms geriausiose Europos mokymo įstaigose. 1903 m. įkūrė Liaudies gydyklą, kurią 1930–1938 m. pertvarkė į ligoninę. Metropolitai A. Šeptyckis – Žemės banko įkūrimo Lvove (1910) iniciatorius, rėmė ukrainiečių kultūrinės – švietėjiškos organizacijos: „Švietimas“, „Gimtoji mokykla“, „Kaimo ūkininkas“ (Prosvita, Ridna škola, Silskij hospodar).

Pirmojo pasaulinio karo metu Rusijos kariuomenei okupavus Lvovą, metropolitai A. Šeptyckis 1914 m. rugsėjo 18 d. buvo areštuotas ir išvežtas pradžioje į Kijevą, vėliau į Rusiją, kalintas Novgorode, Kurske ir Suzdalėje. Po 1917 m. vasario revoliucijos paleistas.

1917 m. jis atliko keletą svarbių darbų Katalikų Bažnyčiai Rusijoje sustiprinti. 1917 m. kovo mėn. Petrograde organizavo Rusijos Katalikų Bažnyčios sinodą, t. Leonidą Fiodorovą paskyrė visų Rytų apeigų Katalikų Bažnyčių Rusijoje vyskupu. Atvykęs į Kijevą, metropolitas A. Šeptyckis t. Michailą Cegelskį paskyrė Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios Ukrainoje vyskupu. Kijeve užmezgė ryšius su Ukrainos Centrinės rados vadovais. 1917 m. rugsėjį, sugrįžęs į Lvovą, įsijungė į politinį krašto gyvenimą. 1918 m. vasario 28 d. Ponų palatoje išklėlė siūlymą dėl visų imperijoje esančių tautų teisės į savarankiškumą, atsižvelgiant į etnografinius faktorius. Palaikė Brastoje sudarytą taikos sutartį su Ukrainos nacionalistų partija (UNP).

Nuo 1918 m. spalio vadovavo Ukrainos nacionalinei Radai (ZUNRO; 1918–1919 m. – ZO UNRO). Ukrainiečių karo su lenkais metu (1918–1919) lenkų valdžios internuotas.

1920 m. gruodžio 16 d. nuvyko į Romą, iš ten vyko vizitacijai į Šiaurės bei Pietų Ameriką, nes 1921 m. vasario 4 d. laiške Popiežiškoji kongregacija Rytų klausimams prašo jį vizituoti tikinčiuosius ukrainiečius Brazilijoje bei Argentinoje ir pateikti ataskaitą apie ten esančią padėtį.

Metropolitas, atvykęs į Amerikos žemyną, aplankė nemaža vietovių, o 1922 m. kovo 28 d. iš Filadelfijos atvyko į Braziliją. Čia jį jau Rio de Žaneire sutiko t. M. Škirpanas *OSBM*. Atvykęs į Irasemą, metropolitas A. Šeptyckis pašventino 1909 m. pastatytą Šv. Juozapo bažnyčią. Birželio mėnesį metropolitas išvyko į Argentiną. Be visų ukrainiečių parapijų vizitacijos Brazilijoje, metropolitas 1922 m. balandžio 26–29 d. Dorizone sušaukė visų ukrainiečių dvasininkų (pasauliečių ir vienuolių) suvažiavimą.

Savo kalbose palaikė vieningos laisvos Ukrainos idėją, smerkė lenkų okupaciją Galicijoje ir Ukrainos valstybingumo panaikinimą Vakarų Ukrainos žemėse.

1923 m. rugsėjo pabaigoje sugrįžęs į Ukrainą A. Šeptyckis buvo areštutas ir išsiųstas į Poznanę. Tik po specialaus asmeninio popiežiaus Pijaus XI kreipimosi išlaisvintas ir 1924 m. sausio mėn. sugrįžo į Lvovą.

Tarpukario laikotarpiu daug nuveikė stiprindamas Graikų apeigų Katalikų Bažnyčią. Jo iniciatyva Lvove įkurta Graikų apeigų katalikų akademija (1928), Mokslinė teologų draugija (1929), Metropolito Rutskio Ukrainos katalikų institutas (1939). Tęsdamas unijinę veiklą, atnaujino apaštalinę veiklą Olandijoje, Belgijoje įkurta benediktinų ordino Rytų šaka, be to, jis pradėjo unijinę veiklą Anglijoje.

Metropolitas A. Šeptyckis buvo pastovus ukrainiečių gynėjas sudėtingomis lenkų okupacijos sąlygomis Galicijoje. Smerkė prievartinį krašto lenkinimą, ukrainiečių moksleivių diskriminaciją, antiukrainietišką politiką, 1930 m. represines akcijas Galicijoje ir Voluinėje. A. Šeptyckis siekė konsoliduoti uk-

rainiečių politines jėgas. Jis ne kartą kreipėsi į lenkų valdžios atstovus, siekdamas sustabdyti „Pacifikaciją“.

1933 m. liepos 24 d. metropolitas A. Šeptyckis kartu su kitais vyskupais išleido kreipimąsi, kuriame pasmerkė bolševikų vykdomą badą Ukrainoje. Svarbų vaidmenį šiuo laiku A. Šeptyckis atliko gindamas stačiatikių teises Voluinėje, Paliesėje, Chelme, ir Posianėje. 1938 m. rugpjūčio 2 d. rašte išreiškė protestą prieš stačiatikių persekiojimą minėtose teritorijose. Po A. Šeptyckio bei kitų bažnyčios veikėjų kreipimosi į popiežių Pijų XI lenkų valdžia nustojo naikinti stačiatikių cerkves. 1939 m. kovo mėn. metropolitas sveikino nepriklausomybės paskelbimą Ukrainos Karpatuose.

Sovietų kariuomenei užėmus Vakarų Ukrainą, prasidėjo Rytų (Graikų) apeigų Katalikų Bažnyčios persekiojimas (buvo uždarnos mokymo įstaigos, vienuolynai, bažnyčios leidiniai ir kt.). Nepaisydamas silpnos sveikatos ir garbingo amžiaus, metropolitas siekė apginti tikinčiųjų ir Bažnyčios teises. Kreipdamasis į jaunimą, tėvus, vienuolius A. Šeptyckis kvietė kryptingai ir tikslingai veiklai, ištikimybei Bažnyčios idealams. Jausdamas gresiančias represijas dvasininkijai, metropolitas savo pagalbininką – Lvovo dvasinės seminarijos rektorių t. Josifą Sipyjų 1939 m. gruodžio 22 d. slapta išventino vyskupu. 1939 m. spalį Graikų apeigų katalikų tikintiesiems, gyvenusiems Sovietų sąjungai priklausiusiose teritorijose paskyrė vyskopus: M. Čarneckį (Voluinei ir Palenkei), K. Šeptyckį (Rusijai ir Sibirui) bei kitus.

Prasidėjus sovietų – vokiečių karui, metropolitas sveikino Ukrainos valstybingumo atkūrimą, vadovaujant J. Steckiui (1941 m. liepos 1 d. metropolito laiškas). 1941 m. metropolitas vadovavo Ukrainos nacionalinei Radai, o 1944 m. – Visos Ukrainos nacionalinei Radai. Jis negatyviai žiūrėjo į nacių okupacinį režimą: smerkė žydų persekiojimą. Dėl žydų naikinimo Galicijoje sustabdymo kreipėsi į Reicho kanclerį H. Himlerį. Metropolito dėka nemaža žydų slėpėsi Graikų apeigų katalikų vienuolynuose ir dar gi paties metropolito rezidencijoje. 1942 m. lapkričio 21 d. buvo pagarsintas Ganytojiškas metropolito laiškas „Nežudyk“, kuriame smerkiamos politinių jėgų naudojamos priemonės, kalbama apie tai, kad tokių žiaurumų organizatoriams gresia atskyrimas nuo Bažnyčios (panašų laišką tik jau pokario metais pateikė Vilniaus arkivyskupas Mečislovas Reinys).

Antrojo pasaulinio karo metu A. Šeptyckis kėlė klausimą dėl visų krikščionių Ukrainoje susijungimo kartu su Kijevo patriarchatu. Tačiau nerado pritarti nei iš bažnytinės hierarchijos, nei iš Ukrainos inteligentijos.

Mirė 1944 m. lapkričio 1 d., palaidotas Šv. Juro soboro kriptoje. (žr.: [Autorius *nemurodytas*]. Діяння і постанови Львівських архієпархіальних соборів 1940–41 42–43 під проводом Слути Божого Митрополита Андрея Шептицького. Winnipeg, Manitoba, Kanada. 1984. 281 c.; *Боюроків Б.* Українська

Греко–Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950). Львів: Видавництво Українського Католицького університету. 2005. 268 с.; *Бурко В. М.* Отці Василян у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 29; Для інформативного процесу беатифікації й канонізації слуги Божого Андрея Шептицького архієпископа Львівського українців, митрополита Галицького, Єпископа Камянця – Подільського. Артикули для започаткування процесу / отець *Михайло Гринчишин ЧНІ*, постулятор. Рим. Munchen: «Logos». 1958. 300 с.; *Казимира Б.* Митрополит Андрій Шептицький та канадійські українці // Пропам'ятна книга оо. Василян у Канаді. Видавництво оо. Василян у Торонті. 1953. с. 97–149; *Медвідь Ф.* Митрополит Андрей Шептицький як духовний будівничий української нації // Політичний менеджмент. 2005. № 4. С. 167–175; *Шептицький А.* Не хочемо чужої культури, хочемо жити своєю! До 140-річчя від дня народження Митрополита Андрея Шептицького. Львів: Логос. 2005. 62 + XVI іл.; Митрополит Андрей Шептицький і Греко – Католики в Росії. Книга 1. Документи і матеріали, 1899–1917 / Упорядкували *Юрій Авакумов і Оксана Гайова*. Львів: Видавництво Українського Католицького університету. 2004. 924 с.; Митрополит Андрей Шептицький у документах радянських органів державної безпеки (1939–1944 рр.) / Ред.: *В. Сергійчук*. Київ: Українська видавнича спілка. 2005. 480 с.; Андрей Шептицький 1865–1944. Релігійний, політичний, громадсько – культурний діяч, меценат // Золота книга української еліти. Інформаційно – іміджевий альманах у 6 томах. Київ: Компанія Євроімідж. 2001. С. 538–539; *Шуст Р.* Шептицький Андрей // Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001. С. 1085–1087).

211. Українцiю сажунга Бразилiюје. 1922 м. liepos 7–9 d. Dorizono mieste, ten, kur darbavosi seserys Tarnaitės, vyko antrasis ukrainiečių suvažiavimas, kurio metu prof. Petro Karmanskio iniciatyva įkurta visuomeninė organizacija „Ukrainiečių sąjunga Brazilijoje“. Prie vadovaujančios tarybos (sudarė trys direktoriai) įkurtos dvi savarankiškos sekcijos: švietėjiška – kultūrinė (vadovas t. Markijanas Škirpanas *OSBM*) ir ekonominė. Sąjunga rūpinosi kultūra, švietimu: įkūrė vidurinę mokyklą – Petro Mohylo kolegiją Portounijono mieste, Santa Katarinos srityje, organizavo įvairius kursus mokytojams.

1935 м. Prudentopolyje įkuriamą Šv. Juozapo vidurinę mokyklą, kurios iniciatoriumi ir pirmuoju direktoriumi tapo t. Juozapas Roga *OSBM* – ukrainietišku pradinė mokyklą Brazilijoje ugdytinis. Su šios tėvų bazilijonų mokyklos įkūrimu prasideda naujas laikotarpis ukrainiečių mokyklinėje veikloje, kuris liudija ir ukrainiečių bendruomenės pastangas, jos požiūrį į švietimą. (žr.: *Зiнько В.* Рідна школа у Бразилії. Прудентопіль – Апостолес: Видавництво оо. Василян. 1960. С. 51, 56–66).

212. Kun. Lazarius Berezovskis. Lazarius Levas Berezovskis (Lazar Lev Berezovsky) *OSBM* (1868 11 17–1952 02 27) gimė Mozolivkos kaime (Vakarų Ukraina). 1893 m. buvo išventintas į kunigus ir po penkerių metų, t. y. 1898 m., įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną. Žurnalo „Misionierius“ redaktorius Žovkvoje apie 1900 m.

Vėliau kun. L. Berezovskis *OSBM* buvo išsiųstas į Romą, iš čia – į Ameriką. Kunigas buvo gana uždaro charakterio.

Jis vienas pirmųjų ukrainiečių kalboje vietoje etimologijos įvedęs fonetiką.

Mirė Glen-Kove (Amerika), sulaukęs 84 metų, 59 m. dirbęs kunigu ir 54 m. – vienuoliu.

(žr.: Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasičiauskienės archyve; *Зинько В.* Рідна школа у Бразилії. Прудентопіль – Апостолес: Видавництво оо. Василян. 1960. С. 51; 56–66; Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai nepažymėti). С. 66, 404).

213. Esperansa. Portugališkai *viltis*.

214. Sesuo Rafaila. 1922 m. Kuritybos vyskupo Ivano Bragos pavedimu buvo sušauktos 26 tuo metu galėjusios balsuoti seserys (pirmininkavo kun. Eustachijus Turkovydas *OSBM*) ir išrinkta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių taryba. Viršininke išrinkta s. Volodymyra *SSMI*, sekretore – s. Rafaila *SSMI*.

1928 m. renkant antrąją kapitulą, viršininke buvo išrinkta s. Anatolija Bodnar, o s. Rafaila tapo pirmąja iš trijų patarėjų trečiajai kapitulos kadencijai (1928–1934). S. Rafaila į seserų Tarnaičių kapitulą Brazilijoje sekretore buvo rinkta penktai (1941–1947) ir šeštai (1947–1952) kadencijoms, o septintai kadencijai (1952–1957) išrinkta antrąja patarėja.

(žr.: Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії на 1988 рік. Накладом згромадження Сестер Служебниць Н.Д.М. Рим. 1988. 134 с.; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Munchen: «Logos». 1954. 80 с; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 268–270, 610–611).

215. Espirito Santo. Portugališkai *Šventoji Dvasia*.

216. Vilnių buvo užėmę lenkai (nepriklausomos Lietuvos vyriausybė turėjo persikelti į Kauną). Lietuvos Taryba 1918 m. vasario 16 d. Lietuvą paskelbė Nepriklausoma valstybe. Tačiau prasidėję Sovietų Rusijos bei Lenkijos kariuomenių veiksmai sunkino Lietuvos Nepriklausomos valstybės kūrimą, Lietuvos vyriausybė buvo priversta palikti Vilnių ir persikelti į Kauną, kuris tapo laikinąja sostine. 1919 m. pabaigoje bolševikų kariuomenę išstūmus iš Lietuvos, 1920 m. liepos 12 d. pasirašyta Lietuvos – Sovietų Rusijos taikos sutartis. Nustatytų sienų nepavyko realizuoti dėl konflikto su Lenkija, kuri buvo nusistačiusi prieš atsikuriančią Lietuvą.

Dar 1919 m. balandžio 20 d. lenkų kariuomenė įžengė į Vilnių. Siekiant išvengti ginkluoto susirėmimo, buvo nustatyta demarkacijos linija, kurią lenkai greit pastūmėjo Lietuvos teritorijon; sudaryta nauja linija, bet ir ją lenkai peržengė. 1920 m. rugsėjo 20 d. Tautų Sąjungos taryba priėmė rezoliuciją, kuria rekomendavo priimti Kerzono (Curzono) liniją kaip demarkacijos liniją tarp Lietuvos ir Lenkijos kariuomenių ir reikalavo Lenkijos laikytis lietuvių teritorijų neutraliteto. Nepaisant jos priėmimo, lenkai nesilaikė ir ją peržengė.

Prasidėjo naujos derybos. 1920 m. spalio 7 d. buvo pasirašyta Suvalkų sutartis, pagal kurią išvesta laikina siena tarp Lietuvos ir Lenkijos, paliekant Vilnių su apylinkėmis Lietuvos pusėje. Praslinkus dviem dienom po sutarties pasirašymo, t. y. spalio 9 d., lenkai sulaužė sutartį ir Vilnių, Juzefo Pilsudskio įsakymu, užėmė generolo Liucijano Želigovskio daliniai. Prasidėjęs karas su lenkais užsitęsė iki lapkričio 29 d. Tik Tautų Sąjungos atstovams tarpininkaujant, buvo sutartos paliaubos ir išvesta demarkacijos linija.

1922 m. kovo 24 d. Varšuvos seimas, remdamasis lenkų Vilniuje sufalsifikuotu Vilniaus seimo nutarimu, paskelbė apie Vilniaus krašto įjungimą į Lenkiją. Nepaisydama Lietuvos vyriausybės kreipimosi į Ambasadorių konferenciją, ji 1923 m. kovo 15 d. patvirtino Lenkijos rytines sienas ir Vilnių pripažino Lenkijai. Nustatytoji demarkacinė linija išliko iki 1939 m. – iki Lenkijos žlugimo.

(žr.: *Bieliauskas P.* Vilniaus dienoraštis 1915.XII.26–1919.XI.26 / Mokslinė redaktorė dr. *Regina Laukaitytė*. Trakai: Voruta. 2009. 198 p.; *Biržiška M.* Vilniaus Golgota. Vilnius: Mintis. 1992 (antrasis leidimas). 664 p.; *Lietuvių enciklopedija* / redagavo *Vincas Maciūnas*. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija. 1990. T. 15. Lietuva (antrasis leidimas). P. 338–356).

217. Maitinasi Dieviškąja duona ir šventu Kristaus krauju. Rytų apeigų katalikai **Švenčiausiąjį priima abiem pavidalais: Kūnu ir Krauju (duona ir vynu).** Kai kuriose Lotynų apeigų bažnyčiose irgi praktikuojamas šis būdas.

218. Pato Branko. Portugališkai *balta antis* (Pato – *antis*, branka – *balta*).

219. Paraiza. Didelis kaimas Pato Branko rajone, portugališkai – *Rojus*, seniau vadintas Bašera – *žemumos miesteliu*.

220. Kun. Juozapas Roga. Juozapas Ivanas Roga (Josafat Ivan Roga) *OSBM* (1903 10 02–1975 04 23) – pirmas vienuolis bazilijonas, gimęs Brazilijoje (Gvarapuavos riboje šalia Prudentopolio). Tėvas dirbo geležinkelėje ir žuvo traukinio katastrofoje netoli Portounijono. Pradžios mokykloje jį mokė Ukrainos šimtininko Klimo Gutkovskio – laikraščio „Vėliava“ (Prapor) redaktoriaus sesuo. Vėliau, globojamas t. Markijano Škirpano *OSBM*, Juozapas mokėsi Lotynų apeigų seminarijoje Kurityboje. Įstojo į bazilijonų vienuolyną.

Bazilijonų misionieriai, atvykę į Braziliją, 1923 m. jau buvo parengę pirmuosius du kandidatus (Romaną Juozapą Martynecą ir Juozapatą Ivaną Rogą) kelionei į Ukrainą – Mukačevą įgyti žinių ir pasisemti patirties, noviciatui Brazilijoje kurti. 1924 m. Juozapas Roga kartu su Juozapu Martynecu išvyko į Užkarpatę. Vėliau mokėsi Romoje. 1929 m. lapkričio 24 d. buvo išventintas į kunigus. Dirbo Užkarpatėje.

1934 m. pabaigoje kun. J. Roga *OSBM* sugrįžo į Braziliją ir jau kitais metais (1935 birželio 4 d.) jo iniciatyva Prudentopolyje buvo įkurti licėjiniai kursai (taip vadinamoji Mažoji seminarija) – ten dabar Šv. Juozapo seminarija. Ji veikė buvusioje seserų Tarnaičių mokykloje iki 1940 m. (1938 m. buvo pradėta nauja statyba).

1941 m. Prudentopolyje atidarytas antras bazilijonų noviciatas, kuriame kun. J. Roga irgi darbavosi. Mokykla ir vienuolynas visiškai perstatyti 1953–1961 m. ir tai buvo pati didžiausia vienuolių bazilijonų statyba Prudentopolyje. Reikia pastebėti, kad Prudentopolyje įkurtas noviciatas buvo iki 1948 m. Tada jis buvo perkeltas į Ivajį, kur veikia ir šiandieną.

Seminarija veikia remiama Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino, asmeninėmis aukomis, be to, už mokslą moka seminaristai. Šv. Juozapo mažosios seminarijos namų tvarka rūpinasi seserys Tarnaitės ir Švč. Jėzaus Širdies katechetės.

1935 m. seminarijoje mokslą pradėjo 7 studentai, o mokslo metus jau užbaigė 13. Nuo seminarijos darbo pradžios iki 1999 m. joje mokėsi 4 974 studentai, 1 900 iš jų baigė (kiti paliko seminariją jos nebaigę). Iš baigusių 70 išventinti į kunigus (65 vienuoliai ir 5 diecezijos (pasaulietiniai) kunigai). Kai kurie baigusieji mokslus tęsė Pagrindinėje bazilijonų seminarijoje Romoje, kiti – Šv. Bazilijaus seminarijoje Kurityboje.

Stoti mokytis į Šv. Juozapo seminariją galėjo tik ukrainiečių kilmės jaunuoliai, baigę keturias pagrindinės mokyklos klases ir trokštantys būti dvasininkais. Mokslas tęsėsi 7 metus: 4 pagrindinės mokyklos klasės ir 3 vidurinės mokyklos klasės. Visą mokymo programą įgyvendindavo 18 seminarijoje dirbusių profesorių.

Be reguliaraus akademinio užsiėmimo, studentai 10 valandų per savaitę skirdavo ukrainiečių papročiams, Bažnyčios istorijai ir liturginiam giedojimui bei 3 savaitines valandas – ukrainiečių kalbai, istorijai ir kultūrai.

Be studijų, seminaristai padeda darbuotis seminarijos ūkyje, užsiima sportu ir amatais, koncertuoja (rengia muzikinius ir teatrinius numerius), rengia radijo programas, leidžia laikraštėlį „Žvejys“.

Kun. Juozapas Ivanas Roga *OSBM* devynerius metus (1935–1941 ir 1943–1944) buvo savo įkurtos Šv. Juozapo mažosios seminarijos rektorius, dėstė daug dalykų ir ypač išskirtinai portugalų kalbą ir matematiką. Jis buvo pedantiškas pedagogas. Kunigas vyko į Irasemą mokyti filosofijos ten perkeltų bazilijonų vienuolių studentų. Irasemoje ir pasiliko. Buvo paskirtas vienuolyno igumenu (viršininku). Dirbdamas Irasemoje, keletą metų vadovavo bažnytiniam chorui ir jam dirigavo. Be to, mokė parapijos ir naujokyno chorus. Kun. J. Roga kūrė muziką. Kun. V. Zinko *OSBM* eilėms sukurta muzika tapo Švč. Jėzaus Širdies katechečių himnu.

1939 m. už ukrainiečių kalba Prudentopolyje pasakytą pamokslą kun. J. Roga *OSBM* buvo areštuotas, nuvežtas net į Kuritybą, tačiau po kelių dienų paleistas. Tuo metu ten buvo taip vadinamas „nacionalizacijos“ laikmetis.

1941–1948 m. ir 1954–1955 m. kun. J. Roga *OSBM* buvo Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos dvasios tėvas – ugdytojas naujokynuose.

Galima pažymėti, kad iki 1931 m. vienuoliai bazilijonai Brazilijoje turėjo juridinį Misijos statusą, nuo 1931 m. gruodžio 6 d. Brazilija tapo Viceprovincija, o nuo 1948 m. gegužės 22 d. – Provincija. Tarp 1935–1948 m. bazilijonai siuntė misionierius į Argentiną (Argentina buvo įjungta į Brazilijos Viceprovinciją tol, kol pati 1948 m. tapo savarankiška Viceprovincija).

Kun. t. Juozapas Roga *OSBM* 1953–1959 m. vadovavo Brazilijos Provincijai (buvo jos viršininkas). Vėliau buvo išrinktas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino Generalinės kurijos Romoje konsultoriumi ir išvyko dirbti į Romą. Pasibaigus kadencijai, sugrįžo į Paraną, dirbo Ivaji. Paskutinius gyvenimo metus praleido Prudentopolyje.

Kun. Juozapas Roga *OSBM* mirė Prudentopolyje, sulaukęs 72 metų, 51 m. buvęs vienuolyne, 46 m. – kunigu.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. О. Йосафат Рога, ЧСБВ – організатор і друг молоді //

Календар «Світла» на 2000 рік. С. 92; [*Autorius nenurodytas*]. Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 122, 422; *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1050, 1214–1215; *Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 49–51; *Вігоринський І.* Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентопіль: Видавництво оо. Василян. 1958. С. 106; *Зінько В.* Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 20–25; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ.* Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 617; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 310; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ.* Прудентополиц – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 61, 63–78).

221. Į Rio Grande provincija, į Sulą. Rio Grandes provincija yra Brazilijos pietuose prie Urugvajaus. Į Sulą – į pietus.

222. Užventis, Šv. Marijos Magdalenos bažnyčia. Užvenčio miestas įsikūręs prie Ventos upės (iš čia ir miesto vardas), 25 km į šiaurės vakarus nuo Kelmės (Šiaulių apskritys). Istorinės žinios siekia XIV–XV a. sąvartą. Gyvenvietė kūrėsi dešiniajame Ventos krante. Tada Užventis buvo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio dvaras, prie kurio atsirado ir miestelis. 1498 m. dvarą valdė Mykolas Jagelavičius. 1527 m. Užventis vėl perėjo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio žinion. 1527 m. minimas Užvenčio valsčius, 1537 m. – miestelis.

Pirmoji Romos Katalikų Bažnyčia pastatyta XVI a. 1609 m. minima Užvenčio parapijinė, įsteigta parapinė mokykla, bet bažnyčia tada buvusi apleista. 1703 ir 1825 m. bažnyčia atstatyta. 1703 m. Užvenčiui suteikta teisė rengti turgų, nuo 1746 m. čia dar vykdavo ir trys prekymečiai.

1839 m. kapinėse pastatyta medinė koplyčia. Parapija priklausė Varnių, vėliau – Kelmės dekanatui. 1997 m. įsteigus naują Šiaulių vyskupiją, Šv. Marijos Magdalenos bažnyčios parapija priklauso Šiaulių vyskupijai.

1956 m. suteiktos miesto teisės, kadangi Užventis 1950–1962 m. buvo rajono centras. 2000 m. kovo 23 d. Prezidento dekretu patvirtintas miesto herbas.

Nepriklausomybės metais buvo iškilęs klausimas, ar statyti naują bažnyčią, net pradėti jai kasti pamatai. Tačiau žmonės buvo labai prisirišę prie senosios ir naujosios bažnyčios statybos netroško.

Architektūriniu požiūriu bažnyčia įdomi, todėl saugoma kaip architektūri-

nis paminklas. Pastatas apkaltas stačiomis lentomis, viduje 5 altoriai. Priešais bažnyčią – medinė varpinė, sujungta su dvišlaičio stogo koplyčia taip, kad būtų jos bokštas. Yra du varpai. Senoje bažnyčioje yra meno ir kulto paminklų.

Netoli Užvenčio gimė Povilas Višinskis (1875–1906), rašytojas, žurnalistas ir redaktorius, kuriam teko svarbus vaidmuo tautinio atgimimo laikotarpiu; Užventy kurį laiką gyveno ir kūrė Žemaitė (1845–1921); prie Užvenčio, kairiajame Ventos krante 1887–1898 m. darbavosi Šatrijos Ragana (1877–1930).

Šiuo metu Užventis – vienas iš 13-kos (Griniai, Karklėnai, Kelmė, Kražiai, Kukečiai, Lioliai, Naudvaris, Pašilė, Šaukėnai, Tytuvėnai, Vaiguva, Žalpiei) svarbiausių gyvenviečių Kelmės rajone.

(žr.: *Kviklys B.* Lietuvos Bažnyčios. I. Telšių vyskupija. Chicago: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla. 1980. P. 331).

223. Karas tarp Rusijos ir Turkijos. Rusijos – Turkijos karai (XVIII–XIX a.) vyko dėl viešpatavimo Juodojoje jūroje ir pajūrio teritorijose.

1710–1713 metų karas Rusijai buvo nesėkmingas. Rusija gražino Turkijai Azovą, užgrobtą per 1696 m. Azovo žygius.

1735–1739 m. kare Rusijos kariuomenė užėmė Azovą (Belgrado taika).

Nors 1768–1774 m. kare Turkiją rėmė Austrija ir Prancūzija, tačiau Rusija pagal Kiučiuk – Kainardžios sutartį gavo Ukrainos teritoriją tarp pietinio Būgo ir Dniepro upių.

1787–1791 metų kare Rusijos ir Austrijos jungtinė kariuomenė sumušė turkus. Pagal Jasių taikos sutartį (1792) Rusijai atiteko Juodosios jūros pakrantė tarp pietinio Būgo ir Dniestro upių.

1806–1812 metų karas baigėsi Bukarešto taika (prie Rusijos prijungta Besarabija).

Po 1828–1829 metų karo sudaryta Adrianopolio taika. Rusijai atiteko Dunojaus žiotys su salomis, Kaukazo Juodosios jūros pakraštys.

1853 m. prasidėjęs karas virto Krymo karu, kuris baigėsi 1856 m. Paryžiaus taikos sutartimi. Rusija prarado teisę Juodojoje jūroje turėti karo laivyną ir bazes, išipareigojo nestatyti įtvirtinimų Alandų salose; pripažino Austrijos – Vengrijos, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Prūsijos protektoratais Moldaviją, Valakiją ir Serbiją. Rumunijai atiteko pietinė Besarabijos dalis.

1877–1878 metų Rusijos – Turkijos kare Rusiją rėmė Rumunija, Balkanų ir Užkaukazės tautos. San Stefano taikos sutartimi Rusijai atiteko pietinė Besarabijos dalis, Karsas, Ardachanas, Batumis, Bajazetas. Berlyno kongresas (1878 06 13–1878 07 13) peržiūrėjo San Stefano taikos sutartį. Rusijai Užkaukazėje liko Karsas, Ardachanas ir Batumis su apygardomis. Bajazetas gražintas Turkijai. Berlyno traktatas (kiek pakeistās) galiojo iki Balkanų karų (1912–1913).

(žr.: *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1961. T. 21. P. 154–164; *Чорний В.* Історія Болгарії. Львів: Паіс. 2007. С. 188–191).

224. Kronštate kilus jūreivių sukilimui. Kronštato karinės įgulos ir Baltijos laivyno laivų ekipažo 1921 m. sukilimas, siekęs pašalinti komunistus iš vadovavimo taryboms. Sukilime dalyvavo apie 27 000 jūreivių ir kareivių. 1921 m. kovo 2 d. sukilėliai sudarė nepartinį komitetą (pirm. S. Petričenka), suėmė komunistus ir bolševikinių tarybų vadovus. Jau kitą dieną sudarytas gynybos štabas tapo didžiule grėsme bolševikinei valdžiai. Kovo 8 d. Tarybų valdžios organizuotas puolimas prieš sukilėlius baigėsi nesėkmingai. Tada buvo sutrauktos gausios jėgos, ir kovo 18 d. bolševikų kariuomenė, įsiveržusi į Kronštata, sumušė sukilėlius. Su tais, kurie nespėjo pasitraukti į Suomiją, buvo žiauriai susidorota.

(žr.: *Lietuvių tarybinė enciklopedija*. Vilnius: Mokslas. 1980. T. 6. P. 203).

225. Konstantinas Bogačevskis. Konstantinas Bogačevskis (1884 06 17–1961 01 06) 1909 m. sausio 31 d. išventintas į kunigus. Dirbo Lvovo seminarijoje prefektu, vėliau, 1918–1924 m. dirbo Peremyšlyje. Čia 1923–1924 m. ėjo generalvikaro pareigas. 1924 m. birželio 15 d. Romoje buvo išventintas į vyskupus. Išvyko į Ameriką. Nuo 1954 m. – Filadelfijos arkivyskupas, o 1958 m. tapo metropolitu.

1930 m. rugsėjo 20–22 d. Šventojo Tėvo pasiūstas aplankyti visas Graikų apeigų katalikų ukrainiečių bažnyčias Brazilijoje. Iš Filadelfijos (JAV) į Irasemą vysk. K. Bogačevskį lydėjo tėvai bazilijonai M. Škirpanas ir K. Bžuchovskis. Iš Irasemos vyskupas vyko į Moemą, paskui – į Kosta Karvelio. Po šių kelionių – vizitacijų sugrįžo į Irasemą, iš kurios išvyko į Rio Negro.

1930 m. metropolitas K. Bogačevskis, lankydamas ukrainiečių parapijas Brazilijoje, ukrainiečių kolegijai Romoje surinko 2 797 milreisų.

Vyskupo prašymu 1927–1932 m. t. Epifanijus Teodorovičius *OSBM* redagavo Filadelfijos vyskupijos savaitraštį „Katalikiškos palydos“ (Katolickij provid), 1928 m. parengė „Našlaitėlio kalendorių“ (Kalendar syrotynca).

Metropolito K. Bogačevskio iniciatyva Stempforde įkurtas ukrainiečių liaudies meno muziejus, kuriam jis perdavė iš tėvynės atvežtus ir jam padovotus dirbinius.

Metropolitas Konstantinas Bogačevskis mirė Filadelfijoje 1961 m. sausio 6 d.

(žr.: *Вігоринський І.* Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентопіль: Видавництво оо. Василян. 1958. С. 110, 113; *Шкраб'юк П.* Монашій чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С.124, 205).

226. Žetulijas Dornelis Vargas (Getúlio Vargas). Žetulijas Dornelis Vargas (1883–1954) – Brazilijos valstybės veikėjas: 1927–1928 m. ėjęs finansų ministro pareigas, 1928–1930 m. buvo Rio Grande do Sulo valstijos gubernatorius, 1930–1945 m. vyriausybės vadovas ir prezidentas (1937 m. pasiskelbė „naujosios teisingumo valstybės“ kūrėju, paleido kongresą ir visas politines partijas).

1937 m. pagal Europos fašistinius pavyzdžius Žetulijas Vargas sudarė naują Konstituciją, sugražino mirties bausmę, likvidavo partijas, federacinę autonomiją, parlamentarams suteikė dideles teises (jų nebuvo galima areštuoti, bausti), priešininkus išsiuntė į užsienį, nustatė 6 metų prezidentavimo laiką. Visi privalėjo kalbėti portugališkai, uždraustos kitų tautų draugijos – vykdoma nacionalizacija. Sudegino lenkų Koperniko gimnazijos biblioteką, nors ten buvo knygų ir portugalų kalba. Net ir Unijon da Vitoria Petro Mohylos kolegijoje buvo auklėjama bedieviškai.

Žetulijas Vargas nuo 1951 m. – vėl prezidentas. 1954 m. rugpjūtį rengiamas atentatas prieš žurnalistą Karlosą Laserdą, organizavusį sukilimą prieš Vargą, ruošiamasi susidoroti su nacionaldemokratais. Per 1954 m. prieš jį surengtą karinį perversmą – Ž. Vargas nusižudė.

(žr.: *Almanaque Abril* [Brasil 2005]. 1^a Edição 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril. S. 174–175, 180, 185, 194–195, 204, 207, 212; *Lietuvių enciklopedija*. Boston. 1954. T. 3. P. 224–225).

227. Maletto miestelis. Tuo metu Maletto miestelyje trys namai priklausė Šv. Onos seserims, vieni – seserims Tarnaitėms.

228. Ukrainiečių žemdirbių sąjunga. Katalikų veikėjo prof. Petro Karmanskio, kaip vieno II visuotinio ukrainiečių suvažiavimo 1922 m. Brazilijoje iniciatoriaus (I suvažiavimas vyko 1910 m.), kardinalus dvasinis posūkis ir prasidėjusi veikla prieš dvasininkiją, ypač tėvus bazilijonus, vedė prie naujos spaudos pasirodymo – 1924 m. liepos 19 d. Porte pradamas leisti „Ukrainiečių žemdirbys“ (nuo 1938 m. vadintas tik „Žemdirbys“). Laikraštyje daug medžiagos skelbiama mokyklų būtinybės klausimais, rašoma apie mokytojams rengiamus kursus ir jų eigą. Čia spausdinami ir įvairaus pobūdžio rašinėliai vaikams. Pradėta kurti ir draugija „Ukraina“.

Tuo pačiu laiku (1925 m. vasario 2 d.), remiamas mecenatų, prof. P. Karmanskis įkuria savo mokyklą „Metropolito Petro Mohylos kolegiją“, kurią buvo priverstas pervadinti „Rio Branko kolegija“. Apie kolegijos pastatų statybą, jos veiklą ne kartą rašė „Ukrainiečių žemdirbys“.

Kolegijos veikloje reikia išskirti teigiamus ir neigiamus dalykus: ji švietė

ir mokslino ukrainiečių jaunimą, tačiau kartu atliko ir dezorientacinį darbą (niekino tautiškumą, savo kalbą, tikėjimą), kurio skaldytojiškos veiklos ukrainiečių bendruomenė iš pradžių nepajuto. Tačiau vėliau, atkreipę dėmesį, tėvai nebeleido savo vaikų į kolegiją. Prasidėjus krizei, iškilo finansavimo problemų, be to, trūko ir mokinių, tad 1929 m. kovo 10 d. kolegija buvo uždaryta.

Brazilijoje buvo įkurta įvairių ukrainietišku organizacijų, vienos jų veikė labai trumpai, kitos – ilgesnį laiką. Kai kurios jų tapo centralizuotomis draugijomis, iš jų minėtinos: Švietėjiška žemdirbių sąjunga ir Ukrainiečių kultūros palaikytojų draugija. Kiekviena centralizuota draugija daug dėmesio skyrė mokyklos klausimui.

(žr.: *Зінько В.* Рідна школа у Бразилії. Прудентопіль – Апостолес: Видавництво оо. Василян. 1960. С. 47, 50, 64, 98, 146, 151, 155, 158, 163, 180, 183, 185, 198, 236, 237).

229. Lenkijos užgrobtose Ukrainos žemėse. Suirus Austrijos – Vengrijos valstybei, Vakarų Ukrainoje, Rytų Galicijoje (Lvove) 1918 m. lapkritį susikūrė Nacionalinė Rada, kuri Vakarų Ukrainą paskelbė Liaudies Respublika. Ją 1919 m. liepos mėnesį okupavo lenkai. Antantė Čekoslovakijai atidavė Užkarpatę. Dar 1918 m. lapkritį šiaurės Bukoviną užgrobė Rumunija.

(žr.: *Jekelčyk S.* Ukraina. Moderniosios nacijos gimimas. Vilnius: Baltos lankos. 2009. P. 108–200; *Lietuvių enciklopedija.* Boston. 1965. T. 32. P. 174–176; *Ващенко М.* Римо – католицька церква в УССР 1920–1930-х років: історіографія проблеми (1920-ті – початок 2000-х р.р.) // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. 2004. Вип. 27. С. 253–270; *Гудь Б. В.* Загибель Аркадії. Етносоціальні аспекти українсько-польських конфліктів ХІХ – першої половини ХХ століття. Монографія. Львів. 2006. 448 с.; *Гудь Б. В.* Українсько-польські конфлікти ХІХ–першої половини ХХ століття: етносоціальний аспект. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Львів: Видавництва Національного університету «Львівська політехніка». 2008. 34 с.; *Кошетар У. П.* Українська греко-католицька церква в суспільно – політичному житті Галичини (1900–1939 рр.). Київ. 2005. 128 с.; *Перевезій В. О.* Служіння Богу і народу: Українська греко-католицька церква між двома світовими війнами. Київ: Світогляд. 2004. 203 с.; *Юрчук О.Ф.* Українські землі у міжвоєнний період (1918–1939). Лекція. Львів: Львівський державний аграрний університет. 2007. 37 с.).

230. Sesuo Rafaila. Įstojusi į naujokyną ir 1915 m pradėjusi mokyti 4-tą klasę, mokykloje dirbo be pertraukos iki 1932 m., o paskui 1933–1952 m., kol pradėjo dirbti seminarijoje.

1925 m. valstybei išaiškinus, kad Brazilijoje 75% analfabetų, susirūpinta mokymo lygmeniu. Nuspręsta patikrinti privačių ir valstybinių mokyklų mokytojus. Egzaminus laikyti privalėjo ir seserys vienuolės, dirbusios mokyklose.

1925 m. s. Rafaila *SSMI* išlaikė egzaminus ir gavo diplomą, duodantį teisę į valstybės skiriamą atlyginimą (iš 14 seserų egzaminus išlaikė 11).

Kita atestacija buvo 1930 m. Tada iš 18 seserų egzaminus išlaikė ir diplomus gavo tik 8, tarp jų ir s. Rafaila Rimkevičiūtė *SSMI*.

(žr.: Нарис історії згромадження сс. Службниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Службниць. 1968. С. 205, 274–275).

231. „Gera žinia“. Ukrainiečių laikraštis leistas Užkarpatėje nuo 1925 iki Antrojo pasaulinio karo. Pirmasis redaktorius t. Juozapas Martynecas *OSBM*.

232. Žurnalas „Savišvieta“. Kunigas Juozapas Martynecas *OSBM* Brazilijoje įkūrė savišvietos būrelį, leido žurnalą „Savišvieta“.

233. Bara Vermelia. Portugaliskai *Raudonas krantas* (Bara – *krantas*, vermelia – *raudonas*).

234. Kun. Benediktas Melnykas. Benediktas Volodymyras Melnykas (Venedykt Volodymyr Melnyk) *OSBM* (1907 02 10–1993 12 01) gimė Nėblove, Kalušo valsčiuje Lvovo srityje. Jo brolis pasaulietis kunigas Vasilijus Limničenka – poetas, religinės filosofijos puoselėtojas.

B. Melnykas 1923 m. rugsėjo 12 d. įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordina Krechive, 1931 m. priėmė amžinuosius įžadus, o 1932 m. gruodžio 25 d. Kristinopilyje išventintas į kunigus.

Mokėsi bazilijonų noviciate Krechive (1923–1924), Bazilijonų studijų namuose Lavrive (1925–1926), Dobromilyje (1929–1930), Kristinopilyje (1930–1932). Darbavosi Ukrainoje, Brazilijoje (57 metus) ir vėl Ukrainoje.

Ukrainoje dirbo klebono padėjėju, misionieriumi ir katechetu Žovkvoje (1933–1934).

1935 m. išvyko į Braziliją, čia dirbo klebono padėjėju, vėliau – klebonu Prudentopolyje ir įvairiose Paranos vietovėse. 1942 m. buvo pakviestas į Eucharistinį kongresą Čikagoje, tačiau dėl Europoje vykstančio karo negalėjo sutvarkyti dokumentų, tad sugrįžo jos nepasiekęs. 1952 m. išvyko į Argentiją, kur dirbo Misiones provincijoje. Pastatė daug bažnyčių, koplyčių, varpinę Prudentopolyje (jai nupirko varpus), pastatė keletą namų seserims vienuolėms. Įkūrė fondus, iš kurių procentų buvo remiami vargingi seminaristai.

Atlaikė sunkią gerklės operaciją.

Legalizavus Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčią (UGKC), t. Benediktas Melnykas *OSBM* 1992 m. sugrįžo į Galiciją. Čia pagyvenęs daugiau nei metus ir, sulaukęs 87 metų, mirė. Kun. B. Melnykas *OSBM* turėjo 71 vienuolinio

gyvenimo metus ir 61-erius kunigystės. Palaidotas Hošive.

(žr.: [Aurorius nenurodytas]. Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 344, 418; Блажейовський Д. Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1062; Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 39–40; Зінько В. Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 42–49; Шкраб'юк П. Крехів: Дороги земні і небесні. Львів: Видавництво отців василян «Місіонер». 2002. С. 262, 310; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 61, 63–70).

235. Kun. Orestas Dubas. Orestas Michailas Dubas (Orest Michailo Dub) (1905 11 21–1970 gruodis) gimė Tysivo kaime, Dolynos srityje. 1925 m. rugpjūčio 25 d. įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordina, į kunigus išventintas 1934 m. gegužės 20 d.

Iki 1936 m. kun. O. Dubas *OSBM* dirbo Ukrainoje: Lavrive, Peremyšlyje.

1936 m. kun. O. Dubas kartu su kun. Meletijum Kaminskiu *OSBM* atvyko į Braziliją. Dirbo Prudentopolyje. Dėstė Šv. Juozapo seminarijoje ir vos atvykęs ėmėsi redaguoti „Misionierių“.

1940 m. išvyko į Argentiną ir dirbo Picada Galiciana parapijos administratoriumi Misiones srityje (1940–1943). 1944–1946 m. jis redagavo žurnalą „Gyvenimas“ (Žytja), kartu talkindamas bazilijonų parapijose Oberoje ir Buenos Aires. 1951 m. pablogėjus sveikatai, išstojo iš ordino. Tapęs kunigu pasauliečiu (dieceziniu kunigu) O. Dubas dirbo Mendozoje ir Kordoboje (Argentina). Kun. Orestas Dubas mirė 1970 m. gruodžio mėnesį Kordoboje (Argentina).

(žr.: Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; [Aurorius nenurodytas]. Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 344, 418; Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 36–37; Шкраб'юк П. Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 124; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 47, 67).

236. Kun. Meletijus Kaminskis. Meletijus Mykolas Kaminskis (Meletij Mychailo Kaminskyj) *OSBM* (1906–1957 03 27) kilęs iš Zasjanės. 1926 m.

įstojo į vienuolyną, 1936 m. išventintas į kunigus.

Įšventintas į kunigus, tais pačiais 1936 m. kartu su bazilijonu kun. Orestu Dubu atvyko į Braziliją, kur dirbo 21 metus, iki pat mirties.

1936–1941 m. kun. M. Kaminskis *OSBM* buvo Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje (Paranos sritis, Prudentopolis) dvasios tėvas – ugdytojas naujokynuose.

Prudentopolyje tapo vienuolyno viršininku (igumenu). Jis dėstė studentams bazilijonams geografiją ir kitus dalykus. Buvo geras diplomatas, puikiai mokėjo portugalų kalbą. Kun. M. Kaminskis buvo labai malonus dvasininkas, nuolat šypsojosi, tapo gerbiamas ne tik paprastų žmonių, emigrantų vaikų, bet ir valdžios vyrų. Iškėlus seminaristus iš Prudentopolio į Irasemą, jis vyko pas studentus ne tik jų mokyti, bet ir tvarkyti ekonominius – ūkinius reikalus.

1938 m. seminarijos naujų namų statybai vadovavo kun. M. Kaminskis *OSBM*, užimdamas Prudentopolio vienuolyno viršininko pareigas. Sumanaus vadovo dėka Šv. Juozapo seminarijos statyba vyko greitai ir 1940 m. rudenį mokslas pradėtas naujose patalpose.

Vėliau dirbo Kurityboje, vadovavo ukrainiečių pabėgėlių pagalbos komitetui. Rūpinosi į Braziliją atvykstančiais emigrantais, t. y. rūpinosi ne tik religiniu tautiečių gyvenimu išėivijoje, bet ir jų kultūra, 1950–1952 m. vadovavo Ukrainiečių kultūros palaikytojų draugijai.

1948 m. Brazilijoje įkūrus Šv. Juozapo Bazilijonų provinciją, pirmuoju protoigumenu buvo išrinktas Juozapas Romanas Martynecas *OSBM*, o konsultoriais – Mikalojus Ivanivas, Kristoforas Myskivas ir Meletijus Kaminskis.

M. Kaminskis *OSBM* – ilgalaikis Kuritybos klebonas, ten ir mirė sulaukęs 51 metų amžiaus, iš kurių 31 m. buvo vienuolis, o 21 m. – kunigas. Pats Paranos gubernatorius Mojsiejus Lupionas dalyvavo jo laidotuvėse ir nešė karštą. Palaidotas Prudentopolyje.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neparazumėti). С. 95, 418; Бурко В. М. Отці Василянни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 36; Зінько В. Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 18–19; Нарис історії згромадження сс. Службниць П.Н.Д.М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Службниць. 1968. С. 617; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купіцький ЧСВВ. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 47, 50, 67).

237. Kun. Irinėjus Malaniachas. Irinėjus Ivanas Malaniachas (Irynach Ivan Malaniach) *OSBM* (1908–1978 04 03) – naujokų magistras, dvasios tėvas,

misionierius, visuomenės veikėjas. 1928 m. įstojo į vienuolyną, 1934 m. išventintas į kunigus.

1937 m. atvyko į Braziliją, kur jau 1931 m. buvo įkurta Šv. Juozapo vice-provincija. Pitangoje kun. I. Malaniachas apie 1954–1955 m. pastatė bažnyčią ir varpinę (pirmąją nedidelę medinę bažnyčią čia buvo pastatę tėvai Orestas Karaliukas ir Benediktas Melnykas, kurią 1939 m. pašventino vysk. Ivanas Bučko). San Paule kun. I. Malaniachas 1965 m. užbaigė bažnyčios statybą, kurią 1955 m. pradėjo t. Mikalojus Ivanivas *OSBM*.

1960 m. San Paule kanoniškai buvo įkurta Nekaltojo Prasadėjimo parapija, kurios pirmuoju klebonu tapo I. Malaniachas. Šioje parapijoje jis dirbo beveik iki savo mirties.

1937 m. rugpjūčio 15 d. Prudentopolyje, vadovaujant kun. I. Malaniachui *OSBM*, įvyko didžiulis Marijos draugijos (Marijskoj družyny) suvažiavimas.

1941 m. Prudentopolyje atidarius antrą tėvų bazilijonų noviciatą, kun. I. Malaniachas *OSBM* tapo naujokų magistru – mokytoju. Naujokų tuo metu buvo 16. Kun. Irinėjus stengėsi viską atlikti racionaliai, atsižvelgdamas į situaciją ir naujokų gebėjimus. Kunigui išvykus dirbti į Pitanščiną, magistro pareigas perėmė t. Rapolas Lotockis *OSBM*.

Kun. I. Malaniachas, būdamas geras psichologas, padėjo ukrainiečiams emigrantams – Kurityboje suorganizavo „Ukrainiečių pagalbos komitetą“, 1947 m. jo iniciatyva įvyko pirmasis ukrainiečių bendruomenės suvažiavimas. Šis ir kitas suvažiavimas, 1950 m. įvykęs Ponta Grosoje, padėjo pagrindus ukrainiečių kultūrinei organizacijai – *Ukrainiečių kultūros palaikytojų draugijai* – sukurti. Suvažiavimas pagyvino kultūrinį – dvasinį ukrainiečių gyvenimą diasporoje ir tapo stimulu įkurti Rytų apeigų katalikų ordinariatą Brazilijoje, vėliau ekzarchatą, ir galiausiai – vyskupiją.

Kun. I. Malaniachas *OSBM* daug rašė į išeivijoje leidžiamą ukrainiečių spaudą.

Dirbdamas San Paule, susirgo. Buvo pervežtas į Šv. Juozapo provincijos namus Kurityboje, kur 1978 m. mirė sulaukęs 70 metų (50 vienuolinio gyvenimo metų ir 44 m. – kunigas). Palaidotas Ivaji Kalmone.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražymėti). С. 102, 414; *Бурко В. М.* Отці Василянни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 37, 67; *Зінько В.* Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 49–53; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*.

Прудентополис – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василіян. 1998. С. 47, 67, 137, 141).

238. Kun. Mikalojus Ivanivas. Mikalojus Marijanas Ivanivas (Mykola Marijan Ivaniv) *OSBM* (1910 09 20–1991 08 06) gimė Doline (Ukraina). 1927 m. įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną, 1933 m. priėmė amžinuosius įžadus, 1936 m. išventintas į kunigus Žovkvoje.

Mokėsi bazilijonų studijų namuose Lavrive (1929–1931), gilinosi į *filosofiją* bazilijonų studijų namuose Dobromylyje (1932–1933) ir į *teologiją* Kristino pilyje bei Žovkvoje (1933–1936).

Dvasininkas misionierius ir rašytojas dirbo Brazilijoje, į kurią atvyko 1940 m. Užsiėmė viskuo, kur tik galėjo išskleisti savo gabumus. Kurityboje pastoracinę veiklą plėtojo taip vadinamos „nacionalizacijos“ metu. Tada slapta zakristijoje mokė ukrainiečių bendruomenės vaikus ir jaunimą Dievo Žodžio gimtąja tėvų kalba. Jis – vienas iš didžiausių bazilijonų misionierių, talentingas darbuotojas ir rašytojas. Parašęs 5 knygas (apie Šventas paslaptis, Gyvojo vandens upę, apie senosios Rusios – Ukrainos šventuosius ir kt.). Jam, kaip ir Juozapatui Rogai *OSBM*, teko patirti persekiojimus, turėti nemaža nemalonumų iš brazilų policijos, draudusios viešai kalbėti svetima kalba ir vaikusios ukrainiečių misionierius, išdrįsusius kalbėti gimtąja kalba, sakyti pamokslus, melstis – aukoti šv. Mišias.

1940–1944 m. t. M. Ivanivas *OSBM* buvo Dievo Motinos Gimimo parapijos (Kurityba) administratorius, Ivaji – Švč. Jėzaus Širdies parapijos klebonas (1944–1948), Prudentopolyje – Šv. Juozapato parapijos klebonas (1948–1954), San Paulo, vėl Ivaji, Santa Katarinoje, Kurityboje, Prudentopolyje. Keletą metų aptarnavo ukrainiečių parapiją ir Porta Alegre, kurioje jiems išrūpino bažnyčią.

Kun. M. Ivanivas 1948–1954 m. buvo Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos Brazilijoje dvasios tėvu – ugdytoju naujokų namuose.

Kun. M. Ivanivas *OSBM* pirmasis pradėjęs dirbti San Paule. Čia jis 1955 m. ėmėsi bažnyčios statybos, kurią po dešimtmečio, t. y. 1965 m., užbaigė kun. I. Malaniachas. 1971 m. pradėjęs bažnyčios statybą Irati, kun. M. Ivanivas vadovavo jos darbams. Bažnyčia pašventinta 1979 m. jau čia dirbant kun. Jemljanui Dacyšynui.

Nuo 1973 m. kun. M. Ivanivas *OSDM* buvo Šv. Bazilijaus Didžiosios seminarijos Kurityboje išpažinčių klausytojas ir mokytojas.

1940–1986 m. kun. t. M. Ivanivas buvo Misijų direktorius (1973–1986), Provincijos protokonsultorius (1948–1953), vyskupijos dvasininkų tarybos na-

rys (1963–1972), vyskupijos Katechetikos komisijos narys (1980–1984), nuo 1982 m. – vyskupijos Liturginės komisijos narys.

Jis buvo pirmasis *Ukrainiečių kultūros palaikytojų draugijos* vadovas ir Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių noviciato Prudentopolyje vedėjas.

Mirė Ponta Grosoje (Brazilija), išgyvenęs 81 metus, iš kurių 64 m. skirti vienuoliniam gyvenimui, o 55 m. – kunigystei.

(žr.: [*Autorius nemurodytas*]. Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 227, 412; *Блажесейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1056; *Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 40; *Зінько В.* Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 60–65; Нарис історії згромадження сс. Службениць П. Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Службениць. 1968. С. 617; *Шкраб’юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 263, 310; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 47, 140, 143).

239. Kun. Kristoforas Savenka-Myskivas. Kristoforas Gavrijilas Savenka-Myskivas (Chrystofor Gavryil Savenka-Myskiv) *OSBM* (1905 05 21–1973 06 07) gimė Slabodnicoje, Slovėnijoje, netoli Savos upės. Mokėsi Slabodnicoje ir Užkarpatėje, su tėvais išvyko į Niujorką.

Jaunystėje gyveno Niujorke. Vėliau – kartu su tėvais grįžo į Jugoslaviją ir 1921 m. rugsėjo 27 d. įstojo į noviciatą Muchačevo vienuolyne, kurį atidarė Halyčo bazilijonai (jie Užgorode turėjo ir savo gimnaziją). Pirmuosius įžadus davė 1923 m. gegužės 10 d., profesiją – 1927 m. balandžio 7 d., išventintas į kunigus 1932 m. rugsėjo 21 d.

Tapęs kunigu, K. Savenka-Myskivas *OSBM* aktyviai dirbo Užkarpatėje: pirmasis organizavo *Maldos apaštalavimą*, buvo ilgametis šios organizacijos vadovas. Įkūrė *Marijos draugiją, Kristaus kovotojų draugiją*. Kartu su religinėmis draugijomis įsteigė ir pasaulietinę Skautų draugiją.

1938 m. t. Myskivas tapo pagrindinis „Karpātų Sečės“ kapelionas, rengė didžiules religines manifestacijas ir netgi dalyvavo mūšiuose prieš Ukrainos Karpātų okupantus (čekus ir vengrus). Sulaikytas, areštuotas ir netgi ketinta Kristoforą Saveiką Myskivą sušaudyti, tačiau kunigas spėjo pabėgti.

1939 m. kartu su kun. Rapolu Lotockiu *OSBM* kun. K. Myskivas pasiekė Braziliją. 1939 m. Marijos draugijos, veikusios seminarijoje, pagrindu K. Mys-

kivo iniciatyva suorganizuota Maldos apaštalavimo grupė, nes Marijos draugija neatliko reikiamo vaidmens auklėjant berniukus.

1940 metais bazilijono t. Kristoforo Myskivo iniciatyva, talkinant kun. J. Martynecui *OSBM*, Paranoje (Brazilija) įsteigtas *Švč. Jėzaus Širdies Katechečių institutas*. Tai pirmas tokio pobūdžio institutas Ukrainos Bažnyčios veikloje. Iš pradžių jis turėjo vietinio vyskupo palaiminimą (buvo vyskupijos teisių), o nuo 1972 m. tapo Popiežiaus teisių institutu.

Kun. K. Myskivas *OSBM* reorganizavo Maldos apaštalavimą ir tapo pirmojo pasaulietinio visose Rytų apeigų Katalikų Bažnyčiose instituto, pavadinto „Jėzaus Širdies Katechečių“ institutu, įkūrėju (1940 m.). Šiame institute darbavosi ir sesuo Rafaila *SSMI* (Vanda Rimkevičiūtė). Jame buvo auklėjami ir rengiami krikščionių organizacijų ir būsimų dorovingų šeimų nariai. Kunigas parašė institutui Regulą, kurią 1950 m. patvirtino Ponta Groso vyskupas Antonijus Macarotto. Instituto jurisdikcijoje buvo regiono ukrainiečiai katalikai (žr.: Pasaulietiškas Jėzaus Širdies Katechečių institutas).

Kun. K. Myskivas dirbo ir Argentinoje, Misiones srityje; planavo ten perkelti katechetes.

1942 m. birželį jis organizavo Brazilijos Maldos Apaštalavimo grupių, o 1947 m. gruodį – Marijos draugijos suvažiavimus.

1948 m. tėvų bazilijonų Brazilijos Viceprovincijai tapus Provincija, kunigas K. Myskivas tapo konsultoriumi ir pagalbininku (pirmuoju protoigumenu buvo išrinktas kun. Juozapas Martynecas *OSBM*).

Kun. Kristoforas gebėjo vaizdžiai pasakoti apie paprasčiausius ir nebūtus dalykus, o ypač daug fantazijos skyrė savo Karpatų Ukrainai. Ir nors visi žinojo jo fantazijas, tačiau labai laukė jo pasakojimų ir mielai klausė.

Mirė Prudentopolyje (Brazilija).

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražymėti). С. 166, 418; [*Autorius nenurodytas*]. О. Христофор Миськів, *ЧСВВ* – засновник Інституту Катехиток // Світло. 1990. Ч. 6. Червень. С. 204; Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 37–38; Зінько В. Силветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 54–60; Нарис історії згромадження сс. Службениць П. Н. Д. М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Службениць. 1968. С. 376; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 330–331; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 47, 50, 69–70, 73).

240. Marijos draugija. Marijos draugija – Marijos kongregacija, ją XVI a. jėzuitai įkūrė Italijoje. Tai stipri (antroji po Maldos Apaštalavimo grupės) bažnytinė organizacija, suburianti jaunimą, veikianti beveik visose Brazilijos ukrainiečių parapijose. Ji tapo ir giliu šaltiniu pašaukimams vienuoliniam gyvenimui. Marijos draugija dažnai organizuodavo įvairius meninius renginius, kuriuose aktyviai dalyvavo ir sesuo Rafaila *SSMI*.

Ši judėjimą įkūrė pasaulietis kunigas Jemeljanas Ananevičius. O nuo 1928 m. tėvai bazilijonai ėmė Marijos draugiją propaguoti ir organizuoti prie parapijų. Pagrindiniu jų kūrėju tapo t. Rapolas Krynyckis *OSBM*. Pirmoji 1928 m. jo įkurta Marijos draugija buvo Kurityboje. O leidimą jai veikti suteikė pats vyskupas Ivanas Braga. Gana greitai t. R. Krynyckis *OSBM* Marijos draugijas įkūrė prie kitų Prudentopolio ir Irasemos bažnyčių. 1929 m. Prudentopolyje vienu metu į Marijos draugiją įstojo 240 mergaičių ir 54 berniukai.

Marijos draugijos, įsikūrusios prie bažnyčių, kuriose aktyviai darbavosi seserys vienuolės ar katechetės, itin sustiprino jų veiklą. Seserys ar katechetės, dirbdamos su Marijos draugijos jaunimu, rengia piligrimines keliones, organizuoja suvažiavimus, ruošia įvairius religinio ir tautinio gyvenimo sceninius vaizdus, kurių pastatymuose mielai dalyvauja ne tik ukrainiečiai, bet ir vietiniai gyventojai.

Tai jaunimo – vaikinių ir merginų – organizacija, tačiau kai kur aktyviai dalyvauja ir vyresnieji. Marijos draugija – aktyvi pagalbininkė, galima sakyti, „dešinioji ukrainiečių kunigų ranka“ visoje Brazilijoje.

Prudentopolyje, Marijos draugijos gimtinėje, buvo sušaukti du suvažiavimai: 1937 m. rugpjūčio 15 d. (vadovavo t. Irinėjus Malaniachas *OSBM*) ir 1947 m. gruodžio 7–8 d. (vadovavo t. Kristoforas Myskivas *OSBM*).

Yra ir Maristų kongregacija (**Societas Mariae, Maristes**), įkurta 1816 m. prie žinomos Notre Dame do Fourvieres šventovės Londone. Pirmuoju generolu buvo Žanas Klodas Kolenas (1790–1875). Kongregacija patvirtinta 1836 m. popiežiaus Grigaliaus XVI, o jos įstatus 1873 m. patvirtino popiežius Pijus IX.

1836 m. iš Propagandos Kongregacijos Maristai gavo teisę misijoms Okeanijoje. Vienas pirmųjų pasiųstų misionierių – Pjeras Šanelis 1841 m. ten buvo užmuštas (1889 metais jis paskelbtas palaimintuoju).

Maristai išplėtė veiklą Prancūzijoje, Italijoje, Belgijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Anglijoje, JAV ir Meksikoje.

Vienas iš tėvų – Marcelinas Šampanja (miręs 1840 m.) – 1817 m. įkūrė kongregaciją „Brolių maristų krikščioniška mokykla“, kurių nariai netampa kunigais, o išimtinai užsiima jaunimo religiniu auklėjimu.

(žr.: Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія:

Видавництво отців Василіян.: 1984. С. 66–67; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Munchen: «Logos». 1954. 80 с.; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 273–289; Християнство. Енциклопедический словарь / *С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1. С. 800–801).

241. Ivanas Ogijenko. Ivanas Ogijenko (Ivan Ogijenko) (1882 01 14–1972 03 29) – tai pasaulietinis stačiatikio metropolito Ilarijono vardas. Jo pažiūra į vienuolius bazilijonus buvo nenuosekli ir prieštaringa.

1919 m. Ivanas Ogijenko buvo Kamenecko – Podolsko universiteto rektorius. 1923 m. Preobraženijos bažnyčioje Graikų apeigų katalikams jis pradėjo aukoti šv. Mišias ukrainiečių kalba (vartodamas savo vertimą). Jis tyrinėjo Krechivo „Apaštalą“ ir bendradarbiavo su metropolitu Andriejumi Šeptyckiu.

1930 m. Varšuvos universiteto profesorius Ivanas Ogijenko išleido svarbią didžiulės apimties (759 p.) knygą „Ukrainiečių literatūrinė kalba XVI a. ir ukrainiečių Krechivo Apaštalas 1560 m. T. I–II“ (išleista kartu su R. Smal-Stockiu). I. Ogijenko įrodė, kad Krechivo Apaštalas – vienas vertingiausių XVI a. skelbtų ukrainiečių kalbos paminklų. Studija sulaukė didžiulio tyrinėtojų susidomėjimo, o I. Ogijenkai, net be daktaro disertacijos gynimo, Brno universitete 1931 m. suteiktas filologijos daktaro laipsnis.

1962 m. Vinipege jis išleido monografiją, skirtą Bažnyčios istorijai, kurioje, kaip teigia P. Škrabiukas, unitus jis laiko svetimais, o bazilijonus – nieko pozityvaus nenuveikusiais Kanadoje, nors jie 1933–1939 m. beveik veltui spausdino Ogijenko žurnalą „Gimtoji kalba“ (Ridna mova).

Tuometinis Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino protoarchimandritas Atanazijus Didysis (Atanazij Velikyj) 1966 m. apgailestavo, kad Ukrainoje vedama kampanija, siekianti nutraukti bazilijonų ryšius su liaudimi, vadinant juos lotynizuotojais, lenkais, tautos ir darbininkų klasės priešais. Panaši padėtis buvo ir diasporoje: bazilijonai buvo niekinami net išėivijos spaudoje – „Ukrainiečių gyvenimas“ (Čikaga), „Naujas kelias“ (Vinipegas). Tad neatsitiktinai Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino Generalinė kurija 1966 m. paskelbė deklaraciją, kurioje nurodytos vienuolių veiklos kryptys, atlikti darbai, liudijantys jų glaudžius ryšius su tauta. Knygoje, skirtoje Počiajevo Laurai, metropolitas Ilarionas yra pateikęs Počiajevo spaustuvėje 1735–1827 m. išspausdintų knygų sąrašą (285 leidiniai kartu su lenkų kalba išleistaisiais). Palyginimui – Vilniuje 1623–1839 m. vienuoliai bazilijonai išleido 172 knygas.

Ivanas Ogijenko, daug dirbęs vienuolynų bibliotekose ir Krasnopusščios,

Drohobičią, Krechivo archyvuose, kartu su kitais tyrinėtojais įsijungė į Romoje leidžiamą leidinį „*OSBM užrašai*“ (*Zapiski OSMB*) platesnis jo pavadinimas „Šv. Juozapato Bazilijonų ordino istorijos apybraižos“ (Narisi istorijį Vasilijanskogo činu sviatoho Juozapata) spausdindami savo mokslinius darbus. (žr.: Григоренко О. П., Діденко О. В. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. 2005. Вип. 32. С. 427–433; Кметь В. Огієнко Іван // Енциклопедія Львова. Т. 2 / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис» (в друці); Листування Митрополита Іларіона (Огієнка) / Упорядник Ю. Мицик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2006. 566 с.; Ляхоцький В. Просвітитель. Видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона). Київ: Видавництво імені Олени Теліги. 2000. 528 с.; Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) 1882–1972. Життєписно-бібліографічний нарис. Львів. 1997. 228 с.; Тіменик З. І. Особливості вияву релігійної свідомості в духовних творах митрополита Іларіона (Огієнка) 1940–1944 років // Вісник національного університету «Львівської політехніки». 2005. № 525. С. 108–113; Шкраб'юк П. Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 45–46, 97–101, 131, 146–147, 304, 317–318, 338, 344).

242. Brolis Laurynas Strukas. Laurynas Grigorijus Strukas (Lavrentij Grygorij Struk) *OSBM* (1898 01 16–1964 08 23) gimė Ukrainoje. Jaunystėje tarnavo Ukrainos kariuomenėje Galicijoje – buvo geras virėjas.

Į noviciatą įstojo 1921 m. kovo 2 d., pirmuosius įžadus davė 1922 m. lapkričio 26 d., o amžinuosius – 1927 m. sausio 14 d.

1927 m. kartu su kun. Martyrijum Kotovyčiu *OSBM* br. Laurynas Strukas *OSBM* atvyko į Braziliją, kur visą laiką dirbo Prudentopolyje – leidykloje. Antrojo pasaulinio karo metais jis talkino bazilijonų leidyklos darbų pradžiai Apostolėse (Argentinoje). Mokėjo meistriškai įrišti knygas, užsiiminėjo ūkine veikla. Svarbiausia br. Lauryno užduotis – rūpintis finansiniais leidinių „Darbas“ (Pracia) ir „Misionierius“ (Misioner) reikalais.

Brolis buvo veikiamas tos aplinkos, kuri teigė, kad Brazilijoje negali būti jokios Ukrainos: nei kalbos, nei mokyklos, nei leidinių. Brolis Lavro (taip sutrumpintai visi jį vadino) turėjo smuiką ir gražiai griežė. Jis mokė dainuoti ir ruošė giesmininkus chorui. Su tėvais misionieriais yra keliavęs į misijas.

Mirė sulaukęs 67 metus, iš jų 42 išgyvenęs vienuolyne. Palaidotas Prudentopolyje.

(žr.: [Autorius *nenurodytas*]. Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 350; Зінько В. Сильветки василіянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 94–95; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав

до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 47, 103).

243. Brolis Prokopas Vereta. Prokopas Petras Vereta (Prokip Petro Vere-ta) *OSBM* (1918 04 08–1991 12 07) gimė netoli Prudentopolio Bara Grande linijoje. Į nociviata Prudentopolyje įstojo 1934 m. birželio 17 d. ir buvo pirmojo noviciato, kuriam vadovavo magistras t. Mikalojus Lisko, vienintelis brolis. 1936 m. balandžio 7 d. priėmė pirmuosius įžadus, o 1940 m. spalio 27 d. – amžinuosius.

Visą gyvenimą brolis Prokopas gyveno Prudentopolyje ir dirbo vienuoly-no leidykloje. Be leidybinio darbo, bendravo su jaunimu, suorganizavo futbolo komandą (Unija, Žara), rengdavo sportines rungtynes. Jo sutelkta futbolo komanda gražiai pasirodė Ponta Grosoje. Be to, jis dalyvavo bažnytiniame chore ir buvo to choro gyvoji dvasia. Įvairių tautinių švenčių (Ševčenkos, Konovalco, Petliūros ir kt.) metu organizavo renginius.

Įtemptas darbas leidykloje jį taip išvargino, kad net suparalyžiavo. Buvo išvežtas gydyti į sanatoriją, kiek pagerėjus atvežė br. Prokopą į Prudentopolį, į seserų Tarnaičių globojamą Švč. Jėzaus Širdies ligoninę, kur ir užbaigė savo gyvenimo žemėje dienas.

Mirė turėdamas 73 metus, iš kurių 57 buvo vienuolyne. 37 metus dirbo kartu su knygos „*Sesuo Rafaila*“ autoriumi – t. Vasiliju Zinko *OSBM*.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti). С. 122, 422; *Зінко В.* Сильветки василянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 96–97; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 123).

244. Kun. Jemeljanas Dacyšynas. Jemeljanas Eugenijus Dacyšynas (Emiljan Evhen Dacyšyn) *OSMB* (1935 09 20–1998 12 14) gimė Irasemoje (Santa Katarina). Vienas jo brolis – Marijus – dvasininkas, o dvi seserys – Švč. Nekalčiausios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolės. J. Dacyšynas 1948–1952 m. mokėsi Šv. Juozapo mažojoje seminarijoje Prudentopolyje, Bazilijonų studijų namuose Irasemoje (1953–1955) ir Ivaji (1956–1959), studijavo Popiežiškajame Šv. Grigaliaus universitete Romoje (1959–1963), čia apgynė teologijos licenciatą (1963 m.).

1952 m. įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną, o 1957 m. priėmė amžinuosius įžadus. 1963 m. Romoje kardinolas Juozapas Slipyjus (Josif Slipyj) J. Dacyšyną išventino į kunigus.

Baigęs studijas Romoje, sugrįžo į Braziliją. Čia 1964–1981 metais įvairiose Paranos srities vietų parapijose talkino klebonams: Ivaji – Švč. Jėzaus Širdies, Kampo Mavrono – Švenčiausios Trejybės, Prudentopolyje – Šv. Juozapo parapijose. Nuo 1981 m. pabaigos Švč. Trejybės parapijos Kampo Mavrone klebonas.

Be pastoracinės veiklos, dirbo ir pedagoginį darbą. Dėstė humanitarinius dalykus Ivaji Bazilijonų studijų namuose (1964–1969) ir Kurityboje (1969–1972), Šv. Juozapo mažojoje seminarijoje Prudentopolyje (1972–1981).

1969 m. – Šv. Bazilijaus Didžiojo studijų namų Batelyje (Kurityba) oficiali veiklos pradžia. Šių namų pionieriai buvo 20 brolių studentų ir 6 tėvai – auklėtojai ir dėstytojai, iš jų ir J. Dacyšynas – profesorius ir studijų direktorius. Studijų direktoriumi J. Dacyšynas buvo 1969–1970 m.

Šv. Bazilijaus Didžiojo studijų namuose Batelyje studentai iš pradžių mokėsi vidurinio mokslo disciplinų, studijavo scholastikatą ir filosofiją, o teologijos mokytis vyko į Romą. 1987 m. provincijos kapitula nutarė, kad kandidatai, stojantys į seminariją, turi turėti vidurinį išsilavinimą. Po kurio laiko studentai, Batelyje baigę filosofiją, teologijos mokslų studijas tęsė Kuritybos institute „Studijum Teologicum“, o į Romą vyko jau po šventimų ir tik specializacijai.

1971 m. Irati kun. M. Ivanivo rūpesčiu pradėta dabartinės ukrainiečių bažnyčios statyba ilgai užsitęsė. Bažnyčia vysk. Jefremas Kryvyjus (Efrem Kryvyj) pašventino tik 1979 m. spalio 14 d., jau čia dirbant t. J. Dacyšynui.

Kun. Jemeljanas Dacyšynas *OSBM* mirė sulaukęs 63 metus, 47 paskirti vienuoliniam gyvenimui, iš kurių 36 – kunigavimui.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк. США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražymėti). С. 410; *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1053; *Зінко В.* Силуетки василіянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 124–125; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 81–83, 86, 143).

245. Popiežius Pijus XI. 65 metų kardinolas Achilles Ambrodžas Damianas Ratti (1857 05 31–1939 02 10), 1922 m. išrinktas Popiežiumi, pasirinko Pijaus XI vardą. Jo programa – Kristaus taika Kristaus karalystėje. Pijų XI, veikusį pagal šią programą, vertino katalikai ir nekatalikai. Tai liudija kardinolų kolegijai Romoje atsiųstos užuojautų telegramos, kuriose pažymėtas ir koks nors ypatingas Pijaus XI bruožas (juos visus išvardijęs arkivyskupas Mečislovas Reinys straipsnyje „A. A. Pijus Vienuoliktasis“).

Pijus XI kilęs iš fabrikantų, 1918–1919 m. – apaštališkasis Lenkijos ir Lietuvos vizitatorius, 1919–1921 m. – nuncijus Lenkijoje, nuo 1921 m. – Milano arkivyskupas, kardinolas. Pasiekė, kad būtų sudaryti Laterano susitarimai (1929).

Pijus XI buvo nepalaužiamas kovotojas dėl religinės laisvės. Jisai gerai žinojo, kad šioje svarbioje žmogaus gyvenimo srityje negalima vartoti prievartos. Tačiau kaip Bažnyčia draudžia vartoti prievartą tikėjimui priimti, taip valstybė negali trukdyti asmeniui išpažinti tikėjimą į Dievą, negali trukdyti Bažnyčiai atlikti savo pasiuntinybę mokyti visas tautas tikėjimo tiesų. Pijus XI buvo drąsus visuomenės teisių ir civilizacijos gynėjas, be baimės pasisakė prieš prievartą, kai išgirdo ginklų barškinimą. Popiežius teisingai įvertino to meto krizę, einančią iš klaidingų pažiūrų sklaidos, todėl dėjo visas pastangas, kad asmenybės būtų formuojamos teisingomis idėjomis ir būtų kovojama prieš klaidingų pažiūrų ir aistrų antplūdžius. Jis išsprendė 60 metų ginčą tarp Apaštalu Sosto ir Italijos valstybės, įgydamas *Susitaikymo Popiežiaus* vardą. Per 17 metų, kai Pijus XI vadovavo Katalikų Bažnyčiai, buvo sudaryta 18 konkordatų su Austrija, Badenu, Bavarija, Italija, Latvija, Lenkija, Lietuva (1927), Pietų slavais, Prūsija, Rumunija, Vokietija ir modus vivendi su Čekoslovakija, Portugalija ir Prancūzija, fašistinėmis valstybėmis – Italija (1929) bei Vokietija (1933).

Pijus XI, vadinamas *Misijų Popiežiumi*, dėjo daug pastangų ir skyrė lėšų misijų darbams organizuoti, bažnytinei hierarchijai iš vietos gyventojų kurti, Romoje įsteigė *misijų darbų muziejų*, o Romos Popiežiškajame Šv. Grigaliaus universitete – Misiologijos fakultetą.

Pijus XI vadinamas *Katalikų akcijos Popiežiumi*. Gerai suprasdamas ir įvertindamas organizacijų reikšmę kultūriniam gyvenimui, pakvietė pasauliečius katalikus kurti kultūrinio ir religinio pobūdžio organizacijas ir joms talkinant dirbti apaštalavimo darbu, padedant Bažnyčios hierarchiniam apaštalavimui.

Dvasininkams ruošti labai svarbios pačios studijos, todėl Pijus XI daug dėmesio skyrė joms tobulinti. 1931 m. išleido Konstituciją „Deus Scientiarum Dominum“, pagal kurią, atsižvelgiant į geriausius mokslinės pažangos reikalavimus, pertvarkytos filosofinės, teologinės ir kanoninės studijos. Pijus XI ne tik reorganizavo senuosius katalikų universitetus, bet kūrė ir naujus (Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultetas, perėjęs reikiamą bandymo laikotarpį, 1928 m. gavo kanoniškąjį pripažinimą su visomis teisėmis).

Susirūpinęs geresnėmis mokslo sąlygomis tikslųjų mokslų studijoms, į savo vasaros rezidenciją Kastel Gandolfe iš Vatikano perkėlė astronomijos

observatoriją. Ten taip pat įkurdino fizikos ir chemijos laboratorijas. Įrengė naujų patalpų, kurios leido praplėsti Vatikano muziejų.

Popiežius Pijus XI, įvertindamas moderniosios technikos pažangą, 1929 m. kreipėsi į Nobelio premijos laureatą, žinomą fiziką Džiuljėmą Marconi (Guljelmo Marconi) (1874–1937), prašydamas įrengti Vatikane radijo stotį. Šis sutiko, tačiau nuo atlyginimo atsisakė. 1931 m. vasario 12 d. Popiežius oficialiai atidarė *Vatikano radijo stotį* ir Pijaus XI balsas pirmą kartą pasaulio istorijoje nuskambėjo visame pasaulyje. Vatikane įrengtą moderniausią radijo stotį prižiūrėjo pats D. Markonis.

Pijaus XI Pontifikato metu Romoje vyko nemaža tarptautinių mokslo kongresų (dalyviai gaudavo audienciją). Įvertindamas tarptautinio mokslininkų bendradarbiavimo svarbą, Pijus XI 1936 m. įkūrė *Pontifkalinę Mokslų Akademiją*, sudarytą iš 70 įvairių kraštų, tautų ir tikybų mokslininkų. Į šią Akademiją kviečiami tik tikslųjų mokslų atstovai, pasižymėję svarbiais mokslo darbais.

Pijaus XI dvasinis testamentas – Jo Enciklikos – moderniausias arsenalas dvasinių ginklų prieš idėjinį pakrikimą, moralinę, dvasinę ir socialinę krizę. Paskelbta 30 enciklikų. Svarbios popiežiaus Pijaus XI enciklikos, išverstos į lietuvių kalbą ir 1949 m. spaudai paruoštos dr. vyskupo Vincento Brizgio: 1922 m. „*Urbi arcano Dei*“ (Apie Kristaus taiką Kristaus karalystėje) pateiktas principinis nusistatymas Katalikų akcijos reikalu (žr.: Katalikų akcija); 1929 m. – „*Divini illius Magistri*“ (Apie krikščionišką jaunuomenės auklėjimą), 1930 m. – „*Casti connubii*“ (Apie krikščioniškąją moterystę, turint prieš akis šių dienų šeimos ir visos žmonių bendruomenės sąlygas, sunkumus, klaidas bei ydas); 1931 m. – „*Non abbiamo bisogno*“ (Apie katalikiškąjį veikimą); 1931 m. – „*Quadragesimo anno*“ (Apie visuomeninės tvarkos atnaujinimą ir apie jos patobulinimą pagal Evangelijos mokslą, 40 metų popiežiaus Leono XIII enciklikos „*Rerum Novarum*“ proga) – monumentalus dalykas socialiniais klausimais. 1937 m. paskelbta enciklika „*Divini Redemptoris*“ (Apie bedieviškąjį komunizmą), 1937 m. – „*Mit brennender Sorge*“ (Vyskupams apie Katalikų Bažnyčios padėtį Vokietijos valstybėje).

Pijus XI buvo artimas Lietuvai. Dar būdamas vizitatoriumi Lenkijai ir Baltijos kraštams, Achilles Ratti 1920 m. lankėsi Vilniuje, kur buvo šiltai sutiktas lietuvių organizacijų ir įstaigų atstovų. Netrukus jis lankėsi ir Kaune, susitiko su Lietuvos Vyriausybės asmenimis ir tą mielai primindavo lietuvių maldininkams ar Lietuvos vyskupams audiencijose pas Šventąjį Tėvą. 1922 m. *Lietuvoje įsteigė nunciatūrą*. Pasirašė Konkordatą su Lenkija (1925), kuriuo Vilniaus vyskupija buvo priskirta Varšuvos arkivyskupijos jurisdikcijai.

1926 m. Pijus XI įkūrė *Lietuvos Bažnytinę provinciją*, priklausančią tie-

siogiai nuo Apaštalu Sosto, atpalaiduodamas nuo priklausomybės svetimų kraštų vyskupams ir pakeldamas buvusią Žemaičių Vyskupiją į Kauno Arkivyskupijos Metropolijos laipsnį. Naujai įkurtoms Panevėžio, Vilkaviškio, Kaišiadorių vyskupijoms popiežius Pijus XI padovanojo monstrancijas.

1927 m. tarp Apaštalu Sosto ir Lietuvos Valstybės sudarytas konkordatas, kurio XXV straipsnyje paminėta Katalikų akcija ir jai iš Lietuvos vyriausybės pusės pažadėta pilna laisvė kurtis ir dirbuotis. Tai pirmas atvejis konkordatų istorijoje, kad tarptautine sutartimi Katalikų akcijai būtų garantuota veikimo laisvė. Kadangi Katalikų akcija buvo paplitusi visame pasaulyje, tad Lietuvos konkordatas savo nuostata apie ją tapo plačiai žinomas ir išskėlė Lietuvos vardą. 1938 m. Lietuvos vyskupai lankėsi pas popiežių Pijų XI.

1925 m. Rytų Bažnyčių kongregacijoje įsteigė Rusų skyrių, nuo 1930 m. tapusį Rusų komisija, 1929 m. – Rusikumą, išplėtė misijas kolonijinėse šalyse. 1930 m. Rytų apeigų vyskupu išventino tuometinį marionų generolą Pranciškų Būčį (tapęs Olimpo vyskupu pasirinko Petro vardą).

Popiežius Pijus XI susietas su Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinu. Jis skatino Rytų apeigų katalikų veiklą. 1924 m. pasirodė pirmasis „OSBM užrašų“ (Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui skirtas mokslinių straipsnių rinkinys, tapęs periodiniu leidiniu) tomas, kurį sveikino popiežius Pijus XI, popiežiaus nuncijus Varšuvoje ir daugelis kitų Bažnyčios hierarchų. 1926 – II tomas, iki 1941 m. buvo išleisti VI tomai (11 atskirų knygų). Po karo, Ukrainai patekus į sovietinių okupantų rankas, Romoje buvo sudaryta nauja redkolegija ir „OSBM užrašai“ nuo 1949 m. leidžiami toliau. 1949–1999 m. išleista 107 tomai, be to, dar atskiros knygos ir leidiniai.

1931 m. birželio 27 d. bazilijonų kapitula Dobromylyje (Ukraina) išrinko naują vyriausiąją Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino valdybą, kurią patvirtino archimandritas t. Dionizijus Tkačiukas (Dionisij Tkačuk) OSBM, o popiežius Pijus XI patvirtino 1931 m. liepos 14 d. telegrama. Po to, kai Vyriausioji valdyba įkūrė savo namus Romoje, archimandritas perorganizavo Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną. Be Galicijos provincijos, jis įkūrė dar dvi: Užkarpatės Šv. Mikalojaus ir Amerikos – Kanados. Sutinkant Rytų Bažnyčių Kongregacijai Romoje, 1931 m. gruodžio 6 d. dekretu kanoniškai sutvarkė – sureguliuavo Bazilijonų Šv. Juozapo viceprovinciją Brazilijoje ir atidarė naują Prudentopolyje.

Sutinkant ir laiminant popiežiui Pijui XI, 1932 m. balandžio 27 d. Švenčiausios Rytų Bažnyčių Kongregacijos dekretu Šv. Juozapato Bazilijonų ordinui Brazilijoje suteikiamas Viceprovincijos statusas ir nurodoma tiesioginė priklausomybė nuo ordino generalinio viršininko.

1932 m. liepos 27 d. Pijus XI patvirtino Švenčiausios Kongregacijos dek-

retą Rytų apeigų Bažnyčioms, pagal kurią Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės perėjo Aukščiausiojo Bažnyčios autoriteto žinion ir tapo Popiežiaus teisių institucija.

Į popiežiaus Pijaus XI įkurtą Vatikano radijo veiklą po Šventojo Tėvo mirties įsijungė ir ukrainiečiai. 1939 m. rugsėjį dalį Ukrainos žemių okupavus sovietinei armijai, metropolitas A. Šeptyckis, palaikant Peremyšlio vyskupui J. Kocylovskiui *OSBM*, kreipėsi į popiežių Pijų XII, prašydamas Vatikano radijo laidose įvesti ukrainiečių kalbą – kad radijo eteryje būtų galima palaikyti ryšį su Apaštalų Sostu ir visu katalikišku pasauliu. 1939 m. gruodžio 14 d. diktorius Bukatko (tada teologijos studentas, vėliau arkivyskupas) pirmąkart perdavė 15 minučių programą, taip pradėdamas Vatikano radijo ukrainiečių sekciją.

(žr.: *Bačkis S.* Pijaus XI socialinės idėjos // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Kaunas. 1936. T. 2. P. 324–335; Paskutinių popiežių enciklikų ir p. Pijaus XII kalbų rinkinys svarbesniaisiais žmonijos viešojo gyvenimo klausimais / sudarė vysk. *Vincetas Brizgys*. Lux. 1948. 630 p.; *Reinys M. A.* Pijus Vienuoliktaasis // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Kaunas. 1940 (Roma. 1972). T. 3. P. 3–9; Religijotyros žodynas / Sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 296; *Боцюрків Б.* Українська Греко – Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950). Львів: Видавництво Українського Католицького університету. 2005; *Великий А. Г.* З літопису Християнської України. Церковно – історичні радіолекції з Ватикану. Рим: Видавництво оо. Василян. Т. IX. XX ст. с. 202–206; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П. Н. Д. М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 290–323; *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 311–335; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 125, 130, 334; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купіцький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 41).

246. Katalikų akcija. Katalikų akcijos Popiežiūmi laikomas Pijus XI (žr.: Popiežius Pijus XI). Pijus XI gerai suprato ir įvertino organizacijų reikšmę kultūriniam gyvenimui, todėl pakvietė pasauliečius katalikus kurti kultūrinio ir religinio pobūdžio organizacijas ir joms talkinant dirbti apaštalavimo darbą, t. y. padėti Bažnyčios hierarchams apaštalauti. Jau 1922 m. enciklikoje „**Ubi arkanus Dei**“ išreiškė principinį nusistatymą Katalikų akcijos reikalui, kurią drausiai ir uoliai gynė, kai jai kilo pavojus. Pijus XI sukūrė Katalikų akcijos organizacijų sistemą, sudarė centrinę įstaigą, vadovaujamą kardinolo Pizzardo ir

visomis progomis skatino Katalikų akcijos veiklą. Pijaus XI kalbos ir aktai Katalikų akcijos klausimais jau 1929 m. sudarė didelį 600 puslapių spausdintą tomą.

Kaip aukščiau minėta, itin svarbu, kad 1927 m., sudarant konkordatą tarp Lietuvos Valstybės ir Apaštalu Sosto, jo XXV straipsnyje paminėta Katalikų akcija ir jai iš Lietuvos Valstybės pusės pažadėta pilna veikimo laisvė. Šis faktas – pirmas konkordatų istorijoje, kada tarptautine sutartimi garantuojama Katalikų akcijai laisva veikla. Kadangi Katalikų akcija buvo plačiai žinoma pasaulyje, tad minėtas konkordatas dėl savo nuostatos labai greitai pasklido po šalis, kartu sureikšmindamas ir Lietuvos vardą.

Katalikų akcija siekia Kristaus viešpatavimo atskirų žmonių širdyse, šeimose ir valstybėse, todėl ji atlieka socialinį apaštalavimą. Tinkamai paruošti Katalikų akcijos kovotojai – pirmieji apaštalai savo draugų tarpe. Jie teikia reikalingą pagalbą kunigams, skleidžia tikėjimo šviesą, padeda mažinti kūno bei sielos vargus.

Pagrindinė pasauliečių Katalikiškos akcijos organizacija, koordinavusi visų katalikiškų kultūrinių (išskyrus politines) organizacijų veiklą – Katalikų veikimo centras (KVC), kurio užuomazgų Lietuvoje galima išvelgti jau 1919 m. KVC, atsiliepdamas į popiežiaus Pijaus XI encikliką „Ubi arcano Dei“, susiformavo 1922 m. Aktyvūs KVC idėjos propaguotojai – tai dvasininkai Mečislovas Reinys (1884–1953), Povilas Dogelis (1877–1949).

Nuo 1927 m., kai buvo sušaukta I KVC konferencija, darbas suaktyvėjo, tapo kryptingas, kasmet šaukiamos konferencijos, jų metu renkama ir skiriama Vyriausioji (centro) valdyba. 4-me dešimtmetyje prieš konferencijas pradėtos organizuoti studijų dienos (paskaitose ir diskusijose svarstomi aktualiausi to meto klausimai). KVC, kaip ir kitas katalikiškas organizacijas, sovietiniai okupantai uždarė 1940 m., turta nusavino.

Be pagrindinių KVC organizacijų (vaikų, jaunimo, moterų ir vyrų), buvo ir kitų: grynai religinių, blaivybės, meno, sporto, profesinių, kooperatyvų. Ypač platų užmojį turėjo leidybinė veikla (biuletiniai, laikraščiai, vėliau knygos), kaimo žmonėms leido savaitraštį „Mūsų laikraštis“. Leidybai koordinuoti buvo įsteigtas Katalikų spaudos biuras (M. Reinys–vienas KVC spaudos biuro Statuto sudarytojų, 1924 m.). Biuras leido biuletinius, kuriais naudojami laikraščiai, konfidencialius informacinius biuletinius vyskupams, katalikų akcijos vadams apie planuojamus naujus įstatymus.

Nuo 1928 m. sausio pradėjo veikti KVC suorganizuoti pasaulėžiūros kursai, paskaitos skaitytos Lietuvos universiteto Didžiojoje salėje (per metus apie 100 paskaitų visuomenei įvairiais pasaulėžiūros klausimais).

Katalikų akcija ir KVC nemažai prisidėjo kuriant Lietuvos Katalikų uni-

versitetą, vėliau Draugiją Lietuvos Katalikų universitetui remti, parengė planą knygų kaimo žmonėms leidybai masiniu tiražu (100 000 egz.), lietuvių dailininkų paveikslų reprodukcijų religinėmis ir tautinėmis temomis leidybą, bandyta išspręsti vargonininkų bei viso pagalbinio bažnyčios personalo ruošimą ne tik patarnavimui, bet ir Katalikiškos akcijos darbui.

(žr.: Jo Šventenybės P. Pijaus XI Enciklika „Ubi arcano Dei“ // Paskutinių popiežių enciklikų ir p. Pijaus XII kalbų rinkinys svarbesniaisiais žmonijos viešojo gyvenimo klausimais / sudarė *vysk. Vincentas Brizgys*. Lux. 1948. P. 231–256; *Reinys M. A. a. Pijus Vienuoliktasis* // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Kaunas. 1940 (Roma. 1972). T. 3. P. 3–9; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2006. T. 9. P. 554).

247. Vyskupas Ivanas Bučko. Ivanas Bučko (Ivan Bučko) gimė Germanovi 1891 m. spalio 1 d.

1915 m. vasario 21 d. išventintas į kunigus, tapo Lvovo mažosios seminarijos (licėjinių kursų) rektoriumi. 1920–1930 metais planavo įstoti į bazilijonų vienuolyną, tačiau, nors ir pasirinkęs kitą kelią, ir Galicijoje, o vėliau ir užsienyje, Brazilijoje ir JAV, nuolat susitikdavo su vienuoliais, domėjosi jų veikla.

1929 m. spalio 20 d. I. Bučko išventintas į vyskopus, buvo Lvovo vyskupo pagalbininkas.

Atvykęs į Romą, apsigyveno bazilijonų vadovaujamoje Šv. Juozapato kolegijoje. Dirbdamas Romoje, tapo autoritetingu informatoriumi ukrainiečių klausimais. Pas vienuolius bazilijonus 1974 m. baigė ir savo gyvenimą.

1939–1942 m. vysk. I. Bučko vizitavo Šiaurės ir Pietų Amerikos žemyną, aplankė beveik visas ukrainiečių kolonijas Brazilijoje, šventino bažnyčias. Tarkim, 1938–1940 m. Pitangoje (Paranos sritis) įkurta pastovi tėvų bazilijonų rezidencija (iki tol aptarnauti vienuoliai bazilijonai atvykdavo iš kitų vietų). Švč. Dievo Motinos Ėmimo į dangų parapija Pitangoje kanoniškai įkurta 1953 m., jai priklauso 23 bažnyčios ir koplyčios. Pirmą mažytę medinę bažnyčią pastatė tėvai Orestas Karpliuakas *OSBM* ir Benediktas Melnykas *OSBM*. Ją 1939 m. pašventino vysk. I. Bučko.

1945 m. gegužės 31 d. (kitur rašoma: 1946 lapkričio 21 d.) paskirtas Apaštalinio vizitatoriumi Vakarų Europoje, todėl išplėtė savo veiklą iki savarankiškų Apaštalinų vyskupijų: Prancūzijoje, Vokietijoje, Anglijoje. Tapęs Apaštalinio vizitatoriumi ukrainiečiams Europoje, Italijoje sudarė Ukrainiečių pagalbos komitetą, kuriam ir vadovavo. Vyskupo parašytas Ganytojiškas laiškas anglų karinės valdžios internuotiems divizijos „Halyčina“ (tada ji jau vadinosi „Ukrainiečių nacionalinės armijos pirmoji ukrainiečių divizija“) kariams, iš Vokietijos ir pietvakarių Austrijos atvežtiems prie Adrijos jūros ir

stalinietiškos repatriacinės misijos agituojantiems grįžti į gimtinę, buvo svarbus dvasinis ramstis. Visa divizijos dalis 1947 m. buvo perkelta į Britų salas ir ten jie išlaisvinti. Vyskupas jiems teikė ir materialinę pagalbą, stovykloje organizavo kursus.

Kulemborze (Olandijoje) archyvyskupas Ivanas Bučko išventino į kunigus Orestą Franko Kupranecą (1924–1988).

(žr.: [Avtorius *nenurodytas*]. Бл. п. Архиепископ Иван Бучко // Василянський Вісник. Рим. 1974–1975. Ч. 12. С. 17–18; Нарис історії згромадження сс. Службениць П.Н.Д.М. / зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Службениць. 1968. С. 367; *Боцюрків Б.* Українська Греко – Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950). Львів: Видавництво Українського Католицького університету. 2005. С. 27, 65, 136, 186, 219; *Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. С. 268, 334–336; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купицький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 137–138).

248. *Žetulijo Vargo valstybė.* (žr: Žetulijus Dornelis Vargas).

249. Rytų ordinariatas. Iki Rytų ordinariato įkūrimo Brazilijoje nueitas ilgas kelias: nuo pirmųjų emigrantų atvykimo ir vienuolių bazilijonų misijų organizavimų, Viceprovincijų bei Provincijos sukūrimų.

Tėvų bazilijonų veikla Brazilijoje prasideda 1897 metais nuo pirmųjų vienuolių atvykimo – tai pirmoji misija už vandenyno. Geresnio ekonominio gyvenimo Brazilijoje ukrainiečiai ėmė ieškoti XIX a. antroje pusėje. O pirmoji masinė emigracija iš Galicijos prasidėjo 1895 metų rudenį. Didelės grupės atvyko ir 1896–1897 metais. Amžiaus pabaigoje Paranoje ukrainiečių buvo jau beveik 15 000. Pradžioje jie kūrėsi Rio Klaro, Žanhadi, Portounijone, vėliau – Kurityboje ir netoli jos. Daugiausia ukrainiečių apsistojo Prudentopolyje.

Paranos valdžia nebuvo pasiruošusi apgyvendinti tokio gausaus skaičiaus emigrantų, todėl daugelį jų nukreipė į Rio de Žaneiro, San Paulo bei kitas vietas. Buvo agituojama dirbti kavos plantacijose, fermų fazendose. Daugelis ilgiau negu pusmetį pragyveno barakuose, nes negalėjo įsigyti žemės, įsirengti būstų. Prasidėjo ligos, badas. Rašoma, kad per dieną Prudentopolyje mirdavo apie 20 žmonių. Prasidėjo nesantaika, pykčiai, ir juos lydintys nusikaltimai. Emigrantams iškilo dvasininko būtinybė. Jie rašė laiškus į Lvovą, prašydami Galicijos metropolitą kardinolą Silvestrą Sembratovičių atsiųsti dvasininką ukrainietį. Pirmieji atvykusieji ukrainiečiai kunigai – pasauliečiai: Mykolas Mychalevičius, Nykonas Rozdolskis ir Ivanas Violianskis. Visi jie Braziliją

pasiekė tais pačiais 1896 metais, tačiau skirtingu laiku. Kadangi jie buvo ne vienuoliai, todėl galėjo turėti šeimas. Lotyniškų apeigų krašte būtent Brazilijoje – tai buvo nepriimtina, tad vietiniai dvasininkai su tuo nesutiko. Todėl į misijas iš Galicijos atvyksta 1617 m. Vilniuje ukrainiečių vienuolių įkurto, Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino nariai: 1897, 1898, 1900, 1902, 1906, 1911, 1913 metais atvyko 14 tėvų ir brolių. Per 1923–1948 m. atvyksta dar 28 tėvai ir broliai bazilijonai (iš jų Juozapas Roga, jau gimęs Brazilijoje).

1897 m. atvykęs pirmasis vienuolis bazilijonas kunigas Silvestras Kizyma pradeda misijinę bazilijonų veiklą už okeano t. y. Brazilijoje – Prudentopolyje kartu ir Irasemoje bei Ipirani Gvažuviri (žr.: S. Kizyma). Iš viso Brazilijoje vestų misijų skaičius iki 1980 m. siekia 420. Itin daug jų vedė tėvai Benediktas Melnykas, Petras Balcaras. (1970–1980 m. t. Mikalojus Ivanivas 80 misijų, t. Vasilijus Zinko – 49).

Iki 1932 m. bazilijonų veikla Brazilijoje turėjo tik misijinį statusą. Dėl Viceprovincijos statuso specialų raštą 1931 m. Švenčiausiai Rytų Bažnyčių kongregacijai įteikė tuometinis Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino archimandritas t. Dionizijus Tkačiukas *OSBM*, kuris buvo jau paskyręs ir Viceprovincijos viršininką, konsultorius, sekretorių ir prokuratorių, naujokų magistrą ir kitus Viceprovincijos kapitulos narius.

Sutinkant ir laiminant popiežiui Pijui XI, 1932 m. balandžio 27 d. Švenčiausios Rytų Bažnyčių Kongregacijos dekretu Šv. Juozapo Bazilijonų ordinui Brazilijoje suteikiamas Viceprovincijos statusas ir nurodoma tiesioginė priklausomybė nuo ordino generalinio viršininko. Viceprovincijos protoigumenuais buvo t. Eustachijus Turkovydas *OSBM* (1931–1933), t. Markijanas Škirpanas *OSBM* (1933–1938), t. Juozapas Martynecas *OSBM* (1938–1948).

Generalinis ordino vikaras t. Glibas Kinachas *OSBM* 1948 m. kreipėsi į Švenčiausią Rytų Bažnyčių kongregaciją, prašydamas Brazilijos Bazilijonų Viceprovincijai suteikti Provincijos statusą. Kongregacija, atsižvelgdama į sėkmingą 50-ties metų vienuolių bazilijonų veiklą Brazilijoje, mielai patenkino šį kreipimąsi, suteikdama pilną juridinę teisę valdyti naują Provinciją. 1948 m. gegužės 22 d. raštu Generalinis vikaras ragina sušaukti kapitulą ir išrinkti tris kandidatus į Provincijos protoigumeno postą. Gavęs pateiktą kandidatų sąrašą, 1948 m. rugsėjo 23 d. raštu protoigumenu paskyrė t. Juozapą Martynecą *OSBM*.

Pirmasis Brazilijos Provincijos protoigumenas pareigas ėjo 1948–1953 metais, antrasis – t. Juozapas Roga *OSBM* (1953–1959), trečiasis – t. Petras Balcaras *OSBM* (1959–1964). Brazilijos Provincijos protoigumenuais dirbo t. Juozapas Pryjma *OSBM* (1964–1970), t. Jefremas Kryvyjus *OSBM* (1970–1973), t. Pavlo Krajčyjus *OSBM* (1973–1982) ir kiti.

1951 m. birželio 16 d. buvo įkurtas Rytų ordinariatas. Provincijos organizacinėje struktūroje **trys vienuolynai**: Prudentopolyje – Šv. Juozapato (vienuoliai aptarnauja Šv. Juozapato parapiją, kurioje 35 bažnyčios ir koplyčios bei 5 vietovės, kur aukojamos šv. Mišios; tai didžiausia parapija vyskupijoje), Ivaiji ir Kurityboje; **aštuonios rezidencijos**: Kurityboje, Irasemoje, Ponta Grosoje, Kampo Movrone, Ronkasdore, Pitanhoje, Pata Brankoje, San Paulo bei **misijiniai namai** Kaskabeloje.

(žr.: Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. 118 с.; Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. С. 311–335; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. 184 с.).

250. Vyskupas Jefremas Kryvyjus (Vasilij Efrem Kryvyj) *OSBM* gimė 1928 m. gruodžio 12 d. Brazilijoje (Ivai, Parana). Mokėsi Šv. Juozapo mažojoje seminarijoje Prudentopolyje, Parana (1941–1943), Bazilijonų studijų namuose Irasemoje, Santa Katarina (1945–1947), studijavo Romos Popiežiškajame Šv. Grigaliaus universitete (1948–1952), kur 1952 m. apgynė teologijos licenciatą.

1943 m. sausio 6 d. J. Kryvyjus įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną, 1945 m. užbaigė noviciatą ir priėmė pirmuosius įžadus, 1950 m. – amžinuosius įžadus, o 1951 m. lapkričio 12 d. vyskupas Ivanas Bučko Romoje jį išventino į kunigus.

1949 m. į Romą iš Brazilijos išvyko pirmieji bazilijonai teologijos mokslų studijuoti. Tai buvo Pasyvas Lozovyjus (Pasyv Lozovyj), Motiejus Dmiterka (Matej Dmiterko), Juozapas Baraniukas (Josif Baraniuk), Ivanas Chrizostomas (Ivan Chrizostom) ir Jefremas Kryvyjus. Pirmieji du iš paminėtų – jau kunigai, kiti į kunigus išventinti Romoje.

Kun. J. Kryvyjus, baigęs mokslus ir sugrįžęs į Braziliją, dirbo Prudentopolio bei Kuritybos parapijose. Pavyzdžiui, 1968 m. jis teikė dvasinį patarnavimą Pinejre (Kurityba) gyvenantiems ukrainiečiams.

Be pastoracinės veiklos, jam buvo patikėtas pedagoginis bei administracinis darbas. J. Kryvyjus *OSBM* buvo pirmųjų bazilijonų – filosofijos studentų Irasemoje profesorius, Šv. Juozapo mažosios seminarijos Prudentopolyje vice-ректорius (1952–1955) ir rektorius (1955–1959). 1969 m. Batelyje (Kurityba) oficialiai pradėjęs darbą Šv. Bazilijaus Didžiojo studijų namuose (t. y. Mažojoje seminarijoje), kun. J. Kryvyjus 1969–1970 metais buvo šių namų viršinin-

kas – igumenas. Be to, kun. J. Kryvyjus 1962–1963 m. buvo seserų Tarnaičių noviciate Brazilijoje dvasios tėvas – ugdytojas.

Kun. J. Kryvyjus Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino administracijoje turėjo atsakingų pareigų. Jis buvo išrinktas Brazilijos Šv. Juozapo Provincijos protokonsultoriumi (1965–1970), provincijos viršininku (protoigumenu) (1970–1971).

Kun. J. Kryvyjaus *OSBM* veikla įvertinta Apaštalų Sosto. 1971 m. lapkričio 29 d. jis paskirtas vyskupo Juozapo Martyneco pagalbininku – koadju-toriumi su teise rūpintis ukrainiečiais katalikais Brazilijoje. Šventasis Tėvas Paulius VI Romoje Šv. Petro Bazilikoje 1972 m. vasario 13 d. kun. J. Kryvyjų *OSBM* iššventino į vyskopus. Po vyskupo Juozapo Martyneco jis perėmė visas pareigas (1978 m. kovo 10 d.).

1979 m. spalio 14 d. vysk. J. Kryvyjus pašventino Irati pastatytą vienuolių bazilijonų bažnyčią (ten tada pastoracinį darbą dirbo kun. J. Dacyšynas *OSBM*), o 1994 m. gegužės 15 d. Gvarapuavoje pašventino naujosios parapijos namus.

Nuo 2006 m. gruodžio 13 d. paskirtas jo pareigas perėmusio vyskupo Volodymyro Kovbyčo emeritu (vyskupo brolis – protoarchimandritas) (žr.: *Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Iosaphat. 2006 (Nr. 22). Romae: Apud Curiam Generalem Ordinis. 2007. S. 5, 9, 132; Блажейовський Д. Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 834; Бурко В. М. Отці Василян у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 62; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П. Н. Д. М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 617; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання О. Атанасій Купицький ЧСВВ. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 76, 82, 86, 131, 141, 145, 146).*

251. Kun. Juozapas Orestas Pryjma (Josyf Orest Pryjma). Gimė Irasemoje. Auklėtas vokiečių jėzuitų San Leopoldo Rio Grande do Sul. Du jo pusbroliai – Klementijus ir Severas Pryjmos – dvasininkai.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą, kol dar buvo galimi ryšiai su Galicijos provincija, vienuoliai bazilijonai įgyti filosofijos ir teologijos žinių iš Brazilijos buvo siunčiami į Ukrainą. Taip 1936 m. į Ukrainos Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną išvyko įstojusieji – J. Pryjma kartu su Teodozijum Kučynskiu (Teodosij Kučynskij), taip pat gimusiu Brazilijoje.

Jiems studijuojant Galicijoje, prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Vienuoliai sugebėjo pasiekti Romą, ten užbaigė studijas ir sugrįžo į Braziliją. Juozapas, tapęs filosofijos profesoriumi, dėstė scholastiką, logiką ir kitus mokslus

Irasemoje. Vėliau kun. J. Pryjma tapo vienuolių bazilijonų naujokyno direktoriumi, dirbo seminarijoje, pastoracinę veiklą plėtė Esperansoje. Buvo išrinktas protoigumenu (rezidavo Ponta Grosso). Laikraščio „Darbas“ (Pracia) rubrikoje „Rašo senasis Kalabajus“ buvo spausdinami kun. J. Pryjmos *OSBM* straipsniai, informacinės žinios. Mirė 1983 m. lapkričio 24 d.

(žr.: [*Autorius nenurodytas*]. Пом’яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražymėti). С. 337, 423; *Зінько В.* Сильветки василянських трудивників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. С. 67–70; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купіцький* ЧСВВ. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998. С. 74, 75).

252. Kristinopolis. Kristinopolis – Ukrainos miestas Lvovo srityje, sovietinės okupacijos laikais buvo pavadintas Červonohradu – *raudonu miestu*.

253. S. Aleksija Šulgan. S. Aleksija Anastazija Šulgan (1909 02 04–1992 07 25) – Rytų apeigų katalikų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė. Gimė Prudentopolyje, Paranos sritis, Brazilija.

Į Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją įstojo 1925 m. sausio 14 d. Pirmuosius įžadus davė 1927 m. kovo 13 d., amžinuosius – 1933 m. gruodžio 22 d.

1992 m. liepos 25 d. s. Aleksija Šulgan *SSMI* mirė Prudentopolyje, palaidota Prudentopolio kapinėse bendrame seserų Tarnaičių sektoriuje.

(žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos archyvas Brazilijoje. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* pastangomis gautos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Каталог Згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії. Catalogue Sisters Servants of Mary Immaculate. Rome. 1988. S. 121).

254. S. Juozapata Vojtovič. S. Juozapata Volodymyra Vojtovič (1900 06 02–1984 07 03) – Rytų apeigų katalikų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

Volodymyra Vojtovič gimė Prudentopolyje (Paranos sritis, Brazilija). Dar nesulaukusi 16 metų (1916 m. vasario 10 d.), įstojo į Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją. Po poros metų, t. y. 1918 m. vasario 15 d., davė pirmuosius įžadus, po penkerių metų – 1923 m. vasario 22 d. – amžinuosius įžadus.

1925 m. išaiškėjus, kad Brazilijoje 75% analfabetų, susirūpinta mokymo

lygmeniu. Nuspręsta patikrinti privačių ir valstybinių mokyklų mokytojus. Egzaminus laikyti privalėjo ir seserys vienuolės, dirbusios mokyklose. 1925 m. s. Juozapata *SSMI* išlaikė egzaminus ir gavo diplomą, duodantį teisę į valstybės skiriamą atlyginimą.

S. Juozapata Brazilijoje rinkta į kapitulą, 1928–1934 m. užėmė sekretorės pareigas, o 1934–1941 m. bei 1941–1947 m. kapitulose ėjo juristės pareigas.

S. Juozapata Vojtovič *SSMI* mirė 1984 m. liepos 3 d.

(žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos archyvas Brazilijoje. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* pastangomis gautos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Мюнхен: «Logos». 1954. 80 с.; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П. Н. Д. М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 265–289, 610).

255. S. Suchožak. S. Teofilija Marija Suchožak (1903 03 14–2000 12 22) – Rytų apeigų katalikų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

Marija Suchožak gimė Prudentopolyje (Paranos sritis, Brazilija). Į Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją įstojo 1921 m. gruodžio 22 d. ir po dvejų metų, t. y. 1923 m. gruodžio 22 d., priėmė laikinuosius įžadus. 1931 m. liepos 25 d. – amžinuosius įžadus.

1934 m. Kruz Mašalo seserų namuose ji buvo išrinkta vyresniąja. Kartu su s. Teofilija *SSMI* dirbo dar dvi vienuolės. Seserys Tarnaitės vadovavo mokyklai, turėjo internatą. Mokykloje mokėsi 79 mokiniai, o internate auklėjo 27 vaikus. Organizavo Maldos Apaštalavimo grupes: vyresniųjų lankė 63, vaikų – 14. Marijos draugija išaugo iki 39 narių. Katechizaciją mokykloje vykdė tris kartus per savaitę, o bažnyčioje sekmadieniais po šv. Mišių rengė apie 60 vaikų. Be to, seserys mokė gimtosios ukrainiečių kalbos, liturginio giedojimo, aptarnavo ligonius (kasmet apie 185).

2000 m. gruodžio 22 d. s. Teofilija Suchožak *SSMI* mirė.

(žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos archyvas Brazilijoje. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* pastangomis gautos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Каталог згромадження Сестер Служебниць Непорочної Диви Марії. Catalogue Sisters Servants of Mary Immaculate. Rome. 1995 Volume. 7. S. 188; Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Мюнхен: «Logos». 1954. 80 с.).

256. S. Jurkevič. S. Adrijana Jelizaveta Jurkevič (1910 05 01–1985 05 08) – Rytų apeigų katalikų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolė.

Jelizaveta Jurkevič gimė Irasemoje (Santa Katarinos sritis, Brazilija). Sulaukusi 18 metų (t. y. 1928 m. gegužės 1 d.), įstojo į Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją. Pirmuosius įžadus davė 1930 m. rugpjūčio 14 d., amžinuosius – 1936 m. gruodžio 21 d.

S. Adrijana *SSMI* buvo išrinkta Šv. Archangelo Mykolo provincijos Brazilijoje 1967–1972 m. kapitulos antrąją patarėja (provincijos viršininke išrinkta s. Zinovija Elžbieta Kmita *SSMI* (Zinovija Jelizaveta Kmita).

1985 m. gegužės 8 d. s. Adriana *SSMI* paliko žemiškąjį pasaulį.
(žr.: Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos archyvas Brazilijoje. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* pastangomis gautos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve; Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії на 1988 рік. Накладом згромадження Сестер Служебниць Н. Д. М. Рим. 1988. 134 с.; Нарис історії згромадження сс. Служебниць П. Н. Д. М. / зладив Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. С. 612).

257. Pedro Branko. Portugališkai šis kaimas reiškia *Baltas medis* (Pedro – *medis*, branko – *baltas*).

258. Eugenijus Kulickis. E. Kulickio knyga *Sąžiningai atlikite išpažintį* (Spovedajites dobre) daug kartų išleista Brazilijoje, o Ukrainai atgavus Nepriklausomybę – ir Tėvynėje. Kita jo knyga – *Didžioji žadančioji* (Velika obitnica) – kas Dievui žadės ir vykdys pažadus – nemirs be Šv. Komunijos.

259. Kun. Volodymyras Pastuchas (Volodymyr Pastuch) *OSBM* gimė 1954 m. rugsėjo 2 d. Inspektor Karvaljo linijoje Paranoje.

Mokėsi Prudentopolio Šv. Juozapo mažojoje seminarijoje (1966–1970), Ivaji Bazilijonų studijų namuose (1971–1972), Kuritybos Šv. Bazilijaus Didžiojoje seminarijoje (1973–1978). 1981–1982 m. Romoje studijavo Popiežiškajame (Ateneij Anselmijanum ir Teresianum) institute. Studijas baigė dvasinės teologijos diplomu (1982).

Į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną įstojo 1971 m., 1973 m. priėmė pirmuosius įžadus, amžinuosius įžadus – 1978 m., o 1983 m. vyskupas J. Kryvyjus Prudentopolyje jį iššventino į kunigus. Baigęs noviciatą, išvyko mokytis į Kuritybą.

Brazilijoje talkino Prudentopolio Šv. Juozapato parapijos klebonui, dirbo misijose (Irati, Honsalves Žunijor, Linija „B“, Hovernador Ribas).

Kun. V. Pastuchas dirbo ir pedagoginį bei administracinį darbą – mokytojavo Šv. Juozapo mažojoje kunigų seminarijoje Prudentopolyje (1983–1985), buvo šios seminarijos vicerektorius – ekonomas (1984–1985).

2006 m. dirbo Ivaji bažnyčiose (Sao Roki ir Saltinho 1), talkindamas klebonui. Buvo Ponta Grossa parapijos klebonas.

(žr.: *Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Iosaphat*. 2006 (Nr. 22). Romae: Apud Curiam Generalem Ordinis. 2007. S. 136; *Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1063; Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василіян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купіцький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василіян. 1998. С. 137).

II. LIETUVIŲ BIČIULIS VIENUOLIS BAZILIJONAS KUN. VASILIJUS ZINKO (1922–2008)

II. 1. V. ZINKO *OSBM* GYVENIMAS IR KŪRYBA

Lietuvos ir Ukrainos valstybės turi galias, ne kartą tarpusavyje susipynusias istorines šaknis. Ryškūs švietėjiški bei kultūriniai ryšiai, kuriems, plečiant ekonominį abiejų šalių bendradarbiavimą, skiriama vis daugiau dėmesio. 2017 m. bus minimas Rytų (Graikų) apeigų katalikų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino (*OSBM*) 400 metų jubiliejus. Šio ukrainiečių įsteigto ordino lopšys – Vilnius. Tai vienintelis Lietuvoje pradžia gavęs ordinas. Jo iniciatorius ir dvasinis vadovas – Ivanas Kuncevičius (Ivan Kuncevič – šv. Juozapas) ir jo aktyviausias bendradarbis Juozapas Veljaminas Rutskis (Josef Veljamin Ruts kij). Lietuvoje įkurto Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vienuoliai tapo žinomi pastoracine, šviečiamąja veikla – statė bažnyčias (cerkves), vienuolynus, steigė mokyklas, spaustuves, organizavo leidybinę veiklą. Išgarsėję vienuoliai bazilijonai iš Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino centro – Švč. Trejybės vienuolyno Vilniuje – buvo kviečiami į įvairias vietas dvasiniam ir kultūriniam gyvenimui kelti: bazilijonų vienuolynai kūrėsi ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos, Ukrainos ir itin gausiai – dabartinės Baltarusijos teritorijose. XIX a. antrojoje pusėje, o ypač amžiaus pabaigoje, prasidėjus ukrainiečių emigracijai į Amerikos žemyno valstybes (Braziliją, Argentina), kartu vyko ir vienuoliai – broliai ir tėvai (kunigai) bazilijonai. Kai po Lietuvos – Lenkijos valstybių padalijimo į carinės Rusijos imperijos sudėtį patekusiose žemėse unitai ir ypač bazilijonai buvo pradėti naikinti, diasporoje (iševijoje) bazilijonai rūpinosi naujų vienuolynų, mokyklų atidarymu, rašė ir leido ukrainiečių vaikams vadovėlius, spausdino katalikiškus laikraščius, knygas.

Ukrainai atgavus Nepriklausomybę, vienuoliai bazilijonai galėjo grįžti į

tėvynę, kurioje, nors ir sulaukę garbingo amžiaus, intensyviai dirbaujasi ne tik pastoracinėje srityje, bet ir perteikdami įgytas mokslo žinias. Vienas iš tokių Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino narių – tėvas Vasilijus Zinko (Vasilij Zinko) OSBM (1922 02 15–2008 04 23), 2007 metais paminėjęs du svarbius jubiliejus: vasario 15 dieną 85-erių metų amžiaus, o birželio 1 dieną – 60 metų kunigystės, 2008 m. balandžio 23 d. Dievo pašauktas į Amžinybę.

Kunigas Vasilijus Zinko OSBM ne kartą lankėsi Lietuvoje (Vilniuje, Šiauliuose, Bazilionuose), apie kurią plačiau sužinojo dirbdamas Brazilijoje iš vienuolės s. Rafailos (Vandos Rimkevičiūtės, 1896 02 19–1981 04 16), šios gyvenimui paskyręs vieną iš daugelio savo knygų.

Literatūros apie kun. V. Zinko negausu: išsami kunigo biografija 85-erių metų jubiliejaus proga išspausdinta ne tik ukrainiečių¹, bet ir lietuvių² kalbomis, o iškeliauvus į Amžinybę jam skirtas „Misionieriaus“, kurio redaktoriumi jis dirbo ne vieną dešimtmetį, 2008 metų birželio numeris.

Žurnalo viršelyje spalvota kunigo nuotrauka. Įdomiomis nuotraukomis iliustruoti ir visi penki t. V. Zinko OSBM skirti straipsniai. Žurnale pateiktas 18 knygų, išleistų Ukrainoje, sąrašas, kurį glaustai komentuoja Bogdana Ščiurko³. Užpakalinio viršelio vidinėje pusėje V. Zinko nuotrauka, devynių knygų viršelių spalvotos nuotraukos ir mintys apie jį. Žurnale išspausdintas ir paties V. Zinko straipsnis⁴.

Kun. t. Dionizijus Zavediuchas OSBM apžvelgia t. V. Zinko OSBM biografiją⁵, prof. Olegas Ohirko prisimena jį kaip pedagogą ir mokslininką⁶, žur-

¹ Андрушко В., Огірко О. Священик – педагог – науковець // Місіонар. 2007. Лютий. С. 28–30; Видавнича Колегія. О. Василь Зінко // Історія громадського комітету земельного фонду ЗУАДК-у у Прудентополі – Бразилія у 20-ту річницю діяльності у роках 1983–2004. Прудентополісь. 2005. С. 94–95; Ювілейний альманах 100-ліття приїзду отців Василіян до Бразилії. 1897–1997. Календар – 1999. Прудентополісь – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василіян. 1998. С. 92.

² Vasiliauskienė A. Vienuolis bazilijonas kunigas Vasilijus Zinko – lietuvių bičiulis // Lietuvos aidas. 2007. Kovo 1. Nr. 49. P. 9; Kovo 2. Nr. 50. P. 9; Kovo 3. Nr. 51. P. 9; Vasiliauskienė A. Ukrainietis vienuolis bazilijonas kun. Vasilijus Zinko // Voruta. 2008. Balandžio 26. Nr. 8. P. 9; Gegužės 10. Nr. 9. P. 9.

³ Щурко Б. Книги отця Василя Зінька, які вийшли друком в Україні // Місіонар. 2008. Червень. С. 50.

⁴ Зінько В. Вплив душі на здоровля людини // Місіонар. 2008. Червень. С. 19–22.

⁵ Заведюк Д. Отець Василь Володимир Зінько, ЧСБВ (*15.02.1922 – †23.04.2008) // Місіонар. 2008. Червень. С. 16–18.

⁶ Огірко О. Спогади про отця Василя Зінька, ЧСБВ як педагога і науковця // Місіонар. 2008. Червень. С. 22–30.

nalistas Igoris Sklenaras į t. Vasilijų *OSBM* žvelgia kaip į publicistą, kaip į neeilinę asmenybę⁷, Uljana Steckiv-Timčuk pristato t. V. Zinko *OSBM* veiklą su jaunimu⁸, o t. Juozapas Kovalis *OSBM* aprašo kunigo V. Zinko *OSBM* laidotuves⁹.

Artėjant antrosioms mirties metinėms, siekta apžvelgti svarbiausius t. Vasilijaus Zinko *OSBM* gyvenimo bei veiklos momentus, pirma, išgirstus iš paties kunigo lūpų ir užrašytus monografijos autorės, antra, pateiktus minėtose publikacijose.

II. 1.1. ZINKO ŠEIMA UKRAINOJE: TĖVAI, VAIKYSTĖ, MOKSLO METAI

Mykolo Zinko (Mykolo Zinko, 1886–1957) ir Marijos Šidlovskos (1894–1956) šeimoje netoli Būgo Sokalių miestelyje (100 km nuo Lvovo šiaurės link ir mažiau nei 30 km nuo Voluinės Volodymyro miesto, kur gimė šv. Juozapas) 1922 m. vasario 15 d. gimęs pirmagimis buvo pakrikštytas Volodymyru Eugenijumi (Volodymyr Evgen), įstojęs į vienuolyną pasirinko Vasilijaus vardą. Vėliau gimė Bohdanas (mirė mažas), o 1928 m. – sūnus Romanas.

Mykolas Zinko – austrų žandaras, kilęs iš Vadovicų (žandaru jis dirbo iki 1918 m.). 1918 m. lapkritį pėsčias iš Krokuvos atkeliavo į Ukrainą ginti jos (nors motina buvo lenkė, tačiau vaikai išauginti ukrainietiška dvasia). Jis tapo Starohorodo kaimo (prie Būgo) komendantu. Žygyje į Zbručą pateko į lenkų nelaisvę, buvo Kovelyje, o išlaisvintas grįžo į Sokalį. Lenkams užėmus Ukrainą, ėmėsi komercinės veiklos – dirbo kaimo prekyboje¹⁰.

Marija Šidlovska-Zinko buvo ligota, tad tvarkėsi namuose, prižiūrėjo vaikus.

Namuose buvo didžiulė tiems laikams biblioteka. M. Zinko užsakydavęs Lvove leistą žurnalą vaikams „Skambutis“ (Dzvonoczek), kurio nekantriai laukdavo Vasilijus. Jam labiausiai patikdavo spęsti užduotis, aišku, neapsieidavo

⁷ *Скленар І. Християнський публіцист з великої літери (у вінок пам'яті отцю Василюві Зіньку, ЧСВВ) // Місіонар. 2008. Червень. С. 30–32.*

⁸ *Стеців-Тимчук У. Добрий батько молоді // Місіонар. 2008. Червень. С. 32–33.*

⁹ *Коваль Й. Прощання з отцем Василям Зіньком, ЧСВВ // Місіонар. 2008. Червень. С. 34–35.*

¹⁰ *Зінко В. Цєблівські сестри в Паранщині. Львів. 2005. С. 88–117.*

be tėvo pagalbos. Zinko šeimos bibliotekoje dėmesio sulaukė ir Žovkvoje leistas vienuolių bazilijonų mėnraštis „Misionierius“ (Misionar). 1930–1932 m. pacifikacijos laikmečiu, Mykolas Zinko garsiai skaitydavo straipsnius apie vykstančius teismų procesus. Motina, klausydama tų žiaurių įvykių, verkdamo. Ašarą nubraukdamo ir tėvas. Tėvas gyrė ir didžiavosi jaunais didvyriais, nebijančiais jokių pavojų. Tokie šeimos vakarai nuo jaunų dienų formavo būsimą bazilijono Vasilijaus Zinko nacionalinę savimonę, meilę savo kraštui, savo kalbai. Vasilijus pamėgo žurnalą „Misionierius“ ir noriai skaitė paaugęs.

Mykolas Zinko gaudavo ir kitų laikraščių, dar gi leidžiamų lenkų – žydų, kur buvo rašoma apie lenkų gyvenimą Brazilijoje. Taip Vasilijus pirmą kartą sužinojo apie šią valstybę, kuri daug vėliau taps jo antrais namais.

Volodymyras Eugenijus, 1928–1934 metais baigęs šešiametę pradžios mokyklą Sokaliuose, labai troško mokytis toliau. Tačiau Lenkijos potvarkiu visi, kurie norėjo mokytis valstybinėje gimnazijoje, turėjo pasiimti iš Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios gimimo metrikus ir pernešti į lenkų Katalikų Bažnyčią. Kitaip į valstybinę gimnaziją nepriimdavo. Motinai kategoriškai paprieštaračius – „Niekada gyvenime!“, – sūnus įstojo į Mažąją redemptoristų¹¹ seminariją Zbojskuose, netoli Lvovo (maždaug 100 km į pietus nuo Sokalių) – čia mažiau reikėjo mokėti už išlaikymą. Pas redemptoristus jis mokėsi dvejus metus, t. y. 1934–1936 m. Čia kartą kun. Volodymyras Krajevskis (Volodymyr Krajevskij) vaikų pasiteiravo, kas jiems patinka ir kuo svajoja būti užaugę. Atėjęs Volodymyro eilei, jis atsakė, kad norėtų turėti spaustuovę. Kunigas, švelniai nusišypojęs, pratarė: „Na, tu gi dar kvailelis!“

II. 1.2. ZINKO ŠEIMA EMIGRACIJOJE

Tėvai, negalėdami pragyventi, 1936 m. pabaigoje emigravo į Argentiją. Reikėjo pinigų ne tik kelionei, bet ir ne mažiau 1000 dolerių gyvenimo svietimoje valstybėje pradžiai – be tiek neišleisdavo į šalį. Mat, jei atvykus nepasisektų greitai įsidarbinti, tai turėtų iš ko pragyventi. Tėvai jau iš anksto labai taupė, be to, viską pardavė: namą, žemę, gyvulius, daiktus, tad galėjo surinkti reikiamą sumą.

Zinko šeima pasiekė Gdanską ir iš ten laivu 1936 m. lapkričio 11 d. išplaukė į nežinomą, tačiau girdėtą šalį. Tuo pačiu laivu keliavo kelios ukrainiečių šeimos ir daug žydų. Plaukė beveik mėnesį.

¹¹ Redemptoristai – Rytų, arba Graikų, apeigų katalikai vienuoliai (**Congregatio Sanctissimi Redemptoris, CSR**).

Pasiekus Amerikos žemyną, Zinko šeima apsigyveno Argentinos Čiako provincijoje. Tėvai čia nusipirko nedidelę trobelę, dirbo žemę, augino linus. Tačiau nepamiršo ir spaudos. Vos atvykę tapo „Ukrainiečių žodžio“ (Ukrainскоje slovo) skaitytojai. Šį laikraštį leido Švietimo (Prosvita) draugija. Žinoma, gaudavo Šaulių draugijos Argentinoje laikraštį „Mūsų šauksmas“ (Naš klyč). Dera pastebėti, kad Šaulių draugija vėliau tapo Ukrainos valstybinio atgimimo susivienijimu. Be to, buvo leidžiamas ukrainiečių švietėjiškas žurnalas „Žinios“ (Znanja), kurios vėliau pavadintos „Šviesa“ (Svitlo).

Ieškodami geresnio uždarbio, 1941 m. tėvai pardavė trobelę ir išvyko į Buenos Aires. Don Torkvato nusipirkę namą apsigyveno, o tėvas iš ten važinėjo dirbti į Buenos Aires. Dar po kurio laiko jauniausiajam Zinko sūnui Romanui pasistačius namą Monro – ten persikėlė ir tėvai. Mat, Romanas buvo baigęs Otokrauzo saleziečių¹² kolegiją Buenos Aires, vėliau – La Plato universitetą, kur jis įsigijo laivų statytojo profesiją. Tačiau baigęs jis dirbo elektros srities (namų elektros pramonėje) inžinieriumi-techniku.

II. 1.3. VASILIJIAUS MOKSLAI: GIMNAZIJA, SEMINARIJA, STUDIJOS ROMOJE

Nors šeimai atvykus į Argentiną Vasilijus tuoj pat negalėjo tęsti mokslo, tačiau tėvas stengėsi, kad mokslo trokštantis sūnus įgyvendintų savo svajonę. Iš atsitiktinai į rankas pakliuvusio „Misionieriaus“ sužinojo, kad Prudentopolje ukrainiečių jaunuoliams atidaryta mažoji seminarija. Tėvas Mykolas Zinko kreipėsi į kun. Markijaną Škirpaną *OSBM*, prašydamas, kad šis priimtų sūnų Vasilijų į seminariją, ir greitai sulaukė teigiamo laiško.

Ir taip 1939 m. liepos mėnesį Vasilijus iš Argentinos išvyko mokytis į Braziliją, į Prudentopolį pas vienuolius bazilijonus¹³, kadangi čia įsikūrę redemptoristai buvo ne ukrainiečiai.

V. Zinko porą metų (1939–1941 m.) mokėsi Šv. Juozapo mažojoje bazili-

¹² Saleziečiai – Don Bosco įkurta kongregacija. Saleziečių vienuolių yra ne tik tarp Lotynų, bet ir Rytų apeigų katalikų (*Salesianus Don Bosco, SDB*).

¹³ Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vienuoliai. Tai Rytų apeigų katalikų ordinas, įkurtas 1617 m. (vienintelis ordinas įkurtas Lietuvoje). *Ordo Sancti Basilii Magni, OSBM* (lotyniškai); *Чин Святого Василя Великого, ЧСБВ* (ukrainietišškai).

jonų seminarijoje* – Prudentopolio gimnazijoje. Būdamas amžiumi vyresnis, jis daug ir stropiai mokėsi, todėl jį, iš antros klasės perkėlė į ketvirtą. Čia būsimasis kunigas įgijo puikią darbo patirtį ir įsitikino pašaukimo tikrumu.

Po to įstojo į vienuolių bazilijonų seminariją, tapdamas vienu pirmųjų Šv. Juozapo seminarijos Prudentopolyje auklėtinių¹⁴. Jis įstojo į Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino noviciatą Prudentopolyje, kuris po ketverių metų pertraukos, t. y. 1941 m. sausio 21 d., vėl buvo atidarytas. Seminarijoje mokėsi 8 metus: metus laiko (1941–1942 m.) buvo noviciate, po to 6 metus mokėsi tam tikrose studijų pakopose, vienerius metus (1942–1943) klausė scholastikos kursų (taip vadinamas scholastikos laikotarpis – skyrius-pakopa), dar dvejus metus (1943–1945) mokėsi filosofijos (filosofijos skyrius) ir paskutiniuosius trejus metus (1945–1948) studijavo teologiją (teologijos skyrius).

1941 m. sausio mėn. įstojo į noviciatą. Kartu su juo buvo 16 naujokų. Jų magistrū buvo paskirtas kun. Irinėjus Malaniachas (Irenarch Malaniak) OSBM, seminarijos direktoriumi tuo metu dirbo kun. Juozapas Roga (Josafat Roga) OSBM (tai pirmasis ukrainiečių – Rytų apeigų katalikų vyskupas (1958 m.) Pietų Amerikoje). Protoigumenu buvo išrinktas t. Juozapas Romanas Martynecas OSBM (Josif Roman Martynec, 1903–1989).

Pradžioje noviciatas buvo Prudentopolyje, tačiau, augant vienuolių skaičiui, mokyti scholastikos ir kitų dėstomų dalykų seminaristai 1942 m. buvo perkelti į Irasemą (Santa Katarinos valstija).

Noviciate buvo griežta tvarka. Prieš penkias (kėlėsi 4 val. 50 min.) atsikėlusių jaunuolių laukė maldos, konferencijos, fiziniai darbai. Tad įtemptai tiek dvasiškai, tiek fiziškai padirbėję, vakare pusę devynių atsigulę, miegodavo kaip užmušti. Pusė novicijų tapo dvasininkais, kiti – likosi broliais (dirbo įvairius fizinius darbus: vienas jų tapo vienuolyno dailide, jis, itin mėgdamas meną, tapė ikonostasus ir pan.).

Scholastika – tai mokslinė veikla ir malda. Tik sekmadieniais ir ketvirtadieniais nebuvo paskaitų. Ketvirtadienis buvo skirtas seminarams, paskaitoms savarankiškai pasirengti. Scholastikos laikotarpiu buvo mokoma Bažnyčios istorijos, retorikos, kalbų (ukrainiečių, portugalų, lotynų, graikų, vokiečių), Ukrainos istorijos, fizikos. Buvo klausomos gero auklėjimo, t. y. gero tono, elegancijos paskaitos.

Filosofines studijas sudarė tokios disciplinos: filosofija, teodicėja, logika, kosmologija, psichologija, kritika, ontologija, etika ir estetika.

1942 m. spalio 4 d. Volodymyras priėmė pirmuosius vienuolinius įžadus,

* Mažoji seminarija atitinka Kunigų seminarijos licėjinius kursus.

¹⁴ Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 40–41

pasirinkdamas vienuolinį Vasilijaus vardą. T. Vasilijus Zinko yra rašęs: „1942 m. spalio 4 d. pasižadėjau Dievui negerti ir nerūkyti“¹⁵. To pažado dvasininkas nesulaužė.

1946 m. gruodžio 1 d. br. Vasilijus sudėjo amžinuosius įžadus, priėmė taip vadinamą „vienuolio profesiją“.

1947 m. pradžioje bazilijonai seminaristai iš Irasemos buvo perkelti į Prudentopolį. Čia – paskutinė studijų pakopa – teologijos studijos. Buvo skaitomi šie kursai: apologetika, dogmatika (tikėjimo tiesos), moralinė teologija, pastoralinė teologija (kaip elgtis su žmonėmis), egzegezė (Šventojo Rašto aiškinimas), kanoninė (kanonų) teisė ir Bažnyčios istorija. Dogmatikoje dar buvo išskirti detalesni kursai: mariologija (Marijos mokymui skirtos paskaitos) ir kristologija (Kristaus istorijai bei jo veiklai skirtos studijos).

Visas paskaitas dėstė tik dvasininkai ir tik lotynų kalba. Ukrainietišškai kalbėdavosi rekreacijos metu. Dogmatiką dėstė t. J. Martynecas *OSBM* (jis aukso medaliu buvo baigęs Romos Popiežiškąjį Šv. Grigaliaus universitetą), t. Rapolas Lotockis (Rafail Lotockyj) *OSBM* – literatūrą ir retoriką (mokėšis Krechive ir Kristinopilyje), t. Juozapas Pryjma (Josif Prijma) *OSBM* (Ukrainoje baigęs mokslus) – filosofiją. T. Meletijus Kaminskis (Meletij Kaminskij) *OSBM* buvo kilęs iš Vakarų Ukrainos, tačiau nemokėjo ukrainiečių, tik – lenkų kalbą. Įstojęs į Bazilijonų ordiną ir būdamas itin gabus kalboms, greitai išmoko ir ukrainietišškai. Išvykęs į Braziliją, portugališkai kalbėjo geriau negu kai kurie vietiniai, tad ir bazilijonų noviciate jis galėjo dėstyti ukrainiečių kalbą. T. Teodozijus Kučynskis (Teodozij Kučynskij) *OSBM* dėstė literatūrą (Ukrainos ir Brazilijos) ir t. t.

V. Zinko, baigdamas mokslus, 1947 m. birželio 1 d. Lotynų apeigų katalikų vyskupo Don Antonijaus Mazarotti (Brazilijos italo) išventintas į kunigus. Tuo metu į kunigus buvo išventinti trys: Borisas Kocyjus (Borys Kocyj), Marijanas Stružakas (Marijan Stružak) ir Vasilijus Zinko. T. Vasilijus Zinko primicijas – pirmąsias šv. Mišias aukojo Prudentonopolyje (praėjus savaitei po išventinimo) ir tik po 5 metų jas galėjo aukoti giminėms Buenos Aires. Tačiau motina šiose Mišiose nedalyvavo – ji sunkiai sirgo ir gulėjo ligoninėje.

1947 m. gruodį kun. V. Zinko *OSBM* išvyko į Europą gilinti žinių. Nuo 1947 m. gruodžio iki 1949 m. spalio mėn. Romoje Popiežiškajame Šv. Grigaliaus universitete studijavo Bažnytinę – Kanonų teisę. Romoje t. Vasilijus užbaigė ir Prudentopolyje pradėtas dvejų metų teologijos studijas (čia baigė teologijos studijų trečius metus).

Studijuodamas Romoje, gyveno Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vyriausios vadovybės namuose Marijos del Monti aikštėje.

¹⁵ Зінко В. Сильветки Василянських трудівників. Львів: Місіонер. 2007. С. 208.

Studijas Romoje t. Vasilijus Zinko OSBM baigė apgindamas magistro darbą „Apie Dievo Tarnų stebuklus beatifikacijos ir kanonizacijos bylose“, už kurį jam buvo suteiktas teisės magistro vardas.

II. 1.4. DARBAS BRAZILIJOJE (1949–1952)

Deja, panaudoti mokslo žinių gimtojoje Ukrainoje vienuolis mokslininkas negalėjo – Ukraina, kaip ir Lietuva, tuomet kentė sovietinę okupaciją. Tai buvo tikinčiųjų ir Bažnyčios persekiojimo laikmetis. Tad sugrįžo į Braziliją. Atvyko 1949 m. spalio mėnesį, kada žydėjo kava, skleisdama nepaprastai malonų kvapą. Ponta Grosoje trejus metus (iki 1952 m.) padėjo pastoracinėje veikloje, lankė kolonijas, tapo nuolatinis „Misionieriaus“ korespondentu, išleido pirmąją brošiūrą apie Brastos uniją, dirbo seminarijoje.

Irasemoje, į kurią buvo perkelta tėvų bazilijonų seminarija – scholastikos ir filosofijos studijos, t. V. Zinko OSBM šešioliką klierikų mokė ukrainiečių kalbos, Ukrainos literatūros ir pasaulio istorijos.

Pažymėtina dar viena svarbi kun. Vasilijaus Zinko OSBM veikla – parašyta nauja konstitucija Šv. Onos seserims. T. Jemiljanas Ananevičius (Omiljan Ananevič) OSBM jas įkūrė 1932 m. kaip III pranciškonų ordiną (tretininkes) ne Ukrainoje, o Paranos provincijoje Brazilijoje. Kaip minėta, galima jas palyginti su lietuvaitėmis Šv. Kazimiero seserimis, Dievo tarnaitė motina Marija (Kazimiera Kaupaite, kilusia iš Panevėžio vyskupijos, Ramygalos), kurios savo kongregaciją pirmiausia įkūrė taip pat ne tėvynėje, o Amerikos žemyne (Motininis Šv. Kazimiero kongregacijos seserų namas yra Čikagoje). Šv. Onos seserys priėmė pranciškonų drabužius, dirbo katechetėmis. Ir tik po 18 metų veiklos, t. y. 1950 m., priėmė amžinuosius įžadus. Šiam momentui vyskupas Juozapas Martynecas OSBM paprašė t. Vasilijų Zinko OSBM parašyti naują seserų kongregacijos Konstituciją. T. Vasilijus kruopščiai studijavo kitų kongregacijų konstitucijas, gilinosi į vienuolių gyvenimą. Tačiau iš jo pateiktos naujos Konstitucijos buvo pasinaudota tik drabužių aprašymu. Vyskupas J. Martynecas OSBM nuvyko į Romą pas kardinolą Juozapą Slipijų (Josef Slipyj), kurio dėka buvo patvirtinta nauja seserų vienuolių kongregacija (tai vyskupo teisių vienuolija). Dabar Šv. Onos seserys turi savo namus Romoje, Brazilijoje – Kurityboje, Briuchovičiuose prie Lvovo ir Lvove (dirbo prie kardinolo Liubomyro Huzaro, o jam persikėlus į Kijeva – prie arkivyskupo Igorio Vozniako). Jų pagrindiniai namai yra Lvove prie Šv. Onos cerkvės, o

centriniai namai – Kurityboje. Ilgą laiką (net 12 metų) t. Vasilijus Zinko Šv. Onos seserims teikė dvasinę pagalbą.

1950 m. pavasarį didžiąją gavėnios savaitę t. V. Zinko pirmąsyk dalyvavo misijose, kurioms vadovavo t. Mikalojus Ivanivas *OSBM*.

II. 1.5. DARBAS ARGENTINOJE (1952–1962)

Po trejų darbo metų Brazilijoje kun. V. Zinko *OSBM* daugiau negu dešimtį metų (1952–1962) darbavosi Argentinoje: pradžioje Misiones provincijoje, nuo 1959 m. sausio mėnesio – Buenos Aires. Be pastoracinės veiklos, kunigas daug dėmesio skyrė jaunimui: mokė vaikus, buvo skautų kapelionas.

1952–1958 m. jis buvo klebono padėjėjas Šventosios Šeimos parapijoje (Irasema, Santa Katarina) ir Švenčiausios Trejybės (Apostoles, Argentina) parapijoje, (1959 m. sausis–1962 m. sausis) – Šv. Bazilijaus Didžiojo parapijos (Buenos Aires) administratoriaus koadjutorius. Iš Buenos Aires važinėjo į aplinkines vietas – aptarnavo Lavažor, Ramos Mechiją, Kazanovą, Villa Karasą, Dok Sud, Avellaneda, Tallar Delpačeko. Daugelį kartų keliavo ir į Rozario – didelį miestą – uostą šalies viduje.

Ryški kunigo pedagoginė veikla. Tik atvykęs kunigas Vasilijus pusantrų metų buvo Mažosios seminarijos Apostoles direktoriaus pavaduotoju (t. Glebui Kinachui dirbant magistrų, V. Zinko buvo naujokų sociumu), po to pavaduotoju dirbo kitoje mokykloje ir vėl į ją sugrįžo dirbti prefektu. Buenos Aires parapijinėje mokykloje trejus metus dėstė tikyba. Vasaros atostogų metu dirbo vaikų stovyklose.

T. V. Zinko dalyvavo organizacijų veikloje: prie bažnyčios veikusioje „Marijos draugijoje“ bei pasaulietiškoje Argentinos ukrainiečių studentų sąjungoje.

Dirbdamas Buenos Aires, rašė į Brazilijoje leidžiamą „Darbą“ ir „Misionierių“, Argentinojeėjusiam „Ukrainiečių žodžiui“, „Mūsų šauksmui“, „Gyvenimui“, Čikagoje leistam „Horizontui“, Filadelfijoje – „Keliui“, Kanadoje – „Šviesai“ ir kitiems leidiniams.

Primintina, kad dar mokydamasis seminarijoje V. Zinko pradėjo talkinti spaustuvėje, leidžiant „Darbą“ ir „Misionierių“. Bendradarbiavimas spaudoje prasidėjo nuo straipsnio – nekrologo, kurį Vasilijus parašė 1940 m. mirusiam seminaristui Juozapui Šulganui (nekrologas parašytas tuometinio protoigumeno t. Juozapato Martyneco *OSBM* paliepimu). 1946 m. pabaigoje t. J. Martynecas *OSBM* paprašė parašyti straipsnį „Darbui“ apie Kalėdas. Nuo tada

prasidėjo pastovus bendradarbiavimas „Darbe“, o vėliau – ir kituose periodiniuose leidiniuose. Net gi studijuodamas Romoje, V. Zinko siuntė medžiagą į Prudentopolį ten leidžiamiems laikraščiams ir žurnalams.

Be tokios plačios žurnalistinės veiklos, svarbi leidybinė darbuotė, atsakingos redaktoriaus pareigos.

Dar 1944 m. t. Oresto Dubo OSBM iniciatyva ir pastangomis Argentinoje ukrainiečių ir ispanų kalbomis du kartus per mėnesį buvo pradėtas leisti laikraštis „Progresas“ (Postup–Progres). Naujai atvykę tėvai bazilijonai Apostoles 1948 m. pradėjo leisti mėnraštį „Gyvenimas“, kuris čia ėjo iki 1952 m. Mat, protoigumenui t. Volodymyrui Kovalykui OSBM išvykus iš Apostoles į Buenos Aires, ten perkelta ir žurnalo leidyba. Buenos Aires „Gyvenimas“ leistas 1952–1955 m. Vėliau, t. V. Kovalykui OSBM išvykus studijuoti į Romą ir susirgus tvarkiusiam leidybą žurnalo sudarytojui broliui Marianui Chalupai OSBM, mėnraščio leidybai grėsė žlugimas. Tada t. V. Zinko OSBM ėmėsi leidybinio darbo. Pats rinko raides, atliko sunkų, didžiulės atidos ir kruopštumo reikalaujantį techninį darbą ir kartu su Dimitrijum Solonyšynu (Dmitro Solonyšyn) spausdino. Kun. V. Zinko OSBM mėnraštį „Gyvenimas“ papildė ir savais straipsniais, tarkim, apysaka „Ukrainos Magdalena“. „Gyvenimas“ Apostoles vėl leistas nuo 1955 iki 1958 m., tada jį redagavo kun. V. Zinko OSBM. Paskutinis „Gyvenimo“ redaktorius – t. Juozapas Galabarda OSBM, jam mirus 1981 m. žurnalo leidyba nutrūko.

II. 1.6. VĖL BRAZILIJOJE (1962–1994)

1962 m. sugrįžęs į Braziliją, t. V. Zinko OSBM čia išdirbo 32 metus. Jis buvo dvasios tėvu Šv. Juozapo seserų naujokyne Viktorijos linijoje (Kruz Mašado), tapo dvasingu misionieriumi, profesoriavo kunigų seminarijoje¹⁶. Be pedagoginio ir pastoracinio darbo Šv. Juozapato parapijoje Prudentopolyje, aptarnavo dar ir septynias tolimas parapijas, ėmėsi žurnalistinės veiklos: redagavo savaitraštį „Darbas“ (1962–1994), mėnraštį „Misionierius“.

Vyskupas J. Martynecas OSBM, pavedė t. Vasilijui Zinko į ukrainiečių kalbą išversti Jono Auksaburnio Dieviškąją Liturgiją. Kai ji buvo išversta, vyskupas 1966 m. išsiuntė aprobuoti Apaštala Sostui. Pasirodo, tokį vertimą jau atlikęs palaimintasis Juozapas Slipijus ir jo darbas jau buvo aprobuotas,

¹⁶ Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 41.

o 1967 m. buvo išspausdintas. Tada t. Vasilijus ėmėsi versti įvairias maldas. Be to, t. Vasilijus rašė knygas, dramas jaunimui, vertė religinius-literatūrinius kūrinius.

T. Vasilijus tapo dvasinis vadovas Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių noviciate (1963–1970), Šv. Onos seserims Katechetėms (1964–1972) ir Šv. Juozapo Sužadėtinio seserims (1979–1985)¹⁷. Aštuonerius metus buvo seserų Tarnaičių ir Šv. Onos seserų Katechečių nuodėmklausys, dirbo Marijos Širdies namų ligoninės kapelionu.

Kunigas V. Zinko *OSBM* stengėsi visiems padėti. 1984 m. spalio mėn. 10 d. jis kartu su kun. Petru Balcaru (Petro Balcar) parašė memorandumą Žemės fondo įkurtam Bendruomenės komitetui Brazilijoje, kuriame dokumentuotai pagrindė ir išklė didžiulę komiteto reikšmę. Memoriale aiškiai papunkčiui išdėstė galimybes padėti sunkioje būklėje esantiems vargšams valstiečiams¹⁸.

Nuo 1962 m. redagavo savaitraštį „Darbas“ ir mėnraštį „Misionierius“¹⁹.

Pastebėtina, kad nuo pat pirmojo vienuolio bazilijono – t. Silvestro Kyzymos (Silvestr Kyzym) – 1897 m. atvykimo į Braziliją čia iki 1980 m. vestų misijų skaičius siekia 420. Daugiausia misijų 1970–1980 m. vedė t. Mikalojus Ivanivas (Mykolaj Ivaniv) (80) ir t. Vasilijus Zinko (49)²⁰.

Apie misijas, jų svarbą ne tik dvasingumo plėtrai, bet ir tautinės savimonės stiprinimui, ukrainiečių kalbos bei papročių išsaugojimui kun. V. Zinko *OSBM* rašė knygoje „Bazilijonų darbininkų siluetai“. Čia jis pateikė iševijoje 1951–1990 m. vestų misijų bendrą skaičių (178), nurodydamas vietą ir laiką²¹. Be to, maldos grupėms, seserims vienuolėms, vedė rekolekcijas Apostoles (1951, 1953, 1956, 1957 ir 1958 metais) ir kitose vietose. Rekolekcijų medžiagą kun. V. Zinko *OSBM* Prudentopolyje 1973–1993 metais išleido atskirais septyniais leidiniais²².

¹⁷ Блажейовський Д. Київська Всеселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999. С. 1048–1049.

¹⁸ Меморіал у справі допомоги ЗУАДК-у ддя Бразилії // Історія громадського комітету земельного фонду ЗУАДК-у у Прудентополі – Бразилія у 20-ту річницю діяльності у роках 1983–2004. Прудентополісь. 2005. С. 10–15.

¹⁹ Бурко В. М. Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. С. 41.

²⁰ Ten pat. P. 59.

²¹ Зінко В. Сильветки Василянських трудівників. Львів: Місіонер. 2007. С. 180–183.

²² Ten pat. P. 224.

II. 1.7. T. VASILIAUS ZINKO OSBM DARBUOTĖ TĖVYNĖJE

Pagaliau 1989 m. lapkričio 20 d. Ukrainos vyriausybei priėmus nutarimą legalizuoti Rytų apeigų katalikų bendruomenes, o 1991 m. rugpjūčio 24 d. paskelbus Ukrainos Nepriklausomybę, daugeliui mokslo bei kultūros veikėjų diasporoje susidarė galimybė sugrįžti į tėvynę. Į Ukrainą, kad padėtų atsigauti tikintiesiems, pradėjo grįžti ir dvasininkija. 1994 m. vasario 23 d., vykdydamas ordino vadovybės pavedimą, į Tėvynę sugrįžo ir t. Vasilijus Zinko OSBM. Pakilęs lėktuvu Kurityboje, skrido per San Paulą, Frankfurtą prie Maino, Varšuvą ir nusileido centriniame Vakarų Ukrainos mieste Lvove.

Išvykęs iš gimtinės paauglys (eidamas 14 metus), ją pamatė tik po 58 metų, būdamas jau 72 metų, tačiau pilnas jaunatviškos energijos. „Iš svetimos šalies, kuri jam tapo sava, sugrįžo į gimtą šalį, tačiau jam visiškai svetimą Ukrainą“²³.

Grįžęs į tėvynę, V. Zinko OSBM stengėsi įsijungti į įvairiausių veiklą.

Ketverius metus 1994–1998 m. buvo Šv. Šeimos seserų kongregacijos Bibrcoose ir Šv. Juozapato seserų Lvove kongregacijos dvasios tėvu. 12 metų (1994–2006) vadovavo kontemplatyvioms bazilijonėms Briuchovičiuose. Iš pradžių jų tebuvo tik septynios, o dabar išaugę iki pusšimčio.

T. V. Zinko ėmėsi vadovauti prie bažnyčių veikusioms organizacijoms: „Marijos draugijai“ prie Šv. Onufrijaus bažnyčios, „Mistinei trojandai“ prie Šv. Andriejaus bažnyčios Lvove bei kitoms. Be to, jis buvo iniciatorius Šv. Luko katalikų gydytojų draugijai atkurti. Jis buvo rožinio garbintojas ir Juozapo (Jozefo) Marijos de Volfo bičiulis²⁴.

Draugija „Mistinė trojanda“ buvo sukurta 1995 m. t. Antonijaus Masiuko OSBM iniciatyva. Draugijos nariai – jauni žmonės, mylintys Dievą ir ypač gerbiantys Švč. Mergelę Mariją. Du kartus per savaitę draugijos nariai renkasi bendrai maldai, dvasiniam susitelkimui, klauso paskaitų. T. Antonijus įkurtai draugijai vadovauti paskyrė t. Vasilijų Zinko, kuris skrupulingai ruošėsi kiekvienam susitikimui. Kiekviena jo paskaita (kas besuskaičius, kiek jų perskaityta per 13 metų!) – patriotiniai, moraliniai, dvasiniai lobiai. Kunigo paskaitose klausytojai įgydavo žinių iš teologijos, Bažnyčios istorijos, psichologijos, sociologijos, filosofijos, mokėsi patriotizmo. Turėdamas Dievo dovaną ne tik įtaigiai kalbėti, bet ir rašyti, jis keletą darbų skyrė „Mistinės trojandos“ draugijai: paskelbė ne vieną straipsnį, knygą, kitų autorių knygoms parašė įvadu²⁵.

²³ *Заведюк Д.* Отець Василь Володимир Зінько, ЧСВВ (*15.02.1922–†23.04.2008) // Місіонар. 2008. Червень. С. 18.

²⁴ *Скленар І.* Християнський публіцист з великої літери (у вінок пам'яті отцю Василю Зіньку, ЧСВВ) // Місіонар. 2008. Червень. С. 31.

²⁵ *Стеців-Гимчук У.* Добрий батько молоді // Місіонар. 2008. Червень. С. 32–33.

Kunigui sugrįžus į tėvynę, Lvove veikė katalikiška radijo stotis „Prisikėlimas“ (Radijo Voskresenja) visai Ukrainai. T. V. Zinko *OSBM* kalbėdavo kartą kas savaitę. Po 12 paskaitų yra skaitęs tokiomis temomis: „Pirmiausia – būti žmogumi“, „Apie charakterį“ ir „Iš vienuolių istorijos“.

Sugrįžęs į Ukrainą ir, kaip matėme, turėdamas didžiulę redaktorinio – žurnalistinio darbo patirtį, kun. V. Zinko *OSBM* pasisiūlė redaguoti atnaujintą mėnraštį „Misionierius“, kuris vėl buvo leidžiamas Žovkvoje. Čia redaktore dirbo Andželika Tatomir – faktiškai ji viską ir tvarkė, kunigas iki 1998 metų buvo atsakingas redaktorius, rašė straipsnius. A. Tatomyra pakeitusi kita redaktore neilgai trukus pasitraukė iš tų pareigų.

V. Zinko, 1997 m. rugsėjo 1 d. pastoracinei veiklai perkeltas į Červonohradą Šv. Jurijaus bazilijonų vienuolyną, aptarnavo Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seseris Tarnaites ir Švč. Jėzaus Širdies seseris. Červonohrade dirbo iki 1997 m. gruodžio 24 d., kartu tvarkydamas Žovkvoje leidžiamą „Misionierių“.

Ukrainiečių Brazilijoje kviečiamas ir jų lėšomis V. Zinko *OSBM* iš Červonohrado nuvyko į Varšuvą ir iš ten išskrido į Braziliją, kur du mėnesius lankė kolonijas, iš portugalų kalbos išvertė knygą „Ateities pasirinkimas“ (Vybor majbutnioho), išleista 1999 ir 2000 metais.

1998 m. vasario pabaigoje sugrįžo į Lvovą. Paskirtas dirbti Šv. Andriejaus bažnyčioje. Čia dirbdamas (gyveno Šv. Onufrijaus vienuolyne) sulaukė 85-erių metų jubiliejaus, atšventė kunigystės 60-metį ir 2008 m. balandžio 23 d. paliko žemiškąjį pasaulį.

Ir sugrįžęs į Ukrainą buvo kviečiamas misijoms. Iki 2000 m. pabuvojo 43 vietose²⁶. Iš viso Argentinoje, Brazilijoje ir Ukrainoje vedė 220 misijų. Misijoms vyko ir į Pabaltijo šalis: Lietuvą, Latviją, Estiją.

Pedagoginis darbas. Tėvynėje taip pat nenutolo nuo pedagoginio darbo. 1995–1996 m. Lvovo Dvasinėje seminarijoje dėstė Bažnyčios istoriją, pastoracinę psichologiją. 1999–2003 m. skaitė paskaitas Lvovo maisto ir pieno pramonės technikumė, vėliau tapusiam koledžu. Vienerius metus (1996) dirbo Lvovo valstybiniame Miškų technikos universitete. Ketverius metus (2000–2004) Lvovo Ivano Franko nacionalinio universiteto Ekonomikos fakultete įvairių kursų studentams dėstė etiką, religijos istoriją, politologiją, sociologiją (vėliau atsirado naujų kursų). Yra dėstęs Lvovo Danijilo Galyckio nacionaliniame medicinos universitete bei Kijevo nacionalinio kultūros ir menų universiteto Lvovo filiale. Be to, paskaitų yra skaitęs ir Lucko valstybiniame Lesės Ukrainkos pedagoginiame universitete. Ne sykį buvo kvieistas skaityti paskaitų ir į Lvovo vidurines mokyklas.

Nuo 1999 m. iki mirties dėstė Lvovo S. Z. Gžyckio nacionalinėje veterina-

²⁶ Ten pat. P. 185–202.

rijos akademijoje (iki 2003 m. turėjo valstybinės akademijos statusą). Veterinarijos akademija 85-mečio proga kunigą V. Zinko *OSBM* apdovanojo specialiu diplomu.

Dr. Volodymyras Andriuška, aukštojoje mokykloje dėstydamas religijos istorijos kursą, naudojosi kun. V. Zinko knyga „Bažnyčios istorija“, tad autorių jau pažinojo neakivaizdžiai. 1996 m. pradžioje V. Zinko kreipėsi į jį prašydamas leisti nors kartą per savaitę vietoje profesoriaus paskaityti studentams dviejų valandų kursą:

– Aš labai prašau, negaliu be studentų, o jų bažnyčioje labai reta!..

Dr. V. Andriuška labai rimtai paklausė:

– O gal norėtumėt po 6 valandas kasdien? –

Kun. V. Zinko labai apsidžiaugė tokiu pasiūlymu.

Profesorius prisimena, kad buvo ir tokių dienų, kai t. Vasilijus skaitė net po 9 paskaitas (tiesa, Ukrainoje paskaitų laikas žymiai trumpesnis negu Lietuvoje). Kunigas skaitė 10 skirtingų kursų: bažnyčios ir religijos istoriją, pastoracinę psichologiją, etiką, politologiją, sociologiją, filosofiją, logiką, pedagogiką, religijotyra, sociologiją, krikščionišką etiką.

Su dėstomu dalyku, kunigas gražiai siejo meilę Ukrainai, gimtajai kalbai, Bažnyčiai, Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui. Daug dėmesio kun. V. Zinko skyrė doros klausimams, akcentuodamas, kad laimingo gyvenimo esminis pagrindas – nekaltybė. Tad pusiau juokais, pusiau rimtai siūlė merginoms nešioti ant nugaros prisitaisius tokius užrašus: „Laikytis atstumo!“

Paskaitose kunigas tėviškai žvelgė į klausytojus, pedagoginių pertraukėlių metu gebėjo juos sudominti savo teikiamais „receptais“, pavyzdžiui, kaip sėkmingai ištekėti, kad šeima būtų tvirta. Mergaitėms jis rekomendavo keturis receptus: pirmiausia išsiaiškinti, ar būsimasis jaunikis yra religingas, ar vartoja alkoholį, rūko (jei nerūko ir negeria – bus žymiai sveikesni vaikai), ar turi specialybę, kad galėtų išlaikyti šeimą, ar turi butą, kur galėtų jauna šeima gyventi.

Jaunuoliams siūlė apsilankyti mergaitės šeimoje ir stebėti, kaip ji elgiasi su savo tėvais: jei juos gerbia, gerbs ir vyro tėvus, rūpinsis vyru, gebės jį suprasti.

2003–2007 m. dirbdamas prorektoriumi Lvovo S. Z. Gžyckio nacionalinėje veterinarijos akademijoje prof. V. Andriuška (nuo 2007 m. liepos – Ukrainos nacionalinio Miškų technikos universiteto Sociologijos ir kultūrologijos katedros docentas) gebėjo įtikinti universiteto vadovybę, kad etiką turėtų dėstyti dvasininkas. Būdamas giliai tikintis, jis daug bendravo su dvasininku V. Zinko. Monografijos autorei pasakojo apie sykį sukeistas paskaitas. Sekretorė nesuspėjo paskambinti kunigui, kad nebus užsiėmimo. Po šv. Mišių į paskaitą atskubėjęs t. V. Zinko *OSBM* sužinojo, kad laisvas, tad prasmingai sureagavo į atsiprašymus:

– Aš vis tiek jau atlikau darbą – su abitu perėjau universiteto koridoriais! Kiekvienoje, net ir žymiai sudėtingesnėje situacijoje t. V. Zinko ieškojo ir gebėjo pamatyti gerį.

Iš tikrųjų vienuolis V. Zinko visada vaikščiojo su abitu – atvykęs į Ukrainą, jis nešiojo tą patį, gerokai nutrintą, ne sykį lopytą abitą. Net ir apranga jis liudijo savo pašaukimą. Žiemą ir vasarą vaikščiojo su tuo pačiu, dar iš Brazilijos atsivežtu mėlynu lietpalčiu. Jis visiškai nebuvo reiklus aprangai, maitinosi labai kukliai (maistą ribojo sveikata, tad griežtai laikėsi gydytojų nurodymų). Tačiau monografijos autorė yra liudininkė, kaip, seselei suleidus vaistus ir gydytojos nurodymu liepus ne mažiau kaip porą valandų gulėti, medikė jau po pusvalandžio (o buvę, kad V. Zinko gulėjo tik 15 min.) sutiko t. V. Zinko besišnekučiuojantį su mokslininke. Papriekaištavus, kad nesilaikąs gydytojos nurodymų, V. Zinko atsakė:

– Matote, jūs dar jauna, tad ir laikrodis eina lėčiau, o mano – jau bėga tekinom! Tad man per tą pusvalandį jau prabėgo žymiai daugiau minučių! Man jau anksčiau reikėjo būti čia!

Kunigas buvo labai tikslus. Į susitikimus pats visada ateidavo keliomis minutėmis anksčiau, o vėluojančiojo kantriai laukdavo, ir niekas neprisimeina, kad t. V. Zinko būtų kam nors dėl to priekaištavęs. Be to, visada mokėjo sukoncentruoti mintį – paprašytas kalbėti nustatytą laiką, neužtesdavo nė minutės. Paskutinę sekundę, reziumuodamas pasisakymą, dirstelėdavo į laikrodį ir tardavo:

– Buvau prašytas kalbėti 15 minučių ir jos jau baigėsi!

Neišrankus buityje, kunigas buvo reiklus dvasiniam gyvenimui, maldai. Jis mokėjo kantriai išklaudyti kiekvieną, tad neatsitiktinai Šv. Andriejaus bažnyčioje prie kunigo tėvo Vasilijaus klausyklos visada buvo nusitęsusių didžiulės eilės. Bet jam to buvo maža – jis ieškojo tų, kurie dar nesuradę kelio pas Dievą, ieškojo gyvenimo verpetuose besiblaškančio jaunimo.

Dr. Olegui Ohirkai kun. Vasilijus yra kalbėjęs, kad einąs pas jaunimą, nepaisydamas jokių trukdžių. Mat, jaunimą labai retai matąs bažnyčioje, todėl jo pastoracinė pareiga esanti – pakreipti jų sielas į Dieviškąjį Absoliutą²⁷. Jis buvo pareigingas studentų kapelionas, šiai pareigai, kaip ir kitoms atsidavęs visa širdimi, protu ir siela. Jis stengėsi surasti studentų širdyse jautrių vietų, kad, prie jų prisilietęs ir jas atvėręs, galėtų ten berti Dievo meilės grūdus.

Paskaitose dėstytojas atkreipdavo dėmesį į dabarties sunkumus ir priversdavo studentus savarankiškai galvoti ir ieškoti atsakymų. Dėstytojas mėgo vartoti įvairius terminus, kuriuos čia pat užrašydavo lentoje ukrainiečių, lotynų bei graikų kalbomis ir paaiškindavo. Vartodamas lotyniškus aforizmus,

²⁷ *Огірко О.* Спогади про отця Василя Зінька, ЧСВВ як педагога і науковця // Місіонар. 2008. Червень. С. 23.

praturtino studentų kalbą ir kultūrinį lygmenį.

Kolegoms pedagogams ne kartą sakęs, kad dėstytojų uždavinys ne tik suteikti žinių jaunajai kartai, bet ir formuoti jos teigiamą charakterį. T. V. Zinko kalbėjo, kad netikintis jaunimas – tai labai neapsaugotas elementas, pavojingas valstybei ir bendruomenei. T. V. Zinko visur, kur tik buvo įmanoma, skelbė, kad reikia sugrįžti į metropolito A. Šeptyckio laikus ir mokyklose įvesti tikybės pamokas²⁸.

Kunigas dalyvavo ir mokslinėse konferencijose, skaitydamas pranešimus ar įsijungdamas į diskusijas. Vienas pastarųjų pranešimų, būtent, „Kijevo vienuolijos įtaka ukrainiečių tautos kultūrai“, skaitytas 2007 m. gegužės 15–17 d. Lvovo Religijų istorijos muziejuje vykusioje XVII tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Religijų istorija Ukrainoje“²⁹. Jo straipsniai išspausdinti Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorijai skirtuose leidiniuose³⁰. Būtina pabrėžti, kad 2003–2006 metų mgrs. Vasilijaus Zinko mokslinę veiklą, t. y. dalyvavimą mokslinėse konferencijose tiek Ukrainoje, tiek ir kitose valstybėse, liudija išspausdintų pranešimų bei straipsnių moksliniuose leidiniuose gausa – 59 pozicijos³¹ (daugelis jų parašyti su bendraautoriais), o 2000–2008 m. mokslo leidiniuose kartu su bendraautoriais išspausdinta 130 pozicijų. Mat, jis yra kalbėjęs, kad kasdieną privalo parašyti kelis lapus ir daug skaityti. Kunigo V. Zinko nuomone, jei žmogus per metus neperskaito nors dvidešimties knygų, jis negali savęs laikyti kultūringu ir išsilavinusiu.

Kun. V. Zinko ištikimai laikėsi savo gyvenimo moto „Tarnaudamas kitiems, sudegi pats!“ (Aliis inserviendo, ipse consumer)³².

Grįžęs į gimtinę, t. V. Zinko OSBM iki pat mirties – gerokai per 10 metų – tęsė pastoracinę, pedagoginę veiklą, nepaleisdamas iš rankos plunksnos, kurią rimtam darbui paėmė būdamas 23 metų.

²⁸ *Огірко О.* Спогади про отця Василя Зінька, ЧСВВ як педагога і науковця // Місіонар. 2008. Червень. С. 28–29.

²⁹ *Зінько В., Андрушко В., Огірко О.* Вплив Київського чернецтва на культуру Українського народу // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник 2007. Книга 1. Львів: „Логос“. 2007. С. 430–438.

³⁰ *Зінько В.* Святиший Отець Лев XIII і його Апостольська конституція „Singulare Praesidium“ // Добромільська реформа і відродження Української Церкви. Львів: Місіонер. 2003. С. 49–56; *Зінько В.* Діяльність Отців Василян в українській діаспорі та їхні новіціати // Добромільська реформа і відродження Української Церкви. Львів: Місіонер. 2003. С. 206–213.

³¹ *Зінько В.* Місіонес – уздовж і впоперек. Львів. 2006. С. 244–220.

³² *Заведюк Д.* Отець Василь Володимир Зінько, ЧСВВ (*15.02.1922–†23.04.2008) // Місіонар. 2008. Червень. С. 18.

II. 1.8. ŽURNALISTINĖ KUNIGO V. ZINKO OSBM VEIKLA

Kaip jau minėta, pirmuosius straipsnius į laikraščius V. Zinko OSBM parašė paprašytas kun. J. Martyneco OSBM. Tačiau dera pastebėti, kad, dar studijuojant Irasemoje, kun. J. Roga OSBM seminaristams pasiūlė leisti savo žurnalą. V. Zinko ėmėsi šio darbo su kitais dviem klierikais: Borisu Kocyjum ir Motiejum Dmiterka. Taip pasirodė pirmasis „Svirplio“ (Cvirkun) numeris.

1946 m. pabaigoje ukrainiečių emigracijos Brazilijoje 50-mečiui paminėti bazilijonai studentai išleido Kalendorių – almanachą. Pagrindinį leidybinį darbą čia atliko V. Zinko. Šiame almanache ir paties V. Zinko straipsnis iš tėvų bazilijonų istorijos Paranoje³³. 1946 m. pasirodė ir pirmasis V. Zinko leidinys, skirtas Bažnytinei Brastos unijai.

Kadangi kun. Vasilijus Zinko OSBM ėmėsi plunksnos 1946 m., tai jo straipsnių randama daugelyje ukrainiečių kalba leidžiamų periodinių leidinių ne tik Brazilijoje (*Darbas, Misionierius*), bet ir Argentinoje (*Ukrainiečių žodis, Mūsų šauksmas, Gyvenimas*), Čikagoje (*Horizontas*), Filadelfijoje (*Amerika, Kelias, Misionierius*), Niujorke (*Laisvė*), Kanadoje (*Šviesa*), Edmonte (*Katalikų akcija, Ukrainiečių žinios*), Jorktaune (*Gelbėtojo balsas, Logos*), Toronte (*Mūsų tikslas*), Vinipege (*Poelgis*). Jo straipsnių yra ir Europoje spausdintuose ukrainiečių leidiniuose – Paryžiuje (*Ukrainiečių balsas*), Miunchene (*Krikščioniškas balsas, Pergalė*). V. Zinko bendradarbiavo ir kitomis kalbomis leistuose leidiniuose, pavyzdžiui, Argentinoje ėjusiam ispanų kalba katalikiškame dienraštyje „Tauta“.

Daug straipsnių išėivijos periodikoje pasirašyta įvairiausiai slappyvardžiais. Tačiau žmonės, juos skaitydami, suprato, kad taip dvasingai galėjo kalbėti tik kunigas.

Aktualus kunigo straipsnis „Kristaus vardu“³⁴ brošiūroje „Tikėjimas Dievu išgelbės pasaulį!“, apie 1995 m. Lvove išleista ši brošiūra buvo dalijama bažnyčiose.

Jau minėta, kad kun. V. Zinko redagavo du svarbius leidinius Brazilijoje – „Darbą“ ir „Ukrainiečių misionierių Brazilijoje“. 1912 m. pradėto leisti „Darbo“ tikslas – kad ukrainiečiai svetimame krašte būtų ne tik tikinti bendruomenė, bet ir kultūrinė bei politinė jėga.

1962 m., kun. V. Zinko OSBM iš Argentinos sugrįžus į Braziliją, t. J. Martynecas OSBM pavedė jam kuruoti vieną „Darbo“ skyrių – „Nuo savaitės iki

³³ З-о В. Нарис діяльності Чина св. Василя Великого в Бразилії // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 7–87.

³⁴ Зінько В. На ім'я Ісусове // Віра в Бога врятує світ! (Ней leidimo vieta, nei metai nenurodyti). С. 11–17.

savaitės“. Šiam skyriui V. Zinko vadovavo iki išvykimo į Ukrainą. Pradžioje rūpinosi ir skyriumi „Iš Krikščioniškųjų Rytų“, tačiau sulaukė aštrios kritikos už per didelį dėmesį stačiatikiams. Skaitytojai reikalavo panaikinti skyrių. Jų pageidavimas greitai buvo įvykdytas.

Netrukus protoigumenas kun. Petras Balcaras pavedė V. Zinko vadovauti „Darbui“. V. Zinko redaktoriavimo metu šešių puslapių laikraštis „Darbas“ tapo periodiniu leidiniu, pritraukė naujų korespondentų, išplėtė skaitytojų ratą, atnaujino kalendoriaus leidimą. O jubiliejiniame „Darbo“ kalendoriaus leidinyje, skirtame ukrainiečių emigracijos Brazilijoje 100-mečiui, buvo išspausdintas V. Zinko straipsnis apie Maksimą Starevą (1810–1898), gimusį Galicijoje ir mirusį toli nuo tėvynės³⁵.

Susikristalizavo „Darbo“ struktūra, atskiri skyriai, pavyzdžiui, „Sporto“ (vadovavo V. Zinko), „Ponioms namuose“ (vadovavo Švč. Jėzaus Širdies katechetės Teofanija Vavrik, Nadija Julik ir Olga Korčahin).

„Darbo“ struktūra: 1 puslapis skirtas žinioms: skyriai „Pasaulio įvykiai“, „Krašto įvykiai“ (t. y. Brazilijos) ir „Srities įvykiai“ (t. y. Paranos). Šiame puslapyje ir Ukrainos Bažnyčios (Rytų apeigų katalikų) vadovų ganytojiški laišškai.

2 puslapis – religinio charakterio: pamokslai, homilijos, įvairūs religiniai klausimai. Atskiri skyreliai numatyti liturgijai (savaitės religinės šventės), Švč. Mergelei Marijai.

3 puslapyje spausdinti apsakymai, skaitytojų rašiniai, feljetonai, reportažai iš bažnytinės veiklos bei bendruomenės gyvenimo.

4 puslapyje apžvalgos ir patarimai spausdinami skyreliuose „Nuo savaitės iki savaitės“, „Ūkininkams“, „Ponioms namuose“.

5 puslapis skirtas ukrainiečių reikalams.

6 puslapis – skelbimams ir įvairių, nesutilpusių savo skyriuose straipsnių pabaigoms.

Redaktorius atliko svarbią misiją, platindamas leidinį. Dera pastebėti, kad V. Zinko redagavimo metu „Darbo“ skaitytojų gretos išaugo iki 2 500, laikraščiu domėjosi ne tik ukrainiečiai, bet ir kitataučiai.

V. Zinko, vadovaudamas „Darbui“, pastebėjo, kad pradėjo strigti kun. Atanazijaus Kupickio OSBM, turėjusio begalę įvairių kitų įpareigojimų, vadovaujamo „Ukrainiečių misionieriaus Brazilijoje“ leidyba, tad ėmėsi ir jo redagavimo. Žurnalo būta 16 puslapių su atskirais lapais viršeliui.

Grižęs į Ukrainą, kun. V. Zinko, kaip jau rašyta, tęsė redaktoriaus dar-

³⁵ Буженко В. Синівська любов (правдива подія з початків бразилійського поселення) // Ювілейний календар „Праці“ 1997. 100-ліття іміграції українців у Бразилію. Прудентопіль-Парана-Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1996. С. 98–104.

ba. Žurnalistas Igoris Sklenaras, bendravęs su kunigu, jį prisimena kaip labai pareigingą asmenybę, kuri jautė didžiulę atsakomybę. Įpusėjęs mėnesiui, leidyklos darbuotojai turėjo būti parengę spausdinimui visą mėnraščio „Misionierius“ medžiagą. Didesnę šios medžiagos dalį rengė pats redaktorius³⁶. Vedamuosiuose straipsniuose redaktorius smerkė amoralų gyvenimą, alkoholizmą, neetišką jaunimo elgesį ir pan., tačiau autorius ne vien moralizavo, bet rodė ir problemų sprendimo galimybes.

Straipsnius periodikoje t. Vasilijus pasirašinėdavo savo vienuoliniu vardu, arba vardu ir pavarde bei slapyvardžiais: „Dziunjo“ (Дзюньо), „V. Sokalskis“ (В. Сокальський), „Volodarius Buženko“ (Володар Буженко)³⁷. Pastarasis tapo ir literatūriniu slapyvardžiu.

II. 1.9. KUNIGO V. ZINKO OSBM LITERATŪRINĖ VEIKLA

Pirmieji V. Zinko eilėraščiai išspausdinti jau minėtame studentų bazilijonų parengtame ir išleistame jubiliejiniame almanache³⁸, jubiliejiniame „Darbo“ kalendoriaus leidinyje³⁹, nemaža poezijos posmų išspausdinta „Misionieriuje“, kai kurie jų virtę dainomis⁴⁰. Kun. Juozapato Rogos OSBM sukurta muzika kun. Vasilijaus Zinko OSBM eilėmis tapo Švč. Jėzaus Širdies Katechečių himnu. Kun. V. Zinko iniciatyva kompiuteriu surinkta ir įrišta knyga, kurioje per 100 jo eilėraščių⁴¹.

Kun. V. Zinko, įvairiomis temomis rašęs straipsnius periodikoje, plėsdamas tematiką pradėjo rašyti knygas. O jų sukurta tikrai nemažai. Iki 1993 m. išleistų knygų (41) sąrašą randame 4-tame „Bažnyčios istorijos“ leidinyje⁴². O

³⁶ *Скленар І.* Християнський публіцист з великої літери (у вінок пам'яті отцю Василеві Зіньку, ЧСВВ) // *Місіонар*. 2008. Червень. С. 31.

³⁷ *Eadem.*

³⁸ *З-о В.* Келіє моя! // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 6; *З-о В.* Весняний вечір // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 128; *З-о В.* Не думай ченче // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 182.

³⁹ *Зінько В.* Весняний вечір // Ювілейний календар „Праці“ 1997. 100-ліття іміграції українців у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василіян. 1996. С. 55.

⁴⁰ Українські народні пісні. Друге поширене видання. Прудентопіль: Друкарня оо. Василіян. 1962. 112 с. (*V. Zinko* – „Наша оселя“ С. 96–97).

⁴¹ *Зінько В.* Чернеча епіка, лірика, сатира. Україна – Львів. 1999.

⁴² *Зінько В.* Історія Церкви. Львів. 1995. С. 130–132

nuo 1993 m. iki 2007 m. – jų išleista dar šešiolika. Prieš pat mirtį jam į palatą atnešė tik ką išspausdintą knygą „Pirmiausia būti žmogumi“⁴³. Tai kunigo pamąstymai apie gyvenimą, apie Ukrainos vienuolių ateitį⁴⁴.

Kunigas V. Zinko yra parašęs originalių bei išvertęs iš kitų kalbų įvairios apimties knygų. Trys knygos pasirodė Volodariaus Buženko (Volodar Buženko) slapyvardžiu (taip autorius įamžino šalia gimtinės tekėjusio Bugo vardą).

Daugelyje kunigo parašytų knygų minimi asmenys – dvasininkai, seserys vienuolės ar pasauliečiai, kuriuos autorius pažinojo, su jais bendravo. Tad neatsitiktinai kiekvienoje jų nemaža svarbių autobiografinių detalių. Būtina pažymėti, kad, pasakodamas istorinius įvykius, t. V. Zinko ne visada paisė istorinio tikslumo, mėgo persikelti į kitą laikotarpį – pateikti savotiškų impresijų, kurias skaitytojui kartais nelengva suprasti...

Tačiau savo plunksna, kaip teigia I. Sklenaras, pasitelkdamas švelnų jumorą ir net sarkazmą, jis gebėjo pasiekti vaikų širdis, sužadinti jų dvasią gyvenimo pavyzdžiais, rodyti kelią ir į religiją, ir į Dievą⁴⁵.

V. Zinko parašytus darbus galima suskirstyti tematinio požiūriu: religijos istorijos leidiniai, dalykinė literatūra, įstatai, maldos, rekolekcijų medžiaga, dvasingumo problemos ir jų sprendimo būdai, istorinės apybraižos, vadovėliai, apysakos, gebėjimas atsiliepti į opias gyvenamojo meto problemas. Išskirtini vertimai. Tačiau dera pastebėti, kad ši teminė klasifikacija nėra griežta – ne vieną V. Zinko parašytą darbą galima priskirti kelioms čia išvardytoms kryptims. Detaliau čia pristatomi tik keli kun. Vasilijaus Zinko OSBM kūrybos darbai.

Religijos istorijos leidiniai. Lvove jubiliejiniiais Krikščionybės metais išleista V. Zinko OSBM knyga apie Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino įkūrėją šv. Juozapatą⁴⁶.

Brazilijoje buvo įsikūrusios ištisos ukrainiečių kolonijos. Itin svarbi Santa Katarinos sritis, išugdžiusi net 30 dvasininkų ir apie 100 seserų vienuolių (šią sritį galima palyginti su Griškabūdžio parapija, davusia Lietuvai per 100 kunigų). Su tokiu unikaliu reiškiniu autorius supažindino Ukrainos skaitytojus Lvove išleistoje knygoje⁴⁷.

Nepamirštas ir pirmasis vienuolis bazilijonas, atvykęs į Braziliją. Jam taip pat skirta knyga⁴⁸.

⁴³ Зінко В. Найперше бути людиною. Львів: Видавництво Місіонер. 2008. 176 с.

⁴⁴ Заведюк Д. Отець Василь Володимир Зінко, ЧСВВ (*15.02.1922–†23.04.2008) // Місіонар. 2008. Червень. С. 18.

⁴⁵ Скленар І. Християнський публіцист з великої літери (у вінок пам'яті отцю Василю Зінку, ЧСВВ) // Місіонар. 2008. Червень. С. 31.

⁴⁶ Зінко В. Святий Йосафат між піньорами. Львів. 2000. 192 с.

⁴⁷ Зінко В. Там, де гору Тайо видно. Львів. 2002. 110 с.

⁴⁸ Зінко В. З Мозолівки до Сан Жвон де Капанема. Львів. 2002. 115 с.

Kunigo V. Zinko *OSBM* parašyta Bažnyčios istorija⁴⁹, susilaukė kelių leidimų. Pirmą kartą išleista Brazilijoje (1963 m., 144 p.), antrą kartą – Amerikoje Filadelfijos metropolijoje ir skirta specialiai mokykloms, o 1992 ir 1994 metais – Ukrainoje. Knygoje pateikta Šv. Juozapo parapijos Prudentopolyje (Brazilija) istorija.

Dalykinė literatūra, įstatai, maldos, rekolekcijų medžiaga. 1932 m. Paranoje įsikūrė Šv. Onos seserys Katechetės. Tai pirmoji ukrainiečių kongregacija už Ukrainos ribų (centriniai seserų namai ir dabar yra Kurityboje). Šv. Onos seserų kongregacijos įkūrėjas diacezinis kunigas Juozapas Ananevičius (vėliau Amerikoje jis tapo pranciškonu). Šv. Onos seserims, kurių yra Kurityboje, Santa Katarinoje, Amerikoje, Ukrainoje ir Italijoje (Romoje), kun. V. Zinko *OSBM* skyrė savo knyga⁵⁰, be to, kaip minėta, jis buvo joms parašęs ir Įstatus⁵¹. Šv. Onos seserims Katechetėms skirtame maldyne⁵² t. V. Zinko išversta malda į Šv. Oną ir akatistas.

Maldos apaštalavimo⁵³, bei Marijos draugijos⁵⁴ veiklai Brazilijoje, kuriose, kaip minėta, darbavosi ir t. V. Zinko, jis irgi paskyrė knygų. Prudentopolyje išleista V. Zinko vestų rekolekcijų medžiaga. Rekolekcijoms skirti septyni leidiniai: apie Palaimintąją dangaus karalystę⁵⁵, maldos „Tėve Mūsų“⁵⁶, kryžiaus reikšmės⁵⁷, svarbiausio Įsakymo⁵⁸ aiškinimams, apie krikščionišką palaimą⁵⁹

⁴⁹ *Зінко В.* Історія Церкви. Львів. 1995. 136 с.

⁵⁰ *Зінко В.* На службі святій Богоматері Анні. Львів. 2003. 117 с.

⁵¹ [*Autorius nenurodytas*]. Акафіст святим Йоакиму і Анні / Устав сс. св. Анни. Рим. 1990. 16 с.

⁵² Молитовник. Моління і набожності. Згромадження сестер катехиток св. Анни. Куритиба – Бразиліяю Львів – Україна. 2002. 104 с. (*V. Zinko* išversta malda į Šv. Oną p. 38–46; akatistas – p. 57–77).

⁵³ *Зінко В.* Апостольство Молитви між українцями в Бразилії / (Відбитка з „Праці“ 1962) Прудентопіль, Парана, Бразилія: Видавництво оо Василян. 1962. 100 с.; *Зінко В.* У спогад 50-ліття Апостольства Молитви в Прудентополі. Прудентополь: Видавництво оо Василян. 1950. 16 с.

⁵⁴ *Зінко В.* Марійська Дружина між українцями в Бразилії / (Відбитка з „Праці“ 1962) Прудентопіль: В-во оо Василян. 1962. 40 с.

⁵⁵ *Зінко В.* Благословенне царство: Роздумування. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1993. 87 с.

⁵⁶ *Зінко В.* Отче наш: Роздумування. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1973. 185 с.

⁵⁷ *Зінко В.* Животворний хрест Господній. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1981. 94 с.

⁵⁸ *Зінко В.* Найбільша заповідь. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1985. 66 с.

⁵⁹ *Зінко В.* Християнське блаженство. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1986. 112 с.

ir Dievo garbę⁶⁰, rekolekcijų medžiaga kitiems pastebėjimams⁶¹.

Kunigui V. Zinko OSBM itin svarbios *dvasingumo problemos*. Jas nagrinėdamas gilinasi į abejones⁶², kalbėjo apie pašaukimus⁶³, dvasines pergalės⁶⁴, tikėjimo Dievu būtinybę⁶⁵.

Istorinės apybraižos. 1997 m. išleista V. Zinko knyga, skirta ukrainiečių emigracijos Argentinoje istorijai⁶⁶. Čia atvykę vokiečiai, kaip rašė autorius, neištvėrė sudėtingų gyvenimo sąlygų ir išvyko kitur. Taip pat pasielgė ir prancūzai. Ukrainiečiai iškentėjo – neturėjo galimybių, kur kitur keliauti. Pirmieji ukrainiečiai atvyko 1897 m. ir čia jų laukė ne tik sudėtingas klimatas, įvairiausių vabzdžių bei gyvūnų gaūsa, bet ir nepalankiai nusiteikę juodaodžiai vietiniai gyventojai. Ši knyga itin svarbi studijuojantiems ukrainiečių išeivių istoriją.

2004 m. Lvove išleista t. V. Zinko OSBM knyga apie t. Kristoforo Myskivo (Kristofor Myskiv) OSBM 1940 m. Brazilijoje įkurtą pasauliečių institutą (nenešioja abitų, negyvena vienuolyne). Šio instituto nariai darbuojasi Paragvajuje, Argentinoje ir JAV⁶⁷.

2005 m. pasirodė nauja kunigo knyga, skirta Šv. Juozapo Sužadėtinio seserims (jų kongregacija įkurta 1897 m. Ukrainoje. Pirmas seserų namas buvo ten, kur gyveno t. V. Zinko senelis Povilas Zinko (Pavlo Zinko)⁶⁸).

2006 m. pasirodė nauja knyga. Joje apžvelgiama tėvų bazilijonų veikla (nuo 1934 m. iki šių dienų) Argentinos provincijoje Misiones⁶⁹. Per 200 puslapių turinčioje knygoje siekiama parodyti visa vienuolių bazilijonų veikla ukrainistikos srityje, kartu apžvelgiamos ir knygos autoriaus veiklos kryptys Argentinoje.

⁶⁰ [Aurorius *nenurodytas*]. Слава Божа. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1986. 72 с.

⁶¹ Зінько В. Мої приречення. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1985. 66 с.

⁶² Зінько В. Докори сумління: Комедійка. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1966. 24 с.

⁶³ Зінько В. Покликання з вулиці. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1970. 38 с.

⁶⁴ Зінько В. Перемога преблагословенної: Драма. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1967. 24 с.

⁶⁵ Зінько В. Як тривога – то до Бога: Сценка. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1971. 32 с.

⁶⁶ Буженко В. У степу червоної землі. Львів. 1997. 288 с.

⁶⁷ Зінько В. Пресвятому Серцю Ісусовому. Львів. 2004. 286 с.

⁶⁸ Зінько В. Цеблівські сестри в Паранцині. Львів. 2005. 120 с.

⁶⁹ Зінько В. Місіонес – уздовж і впоперек. Львів. 2006. 224 с.

Tėvams ir broliams bazilijonams, su kuriais teko nemažai bendrauti, kun. V. Zinko *OSBM* irgi paskyrė knygą⁷⁰. Joje atsispindi ir autoriaus pastoracinė veikla bei darbas leidykloje, taip pat daug kitokių, įdomių autobiografinių detalių.

Kaip ilgai išeivijoje dirbęs pedagogas, jis galėjo parašyti knygą apie ukrainiečių mokyklą Brazilijoje⁷¹.

Vadovėliai. T. V. Zinko *OSBM* ne tik dirbo pedagoginį darbą, bet rašė knygas, tuo metu labai reikalingas besimokantiems ukrainiečių vaikams⁷², jų katechizacijai⁷³, seminaristams⁷⁴, dvasininkams⁷⁵, – pats itin brangindamas ukrainiečių kalbą, stengėsi, kad ir kiti ją mokėtų⁷⁶.

Apysakos. 1961 m. Kanadoje išleista knyga „Ivanas Sulima“ – pirmoji jo apysaka, sulaukusi pakartotino leidimo ir Ukrainoje⁷⁷. Knygoje pasakojama apie kazokų vadą Ivaną Sulimą, padovanojusį popiežiui Pauliui V specialų laivą – galerą. Popiežius jam yra įteikęs specialų medalį. Kazokų vadas I. Sulima, suorganizavęs kazokus, kartu su jais sugriovė lenkų pastatytą tvirtovę. Kitoje, slapyvardžiu pasirašytoje knygoje pasakojama apie caro valdžios į Vladivostoką išstremtų ukrainiečių gyvenimą ir likimus⁷⁸.

Kunigo dėmesio sulaukė ir Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių vienuolė s. Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė), ugdžiusi ukrainiečių (ir ne tik jų) jaunimą Brazilijoje⁷⁹. Dera pastebėti, kad knyga buvo populiari ir

⁷⁰ *Зінко В.* Сильветки Василянських трудівників. Львів: Видавництво Місіонер. 2007. 264 с.

⁷¹ *Зінко В.* Рідна школа в Бразилії (Історично - правний нарис). Прудентопіль – Апостолес: Видавництво ОО. Василян. 1960. 244 с.

⁷² Буквар у фарбах. 2-е вид. / склав *О. Василь Зінко ЧСВВ*. Прудентопіль: Видавництво Отців Василян. 1966. 48 с.; Буквар /склав *О. В. Зінко ЧСВВ*. Прудентопіль – Бразилія: Видавництво оо Василян. 1986. 48 с.

⁷³ [*Autorius nenurodytas*]. Катехизм для найменших. Прудентопіль – Бразилія: Видавництво Отців Василян. 1980. 16 с.; Стежечка до неба: Ілюстрований катехизм для найменших / склав *О. Василь Зінко ЧСВВ*. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1962. 16 с.

⁷⁴ [*Autorius nenurodytas*]. Глибина і ширина християнської правди: Догматика. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1964. 40 с.

⁷⁵ [*Autorius nenurodytas*]. Християнське богослуження: Священічі молитви і Служба Божа в українському обряді. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1963. 326 с.

⁷⁶ [*Autorius nenurodytas*]. Граматика української мови. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1971. 40 с.

⁷⁷ *Бурженко В.* Іван Суліма. Львів. 2000. 225 с.

⁷⁸ *Бурженко В.* Пустельник на Зеленому Клині. Львів. 1996. 128 с.

⁷⁹ *Зінко В.* Службница Пренепорочної Діви Марії. Львів. 2003. 197 с.

sulaukė ne vieno leidimo. Tai gražus lietuvaiteis veiklos išėivijoje pavyzdys, skatinantis ieškoti įvairių analogų.

2006 m. pasirodė 80 puslapių biografinė apysaka, skirta inžinieriaus Mykolo ir Liubomyros Mricų-Pežanskių (Michail ir Liubomyra Mric-Pežanskyj) šeimai, jos veiklai diasporoje⁸⁰. Gaila, kad knygelėje nenurodyta autoriaus pavardė. Ją liudija tik knygos pabaigoje giminaičių padėka už pagalbą tvarkant ir įforminant Pežanskių asmeninį archyvą, bei prierašas, kur autorius mini, kad jo knyga „Ivanas Sulima“ išleido Aleksandras Mochas (Aleksander Moch).

T. V. Zinko atsiliepdavo į *laikmečio problemas*. Dvasininkas gebėjo operatyviai reaguoti į to meto įvykius: svečių vizitus⁸¹ ar asmenis, gavusius naujas pareigybes⁸², istorinių įvykių jubiliejus⁸³; rašė buities klausimais⁸⁴, parodė moters sumanumą⁸⁵, išaiškino vieno leitenanto paslaptį⁸⁶.

Be originalių darbų, svarbūs *vertimai*. Čia galima išskirti dvi kryptis: *dvasinę literatūrą* (maldos, šv. Mišios) ir *pasaulietinę*. Iš pastarosios minėtina vieno redemptoristo knyga apie jaunimo ateitį, kurią iš portugalų kalbos išvertė Vasilijus Zinko OSBM⁸⁷.

Reikšmingi Rytų apeigų Katalikų Bažnyčios istorijai kun. V. Zinko atlikti maldų bei šv. Mišių vertimai. Jau 1956 m. vienuoliams bazilijonams jis iš senosios slavų kalbos į ukrainiečių kalbą išvertė akatistus, išspausdintus Romoje išleistame bazilijonų maldyne⁸⁸. Po kurio laiko (1964 m.⁸⁹, 1967 m.⁹⁰,

⁸⁰ [Autorius nenurodytas]. Стежки та дороги пластуна пезя. Львів. 2006. 80 с

⁸¹ Зінько В. Візит пана міністра: Комедійка. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1970. 24 с.; Зінько В. Губернатор з кактусових островів: Комедійка. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1970. 24 с.

⁸² Зінько В. Новий редактор „Господаря“: Комедійка. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1964. 36 с.

⁸³ Зінько В. Пам'ятка Берестейської Унії. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1946. 16 с.

⁸⁴ Зінько В. Гагілка. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1962. 20 с.

⁸⁵ Зінько В. Жінка перехитрила Жарт. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1971. 8 с.

⁸⁶ Зінько В. Тайна лейтенанта Левченка: Драма. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1966. 24 с.

⁸⁷ Зінько В. Вибір майбутнього. Львів. 2000. 192 с.

⁸⁸ Акафіст до св. О. Нашого Василя Великого / Пер. з старослов'ян. мови. Рим. 1956. (Василянський молитовник); Акафіст св. Священномученику Йосафату / Пер. з старослов'ян. мови. Рим. 1956. (Василянський молитовник).

⁸⁹ Акафіст св. Йосифові Обручнику / Пер. з старослов'ян. мови. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1964. 16 с.; Акафіст святому Йосипові Подругові (переклад О. Василя Зінька ЧСВВ / відбитка з «Праці»). Прудентопіль – Парана. Видавництво оо. Василян. 1964. 16 с.

⁹⁰ Акафіст Найсолідшому Серцю Ісуса в Великій Обітниці / Пер. з старослов'ян.

1971 m.⁹¹ ir 1973 m.⁹²) nauji jo išversti akatistai pasirodė Prudentopolyje.

Anksčiau negu įvyko Vatikano Antrasis Visuotinis Susirinkimas, būtent, 1963 m., ukrainiečių kalba išleistas brevijorius su šventomis Mišiomis⁹³. Kai kurios maldos jau buvo spausdintos laikraštyje „Darbas“. Pastebėtina, kad iki Vatikano Antrojo Visuotinio Susirinkimo unitai meldėsi senąja slavų kalba. Po jo, pertvarkius Rytų apeigų Katalikų Bažnyčią, 1967 m. oficialiai pradėta vartoti ukrainiečių kalba. Vėliau t. V. Zinko paklausus, kodėl jis dar iki Vatikano Antrojo Visuotinio Susirinkimo vertęs į ukrainiečių kalbą maldas ir šv. Mišias, autorius atsakęs, kad jautęs, jog taip gali būti. Tačiau kunigo vertimas nebuvo pirmasis. 1920 m. Autokefalinės Bažnyčios atstovai pirmieji išvertė į ukrainiečių kalbą maldas ir šv. Mišias, vėliau vertimai atlikti Galicijoje, tačiau jie neįsitvirtino. Tėvas V. Zinko *OSBM* jau 1960 m. Evangeliją pradėjo skaityti ukrainiečių kalba, o 1967 m., pradėjus melstis ukrainietišškai, minėta knyga naudotasi oficialiai.

Pažymėtini Rytų liturgijos vertimai iš įvairių kalbų: Šv. Jokūbo⁹⁴ (iš senosios slavų kalbos), chaldėjų – malabarų⁹⁵ (iš vokiečių ir italų kalbų), Aleksandrijos – koptų apeigų⁹⁶ (iš italų kalbos), armėnų⁹⁷ (iš portugalų, ispanų ir italų kalbų), maroniečių (iš portugalų⁹⁸ bei italų kalbų), etiopų (iš vokiečių ir italų kalbų) bei Sirijos (iš italų kalbos). Kadangi Rytų apeigų katalikų dvasi-

---

мови. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1967. 14 с.

⁹¹ Поклони – Великдень (переклав О. В. Зінько ЧСВВ 22–23 XI – 1967 р.).

Прудентопіль – Парана – Бразилія: Друкарня ОО Василян. 1971. 88 с.

⁹² Акафіст св. О. Миколаю у «Поклонах» / Пер. з старослов'ян. мови. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1973. 24 с.

⁹³ Християнське Богослуження. Зладив на українській мові о. Василь Зінько ЧСВВ. Прудентополь: Видавництво ОО. Василян. 1963. 328 с.

⁹⁴ Свята Літургія св. Якова, брата Господнього / Переклав зі старослов'янського на українську мову О. Василь Зінько ЧСВВ (Відбитка з Місіонера). Прудентопіль – Бразилія – Парана: Вид-во Отців Василян. 1973. 20 с.

⁹⁵ Хадзейсько – малабарська св. Літургія (переклав з німецького О. В. Зінько ЧСВВ). Прудентопіль. 1990. 10 с.

⁹⁶ Свята літургія Олександрійсько – коптійського обряду в Єгипті (Переклав О. Василь Зінько ЧСВВ). Прудентопіль. 1991. 23 с.

⁹⁷ Вірменська служба Божа (О. В. Зінько ЧСВВ). Прудентопіль. 1991. 10 с.

⁹⁸ Свята Літургія. Маронітський обряд (О. В. Зінько ЧСВВ). Прудентопіль. 1990. 9 с.

⁹⁹ Божественна літургія. Маронітська (переклав з літургій Марійського року 1988 сторінки 226 – 319 з італійського О. В. Зінько ЧСВВ. Сиро-маронітська літургія 23/10/91 р. Prudentopolis – Parana – Brasil: Видавництво ОО. Василян. 1998. 48 с.

ninkas gali aukoti šv. Mišias visomis Rytų apeigomis, tai kun. V. Zinko, kaip matome, gana daug jų išvertė į ukrainiečių kalbą, kad jomis misijose galėtų pasinaudoti ukrainiečių dvasininkai.

Svarbus kunigo V. Zinko OSBM indėlis iki šiol niekieno specialiai netraktuoti teologijos daliai – ritologijai¹⁰⁰. Kunigas yra nagrinėjęs kelis Ritus – *Vakaru*: ritus-romanus, ritus-ambrozianus (Milanas), ritus-mozarabikus (Ispanija) ir penkis Ritus – *Rytų*: ritus-antiochenus (Sirija), ritus-aleksandrinus (Egiptas – koptai ir etiopai), ritus-chaldeus (Irakas), ritus-armėnus, ritus-grekus arba bizantikus. Šiems tyrinėjimams jis išvertė dalį knygos „Die heilige Meßliturgie nach dem armenischen Ritus mit einer ausführlichen Einleitung. Wien: Verlag der Mechitharisten – Kongregation“ (1995. 96 s.) bei „Liturgia da Santa Missa no Rito catolico maronita“ (Sao Paulo 1977. 48 s.).

II. 1.10. T. VASILIJUS ZINKO OSMB IR LIETUVA

Rašydamas knygą apie mišrios šeimos – lietuvių Aleksandro Rimkevičiaus ir ukrainietės Marusios Bylivskos dukrą Vandą Rimkevičiūtę – seserį Rafailą, su kuria kunigui teko nemažai bendrauti, klausyti ir užsirašyti jos prisiminimus, jis troško pamatyti ir tą vietą Lietuvoje, kur gimė kilmingas Vandos tėvas Aleksandras Rimkevičius (herbas Pobog), kur ir pati Vanda, anksti mirus motinai, auginama močiutės Vilniuje, ne kartą lankėsi. Tad t. Vasilijus Zinko OSBM grožėjosi Užvenčiu ir ten esančia Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia, lankėsi ir kitose Lietuvos vietose.

Brazilijoje apie Lietuvą jis jau buvo girdėjęs iš s. Rafailos SSMI pasakojimų, o 1991 m. ukrainiečiams – Rytų apeigų katalikams Vilniuje atgavus Švč. Trejybės bažnyčią, kun. V. Zinko OSBM pirmą kartą Lietuvoje apsilankė vos grįžęs į Tėvynę iš Brazilijos – 1994 m. Nuo to laiko beveik kas metai, o kartais net kelis sykius per metus jis čia atvykdavo įvairioms religinėms šventėms – ypač Šv. Juozapato dienai: aukojo šv. Mišias, sakė pamokslus, vedė rekolekcijas. Dalyvavo ir kultūrinuose bei moksliniuose ukrainiečių draugijų organizuojamuose renginiuose. T. V. Zinko OSBM dalyvavo ir ne vienoje konferencijoje, skirtoje Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui ne tik Ukrainoje, bet ir Lietuvoje (reikia pasakyti, kad jų 2001–2009 m. buvo suorganizuotos devynios: penkios Lietuvoje ir keturios Ukrainoje). Štai, 2003 m. gegužės 15–17 dienomis Ukrainoje (Lvove, Krechive bei Dobromile) vykusioje antrojoje

¹⁰⁰ Обрядословія (Рітологія) (склав О. В. Зінько ЧСБВ; Відбитка з Праці). Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1986. 78 с.

tarptautinėje mokslinėje konferencijoje iš ciklo Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas „Dobromilo reforma ir Ukrainos bažnyčios atgimimas“ buvo perskaitytas t. Vasilijaus Zinko *OSBM* pranešimas apie Šv. Tėvo Leono XIII Apaštalinę Konstituciją¹⁰¹ (jis tuomet dalyvavo kitoje konferencijoje). Konferencija buvo skirta Dobromilo reformos 120 metų bei noviciato įsteigimo Krechive 100 metų jubiliejams.

Dvasininkas ne kartą lankėsi Šiaulių universitete bei netoli Šiaulių esančiame kadaise vienuolių ukrainiečių įkurtame Bazilionų miestelyje. (Į tuo metu vadintą Padubysio vietovę broliai žemvaldžiai Beinoriai vienuolius bazilijonus pasikvietė 1748 ar 1749 m. Vienuolių veiklos dėka miestelis greitai augo, plėtėsi ir vietovė imta vadinti Bazilionais). Tai vienintelė pasaulyje vietovė, įamžinusi vienuolių vardą.

T. Vasilijus *OSBM* dalyvavo ir keliuose Bazilionų vidurinės mokyklos organizuotuose renginiuose, skaitė pranešimus, dalijosi prisiminimais iš darbo Argentinoje ir Brazilijoje, mokyklos bibliotekai padovanojo ne vieną savo knygą.

Kunigą džiugino Lietuvos gamta, sutiktų žmonių nuoširdumas, geranoriškumas – tai tarsi jo pažinotos s. Rafailos *SSMI*, su kurios veikla jis taip troško supažindinti Lietuvos skaitytojus jų gimtąja kalba, jaunystės gyvenimo atgarsiai.

Knygos „Sesuo Rafaila“ vertimas pernelyg užsitęsė: kunigui džiaugsmingai pritariant, nutarta pridėti komentarus – plataus enciklopedinio pobūdžio paaiškinimus knygoje minimiems istoriniams personažams, įvairiems faktams detalizuoti. T. V. Zinko tikrai buvo kantrus – vis pasmalsaudavo, ar jau monografija spausdinama ir kada galima tikėtis ją pamatyti.

Verčiant studiją į lietuvių kalbą ir pastebėjus tekste istorinių faktų neatitikimų, tėvas Vasilijus sakydavo:

– Išbrauk!

Tačiau po argumentacijų – „Kas gi liks, jei brauksim ir brauksim?!“ – kunigas mielai ir operatyviai taisydavo ir pildydavo...

Medžiagos komentarams ieškota ilgai, darbas užsitęsė ilgiau negu tikėtasi. Kunigas V. Zinko *OSBM* labai kantriai laukė. Ir tik prieš kokį pusmetį iki mirties jis paklausė:

– Tai bent ant karsto ar uždėsi man tą knygą?!

¹⁰¹ *Зінько В. Святіший Отець Лев XIII і його Апостольська конституція «Singulare Praesidium» // Добромільська реформа і відродження Української Церкви. Львів: Місіонер. 2003. С. 49–56; Зінько В. Діяльність Отців Василян в українській діаспорі та їхні новіціати // Добромільська реформа і відродження Української Церкви. Львів: Місіонер. 2003. С. 206–213.*

Gal jis ir jautė, kad būdamas čia, žemėje, jos nebeišvysias... Tačiau iki mirties buvo pilnas gyvenimo optimizmo. Net mirties dieną, kaip minėta, pasidžiaugė savo nauja tik ką iš spaustuvės atnešta 176 puslapių knyga „Pirmiausia būti žmogumi“ (išleido „Misionieriaus“ leidykla).

II. 1.11. MALECHIVO KAPINĖS – AMŽINOJI KUN. V. ZINKO OSBM POILSIO VIETA

Kun. V. Zinko OSBM sveikata šlubavo nuo jaunystės, o porą pastarųjų metų ji pradėjo smarkiai prastėti. Tačiau kelias dienas pagulėjęs ligoninėje ar savo celėje, dvasininkas skubėdavo prie darbų: jo laukė tikintieji Šv. Andriejaus bažnyčioje, kurioje jau keleri metai kunigas aukojo pagrindines sekmadienio šv. Mišias, sakė dvasingus, širdį virpinančius ir verčiančius susimąstyti pamokslus, itin daug dirbo su vaikais ir jaunimu. Jo laukė ir studentai – tad ilgesniam gydymuisi kun. V. Zinko neturėjo laiko. Net ir suleidus vaistų, jis neišgulėdavo gydytojos nurodyto laiko.

Kun. V. Zinko paskutiniųjų gyvenimo metų veiklą ir pastangas kovoti su liga galima palyginti su išeivijoje (Putname) veikusiu kun. Stasiu Yla (1908 01 05–1983 03 24), stačiusiu Mindaugo pilį ir net mirties dieną taisiusiu savo knygos apie M. K. Čiurlionį korektūras.

Kun. Vasilijus Zinko OSBM mirė 2008 m. balandžio 23 d. vėlų vakarą, o jau kitą dieną buvo pašarvotas Šv. Onufrijaus bažnyčioje (čia esančiame vienuolyne kunigas gyveno – turėjo celę), kitą dieną (balandžio 25-ąją) prieš pietus karstas pervežtas į Šv. Andriejaus bažnyčią. Pagal Rytų apeigas 2008 metais balandžio 25 d. – didysis Penktadienis, kada išstatoma Kristaus karsto drobulė. Tad neatsitiktinai kažkas švelniai ištarė, kad Dievas, įvertindamas t. Vasilijaus OSBM prasmingus ir gausius darbus, taip gražiai jį pasišaukė: Bažnyčioje išstatyta Kristaus karsto drobulė ir visai netoli – karstas su kunigo palaikais...

Didįjį Šeštadienį po iškilmingų Šv. Bazilijaus Didžiojo Mišių karstas su kun. Vasilijaus Zinko palaikais išvežtas į prie Lvovo esančias Malechivo kapines ir palaidotas šalia kitų vienuolių bazilijonų (jiems skirta kapinių dalis).

Įdomus sutapimas – kunigo ir vienuolės gimimo bei mirties datos, nors Vanda Rimkevičiūtė (1896 02 19–1981 04 16) 26 metais gimė anksčiau už t. V. Zinko (1922 02 15–2008 04 23). Studijos autorius T. Vasilijus Zinko OSBM ir jo herojė vienuolė Rafaila SSMI gimė tą patį vasario mėnesį tik kunigas 15-tą, o

ji – 19 dieną. Mirė irgi tą patį mėnesį – vienas balandžio 23, kita – balandžio 16 d. Ir sulaukė beveik to paties garbingo amžiaus. V. Zinko mirė eidamas 86-tuosius, s. Rafaila – 85-tuosius metus.

Nors ir labai tikėjosi pamatyti, tačiau nesulaukė kun. V. Zinko *OSBM* savo studijos apie s. Rafailą, išverstos į lietuvių kalbą, papildytos gausiais komentarais ir tapusios moksline monografija. Nebuvo ji uždėta ir ant karsto, kaip buvo teirautasi.

Monografija „Vasilijaus Zinko studija *Sesuo Rafaila: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija*“ – tai pagarbos duoklė į Amžinybę išėjusiam kilniam dvasininkui, jaunimo ugdytojui, mokslo žmogui, žymiam spaudos darbuotojui, visuomenės veikėjui – vienuoliui bazilijonui kunigui Vasilijui Zinko.

II. 2. T. V. ZINKO *OSBM* VEIKLOS SANTRAUKA

1. *Kunigo Vasilijaus Zinko OSBM gyvenime galima išskirti tokius laikotarpius:*

- a) vaikystė, kelio į mokslą pradžia Ukrainoje (1922–1936);
- b) mokslas Brazilijoje (1939–1947) ir Romoje (1947–1949);
- c) darbas išeivijoje: Brazilijoje (1949–1952 ir 1962–1994) ir Argentinoje (1952–1962);
- d) gyvenimas ir veikla, sugrįžus į Tėvynę (1994–2008).

2. *Dvasinio pašaukimo kelio laikotarpiai:*

- a) Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino naujokynas (1941–1942);
- b) pirmieji – laikinieji vienuoliniai įžadai (1942 m. spalio 4 d.);
- c) amžinieji įžadai (1946 m. gruodžio 1 d.);
- d) kunigystės pradžia – 1947 m. birželio 1 d. išventintas į kunigus.

3. *Kunigas bazilijonas Vasilijus Zinko:*

- a) kunigystės pašaukimo tikrasis liudytojas;
- b) Evangelijos tiesų aiškintojas;
- c) tikrojo krikščionio šiandienos pasaulyje pavyzdys;
- d) aktyvios kunigystės šalininkas, ėjęs į visuomenę.

4. *Licenciatu kun. t. V. Zinko OSBM darbuotėje išskirtinos šios veiklos kryptys.*

Pastoraciniai darbai:

- a) misijos;
- b) rekolekcijos;
- c) pamokslai;
- d) dvasinis vadovas – dvasios tėvas:
  - Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių noviciate Brazilijoje (1963–1970);
  - Šv. Onos seserų Katechečių (1964–1972);
  - Šv. Juozapo Sužadėtinio seserų (1979–1985);
  - Šv. Šeimos seserų kongregacijos (1994–1998);
  - Šv. Juozapato seserų kongregacijos (1994–1998);
  - Kontempliatvių bazilijonių (1994–2006).

Redaktorius:

- a) Irasemoje seminaristų leistas žurnalas „Svirplys“;
- b) mėnraštis „Gyvenimas“ (1955–1958);
- c) savaitraštis „Darbas“ (1962–1994);
- d) mėnraštis „Misionierius“ 1962–1994 (Brazilijoje) ir 1994–1998 (Ukrainoje)

Visuomeninė veikla:

- a) skautų kapelionas;
- b) Argentinos ukrainiečių studentų sąjungos dvasinis globėjas;
- c) Marijos draugijos pagalbinkas;
- d) Lvovo veikusios radijo laidos „Prisikėlimas“ paskaitininkas (1994);
- e) Maldos apaštalavimo grupės globėjas;
- f) Mistinės trojandos globėjas.

Pedagoginė veikla:

- a) Tėvų bazilijonų seminarijos Irasemoje (Brazilija) dėstytojas (ukrainiečių kalba ir literatūra, pasaulio istorija);
- b) Mažosios seminarijos Apostoles (Argentina) direktoriaus pavaduotojas, prefektas;
- c) parapijinės mokyklos Buenos Aires tikybos mokytojas;
- d) paskaitininkas Lvovo vidurinėse mokyklose;
- e) Dėstytojas Lvovo ir Lucko aukštosiose mokyklose:

Lvovo Dvasinėje seminarijoje;
 Lvovo valstybiniame Miškų technikos universitete;
 Lvovo Ivano Franko nacionalinio universiteto, Ekonomikos fakultete;
 Lvovo Danijilo Galyckio nacionaliniame medicinos universitete;
 Kijevo nacionalinio kultūros ir menų universiteto Lvovo filiale;
 Lvovo S. Z. Gžyckio nacionalinėje veterinarijos akademijoje;
 Lucko valstybiniame pedagoginiame Lesės Ukrainkos universitete.

- f) Kun. V. Zinko *OSBM* aukštosiose mokyklose skaityti kursai:
 Bažnyčios istorija;
 Religijos istorija;
 Pastoracinė psichologija;
 Etika;
 Politologija;
 Sociologija;
 Filosofija;
 Logika;
 Psichologija;
 Pedagogika.

Mokslinė darbuotė:

- a) pranešimai respublikinėse bei tarptautinėse konferencijose;
 b) straipsniai (su bendraautoriais) mokslo leidiniuose (130 darbų).

Kun. V. Zinko – žurnalistas:

- a) straipsniai bei informacijos ukrainiečių kalba leidžiamuose periodiniuose leidiniuose (per 20) Amerikos žemyne, Tėvynėje ir kitose Europos valstybėse;
 b) straipsniai bei informacijos kitomis kalbomis leidžiamuose periodiniuose leidiniuose;
 c) be pavardės straipsnius pasirašinėjo slapyvardžiais „Dziunjo“, „V. Sokalskis“, „Volodarius Buženko“. Pastarasis tapo ir literatūriniu slapyvardžiu.

Literatūrinė veikla:

- a) poezija (gausus rankraštinis palikimas, publikuota keliolika eilėraščių);

- b) verstiniai darbai;
- c) įvairios tematikos originali kūryba:
  - religijos istorija,
  - dalykinė – dvasinė literatūra;
  - įstatai vienuolijoms;
  - rekolekcijų medžiaga;
  - maldos;
  - dvasingumo problemos ir jų sprendimo būdai;
  - istorinės apybraižos;
  - vadovėliai;
  - apysakos;
  - opios laikmečio problemos.

5. Kunigo dėmesys seseriai vienuolei Rafailai ir Lietuvai:

- a) parašyta knyga, skirta Vandai Rimkevičiūtei – vienuolei Rafailai;
- b) sugrįžęs į Ukrainą, t. V. Zinko OSBM ne kartą buvo atvykęs į Lietuvą:
  - vedė rekolekcijas ukrainiečiams Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčioje;
  - dalyvavo susitikimuose su Šiaulių universiteto vadovybe;
  - bendravo su Šiaulių rajono Bazilionų vidurinės mokyklos kolektyvu.

6. Vienuolis bazilijonas savo knyga pirmąsyk paliudijo lietuvaitei indėli, ugdant ukrainiečių ir brazilų tautų jaunimą.

7. Kunigas Vasilijus Zinko OSBM atliktais darbais ryškiomis raidėmis įrašė savo vardą ukrainiečių tautos istorijos puslapiuose.

II. 2. SUMMARY OF FR. V. ZINKO'S ACTIVITY

1. *The periods of the priest Vasilij Zinko's life by the locality:*

- a) childhood and the beginning of schooling in Ukraine (1922–1936);
- b) studies in Brazil (1939–1947) and Rome (1947–1949);
- c) work in the diaspora: Brazil (1949–1952 ir 1962–1994) and Argentina (1952–1962);
- d) life and activity after his return to the Homeland (1994–2008).

2. *The periods of spiritual vocation:*

- a) the novitiate home of the Order of St. Basilus the Great (1941–1942);
- b) temporary monastic vows (on 4 October 1942);
- c) perpetual vows (on 1 December 1946);
- d) the beginning of priesthood – he was ordained priest on 1 June 1947.

3. *Vasilij Zinko, a Basilian father:*

- a) his manifestation of priestly vocation;
- b) an interpreter of the tenets of the Gospel;
- c) a model of the true Christian in the modern world;
- d) an advocate of active priesthood sharing in public work.

4. *The licentiate Fr. V. Zinko's OSBM main directions of activity.*

Pastoral responsibilities:

- a) missions;
- b) recollections;
- c) homilies;
- d) spiritual guidance:
  - a spiritual father at the novitiate home of Sister Servants of Mary Immaculate in Brazil (1963–1970); and of
  - Catechist sisters of St Ann (1964–1972);
  - Sisters of St. Joseph the Spouse (1979–1985);
  - Sisters of the Holy Family congregation (1994–1998);
  - Sisters of St. Josaphat congregation (1994–1998);
  - Contemplative Basilian sisters (1994–2006).

Editor's responsibilities:

- a) for the magazine „Svirplys“ (The Cricket) issued by the students of the seminary in Irasema;
- b) the „Gyvenimas“ (Life) monthly (1955–1958);
- c) the „Darbas“ (Labour) weekly (1962–1994);
- d) the „Misionierius“ monthly (1962–1994, Brazil) 1994–1998, Ukraine).

Public activity:

- a) chaplain for scouts;
- b) spiritual patron of the union of the Ukrainian students in Argentina;
- c) assistant to Mary's society;
- d) lecturer at the radio broadcast „Prisikélimas“ (Resurrection) in Lviv (1994);
- e) patron of a prayer mission group;
- f) patron of the mystical trojanda.

Pedagogical activity:

- a) lecturer at the seminary of Basilian fathers in Irasema (Brazil) on the Ukrainian language, Ukrainian literature and world history;
- b) deputy director of the Minor seminary of Apostoles (Argentina), its prefect;
- c) teacher of religion at a parish school in Buenos Aires;
- d) lecturer at the secondary schools of Lviv;
- e) teacher at the higher schools of Lviv and Luck:
  - the Lviv Theological seminary;
  - the Lviv state technical university of forestry;
  - Ivan Franko national university of Lviv faculty of economics;
  - Danyl Galickij national university of medicine;
  - the Lviv branch of the national university of culture and arts of Kyiv;
  - S. Z. Gzhytskij national veterinary academy of Lviv;
  - Lesia Ukrainka state pedagogical institute of Luck.
- f) Course of lectures delivered by Fr.V. Zinko OSBM at higher schools:
  - History of the Church;
  - History of religion;
  - Pastoral psychology;
  - Ethics;

Politology;
Sociology;
Philisophy;
Logic;
Psychology;
Pedagogy.

Scholarly work:

Papers presented at republican and international conferences;
Co-authored articles in academic publications (130).

Priest V. Zinko, a journalist:

- a) Articles and items of information in periodicals issued in the Ukrainian language (over 20) in the American continent, Homeland and other European countries;
- b) Articles and items of information in periodicals issued in other languages;
- c) Alongside his surname, he signed his articles by the pseudonyms of „Dziunyo“, „V. Sokalskij“, „Volodar Buzhenko“. The latter pseudonym became his pen – name

Literary activity:

- a) Poetry (a rich manuscript legacy, several verses have been published);
- b) translations;
- c) original creative work on different themes:
History of religion,
Spiritual literary subjects;
Regulations for monastic congregations;
Materials for recollections;
Devotions: issues of apirituality and the ways of their solution;
Sketches on history;
School – books;
Stories;
Acute problems of the time.

5. *The priest's regard for Sister Rafaila and Lithuania:*

- a) A book dedicated to Vanda Rimkevičiūtė – sister Rafaila;
- b) After his return to Ukraine, Fr. V. Zinko OSBM came on frequent visits to Lithuania:

He held recollections to the Ukrainians at the Greek Catholic Church of the Most Holy Trinity;

He had some talks with the authorities of the University of Šiauliai;

He also met the pupils and the teaching staff of the Bazilionai secondary school, Šiauliai district.

6. *The Basilian monk for the first time testifies to the contribution of the young Lithuanian to the training and nurture of the Ukrainian and Basilian young.*

7. *Owing to his accomplished works, priest Vasilij Zinko OSBM inscribed his name on the pages of the history of the Ukrainian nation.*

II. 2. ОПИС ДІЯЛЬНОСТІ О. В. ЗІНЬКА ЧСВВ

1. У житті отця Василя Зінька можна виділити такі періоди, залежно від місцеперебування:

- а) дитинство, початок шляху в науку (1922–1936);
- б) навчання в Бразилії (1939–1947) та Римі (1947–1949);
- в) праця на еміграції: Бразилії (1949–1952 і 1962–1994) та Аргентині (1952–1962);
- г) життя і діяльність після повернення на Батьківщину (1994–2008).

2. Періоди духовного покликання:

- а) початківець чину Св. Василя Великого (1941–1942);
- б) перші – тимчасові – чернечі обіти (4 листопада 1942 р.);
- в) вічні обіти – професія (1 грудня 1946 р.);
- г) початок священництва – 1 червня 1947 р. висвячення на священика.

3. Отець василіянин Василь Зінько:

- а) свідчення справжнього покликання священика;
- б) Євангелії;
- в) приклад справжнього сучасного християнина у світі;
- г) прихильник активного священництва в суспільстві.

4. У діяльності ліцензіата о. В. Зінька ЧСВВ можна виділити такі напрями.

Душпастирська праця:

- а) місії;
- б) реколекції;
- в) науки;
- г) духовний керівник – духовний отець:
  - Новіціят Згромадження сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії в Бразилії (1963–1970);
  - Сестер катехиток св. Анни (1964–1972);
  - Сестер св. Йосифа Обручника (1979–1985);
  - Сестер Пресвятої Родини (1994–1998);
  - Конгрегації сестер св. Йосафата (1994–1998);
  - Контемплативних Василіянок (1994–2006).

Редактор видань:

- а) журналу «Цвіркун», який видають семінаристи в Іраземі;
- б) місячника «Життя» (1955–1958);
- в) тижневика «Праця» (1962–1994);
- г) місячника «Місіонар» 1962–1994 (в Бразилії) і 1994–1998 (в Україні).

Громадська діяльність:

- а) капелян пластунів;
- б) духовний опікун спілки українських студентів в Аргентині;
- в) помічник Марійської Дружини;
- г) лектор Львівської радіопередачі «Воскресіння» (1994);
- д) опікун групи апостольство Молитови;
- е) опікун «Містичної троянди».

Педагогічна діяльність:

- а) викладач семінарії отців василіян в Іраземі (Бразилія) (українська мова і література, світова історія);
- б) заступник директора, префект Малої Апостольської семінарії (Аргентина);
- в) вчитель парафіяльної школи релігії в Буенос-Айресі;
- г) лектор в середніх школах м. Львова;
- д) викладач у вищих навчальних закладах Львова і Луцька:
Львівська Духовна семінарія;
Львівський державний Лісотехнічний університет;
Львівський національний університет ім. Івана Франка, економічний факультет;
Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького;
Львівська філія Київського національного університету культури і мистецтв;
Львівська національна ветеринарна академія ім. С. З. Гжицького;
Луцький державний педагогічний університет ім. Лесі Українки.
- е) Курси, які читав о. В. Зінько ЧСВВ у вищих навчальних закладах:
«Історія Церкви»;

«Історія Релігії»;
 «Пасторальна психологія»;
 «Етика»;
 «Політологія»;
 «Соціологія»;
 «Філософія»;
 «Логіка»;
 «Психологія»;
 «Педагогіка».

Наукова діяльність:

- а) доповіді на республіканських та міжнародних конференціях;
- б) статті (із співавторами) в наукових виданнях (130 праць).
- в) статті та інформації українською мовою в періодичних виданнях (понад 20), які виходили на Американському континенті, на Батьківщині та в інших країнах Європи.

Отець В. Зінько – журналіст:

- 1) статті та інформації іноземними мовами, які видавалися в періодичних виданнях;
- 2) без прізвища статті підписував псевдонімами «Дзюньо», «В. Сокальський», «Володар Буженко». Останній став літературним псевдонімом.

Літературна діяльність:

- а) поезія (величезна рукописна спадщина, більше десяти з них було опубліковано);
- б) перекладені праці;
- в) оригінальна творчість на різні теми:
 Історія Релігії;
 Предметно-духовна література;
 Статути для чернецтв;
 Реколекційний матеріал;
 Молитви;
 Проблеми духовності та методи їх вирішення;
 Історичні нариси;
 Підручники;

Повісті;

Проблем сучасності.

5. Увага священника до сестри черниці Рафаїли і до Литви:

- а) написана книга, яка присвячена Ванді Римкевичюте – сестрі Рафаїлі;
  - б) після повернення в Україну о. В. Зінько ЧСВВ багато разів приїжджав у Литву:
    - проводив реколекції для українців у Вільносі в церкві Святої Трійці;
    - брав участь у зустрічах із керівництвом Шяуляйського університету;
    - спілкувався з колективом середньої школи м. Базільонай Шяуляйського району.
- чернець василіянин у своїй книзі вперше засвідчив внесок литовки у виховання молоді українського і бразильського народів.

6. Чернець василіян у своїй книзі вперше засвідчив вклад литовки у вихованні молоді українського і бразильського народів.

7. Отець Василь Зінько ЧСВВ своєю діяльністю яскравими літерами вписав своє ім'я на сторінки історії українського народу.

IŠVADOS

- Kijevo metropolijos, kuriai priklausė LDK ir Lenkijos karalystės vyskupijos, hierarchų veiklos plačioje lietuvių kultūrinėje erdvėje rezultatas – Brastos Bažnytinė unija (1596), pripažinusi Popiežiaus viršenybę ir įtvirtinusi Graikų (Rytų) apeigų Katalikų Bažnyčią vienybėje su Apaštalų Sostu. Brastos Bažnytinės unijos priimtiems nutarimams įgyvendinti 1617 m. įkurtas Rytų (Graikų) apeigų katalikų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas (*OSBM*). Tai vienintelis ordinas, susiformavęs ir įkurtas Lietuvoje – unijinėje Kijevo metropolijoje. Bazilijonų ordino lopšys – Vilnius. Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas atliko svarbų vaidmenį, įsitvirtinant Graikų apeigų Katalikų Bažnyčią Baltarusijos, Ukrainos ir Lietuvos žemėse.
- Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas išugdė būrį palaimintųjų bei šventųjų. Pirmasis Rytų apeigų katalikas, pakeltas į Altorių garbę, – šventasis Juozapas (1580–1623), brenęs Vilniuje (1596–1617), palaimintuoju paskelbtas 1643 m., o šventuoju – 1867 m. Trečiojo tūkstantmečio pradžioje (2001 m.) Šventasis Tėvas Jonas Paulius II palaimintaisiais paskelbė penkis bazilijonus (kunigus ir vyskopus) – komunistinio režimo aukas. Tuo pačiu metu palaimintosiomis buvo paskelbtos ir dvi Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės: s. Juozapata Gordaševska *SSMI* (1869–1919) ir s. Tarsikija Matskiv *SSMI* (1919–1944).
- Po Antrojo ir Trečiojo Lietuvos – Lenkijos valstybės padalijimų (1792, 1795) Baltarusijos, Lietuvos ir Ukrainos teritorijose, patekusiose į carinės Rusijos imperiją, buvo likviduota Graikų apeigų Katalikų Bažnyčia. Bazilijonų ordinas, iki jo veiklą galutiniai uždraudė caro valdžia (1839), turėjo mokyklas ir spaustuves. Ukrainietiškos žemėse, po Pirmojo Lietuvos – Lenkijos valstybės padalijimo (1772) patekusiose į Austrijos imperijos sudėtį, vienuoliai bazilijonai, priklausę Galicijos provincijai, galėjo sėkmingai dirbuotis. XIX a. antroje pusėje, o ypač amžiaus pabaigoje, prasidėjo Austrijos teritorijoje gyvenusių ukrainiečių masinė emigracija į Amerikos žemyną: Braziliją, Argentina, Kanadą. Paskui pasauliečius vy-

ko ir vienuoliai – tėvai ir broliai – bazilijonai, Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės.

- Tuo metu, kai į carinės Rusijos imperijos sudėtį patekusiose žemėse unitai ir ypač bazilijonai buvo naikinami, diasporoje (iševijoje) bazilijonai kūrė vienuolynus, steigė mokyklas, rašė ir leido ukrainiečių vaikams vadovėlius, spausdino katalikiškus laikraščius, žurnalus, knygas.
- Vienuolių bazilijonų iniciatyva (t. Jeremijus Lomnickis *OSBM*) 1892 m. Žuželyje, Sokalio rajone (Ukraina), įkurta Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija (*SSMI*). 1902 m. keturios seserys išvyko misijinei veiklai į Kanadą, o 1911 m. septynios seserys – į Braziliją. Seserų Tarnaičių veiklos iševijoje rezultatas – įkurtos Kanados-Amerikos Kristaus Karaliaus (1934 m. Kanadoje) ir Šv. Arkangelo Mykolo (1934 m. Brazilijoje) provincijos. Tuo metu, kai sovietų okupuotoje Ukrainoje seserų veikla buvo uždrausta, o pasitraukusiosios į pagrindį buvo žiauriai persekiojamos, iševijoje vienuolės galėjo plačiai dirbuotis.
- Lotynų apeigų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją 1878 m. Lenkijoje įkūrė kun. kapucinas Honoratas Kozminskis (*OFM Cap.*). Nuo 1893 m. seserys pradėjo dirbuotis ir Lietuvoje (nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje jų centriniai namai yra Panevėžyje).
- Vienuolių bazilijonų, seserų Tarnaičių ir kitų Rytų apeigų vienuolių (kongregacijų) plati **švietėjiška-misijinė** veikla buvo svarus pagrindas Apaštaliniam Sostui 1951 m. iševijoje įkurti Rytų ordinarijatą (Rytų apeigų katalikų vyskupiją).
- Rytų apeigų katalikų vienuolis bazilijonas kunigas Vasilijus Zinko – dvasingumo pavyzdys ne tik ukrainiečiams, lietuviams bet ir daugeliui katalikiškų kraštų. Palikęs gimtinę 14 metų, tapo žinomas Ukrainos diasporos Brazilijoje ir Argentinoje, o nuo 1994 m. ir Ukrainoje veikėjas. Jis – *dvasininkas, dvasios tėvas ir nuodėmklausys, Marijos Širdies namų ligoninės kapelionas, skautų kapelionas, misionierius* (Argentinoje, Brazilijoje ir Ukrainoje atliko 220 misijų), *pedagogas* (iševijoje ir tėvynėje) – Lvovo ir Lucko aukštosiose mokyklose skaitęs dešimtis kursų (Bažnyčios istoriją, Religijos istoriją, Pastoracinę psichologiją, Etiką, Politologiją, Sociologiją, Filosofiją, Logiką, Psichologiją, Pedagogiką), *tyrinėtojas – mokslininkas* (pranešimai tarptautinėse mokslinėse konferencijose, straipsniai mokslo leidiniuose), *redaktorius*: «Життя» (Gyvenimas), «Праця» (Darbas), «Місіонер» (Misionierius), *žurnalistas* (straipsniai išspausdinti įvairiose pasaulio šalyse daugiau kaip 20-yje laikraščių ir žurnalų), dvasinės literatūros, t. y. maldų, šv. Mišių, ir pasaulietinės literatūros *vertėjas. Literatūros darbais* atliepė į opias gyvenamo meto problemas.

- Kun. V. Zinko *OSBM* atkreipė dėmesį į lietuvaite Vandą Rimkevičiūtę (1896 02 19–1981 04 16), pedagogę, įstojusią į Rytų apeigų katalikų vienuoliją ir ugdžiusią ukrainiečių bei vietos jaunimą Brazilijoje. Tai retas atvejis lietuvių išeivių istorijoje, tarsi vienas analogų ukrainiečių veiklai Lietuvoje. V. Zinko parašė knygą «Служебниця Пренепорочної Диви Марії сестра Рафаїла (Ванда Побог-Римкевич)» (Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaitė – sesuo Rafaila (Vanda Pobog-Rimkevičiūtė)). Knygos pavadinimas monografijoje, autoriaus sutikimu, sutrumpintas – „Sesuo Rafaila“.
- Studija „Sesuo Rafaila“ – tai lietuvaite Vandos Rimkevičiūtės bei jos šeimos gyvenimo tuometinės Rusijos okupuotose valstybėse (Ukrainoje, Lietuvoje, Latvijoje) ir Brazilijoje, taip pat ją ir jos artimuosius supusių žmonių bei gyvenamojo meto istorinė apžvalga, vienuolės darbų, aukštai įvertintų Prudentopolio (Brazilija) valdžios, pristatymas. Mokslinės monografijos „Vasilijaus Zinko studija „Sesuo Rafaila“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ – dvi dalys (išverstas tekstas, paaiškinimai – komentarai ir V. Zinko gyvenimo bei veiklos apžvalga) praplečia ir pagilina ukrainiečių ir lietuvių veiklos istoriją išeivijoje.
- Studijos „Sesuo Rafaila“ vertimą lėmė Šiaulių universiteto bendradarbiavimo sutartys su Metropolito Josifo Veljaminsko Ruskio Filosofijos-Teologijos studijų Bazilijonų institutu bei Lvovo nacionaliniu Ivano Franko universitetu. Be to, Lietuvoje ir Ukrainoje organizuojamos konferencijos, suformavusios specialų ciklą, skirtą Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorijai, kuriose naujais aspektais nagrinėjama mokslinė, šviečiamoji, leidybinė Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino veikla LDK teritorijoje, vienuolių bazilijonų darbai, ugdant lietuvių jaunimą. Kitas svarus veiksnys – Bazilijonų vidurinės (Šiaulių r.) ir kitų Lietuvos mokyklų pedagogų ir moksleivių, su kuriais vienuoliai bazilijonai palaiko glaudžius ryšius, poreikiai. Mokslinius komentarus ir teologinę terminologiją stimuliuavo mokslo žinių plėtros būtinybė. Komentaruose – plataus enciklopedinio pobūdžio tekstuose – pateikiami lietuvių ir ukrainiečių istorinių sąsajų fragmentai: XIX a. sukilimai, pasauliniai karai, okupacijos, nepriklausomybės siekis.
- Rimkevičių šeima ir kiti studijos „Sesuo Rafaila“ veikėjai atskleidžia ukrainiečių diasporos gyvenimo bei veiklos Brazilijoje svarbiausius faktus, istorinius įvykius: tai emigracijos pradžia į Amerikos žemyną – Braziliją, sudėtingos įsikūrimo sąlygos naujoje teritorijoje, ekonominės, švietimo ir kultūrinės bei dvasinės problemos. Pagrindiniai ukrainiečių problemų

diasporoje sprendėjai – vienuoliai bazilijonai, kuriems aktyviai talkino seserys Tarnaitės.

- Pirmąsyk Lietuvos mokslo visuomenei pristatoma Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino veikla išeivijoje – Brazilijoje. Ordino istorija pateikiama Rytų bei Lotynų apeigų ordinų ir vienuolijų (augustinai, benediktinai, cisteresai, dominikonai, jėzuitai, karmelitai, kartūzai, kapucinai, lazaristai, pranciškonai, redemptoristai, trapistai, saleziečiai, verbistai, vincentinai) kontekste.
- Ukrainiečiams teko bendrauti ne tik su Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserimis Tarnaitėmis, bet ir kitų kongregacijų (Rytų ar Lotynų apeigų) vienuolėmis, kurios darbavosi tėvynėje ar diasporoje. Minimos Dievo Apvaizdos seserys, Dievo Motinos Globėjos seserys, Švč. Eucharistijos seserys, Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys, Šv. Onos seserys, Šv. Macarelės (Mazarelės) seserys, Seserys Myros Nešėjos, seserys Studitės, Šventosios Šeimos seserys, Šv. Vincento seserys. Išskirtinos seserys Tarnaitės, kurios, vienuolių kunigų prašymu, pirmosios išvyko į Amerikos žemyną.
- Mokslinėje monografijoje „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ pateikti šventųjų, minimų studijoje „*Sesuo Rafaila*“, gyvenimų naujausi tyrinėjimai.
- Ordinų bei vienuolijų veikla apžvelgiama istoriniame ir geografiniame kontekste. Išvestos istorinės paralelės tarp Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijų (Rytų bei Lotynų apeigų), konstatuoti jų nūdienos darbai, būtent, Lotynų apeigų katalikių įsikūrimas ir reikšminga veikla Lietuvoje, Rytų apeigų katalikių darbai Ukrainoje ir diasporoje Brazilijoje (Prudentopolis, Irasema).
- Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną bei Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregaciją stiprino individualių asmenybių – vienuolių (tėvų ir brolių) bei seserų aktyvi veikla. Pristatomi ryškų pėdsaką Brazilijoje, o kartu ir ordino istorijoje palikę tėvai bazilijonai bei seserys Tarnaitės, tapusios vienuolių bazilijonų dešiniąja ranka, ugdant jaunimą ir kitose dvasinės švietėjiškos veiklos srityse. Minimos seserys, su kuriomis vienuolei Rafailai – Vandai Rimkevičiūtei teko glaudžiau bendrauti. Moksliniuose komentaruose, remiantis naujausiais Ukrainoje publikuotais moksliniais tyrimais bei iš Romos ir Brazilijos atsiųsta archyvine medžiaga, patikslinti kai kurie vienuolių bazilijonų ir seserų Tarnaičių gyvenimo ir veiklos faktai, būtent, mokslinėje literatūroje jau įsitvirtinusios datos.

- Vienuoliai bazilijonai ir seserys Tarnaitės – ukrainiečių ir vietos Brazilijos jaunimo ugdytojai: Prudentopolyje, Irasemoje ir kitose vietose įkurti vienuolynai, naujokynai, kolegijos dvasininkams rengti, pastatytos bažnyčios, koplyčios, parapijos namai, įkurtos ukrainiečių mokyklos, suformuoti pedagoginiai kadrai, ukrainiečių kalba leisti laikraščiai bei žurnalai: «Місіонар» (Misionierius), «Праця» (Darbas), „«Благовіст» (Gera žinia), «Самоосвітник» (Savišvieta), įkurtos katalikiškos bei tautinės organizacijos, sąjungos, draugijos (Marijos draugija, Pasaulietiškas Jėzaus Širdies Katechečių institutas, Mokyklų sąjunga, Ukrainiečių sąjunga Brazilijoje, Ukrainiečių žemdirbių sąjunga), organizuoti bažnytiniai bei pasaulietiniai chorai, orkestrai, meniniai ansambliai. Tokia plati veikla padėjo išlaikyti tautinį mentalitetą, kalbą ir kultūrą.
- Lotynų apeigų katalikų veikla buvo svarus akstinas Rytų apeigų katalikų vienuolijoms kurti. Ukrainoje veikę Lotynų bei Rytų apeigų katalikų ordinai ir kongregacijos paliko ryškų pėdsaką: *materialinį* (architektūriniai paminklai: bažnyčios, koplyčios, vienuolynai), *kultūrinį* – *šviečiamąjį* (mokyklos, organizacijos, leidyba ir kt.), *dvasinį* (tikėjimo sklaida, mokslo žinių ir tikėjimo vienovės sampratos formavimas ir gilinimas).
- Ukrainiečiai, įsiliedami į Brazilijos visuomenę, savo dvasine-religine, mokslo bei kultūrine veikla praplėtė ir papildė šalies gyvenimą. Brazilija – vienas aktyvių katalikiškų kraštų, kuriame gausi ir ukrainiečių dvasinga, religinga bendruomenė.
- Aktyvi ukrainiečių veikla diasporoje ilgus metus saugojo tautinį mentalitetą, formavo tvirtą mokslinę-kultūrinę jėgą, padėjusią atkurti Nepriklausomą Ukrainos valstybę. Ukrainiečių nepriklausomybės siekis pareikalavo daug aukų, iškėlė karo vadus – politikus: Ivaną Mazepą, Simoną Petliūrą, Steponą Bandera. Į atkurta Nepriklausomą Ukrainos valstybę stiprinti jos mokslo žinias bei plėsti kultūrą sugrįžo didelė dalis išeivijos veikėjų, tarp jų ir kun. V. Zinko *OSBM*.
- Mokslinėje monografijoje „Vasilijaus Zinko studija „*Sesuo Rafaila*“: istorinis-biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija“ pirmąkart plačiai pristatomi ukrainiečių mokslininkų pastarųjų metų tyrinėjimų rezultatai, išspausdinti ir spausdinami darbai – naujausia istoriografinė medžiaga lietuviams, besigilintiems į ukrainistikos problemas. Pateikiamos nuorodos į šaltinius bei mokslinę literatūrą lietuvių, ukrainiečių, rusų, lenkų, lotynų bei portugalų kalbomis.
- Lietuvaitės Vandos Rimkevičiūtės – Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos vienuolės s. Rafailos pedagoginė veik-

la Brazilijoje, ugdant ukrainiečių bei brazilų jaunimą, sulaukė vietinės valdžios pripažinimo: 1968 m. ji išrinkta Prudentopolio miesto garbės piliete, po jos mirties viena Prudentopolio gatvių pavadinta jos vardu. Vandos Rimkevičiūtės veikla liudija, kad lietuviai egzilyje dirbo ne tik Lietuvai, bet ir kitoms tautoms bei valstybėms. S. Rafailos *SSMI* pozicija – naujas žvilgsnis į lietuvių veiklą išeivijoje, skatinantis įvairiais aspektais tyrinėti lietuvių emigrantų istoriją.

- Ukrainiečių unitų vienuolių istorinė veikla, ugdant dvasines vertybes, puoselėjant krikščioniškosios kultūros vystymąsi, turėtų paskatinti ir lietuvių katalikų vienuolynų veiklumą, ugdant krikščioniškasias tautines vertybes nūdienos Lietuvoje, ypač jaunimo tarpe, kadangi kultūros sekuliarizacija Lietuvoje yra pasiekusi itin grėsmingą mastą.

CONCLUSIONS

- Within the broad Lithuanian cultural context the activities of the hierarchs of the Kyivan Metropolitanate whose jurisdiction extended over the episcopacies of the Great Principality of Lithuania and the Kingdom of Poland culminated in the Union of Brest (1596) which recognized the supremacy of the Pope and consolidated the unity of the Greek (Eastern) Catholic Church with the Apostolic See of Rome. In 1617, with a view of executing the resolutions of the Union of Brest, the Order of St. Basilus the Great (*OSBM*) was founded. It is the only monastic order to have originated and to have been founded in Lithuania – in the uniate Kyivan Metropolitanate. Vilnius is the cradle of the Basilian order. The Order of St. Basilus the Great performed an important role in the history of the Greek Catholic Church by establishing it in the lands of Byelorus, Ukraine and Lithuania.
- The Order of St. Basilus the Great nurtured a multitude of saints. The first Eastern rite Catholic raised to the glory of the Altars was Saint Josaphat (1580–1623). He spent his mature life in Vilnius (1596–1617). He was created Blessed in 1643 and Saint in 1867. At the beginning of the third millenium Pope John Paul II created five Blessed Basilian monks (priests and bishops), victims of the communist regime. Simultaneously, two sister Servants were given the title of Blessed: Sr. Josaphata Gordashevskia *SSMI* (1869–1919) and Sr. Tarsikia Matskiv *SSMI* (1919–1944).
- After the Second and Third partition of the Lithuanian – Polish Commonwealth (1792, 1795) the Greek Catholic Church was abolished on the territories of Byelorus, Lithuania and Ukraine which became incorporated into the empire of tsarist Russia. Before the activities of the Basilian order had been completely banned by the tsarist authorities (1839), it had owned schools and printing – houses. In the Ukrainian lands which after the First partition of the Lithuanian – Polish Commonwealth (1772) passed under the rule of the Austrian empire, the Basilian monks who belonged to the province of Galicia were able to lead active and fruitful life. The second half of the 19 th century and, particularly, its end

saw a massive emigration of the Ukrainians who lived on the territory of Austria to the American continent: Brazil, Argentina, Canada. Laymen were followed by monks – Basilian fathers and brothers and Sister servants of Mary Immaculate.

- In 1892 on the initiative of Basilian monks (Fr. Yeremij Lomnický *OSBM*) the Sister Servants of Mary Immaculate congregation (SSMI) was founded in Zhuzhel, district of Sokol (Ukraine). In 1902 four sisters of the congregation departed for missionary work to Canada and in 1911 seven sisters went to Brasil. There sister Servants founded the province of Christ the king of Canada – America (1934, Canada) and the province of St. Michael Archangel (1934, Brazil). While sister Servants' activity was banned in Soviet occupied Ukraine and underground sisters were cruelly persecuted, in emigration they enjoyed freedom of action.
- The congregation of Sister Servants of Mary Immaculate of the Latin rite was founded in Poland in 1878 by the Capucin father Honorat Kozminsky (*OFM Cap.*). Since 1893 Sister Servants have been working in Lithuania. (Since the re-establishment of Independent Lithuania their headquarters have been based in Panevėžys).
- Following the partition of the Lithuanian – Polish Commonwealth, ruthless extermination of Uniates and particularly Basilian monks was launched in the lands incorporated into the empire of tsarist Russia. Meanwhile, in the diaspora (emigration) Basilian monks were established monasteries and schools, wrote and issued school books for Ukrainian children and published Catholic newspapers, magazines and books.
- The extensive educational – missionary activity of Basilian brothers, sister Servants and other monastic congregations of the Eastern rite in emigration served as a solid ground for the Apostolic See to establish the Eastern ordinariate (1951) (diocese for Greek Catholics).
- The Basilian father of Catholics of the Eastern rite Vasilij Zinko was a model of spirituality not only for Ukrainians, Lithuanians, but also for numerous Catholic countries. Having left the native land at the age of fourteen, he became a distinguished activist in the Ukrainian, diaspora of Brazil and Argentina. From 1994 he became also well-known in Ukraine. He was a *clergyman* (pastor and administrator coadjutor in a few Ukrainian parishes of Brazil and Argentina, and after his return to the Homeland he performed the duties of a priest in the Most Holy Saviour Ukrainian province of Basilian fathers), a *spiritual father* (in emigration for novice sisters of the congregation of St. Joseph the Spouse, the sister

Servants of Mary Immaculate and for the Catechist sisters of St. Ann (he served as a confessor for the latter two), the *hospital chaplain* at the House of Mary's Heart. Priest V. Zinko *OSBM* was appointed spiritual father for the sisters of the Holy Family congregation and the sisters of St. Josaphat congregation. He also served as a spiritual guide of contemplative Basilian sisters. He helped sister Servants of Mary Immaculate and sisters of the Sacred Heart of Jesus in their work, *caried on missions* (Argentina, Brazil and Ukraine – a total of 220 missions), a *pedagogue* (in exile and at home) and taught the Ukrainian language, Ukrainian literature and world literature at the Basilian fathers' seminary in Irasema; he held the office of a socium, assitant socium and prefect for novices; in Buenos Aires he gave religious instruction in a parish school and was the chaplain of scouts; on returning to Ukraine he lectured on Church history, Pastoral psychology, Ethics, History of religions, Politology, Sociology at the higher schools of Lviv and Lutsk), a *research scholar* (papers presented at international scholarly conferences, articles in academic publications; co-author in 130 positions), *an editor*: «Життя» (Life), «Праця» (Labour), «Місіонар» (The Missionary), a *journalist* (contributions to over 20 newspapers and magazines in various countries of the world), a *translator* of religious literature (i.e. prayers, Holy Masses) and secular literature. His *literary activity* was important too (publications on the history of religion, special literature, regulations covering prayers, recollection materials, problems of spirituality and the ways to solve them, historical essays, text books, narratives, verses and works resounding the acute problems of that day).

- Father V. Zinko *OSBM* took notice of a young Lithuanian Vanda Rimkevičiūtė (Feb. 19, 1896 – Apr. 16, 1981) who was a nun of a Greek Catholic congregation and worked as a teacher in a school for young learners of the Ukrainian diaspora and the locals. It is a rare case in the history of Lithuanian emigrants, a kind of analogue to the activity of Ukrainians in Lithuania. V. Zinko *OSBM* wrote a book «Служебниця Пренепорочної Диви Марії сестра Рафіїла (Ванда Побог – Римкевич» („The Servant of Mary Immaculate – Sister Rafaila (Vanda Pabog-Rimkevičiūtė)“). By the author's consent a contracted title of the book – “Sister Rafaila” – is used in the monograph.
- The study „Sister Rafaila“ describes the life of Vanda Rimkevičiūtė and her family in the states occupied by Russia (Ukraine, Lithuania, Latvia) and Brazil. The review of the historical background of the time involved the people who were close to sister Rafaila and who were part of her

environment. The monograph also presents familiarizes with the tasks accomplished by the nun which were highly appreciated by the authorities of Prudentopolis (Brazil).

- The research monograph „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” – its all three main parts (translated text, explanations – commentary, outline of V. Zinko’s life and career) extend and deepen the history of the activity of Ukrainians and Lithuanians in the diaspora.
- The translation of the study „Sister Rafaila“ was determined by the agreement of cooperation between the Metropolitan Iosyf Velyamin Ruskij philosophical – theological studies at the Basilian institute and Ivan Franko National University of Lviv. Besides the investigation of the history of the Order of St. Basilus the Great and disseminating information about it both in Lithuania and Ukraine resulted in a conference which developed into a special cycle. New aspects were studied with regard to scholarly, educational and publishing activities of the Order of St. Basilus the Great on the territory of the Great Principality of Lithuania, the work and undertakings of the Basilian monks in nurturing the Lithuanian youth.

The needs of the teachers and students of Bazilionai secondary school (region of Šiauliai) and other schools of Lithuania with whom Basilian monks maintain close links were another stimulant. The comprehensive commentary and theological terminology were induced by the necessity to promote scholarly advances.

- The commentary includes texts of extensive encyclopedic character and provides, – some fragments of the historical Lithuanian – Ukrainian relations: uprisings of the 19 th century, world wars, occupations, aspirations for independence.
- The Rimkevičius family and other persons referred to in the study „Sister Rafaila“ mirror the major facts and historical developments in the life and activities of the Ukrainian diaspora in Brazil. They are: the beginning of emigration to the continent of America, particularly to Brazil, dealing with different hardships the emigrants had to suffer in the new territories, economic, educational, cultural and spiritual challenges. The Basilian monks, generously assisted by sister Servants, were the main advisers how to tackle all the problems of the Ukrainian diaspora.
- The Lithuanian academic audiences are for the first time acquainted with the field of action of the Order of St. Basilus the Great in emigration,

Brazil. The history of the Order is presented in the context of the Greek and Latin Catholic orders and congregations (Augustinians, Benedictans, Cictersans, Dominicans, J suits, Carmelites, Kartuzy monks, Kapucin monks, Lazarists, Fransiscans, Redemptorists, Trapists, Salesians, Verbists, Vincentians).

- The Ukrainians were in touch not only with sister Servants of Mary Immaculate, but also with sisters of other monastic congregations (of the Greek and Latin rites) who worked in the Homeland and the diaspora, such as sisters of God’s Providence, sisters of the Mother of God the Protectoress, sisters of the Holy Eucharist, sisters of St. Joseph the Spouse, sisters of St. Ann, sisters of St. Macarele (Mazarele), Myrrhophore sisters, Studite sisters, sisters of the Holy Falimy, sisters of St. Vincent. The role of sister Servants was exclusive, because at the priests’ request they were the first to emigrate to America.
- The monograph „Vasilij Zinko’s study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” provide the latest research data about the lives of the saints referred to in the monograph “Sister Rafaila”. They are St. Antonio the Great, St. Antonio of Padova, St. Basilius the Great, St. Bridget, St. Isidor (the Ploughman), St. Jacob of Compastella, St. John (of the Cross), St. Catherine (Swede), St. Francis of Assisi, St. Father Pius X, St. Theresa of Aville.
- The activities of the orders and monastic congregations are viewed in the historical and geographical context. Historical parallels are drawn between the Sister Servants of Mary Immaculate (Greek – rite and Latin – rite) congregations and their current labour results are given: the settling of Latin Catholic sisters in Lithuania and their important activity in Lithuania, the actions of Greek – Catholics in Ukraine and the diaspora in Brazil (Prudentopolis, Irasema).
- The Order of St. Basilius the Great and Sister Servants of Mary Immaculate congregation were consolidated by the actions of individual monks (fathers and brothers) and sisters. For example, distinct traces in Brazil and the history of the Order were left by the Basilian fathers Lazarij Berezovsky, Klementinus Bzhuchovsky, Julion Dacij, Omelyan Dacychin, Ignot Dorosh, Oresto Dub, Mykhailo Ivaniv, Meletij Kaminsky, Silvestras Kizyma, Januarij Kocylovsky, Rapol Krynycky, Irinej Malaniach, Joseph Martynec, Anton Martyniuk, Benedikt Melnyk, Soter Ortinsky, Volodymyr Pastuch, Joseph Pryjma, Josaphat Roga, Kristofor Savenka – Myskiv, Kyryl Simkiv, Timotej Shchiurovsky, Metropolitan

Andrey Sheptytsky, Motiej Shpitka, the brothers Havrilas Budnis, Lavrentij Striukas, Eustachij Turkovyd, Prokop Vereta.

Sister Servants were the right hand of Basilian monks in nurturing the young and in other educational fields of action. Sr. Rafaila SSMI – Vanda Rimkevičiūtė – had the good fortune to associate with scores of sisters who had devoted themselves to community work and to know them in person, Worthy of mentioning are Anatolia Bodnar, Josaphata Gordashevskia, Adriana Yurkevich, Evmelia Klapoushchak, Salomya Kovalyshin, Elena Kucher, Olga Lukach, Vitalia Mikus, Volodomyra Penionzhak, Sofia Ratic, Theophilia Suchazhak, Alexia Shulgan, Josaphata Voytovich.

On the ground of the recently published research findings in Ukraine and the archival materials sent from Rome and Brazil, some life and career data of the Basilian monks and sister Servants – the dates which had been accepted by academic publications – were made more accurate.

- Basilian monks and sister Servants were educators of the local youth. In Prudentopolis, Irasema and other localities they opened monasteries and convents, novitiate homes, colleges for training clergymen, built churches, chapels, parish community homes, set up Ukrainian schools, formed teaching personnel, published news-papers and magazines: «Місіонар» (The Missionary), «Праця» (Labour), «Благовіст» (Good Message), «Самоосвітник» (Self-education), established Catholic and national organizations, unions, societies („Maria’s society”, The Temporal institute of Women Cathecists of the Heart of Jesus, the Association of Schools, the Association of Ukrainians in Brazil, the Agricultural union of Ukrainians). They organized church and lay choirs, orchestras, art performing companies. This versatile activity contributed to the survival of the national awareness, language and culture.
- On becoming part of the Brazilian public, Ukrainians extended and enriched the spiritual, religious, academic and cultural spheres of life of the country. Brazil is one of the most vital Catholic countries with a large and religious community of the faithful.
- The activities of Latin Catholics stimulated the emergence of Greek Catholic monastic congregations. The Latin and Greek Catholic orders and congregations, which had functioned in Ukraine, left distinct traces: *material* (architectural monuments: churches, chapels, monasteries), *cultural – educational* (schools, organizations, publishing work, etc), *spiritual* (spread of the faith, shaping and deepening the concept of scientific knowledge and the faith).

- For many years the strenuous of Ukrainians' efforts in the diaspora stood on the guard of national identity and created a solid scientific – cultural force which promoted the restoration of the state of Independent Ukraine.
- The Ukrainians' aspiration for independence called for numerous victims and brought out such commanders and politicians as Ivan Mazepa, Simon Petlyura, Stepan Bandera.
- A large part of the emigrant activists, including Father V. Zinko *OSBM*, returned to Independent Ukraine in order to fortify its science and promote its culture.
- The monograph „Vasilij Zinko's study “*Sister Rafaila*”: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” for the first time presents an extensive survey of the results of recent research done by Ukrainian scholars, their published works its and those which are about to be published. All this is the most recent historiographic material for the Lithuanians who deal with the issues of Ukrainian philology. References to sources and academic literature are given in Lithuanian, Ukrainian, Russian, Polish, Latin and Portuguese.
- The pedagogical of Vanda Rimkevičiūtė a Lithuanian sister Servant of Mary Immaculate, in Brazil in nurturing the Ukrainian and Brazilian youth was recognized by the local authorities: in 1968 she was elected a citizen of honour of the town of Prudentopolis and one of the streets of Prudentopolis was named after her posthumously.
- Vanda Rimkevičiūtės' activity shows that in exile Lithuanians laboured not only for the sake of Lithuania, but also for other nations and countries. Sr. Rafaila's standpoint offers a new look at the Lithuanians' public actions in emigration and stimulates to investigate the history of Lithuanian emigrants in various aspects.
- The historical role played by the Ukrainian Uniate religious in cultivating spiritual values, fostering and promoting Christian culture should induce Lithuanian Catholic monasteries and convents to undertake more challenging tasks in their field of action with a view to nurturing Christian and national values of present day Lithuania, especially among the young, because the secularization of culture in Lithuania has reached glaring dimensions.

ВИСНОВКИ

- Результатом діяльності православних церковних ієрархів Київської митрополії, до якої належали єпархії Великого князівства Литовського й Польського королівства, стала Берестейська церковна унія 1596 р., що визнала верховенство Папи й започаткувала існування Греко-Католицької Церкви в єдності з Апостольським Престолом. У розвиток ідей Берестейської унії 1617 р. був заснований Чин Святого Василя Великого монахів Східного (Грецького) обряду (*ЧСВВ*). Це єдина монаша інституція, створена у Київській унійній митрополії, яка відіграла величезну роль в утвердженні Греко-Католицької Церкви на теренах Білорусі, Литви й України. Зокрема, Чин Святого Василя Великого виховав чимало блаженних і святих. Перший католик Східного обряду, піднятий до Честі Вівтаря, – це Святий Йосафат (1580–1623), чия діяльність розпочиналася у Вільносі (1596–1617): блаженним він був оголошений 1643 р., а святим – у 1867 р. У 2001 р. Святійший Отець Іван Павло II оголосив блаженними п'ять василіян (священиків і єпископів), що стали жертвами комуністичного режиму; тоді ж блаженними були оголошені дві сестри служебниці Пресвятої Непорочної Диви Марії – с. Йосафата Гордашевська (1869–1919) і с. Тарсія Мацьків (1919–1944).
- Коли на територіях Білорусі, Литви й України, що відійшли до Російської імперії після другого й третього поділів Речі Посполитої 1792–1795 рр., було ліквідовано Греко-Католицьку Церкву, Василянський чин аж до його остаточної заборони у 1839 р. російським урядом утримував навчальні заклади й друкарні. На українських теренах, що за першим поділом Речі Посполитої 1772 р. відійшли до Австрійської монархії, конгрегація отців василіян, об'єднана в Галицьку провінцію, діяла без перешкод з боку австрійського уряду. Другою половиною, а особливо кінцем XIX ст. датується початок масової еміграції українців з австрійської території до держав американського континенту – Бразилії, Аргентини, Канади. Слідом за мирянами простували ченці – брати та отці (священики) василіяни,

які на еміграції створювали монастирі, засновували школи, писали підручники для українських дітей, видавали газети, журнали, книги. Зокрема, напередодні Другої світової війни тут уже існувала Американсько-Канадська провінція та Бразильська віце-провінція Чину Святого Василя Великого.

- Розпочате нещодавно литовськими й українськими істориками поглиблене дослідження історії Чину Святого Василя Великого реалізувалося у низці конференцій, які на сьогодні вже склали доволі регулярний цикл. Наукова, просвітницька і видавнича діяльність Василянського чину та праця отців василіян на території Білорусі, Литви й України досліджується у нових аспектах, у тому числі – враховуючи потреби релігійного виховання литовської молоді. У ході проведеного дослідження окреслилася й досі майже не вивчена проблема – діяльність *ЧСВВ* та жіночих монаших згромаджень Греко-Католицької Церкви в середовищах українських емігрантів. Однією з найактивніших інституцій такого роду стало засноване ще 1892 р., за ініціативою ченця василіянина о. Єремія Ломницького, в Жужелі Сокальського р-ну (Україна) Згромадження сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії (*СПНДМ*). У 1902 р. четверо сестер виїхали з місієюною метою до Канади, а 1911 р. семеро службниць – до Бразилії. Результатом діяльності сестер службниць на еміграції стало заснування двох канадсько-американських провінцій – *Христа Царя* в Канаді (1934) та *Св. Архангела Михаїла* в Бразилії (1934). На той час, коли діяльність сестер в окупованій советами Україні була заборонена, а греко-католицьке духовенство перейшло в підпілля чи зазнавало жорстоких переслідувань, на еміграції монахині могли працювати на повну силу.
- Згромадженню сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії латинського обряду в 1878 р. в Польщі створив капуцин Гонорат Козьмінський (*OFM Cap*). З 1893 р. сестри почали працювати і в Литві (після відновлення незалежності в Литві (1918 р.) центральний монастир знаходився в Паневежисі). Під час советської окупації монахині діяли в підпіллі, і не одна монахиня постраждала від комуністичного режиму. Після відновлення Литвою незалежності (в 1990 р.) відновили і розширили свою діяльність, центральний монастир знаходиться в Паневежисі.
- Діяльність католиків Латинського обряду була важливим стимулом для створення католицьких монастирів Східного обряду. Діючі в

діаспори католицькі чини та конгрегації Латинського та Східного обрядів залишили яскраві сліди: *матеріальний* (архітектурні пам'ятники – церкви, каплиці, монастирі), *культурно-просвітницький* (школи, організації, видавництво і ін.), *духовний* (поширення віри, формування і заглиблення в поняття єдності накових знань і віри).

- Українці вливалися в суспільство Бразилії і своєю духовно-релігійною, науковою і культурною діяльністю розширили і доповнили життя цієї країни. Бразилія – одна з активних католицьких країн, де є чимале духовне, релігійне товариство українців.
- Просвітницько-місійна діяльність монахів василіян, сестер служебниць та інших греко-католицьких чернечих згромаджень на еміграції створила підґрунтя для створення тут Апостольським Престолом Східного Ординарію (1951) (католицького єпископату Східного обряду).
- Автора студії, яка дала поштовх до написання цієї праці, василіянського ченця о. Василя Зінька, можна назвати взірцем духовності як для українців, так і для литовців. Він залишив батьківщину у віці 14 років, набув шани в українській діаспорі Бразилії та Аргентини, а з 1994 р. став відомим церковним діячем незалежної України. Отець Василь Зінько працював як духівник (плебан та адміністратор-коад'ютор) у декількох українських парафіях Бразилії та Аргентини, а після повернення на батьківщину – як священник отців василіян Української провінції Святійшого Спасителя. У діаспорі він був духовним отцем поселення Товариства сестер Святого Йосафата, новіціятів сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії та сестер катехиток Святої Анни (у двох останніх він був і духівником), конгрегації сестер Святої Родина, керівником контемплативних василіянок, а також надавав допомогу сестрам Служебницям Пресвятої Непорочної Діви Марії і сестрам Святого Серця Ісуса, проводив місії в Аргентині, Бразилії і в Україні (здійснивши 220 місій), працював капеланом лікарні Серця Марії. Як педагог о. Василь Зінько викладав українську мову й літературу та світову історію в семінарії отців василіян в Іраземі, працював заступником і префектом у парафіяльній школі Буенос-Айреса, де навчав релігії, був капеланом пластунов. Повернувшись в Україну, він розпочав читання лекцій у вищих навчальних закладах Львова, де викладав історію Церкви, пастирську психологію, етику, історію релігії, політологію, соціологію. Як дослідник-науковець о. Василь Зінько неодноразово

виступав з доповідями на міжнародних наукових конференціях та писав статті до наукових видань (130 позицій, у тому числі у співавторстві). Водночас він чимало уваги приділяв редакторській та журналістській роботі: під його редакторством виходили періодики «Життя», «Праця» і «Місіонар», а статті друкувалися в понад 20 газетах і журналах різних країн. Окремим напрямом видавничої праці о. Василя Зінька стали переклади духовної (молитовників та Св. Літургій) і світської літератури. Важливе місце у спадщині о. Зінька *ЧСВВ* займає також його власна письменницька продукція: твори з історії релігії, устави, молитви, матеріали реколекцій, праці з проблем духовності, історичні нариси, підручники, оповідання, поезії, есеї на злободенні теми сучасності. Одну зі своїх праць отець Василь Зінько присвятив литовці Ванді Римкевичюте (19.02.1896–16.04.1981) – черниці Рафаїлі греко-католицького Згромадження сестер Службниць Пресвятої Непорочної Диви Марії, педагогу, вихователью української та місцевої молоді в Бразилії.

- Переклад студії «*Сестра Рафаїла*» о. Василя Зінька доповнено в цій монографії оглядом життя й діяльності автора та якнайширшим коментарем, що висвітлює: 1) діяльність Чину Святого Василя Великого в контексті історії грецького та римо-католицького монашества; 2) сучасні погляди на проблеми святості та життя святих, що їх згадано в студії «*Сестра Рафаїла*»; 3) найновіші дослідження українських науковців у ділянці церковної історії; 4) литовсько-українські культурні й релігійні контакти впродовж XIX–XX ст.; 5) складнощі в початковий період еміграції українців на американський континент, проблеми їх облаштування на новій території, шляхи задоволення просвітницько-культурних і духовні проблеми.
- У коментарях, якими супроводжується переклад праці «*Сестра Рафаїла*» о. Василя Зінька, показано, як у житті литовської родини Ванди Римкевичюте відображалися найважливіші події буття української діаспори в Бразилії та як сприяли вирішенню різноманітних проблем ченці василіяни за активної допомоги Згромадження сестер Службниць Пресвятої Непорочної Диви Марії. З іншого боку, наголошено на тому, що українцям пощастило співпрацювати не лише із сестрами службницями, але й із черницями інших згромаджень – як греко-католицьких, так і римо-католицьких. Особливу увагу приділено сестрам Божого Провидіння, сестрам Опіки Божої Матері, сестрам Святої Євхаристії, сестрам Святого

Йосипа Обручника, сестрам Святого Йосафата, сестрам Святої Анни, сестрам Святої Мазарели, сестрам мироносицям, сестрам студиткам, сестрам Пресвятої Родини, сестрам Святого Вінцента. Діяльність цих орденів та згромаджень розглядається в історичному й географічному контексті, на підставі широких історичних паралелей.

- В монографії «Студія Василя Зінька *Сестра Рафаїла*: історико-біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія» вперше широко представлені найновіші результати досліджень українських науковців, надруковані праці – найсучасніший історіографічний матеріал для литовців, які заглиблюються в проблеми україністики. Наведено посилання на джерела та наукову літературу литовською, українською, російською, польською, латинською та португальською мовами.
- На підставі найновіших наукових досліджень та архівних матеріалів зі сховищ Риму та Бразилії в коментарі подано довгу низку уточнень щодо окремих епізодів діяльності ченців василіян та сестер служебниць, з'ясовано досі не встановлені в науковій літературі дати, простежено персональний вклад у просвітницьку та громадську роботу багатьох ченців (братів та отців) і сестер, що залишили яскравий слід в Бразилії. До них, зокрема, належали: Лазар Березовський, Клементій Бжуховський, Гавріл Будний, Прокіп Верета, Омелян Дацишин, Юліян Даций, Ігнатій Дорош, Орест Дуб, Микола Іванів, Мелетій Камінський, Сильвестр Кізіма, Януарій Коциловський, Рафаїл Криницький, Іринах Маланях, Йосип Мартинець, Антоній Мартинюк, Венедикт Мельник, Полієвкт Мельник, Сотер Оргинський, Володимир Пастух, Йосип Прийма, Йосафат Рога, Кристофор Савенко-Миськів, Кирило Симків, Лаврентій Струк, Євстахій Турковид, Матій Шипітко, Маркіян Шкірпан, Теофіл Щуровський. Доповнено інформацію про сестер, які присвятили себе громадській діяльності й з якими спілкувалася сестра Рафаїла – Ванда Римкевичюте: це Анатолія Боднар, Йосафата Гордашевська, Адріана Юркевич, Евмелія Клапоуцак, Саломія Ковалишин, Олена Кучер, Ольга Лукач, Віталія Микусь, Володимира Пеноньжек (Грошик), Софія Ратич, Теофілія Сухожак, Алексія Шульган, Йосафата Войтович. В наукових коментарях, зсилаючись на найновіші опубліковані в Україні наукові дослідження та користуючись висланими з Рима і Бразилії архівними матеріалами, було уточнено окремі факти діяльності ченців василіян та сестер служебниць, з'ясовані певні дати в науковій літературі.

- Окремим сюжетом коментарів є фіксація ініціатив василіян і сестер служебниць на території Бразилії – в Прудентополі, Іраземі та інших місцях, які сприяли збереженню української національної ідентичності, мови та культури. Простежено, зокрема, заснування монастирів і колегій для підготовки духовенства; спорудження церков, каплиць та парафіяльних приміщень; створення українських шкіл і сформування відповідних педагогічних кадрів; видання українських газет і журналів «Місіонар», «Праця», «Благовіст» і «Самоосвітник»; організацію низки спілок і товариств (Марійська Дружина, Світський інститут катехиток Серця Ісусового, Шкільний союз, Український Союз у Бразилії, Український Хліборобський союз); започаткування церковних і світських хорів, оркестрів, мистецьких ансамблів. У підсумку це сприяло тому, що українці не розчинилися в бразильському оточенні, а влилися в суспільство Бразилії, розширивши та доповнивши життя цієї країни власною духовно-релігійною, науковою і культурною традицією.
- За висновком авторки, діяльність українського греко-католицького монашества, спрямована на виховання духовних цінностей та плекання національної культури, могла би стати прикладом для литовського католицького духовенства, стимулюючи його до пропагування християнських національних цінностей у Литві, надто в середовищі молоді, де секуляризація набула загрозливих масштабів.
- В науковій монографії «Студія Василя Зінька *“Сестра Рафаїла”*: історико-біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія» наведено останні дослідження із життя святих, згаданих в студії «Сестра Рафаїла», – це св. Антоній Великий, св. Антоній Падевськії, св. Іван від Хреста, св. Василій Великий, св. Бригітта, св. Ісидор Орач (Плугатор), св. Яків з Компостеллі, св. Катерина (Шведка), св. Пій X Папа, св. Франціскас з Асичу, св. Тереса Авільська.
- Діяльність орденів та чернецтв розглядається в історичному і географічному контексті. Сформовано історичні паралелі між конгрегаціями (згромадженнями) сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії (Східного і Латинського обрядів), констатовано їх щоденну працю, а саме формування католичок Латинського обряду і їх значна діяльність в Литві, праці католичок Східного обряду в Україні та діаспорі в Бразилії (Прудентополі, Іраземі).
- Активна діяльність українців у діаспорі довгі роки зберігала національний менталітет, формувала стійку науково-культурну міць,

яка допомогла відновити Незалежну Українську державу. Прагнення українців до незалежності вимагало чимало жертв, висунуло політиків – вождів боротьби: Івана Мазепу, Симона Петлюру, Степана Бандеру. До відродженої Незалежної Української держави повернулося багато діячів еміграції для зміцнення її наукових здобутків і розширення культури, серед яких також о. В. Зінько *ЧСВВ*.

- Оцінюючи життєву позицію с. Рафаїли - литовки Ванди Римкевичюте, чия педагогічна діяльність у вихованні української та бразильської молоді дочекалася визнання місцевої влади (1968 р. їй було присвоєне звання почесної громадянки м. Прудентопілі, а після її смерті одну з вулиць міста назвали її іменем), коментар підкреслює, що литовці-емігранти працювали не тільки для блага Литви, але й для інших народів. Тим самим пропонується новий погляд на литовську еміграцію, який заохочує досліджувати її історію в ширшому контексті, ніж це робилося до сьогодні.
- Історична діяльність українських ченців уніатів у розрізі виховання духовних цінностей, сприянні розвитку християнської культури мала би стимулювати литовське католицьке духовенство для поширення християнських національних цінностей в Литві, надто в середовищі молоді, оскільки секуляризація культури в Литві досягла загрозливих масштабів.

PRIEDAI

1. V. ZINKO OSBM PUBLIKACIJOS

1. *Бр. Василь 3-о ЧСВВ*. Нарис діяльності Чина св. Василя Великого в Бразилії // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 7–87.
2. *Бр. В. 3-о ЧСВВ*. Келіє моя! // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 6.
3. *Бр. В. 3-о ЧСВВ*. Весняний вечір // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 128.
4. *Бр. Василь 3-о ЧСВВ*. Не думай ченче // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 182.
5. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Пам'ятка Берестейської Унії. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1946. 16 с.
6. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. У спогад 50-ліття Апостольства Молитви в Прудентополі. Прудентопіль: Видавництво оо Василян. 1950. 16 с.
7. Акафіст до св. о. нашого Василя Великого / Пер. з старослов'ян. мови. Рим. 1956. (Василіянський молитовник).
8. Акафіст св. священомученику Йосафату / Пер. з старослов'ян. мови. Рим. 1956. (Василіянський молитовник).
9. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Рідна школа в Бразилії (Історично - правний нарис). Прудентопіль - Апостолес: Видавництво ОО. Василян. 1960. 244 с.
10. *Буженко В.* Іван Сулима. Торонто. 1961. 216 с.; Львів. 2000. 225 с.
11. Українські народні пісні. Друге поширене видання. Прудентопіль: Друкарня оо Василян. 1962. 112 с. (*V. Zinko* - „Наша оселя” С. 96–97).
12. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Марійська Дружина між українцями в Бразилії / (Відбитка з „Праці” 1962) Прудентопіль: В-во оо Василян. 1962. 40 с.

13. Буженко В. Пустельник на Зеленому Клині. Прудентопіль: В-во оо Василян. 1962. 126 с.; Львів. 1996. 128 с.
14. Стежечка до неба: Ілюстрований катехизм для найменших / склав О. Василь Зінько ЧСВВ. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1962. 16 с.
15. О. Василь Зінько ЧСВВ. На степу червоної землі Історична повість про місійну еміграцію в Аргентині. Прудентопіль: В-во оо Василян. 1962. 175 с.
16. О. Василь Зінько ЧСВВ. Апостольство Молитви між українцями в Бразилії / (Відбитка з „Праці” 1962) Прудентопіль, Парана, Бразилія: Видавництво оо Василян. 1962. 100 с.
17. О. Василь Зінько ЧСВВ. Гагілка. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1962. 20 с.
18. О. Василь Зінько ЧСВВ. Історія Церкви. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1963. 144 с.; Львів. 1995. 136 с.
19. [Aurorius nenurodytas]. Християнське богослуження: Священічі молитви і Служба Божа в українському обряді. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1963. 326 с.
20. Християнське Богослуження. Зладив на українській мові о. Василь Зінько ЧСВВ. Прудентополь: Видавництво ОО.Василян. 1963. 328 с.
21. О. Василь Зінько ЧСВВ. Новий редактор „Господаря”: Комедійка. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1964. 36 с.
22. [Aurorius nenurodytas]. Глибина і ширина християнської правди: Догматика. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1964. 40 с.
23. Акафіст св. Йосифові Обручнику / Пер. з старослов'ян. мови. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1964. 16 с.
24. Акафіст святому Йосифові Обручнику / Пер. з старослов'ян. мови / відбитка з „Праці”. Прудентопіль – Парана. Видавництво оо. Василян. 1964. 16 с.
25. Буквар у фарбах. 2-е вид. / склав О. Василь Зінько ЧСВВ. Прудентопіль: Видавництво Отців Василян. 1966. 48 с.
26. О. Василь Зінько ЧСВВ. Докори сумління: Комедійка. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1966. 24 с.
27. О. Василь Зінько ЧСВВ. Тайна лейтенанта Левченка: Драма. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1966. 24 с.
28. О. Василь Зінько ЧСВВ. Перемога преблагословенної: Драма. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1967. 24 с.

29. Акафіст Найсолодшому Серцю Ісуса в Великій Обітниці / Пер. з старослов'ян. мови. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1967. 14 с.
30. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Візит пана міністра: Комедійка. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1970. 24 с.
31. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Покликання з вулиці. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1970. 38 с.
32. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Губернатор з кактусових островів: Комедійка. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1970. 24 с.
33. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Як тривога – то до Бога: Сценка. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1971. 32 с.
34. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Жінка перехитрила Жарт. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1971. 8 с.
35. [*Autorius nenurodytas*]. Граматика української мови. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1971. 40 с.
36. Поклони – Великдень (переклав *О. В. Зінько ЧСВВ* 22–23 XI – 1967 р.). Прудентопіль – Парана – Бразилія: Друкарня ОО Василян. 1971. 88 с.
37. Акафіст св. о. Миколаю у „Поклонах” / Пер. з старослов'ян. мови. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1973. 24 с.
38. Свята Літургія св. Яківа, брата Господнього / Переклав зі старослов'янського на українську мову *О. Василь Зінько ЧСВВ* (Відбитка з Місіонера). Прудентопіль – Бразилія – Парана: Вид-во Отців Василян. 1973. 20 с.
39. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Отче наш: Роздумування. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1973. 185 с.
40. [*Autorius nenurodytas*]. Катехизм для найменших. Прудентопіль–Бразилія: Видавництво Отців Василян. 1980. 16 с.
41. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Животворний хрест Господній. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1981. 94 с.
42. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Мої приречення. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1985. 66 с.
43. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Найбільша заповідь. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1985. 66 с.
44. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Християнське блаженство. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1986. 112 с.
45. Буквар / склав *О. В. Зінько ЧСВВ*. Прудентопіль – Бразилія: Видавництво оо Василян. 1986. 48 с.
46. Обрядословія чи рітологія (склав *О. В. Зінько ЧСВВ*; Відбитка з Праці). Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1986. 78 с.

47. [*Autorius nenurodytas*]. Слава Божа. Прудентополь: Вид-во Отців Василян. 1986. 72 с.
48. [*Autorius nenurodytas*]. Акафіст святим Йоакиму і Анні / Устав сс. св. Анни. Рим. 1990. 16 с.
49. Халдейсько – малабарська св. Літургія (переклав з німецького *О. В. Зінько ЧСВВ*). Прудентопіль. 1990. 10 с.
50. Свята Літургія. Маронітський обряд (*О. В. Зінько ЧСВВ*). Прудентопіль. 1990. 9 с.
51. Свята літургія Олександрійсько – коптійського обряду в Єгипті (Переклав *О. Василь Зінько ЧСВВ*). Прудентопіль. 1991. 23 с.
52. Вірменська служба Божа (*О. В. Зінько ЧСВВ*). Прудентопіль. 1991. 10 с.
53. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Благословенне царство: Роздумування. Прудентопіль: Вид-во Отців Василян. 1993. 87 с.
54. *Василь Зінько*. Історія Церкви. Львів. 1995. 136 с.
55. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Весняний вечір // Ювілейний календар „Праці” 1997. 100-ліття іміграції українців у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1996. С. 55.
56. *Володар Буженко*. Пустельник на Зеленому Клині. Львів. 1996. 128 с.
57. *Володар Буженко*. У степу червоної землі. Львів. 1997. 288 с.
58. Божественна літургія. Маронітська (переклав з літургій Марійського року 1988 сторінки 226 – 319 з італійського *О. В. Зінько ЧСВВ*. Сиро-маронітська літургія 23/10/91 р. Prudentopolis – Parana – Brasil: Видавництво ОО. Василян. 1998. 48 с.
59. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Чернеча етіка, лірика, сатира. Україна – Львів. 1999.
60. *Володар Буженко*. Іван Сулима. Львів. 2000. 225 с.
61. Вибір майбутнього (*V. Zinko išversta knyga*). Львів. 2000. 192 с.
62. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Святий Йосафат між піньорами. Львів. 2000. 192 с.
63. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. Там, де гору Тайо видно. Львів. 2002. 110 с.
64. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. З Мозолівки до Сан Жвон де Капанема. Львів. 2002. 115 с.
65. Молитовник. Моління і набожності. Згромадження сестер катехиток св. Анни. Куритиба – Бразилія. Львів – Україна. 2002. 104 с. (*V. Zinko išversta malda į šv. Oną p. 38–46; akatisas – p. 57–77*).
66. *О. Василь Зінько ЧСВВ*. На службі святій Богоматері Анні. Львів. 2003. 117 с.

67. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Службениця Пренепорочної Диви Марії. Сестра Рафаїла (Ванга Побог-Римкевич). Львів. 2003. 197 с.
68. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Діяльність Отців Василіян в українській діаспорі та їхні новіціати // Добромильська реформа і відродження Української Церкви. Львів: Місіонер. 2003. С. 206–213.
69. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Святіший Отець Лев XIII і його Апостольська конституція „Singularae Praesidium“ // Добромильська реформа і відродження Української Церкви. Львів: Місіонер. 2003. С. 49–56.
70. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Пресвятому Серцю Ісусовому. Львів. 2004. 286 с.
71. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Цеблівські сестри в Паранщині. Львів. 2005. 120 с.
72. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Місіонес – уздовж і впоперек. Львів. 2006. 224 с.
73. [Autorius nenurodytas]. Стежки та дороги пластуна пезя. Львів. 2006. 80 с.
74. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Сильветки Василіянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. 264 с.
75. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* На ім'я Ісусове // Віра в Бога врятує світ! (Nei leidimo vieta, nei metai nenurodyti). С. 11–17.
76. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* До столиці до Буйнесу. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. 128 с.
77. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Єврейська обнова. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. 64 с.
78. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Найперше бути людиною. Львів: Видавництво «Місіонер». 2008. 176 с.
79. *О. Василь Зінько ЧСВВ.* Вплив душі на здоровля людини // Місіонар. 2008. Червень С. 19–22.

2. V. ZINKO OSBM STRAIPSNIAI SU BENDRAAUTORIAIS MOKSLO LEIDINIUOSE

1. *Зінько В., Терешкевич Д., Андрушко В.* Духовне відродження – невід’ємна складова частина національного і громадянського виховання // Проблеми національно-громадянського виховання у вищих аграрних закладах України. Львів. 2000. (3 с.).
2. *Зінько В., Терешкевич Д., Андрушко В.* Українська Церква поза Україною // Історія релігій в Україні: Праці XI Міжнародної конференції 16-19 травня 2001 р. Львів. 2001. (8 с.).
3. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Сільське господарство, екологія: проблеми богослов’я та моралі // Науковий Вісник ЛДАВМ ім. С. З. Гжицького. Т. 3 (4). Львів. 2001. (7 с.).
4. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Бог – основа формування особистості лікаря // Духовні засади Українського виховання. Українська академія друкарства. Львів. 2001. (3 с.).
5. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Біоетика та здоров’я людини // Тези доповідей II-ого Міжнародного симпозиуму з біоетики. Київ. 2002. (1 с.).
6. *Зінько В., Андрушко В.* Український народ і василіянський чин св. Йосафата // Праці XII Міжнародної наукової конференції. Книга II. Львів: «Логос». 2002. (8 с.).
7. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Спадщина XX ст. і майбутнє нашої освіти та культури в християнському світогляді // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. 2002. (2 с.).
8. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Християнська релігія у вихованні студентів, формування їх як особистостей у вищих закладах освіти // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ. 2002. (3 с.).
9. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Економічні засади у світлі Святого Письма // Науковий збірник українського лісотехнічного університету: Сучасна економічна теорія та проблеми її застосування. Вип. 12, 6. Львів. 2002. (6 с.).
10. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Пречиста Діва Марія і родинне життя // Збірник доповідей. Чернівці: Букрек. 2002. (4 с.).
11. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Портрет катехита // Наша парохія. Український християнський ілюстрований альманах. № 4. Львів. 2002. (3 с.).

12. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Суть і Таїнство Христового Воплочення (Богословські роздуми про Різдво Господа Нашого Ісуса Христа) // Матеріали науково-практичної конференції «Різдво в моєму житті». ЛДАВМ. Львів. 2002. (4 с.).
13. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Патріарх Йосиф Сліпий і його міжнародна діяльність // Львів: Видавництво «Місіонер». 2002. (2 с.).
14. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Бог – джерело біоетики // Міжнародна науково – практична конференція по біоетиці «Формування особистості студентів, як майбутніх фахівців лікарської справи, працівників охорони здоров'я та інших соціально – орієнтованих установ у контексті біоетики». 6–7 березня 2003 р. Львів. 2003. (2 с.).
15. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Біоетика та генетика // Міжнародна науково – практична конференція по біоетиці «Формування особистості студентів, як майбутніх фахівців лікарської справи, працівників охорони здоров'я та інших соціально – орієнтованих установ у контексті біоетики». 6–7 березня 2003 р. Львів. 2003. (2 с.).
16. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Справжня персональність у шляхетне біоетичні переконання // Міжнародна науково – практична конференція по біоетиці «Формування особистості студентів, як майбутніх фахівців лікарської справи, працівників охорони здоров'я та інших соціально – орієнтованих установ у контексті біоетики». 6–7 березня 2003 р. Львів. 2003. (3 с.).
17. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Християнська мораль: її специфіка та вартість // Міжнародна науково – практична конференція по біоетиці «Формування особистості студентів, як майбутніх фахівців лікарської справи, працівників охорони здоров'я та інших соціально – орієнтованих установ у контексті біоетики». 6–7 березня 2003 р. Львів. 2003. (3 с.).
18. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Захист життя в контексті чинного законодавства України // Міжнародна науково – практична конференція по біоетиці «Формування особистості студентів, як майбутніх фахівців лікарської справи, працівників охорони здоров'я та інших соціально – орієнтованих установ у контексті біоетики». 6–7 березня 2003 р. Львів. 2003. (3 с.).
19. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Формування особистості студентів, як майбутніх фахівців лікарської справи, працівників охорони здоров'я та інших соціально – орієнтованих установ у контексті біоетики // Міжнародна науково – практична конференція по біоетиці «Формування особистості студентів, як майбутніх фахівців

- лікарської справи, працівників охорони здоров'я та інших соціально – орієнтованих установ у контексті біоетики». 6–7 березня 2003 р. Львів. 2003. (3 с.).
20. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В.* Духовне виховання майбутнього материнства й батьківства // *Матеріали Міжнародного наукового симпозіуму з біоетики «Штучні репродуктивні технології та майбутнє України» в рамках Міжнародного конгресу сім'ї «Родина, дитина, держава».* 16–18 травня 2003 р. Київ. 2003. (2 с.).
  21. *Зінько В., Андрушко В.* Душпастирська праця оо. Василія у Бразилії // *13-та Міжнародна конференція «Історія релігій в Україні».* 19–23 травня 2003 р. Львів: «Логос». 2003. (9 с.).
  22. *Зінько В., Воротняк Й., Андрушко В., Огірко О.* Пресвята Родина – найбільш ідеальна сім'я // *Матеріали Міжнародного наукового симпозіуму з біоетики «Штучні репродуктивні технології та майбутнє України» в рамках Міжнародного конгресу сім'ї «Родина, дитина, держава».* 16–18 травня 2003 р. Київ, 2003. С. 89–90.
  23. *Зінько В., Воротняк Й., Огірко О., Андрушко В.* Марія Діва й Мати – найкращий взірець для родин // *Матеріали Міжнародного наукового симпозіуму з біоетики «Штучні репродуктивні технології та майбутнє України» в рамках Міжнародного конгресу сім'ї «Родина, дитина, держава».* 16–18 травня 2003 р. Київ. 2003. С. 90–91.
  24. *Зінько В., Воротняк Й., Огірко О.* Шлюб – фундамент сім'ї й родини // *Матеріали Міжнародного наукового симпозіуму з біоетики «Штучні репродуктивні технології та майбутнє України» в рамках Міжнародного конгресу сім'ї «Родина, дитина, держава».* 16–18 травня 2003 р. Київ. 2003. С. 91–92.
  25. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В., Огірко О.* Вклад української Церкви у розбудову держави // *Матеріали Міжнародного наукового симпозіуму з біоетики «Українська держава: історія та перспективи розвитку».* Науковий Вісник Українського Університету м. Москви. Москва-Львів. 2004. С. 168–170.
  26. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В., Огірко О.* «Золотий» вересень 1939 року і західна діаспора // *Матеріали наук. Семінару «Золотий» вересень 1939 р. У долі західноукраїнського населення: історико-правовий аспект.* Львів. ЛІВС при НАВС України. 2003. (5 с.).
  27. *Зінько В., Андрушко В.* Українські релігійні товариства в Південній Америці // *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Книга 1»* Львів: «Логос». 2004. С. 238–244.

28. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В. Т., Огірко О. В.* Християнство у пострадянський час // Матеріали II Всеукр. конф. «Політичні, економічні та психологічні виміри перехідного суспільства». Суми. 2004. С.176–180.
29. *Зінько В., Коваль М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Екологія і проблеми біоетики // Матеріали II національного конгресу з біоетики. Київ. 2004. С. 190.
30. *Зінько В., Коваль М., Андрушко В. Т., Огірко О. В.* Церква у контексті національної ідентичності та політичного процесу: історія і сучасність // Матеріали наук.-практ. конф. «Національна ідентичність у контексті політичного процесу: історія і сучасність». Черкаси. 2004. С. 108–128.
31. *Зінько В., Коваль М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Церква і сучасне українське суспільство // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Православ'я-наука-суспільство: проблеми взаємодії». Черкаси. 2004. С. 65–69.
32. *Зінько В., Коваль М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Господь Бог – джерело біоетики // Матеріали II національного конгресу з біоетики. Київ. 2004. С.65–66.
33. *Зінько В., Коваль М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Віра й наука: наука стверджує віру // Матеріали II національного конгресу з біоетики. Київ. 2004. С. 224.
34. *Зінько В., Коваль М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Бог – основа формування особистості у контексті біоетики // Матеріали II національного конгресу з біоетики. Київ. 2004. С. 204.
35. *Зінько В., Коваль М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Захист життя у контексті чинного законодавства України // Матеріали II національного конгресу з біоетики. Київ. 2004. С. 82–83.
36. *Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Основи гуманізації вищої освіти: філософсько – богословський аспект // Другі Ірпінські міжнародні педагогічні читання. Проблеми гуманізації навчання і виховання у вищому закладі освіти. Ірпінь. 2004. С. 132–140.
37. *Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Духовні аспекти сучасної біоетики // Тези IV міжнарод. наук. – практ. конф. «На порозі нового світу: актуальні моделі освіти та здоров'я». Київ. 2004. С. 28–29.
38. *Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Ключ добробуту на третє тисячоліття // Тези IV міжнарод. наук.-практ. конф. «На порозі нового світу: актуальні моделі освіти та здоров'я». Київ. 2004. С. 27–28.

39. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Сучасні ідеї і напрямки гуманізації в освіті та вихованні // Тези ІV міжнарод. наук. – практ. конф. «На порозі нового світу: актуальні моделі освіти та здоров'я». Київ. 2004. С. 23–27.
40. Зінько В., Коваль М., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Зміст віри та її вартість у житті християнина // «Наука. Релігія. Суспільство». Донецк. 2004. №5. С. 179–182.
41. Зінько В., Коваль М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Релігія – безцінний дар Божий // «Наука. Релігія. Суспільство». Донецк. 2004. №5. (6 с.).
42. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Біблія та моральні аспекти економічних відносин // Матеріали ІІ міжнародної філософско – теологічної конференції «Духовно – нравственне здоровье личности и предпринимательство». Маріуполь. МФ МАУП. 2004. (8 с.).
43. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Бог – джерело біоетики // ІІІ Міжнародної симпозиум з біоетики «Глобальна біоетика: сучасні виміри, проблеми, рішення». Київ. 2004.
44. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Моральні аспекти гуманітарної освіти у вищій школі // Науковий вісник ЛНАВМ ім. С. З. Гжицького. Львів. 2004. Т. 6 (№2). Ч. 5. С. 194–204.
45. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Співвідношення моралі та філософії // Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції «Формування інтелектуально розвинутої і морально зрілої особистості у процесі викладання гуманітарних дисциплін». Львів. 2004. С. 42–45.
46. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Права та обов'язки мирян у канонічному праві східних Церков // Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції «Формування інтелектуально розвинутої і морально зрілої особистості у процесі викладання гуманітарних дисциплін». Львів. 2004. С. 45–48.
47. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Причинки до української церковної термінології // Збірник наукових праць 8-ї міжнарод. наук. кон. «Проблеми української термінології. Слово Світ. 2004». Львів. 2004. С. 151–154.
48. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Людина у світлі Божого Об'явлення // Людина у контексті культури і науки. Матеріали всеукр. наукової конференції, присвяченої 130-річчю з дня народження Макса Шелера. Львів. ЛНМУ. 2004. С. 55–57.

49. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Церква та її роль у консолідації суспільства // Матеріали V ювілейного міжнародного семінара «Полиэтническая среда: культура, политика образование». Луганск, Цюрих, Женева. 2004. С. 67–76.
50. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Патріарх Йосиф Сліпий – поборник єднання Української Церкви // Матеріали всеукр. наук. конф. «Роль УГКЦ у розбудові української нації і держави у ХХ ст.». Івано-Франківськ. 2004. (5 с.).
51. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Свідчення про Христа в Києво-Католицькій Церкві // Матеріали всеукр. наук. конф. «Роль УГКЦ у розбудові української нації і держави у ХХ ст. ». Івано-Франківськ. 2004. (6 с.).
52. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Біблійні цінності у вихованні молоді // X ювілейна міжнародна наукова-практична конференція «Біблія в українській культурі та освіті». Острог. 2004. (9 с.).
53. Зінько В. М., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Управління на протязі віків // Матеріали 5-ої Міжнародної міждисциплінарної конференції «Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління». Житомир, Харків. 2004. С. 49–50.
54. Зінько В. М., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Проблеми подружжя і сім'ї // Матеріали 5-ої Міжнародної міждисциплінарної конференції «Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління». Житомир, Харків. 2004. С. 289–290.
55. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Релігія та Церква: культура, освіта, політика // Шестнадцатая международная научно – практическая конференция «Роль науки, религии и общества в формировании нравственной личности». Донецк. 2004. (5 с.).
56. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Святе Письмо і правові аспекти смертної кари // Матеріали міжрегіональної науково – практичної конференції «Смертная кара і евтаназія: громадська думка і право». КФ МАУП. Краснодон. 2004.
57. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Монастирі василіянського чину в Галичині // Історичні пам'ятки Галичини. Львів. 2004.
58. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Збережемо українську сім'ю // Проблеми науки, освіти та управління. Збірник наукових праць. Харків. 2005. Вип. 7.
59. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Сучасні проблеми гуманізації та виховання // Матеріали 6-ої Міжнародної міждисциплінарної науково – практичної конференції «Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління». Харків. 2005.

60. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Пресвята Євхаристія – есенція християнства // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. II. Львів: «Логос». 2005. С. 3–10.
61. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Київська Церква у «Срібній землі» // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. I. Львів: «Логос». 2005. С. 98–101.
62. Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В. Біоетичні аспекти в діяльності митрополита Андрія Шептицького // Матеріали Семінара «Актуальні проблеми преподавання етики и биоетики в высшей школе». Київ. 2005.
63. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Християнсько – етичні засади прав людини // Актуальні проблеми розвитку суспільства: історична спадщина, реалії та виклики ХХІ століття. Луцьк. 2005.
64. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Гідність життя людини // Матеріали Ювілейного VIII з'їзду Всеукраїнського Лікарського Товариства (ВУЛТ). Івано–Франківськ. Київ. 2005. С. 605–606.
65. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Християнсько – етичні аспекти кодексу українського лікаря // Матеріали Ювілейного VIII з'їзду Всеукраїнського Лікарського Товариства (ВУЛТ). Івано–Франківськ. Київ. 2005. С. 605–606.
66. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Етичний багаж українців на третє тисячоліття // Сборник трудов международного конгресса «Этика и гуманизм». Симферополь. 2005. С. 194–197.
67. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Профессиональная этика журналиста // Матеріали міжнародної наукової конференції «Татищевские чтения: актуальные проблемы науки и практики». Тольятти. 2005.
68. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Єдність у різноманітності // Матеріали V Міжнародного форуму «На порозі нового мира: пути духовного развития человека и общества». Київ. 2005. С. 21–23.
69. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Християнська мораль – основа національно – духовного виховання студентської молоді // Треті Ірпінські міжнародні педагогічні читання. Ірпінь. 2005.
70. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Християнська етика – основа національної свідомості // Матеріали другої міжнародної науково – практичної конференції «Формування духовно і морально зрілої особистості у процесі викладання гуманітарних дисциплін». Львів. ЛІ МАУП. 2005. С. 40–44.
71. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Бог – джерело біоетики // III Міжнародний симпозіум з біоетики «Глобальна біоетика: сучасні виміри, проблеми, рішення», Київ. 2004. (2 с.).

72. *Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Гуманізація і християнізація // Матеріали 6-ої Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління». Харків. 2005. (2 с.).
73. *Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Білорусько – український релігійний симбіоз // Матеріали V міжнародної наукової конференції «Етносоціальні та конфесійні процеси в сучасному суспільстві». Гродно, Білорусь. 2005. (5 с.).
74. *Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В.* Роль мови у розвитку людської цивілізації // Матеріали VI Міжнародного наукового семінару «Норми та парадокси свідомості та мислення, їх проявлення в сучасному суспільстві, культурі та мові». Луганськ. Цюрих. Женева. 2005. (10 с.).
75. *Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В.* Біоетика: проблеми богослов'я людини та тварин // Матеріали II Міжнародного симпозиуму «Біоетика – шлях до світових стандартів». Харків. 2005. С. 66–67.
76. *Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В.* Проблеми біоетики тваринництва у світлі Біблії // Матеріали II Міжнародного симпозиуму «Біоетика – шлях до світових стандартів». Харків. 2005. С. 120–121.
77. *Андрушко В. Т., Зінько В., Коваль М., Огірко О. В.* Господь Бог – Батько біоетики // Матеріали II Міжнародного симпозиуму «Біоетика – шлях до світових стандартів». Харків. 2005. С. 58.
78. *Андрушко В. Т., Зінько В., Коваль М., Огірко О. В.* Духовні засади біоетики // Матеріали II Міжнародного симпозиуму «Біоетика – шлях до світових стандартів». Харків. 2005. С. 59.
79. *Андрушко В. Т., Зінько В., Коваль М., Огірко О. В.* Біоетичні аспекти майбутнього // Матеріали II Міжнародного симпозиуму «Біоетика – шлях до світових стандартів». Харків. 2005. С. 57.
80. *Андрушко В. Т., Зінько В., Огірко О. В.* Роль філософії та богослов'я у трансформації вищої освіти України // Міжнародна конференція «Проблеми монополізації вищої освіти України в світлі Болонського процесу». Одеса. 2005. С. 56–74.
81. *Zinko V., Ohirko O., Andrusho V.* Features of still human rights in society and Church: consequences of their violations // International scientific conference «Consequences of Rights Infringements in Public Law and Privat Law». Daugavpils University. Ltvija. Daugavpils. 2005. (14 p.) lapas.dau.lt/tk/konferences.htm

82. Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Економічні первні в посланнях митрополита Андрея Шептицького // I Міжнародна науково – практична конференція «Теорія і практика управління в суспільстві знань». Львів. 2005. (8 с.).
83. Янків Т., Зінько В., Андрушко В. Т., Огірко О. Монастыри и экономика // Religia a gospodarka. Lublin. KUL. 2005. T. I. S. 182–186.
84. Zinko V., Ohirko O., Andrusho V. Kościół a globalizacja i regionalizacja // Konferencja naukową «Nierówności społeczne a wzrjst gospodarczy w obliczu regionalizacji i globalizacji». Rzeszow. 2006. S. 85–101. www.univ.rzeszow.pl/ekonomia.php
85. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Василианський Львів // Львів (1256–2006): Церква і суспільство: Статті й матеріали. Львів: «Логос». 2006. С. 32–36.
86. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Шістдесятиліття псевдособору у Львові // Науковий Вісник Українського Університету в Москві. Москва. 2006. Т.Х. С. 7–11.
87. Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Передумови та перебіг псевдособору у Львові в 1946 р. // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. I. Львів: «Логос». 2006. С. 277–285.
88. Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Форма душпастирського обслуговування української діаспори країн Південного Хреста // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. II. Львів: «Логос». 2006. С.117–124.
89. Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Милосердя як прояв християнської любові до ближнього // Матеріали міжнародної наукової конференції «Релігія і суспільство: нові преференції». Чернівці. 2006. С. 61–69.
90. Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Біоетичні аспекти заповідей Декалогу // IV Международный Симпозиум по биоэтике «Развитие идей биоэтики в европейском контексте». Киев, 2006. С. 59–61.
91. Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Біоетика та етнічно-мовні проблеми // «Біоетика: сучасний стан та перспективи розвитку». Полтава. 2006. С. 45–47.
92. Зінько В. М., Андрушко В. Т., Огірко О. В. Прикмети гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах // Науковий вісник Львівської національної академії ветеринарної медицини ім. С. З. Гжицького. Т. 8. № 2 (29). Частина 5. Львів. 2006. С. 147–151.
93. Андрушко В. Т., Зінько В. М., Огірко О. В. Інтелігенція та її релігійні погляди // Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової конференції

- «Інтелекція і влада». Одеса. 2006. С. 8–16.
94. *Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Політичні погляди Михайла Грушевського // Науковий Вісник Українського Університету в Москві. Т. XI. Москва. 2006. С. 105–111.
  95. *Зінько В., Андрушко В., Огірко О.* Київська Церква та український націоналізм // Матеріали міжнародної наукової конференції «Ідеологія українського націоналізму на сучасному етапі розбудови Української держави». Івано-Франківськ. 2006. С. 120–129.
  96. *Огірко О., Зінько В., Андрушко В.* Соотношение философии и богословия в современном образовании // Материалы пятого международного семинара «Образование в многокультурном обществе: традиции и инновации». Севастополь, Симферополь. 2006. С. 178–182.
  97. *Андрушко В. Т., Зінько В. Н., Огірко О. В.* Церковь и государство // Третья Межрегиональная научно-практическая конференция «Сибирь на перекрестье мировых религий». Новосибирск. 2006. (10 с.).
  98. *Огірко О. В., Зінько В. М., Андрушко В. Т.* Засади духовного формування особистості в ХХІ столітті // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Концептуальні засади духовного розвитку особистості в ХХІ столітті». Київ. 2006. С. 124–133.
  99. *Зінько В., Андрушко В., Огірко О.* Василянська монастирська термінологія // Збірник наукових праць учасників 9-ї міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології Слово Світ 2006». Львів. 2006. С. 199–201.
  100. *Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Духовні проблеми сім'ї в Україні та діаспорі // VI Міжнародний форум «Етичні та духовні аспекти розвитку людини і суспільства». Київ. 2006. С. 20–22.
  101. *Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Політичні та державницькі погляди Михайла Грушевського // Матеріали Ювілейної Всеукраїнської науково-практичної конференції «Михайло Грушевський. Історія та сучасність». Львів. 2006. (7 с.).
  102. *Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.* Вклад християнства в науку // Матеріали міжнародної конференції «Наука и религия в духовном возрождении общества». Одесса. 2007. С. 122–131.
  103. *Зінько В., Огірко О. В.* Постагі галицьких митрополитів // Альманах: Церква і суспільство: Статті й матеріали. Львів: «Логос». 2007. (10 с.).
  104. *Зінько В., Терешкевич Д.-Г. Т., Андрушко В. Т., Огірко О. В.* Філософія католицизму і протестантизму: суть, проблеми і своєрідність // Філософія протестантизму. Львів. 2007. (4 с.).

105. Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Етично – духовні аспекти розвитку людини й суспільства в Апокаліпсі // VII Міжнародний форум «Етичні та духовні аспекти розвитку людини і суспільства». Київ. 2007. С. 34–36.
106. Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Вплив київського чернецтва на культуру українського народу // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. I. Львів: «Логос». 2007. С. 430–438.
107. Огірко О. В., Андрушко В. Т., Зінько В. М. Співвідношення філософії та богослов'я // Матеріали науково-практичної конференції «На шляху до синтезу філософії, релігії і науки». Львів. 2007. С. 70–72.
108. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Біоетика та християнські засади прав людини // Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конференції «Медичне право в Україні: проблеми становлення і розвитку». Львів. 2007. С. 148–156.
109. Огірко О. В., Андрушко В. Т., Зінько В. М. Філософія та проблеми християнського богослов'я // Матеріали науково-практичної конференції «На шляху до синтезу філософії, релігії і науки». Львів. 2007. С. 72–74.
110. Андрушко В. Т., Зінько В. М., Огірко О. В. Стародавня та гелленістична філософія та їх релігійні елементи // Матеріали науково-практичної конференції «На шляху до синтезу філософії, релігії і науки». Львів. 2007. С. 10–12.
111. Андрушко В. Т., Ждяньський Ю. В., Зінько В. М., Огірко О. В. Філософські чинники в єврейській «Торі» // Матеріали науково-практичної конференції «На шляху до синтезу філософії, релігії і науки». Львів. 2007. С. 42–44.
112. Зінько В., Андрушко В., Огірко О. Вплив українського чернецтва на культуру рідного народу // Українознавець. Львів. 2007. (10 с.).
113. Андрушко В. Т., Зінько В. М., Огірко О. В. Взаємозв'язок біоетики та релігії // Матеріали Третього Національного конгресу з біоетики з міжнародною участю. Київ. 2007. С. 42.
114. Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Християнська освіта: історія та розвиток // Матеріали наукової конференції «Християнська демократія і образование в современном украинском обществе». Одеса. 2007. С. 66–77.
115. Андрушко В. Т., Зінько В. М., Огірко О. В. Фундаментальний принцип біоетики // Матеріали Третього Національного конгресу з біоетики з міжнародною участю. Київ. 2007. (1 с.).

116. Андрушко В. Т., Зінько В. М., Огірко О. В. Альфа і Омега біоетики // Матеріали Третього Національного конгресу з біоетики з міжнародною участю. Київ. 2007. С. 126.
117. Зінько В. М., Огірко О. В. Засоби природної медицини та здоровий спосіб життя // Здоровий спосіб життя. Збірник наукових статей. Випуск 20. Львів. 2007. С. 20–25.
118. Зінько В. М., Огірко О. В. Річний дохід на особу (per capita) і християнський лад // Konferencja naukowa «Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy w kontekście spójności społeczno-ekonomicznej». Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Katedra Teorii Ekonomii, Rzeszów. 2007. (5 s.).
119. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Роль мови у світовому часопросторі // Матеріали Другого Міжнародного конгресу «Українська освіта у світовому часопросторі». Київ. 2007. С. 218–221.
120. Зінько В., Огірко О. Універсалізм та сингуляризм християнської науки // Наука. Релігія. Суспільство. Донецьк. 2007. (7 с.).
121. Зінько В., Огірко О. В. Містика Києво – Католицької Церкви // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. II. Львів: «Логос». 2008. С. 113–121.
122. Зінько В., Огірко О. Форми душпастирського обслуговування української діаспори в країнах Південної Америки // Друга міжнародна науково-практична конференція «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації». Львів. 2008. С. 187–189.
123. Зінько В., Огірко О. Політичне життя українців у Бразилії // Друга міжнародна науково-практична конференція «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації». Львів. 2008. С. 52–53.
124. Зінько В., Огірко О. В. Вплив душі на здоров'я людини // Здоровий спосіб життя. Збірник наукових статей. Випуск 25. Львів. 2008. С. 22–27.
125. Зінько В., Огірко О. В. Біблійні погляди на одяг // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. II. Львів: «Логос». 2008. С. 483–488.
126. Зінько В., Огірко О. В. Миряни в Києво-Католицькій Церкві // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. I. Львів: «Логос». 2008. С. 332–338.
127. Зінько В., Огірко О. Шкільна справа в Паранщині // Друга міжнародна науково-практична конференція «Діаспора як чинник утвердження

- держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації». Львів. 2008. С. 220–223.
128. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Релігійні основи національної свідомості // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Кн. II. Львів: «Логос». 2008. С. 121–129.
129. Огірко О. В., Зінько В. Проблеми державотворення і тероризму // Актуальні проблеми розвитку суспільства: історична спадщина, реалії та виклики ХХІ століття. Луцьк. 2008. (9 с.).
130. Зінько В., Огірко О. В., Андрушко В. Т. Духовність – релігійна культура особистості // Культурологічний збірник «Духовність. Культура. Нація» (число 4). ЛНУ. 2008. (10 с.).

**VASILIJ ZINKO'S STUDY *SISTER RAFAILA*:
A HISTORICAL – BIOGRAPHIC CONTEXT, RESEARCH COM-
MENTARIES AND THEOLOGICAL TERMINOLOGY**

SUMMARY

The Lithuanian – Ukrainian association of historians, established in Vilnius at the close of the year 2000, selected the history of the Order of St. Basilus the Great (*OSBM*) for the subject of its studies. The Order of St. Basilus the Great is a Catholic order of the Eastern, or Greek, rite. It was founded by the Ukrainian Basilian monks in 1617. The Order of St. Basilus the Great is the only order set up in Lithuania with its cradle in Vilnius. This major Catholic order of the Greek rite is the principal fulfiller of the resolutions adopted by the Church Union of Brest (1596) which has played a substantial role in the history of Uniates. Uniates – Ukrainians and Byelorussian hierarchs, and other influential believers within the broad Lithuanian cultural space – sought the recognition of the supremacy of the Pope by the Orthodox who had disavowed his jurisdiction.

Conferences dedicated to studies of the history of the Order of St. Basilus the Great which are held in Lithuania and Ukraine have already developed into a special cycle with new researchers joining this undertaking. New aspects of scholarly, educational and publishing activities of the Order of St. Basilus the Great within the boundaries of the LDK and the assistance of Basilian monks in nurturing young Lithuanians have been investigated. Academic conferences also perform educational tasks, and stimulate public interest in the activities and history of the Order.

A careful study of certain aspects addressing the activities of the Order stated above is necessary, for Basilian monks are still little known.

The investigation of the history of the Order of St. Basilus the Great started with the first conference, 2001, held in Bazilionai, Šiauliai, and Vilnius. The studies of the history of the Order provided some facts about the educational activity of the monks in Lithuania: founding schools, introducing

a new approach to schooling and educating children which excluded corporal punishment, etc.

The Basilian monks who participated in these conferences suggested an idea of looking for analogues, that is, for Lithuanians who had also assisted in educating and nurturing the Ukrainian young. Father Vasylij Zinko *OSBM* (born February 15, 1922 – died April 23, 2008) easily “spotted” such a person – Sister Rafaila – Vanda Rimkevičiūtė (born February 19, 1896 – died April 16, 1981). In his book “The Servant of Mary Immaculate – Sister Rafaila (Vanda Pabog-Rimkevičiūtė)” (the author gave consent to use the shortend title of the book “Sister Rafaila” in this research monograph) depicted her life and deeds.

Urgent academic problems. After the collapse of the Soviet Union, the occupied countries became independent and sovereign. Lithuania was one of the first countries to break with the Soviet Union. It became an example for the other captive nations and, of course, Ukraine.

The scholars of independent states undertook investigating those periods and events of the history which during Soviet occupation were forbidden to investigate and, in the long run, became blank spaces. In this respect the history of the Church and the activities of the clergy were affected most: Although two decades have passed since Lithuania proclaimed independence, academic studies filling in these gaps are still few. A shortage of studies on Ukraine, its history, religion, culture and the Ukrainian emigrants in the Lithuanian language is particularly noticeable.

The reflections on this matter suggest importance of this academic problem: to fill in some of the blank spaces of history by bringing back from oblivion the saints, spiritual leaders, distinguished figures of the Ukrainian nation, leaders of freedom fights, to acquaint with the history and activities of the Catholic orders and congregations of the Eastern rite.

Practical importance of the problem. It is important to be under the necessity of shaping the essence of one's activities taking into account the interdependence of personal maturity and social circumstances which determine the meaning of one's deeds. One concrete example of it is Sister Rafaila – Vanda Rimkevičiūtė. The scope of her work activities is described in the translated book, and the circumstances that predetermined her life and career are discussed in the *Historical – biographic context, research commentaries and theological terminology*.

The practical importance of the problem consists in a few aspects. The material systematized in the monograph is, first and foremost, important for

scholars: they will for the first time familiarize themselves with the recent research of the Ukrainian historians on various problems (history, Church history, personalities, etc.).

Father V. Zinko depicted Sister Rafaila's life and good deeds within an extensive context of history, geography and personalities.

The monograph „Vasilij Zinko's study *Sister Rafaila: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology*” consists of two parts: The translation of the Basilian Father Vasilij Zinko's book “Sister Rafaila“, a historical – biographic context, research commentaries and theological terminology, V. Zinko's biography and the analysis of his literary works.

Vanda Rimkevičiūtė – Sister Rafaila – was a nun of the Sister Servants of Mary Immaculate congregation of the Eastern Catholic rite (Catholic women of the Latin rite also have a congregation of the same name). Father V. Zinko was in touch with her when he worked in Brasil. He heard her unusual life story from her own lips shortly before her death.

Vanda Rimkevičiūtė's father, Aleksandras Rimkevičius (coat of arms Pa-bog), descended from Užventis. As a child, he was exiled to Siberia with his father, a participant of the 1863–1864 uprising. Unable to bear the hardships of the exile, he died shortly afterwards. The son and his mother went back to Lithuania.

Having completed his education, he was sent to work in Kyiv. There he met an Ukrainian woman, Marusia. Vanda was born of their wedlock. However, Marusia died young and the father and his three years old daughter returned to Lithuania. Later he went to live in Latvia.

Having buried his second wife and his mother, Aleksandras Rimkevičius sought to escape tsarist repressions and in 1908, together with his daughters Vanda and Felicija (born of the second wedlock), he emigrated to Brazil which had enchanted him during his travel around the world. He made his home in the neighbourhood of the Ukrainian emigrants, and kept in touch with Basilian monks.

Being well educated and with a lot of foreign languages, Vanda easily mastered the Ukrainian language. At the request of Basilian monks she started teaching in an Ukrainian school. She continued her pedagogical work even after she joined the Sister Servants of Mary Immaculate congregation of the Eastern Catholic rite, with her name in religion Rafaila. V. Rimkevičiūtė's activities in educating the Ukrainian and Brazilian youth were so important that in 1968 she was given honorary citizenship of Prudentopolis. After her death

one of the streets in Prudentopolis was named after Sister Rafaila. She is the only female Lithuanian (she considered herself Lithuanian) whose distinctive services have been so greatly rewarded in Brasil.

We know quite a lot about the efforts of Lithuanian emigrants to win fame for their nation and Lithuania. V. Zinko's study witnesses that Lithuanian emigrants also worked for the welfare of other nations and countries. Published in Ukraine, the book attracted considerable attention and was published repeatedly. When he was on a visit to Lithuania, at the meetings with the students and teachers of the secondary school of Bazilionai (near Šiauliai) and during his talks on Sister Rafaila, Father V. Zinko was asked lots of questions. It was then that the necessity to translate the book into Lithuanian was first conceived. Lithuanians ought to know about the actions of their compatriot in the Ukrainian diaspora. Consequently, V. Zinko's study was translated in Lithuanian.

It is not only the first translation of this study, but also the first translation of a historical – literary work from Ukrainian into Lithuanian. However, in pursuit of historicity some phrases and paragraphs were eliminated from the original text by the author's consent, the structure of the study was partially changed and the text was divided into units and subunits.

In his study Father V. Zinko depicted Vanda's childhood, youth, her monastic life and activities in the background of historical events of Ukraine, Russia, Brazil and other countries and described the distinguished statesmen, the clergy, people of art and science of that time. Considerable attention was devoted to monastic orders (especially to the Order of St. Basilus the Great, which was founded in Vilnius, 1617) and congregations with special emphasis on the history of the congregation of Sister Servants of Mary Immaculate, with Rafaila as one of them. The fact that the Lithuanian reader is hardly familiar with most of these persons accounted for the appearance of the explanations.

When Father V. Zinko's *OSBM* study was being translated, it was noticed that whatever is taken for granted by Basilian monks or Sister Servants, it needs to be specified and explained to the laity; whatever is well known to Ukrainians, for Lithuanians it may turn out to be a gap in knowledge.

The supplements to the first part of the monograph – A historical – biographic context, research commentaries and theological terminology: they are classified and, to make them easier to find, their contents are indicated and the text is provided. The explanations of the monograph seek to fill up those gaps by supplying footnotes, detailed comments and a wide cultural context with the list of referred literature. It adds a fresh and important quality to the monograph „Vasilij Zinko's study *Sister Rafaila*: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology”.

The archival and printed sources of Lithuania, Ukraine, Brazil and Rome were used in preparing the explanations. Encyclopaedias, encyclopaedic publications, reference books, catalogues published in Ukraine, Lithuania, Poland, Russia, Brazil and publications of Lithuanian and Ukrainian diasporas were referred to. Calendars, articles and monographs of Lithuanian, Ukrainian and Polish researchers, Lithuanian and Ukrainian publicistic writings were used too. The majority of the Ukrainian sources and literary publications had not been used by Lithuanian scholars before. They are important at least in two aspects: they are for the first time offered to the Lithuanian scholarly public and, thus, enlarge contemporary historiography; besides, they help to reveal the history not only of some countries (Ukraine, Brazil etc.), but also the history of religion (Uniates) and fill up some of the so called blank spaces.

The explanations with extensive texts of encyclopaedic character provide reference to the sources and academic literature in the Lithuanian, Ukrainian, Russian, Polish, Latin and Portuguese languages. The research results obtained in recent years by the Ukrainian scholars, their works which have been published or are being published, are presented for the first time. They provide the latest historiographic material for the Lithuanian scholars who investigate similar issues. On the basis of the recent literature and the archival materials obtained from Rome and some monasteries of Brazil certain facts and dates concerning the history of Basilian monks and Sister Servants, regarded as accepted truths or facts in scholarly literature, have been made more accurate or specified.

The explanations can be arranged in several groups, such as: historical events, geographical localities, architectural monuments, fauna, flora, explanation of some Portuguese words, secular institutions and organizations, publications of the Ukrainian diaspora, phraseology of that time, historical figures, laymen (commanders – in – chief, rulers, political activists, mystics, Portuguese seamen – discoverers of new territories, musicians – leaders of choirs, national figures of Ukraine) and persons who communicated with the Ukrainians in Prudentopolis (Brazil).

Church organizations, Church events, religious phraseology and notions, monastic orders, congregations (monasteries and convents are treated separately), figures of history – the clergy (saints, popes, metropolitans, archbishops, bishops, the initiator of the Reformation), religious of the Order of St. Basilus the Great (priests – Basilian fathers, Basilian brothers) and Sister Servants of Mary Immaculate – all these make a separate group.

The Lithuanian reader of the monograph „Vasilij Zinko’s study *Sister Ra-*

faila: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” can for the first time find a complete history of the Order of St. Basilus the Great, its founders and their field of action not only in Ukraine, but also in emigration.

Basilian brothers and Sister Servants dedicated themselves to nurturing Ukrainian and the local Brazilian young. The traces of what they had initiated, started, founded or organized are distinct and still are present in various areas of life: monasteries and convents, residences for novices, colleges for priests, churches, chapels, parish houses, Ukrainian schools, people trained to work as school – teachers; newspapers and magazines in the Ukrainian language; Catholic and national organizations, unions, societies; church and laymen choirs, orchestras and art ensembles. Merging into Brazilian society, the Ukrainians made their contribution to the life of this country by their religious, cultural and academic activities.

Brazil is an active Catholic country with a large Ukrainian community. Through the Rimkevičius family and other persons depicted in the study, the major events and facts pertaining to the life of Ukrainians in Brazil are revealed: the beginning of emigration to the continent of America, Brazil, hardships of settling in a new territory, economic, educational, cultural and mental health problems. In this frustrating atmosphere Basilian monks were trusted with the unwritten authority of solving the main issues of the diaspora.

Some fragments of Lithuanian – Ukrainian historical connections are also produced: uprisings of the 19th century, world wars, occupations, aspiration for independence.

Ukraine’s aspiration for independence called for great sacrifices and won fame for such commanders – in – chief and politicians as Ivanas Mazepa, Simonas Petliūra, Steponas Bandera and others.

The reader is acquainted with the activities of the Latin Catholic and Greko-Catholic orders and congregations and their legacy: material – architectural monuments (churches, chapels, monasteries), cultural – educational (schools, organizations, publishing etc.), spiritual (spreading of the faith, formation of the conception declaring the unity of knowledge and the faith). It is emphasized that the activity of Latin Catholics prompted Greko – Catholics to set up their monasteries and convents.

The monograph surveys the activities of monastic orders and religious of different monasteries and convents, draws a parallel between the congregations of Sister Servants of Mary Immaculate (the Eastern and Latin rites), and points out that Sister Servants of the Latin rite are active in Lithuania, whereas

those of the Greek rite perform important work in Ukraine and the diaspora, particularly in Prudentopolis and Irasema, Brazil.

The data presented in the monograph show that the efficient performance of individual monks (fathers and brothers) and sisters have contributed to the strength of the Order of St. Basilus the Great and the congregation of Sister Servants of Mary Immaculate.

The active participation of Ukrainians in the activities of the diaspora preserved the national mentality and formed a powerful scientific – cultural force which actively supported the restoration of the independent State of Ukraine. Some of the emigrant activists returned to the independent state of Ukraine to promote its science, culture and to serve the Ukrainian people. Father V. Zinko *OSBM* was one of them.

The second part of the monograph „Vasilij Zinko’s study *Sister Rafaila: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology*” outlines the Basilian priest V. Zinko’s life and career, his creative work and publications – “A friend of Lithuanians, the Basilian monk, Father Vasilij Zinko“. His literary, academic and journalistic activities are surveyed and the list of his published works is included. The Basilian monk of the Eastern (Greek) Catholic rite Father V. Zinko was an outstanding figure of the Ukrainian diaspora in Brazil and Argentina and since 1994, in Ukraine. He was a priest, a pedagogue, a research scientist, an editor and a journalist. It is stressed that V. Zinko’s study about Sister Rafaila expands the history of Ukrainian – Lithuanian relations in emigration.

Sister Rafaila’s standpoint puts forward a new approach to the activity of Lithuanians in emigration and is a stimulus for researchers to investigate the history of Lithuanian emigration.

At present there are plenty of publications on Lithuanian emigration. They throw light on the activities of emigrants’ during the Soviet period when they voiced to the world their indignation against the occupation and demonstrated their resolution to fight for their Motherland’s freedom. A lot of publications are dedicated to personalities, while some of them investigate communities and organizations. For example, Kazimieras Barėnas’ study “Britanijos lietuviai 1974–1994“ (Lithuanian Britons 1974–1994) published in London, 1997, by the Union of Lithuanians of Great Britain. “JAV LB penki dešimtmečiai 1951–2002“ (USA LB five decades 1951–2002) is a publication of the Lithuanian American Community, dedicated to the golden jubilee of USA LB (the compiler and chief editor – Balys Raugas). The book appeared in Vilnius in 2003. In 2006, the book “Lietuvių pėdsakai Amerikoje“ (Traces of Lithua-

nians in the USA) by Audronė Viktorija Škiudaitė was published in Vilnius by the Council of Culture of the Lithuanian American Community.

New publications about Lithuanian emigrants come to light one after another. However, until recently, there have not been any research studies on Lithuanians who have served for the benefit of other nations. The monograph „Vasilij Zinko's study *Sister Rafaila*: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” is the first to break this dominant stereotype.

It is probable that Sister Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė) is not an exceptional case and that the monograph „Vasilij Zinko's study *Sister Rafaila*: a historical – biographical context, research commentaries and theological terminology” will stimulate a new search for Lithuanians who maintained close contacts with emigrants from other countries and whose example may have a positive effect on the emigration wave of our century.

LO STUDIO “SUOR RAFAILA” DI BASILIO ZIN’KO: IL CONTESTO STORICO-BIOGRAFICO, COMMENTI ALLA RICERCA E TERMINOLOGIA TEOLOGICA

SOMMARIO

Alla fine del 2000, a Vilnius, è stata fondata l’Associazione degli storici lituani e ucraini, la quale ha scelto come oggetto dei suoi studi la storia dell’Ordine di san Basilio Magno (OSBM). Quest’ultimo è un ordine di rito orientale o bizantino fondato nel 1617 dal metropolita Veliamin Rutskyk e da san Giosafat Kuntsevych. L’Ordine di san Basilio Magno è l’unico ordine che sia stato fondato in Lituania, più precisamente a Vilnius. Il più grande tra gli ordini cattolici di rito greco, esso fu lo strumento principale per realizzare le risoluzioni dell’Unione ecclesiale di Brest (1596), e ha svolto un ruolo eccezionale nella storia degli “uniati”. Gli “uniati” sono il risultato dell’attività della gerarchia ucraina e bielorrussa e dei credenti influenti nel mondo culturale del granducato di Lituania, attività che aveva lo scopo di svolgere un lavoro pastorale mirato al rinnovo dell’unità della Chiesa e di ricondurre gli ortodossi, separati dalla Sede Apostolica, sotto la giurisdizione del Papa.

Per studiare la storia dell’Ordine di san Basilio Magno in Ucraina e in Lituania si è organizzato un ciclo speciale di conferenze, dove nuovi ricercatori hanno potuto dare il loro contributo agli studi in atto. Qui vengono approfondite le ricerche sulla cultura, le pubblicazioni e l’attività educativa dell’Ordine di san Basilio Magno sul territorio del Granducato di Lituania, così come il ruolo da esso svolto nell’educazione dei giovani lituani. Le conferenze adempiono anche a un ruolo divulgativo, stimolando l’interesse del pubblico per l’attività e la storia dei Basiliani.

Quest’attività di ricerca è resa necessaria dal fatto che la storia dell’Ordine è poco conosciuta.

Gli studiosi lituani hanno cominciato a studiare la storia dell’Ordine di san Basilio Magno con la prima conferenza, svoltasi nel 2001 a Vilnius, Šiauliai e Bazilionai, e i rappresentanti delle istituzioni e il pubblico hanno avuto la possibilità di conoscere l’attività pedagogica svolta dai Basiliani in Lituania:

la fondazione di scuole, la pratica di nuove tecniche educative, l'abbandono delle punizioni fisiche ecc.

I monaci basiliani, nell'ambito di queste conferenze, hanno lanciato l'idea di cercare una storia analoga: trovare, cioè, dei lituani che abbiano lavorato tra i giovani ucraini. Padre Vasilij Zin'ko OSBM (15.02.1922 – 23.04.2008) ha senza difficoltà "recuperato" la persona giusta: suor Rafaela – Vanda Rimkevičiūtė, e ne ha accuratamente descritto la vita nel libro "Ancella della Beata Vergine Immacolata – suor Rafaela (Vanda Pobog- Rimkevičiūtė)" (con il permesso dell'autore nella monografia useremo il titolo abbreviato "Suor Rafaela").

Attualità del problema accademico. Con la caduta dell'Unione Sovietica, i Paesi da questa occupati sono divenuti indipendenti e autonomi. La Lituania è stata una dei primi, diventando un esempio per le altre repubbliche, compresa l'Ucraina.

Gli studiosi dei Paesi nuovamente indipendenti hanno cominciato a indagare sui periodi ed eventi storici che erano stati censurati, diventando una sorta di "zone d'ombra", soprattutto quelli riguardanti la storia della chiesa. Quasi vent'anni sono passati dalla proclamazione dell'indipendenza della Lituania, ma ancora oggi gli studi su questo tema sono scarsi. Manca, in modo particolare, una letteratura in lingua lituana sulle problematiche religiose in Ucraina, sulla sua storia, sulla cultura ucraina e sulla diaspora.

Quanto detto finora evidenzia l'attualità del problema accademico: illuminare una parte delle zone d'ombra della storia facendo riemergere dall'oblivio le figure di santi, mistici, di esponenti meritevoli del popolo ucraino, facendo conoscere la storia e l'attività dell'Ordine di san Basilio Magno, della Congregazione delle Ancelle dell'Immacolata Vergine Maria e delle altre congregazioni di rito orientale.

Importanza pratica del problema. È importante stabilire il senso delle proprie attività tenendo in considerazione l'interdipendenza tra la maturità personale e le condizioni sociali, che definiscono il senso del proprio lavoro. Suor Rafaela – Vanda Rimkevičiūtė ne è un valido esempio. La sua attività è descritta nel libro qui tradotto, e nel *Contesto storico-biografico, commenti alla ricerca e terminologia teologica* vengono riportate le circostanze che hanno influenzato la sua vita e il suo cammino.

L'importanza pratica del problema consiste in alcuni aspetti. Il materiale sistematizzato nella monografia è di grande importanza innanzi tutto per i ricercatori: qui troveranno presentate per la prima volta ricerche condotte da storici ucraini su diverse problematiche (storia, storia della chiesa, personaggi ecc.).

La presente monografia “Lo studio *Suor Rafaila* di Vasilij Zin’ko: il contesto storico-biografico, commenti alla ricerca e terminologia teologica” consiste in due parti: la traduzione del libro del padre basiliano Vasilij Zin’ko “*Suor Rafaila*”, il commento alla ricerca e la sua terminologia teologica, la biografia di Zinko e l’analisi dei suoi lavori.

Vanda Rimkevičiūtė – suor Rafaila è stata suora dell’Ordine di rito bizantino delle Ancelle della Beata Vergine Immacolata (esiste anche un ordine omonimo di rito latino). Padre Zin’ko ha avuto modo di conoscerla di persona durante il suo servizio in Brasile, e ha potuto ascoltare dalla sua voce la sua storia straordinaria poco prima della sua morte.

Il padre di Vanda Rimkevičiūtė, Aleksandras Rimkevičius (della dinastia dei Pabog) proveniva da Užventis. Suo padre, partecipante alla ribellione del 1863-1864, fu mandato in esilio in Siberia con la moglie e il piccolo Aleksandras. Egli morì poco dopo, non avendo retto la durezza dell’esilio, e il figlio e sua madre tornarono in Lituania.

Finiti gli studi, Aleksandras fu mandato a lavorare a Kiev. Lì conobbe e sposò una ragazza ucraina, Marusia, e da questa unione nacque Vanda. Marusia morì di lì a poco, e Aleksandras tornò in Lituania con sua figlia. In seguito si trasferì in Lettonia.

Nel 1908, fuggendo dalla repressione zarista, emigrò con le figlie Vanda e Felicija (nata dal suo secondo matrimonio) in Brasile, paese che lo aveva affascinato durante il suo viaggio intorno al mondo. Lì si stabilisce tra gli emigranti ucraini ed entra in contatto con i monaci basiliani.

Intelligente, istruita e già versata in molte lingue straniere, Vanda imparò facilmente anche l’ucraino. Su richiesta dei Basiliani incominciò a insegnare alla scuola ucraina. Dopo poco tempo, sempre continuando il suo lavoro alla scuola, decise di entrare nella congregazione delle Ancelle della Beata Vergine Immacolata dei cattolici di rito bizantino ed assunse il nome di Rafaila.

Il servizio reso da Vanda Rimkevičiūtė nell’educazione dei giovani ucraini e brasiliani è stato così importante, che nel 1968 è stata insignita della cittadinanza onoraria di Prudentopolis. Dopo la sua morte una delle strade di Prudentopolis porta il suo nome. Suor Rafaila è stata l’unica donna lituana (perché lituana lei si considerava) il cui servizio è stato così altamente apprezzato in Brasile.

La storia conosce non pochi fatti relativi agli sforzi compiuti da emigranti lituani per onorare la loro patria e la loro nazione. Con il presente studio padre Zin’ko ha testimoniato che emigranti lituani hanno lavorato anche per il bene di altre nazioni. Il libro, pubblicato in Ucraina, ha avuto un notevole successo

ed è stato più volte ristampato. Quando visitò la Lituania, in occasione dell'incontro con gli insegnanti e gli studenti del liceo di Basilionai (vicino Šiauliai), ha raccontato la storia di suor Rafaila e ha risposto a molte domande. Da quell'incontro è nata l'idea di tradurre il libro in lituano, in quanto è importante per i lituani conoscere la storia del lavoro di una loro compatriota nell'ambito della diaspora ucraina.

Questo libro è il primo studio storico-letterario a essere stato tradotto dall'ucraino al lituano. Nella traduzione alcune parti, con il permesso dell'autore, sono state eliminate, la struttura dello studio è stata in parte cambiata ed è stato aggiunto nuovo materiale.

Lo studio di padre Zin'ko presenta l'infanzia, l'adolescenza, la vita monastica di Vanda nel quadro delle vicende storiche in Ucraina, Russia, Brasile e ritrae i più importanti personaggi politici, ecclesiastici e uomini di cultura dell'epoca. Particolare attenzione è stata dedicata agli ordini monastici (specialmente all'Ordine di san Basilio Magno, fondato a Vilnius nel 1617) e alle congregazioni, specialmente alla congregazione delle suore Ancelle della Beata Vergine Immacolata, alla quale apparteneva suor Rafaila. Il fatto che il lettore lituano sia generalmente poco familiare con questi personaggi e avvenimenti ha reso necessario l'aggiunta di spiegazioni.

Durante la traduzione dello studio di padre Zin'ko si è notato che molto di ciò che è comprensibile per i monaci basiliani e per le Ancelle, per i laici esige una spiegazione e una precisazione; ciò che è chiaro per gli ucraini non lo è per i lituani. Nella *seconda parte della monografia "il commentario scientifico e terminologia teologica"* questi concetti sono stati classificati e, per rendere più facile la ricerca, il loro contenuto viene indicato e il testo presentato. Le spiegazioni alla monografia cercano di colmare le lacune con note a piè di pagina, con commenti dettagliati e con una bibliografia specializzata su un ampio contesto culturale. Tutto ciò da un valore aggiunto alla monografia "Lo studio *Suor Rafaila* di Vasilij Zin'ko: il contesto storico-biografico, commenti alla ricerca e terminologia teologica".

Nella preparazione ai commenti sono stati utilizzati archivi in Lituania, Ucraina, Brasile, a Roma, materiale pubblicato, enciclopedie, edizioni enciclopediche, manuali, cataloghi pubblicati in Ucraina, Lituania, Polonia, Russia, Brasile, pubblicazioni delle diaspore ucraina e lituana. Sono stati consultati, inoltre, anche calendari, monografie e articoli di ricercatori lituani, ucraini e polacchi, nonché pubblicistica lituana e ucraina. La maggior parte delle fonti e della letteratura ucraina non sono stati utilizzati dai ricercatori lituani. Queste sono importanti soprattutto per due motivi: sono per la prima

volta offerte al pubblico degli studiosi lituani, arricchendo così la storiografia contemporanea; oltre a ciò, aiutano a far conoscere la storia non solo dei paesi (Ucraina, Brasile ecc.) ma anche la storia della religione (uniati) e riempire una parte delle lacune della storia.

Le spiegazioni, consistenti in ampi testi di carattere enciclopedico, riportano riferimenti a fonti e letterature in diverse lingue: lituano, ucraino, russo, polacco, latino, portoghese. Per la prima volta vengono presentati integralmente i risultati delle più recenti ricerche di studiosi ucraini, i loro scritti pubblicati e quelli in via di pubblicazione. Questi mettono a disposizione dei ricercatori lituani che studiano tematiche simili il più recente materiale storiografico. Sulla base della recente letteratura e del materiale d'archivio recuperato a Roma e in alcuni monasteri in Brasile si è potuto analizzare e specificare meglio alcuni fatti e date della storia dei monaci basiliani e delle Ancelle della Beata Vergine Immacolata, che in precedenza erano dati per assodati dalla letteratura specialistica.

I commenti possono essere suddivisi in diverse categorie: eventi storici, località geografiche, architettura, flora, fauna, spiegazione di termini portoghesi, istituzioni e organizzazioni secolari, pubblicazioni della diaspora ucraina, espressioni usate all'epoca, figure storiche, laici (capi militari, governanti, politici, mistici, marinai portoghesi alla scoperta di nuove terre, musicisti, esponenti del popolo ucraino), persone in contatto con gli ucraini a Prudentopolis (Brasile).

Le organizzazioni ecclesiastiche, gli episodi di storia della chiesa, la fraseologia religiosa, gli ordini monastici e le congregazioni, i personaggi storici, il clero (santi, papi, metropolitani, arcivescovi, vescovi, iniziatori della Riforma), i monaci dell'ordine di san Basilio Magno (sacerdoti, padri e frati basiliani) e le suore Ancelle della Beata Vergine Immacolata costituiscono un gruppo speciale.

Nella monografia "Lo studio *Suor Rafaila* di Vasilj Zin'ko: il contesto storico-biografico, commenti alla ricerca e terminologia teologica" il lettore lituano troverà per la prima volta una storia completa dell'Ordine di san Basilio Magno, dei suoi fondatori e della sua missione non solo in Ucraina, ma anche tra gli emigrati.

I monaci basiliani e le Ancelle si sono dedicati alla cura degli ucraini e dei giovani brasiliani. La loro missione ha lasciato tracce molto significative: sono stati fondati monasteri, collegi per il clero, scuole ucraine; sono state costruite chiese, cappelle, case parrocchiali, sono stati pubblicati giornali e riviste in lingua ucraina, costituite organizzazioni cattoliche e popolari, associazioni,

società; sono stati organizzati cori ecclesiastici e secolari, orchestre, circoli artistici. Gli ucraini sono confluiti nella società brasiliana, hanno dato il loro contributo alla vita di quel paese con le loro attività religiose, culturali e accademiche.

Il Brasile è uno stato cattolico dove è presente una grande comunità ucraina. Attraverso la storia della famiglia Rimkevičius e degli altri personaggi descritti nello studio vengono raccontati i più importanti eventi e aspetti della vita degli ucraini in Brasile: gli inizi dell'emigrazione nel continente americano, le difficoltà nell'ambientarsi nei nuovi territori, i problemi economici, educativi, culturali e di salute mentale. In questa atmosfera frustrante i monaci basiliani venivano considerati l'autorità ufficiale che si preoccupava di risolvere i problemi della diaspora.

Nella monografia sono presenti accenni alle connessioni storiche lituano-ucraine: le ribellioni del diciannovesimo secolo, le guerre mondiali, le occupazioni, l'aspirazione all'indipendenza.

Quest'aspirazione all'indipendenza ha richiesto agli ucraini grandi sacrifici e fatto emergere capi militari e politici come Ivan Masepa, Simon Petliura, Stepan Bandera ecc.

Il lettore potrà conoscere le attività degli ordini e delle congregazioni latine e greco cattoliche e il loro grande patrimonio, sia materiale-architettonico (le chiese, le cappelle, i monasteri) che culturale (le scuole, le organizzazioni, l'editoria ecc.) e spirituale (la diffusione della fede, l'elaborazione del concetto di unità di conoscenza e fede). Viene sottolineato il fatto che l'attività dei cattolici latini era uno stimolo importante per lo sviluppo del monachesimo orientale.

La monografia indaga le attività degli ordini monastici e mette a confronto le congregazioni delle Ancelle di rito latino e greco, sottolineando il fatto che le suore latine sono attive in Lituania, mentre quelle di rito greco svolgono un importante servizio in Ucraina e nella diaspora, in maniera particolare nelle città brasiliane di Prudentópolis e Irasema.

Le testimonianze raccolte nella monografia mostrano come la congregazione delle Ancelle della Beata Vergine Immacolata e l'ordine di san Basilio Magno si siano rafforzate grazie al contributo di singoli monaci (padri e frati) e suore.

L'attività degli ucraini nella diaspora ha preservato la mentalità nazionale e formato una potente forza scientifico-culturale che ha supportato attivamente il ristabilimento dell'indipendenza dello stato ucraino. Tanti esponenti dell'emigrazione sono ritornati nello stato indipendente ucraino per promuoverne la scienza e la cultura. Padre Zin'ko era uno di loro.

La terza parte della monografia “Lo studio *Suor Rafaila* di Vasilj Zin’ko: il contesto storico-biografico, commenti alla ricerca e terminologia teologica” riporta la vita, le attività, le opere e le pubblicazioni di padre Zin’ko – “Padre Vasilij Zin’ko, amico della Lituania”. Il monaco greco-cattolico padre Zin’ko è stato una figura eccezionale della diaspora ucraina in Brasile, in Argentina e, dal 1994, in Ucraina. Era sacerdote, pedagogo, ricercatore scientifico, redattore, giornalista. È assodato che lo studio di padre Zin’ko ha ampliato la conoscenza delle relazioni lituano-ucraine nell’emigrazione. La figura di suor Rafaila offre uno sguardo nuovo sulle attività degli emigranti lituani, e spinge ad approfondire ulteriormente la storia dell’emigrazione lituana.

Al momento esiste un buon numero di pubblicazioni riguardanti l’emigrazione lituana. Questi gettano luce sulle attività degli emigranti durante il periodo sovietico, quando essi di fronte al mondo protestavano contro l’occupazione della loro patria e proclamavano la loro volontà di combattere per la sua libertà. Molti scritti sono dedicati ai personaggi, mentre altri si concentrano su comunità e organizzazioni. Ad esempio, nel 1997 è stato pubblicato a Londra dall’Unione dei Lituani di Gran Bretagna lo studio di Kazimieras Barėnas “Brinanijos Lietuviai 1974-1994 (Lituani britannici 1974-1994)”. “JAV LB penki dešimtmečiai 1951-2002 (Cinque decenni dell’Unione Lituana degli Stati Uniti d’America 1951-2002)” è una pubblicazione dell’Unione Lituana degli Stati Uniti in occasione del suo cinquantenario (a cura di Balys Raugas). Nel 2006 il libro di Audronė Viktorija “Škiudaite Lietuvių pėdskai Amerikoje (Tracce dei Lituani in America)” è stato pubblicato a Vilnius dal Consiglio per la cultura dell’Unione Lituana d’America.

Sull’emigrazione lituana stanno continuamente emergendo nuove pubblicazioni, ma mancano ancora studi sui lituani che hanno lavorato al servizio di altri popoli. La monografia “Lo studio *Suor Rafaila* di Vasilj Zin’ko: il contesto storico-biografico, commenti alla ricerca e terminologia teologica” è la prima a fare breccia su questo stereotipo.

È probabile che suor Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė) non sia stata un’eccezione e che la monografia “Lo studio *Suor Rafaila* di Vasilj Zin’ko: il contesto storico-biografico, commenti alla ricerca e terminologia teologica” stimolerà nuove ricerche su quei lituani che hanno avuto stretti contatti con emigranti da altri paesi e il cui esempio possa avere un effetto sull’emigrazione del nostro secolo.

COMPLEMENTOS E ESCLARECIMENTOS DOS ESTUDOS DO PADRE BASILIO ZINKO – "IRMÃ RAFAELA"

No final do ano de 2000 em Vilnus foi criada a Associação Lituano-Ucraniana. A qual colocou para si como meta, estudar a história da Ordem de São Basílio Magno (*OSBM*). É uma ordem oriental com ritual grego e que foi fundada em 1617 por membros basilianos ucranianos. Ordem de São Basílio Magno – única Ordem, formada na Lituânia. Seu berço – Vilnus. Essa importantíssima Ordem para os católicos de rito Grego é a principal na aceitação de vida decretada pela Igreja na união de Berest (1596), a qual teve um papel significativo na história dos Uniatas.

Uniatas – é o resultado da atividade do Grande Reinado da Lituania no amplo ambiente cultural Lituânês-dirigida no reestabelecimento da Unidade com o altar Apostólico na determinação do Sumo – Pontífice.

Para os estudos da história da Ordem de São Basílio Magno na Ucrânia e Lituânia organizam-se conferências, as quais são formadas num ciclo especial. Para a atividade educacional são adicionados novos esforços de pesquisa. Educacional, de instituição, atividades editoriais da ordem de São Basílio Magno e o trabalho monástico basiliano estende-se e complementa-se de novos fatos no território do grande Reinado Lituânês educando e consolidando assim a juventude da Lituânia. Conferências educacionais também realizam em todas as regiões, seu transparente carácter, popularizando o trabalho da Ordem e sua história.

Os monges basilianos são pouco conhecidos. Eles são importantes nos estudos em vários aspectos, os quais são descritos nas citadas direções de atividades da ordem.

Os lituanos começaram os estudos da história de São Basílio Magno (primeira conferência ocorreu em Chaulhai, Basilônia e Vilnus no ano de 2001), como resultado disso, os cidadãos puderam saber das atividades pedagógicas deles na Lituânia: construção de escolas, novas práticas educacionais, renúncia de métodos de castigo físico e outros.

Monges basilianos, os quais participaram das conferências, afastaram a

idéia de busca por analogias, isto é, dos Lituanos, as quais poderiam desenvolver a juventude ucraniana. O Padre Basílio Zinko *OSBM* (15.02.1922–23.04.2008) «encontrou» facilmente uma saída – Monja Irmã Rafaela – Vanda Rimkiavitiute (19.02.1896–16.04.1981), e num extenso contexto histórico, geográfico e individual. No livro «*Serva Imaculada Virgem Maria – Irmã Rafaela*» (Vanda Rimkiavitiute) com a permissão do autor na monografia usasse o curto nome do livro «*Irmã Rafaela*»), descreveu a sua vida e o seu trabalho.

Atuais problemas educacionais. Com a queda do Regime Soviético, os países por eles ocupados tornaram-se livres e solitários. Um dos primeiros a libertar-se do Regime Soviético foi a Lituânia, a qual tornou-se exemplo para antigas Repúblicas, e desse modo, também para a Ucrânia.

Educadores dos países independentes começaram a pesquisar os acontecimentos históricos desse tempo, os quais no período Soviético eram proibidos e por muito tempo foram manchas brancas. Isso refere-se principalmente à história da Igreja, atividades espirituais. Mesmo assim, já passaram-se quase duas décadas da Proclamação da independência da Lituânia e ainda hoje existe uma pequena quantidade de pesquisas educacionais deste tema. Especialmente a falta de literatura na língua lituânia, de temática religiosa sobre a Ucrânia, sua história e a diáspora ucraniana.

Conforme acima referidos, aparecem os atuais problemas educacionais – preencher as partes das manchas brancas na história: trazendo como esquecimento os santos, líderes espirituais, mercedores líderes na defesa do povo ucraniano, chefes na luta pela liberdade, colocar na história, representá-la ao trabalho das Congregações e à história da ordem de São Basílio Magno.

Praticidade dos problemas atuais – significativos. Cada um de nós precisa entender, que é necessário modelar o conteúdo de sua atividade, segundo a mutua dependência do próprio amadurecimento e das barreiras sociais, que determinam a influência do nosso trabalho. Concreto exemplo – Irmã Rafaela – (Vanda Rimkiavitiute). Seu trabalho é aplicado num livro, e as circunstâncias as quais condicionaram sua vida e apostolado – são mostrados com clareza.

A praticidade atual dos problemas é importante em vários aspectos. Na monografia é sistematizado o material, o qual é o mais importante para os educadores. – Aqui primeiro eles serão apresentados com os principais e diversificados problemas de estudo dos historiadores ucranianos (história, história da Igreja, personalidades e outros).

A citada monografia “*Complementos e Esclarecimentos dos estudos do Padre Basílio Zinko – Irmã Rafaela*”, são montados em três partes: tradução do livro pelo monge basiliano Basílio Zinko “*Complementos e Esclarecimentos dos Estudos do Padre Basílio Zinko – Irmã Rafaela*”, Comentários e biografias do Padre Basílio Zinko.

Vanda Rimkiavitiute – Irmã Rafaela – é uma monja da Congregação Serva Imaculada Virgem Maria para os católicos de rito Oriental (esse nome tem a congregação católica do Rito Romano). O Padre Basílio Zinko, durante seu trabalho no Brasil conversava com ela. Mesmo já estando gravemente doente, Irmã Rafaela contou sua história de vida, a qual pareceu verdadeiramente extraordinária.

O pai de Vanda Rimkiavitiute – Alexandre Rimkiavithus – nascido em Ujvientis. Quando ainda menino, com seu pai, membro da revolução dos anos 1863–1864, foi deportado para a Sibéria. O pai não aguentou o sofrimento e logo faleceu. A mãe e o filho voltaram para Lituânia.

Depois dos estudos Alexandre foi trabalhar em Kiev. Lá ele conheceu uma ucraniana chamada Maria, eles tiveram uma filha e deram o nome de Vanda. Porém Maria morreu jovem. O pai com sua filha de dois anos voltaram para Lituânia, mais tarde estabeleceram na Letônia.

Em 1908 Alexandre Rimkiavithus, Vanda e Filícia (filha do Segundo casamento) emigraram para o Brasil procurando fugir das repressões. Fixaram-se próximo dos ucranianos e mantiam contato com os monges basilianos.

Vanda era graduada e sabia varias línguas, por isso aprendeu rapidamente a língua ucraniana. As monjas convidaram-na para trabalhar na escola ucraniana. Ela deu continuidade ao seu trabalho pedagógico, mesmo depois do ingresso na Congregação das Irmãs Servas da Imaculada Virgem Maria do Rito Oriental católico, quando escolheu o nome monástico Rafaela.

O trabalho de Vanda Rimkiavitiute para a educação da juventude ucraniana e brasileira foi tão importante, que depois da sua morte, em Prudentópolis, homenagearam-na com o nome de uma rua da cidade. É a única lituana (lituana era como ela se reconhecia) conquistas da qual, são muito reconhecidas no País Brasileiro.

É notável o trabalho dos lituanos na emigração, no enautecimento de sua pátria e nação. Em seus estudos o Padre Basílio Zinko confirmou que a imigração lituana também trabalhava no auxílio de outras nacionalidades. O livro publicado na Ucrania, foi recebido com entusiasmo e novamente editado. O Padre Basílio Zinko *OSBM* visitou a Lituânia onde entrou em contato com os membros da escola fundamental da cidade de Bazilionai (próximo de Chaulhai). Lá ele falou sobre a – Irmã Rafaela, o que despertou interesse das pessoas. Por isso surgiu a idéia de que era preciso traduzir o seu estudo para a língua lituana, pois os lituanos também precisavam saber da importância do seu trabalho para a emigração ucraniana, e assim, seus estudos foram traduzidos para a língua lituana.

É a primeira tradução de trabalhos de carácter histórico – literários da lin-

gua ucraniana para a lituana. Contudo na tradução do livro, com autorização do autor, foi mantido a autenticidade histórica, porém foram retirados algumas frases e partes, foi introduzido um novo material, mudando um pouco a estrutura do estudo, o texto foi dividido em capítulos e subcapítulos.

Nos estudos do Padre Basílio Zinko *OSBM* é mostrada a infância, juventude, vida monástica e o trabalho de Vanda no contexto dos fatos históricos da Ucrânia, Rússia e Brasil, junto com famosos políticos, educadores, religiosos e artista daquele tempo. Uma grande atenção é voltada para as atividades dos monges (com exceção da ordem de São Basílio Magno, que foi fundada em 1617 em Vilnus) e congregações, é acentuado especialmente na história das Irmãs Servas da Imaculada Virgem Maria, entre as quais estava a Irmã Rafaela. Grande parte das pessoas e dos fatos, para os leitores lituanos, não são conhecidos por isso foi decidido esclarece-los.

Nas traduções dos estudos do Padre Basílio Zinko *OSBM*, foi observado, que coisas que eram entendidos por si próprios pelos monges basilianos, ou Irmãs Servas Imaculada Virgem Maria, para os leigos, era preciso tornar claro e preciso; o que é conhecido para os ucranianos- não é tão simples para os lituanos. Na II parte da monografia as explicações: são classificadas, para facilitar a procura, para todo o índice de explicações indicado e adicionado ao texto. Nessa parte, há uma tentativa de preencher as lacunas percebidas, por isso na monografia os comentários estão em anexo, nos quais há explicações mais detalhadas, os largos contextos históricos da literatura utilizada. Essa é uma importante característica da nova monografia “Complementos e explicações dos estudos do padre Basílio Zinko Irmã Rafaela».

Nas explicações são utilizados arquivos da Lituânia, Ucrânia, Brasil, Roma, como fontes de informações, também, baseiam-se em enciclopédias, publicações de carácter enciclopédico, manuais, catálogos emitidos na Ucrânia, Lituânia, Polônia, Rússia e Brasil como também as edições das diásporas ucraniana e lituana. Também foram utilizados calendários, monografias e artigos científicos de pesquisadores ucranianos e poloneses, publicidade lituana e ucraniana. Grande parte das fontes e literaturas até esse tempo não eram utilizadas pelos escritores lituanos, elas são importantes em pelo menos dois aspectos: são apresentados pela primeira vez à comunidade de escritores lituanos, por isso expandem-se a historiografia moderna e além disso, ajudam a descobrir a história não apenas da Ucrânia ou Brasil como também a história da religião uniata e preenchem os chamados manchas brancas da história.

Nas explicações dos textos de carácter enciclopédico se faz referências nas fontes e literaturas científicas em lituano, ucraniano, russo, polonês, latim

e português. Em primeiro lugar são apresentados detalhadamente os resultados das pesquisas dos educadores ucranianos atuais e trabalhos publicados recentemente-mais modernos materiais historiográficos para os lituanos que aprofundam-se em problemas analógicos. Utiliza-se as mais novas literaturas enviadas pelos conventos do Brasil e Roma com os arquivos que definiram certos fatos no trabalho dos monges basilianos e das Irmãs Servas Imaculada Virgem Maria e esclarecidas certas datas na literatura científica.

As explicações podem ser divididas em grupos: fatos históricos, localização geográfica, monumentos, mundo animal, mundo vegetal, publicações ucranianas nas diásporas, fraseologias utilizadas naquele tempo, particularidades históricas – leigos (chefes militares, governadores, políticos, literatos, navegadores portugueses que descobriram novas terras, músicos – dirigentes de corais, líderes da nação ucraniana), particularmente as pessoas mantinham comunicação com os ucranianos em Prudentópolis (Brasil). Outro grupo formaram as organizações religiosas, ações na igreja, noções religiosas, igrejas católicas, ordem e monges, congregações (com excessão de ordens masculinos e femeninos), individualidades históricas – religiosas (santos, papas, metropolitos, arcebispos, bispos, iniciadores de reformas, monges da Ordem de São Basílio Magno (sacerdotes, padres basilianos, irmãos basilianos) e Irmãs Servas Imaculada Virgem Maria.

Na monografia “Complementos e esclarecimentos do estudo do Padre Basílio Zinko – Irmã Rafaela” os leitores lituanos podem conhecer mais a Ordem de São Basílio Magno, seus fundadores e o trabalho, não somente na Ucrânia, mas também na imigração.

Os monges Basilianos e as Irmãs servas tornaram-se diretores espirituais dos ucranianos e dos jovens brasileiros no local. Com seus trabalhos testemunham brilhantes fatos: fundação de mosteiros, novas instalações, colégios para estudos religiosos, construções de igrejas, capelas, casas paroquiais, fundação de escolas ucranianas, edições de jornais e revistas na lingual ucraniana, fundação de organizações católicas, nacionais, associações, sindicatos, organizações de corais de igreja, orquestras, grupos de arte. Os ucranianos introduziram-se na sociedade brasileira, expandiram-se e completaram a vida do país com seu trabalho spiritual – religioso, intelectual e cultural.

Brasil – um dos países católicos ativos, na qual vivem muitos ucranianos. Além de existirem vários problemas quanto a adaptação no novo território, existe ainda problemas econômicos, ensino-culturais e espirituais, e os monges basilianos ajudam a resolver os principais problemas dos ucranianos na diáspora.

Cita-se fragmentos de ligações históricas entre Ucrânia e lituânia: rebe-

liões do séc. XIX, guerras mundiais, ocupações, lutas pela independência.

O desejo de liberdade dos ucranianos exigiu muito sacrifício, afastamento de militares e políticos: João Mazepa, Simão Petlhura, Stefano Bandera e outros.

Os leitores tem possibilidade de conhecer as Ordens católicas do rito latino e oriental existente na Ucrânia, como também o trabalho das congregações, deixando depois de si sinais significantes: monumentos de arquitetura (igrejas, capelas, mosteiros), ensino – cultural (escolas, organizações, editoras), espirituais (propagação da fé, aprofundamento do conhecimento da união do saber e da fé). Sublinhamos que o trabalho dos católicos lituanos foi de grande estímulo para a fundação da Ordem católica dos monges do rito Oriental.

Na monografia é feito um apanhado geral, no contexto histórico, sobre os monges em paralelo com a congregação das Irmãs Servas Imaculada Virgem Maria (do rito Oriental e Latino), Ressaltando o seu atual trabalho: O papel importante do rito Latino na Lituânia e católicos do rito Grego na Ucrânia e na diáspora. E o trabalho no Brasil, especialmente em Prudentópolis e Iracema.

Na monografia há declarações de que a Irmãs Servas Imaculada Virgem Maria e a Ordem São Basílio Magno fortaleceram o trabalho em particulares (padres, irmãos), e irmãs.

A ação ativa dos ucranianos na diáspora conservou a mentalidade nacional formando uma força ensino – cultural que ajudou a a conquista da Independência da Ucrânia.

Com o renascimento da Independência da Ucrânia regressaram muitos emigrantes, entre eles também o Padre Basílio Zinko *OSBM* – para fortalecimento da educação e desenvolvimento cultural.

Na terceira parte da monografia «Complementos e esclarecimentos do estudo do Padre Basílio Zinko – Irmã Rafaela» é feito um estudo sobre o trabalho e publicações do padre Basílio Zinko.

«Amigo da Lituânia, monge basiliano padre Basílio Zinko e seu trabalho» monge católico do rito Oriental (grego) basiliano, padre Basílio Zinko – conhecido na diáspora no Brasil e Argentina, e desde o ano de 1994 na Ucrânia: sacerdote, pesquisador, pedagogo, cientista, redator, jornalista. Verifica-se sua literatura, trabalho científico e publicitário, indicando a relação dos seus trabalhos publicados.

A posição Irmã Rafaela – é uma nova visão no trabalho dos lituanos na emigração, que estimula para novas pesquisas da emigração lituaniana em diversos aspectos.

No atual momento existem muitas edições sobre o trabalho dos lituanos

na imigração, os quais nos tempos Soviéticos exaltaram o nome da Lituânia propagando sua ocupação, o desejo de liberdade e a luta pela liberdade de seu País. Muito trabalho dedicado particularmente na edição, entre as quais verificaram sociedade ou organização. No ano de 1997, por exemplo em Londres a Sociedade Lituânia na Grã-Bretânia editou-se o estudo de Kassemiro Barenasa „Britanijos lietuviai 1974–1994“ (Britânicos lituanos no ano de 1914–1994), no ano de 2003 em Vilnus acompanhou-se a edição da Associação Lituânia nos Estados Unidos da América-“JAV LB penki dešimtmečiai 1951–2002“ (Cinco décadas da Associação Lituânia nos Estados Unidos da América nos de 1951–2002), dedicados a bodas de ouro para a Associação Lituânia nos Estados Unidos da América (redação de Balis Rauhas), no ano de 2006 em Vilnus, pela União Cultural da Associação Lituânia nos Estados Unidos da América foi editado o livro de Audronie Victória Chkudaite „Lietuvių pėdsakai Amerikoje“ (Rastros lituanos na América), e outras obras de suma importância.

Sobre os lituanos que trabalharam em prol dos lituanos na emigração, surgem novas edições, mas sobre os lituanos que trabalharam para o bem das outras nações – não existem dados.

Na monografia «Complementos e esclarecimentos do estudo do Padre Basílio Zinko Irmã Rafaela» foi destruído estereótipo fixo.

Gostaríamos de acreditar que a Irmã Rafaela (Vanda Rimkiavitiute) não é somente um acaso particular e que a monografia «Complementos e esclarecimentos do estudo do Padre Basílio Zinko Irmã Rafaela». Estimulará na procura de novos lituanos os quais comunicavam-se estreitamente com pessoas de outras nacionalidades, e seu exemplo terá uma grande influência positiva na onda imigratória deste século.

**СТУДІЯ ВАСИЛЯ ЗІНЬКА СЕСТРА РАФАЇЛА:
ІСТОРИЧНО-БІОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ, НАУКОВІ
КОМЕНТАРІ І БОГОСЛОВСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ**

РЕЗЮМЕ

Наприкінці 2000 р. у Вільнюсі створена Асоціація істориків України, Литови, яка поставила собі за мету досліджувати історію Чину Святого Василя Великого (*ЧСВВ*). Це чин Східного або Грецького обряду, який в 1617 р. заснували українські ченці василіяни. Чин Святого Василя Великого – єдиний чин, утворений в Литві. Його колыска – Вільнюс. Цей найважливіший чин у католиків Грецького обряду є основним у втіленні в життя прийнятих постанов Церковної Берестейської унії (1596) і який виконав виняткову роль в історії уніатів. Уніати – це результат діяльності українських і білоруських ієрархів та інших впливових віруючих в широкому литовському культурному середовищі Великого Князівства Литовського з метою вплинути на православних, які відмовилися від Пресвятого престолу, щоб вони знову визнали верховенство Папи.

Для дослідження історії Чину Святого Василя Великого в Україні і в Литві організуються конференції, які вже сформувалися в спеціальний цикл. У наукову діяльність долучаються нові зусилля дослідників. Наукова, просвітницька, видавнича діяльність Чину Святого Василя Великого і праці ченців василіян поширюються і доповнюються новими фактами на території Великого Князівства Литовського, виховуючи і згуртовуючи тим литовську молодь. Наукові конференції також виконують всесторонній просвітницький характер – популяризують праці Чину, його історію.

Історія та діяльність ченців василіянів є маловідомими. Вони є важливим об'єктом дослідження в кількох аспектах, які описуються в згаданих напрямках діяльності Чину.

Литовці розпочали дослідження історії Чину Святого Василя Великого (перші конференції в 2001 р. відбулися в Шяуляї, Базільонай та Віль-

нюсі), в результаті чого громадськість мала змогу довідатися про їхню педагогічну діяльність в Литві: заснування шкіл, практикування нової форми виховання, відмова від методів фізичного покарання і ін.

Ченці василіяни, які брали участь у конференціях, висунули ідею шукати аналогів, тобто литовців, які могли б розвивати українську молодь. Священник отець Василь Зінько *ЧСВВ* (15.02.1922–23.04.2008) легко «знайшов» таку особистість – сестру черницю Рафаїлу – Ванду Римкевичюте (19.02.1896–16.04.1981) і в широкому історичному, географічному та контексті особистостей в книзі “Службниця Пренепорочної Діви Марії – сестра Рафаїла (Ванда Побог-Рімкявич)” (за згодою автора в монографії використовується скорочена назва книги “Сестра Рафаїла”) описав її життя і діяльність.

Актуальність наукової проблеми. При розпаді советського союзу окуповані ним держави стали незалежними і самостійними. Однією з перших із советської окупації визволилася Литва, яка стала прикладом колишнім республікам, в тому числі, звичайно й Україні.

Науковці незалежних держав почали досліджувати історичні події того часу, які в радянські часи були заборонені і надовго стали білими плямами. Особливо це стосується історії Церкви, діяльності духовенства. Хоч після проголошення Незалежності Литви минуло майже два десятиліття, та навіть сьогодні існує недостатня кількість наукових досліджень на дану тему. Особливо бракує літератури на литовській мові про релігійні тематики України, про її історію, культуру, про українську діаспору.

Згідно вищевикладеного виникає актуальність наукової проблеми – заповнити частину білих плям в історії: повернути із забуття святих, духовних лідерів, заслужених діячів українського народу, вождів визвольної боротьби, викласти історію, ознайомити з історією та діяльністю Чину Святого Василя Великого, Згромадження сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії (*СПНДМ*) та інших згромаджень.

Практична актуальність проблеми – значимість. Кожен з нас повинен розуміти, що необхідно моделювати зміст своєї діяльності згідно взаємної залежності від особистої зрілості та соціальних обставин, що визначає осмисленість нашої праці. Конкретний приклад – сестра Рафаїла – Ванда Римкевичюте. Її діяльність викладена в перекладеній книзі, а обставини, які обумовили її життя та діяльність – наведені в наукових коментарях і богословській термінології.

Практична актуальність проблеми важлива в кількох аспектах.

В монографії систематизовано матеріал, який найбільше важливий для науковців – тут вперше вони будуть ознайомлені з найновішими різноманітними дослідженнями проблем українських істориків (історія, історія Церкви, особистості і ін.).

Наведена монографія „Студія Василя Зінька *Сестра Рафаїла*: історично – біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія“ складається із 2 частин: перекладу книги ченця василіянина Василя Зінька, наукових коментарів і богословської термінології та аналіз життя і творчості самого В. Зінька *ЧСВВ*.

Ванда Римкевичюте – сестра Рафаїла – це монахиня Згромадження сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії католиків Східного обряду (таку ж назву має й конгрегація католиків Римського обряду). Священник о. Василь Зінько під час праці в Бразилії спілкувався з нею. Будучи вже важкохворою, сестра Рафаїла розповіла свою життєву історію, яка виявилася справді незвичайною.

Батько Ванди Римкевичюте – Олександрас Римкевичюс (герб Побог) – родом із Ужвентіса. Ще маленьким хлопчиком разом з татом, учасником повстання 1863–1864 рр., був висланий в Сибір. Батько не витримав мук, швидко помер. Мати із сином повернулися в Литву.

Після навчання Олександрас був направлений працювати до Києва. Там він познайомився із україною Марусею Білівську в них народилася дочка Ванда. Але Маруся померла молодою. Батько з маленькою дворічною донькою повернувся в Литву, потім поселився в Латвії.

В 1908 р. Олександрас Римкевичюс, прагнучи уникнути царської репресії, із Вандою та Феліцією (дочкою від другого шлюбу) емігрував до Бразилії, яка його зачарувала під час подорожі по світу. Поселився недалеко від українців, спілкувався з ченцями василіянами.

Ванда була високоосвіченою і знала багато іноземних мов, тому легко вивчила українську мову. Ченці василіяни запросили Ванду працювати в українській школі. Педагогічну роботу продовжувала навіть після вступу до Згромадження сестер Служебниць Непорочної Діви Марії католиків Східного обряду, де обрала чернече ім'я Рафаїла.

Діяльність Ванди Римкевичюте при вихованні української та бразильської молоді була такою важливою, що в 1968 році їй було надане ім'я почесного громадянина Прудентополя. А після її смерті в Прудентополі ім'ям с. Рафаїли названа вулиця. Це єдина литовочка (саме литовочкою вона себе називала), досягнення якої так гарно оцінені в Бразилії.

Чимало відомо про діяльність литовців в еміграції при прославленні

своєї нації та батьківщини. Своєю студією о. В. Зінько засвідчив, що литовці в еміграції працювали також на благо інших національностей. Книга, надрукована в Україні, була зустрінута з великою увагою і була видана повторно. О. В. Зінько *ЧСВВ* відвідав Литву, де спілкувався із колективом Базилійонської середньої школи м. Базильонай (поблизу Шяуляю). Там він розповідав про сестру Рафаїлу, отримав при цьому багато запитань. Тоді в нього й виникла думка, що обов'язково необхідно перекласти студію на литовську мову. Про діяльність литовки в еміграції серед українців важливо знати й литовцям, тому студія о. В. Зінька *ЧСВВ* була перекладена на литовську мову.

Це перший переклад не тільки студії, але й взагалі перший переклад з української мови на литовську мову історико-літературної праці. Однак при перекладі книги, з дозволу автора, була дотримана історичність, були опущені деякі фрази і частини, наведено новий матеріал, частково змінено структуру студії, текст було розділено на розділи та підрозділи.

В студії о. В. Зінька *ЧСВВ* показано дитинство, юність, чернече життя і діяльність Ванди на фоні історичних подій України, Росії, Бразилії і на тлі видатних політичних, наукових, духовних діячів та людей мистецтва того часу. Важлива увага приділена чинам ченців (виключно чину Святого Василя Великого, який був заснований в 1617 р. у Вільнюсі) і конгрегаціям; особливий акцент був направлений на історію сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії, в рядах якої була і сестра Рафаїла. Більшість діячів та подій читачеві з Литви майже не знайомі. Тому було вирішено їх пояснити.

При перекладі студії о. В. Зінька *ЧСВВ* було зауважено, що речі, які само собою є зрозумілими для ченців василіян або сестер Службниць, для мирян необхідно було уточнити і пояснити; те, що добре відомо українцям – для литовців не вистачає знань. **В I частині монографії – Наукові коментарі і богословська термінологія:** вони класифіковані, для полегшення пошуку вказаний зміст роз'яснень, подається текст. В цій частині за допомогою винесень намагалися заповнити згадані прогалини знань, тому в монографії коментарі подаються із додатками, в яких містяться детальні пояснення і широкий культурний контекст із використаної літератури. Це є важливою рисою новизни монографії „Студія Василя Зінька *Сестра Рафаїла*: історично – біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія“.

У наукових коментарях використано архіви Литви, України, Бразилії, Риму, також друковані джерела, опираючись на енциклопедії, ви-

дання енциклопедичного характеру, довідники, каталоги, випущені в Україні, Литві, Польщі, Росії, Бразилії, а також на видання, видрукувані литовською та українською діаспорою. Було також використано календарі, монографії і наукові статті литовських, українських і польських дослідників, литовську й українську публіцистику. Більшість цих українських джерел і літератури до цього часу не використовувалися науковцями Литви, і важливі вони щонайменше двома аспектами: вперше представлені науковій спільноті Литви, тому розширюють сучасну історіографію, а крім того, вони допомагають відкрити історію не тільки держав (України, Бразилії), але й історію релігії (уніатів) і заповнити частину із так званих білих плям в історії.

В роз'ясненнях – обширних текстах енциклопедичного характеру, подаються посилання на джерела і наукову літературу литовською, українською, російською, польською, латинською і португальською мовами. Вперше ґрунтовно представлені результати досліджень українських науковців теперішнього часу і праці, що друкуються зараз – найсучасніший історіографічний матеріал для литовців, що заглиблюються в аналогічні проблеми. Користуючись найновішою літературою та висланими з монастирів Риму і Бразилії архівними матеріалами, було уточнено окремі факти діяльності ченців василіян та сестер Службниць, з'ясовані певні дати в науковій літературі.

Наукові коментарі можна розділити на кілька груп: історичні події, географічні місцевості, архітектурні пам'ятники, тваринний світ, рослинний світ, українські видання в діаспорі, фрази, які вживалися у той час, історичні особистості – миряни (військові вожді, правителі, політичні діячі, літератори, містики, португальські моряки, які відкривали нові землі, музиканти-хороводи, діячі українського народу), особистості, котрі спілкувалися з українцями в Прудентополі (Бразилія).

Окрему групу створили Церковні організації, події в Церкві, релігійні поняття, Каголицькі Церкви, чини ченців, конгрегації (за винятком чоловічого і жіночого чернецтва), історичні особистості – духовенство (Святі, Папи, Митрополити, Архієпископи, Єпископи, Ініціатори Реформу), ченці Чину Святого Василя Великого (священники – отці василіяни, брати василіяни) і сестри Службниць Пресаятої Непорочної Діви Марії.

В монографії „Студія Василя Зінька *Сестра Рафаїла*: історично – біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія“ литовський читач вперше може широко ознайомитись із Чином Святого Василя Великого, його засновниками і діяльністю не тільки в Україні, а й в еміграції.

Ченці василіяни і сестри Служебниці стали духівниками українців і місцевої бразильської молоді. Про їхню діяльність свідчать яскраві сліди: засновані монастирі, нові поселення, колегії для навчання духовенства, побудовані церкви, каплиці, парафіяльні будинки, створені українські школи, випущені газети і журнали на українській мові, створені католицькі і народні організації, спілки, товариства, організовані церковні та світські хори, оркестри, мистецькі ансамблі. Українці влилися в суспільство Бразилії, розширили і доповнили життя країни своєю духовно-релігійною, науковою та культурною діяльністю.

Бразилія – одна з активних католицьких країн, де наявна вагома українська спільнота. Оскільки в Бразилії було чимало складних умов для облаштування на новій території, існували економічні, освітньо-культурні та духовні проблеми, то ченці василіяни допомагали вирішувати найважливіші проблеми українців у діаспорі.

Наведено фрагменти литовсько-українських історичних зв'язків: повстання ХІХ ст., світові війни, окупації, прагнення незалежності.

Прагнення незалежності в українців вимагало багато жертв, висунуло військових вождів-політиків: Івана Мазепу, Симона Петлюру, Степана Бандеру і ін.

Читач має змогу ознайомитися з діючими в Україні чинами католиків Римського і Східного обряду та діяльністю конгрегацій, значними здобутками, які вони залишили після себе: матеріально-архітектурні пам'ятники (церкви, каплиці, монастирі), культурно-освітні (школи, організації, видавництво і ін.), духовні (поширення віри, формування і заглиблення в поняття єдності наукових знань і віри). Підкреслюється, що діяльність католиків Латинського обряду була вагомим стимулом для створення католицького чернецтва Східного обряду.

В монографії розглянута діяльність чинів та чернецтва в історичному контексті, проведені паралелі між конгрегаціями (згромадженнями) сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії (Східного і Латинського обрядів), висвітлена їх сьогодення діяльність: важлива роль католиків Латинського обряду в Литві та католиків Грецького обряду в Україні та діаспорі. Із діяльності в Бразилії винятково виділені праці в Прудентополі та Іраземі.

У монографії є свідчення про те, що Згромадження сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії та Чин Святого Василя Великого зміцнювалася діяльністю окремих постатей отців, братів і сестер.

Активна діяльність українців у діаспорі берегла національний менталітет, сформувала міцну науково-культурну силу, яка допомогла здобути Незалежну державу Україна.

До відродженої Незалежної Української держави повернулося багато діячів еміграції, серед яких також о. В. Зінько *ЧСВВ* – для зміцнення її наукових здобутків, розширення культури.

В другій частині монографії „Студія Василя Зінька Сестра Рафаїла: історично – біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія“ розглянуто життя і діяльність, творчість та публікації о. василіянина Василя Зінька – **“Приятель Литви – чернець василіян отець Василь Зінько і його творчість”**. Чернець католик Східного (Грецького) обряду василіян отець Василь Зінько – відомий діяч діаспори в Бразилії та Аргентині, а з 1994 р. і в Україні: священник, педагог, дослідник – науковець, редактор, публіцист. Достовірним є те, що студія о. В. Зінька *ЧСВВ* про с. Рафаїлу розширює історію діяльності українців та литовців в еміграції. Розглянуто його літературну, наукову та публіцистичну діяльність, наведено список опублікованих праць.

Позиція с. Рафаїли – це новий погляд на діяльність литовців у еміграції, який спонукає досліджувати історію литовських емігрантів у різноманітних аспектах.

В даний час з'явилося вже багато видань про діяльність литовців у еміграції, які в советські часи прославляли ім'я Литви, оголошуючи світу про її окупацію та прагнення до незалежності, боротьбу за свободу Батьківщини. Багато праць присвячено особистостям, є видання, де розглянуті діяльність товариств та організацій. До прикладу, в 1997 р. в Лондоні Литовською Спілкою у Великій Британії видана студія Казімера Баренаса „*Britanijos lietuviai 1974–1994*“ (Британські литовці 1974–1994 рр.), в 2003 р. у Вільнюсі побачив світ випуск Литовського Товариства Сполучених Штатів Америки „*JAV LV penki dvidešimtmečiai 1951–2002*“ (П'ять десятиліть Литовського Товариства Сполучених Штатів Америки 1951–2002), присвячений золотому ювілею Литовського Товариства в Сполучених Штатах Америки (укладач та головний редактор Баліс Раугас), в 2006 р. у Вільнюсі Радою культури Литовського Товариства Сполучених Штатів Америки випущена книга Аудроне Вікторії Шкюдайте „*Lietuvių pėdsakai Amerikoje*“ (Сліди литовців в Америці) та інші вагомні праці.

Про литовців, які працювали на благо Литви в еміграції, з'являються нові видання, але про литовців, які працювали на користь інших народів – наукових праць не було. Монографія „Студія Василя Зінька Сестра Рафаїла: історично – біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія“ знищила усталений стереотип.

Хочеться вірити, що с. Рафаїла (Ванда Римкевичюте) не є окремим винятком і що монографія „Студія Василя Зінька *Сестра Рафаїла*: історично – біографічний контекст, наукові коментарі і богословська термінологія“ буде спонукати до пошуку тих нових литовців, які тісно спілкувалися з вихідцями інших народів, і їхній приклад матиме позитивний вплив на хвилю емігрантів цього століття.

SANTRUMPOS

a. – amžius

API – San Paulo Spaudos asociacija

Br. (br.)– brolis (vienuolis)

CM – Congregatio Missionis (Misijų kongregacija Šv. Vincento de Paulo vyrų kongregacija, lazaristai)

CSR – Congregatio Sanctissimi Redemptoris (Švenčiausiojo Atpirkėjo ordinas, redemptoristai)

Doc. (doc.)– docentas

Dr. (dr.)– daktaras

DULR – Draugija užsienio lietuviams remti

FdC – Filles de la charité de Saint Vincent de Paul (Šv. Vincento de Paulo Gailestingumo dukterų kongregacija)

FDCJ – Dieviškosios Jėzaus Širdies seserų pranciškonių kongregacija (diecezinių teisių)

FMA – Marijos, Krikščionių Pagalbos, Dukterų institutas

Habil. dr. (habil. dr.) – habilituotas daktaras

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

JAV LB – Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenė

KGB – Valstybės saugumo komitetas (slaptoji sovietų milicija)

KVC – Katalikų veikimo centras

Kun. (kun.)– kunigas

LAMMD – Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai

LDK – Lietuvos Didžioji kunigaikštystė

LKB kronika – Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika

LKMA – Lietuvių katalikų mokslo akademija

MIC – Mariae Imaculatae Conceptionis (Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo kunigų marijonų vienuolija, marijonai)

Mons. (mons.)– monsinjoras

NATO – Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija

NKVD – Vidaus reikalų liaudies komisariatas (slaptoji sovietų milicija)

OC – Ordo Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo (Karmelio kalno Švč. Mergelės Marijos brolių ordinas, karmelitai)

- OCart** – Ordo Cartusiensis (Atsiskyrėlių vienuolių ordinas, kartūzai)
- OCD** – Basųjų karmeličių ordinas
- OCist** – Ordo Cisterciensis (Benediktinų Prancūzijos, Burgundijos provincijos katalikų ordinas, cistersai)
- OESA arba OSA** – Ordo Fratrum Eremitarum Sancti Augustini *arba* Ordo Fratrum Sancti Augustini (Elgetaujantis Lotynų apeigų katalikų ordinas, augustinai–eremitai)
- OFM** – Ordo Fratrum (*ar* Fratrorum) Minorum (Mažesniųjų brolių ordinas, pranciškonai)
- OFM Conv** – Mažesniųjų brolių konventualų (pranciškonų) ordinas, pranciškonai konventualai
- OFM Cap** – Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum (Šv. Pranciškaus mažesniųjų brolių kapucinų ordinas, kapucinai)
- OP** – Ordo Fratrum Praedicatorum (Pamokslininkų dominikonų ordinas, „broliai pamokslautojai“, dominikonai)
- OPDM** – Zgromadzenia sester sv. Josyfa – Obručnika Prečystoj Divi Mariji; sestry sv. Josyfa, sestry Josyfitki (Šv. Juozapo Sužadėtinio seserys, Rytų apeigų katalikės)
- OSB** – Ordo Sancti Benedicti (Šv. Benedikto ordinas, benediktinai)
- OSBirr** – Ordo Sanctae Brigittae (Šv. Brigitos ordinas, brigitetės)
- OSBM** – Ordo Sancti Basilii Magni (Rytų (Graikų) apeigų katalikų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas, bazilijonai)
- OSF** – Šv. Pranciškaus Dievo Apvaizdos seserų kongregacija
- OSSalv, OSSS** – Ordo Sanctissimi Salvatoris (Švenčiausiojo Išganytojo ordinas)
- OUN** – Ukrainos Nacionalistų organizacija
- PAMI** – Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej (Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija), seserys Tarnaitės (Lotynų apeigų katalikės)
- Prof.** – profesorius
- PTM** – profesinė technikos mokykla
- RUP** – Juodosios jūros laisvoji draugija; Ukrainos revoliucijos partija
- S. (s.)** – sesuo (vienuolė)
- SDB** – Societas S. Francisci Salesii (saleziečiai)
- SF** – Šventosios Šeimos seserų kongregacija (Lotynų katalikų apeigų)
- SJ** – Societas Jesu (Jėzaus Draugija, jėzuitai)
- SJE** – Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacija
- SOCist** – Sacer Ordo Cisterciensis (Cistersų ordinas)
- SP** – Darbo partija (Ukrainoje)

- SSMI** – Sisters Servants of Mariae Immaculatae (Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija, seserys Tarnaitės, Rytų apeigų katalikės)
- SSRS** – Sovietų socialistinių respublikų sąjunga
- SVD** – Societas Verbi Divini (Išikūnijusio Žodžio kongregacija, Dievo Žodžio draugijos nariai, verbistai)
- Šv.** – šventas
- Švč.** – švenčiausia (švenčiausias)
- T. (t.)** – tėvas (kunigas vienuolis)
- UCR** – Ukrainos centrinė rada
- UGKC** – Ukrainos Graikų apeigų Katalikų Bažnyčia (cerkvė)
- UNESCO** – Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija
- UNP** – Ukrainos nacionalistų partija
- Vysk.** – vyskupas
- UVO** – Ukrainos karinė organizacija
- ZSPR** – Šventosios Šeimos seserų kongregacija (Rytų katalikų apeigų)
- ZO UNR** – Vakarų Ukrainos Liaudies Respublika
- ZUNR** – Vakarų Ukrainos Liaudies Respublika

ПОКАЖЧИК СКОРОЧЕНИХ СЛІВ

- Бр.** – брат, монах
- Докт., д-р.** – доктор
- Доц.** – доцент
- ЗСПР** – *Згромадження Сестер Пресвятої Родини*
- Монс.** – монсиньор
- О. (о.)** – отець, священник
- Проф. (проф.)** – професор
- С. (с.)** – черниця (монашка)
- Св. (св.)** – святий
- СПНДМ** – *Згромадження сестер Служebниць Пресвятої Непорочної Діви Марії*
- Ст. (ст.)** – століття
- УГКЦ** – Українська Греко – Католицька Церква
- УПА** – Українська Повстанська Армія
- ЧСВВ** – Чин Святого Василя Великого

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ŠALTINIAI – DOKUMENTIKA

- Tėvų bazilijonų Generalinės kurijos archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve.
- Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserų Tarnaičių archyvas Romoje. Prof. kun. Porfirijaus Pidručnyj *OSBM* atsiųstos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve.
- Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacijos archyvas Brazilijoje. Kun. Vasilijaus Zinko *OSBM* pastangomis gautos dokumentų kopijos, saugomos asmeniniame dr. Aldonos Vasiliauskienės archyve.
- Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių archyvas Panevėžyje.
- Armalytė L.* Lietuvaikių Švietimo Draugija (darbas bakalauro laipsniui gauti). Kaunas. 1994. Mašinraštis (Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos Tarnaičių archyvas Panevėžyje).
- II Vatikano Susirinkimo nutarimai: Konstitucijos, dekretai, deklaracijos. Kaunas. 1994. (antras, pataisytas leidimas). 432 p.
- Welykij A. G.* Josaphat Hieromortyr. Documenta Romana Beatificationis et canonizationis. Romae: Analecta Ordinis s. Basilii Magni / 1623–1628. vol. I. Sectio III. 306 s.
- Welykij A. G.* Josaphat Hieromortyr. Documenta Romana Beatificationis et Canonizationis. Romae: Analecta OSBM / 1952–1967. vol. I–III.
- Paskutinių popiežių enciklikų ir p. Pijaus XII kalbų rinkinys svarbesniaisiais žmonių viešojo gyvenimo klausimais / sudarė vysk. *Vincentas Brizgys*. Lux. 1948. 630 p.
- Zakaras V.* Bažnyčia Susirinkimuose: Atspaudas iš „Krikščionis gyvenime“ II Vatikano Susirinkimo dokumentų 3 dalies. Vilnius (antrasis leidimas). 1991. 79 p.
- Зінко В.* Монахи і монахині в українській Церкві Св. Йосафата (rankraštis). [Autorius nepurodytas]. Діяння і постанови Львівських архиєпархіальних соборів 1940–41 42–43 під проводом Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького. Winnipeg, Manitoba, Kanada. 1984. 281 с.
- Берестейська унія (1596–1996). Статті й матеріали / редактор *О. Жданова*. Львів: Логос. 1996. 276 с.
- Для інформативного процесу беатифікації й канонізації слуги Божого Андрея Шептицького архиєпископа Львівського українців, митрополита Галицького, Єпископа Кам'янець – Подільського. Артикули для започаткування процесу /

отець Михайло Гринчишин ЧНІ, постулятор. Рим. Мюнхен: „Logos“. 1958. 300 с.

Патрило І. Джерела і бібліографія історії української церкви. Рим. 1975–1995. Т. I–III.

Митрополит Андрей Шептицький і Греко – Католики в Росії. Книга 1. Документи і матеріали, 1899–1917 / Упорядкували Юрій Аввакумов і Оксана Гайова. Львів: Видавництво Українського Католицького університету. 2004. 924 с.

Митрополит Андрей Шептицький у документах радянських органів державної безпеки (1939–1944 рр.) / Ред.: В. Сергійчук. Київ: Українська видавнича спілка. 2005. 480 с.

KNYGOS IR MOKSLINIAI STRAIPSNIAI

Aleksandravičius E. Sukilimas ir lietuvių nacionalinė judėjimo politinė programa // Kultūros barai. 1988. Nr. 9.

[*Autorius nenurodytas*]. Dievo Apvaizdos globoje. Marijampolė: Ardos. 1997. 32 p.

Bačkis S. Pijaus XI socialinės idėjos // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Kaunas. 1936. T. 2. P. 324–335.

Barėnas K. Britanijos lietuviai 1974–1994. Londonas: Didžiosios Britanijos Lietuvių Sąjunga. 1997. 408 p.

Beauvois D. Trójkať ukraiński Szlachta carat i lud na Wołyniu Podolu i Kijowszczyźnie 1793–1914. Lublin: UMCS. 2005. 814 s.

Bičkauskas-Gentvila L. 1863 m. sukilimas Lietuvoje. Vilnius. 1958.

Bieliauskas P. Vilniaus dienoraštis 1915.XII.26–1919.XI.26 / Mokslinė redaktorė dr. *Regina Laukaitytė*. Trakai: Voruta. 2009. 198 p.

Boruta J. Lietuvos jėzuitai – ryšių tarp Romos ir Vilniaus puoselėtojai // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 2000. T. 16.

Bosco T. Don Bosco. Naujoji biografija. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1999. 432 p.

Brizgys V. II Vatikano susirinkimo mintys ir lietuviai susirinkime. Putnam: Krikščionis gyvenime. 1982. 262 p.

Budreckis A. M. Vilniečių veikla išeivijoje. Torontas-Čikaga-Vilnius-Trakai: Voruta. 1995. 192 p.

Carretto C. Aš, Pranciškus. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1999. 160 p.

Čaplikaitė I. Lietuviai Vatikano II Visuotiniame Susirinkime // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1999. T. 15.

Dievi ir Bažnyčiai. Trumpa Lietuvos moterų vienuolijų apžvalga / redaktorė s. *Laimutė Rimkevičiūtė*. Marijampolė: Ardor. 1997. 200 p.

Cándido de Dalmases. Tėvas Ignacas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2001. 280 p.

Didžpetris V. Linkuvos karmelitų bažnyčia ir vienuolynas. Vilnius: Kraštiečių kultūros klubas „Linkava“. 1993. 112 p.

- Fabijonavičius J.* Bažnyčios ir religinės bendruomenės Lietuvoje. Vilnius: Mokslas ir gyvenimas. 1994.
- Gaigalaitė A.* Lietuvos atstovai pirmojoje Rusijos valstybės dūmoje // LAMMD Istorija. Vilnius. 2004. T. LIX-LX.
- Gaigalaitė A.* Politikas, visuomenės veikėjas, veterinarijos gydytojas Laurynas Lopas (1878–1953): monografija. Vilnius. 2005.
- Gavėnas P.* Jaunystė. Kaunas. 1993.
- Gidžiūnas V.* Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje. Benediktinai – Šv. Benedikto ordinas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Roma. 1985. T. 6.
- Gil A.* Chełmska diecezija unicka 1596-1810. Dzieje i organizacja. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej. 2005. 336 s.
- Grickevičius A.* Popiežiškoji seminarija Vilniuje ir teologija (XVI a. pab.–XVII a. pirmoji pusė) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 1994. T. 8. P. 57–92.
- Grickevičius A.* Popiežiškosios seminarijos Vilniuje studentų geografinė kilmė (XVI a. pabaiga – XVII a. pirmoji pusė) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų akademija. 1995. T. 15. P. 224–239.
- Grickevičius A.* Unitų mokymas bei jų kunigų rengimas ir Popiežiškoji seminarija Vilniuje iki 1656 m. // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 1998. T. 12. P. 349–386.
- Hiunermanas V.* Liepsnojanti ugnis. Vilnius: „Katalikų pasaulis“, 1992. 288 p. (vertė kun. Pranciškus Šulskis MIC).
- Jabłońska-Deptuła E.* Trwanie i budowa: Honorat Koźmiński kapucyn 1829–1916. Warszawa: Wydawnictwo sióstr Loretanek. 1986. 320 s.
- Jagminas L.* Vienuolių veikla Lietuvoje Nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Vilnius: Katalikų Akademija. 1995. T. 15.
- Jakubėnas D. P.* Naujųjų amžių Bažnyčios istorija. Kaunas. 1936. 262 + XIV p.
- Janulaitis A.* 1863–1864 m. sukilimas Lietuvoje. Vilnius. 1990.
- JAV LB penki dešimtmečiai 1951–2002 / Vyr. redaktorius ir sudarytojas *Balys Raugas*. Vilnius: Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenė. 2003. 800 p.
- Jekelčyk S.* Ukraina. Moderniosios nacijos gimimas. Vilnius: Baltos lankos. 2009. 436 p. (iš anglų kalbos vertė Jurga Grunskienė).
- Jemielity W.* Unijos panaikinimas Augustavo unitų dekanate // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12.
- Jogėla V.* Prievartinis unijos likvidavimas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12. P. 415–424.
- Jokimaitis R., Kasperavičius A., Manelis E., Stukienė B.* Pasaulio ir Lietuvos istorija. VI–XVIII amžiai. Vilnius: Kronta. 2000.
- Jučas M.* Katalikų unitų ir Graikų orientalistų kontraversijos XVIII a. pirmojoje pusėje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12.

- Kanados lietuvių organizacijų žinynas / Medžiagą spaudai rinko ir tvarkė *dr. Rasa Mažeikaitė*. Canada: Lithuanian Canadian Community. 2002. 242 p.
- Kania J.* Unickie seminarium diecezjalne w Chełmie w latach 1759–1833. Lublin: KUL. 1993. 360 s.
- Kauno jėzuitų gimnazija 1649–2004 / Leidinį parengė *Marija Baltuškaitė*. Kaunas: Kauno jėzuitų gimnazija. 2004. 200 p.
- Kłoczowski J.* Krikščionių bendruomenės besikuriančioje Europoje. Vilnius: Aidai. 2006. 456 p.
- Kudirka K.* Marija šv. Pranciškaus ordinuose. Kaunas: Petrašiūnų gailėstingumo namai. 2007. 108 p.
- Lewandowski J.* Na pograniczu. Polityka władz państwowych wobec unitów Podlasia i Chełmszczyzny 1772–1875. Lublin: UMCS. 1996. 155 s.
- Liūima A.* Šv. Pranciškaus de Sales optimistinės pasaulėžiūros teologinis pagrindas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Roma. 1990. T. 13.
- Liulevičius V.* Antrasis Vatikano susirinkimas ir Bažnyčios atsinaujinimas // Aidai. 1963. Nr. 9.
- Maceina A.* Saulės giesmė. Šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklys. Brooklynas. 1954. 454 p.
- Maksimaitienė O.* Lietuvių sukilėlių kovos 1863–1864 m. Vilnius. 1969.
- Martin G.* Mažasis tobulumo kelias. Kaunas: „Mažoji poligrafija“. 2007. 112 p.
- Marusynas M. S.* Teologiniai Brastos unijos aspektai // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12.
- Matulaitis K.* Šventųjų gyvenimai kiekvienai metų dienai. Chicago: Marijonų vienuolija Amerikoje. 1949.
- Medvitas V.* Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčia (statistinių duomenų apžvalga) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 1998. T. 12.
- Medvitas V.* Ukrainos Graikų katalikų (unitų) Bažnyčia ir Brastos unija // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12.
- Mironowicz A.* Kościół prawosławny na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Białystok. 2005. 390 s.
- Paukštys S. J.* Mes. Kaunas. 2008. 240 p.
- Piligrimo pasakojimas. Šv. Ignaco Lojolos autobiografija / *Liongino Virbalo SJ* vertimas, įvadas ir pastabos. Vilnius. 2003. 104 p.
- Petkus V.* Dominikonai Lietuvos kultūroje. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“. 2004. 1052 p.
- Prašmantaitė A.* Peterburgo politika Lietuvos unitų atžvilgiu XIX amžiuje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12.
- Rabikauskas P.* Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai / sudarė *Liudas Jovaiša*. Vilnius: Aidai. 2002. 544 p.

- Rabikauskas P.* Unijos etapas Romoje (1595 m. pabaiga – 1596 m. pirmoji pusė) // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12.
- Reinys M. A. a. Pijus Vienuoliktasis* // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai. Kaunas. 1940 (Roma. 1972). T. 3.
- Religijų istorijos antologija /sudarė *Bronislovas Kuzmickas*. Vilnius: Vaga. D. 1. 2000. 226 p.
- Rimšelis V.* Tėvas Pijus. Antras pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla. 2005. 152 p.
- Sadūnaitė N.* Gerojo Dievo globoje. Kaunas: Savo. 1991. 104 p.
- Sadūnaitė N.* KGB akiratyje. Kaunas: Savo. 1991. 144 p.
- Sakalauskas T.* Beatričė. Marijampolė: Ramona. Antras papildytas leidimas. 2004. P. 9–14.
- Semenas A. P., Borba S. M., Klimaitis J. F.* Beriso lietuviai. Pasakojimai apie vieną tautą. Vilnius: Vaga. 2008. 466 p.
- Sliesoriūnas F.* 1830–1831 metų sukilimas Lietuvoje. Vilnius: Mintis. 1974.
- Streikus A.* Sovietų valdžios reakcija į Vatikano II Susirinkimą // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 2000. T. 16.
- Survilaitė J. I.* Alpių lietuviai. Vilnius: Solidarity. 2005. 200 p.
- Šėnavičienė I.* 1863 m. sukilimo dokumentai: Sukilimo rengėjų agitaciniai raštai buvusiai Lietuvos ir Baltarusijos unitų dvasininkijai // Lietuvos istorijos metraštis, 2004, 1. Vilnius. 2005. P. 155–174.
- Šėnavičienė I.* Unitų bažnyčios valdymas Rusijos imperijoje 1796–1839 m. // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų akademija. 2005. T. 26. P. 255–270.
- Tarasas Ševčėnka. Ivanas Franko. Lesia Ukraina. Eilėraščiai. Poemos. Drama / Sudarė *Masionienė Birutė*. Pasaulinės literatūros biblioteka. T. 66. Vilnius: Vaga. 1988. 560 p.
- Škiudaitė A. V.* Lietuvių pėdsakai Amerikoje. Vilnius: JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros taryba. 2006. 808 p.
- Tylėnda J. N.* Jėzuitai šventieji ir kankiniai. Trumpos Jėzaus draugijos šventųjų, palaimintųjų, garbingųjų ir Dievo tarnų biografijos. Vilnius-Roma-Čikaga. 1995. 548 p.
- Trimonienė R. R.* Katalikų Bažnyčios politika Bažnytinės unijos klausimu Kazimiero ir Aleksandro valdymo metais // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12.
- 1863–1864 m. Lietuvoje. Straipsniai ir dokumentai. Vilnius. 1991.
- Vaišnora J.* Bandytas įvesti Nekaltai Pradėtosios ordiną Lietuvos – Lenkijos valstybėje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Roma. 1966. T. 2.
- Vaišvilaitė I.* Vatikano II Susirinkimas ir Lietuva // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 2000. T. 16.
- Vaitiekaitis A.* Bažnyčios praeitis. Kaunas: Šviesa. 1992. 184 p.

- Vasiliauskienė A.* Konferencija Lavrive: ciklo „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“ tąsa // LAMMD Istorija. Vilnius: Vilniaus Pedagoginis universitetas. 2008. T. 70. P. 78–81.
- Vasiliauskienė A.* Monsinjoras Jonas Juodelis. Vilnius: Regnum Fondas. 2001. 272 p.
- Vasiliauskienė A.* Petro Pertkumo idėjų dvasia. Alytus. 1998. 112 p.
- Vasiliauskienė A.* Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorinis kontekstas // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos / Sudarė Sergejus Temčinas, Galina Miškinienė, Marina Čistiakova, Nadiežda Morozova. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2009. P. 45–58 (Bibliotheca Archivi Lithuanici, 7).
- Vasiliauskienė A.* Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas. Švč. Trejybės kongregacijos veiklos Vilniuje laikotarpiu (1617–1743) // Soter. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2003. Nr. 9. P. 97–115.
- Vasiliauskienė A.* Vilnius – Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino lopšys // Lituaniaistika šiuolaikiniame pasaulyje. Vilnius: Pasaulio lituanistų bendrija. 2004. Nr. 7–8. P. 85–105.
- Vasiliauskienė A.* Tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: švietėjiška veikla“ // LAMMD Istorija. 2003. T. 57. P. 78–79.
- Vėbra R.* 1863–1864 m. sukilimo Lietuvoje prologas (1861–1862 m. manifestacijos). Vilnius. 1995.
- Vilnius – Jėzuitų akademija – Universitetas 1579–1999 / Redakcinė tarybos pirmininkas akad. vysk. Jonas Boruta SJ. Vilnius: Katalikų akademija. 1999. 128 p.
- Wkład Jezuitów do nauki i kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i pod zaborami / Red. nauk. *Irena Stasiewicz-Jasiukowa*. Kraków-Warszawa: WAM. 2004. 758 s.
- Wójcik M.* Zgromadzenie siostr służek NMP niepokolanej. T. I. Powstanie, rozwój i działalność w latach 1878–1918. Poznań. 1978. 340 s.
- Z dziejów szkolnictwa jezuitskiego w Polsce. Wybór artykułów. Kraków. 1994. 260 s.
- Załęski S.* Jezuici w Polsce. Lwów–Kraków 1900–1906. T. 1–5.
- Žilys S.* Josifas Semaška ir Unijos likvidavimas // Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis. Vilnius: Katalikų Akademija. 1998. T. 12.
- Žiugžda J.* Antanas Mackevičius. 1863–1864 metų sukilimo reikšmė lietuvių tautos istorijoje. Vilnius: Mintis. 1971. 204 p.
- Абрамович Д.* Киево-Печерський Патерик. Київ: Час. 1991. 280 с.
- Блаженный Августин.* О Граде Божием. Москва. 1994. Т. 1–4.
- [*Autorius nenurodytas*]. Слугиня Божа Анатолія Текля Боднар. 29.03.1884 – Україна, +16.02.1956 – Бразилія. Куритиба. 1993. 32 с.
- [*Autorius nenurodytas*]. Шляхом любови. Життя і дія Згромадження Сестер Катехиток Св. Анни. Куритиба – Бразилія. 1995. 64 с.
- Бахталовський С.* Василь Всеволод Величковський, єпископ-ісповідник. Йорк-тон. 1975.

- Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви в XVII столітті. Матеріали Четвертих «Берестейських читань» Львів, Луцьк, Київ, 2-6 жовтня 1995 р. / Редактор *Борис Гудзяк*, співредактор *Олег Турій*. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1997. 156 с.
- Блажейовський Д.* Берестейська ре-унія та українська історична доля і недоля. Львів: Каменяр. 1995. Т. 1. Внутрішня вартість недолі. 648 с.
- Блажейовський Д.* Київська Вселенська Церква у діаспорі (1751–1988). Львів: Каменяр. 1999.
- Блаженні священномученики Редemptористи Львівської Провінції Чину Найсвятішого Ізбавителя. Львів. 2001.
- Блаженні новомученики чину Святого Василя Великого / редактор *Віра Арів*. Львів: Видавництво «Місіонер». 2002. 128 с.
- Борщак І., Мартель Р.* Іван Мазепа. Життя й пориви великого гетьмана. Київ. 1991. 316 с.
- Боцюрків Б.* Українська Греко – Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950). Львів: Видавництво Українського Католицького університету. 2005. 268 с.
- Бурко В. М.* Отці Василяни у Бразилії. Прудентопіль – Парана – Бразилія: Видавництво отців Василян. 1984. 118 с.
- Ваврик М.* По Василянських монастирях. Торонто: Видавництво й друкарня оо. Василян. 1958. 286 с.
- Васіляускене А.* Дослідження Берестейської унії та Греко-католицької Церкви у Литовській Католицькій Науковій Академії. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis*. Vilnius. 1998. Т. 12 // Український гуманітарний огляд. Національний університет „Киево-Могилянська Академія“. 1999. Випуск 2. С. 273–279.
- Васіляускене А.* Душпастирське служіння чину Святого Василя Великого у Литві // Добромільська реформа і відродження української церкви. Доповіді та матеріали учасників Міжнародної наукової конференції, присвяченої 120-літній річниці початку Добромільської реформи Василянського Чину св. Йосафата і 100-літній річниці перенесення василянського новіціату з Добромиля у Крехів. Львів: Видавництво „Місіонер“. 2003. С. 26–41.
- Васіляускене А.* Наукові конференції та дослідження з історії Василянського чину в Литві // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. Число 4: Еклезіяльна й національна ідентичність греко-католиків центрально-східної Європи. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2003. С. 329–311.
- Васіляускене А.* Цикл конференцій „Чин св. Василя Великого” в контексті між-державних зв’язків // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник 2006 рік. Книга 2. Львів: Логос. 2006. С. 296–301.
- Васіляускене А.* Чин св. Василя Великого: поширення історії // Матеріали VI Міжнародного конгресу українців. Історія. Політологія. Книга 3. Частина 1. Київ. 2008. С. 373–389.

- Ващенко М.* Рим – католицька церква в УССР 1920–1930-х років: історіографія проблеми (1920-ті – початок 2000-х р.р.) // *Історія України. Маловідомі імена, події, факти.* 2004. Вип. 27.
- Великий А. Г.* З літопису Християнської України. Церковно – історичні радіолекції з Ватикану. Рим: Видавництво оо. Василіян. Т. IX. XX ст.
- Великий А. Г.* З літопису Християнської України. Церковно – історичні радіолекції з Ватикану. Рим: Видавництво оо. Василіян. 1976. Т. VIII. XIX ст. 275 с.
- Верига В.* Нариси з історії України (кінець XVIII–початок XIX ст.). Львів: Світ. 1996. 448 с.
- Вігоринський І.* Ірасема в історичному розвитку в 1895–1958 рр. Прудентополь: Видавництво ОО Василіян. 1958.
- Воронцова О.* Лаврські Печери. Путівник. Київ: Амадей. 2000. 144 с.
- Гаврилюк С.* Історичне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.). Луцк: Редакційно – видавничий відділ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки. 2002. 532 с.
- Гетман Іван Мазепа. Погляд кризь століття. Каталог виставки / Укладач, фотограф, художник *Володимир Недяк.* Київ: ЕММА. 2003. 64 с.
- Гетьмани України / Укладач *В. П. Товстий.* Харків: Промінь. 2006. С. 189–195.
- Головащенко С.* Історія Християнства. Київ: Либідь. 1999.
- Голубинский Е.* История канонизации святых в Русской Церкви. Москва. 1903. 597 с.
- Горський В. С.* Святі Київської Русі. Київ: Абрис. 1994. 176 с.
- Гравович Г.* Шевченко, якого не знаємо (З проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета). Київ: Критика. 2000. 319 с.
- Григоренко О. П., Діденко О. В.* Іван Огієнко (митрополит Іларіон) // *Історія України. Маловідомі імена, події, факти.* 2005. Вип. 32.
- Грицак Я.* Нариси історії України. Формування модерної української нації. Київ. 2000. 2-е вид. 360 с.
- Грушевський М.* Історія України-Руси. XIV–XVI віки – відносини політичні. Київ: Наукова думка. 1993. Т. IV.
- Губарева М. В., Низовский А. Ю.* Сто великих храмів мира. Москва: Вече. 2000. С.
- Гудзяк Б.* Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 2000. 430 с.
- Гудь Б. В.* Загибель Аркадії. Етносоціальні аспекти українсько-польських конфліктів XIX – першої половини XX століття. Монографія. Львів. 2006. 448 с.
- Гудь Б. В.* Українсько-польські конфлікти XIX–першої половини XX століття: етносоціальний аспект. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Львів: Видавництва Національного університету «Львівська політехніка». 2008. 34 с.
- Гунчак Т.* Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії. Київ: Либідь. 1993. 288 с.

- Димид М.* Єпископ Київської церкви (1580–1891). Львів: Львівська Богословська Академія Інститут Канонічного права. 2000. 245 с.
- Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упор. *С. Павленко*. Київ: Видавничий дім «Киево-Могилянська Академія». 2007. 1144 с.
- Дмитрух С.* Життя як подвиг для Христа монаха редемпториста місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії Володимира Стернюка. Львів: Видавництво «Свічадо». 2007. 224 с.
- Дужий П.* Степан Бандера – символ нації. Ескіз, нарис про життя і діяльність провідника ОУН. У 2 ч. Львів. 1996. Ч. 1. 190 с.; Львів. 1997. Ч. 2. 363 с.
- Еміграція до Бразилії та Уругваю // *Качараба С.* Еміграція з Західної України (1919–1939). Львів. 2003. С. 234–253.
- Жеплинський Б.* Кобзарськими стежинами. Львів. 2002. 278 с.
- Жеплинський Б.* Коротка історія кобзарства в Україні. Львів: Край. 2000. 196 с.
- Житіє святого отця нашого Олексія, митрополита Київського і всієї Русі, чудотворця // Житія святих (вибрані) викладені за повчанням Четьх-Міней св. Димитрія Ростовського / Переклад укр. м. *Патріарха Філарета (Денисенка)*. Київ, 2006. Т. 1. С. 650–656.
- За часів Маркіяна Шашкевича / Упорядники: *С. Малець, С. Костюк*. Львів. 1992. 56 с.
- Зайцев П.* Життя Тараса Шевченка. Київ: Обереги. 2004. 480 с.
- Заповіт прочанина. Автобіографія святого Ігнатія Лойоли, засновника Єзуїтів. Львів: Свічадо. 2004. 98 с.
- Зінько В.* Апостольство Молитви між українцями у Бразилії (Відбитка з «Праці» 1962). Прудентопіль, Парана, Бразилія. 1962. 100 с.
- З-о В.* Нарис діяльності Чина св. Василя Великого в Бразилії // 1897–1947 Ювілейний Альманах василіянських студентів у Бразилії. Ірасима – Прудентопіль. 1946. С. 7-87.
- Зінько В.* Рідна школа в Бразилії (Історично - правний нарис). Прудентопіль - Апостолес: Видавництво ОО. Василян. 1960. 244 с.
- Зінько В.* Сильветки василіянських трудівників. Львів: Видавництво «Місіонер». 2007. 264 с.
- Зінько В.* Цеблівські сестри в Паранщині. Львів. 2005. 120 с.
- Іван Франко – письменник, мислитель, громаддянин. Матеріали міжнародної наукової конференції (Львів, 25–27 вересня 1996 р.) / Редактори *Микола Льницький, Богдан Якимович*. Львів: «Світ». 1998. 872 с.
- Іван Франко – письменник, мислитель, громаддянин. Матеріали міжнародної наукової конференції (Львів, 25 – 27 вересня 196р) / Редактори *Микола Льницький, Богдан Якимович*. Львів: «Світ». 1998. 872 с.
- Ісіченко І. Загальна Церковна історія. Харков: Акта. 2001.
- История русско-японской войны 1904–1905 гг. / Под ред. *И. И. Ростунова*. Москва. 1977.

- Історична пам'ять. Науковий збірник № 1 / Ред.: В. О. Пащенко. Полтава: Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка. 2006. 181 с.
- Історичний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали Перших «Берестейських читань» Львів, Івано-Франківськ, Київ, 1-6 жовтня 1994 р. / Редактор Борис Гудзяк, співредактор Олег Турій. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. 1995. 190 с.
- Казимира Б. Митрополит Андрій Шептицький та канадійські українці // Пропа-м'ятна книга оо. Василян у Канаді. Видавництво оо. Василян у Торонті. 1953.
- Казимира Б. Успіхи і труднощі у великому замірі (Два пляни митр. А. Шептицького в справі українського поселення в Канаді та оснування студитів). Рим: Видання «Богословії». Ч. 40. Т. XXXIII. (1969). 52 с.
- Карманський П. Чому? Причинки до місіонарської діяльності василян в Бразилії. Уніон-да-Вікторія. 1925.
- Катрій Ю. Я. Пізнай свій обряд! (nei leidimo metai, nei vieta nenurodyti). 485 с.
- Кентій А. В. Нарис історії боротьби ОУН-УПА в Україні (1946–1956 рр.). Київ. 1999. 110 с.
- Кентій А. В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941–1942 рр. Київ. 1999. 200 с.
- Києво–Печерська Лавра в контексті української історії та культури / Ред.: В. М. Колтакова. Лаврівський альманах. Вип. 14. Київ: Національний Києво – Печерський історико–культурний заповідник. 2005. 219 с.
- Киприанович Г. Я. Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве. Минск: Издательство Белорусского Экзархата. 2006. 352 с.
- Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика. Львів: Добра справа. 2003. 464 с.
- Кметь В. Галицька митрополія // Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. А. Козицького та І. Підкови. Львів: «Літопис». 2007. С. 464–468.
- Кметь В. Львівський єзуїтський колегіум на тлі контрреформації у Речі Посполитій в XVI – першій половині XVII ст. // Проблеми архівознавства і джерелознавства. Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В'ячеслава Стрельського (Серія «Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела». Вип. 4). Київ. 2001. С. 351–388.
- Кметь В. Православна історіософія архімандрита Захарії (Копистенського) // Православний Вісник. Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату. Київ. 2003. № 3–4. С. 34–39.
- Кметь В., Дух О. «Ratio Studiorum» в історії європейської та української освіти // Ratio Studiorum. Уклад студій Товариства Ісусового система єзуїтської освіти / Переклад з лат. Р. Паранька. Львів: Свічадо. 2008.
- Кметь В., Шуст Р. Єлисей Плетенецький – зачинатель київського просвітництва // Республіканець. Львів. 1994. № 2. С. 51–55.

- Книш Я.* Белзьке воеводство першої половини XVII ст. в історіографії // Історичне краєзнавство і національне виховання. Львів. 1994. С. 30–31.
- Козубська О.* Джерело та історіографія руських місій домініканського ордену XIII ст. // Київська старовина. 2003. № 3.
- Котляр М. Ф.* Галицько-Волинська Русь. Київ: Альтернативи. 1998. С. 62–64.
- Котляр М. Ф.* Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси IX–XIII вв. Киев. 1985.
- Кошетар У. П.* Українська греко-католицька церква в суспільно – політичному житті Галичини (1900–1939 рр.). Київ. 2005. 128 с.
- Кошиць О.* Спогади / Передм. *М. Головащенко*, післям. *М. Слабоштицького*. Київ: Рада. 1995. 387 с.
- Кремона К.* Августин из Гипсона. Разум и вера. Москва. 1995.
- Крикун М., Запільняк Л.* Історія Польщі. Львів. 2002. 760 с.
- Крижанівський О. П., Плохий С. М.* Історія Церкви та релігійної думки в Україні у трьох книгах. Київ: «Либідь». 1994. Кн. 3. 340 с.
- Крип'якевич І.* Галицько-Волинське князівство. Львів. 1999. 219 с.
- Кріль М.* «Коли б в одне зібрати сили, була б нам доля не така» (до 125-річчя від дня народження) // Педагогічна думка (Львів). 2007. № 1.
- Кріль М.* Слов'янські народи Австрійської монархії: 1772–1867. Львів: Сполом. 1999.
- Кульчицький С. В., Мицик Ю. А., Власов В. С.* Історія України: Довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Літера. 2008. 528 с.
- Летопись монастыря оо. Василианъ въ Крестинополи одъ его основаня 1763 до 1890 р. / уложивъ *Василь Чернецкій*. Львовъ. Изъ типографіи Ставропигійского института. 1893. 76 с.
- Листування Митрополита Іларіона (Огієнка) // Упорядник *Ю. Мицик*. Київ: Видавничий дім «Кисво-Могилянська академія». 2006. 566 с.
- Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ; Інститут Центрально-Східної Європи. 1998. 488 с.
- Лубський В., Козленко В., Лубська М., Северюков Г.* Історія релігій / Під ред. проф. *Лубського В.* Київ: ВК ТОВ «Тандем». 2002. С. 440–458.
- Любащенко В.* Історія протестантизму в Україні. Львів: Просвіта. 1995; Київ: Поліс. 1996. 350 с.
- Лях С. Р.* Полтавська битва 1709 // Українське козацтво. Мала енциклопедія. Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр. 2002. С. 403.
- Ляхоцький В.* Просвітитель. Видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона). Київ: Видавництво імені Олени Теліги. 2000. 528 с.
- Мануїл Єродиякон.* Історія Свято – Успенської Унівської Лаври і студійського монашества. Львів: «Свічадо». 2005. 174 с.

- Медвідь Ф.* Митрополит Андрей Шептицький як духовний будівничий української нації // Політичний менеджмент. 2005. № 4.
- Мицик Ю. А.* Мазепа Іван Степанович // Українське козацтво. Мала енциклопедія. Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр. 2002. С. 303–304.
- Мицько І.* Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII ст.–кінець XX ст.). Львів: Свічадо. 1998. 320 с.
- Мозилевич А. А., Айрапетян М.Э.* На путях к мировой войне 1914–1918. Ленинград. 1940.
- Молитовник моління і набожності згромадження Сестер катехиток св. Анни. Куритиба – Бразилія. Львів – Україна. 2002.
- Монастирі Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Свічадо. 2006. 154 с.
- Моравець Н.* Бачення Берестейської унії та історії Уніатської Церкви у праці архієпископа Філарета Гумілевського «История русской церкви в п'яти периодах» // Київська старовина. 2005. № 6.
- На службі Святій Богоматері Анні / склав *о. Василь Зінко ЧСВВ*. Львів: ВВП «Місіонер». 2003. 118 с.
- Назарко І. І.* Святий Володимир Великий Володар і Хреститель Руси – України (960–1015). Рим: ОО. Василіяни. 1954. Серія I «Записки ЧСВВ» - «Analecta OSBM». Секція I Sectio. Праці – Opera. Т. IV. 227 с.
- Нарис історії згромадження сс. Служебниць П.Н.Д.М. зладив *Атанасій Г. Великий, ЧСВВ*. Рим – Італія: Видавництво сестер Служебниць. 1968. 768 с.
- Павленко С.* Іван Мазепа як будівничий української культури. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2005. 304 с.
- Павленко С.* Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2004. 602 с.
- Палладіна Т.* Римсько-католицька церква у Києві. Київ: Київсько-Житомирська Дієцезія. 2002. 108 с.
- Панас К.* Історія Української Церкви. Львів: НВП «Трансінтех». 1992. 160 с.
- Паславський І.* Галицька митрополія. Історичний нарис. Львів: Сполом. 2007. 128 с.
- Патерик Києво-Печерський за ред., написаною 1462 року по Різдві Христовому печерським ченцем *Касіяном* / Упор. *І. Жиленко*. Київ. 2001. 348 с.
- Перевезій В. О.* Служіння Богу і народу: Українська греко-католицька церква між двома світовими війнами. Київ: Світогляд. 2004. 203 с.
- Перепічка Е.* Феномен Степана Бандери. Львів: Сполом. 2006. 736 с.
- Петегирич В. М.* Початки Белза і Буська та формування їх соціально-топографічної структури у X–XIV ст. // Галичина та Волинь в добу середньовіччя. Львів. 2001. С. 199–209, 2 карти.
- Симон Петлюра та його родина. До 70-річчя його трагічної загибелі. Документи і матеріали / Упор. та передм. *В. Михальчука*. Київ. 1996.
- Симон Петлюра та українська політична революція. Збірник праць II конгресу петлюрознавців України. Київ. 1995.

- Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань. Збірник наукових праць. Фастів. 1999.
- Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai neražumėti).
- Прицак Л. Из досліджень про державу Богдана Хмельницького 1648–1657. Статті і матеріали. Харків. 2003. 280 с.
- Робертсон Р. Восточные христианские церкви. Церковно-исторический справочник. Санкт-Петербург. 1999. 192 с.
- «Руська Трійця»: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький. Бібліографічний покажчик (1834–1990 рр.) / Укладач Л. І. Ільницька. Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка АН України. 1993. 380 с.
- Русско-японская война 1904–1905 гг. Работа военно-исторической комиссии по описанию русско-японской войны. Т. 1–9. Санкт-Петербург. 1910.
- Сапеляк А. Отець-прелат Кирило Селецький. Засновник монаших згромаджень. Львів: Галицька видавнича спілка. 2004. 116 с.
- Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів: Афіша. 2001. С. 227–642.
- Святий Київ / Керівник творчої групи Ніна Прибега. Київ: Видавництво «Мистецтво». 2001.
- Склярєнко М. В., Іовлева Т. В., Мац В. А. 100 знаменитых женщин. Харьков: Фолио. 2007. 510 с.
- Славута Д. Г. Молитва і служіння. Біографія Слугині Божої Йосафати Гордашевської. Торонто: Друкарня Отців Василян. 1996. 174 с.+ ілл.
- Стахів М. Христова церква в Україні 988–1596. Львів: Львівська Духовна семінарія Святого Духа УГКЦ. 1993. 586 с.
- Стоцький Я. Монастир Отців Василян Чесного Хреста Господнього в Бучачі 1712–1996. Львів: Видавництво отців Василян «Місіонер». 1997. 178 с.
- Субтельний О. Мазепинці. Український сепаратизм на початку XVIII ст. Київ: Либідь. 1994. 240 с.
- Сушко О. Впроваджене Єзуїтів до Польщі. Історично-критична студія // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Львів. 1904. Т. 57–58. С. 1–75.
- Терещенко О. Лютеранство в контексті етнополітичних відносин в Україні // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. 2003. Вип. 24.
- Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) 1882–1972. Життєписно-бібліографічний нарис. Львів. 1997. 228 с.
- Тіменик З. І. Особливості вияву релігійної свідомості в духовних творах митрополита Іларіона (Огієнка) 1940–1944 років // Вісник національного університету «Львівської політехніки». 2005. № 525.
- Тимошенко Л. Берестейська унія 1596 р. Навчальний посібник. Дрогобич: Коло. 2004. 197 с.
- Тимошенко Л. Василянські життєписи митрополитів Михайла Рагози, Іпатія Потія та Йосифа Рутського з Віленського монастиря Святої Трійці // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Дрогобич. 2001. Випуск V. С. 97–109.

- Тимошенко Л. Два листи Іпатія Потія до Лева Сапєги // Київська старовина. Науковий історико-філологічний журнал. Київ. 2002. № 1. С. 103–113.
- Тимошенко Л. Маловідоме з унійної діяльності Іпатія Потія // Проблеми гуманітарних наук / Наукові записки ДДПУ ім. І. Франка. Вип. 4. Дрогобич. 1999. С. 206–216.
- Тимошенко Л. Митрополича діяльність Іпатія Потія у навітленні невідомого василіянського ченця XVIII ст. // Історія релігій в Україні. Тези повідомлень VII Міжнар. круглого столу / Інститут релігієзнавства-філія Львівського музею історії релігії. Львів. 1997. С. 195–196.
- Тимошенко Л. Невідомі листи Іпатія Потія до Жигимонта III // Історія релігій в Україні. Праці XI Міжнар. Наук. Конференції / Інститут релігієзнавства-філія Львівського музею історії релігії. Кн. I. Львів. 2001. С. 438–443.
- Тимошенко Л. Невідомий життєпис Іпатія Потія (фрагмент «Генеалогії митрополитів Київських») з віленського монастиря Святої Трійці // Український історичний журнал. Науковий журнал / НАН України. Київ. 2000. № 6. С. 102–115.
- Тимошенко Л. Причинки до характеристики унійної діяльності І. Потія // Історія релігій в Україні. Тези повідомлень VI Міжнар. круглого столу. Львів, 3–8 травня 1995 року / Інститут релігієзнавства-філія Львівського музею історії релігії. Львів. 1996. С. 235–236.
- Толочко Л. І., Дегтярьов М. Г. Подільські храми Києва. Київ: Техніка. 2003. 176 с.
- Україні в Аргентині / Відповідальна за випуск Ніна Прибєга. Київ: «Мистецтво». Видання I. 1997. 128 с.; Видання II. 1998. 272 с.
- Ульяновський В. І. Історія Церкви та релігійної думки в Україні у трьох книгах. 1994. Київ: «Либідь». 1994. Кн. 2. 260 с.
- Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. Репринтне видання. Львів: Монастир Монахів Студитського Уставу Видавничий відділ «Свічадо». 2001. 364 с.
- Фенич В., Цапулич О. Малоберезнянський Свято – Миколаївський монастир та нарис історії Чину св. Василя Великого на Закарпатті. Ужгород: Видавництво В. Падяка. 2004. 184 с.
- Ходькова Л. П. Релігієзнавство. Львів: Афіша. 2000.
- Хроника христианства / Перевод с немецкого В. Годфрида. Москва: Терра. 1999. 464 с.
- Чорний В. Історія Болгарії. Львів: Паіс. 2007. 404 с.
- Шашкевичіана. Маркіян Шашкевич і українське національне відродження / Відповідальний редактор М.М. Ільницький. Львів: Академія Наук України Інститут Українознавства. 1993. 168 с.
- Шашкевичіана. Нова серія. Випуск 1. Маркіян Шашкевич і українське національне відродження. Випуск 2. «Руська Трійця» її оточення, послідовники і дослідники / відповідний редактор Микола Ільницький. Львів – Броди – Вінніпег: Видавництво «Просвіта». 1996. 468 с.

- Шашкевичіана. Нова серія. Збірник наукових праць. Випуск 3. «Руська Трійця» і Прикарпаття. Випуск 4. «Руська Трійця» і культура слов'янського світу / відповідний редактор *Микола Ільницький*. Львів – Вінніпег: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2000. 750 с.
- Шашкевичіана. Нова серія. Збірник наукових праць. Випуск 5. «Русалка Дністрова» у всеукраїнському та світовому вимірі. Випуск 6. «Руська Трійця» у контексті визвольних змагань і нової української літератури. Львів – Вінніпег: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2004. 642 с.
- Швед М.* Василянський монастир Святого Онуфрія у Лаврові: історія та культура духовного осередку Бойківських Карпат. Львів: Місіонер. 2007. 112 с.
- Тарас Шевченко. Живопис, графіка / Автор – упорядник *Д. В. Степовик*. Київ: Мистецтво. 1986. 175 с.
- Шевченко Т.* Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст. Львів: Свічадо. 2005. 338 с.
- Шевченко Т. М.* Огляд західної наукової історіографії історії Товариства Ісуса // Український історичний журнал. 2005. № 1.
- Шептицький А.* Не хочемо чужої культури, хочемо жити своєю! До 140-річчя від дня народження Митрополита Андрея Шептицького. Львів: Логос. 2005. 62 + XVI іл.
- Широкий життєпис св. Йосафата. Видали *Соловій М.-Великий А. Г.* Святий Йосафат Кунцевич. Його життя і доба. Торонто: Укр. Дух. Бібліотека оо. Василян. 1967. XXI + 463 + 32 ілюстрації.
- Шкраб'юк П.* Монаший чин отців Василян у національному житті України. Львів: Місіонер. 2005. 440 с.
- Шкраб'юк П.* Крехів: Дороги земні і небесні. Львів: Видавництво отців василян «Місіонер». 2002. 414 с.
- Ювілейний Альманах 100-ліття приїзду отців Василян до Бразилії 1897–1997. Календар – 1999 / Зібрав до видання *О. Атанасій Купіцький ЧСВВ*. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1998.
- Ювілейний календар «Праці» 1997. 100-ліття іміграції українців у Бразилії. Прудентополіс – Парана – Бразилія: Видавництво оо. Василян. 1996.
- Юрчук О. Ф.* Українські землі у міжвоєнний період (1918–1939). Лекція. Львів: Львівський державний аграрний університет. 2007. 37 с.
- Юрчук О. Ф.* Українське питання в політичній публіцистиці та діяльності польського консерватора Яна Станіслава Лося (1918–1939) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Випуск VII. Дрогобич: Коло. 2003. С. 379–388.
- Якимивич Б.* Іван Франко – видавець. Книгознавчі та джерелознавчі аспекти. Львів. 2006. 692 с.
- Якимивич Б.* Книга, просвіта, нація. Видавнича діяльність Івана Франка у 70–80 роках XIX ст. Львів. 1996. 312 с.
- Яковенко Н.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Видання третє, перероблене та розширене. Київ: Критика. 2006. С. 404–418.

PUBLIKACIJOS PERIODIKOJE

- [*Autorius nenurodytas*]. Brazilija // Žvilgsnis į pasaulį. 2000. Nr. 4.
- [*Autorius nenurodytas*] Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacija. Bukletas. 2003.
- Bianco E.* Marija Mazarelo. Pirmoji Marijos Krikščionių Pagalbos dekretų vadovė // Saleziečių žinios. 1996. Nr. 3. – 1999. Nr. 2.
- Buika M.* Ji labiausiai vertino neturto privilegiją. Šv. Klaros Asyžietės mirties 750-osios metinės // XXI amžius. 2003. Rugpjūčio 22. Nr. 64. P. 1–2.
- Buika M.* Popiežius iškelia šv. Pranciškaus atsivertimo aktualumą // XXI amžius. 2007. Birželio 29. Nr. 50.
- Buika M.* Ukrainos kankinių beatifikacija // Kristus ir pasaulis. „XXI amžiaus“ priedas. 2001. Liepos 7. Nr. 3.
- Driaučiušaitė R.* Paparčių dominikonų vienuolynas // XXI amžius. 2007. Liepos 20. Nr. 56.
- Fatima ir Portugalijos masonai. Istorijos pamokos / parengė *Mindaugas Buika* // XXI amžius. 2008. Gegužės 14. Nr. 36. P. 2.
- Gaigalaitė A.* Kunigas Juozas Laukaitis IV Rusijos Valstybės dūmoje (1912–1917) // XXI amžius. 2006. Balandžio 26. Nr. 31. P. 5.
- Gavėnas P.* Kunigas Bosko pasaulyje per „Saleziečių žinias“ // Saleziečių žinios. 1999. Nr. 2.
- Grėbliūnaitė A.* Vienuolyne vėl aidi dominikonų žingsniai // XXI amžius. 2008. Rugpjūčio 29. Nr. 65. P. 12.
- Jackutė R.* Vienuolės be abitų arba amžinieji įžadai artimo meilei, gerumui ir vilčiai // Katalikų pasaulis. 1996. Nr. 4.
- Kačerauskienė A.* „Saleziečių žinių“ 75 metų istorija, kuri tęsiasi // XXI amžius. 2003. Vasario 12. Nr. 12. P. 4.
- Karmelitės Paštuvoje / Parengė *Gailutė Narušytė* // Katalikų pasaulis. 1995. Gegužė. P. 10–11.
- Katinas P.* Keningsbergas – Karaliaučius – Kaliningradas // Horizontai. „XXI amžiaus“ priedas. 2007. Kovo 14. Nr. 5 (142).
- Kilčiauskienė J.* Kunigas neina į dangų vienas // XXI amžius. 2005. Sausio 28. Nr. 8.
- Klevečka R.* Prie tamsiaveidės Dievo Motinos kojų // XXI amžiaus. 2009. Rugpjūčio 21. Nr. 58. P. 9.
- Klusaitė L.* Nenuilstančios dvasios misionierė // XXI amžius. 2003. Spalio 10. Nr. 78. P. 5.
- Kryževičius K.* Verta ir reikalinga: Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacijos 56-osioms metinėms // XXI amžius. 2003. Spalio 10. Nr. 78. P. 4.
- Lileikienė L.* Duotą talentą reikia padauginti // Katalikų pasaulis. 1996. Nr. 11.
- M.A.P.* Šventosios Šeimos seserų kongregacijos 75-mečio minėjimas // XXI amžius. 2006. Kovo 31. Nr. 25.
- Narušytė G.* Karmelitės Paštuvoje // Katalikų pasaulis. 1995. Gegužė.

- Pilkauskas V.* Brazilijos lietuviai ir Lietuva // Lietuvos aidas. 2008. Rugsėjo 13. Nr. 206. P. 3.
- Poniškaitis S. E.* Kun. Antanas Skeltys – saleziečių vienuolijos Lietuvoje įkūrėjas // XXI amžius. 2005. Liepos 29. Nr. 57.
- Poniškaitis S. E.* Saleziečių misijos pradininkas sugrįžo į savo gimtinę // XXI amžius. 2003. Gegužės 9. Nr. 36. P. 5, 16.
- Rumša J.* Lietuviai bankų ir laikrodžių šalyje // Lietuvos aidas. 2005. Rugsėjo 20. Nr. 192. P. 4.
- Štašaitis J.* Tremtinys Tėvynėje. Vilnius. 2004. 104 p.
- Šidlauskienė E.* Prisimintas kun. Jonas Boskas // XXI amžius. 2003. Vasario 7. Nr. 11.
- Vasiliauskienė A.* Antroji tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija Lietuvoje // Tautinių bendrijų biuletenis. 2003. Nr. 3–4. P. 15–16.
- Vasiliauskienė A.* Apie ukrainiečius, jų kančias ir vienuolius Bazilijonus // Kupiškėnų mintys. 2003. Spalio 25. Nr. 126. P. 11–12.
- Vasiliauskienė A.* Aštuntoji konferencija skirta Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2008. Sausio 26. Nr. 22. P. 2–3.
- Vasiliauskienė A.* Bazilionų mokyklai – 230 metų // Katalikų pasaulis. 2003. Nr. 9. Rugsėjis. P. 37.
- Vasiliauskienė A.* Bazilionų parapijai – 250 metų // Voruta. 1999. Lapkričio 6. Nr. 39. P. 2; Lapkričio 13. Nr. 40. P. 2; Lapkričio 20. Nr. 41–42. P. 2.
- Vasiliauskienė A.* Bazilionų vidurinės mokyklos ryšiai su ukrainiečiais // Lietuvos aidas. 2005. Spalio 3. Nr. 229. P. 8.
- Vasiliauskienė A.* Bazilionų vienuoliai ir Bazilionų miestelis // Šiaulių kraštas. 2001. Lapkričio 6. Nr. 259. P. 2.
- Vasiliauskienė A.* Bažnytinės šventės svarba stiprinant mokslinius ryšius // Mokslo Lietuva. 2002. Lapkričio 21–gruodžio 4. Nr. 20. P. 13.
- Vasiliauskienė A.* Bažnyčios ir visuomenė Lietuvoje // XXI amžius. 2002. Gruodžio 13. Nr. 94. P. 4.
- Vasiliauskienė A.* Ivanas Kuncevičius – šventas Juozapas // Lietuvos aidas. Naujausios žinios. 2007. Lapkričio 15. Nr. 262. P. 2–3.
- Vasiliauskienė A.* Konferencija vienuoliams bazilijonams // Mokslo Lietuva. 2003. Lapkričio 20–gruodžio 5. Nr. 20. P. 18.
- Vasiliauskienė A.* Lietuvoje – šv. Juozapo šventė: atvežta ikona ir relikvijos // Lietuvos aidas. 2005. Lapkričio 15. Nr. 265. P. 5.
- Vasiliauskienė A.* Lietuvoje tęsiamas konferencijų ciklas, skirtas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui // Lietuvos aidas. 2004. Lapkričio 11. Nr. 262. P. 1, 10.
- Vasiliauskienė A.* Lvovo religijų istorijos muziejus vėl sukvieta mokslininkus // Lietuvos aidas. 2008. Liepos 24. Nr. 163. P. 5; Liepos 25. Nr. 164. P. 5; Liepos 26. Nr. 165. P. 5.
- Vasiliauskienė A.* Paminėjo šv. Juozapatą // XXI amžius. 2003. Lapkričio 21. Nr. 89. P. 8.

- Vasiliauskienė A.* Paminėtas šv. Juozapas // XXI amžius. 2007. Lapkričio 16. Nr. 85. P. 1, 8.
- Vasiliauskienė A.* Penktoji tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija // Lietuvos aidas. 2004. Lapkričio 17. Nr. 267. P. 10.
- Vasiliauskienė A.* Per Šv. Juozapo šventę – amžinieji įžadai // XXI amžius. 2002. Lapkričio 22. Nr. 88. P. 3.
- Vasiliauskienė A.* Pirmoji konferencija, skirta vienuoliams Bazilijonams // Mokslo Lietuva. 2001. Gruodžio 6. Nr. 21. P. 13.
- Vasiliauskienė A.* Praturtino Ukrainą bažnytiniu menu // Vienuoliai bazilijonai ir Bazilijonai. P. 3.
- Vasiliauskienė A.* Prasmingas renginys Bazilijonuose // Draugas. 1999. Rugsėjo 29. Nr. 189. P. 4.
- Vasiliauskienė A.* Rytų apeigų katalikų Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserys Tarnaitės Žovkvoje // XXI amžius. 2003. Liepos 4. Nr. 52. P. 9.
- Vasiliauskienė A.* Ryšių tarp Bazilijonų vidurinės mokyklos kolektyvo ir ukrainiečių plėtra // Tautinių bendrijų informacinis biuletenis. 2003. Nr. 2 (11). P. 4–6.
- Vasiliauskienė A.* Romos katalikų bažnyčia Kijeve // Lietuvos aidas. 2008. Rugsėjo 14. Nr. 181. P. 6–7.
- Vasiliauskienė A.* Seserys Tarnaitės // Lietuvos aidas. 2007. Lapkričio 7. Nr. 255. P. 9; Lapkričio 8. Nr. 256. P. 9; Lapkričio 9. Nr. 257. P. 9.
- Vasiliauskienė A.* VI tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorija ir švietėjiška veikla“ // Lietuvos aidas. 2005. Birželio 8. Nr. 132. P. 4; Birželio 9. Nr. 133. P. 4; Birželio 10. Nr. 134. P. 4.
- Vasiliauskienė A.* Šiaulių universitetas ir Metropolito Josifo Veljamino Rutskio Filosofijos-teologijos studijų bazilijonų institutas Briuchovičiuose: kultūrinių mokslinių ryšių paralelės // Lietuvos aidas. 2008. Sausio 17. Nr. 14. P. 9; Sausio 18. Nr. 15. P. 9.
- Vasiliauskienė A.* Šventinis renginys ir susitikimai Bazilijonų vidurinėje mokykloje // Lietuvos aidas. 2005. Gruodžio 6. Nr. 283. P. 9.
- Vasiliauskienė A.* Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas ir jam skirtas konferencijų ciklas // Šiaulių universitetas. 2004. Lapkričio 9. Nr. 16. P. 3–4.
- Vasiliauskienė A.* Šv. Bazilijaus ordino kūrėjas Apaštalas Kankinys Šventasis Juozapas (1580–1623) // Šiaulių universitetas. 2004. Lapkričio 9. Nr. 16. P. 4.
- Vasiliauskienė A.* Tarasas Ševčenka – ukrainiečių tautinio mentaliteto jungiamoji grandis // Voruta. 2009. Liepos 4. Nr. 13. P. 14; Liepos 18. Nr. 14. P. 14; Rugsėjo 8. Nr. 15. P. 14.
- Vasiliauskienė A.* Šventosios Šeimos kongregacijos seserys Ukrainoje // Lietuvos aidas. 2009. Gegužės 20. Nr. 93. P. 5–6.
- Vasiliauskienė A.* Taraso Ševčenkos vardo įamžinimas Lietuvoje // Lietuvos aidas. 2005. Kovo 26. Nr. 70. P. 8.

- Vasiliauskienė A.* Tėvų bazilijonų iš Romos padėka Lietuvos žurnalistui // *Draugas*. 2003. Gegužės 9. Nr. 90. P. 6.
- Vasiliauskienė A.* Trumpa pažintis su vienuoliais Bazilijonais // *Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai. Specialus „Mūsų dienų“ priedas tarptautinei mokslinei – praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: Švietėjiška veikla“*. 2003. Rugsėjis. P. 1, 6–7.
- Vasiliauskienė A.* Trumpa pažintis su vienuoliais Bazilijonais OSBM // *Katalikų pasaulis*. 2002. Nr. 2. Rugsėjis. P. 20–23.
- Vasiliauskienė A.* Ukrainiečiai Lietuvoje // *Voruta*. 2002. Rugsėjo 21. Nr. 18. P. 26.
- Vasiliauskienė A.* Ukrainiečiai tiesia ranką Estijos lietuviams // *XXI amžius*. 2003. Sausio 24. Nr. 7. P. 5.
- Vasiliauskienė A.* Ukrainiečių veikla Lietuvoje nesvetima ir lietuviams // *Voruta*. 2002. Kovo 23. Nr. 6. P. 3, 6, 7.
- Vasiliauskienė A.* Ukrainos bei Lietuvos mokslininkai apie bazilijonus. Tešiamas konferencijų, skirtų Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui, ciklas // *XXI amžius*. 2005. Birželio 23. Nr. 49. P. 5.
- Vasiliauskienė A.* Ukrainos Teologijos – filosofijos institutas džiaugiasi lietuviu profesoriaus dovana // *Mokslo Lietuva*. 2004. Sausio 8–21. Nr. 1. P. 18.
- Vasiliauskienė A.* Universitete viešėjo Briuchovičių Teologijos – filosofijos instituto Ukrainoje dėstytojai // *Šiaulių universitetas*. 2004. Birželio 25. Nr. 11. P. 2.
- Vasiliauskienė A.* Vienuoliai bazilijonai. Kas jie? // *Mokslas ir gyvenimas*. 2003. Nr. 8–9. P. 48–49.
- Vasiliauskienė A.* Vienuoliai bazilijonai įamžino savo vardą Šiaulių krašte // *Mūsų dienos*. 2003. Rugsėjo 5. Nr. 29. P. 3; Rugsėjo 12. Nr. 30. P. 3; Rugsėjo 19. Nr. 31. P. 3.
- Vasiliauskienė A.* Vienuolis bazilijonas kunigas Vasilijus Zinko – lietuvių bičiulis // *Lietuvos aidas*. 2007. Kovo 1. Nr. 49. P. 9; Kovo 2. Nr. 50. P. 9; Kovo 3. Nr. 51. P. 9.
- Vasiliauskienė A.* Vilniaus ukrainiečių bendrija: veikla ir perspektyvos // *Voruta*. 2008. Rugsėjo 20. Nr. 18. P. 1, 12; Spalio 4. Nr. 19. P. 12; Spalio 25. Nr. 20. P. 12.
- Vasiliauskienė A.* Ukrainietis vienuolis bazilijonas kun. Vasilijus Zinko // *Voruta*. 2008. Balandžio 26. Nr. 8. P. 9; Gegužės 10. Nr. 9. P. 9.
- Vaškėlis V.* Šv. Antanas Paduvietis // *XXI amžius*. 2006. Birželio 9. Nr. 44. P. 5
- Vonsavičius B.* Lietuvos saleziečiai // *Katalikų pasaulis*. 1994. Nr. 10.
- Vienuoliai bazilijonai ir Bazilionai. Specialus „Mūsų dienų“ (Šiaulių rajono laikraštis) priedas tarptautinei mokslinei – praktinei konferencijai „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: švietėjiška veikla“. 2003 m. 8 p.
- Žarskus A.* Kelionė apdovanojanti nenykstančiais turtais. Recenzija šv. Teresės Avilietės knygai „Apie Dievo meilę“ // *XXI amžius*. 2007. Sausio 4. Nr. 1.
- Žulys B.* Brazilijoje lietuvių dar gyva // *XXI amžius*. 2008. Balandžio 18. Nr. 30. P. 1, 7.
- [*Autorius nenurodytas*]. O. Матеї Максим Шипітка // *Василіянський Вісник*. 1970. Ч. 9.

- [*Autorius nenurodytas*]. О. Йосафат Рога, ЧСВВ – організатор і друг молоді // Календар „Світла” на 2000 рік.
- [*Autorius nenurodytas*]. О. Христофор Миськів, ЧСВВ – засновник Інституту Катехиток // Світло. 1990. Ч. 6. Червень.
- [*Autorius nenurodytas*]. Бл. п. Архиепископ Іван Бучко // Василянський Вісник. Рим. 1974–1975. Ч. 12.
- Андрушко В., Огірко О.* Священик – педагог – науковець // Місіонар. 2007. Лютий. С. 28–30.
- Васіляускене А.* Пастораційна подорож о. Павла ЧСВВ в Естонії // Парафіяльне слово. Церква Пресвятої Трійці м. Вільнюса при монастирі оо. Василян. 19 січня 2003. Ч. 3. С. 3–4; 2 лютого 2003. Ч. 5. С. 6; 9 лютого 2003. Ч. 6. С. 6.
- Ваврик М.* Єпископ Сотер Ортинський ЧСВВ // Календар „Світла” на 1957 рік. Торонто.
- Видавнича Колегія. О. Василь Зінько* // Історія громадського комітету земельного фонду ЗУАДК-у у Прудентополі – Бразилія у 20-ту річницю діяльності у роках 1983–2004. Прудентополісь. 2005. С. 94–95.
- Заведюк Д.* Отець Василь Володимир Зінько, ЧСВВ (*15.02.1922 – +23.04.2008) // Місіонар. 2008. Червень С. 16–18.
- Коваль Й.* Прощання з отцем Василем Зіньком, ЧСВВ // Місіонар. 2008. Червень С. 34–35.
- Огірко О.* Спогади про отця Василя Зінька, ЧСВВ як педагога і науковця // Місіонар. 2008. Червень С. 22–30.
- Скленар І.* Християнський публіцист з великої літери (у вінок пам’яті отцю Василеві Зіньку, ЧСВВ) // Місіонар. 2008. Червень С. 30–32.
- Стеців-Тимчук У.* Добрий батько молоді // Місіонар. 2008. Червень С. 32–33.
- Щурко Б.* Книги отця Василя Зінька, які вийшли друком в Україні // Місіонар. 2008. Червень С. 50.

KALENDORIAI

Bulota A., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Kaunas. 1994.

Sicari A. Portretai. Vardų kalendorius. Vilnius: S. Rudalevičiūtės individ. Leidybos įm. 2000.

[*Autoriūs nenurodytas*]. Пом'яник померлих отців і братів чину від 1882 року. Глен-Ков, Нью-Йорк, США: при монастирі святого Йосафата. 2000 (Leidimo metai nepažymėti).

ENCIKLOPEDIJOS, ENCIKLOPEDIŅIO POBŪDŽIO LEIDINIAI, ŽINYNAI, KATALOGAI

Encyklopedia katolicka. Lublin: Katolicki uniwersytet Lubelski. T. 1. 1973; T. 2. 1976; T. 3. 1976; T. 4. 1983; T. 5. 1989; T. 6. 1993; T. 7. 1997; T. 8. 2000; Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. T. 9. 2006 .

Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995 / Opr. L.Grzebień SJ. Kraków. 1996. 888 s.

Lietuvių enciklopedija. Boston. 1953. T. 1; 1954. T. 2; 1954. T. 3; 1954. T. 4; 1955. T. 6; 1957. T. 11; 1990. T. 15 (Antrasis leidimas); 1958. T. 16; 1959. T. 18; 1960. T. 21; 1960. T. 22; 1961. T. 23; 1961. T. 24; 1961. T. 25; 1961. T. 26; 1963. T. 29; 1964. T. 30; 1964. T. 31; 1965. T. 32.

Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius. 1980. T. 6; 1984. T. 12.

Nowa encyklopedia powszechna PWN. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA. 1998. T. 2.

Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. T. 1; 2002. T. 2; 2003. T. 3; 2003. T. 4; 2004. T. 5; 2004. T. 6; 2005. T. 7; 2005. T. 8; 2006. T. 9; 2006. T. 10; 2007. T. 11.

Almanaque Abril [Brasil 2005]. 1a Edição – 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril.

Almanaque Abril [Mundo 2005]. 1a Edição– 2005. Autoria: Redação Almanaque Abril.

Biržiška M. Vilniaus Golgota. Vilnius: Mintis. 1992 (antrasis leidimas). 664 p.

Catalogue Sisters Servants of Mary Immaculate. Rome. 1995. Volume. 7.

Catalogue Sisters Servants of Mary Immaculate. Volume 9. Rome. 2006. 176 s.

Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Iosaphat. 2005 (Nr. 21). Romae: Apud Curiam Generalem Ordinis. 2006. 154 s.

- Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Iosaphat. 2006 (Nr. 22). Romae: Apud Curiam Generalem Ordinis. 2007.
- Katalikų žinynas 2007. Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“. 2006.
- Kviklys B.* Lietuvos Bažnyčios. I. Telšių vyskupija. Chicago: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla. 1980.
- Religijos, Bažnyčios, tikėjimai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2005.
- Religijotyros žodynas / sudarytojas *Romualdas Petraitis*. Vilnius: Mintis. 1991.
- Zaleski W.* Święci na każdy dzień. Wydanie uzupełnione. Warszawa: Wydawnictwo salezjanskie. 1998.
- Енциклопедія Історії України / Голова ред. ради *В. М. Литвин*. Київ: Наукова думка. 2005. Т. 1–3; 2007. Т. 4.
- Енциклопедія Львова. Львів: «Літопис». Т. 1 / За ред. *А. Козицького* та *І. Підкови*. 2007; Львів: «Літопис». Т. 2 / За ред. Андрія Козицького. Т. 3 (в друці).
- Енциклопедія українознавства / Головний редактор проф. д-р *Володимир Кубійович*. Paris – New York: Молоде Життя. 1955. Словникова частина 1; 1955–1957. Словникова частина 2; 1959. Словникова частина 3; 1962. Словникова частина 4; 1966. Словникова частина 5; 1970. Словникова частина 6; 1984. Словникова частина 10.
- Католическая энциклопедия / Редакционно-издательский совет (о. *Григорий Цёрох OFVConv* (председатель). Москва: Издательство Францисканцев. 2002. Т. 1. 2005. Т. II.
- Українська загальна енциклопедія. Книга знання в 3-ох томах (1930–1935) / під головною редакцією Івана Раковського. Львів – Станіславів – Коломия: Видання кооперативи „Рідна школа” (leidimo metai nenurodyti). Т. 1; Т. 2.
- Українська радянська енциклопедія. Київ: Головна редакція Української радянської енциклопедії. 1978. Т. 2; 1979. Т. 3; 1985. Т. 12.
- Українське козацтво. Мала енциклопедія. Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем’єр. 2002. Христианство. Энциклопедический словарь / *С. С. Аверинцев* (главный редактор). Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия». 1993. Т. 1; 1995. Т. 2; 1995. Т. 3.
- Шевченківська енциклопедія. Робочий зошит А. («А нумо знову віршувати» – *Ашкаренко Григорій*) / Літературний редактор *Р. В. Горбовець*. Київ: Видавничо – поліграфічний центр «Тираж». 2004. 239 с.
- Шевченківська енциклопедія. Робочий зошит Б. (Бабенко Надія – Бядуля Змітрок) / Літературні редактори *Р. В. Горбовець*, *Л. А. Дрофань*. Київ: Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України. 2005. 264 с.
- Довідник з історії України. Київ: Генеза. 2001.
- Золота книга української еліти. Інформаційно – іміджевий альманах у 6 томах. Київ: Компанія Євролідж. 2001.
- Історія релігій в Україні: у 10-ти т. Т. 5. Протестантизм в Україні. Київ: Світ знань. 2002. 424 с.

- Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Диви Марії на 1988 рік. Накладом згромадження Сестер Служебниць Н.Д.М. Рим. 1988. 134 с.
- Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Диви Марії. Rome. 2001. Volume 8. 218 s.
- Каталог згромадження сестер служебниць Непорочної Диви Марії. Rome. 2006. Volume 9. 176 s.
- Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії на 1955 рік. Накладом згромадження сс. Служебниць ПНДМ. Munchen: «Logos». 1954. 80 с.
- Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата. Рим: Видавництво оо. Василян. 1992. «Analecta OSBM» Series II. Vol. 48. 640 с.
- Матеріали до бібліографії Києво-Печерської Лаври. Науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Ред.: В. М. Колтакова, О. І. Марченко. Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. 2006. 354 с.
- Монастирі Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Видавництво «Свічадо». 2006. 156 с.
- Птахи. Енциклопедичний путівник / автор тексту *Джоанна Бургер*; редактор *Галина Кірієнко*. Київ: Махаон-Україна. 2007.
- Религиозные традиции мира: В 2 т. Москва. 1996.
- Тарас Шевченко. Бібліографічний покажчик. 1983–2003 / укладач *Г. І. Гмалій*. Київ: Національна парламентська бібліотека України. 2004. 240 с.
- Тарас Шевченко. 1989–2004. Матеріали до бібліографії / укладач *Г. І. Гмалій*. Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. 2005. 299 с.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

- Agripa Erodas 273
Adeodatas 411
(fon) Akel 136
Akvinietis (žr.: Tomas Akvinietis)
Alba (hercogas) 295
Albertas (Didysis) *OP* 429
Albertas (Jeruzalietis) 278
Albrechtas (Kryžiuočių ordino magistras) 268, 348
Aleksandras (Aleksandrijos vyskupas) 440
Aleksandras (valdovas, karalius) 211, 227, 343
Aleksandras I 188, 219
Aleksandras II 68, 232, 233
Aleksandras IV (popiežius) 413, 414
Aleksandras Nevskis (valdovas) 443
Aleksandras VII (popiežius) 419
Aleksandravičius Egidijus 340, 618
Aleksandravičius Konstantinas 346
Aleksiejus (žr.: šv. Aleksiejus)
Aleni Julijus *SJ* 253
Alfonas I (Burgundietis) 286
Alfonas II (karalius) 273
Alfonas V (karalius) 286
Ališauskienė Stefanija 28, 43
Aliulis Vaclovas *MIC* 223
Alkujinas 312
Almera Rene *CM* 435
Alpijus 413
Ambrazaitis 303
Ambrasas Kazimieras *SJ* 350
Ana (Ivanovna) 3093
Ana (Vsevolodivna) 184
Anakletas (antipopiežius) 418
Ananevičius Jemeljanas Juozapas
OSBM 363, 387, 445–447, 487
Ananietis (žr.: šv. Benediktas Ananietis)
Andre Knockaert 266
Andriuška Benediktas *SJ* 249, 254
Andriuška Volodymyras 519, 571
Andziulaitis-Kalnėnas J. 199
Angelovičius Antinas 220
Antanaitis Bronius 252
Antonijus (vienuolis) 202
Antonijus de Salazaras (žr.: Salazaras Antonijus)
Antonovičius Vladimiras (etnografas) 467
Anzeris Jonas 330
Arijas (kunigas) 437
Armalytė Loreta (žr.: s. Loreta Armalytė *PAMI*)
Arminas A. 302
Artigas Žoze Gervazijus 98, 332
Arturas Santo de Oliveira (žr.: Oliveira Artūras Santo)
Arnolfinas 419
Asavedas Diegas (vyskupas) 427
Atanasas (Aleksandrijos patriarchas) 440, 442
Atanazijus Didysis *OSBM*
(protoarchimandritas, bažnyčios istorikas) 459, 488
Augustaitis Juozas *SDB* 257
Augustas II (Saksas) 183
Augustinas (žr.: šv. Augustinas)
Augustinas (palaimintasis) 313
Aukštuolis J. 301
Avramenko Aleksandras 223

B

- B'iesyk Michailas 208
 Bačkis Audrius Juozas (metropolitas) 223, 374
 Bačkis Stasys 495, 618
 Bakšys Povilas 465
 Bakuninas Michailas 336
 Balcaras Petras *OSBM* 361, 499, 523
 Baltakis Paulius Antanas *OFM* 322
 Baltrušaitis Jurgis *SDB* 257
 Baltuška Petras 4, 6, 28, 44
 Baltuškaitė Marija 254, 620
 Bandera Steponas 180, 270–272, 550, 558, 589, 597, 604
 Baranauskas Antanas (vyskupas) 346
 Baraniukas Juozapas *OSBM* 500
 Baraniukas Mironas 127
 Barauskas Bronius (kanauninkas) 465
 Bareli Aleksandras *SDB* 260
 Barėnas Kazimieras 21, 35, 50, 590, 598
 Barozas Žoze Manuelis Duran 294
 Bartolomėjus Diasas (žr.: Diasas)
 Bartulis Eugenijus (vyskupas) 676, 678
 (de) Bašo Matteo 425
 Batyjus (chanas) 203
 Baužaitė Ona 370
 Beatričė (žr.: Grincevičiūtė Beatričė)
 Beauvois D. 229, 231, 340, 618
 Beinoriai (žemvaldžiai) 532
 Beinortas Stanislovas (LDK iždininkas) 430
 Belas Karlas Filypas Chimenas *SDB* 256
 Bendoravičiūtė Elzbieta (žr.: s. Elzbieta Bendoravičiūtė)
 Benediktas Nursietis (žr.: šv. Benediktas)
 Benediktas XIV (popiežius) 218, 323
 Benediktas XV (popiežius) 291, 393
 Benediktas XVI (popiežius) 289, 676
 Benesevečius Antanas 252
 Benys L. 195, 209, 235, 254, 260, 265, 266, 274, 276, 278, 285, 291, 296, 316, 322, 329, 409, 416, 419, 433, 438, 441, 443, 444, 637
 Beretti Vikentijus Ivanovičius 188
 Bereziukas Mykolas 387
 Berezovskis Lazarijus Levas *OSBM* 151, 177, 181, 358, 471, 556
 Bergas Fiodoras 338
 Bernadone Giovanni (žr.: Šv. Pranciškus Asyžietis)
 Bernardas (Klervietis) 418
 Bernardesas Artūras (prezidentas) 452
 Bernini Džiovanis Leonardas 189
 Bernonas (abatas) 313
 Bertelis Anri 237
 Bertoldas (Kalabrijskas, Kryžiaus žygio dalyvis) 278
 Bestiuževas 186
 Bianco E. 260, 394, 448, 632
 Bianco Maksimas *SDB* 260
 Bičkauskas-Gentvila L. 340, 618
 Bida Olga (žr.: s. Olimpija Bida *OPDM*)
 Bieliauskas Pranas (kunigas) 472, 618
 Bilanas 389
 Bilasas Bazilijus 161
 Biljo Petras (Švč. Eucharistijos seserų (Rytų apeigų katalikių) įkūrėjas Ukrainoje) 401
 Birgeriai 263
 Bironas Ernestas 309
 Biržiška Mykolas 472, 637
 Bismarkas 97, 159, 330
 Bistras Leonas (ministras) 372
 Bybliv Evdokija (žr.: s. Pranciška Bybliv *SSM*)
 Bylivska Galia 71, 76
 Bylivska Marusia 9, 11, 19, 33, 59–72, 116, 143, 145, 159, 169, 531, 586, 594
 Bylivska Natalija 62, 63, 67, 71–72, 76
 Bjakontas Fiodoras 334
 Blechmanas Boleslovas 191
 Bobola Andrius *SJ* (žr. šv. Andrius Bobola)

- Bodnar Teklė (žr.: s. Anatolija Bodnar *SSMI*)
- Boelis Henris 320
- Bogačevskis Konstantinas (arkivyskupas metropolitas) 160, 178, 181, 352, 446, 477
- Bojndarukas Ivanas 361
- Boleslovas Jurgis II 240
- Bolotnikovas (senatorius Kijeve) 188
- Bonaventūra (žr.: šv. Bonaventūra)
- Bonifacijus IX (popiežius) 264
- Bonvillo 193
- Borba S. M. 21, 36, 51, 621
- Bordaberi Chuanas Marija (diktatorius) 332
- Boreckis J. 215
- Boršč Bronislava (žr.: s. Teofanija *SSMI*)
- Boršovska Oresta (žr.: s. Oresta Boršovska)
- Bortkevčius Laurynas *OP* 431
- Boruta Jonas *SJ* (vyskupas) 249, 250, 254, 618, 622
- Bosco Teresius 260, 618
(don) Bosco (žr.: šv. Jonas Bosko)
- Bosko Jonas (žr.: šv. Jonas Bosko)
- Bouthillier (Armandas Jonas le Bothillier de Rance) 419
- Božnevičius Ignotas (kunigas) 79–81, 154, 170
- Braga Ivanas (vyskupas) 134–135, 142, 152, 176, 392, 450, 454, 471, 487
- Braga T. 285
- Bragansos 96
- Bramsonas Leiba (Leonas) 346
- Branickis 188
- Bretkūnas Jonas 348
- Brežnevas Leonidas 462
- Bril Pelagija Katarina 392
- Brinka Liudvikas 189
- Brizgys Vincentas (vyskupas) 465, 493, 495, 497, 617, 618
- Briulovas K. 198
- Brolnickis Gedeonas (Mogiliovo archimandritas) 207
- Brošnivska Antanina (žr.: s. Andrija Brošnivska)
- Brunas iš Kelno (žr.: šv. Brunas)
- Būčys Pranciškus Petras *MIC* 494
- Bučko Ivanas (vyskupas) 165, 178, 181, 257, 483, 497, 498, 500
- Budka Nikitas 181, 325, 326
- Budnis Havrilas Steponas *OSBM* 130, 175, 181, 351, 379, 386, 449, 557
- Budreckis A. M. 21, 35, 50, 618
- Buika Mindaugas 224, 290, 322, 329, 375, 383, 462, 632
- Buinesas 98
- Bukatko (arkivyskupas) 495
- Bulhakas Juozapas 189, 219
- Bulota A. 195, 209, 235, 254, 260, 265, 266, 274, 276, 278, 285, 291, 296, 316, 322, 329, 409, 416, 433, 438, 441, 443, 444, 637
- Bunjakas Lukas Vitalijus *OSBM* 208
- Burba Mečys *SDB* 259
- Burdezijus Venancijus *OFMCap* 426
- Burko Volodymyras *OSBM* 361, 449
- Busko Petras *OSBM* 446
- Buženko V. (žr.: Zinko V. *OSBM*)
- Bžučovskis Klimas Karolis *OSBM* 141, 142, 155, 177, 181, 351, 352, 360, 386–389, 449, 450, 452, 453, 456–459, 477

C

- Cándido de Dalmases (žr.: (de) Dalmases Cándido)
- Carretto C. 322, 618
- Cecilija (karalienė) 207
- Cegelskis Michailas (vyskupas) 220, 468
- Chaburskis Martynas *OSBM* 28, 44

Chalupa Marijanas *OSBM* 515
 Chanejiko Volodymyras *OSBM* 446
 Chantal van der Plance (žr.: Plance)
 Charmoy A. (abatas) 419
 Chmelnyckis Bohdanas 187
 Chmelnyckis Jurijus 182
 Chmievskis Myronas Ignatas *OSBM*
 351, 386, 498
 Cholodnyj R. 273
 Choma *OSMB* (R. Kulickio sūnėnas) 163
 Chomyšynas Grigorijus (vyskupas, Stanislavovo vyskupijos ordinaras) 327,
 395, 396
 Christenas Ė. *OFM Cap* 426
 Chrizostomas Ivanas *OSBM* 500
 Chruščiovas Nikita 237
 Chudyk Katerina (žr.: s. Bernadeta Chudyk)
 Churginas Aleksys 200
 Curbrigenas Peteris Steponas (apaštališkasis nuncijus arkivyskupas) 208,
 400
 Cvinglis U. 243

Č

Čabanas (karininkas) 88
 Čalyj Michailas 199
 Čaplikaitė Ingrida 465, 618
 Čarneckis Mykalojus *CSR* (vyskupas)
 221, 328, 401, 402, 469
 Čechavičius Konstantinas (vyskupas)
 186
 Černyševskis N. 198
 Čestakivskis Grigorijus 199, 200
 Čibo Katarina (kunigaikštienė) 425
 Čistiakova Marina 16, 30, 45, 622
 Čiurlionis Mikalojus Konstantinas 533
 Čygys Stefanija (žr.: s. Salomėja Čygis)

D

Dacijus Julijonas Ivanas *OSBM* 137,
 176, 181, 394, 395, 396, 556
 Dacyšynas Jemeljanas Eugenijus *OSBM*
 164, 178, 181, 484, 490, 501
 Dacyšyn Anna (žr.: s. Arsenija)
 (de) Dalmases Cándido 285, 618
 Dambrovskis J. 337
 Danijilas (Galyckis) 518, 536
 Danilyšinas Dimitrijus 161
 Deliaras Achilas 325, 326
 Denikinas Antonas 238
 Deodoras Marišalas 303
 Derbal Danijilas *OSBM* 208
 Deskampas Noelis 325
 Diasas Bartolomėjus 286, 297
 Dicelis 131
 Dydykas Sozontas *OSBM* 456
 Didžpetris V. 282
 Dielininkaitis Jonas 303
 Dilajus Juozapas 163
 Dimitrijus Donietis (Donskietis) 334
 Dirmaitė Asta 28, 44
 Dykyjus Aleksandras (Švč. Šeimos
 seserų (Rytų apeigų katalikių)
 kongregacijos įkūrėjas) 396
 Dmiterka Motiejus *OSBM* 522, 500
 Dmiterko Sofronas (vyskupas) 221
 Dobroliubovas N. 198
 Dobrovolskis Stanislovas *OFM Cap* 427
 Dogelis Povilas 496
 Dolgorukiai 309
 Dominykas (žr.: šv. Dominykas
 Gusmanas *OP*)
 Don Bosko (žr.: Šv. Jonas Bosko *SDB*)
 Donelaitis Kristijonas 348
 Dorošas Ignatas Ivanas *OSBM* 127, 175,
 181, 380
 Dorošenko Petras 182
 Dovydaitis Pranas 676, 678
 Dovženka (žandaras) 107

(de) Dramble Žozefas *OFM Cap* 425
 Driaučiūnaitė R. 433, 632
 Dubas Michailas Orestas *OSBM* 163,
 178, 181, 359, 481, 482, 515, 556
 Dubik Tatjana (žr.: s. Andrėja *SSMI*)
 Durskiai 130
 Dziunjo (žr.: Zinko V. *OSBM*)
 Džordžas Deividas Loidas 235

E

Eanis A. Ramaljas 294
 Eduardas (brazilas kunigas) 303
 Egertas fon Kyrenas 265
 Elertas Jonas 252
 Elijas (pranašas) 140, 275, 278, 414
 Emanuelis I (karalius) 286
 Emanuelis II (karalius) 292
 Engelhartas P. 188, 196
 Erazmas Roterdamietis 417
 Eterovičius Mykolas 191
 Evmelija (Šv. Bazilijaus Didžiojo moti-
 na) 139
 Exchart M. *OP* 429
 Eugenijus (Tėvas Kūdikėlio Jėzaus
 Marija Eugenijus) 274

F

Fabijonavičius Juozas 211, 227, 619
 Falciola Tomas 323
 Fandeštratenas 327
 (da) Fano Dovanis *OFM Cap* 425
 Favras Petras *SJ* (palimintasis) 284, 290
 Fedorykas Juozapatas *OSBM* (vyskupas)
 402
 Fedus Volodymyra (žr.: s. Bartolomėja
SSMI)

Feižas Diegas 308
 Feodosijus (vienuolis) 202
 Feognostas (metropolitas) 334
 Fernandesas Alvaras (gydytojas) 146
 Fernandesas Edgaras (profesorius) 389
 Fidanza Giovanni 320
 Fiholas Ilja Olenas *OSBM* 208
 Filiasas Platonidas *OSBM* 358, 389, 456
 Fiodorovas Leonidas (vyskupas) 220, 468
 Fotijus (patriarchas) 225
 Frainademitčas Juozapas 330
 Franco Jiao 292
 Franko Antonijus (apaštalinis nuncijus)
 191
 Franko Bahamonte Pranciškus (karo ir
 valstybės veikėjas Ispanijoje) 90,
 180, 282, 283, 293
 Franko Ivanas (Ukrainos literatūros klasi-
 kas) 23, 28, 38, 43, 44, 173, 196,
 200, 201, 247, 382, 518, 536, 539,
 548, 555, 621, 675, 676, 677, 678
 Frydrichas II (Prūsijos karalius) 183
 Frys Vyra 28, 44
 Funšalis 298

G

Gaigalaitė Aldona 346, 619, 632
 Gaižutis Algirdas 28, 44
 Galabarda Juozapas *OSBM* 515
 Galina (žr.: Kučma Galina)
 Galyckis Danijilas (žr.: Danijilas (Galy-
 kis))
 (da) Gama (Vasko da Gama) 286
 Garasimovičius Ivanas *OSBM* 360
 Garbusevičius Olegas 360
 Garibaldis 336
 Gavėnas Pranas *SDB* 20, 34, 35, 259,
 260, 302, 619, 632
 Gediminaičiai 444

- Gediminas (Didysis kunigaikštis) 241, 321
 Gelgaudas Antanas 336
 Gerasimova Laurencija (žr.: s. Laurencija *OPDM*)
 Gidžiūnas Viktoras *OFM* 316, 416, 419, 420, 424, 619
 Giedraitis Merkelis (vyskupas) 254
 Gil A. 232, 619
 Gilleris A. 337
 Giovanni Colonna di Sant Paolo (kardinolas) 318
 Gira Liudas 199, 200
 Girdauskas 303
 Girmius Juozas (ūkininkas) 346
 Glinskis A. 204
 Golycinai 309
 Golynskis Petras 257
 Golovinas Fiodoras Aleksandrovičius 345
 Golovnia Vikentijus *OP* 188
 Gončarenka G. 273
 (de) Gondi 407
 (de) Gonzaga Luiza Marija (Prancūzijos princesė) 435
 Gorbačiovas Michailas 191, 222
 Gordaševska Ksenja 460
 Gordaševska Arsenija (žr.: s. Arsenija Gordaševska. *SSMI*)
 Gordaševska Michailina (žr.: s. Juozapata Gordaševska *SSMI*)
 Gordijenka Kostas 184
 Gorkis Maksimas 304
 Gornykevičius Teofilis (kunigas) 396
 Gorodeckis Vladislovas 190
 Gotovieckis Mykolas 346
 Grabovskis Joachimas 188
 Grėbliūnaitė A. 433, 632
 Grebnickis Florijonas 217
 Gren Praskevija (žr.: s. Porfirija *SSMI*)
 Grickevičius Artūras 224, 619
 Grigalius I (Didysis, popiežius) 309, 311, 313
 Grigalius IX (popiežius) 194, 320, 429
 Grigalius XIII (popiežius) 245, 298, 348
 Grigalius XV (popiežius) 276, 284, 291, 296
 Grigalius XVI (popiežius) 487
 Grigalius XVII (popiežius) 231
 Grincevičienė Ona Alina 20, 34
 Grincevičius Henrikas 20, 34
 Grincevičius Mykolas 346
 Grincevičiūtė Beatričė 20, 34
 Grinko (vežėjas) 131
 Gronskytė Adelija 371
 Groški (žr.: s. Volodymyra Penionžek *SSMI*)
 Gruba Julijonas *SVD* (vyskupas) 331
 Grzebień Liudvikas *SJ* 254, 291, 637
 Guigo 421
 Guillet Arbanas 420
 Gunka Ivanas 384
 Gutjeresas Antonijus 294
 Gutkovskis Klimas 352, 473
 Gusmanas Dominykjas (žr.: šv. Dominykas Gusmanas)
 Gžyckis S. Z. 518, 519, 536
- ## H
- Halleras Juozapas 83, 172, 180, 238–240
 Hanka Vaclovas 84, 172, 180, 241
 Henrichas (Liuksemburgietis) 321
 Henrikas VIII (karalius) 269
 Henrikas (Bungurdietis) 285
 Henrikas (Jūreivis Jūrininkas) 286, 296
 Henrikas (vyskupas) 430
 Hesselblad E. 264
 Hiacintas (Jackus) žr.: šv.: Hiacintas (Jackus)
 Himleris H. (Reicho kancleris) 469
 Hinderburgas (generolas) 129
 Hitleris Adolfas 165, 283
 Hiunermanas V. 235, 619
 Holovackis Jakovas 241

Holovaščenko S. 281
 Holoveckis Dionizijus 189
 Honoratas (žr.: šv. Honoratas Kozminskis)
 Honorijus III (popiežius) 279, 320, 428
 Horoščiukas Sofronas *OSBM* 379
 Hrimas Jeronimas Olenas *OSBM* 208
 Hruševskis Michailas (Ukrainos istorikas) 235
 Hugolinas (kardinolas) (žr.: Grigaliaus IX, popiežiaus)
 Hugonas (abatas) 313
 Husas Janas 268
 Huzaras Liubomiras (kardinolas) 222, 223, 397, 448, 513

I

Igoris (kunigaikštis) 241, 342
 Ignacas (žr.: šv. Ignacas Lojola)
 Ignotas (žr.: Božnevočius Ignotas *OSBM*)
 Ilarionas (metropolitas, XI a.) 201
 Ilarionas (stačiatikių metropolitas, Ogijenka) 164, 178, 181, 488
 Inocentas II (popiežius) 418, 421
 Inocentas III (popiežius) 318, 414
 Inocentas IV (popiežius) 279, 321, 414
 Inocentas X (popiežius) 435
 Inocentas XI (popiežius) 234, 298, 419, 422, 423
 Inocentas XII (popiežius) 296
 Ivanas Kuncevičius (žr.: šv. Juozapas)
 Ivanivas Mikalojus Marijanas *OSBM* 163, 178, 181, 482–484, 491, 499, 514, 516, 556
 Ivaščiuk Marija (žr.: s. Juozapata *SSMI*, Marija Ivaščiuk)
 Ivaškevič Ana (žr.: s. Anatolija –studitė)
 Ivaškevičiūtė Sabina 371
 Ivo (vyskupas) 428
 Izabelė Leopoldina (Pedro II žmona) 97, 174, 180, 308, 331

Izidorius (Rostovskis) 295
 Izidorius (Kijevietis) 295
 Izislavas (Jaroslavovičius) 202

Y

Yla Stasys (kunigas) 533

J

Jabłońska-Deptuła E. 376, 619
 Jachimec Marija (žr.: s. Mirosłava *SSMI*)
 Jachimec Pavlo Petro *OSBM* 28, 44, 208, 223, 224, 267
 Jachimovičius Grigorijus 220
 Jacinta (žr.: Marto Jacinta)
 Jackutė R. 376, 632
 Jagelavičius Mykolas (Užvenčio dvaro valdytojas) 475
 Jagminas Leonardas *SJ* 254, 260, 316, 322, 334, 376, 400, 404, 427, 434, 619
 Jaknavičius J. 296
 Jakovenko Natalija 28, 44
 Jakubėnas D. P. 244, 29, 619
 Jaloveckis Boleslovas 346
 Janiševskis J. *OSBM* 456
 Jankovskis Česlovas 346
 Jansenas Arnoldas *SVD* verbistas 330
 Jansenas Konstantinas (kan., Šv. Vincento Gailestingųjų seserų kongregacijos įkūrėjas) 407
 Janulaitis A. 340, 619
 Januškevičius R. 334
 Jaroslavas (kunigaikštis) 240
 Jarošinska Karolina 190
 Jarulaitis Vincentas 344, 346
 Jasaitė Brigita (žr.: s. Bena *PAMI*)
 Javorskis Marijanas 191

Jefremovas S. 304
 Jekaterina I 172, 309
 Jekaterina II 69, 180, 187, 219, 228,
 229, 246, 420
 Jekelčyk Sergejus 238, 479, 619
 Jemielity Witoldas 233, 619
 Jėpes J. (žr.: Šv. Jonas (Kryžiaus))
 Jeremijas (pranašas) 150
 Ježovas Nikalojus 237
 Jogaila (karalius) 241, 264, 321
 Jogėla Vytautas 233, 619
 Jokimaitis Rimantas 269, 297, 619
 Jonas II (karalius) 286, 296
 Jonas IV (karalius) 286
 Jonas VI (karalius) 306, 307
 Jonas XXIII (popiežius) 463–465
 Jonas Karolis (princas) 283
 Jonas Kazimieras II (Lenkijos karalius)
 182, 238, 247
 Jonas Kryžiaus (žr.: šv. Jonas Kryžiaus)
 Jonas Paulius II (popiežius) 191, 192,
 222, 224, 264, 289, 326, 328, 368,
 383, 402, 462, 546
 Jonuškaitė – Zauvienė V. 301
 Jord Marija 184
 Jovaiša Liudas 254, 620
 Jučas Mečislovas 210, 211, 227, 343, 619
 Julijus (žr.: Cezaris)
 Julik Nadija 523
 Juodaitytė Audronė 28, 44
 Juodelis Jonas (monsinjoras) 334, 376, 622
 Juozapas I (Portugalijos karalius) 286,
 467
 Juzefiva Tereza (žr.: s. Teklė Juzefiva)
 Jurgaitis Donatas 28, 43
 Jurgis (Narimantaitis, kunigaikštis) 241
 Jurkevič Jelizaveta (žr.: s. Adriana *SSMI*)
 Juščenko Viktoras (prezidentas) 676, 678
 Juzefiva Teklė (žr.: s. Teresė Juzefiva)
 Šv. Šeimos
 Juzkiv Sofija (žr.: s. Filomena Juzkiv
SSMI)

K

Kabralis Pedras Alvaresas 94, 95, 173,
 180, 286, 297
 Kačerauskienė Aldona 260, 632
 Kačiuškienė Genovaotė 209
 Kaetanas Marselas 294
 Kaganovičius Lazaras 236
 Kajla de la Gard Feliksas *CM* 435
 Kalandinas J. 204
 Kalenda Havriilas 217
 Kalinauskas Benediktas 335
 Kalinauskas Konstantinas 339, 340
 Kalininas Michailas 348
 Kaliniukas Zenonas 404, 405
 Kalyšas Anastazijus *OSBM* 390, 395
 Kaljeris Džovanis *SDB* 256
 Kalvinas Jonas 243
 Kalvinas Žanas 262, 263, 269
 Kamara Žaime de Baros 166, 378
 Kaminskis Meletijus Mykolas *OSBM*
 163, 178, 181, 481, 482, 512, 556
 Kania J. 232, 620
 Kanopkaitė Sofija 28, 44
 Kapiniukas Zenonas 381
 Kapučinas Serafikas 426
 Karaliukas Orestas *OSBM* 483
 Karas A. (žr.: Karosas Antanas)
 Karevičius Pranciškus (vyskupas) 427
 Karmanskis Petras 351, 360, 363, 389,
 452, 470, 478, 479
 Karmonas (generolas) 292
 Karolis Didysis (imperatorius) 311
 Karolis I (karalius) 292
 Karolis V (imperatorius) 268
 Karolis XII 87, 172, 180–184, 262
 Karosas Antanas (vyskupas) 190
 Karpyncas J. 271
 Karpliukas Orestas *OSBM* 497
 Kasakauskis Jonas (V Nepomukas,
 vyskupas) 424
 Kasianas Jonas 310

- Kasperavičius Algis 269, 297, 619
 Kasperiūnas Nikodemus (kanauninkas)
 432, 675, 677
 Katinas Petras 349, 632
 Kaufmanas Konstantinas (generalgubernatorius) 463
 Kaupaitė Kazimiera (žr.: s. Marija)
 (t.) Kazimieras *OFM Cap* 426, 427
 Kazimieras (karalaitis) (žr.: šv. Kazimieras)
 Kazimieras (karalius) 211, 227, 241,
 247, 343
 Kazimieras (kunigaikščio Ziemovito
 sūnus) 241
 Kazimieras III (karalius) 321
 Kekisas (Rimkevičių kaimynas Brazili-
 joje) 132
 Kernickis Rafailas 191
 Kerularijus (patriarchas) 117
 Kerularis (patriarchas) 225
 Kiaunienė Liuda 28, 44
 Kilčiauskienė Janina 260, 632
 Kinachas Glebas *OSBM* 514
 Kipas Jonas (Kipp Johann) 249
 Kirilas 197, 342, 446
 Kiriličius Volodymyras 28, 43
 Kirovas Sergejus 236
 Kiška Levas 217
 Kyrenas fon Edgertas 265
 Kizyma Silvestras Simeonas *OSBM* 114,
 151, 175, 181, 351–355, 357, 362,
 379, 380, 499, 556
 Klapuoščak Emilija (žr.: s. Jevmelija
 Klapuoščiak *SSMI*)
 Klarė Johannesas (arkivyskupas) 348
 Klemanso Žoržas 235
 Klemensas VII (popiežius) 425
 Klemensas VIII (popiežius) 206, 210,
 212, 214, 227
 Klemensas XI (popiežius) 185
 Klemensas XII (popiežius) 407
 Klemensas XIII (popiežius) 323
 Klemensas XIV (popiežius) 246
 Klimaitis J. Fr. 21, 36, 51, 621
 Klimčiukas Borysas 28, 43
 Klymyšinas M. 271
 Kłoczowski Jerzy 195, 265, 266, 269,
 274, 278, 282, 285, 296, 316, 323,
 416, 417, 419, 424, 434, 438, 441,
 443, 620
 Kločovskis J. (žr.: Kłoczowski J.)
 Kłopotovskis Boleslovas Jeronimas 190
 Klusaitė L. 404, 632
 Kmet Vasilijus 28, 44
 Kmit Elžbieta (žr.: s. Zinovija *SSMI*)
 Kniūraitė Vida 28, 44
 Knockaert Andre 266
 Kocyjus Borisas *OSBM* 512, 522
 Kocylovskis Januarijus Ivanas *OSBM*
 130, 175, 181, 360, 384, 385, 390,
 445, 452, 556
 Kocylovskis Juozapatas (vyskupas) 257,
 384, 495
 Kočmarskis Jevgenas 271
 Koelio Duarte 94
 (de) Kojimbra Enrikas 95
 Kolenas Žanas Klodas 487
 Kolyška Benediktas 340
 Kolmon (ministras) 388
 Komnicka Marija *SSMI* (žr.: s. Serafina
 (Marija Komnicka))
 Konforti Gvidas Marija 291
 Konovalcas Eugenijus 238, 270, 490
 Konstantinas Didysis (valdovas) 441
 Konstantinas (Ostrogiškis) 216
 Kopalinskaitė Sigutė (žr.: s. Sigutė
 Kopalinskaitė *SF*)
 Kopernikas Mikalojus 478
 Kopystenkis Zacharijus 203
 Korčahin Olga 523
 Korčahgnas Klimas *OSBM* 361
 Korsakai (dailininkai) 20, 34
 Korsakas Kostas 200
 Korsakas Rafaelis 217

- Kosyla Jurgis 431
 Kosyla Kristina 431
 Kosta Alfonsas 287
 Kostelnikas Havrijilas 221
 Košycius Aleksandras Antanovičius 95,
 173, 180, 306
 Kosta Alfonsas 287, 289, 292
 Kotlerevskis I. 196
 Kotovyčius Martirijus *OSBM* 489
 Kotryna (šv. Jono (Kryžiaus) motina) 276
 Kotur Nadija (žr.: s. Nadija Kotur *SSMI*)
 Koturas Bogdanas 28, 43
 Kovalčiuk Manila (žr.: s. Manila
 Kovalčiuk *SSMI*)
 Kovalikas Zenovijus *CSR* 328
 Kovalis Juozapas *OSBM* 508
 Kovalis Metodijus (kunigas) 447
 Kovalykas Volodymyras *OSBM* 515
 Kovalyšin Marija (žr.: s. Salomyja Kova-
 lyšin *SSMI*)
 Kovbyčius Vasilijus (vyskupas) 208
 Kovbyčius Volodymyras *OSBM*
 (vyskupas) 501
 Kozak Hana (žr.: s. Marta Kozak *SSMI*)
 Kozminskis Honoratas (*OFM Cap.*) (žr.:
 šv. Honoratas Kozminskis)
 Koženiovska Jadvyga (žr.: s. Jadvyga
 Koženiovska *PAMI*)
 Krajčyjus Pavlo *OSBM* 499
 Krajevskis Volodymyras *CRS* 509
 Krapansas Janas 192
 Kravčėnka Morkus 58, 66
 Kravčėrnka M. (kobzarius) 273
 Krenta Michaila (žr.: s. Michaila Krenta)
 Kriščiūnas Edvardas 28, 44
 Krivaitis Česlovas (kanauninkas) 465
 Krylius M. 28, 44
 Krynyckis Rapolas Romanas *OSBM*
 119, 120, 123, 128, 130, 134, 135,
 141, 175, 181, 351, 356–358, 360,
 361, 389, 445, 487, 556
 Kryvyjus Jefremas V. *OSBM* (vyskupas)
 166, 178, 181, 455, 491, 499–501, 504
 Kryževičius K. 404, 632
 Krumpliauskas Stanislovas 28, 44
 Krupavičius Mykolas (prelatas,
 valstybininkas) 675, 677
 Krupi Gerarda (žr.: s. Gerarda Krupi)
 Ksaveras Pranciškus (žr. šv. Pranciškus
 Ksaveras)
 Ksenija (s. Rafailos mokinė) 123
 Kubilius Juozas 346
 Kubilius Vincas *SDB* 257
 Kucas Valentinas (žr.: Smola Povilas)
 Kučer Agnietė (žr.: s. Olena Kučer
SSMI)
 Kučerėnka I. 273
 Kučyinskis Teodozijus *OSBM* 352, 512,
 501
 Kučma Ivanas (chirurgas) 462
 Kučma Galina 462
 Kudirka Jonas Kazimieras (žr.: t. Kazi-
 mieras *OFM Cap*)
 Kudirka Vincas 301
 Kulaitė Juzefa 371
 Kulickis Eugenijus 168, 178, 180, 504
 Kulickis Rapolas 163
 Kulvietis Abraomas 348
 Kuncevičius Ivanas *OSBM* (žr.: šv.
 Juozapas)
 Kuodytė Julija (žr.: s. Ksavera Kuodytė
SJE)
 Kupickis Atanazijus *OSBM* 359, 447,
 523
 Kupranecas Orestas Frankas 498
 Kurčioba F. *CSR* (vyskupas) 327
 Kuzmickas Bronislovas 416, 438, 621
 Kuzmin Liuba 28, 44
 Kuzminskis Honoratas (žr.: šv.
 Honoratas Kuzminskis)
 Kvasnevskis Zigmantas 191
 Kviklys Bronius 476, 638

L

- Labanauskas Ignotas 371
 Lanžavenas Adeliaras 325
 Lapėnaitė Saulė (žr.: s. Belarmina Lapėnaitė *SJE*)
 Lapinskis Teofilis 339
 Lapuchinas 188
 Laserdas Karosas (žurnalistas) 478
 Lastrange de Augustinas 419
 Laukaitis Juozas (kunigas, valstybininkas) 344, 346, 632
 Laukaitytė Regina 272, 282, 618
 Laurynas (Paryžietis) *OFM Cap* 425
 Lauruška Vidas 28, 43
 Laurutis Vincas 28, 43
 Lavalechas Chuanas Antonijus 98, 332
 Lavandovska Stefanija (Vandos Rimkevičiūtės, s. Rafailos *SSMI* auklė) 77–82, 85, 107–109, 113, 115, 116, 119, 120, 131, 132, 137–139, 143, 154, 157, 159
 Lazarevskis Aleksandras 199
 Lebedis M. 271
 Lebedyncevas Petras (kunigas) 198
 Lechas Ivanas (pulkininkas, generolas) 112, 130, 250, 450
 Lemikas M. 271
 Lenkevič Ambrozija (žr.: s. Ambrozija *SSMI*)
 Leonas X (popiežius) 206, 317
 Leonas XII (popiežius) 435
 Leonas XIII (popiežius) 233, 234, 254, 299, 314, 330, 407, 467, 493
 Lesė Ukrainka 200, 201, 518, 536, 539, 612
 Leskiv Natalija (žr.: s. Magdalena Leskiv) (Šv. Šeimos)
 Leščišin Teklė (žr.: s. Agnietė Leščišin *SSMI*)
 Leščinskis Stanislovas 183
 Levas (Isavrianinas, valdovas) 266
 Levickis Michailas 220
 Lewandowski J. 232, 620
 Liachovičius Dionizijus *OSBM* (vyskupas) 452
 Lietautas Kajetonas Kirilas *OSBM* 231
 Lileikienė Loreta 334, 632
 Lima e Silva Lius Alves 308
 Limničenka V. 480
 Lipinskiai 70
 Lisko Miklojus *OSBM* 490
 Lisovskis Aleksandras 223
 Lisovskis H. (metropolitas) 219
 Litvinaičius Spiridonas 220
 Liubačivskis Ivanas Miroslavas (kardinolas) 222, 223, 402, 448
 Liubčenko Panas Petrovičius 237
 Liubenski S. 204
 Liubina Ivanas 163
 Lubomirskis (kunigaikštis) 158
 Liucija (žr.: Liucija de Jesus dos Santos)
 Liudvikas (karalius) 241
 Liudvikas Didysis (vengras, valdovas) 443
 Liudvikas (Pamaldusis) 312
 Liuima Antanas *SJ* 249, 250, 260, 620
 Liulevičius Vincentas 466, 620
 Liuteris Martynas 87, 117, 137, 173, 181, 242, 244, 267–269, 273, 276, 284, 415
 Lysejko Robertas *OSBM* 28, 44
 Lysenko Mykolas (kompozitorius) 199, 304, 306
 Lojola Ignacas (žr.: šv. Ignacas Lojola)
 Lomnickis Jeremijus Ivanas *OSBM* 364, 365, 460, 547, 553
 Lopas Laurynas 346, 619
 Lopezas Pedras Santana 294, 308
 Loserga Karlosas 166
 Lotockis Rapolas *OSBM* 483, 485, 512
 Lozynskis Marijanas 28, 43
 Lozovyjus Pasyvas *OSBM* 500

Lukač Marija (žr.: s. Olga Lukač *SSMI*)
 Lukačas Simeonas 395
 Lupionas Mojsejus (gubernatorius) 482

M

- Macarotto Antonijus (vyskupas) 410, 486
 Maceina Antanas 323, 620
 Macelis Rokas *OFM Cap* 427
 Machado (Antonio Augusto Borelli) 290
 Maciejauskas Jonas 372
 Maciejovskis Bernardas 212
 Maciūnas Vincas 349, 472
 Mackevičius Antanas 339–341, 622
 Mačernaitė Teodora (žr.: s. Teodora Mačernaitė)
 Mačys-Kėkštas J. 199
 Magnusas II (karaliaus) 262
 Majolis (abatas) 313
 Majukas Petras 22, 37
 Makovskis Viktoras 192
 Maksimaitienė Ona 340, 620
 Maksimilijonas (valdovas) 441
 Malaniachas Irinėjus Ivanas *OSBM* 178, 181, 482–484, 487, 511, 556
 Manelis Eugenijus 269, 297, 619
 Manuilas (karalius) 95
 Manuilas II (karalius) 91, 173, 180, 292
 Marecki J. *OFM Cap* 18, 19, 33, 48
 Marija I (valdovė Portugalijos) 437
 Marija Juozapa 420
 Marija Tereza (imperatorė) 216
 (de) Marijnak Luiza (hercogienė) 407
 Marysiukas M. 358
 Markonis Džiuljemas (fizikas, Nobelio premijos laureatas) 493
 Marksas 336
 Maršalas 293
 Martenes Marija (Šv. Vincento Gailestin-
 gujų seserų kongregacijos įkūrėja) 407
 Martin Gabriel 274
 Martynecas Juozapas Romanas *OSBM* (vyskupas) 125, 156, 161–163, 165, 166, 175, 181, 352, 360, 377–379, 382, 410, 447, 473, 480, 482, 486, 499, 501
 Martynecas Osipas (pasaulietis, kun. Juozapo Martineco tėvas) 360, 377, 378
 Martinelli Sebastijonas (ordino generolas) 415
 Martynas Tūrietis 442
 Martynas V (popiežius) 264
 Martyniukas Antanas Andriejus *OSBM* 126, 175, 181, 362, 379–381, 386
 Marto Jacinta 287–289
 Marto Pranciškus 281–283, 287–289
 Marusia (žr.: Bylivska Marusia)
 Marusynas Miroslavas Stepanas 212, 226, 227, 349, 620
 Masiokas Bronislovas 251
 Masionis Pranciškus *SJ* 249–252, 403
 Masionienė Birutė 196, 200, 201, 621
 Masiukas Antonijus *OSBM* 517
 Matijko Evdokija 163
 Matskiv Tarsikija (žr.: s. Tarsikija Matskiv *SSMI*)
 Matulaitis Jurgis *MIC* (palaimintasis) 250, 369, 402
 Matulaitis K. 195, 209, 265, 266, 274, 276, 278, 285, 291, 323, 409, 416, 434, 438, 441, 459, 620
 Matulaitis–Labukas Juozapas (vyskupas) 465
 Mazarelo Marija (žr.: šv. Marija Mazarello)
 Mazarotti Antonijus (vyskupas) 447, 512
 Mazepa Ivanas Stepanovičius (Koledinskij) 58, 172, 180, 182–184, 204, 269, 550, 558, 589, 604

- Mažeikaitė Rasa 21, 35, 51, 620
 Maželis Petras (vyskupas) 465
 Mažvydas Martynas 348
 Mechovičius Francas 189
 Medvitas Vasilis (vyskupas) 211, 224,
 227, 343, 620
 Melek-el-Kamel (sultonas) 319
 Melenskis A. 188
 Melnik Atanazija (žr.: s. Atanazija
 Melnik *SSMI*)
 Melnyk Natalija (žr.: s. Natalija Melnyk)
 Melnykas Benediktas Volodymyras
OSBM 163, 178, 181, 410, 480, 483,
 497, 499, 556
 Melnykas Polijevktas Petras *OSBM* 175,
 181, 387, 449
 Melnykas A. 271
 Mendrun Vasilijus *OSBM* 223
 Mengli Girėjus 203
 Menšikovas Aleksandras 309
 Meroslavskis Liudvikas 338
 Metodijus 197, 342, 446
 Michailas (Tverietis) 334
 Michailovičius Mykolas 353, 354
 Michniakas Mitrofanas *OSBM* 355
 Mieželaitis Eduardas 200
 Mikalojaus II (popiežiaus) 225
 Mikalojus I 188
 Mikelandželo (monsinjoras) 185
 Mikus Jevdokija (žr.: s. Vitalija Mikus
SSMI)
 Milašius Adomas *OFM Cap* 427
 Milietis Petras 279
 Milvydas Česlovas 346
 Mindaugas (karalius) 321, 444
 Minelgaitė Lina (žr.: s. Lina Minelgaitė
FMA)
 Mironowicz A. 232, 620
 Mirošas Fiodoras 449
 Miškinienė Galina 16, 30, 45, 622
 Mychalčiukas Ivanas 387
 Mychalevičius Mykolas 498
 Mygalis R. 271
 Mykolaitis-Putinas Vincas 200
 Myskivas (Savenka Myskivas)
 Kristoforas Gavrijilas *OSBM* 137,
 163, 178, 181, 359, 409, 410, 482,
 485–487, 527, 556
 Myšok Vasilija G. *OSBM* (žr.: s. Vasilija
 Myšok)
 Mlynarskis E. 20, 34
 Mochas Aleksandras 529
 Modzolevskis 189
 Mohyla Petras 204, 215, 218, 363, 470,
 478
 Molotovas Viačeslavas 236, 237
 Montini G. B. (kardinolas) (žr.: Paulius
 VI, popiežius)
 Morozova Nadiežda 16, 30, 45, 622
 Mortezu Ž. B. 422
 Mošinskis G. 189
 Motria 59–63
 Mozė 79
 Mricas-Pežanskis Mykolas 529
 Mric-Pežanska Liubomyra 529
 Mukermanas (Muckermann) Frydrichas
 249
 Muravjovas Michailas 338, 339
 Murrejas Patrikas 326
 Musolinis 165, 283
 Muzika Michailas 123
- ## N
- Narušytė Gailutė 282, 632
 Napoleonas Bonopartas 306, 420
 Nastia (s. Rafailos mokinė) 123, 124
 Natalija (žr.: Bylivska Natalija)
 Natalija (Rimkevičių kaimynė
 Brazilijoje) 115
 Nazimovas Vladimiras 339
 Nekrasovas N. 198

Nestoras (metraštininkas) 203
 Nevesas Žosė Marija 294
 Nikolajus I (caras) 69, 172, 180, 188,
 219, 229, 230–231
 Nikolajus II 180
 Nikolskis Aleksandras (gydytojas) 116,
 124–128, 130
 Nyčka Metodijus *OSBM* 359, 361
 (de) Nobrega Manuelis *SJ* 298
 Nojmanas (matininkas) 112
 Norvila Rimantas (vyskupas) 400
 Novakivskis O. 467

O

Odilonas (abatas) 313
 Odonas (abatas) 313
 Odrovanžas Jacekas *OP* 430
 Ogijenko Ivanas (žr.: Ilarijonas)
 Oginskienė M. 370
 Ohirko Olegas 507, 520, 578, 579
 Okino Bernardinas *OFM Cap* 425
 Oksana (Aleksandro Rimkevičiaus
 pažystama) 62, 63
 Olelkovičiai 203, 204
 Olga (kunigaikštienė) 103, 174, 180, 342
 Oliveira (Artūras Santo de Oliveira) 288
 Olšanskis Janas 191
 Opolskis Vldislovas (žr.: Vladislovas
 (Opolskis))
 Ordonezas Chose Baule (prezidentas)
 98, 332
 Origenas 313
 Orlikas Pilypas Stepanovičius 184
 Ortinskis Soteris Stepanas *OSBM* 103,
 174, 181, 341, 556
 Osinčiukas Petras *OSBM* 387
 Ostrogiškiai 204
 Ostrogiškis Konstantinas 203, 204, 206,
 216

Ostrogiškis V. K. (kunigaikštis) 212
 Otokaras II (karalius) 347
 Otonas I (imperatorius) 342

P

Pacas Kristupas 423
 Pachomijus Didysis (žr.: šv. Pachomijus)
 Padlevskis Zigmantas 337
 Paisas Sidnojus 289
 Pajeda Vladas, 675, 677
 Pajedienė Ona 675, 677
 Paliamonas (atsiskyrėlis) 441
 Palladina Tetjana 187
 Paltarokas Kazimieras (vyskupas) 250,
 375
 Panagija Teotokos 140
 Paskalis II (popiežius) 313
 Pastuchas Volodymyras *OSBM* 168, 178,
 181, 504, 505, 556
 Paukštys Jonas *SJ* 249
 Paukštys S. J. 260, 620
 Paulius (žr.: šv. Paulius)
 Paulius iš Tėbėjos 138
 Paulius III (popiežius) 245, 284
 Paulius V (popiežius) 207, 214, 425
 Paulius VI (popiežius) 245, 266, 296,
 315, 463, 465, 501
 Pavlas I 187, 219, 420
 Pedro I (Brazilijos karalius) 95, 174,
 180, 306–308
 Pedro II (Brazilijos valdovas) 95, 174,
 180, 307–309, 331, 462
 Pelech Akilina (žr.: s. Akilina Pelech)
 Pelešas Julijanas (vyskupas) 341
 Peleška Volodymyras *OSBM* 223
 Penionžek Volodymyra (žr.: s. Volody-
 myra Penionžek *SSMI*)
 Perackis Bronislavas 271

- Pereis Arduenas (arkivyskupas) 435
 Perkumas Petras 20, 35, 50, 260
 Perejra Aristidas 296
 Petkus Viktoras 464, 620
 Petliūra Simonas Vasiljevičius 95, 173,
 180, 238, 270, 304–306, 490, 550,
 589
 Petraitis Antanas 258
 Petraitis Romualdas 235, 260, 269, 276,
 282, 285, 316, 323, 329, 331, 335,
 438, 439, 444, 466, 495, 638
 Petras (Aleksandrijos vyskupas) 440
 Petras I (caras) 174, 180–182, 184, 204,
 306–309, 347
 Petras II (caras) 174, 180, 309
 Petras (Rimkevičių kaimynas
 Brazilijoje) 116–118
 Petričenka S. (sukilėlių komiteto
 pirmininkas) 477
 Petrovas G. 204
 Pidručnyj Porfirijus *OSBM* 28, 44, 355,
 385, 386, 390, 393, 396, 401, 453,
 456–459, 471, 481, 617
 Pijus IV (popiežius) 425
 Pijus V (popiežius) (žr.: šv. Pijus V
 (popiežius))
 Pijus VI (popiežius) 246, 324, 419
 Pijus VII (popiežius) 246
 Pijus IX (popiežius) 185, 207, 231, 245,
 255, 487
 Pijus X (popiežius) (žr.: šv. Tėvas Pijus
 X)
 Pijus XI (popiežiaus) 18, 33, 165, 178,
 180, 278, 291, 324, 393, 422, 463,
 464, 469, 491–497, 499
 Pijus XII (popiežius) 194, 234, 255, 464,
 495, 497, 617
 Pileris 188, 189
 Pilypas II (karalius) 277, 286, 295
 Pilkauskas Valentinas 21, 36, 51, 301,
 302, 633
 Pilsudskis Juzefas 472
 Pipinas (karalius) 312
 Piresas Pedras 296
 Pizzardo 495
 Plance (Canta van der Plance) 266
 Pleteneckis Jeliziejus 203
 Pociėjus Ipatijus 64, 172, 181, 206, 207,
 210, 212, 214, 217, 226, 228
 Pochudaj Jatroslava (žr.: s. Jolita
 Pochudaj) studitė
 Polijevktas *OSMB* (žr.: Melnykas
 Polijevktas Petras *OSBM*)
 Pombalis S. Ž. (Portugalijos užsienio
 reikalų ir karo ministras) 138, 176,
 180, 286, 298, 303, 436
 Poniškaitis S. E. 260, 633
 Popadiukas Vitalijus Bogdanas *OSBM*
 208
 Pope Alicija (žr.: s. Jelizavieta)
 Porvaneckaitė Eleonora (žr.: s. Felicija
 Porvaneckaitė)
 Posidijus 413
 Potebnia A. 337
 Potockis P. 188
 Prakaitė Zita (žr.: s. Zita Prakaitė *PAMI*)
 Pranciška (šv. Pranciškaus Asyžiečio
 motina) 317
 Pranciškus Asyžietis (žr.: šv. Pranciškus
 Asyžietis)
 Pranciškus Juozapas I (imperatorius) 467
 Pranciškus Ksaveras (žr.: šv. Pranciškus,
 Ksaveras)
 Pranciškus Marto (žr.: Marto Pranciš-
 kus)
 Prašmantaitė Aldona 229, 231, 620
 Prestesas Alfredas (orkestro vadovas) 450
 Prijalgauskas Henrikas 252
 Priker Vilhelmina 19, 33, 68, 71, 72, 86,
 105, 109, 158
 Pryjma Juozapas *OSBM* 166, 178, 181,
 352, 499–502, 512, 556
 Prijma Klementijus *OSBM* 378, 501
 Pryjma Severas 501

Prockovas Petras *OSBM* 446
 Prokopivas Volodymyras 223
 Protasevičius Valerijonas 248
 Protėjus Antuanas *CM* 434
 Pruskis Dominykas *OP* 429
 Pūkas Jokūbas 460
 Purvinskis Janas 191, 192
 Puškinas A. 200

R

Rabikauskas Paulius *SJ* 211, 212, 227,
 249, 254, 343, 620, 621
 Račkauskas Teofilis *OP* (sukilėlių ka-
 pelionas) 433
 Radvila (Juodasis) 212
 Radvila M. K. 315
 Radvila Našlaitėlis 248
 Ragažinskas P. 302
 Rahoza Mykolas 210, 212, 226
 Rajunčaitė Olimpija 333
 Rakovskis Christijanas 236
 Ramanackienė Irena 28, 44
 (de) Rance (Armandas Jonas le
 Bothillier de Rance) 419
 Rapalionis Stanislovas 348
 Ratcingeris Jozefas (žr.: Benediktas
 XVI, popiežius)
 Ratič Sofija (žr. s. Sofija Ratič *SSMI*)
 Ratti Achilles Ambrožas Damianas
 (kardinolas) (žr.: Pijaus XI,
 popiežius)
 Raudoniūtė Onutė (žr.: s. Onutė
 Raudoniūtė)
 Raugas Balys 21, 36, 51, 590, 598, 619
 Reijkenas Teodoras Jakovas 291
 Reinaldas Vilhelmas 421
 Reinys Mečislovas (arkivyskupas) 469,
 491, 495–497, 621, 675, 677
 Rėza Liudvikas Gediminas 348

Ribasas Manuelis 161, 166
 Rimkevič Zofija *PAMI* (žr.: s. Margarita
 (Zofija Rimkevičaitė))
 Rimkevičaitė Zofija *PAMI* (žr.: s. Marga-
 rita (Zofija Rimkevičaitė))
 Rimkevičiai 548, 555, 589
 Rimkevičius Aleksandras 19, 20, 33,
 34, 58–69, 70–78, 86, 92, 105, 107,
 109–116, 119, 120, 126, 129–132,
 134, 135, 137, 140, 142, 143, 154,
 156–159, 169, 307, 531, 526, 594
 Rimkevičius Bronislavas 20, 34
 Rimkevičius Onufrijus 19, 33, 67, 158
 Rimkevičius Vaclovas 20, 34
 Rimkevičiūtė Elžbieta 72–74
 Rimkevičiūtė Felicija 19, 33, 79, 83, 85,
 87, 95, 108–109, 113, 119, 132, 137,
 138, 143, 157, 159, 586, 594
 Rimkevičiūtė Laimutė (žr.: s. Laimutė
 Rimkevičiūtė)
 Rimkevičiūtė Ona Alina (žr.: Grincevi-
 čienė Ona Alina)
 Rimkevičiūtė Stanislava 79, 83, 85, 108,
 110, 129, 130, 143, 157
 Rimkevičiūtė Vanda (žr.: s. Rafaila
 Rimkevičiūtė *SSMI*)
 Rimkevičiūtė Zofija (žr.: s. Margarita
 (Zofija Rimkevičaitė) *PAMI*)
 Rimšelis Viktoras *MIC* 427, 621
 Rišeljė (kardinolas) 425
 Rylskis Tadėjus 199
 Roboreckis 382
 Roga Juozapas Ivanas *OSBM*
 (vyskupas) 157, 162, 165, 177, 181,
 352, 359, 363, 377, 380, 450, 470,
 473–474, 484, 499, 511, 522, 524,
 556
 Romanas (metropolitas) 334
 Roppas Edvardas (vyskupas) 334, 346
 Rostockis Teodozijus 217
 (da) Roša Munjoz (guernatorius) 389
 Rozdolskis Nykonas (kunigas) 345, 498,
 353

Rudalevičiūtė S. 195, 235, 265, 266,
276, 278, 285, 291, 296, 409, 416,
439, 441, 637
Rudamina Andrius *SJ* (Dievo Tarnas)
250, 252–254
Rudnickis V. 338
Rugienis Justas 251
Rumša J. 21, 36, 51, 633
Ruseckas Zeferinas *OP* 433
Rusova S. 304
Rusteikaitė Marija 332, 333
Rustemas Jonas 196, 200
Rutskis Juozapas Veljaminas *OSBM* 15,
18, 23, 27–29, 32, 38, 43–45, 48, 64,
172, 181, 207–210, 213, 214, 217,
226, 281, 468, 506, 548, 555, 592,
634
Ružickis Edmundas 338

S

- s. Adriana Jurkevič *SSMI* 168, 178, 181
s. Adrijana (Jelizaveta Jurkevič) *SSMI*
504
s. Agnietė (Teklė Leščišin) *SSMI* 455,
462
s. Akilina Pelech 448
s. Aleksija A. Šulgan *SSMI* 167, 178,
181
s. Aleksija *SSMI* 456
s. Ambrozija Lenkevič *SSMI* 456
s. Ana *OPDM* 382
s. Ana Stadnik (Myros nešėja) 385
s. Anatolija (Ana Ivaškevič) studitė 406
s. Anatolija (Teklė Bodnar) *SSMI* 146,
152, 170, 177, 391, 392, 454, 455,
462, 471
s. Andrėja (Antanina Brošnivska – Šv.
Šeimos) 397, 398
s. Andrėja (Tatjana Dubyk) *SSMI* 366
s. Anyzija (studitė) 405
s. Apolonija *OPDM* 382
s. Arsenija Gordaševska *SSMI* 460
s. Atanazija Melnyk *SSMI* 456
s. Barbora (Varvara) Šapka V. *OPDM*
381
s. Bartolomėja (Volodymyra Fedus)
SSMI 367
s. Belarmina (Saulė Lapėnaitė) *SJE* 404
s. Bernadeta (Katarina Chudyk)
Šv. Onos ses. 447
s. Bena (Brigita Jasaitė) *PAMI* 373
s. Dacišyn A. A. 144
s. Danuta Wrubel *PAMI* 374
s. Dominika Slavuta *SSMI* 462
s. Domitilia Žovta 447
s. Egidija (Anisija Pastuch) *SSMI* 367
s. Eleonora (Felicija Porvaneckaitė)
PAMI 371, 372
s. Elisėja *SSMI* 390
s. Eližbieta *SSMI* 389
s. Elzbieta Bendoravičiūtė E. *SF* (Šven-
tosios Šeimos seserys) 399, 400
s. Evmelija (Emilija Klapouščak) *SSMI*
141, 177, 181, 391, 454–459
s. Filomena (Sofija Juzkiv) *SSMI* 366
s. Gema (Jadvyga Stanelytė) *SJE* 403
s. Gerarda Krupi 408
s. Irenėja Šulgan 167
s. Ivaškiv A. A. 406
s. Izidora *SSMI* 389, 456
s. Izidora Šipovska *SSMI* 456
s. Jadvyga Koženiovskaja *PAMI* 370
s. Jelizavieta (Alicija Poppe) 408
s. Joana Storožuk (šv. Šeimos) 397
s. Jolita (Jaroslava Pochudaj) (studitė)
406
s. Jolita Šarkaitė *PAMI* 374, 375
s. Juozapa Trochaniak *OPDM* 382
s. Juozapata (Marija Ivaščuk) *SSMI* 366
s. Juozapata (Michailina Gordaševska)

- SSMI 146, 177, 181, 364, 365, 368, 453, 456, 460–462, 546
- s. Juozapata (Olena Viter) (studitė) 405, 406
- s. Juozapata (Volodymyra Vojtovič) SSMI 142, 168, 170, 178, 181, 502, 503
- s. Juozapata OPDM 382
- s. Juozefiva T. T. 397
- s. Juzefa Sokolovska PAMI 370
- s. Komnicka M. S. 143, 144
- s. Ksavera Kuodytė – J. SJE (Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacija) 403
- s. Laimutė Rimkevičiūtė 376, 618
- s. Laurencija Gerasimova OPDM 383
- s. Lina Minelgaitė FMA 260
- s. Liubovė (Hana Staržynska) SSMI 366
- s. Loreta Armalytė PAMI 19, 33, 48, 374, 375, 617
- s. Magdalena (Natalija Leskiv) (Šv. Šeimos) 398
- s. Makrina Zinko SSMI 139, 176, 364, 437, 443
- s. Manila Kovalčiuk SSMI 461
- s. Margarita (Zofija Rimkevičaitė) 370–373
- s. Marija OPDM 382
- s. Marija Vadonis 447
- s. Marta (Hana Kozak) SSMI 366
- s. Marta (vincentinė) 408
- s. Michaila Krenta (eucharistietė) 401
- s. Miroslava (Marija Jachimec) SSMI 366
- s. Mykola OPDM 382
- s. Monika OPDM 382
- s. Nadija Kotur SSMI 366
- s. Natalija Melnyk (šv. Šeimos) 398
- s. Nijolė Sadūnaitė PAMI 373, 376, 621
- s. Olena (Agnietė Kučer) SSMI 142, 177, 181, 456–459
- s. Olena SSMI 389
- s. Olga (Marija Lukač) SSMI 142, 177, 181, 389, 391, 456–459
- s. Olga Trembač SSMI 366
- s. Olimpija (juozapatė) 383, 393
- s. Olimpija (Olga Bida) OPDM 383
- s. Onutė Raudoniūtė PAMI 374
- s. Oresta Boršovska 231
- s. Porfirija (Praskevija Hren) SSMI 366
- s. Pranciška Bibliv SSMI 462
- s. Prokopija SSMI 389
- s. Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė) SSMI 18, 19, 21–27, 32–34, 36–44, 52, 70–76, 78–85, 87–89, 95, 107–109, 112, 115–123, 125, 126, 128–132, 134–140, 142–147, 149, 150, 152–178, 181, 341, 358, 360, 361, 375, 385, 401, 444, 449, 461, 469, 470, 476, 477, 480, 497, 519, 522, 523, 528, 532, 539–542, 545, 546, 548, 549, 575–577, 579–586, 588–621
- s. Regina (Teklė Opuškevič) SSMI 367
- s. Rozalija (Anisija Paraščuk) SSMI 367
- s. Rozalija (Nadija Vytvycka) (šv. Šeimos) 398
- s. Salomėja (Marija Kovalyšin) SSMI 142, 167, 177, 181, 389, 456–459
- s. Salomėja (Stefanija Čygis) Šv. Šeimos 398
- s. Sebastijana Šulgan 167
- s. Serafina Komnicka SSMI 143, 144, 390
- s. Sigutė Kopalinskaitė SF 400
- s. Sofija (Anna Ramač) SSMI (Ratič) 141, 177, 181, 456–459
- s. Stefanija (Bronislova Boršč) SSMI 367
- s. Stradarija Gradiuk SSMI 366
- s. Tajida Vrublevska SSMI 456
- s. Tarsikija Zakalužena 28, 44, 448, 462
- s. Tarsikija Matskiv SSMI 368, 369, 546
- s. Teklė (Tereza Juzefiva – Šv. Šeimos) 397
- s. Teodora Mačernaitė PAMI 371

- s. Teofilija (Marija Suchožak) *SSMI* 168, 178, 181, 503
- s. Teresa (Julijona Kito) *SSMI* 367
- s. Tereza (Nadija Tyškivska) (Šv. Šeimos) 398
- s. Vasilija Myšok *SSMI* 461
- s. Veronika (Valerija Šlektaitė) *PAMI* 373
- s. Virginija Semaškaitė *PAMI* 374
- s. Vitalija (Jevdokija Mikus) 141, 177, 181, 389, 453, 461, 557
- s. Vodonis M. (Šv. Onos ses) 447
- s. Volodymyra (Vladyslava Penionžek) *SSMI* 134, 141, 152, 176, 181, 390–392, 455–459
- s. Zinovija (Jelizaveta Kmita) *SSMI* 367, 504
- s. Zita (Filomena Prochyra) *SSMI* 367
- s. Zita Prakaičė *PAMI* 374, 375
- s. Žovta D. (Šv. Onos ses) 447
- (de) Sa Estacio 303
- Sabaliauskas Vladas *SDB* 259
- Sabalis Juozapas 346
- Sadovska M. 306
- Sadūnaitė Nijolė (žr.: s. Nijolė Sadūnaitė)
- Sakalauskas T. 20, 34, 49, 621
- Sakalauskas-Vanagėlis K. 199
- Sala (Salia) Elijas 190
- Salazaras Antonijus de Oliveira 173, 180, 292, 294
- Saliamonas 277
- Salomé (Šv. Jokūbo iš Kompostelos motina) 273
- Samojlovičius Ivanas 182, 204
- Sampajo Žoržas 294
- Sapiega Kazimieras 423
- Sapiega Leonas 212
- Sapriga M. *CSR* (redemptor – vysk) 327
- Sarievijus Kazimieras *SJ* 253
- Sarta Margarita 233
- Sartas Diuzepė (žr.: šv. Tėvas Pijus X)
- Sartas Džovanis 234
- Sas Kujlovskys Julijonas (metropolitas) 220, 467
- Saulaitis Antanas *SJ* 302
- Savenka-Myškivas Kristoforas Gavrijilas *OSBM* (žr.: Myškivas Kristoforas Gavrijilas *OSBM*)
- Savickis Antonijus 189
- Savijus Dominykas (žr.: šv. Dominykas Savijus)
- Sciffi Klara (žr.: šv. Klara)
- Seleckis Kirilas 136, 364, 365, 381, 393, 460
- Seliava Antonas 217
- Semaška Juozapas (Simaška Josifas) 219, 229–231, 622
- Semaškaitė Virginija (žr.: s. Virginija Semaškaitė *PAMI*)
- Sembratovičius Josifas (metropolitas, 1870–1882) 220
- Sembratovičius Silvestras (kardinolas, metropolitas, 1887–1898) 220, 354, 460, 498
- Semedijus Ivanas 222
- Semenas A. P. 21, 36, 51, 621
- Semenavičius Vincentas 258
- Senišinas Ambraziejus *OSBM* (metropolitas) 409
- Senyšynas Ivanas *OSBM* 446
- Sestrencevičius Stanislovas-Bogušas (arkivyskupas) 187, 420, 424
- Setembrino Ferdinandas (generolas) 451
- Shjyka Timotiejus Volodymyras *OSBM* 208
- Sicari Antonio 195, 235, 265, 266, 276, 278, 296, 409, 416, 439, 441, 637
- Sierakauskas Zigmās 197, 339, 340
- Sikstas IV 280
- Silva Anibalas Kavako 294
- Simeonas Povilas 214
- Simkivas Kyrylas Konstantinas *OSBM* 141, 177, 181, 445, 556

- Sirnikas Aleksiejus (žr.: Kucas – Smola Povilas)
- Sirikomlis Vladimiras 199
- Sisakis (vienuolis brolis) *OSBM* 163
- Sisakis (R. Kulickio sūnėnas) 163
- Skalskis Teofilius 190
- Skares Marijus 294
- Skeltys Antanas *SDB* 257, 258, 260, 633
- Skirgaila 204
- Skirius Juozas 28, 44
- Sklenaras Igoris 508, 524, 525
- Skočilius Igoris 28, 44
- Skoropadskis Ivanas 204
- Sladkevičius Vincentas (vyskupas) 223, 252, 403, 465
- Sliesoriūnas Feliksas 336, 621
- Sliubič-Zelevskis Levas 217
- Slivko (Felicijos Rimkevičiūtės vyras) 157
- Slipyjus Juozapas (metropolitas, kardinolas) 221, 222, 329, 380, 447, 490
- Smal-Stockis R. 488
- Smogorževskis Jasonas 217
- Smola Povilas 124, 125, 175, 180, 377
- Smotrickis Meletijus 207, 215
- Sokalskis V. (žr.: Zinko Vasilijus *OSBM*)
- Sokolovska Juzefa (žr.: s. Juzefa Sokolovska *PAMI*)
- Solonyšynas Dimitrijus *OSBM* 515
- Solovjovas Vladimiras (filosofas) 467
- Songaila Aantans 344
- Sorethas Jonas (žr.: šv. Jonas Sorethas)
- Sosius Agostinas *SDB* 260
- (de) Sousa T. (Brazilijos generalgubernatorius) 303
- (de) Spinola Antonijus 284
- Stachanovas Aleksiejus 237
- Stadnik Ana (žr.: s. Ana Stadnik)
- Stanelytė Jadvyga (žr.: s. Gema Stanelytė)
- Stanevičius J. 197
- Stankevičius Juozas (kanauninkas) 465
- Stanko Michailas Jaroslavas *OSBM* 208
- Stankūnas Juozas 303
- Stanzani L. 189
- Starevas Maksimas 523
- Sтарыckis Michailas 199
- Starožuk Joana (žr.: s. Joana Starožuk)
- Stasiewicz-Jasiukowa Irena 254, 622
- Stašaitis Jonas 260, 633
- Stašinskis B. 272
- Strazdas Antanas 432
- Stecenkas K. 306
- Steckis Jaroslavas 271, 469
- Steckis Stanislavas 187
- Steckiv-Timčuk Uljana 508
- Stefanas (vienuolis) 202
- Stefanija (žr.: Lavdonska Stefanija)
- Steigvilas Justinas 189
- Steponavičius Julijonas (vyskupas) 251, 252, 403, 465
- Sterniukas Volodymyras *CSR* (arkivyskupas) 221, 222, 327, 329, 402, 406
- Stokas Simonas 279
- Streikus Arūnas 466, 621
- Strockis Antinas *OSBM* 456
- Striukas Laurynas Grigorijus *OSBM* 164, 178, 181, 360, 380, 386, 489, 557
- Stružakas Marijanas *OSBM* 127, 512
- Studdja Severijnas *OSBM* 224
- Studiozo (konsulas) 438
- Stukienė B. 269, 397, 619
- Stuokas-Gucevičius Laurynas 432
- Suchožak Teofilija M. (žr.: s. Teofilija Suchožak *SSMI*)
- Sugintas Benediktas 302
- Sulima Ivanas (kazokų vadas) 528, 529
- Sulyko Stefanas (metropolitas) 448
- Survilaitė Janina Irena 21, 36, 51, 621
- Sviatoslavas (kunigaikštis) 342

Š

- Šalčius Matas 301
 Šampanja Marcelinas 487
 Šanelis Pjeras (misionierius) 487
 Šapka Barbora (Varvara) (žr.: s. Barbora Šapka)
 Šarkaitė Jolita (žr.: s. Jolita Šarkaitė *PAMT*)
 Šaškevičius Markijanas 241
 Šatrijos Ragana (rašytoja) 476
 Šavezas Paskualis *SDB* 260
 Ščiurko Bogdana 507
 Ščurovskis Timotiejus *OSBM* 136, 176, 181, 392, 393
 Šedelia J. G. 204
 Šenavičienė Ieva 227–229, 231, 340, 343, 621
 Šeptyckis Andriejus *OSBM* (metropolitas) 151, 177, 181, 186, 190, 220, 221, 315, 325–327, 365, 388, 389, 393, 395, 397, 404, 405, 408, 454, 456, 461, 466–469, 488, 495, 521
 Šeptyckis Anasazijus (metropolitas) 217
 Šeptyckis Klementijus (vyskupas) 405
 Šeptyckis Levas 217
 Šeptyckis Stanislovas 190
 Šeptyckis Teofilis 190
 Šeškevičius Juozas 302
 Ševčenka Bartolomėjus 198
 Ševčenka Tarasas 62, 96, 107, 116, 158, 172, 180, 189, 190, 196–201, 305, 450, 490, 676, 621, 634, 635
 Šidlauskienė E. 260, 633
 Šidlovska Marija (žr.: Zinko Marija)
 Šypitka Motiejus Maksimas *OSBM* 137, 176, 181, 400–402
 Šymčijus Dorotėjus *OSBM* 359
 Šyrokoradiukas Stanislovas 192
 Škirpanas Markijanas M. *OSBM* 113, 130–135, 141–144, 174, 181, 350–352, 357, 362, 386, 389, 390, 449, 452, 468, 470, 473, 477, 499, 510
 Škiudaitė Audronė Viktorija 21, 36, 51, 591, 598, 621
 Škrabiukas Petras 365, 488
 Šlekaitė Valerija (žr.: s. Veronioka Šlekaitė *PAMT*)
 Šniukšta Juozas 370
 (de) Šokvieras Žanas 252
 Šprenglevskis Jacekas *OP* 433
 Šraives Juozapas *CRS* 365, 381
 Šturmachas Natanailas *OSBM* 208, 224
 Šulgan Aleksija A. (žr.: s. Aleksija Šulgan A. *SSM*)
 Šulgan Antonija 167
 Šulgan Bazilijus 167
 Šulgan Ireneja (žr.: s. Irenėja Šulgan)
 Šulgan Ivanas 167
 Šulganas Juozas (Juozapas) *OSBM* 167, 514
 Šulgan Nadija 167
 Šulgan Nastė 167
 Šulgan Sebastijana (žr.: s. Sebastijana Šulgan)
 Šulskis Pranciškus *MIC* 235, 619
 Šutas A. 273
 šv. Aleksandras 188–192
 šv. Aleksijus (metropolitas) 101, 174, 180, 334
 šv. Aleksiejus (atsiskyrėlis) 101, 180
 šv. Alfonsas (Marija Ligorijus) 323–325, 328
 šv. Ambraziejus (vyskupas) 409
 šv. Amonas (anochoretas) 439, 442
 šv. Andriejus 184, 321, 405, 454, 517, 518, 520, 533
 šv. Andrius 296
 šv. Andrius Bobola *SJ* 253
 šv. Antanas (egiptietis) 96, 411
 šv. Antanas Didysis (anochoretas) 138, 176, 180, 193, 411, 439, 440–442
 šv. Antanas (Paduvietis) 61, 91, 172, 180, 193–195, 322
 šv. Anzelmas 314

- šv. Atanazijus 214
 šv. Augustinas 264, 411–416, 428
 šv. Augustinas (Aurelijus) (vyskupas) 411
 šv. Barbora 208
 šv. Bazilijus Didysis (Bazilijus Cezarietis, Bažnyčios mokytojas) 15–18, 22, 27, 29–32, 45–47, 119, 136, 138, 139, 167, 176, 180, 191, 208–212, 215–219, 224, 228, 230, 231, 305, 345, 347, 348, 350, 354, 373, 380, 381, 426–428, 432, 433, 436, 438, 441, 460, 463, 465, 471, 474, 478, 481, 484, 489, 491, 492, 494–497, 500, 502, 504, 509, 511, 516, 522, 524, 525, 537, 539, 540, 543, 546, 547, 574, 577, 578, 580, 582, 585, 586, 589, 593, 594, 607, 611, 612, 622–625, 629, 631
 šv. Bazilijus Vyresnysis (šv. Bazilijaus Didžiojo tėvas) 437
 šv. Benediktas 309
 šv. Benediktas (Anianietis) 312, 313
 šv. Banediktas (Nursietis) 309–315, 417, 442
 šv. Bernardas 273
 šv. Bernardinas 321
 šv. Bonaventūra 319
 šv. Brigita (švedė) 87, 173, 180, 262–266
 šv. Brunas iš Kelno 420, 421
 šv. Dimitrijus 355
 šv. Dionyzas 284
 šv. Domijonas 317, 319, 320
 šv. Dominykas Gusmanas *OP* 321, 427, 428, 433
 šv. Dominykas Savijus *SDB* 255
 šv. Emilija (Emelija) (Šv. Bazilijaus Didžiojo motina) 437
 šv. Feliksas da Kantaliče 425
 šv. Filomena 255
 šv. Grigalius 313, 377, 380, 487, 490, 512
 šv. Grigalius Nysietis (Šv. Bazilijaus Didžiojo brolis) 437
 šv. Grigorijus (Dvoeslova) 307
 šv. Hiacintas (Jackus) *OP* 188, 431, 432
 šv. Honoratas Kozminskis 19, 33, 369, 371, 375, 376, 426, 442, 547, 553, 619
 šv. Ignacas Lojola 90, 148, 173, 180, 245, 250, 268, 283–285, 290, 620
 šv. Izidorius (Artojas) 92, 173, 180, 295–296
 šv. Izidorius (vyskupas) 295
 šv. Jeronimas 313, 442, 443
 šv. Joanas (Damaskietis) 266
 šv. Jokūbas (apaštalas) 530
 šv. Jokūbas (iš Kompostelos) 89, 173, 180, 273, 274
 šv. Jonas (Auksaburnis) 515
 šv. Jonas Bosko *SDB* 136, 255–260, 365, 381, 632, 633
 šv. Jonas (Evangelistas) 273
 šv. Jonas (Krikštytojas) 223, 310, 378, 531
 šv. Jonas (Kryžiaus) 89, 173, 180, 276–278, 280
 šv. Jonas (Soretho) 278
 šv. Juozapas 91, 131, 132, 157, 174, 179, 190, 224, 281, 302, 303, 328, 360, 363, 367, 378, 380, 385, 447, 468, 470, 473, 494, 500, 504
 šv. Juozapas (Cafasso) 255
 šv. Juozapas (Sužadėtinis) 128, 136, 180, 216, 365, 381–383, 393
 šv. Juozapatas 15, 17, 18, 29, 31, 32, 46, 47, 48, 63, 64, 114, 136, 150, 153, 156, 170, 172, 180, 206–210, 214, 215, 217, 218, 223, 224, 226, 227, 259, 363, 378, 380, 385, 387, 399, 448, 455, 458, 497, 494, 499, 500, 504, 505
 šv. Juras 448, 469
 šv. Jurgis 281, 321
 šv. Jurijus 518

- šv. Justina 314
 šv. Kazimieras 206, 248, 259, 302, 321,
 400, 409, 445, 513
 šv. Kirilas 446
 šv. Klara 319
 šv. Klara (Asyžietė) 319, 322, 632
 šv. Klemensas (Hofbauer) 324
 šv. Kotryna 81, 316
 šv. Kotryna (Senietė) 263–265
 šv. Kotryna (Švedė) 86, 173, 180, 262,
 265–267
 šv. Laurynas 264, 443
 šv. Laurynas (Brindizyjskis) 426
 šv. Lazaras (šv. Lazarijus) 407, 434, 435
 šv. Lukas 517
 šv. Makarijus Egiptietis (anochoteras)
 439, 442
 šv. Makrina (Šv. Bazilijaus Didžiojo
 sesuo) 139, 176, 180, 437, 443
 šv. Marija Domininka Macarelė
 (Mazarelo Mazzarello) 136, 176,
 180, 381, 393, 549, 556
 šv. Marija Magdaliėtė 148, 158, 395
 šv. Mazarelė (Macarelė) 176, 260, 393,
 394, 448, 549, 556
 šv. Metodijus 198, 446
 šv. Mikalojus Mikolajus 190, 223, 341
 šv. Mykolas (Arkangelas) 152, 365, 367,
 547
 šv. Mykolas (auk) 188
 šv. Monika 411
 šv. Morta 284
 šv. Olga 180, 186, 411
 šv. Ona 141, 156, 180, 216, 363, 382,
 388, 445–448, 478, 513, 514, 516,
 526, 535, 549, 569
 Šv. Onufrijus 365, 444, 460, 467, 517,
 518, 533
 šv. Pachomijus Didysis (cenobitiško
 gyvenimo pradininkas) 138, 178,
 180, 310, 312, 438, 441, 442
 šv. Pantelejimonas 140
 šv. Paulius (Povilas, apaštalas) 150, 313,
 364, 411, 434
 šv. Paulius (Tebietis, anochoteras) 138,
 176, 180, 439, 442, 443
 šv. Petras 139, 148, 150, 172, 188, 210,
 234, 292, 317
 šv. Petras Sebastietis (Šv. Bazilijaus
 Didžiojo brolis) 437
 šv. Pijus V (popiežius) 234
 šv. Pilypas (apaštalas) 433
 šv. Pranciškus (Asyžietis) 137, 176, 180,
 193, 317–321, 323, 424, 427, 433,
 447, 620
 šv. Pranciškus (Ksaveras) 91, 173, 180,
 250, 253, 284, 290–291
 šv. Pranciškus (Salezietis) 255, 260
 šv. Robertas Molemiėtis 417
 šv. Sergijaus 444
 šv. Sikstas 428
 šv. Sofija 405, 406
 šv. Stanislovas (vyskupas) 433
 šv. Steponas 281, 412
 šv. Teodoras Studitas 438, 404
 šv. Teresė Avilietė (Teresė Didžioji) 89,
 90, 173, 180, 266, 274–277, 280,
 282, 635
 šv. Teresė Jėzaus Širdies Margarita 274
 šv. Teresėlė (Kūdikėlio Jėzaus ir
 Švenčiausiojo Veido Teresė) 274,
 278, 280, 291
 šv. Tėvas Pijus X (popiežius) 78, 172,
 180, 233, 234, 291, 326, 341
 šv. Tomas 227
 šv. Vakchas 447
 šv. Vincentas de Paulo (Paulietis) 137,
 176, 180, 332, 333, 406–409, 434–
 436, 556, 614
 Švajversas 327
 Švarcas B. 331
 Švarcargas S.-Š. 305
 Šverenčiukas Joanikijus *OSBM* 208
 Švertbergas Jevgenas (Evgenas) 190

T

Tamkevičius Sigitas *SJ* (arkivyskupas, metropolitas) 249
 Tatarūnas Audrius Paulius 303
 Tatarūnas Viktoras 303
 Tatomir Andželika (redaktorė) 518
 Tavarizas (žahunistų vadas) 451
 Temčinas Sergejus 16, 30, 45, 622
 Tauleris I. *OP* 429
 Teodorovičius Epifanijus *OSBM* 477
 Teofilatas (metropolitas) 342
 Teresė Didžioji (žr.: šv. Teresė Avilietė)
 Terleckis Kirilas 210, 212, 226, 227
 Tertula Terentijus R. *OSBM* 208, 224
 Tertulijus (Romos patricijus) 310
 Tešeris-Šarlis 325
 Tilvytis – Žalvarnis Jurgis 333
 Timošenko Leonidas 28, 44
 Tiškevičiai 70, 204
 Tiškevičius Henrikas 189
 Tiškevičius Jurgis (vyskupas) 430
 Tiškovska Nadija (žr.: s. Tereza Tiškovska) Šv. Šeimos
 Tylanda Jozefas N. *SJ* 247, 250, 254, 285, 291, 621
 Tytla Oksenijus Aleksandras *OSBM* 445
 Tkačiukas Dionizijus *OSBM* (archimandritas) 494, 499
 Tomas Akviniėtis *OP* 416, 429
 Tomas Kempietis 137, 176, 180, 416
 Tračius Vasilijus 449
 Traidenis (kunigaikštis) 240
 Traututas Romualdas 338
 Tričys Vaclovas 28, 43
 Trimonienė Rita Regina 211, 227, 343, 621
 Trochaniak Juozapata (žr.: s. Juozapata Trochaniak *OPDM*)
 Trofimiakas Markijanas 191
 Tunaitis Juozas 209

Turkovydas Eustachijus Mykolas *OSBM*
 130, 175, 181, 357, 360, 384, 389–
 391, 445, 452, 454, 471, 499, 557

U

Ukrainka Lesė (žr.: Lesė Ukrainka)
 Urbonas II (popiežius) 313, 421
 Urbonas IV (popiežius) 319
 Urbonas V (popiežius) 263
 Urbonas VIII (popiežius) 15, 29, 264, 407, 435

V

Vadonis Marija (žr.: Marija Vadonis)
 Vahilevičius Ivanas 241
 Vaišnora Juozas *MIC* 376, 621
 Vaišvilaitė Irena 466, 621
 Vaišvilka (Mindaugo sūnus) 444
 Vaitiekaitis Augustinas (kunigas) 416, 439, 442, 443, 621
 Vakarčiukas Ivanas 28, 43
 Valaitis J. (kunigas) 302
 Valančius Motiejus (vyskupas) 333, 432, 450
 Valavičius Eustachijus (vyskupas) 252
 Valujevas Petras 199, 462
 Vanda (žr.: s. Rafaila (Vanda Rimkevičiūtė *SSM*))
 Vargas Žetulijus Dornelis (ar Vargadas) 160, 161, 166, 178, 180, 410, 478, 498
 Varlaamas (v ienuolis) 202
 Vasiliauskienė Aldona 16, 19, 20, 30, 31, 33, 35, 45, 46, 48, 50, 193, 202, 210, 216, 254, 261, 327, 349, 370,

- 377, 379, 380, 384, 387–392, 395,
397, 400, 402, 428, 433, 438, 443,
445–449, 461, 471, 492–494, 497,
607, 611, 612, 622–624, 629–632
Vasilijus *OSBM* (žr.: Zinoko Vasilijus
OSBM)
Vasilijus (Rimkevičių kaimynas
Brazilijoje) 117
Vaskus Tabarija (prezidentas) 332
Vašingtonas Luisas 160
Vaškelis Vytenis 195, 635
Vavrik Teofanija 523
Važinskis Porfirijus (vyskupas) 392
Vėbra R. 341, 622
Veijn Pjeras *CM* 435
Velyčkovskis Vasilijus *CSR* (vyskupas)
221, 222, 327–329
Veljopolskis Aleksandras 337
venckus Juozapas *SJ* 249
Venclova Antanas 200
Venecianovas A. 196
Veresajus O. 2736
Vereta Prokopas Petras *OSBM* 164, 178,
181, 360, 490, 557
Vihorynskis Irinėjus *OSBM* 359, 361
Vijeira Antonijus *SJ* 298
Viklifas Jonas 268
Vilhelmas (kunigaikštis) 313
Vilhelmas (Oranietis) 295
(de) Villegaignon Nikolana Durand 303
Wilsonas Tomas Vudvas 235
Vinickis Jurijus 217
Viničenko V. 305
Viningas (generolas) 348
Volianskis Ivanas 498
Virbalas Lionginas *SJ* 247, 254, 285, 620
Višinskis Povilas 476
Vitčymyšyn Vera 166
Viter Olena (žr.: s. Juozapata Olena
Viter)
- Vitkauskas Petras 346
Vitovskis Dmitro 237
Vitvicka Nadija (žr.: s. Rozalija Vitvicka)
Vygovskis Ivanas 182
Vyšneveckiai 204
Vytautas Didysis 241, 315
Vladimiras (žr.: Volodymyras)
Vladislovas (kunigaikščio Ziemovito
sūnus) 241
Vladislovas (Opolskis, Opolės
kunigaikštis) 241, 321
Vladislovas IV (Lenkijos karaliaus) 435
Vladislovas IV Vaza 207, 2178
Vladislovas Jogaila (žr.: Jogaila)
Vojtovič Juozapata (žr.: s. Juozapata
Vojtovič)
Vojtovičius Vasilijus 141, 142
(de) Volfas Juozapas Marija 517
Volianskis Ivanas 353, 354
Volodymyras (kunigaikštis) 103, 174,
180, 195, 342
Volodkovičius Felicijonas-Pilypas 217
Volovskis S. 190
Vonsavičius B. 254
Vozniakas Igoris (arkivyskupas) 448, 513
Vrublevska L. A. 19, 33, 73–77, 80–82,
85, 97, 105, 109
Vsechsviatskis 191
- W**
- Welykyj Atanazijus G. 15, 29, 45, 209,
617
Wesley Samuelis 243
Wójcik M. 3760, 622
Wrubel Danuta (žr.: s. Danuta Wrubel
PAMI)

Z

Zakalužena Tarsikija (žr.: s. Tarsikija Zakalužena)
 Zakaras V. 466, 617
 Zaleski W. 274, 331, 394, 638
 Zaļeški S. 254, 622
 Zaleskis B. 197
 Zapereckienė Leonora 28, 44
 Zavediuchas Dionizijus *OSBM* 507
 Zebediejus (Šv. Jokūbo iš Kompostelos tėvas) 273
 Zeliauskas Juozas *SDB* 258
 Ziatikas Ivanas *CSR* 328
 Zemovitas (kunigaikštis) 241
 Zigmantas III (Vaza) 207
 Zikaras Juozas 302
 Zinko Bohdanas 508
 Zinko Marija (žr.: s. Makrina Zinko *SSMI*)
 Zinko Mykolas 508–510
 Zinko Povilas 527
 Zinko Povilas (kunigo Vasilijaus Zinko *OSBM* dėdė) 381
 Zinko Romanas 508, 510
 Zinko Vasilijus V. *OSBM* 18, 22–28, 32, 36–44, 47, 48, 52, 129, 144–146, 153, 156, 157, 161, 164–168, 170, 171, 346, 352, 354, 355, 358, 375, 384, 437, 438, 445, 449, 464, 480, 489, 492–494, 496–532, 538–541,

544–547, 549, 556, 557, 559, 560, 561, 563, 565, 567, 569, 571, 573–578, 580–595, 607, 624

Zmigorodskis Juozapas 190
 Zubavičius Vilius *OP* 433
 Zurbringgenas Peteris Stephanas (žr.: Curbrigenas Peteris Stepanas)

Ž

Žaimo de Barosas Kamara (kardinolas) 166
 Žarskus A. 276, 635
 Žebrauskas Tomas *SJ* 248
 Žekulina 186
 Želigovskis Liucjanas (generolas) 240, 472
 Žemaitė Julija (rašytoja) 476
 Žemaitis Jonas 465
 Žemaitis Juozas *MIC* (vyskupas) 600
 Žilyš Saulius 229, 231, 622
 Žiogūnaitė Ona (žr.: Pajedienė Ona)
 Žiuožda Juozas 341, 622
 Žydanas Hilarijus *OSBM* 360
 Žygimantas III Augustas 212
 Žochovskis Kiprijanas 217
 Žoldakas Vasilijus 325
 Žovta Domitilia (žr.: s. Domitilija Žovta)
 Žukovskis V. 196
 Žulys B. 301, 635

ПОКАЖЧИК ВЛАСНИХ ІМЕН

А

Абрамович Д. 205, 622
Аввакумов Юрій 470, 618
Августин (Блаженний) 416, 622
Августин (из Гіппона) 627
Аверинцев С. С. 187, 206, 213, 235,
245, 255, 276, 323, 330, 335, 343,
394, 409, 436, 439–442, 444, 466,
488, 638
Айрапетян М. Э. 349, 628
Алішаускенє С. 56
Андрušко Володимир 507, 521, 571–
579, 580–583, 636
Арів Віра. 224, 623
Ашкарєнко Григорій 201, 638

Б

Бабєнко Надія 201, 638
Балтушка Пятрас 56
Бандєра Степан 272, 565, 611, 625,
628
Барєнас Казімерас 50, 612
Бартуліс Еугєніюс 680
Бахталовський С. 329, 622
Бєрезовський Лазар ЧСВВ 563
Бжуховський Клементій (Клім) ЧСВВ
563
Білівська Маруся 49, 608
Блажейовський Дмитро 213, 215, 260,
329, 352, 355, 359, 361, 376, 379,
380, 387, 406, 411, 448, 453, 475,
481, 485, 491, 501, 505, 516, 623
Боднар Текля (дів. с.: Анатолія Боднар
ПНДМ)

Борба С. М. 51
Боршовська О. 231, 376
Борщак І. 183, 623
Боцюрків Богдан 224, 469, 495, 498, 623
Бр. В. 3-о (дів.: Зінько Василь ЧСВВ)
Бр. Василь 3-о (дів.: Зінько Василь
ЧСВВ)
Будний Гаврил ЧСВВ 563
Будрецькіс А. М 50
Бужєнко В. (дів.: Зінько Василь
ЧСВВ)
Бургєр Джоанна 225, 639
Бурко Володимир Микола ЧСВВ 352,
355, 357, 359, 361, 379, 380, 385–
387, 445, 453, 470, 475, 481, 483,
485–487, 500, 501, 511, 516, 623
Бучко Іван (архієпископ) 498, 636
Бядуля Змітрок 201, 638

В

Ваврик Михайло ЧСВВ 209, 342, 623,
636
Вагилєвич Іван 242, 629
Вакарчук Іван 56
Васіляускенє Алдона 16, 30, 46, 267,
627, 636, 670, 680
Василь 3-о (дів.: Зінько Василь ЧСВВ)
Ващєнко І. М. 238, 479, 624
Вєлєвич Мацєй 254
Вєликій Атанасій Г. ЧСВВ 18, 33, 48,
210, 232, 233, 330, 355, 357, 361,
363, 376, 383, 386, 390, 392, 448,
453, 455, 457–459, 462, 471, 475,
480, 482, 485, 486, 488, 495, 498,
501, 503, 504

Величковський Василь Всеволод 329, 622
 Верета Прокіп *ЧСВВ* 563
 Верига В. 230, 231, 624
 Вігоринський І. 306, 353, 357, 379, 380, 385, 386, 390, 453, 475, 477, 624
 Власов В. С. 239, 627
 Володар Буженко (дів.: Зінько Василь *ЧСВВ*)
 Воронцова О. 205, 624
 Воротняк Й. 573
 Врублевська Луїза Амалія 49

Г

Гавенас Пранас 50
 Гаврилук Светлана 192, 195, 205, 224, 624
 Гайжугіс Алгірдас 57
 Гайова Оксана 470, 618
 Гардецька К. 187
 Гжицький С. З. 543
 Гмалій Годфريد І. 201, 639
 Головацький Яків 242, 629
 Головащенко М. 306, 627
 Головащенко С. 254, 282, 316, 323, 416, 419, 427, 434, 624
 Голубинский Е. 342, 624
 Гонорат Козьмінський (*ОФМ кан.*) 48, 560
 Гонцель-Мокрський Анджей 254
 Горбовець Р. В. 201, 638
 Гордашевська Й. (дів.: с. Йосафата Гордашеська *СПНДМ*)
 Гардецька К. 187
 Горський В. С. 342, 624
 Грабович Григорій 201, 624
 Григоренко О. П. 489, 624
 Григорович-Барський Василь 254
 Гринчишин Михайло *ЧНІ* 470

Грицак Я. 238, 270, 305, 624
 Гринцявічене Она Алина 49, 50
 Гринцявічюс Г. 49
 Гринцявічюте Б. 49
 Грушевський Михайл 241, 580, 624
 Губарева М. В. 206, 624
 Гудзяк Борис 211, 213, 228, 232, 233, 343, 623, 624, 626
 Гудь Богдан В. 238, 261, 341, 479, 624
 Гунчак Т. 239, 270, 305, 624

Д

Данил (Галицький) 543
 Дацишин Омелян *ЧСВВ* 563
 Дацій Юліан *ЧСВВ* 563
 Дегтярьов М. Г. 195, 630
 Дзюньо (дів.: Зінько Василь *ЧСВВ*)
 Димид Михайло 342, 343, 625
 Діденко О. В. 489, 624
 Дірмайте Аста 57
 Дмитрух Севастіян 224, 330
 Довідайтіс Пранас 680
 Дорош Ігнатій *ЧСВВ* 563
 Дрофань Л. А. 201, 638
 Дуб Орест *ЧСВВ* 563
 Дужий П. 272, 625
 Дух Олег 255, 261, 265, 282, 323, 330, 376, 406, 416, 462

Е

Ерстенюк М. 213

Ж

Жданова О. 211, 228, 343, 617
 Ждяньський Ю. В. 581

Жеплинський Б. 273, 625
 Жигимонт III 213, 630
 Жиленко І. 205, 628
 Жьогунайте Она (дів.: Пасдене Она)

З

Заведюк Діонісій *ЧСВВ* 507, 517,
 521, 525, 636
 Зайцев П. 201, 625
 Закалюжна Тарсикія (дів. с. Тарсикія
 Закалюжна)
 Заперецкене Леонора 57
 Зашкільняк Леонід 341, 627
 Зінько Василь *ЧСВВ* 22, 36, 48,
 51–56, 353, 357, 359, 361, 363, 377,
 379–381, 383, 387, 393–395, 400,
 404, 406, 409, 411, 439, 448, 470,
 471, 475, 479, 481–483, 485, 486,
 489–491, 502, 507, 508, 512, 516,
 517, 521, 522, 524–532, 542–545,
 562, 565–583, 608, 609, 612, 617,
 625, 628, 638
 З-о В. (дів.: Зінько Василь *ЧСВВ*)

И

Иовлева Т. В. 342, 629

І

Іван Павло II 559
 Іванів Микола *ЧСВВ* 563
 Ігнатія Лойоли (дів.: св. Ігнатій)
 Іларіон (митрополит) 489, 624, 627,
 629
 Ільницька Л. І. 242, 629

Ільницький Микола М. 201, 242, 625,
 630, 631
 Ісіченко І. 226, 316, 323, 419, 424, 434

Й

Йодайтіте Аудроне 57

К

Казимира Б. 406, 470, 626
 Колпакова В. М. 626
 Камінський Мелетій *ЧСВВ* 563
 Канопкайте Софія 57
 Карл XII 184
 Карманський Петро 303, 364, 453, 626
 Касіян 205, 628
 Касперюнас Нікодемас (канонік) 679
 Катрій Ю. Я. 209, 211, 228, 626
 Качараба С. 303, 363, 453, 625
 Кентій А. В. 272, 626
 Киприанович Григорій Яковлевич
 209, 211, 213, 215, 225, 228, 343,
 626
 Кирилич Володимир 56
 Киричук О. 211, 225, 228
 Киричук Ю. 272, 626
 Кізіма Сильвестр *ЧСВВ* 563
 Кірієнко Гфлина 225, 639
 Климчук Борис 56
 Клімайтіс Я. Фр. 51
 Кметь Василь 57, 205, 225, 254, 255,
 489, 626
 Книш Я. 241, 627
 Кнюрайте Віда 57
 Коваль Йосафат *ЧСВВ* 508, 636
 Коваль М. 571–576, 578

Козицький А. 206, 225, 254, 255, 261, 265, 282, 316, 323, 330, 376, 406, 416, 462, 489, 638
 Козленко В. 245, 269, 627
 Козубська О. 434, 627
 Колпакова В. М. (jei vyras kolpakov, moteris – kolpakova) 205, 626
 Копистенський Захарій (архімандрит) 626
 Короленко В. Г. 245, 626
 Корсаки (художники) 50
 Костюк С. 242, 625
 Котляр М. Ф. 240, 627
 Котур Богдан 56
 Коциловський Януарій ЧСВВ 385, 563
 Кошетар У. П. 239, 240, 479, 627
 Кошиць Олександр Антонович 306, 627
 Кремона К. 416, 627
 Крижанівський О. П. 225, 228, 627
 Крикун Микола 341, 627
 Криницький Рафаїл ЧСВВ 563
 Крип'якевич І. 240–242, 627, 631
 Кріль М. 57, 242, 627
 Крішчюнас Едвардас 57
 Крумпляускас Станіславас 56
 Крупавічюс Миколас (прелат) 679
 Крусінський Юда 225
 Кубійович Володимир 187, 195, 205, 282, 316, 341, 352, 359, 361, 379, 385, 393, 638
 Кузьмин Люба 57
 Кузьмінський Г. (див. св. Гонорат Кузьмінський)
 Кульчицький С. В. 239, 627
 Кунцевич Йосафат ЧСВВ (див.: св. Йосафат)
 Купіцький Атанасій ЧСВВ 353, 355, 357, 359, 361, 364, 377, 379, 380, 385–387, 445, 453, 475, 481–483, 485, 486, 490, 491, 495, 498, 500–502, 505, 631
 Кушплір Д. 201
 Кяунене Люда 57

Л

Лаурутіс Вінцас 56
 Лаурушка Відас 56
 Лев ХІІІ (папа Римський) 521, 532, 570
 Левченко 529, 567
 Леся Українка 192, 195, 205, 224, 543
 Лисейко Роберт ЧСВВ 56
 Литвин М. Р. 240, 270, 305, 627
 Литвин Володимир 638
 Лозинський Мар'ян 56
 Ломницький Єремії ЧСВВ 231, 376, 560
 Лоренцович Александр 255
 Лось Ян Станіслав 240, 262, 272, 631
 Лойола Ігнатій (див. св. Ігнатій)
 Лубська М. 245, 269, 627
 Лубський В. 245, 269, 627
 Любащенко В. 245, 269, 627
 Лях С. Р. 182, 627
 Ляхоцький В. 489, 627

М

Мазепа Іван 183, 565, 611, 623–625, 628
 Маланях Іринах ЧСВВ 563
 Малець Софія 242, 625
 Мануїл (сродиякон) 444, 627
 Мартель Р. 183, 623
 Мартинець Йосип ЧСВВ 563
 Мартинюк Антоній ЧСВВ 563
 Марченко О. І. 205, 639
 Мац В. А. 342, 629
 Маюк Петро 52
 Медвідь Ф. 470, 628
 Мельник Венедикт ЧСВВ 563
 Мельник Полієвкт ЧСВВ 563
 Миськів Христофор ЧСВВ 484, 636

Михальчук В. 270, 305, 628
 Мицик Ю. А. 183, 239, 489, 627, 628
 Мицько І. 444, 628
 Млинарський Е. 50
 Могилевич А. А. 349, 628
 Моравець Н. 343, 628

Н

Назарко І. І. 342, 628
 Найсвятіший Ізбавитель 330, 623
 Недяк Володимир 183, 624
 Низовский А. Ю. 206, 624

О

Огієнко Іван (дів.: Іларіон,
 митрополит)
 Огірко Олег 507, 520, 521, 573–583,
 636
 Олексій (митрополит Київській і всієї
 Русі) 335, 625
 Ортинський Сотер Степан ЧСВВ 341,
 342, 563, 636

П

Павленко С. 183, 625, 628
 Павловський В. 205
 Падяка В. 439, 630
 Пасда Владас 679
 Пасдене Она 679
 Палладіна Тетяна 193, 628
 Панас Кость 184, 209, 211, 213, 215,
 226, 228, 230–233, 342, 344, 628

Паранько Ростислав 255, 626
 Паславський І. 225, 628
 Пастух Володимир ЧСВВ 563
 Патрило Ісидор ЧСВВ 209, 230–232,
 396, 618
 Пашченко В. О. 245, 626
 Перевезій В. О. 239, 479, 628
 Перепічка Євген 272, 628
 Перкумас Пятрас 50
 Петегрич В. М. 241, 628
 Петлюра Симон Васильович 270, 305,
 565, 611, 628, 629
 Підкова І. 225, 254, 265, 316, 376, 416,
 462, 626, 638
 Підручний Порфірій ЧСВВ 56, 210, 215
 Пій XI (папа) (див.: св. Пій)
 Пілкаускас В. 51
 Плетенецький Єлисей 205, 626
 Плохій С. М. 225, 228, 627
 Потій Іпатій 213, 215, 629, 630
 Прибега Ніна 193, 195, 206, 385, 453,
 629, 630
 Прийма Йосип ЧСВВ 563
 (фон) Прікер Вільгельміна Борх 49
 Прицак Л. 262, 629

Р

Раковський Іван 290, 242, 638
 Рагоза Михайл 213, 215, 629
 Раманецкене Ірена 57
 Раугас Баліс 51, 612
 Рейніс Мечісловас (архієпископ) 679
 Рибак О. 206
 Римкевичюс Бронислав 49, 50
 Римкевичюс (Римкевич) Олександр
 48, 49, 608
 Римкевичюте Ванда (див. с. Рафаїла
 СПНДМ)
 Римкевичюте Она Алина (див.
 Грінцявічене О. А.)

Римкевичюте Феліція 49, 608
 Роберсон Р. 225, 226, 228, 629
 Рога Йосафат ЧСВВ 474, 563, 636
 Ростунов І. І. 344, 625
 Рутський Йосиф Велямин (митрополит) 45, 53, 56, 213, 215, 629

С

- с. Анатолія (Текля Боднар) СПНДМ 376, 455, 563, 622
 с. Йосафата Войтович СПНДМ 563
 с. Йосафата Гордашевська СПНДМ 376, 377, 453, 462, 471, 474, 559, 563, 629
 с. Тарсікія Закалюжина 57
 с. Евмелія Клапоущак СПНДМ 563
 с. Соломія Ковалишин СПНДМ 563
 с. Олена Кучер СПНДМ 563
 с. Ольга Лукач СПНДМ 563
 с. Тарсікія Мацьків 563
 с. Віталія Микусь СПНДМ 563
 с. Володимира Пеноньжек (Грошик) СПНДМ 563
 с. Софія Ратич СПНДМ 563
 с. Рафаїла (Ванда Римкевичюте) СПНДМ 22, 25, 36, 40, 48, 51–55, 564, 565, 570, 606–610, 612, 613
 с. Домініка Славута СПНДМ 376, 453, 462, 376, 629
 с. Теофілія Сухожак СПНДМ 563
 с. Алексія Шульган СПНДМ 563
 с. Адріана Юркевич СПНДМ 563
 Савенко-Миськів Кристофор ЧСВВ 563
 Сакалаускас Т. 49
 Сапеляк Андрій (єпископ) 376, 383, 629
 Сапега Лев 213, 630
 св. Анна 448, 526, 542, 561, 563, 569, 622, 628
 св. Антоній Великий 564
 св. Антоній Падевський 564
 св. Архангел Михаїл 560
 св. Бригітта 564
 св. Василій Великий 15, 16, 29, 30, 45, 46, 52, 53, 56, 224, 376, 439, 567, 606, 607, 609–611, 616, 623, 625, 630
 св. Вінцент 563
 св. Володимир Великий (хреститель Руси – України) 342, 628
 св. Гонорат Кузьмінський *OFMCar* 48, 560
 св. Димитрій (Ростовський) 335, 625
 св. Іван від Хреста 564
 св. Ігнатий (Лойола) 254, 285, 625
 св. Ісидор Орач (Плугатор) 564
 св. Йоаким 526, 569
 св. Йосафат 15, 16, 29, 30, 45, 46, 210, 215, 225, 230–232, 342, 353, 357, 379–381, 383, 386, 387, 393–396, 400, 401, 404, 406, 409, 411, 439, 448, 453, 471, 475, 481–483, 485, 486, 489–491, 502, 525, 529, 542, 559, 561, 563, 569, 571, 617, 623, 629, 631, 639
 св. Йосиф Обручник 529, 542, 563, 567
 св. Катерина (Шведка) 564
 св. Мазарела 563
 св. Миколай 563
 св. Онуфрій 444, 631
 св. Пій X (папа) 564
 св. Тереса Авільська 564
 св. Франциск з Асичу 564
 св. Яків 568
 св. Яків з Компостеллі 564
 Севрюков Г. 245, 627
 Селецький Кирил 376, 383, 629
 Семенас А. П. 51
 Сергійчук В. 470, 618
 Симків Кирило ЧСВВ 563
 Сірополко С. 187, 629

Скарга Пьотр 255
 Скірюс Юозас 57
 Скленар Ігор 508, 517, 524, 525, 636
 Складенко М.В. 342, 629
 Скоць А. 201
 Сковилас Ігор 57
 Слабошпицький М. 306, 627
 Славута Домініка (дів.: с. Домініка Славута)
 Сліпий Йосиф (патріарх) 572, 576
 Сокальський В. (дів.: Зінко Василь ЧСВВ)
 Соловій М.-Великий А. Г. 210, 631
 Стахів Магвій 211, 213, 226, 228, 342, 344, 443, 629
 Степовик Д. Володимир 201, 631
 Стернюк Володимир 224, 330, 625
 Стефаник В. 242, 629
 Стеців-Тимчук Уляна 508, 517, 636
 Стоцький Ярослав 225, 228, 629
 Стрельський В'ячеслав 254, 626
 Струк Лаврентій ЧСВВ 563
 Субтельний О. 183, 184, 629
 Сулима Іван 528, 566, 569
 Сурвілайте Я. І. 51
 Сушко О. 255, 629

Т

Теліга Олена 489, 627
 Терешкевич Д.-Г. Т. 571, 580
 Терещенко О. 269, 629
 Тимотей Щ. 393
 Тимошенко Леонід 57, 213, 215, 629, 630
 Тіменик З. 489, 629
 Товстий В. П. 182–184, 624
 Толочко Л. І. 195, 630
 Трічис Вацловас 56
 Трофимовська О. 187
 Турій Олег 211, 228, 343, 623, 626
 Турковид Євстахій ЧСВВ 563

У

Ульяновський В. І. 225, 228, 630
 Уткін О. І. 434
 Урбан VIII (папа) 45

Ф

Федорів Юрій 210, 211, 213, 215, 226, 228, 230–233, 342, 244, 495, 500, 630
 Феліція 49, 608
 Фенич В. 439, 630
 Філарет Денисенко (патріарх) 335, 625
 Філарет Гумілевський (архієпископ) 343, 628
 Франко Іван 53, 56, 57, 201, 213, 543, 625, 630, 631
 Фрис Віра 57

Х

Хабурський Мартин ЧСВВ 57
 Хмельницький Богдан 262, 629
 Ходькова Л. П. 226, 630

Ц

Цапулич О. 439
 Цёрох Григорій OFVConv 195, 209, 226, 254, 265, 269, 282, 285, 291, 303, 316, 331, 342, 409, 416, 424, 427, 434, 436, 439, 441, 443, 444, 638

Ч

Чернецький Василь 225, 228, 376, 627
Чорний М. 323
Чорній В. 349, 477, 630

Шкюдайте Аудроне Вікторія 51, 612
Шуст Роман 182, 183, 205, 215, 261,
330, 470, 626
Щурко Богдана 507, 636
Щуровський Тимотей Теофіл ЧСВВ
393, 563

Ш

Шашкевич Маркіян 242, 625, 629–631
Швед Михайло 444, 631
Шевченко Т. 255
Шевченко Т. М. 201, 255, 624, 625,
629, 631, 638, 639, 680
Шептицький Андрій ЧСВВ
(митрополит) 406, 469, 470, 577,
579, 617, 618, 626, 628, 631
Шипітка Матей Максим ЧСВВ 401,
563, 636
Шкірпан Маркіян ЧСВВ 352, 563
Шкраб'юк Петро 211, 228, 342, 353,
355, 357, 361, 377, 379, 385, 396,
401, 439, 441, 442, 475, 477, 481,
485, 486, 489, 495, 498, 630, 631

Ю

Юргайтіс Донатас 56
Юрчук О. Ф. 239, 240, 262, 272, 306,
631
Ющенко Віктор 680

Я

Якимович Богдан 201, 625
Яковенко Наталія 57, 182, 183, 195,
631
Янків Т. 579
Яхимець Павло ЧСВВ 56

APIE AUTOREŲ

DR. ALDONA VASILIAUSKIENĖ (PAJEDAITĖ) gimė 1945 m. liepos 23 d. Anykščių r. Galvydžių k., augo Skapiškyje (Kupiškio r.), kanau-ninko Nikodemo Kasperiuo (1872–1956) globojama. Tėvas Vladas Pajeda (1912–1982) 1944 m. gruodžio 22 d. buvo suimtas ir nuteistas 15 m. lagerio ir 5 metams be teisių. Kai 1948 m. į Sibirą išvežė Pajedų giminę, motina Ona Žiogūnaitė-Pajedienė (1918–1999) ilgą laiką slapstėsi. Pirmąsyk tėvelį pamatė eidama 12 metus.

Nuo 1975 m. trisdešimt metų dirbo Vilniaus universitete, nuo 2004 m. – Šiaulių universitete, 2006–2008 m. – Lvovo nacionalinio Ivano Franko univer-sitete vyr. mokslo darbuotojos pareigose. 2005–2009 m. Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Katalikų teologijos katedros magistrams skaitė specialų kursą.

Dr. A. Vasiliauskienės darbuotėje išskiriamos veiklos kryptys: *mokslinė, organizacinė ir šviečiamoji veikla*. Ji atlieka svarų *jaunimo mokslinio ugdymo darbą, asmeninėmis lėšomis gausina rajonų bei miestelių bibliotekas, muzie-jus*. Ji yra *asmenų įamžinimo komisijų narė* (prel. M. Krupavičiaus, arkivysk. M. Reinio).

Mokslo darbuose išskiriamos trys pagrindinės tyrimų kryptys: *Antrojo Lie-tuvos Statuto nuorašų tyrimai* (1990 m. apginta disertacija „Antrojo Lietuvos Statuto nuorašai senąja baltarusių kalba: paleografija, chronologija, diplomati-ka”, kurios pagrindu Lvove 2004 m. išleista 176 puslapių į ukrainiečių kalbą išversta monografija „Кириличні списки Другого Литовського Статуту: палеографія, хронологія, кодикологія“); *Lietuvių katalikiškasis intelektua-linis sąjūdis bei svarbiausia šį sąjūdį vienijanti institucija – Lietuvių katalikų mokslo akademija* (istorija, asmenybės); *Lietuvių – ukrainiečių istoriniai, kultūriniai ryšiai* bei *Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorijos tyrinėjimas*.

Publikavo per 90 mokslinių straipsnių Lietuvos, Ukrainos ir kitų valsty-bių moksliniuose leidiniuose; išleido 15 knygų; sudarė dvi bibliografinės ro-dykles; yra dviejų straipsnių rinkinių sudarytoja; recenzuoja knygas. Remda-masi tyrimo krypties medžiaga skaito pranešimus tarptautinėse konferencijose Lietuvoje ir užsienyje, organizuoja konferencijas ne tik Lietuvoje, bet ir Ukrai-noje. Išvardytomis mokslinėmis temomis parašiusi per 800 mokslo populiari-nimo straipsnių Lietuvos ir užsienio periodikoje.

Jos iniciatyva 2000 m. įkurta *Lietuvių, ukrainiečių istorikų asociacija*

(prezidentė dr. A. Vasiliauskienė asociacijai vadovauja jau dešimtus metus).

Laimėjo JAV „Lietuvių balso“ konkurso antrąją (2000) ir pirmąją (2006) premijas. Apdovanota Giedros korporacijos (JAV) premija (2000), Prano Dovydaičio (2001) premija. Išrinkta Lietuvos katalikų moterų sąjungos Garbės nare (2008). Gavusi Lvovo lietuvių bendruomenės „Medeina“ padėkos raštą, per 50 Lietuvos rajonų savivaldybių, Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos Respublikos Seimo bei Ukrainos vienuolių bazilijonų ir įvairių institucijų padėkų, Šaulių vyskupo Eugenijaus Bartulio Padėkos raštą. Minint Krikščionybės kelio į Lietuvą tūkstantmetį Kupiškio rajono savivaldybė 2009 m. liepos 1 d. apdovanojo ženklą „Už nuopelnus“.

Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės apdovanojo Garbės sidabro ženklą „Už nuopelnus“ (2005). Apdovanota Ryšių su ukrainiečiais už Ukrainos ribų draugijos „Ukraina – Pasaulis“ Garbės diplomu (2003) ir Aukso žvaigžde (2006). Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas įteikė Jubiliejinius medalius (Taraso Ševčenkos, Ivano Franko), Ukrainos užsienio reikalų ministras – Padėkos raštą (2005), o Ukrainos prezidentas Viktoras Juščenko apdovanojo Kunigaikštienės Olgos III laipsnio ordinu (2006).

Yra gavusi du Popiežiaus Benedikto XVI Raštus – Palaiminimus (2005 m. rugsėjo 30 d. ir lapkričio 20 d.).

ABOUT THE AUTHOR

DR. ALDONA VASILIAUSKIENĖ (PAJEDAITĖ) was born on 23 July 1945 in Galvydžiai village, Anykščiai district. She grew under the care of Canon Nikodemas Kasperiušas (1872–1956) in Skapiškis (Kupiškis district). (Her father Vladas Pajeda (1912–1982) was arrested on 22 December 1944 and was sentenced to a fifteen years term in a prison camp and, in addition, to five years of deprived rights. Her mother Ona Žiogūnaitė – Pajedienė (1918–1999) was in hiding a long time after the Pajedai family had been deported to Siberia). A. Vasiliauskienė first saw her father when she was twelve years old.

For 30 years A. Vasiliauskienė did research work at Vilnius University, where she started in 1975. Since 2006 she has been in the position of a senior research worker at Šiauliai University. From 2006 to 2008 she was a senior research worker at Ivan Franko National University of Lviv. Since 2005 she has been delivering a special course to students studying for the Master's degree at the Chair of Catholic Theology of the History Faculty, Vilnius Pedagogical University.

Three principal directions of Dr. A. Vasiliauskienė's work and activities can be distinguished: *research, organizational and educational*. She performs considerable *work in the field of academic education of the youth, donates her personal resources to district and town libraries and museums for enriching them. She is a member of the commission for immortalizing persons* (Prelate M. Krupavičius, Archbishop M. Reinys).

Three directions of investigation are manifest in her research works: *the investigation of transcripts of the Second Statute of Lithuania*. In 1990 she defended a dissertation „Antrojo Lietuvos Statuto nuorašai senaja baltarusių kalba: paleografija, chronologija, diplomatika” (The transcripts of the Second Statute of Lithuania in the old Byelorussian language (paleography, chronology, diplomacy). On its ground a 176 pages long monograph in Ukrainian „Кириличні списки Другого Литовського Статуту: палеографія, хронологія, кодикологія“ was issued in Lviv in 2004. The second direction of her research *covers the Lithuanian Catholic intellectual movement and the principal institution uniting it – the Lithuanian Catholic academy of science*

(history, personalities). *The historical and cultural Lithuanian – Ukrainian relations and the exploration of the history of the Order of St. Basilus the Great* constitute the third direction of her research.

Dr. A. Vasiliauskienė has written over 90 studies published in academic publications of Lithuania, Ukraine and other countries, issued 15 books, made 2 bibliographic indexes, compiled 2 collections of articles, she also does book reviews. On the subjects mentioned above she has written over 800 popular research articles which are published in the periodicals of Lithuania and other countries.

On Dr. A. Vasiliauskienė's initiative *the association of Lithuanian and Ukrainian historians was established* in 2000. She was elected its president and has been in this position already for nine years.

A. Vasiliauskienė was the winner of the second (2000) and the first (2006) prizes of the „Lietuvių balsas“ (The voice of Lithuanians). She was awarded premiums of the Giedra corporation (2000) and Pranas Dovydaitis (2001). She is an honorary member of the union of Lithuanian Catholic women (2008). She has an acknowledgement from the „Medeina“ community of Lithuanians of Lviv, acknowledgments from 50 municipal administrations of Lithuania and various institutions of the Basilian order of Ukraine. A certificate of acknowledgement by Bishop Eugenijus Bartulis of Šiauliai. In commemorating Lithuania's millenium, on 1 July 2009 the municipality of the Kupiškis district awarded A. Vasiliauskiene a decoration For the Merits.

The department of national minorities and emigrants at the Government of the Republic of Lithuania awarded her with a Silver decoration of honour „Už nuopelnus“ (For the Merits) (2005). The honorary Diploma „Ukraine – the World“ (2003) and the Gold Staz (2006) were bestowed on her by the society of relations with Ukrainians outside Ukraine. The Jubilee medals (Taras Shevchenko, Ivan Franko) were awarded to her by Ivan Franko National University of Lviv and a Certificate of acknowledgement was bestowed by the Minister of Foreign Affairs of Ukraine (2005). A Third Class Duchess Olga Order was bestowed on her by President Viktor Jushchenko (2006).

Two Letters of Benediction were conferred on her by Pope Benedictus XVI (September 30 and November 20, 2005).

ПРО АВТОРА

ДОКТ. АЛДОНА ВАСІЛЯУСКЕНЕ (ПАЄДАЙТЕ) народилася 23 липня 1945 р. в с. Галвіджей Анікшчяйського р-ну, росла під опікою каноніка Нікодемаса Касперюнаса (1872–1956) в Скапішкісі (Купішський р-н). Батька, Владаса Паєду (1912–1982) – 22 грудня 1944 р. було заарештовано і засуджено на 15 років таборів і на 5 років позбавлення прав, мама Она Жьогунайте-Паєдене (1918–1999) довгий час переховувалася після того, як в 1948 р. родину Паєда вивезли до Сибіру. Вперше побачила батька в 12-річному віці.

На протязі 30 років (із 1975 р.) працювала у Вільнюському університеті, з 2004 р. – в Шяуляйському університеті, 2006–2008 рр. – на посаді старшого наукового співробітника Львівського національного університету ім. Івана Франка. 2005–2009 р. у Вільнюському педагогічному університеті на історичному факультеті читала спеціальний курс магістрам на кафедрі Католицької теології.

У діяльності д-р А. Васіляускене можна виділити *науковий, організаційний та просвітницький* напрямки. Вона виконує значну роботу з *наукового виховання молоді*, за рахунок власних коштів *поповнює бібліотеки і музеї районів і містечок, є членом комісії увіковічення особистостей* (прел. М. Крупавічюса, архієп. М. Рейніса).

Наукові інтереси д-р А. Васіляускене охоплюють три основні напрямки: *дослідження списків Другого Литовського Статуту* – в 1990 р. нею було захищено дисертацію «Списки Другого Литовського Статуту старобілоруською мовою (палеографія, хронологія, дипломатика)», на основі якої 2004 р. у Львові вийшла друком монографія (176 с.), перекладена українською мовою під назвою «Кириличні списки Другого Литовського Статуту: палеографія, хронологія, кодикологія»; *литовський католицький інтелектуальний рух і передусім заклад, який об'єднує цей рух – Литовська Католицька наукова академія* (історія, особистості) і третій напрямок досліджень – *вивчення історичних і культурних литовсько-українських зв'язків та дослідження історії Чину Св. Василя Великого*.

Д-р А. Васіляускене є авторкою близько 90 статей у наукових виданнях Литви, України та інших держав, а також 15 книг і 800 популярних статей

у литовській і закордонній періодиці; нею укладено два бібліографічних покажчики й дві збірки статей і написано чимало рецензій. Вона не лише виступає з доповідями на міжнародних конференціях у Литві і за кордоном, а й сама організовує конференції не тільки в Литві, але й в Україні.

У 2000 р. за її ініціативою було засновано Асоціацію українознавців Литви; як президент д-р А. Васіляускенє керує нею вже дев'ятий рік.

Активна діяльність д-р А. Васіляускенє відзначена чималою кількістю нагород. Зокрема, вона виграла другу (2000) і першу (2006) премії конкурсу США «Голос Литви»; нагороджена преміями корпорації Гедра (США) (2000) і Пранаса Довідайтіса (2001). Її було обрано почесним членом Спілки католицьких жінок Литви (2008) й відзначено листом подяки від Литовської громади «Медейна» у Львові, а також біле 50-ма подяками від районних самоврядувань Литви, Уряду Литовської Республіки і від різних закладів ченців-василіян України, вручена подяка єпископа Шяуляю Еугеніюса Бартуліса. З нагоди святкування тисячоліття назви Литва, самоуправління Купішкяйського району 1 липня 2009 р. нагородило пам'ятним знаком «За заслуги».

У 2005 р. Департамент національних меншин та еміграції при Уряді Литовської Республіки нагородив її срібною медаллю «За заслуги» (2005); вона нагороджена також Почесним дипломом (2003) і Золотою зіркою (2006) громади «Україна–Світ» за зв'язки з українцями за межами України. Від імені Львівського національного університету ім. Івана Франка д-р А. Васіляускенє було вручено ювілейні медалі на роковини Тараса Шевченка й Івана Франка; Міністерство закордонних справ України відзначило її зусилля спеціальним листом подяки (2005), а Президент України Віктор Ющенко нагородив Орденом Княгині Ольги III ступеню (2006).

Врешті, д-р А. Васіляускенє отримала два Листи Благословення від Папи Римського Венедикта XVI (30 вересня і 20 листопада 2005 р.).

Vasiliauskienė, Aldona

Vasilijaus Zinko studija „Sesuo rafaila“: istorinis biografinis kontekstas, moksliniai komentarai ir teologinė terminologija / Aldona Vasiliauskienė; Šiaulių universitetas. – Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2010. 680 p.

ISBN 978-609-430-021-9

UDK 23/28:929Rimkevičiūtė
Va335

ALDONA VASILIAUSKIENĖ

**VASILIJ AUS ZINKO STUDIJA
„SESUO RAFAILA“**

Mokslo monografija

SL 843. 2010-04-30. 42 leidyb. apsk. I. Užsakymas 23.
Išleido VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai.
El. p. leidykla@cr.su.lt, tel. (8 ~ 41) 59 57 90, faks. (8 ~ 41) 52 09 80.
Interneto svetainė <http://leidykla.su.lt/>

Віддруковано:
Видавничо-виробниче підприємство «Місіонер».
80300, м. Жовква, Львівська обл., вул. Василянська, 8
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 2507 від 25.05.2006 р.
redakzia@missioner.com.ua www.missioner.com.ua
Зам. № 14

